ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՅՄԸ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՅԻՍ — MARDI 1 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2484

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԸ

»»»··«««

Այսօր քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներու մէջ կը տօնուի Մայիս Մէկը, երբեմն Աշխատանքի Տօն։

Մեքենականութեան զարգացումը անցեալ դարու ընթացքին, ստեղծեց նոր դասակարգ մը, որուն դրամագլուխն էր իր բազուկը միայն։

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մեծ քաղաքներուն մէջ, արդիւնաբերութեան միջոցներու կեդրոնացումը, ճարտարարուեստի նորանոր ճիւղերու ստեղծումն ու ընդլայնումը հետզհետէ շեշտեցին այդ նոր դասակարգին արժէքն ու կարեւորութիւնը։ Ընչազուրկ բանուորութիւնը (պրոլետարիատ) արթնցաւ, իր դասակարգային շահերու գիտակցութիւնն ունեցաւ, եւ աստիճանաբար կազմակերպուեցաւ։

Այսպէս է որ ծնաւ Ընկերվարական Միջազգայինը՝ Կարլ Մարքսի հզօր շունչին տակ։ Նոր նշանաբաններ հրապարակ նետուեցան, եւ իսկական ընկերային յեղաշրջում մը կատարուեցաւ, սպասելով այն օրուան երբ ամբողջ աշխարհ միջազգային մէկ դրօշակի տակ պիտի եղբայրանար։

Շնորհիւ ընկերվարական գաղափարներու տարածման, շնորհիւ աշխատաւորական կազմակերպութեանց զօրացման, բանուորներու վիճակը սկսաւ բարւոքիլ ԺԹ. դարու վերջին քառորդէն ի վեր։ Իսկ ներկայ դարուն բարելաւումը շարունակուեցաւ աստիճանական կերպով։ Բանուորները յաջողեցան ձեռք բերել կեանքի տանելի պայմաններ։ Նոյնիսկ կարգ մը երկիրներու մէջ (ինչպէս Ամերիկա) հանգստաւէտ պայմաններ ստեղծուեցան աշխատաւորներու համար։

Մայիս Մէկը Աշխատանքի Տօն հռչակուեցաւ Ամերիկայի մէջ, տասնեւիններորդ դարուն վերջերը։ Աշխարհի բոլոր բանուորները խրախուսեցին այդ տօնը։ Ու ամէն տարի այդ օրը հանգիստ կ'ընեն աշխատաւորները, յարգելու համար ստեղծագործ Աշխատանքը, ու մանաւանդ նոր իրաւունքներ եւ շահեր ապահովելու համար իրենց դասակարգին։

Էր ժամանակ, երբ այս տօնը աշխարհի ամէն կողմ ընկերվարական – յեղափոխական կազմակերպութեանց համար պրոպագանդի, իրենց գաղափարներու տարածման առիթ մըն էր։ Ու մանաւանդ բողոքի արտայայտութիւն մը՝ տիրող իշխանութեանց դէմ։

Այսօր փոխուած է կացութիւնը։

Այն երկիրներուն մէջ, ուր ժողովրդավարական սկզբունքները կը տիրապետեն, Մայիս Մէկը կը տօնուի հին ձեւով։ Ու տեղական իշխանութիւնները աչալուրջ կը հսկեն՝ անկարգութեանց եւ խռովութեանց տեղի չտալու համար։

Իսկ այն երկիրներուն մէջ, ուր դիկտատորական վարչաձեւը կը տիրապետէ (բանուորական թէ ազգայնամոլական), կառավարութիւնները իրենք կը կազմակերպեն աշխատաւորական հանդէսներ Մայիս Մէկի առթիւ։

Կարմիր Մոսկուայի թէ ցեղապաշտ Պերլինի մէջ, հսկայ հանդէսներ կը կատարուին այսօր, միլիոնաւոր աշխատաւորներու մասնակցութեամբ։ Մայիս Մէկի համար միեւնոյն յարգանքն ունին այսօր անոնք, որ համաշխարհային յեղափոխութեան եւ միջազգային եղբայրութեան անունով կ'երդուընեան եւ անոնք որ գերման ցեղին գերակշռութեան պաշտամունքն ունին եւ իրենց սահմաններէն դուրս կը քշեն բոլոր համայնավարներն ու ընկերվարականները, այսինքն Մայիս Մէկով եւ բանուոր ու ընչազուրկ դասակարգի անունով երդուընցողները։

Ահա՛ նոր օրերու, մեր օրերու տարօրինակութիւններէն մէկն ալ։ Ո՛րքան փոխուած է Մայիս Մէկի դիմագիծը։

Մի՞թէ ընկերվարութիւնը իսկապէս յաղթանակած է այդ երկիրներուն մէջ։ Արդեօ՞ք աշխատաւոր դասակարգը տէրն է իր ճակատագրին գոնէ այնտեղ, ուր Մայիս Մէկը պետական տօն է (Խորհրդային Միութիւն), կամ «Աշխատանքի Ազգային Տօն» (Գերմանիա)։ Երջանի՞կ են բանուորները եւ պահանջներ չունի՞ն իշխանութիւններէն։

Պատասխանը ժխտական է դժբախտաբար։

Տնտեսական աննախընթաց տագնապը, որուն մահասարսուռ հիւանդներուն մէջ կը տուայտի ամբողջ մարդկութիւնը տարիներէ ի վեր, գործարաններէն փողոց նետած է միլիոնաւոր բանուորներ։ Աշխարհի հինգ ցամաքամասերուն վրայ, անհամար ընտանիքներ օրուան հացի կարօտ են եւ պետական նպաստներով միայն կը քաշկռտեն իրենց կեանքը։ Բազմաթիւ գործարաններ կը փակեն իրենց դուռները, սպառումի շուկաներու պակասէն։ Արդիւնաբերութեան միջոցներու արտակարգ զարգացումը ճարտարարուեստի մեքենաներու անօրինակ արդիացումը՝ շնորհիւ ելեկտրականութեան եւ նորանոր գիւտերու, անհաւատալի խնայողութիւն մը առաջ բերին մարդկային բազուկի։ Մեքենան գրաւեց մարդուն տեղը եւ այս վերջինը ինկաւ փողոց։

Ասկէ զատ Մեծ Պատերազմը ուրիշ յեղաշրջում մը մտցուց ընկերային կեանքին մէջ։ Նոր դարագլուխ մը բացուեցաւ։ Կինը, որուն տեղն էր եւ պէտք է ըլլար միայն տունն ու ընտանիքը, շուկայ ինկաւ, գործի ասպարէզ նետուեցաւ ու հետզհետէ գրաւեց բոլոր այն դիրքերն ու պաշտօնները որոնք մինչ վերապահուած էին տղամարդուն։

Ու ստեղծուած այս նոր կացութեան մէջ, դժբախտ են բոլորը։ Եւ դժգոհ։

Առաջ ութժամեայ աշխատանք կը պահանջէին բանուորները ամէն տարի Մայիս Մէկին, որովհետեւ գործատէրը կը կեղեքէր զիրենք 12–14–16 ժամ աշխատցնելով։ Վաղո՜ւց է որ փոխուած են ժամանակները։ Շրջուած են նաեւ դերերը։ Գործաւորները իրենք է որ կ'առաջարկեն շաբաթական 40 ժամուան աշխատանք՝ բանուորներու տարիներով պահանջած եւ դժուարաւ ձեռք բերած 48 ժամուան փոխարէն։ Ու դեռ բանուորներ կան, որ պիտի նախընտրէին հին կարգերուն վերադառնալ՝ անօթի չմեռնելու համար։

Մարդկութիւնը կ'ապրի ծանր օրեր։

Իսկական Մայիս Մէկը կուգայ այն ատեն, երբ բոլոր մարդիկ կ'ունենան աշխատանք իրենց ազատ հայրենիքներուն մէջ, եւ խաղաղութեամբ կը նուիրուին գործի՝ կատարելու համար իրենց պարտականութիւնը հանդէպ մարդկութեան։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՏԱՌՈՒՉ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

»»»··«««

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3500 ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՆԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԲՈԼՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐԷՆ

— oo —

Պատգամաւորներ բոլոր շրջաններէ

Մարսիլիոյ մեր մասնաւոր թղթակիցը հեռաձայնով հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ողբացեալ վեթերան ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յուղարկաւորութեան մասին (մանրամասնութիւնները՝ թղթատարով)։

Կիրակի օր Մարսէյլի արուարձան Պոմոն աննախընթաց եռուզեռի մէջ էր՝ կէսօրէ վերջ ժամը 1էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 7։

Յուղարկաւորութեան մասնակցելու համար պատգամաւորութիւններ եկած էին բոլոր շրջաններէն՝ ինչպէս Փարիզ, Լիոն, Կրընոպլը, Տէսին, Վիէն, Վալանս, Ռոման, Ս. Էթիէն եւայլն։ Դագաղը՝ եռագոյնով ծածկուած՝ յուէտ ողբացեալ ընկերոջ Պոմոնի բնակարանէն ուսամբարձ տարուեցաւ մինչեւ եկեղեցի, առաջնորդութեամբ իտալական նուագախումբին, որ տխուր եղանակներ կը հնչեցնէր։

Եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէր առաջնորդ Գ. եպիսկ. Գալաճեան, որ դամբանական խօսեցաւ։ Նոյնպէս եկեղեցին մէջ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին կողմէ խօսեցաւ ընկերուհի Քիպրիթճեան։

Ետոյ կազմուեցաւ յուղարկաւորական թափորը, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 3500 հոգի, ամէն դասակարգէ եւ հոսանքէ։ Դագաղին առջեւէն եւ ետեւէն կը տարուէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զինանշանը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծիներու սկաուտները դագաղին ետեւէն կը տանէին 32 ծաղկեպսակներ։

Թափորին կը մասնակցէին՝ բացի զանազան շրջաններէ մասնաւորաբար եկած պատգամաւորութիւններէ, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը լրիւ կազմով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծիներու տեղական կազմը ամբողջութեամբ, Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղը, բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները, Համազգայինը, եւ տեղական զանազան Միութեանց եւ հոսանքներու ներկայացուցիչներ, որոնց շարքին նաեւ ռամկավար – ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչը, բազմաթիւ բարեկամներ ու համակիրներ։

Ժողովուրդը ամբողջ երեք ժամ քալեց ոտքով մինչեւ գերեզմանատուն։ Թափորի ճամբուն վրայ երթեւեկը բոլորովին դադրեցաւ։ Ֆրանսացիները զարմանքով կ'ըսէին թէ երբեք այսքան փառաւոր յուղարկաւորութիւն չէին տեսած։

Գերեզմանատան մէջ դամբանական խօսեցան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի ներկայացուցիչ բժիշկ Համօ Օհանջանեան, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Գերասիմ Բալայեան, Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ Ա. Խատիսեան, բոլոր դաշնակցական թերթերու կողմէ Շաւարշ Միսաքեան, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին կողմէ Գ. Հիւսեան, Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան կողմէ Գ. Գէորգ Զարդեան, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի զանազան շրջաններու կոմիտէութեանց կողմէ 13 պատգամաւորներ։

Մասնաւոր ծաղկեպսակներ ղրկած էին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, Հ. Հ. պատուիրակութիւնը, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը եւ այլ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ։

Թափորը յուզուած ցրուեցաւ իրիկուան ժամը 7ին։

Ցաւակցական հեռագիրներ

Ս. ԷԹԻԷՆ, 29 ապրիլ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները ողբացեալ ընկեր ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուան առթիւ։ Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք իր շիրմին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ԱՆՏՕՔ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

Ս. ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՅՆՈՍԹ, 29 ապրիլ.— Ընդունեցէք մեր ամենաանկեղծ ցաւակցութիւնները մեծ գործիչին եւ գրչի վաստակաւորին՝ ընկեր ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուան առթիւ։ Խոր մեծարանքով կը խոնարհինք իր դագաղին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ՍԱՔՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ՊԷԼՖՈՐ, 29 ապրիլ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնը ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուան առթիւ։ Կը խոնարհինք իր յիշատակին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՖՈՐԻ ՎԱԶԳԷՆ ԽՈՒՄԲ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մեր վեթերան ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի շիրիմին առջեւ եւ կը խոստանանք վառ պահել իր յիշատակը մեր սրտերուն մէջ։

Հ. Յ. Դ. Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 29 ապրիլ.— Դառնապէս կ'ողբանք պաշտելի ընկեր ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի դաժան մահը։

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ԼԻՈՆ, 30 ապրիլ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ յարգելի մտաւորականին բոլոր պարագաներուն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 28 ապրիլ.— Խորապէս զգածուած մեր սիրելի ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուամբ, կուգանք յայտնել մեր անկեղծ համակրանքը։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Փոխան ծաղկեպսակի

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն, ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 150 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին։

»»»··«««

Ծանր արկած մը թաղումէն վերջ

Վալանսէն կը հեռախօսեն «Յառաջ»ի.— Ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու համար Վալանսէն մեկնած ընկերներէն 8 հոգի ինքնաշարժով Մարսէյլէն վերադարձած ատեն ճամբան Մոնթէլիմարի եւ Ավինեոնի միջեւ ծանր արկած մը կ'ունենան։ Ութ ընկերներն ալ կը վիրաւորուին, որոնց երեքին վիճակը ծանր է։ Ծանրապէս վիրաւորուած են Յակոբ եւ Լեւոն Տէր Սարգիսեան եղբայրներ եւ Խորէն Շաթրեան (Ռոմանէն)։ Թեթեւ վիրաւորուածները ներկայիս կը խնամուին՝ տունը պառկած։ Իսկ ընկ. Զաքար Տարաքճեան արկածէն վերջ կորսուած է ու մինչեւ այժմ հետքը չէ գտնուած։

Մանրամասնութիւնները նամակով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մայիս 1ի տօները

Ինչպէս գրած ենք, այսօր զանազան տեղեր հանդիսաւորապէս կը տօնուի Մայիս Մէկը։ Բացի Մոսկուայէն, աննախընթաց հանդիսութիւններ պիտի կատարուին նաեւ Պերլինի մէջ, Գերմանիոյ զանազան քաղաքներէն հասած միլիոնաւոր աշխատաւորներու մասնակցութեամբ։ Այս առթիւ պատրաստուած են երեք հսկայ դրօշակներ, որոնց նմանը չկայ աշխարհի վրայ։ Ամէն մէկ դրօշակի երկայնքն է 45 մէթր, լայնքը 15, ծանրութիւնը կէս թոն։ Անոնք պատրաստուած են Վիւրթէմպէրկի մէջ 39 բանուորներու կողմէ, որոնք երեք շաբաթ աշխատած են։ Երկու հազար հոգինոց երգչախումբ մը աշխատանքի երգեր պիտի երգէ։

Ֆրանսայի մէջ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է անկարգութեանց տեղի չտալու համար։

Կրկին կը յիշեցնենք թէ ցոյցերուն մասնակցող ո եւ է օտարական առանց այլեւայլի անմիջապէս սահմանէն դուրս պիտի հանուի։

Հակառակ համայնավար և ընկերվարական կուսակցութեանց, ինչպէս նաեւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ուղղած կոչերուն՝ 24 ժամ ամէն աշխատանք դադրեցնելու մասին, հանրային սպասարկութիւնները ոեւէ խանգարումի չպիտի ենթարկուին։

Ֆրանսա կ'ամրապնդէ իր դիրքը

Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Լուի Պարթու կիրակի օր վերադարձաւ դէպի Վարշաւա եւ Փրակա կատարած իր ճամբորդութիւններէն։ Թերթերը միաբերան մեր կը հանեն այս առաքելութեան յաջողութիւնը։ Նախարարը խանդավառ յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին։

Գերմանիոյ բռնած անհաշտ դիրքին հետեւանքով, Ֆրանսա կ'ուզէ աւելի եւս ամրապնդել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Վերջերս Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ կողմէ Գերմանիոյ հետ մերձեցման փորձեր կատարուած ըլլալով, Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը փափաքեցաւ Մեծ Պատերազմէն ծնունդ առած այս երկու պետութեանց իսկական դիրքը ճշդել, մանաւանդ ապահով ըլլալ անոնց հաւատարմութեան վրայ, պատերազմի մը պարագային։ Լեհաստան արդէն 33 միլիոննոց պետութիւն մըն է, իսկ Չեխոսլովաքիա՝ 15 միլիոն։ Վերջին բանակցութեանց ընթացքին չեշտուեցաւ «հաւատարութեան» խնդիրը, այսինքն խօսակցութիւնները կատարուեցան անկախօրէն, հաւասարէ հաւասար, առանց պաշտպանեալի դիրքին մէջ դնելու Լեհաստանն ու Չեխոսլովաքիան։ Փրակայի մէջ, բանակցութեանց գլխաւոր առարկան էր Աւստրիոյ տագնապը (Գերմանիոյ հետ միացման խնդիր), Զինաթափութիւն, Դանուբեան աւազանին մէջ տնտեսական գործակցութիւն եւ Չեխոսլովաքիոյ յարաբերութիւնները իր հարեւաններուն՝ մասնաւորապէս Խորհրդային Ռուսիոյ հետ։ Բոլոր խնդիրներու մասին տեսակէտի կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ Ֆրանսայի հետ։

Դիւանագիտական ճամբորդութիւններ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքօ Պուքրէշ հասաւ, Փարիզ կատարած իր հանդիսաւոր եւ յաջող այցելութիւններէն վերջ։

Իտալիոյ արտաքին փոխ – նախարար Սուվիչ Հռոմ վերադարձաւ՝ Փարիզ, Լոնտոն եւ Պրիւքսել ճամբորդելէ ետք։ Նպատակն էր նախկին դաշնակիցներու տեսակէտներն իմանալ Զինաթափութեան հարցին մասին։

Իր առաքելութիւնը ո եւ է շօշափելի արդիւնք չէ տուած։

Պուլկարիոյ վարչապետ Մուշանոֆ Փարիզ, Լոնտոն, Պրիւքսել, Հռոմ եւ Փէշթա այցելեց՝ Պուլկարիան շահագրգռող ելմտական, տնտեսական եւ քաղաքական զանազան խնդիրներու մասին կարգադրութիւններ ընելու համար։

Պուլկար վարչապետը յայտնեց թէ որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերած է պարտքի խնդրին եւ առեւտրական գործառնութեանց հարցերուն մէջ։ Գերմանիա առաջարկած է հինգ տարի Պուլկարիոյ ծխախոտի ամբողջ բերքը գնել, պայմանաւ որ փոխարէն Պուլկարիան ալ Գերմանիայէն գնէ ճարտարարուեստի բոլոր մեքենաները, նուազագոյն 500 միլիոն մարք արժէքով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՈՒ ՍԱՐՔԸ

»»»··«««

Բոլշեւիզմի փորձը յաջողութիւն բոլորեց իր առաջին տարին եւ ցոյց տըուաւ թէ կարելի է տնտեսական դրութիւնը հիմնովին վերակառուցանել, առանց երբեք խախտելու երկրին քաղաքական-վարչական դրոյթը: Մինչեւ այժմ այն կարծիքը կը տիրէր թէ՝ տնտեսական նման վերակառուցման մը համար անհրաժեշտ է նախապէս եւ հիմնովին վերակառուցանել քաղաքական կազմը: Կասկած չկայ, որ այս կարծիքը հիմնաւորուած էր Մուսոլինիի, իսկ աւելի վերջերս Հիթլէրի փորձերով, առանց հաշուելու ռուսական յեղափոխութեան արիւնաներկ վերիվայրումները: Այսուհանդերձ, Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի շարժումները արդիւնք են քաղաքական եւ ընկերային պատճառներու եւ երեւոյթներու: Տնտեսական վերակառուցման մը ուղղութիւնները — եւ այդ՝ համեմատաբար սահմանափակ չափով մը — աւելի շատ մասնակի ու պատահական երեւոյթներն են այդ շարժումներուն: Ասիկա ի յայտ կուգայ եւ պաշտօնական գործադրութեամբ իրենց գաղափարաբանութեան, որ կը յենու քաղաքական — վարչական նոր կառուցման մը, այսպէս կոչուած՝ ամբողջական պետութիւն, որպէս հակադրութիւնը մինչայժմեան ժողովրդային-ազատական բէժիմին: Այս տեսակէտէն, անշուշտ, անոնք ազդուած են բոլշեւիզմին մեթոտներէն, որոնց նպատակները, սակայն, բացառապէս ուղղուած են դասակարգերու տնտեսական հաւասարեցման: Այս երկու գաղափարաբանութեանց շուքն ու [illegible] արդիւնք են հետեւեալ փաստին, — ծածկել մեթոտներու փոխառումը եւ եւ տալ նոր կառուցման մը ինքնավստահութիւնը: Մուսոլինին չէ՞ր որ յայտարարեց իր բարենորոգչական գործունէութեան սկիզբը — «մենք կը ճանչնանք թագաւորը, եկեղեցին եւ մասնաւոր սեփականութիւնը, իսկ միւս ամէն բաներու մէջ բոլշեւիկներուն նման ենք»:

Բոլորովին այլ է պարագան, սակայն, Ամերիկայի մէջ: Մինչեւ 1929ան գրեթէ գոհ էր իր վիճակէն: Անկասկած, աշխատանքի պայմանները, հակառակ անոր որ լաւ վճարումներ կային, բոլորովին սեղմ էին եւ Եւրոպայի մէջ իրենց նմանները չունէին: Ֆօրտի աշխատանոցներուն մէջ մարդիկ վերածուած էին մեքենաներու, իսկ կարգ մը արտադրութեանց մէջ, ինչպէս, օրինակ, ածխահանքերու մէջ, գոյութիւն ունէր դառն վիճակ մը զոր անկարող եղած էին տասնամեակի ընթացքին բարելաւելու: Այսուհանդերձ, զանգուածը որ կեանքի ուրիշ կերպեր չէր ճանչնար, կը խորհէր թէ բարեկեցիկ է. իսկ ագարակատէրերը, թէեւ պարտքերու տակ ճզմուած, այսուհանդերձ գոհ էին իրենց ուժեղացած եւ մեքենականացած արտադրութենէն: Համայնավարութեան, ընկերվարութեան կամ ֆաշականութեան մասին խօսք անգամ չէր կարող ըլլալ:

Դժգոհութիւնը սահմանափակուած էր միայն այն շրջանակներուն մէջ որոնք անիշխանական ձգտումներ ունին:

Բայց, 1929ին, տնտեսական տագնապի ծաւալումէն վերջ, կացութիւնը հետզհետէ փոխուեցաւ: Մինչ առաջին տարիներուն կը կարծուէր թէ այս տագնապը եւս մէկն է բէժիմին պարբերական երեւոյթներէն, ի վերջոյ հազիւ մէկ քանի խորատես միտքեր ըմբռնեցին թէ՝ ասիկա իրականին մէջ բէժիմի տագնապ մըն է: Մըրէյ Գրէթլըր ըսեր էր նոյն իսկ թէ արար աշխարհ կը գտնուի նոր ժամանակաշրջանի մը նախօրեակին: Նոյնինքն Ռուզվէլթ, իր ընտրութենէն առաջ, իր «Նայուածք դէպի առաջ» գրքին մէջ արտայայտուած է նոր պայմաններու եւ նոր կարգ ու սարքերու մասին: 1933ի սկզբնաւորութեան, կացութիւնը այլեւս անհանդուրժելի էր: Երկիրը կանգնած էր մեծ արկածի մը առջեւ եւ մթնոլորտին մէջ յեղափոխութեան մը շունչը կը զգացուէր. կամ՝ աւելի ճիշդը՝ ըմբոստութեան մը որ յուսախաբութեան եւ վրէժի ժայթք մը պիտի ըլլար եւ իր ետեւէն պիտի բերէր իրական յեղափոխութիւնը:

Նոյն տարուան մարտին, երբ Ռուզվէլթ կառավարութիւնը ձեռք առաւ, կացութիւնը յստակօրէն բնորոշեց հետեւեալ բառերով. — «Վարէն գալիք յեղափոխութենէն խոյս տալու համար, պէտք է զայն վերէն ընել»:

Բայց, ի՞նչ ձեւով ան ընթացք տըւաւ իր այդ բարենորոգումներուն: Ահա հարց մը որու մասին ընդհանրապէս սխալ կարծիք մը գոյութիւն ունի: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ՝ Ռուզվէլթի գործունէութիւնը կը խարսխուի իրեն տրուած բացառիկ իրաւասութեանց եւ դիկտատորեան հանգամանքին վրայ: Ասիկա բոլորովին անճիշդ է: Ռուզվէլթ եւս կը շարունակէ միեւնոյն օրինական իրաւունքները և օրինական սահմանափակումները, ինչ որ ունէին իրմէ առջի նախագահները: Միակ տարբերութիւնը կը կայանայ իր անձնական հեղինակութեանը, կամքին, անկեղծութեան ու կարծիքներու անկախութեանը մէջ: Խորհրդարանին իրաւունքները կը մնան անխոցելի: Նախագահին կողմէ ներկայացուած գործադիր իշխանութեան բոլոր ձեռնարկները կը յենուն օրէնսդիր մարմնին կողմէ քուէարկուած օրէնքներու վրայ: Ճիշդ է որ Ռուզվէլթ յայտարարած է թէ եթէ երկիրը կ'ուզէ այս ծանր կացութենէն դուրս գալ, պէտք է ինք գործունէութեան ազատութիւն ունենայ: Բայց, ասիկա չէ՞ համապատասխանը միթէ այսպէս կոչուած «վստահութեան խնդիր»ին, որուն յաճախ կը հանդիպինք խորհրդարանական կարգուսարքի մէջ, երբ կառավարութիւնները խորհրդարաններուն տրուած օրինագիծերու անպայման քուէարկումը կը պահանջեն: Քլէմանսօն չէ՞ր որ յանուն պատերազմին (ժը փէ լա կէռ) իր ձեռքին մէջ ունէր խորհրդարանը, եւ այդ՝ այն երկրին մէջ որ յարափոփոխ կառավարութիւններ ունի: Ասոնք այն լուրջ եւ բացառիկ շրջաններն են, երբ, արկածէն եւ անոր մեկուսացումէն առաջ, երեսփոխանական ժողովները բնազդօրէն կը լքեն ձեռնհասութիւնները որոնք բնականոն ժամանակներու ժառանգն են: Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ որ Մ. Նահանգներու նախագահը իր վրայ կը կեդրոնացնէ գործադիր իշխանութիւնն ու կառավարութիւնը: Իր նախարարները պատասխանատու են միայն իր առջեւ բարձրաստիճան պաշտօնեաներու նման: Իրաւունքները հետեւապէս, զորս ինք ձեռք կը ձգէ բացառիկ պարագաներու մէջ, անձնական չեն, այլ կը պատկանին գործադիր իշխանութեան եւ կամ խորհրդարանական երկիրներու դահլիճներուն:

Բայց, կայ իրական տարբերութիւն մը, որ, գուցէ, պատճառ կը դառնայ նախագահի իրաւասութիւններուն դիկտատորութիւն վերագրուելուն: Օրէնքները, ընդհանրապէս, մանրամասնօրէն կը ճշդորոշեն ստեղծուած կամ ստեղծուելիք կացութիւն մը: Իսկ Ռուզվէլթի շրջանին քուէարկուած օրէնքները ցոյց տուին լոկ գործունէութեան նոր ուղղութիւն մը, որուն թէքնիք մանրամասնութիւնները ոչ միայն անկարելի էր նախապէս ճշդել, այլեւ կարելի չէր գիտնալ թէ ինչ պիտի ըլլան անոնք՝ կեանքին պահանջներուն ու պայմաններուն յարափոփոխութեան իբրեւ հետեւանք:

Այդ էր պատճառը որ գործադիր իշխանութեան կը տրուէր իրաւունք մը՝ օրէնքներու սահմանին մէջ գործելու համաձայն պարագաներուն: Այսպէս է պարագան Ռուզվէլթի յաջող կարգադրութիւններուն մէջ՝ թղթադրամի աղէտին, դրամանիշի բարենորոգման, երկրագործական կազդուրման համար: Ինչպէս նաեւ ազգային ճարտարարուեստական վերականգնումի օրէնքներուն մէջ, որ երկրին ամբողջ տնտեսական կառուցումին նոր ձեւ մը կուտայ: Այս բոլորը դեռ ի լինելութեան են եւ հարկ է սպասել մինչեւ որ անոնք բնականոն դառնան ու օրէնքները ստանան վերջնական բնոյթ:

Այսուհանդերձ, այս բոլորին մէջ կայ յանկարծական յեղաշրջում մը, իրական յեղափոխութիւն մը: Բայց, այս յեղաշրջումն ու այս յեղափոխութիւնը յառաջ չեն օրէնսդրութեան մեթոտներուն, որոնք կը մնան նոյնը եւ ծունդ կ'առնեն միեւնոյն քաղաքական — վարչական կարգ ու սարքէն, այլ՝ նոյնինքն տնտեսագիտական ըմբռնումներուն մէջ, որոնք ներմուծուած են նոր օրէնսդրութեան մէջ եւ որոնք տրամագծօրէն հակադիր են մինչայժմեան ըմբռնումներուն: Մինչ նախապէս, մասնաւորաբար Մ. Նահանգներու մէջ, տնտեսութեան մէջ ազատութեան սկզբունքը բացարձակ էր (բացի թրըսթներու դէմ օրէնքէն եւն.) նոր օրէնսդրութեան մէջ կայ ազգային տնտեսութեան համակարգութեան սկզբունքը՝ հսկողութեան տակ պետութեան որ ինքն իրմով կուտայ ընկերային նոր կարգ ու սարք մը:

Այս նոր կարգ ու սարքը դէպի ո՞ւր կ'ընթանայ: Առանձին հարց է: Այս յօդուածով ուզեցինք ցոյց տալ թէ մեծ պետութեան մը տնտեսական եւ ընկերային վերակառուցումը տեղի կ'ունենայ առանց խախտելու անոր քաղաքական — վարչական հաստատութիւնները եւ, հետեւաբար, առանց արիւնի, առանց ըմբոստութեան եւ առանց ճնշումի: Մինչ արիւնաներկ Ռուսիան դեռ կը գալարուի:

Զ.

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

oooo

ՊԵՐԼԻՆ, (Յատուկ) — «Հայ Երիտասարդ»ը է անունը այն միութեան որուն շուրջ հաւաքուած են խումբ մը ուսանողներ եւ կը ջանան մտաւոր կորիզ մը կազմել այս գաղութին մէջ եւ ծառայել հայ մշակոյթին եւ ազգայնականութեան: Հիմնադրութիւնը տեղի ունեցած է 2 դեկտեմբեր 1933ին ընկերական շրջանակի մը մէջ եւ արդէն կերպով մը շարունակութիւնը կը համարուի նախկին ուսանողական միութեան: Որդեգրուած է վարչական նոր ձեւ մը «Ֆի-հրըրփրինցիփ» որով միութեան վարիչը լայն իրաւասութիւններ ունի. անդամները որոշ պայմաններ պէտք է յարգեն, եթէ կ'ուզեն գործօն ժամանակցութիւն եւ պէտք է հետեւեալ երդումը ընեն:

— «Պատուովս կ'երդնում հաւատարիմ մնալ իմ բարձր ցեղիս մշակոյթին եւ գործել իբրեւ գիտակից Հայ. բարձր պահել ազգիս անունը եւ անոր համար զոհաբերել ու զոհաբերել տալ՝ առանց վերապահութեան հպատակիլ վարիչին»:

«Հայ Երիտասարդ»ը վերջին կապերով զօդուած է Պերլինի հայ գաղ. միութեան պաշտօնապէս, դեռ նախկին վարչութեան օրերէն. նոյնիսկ որոշ ժամանակ մը առանձնած է փոքրերու մայրենի լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւնը, երբ անոնք առանց ուսուցչի մնացած էին, վարժապետ ուսուցչին ներկայացուցած ժամանակաւոր հրաժարականի պատճառով:

Վերջերս (մարտ 28) տեղի ունեցաւ «Հայ Երիտասարդ»ի առաջին դասախօսական հաւաքոյթը հայ նոր գրողներու մասին: Խօսեցաւ Գ. Գ. Ֆրունձեան համառօտ, կանգ առնելով ներկայ հայ գրականութեան վրայ եւ ծանօթացուց մասնաւորապէս իրենց գործերով, մէջբերումէջ ընթերցումներ ընելով, Շ. Նարդունին, Վազգէն Շուշանեանը, Փայլակ Միքայէլեանը, Նշան Պէշիկթաշլեանը եւ Շահան Շահնուրը:

ՀԱՅԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Ապրիլ 14ին տեղի ունեցաւ Հայ եւ գերման միութեան հաւաքոյթը, նըւիրուած Անդրէ Ռիփիրճեանի յիշատակին: Ինչպէս յայտնի է, հանգուցեալը Հայեւգերման միութեան հիմնադիր եւ գործօն անդամներէն էր եւ յանկարծակի մահը մարտ 22ին խոր սուգի մատնած էր ամբողջ գաղութը:

Միութեան փոխ նախագահ երէց Շթիրոի բացման խօսքէն վերջ, Պ. Բերլօարդ նուագեց Բախէն կտոր մը, որուն [illegible] երէց Շթիրօ շարունակեց իր խօսքը, յիշատակի եւ յարգանքի գեղեցիկ ճառով մը վեր հանելով հանգուցեալին բարեմասնութիւնները, անոր աշխատակցութիւնը հայ գաղութի ազգային կեանքին եւ Հայեւգերման միութեան:

Պահ մը յոտնկայս յարգանքի խոր լռութենէ վերջ, Գ. Գ. Ֆրունձեան կարդաց Դուրեանի «Իմ մահը», նախ հայերէն, յետոյ գերմաներէն, որուն յաջորդեց Շոփէնի մահերգը, նոյն դաշնակահարին կողմէ:

Ցերեկոյթի այս մասը աւարտելով, բաց յայտագրի, երկար ուսումնասիրութիւն մը կարդաց գերմաներէն լեզուով, Տոքթ. Արտ. Աբեղեան: Նիւթն էր հայ միջնադարեան բանաստեղծութիւնը: Ժամանակագրական, լեզուի (ամփոփ) եւ գրական արժէքի վերլուծումներէ վերջ յիշեց գրեթէ բոլոր յայտնի երգիչները իրենց գործերով, Ֆրիկ, Յովհաննէս Երզնկացի, Առաքել Բաղիշեցի, Մկրտիչ Նաղաշ, Յովհ. Թլկուրանցի վերջապէս Այթմարցի եւ Քուչակ, Սայաթ Նովա եւայլն: Դասախօսը յիշեց նաեւ առաջին հետախոյզները հայ միջնադարեան բանաստեղծութեան, — Կ. Կոստանեան, Ա. Չօպանեան, Աբեղեան, Պոտուրեան, Գրիւսոլ, ռուս եւ Բէթիր՝ գերմանացի: «Վարդն ու սոխակը» թարգմանութեան ընթերցումով վերջացաւ այս կարեւոր ուսումնասիրական դասախօսութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՐԻՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ
ԻԲՐԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐԴ

»»»·«««

Հայ Գրական Ակումբի ապրիլ 14ի հաւաքոյթին զեկուցում կարդաց գնդ. Ա. Շախաթունին, հայ ազգի մեծ գործիչ կոմս Լորիս Մելիքեանի մասին:

Ժամ ու կէս տեւող այս խիստ շահեկան զեկուցումը անհնար է, դժբախտաբար, ներկայացնել իր բովանդակ մանրամասնութեամբ, ուստի կուտանք միայն անոր հակիրճ բովանդակութիւնը:

Միքայէլ Լորիս Մելիքեանը ծնած է 1825 թուին: Անոր հայրը Ղարաբաղի Մելիքներէն էր, յայտնի դէմք մը իր ծննդավայրին մէջ: Մեծ սէր ունենալով դէպի ուսումն ու կրթութիւնը՝ ան, ծանօթ Ռուսի մը խորհրդով, յանձնարարած է Թիֆլիզի յայտնի վաճառական Միրզոյեանին տանիլ իր Միքայէլ որդին Մոսկուա ու տեղաւորել Լազարեան ճեմարանը: Երբ Կովկասի սահմաններէն կ'անցնին Ռուսիոյ ձիւնոտ տափաստանները, փոքրիկ Միքայէլը կը տխրի ու Վորոնէժ քաղքէն կը փախի դէպի Կովկաս: Միրզոյեանը եւ իր ընկերները սակայն կը բռնեն ու կը հասցնեն Մոսկուա: Հոն, Լազարեան ճեմարանին մէջ Միքայէլ իր ընդունակութիւններով կը գրաւէ ուսուցիչներու ուշադրութիւնը: Սակայն, հակառակ ատոր ան կ'արտաքսուի ճեմարանէն մանկական չարութեան մը հետեւանքով: Անգամ մը ուսուցիչը բացատրութիւններ կուտայ սոսինձի մասին ու կը գովէ անոր ոյժը: Հետեւեալ օրը, երբ ուսուցիչը կը նստի իր աթոռին վրայ ու կը փորձէ տեղէն ելլել, կը զգայ, թէ չի կրնար բարձրանալ: Լորիսը սոսինձ էր քսած աթոռին, «ստուգելու համար» ուսուցչի երէկուան բառերը այդ նիւթի յատկութեան մասին: Փորձը սակայն շատ թանկ նստաւ. Լորիսը արտաքսուեցաւ ճեմարանէն:

Մոսկուայի Հայերը տագնապելով պատանին կը դրկեն Պետերբուրգ՝ զինուորական դպրոցը: Այնտեղ, զինուորական խիստ կարգապահութեան տակ, կը մարզուի Լորիսի բնաւորութիւնն ու կամքը: Դպրոցը աւարտելէ ետք առեն մը կը ծառայէ Բեսսարապիոյ, ապա կը նշանակուի Կովկաս, իշխան Վորոնցովի մօտ, որպէս համհարզ (1847): Հոս երիտասարդ Միքայէլը կ'իյնայ շատ լաւ շրջանի մը մէջ: Վորոնցովէն զատ, կը ծանօթանայ Մուրավիեւի որ Կարսի առաջին գրաւողն էր եւ կը մտերմանայ իր մօրեղբայր թռ. Գ. Հախվերդեանի հետ (Սայեաթ Նովայի հրատարակիչը): Վերջինս ունէր հարուստ գրադարան մը, եւ Լորիս կ'օգտուի անկէ լրացնելու համար իր մասնագիտական (զինուորական) պատրաստութիւնը: Միաժամանակ Լորիս Մելիքեան կը մասնակցի հռչակաւոր Շամիլի դէմ մղուած պատերազմին եւ ցոյց տուած քաջութեան համար կը ստանայ ոսկի սուր, Ս. Գէորգի ժապաւէնով, վրան մակագրած՝ «անձնական քաջութեան համար»:

1885ին, երբ զօր. Մուրավիեւ կը գրաւէ Կարսը, Լորիսը ուշադրաւ դեր կը կատարէ այդ կռիւներուն մէջ եւ կը նշանակուի Կարսի շրջանի կառավարիչ ու քաղաքի պարէտ: Նոյն տարիներուն էր որ կ'ամուսնանայ Արղութեան երկայնաբազուկ համբաւոր տոհմի զաւակ գեղեցկուհի Նինայի հետ, որ կը դառնայ Թիֆլիզի եւ ապա Բեդերպուրկի բարձր շրջանակներու անմրցելի թագուհին, գրաւելով ընդհանուրի ուշադրութիւնը մասնաւորապէս իր ազգային տարազով:

1856ին Լորիս Մելիքեանը, կրտսեր զօրավարի աստիճանով կը նշանակուի Հարաւային Տաղստանի կառավարիչ: Այս խիստ կարեւոր պաշտօն մըն էր, որովհետեւ Տաղստանը այն շրջանն էր ուրտեղ կը գործէր Շամիլը: Քաջածանօթ տեղական ժողովուրդներու հոգեբանութեան, Լորիսը իր փայլուն յաջողութեամբ պատկառանք կ'ազդէ տակաւին վերջնականապէս չխաղաղուած լեռնականներուն. «Փատիշահի խական սարդարն է» — այսպէս կ'ըսէին անոր մասին Տաղստանցիք:

Յետագայ տարիներուն Լորիսը կը դառնայ կառավարիչ, ապա ատաման Թէրէքի Քոզաքներու շրջանին:

Վրայ կը հասնին 1877—78ի բախտորոշ տարիները: Պալքանեան սլաւոնները կ'ապստամբին Թուրքիայի դէմ, եւ ռուս հանրային կարծիքը կը պահանջէ, որ կառավարութիւնը հասնի օգնութեան իրենց ցեղակից եղբայրներուն: Կը սկսի ռուս — թիւրքական պատերազմը: Մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեւիչը կ'անցնի Դանուբը, եւ տեղի կ'ունենայ առաջին բախումը Թուրքերու հետ: Կովկասեան բանակը նոյնպէս կը դիմէ յարձակման, փոխարքայ Միխայիլ Նիկոլայեւիչի ընդհ. հրամանատարութեան տակ: 1876 դեկտ. 7ին զօրավար-հրամանատար Լորիս Մելիքեանը, առանձին զօրաբաժնի պետի իրաւունքներով կը ստանձնէ հրամանատարութիւնը գլխաւոր զօրաճակատի, որ կը տարածուէր Ախալցխայէ մինչեւ Արարատ: Ախալցխայի ուղղութեամբ առաջացող զօրքերու հրամանատարն էր զօր. Դեվիլը, իսկ Երեւանի բանակը կ'առաջնորդէր հռչակաւոր զօր. Ա. Տէր Ղուկասեանը: Կովկասեան բանակի յաղթութիւնները, որոնք կը պսակուին Կարսի, Արտահանի եւ Էրզրումի գրաւումով, ամբողջովին արդիւնք են Լորիս Մելիքեանի զինուորական հանճարին: Մեծ դեր կը կատարեն նաեւ հայազգի զօրավարներ Տէր Ղուկասեանը եւ Շէլկովնիկեանը: Կարսի գրաւումէն յետոյ մեծ իշխան Միխայիլը կ'այցելէ այս բերդաքաղաքը, եւ Լորիսը կը կազմակերպէ ի պատիւ անոր մեծ զօրահանդէս մը: Երբ զօրքերը կ'անցնին փոխարքայի առջեւէն եւ հրամանատարը կը բացագանչէ. «պատուի ա՛ռ», մեծ իշխանը ցոյց տալով Լորիսը կը հրամայէ, որ անոր ուղղուի «պատուի ա՛ռ»ը, առանց կամենալով շեշտել, որ ամբողջ յաղթութիւնը բանակը պարտական է իր անմիջական հրամանատարին:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Ճաշասենեակում սեղանը պատրաստ է տօնական օրերի պէս. կոնեակ, օղի, գինի: Պահարանի վրայ ամաններով շարուած են չոր պտուղներ, [illegible], ալանի, չամիչ, խնձոր ու խաղող, կարծես թէ նոր կտրուած թարմ խաղող:

Կերակուրները պատրաստ են. միայն թէ Արամը չուշանայ: Փլաւը չհովի, կերակուրները չփճանան:

Տովիկ մայրիկի մէկ ոտքը խոհանոցումն է, միւսը սենեակում. արդէն եկել, հաւաքուել են ազգականներ ու բարեկամներ:

Աչքալուսանք է. Արամը տուն է եկել:

Քանի, քանի անգամ Տովիկ մայրն պատմել է հիւրերին Արամի յանկարծակի յայտնուելը, իր սպասումները ու քանի անգամ դեռ պիտի պատմէ նա բոլոր մանրամասնութիւններով:

Իսկ քաղաքում Արամը դառել է իր ընկերներին. խօսում են, պատմում մէկ տարուայ անցուդարձը, այնքան նորութիւններ կան թէ մայրաքաղաքում եւ թէ սահմաններում, գործի մէջ:

Քաղաքի ժամացոյցը երկուսն է խփում. Արամն ուշքի է գալիս, ճաշի ժամանակ է. տանն հիմա իրեն են սպասում:

— Կը տեսնուենք աղբերք ջան, դեռ կը տեսնուենք, մէկ ամիս արձակուրդ ունեմ:

Արձակուրդի ժամն է. դպրոցներէն ու հիմնարկութիւններէն դուրս են թափւում աշակերտ ու պաշտօնեաներ: Փողոցները լիքն են. ամէն մի քայլափոխի Արամը ծանօթ բարեկամի է հանդիպում, մի խօսք սրան, մի պատասխան նրան, համբոյր, ողջագուրանք: Չէ՞ որ Երեւանում ծնած, քաղաքում մեծացած տղայ է:

Բայց Երեւանն առաջուայ Երեւանը չէ, իր բուն քաղաքացիներէն աւելի նորեկներ կան, համարեա աշխարհի բոլոր կողմերէն: Սիրուն — սիրուն աղջիկներ, երիտասարդներ, զինուորականներ, արտասահմանէն եկած հարուստ, կոկիկ հագուած մարդիկ, ու... նաեւ գաղթականներ, Վանեցի, Մշեցի, Սասունցի, Կարինցի, ամէն տեղէ մարդ կայ Երեւանում. Նաեւ Պոլսէն, Կիլիկիայէն. նոյն իսկ հեռաւոր Ամերիկայէն: Իսկական մայրաքաղաք է Երեւանը, համայն հայութեան հաւաքատեղի: Ու անշուշտ, մի քանի տարի յետոյ, երբ բոլորովին խաղաղի երկիրը, երբ բացուին ճանապարհները՝ Հայաստանը պիտի ընդունէ աշխարհի ծագերին սփռուած բոլոր հայութիւնը ու պիտի ուռճանայ, պիտի զարգանայ, պիտի...

Ընդհատւում է Արամի երազը. մի նոր ծանօթ է մօտենում նրան:

Շատ հետաքրքիր են Երեւանի փողոցները, ժամանակ աշխատանքի դադարի պահերը. մարդ, մա՛րդ, մարդ, ծանօթ, անծանօթ. ո՞վ է, նախարար է, երեսփոխան, պետական պաշտօնեայ, ներկայացուցիչ, հիւպատոսի կառքը, ոստիկանապետը, եւ, եւ, եւ...

Այդ սիրուն աղջիկը մի քանի լեզուներ գիտէ: Թարգման է առաջին գործոցում, այս միւսը մեքենագրող է, է՛, է՛...

Ինչ հետաքրքիր է. Արամը կ'ուզենար երկար կենալ փողոցում, հարցնել, իմանալ, ճանաչել: Բայց չի ուզում մօրն սպասցնել. գիտէ, որ մայրը սիրում է ճշդապահութիւնը: Ու բաժանւում է բարեկամէն, արագացնում քայլերը:

Յանկարծ մի սարսուռ մարմնում ու յետոյ մի տաք, տաք բան: Մի՞թէ չի սխալւում: Ոչ, չի սխալւում. Նա է, Արաքսը, իր ... հետն էլ մի կոկիկ հագուած երիտասարդ. խօսում են, ժպտում:

Արամը ցաւում է, որ չլսեց մօր խօսքը, ելաւ քաղաք: Նա չէր ուզում այդ հանդիպումը, պատրաստ չէր դրա համար: Արաքսը «լոյսի կառք»ն, հետը մի կոկիկ հագուած սիրուն երիտասարդ, իսկ ինքը մի զինուոր, հնամաշ չինէլով, զինուորի կոշտ կօշիկներով, արեւէն սեւացած ու կոշտացած: Շատ պիտի ուզենար, որ Արաքսը չնկատէր իրեն: Ու յանկարծ տղամարդու, զինուորի հպարտութիւնը խօսում է նրա մէջ. «Տեսնում է, թող տեսնի, զինւոր եմ, հայոց, նորաստեղծ, մի աղքատ հանրապետութեան զինուոր, լաւ եմ զգում ինձ այս հին չինէլում, կոշտ կօշիկներում, հէրն անիծած. Թէկուզ չյարգէ ինձ»: Բայց չէ՞ որ իբրեւ այր մարդ, առաջ ինքն է պատրաստ բարեւելու: Այդ չեղաւ, եթէ յանկարծ չառնէ բարեւը, չպատասխանէ: Այդ անտանելի կը լինի, այդ... Ու այդ անախորժութիւնէն խուսափելու համար՝ նա ուզում է անցնել միւս մայթը, ծռել կողքի փողոցը: Բայց Արաքսը նկատել է նրան, ճանաչել է: Մի խօսք կոկիկ երիտասարդին ու Արաքսը Արամի մօտն է:

— Արա՛մ ... Ե՞րբ էք եկել:

Մեկնում է նրան ձեռքը, մատները դողում են թեթեւ, շիկնած է, ու աչքերում կրակ կայ:

Արամը բռնում է մեկնած ձեռքը:

— Այսօր եմ եկել, մի քանի ժամ առաջ.

— Անցեալ օր մայրիկի մօտն էի, ոչինչ չասաց:

— Չգիտէր, վերջին օրը միայն իմաց տուի:

— Թողե՞լ էք բանակը. եկել էք ընդմի՞շտ:

— Այդ ի՞նչպէս կարելի է, մի ամսով միայն, արձակուրդով:

Ձեռքը դեռ ձեռքի մէջն է, իսկ կոկիկ երիտասարդը քիչ վերը դեռ սպասում է Արաքսին:

— Ձեր կաւալէրը ձեզ է սպասում, արգելք չլինեմ:

— Խորհրդարանի անդամ է, եկէք ծանօթացնեմ:

— Երեսփոխա՞ն, ... ուրախ եմ, ուրիշ առթիւ, կ'ուշանամ, մայրս կը սպասէ ինձ:

— Երեւի պզտիկ երախայի պէս մայրիկից խօսքն չէք ուզում դուրս գալ:

— Թէկուզ այդպէս, մէկ ամիս պիտի մնամ, ինչո՞ւ վշտացնեմ մօրս:

— Լաւ ուրեմն. դեռ կը տեսնուենք, ցտեսութիւն:

— Ցտեսութիւն...

Ու ձեռքը դեռ ձեռքի մէջ է:

— Մէկ ամիս միայն...

Ու Արաքսը կրծում է շրթունքը:

— Անշուշտ պիտի գաք ծնողներիս տեսութեան: Ես պաշտօնավարում եմ Արտաքին Գործոցում:

— Այո՛, շատ ուրախ եմ, ի հարկէ կը գամ:

Ցտեսութիւն:

Ո՞րն է առաջ քայլում, ո՞վ կարող է ասել, բաժնուած են:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(5)

(Շար.)

Լորիսի դէպի Հայերը ունեցած վերաբերմունքի տեսակէտէն բնորոշ է հետեւեալ դէպքը: Թուրք զօրքերու գրաւած բոլոր վայրերը գտնուող թրքահայերը միշտ խաչով ու խաչվառով են դիմաւորած իրենց ազատարարները: Բայց երբ կովկասեան բանակը կը մտնէ Էրզրում, հայ բնակչութիւնը ոչ մէկ դիմաւորում չի կազմակերպեր: Կը պարզուի, որ Լորիս Մելիքեան, նախքան Էրզրում մտնելը, իր գաղտնի գործակալներու միջոցով լուր ղրկած էր Կարնոյ առաջնորդին, թէ Ռուսները Էրզրումը պիտի պահեն եւ թող Հայերը որ եւ է անխոհեմ քայլ չկատարեն, Տաճիկներու նկատմամբ: « Մենք կ՚երթանք, կ՚ըսէ ան, իսկ Տաճիկները ձեզ թողով կը կոտորեն »:

Ռուս-տաճկական պատերազմէն յետոյ Լորիս Մելիքեանի համար կ՚ըսկսի նոր շրջան մը: Զինուորական ասպարէզին մէջ ունեցած փայլուն յաջողութիւններէ յետոյ, կը սկսի անոր վերելքը վարչական մարզի մէջ, որուն ան կը հասնի այնպիսի բարձրութեան մը, որ կը դառնայ համայն Ռուսիոյ միահեծան դիկտատոր:

1878ին Ռուսաստանի մէջ մեծ ծաւալ կը ստանան յեղափոխական շարժումները: Հռչակաւոր « Ժողովրդ. կամք» կուսակցութիւնը իր ահաբեկչական գործունէութեամբ կը յուզէ թմրած մտքերը եւ շփոթութեան կը մատնէ կառավարական շրջանները: Երբ այսպիսի անհանգիստ մթնոլորտի մը մէջ Աստրախանի նահանգը կը վարակուի ժանտախտով, առաջ կուգան գիւղացիական ըմբոստութիւններ, որոնց ժամանակ կ՚ոչնչանային մը բժիշկներ եւ պետական պաշտօնեաներ: Եւ ահա այդ շրջանը հանդարտեցնելու եւ ժանտախտի դէմ մաքառելու համար կը նշանակուի Լորիսը, որ արմատական միջոցներով կը վերականգնէ կարգը եւ վերջ կու տայ համաճարակին: Աստրախանէն յետոյ կը նշանակուի Խարկովի ընդհանուր նահանգապետ եւ այդ պաշտօնին մէջ կը ցուցնէ վարչական արտակարգ ընդունակութիւններ:

Յեղափոխական շարժումները Ռուսաստանի մէջ կը ծաւալէին մեծ թափով: Տեղի կ՚ունենան ահաբեկչական գործողութիւններ, որոնք կը հասնին մինչեւ ցարի պալատը: 1879ին Սոլովիեւ մահափորձ կը կատարէ Աղեքսանդր Բ.ի վրայ, ապա տեղի կ՚ունենայ Ձմեռնային պալատի պայթիւնը: Ահուսարսափը կը պատէ կառավարական բարձր շրջանները: Ցարը կը հրաւիրէ լայն խորհրդակցութիւն մը, որու կը մասնակցին նաեւ Խարկովի ընդհ. նահանգապետ Լորիս Մելիքեանը: « Ռուսաստանը կը սպասէ իր փրկչին, կը գրէ այդ առթիւ ֆրանսական դեսպանատան ներկայացուցիչ Շանզին, եւ այդ փրկիչը եկաւ: Անիկա հայազգի կոմս Լորիս Մելիքովն է»: Խորհրդակցութիւնը կ՚ըլլայ շատ փոթորկալից: Տեսակէտները ուժեղ բախումներ տեղի կ՚ունենան: Լորիսը կ՚առաջարկէ իր ծրագիրը, որու հիմնական կէտերն են.— մեղմել պաշտօնէութիւնը, վերջ տալ կաշառակերութեան, կիրարկել վարչական աւելի խելացի եղանակներ եւ ներշնչել իշխանութիւնը ժողովուրդին, միաժամանակ ըլլալ ուժեղ »: Աղեքսանդր Բ. տեղն ու տեղը կը դիմէ Լորիսին, թէ՝ « այն մարդը, որ մենք կը փնտռենք, դուք էք », ու կը նշանակէ ան նորաստեղծ գերագոյն գործադիր յանձնաժողովի նախագահ:

Այդ յանձնաժողովին ու անոր նախագահին իրաւունքներն անսահման էին: « Երբեք որ եւ է մէկը ցարի հպատակներէն այդպիսի իրաւունքներ չէ վայելած », կը գրէ Շանզին, ան կարելի է անուանել Վիս անփըռէօռ տը լա Ռիւսի» (Ռուսաստանի փոխ-կայսր): Առաջին գործը որ կը կատարէ Լորիս Մելիքեան իր նոր պաշտօնին անցնելէ յետոյ, այն է, որ կ՚երթայ Հայոց եկեղեցի եւ կ՚աղօթէ որ « Հայոց Աստուածը իրեն օգնէ »: Անմիջապէս անցնելով գործի՝ Լորիսը հաշուեյարդարի կ՚ենթարկէ Երրորդ բաժանմունքը (այն ժամանակի Չեկան), կը մաքրէ ոստիկանութիւնը եւ ծերակուտականներ կ՚ուղարկէ նահանգները, ապօրինութիւններու դէմ պայքարելու համար: Այդ օրերուն Մոլոդեցկի անունով երիտասարդ մը մահափորձ կը կատարէ Լորիսի դէմ: Արձակած գնդակները կը վրիպին եւ Լորիս յարձակելով ահաբեկչին վրայ, կը բռնէ անոր կոկորդէն եւ գետին կը տապալէ: Եւ ցոյց տալով իր կուրծքը, կը բացագանչէ.—«Այս կուրծքին գնդակ չի դպչիր »: Ընդառաջելով ռուս գրագէտ Գարշինի խնդրին, Լորիս Մելիքեանը կը միջնորդէ ցարին, որ ներէ Մոլոդեցկիին, բայց Աղեքսանդր Բ. կը մերժէ եւ ահաբեկիչը կախաղան կը հանուի:

Հայազգի զինուորի ձեռք առած կարուկ եւ խելացի միջոցներու շնորհիւ Ռուսաստանի մէջ կը հաստատուին համեմատական խաղաղութիւն ու կարգ ու կանոն, բայց մտաւորական խաւերը առով չեն գոհանար ու կը պահանջեն սահմանադրութիւն: Գայատի մէջ կային երկու ուժեղ հոսանքներ, որոնցմէ մէկը՝ խմբուած գահաժառանգի (յետագային Աղեքսանդր Գ.) շուրջը, կը պայքարէր ապառամիտ կարգերու եւ սահմանադրութեան ծրագրի դէմ, իսկ Լորիսի խմբակն ու Թագուհին կ՚որոշէին ընդառաջել այդ ցանկութիւններուն: Լորիս կը հրաժարի վերը յիշուած յանձնաժողովի նախագահութենէն եւ կը դառնայ ներքին գործոց նախարար: Վերջապէս, ցարը կը համաձայնի ընդունելու Լորիսի մշակած սահմանադրութեան ծրագիրը, որ նոյնիսկ կը յանձնուի տպարան, հետեւեալ օրը պաշտօնապէս հրատարակուելու համար: Եւ յաջորդ օրը Աղեքսանդր Բ.ը կը սպաննուի յեղափոխականներու ձեռքով: Անոր յաջորդը՝ Աղեքսանդր Գ. կը կեցնէ սահմանադրութեան հրատարակութիւնը, հակառակ Լորիսի պնդումներուն, թէ առով կը վտանգուի Ռոմանովեան հարստութիւնը, որ 40 տարի ետք կ՚ոչնչանայ: Այսպիսով, ինչպէս դիտել կու տայ Շանզին, Լորիս կը սխալի միայն 5 տարի:

Նոր գահակալութեան օրով Ռուսաստանը կրկին կ՚իյնայ յետադիմութեան գիրկը, եւ Լորիս Մելիքեանի գործունէութիւնը կը դառնայ այլեւս անհնարին: Ան կը մեկնի արտասահման եւ այլեւս Ռուսաստան չի վերադառնար: Թիֆլիզ կը փոխադրուի միայն անոր աճիւնը, ուր կը թաղուի վանքի մայր եկեղեցւոյ բակը:

« Մեծ մարդ էր Լորիս Մելիքեանը, կը վերջացնէ իր զեկոյցը գնդ. Շահխաթունին, եւ պէտք է զարմանալ, թէ ան քիչ ծանօթ է արտասահմանի հայութեան: Ես որպէս Հայ, հպարտ եմ, որ իմ ցեղս տուեր է այսպիսի մի զօրավար ու պետական մարդ »:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Ի՞նչպէս կը գրուին

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ … ՀԻԹԼԵՐ

«Հայրենիք»ի ապրիլ 14ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հակադաշնակ Պաշտպանութեան Կոմիտէ (Անթի — Դաշնակ Տէֆանս Կոմիտի) անունով մարմին մը, որուն հասցէն է 401 Շօմըթ Էվը., անգլիերէնով գրուած թռուցիկ մը ցրուած է Հինգշաբթի օր ամէն ազգի բանուորներուն, զանոնք ուրբաթ առաւօտ դատարան հրաւիրելու, ներկայ գտնուելու կիրակի օրուան կռուին պատճառով ձերբակալուածներու դատավարութեան:

Ահա այդ կոչին կարեւոր մասերը.

— «Բանուորներ Մեծն Պոսթընի, խռնուեցէք դատարանը … ներկայ գտնուեցէք դատավարութեանը ութ հայ բանուորներու, որոնք յարձակում կրեցին Ֆաշիսթ Դաշնակներու կողմէ որոնք պատասխանատու են Դուրեան արք.ի սպանութեան:

«Ընկեր բանուորներ եւ բոլոր հակառակորդներ Ֆաշիզմի:

«Անցեալ կիրակի կէսօրէ յետոյ մեծ կռիւ մը տեղի ունեցաւ Պոլլըրթընի փողոցին վրայ Սթայնհըրթ Հոլին առջեւ: Այդ կռուին հետեւանքով ձերբակալուեցան 11 անձեր, եւ տասնեակ մը անձեր ալ վիրաւորուեցան, որոնց մէջ կային կիներ եւ երախաներ: Թերթերը գրած են թէ սկիզբ կռիւ մըն էր հայ եկեղեցական խառնուածներու միջեւ: ԱՍԻԿԱ ՃԻՇԴ ՉԷ (ստորագծումները մերն են «Յ.»):

«Ընկեր բանուորներ եւ բարեկամներ, գլխաւոր հարցը այն կռիւն է, որ կը մղուի Ֆաշիսթ Դաշնակցականներու — որոնք դաշնակցած են Հիթլէրի տեսակի ամէնէն յետադիմական ահաբեկչական կազմակերպութեանց հետ — եւ ամբողջ ժողովուրդին միջեւ, որ դէմ է Ֆաշիզմի եւ համակիր Սովետ Միութեան, որուն մէկ մասն է Սովետ Հայաստանը:

«Ի՞նչ կրնաք ընել: Ձեր կազմակերպութեան միջոցով որոշումներ ու բողոքներ ղրկեցէք Տիստրիքթ Էթըրնի Ֆոլիի: Գումարեցէք բողոքի ժողովներ: Դրամ հանգանակեցէք պաշտպանութեան համար: Կազմեցէք միացեալ ճակատ կռուելու ընդդէմ Ֆաշիզմի:

«Իսթըրն Նիւ Ինկլընտի շրջանի Միջազգային Աշխատանքի պաշտպանութիւնը կը գործակցի ձերբակալուած ութ հակադաշնակցական ձերբակալեալներու պաշտպանութեան գործին … եւն.:

ՊՈՍԹԸՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դարձեալ «Հայրենիք»էն (15 ապրիլ.—

Ուրբաթ օր բացուեցաւ կիրակի օրուան խռովարարներու դատավարութիւնը: «Պայքար»ի կոչին անսալով տասնեակներով վկաներ լեցուած էին դատարանը: Միջանցքն ալ խռնուած էր Հրեաներէ, ու ամէն ազգի պատկանող ամբոխէ մը, որոնք հաւանաբար եկած էին անսալով այն կոչին, որ անգլիերէնով բոլոր բանուորները դատարան կը հրաւիրէր ներկայ ըլլալու ութ բանուորներու դատին պաշտպանութեան, քանի որ անոնք կռուած էին ոչ թէ յանուն հայ եկեղեցիին, ինչպէս գրած էին թերթերը, այլ յանուն Սովետ Միութեան, որուն թշնամի են «Ֆաշիսթ — Դաշնակցականները եւն.»:

Ուրբաթ օր դատարանը կրցաւ լսել միայն ոստիկանները եւ Կոմունիստ — «Առաքելական եկեղեցական» հաւատքէն ձերբակալեալները:

Ոստիկաններու վկայութիւնները առհասարակ դէմ էին կոմունիստներուն: Անոնցմէ մէկուն վկայութիւնը մանաւանդ ջախջախիչ էր: Սթայնհըրթ Հոլի աստիճաններուն վրայ կը գտնուէին 35—45 հոգի, ըսաւ ան, որոնք վար իջան սանդուղներէն, երբ 12էն 14 անձեր, ծալուած դրօշակի մը առաջնորդութեամբ, երգ — երգու եկան եւ խաղաղութեամբ անոնց առջեւէն կ՚անցնէին: Սանդուղէն վար իջնողները երբ խառնուեցան այս խմբին, ըսաւ ան, կռիւը փրթաւ:

Ոստիկաններէն մին նկարագրեց այն գռեհիկ տեսարանը, որ ներկայացուցած էին հայ կին մը եւ աղջիկ մը: Ան պատմեց թէ ինչպէս սեւեր հագած օրիորդը հայհոյած էր իրեն: Կէսօրէ ետք այդ օրիորդը ներկայացաւ իբր վկայ, եւ իր բարեկամներուն յօնքը շինելու տեղ աչքը հանեց, երբ հակասեց իր պաշտպանեալի բառերուն: Ապա մէջտեղ եկաւ այն ոստիկանը, որ կիրակի օր յանուն օրէնքի սաստած էր իրեն որ լռէ եւ հեռանայ կռուի վայրէն: Օրիորդը խոստովանեցաւ որ ինքն էր ոստիկանին հետ վէճի մտնողը, եւ երբ ոստիկանը պահանջեց օրիորդէն, որ ատեանին առջեւ կրկնէ իրեն բառերը, «համեստափայլ», «պարկեշտ» օրիորդը կարկամեցաւ ու գոյնը նետեց:

Խայտառակուեցաւ նաեւ «Պոսթընի եւ Շրջակայքի Համագաղութային Ցանձնախմբի Կարգադիր Մարմնի» ձերբակալեալ ատենապետը, Հայկեան, որ ինքզինք ներկայացուց բոլորովին «ալխոյարը» Քրիստոսի գառնուկը, եկեղեցասէր, բարեպաշտ, խաղաղասէր… Բայց զինք ձերբակալող ոստիկանը ցոյց տուաւ թէ ինչպէս գառնուկի մորթ հագած այս պարոնը կը գրգռէր կիներն ու աղջիկները որ յարձակին Դաշնակցականներու վրայ, եւ թէ ինչպէս ան հակառակ իր բազմաթիւ ազդարարութիւններուն, շարունակած էր գրգռութիւնները: Ես ձեր լեզուն չեմ հասկնար, պարոն, ըսաւ ոստիկանը, բայց ձեր աղաղակներն ու շարժումները, եւ կնիկներու եւ օրիորդներու բրած ցուցմունքները, խաղաղասիրական չէին կրնար ըլլալ: Տեսարանը կատարեալ եղաւ, երբ մեր ընկերներու փաստաբան Գ. Բէմզի հարցուց անոր թէ ինք լուր ունէ՞ր այն կռուաշունչ թռուցիկներէն, որոնցմէ մին հրատարակուած է «Պայքար»ի մէջ: Եւ «Պոսթընի ու Շրջակայքի Հայ գաղութային Ցանձնախմբի Կարգադիր Մարմնի» նշանաւոր ատենապետ պատասխանեց. «Ոչ»:

Գ. Բէմզի հեգնական շեշտով մը ըսաւ… Լաւ, նստեցէք, ալ բան չունիմ քեզի հարցնելիք:

Ոստիկանները ձերբակալութեան ժամանակ հաւաքած էին խռովարարներու կողմէ գործածուած բազմաթիւ ցուցատախտակներ, որոնց վրայ կարմիր ու այլ գոյնի մելաններով գրուած էին «Անկցի Դաշնակցութիւն», «Ոյժ տուէք այս ցոյցին», հայհոյութիւններ Խատիսեանի հասցէին եւն.:

Հակառակորդ կողմէն ձերբակալուածներէն եւ ոչ մին խոստովանեցաւ թէ մասնակցած է կռուին: Բոլորն ալ ըսին թէ իրենք խաղաղ կանգնած էին Սթայնհըրթ Հոլի առջեւ, երբ Դաշնակցականները եկան եւ յարձակեցան իրենց վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴՈՒՐԵԱՆԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 ապրիլ).

— «Դաշնակցութեան դէմ մղուող անողոքելի պայքարը կորսնցուց նախկին թափը, որ ունէր Նիւ Եորքի դէպքին յաջորդող օրերում: Եւ սա կա երկու պատճառներով.

1. Պայքարը գաղափարական ու քաղաքական հիմք զուրկ ըլլալուն, ժողովուրդին ստուար մեծամասնութիւնը չփարեցաւ անոր:

2. Պայքարին լծուեցան գաղափարապէս ու հոգեպէս իրարու հետ կապ ու առնչութիւն չունեցող տարրեր, որոնք Դաշնակցութեան քայքայման եւ կազմալուծման մէջ կը փնտռեն իրենց կուսակցական շահերուն եւ դիրքերուն ապահովումը:

Այս երկու գլխաւոր պատճառներով, ուրեմն, պայքարը՝ առողջ, շինարար, ազգային շահերու ծառայող պայքար ըլլալէ դադրելով, դարձաւ շահագործումի, կողոպուտի, դրամաշորթութեան, գրպանահատութեան ու գարշելի մատնութեան պայքար, որուն նմանը արձանագրուած չէ մեր ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ:

Ժողովուրդի այս ուժեղ կեցուածքի առջեւ, ի՞նչ ըրին հակառակորդ տարրերը: Պայքարը փոխեցին ճիհատի, լրբութեան եւ լկտիութեան մրցանիշը կոտրելով: Մինչ ժողովուրդը եւ իրենց միամիտ ընթերցողները կը սպասէին որ անոնք դատողութեան եւ խղճի ձայնին հետեւելով, վերջ տային պառակտումին, գրգռութիւններուն, ամբոխավարական միթինկներուն, ծիծաղելի բանաձեւերուն եւ եղբայրը եղբօր դէմ զինելու խելագար քաղաքականութեան, անոնք՝ այսինքն Ռամկավար, Հնչակեան եւ Համայնավար կուսակցութիւնները, սրբազան դրօշին տակ հաւաքուած, ուրիշ բանի մասին չմտածեցին, եթէ ոչ միայն դրամի, իբր թէ եղբորախտ Դուրեանի դատական ծախսերը հոգալու եւ ոճրագործները դատապարտել տալու համար:

Բոլոր միթինկներուն մէջ, բանախօսներուն առաջին եւ վերջին խօսքը եղած է,— դրամ տուէք: Դուրեանը սպաննեցին՝ դրամ տուէք: Դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ՝ դրամ տուէք: Ձեր համակրանքին եւ կարծիքին պէտք չունինք, այլ դրամին, բաց ու կրկնած են միացեալ պլոքի բոլոր բանախօսները, մեծով պզտիկով:

Գտնուեցան միամիտներ՝ որոնք առաջին օրերուն քսակները բացին, մթնոլորտի պղտորութեան մէջ կորսնցնելով իրենց դատողութիւնը: Սրտափումը չուշացաւ, երբ յայտնուեցաւ որ Դուրեանի դատական ծախքերը ըստ օրինի կը հոգացուէր դատախազութեան կողմէ եւ թէ հաւաքուած գումարները նամբայ փոխելով, կուսակցական սնտուկները ճոխացնելու կը ծառայէին:

Ու պատռեցաւ վարագոյրը: Մերկացումները իրարու յաջորդեցին: Նիւ Եորքի համայնավար օրկանը «Բանուոր»ը Ա. էջին մէջ գրեց թէ ռամկավար կուսակցութիւնը հաւաքուած տոլարները կուսակցական ճեմարաններ ստեղծելու կը ծառայեցնէ: Հնչակեաններու օրկան «Երիտ. Հայաստան» փրփուրը բերնին՝ մոլեգնած գամբռի պէս բռնեց «Բանուոր»ի օձիքէն, համայնավարներուն միջոցաւ հաւաքուած գումարներուն հաշիւը պահանջելով: Ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը «Պայքար» յարձակեցաւ համայնավարներու վրայ, մեղադրելով զանոնք չարաշահութեան եւ առաւ վաշխառութեան մէջ:

Հրապարակի վրայ անխնայելի եւ անմեղադրելի կուսակցութիւն չմնաց, Դաշնակցութենէն զատ:

Մոռցուեցաւ խեղճ Դուրեանը եւ անոր դատը՝ որ իբր թէ համազգային էր եւ օրուան հարց դարձաւ ժողովուրդէն հաւաքուած քանի մը հազար տոլարներու հաշիւը, որ վերածուեցաւ անորակելի գայթակղութեան»:

ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

Ապրիլեան եղեռնին կսկծալի յիշատակին ոգեկոչումը յուզիչ պարզութեամբ տօնուեցաւ անցեալ օր Դպրոցասէրի յարկին տակ, որբուհիներու, ուսուցիչներու եւ խնամակալ տիկիններու ներկայութեան:

Սեւեր հագած աշակերտուհիներ, սեղմօրէն խմբուած մեծ դասարանի մը անշուք պատերուն մէջ, ծանր ու սրտաճմլիկ մթնոլորտ մը՝ ուր սեւուած ու անհետացած դէմքերու տեսիլքները կ՚ուրուագծուին շարան — շարան, ու յիշատակներ, յիշատակներ իւրաքանչիւր դանկի ու սրտի տակ…

Ծայրը, պատուհանին մօտ աղջնակ մը հեծիկ կուլայ…

Տեսա՞ծ էք որբուհիի մը լալը … ահաւոր ու պակուցանող է ան:

Դպրոցին տնօրէնը՝ Գ. Վ. Իշխանեան կը խօսի յուզուած, ոգեկոչելով Վարուժանն ու Սիամանթօն, Զարդարեանն ու Զօհրապը, բոլոր ընտրանին հայ մտքին ու հոգիին, թարմացնելով մեր կսկիծը …

Երկու սանուհիներ կ՚արտասանեն Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը եւ Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր», արտասուքը չզսպելով:

Տիկին Մինասեան, դպրոցին վեթերանը յուզումէն դողացող ձայնով վերյիշումներ կ՚ընէ Պոլսոյ այդ օրուան դժոխային դրուագներէն: Ամբողջ սանուհիներէն միաձայն երգուած «Տէր Ողորմեա»ն փակեց այդ կարճ բայց խորապէս տպաւորիչ համախմբումը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱԿ

ԽՄԲ.— Կարելի՞ էր իմանալ թէ, Դպրոցասէրի վարչութիւնը ինչո՞ւ ամէն տարի կը խուսափի ապրիլեան ընդհանրական սգահանդէսէն, որ կը կատարուի դարձեալ որբերու մասնակցութեամբ…:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Հետեւեալ օրը մայրս, կնքամայրս՝ Պաճարը, մեր խնամի Կատարը գացին Գոչասար քաղաքը: Գիւղացիները կ՚երթան միստրին կը խնդրեն որ արգիլէ, չտայ մերոնց բողոքը: Միստրը կ՚ըսէր.— Գացէք ետ դարձուցէք: Աղաս, Բողրահիմ քէհեան ձին նստելով կ՚երթայ մերինները կէս ճամբէն ետ կը վերադարձնէ: Մերոնք Սաղմուրհիւքէկ գիւղը կուգան, բոլորովին ընկճուած: Միստրը անմիջապէս պաշտօնանկ ընել կու տայ մայրս ծեծող ժանտարմային:

ՀԱՅԵՐԸ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ

Թիւրքմէն գիւղացիներուն եւ մեր մէջ տեսակ մը առնչութիւն կար: 1918 օգոստոսին մայրս շատ հիւանդ էր: Աղայէն հրաման առնելով գացի տեսնելու: Մայրս Ֆաղիներուն Սուլթան Անայէն տունը կը մնար: Երբ դիս տեսաւ սկսաւ լալ: Դիտելով մօրս կմախացած կերպարանքը, սկսանք լալ մայր, քոյր, եղբայր միասին: Սուլթան Անան մեր տխրութիւնը փարատելու համար զաւկը ձեռքը առաւ եւ սկսաւ պարել: Ես ուզեցի հետը պարել, մայրս չթողուց, ըսաւ թէ գիւահար է: Ես չէի գիտեր որ Սուլթան Անան նոպայ ունէր: Վերջապէս բաւական պարելէ յետոյ մարած վար ինկաւ: Մայրս եկաւ ճկոյթ մատը բանեց, հարցուց տուաւ, թէ աշխարհի վրայ Հայ կա՞յ: Անան պատասխանեց.

— Ոչ միայն Հայեր կան, այլ եւ Հայերը իշխանութիւն ունին ձեր կողմերը:

Ուրախութենէս վեր վեր կը ցատկէի: Ըսի մօրս որ հարցնէ թէ մենք ե՞րբ պիտի վերադառնանք Հայերուն մէջ: Մայրս հարցուց եւ Սուլթան Անան պատասխանեց.— Բնաւ հոգ չընէք, մօտ ատենէն պիտի երթաք:

Սուլթան Անան ուշքի եկաւ եւ ես մեկնեցայ: Անցան քանի մը ամիսներ, օր մը փերեզակ Ցոյն ադայ մը մօրս կ՚ըսէ.

— Դեռ շատ պիտի մնա՞ք հոս:

— Ո՞ւր ունինք որ երթանք:

Ցոյն ադան կ՚ըսէ.

— Հէյ միամիտ կնիկ, բոլոր Հայերը Պոլիս գացին, դուք հոս ի՞նչ կը սպասէք:

Քանի մը օր վերջը մայրս եւ ուրիշ քանի մը կիներ Գոչասար մեկնեցան, ճշդելու համար յոյն ադուն խօսքերը: Երբ Գոչասար քաղաքը կը հասնին, հոն կը գտնեն Պրուսայի Մեծ Նոր Գիւղցի Մկըր եւ որոշապէս կը ճշդեն յոյն ադուն խօսքերը: Գ. Մկըր կ՚ըսէ մերոնց.

— Գացէք լուր տուէք Թիւրքմէններուն մէջ մնացող բոլոր հայ կիներուն եւ եկէք հոս, առնեմ Գոնիա կ՚երթանք, յետոյ Պոլիս:

Մայրս եւ միւսները վերադարձան Սաղմուրհիւքէկ գիւղը, միւսներն ալ լուր եկաւ թէ հայ կիները թող պատրաստուին Պոլիս մեկնելու համար: Մերոնք անմիջապէս լուր տուին իրարու եւ քանի մը օրէն Սաղմուրհիւքէկ հաւաքուեցան բոլոր հայ կիները:

Երեք տարի վերջը դարձեալ բախտ կ՚ունենայինք իրար տեսնելու: Հոն միացանք մեր տառապանքի ընկերներուն, որոնց ամէն մէկը տխուր դէպքի մը գերեզմանը ունէր իր սրտին մէջ:

ԴԷՊԻ Կ. ՊՈԼԻՍ

Երեք տարի Թիւրքմէն գիւղերուն մէջ մնալէ յետոյ, 1919 փետրուարին ճամբայ ինկանք դէպի Կ. Պոլիս:

Ընթերցողը անշուշտ կը յիշէ իմ տառապանքի ընկերներէս Սուրէնը (Սիրուն): Ան երեք տարի իբրեւ տղայ Թիւրքմէն գիւղացիին ուղտը արածեց: Բացի գիւղապետէն ոչ ոք գիտցաւ աղջիկ ըլլալը: Գիւղապետն ալ հետեւեալ դէպքին պատճառաւ գիտցաւ աղջիկ ըլլալը: Գիշեր մը Սուրէնենց պառկած տունը Թիւրքմէն լիրբ երիտասարդ մը կը մտնէ չարութիւն ընելու նպատակաւ. կ՚երթայ ուղղակի հարս Նարգուհիին ոտքերէն կը բռնէ եւ կը սկսի քաշել: Նարգուհին կը կանչէ Սուրէնը որ մարդուն օձիքէն կը բռնէ, իսկ Նարգուհին ոտքերէն բռնելով կը ձգեն: Յետոյ Սուրէնը Նարգուհիին գօտիէն կապով Թիւրքմէն երիտասարդին ձեռքերը եւ ոտքերը կը կապէ եւ յետոյ գիշերանց կ՚երթայ գիւղապետին լուր կու տայ թէ տանը գող մտած է: Գիւղապետը Սուրէնին հետ կ՚երթայ եւ կը տեսնէ ձեռքերը ոտքերը կապուած երիտասարդ մը գետինը փռուած: «Այս ի՞նչ է», կ՚ըսէ գիւղապետը:— Գողն է կ՚ըսեն միւս կիները: Քէհեան ուշի ուշով դիտելով պառկած մարդը, կը տեսնէ որ իրենց դրացին է: — Սօ, անպիտան, հոս ի՞նչ կ՚ընես: Մարդը առանց պատասխան մը տալու, ապուշի պէս գիւղապետին երեսը կը նայի: Մէկ երկու ապտակ գիւղապետէն ուտելով, կ՚արձակուի եւ կը հեռանայ գլխիկոր: Գիւղապետը դառնալով Սուրէնին կ՚ըսէ,— Շատ ապրիս, քաջ տղաս: Նարգուհին կ՚ըսէ.— «Աղջիկս» ըսէ տեսնեմ, ի՞նչպէս կ՚ըլլայ: Գիւղապետը կը զարմանայ թէ ի՞նչպէս տղան աղջիկս ըսեմ: Հոդ կը պարզուի Սուրէնին աղջիկ ըլլալը, բայց գիւղապետը գաղտնի կը պահէ գիւղացիներէն: Մինչեւ մեր մեկնումի օրը ոչ ոք գիտցաւ տղու հագուստով Սիրունին ինքնութիւնը:

Մեր կարաւանը ճամբայ ինկնալով, սկսանք քալել դէպի Գոչասար քաղաքը: Օրերով քալելէ յետոյ, հասանք յիշեալ քաղաքը, ուր գտանք Գ. Մկըրը եւ Պրուսայի պատուելի Կարապետը: Քանի մը շաբաթ վերջ պիտի մեկնէինք Գոնիա: Մեր մեկնումի հոգը ստանձնած էր Կարապետ աղան: Մերոնց պատուիրեց ոչ ոքին դիմում չընեն: Ինքը Գոնիա պիտի մեկնէր, մեզ ալ իր հետ պիտի տանէր, անշուշտ մեր դրամով: Գ. Մկըր մերոնց ըսաւ.— Կեցէք, ձեր միւս ընկերներն ալ թող գան, ես կ՚երթամ կառավարութեան կը դիմեմ, բոլորդ ձրի կը փոխադրեմ Գոնիա, բայց մերոնք մտիկ չըրին, ոչ իսկ սպասեցին վերջը մնացողներուն: Մեր կարաւանէն զատ ուրիշ երեսուն հոգինոց կարաւան մը եւս Թիւրքմէն գիւղերը ցրուած էին: Այս բոլորին տեղեակ էր Գ. Մկըր: Գոչասարի մէջ ծանօթացայ մեր հայ ընակից Աբրահամին: Վերջին կարաւանէն 14 տարեկան այս պատանին նիւթապէս լաւ էր եւ միշտ ինծի կ՚օգնէր: Օր մը Գոչասարի մէջ կը պտտէինք մեր ծնողքին հետ, երկու երիտասարդներ եկան մեր քով, հարցուցին թէ որտեղացի ենք, իրենց պէտք եղած տեղեկութիւնները քաղեցին: Երիտասարդներէն մէկը ըսաւ.— Ձեր գիւղացի Կարապետ Տէր Անանեանը ինծի հետ էր, սակայն վերջը իրար կորսնցուցինք: (Կարապետը Թորոս պապուս տղան էր):

ՄԱՆԻԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

«Պուլկար թերթի մը յորդորները»

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ այս եւ ուրիշ խորագիրներու տակ.—

Սոֆիայի «Նովօ Վրէմէ» թերթը խմբագրական մը հրատարակած է, այս խորագրերով. «Թուրք մամուլին յարձակումը Պուլկարիոյ վրայ, Փոմաքները գաղթելու կը դրդուին, թուրք հիւպատոսի մը դերը եւ «Ճիւմհուրիյէթ»ին յօդուածը»:

«Վերջերս,— կ'ըսէ պուլկար թերթը,— թուրք մամուլը սկսաւ բուռն յօդուածներ հրատարակել Պուլկարիոյ դէմ: Այս հրատարակութեան պատճառը այն է որ, քանի մը Փոմաքներ ուզած են առանց անցագրի անցնիլ սահմանէն: «Ճիւմհուրիէթ» կը հրատարակէ Սոֆիայի իր թղթակցին մէկ գրութիւնը, որ լեցուն է սուտերով եւ չափազանցութիւններով: Այդ թղթակիցը, զոր շատ լաւ կը ճանչնայ մամուլի տնօրէնութիւնը, իրականութիւնը կը խեղաթիւրէ, երբ կը փորձէ բացատրել թէ Փոմաքները ինչո՞ւ Թուրքիա կը գաղթեն»:

Թերթը յետոյ այդ թղթակցութենէն կ'արտատպէ իրեն նպատակայարմար մը հատուածներ եւ այսպէս կը շարունակէ. «Ջենք ծածկեր թէ Փոմաքներուն վիճակը գէշ է, բայց այսօր Պալքանեան բոլոր շրջաններու ժողովուրդին կացութիւնը նոյնն է: Երբ կառավարութիւնը արգիլեց առանց արտօնագրի որսորդութիւնը եւ անտառներու քանդումը, Փոմաքներուն հացը խլուեցաւ իրենց ձեռքէն, բայց մօտ առնէն միջոց մը պիտի խորհուի այս խեղճերուն համար:

Բայց կարեւոր կէտը այն է որ, Թուրք գործակալները կը փորձեն օգտուիլ Փոմաքներու այս նեղ կացութենէն եւ կ'ուզեն զանոնք Թուրքիա գաղթելու մղել եւ անոնցմով լեցնել Թրակիան: Ո՞վ կը վարէ Փոմաքներու մէջ կատարուած այս վնասակար քարոզութիւնը: Ներքին նախարարութիւնը գիտնալու է անիկա: Մենք վճռապէս կը պնդենք թէ Ֆիլիպէի Թուրք հիւպատոսը միայն հիւպատոսական գործերով չի զբաղիր: Կառավարութիւնը թող նկատի ունենայ որ այս հիւպատոս պէտք դիւանագիտական փափկանկատութենէն դուրս կ'ելլէ: Ան խոստացած է անցագիր տալ Թուրքիա գաղթել ուզող Փոմաքներուն: Եւ երբ չէ կրցած տալ, դրդած է զանոնք առանց անցագրի երթալ: Անոնք սահմանէն անդին լաւ ընդունելութիւն եւ օգնութիւն պիտի գտնեն եղեր: Կէտեր են ասոնք որոնց վրայ մեր կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կանգ առնելու է: Աւելի յետոյ, Պուլկար արտաքին նախարարութիւնը կրնայ էնկիւրիի ճամբան ցոյց տալ Ֆիլիպէի Թուրք հիւպատոսին»:

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցան *Քուփ տիւ Մօնտի* փութպոլի մրցումները: Անվերսի մէջ 32,000 հոգիի ներկայութեան Հոլանտա յաղթեց Պելճիքայի 4ի դէմ 2 նշանակէտով: Պուքրէշի մէջ 22,000 հոգիի ներկայութեան Ռումանիա յաղթեց Եուկոսլաւիոյ 2ի դէմ 1 նշանակէտով: Իսկ Փէշթայի մէջ ալ Հունգարիա յաղթեց Պուլկարիոյ՝ 4ի դէմ 1:

⁂ Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Բաժակի վերջին մրցումը: Ներկայ էին 100,000 հոգի, որուն մէջ թագաւորն ու արքայական ընտանիքը: Բաժակը շահեցաւ *Մանչէսթըր Սիթի*՝ 2ի դէմ 1 նշանակէտով յաղթելով *Փորթմութի*:

⁂ Կիրակի տեղի ունեցաւ նաեւ *Լ'Օթօ* թերթի կազմակերպած հեծելանիւի մեծ մրցումը Փարիզէն Թուր (246 քիլոմեդր): Կը մասնակցէին 152 յայտնի հեծելանւորդներ, Պելճիքացի, Ֆրանսացի, Աւստրիացի եւ Գերման: Շահեցաւ Պելճիքացի Կիւսթավ Դանեէլ (21 տարեկան), մէկ ժամուան մէջ կտրելով 38 քիլոմէթր 800: Այս չորրորդ անգամն է որ Պելճիքացիները կը տանին յաղթանակը:

»»»· ·«««

ՊԷՐԺԸՐԻ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ.— Մանքի երեսփոխան Պէրժըրի հրաժարած էր եւ նոր ընտրութեան առթիւ իբրեւ «միացեալ ճակատ» ի թեկնածու ներկայանալով առաջարկ կարդացած էր «Ազգային Միութեան» թեկնածուին: Այս վերջինը ընտրուեցաւ կիրակի օր 299 քուէի առաւելութեամբ:

ՆՈՐ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Նախարարական խորհուրդը կը շարունակէ իր խնայողական աշխատանքները՝ պետական սպասարկութեանց մէջ պաշտօնէութեան նոր կրճատումներ ընելով: Հաշտարար ատեանի իրաւասութեան սահմանները պիտի ընդլայնուին եւ բազմաթիւ դատեր այսուհետեւ քաղաքային դատարան չգացած լուծում պիտի գտնեն:

Այս առթիւնին վրայ, Պէրժըրի եւ ընտրուած երեսփոխան Սարէյի կուսակիցներուն միջեւ ծանր ընդհարումներ տեղի ունեցան, գիշերը մինչեւ ուշ ատեն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ.— Աշխատանքի նախարար ընկերվարական Մարիէն Մարքէ նոր ծրագիր մը պատրաստած է՝ մաքառելու համար գործազրկութեան դէմ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԱՇԱՌՈՒԱ՞Ծ Է.— Նախկին վարչապետ Տալատիէ խորհրդարանական խմբակցութեան առջեւ ի մէջ այլոց յայտարարած էր թէ ֆրանսական մամուլը օտար թերթերուն պէս չի կրնար ապրիլ իր բնական հասոյթներով (բաժանորդագրութիւն, ծախքեր, առեւտրական ծանուցում), որով ստիպուած է զանազան «գործեր» ընել ապրելու համար, մանաւանդ Փարիզի թերթերը: Անկէ զատ կառավարութիւնը բազմաթիւ թերթեր: Այս ձեռնարկին յաջողութեանը վայելած, կարգ մը թերթեր լուսաբանութիւն եւ անոր կը պահանջեն:

Հ. Յ. Դ.

Սարսէլի «Հրայր» խումբի ժողովը այսօր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկեր Կարօ Երանեանի բնակարանին մէջ:

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ *ՀՐԱՅՐ*ի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ
184, Bld. St. Germain (Métro: St Germain des Prés)
6 *Մայիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը* 2.30ին
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ՍԱՍՈՒՆԻ
Ցարգանքի խօսք նաեւ ընկեր *Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ*ի յիշատակին

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»Ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Ռ. Բերբերեան.— *«Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»*: Յ. Ճ. Սիրունի.— *«Երիմեան դրագէտը»*: Յ. Ջաւրեան.— *«Սայեաթ Նովա»*: Մ. Պարսամեան.— *«Վահան Թէքէեան»*: Վ. Փափազեան.— *«Հայկական բարենորոգումները»*: Ա. Խանդկարեան.— *«Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»*: *«Մուրատի յուշատետրը»*: Հմ. Մանուկեան.— *«Արամ»*: ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— *«Վարպետ Մինաս»*: Զ. Միրզայեան: *«Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ»* Աչեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ: *Վռամ. եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»*:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝
L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e
Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Տպարանը փոխելու հետեւանքով «Վէմ»ի ներկայ թիւը լոյս տեսաւ որոշուած ժամանակէն ուշ:

"ԵՐԿՈՒՆՔ"
ՕՐԿԱՆ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— •• —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Դ. ՏԱՐԻ
Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր: Ապրիլեան սաներու, Վահանցնեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ ներթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր աքսորէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամակներ, որբերու ազգարակի աշխատանքները:

Վէրջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները:

Տարեկան բաժնեգին— 15 *ֆրանք՝ Ֆրանսա*, 20 *ֆրանք՝ արտասահման*. *Դիմել՝* A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը *(37 տարեկան)* սնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: Դիմել Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ, *6*, rue Blanqui, Փարիզ *(13)*:

L'ARMENIE

*Այթէնք հրատարակուող լ'Արմէնի ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյ Hachette*ի *գործակալութեան այն քէօշքերը, ուր կը ծախուին նաեւ Ֆրանսերէն թերթեր:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Մնհալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ: Իսկ իրենք տարագրուած են Եաթմա, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kiprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharr Vezarat-Djeng, Tehéran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը առանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Ն. Ասրաթեանի 13, rue d'Orcel, *Փարիզ (18), Մէթրօ* Barbès.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՀԱՅԱՄ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգմ. Մ.*

Անիկա լսեց փողոցի դրան ձայնը· գիշերային պատուհանը փակեց· տեսաւ որ Ֆիլըրը դուրս ելաւ, աչքերով հետեւեցաւ անոր ու երբ այլեւս հեռացած էր, վար իջաւ ու խոհանոց գնաց:

Առաջին անգամը չէր որ կ'երթար այդ կամարակապ ձեղունով գետնայարկը:

Սպասուհին աչքի բարձրացաւ.

— Խոհարարը ձեր տեղը չէ, Օրիորդ, ըսաւ խնդալով:

— Շատ առանձին եմ այստեղ, Տիկին Պիլ, պատասխանեց աղջիկը կարեկցաբար:

— Առանձին, օրիորդ, այո, հաստատեց կինը լալով... ժամերով կը նստիմ այստեղ ու կը դողամ... սա դուռն է որ ջիղերուս կը դպչի...

Սպասուհին ցոյց տուաւ խոհանոցին ամէնէն հեռաւոր անկիւնը երեւցող դուռը:

— Պարոն Գարայի գինիի մառանն է, իրմէ զատ մարդ չէ իջած այնտեղ, [illegible]

վարպետ խուցի մը զոր ոստիկան հըբայր սարքեր էր իրեն··· [illegible] մը կապեցի դուռին վրայ եւ յաջորդ առտուն տեսայ որ փրթեր էր···

— Պ. Գարան ինծի ըսաւ որ իր անձնական նամակները կը պահէ այնտեղ····

— Հըմ, ըսաւ սպասուհին կասկածոտ արտայայտութիւնով մը, երանի թէ պատ մը քաշել տար ու ծածկէր. լեղապատառ կը նստիմ այստեղ գիշերները եւ կը վախնամ որ ուրուական մը պիտի դուրս գայ, ուրուականը Ափրիկէ սպաննուած մարդուն...

Միս Հոլընտ խնդաց.

— Գնա ինծի համար քանի մը դըրոշմաթուղթ բեր, պէտք ունիմ, ըսաւ սպասուհիին:

Տիկին Պիլ անմիջապէս հնազանդեցաւ, գլխարկը գլուխը անցուց եւ դուրս ելաւ: Քարտուղարուհին վեր վազեց եւ պատուհանէն հետեւեցաւ անոր քայլերուն. սպասուհին այլեւս չէր տեսնուեր:

Միս Հոլըն ետ ելաւ, պտոյտակին հանեց պղնձի քամի մը, բացաւ եւ դուրս քաշեց բանալի մը: Արագ քայլերով անցաւ նրբանցքէն եւ մտաւ Գարայի սենեակը, [illegible] դրամարկղին զոր անմիջապէս բացաւ: [illegible] էր· պողպատեայ չորս դարակներ կը տեսնուէին անոր ետեւի մասին վրայ: Երկուքը կղպուած չէին. Գարա այնտեղ պահած էր Ալպանիոյ մէջ իր ունեցած կալուածներուն վերաբերեալ թուղթերը:

Միս Հոլընտ երկրորդ բանալիով մը բացաւ մնացեալ երկու դարակները: Առաջինին մէջ կարեւոր բաներ մը չկային. միայն քանի մը նամակներ եւ հաշիւներ, որոնց պէտք չունէր ինք: Իսկ երկրորդ դարակը իր վերջին յոյսն էր. բացաւ զայն: Գոհարեղէնի փոքրիկ տուփեր կային անոր մէջ. մէկիկ մէկիկ դուրս հանեց զանոնք եւ դարակին տակը գտաւ կաշեկազմ ուրբէ տուփ մը զոր երեք ամիսէ ի վեր կը փնտռէր:

— Վերջապէս գտայ, ըսաւ աղջիկը բարձրաձայն եւ յանկարծ դողաւոր ձեռք մը բռնեց անոր թեւը. սարսափահար ետին դարձաւ ու տեսաւ Գարայի ժպտուն դէմքը:

ԳԼՈՒԽ 10ՐԴ

Մատնները սկսան դողդղալ, կարծես պիտի մարէր: Իր աչքը ձեռքով ա— [illegible] բան մը կար իր սեւ աչքերուն խորը:

— Թոյլ տուէք որ [illegible], Միս Հոլըն, ըսաւ Գարա քաղցրութեամբ:

Ցետոյ յանկարծ աղջկան ձեռքէն խլեց տուփը, նետեց դարակին մէջ զոր անմիջապէս կղպեց. դրամարկղն ալ գոցեց խնամքի պէս ու դառնալով քարտուղարուհին ըսաւ.

— Երեւի նոր դրամարկղ մը պէտք է առնեմ...

Աղջկան դատակին ամուր բռնած աչխատանոցը եկաւ ուր աղտոտ ձգեց զայն: Ցետոյ թեւերը կուրծքին վրայ խաչաձեւած, սենեակին դուռին առջեւ կեցաւ, հեգնոտ ժպիտ մը դէմքին վրայ:

— Շատ մը միջոցներ կան որոնց կրնամ դիմել, ըսաւ հանդարտօրէն. կրնամ ոստիկանութեան յանձնել ձեզ երբ ծառաները — որոնք վարպետութեամբ դուրս ղրկեցիք — վերադառնան. եւ կամ կրնամ անձամբ պատժել ձեզ...

— Եթէ ինծի հարցնէք, կրնաք ոստիկանութեան լուր տալ, պատասխանեց աղջիկը անտարբեր:

— Ոստիկանութեան հետ գործ ունենալ չեմ ուզեր:

Դուռը գոցուեցաւ. Գարա սպասուհիին ձեռքէն առաւ դրոշմաթուղթերը, դրասեղանին վրայ դրաւ եւ դուռը գարձեալ փակելէ ետք, շարունակեց.

— Ինչպէս ըսի, ոստիկանութեան հետ գործ ունենալ չեմ ուզեր եւ կը նախընտրեմ իմ մեթոտս. մանաւանդ որ այս գործին մէջ ոստիկանութիւնը ինծի օգտակար չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ դուք իրմէ չէք վախնար եւ շատ հաւանական է նոյնիսկ որ դուք վարձուած էք անոր կողմէ. ի՞նչ բաւունք ունի՞մ ենթադրելու թէ դուք Թ. Ք. Մէրէտիթի մեղսակիցներէն էք···

— Թ. Ք. Մէրէտիթը չեմ ճանչնար, ըսաւ աղջիկը եւ որ եւ է կապ չունիմ ոստիկանութեան հետ...

— Ամէն պարագայի մէջ, յայտնի է թէ դուք չէք վախնար ոստիկանութենէն. այդ պատճառաւ իսկ չպիտի փորձեմ օրէնքին դիմել... Սպասեցէք տեսնեմ... ըսաւ Գարա, շրթունքները պրկեց ու սկսաւ մտածել:

Միս Հոլընտ դրասեղանին մէկ անկիւնը նստած էր. վախ չկար անոր արտայայտութեան մէջ, թէեւ սարսուռ մը զգացած էր: Երեք ամիսէ ի վեր կը խաղար դեր մը որ իր կարծէն աւելի ծանր էր. հասեր էր վճռական րոպէին, բայց անհաւասար ճակատ էր: Ձերբակալութեան կամ դատապարտութեան վախը չէր որ կը մտամտանջէր զինքը, այլ ձախողած ըլլալու պարագան, ինչպէս նաեւ այդ մարդուն հետ կռուելու իր անկարողութիւնը:

— Եթէ ձեզ ձերբակալել տամ, ըսաւ Գարա, ձեր անունը պիտի հրատարակուի բոլոր թերթերուն մէջ եւ հաւանաբար ձեր լուսանկարն ալ պիտի զարդարէ կիրակնօրեայ թերթերուն էջերը:

(Շար.)

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք: Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանին 13 բիւ Սօլնիէ, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԽՈՐՏԵՒՆԵՐ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՅԻՍ

MERCREDI 2 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2485

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

»»»· ·«««

Լօզանի յաղթանակէն ի վեր անհանգիստ է Թուրքիան: Դիւրաւ չահուած դափնիները կը խռովեն իր քունը: Վստահ չէ ապագայէն: Փուշի վրայ նստած է կարծես: Ականջները տնկած, աչքերը չորս բացած՝ ամէն կողմ թշնամիներ կը փնտռէ, ու ամենադոյզն շշուկէ մը խրտչումի ու սարսափի կը մատնուի: Փաստ՝ Մուսթաֆա Քէմալի անակնկալ եւ հապճեպ պտոյտները՝ Միջերկրականի եզերքներուն վրայ:

Լօզանէն ի վեր այս քանի՞երորդ անգամն է, որ յաղթական «Կազի»ն աչքէ կ'անցնէ Իզմիրեան շրջանի ամրութիւնները, Անատոլիոյ պահակազօրքը, մեծ ռազմափորձեր կատարել կուտայ հարաւ-արեւմտեան Անատոլուի մէջ: Ու այս բոլորը անոր համար որ Մուսոլինին ծուռ խօսք մը արտասաներ է, եւ կամ երկոտասան կղզիներուն առջեւ իտալական նաւատորմը ռազմափորձ մը կատարեր է:

Թուրքիոյ ընդարձակ տարածութիւնները երկաթուղիի ցանցով մը պատելու մտահոգութիւնը պարզապէս ազգային պաշտպանութեան խնդիր է: Այդ էր պատճառը նաեւ որ օտար ընկերութեանց պատկանող բոլոր գիծերը գնուեցան պետութեան կողմէ: Իսկ այս օրերս մասնաւոր փութկոտութիւն ցոյց կը տրուի՝ գնելու նաեւ Իզմիր-Գասապա գիծը, որ Ֆրանսական ընկերութեան մը կը պատկանի:

Էնկիւրիի վարիչներուն համար կարեւորը ներկայ սահմաններու պահպանումն է: Միւտարր Թուրքիա մը կազմելէ վերջ, ծայրայեղօրէն նախանձախնդիր են պահպանելու զայն: Անգամ մը որ օտարը ոտք դնէ դուռ Թրքական Անատոլուին վրայ, նոր Թուրքիան ալ բախտակից կը դառնայ հանգուցեալ օսմանեան կայսրութեան, այսինքն բաժան բաժան կ'ըլլայ՝ անցնելով իր խնկական եւ պատմական ոսոխներուն ձեռքը:

Ասոր է որ չեն ուզեր հանդուրժել նոր Թուրքերը: Մանաւանդ քաջ գիտեն թէ՝ այդ օրը վերջակէտը պիտի դրուի քէմալական վարչաձեւին եւ այժմու վաշաներն ու պէյերը ապաստանելիք ծակ մը պիտի փնտռեն՝ ինչպէս երբեմն էնվէրներն ու Թալէաթները:

Ներքնապէս ակար եւ իր սեփական ուժերուն վրայ անվստահ, Թուրքիա տարիներէ ի վեր բարեկամութիւններ կը փնտռէ չորս դին: Իր ամբողջ արտաքին քաղաքականութիւնը կը կայանայ՝ ներկայ սահմանները ապահովելուն մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ թէ որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերած է այդ ուղղութեամբ: Շնորհիւ կարմիր Ռուսիոյ անըմբռնելի գինակցութեան, Պարսկաստանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) բարեկամութեան, արեւելեան եւ հարաւային սահմանները ապահովուած են երեւութապէս:

Բայց կայ եւրոպական Թուրքիան, որուն կառչած է տակաւին պատառ մը հողով. կայ նաեւ արեւմտեան սահմանը, ամբողջովին բաց ծով եւ միշտ ենթակայ վտանգի: Ի՞նչպէս պաշտպանել զանոնք:

Այս մտահոգութենէն ծնունդ առաւ Պալքանեան Դաշինքը, ստորագրուած Աթէնքի մէջ անցեալ փետրուար 9ին: Թուրքիա, Յունաստան, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա փոխադարձաբար յանձնառու կ'ըլլան պաշտպանելու իրենց պալքանեան ներկայ սահմանները:

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ գրուելով, Թուրքիա վստահ չէ երաշխաւորելու իր հողային ամբողջութեան պահպանումը: Պալքանեան դաշինքն ալ ապահով զէնք մը չէ, քանի որ դաշնակից կողմերէն ոմանք զանազան վերապահումներ ըրին: Յետոյ նաեւ Միջերկրականը Պալքան չէ: Ուստի վերադառնալով դէպի հին օրերու դիւանագիտութիւնը, Էնկիւրի կը նախընտրէ դաշինք կնքել ուղղակի պետութենէ պետութիւն:

Թուրքիա երկու անմիջական թշնամի կը տեսնէ իր շուրջը, Պուլկարիան՝ որ աչք ունի Թրակիոյ, Իտալիան՝ որ աչք ունի Միջերկրականի ափերուն: Ուստի եւ Էնկիւրիի վարիչները կը դաշնակցին բոլոր անոնց հետ, որ թշնամի են իրենց թշնամիներուն: Դաշնակցեցան Յունաստանի հետ, որ թշնամի է Պուլկարիոյ՝ արեւմտեան Թրակիոյ պատճառաւ: Դաշնակցեցան Ռումանիոյ հետ, որ չուզեր Պուլկարիոյ թողուլ Տօպրուճան:

Ամէնէն կարեւորն էր սակայն, անցեալ շաբթու Էնկիւրիի մէջ կայացած համաձայնութիւնը Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Եէվթիչի հետ: Եուկոսլաւիա եւս, Թուրքիոյ նման երկու գլխաւոր թշնամի ունի՝ Իտալիա եւ Պուլկարիա: Հասարակաց թշնամիին դէմ դաշնակցիլը շատ բնական երեւոյթ է:

Բուն վտանգի պահուն սակայն, ուխտի դրժումներ կրնան պատահիլ: Պատմութիւնը շատ փաստեր ունի այդ մասին: Լաւ օրերու բարեկամներն ու դաշնակիցները ճգնաժամային վայրկեանին կրնան հակառակորդին կողմն անցնիլ:

Այս բոլորը նկատի առնելով, Թուրք թերթերը այժմ սկսած են ընդհանրապէս յայտարարել թէ՝ իրենց լաւագոյն բարեկամն ու դաշնակիցը զէնքն է: Սեփական ուժը:

Ու սպառազինութեան նոր արշաւի մը ազդանշանը տուած են՝ բոլոր ճիւղերու համար:

Տարիներէ ի վեր օդանաւի ընկերութիւնը դրամ կը քաշէ ժողովուրդէն՝ վիճակահանութեան հրապուրիչ խայծը օգտագործելով: Անատոլուի քաղաքները իրարու հետ մրցումի ելած են՝ արդիական պատերազմական օդանաւեր նուիրելու համար բանակին: Իսկ այս օրերս նոր մարտանաւեր ապսպրուած են՝ Միջերկրականի եզերքները պաշտպանելու համար իտալական հաւանական յարձակումներու դէմ:

Թուրքիա փախցուցած է քունը:

Ո՞ւր պիտի յանգին դիւանագիտական այս խաղերը:

Խաղաղութի՞ւն կը պատրաստեն թէ նոր պատերազմ մը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԸՆԿ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— oo —

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑՈՅՑ ՄԸ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՒ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

»»»· ·«««

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐԸ ԴԷՊԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան առաջին լուրը՝ հեռախօսով: Ստորեւ՝ մանրամասնութիւնները, որոնց մէկ մասը յետաձգած ենք վաղուան, տեղի անձկութեան պատճառով:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 ապրիլ (Յառաջ).— Երէկ, ապրիլ 29, կատարեցինք մեր տխուր պարտականութիւնը, հանդէպ մեր մեծ եւ անփոխարինելի ընկերոջ, Միք. Վարանդեանի: Մահուան սեւ գոյժը, Հայկ. երեւցած թերթերու եւ ազդերու մէջ, փոթորկած էր բոլորին սիրտը, հոգին: Եւ այս առանց հաւատաւորական ու կուսակցական խտրութեան: Հոն էին, Գոմոնի իր բնակարանին շուրջ. բոլորը, բոլորը, Ե՛ւ Դաշնակցականը, Ե՛ւ Հնչակեանը, Ե՛ւ Ռամկավարը, եւ չէզոք, ժողովուրդը: Եւ շատեր կուլային, մեռելատունէն մինչեւ գերեզմանատուն: Փաստ մը եւս թէ ինչ մեծ ժողովրդականութիւն եւ արժէք ունէր մեր ողբացեալ ընկ. Վարանդեանը:

Ժամանակէն շատ առաջ, անանցանելի դարձած էր Գոմոնի հոկայ պողոտան:

Բնակարանին մէջ, ուր աչքերը յաւիտենապէս փակած կը պառկէր մեծ Հայը, երիտասարդներ, մայրեր ու քոյրեր, կուգային իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու: Մէկը վայրկեաններ շարունակ, խորապէս կը դիտէր դէմքը մեծ մեռեալին, ով գիտէ հաղորդուելո՞ւ, թէ խմաստութեան խօսք մը կորզելու համար: Ուրիշ մը, եռագոյնով պատած դագաղը, անվերջ կը համբուրէր երկու խօսք մրմնջելով, երրորդ մը կը շոյէր ճակատը մեծ տեսաբանին ու հայրենասէրին ու փաթթուելով դագաղին, կը համբուրէր, կը համբուրէր:

Ժամը 2.30ին, դագաղը ուսամբարձ եւ փաթթուած եռագոյնին մէջ, կ'առաջնորդուի Գոմոնի եկեղեցին ուր պիտի կատարուէր կրօնական արարողութիւնը: Թափօրին առջեւէն կ'երթային իտալական մեծ նուագախումբ մը, մահուան տխուր սփռելով մեր սրտերուն մէջ իր մահերգներով, եւ արիները իրենց խմբապետներով: Անոնցմէ անմիջապէս վերջ կուգային պսակները: 32 պսակ, զանազան կազմակերպութեանց եւ անհատներու կողմէ դրկուած: Եւ ամէն մէկ պսակի համար երկուական հոգի, շարուած իրարու ետեւէ կ'երթային: Ապա կուգային Կարմիր Խաչի կողմէ երկու օրիորդներ ծաղկեպսակով եւ գպրոցական պզտիկ աղջիկներ:

Իրենց դրօշներով մասնակցած էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Արծիւ» մարզական միութեան ներկայացուցիչները:

Ապա, հայ տարագիր դրօշը, եռագոյնը, կը տանէին չորս երիտասարդներ մէկ մէկ ծայրերէն բռնած: Եւ անոնց անմիջապէս ետին Հ. Յ. Դաշնակցութեան արիւնոտ ու հպարտ դրօշը, «Մահ կամ ազատութիւն» մակագրութեամբ, դարձեալ չորս հոգիի կողմէ: Եւ վերջապէս մեռելակառքը մաայլ սարքուորումով: Եւ ասոր ետին խուռներամ բազմութիւնը ժողովուրդին:

Մեռելակառքին անմիջապէս ետին կը գտնուէին Տիկ. Ահարոնեան, քոյրը տարաբախտ Վարանդեանին, օրիորդ Ռիթա Վարանդեան, ընկ. բժ. Հ. Օհանջանեան, Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ ընկ. Ա. Խատիսեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ ընկ. Գերասիմ Բալայեան, «Յառաջ»ի եւ ամբողջ Դաշնակցական մամուլին եւ Փարիզի ընկերներուն կողմէ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջ. կոմիտէն ամբողջ կազմով, Վալանսի, Կրընոպլի, Վիէնի, Կարտանի, Լիոնի, Տեսինի, Սէնթ Էթիէնի, Ռոմանի ներկայացուցիչները, Դիրոդատէրի կողմէ Գ. Յովհ. Սահաթճեան, ներկայացուցիչներ Հայր. Միութեանց, Ուսանողական Միութեան եւ ուրիշ հանրային հաստատութեանց կողմէ:

Թափօրին մէկ ծայրը հազիւ հասած է եկեղեցիի փողոցին անկիւնը, միւս ծայրը տակաւին անտեսանելի էր: Ամբողջ ճամբան տեւեց կէս ժամ:

Եկեղեցիի յարակից հրապարակի վրայ, պսակակիր երիտասարդները կարգաւ իրարու ետեւէ, եւ հայ արիները եռագոյն երիզը լամբակներուն վրայ բարեւի կեցած էին:

Իսկ եկեղեցիին բակին մէջ, եւ ներսը, ժողովուրդ, ժողովուրդ: Համադային էր սուգը:

Եկեղեցին լուսազարդուած էր: Մեծ Հայը եռագոյնով փաթթուած դագաղին մէջ կը հանգչէր: Եւ եռագոյնին վերեւ՝ Հ. Յ. Դ. դրօշը: Կրօնական արարողութիւնը կատարեց Գրիգորիս եպիսկ. Գալստեան չորս քահանաներով: Հոն էին զոյգ դպրաց դասերը:

Յետ արարողութեան, Գալստեան եպիսկ. դամբանական մը խօսեցաւ, շեշտելով թէ, Վարանդեան միայն Դաշնակցութեան սեփականութիւնը չէր եւ միայն Դաշնակցականները իրաւունք չունին պարծենալու անով, այլ Վարանդեանը եւ Վարանդեանները ամէն բանէ առաջ կը պատկանին ժողովուրդին:

Եւ իբրեւ փաստ ցոյց տուաւ հազարաւոր ժողովուրդի ներկայութիւնը: Յետոյ ոգեկոչելով իր յիշատակը, ըսաւ.

«Ննջէ, այժմ, ով մեծ Հայ, քու 40 տարուան անդուլ եւ անդադար աշխատանքդ, ցամաքէ ցամաք գեղերումներդ յանուն Հայրենիքի փրկութեան տուին իրենց արդիւնքը: Եւ դուն տեսար երջանիկ օր մը անկախութիւնը մեր երկրին: Օրհնեալ մնայ յիշատակդ»:

Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի կողմէ խօսեցաւ Տիկին Քիւրքճեան, խորապէս յուզելով բոլորը: «Երկնակամարէն աստղ մը մարեցաւ, մեծ աստղ մը յանձին Վարանդեանի: Մեր արդէն իսկ խարխուլ ազգային շէնքէն սիւն մը եւս ճարճատեցաւ»: Եւ ապա դառնալով դագաղին. «Ո՜վ մեծ ու գրչի մեծ տիտան, անդուլ գործող տեսաբան, անձնուրաց հայրենասէր, դուն մեռար այո, բայց դուն ողջ ես մեր սրտերուն մէջ, մեր հոգիներուն մէջ, մեր երեւակայութեան մէջ, եւ քու անթիւ գիրքերուդ մէջ»:

Ապա, եկեղեցիէն ուսամբարձ դուրս հանուեցաւ դագաղը, եւ թափօրը դարձեալ կազմուեցաւ, իջնելով Գոմոնէն դէպի քաղաքին կեդրոնը: Երթեւեկը տեղ տեղ կ'ընդհատուէր, եւ անցորդներն ալ յարգանքով բարեւի կը կենային: Զարմացած ի տես հսկայ բազմութեան, կը հարցնէին թէ ո՞վ է մեռնողը որ այսքան փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը կատարուի:

Ինքնաշարժով, թափօրէն առաջ տեղ մը կեցանք: Տիկին մը կը հարցնէ թէ ո՞վ էր այս մարդը: Պէտք եղած բացատրութիւնները կուտամ: Տիկինը կ'ըսէ թէ այսպիսի ժողովուրդ, այսպիսի յուղարկաւորութիւն եւ տասներկու տարիէ ի վեր չեմ տեսած:

Թափօրը Քաթր Շըմէնէն կ'ուղղուի դէպի Պուլըվար Մատըլէն եւ ապա Քանըպիէր ուրկէ մեծ եկեղեցիի առջեւէն կ'ուղղուի դէպի գերեզմանատան ճամբան:

Քանի մը ընկերներով հաշուեցինք բազմութիւնը: Մինչեւ քաղաքի կեդրոնը բազմութիւնը 3500 հոգի էր: Քաղաքին մէջ, արդէն կը սպասէին խումբ խումբ, կիներ, երիտասարդներ, որոնք եւս միացան թափօրին:

Մեռելներու քաղաքն ենք հիմա: Սէն Փիէր: Հոս ալ բազմութիւն մը խռնուած է անթիւ: Կրօնական արարողութեամբ հասանք դամբարանը՝ ուր պիտի ամփոփուէր մարմինը մեծ ու վաստակաբեկ Հայուն:

Դամբարանը սիրայօժար եւ առժամապէս տրամադրած էին Զաքարեան — Շահրամեան ընտանիքները:

Ժողովուրդը խռնուած էր գերեզմանաքարերու վրայ: Տխուր էր պահը եւ արտասուալից: Լուսանկարի գործիքները Գոմոն թէ հոս կը գործէին անդադար:

ՀՐԱՉ

Փոխան ծաղկեպսակի

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն, ընկ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ մահուան առթիւ, 200 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վիրաւորներու ֆոնտին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ընկեր ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ մահուան առթիւ 100 ֆրանք կը նուիրէ վիրաւորներու ֆոնտին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընկ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ մահուան առթիւ 150 ֆրանք կը նուիրէ վիրաւորներու ֆոնտին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զօր. Քոնտիլիս Էնկիւրի կ'այցելէ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Եէվթիչի այցելութենէն վերջ, այս օրերս Էնկիւրի կ'այցելէ նաեւ Յունաստանի պատերազմական նախարար զօրավար Քոնտիլիս, ընկերակցութեամբ հելլէն ընդհանուր սպայակոյտի նախագահին:

Ինչպէս կը տեսնուի, իտալական վտանգին դէմ աւելի ուժգնօրէն պաշտպանուիլ կ'ուզեն երկու պետութիւններն ալ: Պալքանեան դաշինքին դէմ Վէնիզէլոս եւ իր կուսակիցները կը շարունակեն իրենց հակառակութիւնը: Ընդդիմադիր կուսակցապետներէն Փափանաստասիու զաւակին մէջ պիտի մանէ:

Պարսից Շահին ճամբորդութիւնը

Թուրք թերթերը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Պարսից Շահ Ռիզա խան Փէհլէվիի Թուրքիա այցելութեան: Շահը յունիս 15ին Էնկիւրի պիտի հասնի եւ 5-6 օր պիտի մնայ հոն: Արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը ընդառաջ պիտի երթայ Շահին:

Շահը քանի մը օր ալ Պոլիս մնալէ վերջ, Եւրոպա պիտի անցնի:

Երկաթուղին Խարբերդ կը հասնի օգոստոսին

Խարբերդէն «Ազգամ»ի կը հեռագրեն թէ երկաթուղիի նոր գիծին շինութիւնը տենդագին առաջ կը տարուի: Կ'աշխատուի նաեւ օր առաջ աւարտել կայարանի շէնքին կառուցումը: Խարբերդի կայարանին պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի հանդիսաւորապէս օգոստոս 30ին՝ յաղթութեան տօնին օրը: Քաղաքին եւ կայարանին միջեւ կը բացուի մէկ քիլոմեդր երկայնութեամբ եւ 30 մեդր լայնքով պողոտայ մը, որ պիտի կրէ Մուսթաֆա Քէմալի անունը:

Խարբերդը կարճ ժամանակի մէջ մեծապէս բարեփոխուած է: Երկաթուղին ամբողջ այս շրջանին բոլորովին տարբեր կեանք մը ապահոված է: Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ երկաթուղիի բացումին:

Մայիս Մէկը

Երէկուան աշխատանքի տօնին առթիւ, կառավարութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած էր Փարիզը: Շէրպուրկէն, Ռուանէն, Նանթէն, Պրէսթէն, Ռէնէն, Նըվէրէն, Օրլէանէն, Լիմոժէն եւ Սթրազպուրկէն օժանդակ ուժեր բերուած էին (հեծեալ, թնդանօթաձիգ, դնդացիր, վիշապազօրք) առաջքն առնելու համար համայնավարներու կողմէ կատարուելիք հաւանական անկարգութեանց:

Բացի շարժավարներէն, որոնք ամէն տարի հանդիսա կ'ընեն Մայիս 1ին, միւս հանրային սպասարկութիւնները ա եւ է խանգարում չունեցան:

Մոսկուայի եւ Պերլինի մէջ միլիոնաւոր մարդիկ մասնակցեցան հանդէսներուն: Թրքական օդային տորմիղ մը կը մասնակցէր Մոսկուայի ցոյցերուն, թէեւ Քէմալի կառավարութիւնը արգիլած էր Մայիս Մէկի առթիւ ամէն ցոյց Թուրքիոյ մէջ:

Հինտէնպուրկ եւ Հիթլէր միասին Մայիս 1ի առթիւ գերման ժողովուրդին ուղղեցին կոչ մը, որուն մէջ կ'ըսուի.

«Գերմանական պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, գերման եղբայրներու միջեւ ներքին կռիւը ջնջուած եւ բոլոր Գերմաններու միութիւնը իրականացած է: Ինչ որ մեր հայրերը կը փափաքէին դարերէ ի վեր, կատարուած է: Խաղաղութեան զէնքերը յաղթեցին թշուառութեան, գործազրկութեան եւ յուսալքումի դէմ մղուած այս պայքարին մէջ: Այսօրուան սերունդը իրաւունք ունի հպարտանալու թէ կատարած է պարտականութիւնը:»

Ռուսական նաւատորմը ամէնէն զօրաւորն է Սեւ Ծովի մէջ

»»»· ·«««

Նեղուցներու Յանձնաժողովը հրատարակած է 1933ի իր գործունէութեան տեղեկագիրը 116 էջ, զոր տուած է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ շահակից պետութեանց:

Յանձնաժողովի տարեկան պիւտճէն է 8620 թրքական ոսկի:

Սեւ ծովի մէջ ամէնէն զօրաւոր նաւատորմը խորհրդայինն է, որ ունի 1 զրահաւոր, 3 յածանաւ, 4 թորփիլանաւ, 7 սուզանաւ, 1 ականատեսաւ նաւ, 2 եզերապահ նաւ, 23 եզերապահ շարժանաւ, 4 օժանդակ մարտանաւ, 1 դպրոցանաւ: Նորոգութեան մէջ են 1 թորփիլանաւ, 1 սուզանաւ, 1 ականախաւ: Կան նաեւ մէկ զրահաւոր, 1 յածանաւ, 6 թորփիլանաւ, 4 սուզանաւ: Իր տր–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՌՈՎԱՐԱՐԱՐՆԵՐՆ ՈՒ ԴԻՒԱՀԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի, 14 ԱՊՐԻԼ)

»»»··«««

Արժանահաւատ անձի մը մասնաւոր նամակէն առնելով հաղորդած էինք յատկանշական մանրամասնութիւն — ները այն կռիւին, որ տեղի էր ունե — ցած Շիքակոյի մէջ անցեալ կիրակի, նոյնպէս Դաշնակցութեան հրապա — րակային ժողովին առթիւ :

Ինչպէս տեսան մեր ընթերցողները, Շիքակոյի մէջ եւս, ինչպէս եւ Պոս — թընի ու անկէ առաջ ալ Նիւ Եորքի մէջ, մեր երդուեալ հակառակորդնե — րը որոշած են ամէն գնով խանգարել Դաշնակցութեան հրապարակային ժո — ղովը եւ, դարձեալ ինչպէս Պոսթընի եւ Նիւ Եորքի մէջ, չարաչար ձախո — ղած են իրենց խռովարար նպատակին մէջ եւ պարտուած են՝ փաստեր դաս մը ստանալով այն մասին, թէ ի՞նչ կը նշանակէ փորձ ընել խանգարելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ եւ է ժո — ղովը :

Թէեւ Շիքակոյի մէջ ալ փողոցա — յին ցոյց եւ կռիւ սարքողները գերա — զանցապէս բոլշեւիկներն են, սակայն հոն ալ, ինչպէս եւ Պոսթընի ու Նիւ Եորքի մէջ, բոլշեւիկներու հետ եղած են նաեւ Ռամկավարները : Այդ մասին ամէն տարակոյս կը վերնայ, եթէ ի նկատի առնուի «Պայքար»ի դրգռիչ խմբագրականը, գրուած Պոսթընի մեր հրապարակային ժողովին առթիւ, անկէ քանի մը օր առաջ, եւ մանա — ւանդ «Պայքար»ի կիրակնօրեայ թի — ւով հրատարակած փրովոքաթօրական կոչը, — կոչ մը, որ աւելի վայել էր մեր ազգի երդուեալ թշնամիներու գրչին, քան Հայու անուն կրող մար — դոց : Անհերքելի է, որ Ռամկավար — ներն ալ բոլշեւիկներու պէս որոշած են ամէն գնով խանգարել Դաշնակցու — թեան հրապարակային ժողովները եւ ատոր համար կանգ չառնել նոյն իսկ փողոցային կռուի, խռովութեան ու արիւնհեղութեան առջեւ :

Աւելորդ կը նշանակէ, թէ Ռամկա — վարներն ալ բոլշեւիկներու հետ միա — սին մոռցած են, թէ Ձեկայի իշխա — նութեան տակ չեն գտնուիր հոս եւ չեն կրնար անպատիժ կերպով գոցել իրենցմէ տարբեր մտածողներու բե — րանները եւ թէ կ'ապրին ազատ խօսքի խղճի եւ ժողովներու դասական հայ — րենիքին մէջ : Կ'երեւի թէ «Միացեալ Ճակատ»ցիները յաւակնութիւն ունին ամերիկահայ գաղութի գլխուն կա — տարելու ոչ միայն դատաւորի, այլ եւ չեկիստ ոստիկաններու պաշտօն : Եւ ճիշդ ինչպէս որ անոնք ամերիկեան դատարանին ալ կարեւորութիւն չտալով՝ արդէն իրենց դատավճիռը արձակած են ու կը փորձեն գործա — դրել Նիւ Եորքի ապահովութեան առ — թիւ, այնպէս ալ կ'ուզեն իրենց չե — կիստի պաշտօնը կատարել փորձելով զրկել մեզ ազատ խօսքէ, խղճէ եւ ժո — ղովներու մեր անբռնաբարելի իրա — ւունքէն : Կամ ճիշդ ինչպէս որ խումբ մը բռնակալներ Խորհ. Միութեան մէջ անխնայ կը ճնշեն ժողովուրդը, անօրինակ բռնութիւններ կը կատարեն ժողովուրդի անունով, այնպէս ալ խումբ մը հայանուն բոլշեւիկ խռո — վարարներ ու Ռամկավար դիւահար — ներ, «Միացեալ Ճակատ» կազմած, ինքզինքնին դրած են հայ ժողովուրդի տեղ, անոր անունով հալածանքներ կը փորձեն, փողոցային կռիւներ ու խռովութիւններ կ'ընեն, անոր անու — նով կը բռնանան ամերիկահայ գա — ղութին վրայ :

Որոշ է, թէ հայ ժողովուրդի անու — նով հայ ժողովուրդի դէմ դաւող այդ թշուառականները, լռեցնելու համար իրենց ազգադաւ մեքենայութիւնները մերկացնողները, կ'աշխատին բոլշե — ւիկեան Ձեկայի բարբարոս բարքերը մտցնել այս երկրի, այս գաղութի կեանքին մէջ եւս :

Ինչպէս Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի, այնպէս ալ Շիքակոյի մէջ «Միացեալ Ճակատ»ական բոլշեւիկ — ռամկա — վարներու փողոցային «Էլոյթները» ցոյց տուին, որ անոնք՝ քաջ գիտնա — լով որ հայ ժողովուրդը իրենց հետ չէ, չեն քաշուիր իրենց օգնութեան կանչելու օտարազգի՝ սեւամորթ, հրեայ, իրլանտացի, իտալացի եւ այլ բոլշեւիկներ ու վարձկաններ : Շիքա — կոյի մէջ նոյն իսկ ձերբակալուած եւ վիրաւորուած խռովարարներու մէջ անգամ եղած են այդպիսի օտարազ — գիներ, ամերիկեան թերթերու իսկ վկայութեամբ :

Ուրեմն տարակոյս չի կրնար ըլլալ այն մասին, որ հակադաշնակցական «Մի — ացեալ Ճակատ»ի այս խռովարար «Է — լոյթներուն» մէջ Մոսկուայի գործա — կալներու եւ մասնաւորապէս Ձեկայի մատը կայ : Առանց Ձեկայի գործօն աջակցութեան եւ դրդումին, երբեք խումբ մը հայանուն խռովարարներ չպիտի յանդգնէին ընել այն սանձար — ձակ բռնութիւններն ու գրգռութիւն — ները, զորս կ'ընեն վերջին ամիսնե — րուն :

Բազմաթիւ նշաններէ դատելով՝ Ձեկան, Ուաշինկթընի կողմէ խորհր — դային կառավարութեան ճանաչումէն քաջալերուած, փոխանակ վերջ տալու իր դաւերուն այս երկրի մէջ, ինչպէս որ Լիթվինով խոստացաւ նախագահ Րուզվէլթին, բազմապատկած է իր «յեղափոխական» եռանդը Միացեալ Նահանգներուն մէջ, — բան մը, որ ամերիկեան թերթերու մէջ վերջերս հրատարակուած բազմաթիւ ապացոյցներ փաստերն ալ ցոյց կուտան :

Անկասկած, Ձեկայի որոշումով է, որ բոլշեւիկները կ'աշխատին ամէն գնով բոլշեւիկեան հայատառ օրա — թերթ մը ունենալ այս երկրի մէջ եւ ատոր համար նոյն իսկ «Դուրեանի դատը» կը շահագործեն :

Անկասկած Ձեկայի որոշումով է, որ հայանուն եւ նոյն իսկ օտարազգի բոլշեւիկները սկսած են յանկարծ ա — մէնքը զարմացնող բուռն «հետաքր — քրութիւն» ցոյց տալ հայ եկեղեցիի գործերուն հանդէպ Ամերիկայի մէջ :

Անոնք գիտեն, թէ ամերիկեան հան — րային կարծիքի համակրանքը շահե — լու համար, իրենք պէտք ունին մոռ — ցնել տալու ամերիկեան ժողովուրդին թէ բոլշեւիկները անկրօն եւ անաստ — ուած մարդիկ են : Ի՞նչպէս կրնան այդ ընել, եթէ ոչ, օրինակ, յանկարծ հայ եկեղեցիի, հայ հոգեւորականու — թեան պաշտպանի դեր խաղալով :

Մենք վստահ ենք, որ վաղ թէ ուշ Ձեկայի այնքան նենգ այս դաւերը այս երկրի մէջ երեւան պիտի հանուին եւ բոլշեւիկները դիմակները վար պի — տի առնուին այնպէս, որ ամէնէն միամիտներն անգամ պիտի տեսնեն, թէ դաւադրութեան ի՞նչ ահաւոր ցանց մը Ձեկան կը փռէ այս երկրի մէջ՝ օգտուելով շատերու բարեմտու — թենէն, եւ ինչ դիւային սադրանքներ կը նիւթեն բոլշեւիկները ամէն տեղ ոչ միայն ազգայնական հայութեան, այլ եւ բոլորի դէմ :

Ռամկավարներու Ամերիկայի շր — ջանային վարչութիւնը, անկէ քանի մը շաբաթ առաջ, ինչպէս յայտնի է, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը փորձեց ինքզինքը զատել բոլշեւիկնե — րէն եւ նոյն իսկ մերժեց անոնց իրա — ւունքը խառնուելու մեր ազգային ներքին գործերուն :

Սակայն, ինչպէս այժմ կը պար — զուի, այդ յայտարարութիւնը եղած էր հանրութեան կամ բոլշեւիկներէն չախորժող իրենց ընկերներու աչքին փոշի փչելու համար միայն : Այլապէս Ռամկավարները չպիտի շարունակէին բոլշեւիկներու հետ ձեռք ձեռքի որ — ւած մինչեւ իսկ փողոցներն ելլել՝ Դաշնակցութեան ժողովները խան — գարելու եւ Ձեկայի նիւթած ազգա — քանդ դաւերուն ուժ տալու համար ամէն տեղ : Այլապէս Ռամկավարները չպիտի շարունակէին իրենց «Եկեղե — ցասէր» եւ «Հոգաբարձու» ընկերները առաջ քշել՝ ամերիկեան հանրութենէն եւ ոստիկանութենէն ծածկելու հա — մար իրենց կարմիր գործակիցները եւ անոնց պաշտպանիչ, ազգադաւ ու եկեղեցաքանդ մեքենայութիւնները :

Ռամկավարները, դէթ անոնց ազա — ները չեն կրնար չգիտնալ, թէ բոլ — շեւիկներու նպատակն է մեր գաղութ — ները տեւականօրէն պառակտել, մեր ազգային կազմակերպութիւնները, քաղաքական կուսակցութիւններէն սկսած մինչեւ եկեղեցիները, քանդա — կել, ազգայնական ու պատասխանատու հայութիւնը ոչնչացնել եւ Հայերուն միւս մասն ալ իբր գործիք ծառայե — ցնել յեղափոխութեան համար՝ հիւ — րընկալ երկրի կառավարութեան դէմ : Ռամկավարները սակայն, գիտնալով հանդերձ այս բոլորը, բոլշեւիկներու հետ միասին պատասխանատուութիւն ստանձնած են մեր ազգային կեանքը փճացնելու, ազգայնական հայու — թիւնը քայքայելու եւ գաղութները սիսթեմատիկ կերպով քանդելու այն ազգաքանդ նպատակով, որուն համար կեանքի կոչած են տխրահռչակ «Միացեալ Ճակատ»ը :

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Ուաշինկթըն ժամանակին յարգը շատ կը գնահատէր : Ունէր քարտու — ղար մը, որ միշտ ուշ մնալով կ'ա — ռարկէր թէ ժամացոյցը ետ կը մնայ : Ուաշինկթըն հանդարտօրէն ըսաւ ·

— Հարկ է որ կամ դուն նոր ժա — մացոյց մը գնես քեզի համար, կամ ես ուրիշ քարտուղար մը առնեմ :

×

Ֆրանքլին, որ սիրով կը զոհէր իր անձնական հաճոյքները հասարա — կաց բարօրութեան համար, յաճախ կ'ըսէր ·

— Երկար ժամանակ ապրած ըլլա — լով աշխարհիս վրայ, շատ անգամ — ներ ստիպուած եմ փոխելու իմ կար — ծիքներս, նոյն իսկ շատ կարեւոր գործերու մէջ, երկար խորհրդածու — թիւններէ եւ նոր տեղեկութիւններէն յետոյ : Այս պատճառաւ, քանի կը ծերանամ, այնքան աւելի հակամէտ կ'ըլլամ կասկածելու իմ սեփական դատումներուս վրայ :

ԲԱՄՊԱԿԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

oooo

Հակառակ արհեստական մետաքսի ծաւալուն մրցման, բամպակը կը մը — նայ դեռ իբրեւ հիւսուածեղէնի բերք, արքայից արքան, մատչելի որքան պալատներու, նոյնքան խրճիթներու բնակիչներուն, շահաբեր՝ որքան եր — կրագործական, նոյնքան ճարտարար — ուեստական երկիրներու եւ այս պատ — ճառով, միշտ ի պատուի, երկիր մո — լորակին զոյգ մը կիսագունդերուն մէջ :

Բամպակ արտադրող բոլոր երկիր — ները ներոյժ աշխատանքի նուիրուած են, բամպակի վերաբերեալ ամէն տե — սակ հարցեր — մշակական, գիտա — կան, ճարտարարուեստական — լա — ւագոյն կերպով լուծելու համար : Շատ եւ լաւ արտադրելու ճիգը միշտ գո — յութիւն ունի : Եւ օտար երկիրներու կողմէ այս ուղղութեամբ առնուած քայլեր, խանգարելու համար ունին բամպակ արտադրող երկիրնե — րու իշխանին՝ Մ. Նահանգներու բամ — պակի հրապարակը կանոնաւորելու համար վերջերս ձեռք առած միջոց — ները :

Բամպակաբեր երկիրներու կարգին՝ Ռուսիոյ, տարուէ տարի, յարաճուն կերպով աւելցող արտադրութիւնը, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին իր որոշ ազդեցութիւնը պիտի ունենայ բամպակի համաշխարհ. հրապարակին վրայ : Այսպէս, Ռուսիոյ 1933—34ի ե — ղանակի բամպակի բերքը, 1,900,000 հակով, (մէկ հակը 500 լիպրա կը կշռէ) մրցանիշը կոտրած է : Պաշտօ — նական է այս թուանշանը՝ հրատա — րակուած ռուսական կառավարութեան կողմէ : Մինչդեռ նախորդ տարիներու միջին արտադրութիւնը 700,000էն, 1,100,000 հակի մէջ կը տատանէր :

Ռուսիոյ մէջ բամպակի մշակու — թեան յատկացուած հողերը, 1929ին, միջին հաշուով երկու միլիոն արտա — վար (էքրը) էին : Մինչդեռ ներկայ եղանակին մօտաւորապէս վեց միլիոն արտավար էն : Ռուս կառավարութեան հնգամեայ նոր ծրագիրը կը նախա — տեսէ բամպակի մշակութեան մեթո — տիկ ընդարձակումը Ուքրանիոյ, Կեդրոնական Ասիոյ եւ Կովկասի մէջ, ուր ոռոգումի աշխատանքներու ձեռ — նարկուած է արդէն :

Ուրիշ ազդակ մը, որ կը յատկանշէ ռուսական արտադրութիւնը, արտա — վար գլուխ բամպակի բերքին գերա — զանցօրէն բարձր չափանիշն է : Եւ ա — սիկա, հակառակ ոռոգումի պայման — ներուն շատ քիչ զարգացումին եւ մշա — կական դրութեան նախնական հիմնե — րու վրայ կիրարկուած ըլլալուն : Այս մասին գաղափար մը տալու համար, հոս կ'արտագրենք պաշտօնական բաղդատական ցուցակ մը 1933—34 եւ 1932—33 բամպակի եղանակներու ընթացքին արտավար գլուխ ստաց — ուած բերքաչափը (անհարման) :

	1933 — 34	1932—33
Ուզպէքիստան	812	741 լիպ.
Թիւրքմէնիստան	633	544 »
Տաճիկիստան	544	434 »
Հայաստան	482	312 »

Ուրեմն, արտավար գլուխ ստաց — ուած միջին բերքաչափը կ'անցնի 500 լիպրան, բամպակի ներկայ եղանա — կին Մ. Նահանգներու ստացուած 209 լիպրային դէմ : Սքանչելի արդիւնք : Ռուսիոյ մէջ մշակուած բամպակի գլխաւոր տեսակը եգիպտական եր — կայնաթել ազնիւ տեսակն է : Ամերիկ — եան տեսակները եգիպտականին չափ լաւ արդիւնք տուած չեն :

Ռուսիոյ մէջ բամպակի արտադրու — թեան յարաճուն յաւելման հաւանա — կանութիւնը նկատի առած ատեն, պէտք չէ մոռնալ նաեւ իր տեղական սպառումը՝ 180 միլիոն ժողովուրդի մը համար :

Անդրադառնալով մեր մենաւոր Հայաստանին, վերի ցանկը երբ քըն — նուի, պիտի տեսնուի որ Հայաստա — նի մէջ, արտավար գլուխ, բերքը էն բարձրն է :

Այս մարզին մէջ ալ կը փայլի Հա — Հայաստանին, վերի ցանկը երբ քըն — նարարական չքնաղ յատկութիւնը : Կը փայլի Հայուն հրաշագործ ձեռքը, իբրեւ մատուռ, փառ ի փառ եւ լու — սապայծառ :

Կը փայլի Հայաստան, իբր բացա — ռիկ երկիր՝ բամպակի արտադրու — թեան : Երկիր մը, ուր բամպակաբեր երկիրներու կլիմայական նուազագոյն պայմանները չքնաղօրէն կ'արդիւնա — ւորուին : Երկիր մը, որուն գլուխը ձիւնածածուկ եւ ոտքերը բամպակա — զարդ են : Երկիր մը, ուր բամպակը Ամերիկայէն ուշ կը ցանուի եւ կա — նուխ կը քաղուի : Երկիր մը վերջա — պէս հրաշալի, իր հրաշագործ զաւակ — ներուն նման : Հայը՝ արժանի զաւակ Հայաստանի եւ Հայաստանն ալ ար — ժանի Հայը՝ Հայուն : Մին միւսին լը — րացուցիչը՝ չքնաղօրէն եւ վեհօրէն ագուցուած իրարու : Գեղարուեստա — կան անօթ թանկագին : Առանց Հա — յու՝ Հայաստան անապատ : Երկիր զմրխտեայ : Վկայ՝ արեւմտեան Հա — յաստանը :

Օրհնեալ ըլլայ անունդ, երկիր իմ պանծալի :

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇՈՒԼԻՍ

ԼԸՄՊՈՒՐԿԻ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐԸ. — ԽԱՆՈՒՏ ԺԱՅՌԻ ԿՏՈՐ ՄԸ. — ՏԱՔ ԼԻՃ ՄԸ. — ԵՌԱ — ՑԱԾ ՋՈՒՐԻ ԼԻՃ ՄԸ. — ՄԵԼԱՆԻ ԱՂԲԻՒՐ ՄԸ. — ՇԱՐԺՈՒՆ ԼԵՌԸ. —

•••••

Հոլանտական եւ պելճիքական Լէմ — պուրկին մէջ, մասնաւորապէս Հո — լանտայի Մաէսթրիխթ քաղաքին շրջա — կաները, գոյութիւն ունին տարբեր — կեայ ընդարձակ քարայրներ, որոնք բնութեան ծոցին մէջ տարածուած ի — րական լաբիւրինթոսներ են, կաւճա — յին կազմութիւն մը ունին, եւ զօրա — ւոր կերպով պաշտպանուած են ներ — սէն ու դուրսէն :

Հոլանտացիք ընդհ. պատերազմի ատեն, խորհեցան ի հարկին այդ քա — րայրները օգտագործել քաղքին ժո — ղովուրդը պաշտպանելու համար օ — դանաւային յարձակումներու եւ թու — նաւոր կազերու դէմ :—

Արդարեւ, այդ քարայրները այն — քան մեծ ու ընդարձակ են, որ հարիւր հազարաւոր ժողովուրդներ կրնան պատսպարուիլ անոնց մէջ :

1794ին, Ֆրանսացի սպայ մը քննե — լով այդ ստորերկրեայ քարայրները, անոնց մասին շահեկան ուսումնասի — րութիւն մը կատարեց : Անոնց մէջէն երեւան հանուած են նախապատմա — կան մարդոց բազմաթիւ գանկեր եւ հսկայ կենդանիներու ամբողջական կմախքներ, որոնք ցուցադրուած են Պրիւքսէլի Էլիզապէթ թանգարանին մէջ :—

Պուէնոս Այրէսէն մօտաւորապէս 430 քիլոմեթր դէպի հարաւ, Սիէռա Թանտիլ անունով ծանօթ լեռնաշղթա — յին մէջ կը գտնուի 700 թոնօ ծանրու — թիւն ունեցող հսկայ ժայռի կտոր մը, որ այդ լեռներէն մէկուն գագաթին վրայ զետեղուած է այնպիսի խախուտ երեւոյթով մը, որ կարծես թէ վերջը լեռն ի վար պիտի թաւալի [illegible] ծագորդ շառաչիւնով մը :

Այդ մեծադանգուած ժայռին կապոյ — տաւուն հովերու ազդեցութեան տակ կը սկսի շատ թեթեւ կերպով տատա — նիլ : Աշխարհի զանազան կողմերէն բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ հոն կ'եր — թան, դիտելու համար ծանրութեան կեդրոնի եւ անկայուն հաւասարակշ — ռութեան այդ բնական հրաշալիքը :

Անգլիացի օդանաւորդ մը վերջե — րս թռիչք մը կատարած է Էվէրէսթ լե — ռան վրայ, որ Հիմալայայի լեռնաշղ — թային մաս կը կազմէ, եւ 29,000 ոտ — քի բարձրութիւն մը ունի :

Օդանաւորդին յայտարարութեան համաձայն, Էվէրէսթի կատարը սառ — նարաններով շրջապատուած տաք լիճ մը կայ, ինչ որ կը հաստատէ թէ այդ լեռը հրաբխային կազմութիւն մը ու — նի :

Արդարեւ, Էվէրէսթի հրաբխային բնութեան կարելի է վերագրել Հնդ — կաստանի մէջ վերջերս տեղի ունեցած երկրաշարժները, որոնք այնքան ա — հաւոր վնասներ պատճառեցին տեղա — ցի ժողովուրդներուն :

Չիլիի եւ Արժանթինի միջեւ նոր երկաթուղագիծի մը շինութեան ա — տեն, գործաւորները երկու հազար մեթր բարձրութիւն ունեցող լեռան մը ստորոտին վրայ երեւան հանած են կարմիր ու եռացած ջուր ունեցող լիճ մը, որուն շուրջը կենդանական եւ բուսական ամէն կեանք զրկուած է :

Կը կարծուի թէ կէս մարած հրա — բուխի մը խառնարանը ողողուած ջուրով, եւ երկրին ներքին խաւերէն արտահոսող կազերը զայն վերածած են եռացած լիճակի մը :

Միացեալ Նահանգներու Ճորճիա նահանգին մէջ կայ մելանի աղբիւր մը, որ Քէնօա լեռներուն ստորոտին վրայ գտնուած պղինձի հանքերու կո — ղերէն կը բխի : Արտահոսող այդ հե — ղուկը գորշոր կերպով ներկուած գինիի մը երեւոյթն ունի : Քանի մը գիտոքի յաւելում կը բաւէ հեղուկը տալու գեղեցիկ սեւ գոյն մը : Այս ե — ղանակով պատրաստուած արտա — կարգ մելանը երբեք չապականիր — ուիր, չի սառիր, եւ չի ժանգոտեր գրչածայրը :

Այսպէս, բնութիւնը մարդուն ձրի — աբար ու առատօրէն կուտայ մելանի աղբիւր մը :

Նեվատա Նահանգին Չըրչիլ կոմ — սութեան մէջ աշխարհագրական նշա — նաւոր երեւոյթ մը գոյութիւն ունի : Հոն հսկայ լեռ մը կայ, որ [illegible] շեղջակոյտէ մը կազմուած է, եւ յա — րատեւ շարժման մէջ կը գտնուի վեր — խարի ստանակոյտի մը պէս, որ ծա — ռերու ու նոյն կիրճերու վրայէն սահե — լով՝ կը ստորակի անդադար : Այդ [illegible] հատիկները իրարու հետ շփուելով առաջ կը բերեն երաժշտական խուլ աղմուկ մը, որ Եգիպտոսի Սֆինքս [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Այո, Արամը չի սխալւում, Արաք — սի ձեռն աւելի մնաց իր ձեռքում, քան հարկաւոր էր : Դողում էին մատ — ները, երբ, թէ նրանը, ի՞նչ գիտնայ : Ու Արաքսի աչքերում...

Այնպէ՞ս, ինչպէս առաջ :

Ու Արամի սիրտը լցւում է մի ապա — մի թեթեւցնող բանով : Չի կարողա — նում զսպել հետաքրքրութիւնը . յետ է նայում :

Արաքսն ինչ որ ասում է կողքի երի — տասարդին, երեւանցուն, թերեւս իր, Արամի մասին : Այո, երեւանցին — նը նայում է Արամին, նրանց հայ — եացքներն հանդիպում են իրար . այդ հայեացքը կարո՞ղ էր բարեկամական լինել, ի՞նչ գիտնայ Արամը :

Բայց իր ներսում գարուն կայ : Իսկ գարունը բարի է, գարունը երգ ունի : Իր սիրտը, թէ շրթունքներն են եր — գում, ի՞նչ գիտնայ Արամը : Երգի մէջ, երգի հետ մի երգ է հասնում տուն :

Համբոյրներ ազգականների, ըն — կերների հետ, ողջագուրումներ ծա — նօթների հետ :

— Մեծացել ես, Արամ ջան, բոյ ես քաշել :

— Կատարեալ տղամարդ ես դար — ձել :

— Երանի զոքանչ մօրդ, որի՞ բախ — տըն ես :

Կատակ, ծիծաղ, ուրախութիւն...

— Որդի, բա էս տեսակ բան կ'ա — նե՞ն . փլաւը սառեց, կերակուրները...

— Վնաս չունի, մայրիկ ջան, հա — մը մէջն է, մեր գիւղական խա — շիլէն հօ լաւ է :

Նստում են սեղան . կենացով ու օղիով լցւում են գաւաթները, պար — պւում են Արամի կենացը, արեւշա — տութիւն են մաղթում նրան, առող — ջութիւն, երկար, երջանիկ կեանք : Ուտում են, ու խմում գինին, տանու գինին :

— Ի՞նչ գինի է, Յակոբ ախպէր, ի՞նչ գինի...

— Արամիս ծնած տարւայ գինին ունենք, բայց այսօր չէ, որ պիտի բանամ, ասում է Յակոբ ախպէրը, յոյս Աստուած դրա օրն էլ կը գայ, հեռու չէ :

— Ի հարկէ կանաչ կարմիր նա — րօտը կապելու օրը, կը հանենք,այդ օրին էլ կը հանենք :

— Կը խմենք,այդ գինին էլ կը խը — մենք :

Ու երթալով ուրախութիւնները բարձրանում են, երգում են Արաքսի — ուր, մի թառ մի թմբուկ է մէջտեղ գալիս : Նուագ, ծափ, պար :

— Պարի՛ր, Մովիկ ապլար, պարիր, տղայ եղել է :

— Կը պարեմ, հայրս, ինչո՞ւ չպա — րեմ, բայց ոչ այսօր, դրա օրն էլ կը գայ :

Ու Մովիկ ապլան յիշելով իր ամու — սինը,իր անվերադարձ կորսուած զա — ւակները՝ ծածուկ սրբում է աչքի ար — ցունքները :

Ու այդպէս, մինչեւ ուշ գիշեր ու — րախանում են, խօսում :

Խօսում է մանաւանդ Արամը :

— Սարըղամիշը ... Դուք տեսե՞լ էք Սարըղամիշը : Օ՛, նրա լեռները, հովիտները, ձորերը, անտա՜ռ,ան — տա՜ռ, անտա՜ռ, եղեւնի ու սօսի, մայրի ու կնձնի : Վտակներ ու աղ — բիւրներ : Հապա կաքաւները ... Հովիտներում խոտը մարդաբոյ, ծա — ղիկները երփներանգ, բուրմունք, ու օդը, օդը ... Գարնան թռչուններ ի՞նչ տեսակներ, ի՞նչ երգ, ի՞նչ ծլ — վլոց ...

Զուիցերիա՞ն, չեմ տեսել աշխար — հի այդ դրախտն անկիւնը . բայց մե — րը, մեր Սարըղամիշը թող ձգեն մեզ ու իրենց պահեն աշխարհի մնացած բոլոր գեղեցկութիւնները, մերը մեզ կը բաւէ, կը բաւէ :

Պատերազմէն առաջ շրջագայու — թեան համար էի գացել, տեսել էի Սարըղամիշը, բայց այն ժամանակ նա այնքան չէր հրապուրել ինձ :

Հիմա, երբ այդ լեռներում ծածան — ւում է հայ արիւնէն ծնուած ազգային եռագոյն դրօշը՝ այդ երկիրը դարձել է իմ էութեան անբաժան մասը : Հի — մա, եթէ փորձեն կտրել, անջատել այն մեր երկրէն՝ ես այնպիսի ցաւ պիտի զգամ, ինչպէս եթէ սեփական մարմինս անդամահատեն : Սարըղա — միշը՝ երգերի դուռը, այնտեղէն հեռու չեն Կարինն ու Մուշը, Սասու — նը...

— Երեւակայեցէք, ամառ . շուրջդ լեռ ու բլուր, հովիտ ու դաշտ ու ան — տառ, անտառ ... Ու այդ լեռներում բանակումի ելած զօրքի վրաններ ձերմակ, ու եռագոյնը ծածա՜ն, ծա — ծան ...

Երեկոյ է, արեւը մայր է մտնում ու գոյների հայլ է փռել երկինքին, լեռ — ներին : Թռչուններն համերգ են սկսել, զեփիւռը չափն է պահում : Ու հայ զօրքը՝ հայ հրամանատարներով՝ վաշտ առ վաշտ աղօթքի է կեցել :

Շեփորը կանչում է ուշացած զին — ուորներին, հեռուն, պահակներին : Աղօթքի պահն է յայտնում, եւ շեփո — րի արձագանգը լեռներում ու ձորե — րում մի համերգ է կազմում :

Մի քանի զարկ թմբուկի ու հարիւ — րաւոր արի բազուկներ իջեցնում են գլխարկները ու երիտասարդ կուրծ — քերէ աղբիւրի կարկաչի պէս դուրս է ծորում «Տէր Կեցո»ն ... Ծնչօրհեարն ընկերանում է երգին մեղմ ու ներ — դաշնակ :

Ու այդ երգ — աղօթքը Հայաստանի հովի թեւերին թառած՝ տարածւում, թռչում է հեռո՜ւ, հեռու... Աղօթքի պահերին շատ անգամ ինձ թւացել է, թէ ամբողջ հայ աշխարհն է լուռ մեզ, աւելին, ամբողջ հայութիւնն աշխարհի բոլոր ծագերում ունկն — դրում է մեր աղօթքին, երգում, ա — ղօթում է մեզ հետ «Տէր Կեցո»ն... յետոյ, ո՞վ է մտնում վրանի [illegible] պառկում ենք վրանների շուրջը, [illegible] ւէչ խոտերի վրայ... Թեւերս [illegible] մեր գլխի տակ, երկինքը վրան [illegible] վերեւը, աստղերն ու լուսինը [illegible] հէքեաթ մեր հոգուն : Հայոց գեղեց[illegible] ու օդը մեզ չեն մնում, ընդհակա[illegible] ուժ են տալիս,առողջ ենք [illegible] բիների պէս :

Երբ Սարդարապատի կռւում թըն — [illegible] գնդակը ծակեց ուսս եւ զուր[illegible] կու կոտրես՝ շատերն ասում էին [illegible] թէ պրծած է Արամի գործը, թէ էլ [illegible] ապրի : Բայց հիմա տեսէք այն մեծա[illegible] լէք տղան, ձեր առջեւն է, ո՞րդ էլ [illegible] ինձնէն առողջ : Սարըղամիշը, [illegible] անտառի խնկաբոյր օդը փրկեց ինձ : Ու հիմա մէջս այնպիսի ուժ եմ զգում որ կարող եմ ապրել թէկուզ հարիւր տարի :

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(6)

(Շար.)

...ներուն ձայնը կը յիշեցնէ։ Եգիպտական տառապեալներու մէջ յիշուած քարէ արձաններու երգերը, որոնք առաւօտները արշալոյսին կը յաւէին, ծնունդ տուած են վերոյիշեալ նմանօրինակ երեւոյթէ մը։

Զըրէիլի շարժուն լեռը ուրիշ հետաքրքրաշարժ կողմ մըն ալ ունի։ Իր կողերը կազմուած են վերադիր աւազի համաչափ խաւերէ, եւ գագաթը փոխանակ սեպաձեւ վերջաւորուելու, ընդհակառակը, խոռոչաձեւ մեծ ծակ մը ունի, ուր հակառակ ուղղութեամբ փչող հովերը վեր ի վայր կը շրջեն աւազի հատիկները։ Ան որ կը յանդգնի այդ աւազէ լեռը մագլցելով խառնարանը հասնիլ, իր կեանքը վտանգելու փորձութեան մէջ կ'իյնայ, որովհետեւ անհաստատ աւազը տեղի կուտայ իր քայլերուն, եւ որչափ ինքզինքը ազատելու փորձեր ընէ, այնչափ աւելի կը մխրճուի աւազին մէջ, անգամ մըն ալ անկէ դուրս չելլելու պայմանաւ։

Այս եղանակով կորսուած մարդոց բազմաթիւ օրինակներ կը յիշատակուին Հնդիկներու կողմէ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՒՍԻ

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼՍԱՐ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

oooo

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ՓՈՄԱՔՆԵՐԸ

Ֆիլիպէի «Ռոտոփ» թուրքերէն թերթը (8 ապրիլ) հետեւեալը կը գրէ, «Գաղթին ցաւը եւ պատճառները» վերնագրով յօդուածի մը մէջ։

Բացարձակապէս անհիմն է կարգ մը պուլկար թերթերու այն պնդումը թէ փոմաքներու գաղթը հետեւանքն է Թուրք գործակալներու կամ Թուրան միութեան քարոզութեանց։ Գաղթը պարզապէս բնական արդիւնքն է այն հալածանքներուն զորս կառավարական կարգ մը պաշտօնեաներ ի գործ կը դնեն Թուրք ժողովուրդին վրայ, ինչպէս նաեւ անպատասխանատու կազմակերպութեանց անհաշուելի խըժդժութեանց։ Քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ, Ռամկավարներուն քուէ տալով Թուրքերը կը ճնշուին անտառապահներու կողմէ, իսկ հողագործականներուն ձայն տուողները՝ ռազմական-գինուորներու կողմէ։ Այս կացութեան պարտադրած անհանդուրժելի տառապանքին վրայ աւելցուցէք տնտեսական դժուարութիւնները, եւ այն ատեն պիտի տեսնէք թէ այդ ժողովուրդի գաղթին համար այլեւս ի՞նչ հարկ օտար դըդումի կամ Թուրանճիներու քարոզութեանց։

Վերջերս, կառավարութիւնը սկսաւ իսլամական միութիւն մը կազմել եւ անոր իբրեւ ղեկավար տալ աւագ միւֆթին որ պետական պաշտօնեայ մըն է, ինչպէս նաեւ միւֆթիներ, չէրիի քարտուղարներ եւ Պուլկարներ։ Սոֆիայի միւֆթին, որ այդ միութեան գանձապահն է, Գրրճալի գացած եւ սկսած է ռազմական-գինուորներու միջոցով անդամ արձանագրել։ Եւ նկատելով որ արտագաղթի հօսանք մը կայ, այս մարմը սկսած է տարածայնել թէ «իսլամական միութեան անդամագրուողները կրնան ձրի անցագրով Թուրքիա երթալ»։ Կարելի է երեւակայել եղերականութիւնը այս ողբերգութեան, երբ նկատի ունենանք որ այդ հօճան կը տարածայնէ թէ միութեան չանդամագրուողները պիտի հետապնդուին կառավարութեան կողմէ»։

Ռոտոփ այսպէս կը վերջացնէ իր գրութիւնը. «Ո՛չ թէ 10, 20, այլ հազարաւոր անձերու ապանութիւնն անգամ չպիտի կարենայ արգիլել գաղտնի արտագաղթը»։

Ճիւմհուրիէթ.— «Պուլկար թերթերը կ'ըսեն թէ իրենց դէմ բուռն հրապարակութեանց սկսած ենք, մինչդեռ իրենք է որ նոյն բանը կ'ընեն մեզի դէմ։ Արդարեւ, երբ մէկ կողմէ կը խոստովանին իրենց յանցանքը, գրելով թէ սահմանին վրայ տասը Փօմաքներ բապաննուած են եւ պատճառն ալ անոնց թշուառութիւնն է, միւս կողմէ կը պնդեն թէ մեր հիւպատոսը քարոզութիւն կ'ընէ Պուլկարիոյ մէջ։

Եթէ Պուլկարիա կը նեղէ եւ կը հալածէ Փօմաքները, անոնք կը թողուդանոնք, այլեւս ի՞նչ հարկ արտագաղթի ուրիշ պատճառ փնտռելու։ Երբ «անոնց հացը կ'առնուի իրենց ձեռքէն», ինչպէս կը գրեն, այդ մարդիկը անօթի՞ մնան։ Այս պարզ այլ եղերական իրականութիւնը խոստովանելէ յետոյ, հակառակ թէ՞ ելլել եւ յանցանքը վերագրել մեզի եւ մեր հիւպատոսին։

Նօվօ Վրէմէ որ իրեն թոյլ կուտայ գրել թէ Ֆիլիպէի մեր հիւպատոսը դուրս ելած է դիւանագիտական փափկանկատութեան սահմանէն, կ'երեւի կը մոռնայ թէ երբ Էնկիւրիի ճամբան կը ցուցնէ իրենց բարեկամ կոչած պետութեան մը ներկայացուցչին, ոչ միայն դիւանագիտական փափկանկատութենէն, այլ եւ տարրական բարեկրթութեան սահմանէն ալ դուրս կ'ելլէ»։

Նուագահանդէսի մը նախօրեակին

ooooo

Ոչ թէ միայն հայ, այլ եւ Ֆրանսական եւ սպանիական երաժշտասէր մամուլին եւ ժողովուրդին ծանօթ, սիրուած անուն մըն է Ֆիլիփ Ազգարեան, որու անունին կցուած վիրթիւօզ յատկանիշը — օտար քննադատներու կողմէ — զայն կը տեղաւորէ ներկայ հայու տասնեակ մը ջութակահարներու այն փաղանգին մէջ, որոնք արուեստը հասցուցած են իր կատարելութեան, մարդկային կութեան մէջէն պոռալով ու քողարկելով ապտառածային ընութիւնը։

Ֆ. Ազգարեանը լսելու բախտը, հազիւ մէկ երկու անգամ լսելու հաճոյքը կ'ունենանք ժողովրդային համերգներու մէջ, ուր շատ անբաւական գոհացում կը տանանք, արուած ըլլալով խճողուած յայտագիրներուն մէջ հազիւ քանի մը վայրկեանի ունկնդրութիւնը։

Իսկական վայելքները — հազուադէպ՝ տարին անգամ մը միայն — կ'ըլլան իր տուած նուագահանդէսները, ուր կրնանք լիովին ծանօթանալ, երկարօրէն ճաշակել իր մեծ տաղանդին, զգայնութեան եւ վերարտադրումի անսահման կատարելութեան հրապոյրները, բացառիկ ճաշակով մը ընտրուած յայտագրի մը մէջ։

Քանի մը անգամներ ցաւած եմ Ազգարեանի նուագահանդէսին սրահը լեցնող հասարակութիւնը դիտելով, հոն հազիւ նշմարելու համար քանի մը հայ արուեստասէր դէմքեր միայն։ Յանդգամօրէն շարքերով նստած ունկնդիրներուն մէջ կարծես ամօթապարտ պահուըտող մեղաւորներ...։

Ցանկալի էր որ այդպէս չըլլար այս անգամ։

Վաղը երեկոյ Սալ Կավօի մէջ Ազգարեան կը յայտնուի ոչ թէ միայն իբրեւ սօլիստ, այլ եւ քառեակի մը հիմնադիր — ղեկավար։ Առաջին հայ քառեակը, որ վստահաբար — արդէն նշանաւոր երաժիշտներու գնահատանքէն դատելով — սակաւաթիւ քառեակներու մէջ շատ պատուաւոր տեղ մը գրաւելու երաշխիքները կուտայ։

Մայիս 2ի գիշերը հայ տաղանդին մէկ նոր յաղթանակին վաւերացումը պիտի ըլլայ։

Համաշխարհային հռչակ վայելող անուններ Քրայսլէր, Սառասադ, Մանուէլ լը Ֆայեա, Շուպէր, Վիվալտի, Մոցարթ եւ ուրիշներ կը կազմեն յայտագիրը, առիթ տալով հայ վիրթիւօզին արժեցնել իր տաղանդին բոլոր մասնայատկութիւնները։

Ազգարեանին հաւատարիմ Ֆրանսացի ունկնդիր հասարակութեան ցոյց տալու առիթն է անշուշտ՝ որ մենք ալ մեր մեծ զաւակներուն արժանիքները գիտենք գնահատել, ծափահարել, եւ տէր կանգնիլ անոնց՝ հպարտօրէն։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Սարսափելի խաղաղութիւն

oooo

Կը դադրի՞ն՝ քաղաքակրթութիւնը, հիացում ու ... սարսափ պատճառելով մարդոց։ Ահա տեսէք թէ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մեծ գիտնականները ինչե՛ր կը ստեղծեն վասն մարդոց բարօրութեան։

Փրոֆ. Նըվիլ, կը գրէ թերթ մը, սարսափելի գիւտ մը ըրած է վերջերս, — հեռուէն, թունաւոր շողարձակումով սպաննել թշնամիները։

Փրոֆ. Նըվիլ անօրէնն է Առողջապահական ազգային ընկերակցութեան լաբորաթուարներուն։ Այս գիտունը այսպէս կը բացատրէ իր գիւտը.— «Յաջողեցայ գտնել միջոց մը, որուն շնորհիւ կարելի է մանրէական շողարձակումով մը պաշարել սեւէ ապրող էակ եւ այսպէս, հեռուէն, զայն վարակել մահացու հիւանդութեամբ մը»։

Այս գիւտով, փրոֆ. Նըվիլ կը կարծէ «քաղաքակիրթ» պետութեանց պարգեւել զէնք մը, որուն նմանը երբեք չէ տեսնուած պատմութեան մէջ։ Անգլիական թերթի մը թղթակիցը, տեսակցելով փրոֆ. Նըվիլի հետ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ գիւտին մասին,— Թունալից մանրէները, երբ մասնաւոր խնամքով մը կ'աճին, կ'արձակեն այնպիսի ճառագայթներ, որոնք գրեթէ կը նմանին Հերցեան ալիքներուն։ Արդ, դժուար չէ սփռել տարածել այս մանրէական ճառագայթները, եւ ուղղել զանոնք դէպի որոշ կէտ մը, ճիշդ ինչպէս անթելին ալիքները։

Այս գիւտին մասին, էմիլ Քրիսթոֆ որ մասնագէտ է շողափիւռի հարցերուն, կ'ըսէ.— Փրոֆ. Նըվիլի փորձերը ծանօթ են գիտական աշխարհին կանուխէն։ Նման փորձեր կատարուած են շատ առաջ։ Եւ սակայն գիտունները, սարսափելով այն հետեւանքներէն, զորս կրնար տալ նման գիւտ մը, չեն ուզած շարունակել փորձերը այդ ուղղութեամբ։ Շողազգայնութեան (ռատիէսթէզի) ամէն մասնագէտ որ յաջողած է յօրինել ալէարձակ մը (փրօժէքթէօր տ'օնտ), ծանօթ է այս վտանգաւոր ուժին, զոր կրնայ ստեղծել ու տարածել միջոցին մէջ։ Այդ ուժին ազդեցը կրնան ըլլալ նաեւ մանրէները։ Կարգ մը գիտուններ, փոխանակ մանրէական մահացու թոյներ սփռելու եւ տարածելու միջոցին մէջ, կը փորձեն դարմանարանական շողարձակումներ կատարել՝ բուժելու համար հեռուէն հիւանդ մը։

Բուժական շողարձակումներ կատարելը բարիք մըն է անշուշտ մարդկութեան, սակայն մանրէական ազդեցութիւն տարածելը՝ մարդասպանութիւն է պարզապէս,— արդարեւ այս գիւտին հաւատացողները կը պնդեն թէ կարելի է փրոֆ. Նըվիլի մեթոտով համաճարակ, մինչեւ հեռուները տանիլ ժանտախտը, դեղին տենդը, ժանտատենդը, հաշուուած ու չափուած ալիքներով։ Վերջապէս ընաջնջել թշնամին, հեռուէն, պարզապէս մանրէի թունաւոր շողեր արձակելով։

Սարսափելի գի՛ւտ, որ, ըստ փրոֆէսօրին, պիտի ահաբեկէ մարդկութիւնը եւ աւելի պիտի գարշէ պատերազմը։

ՋՈՄԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

>>> <<<

Զ. Ո. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը թէյասեղան մը սարքած էր ի պատիւ Գ. Քրաֆթ Գոնարի, որ Զուիցերիայէն յատկապէս եկած էր նախագահելու Ալբիրեան սրահանդէսին։

Ներկայ էին բաւական թիւով ընկերներ եւ համակիրներ։

Ընդհանուրին փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Ա. Խատիսեան։ Ֆրանսերէն բաժակաճառեր խօսեցան Տիկ. Գ. Բարսեղեան, Գ. Խատիսեան եւ Շ. Միսաքեան, իսկ որբերու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեցին ընկերներ Ա. Խանէասեան եւ Հ. Ակոնայեան։

Խօսք առաւ նաեւ Գ. Քրաֆթ Գոնար, որ նման երիտասարդներու մէջ գտնուելուն համար իր ուրախութիւնը յայտնելէ վերջ՝ աւելցուց.

— «Պէտք չէ յուսահատիլ մաալ ներկային եւ ապագային։ Շարունակելու եւ հետապնդելու է միշտ ձեր դատը, ցոյց տալու համար, թէ մեռած չէ հայ ժողովուրդը եւ հարցը, ինչպէս կը կարծեն շատ մը քաղաքական անձնաւորութիւններ։ Ճիշդ է, իբրեւ այս ժողովուրդին բարեկամները, մենք մեր կրցածը կ'ընենք հայկական դատը վառ պահելու համար, բայց մենք շատ քիչ ենք եւ մինակ. պէտք է որ դուք կազմակերպուիք եւ աշխատանքի լծուիք»։

Ներկաներու համակրական ցոյցերուն մէջ մեկնեցաւ Գ. Քրաֆթ Գոնար, իր հետ տանելով յուշանկար մը որուն ետեւ ստորագրած էին ճաշասեղանին մասնակցողները։ Լուսանկարը կը ներկայացնէր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները՝ անծանօթ զինուորի դերեզմանին վրայ։

Մտերիմ եւ տաք մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ խնջոյքը մինչեւ կէս գիշեր։ Երգեցին Տիկիններ Գաբրիէլեան եւ Ակոնայեան, արտասանեցին Տիկ. Գրաճեան եւ Օր. Գոհարիկ։ Երգեցին նաեւ ընկերներ Մ. Քիւրքճեան եւ Ցովհաննէս։ Մէջընդմէջ եղան զարմելալ բաժակաճառեր եւ խօսեցան Զ. Ո. Մ.ի ընկերներէն ոմանք։

Ժամանակը անցաւ այնքան հաճելի եւ շուտ, որ չզգացինք թէ կէս գիշեր եղած է արդէն եւ ստիպուած ենք հեռանալ։

Հ.

ՆԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ Է ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ

ooooo

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 ապրիլ).

— «Միացեալ ճակատ տառը տարբեր պատմութիւն ունի, բայց ոչ այն ամօթալի իմաստով, որ հիմա կը հասկցուի, այսինքն՝ «միացեալ ճակատ» հայրենադաւներու, գաղթաշխարհի պառակտողներու, կռիւներ հրահրող եւ եղբայրասպան կռիւներ սերմանողներու, մէկ խօսքով «միացեալ ճակատ» այն խառնիճաղանճին, որ այժմ հրապարակի վրայ է եւ որուն տուն կուտայ եւ կը ղեկավարէ բոլշեւիկեան Չեկան։

Միացեալ ճակատ ըսելով այն ժամանակ կը հասկցուէր միութիւն, եղբայրութիւն, բարձրագոյն եւ ազդեցիկ Ազգային Մարմնի մը ստեղծում բոլոր գաղութներու համար պարտադիր։

Այս գեղեցիկ գաղափարը մէջտեղ նետուած է 1924էն ի վեր։ Ամբողջ հայ մամուլն ու թեմերը միայն այս մասին կը խօսէին, ցանկալով մտքեր եւ հող պատրաստել։

Ի՞նչ է միացեալ ճակատի նպատակը։

Ինչպէս ըսինք, փոխադարձ զիջումներով, իրարհասկացողութեամբ եւ եղբայրօրէն ստեղծել ազգային ղեկավար ուժ մը, մարմին մը, որ կարենար կապ մը ստեղծել գաղութներու միջեւ, համակարգութիւն եւ միօրինակութիւն մտցնել գաղթաշխարհի քաղաքական եւ մշակութային կեանքին մէջ, որպէսզի հայութիւնը մէկ բաղձանքով, մէկ բերնով ու գործով ներկայանար աշխարհին, ինչպէս նաեւ մէկ ճակատով կռուէր ուծացման, այլասերման վտանգին դէմ։ Ի մի բան, կիսապաշտօնական ազգային իշխանութիւն մը, որ լաւագոյնս պիտի վարէր գաղթաշխարհի գործերը՝ բաղկացած ըլլալով ազգային բոլոր տարրերէն։

Այս գաղափարի յղացողն եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ նախաձեռնութիւնը ստանձնեցին Ժընեւի օտար հայասէրները, որպէսզի նախաձեռնութեան սին պատճառաբանութեամբ միւս քաղաքական կուսակցութիւնները չխրտչէին։

Առաջին համագումարը տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ, ուր իրենց պատգամաւորները ղրկեցին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայ ազգ. յեղափոխականները, իսկ Ռամկավարները կարճատեսութեամբ այս ժողովը արգլիք մը չտուաւ։

Միւս կողմէ սակայն բոլշեւիկները գաղտնի եւ յայտնի կերպով ոգի ի բռին կ'աշխատէին անպայմանօրէն վիժեցնել Գաղութային Միացեալ Ճակատի հարցը։

Այս Միութեան կարեւոր դերակատարներէն ռամկավարները միշտ հարցի լուծումը կը ձգձգէին «վաղաժամ» եւ «վաղահաս» նկատելով։ Անոնք բնաւ վճռականութիւն ցոյց չտուին, տարուբերուելով միացման գաղափարի եւ բոլշեւիկեան հակազդեցութեան տակ։

Վերջապէս Դաշնակցութիւնը կրկին եւ կրկին փորձեց լեզու մը գտնել ռամկավարներու հետ, նոյն իսկ շատ զիջումներով. եւ երկու կուսակցութիւններու երկուական պատուիրակները, լիազօրուած իրենց բարձրագոյն մարմիններու կողմէ, բանակցութիւնները սկսան 1932ին, Փարիզի մէջ, որ տեւեց ամբողջ 8 ամիս։ Քաղաքական եւ մշակութային բոլոր կէտերու մէջ, իրենց մանրամասնութիւններով, կատարեալ համաձայնութիւն գոյացաւ ու պիտի ստորագրուէր պայմանագիրը, երբ ռամկավարները յանկարծ ետ քաշուեցան՝ յայտնապէս ինկնալով բոլշեւիկեան ծուղակը»։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

>>> <<<

Նոր վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ որ 1932ին Անգլիոյ մէջ բոլոր սրահները երեք միլիառ հինգ հարիւր միլիոնի հասոյթ մը ունեցած են։ Այդ գումարէն կառավարութիւնը առած է իբրեւ տուրք հինգ հարիւր եօթանասուն եւ չորս միլիոն։ Միջին գին ինը փէննի հաշուելով, 960 միլիոն հանդիսատես այցելած են սրահները։

Զինաթափութեան ժողովը պիտի փակուի՞

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ շատ յոռետես են զինաթափութեան խորհրդաժողովի յաջողութեան մասին։ Կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը ձեւական նիստ մը պիտի գումարէ մայիս 29ին եւ յետոյ պիտի յետաձգուի անորոշ ժամանակով։

Պալքանեան Դաշինքը

Հռոմի մէջ երկարօրէն կը զբաղին պալքանեան դաշինքով։ Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը պնդեն թէ այդ դաշինքին կցուած են երկու գաղտնի պրոտոկոլներ, որոնց մէկը՝ ուղղուած Իտալիոյ դէմ։ Դաշինքը ցարդ վաւերացուած է միայն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի կողմէ։ Երբ որ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա եւս վաւերացնեն զայն, այն ատեն արձանագրութեան համար պիտի հաղորդուի Ժընեւ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Երիտասարդը Դերջանի Մամխարի գիւղէն էր, անունը Մկրտիչ, իսկ ընկերը Վանեցի Աւետիս։ Մայրս ըսաւ թէ Մամխարցի Հռոմը եւ երկու աղջիկները Սիմփաւր եւ Մարօն մեր հետ էին, բայց տակաւին հոս չեկան։ Մկրտիչը ուզեց երթալ գտնել, բայց մայրս պատուիրեց որ սպասէ։

Քոչասարի մէջ մեր հացը հարուստ Յոյն մը կուտար։ Պատուելի Կարապետ եկաւ մեզմէ վերցնել դրամները առաւ եւ գնաց կառքերը վարձեց։ Մենք ճամբայ ելանք դէպի Գոնիա։ Մայրս ոտխուէլէն պարտք մնաց Կարապետին։ Քանի մը օր ճամբորդելէ յետոյ, մեր հացը հատաւ։ Գիւղի մը մօտերը կառապանները ձիերուն կեր տուին, իսկ ես ու Սուրէնը գիւղը մուրալու գացինք։ Մուրալը ինծի համար մահու չափ ծանր էր, բայց եթէ վարանէի, մայրս եւ քոյրս անօթի պիտի մնային։ Սուրէնին հետ ամբողջ գիւղին շրջանը ըրինք եւ բաւական հաց հաւաքեցինք։ Ամէնէն վերջը տուն մը մտանք, ուր մարդ մը կար։ Մեզ հոս կերակրեցին եւ բաւական հաց տուին։ Բայց իմ ծերադը չարժեց արտաքութիւն մը Մհեալմը չարակամօրէն կիներ չարուած տանձին երգախառն բառերով կուլային։ Լացող կնոջ կը ձայնակցէին միւսները։ Լեզուս խածի, շրթունքներս փակեցի, բայց չկրցայ զսպել խնդուքս։ Սուրէնին քով որ ապտակ մը զարնէ ինծի, որպէսզի խնդալս աչքի չզարնէ։ Սուրէնը այնպէս ուժգին ապտակ մը իջեցուց որ ականջներս քառորդ ժամ խօսեցան, որով խնդուքս լացի փոխուեցաւ։ Մեռելին մայրը տեսնելով իմ լացս, բերաւ տասը դրուշ տուաւ ինծի, պատուիրելով որ ընկերոջս հետ բաժնեմ։ Ու մենք հացերով բեռնաւորուած, գացինք մերոնց մէջ բաժնեցինք։

Կառապանները կառքերը լծեցին, սկսանք դէպի Գոնիա ճամբորդել։ Օրերով քալելէ յետոյ, վերջապէս հասանք Գոնիա քաղաքը։ Պատուելի Կարապետ մեզ տարաւ խան մը, որ բերնէ բերան Հայերով լեցուած էր։ Այս Հայերը Ատափազարի եւ Պրուսայի շրջաններէն էին։ Տեսնելով այս բազմաթիւ Հայերը, շատ ուրախացանք, որովհետեւ կը կարծէինք թէ աշխարհի վրայ Հայ չէր մնացած։ Խանը որ բազմաթիւ սենեակներ ունէր, գրաւուած էր հայ գաղթականներէն, ուրեմն անոնք ի վիճակի էին։ Բոլորին հետ երիտասարդներ կային, մեզի նման չէին, մէկ խօսքով աշխատող բազուկներ ունէին։ Իսկ մենք թշուառութեան վերջին աստիճանին հասեր էինք. պիտի պառկէինք խանին բակը, որ ոչ պատսպարան ունէր ոչ ալ դուռ։ Բոլոր սենեակները գրաւուած էին։ Ուրեմն մենք ոչխարներու պէս հաւաքուեցանք խանին բակը, մեր մայրերը կը նստէին եւ մենք տղաքները մեր գլուխները կը դնէինք անոնց ծունկերուն վրայ, մեզ գոգնոցներով կը ծածկէին եւ իրենք ալ մեր վրայ ծռելով կը քնանային։ Ահա այս էր մեր քնանալու ձեւը։ Գալով հացին, շատոնց հատած էր. չէինք գիտեր թէ ինչ ընենք, սովամահ չըլլալու համար։ Գոնիա քաղաքին ծանօթ եւ մեզ բերող պատուելին ալ չէր երեւար։ Վերջապէս դատապարտուած էինք խանին մէկ անկիւնը անօթի մեռնելու։ Իրիկուն մը մայրս որոշեց Սուրէնին հետ մուրալու երթալ։ Հէք մայրս մեր սիրոյն ինչ կերպ ալ ըլլար պիտի տառապէր, որպէսզի մենք սովամահ չըլլանք։ Իրենց որոշումը այս էր.— Սուրէնը սուտ կոյր պիտի ըլլար, իսկ մայրս Սուրէնին ձեռքէն բռնած, տունէ տուն պիտի մուրային։

Հետեւեալ առտուն մայրս եւ Սուրէնը գացին մուրալու։ Իրենց որոշման համաձայն Սուրէնը կ'ըլլայ կոյր իսկ մայրս առաջնորդ։ Տունէ տուն կը սկսին մուրալ եւ բաւական մը հաց հաւաքելէ յետոյ, կը վերադառնան խանը։ Ճամբան երկայնական տունի մը առաջէն անցած ատեն մէկը մերոնց կը ձայնէ։ Մերոնք դէպի ձայնին կողմը կ'երթան եւ կը տեսնեն որ հայ երիտասարդ մըն է կանչողը։ Երիտասարդը մայրս եւ Սուրէնը վեր կը հրաւիրէ եւ մօրս կը հարցնէ.— Տղուն աչքերը կո՞յր են։ — Այո։ — Բնածի՞ն եղած է թէ վերջը։ — Վերջը։

Երիտասարդը կ'ելլէ եւ Սուրէնին աչքերը կը զննէ։ Յետոյ մօրս սիրտը կը սկսի ուժգին տրոփել։ Երիտասարդը Սուրէնին աչքերը զննելէ յետոյ մօրս կ'ըսէ.— Այս տղուն աչքերը ինծի տարօրինակ կ'երեւան։ Մայրս կ'ըսէ.— Երբ Թուրքերը Հայերը սպաննեցին իր քով, վախէն աչքերուն սեւ ջուր իջաւ։ Թէեւ ճիշդ էր որ Սուրէնի հայրը Թուրքերը իր աչքին առջեւ սպաննեցին, բայց կոյր չէր։ Հայ երիտասարդը մերոնց փառաւոր ճաշ մը կուտայ եւ բաւական դուրուշ յանձնելով կը ճամբէ։ Մերոնք հացերով բեռնաւորուած եկան խանը։ Խեղճ մայրս ամօթէն դեղնած էր։ Բերած հացով մենք մեր փորը կշտացուցինք։ Այդ օրը բարի մարդ մը տեսաւ որ մենք խանին անկիւնը պիտի սատկինք, կանչեց միւս Հայերը եւ ըսաւ թէ ամէն Հայ պարտաւոր է այս խեղճերէն մէկ — երկու հոգի իր սենեակին մէջ առնել։ Մեզ Պարտիզակցի Հայ մը տարաւ իր սենեակը։ Եւ այսպէս ամէն ոք իրենց բնակած սենեակներուն մէջ մեզմէ մէկ երկու հոգի առին։ Պարտիզակցի Հային սենեակը տաք էր. մենք հոն առանց մըսելու կը քնանայինք։ Վերջին օրերը մայրս բոլորովին յուսահատ էր, ապրիլը շատ դժուար էր, գրեթէ անօթի կը պառկէինք։ Մայրս միշտ յուզուած էր եւ իր յուզումը մեզմէ ծածկելու համար դուրս կ'ելլէր կուլար։

Օր մը երբ խանին դուռը ելած կուլար, մեր հայրենակից Մկրտիչը կուգայ կը տեսնէ մօրս արտասուելը, կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ կուլայ։ Մայրս կ'ըսէ.— Տղաքը սովամահ պիտի ըլլան, ինչ ընելս չեմ գիտեր։ Մկրտիչը մօրս կ'ըսէ.— Պատրաստուէ միասին առաջնորդարանը երթանք։ Մայրս եւ Մկրտիչը ուղղակի առաջնորդարանը կ'երթան եւ հոն եղած պաշտօնեաներուն կը հասկցնեն մեր վիճակը։ Մայրս եւ Մկրտիչը կը վերադառնան խանը։ Մէկ ժամ վերջը առաջնորդարանի պաշտօնեաները եկան մեզ բոլորս արձանագրեցին եւ մեկնեցան։ Մեկնելէ առաջ մեզի տոմսակ մը յանձնեցին, որով հաց պիտի ստանայինք, կառավարութեան մօտ եղած փուռէն։ Հաց առնելու համար ես, Սուրէնը եւ Աբրահամը կ'երթայինք։ Մօտաւորապէս երեք շաբաթ կեցանք Գոնիա։ Վերջին շաբաթը Կ. Պոլսէն առաջնորդ մը եկած էր, Հացի բաշխումը ան կը կատարէր։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

բամագրութեան տակ ունի 32 ջրասուզանակներ:

Ցամաքամօդայինը 16 յուսարձակ գնած է, Անատոլուի եւ Բումէլիի ծովեզերքներուն վրայ գործածելու համար: Սեւ ծովի Քէռէմի Պուրնուի մէջ գետեղուած է մշուշի սուլիչ մը որուն ձայնը երկու մղոն հեռուէն կը լսուի: Սուլիչը յունիսին պիտի սկսի բանիլ: Տարտանէլի եզերքներուն վրայ երկու սուլիչներ զետեղուելու վրայ են:

1933ի ընթացքին, 17,445,427 թոնօ տարողութեամբ 7331 նաւ անցած են Նեղուցներէն: Այս նաւերէն միայն 1521ը կանգ առած են Պոլսոյ նաւահանգիստին մէջ: Անցնող նաւերէն իտալականները կը ներկայացնեն 1547 նաւ՝ 4,160918 տարողութեամբ, անգլիականները՝ 1602 նաւ՝ 947,505 թոնօ: 1930ի ընթացքին անցնող նաւերուն տարողութիւնը եղած է 17,864,753 թոնօ, 1931ին՝ 19,198-346, 1932ին՝ 17,514,641 թոնօ:

Կանոնագիրի մէջ կատարուած նոր փոփոխութեան մը համաձայն, օտար մարտանաւերը ո եւ է ձեւով չեն կրնար այցելել Թուրքիոյ պատերազմական նաւահանգիստները: Մինչեւ 1933 փետր. կարելի էր արտօնութեամբ այցելել: Առայժմ պատերազմական նաւահանգիստ են Իզմիթ եւ Իզմիր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Աթէնքէն հասած լուրերու համաձայն, Թուրքիա որոշած է զօրացնել իր նաւատորմը եւ արդէն ապսպրած է 10,000 թոնոց երկու յածանաւ, 4 թորփիլահալած եւ 4 սուզանաւ:

Թուրք թերթ մըն ալ վերջերս գրած էր թէ Յունաստան որոշած ըլլալով երկու նոր թորփիլանաւ գնել, իր այդ մտադրութիւնը հաղորդած է Թուրք կառավարութեան: Ինչպէս յայտնի է, երկու տարի առաջ կնքուած թուրքեւ-հելլէն նաւային համաձայնագրին հիման վրայ, երկու կառավարութիւններն ալ պարտաւոր են նախապէս իրարու լուր տալ՝ երբ իրենց նաւատորմին վրայ նոր յաւելում կը կատարեն: Դարձեալ նոյն թուրք թերթին համաձայն, Թուրքիա լուր առած է Յունաստանի թէ 10 նոր սուզանաւ պիտի գնէ:

ԹՈՒՐՔԵՒՍԵՐՊ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Եէֆթիչ էնկիւրիէն Պելկրատ վերադարձին յայտարարեց Փոլիթիքայի թէ՝ Թուրքիա եւ Եուկոսլաւիա կատարելապէս համաձայն են երկու երկիրները շահագրգռող բոլոր հարցերու մասին, որոնց հիմնականներն են՝ Պալքանի մէջ գործակցութիւն եւ պալքանեան սահմաններու ապահովութիւն:

Հայու մը փռանոցի կինը

Անիէր բնակող Պ. Օհաննեան անուն Հայու մը փռանոցի կինը (ծնեալ Լըմէրէր), 24 տարեկան, ընտանեկան բոյնը լքելով կ'ապրէր 21 տարեկան փռանոցի փախստական գինուորի մը հետ: Այս վերջինը տեսնելով որ ոստիկանները պիտի ձերբակալեն զինքը, նախ զէնք պարպեց Տիկ. Օհաննեանի վրայ որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, յետոյ անձնասպան եղաւ:

Մանքի խռովութիւնները

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մանթի մէջ յեղափոխականական բնոյթ մը պատճառով կռիւ ծագեցաւ: Պարտուած թէկնածուին՝ Պէլմբրիի կուսակիցները յարձակեցան ընտրուած երեսփոխան Ասբէի (Ֆրանքլէն Պուլիոնի բարեկամը) մարդոց վրայ: Զինեալ պահակներ միջամտեցին: Փողոցներու մէջ պատնէշներ կանգնուեցան եւ գիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան կիրակի ամբողջ գիշերը: Համայնավարներն ալ խառնուեցան գործի եւ երկուշաբթի խռովութիւնները վերսկսան: Արդիւնք՝ 17 ոստիկան սպաննուած եւ պահակ, 40 ցուցարար վիրաւորուած:

»»»··«««

ՉԱՐՕ ԱՂԱ ՀԻՒԱՆԴԱՑԱՒ.— Պոլսէն կը հեռագրեն Թայմզի թէ 150ամեայ ծերունի քիւրտ Զարօ աղա հիւանդանոց փոխադրուած է: Բժիշկները կը յուսան փրկել զինքը: Այս առթիւ պիտի փորձեն նաեւ Վորոնովի գիւտը՝ Զարոյի խնկական տարիքը նշդելու համար: Հիւանդանոց այցելած է իր թոռը, որ 70 տարեկան է:

ՀԱՒԿԻԹՆԵՐԸ ԱԺԱՆՑԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ.— Խտալիա, Ֆրանսա եւ Սպանիա փակած ըլլալով իրենց դուռները թրքական հաւկիթին դէմ, երկրին մէջ հաւկիթը վերջին ծայր աժանցած է: Պոլսոյ մէջ մէկ սնտուկ հաւկիթը կ'արժէ 10 ոսկի (120 ֆրանք): Փոլատհանէ գաւառակին մէջ, որ տարիներէ ի վեր հաւկիթի մեծ արտածում կ'ընէր դէպի Մարսիլիա, զոյգ մը հաւկիթը կ'արժէ 20 փարա (6 սանթիմ): Ներկայիս միայն Գերմանիան է որ հաւկիթ կը գնէ Թուրքիայէն, ամիսը 290 կենդինար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Քաղաքական Միութեան Գրադարանը ամառնային եղանակի առթիւ, մինչեւ Սեպտեմբեր՝ բաց է երեկոյեան ժամը 8—9, իսկ կիրակի օրերը 10—12:

Ընթերցողներէն կը խնդրուի որ սոյն ժամուն գան:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով: դիմել Պ. Մխիթարեանի. 6, rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք: Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 13 րիւ Սօլնիէ, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարաքիլիսեցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օնիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ իսկ իրենք տարագրուած են Համա, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kapriélian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-DJeng, Tehéran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Հրանտ Սիրունեան որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour-de-Gassies, Bordeaux, (Gironde):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Մ.*

Աղջիկը խնդաց.

— Առիկա զիս չի կրնար վախցնել:

— Գիտեմ որ այդպէս է, պատասխանեց Ցոյնը եւ աղջկան առջեւէն անցնելով դէպի պատուհանը քալելու փորձ մը ըրաւ: Երբ քարտուղարուհին մօտն էր, յանկարծ ետ դարձաւ, բռնեց անոր երկու թեւերէն, գրկեց եւ տաքուկ համբոյր մը դրաւ անոր շրթունքներուն վրայ:

— Եթէ ճչաք, նորէն կը պագնեմ, ոստասուհին նամականոն գրկեցի որ քանի մը դրօշմաթուղթ եւս գնէ…

— Հեռացէք, պոռաց աղջիկը:

Առաջին անգամ ըլլալով Գարա անոր աչքերուն մէջ տեսաւ սարսափը եւ զգաց որ յաղթած էր անոր:

— Վախցաք, այնպէս չէ, եթէ ձայն հանէք, նորէն կը համբուրեմ, հասկցա՞ք…

— Հեռացէք, փսփսաց աղջիկը:

Գարա խնդաց եւ ապա ձգեց զայն: Քարտուղարուհին դողդղալով բաղկաթոռին մէջ նետուեցաւ:

— Հիմա ըսէք տեսնեմ ո՛վ ձեզի այստեղ ղրկեց, ըսաւ Գարա խստութեամբ, եւ ինչո՞ւ եկաք. ըսաւ չէք կասկածիր ձեր վրայ. կը կարծէի թէ դուք ալ մէկն էք այն սարօրինակ Անգլուհիներէն որոնք կը նախընտրեն աշխատիլ քան թէ ամուսնանալ… եւ դուք լռութիւն կ'ընէք եղեր այստեղ… վարպետ, շատ վարպետ էք չիտակը…

Աղջիկը սկսաւ արագ մտածել իր ընելիքին մասին: Ֆիշերը պիտի վերադառնար քանի մը վայրկեանէն: Հաւատք ունէր անոր վրայ եւ ապահով էր թէ անիկա պիտի ուզէր ազատել զինքը այդ վտանգաւոր կացութենէն: Սկսեր էր վախնալ հիմա: Շատ լաւ կը ճանչնար Ցոյնը, գիտէր թէ անիկա որքան վատ ու անխիղճ մարդ մըն էր, ամէն ինչ կրնար ընել իր նպատակին հասնելու համար, ոչ պատիւ ունէր ոչ ալ բարի գիծ մը իր նկարագրին մէջ:

Կը թուի թէ Գարա կարդաց անոր մտքէն անցածները. մօտեցաւ բաղկաթոռին ուր աղջիկը նստած էր.

— Կծկուելու պէտք չկայ, ըսաւ ծիծաղելով. բաւծս պէտք է ըսեմ, ինծի հետ վար պէտք է իջնես, շատ սպքի…

Թեւէն բռնելով վեր բարձրացուց զայն եւ քաշկռտելով սենեակէն դուրս տարաւ: Միասին վար իջան դէպի բակը, Միս Հոլլինս բնաւ չխօսեցաւ: Փախչելու յոյս չկար այլեւս, որովհետեւ Գարա շատ ուժով բռնած էր անոր թեւէն: Երբ խոհանոցին սանդուղին գլուխը եկան, քարտուղարուհին ետ քաշուեցաւ.

— Ո՞ւր կը տանիս զիս, հարցուց:

— Պէտք է ապահով տեղ մը բանտարկեմ քեզ, որովհետեւ աւելի լաւ է որ ոստիկանութեան յանձնեմ. Հոստանը կը մնաս, մինչեւ որ երթամ ոստիկան մը կանչեմ:

Երբ մառանին հաստատուն դուռը բացուեցաւ, աղջիկը անոր ետեւ տեսաւ երկրորդ դուռ մը եւս: Երկուքն ալ երկաթապատ դուռներ էին, զօրաւոր փականքներով ամրացած: Ժամանակ չունեցաւ չորս կողմը նայելու, որովհետեւ Գարա մութին մէջ ներս հրեց զայն եւ բացաւ ելեկտրական լոյսը:

— Լոյսը չեմ խնայեր քեզի համար, ըսաւ եւ դարձեալ ետ հրեց աղջիկը, երբ անիկա փախչելու փորձ մը ըրաւ:

Միս Հոլլինս սուր ճիչ մը արձակեց. Գարա ձեռքը անոր բերնին վրայ դրաւ եւ թեւերուն մէջ առաւ զայն:

— Աղաղակեցէք քեզի…

Բարկութիւնը այլափոխած էր անոր դէմքը: Դիւային արտայայտութիւն մը ունէր այդ այլապէս գեղեցկադէմ մարդը, չարախինդ ու ատելավառ արտայայտութիւն մը որ անհասկնալի է աղջկան համար:

Այլեւս չլսուեցաւ այդ զարհուրանքին, որուն ներքը կենտեցան եւ նուաղած գետին ինկաւ:

×

Երբ սթափեցաւ, տեսաւ որ պառկած էր աւլորական պատգարակի մը վրայ: Գարան չկար. դուռը փակուած էր: Ձերմակ պատեր ունէր այդ մառանը. Ելեկտրական լամբար մը կար ձեղունին վրայ իսկ կարասի ըլլալով սեղան մը եւ աթոռ մը:

Բանտ մըն էր ան, ոչ աւելի ոչ պակաս: Ուրիշ առիթով ալ իրրեւ զնտան գործածուա՞ծ է արդեօք, հարցուց աղջիկը ինքնիրեն:

Մառանին ամէնէն հեռաւոր անկիւնը ուրիշ դուռ մը կար: Միս Հոլլինս աշխատեցաւ բանալ զայն. հրեց, բայց անօգուտ էր: Գայլուսակէն հանեց գմելի մը եւ մկրատ մը եւ սեղանին վրայ դրաւ: Յանկարծ յիշեց թէ բաներ մը լսած էր այս մառանին մասին. չէ՞ որ Տիկին Գիլը ըսած էր թէ երկրորդ մառան մը եւս կար անոր տակի յարկը, մառան մը որ պատով մը յաւիտենապէս գոց կը մնար: Բայց հաղորդակցութեան միջոց մը կար հարկաւ այդ երկու մառաններուն միջեւ:

Աղջիկը սկսաւ չորս կողմը խուզարկութիւն կատարել: Մառանին գետինը յարդէ շինուած գորգով մը ծածկուած էր: Գորգին մէկ ծայրէն սկսելով վերցուց. կէսէն աւելին փաթթեց, սակայն գաղտնի ճամբու հետք չկար տակաւին: Սեղանը աղջին քաշեց որպէսզի գորգը բոլորովին վերցնէ, բայց երբ ծունկի եկաւ, տեսաւ որ պատը հիւսուած էր անոր եզերքին վրայ: Ուրեմն պէտք չունէր զայն ամբողջովին տեղափոխելու. մառը գետնին զարկաւ, արձագանգ մը լսեց. հետեւաբար սրահ մը ըլլալու էր վարը: Ձմէյին առաւ եւ սկսաւ զգուշութեամբ կոտրել գորգը: Յանկարծ երեւան հանեց գաղտնի դռնակ մը որուն վրայ կը տեսնուէր երկաթէ օղակ մը. մատը անցուց օղակին եւ բացաւ դռնակը. վար նայեցաւ. աղօտ լոյս մը կար այնտեղ. ուրկէ բարձրացաւ եւ արագ արագ սանդուղէն վար վազեց:

Ընդարձակ մառան մըն էր. ուրկէ մառաններուն վրայ կամաց կամաց յառաջացաւ եւ հասաւ բաւական լայն կահաւորուած սենեակ մը. հասարակ գորգ մը կար գետինը, բազկաթոռներ, փոքրիկ գարակ մը գիրքերով լեցուն, ինչպէս նաեւ ելեկտրական լամբար մը՝ սեղանին վրայ: Սենեակը հաղորդակից էր երկրորդ սենեակի մը հետ որ դուռ չունէր. ներս մտաւ ու տեսաւ որ լոգարանն էր:

Երբ այդպէս սենեակին մէջ կը պտտէր, ուրկէ կարծր բանի մը գզգուելով վար ծռեցաւ եւ տեսաւ երկաթէ շղթայ մը. վախցաւ, ետ ետ քաշուեցաւ ու յանկարծ լսեց խուլ հառաչանք մը որ սարսափեցուց զինքը:

(Շար.)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը սորվեցնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տուներու մէջ: Դիմել Ե. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orsel, *Փարիզ (18), Մէթրօ* Barbès.

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ՆԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ Metro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 3 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2486

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

»»»··«««

ԽՄԲ.— Ստորեւ կ'արտատպենք «Հայրենիք»ի ապրիլ 11ի խմբագրականը, որ անգամ մը եւս կը պարզէ վերջին դէպքերուն խայտառակ ծալքերը.—

Քանի մը օր առաջ խօսքի ազատութեան անունով հրապարակ իջած էին հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մարդիկ՝ խափանելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոսթընի մէջ սարքած հրապարակային մեծ ժողովը։ Մոռնալով, որ իրենք կը գտնուին ազատութեան դասական երկրին մէջ եւ ոչ Թուրքիոյ կամ բռնակալ Ռուսիոյ մէջ, անոնք Չեկային յատուկ միջոցներով փորձեցին փակել Դաշնակցականներու բերանը եւ չարաչար պարտուեցան՝ փաստօրէն, անմոռանալի դաս մը ստանալով։

Ինչպէս արդէն յայտնի է, անոնք նախ աշխատեցան ամերիկեան սրահներու դռները գոցել մեր առջեւ եւ ատոր համար զզուելի զրպարտութիւններով ու արիւնհեղութիւն ըլլալու գրոյցներով ջանացին շփոթեցնել, վախցնել Թրեմոնթ Թէմփլի վարչութիւնը, որուն մեծ սրահը նախօրօք վարձուած էր մեր կողմէ։ Եւ, դժբախտաբար, յաջողեցան։ Այնուհետեւ փորձեցին նոյն դաւադիր խաղը խաղալ Քոլոնիըլ Թատրոնի հետ, զոր մենք վարձեցինք անմիջապէս, բայց այս անգամ չարաչար ձախողեցան, թէեւ քանի մը հարիւր տոլար ալ մեզմէ աւելի առաջարկած էին թատրոնի վարչութեան՝ դրժել տալու համար անոր մեզի հետ ունեցած պայմանագրութիւնը։

Այդ ձախողանքէն յետոյ մեր հակառակորդները գացին վարձեցին մեր ժողովատեղիի կողքին եղող Սթայնըրթ հոլը, անհերքօրէն մեր հրապարակային ժողովը բանի միջոցներով եւ ուրիշ մեքենայութիւններով խանգարելու համար։ Մեր ընթերցողները գիտեն արդէն, թէ ինչպէս փողոցային ստահակներէն ուժով յառաջբերուող այդ խումբը անակնկալ յարձակում է գործած մեր ժողովին գացողներուն վրայ, թէ ինչպէս սուտ, մոլորեցնող, սարսափ ազդող լուրեր տարածելով փորձած է վախցնել ժողովուրդը, որ չերթան մեր ժողովին եւ թէ ինչպէս փառաւոր դաս մը ստանալով ժողովուրդին կողմէ՝ ի վերջոյ ոստիկանութեան պահանջով ստիպուած են եղեր հեռանալ խառնակութեան համար միայն իրենց վարձած Սթայնըրթ հոլէն եւ ապաստան փնտռել մեր ժողովատեղիէն հեռու գտնուող սրահի մը մէջ՝ հոն իրենց թոյնն ու մաղձը անզօր կատաղութեամբ Դաշնակցութեան վրայ թափելու համար։

Այս դաւադիր, այս փողոցային «եոյթ»ներէն զատ, խօսքի ազատութեան անունով ճառող մեր հակառակորդները փորձեցին խանգարել մեր հրապարակային ժողովը՝ «Պայքար»ի մէջ հրատարակելով ծայր աստիճան գրգռիչ եւ սպառնալի կոչ մը, որով կ'աշխատէին վախցնել ժողովուրդը եւ ետ կեցնել զայն մեր ժողովին երթալէ։ Միաժամանակ նոյնիմաստ մանուար թռուցիկ մըն ալ հրապարակ հանած էին եւ կը ցրուէին ժողովրդի մէջ։

Սակայն, այս բոլոր սրիկայական մեքենայութիւններէն ոչինչ կրցին շահիլ անոնց դաւադիր հեղինակները։ Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովը այսուհանդերձ տեղի ունեցաւ եւ անցաւ այնպիսի խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան եւ այնպիսի արտասովոր խանդավառութեան մէջ, որոնց նմանը Պոսթընի հայութիւնը չէր տեսած Հայաստանի Հանրապետութեան անմոռանալի օրերէն ի վեր։ Ճիշդ է, մեր ժողովին ներկայ եղողներու չափ խոշոր բազմութիւն մըն ալ ցրուեցաւ, բայց այդ ալ՝ աւելի տեղ չըլլալու քան հակառակորդներու սարքած կռիւին եւ սուտ լուրեր տարածելուն հետեւանքով։ Եթէ ո եւ է գրգռում ալ տեղի ունեցած չըլլար, դարձեալ կարելի չպիտի ըլլար մեր ժողովին եկած մօտ 5000 բազմութեան կէսէն աւելին տեղաւորել մեր վարձած սրահին մէջ։

Հակադաշնակցական ստահակները սակայն, եթէ մասամբ անգամ չկրցան փճացնել մեր հրապարակային ժողովին, յաջողեցան անգամ մը եւս հայ ժողովուրդին անունը վարկաբեկել Ամերիկացիներու աչքին։ Իրենց սարքած փողոցային կռիւներով, իրենց բրած զզուելի զրպարտութիւններով եւ սրիկայութիւններով անգամ մը եւս արգահատելի դարձուցին հայ մարդը օտարներու աչքին։

Աւելորդ է ըսել, թէ բոլոր պարկեշտ Հայերը նոր առիթ մը ունեցան տեսնելու, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ» կոչուածը, որ կը գործէ բոլշեւիկներու առաջնորդութեամբ, ուրիշ նպատակ չի հետապնդեր, բայց եթէ ամէն առիթով հրահրել ժողովուրդի կիրքերը, խռովութիւն ու կռիւ առաջ բերել, եղբայր եղբօր դէմ հանել, ազգայնական հայութեան ազգաշէն ճիգերը ջլատել, ազգային կազմակերպութիւնները քայքայել, վարկաբեկել ընել հայ դատի միակ պաշտպան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ միասին Հայուն անունը։

Այդ խառնակիչները ազատ խօսքի այս դասական հայրենիքին մէջ անգամ յանդգնութիւն կ'ունենան Չեկայի կիրարկած զզուելի բռնութիւններուն դիմել ազատ խօսքի դէմ, կարծես թէ Խորհրդային խեղդող լուծին տակ ըլլար ամերիկահայ գաղութը։ Մինչ մենք ո եւ է փորձ չըրինք երբեք խանգարելու իրենց սարքած «բողոքի» գրգռիչ ժողովները, անոնք, խօսքի ազատութեան անունով խօսող այդ փարիսեցիները, ամէն սրիկայութիւն ըրին ու կ'ընեն մեր բերանը փակել տալու համար։

Այդ մարդիկը, որ իբր թէ Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը կ'ողբան երեք ամիսէ ի վեր, վայրագ կատաղութեամբ ամէն պղծութիւն, ստորնութիւն եւ դաւ ըրին ու կը շարունակեն ընել՝ հարիւրաւոր Հայերու արիւն թափելու, հազարաւոր Հայերու տնտեսական քայքայման պատճառ դառնալու եւ իրենց ազգադաւ «եոյթ»ներով տեւականօրէն դժոխքի վերածելու մեր գաղութներու կեանքը։

Այդ մարդիկը, որ իբր թէ «կենդանի» Հայաստանի եւ հայ եկեղեցիի պաշտպաններ են, ուրիշ բան չեն ըներ իրենց փողոցային պառակտիչ ընթացքով, բայց եթէ ամենածանր հարուածները կը հասցնեն Հայաստանի վարկին ու դատին, հայ եկեղեցիի հեղինակութեան եւ նոյն իսկ գոյութեան։

Հայ ժողովուրդի այլասերած այս թափթփուքները անկասկած միայն հայ ազգի երդուեալ թշնամիներուն կը ծառայեն իրենց յարուցած կռիւներով եւ պառակտումներով։ Արդէն, ինչպէս յայտնի է, թուրք թերթերը չկրցին իսկ զսպել իրենց անսահման ուրախութիւնը հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի ազգաքանդ ընթացքին հանդէպ եւ նոյն իսկ փորձ ըրին աւելի եւս սանձարձակ կերպով «գործ»ի մղելու զայն։

Գաղտնիք չէ, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի իսկական ղեկավարները նստած են Մոսկուայի մէջ, որ էնկիւրիի ամէնէն թանկագին եւ ամէնէն սրտակից բարեկամն է։ Ինչու զարմանալ, որ Մոսկուա կ'ուզէ հայ գաղութներն ալ այնպիսի դժոխքի մը վերածել, որ իր ամենասիրելի բարեկամ էնկիւրին նոյն իսկ սրտանց ուրախանայ։

Բարեբախտաբար, կիրակի օրուան Պոսթընի մեր հրապարակային ժողովը, ինչպէս եւ վերջին ամսուայ ընթացքին մեր սարքած բոլոր ժողովները Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը փառաւոր կերպով ցոյց տուին, որ մեր ժողովուրդը ոչ միայն շատ լաւ կ'ըմբռնէ հայ ազգի երդուեալ թշնամիներու սարքած մահացու դաւերն ու մեքենայութիւնները, այլ եւ պատրաստ է ամենայն վճռականութեամբ պայքարելու մեր ազգի թշնամիներու ձեռքին գործիք եղող հայանուն ստահակներուն եւ դաւադիրներուն դէմ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ

»»»··«««

ՆՈՐԷՆ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— oo —

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՓԼԱՍ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՎԷՆՍԷՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, մայիս 1ի ցոյցերուն առթիւ։ Գաւառէն ալ ուժեր եւ զէնքեր փոխադրուած էին։ Առօրեայ կեանքը չխանգարուեցաւ։ Թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները կանոնաւոր էին, ինչպէս եւ շոգեկառքերու, հանրակառքերու եւ մեթրոյի երթեւեկները։ Ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւններն ալ չդադրեցան. բայց Ազգային Տպարանը, փոխերանոցը եւ ծխախոտի գործարանները ամէն աշխատանք դադրեցուցած էին։ «Թաքսի»ները մեծ մասով չէին բաներ, տեղ — տեղ մինչեւ հարիւրին 60 — 80։ Անհատական գործարաններուն մէջ ալ աշխատանքը շարունակուեցաւ անարգել, տեղ — տեղ հարիւրին 50 համեմատութեամբ։ Շատ մը գործարաններ որոշեր էին փակել իրենց դուռները, որպէսզի տեղի չտան դէպքերու։ Աշխատանքի երկու դաշնակցութիւնները, ընկերվարականն եւ համայնավարականը փակած էին իրենց գրասենեակները։ Վարիչներուն մեծ մասը գաւառ գացած էր, միթինկներ կազմակերպելու համար։

Մէկ խօսքով, Փարիզը քիչ անգամ այսքան խաղաղ երեւոյթ ունեցած էր, մայիս 1ի օրով։

Կէս օրէն յետոյ, առաջին արիւնալի խռովութիւնը պատահեցաւ ծանօթ արուարձանի մը, Ալֆորվիլի մէջ (մօտ 4000 Հայեր կը գտնուին այս արուարձանը)։ Համայնավարները ժողով մը գումարած էին քաղաքապետարանին մէջ (քաղաքապետն ալ համայնավար է)։ Ժողովէն վերջը 400 համայնավարներ փողոց իջնելով, ուզեցին կեցնել հանրակառքերը։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց ընդունուեցաւ քարերով, երկաթի կտորներով եւ ատրճանակի հարուածներով։ Թերթերը կ'ըսեն թէ մինչեւ 50 գնդակ պարպուեցաւ։ Ինը ոստիկաններ վիրաւորուեցան, երկուքը ծանրապէս։ Խռովութիւնները տարածուեցան Վէնոռ, Սէն, Մարսըլէն Պէրթլօ եւ Փառմանթիէ փողոցներուն մէջ։ Ցուցարարները ջուրով լեցուն շիշեր ալ կը նետէին փողոցէն կամ շրջակայ պատուհաններէն։ Ցուցարարներէն վիրաւորուեցան 15 — 20 հոգի։ Տասնեակ հոգի ալ ձերբակալուեցան, բայց միայն մէկը վար դրուեցաւ։ Ժամը 4-30ին, բաղդատական անդորրութենէ մը յետոյ, խռովութիւնները վերսկսան։ 250 ցուցարարներ փորձեցին կեցնել թիւ 103 եւ 125 հանրակառքերը, քակեցին ձողերը եւ կտրեցին ելեկտրական հոսանքը, ինչպէս բրած էին առտուն։ Ոստիկանութիւնը նորէն միջամտեց, մինչ 3 — 400 ցուցարարներ պատնէշներ շինած եւ դիրք բռնած էին։ Հարիւրի չափ ոստիկաններ մտնեցան բազմութիւնը ցրուելու համար, բայց դիմաւորուեցան քարերով եւ աղիւսներով։ Քար մը դէմին փոխ ոստիկանական տեսուչ Տէնուան, որ վիրաւորուած էր դէմքէն։ Ուրիշ տեսուչ մըն ալ վիրաւորուեցաւ ձեռքէն։ Երեք ոստիկաններ եւս վիրաւորուեցան։ Ցուցարարներուն դիրքը կատարեալ ամրոցի մը վերածուած էր, եւ «Ինթէրնասիոնալ»ը կը հնչէր անընդհատ։ Երկու խրամներ ալ փորուած եւ քարեր շարուած էին սալայատակներուն վրայ, որպէսզի հանրակառքերը չկարենան բանիլ։ Ցուցարարները թիզ առ թիզ կը պաշտպանէին իրենց գրաւած դիրքերը, որպէսզի ոստիկանութիւնը չկարենայ ներս մտնել։ Շրջակայ բոլոր խանութները փակուած էին։ Փարիզէն օգնական ուժեր հասան որոնք պաշարեցին ամրոցը։ Յետոյ մէջտեղ ելաւ համայնավար քաղաքապետը, տեղեկութիւններ քաղեց եւ ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, յորդորներ ուղղեց իր ընկերներուն եւ գնաց բանակցելու ոստիկանութեան հետ։ Բանակցութիւնները յաջողեցան։ Քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչը յանձն առաւ չգործածել դուրսէն բերուած օգնական ուժերը եւ քաղաքապետը վերադառնալով ցուցարարներուն քով, ցրուեց զանոնք առանց նոր միջադէպի։

Նոյնքան ծանր դէպք մը պատահեցաւ 13րդ թաղամասին մէջ (Փլաս տ'Իթալի). Ժան տ'Արք փողոցին կեդրոնը, դարձեալ իրիկուան դէմ։ Չորս հազար վարձակալներ, որոնք կը բնակին Սիթէ Ժան տ'Արքի աժան բնակարաններուն մէջ, դիրք բռնած էին եւ քարեր ու զանազան առարկաներ կը տեղացնէին անցնող կառքերուն վրայ։ Բաւական թիւով անցորդներ վիրաւորուեցան։ Դարձեալ համայնավարներ էին ղեկավարներն ու մասնակցողները։ Ցուցարարները պատնէշներ կազմած եւ խարոյկներ վառած էին, երբ ոստիկանական նոր ուժեր հասան։ Խռովութիւնները սաստկացան ժամը 10ին։ Հարիւրաւոր ցուցարարներ «Ինթէրնասիոնալ» երգելով կը դիմադրէին ոստիկանութեան։ Ժամը 12.45ին հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր, երբ հասաւ քաղ. ոստիկանութեան տեսուչը, եւ 200 մեթր ետ քաշեց ոստիկանները, որպէսզի նոր ընդհարումներ չծագին։ Այն ատեն ցուցարարները կրակի տուին իրենց պատնէշները եւ կարմիր դրօշ պարզեցին։ Կրակ կը տեղար պատուհաններէն, դուռներէն եւ զանազան դիրքերէ, Նասիոնալ փողոցին մէջ։ Գիշերուան ժամը 1ին հասաւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Լանժրոն, միջոցներ խորհելու եւ ամրոցը գրաւելու համար։ Առաւօտեան ցուցարարները կրակի տուած էին իրենց շինած պատնէշները, միայն զրահապատ ոստիկաններու թոյլ տրուեցաւ մասնակցիլ յարձակման։

Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Վէնսէնի կողմը։ Ոստիկանութիւնը արտօնած էր որ 15.000 համայնավարներ բացօթեայ միթինկ մը գումարեն անտառին մէջ։ Հարիւրաւոր ոստիկաններ բռնած էին դէպի Փարիզ տանող ճամբաները, իսկ իբրեւ պահեստի ուժ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին հեծեալ եւ հետեւակ զինուորներ եւ հանրապետական պահակներ։ Միթինկի պահուն օդանաւ մը կը սաւառնէր անտառին վերեւ, եւ անթելով տեղեկութիւններ կը հաղորդէր ոստիկանական տեսչութեան։ Բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան Ֆրանսայի աշխարհակալութեան, հրամանագիր — օրէնքներու, Ֆաշականութեան եւն.ի դէմ։ Ճառախօսներուն մէջ կը գտնուէր կին մը, որ կրակ տեղաց յանուն իր սեռին։ Վերջին ճառախօսն էր Մարսէլ Քաշէն, որ բաղդատեց համայնա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութեան վերջին մասը հրատարակած ենք այսօր։ Ցաւակցական հեռագիրներու եւ նամակներու մէկ մասը «Յառաջ»ի, իսկ միւս մասը ուղղակի Մարսէյլ ղրկուած ըլլալով, յաջորդաբար պիտի հրատարակենք։ Երէկ ստացանք հետեւեալ նամակը.—

ՊԱՏ. ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի,

Կը խնդրեմ թարգման կանգնէիք խորին ցաւին զոր զգացի, Միքայէլ Վարանդեանի անակնկալելի մահուան առթիւ։ Հայկական գրականութիւնն ու բանասիրութիւնը, ինչպէս հայկական դատը, շատ բան կը պարտին բազմատաղանդ ու բազմահմուտ Վարանդեանին, եւ իր տեղը բաց պիտի մնայ մեր մէջ։

Հաճեցէք ընդունիլ, իմ խորին ցաւակցութեանցս հետ, անկեղծ յարգանացս հաւաստիքը։

Լ. Բաշալեան

Վալանսի արկածին մանրամասնութիւնները

ՎԱԼԱՆՍ, 1 մայիս (*Յառաջ*).— Ինչպէս հաղորդած էի հեռախօսով, ընկ. Մ. Վարանդեանի կսկծալի մահուան առթիւ Վալանսէն 9 ընկերներ Մարսէյլ գացեր էին, մէկը շոգեկառքով, իսկ 8ը ինքնաշարժով։ (Կառքը ընկ. Յակոբ Տէր Սարգիսեանին կը պատկանի եւ վարիչներն ալ ինք եւ իր եղբայրն են, Լեւոնը)։

Շաբաթ գիշեր ժամը մէկին 8 ընկերներով (3ը Ռոմանէն) կը մեկնին Մարսէյլ։ Կիրակի առաւօտ յոգնած եւ անքուն կը հասնին Գօմօն, ուր մնացած էր ընկ. Վարանդեանը։ Ամբողջ օրը առանց հանգիստի կը մասնակցին յուղարկաւորութեան։

Ողբացեալ Վարանդեանը օտար պաղ հողին յանձնելէ յետոյ, կիրակի երեկոյ ժամը 10-30ին ճամբայ կ'ելլեն դէպի Վալանս։ Մինչեւ Փէրթլէթ — Մոնթէլիմար կը հասնին անվտանգ, հոն առտուան անուշ քունը կը թմրեցնէ զիրենք. եւ տեսա այդ պահուն ուժգնօրէն ծառի մը կը զարնուի ինքնաշարժը։ Բոլորն ալ քնացած ըլլալով, առանց ճիչի կամ շարժումի կը մնան իրենց տեղերը։

Այդ վիճակին մէջ չի գիտցուիր որքան մնացած են։ Շ. Թէքթէքեան յանկարծ ուշքի կու գայ եւ կը սկսի օգնութիւն աղաղակել։ Ճամբորդներ կու գան ու կ'երթան եւ յետոյ ինքզինքը կը գտնէ ընկ. Ե. Գասեան եւ իր կարգին օգնութիւն կը պոռայ։ Մինչ այդ միւս վեց ընկերները արիւնլուայ եւ անձայն ինկած էին։ Այս նշաններուն վրայ ճամբորդները կանգ կ'առնեն եւ կը տեսնեն որ արկածը շատ ծանր է։ Կ'երթան Մոնթէլիմար եւ լուր կու տան ոստիկանութեան։ Երկու բժիշկներ եւ ոստիկաններ արկածին վայրը կը փութան եւ կը տեսնեն որ ընկեր Յակոբին եւ եղբօրը՝ Լեւոնին, ընկ. Խ. Զաքարեանին վիճակը ծանր է, իսկ ամէնէն ծանրը՝ Յակոբին վիճակն է։ Տեղին վրայ մէկ երկու ասեղ կը զարնեն եւ բոլոր ընկերները, Յակոբ Տէր Սարգիսեան, եղբայրը, Ա. Գասեան, Շ. Թէքթէքեան (Վալանսի ընկերներէն) Ա. Պիլալեան, Խ. Զաքարեան, Գ. Ստամպոլեան (Ռոմանէն), եօթը վիրաւորեալները մեծ կառքի մը մէջ կը դնեն եւ կը ղրկեն Վալանսի (Ուզէլ) դարմանատունը, իսկ անծանօթ կը մնայ թէ ինչպէս ընկեր Զ. Տարագճեան միանակը փոխադրուած է Պօլէնի հիւանդանոցը, ինչպէս հաղորդեց ոստիկանութիւնը։ Բոլորն ալ ստացած վէրքերը գլուխներէն է եւ ծնօտներէն։ Ինչպէս ըսինք, ամէնէն ծանրը Յակոբին վիճակն է, բայց մահուան վախ չկայ։ Արագ ապաքինում կը մաղթենք բոլորին։ Ն. Թ.

ԻՆՉՊԷՍ ԾԱԳԵՑԱՒ ՇԻՔԱԿՕՅԻ ԴԷՊՔԸ

200 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐԸ

ԽՄԲ.— *Հայրենիք*ի ապրիլ 14 — 18 թիւերը ստացեր էինք շաբաթ օր։ իսկ ՆՈՐ ԵՐԿԻՐ ստացանք ապրիլ 10 — 13 թիւերը, որոնց մէջ հրատարակուած են Պոսթընի եւ Շիքակոյի դէպքերուն (ապրիլ 8) մանրամասնութիւնները։ Ապրիլ 12ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ Շիքակոյի դէպքին մասին, իբրեւ լուսաբանութիւն գործուած «քաջագործութեանց».—

«Շիքակօ Տէյլի Թրիպիւն» իր ապրիլ 9ի երկուշաբթի օրուան թուի առաջին էջին վրայ ընդարձակ կերպով կը նկարագրէ Շիքակոյի կիրակի օրուան խռովութիւնները, «Եր կռուին կայմի օրուան խռովարարներու դէմ. 7 վիրաւորուածներ» խոշոր վերնագրին ներքեւ։

«Թրիպիւն» կը գրէ.—

Բախումը տեղի ունեցաւ ժողովի մը ընթացքին, որ գումարուած էր Հայ Ազգայնական ակումբին կողմէ Ուէսթ Էնտի Ուումըն Ակումբի սրահին մէջ։

Ժողովը ընդմիջուեցաւ 200 հայ կոմունիստներու թափօրի ժամանումով։ Անմիջապէս ժողովին վերջ տրուեցաւ, երբ լուր հասաւ ժողովականներուն թէ՝ իրենց հակառակորդները կը մօտենային։ Անոնք փութով պարպեցին սրահը, ու երբ դուրս ելան եւ դէմ առ դէմ եկան իրենց հակառակորդներուն, կռիւն սկսաւ։

Փողոցին մէջ դիզուած քարեր ու կղմինտրներ, զորս փողոցները նորոգող բանուորները դիզած էին, գործածուեցան անխնայ։ Հարուածները գետին փռեցին կիներ ինչպէս եւ տղամարդիկ։ Մազքաշուք եւ բռունցք իրենց կարգին։ Բաւական արիւն թափեցաւ նախ քան 30 ոստիկաններ կրցան ցրուել կռուող կողմերը։

Եօթը հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են դարմանուելու համար։ Անոնք են.— Վահան Նալպանտեան, Մուրատ Աստուրեան, Կիրակոս Մարկոսեան, Սէմ Սրապեան, Չարլս Ճ. Քիլիկեան, Ազատ Դանիէլեան, եւ Ռոպէրթ Մայթոյի (?)։

Ասոնցմէ ամէնէն ծանր կերպով վիրաւորուածներն են Ռոպէրթ Մայթոյի(?) եւ Մուրատ Աստուրեան։ Վախ կայ որ անոնց գանկոսկրները ջախջախուած են։

Ձերբակալուած են հետեւեալ անձերը.—

Տիկիններ՝ Կրէյս Սարգիսեան, Ալիս Լերեան, Լուսի Կէափրր, Աննա Զուփէցիս։

Պարոններ՝ Կիրակոս Մարկոսեան, Չարլզ Ճ. Քիլիկեան, Ազատ Դանիէլեան, Սէմ Սրապեան, Ճան Քէմպըլ, Լէօ Տոնալըն, Չարլզ Քնուտսըն եւ Ռուտոլֆ Վէնք։

— Այս ցանկին մէջ գտնուած օտար անուններն անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարին ետին կանգնած է ՉԵԿԱՆ, հայ կղերի փարաճայով ծպտուած։

⁂ Տեղական թերթերու մէջ կը կարդանք որ 22 տարեկան Ալպըրթ Թափչեան ծեծած է Միհրան Բարսեղեան անուն անձ մը, որ ըստ նոյն թերթերուն Ուոթըրթաունի Հայոց Եկեղեցիի պաշտօնեաներէն մին է։

Բարսեղեանի գլուխը եւ դէմքը վիրաւորուած են Թափչեանի հարուածներէն։

Թափչեան ամբաստանուած է մարդ ծեծելու յանցանքով։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ՐՈՒԶՎԵԼԹ

»»»..«««

«Ֆաշականութիւնն ու Հիթլերականութիւնը տնտեսագիտական ուսումներ չեն» — կը գրէր, վերջերս, Լ. Թոմիէ: Անկէ առաջ, յօդուածով մը բացատրեցինք թէ այս երկու շարժումներն ալ արդիւնք են, գլխաւորաբար, քաղաքական եւ ընկերային պայմաններու եւ գաղափարաբանութեանց, թէ անոնց տնտեսական նախաձեռնութիւնները կողմնակի եւ դիպուածական երեւոյթներ են: Ծանօթ է որ աւելի քան տասներկու տարուան գոյութենէ վերջ, Ֆաշականութիւնը դեռ եւս չէ ստեղծած «քորփորաթիվ» պետութիւնը եւ նոր կը պատրաստուի հաստատելու անոր, ինչպէս կը պարզուէր Մուսոլինիի ճառէն՝ միաբանականի (քորփորասիօն) յատուկ օրէնքի մասին: Այս վերջիններու նպատակը գործն է կարգապահութիւնը՝ դրամատիրութեան եւ աշխատանքին միջեւ: Մուսոլինիի ճառը, խօսուած 18 մարտին, կը հեգնէր թէ «շուտով, «քորփորասիօն»ները կեանքի պիտի կոչուին, ինչ որ միշտ աւելի կարեւոր է քան խօսքերը...»

Հիթլերիզմը, սակայն, մէկ տարուան ընթացքին, բացառապէս զբաղեցաւ երկրին քաղաքական վերակառուցումովը եւ հազիւ վերջերս սկսաւ նուիրուիլ տնտեսական վերակառուցման մը՝ նպատակին յատուկ մասնաւոր օրէնքներով: Թէ ինչ պիտի ըլլայ արդիւնքը, ցոյց պիտի տայ մօտաւոր ապագան: Հետաքրքրական է, սակայն, արագ բաղդատութիւն մը՝ Հիթլերիզմի վերակառուցման սկզբունքներուն եւ Րուզվէլթի վերակառուցման սկզբունքներուն միջեւ:

Վերջերս հրատարակուած (27 փետրուար) օրէնքի մը համաձայն, տնտեսութեան նախարարին պարտականութիւն տրուած է գերմանական տնտեսութեան օրկանական կառուցումը գլուխ հանել: Անոր բացարձակ իրաւունք տրուած է ճանչնալ կամ ջնջել երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող տնտեսական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, անոնց պետերը պաշտօնանկ ընել կամ նշանակել, եւ հրատարակել հրամանագրեր՝ օրէնքին հետ կապ ունեցող զանազան խնդիրներու կարգադրման համար: Նոյնինքն տնտեսական նախարարին ճառին համաձայն — 13 մարտ, երբ հրատարակուեցաւ նաեւ այն օրէնքը — գերմանական տնտեսութիւնը, երկրագործութենէն անջատ, կը բաժնուի 12 խումբերու, որոնցմէ 7ը՝ ճարտարարուեստի, իսկ 5ը՝ արհեստագիտական, վաճառականական, դրամատնային, ապահովագրական եւ հաղորդագրական: Ամէն մէկ խումբի գլուխն նշանակուած է պետ մը որ նոյն խմբակին աշխատաւոր տնտեսողներէն կամ ճարտարարուեստ ատերերէն մէկն է (Թրոյսո Ֆօն Գոլֆ, գործարանատէր Շըէլէր եւայլն): Պիտի նշանակուին նաեւ փոխ պետեր՝ ենթախումբերու համար: Գերագոյն պետն է նոյնինքն նախարարը որ ներկայացուցիչն է Հիթլերի:

Միւս կողմէ, աշխատանքի եւ դիւանագիտական յարաբերութեան կը տրուի բոլորովին նոր կերպ մը՝ 23 յունուարի օրէնքով, որ ներկայ տարուան մայիս 1էն ի զօրու կ'ըլլայ եւ կը փոխէ միւս բոլոր օրէնքները: Գործատէր-գործաւոր կը դառնայ «առաջնորդ», իսկ բանուորները իր «մարդիկ»ը կամ «զինուոր»ները: Ան իրաւունք ունի որոշումներ տալու իր նախաձեռնութեանց եւ մարդոց մասին, նշանակելու իրեն գործակից «վստահելի մարդ մը», եւ նիստի հրաւիրելու խորհուրդը, որուն որոշումները պարտադիր չեն իրեն համար: Ան իր կողմէ կը հսկէ աշխատանքի տեւողութիւնն ու պայմանները, նշանակումներն ու պաշտօնանկութիւնները եւն.: Իր որոշումները չեն կրնար ջնջուիլ «խորհուրդ»ին բողոքներով: Աշխատաւորներն ու ծառայողները պարտաւոր են «հաւատարիմ» ըլլալ դէպի «առաջնորդ»ը: Խորհուրդին մաս կազմող իրենց ներկայացուցիչները կը հսկուին գործատիրոջ կողմէ՝ ազգային-ընկերվարականներու պետին համաձայնութեամբ (այն բջիջին որ կը գտնուի այդ հաստատութեան մէջ): Խորհուրդը կրնայ աշխատանքի պայմաններու մասին եւ այլ առաջարկներ ներկայացնել: Վարիչ-գործատիրոջ «հաւատարիմ» անձը կ'ընտրուի կառավարութեան կողմէ՝ իբրեւ «աշխատանքի կոմիսար»: Ամէն մէկ գործաւոր կրնայ գանգատիլ անոր՝ եթէ «իր ընկերային պատիւ»ը վիրաւորուած է գործատիրոջ կողմէ. բայց, անհիմն գանգատներու համար ան դատի կ'ենթարկուի «պատուոյ ատեան»ին կողմէ, որ կազմուած է դատաւորէ մը, գործատէրէն եւ այս վերջինէն վաւերացուած վստահելի անձէ մը:

Այս արագ յատկորոշումէն կը պարզուի որ, Գերմանիոյ մէջ աշխատանքի պայմանները կը հսկուին տեսակ մը աւատական դրութեամբ, իբրեւ անդրադարձում Հիթլերեան գաղափարաբանութեան: Ինչուչ է այն պարագան որ, տնտեսական կառուցումը ի գործ կը դրուի ոչ թէ զուտ տնտեսական, այլ՝ կողմնակի քաղաքական եւ ընկերային հասկացողութիւններով: Ճարտարարուեստի խմբաւորումը առիթ կուտայ ակնկալելու որոշ համակարգութիւն մը արտադրութեան մէջ, ինչ որ կրնայ առաւելութիւն մը ըլլալ՝ բաղդատմամբ Ֆաշականութեան: Սակայն, որոշ չէ թէ ինչպէս պիտի լուծուի գլխաւոր հարցը,— անգործութեան ջնջումը, ամբողջ բնակչութեան գործ հայթայթելու պարագան, ներքին բնականոն շուկայով մը՝ որուն ժամանակի լրացուցիչը պիտի ըլլայ արտաքին առեւտուրը:

Բոլորովին ուրիշ է Միաց. Նահանգներու մէջ կիրարկութեան դրուած տնտեսական բարեփոխումը:

Այս բարեփոխութիւնները արդիւնք չեն քաղաքական եւ ընկերային պատճառներու եւ հասկացողութեանց: Այդ պատճառաւ ալ՝ աւելի արժէքաւոր են եւ կրնան աւելի արդիւնաւոր ըլլալ: Այդ փոփոխութիւնները արդիւնք չեն ոչ հաւատալիքներու, ոչ ազգային պատուի եւ հողի վիրաւորանքին, ոչ արտաքին պարագաներու, ոչ հողային ընդլայնման անհրաժեշտութեան: Ընդհակառակն, Ամերիկա այդ բոլորէն ոչ մէկը ունի իր կանոնին վրայ: Ընդհակառակն: Մինչեւ 1929, Միաց. Նահանգները կը նկատուէին ամէնէն հարուստ եւ ամէնէն «օրհնեալ» երկիրը: Այդ պատճառաւ ալ, 1930էն սկսեալ, արկածային տագնապը զուտ տնտեսական գետնի վրայ իր անսպասելի արդիւնքները տուաւ եւ երկրին բոլոր միտքերը մղեց այդ ուղղութեամբ ուսումնասիրելու հարցը: Ճարտարարուեստը ճիւղ առ ճիւղ խմբաւորելու սկզբունքը գրած էր մէջտեղ, Րուզվէլթի ընտրութենէն երկու տարի առաջ, Ֆ. Սուօփ, ելեկտրական գլխաւոր ընկերութեան տնօրէնը, որ Ամերիկայի աչքառու իմացականութիւններէն մին է: Երբ Րուզվէլթ իշխանութիւնը ձեռք առաւ, հարցը արդէն իսկ լայնօրէն քննուած էր եւ կը մնար գործի լծել աչքառու մասնագէտներն ու թէքնիսիէնները: Այդ սկզբունքը ընդունուեցաւ, բայց զայն տարածեցին ամբողջ տնտեսութեան վրայ, ներդաշնակութեան մէջ դնելով՝ աշխատանքի միւս ազդակներուն հետ՝ եւ սպառումը, վարկը, երկրագործութիւնը եւայլն:

Փաստ է որ հարցը զուտ տնտեսական գետնի վրայ քննուած ու լուծուած է: Բարեկարգութեան հիմնական նպատակը կարելի է խտացնել հետեւեալ խօսքերով.— Ներքին շուկան զօրացնել որ սպառէ ազգային արտադրութեան 90 առկոսը: Յառաջ բերել տնտեսական կառուցում մը, որ հաւասարաչափ գործ տայ բոլոր գործաւորներուն: Այդ նպատակին համար, մեքենական արտադրութիւնը զուգակշռել աշխատանքի ժամանակին նուազումով: Անխուսափելի է՝ ճարտարարուեստի ու վաճառականութիւնը ճիւղ առ ճիւղ խմբաւորելով: Իսկ վերջինը անհրաժեշտ կը դարձնէ աշխատանքի կազմակերպումը՝ որպէս տնտեսական ազդակի, ինչպէս նաեւ սպառողներուն (ամբողջ բնակչութեան) պաշտպանութիւնը:

Րուզվէլթեան վարչութեան միւս բոլոր գործերը, որոնք յաճախ փոփոխական են ու հակասական, իրենց մղումը կը ստանան այս գլխաւոր նպատակէն: Նոյնիսկ հաւանական ընկերային փոփոխութիւնները, որոնք կրնան երեւան գալ, արդիւնք պիտի ըլլան տնտեսական նոր կառուցման: Բացի հողագործութենէն, որուն համակարգութիւնը առ այժմ կը ղեկավարուի պետական թէքնիք օրկաններու կողմէ, ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան դեռ եւս անկատար կազմակերպութիւնը ինքնավար մարմին մը յատկանիշը ունի: Հսկայ իշխանութիւնը, որուն նուիրուած է գործնական վերահսկողական վարչութիւնը, դեռ եւս գործադրութեան դրուած չէ: Ան վերապահուած է՝ հաւանական ուժեղ հակադրութիւն մը պարագային հրապարակ գալու համար: Առ այժմ նախընտրուած է կամաւոր եւ խոհական գործակցութեան սկզբունքը, որ համապատասխան է ամերիկեան ժողովրդավար եւ ձեռներէց սկզբունքին ու ոգիին: Ակներեւ է թէ՝ տնտեսական բարեկարգութիւն մը, որ արդիւնք է զուտ տնտեսական ազդակներու, զուտ տնտեսական նպատակներ կը հետապնդէ եւ կը ղեկավարուի տնտեսական թէքնիքով, չի կրնար չյաջողիլ: Այդ յաջողութիւնը լոկ ժամանակի եւ վերջնական ձեւաւորման հարց մըն է այլեւս: Հաւանական է, սակայն, ուժեղ հակադրութիւն մը որ կրնայ այլեւս երեւան գալ: Բայց, բարեկարգումի խանդավառութիւնը համակած է միտքերն ու զանգուածը, որով դժուար թէ անկարելի է անոր կասեցումը՝ պատմութեան անիւին նման: Զուր չէր որ զօր. Ճոնսըն 1933ը կը նկատէր «դարագլխային տարի» համաշխարհային տագնապին լուծման բանալին դնելով մէջտեղ եւ օրինակ տալով միւս բոլոր ազգերուն:

Ս.

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գերեզմանատան մէջ խօսուած ճառերը

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառաւ, երէկ կարելի չեղաւ մէկ անգամէն տալ ողբացեալ ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները: Ստորեւ կը հրատարակենք մնացեալ մասը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 ապրիլ (Յառաջ).— Ահաւասիկ Սէն Փիէռի գերեզմանատան մէջ խօսուած ճառերուն ամփոփումը.—

ԸՆԿ. ԲԺ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

— «Միքայէլը գնա՛ց: Անհալի ցաւ մըն է այս հայ ժողովուրդին համար, եւ աւելին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն եւ իր Բիւրոյին, որուն կողմէ կը խոնարհիմ իր թարմ շիրմին առջեւ: Միքայէլը 22 տարի շարունակ, եւրոպական ցամաքամասէն մինչեւ Պալքանները գրիչ շարժեց, գործակցելով բոլոր հայկ. դատին հետ կապուած անձնաւորութեանց հետ՝ Ժան Ժօռէսի, Բիյարի, Փրէսանսէի, Վիկթոր Պէրարի, բոլորին, բոլորին հետ: Ինքն էր, որ առաջին անգամ, Ջոմպարտի պատմափիլիսոփայական տեսութիւնները բացաւ մեր առջեւ: Վարանդեան Հայ դատին տուաւ միջազգային ձեւ, նշանակութիւն, անգլիերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, ռուսերէն լեզուներով: Կ'ողբանք մահը՝ «Դրօշակ»ի՝ Դաշնակցութեան կեդրոնական օրկանին տասնըվեց խմբագրին, երկրորդ Միջազգայինի մէջ հայկ. դատը արծարծողին, Հայ Ազգային Պատուիրակութեան մէջ Պօղոս Նուպարին աջակիցին եւ ընդհ. քարտուղարին, Հ. Հանրապետութեան Հռոմի դեսպանին, եւն. եւն.: Անհաշիւ է ցանկը, ո՞ր մէկը յիշատակել: Ան 40 տարի շարունակ, միշտ թափառական, չունեցաւ իր սեփական բոյնը: Իր սիրտը բաց էր հայ ժողովուրդին համար: Անսպառ ուժ եւ դիմացկունութիւն տուաւ այս մարմինը, թէեւ միշտ տկար ու վատառողջ: Եւ հիմա, այս օտար բայց հիւրընկալ հողին տակ պիտի հանգչի մարմինը: Այսպէս է, սիրելի Միքայէլ, բայց օր մը պիտի գանք տանելու յոգնաբեկ մարմինդ անկէ, դնելու համար զայն հայկ. Պանթէոնին մէջ: Հողը թեթեւ վրադ:

ԸՆԿ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

— «Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ կուգամ իմ վերջին հրաժեշտը տալու իմ թանկագին ընկերոջ, մեծ Հայուն լեզուափոխական հրապարակախօսին, որ քառասուն տարի, բոլոր երկիրներու մէջ, բոլոր լեզուներով, հրատարակութիւններով, թերթերով, առաջ տարաւ հայկ. դատը: Ան բարեկամ էր բոլոր միջազգային դէմքերուն, որոնց մէջ մասնաւոր գուրգուրանք մը կար հանդէպ հայկ. դատին: Եղաւ մեր դեսպանը Իտալիոյ: Երբ օր մը խորտակուեցաւ մեր անկախութիւնը, միջ. ժողովներուն մէջ բան մը չկայ հայկական դատ: Անոր համար Միքայէլը շատ կը տառապէր, եւ շարունակ կը գրէր: Եւ գրիչը ձեռքը ինկաւ պատնէշի վրայ, որպէս զինուոր: Չեմ սխալիր եթէ ըսեմ թէ այսօրուան վիշտը սեփականութիւնն է բոլոր ժողովուրդին: Օրինա՛կ: Ահա բազմութիւնը: Ես կոչ կ'ուղղեմ երիտասարդութեան որ հետեւին իր օրինակին: Թող ջանան ամէն մէկը գործադրել իր գաղափարները, իր ուժին ու կարողութեան ներած չափով: Հետեւեցէք իր օրինակին, որովհետեւ ան մինչեւ վերջին վայրկեանը կը սորվէր եւ կը սորվեցնէր: Բարձր պահեցէք այն դրօշը, զոր Վարանդեանը հիւանդ ու դողդոջուն ձեռքերով վեր կը բռնէր: Դուք երիտասարդներ եւ դուք Տիկ. Ահարոնեան եւ Օրիորդ Վարանդեան, ի՞նչպէս կ'ուզէք, ի՞նչ ձեւերով կ'ուզէք որ մեր խորին վիշտը յայտնենք ձեզի: Անպատմելի է մեր կսկիծը: Ես խոնարհելով իր թարմ շիրիմին առջեւ, իմ ամենախորին վշտակցութիւնը կը յայտնեմ ձեզ:

ԸՆԿ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

— «Սիրելի հայրենակիցներ եւ ընկերներ, դուք որ ցաւով ու խոր կսկիծով բերիք դագաղը Մեծ Հայուն, թաղելու համար այս օտար հողին մէջ, յարգանքի երկու խօսք ունիմ ըսելիք ձեզի, յանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին: Սիրելի Վարանդեան, դժուա՞ր, շատ դժուար բան է խօսք բանալ քու գերեզմանիդ վրայ: Դուն որ գործակիցն էիր Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի, քու մահդ կ'ողբան շարքերը եւ ամբողջ հայ ազգը: Միք. Վարանդեան բնութեանական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը եղաւ մեզի համար դաստիարակ ուսուցիչ մը: Քառասուն տարի գրեց հատորներ, որոնց մէջ դրաւ իր սիրտը, իր հոգին, իր էութիւնը: Եւ հայկական բնաշխարհէն հեռու, իր գիրքերուն մէջ կ'ապրէր միշտ Գէորգ Չաւուշներով, Հրայրներով, Սերոբներով, յայտնի ու անյայտ հերոսներով, որոնք լեռներ մագլցեցան, զարկին ու զարնուեցան: Այո, մեռար, սիրելի Վարանդեան, բայց կենդանի է քու հոգիդ, շունչդ եւ գաղափարդ Դաշնակցութեան տասնեակ հազարաւոր շարքայիններուն մէջ: Ընկերներ, եղբայրներ, ահա ձեզի շիրիմ մը, ուխտի եկէք ամէն տարի հոս: Եւ դուք, հայ մայրեր, սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն թէ, ո՛վ է Վարանդեանը, ի՞նչպէս ապրեցաւ, ինչպէս գործեց եւ ինչպէս մեռաւ»:

ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

— «Երկու խօսք վշտի եւ սփոփանքի, յանուն դաշնակցական մամուլին եւ Փարիզի ընկերներուն: Ամէն գերեզման պատմութիւն մըն է ինքն իր մէջ, եւ խորհուրդ մը: Պատմութիւն մըն ալ՝ այս գերեզմանը.— Պատմութիւնը՝ յարաճուն խանդավառութեան, անսպառ կորովի, հաւատի գիտութեան եւ յարատեւ աշխատութեան: Որքա՛ն ճիշդ է Շէյքսփիրի խօսքը՝ այս պարագային.— «Կեանքի ջղաձիգ տենդէն յետոյ, հանգիստ կը քնանայ»: Սիրելի Միքայէլ, անագորոյն եւ անմիտ հարուած մը ընդհատեց ֆիզիքական շունչդ, բայց կենդանի է միւսը, գաղափարական շունչը որ լման քառասուն տարի վառեց եւ պատեց քեզ: Ան կը հոսի քու ճառերուդ մէջ, գիրքերուդ եւ դաշնակցական մամուլին մէջ: Եթէ երէկ հարիւրներէն որևէ խմբուէին ցանուած հունտով, այսօր հազարներ կ'ողջունեն նոյն իսկ այս առուցեալ պողոտաներուն վրայ, եւ անոնք որ քու դագաղդ կրեցին այսօր, իրենց ուսերուն վրայ, արդէն գիտակցութիւն եւ ուժ ունին կրելու նաեւ աւանդը որուն պահպանման եւ զարգացման համար ինկար կէս ճամբան: Մխիթարուէ այս գիտակցութեամբ եւ թող հողը թեթեւ ըլլայ վրադ»:

ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

— «Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իմ վրաս պարտականութիւն դրաւ յարգանքի երկու խօսք ըսելու ընկ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ. Վիշտը, ցաւը, համազգային է, վկայ այս ժողովուրդը: Այո, Վարանդեան զէնքի մարդ չէր եղած, լեռներ չէր մագլցած, բայց իր գրիչը յեղափոխեց սիրտերը, եւ արթնցուց ազգային գիտակցութիւնը մեր ցեղին մէջ: Դուն բանուոր երիտասարդ, դուն գաւառային գիւղացի, գիտցիր որ Վարանդեանը իր գրիչը ի սպաս դրաւ, որպէս համոզուած բանուորական: Իսկ դուք սիրելի հակառակորդ բարեկամներ, դուք որ հոս էք, գիտցէք որ այս Մեծ Հայը ատելութիւն չունէր ոչ ոքի դէմ: Վարանդեանը սերունդներ կը թեց: Տեսաբան էր: Աւելի՞ն կ'ուզէք: Ան Դաշնակցութեան փիլիսոփան էր: Այսքանը բաւական չէ ամոքելու համար մեր ցաւը: Վարանդեան մեռաւ եւ բաց է իր աթոռը: Ուխտենք լեցնել այդ պարապը, հետեւելով իրեն: Ցտեսութիւն շիրիմիդ, սիրելի Վարանդեան, դուն մեռար, բայց ողջ ես մեր սրտերուն մէջ»:

Մարսէյլի Համազգայինի կեդր. վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Հ. Սերէնկիւլեանը.

— «Սիրելի Վարանդեան, թերեւս երազ թուի քեզ, թէ Հայկը վրադ դամբանական պիտի խօսի: Դուն առաքեալ, քու արթուն աչքերուդ մէջ Մեծ Մարգարէներու՝ Քրիստափոր արմէջք տեսաւ եւ զուն իջար հրապարակ յանուն այս ժողովուրդին: Ո՛չ, ո՛չ դամբանական չէ այս, դամբանական չեմ խօսիր ես, իմ սիրտս քեզ դամբանական ըլլայ, սիրելի Միքայէլ»:

Ահարոնեան — Վարանդեան Յիշատակ Մարմնի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Պապիկեան, Մարսէյլի Ռամկավար Ազատականներու ակումբին կողմէ Պ. Զարդեան, յիշելով թէ Վարանդեանը ամբողջ ազգին սեփականութիւնն էր. «Եթէ Մեծ Հայուն դագաղը կրցաւ մեզ եղբայրացնել պահ մը, գերծ կեցինք, ասպա ուրեմն կրնանք եկեր իրար հասկնալ»: Եւ մաղթեց որ յիշատակ, այս դագաղէն վերջ, ձեռնանք, եղբայրանանք:

Ուսանողներու կողմէ խօսեցաւ Պ. Փոլատեան, շեշտելով թէ հայ ուսանողները կորսնցուցին իրենց առաջնորդ հայրը:

Խօսք առին նաեւ Վալանսի Դաշնակցական մարմնին կողմէ ընկ. Տարագճեան, Վիէնի կոմիտէին կողմէ ընկ. Ներսէս Խաչիկեան, Վալանսի Համազգայինի կողմէ Շ. Թէքէեան: Գրաւոր ուղերձներ ունէին Լիոնի եւ այլ շրջաններու մարմինները եւ Մարսիլիայ Պատ. Միութեան ներկայացուցիչները:

Ապա ընկ. Գ. Շահլամեան, դրկուած բազմաթիւ հեռագիրներէն կարդաց մաս մը, խորապէս կսկծալով որ փոխանակ եղբայր Վարանդեանի քա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»..«««

Ու Արամը քաշում, կծկում է կրունկի մկանները, ապացոյց ուժի եւ կորովի:

Նա խօսում է ոգեւորուած, անկեղծ զգացումով, ու բոլորն յափշտակուած լսում են նրան, կարծես տեսնում են Սարըղամիշը, վրանները, զօրքը ու ծծում են անտառների անմահական օդը եւ ուժ են առնում:

— Սարըղամիշը...

— Դէ՛, գիշեր եղաւ, եէ՛ք երթանք տղան յոգնած է, թողէք քնի, ասում է տարէցներէն մէկը: Հիւրերը բաժանւում են, գնում են, իրենց հետ տանելով Սարըղամիշի տեսքն ու բոյրը:

Արամը պառկում է փափուկ անկողնում. այնպէս հաճելի է բրդէ տաք անկողինը, նա ձգւում է ամբողջ մարմնով, կարծես ոսկորները բաժանւում են, կամքը լքում է նրան, նա յանձնւում է երազների, աչքերը փակւում:

Կատուն հոտոտում է Արամին, ուզում է մտնել ծոցը, տեղաւորւում է ոտների կողմը: Մայրը տաքացած աղիւս է դնում անկողնի մէջ. թող տաք նայ իր մէկ հատիկը, իր տան ճրագը:

Սեղանը պէտք է հաւաքել, ամանները լուանալ, տեղաւորել, որ առաւօտեան կարողանայ գործին հասնել: Շտապում է, պէտք է շուտով լոյսը մարել, որ Արամը հանգիստ քնի:

Դուրս է տարուած վերջին պնակը. շտկուած է սենեակը: Ծոփիկ ալլան ուզում է լոյսը մարել, բայց լոյսը չի խանգարել Արամին. նա քնած է արդէն ու մշշում է անուշ:

Մայրը մօտենում է նրան, մի պահ նստում է անկողնի մօտ, նայում է որդու դէմքին, նայում է ու չի կշտանում:

Ի՞նչ սիրուն է նա. դեռ որքա՞ն փափուկ են բեխերը, ինչ առատ են գլխի մազերը, որ ալիք-ալիք թափուած նրա լայն ճակատին, մեղմացրել են նրա դէմքի արտայայտութիւնը, մի պատանու արտայայտութիւն տուել: Ծոփիկ ալլան ուզում է համբուրել այդ ճակատը, ուզում է հեռացնել մազերը, որ չնեղեն, տարութենէն չիկնած են նրա այտերը, այնպէս սիրո՞ւն է, այնպէս անո՜ւշ, բայց Ծոփիկ ալլան զգում է իր բուռն ցանկութիւնը, վախենում է զարթեցնել նրան: Արամի ուսը բաց է ու ձեռքը հանգչում է վերմակի վրայ: Մօր գորովալի հայեացքը գնում է այդ ձեռքը, թեւը:

Ա՜խ, նա նիհար է, շատ նիհար, կարծես, բաց են իր կապոյտ երակները, ոսկորները կարելի է համրել:

Ո՛չ, Արամն այնքան էլ քաջառողջ չէ, որքան ուզում է ցոյց տալ իրեն, նա յոգնած է ու նուաղած:

Մի տաք ցաւ է մտնում մօր սիրտը, նրան թւում է թէ Սարըղամիշի չար գնդակը մտած է ոչ թէ Արամի, այլ իր կուրծքը, մտել է ու դուրս չէ եկել, մնացել է կրծքում, աւելին՝ թրթռում, սղոցում:

Արամի շնչառութիւնը փոխուած է, անհանգիստ է, տնքում է, ինչ որ բանէ մը տառապում է քնի մէջ: Անպայման մի ցաւ ունի նա. ի՞նչ ունի, ո՞րտեղն է ցաւում:

Երբ պզտիկ ժամանակ մի ցաւ ունենար նա, մայրը կը դրկէր նրան, կ'օրօրէր գրկի մէջ, իր շունչը, իր հոգին կ'ուզենար փոխ տալ նրան, ցաւակի ցաւը մեղմելու, առողջացնելու համար: Հիմա էլ նա ի՞նչպէս է ուզում գրկել որդուն, առնել թեւերի մէջ, օրօրել, օրօր երգել նրա համար, որ մոռանայ ցաւը, չտանջուի, քնի՜, քնի հանգիստ, անխռով:

Նա կամաց շոյում է Արամի ձեռքը, զգուշութեամբ բարձրացնում է վերմակը, ծածկում է բաց ուսը: Ո՛չ, ո՛չ, Արամն այնքան էլ առողջ չի երեւում նրա աչքին:

Վերջապէս նա մարում է լոյսը, անցնում է խոհանոց՝ գործը լրացնելու համար:

Ցակոր ախպէրը ջուր տաքացրած՝ ամանները էր լուանում:

— Վա՜յ, կուրանամ, այդ ի՞նչ ես անում, Ցակոր ախպէր: Զգէ՛, ես կը լուանամ:

— Ի՞նչ կայ որ, քոյրիկ, միասին աշխատենք որ շուտ լրանայ, երթաս, պառկես: Այսօր շատ յոգնեցիր, վաղն էլ շատ գործ կայ անելիք:

— Արամիս համար յոգնութիւնս ո՞չինչ է. միայն թէ նա տանը լինի, միշտ տանը: Ի՞նչ ես կարծում, աղէր, Արամս այնքան էլ լաւ չի երեւում աչքիս, հիւանդ է կարծես:

— Չէ՛, քոյրիկ, հիւանդ չէ, յոգնած է, նիհարած, հանգստի պէտք ունի: Տան հացը որ ուտէ, հաւկիթ ու կաթ խմէ, կը կազդուրուի, կազմն առողջ է, վնաս չունի:

Թէեւ այդ խօսքերը մի քիչ մխիթարեցին մօր սիրտը, բայց նորէն նրա աչքի առջեւէն չէր հեռանում որդու նիհար թեւը եւ ոսկրացած ձեռքը:

Առաւօտը Արամը ուշ ելաւ անկողնէն:

— Այս փափուկ անկողինը ծուլացնում է մարդը, զօրանոցում վաղուց արդէն ոտքի վրայ են ծիւնապատ հովիտներում կատարել, վերջացրել են իրենց մարզանքը: Ուռ՜ւ, ինչ ցուրտ է հիմա այնտեղ:

Նա փորձեց մարզանք անել. մի քանի անգամ ձգեց ու քաշեց բազուկները. գունատուեց.

— Այս անտէր ուսս ցաւում է դեռ. չարաղէտ գնդակն իրեն մոռցնել չի ուզում տալ:

Ծոփիկ ալլան ցաւով նկատեց Արամի գունատութիւնը: Ո՛չ, նա այնքան էլ առողջ չէ, իսկ այնտեղ, զինուորական պարտականութիւնը որքան ծանր է: Մէկ ամսուայ հանգիստը քիչ է, շատ քիչ, ի՞նչ անել: Ու նա մտածեց դիմել ուր հարկ է, խնդրել, աղաչել, որ երկարացնեն Արամի արձակուրդը:

Ցակոր ապէրը ներկել, հայելու պէս փայլեցրել էր Արամի կօշիկները, առաւօտ լուսաբացին մօտիկ գետի ափին էր տարել նրա շինելը ու հագուստները, մաքրել, արդուկել եւ հիմա մի խորին հրճուանքով էր, որ ներկայացնում էր նրան մաքուր, կոկիկ հագուստները:

— Օ՛, քեռի, դու իսկապէս որ շփացնում ես ինձ. այս որքա՞ն իր նամք, ինչո՞ւ յոգնեցիր, ես ինքս կը մաքրէի իմ կօշիկները:

— Դէ՛, դէ տեսնում եմ, Արամ ջան, որ մոռացել ես, թէ շատ անգամներ ես վրաս մաքրել ու թաց սափրանները փոխել: Մեծացել ես, այո, բայց այդ քեզ համար, իսկ ինձ համար դեռ պզտիկ ես, գրկիս Արամը:

Արամը թօթվում է քեռու ուսը:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՐՋԱՆԴ

(7)

(Շար.)

...ազնուամեայ յոբելեանին շնորհաւորութեան հեռագիրները կարդալու, մանաւանդ առթիւ ցաւակցական հեռագիրներ կը կարդայ։

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐ

Պատգամաւորներ ղրկած էին.— Հ. Յ. Դ. Բիւրօն, Հ. Յ. Դ. Ֆր. եւ Եւր. Կեդր. կոմիտէները, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը, «Յառաջ»ի, «Հայրենիք»ի եւ «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւնները, Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի քոյր կոմիտէները, Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, Կարտանի կոմիտէն, Լիոնի Շրջ. կոմիտէն, Տեսինի կոմիտէն, Լա Սիօթայի «Աւանակ» խումբը, Տէր եւ Տիկին Անտոնեան, Անահիտ եւ Թիթա Մ. Վարանդեան, Աճարեան—Վարանդեան Յիշատակ Մարմինը, «Համազգային» Կեդր. Վարչութիւնը, Մարսէյլի Աւ. Միութիւնը, Գանիբէի Կ. Խաչի վարչութիւնը, Մարսէյլի Կ. Խաչի վարչութիւնը, Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը, Համազգայինի Գոնիի մասնաճիւղը, Այնթապի, Երզնկայի, Եոզկատի, Սալնոյ Ձորի եւ Վաղարշապատի Հայր. Միութիւնները, Փլըզնճի Ուսում. Միութիւնը, Կովկասահայ—Պարսկահայ Միութիւնը, Հայ Երաժշտ. Միութիւնը, Գալստարեան—Թէքեան, Արզումանեան ընտանիքը։

Իսկ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւններն եղան «Համազգային»ի.— Հալէպի Մարաշ. Աղք. Միութիւն՝ 50 ֆրանք, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն՝ 30 ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհանջանեան 50, Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէբէնկիւլեան 50, Տիկին եւ Օրդի Ձղուքեան 50, Տէր եւ Տիկին Շահլամեան 100, Նշան եւ Աղաջան Դարբինեաններ 100, Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղ՝ 50 (այս վերջինը Աճարեան Յիշատակ Մարմնին)։

ՀՐԱՁ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

0000

ՊՈՍԹԸՆ, 27 ապրիլ.— Մեր անսահման վիշտը կը յայտնենք այն անդարմանելի կորուստին համար, զոր կ'ողբայ ձեզի հետ ազատատենչ հայութիւնը Վարանդեանի մահով։

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէ
Խմբագրութիւն «Հայրենիք»ի

ԳԱՀԻՐԷ, 27 ապրիլ.— Մեր խորին վիշտը կը յայտնենք մեր վեթերան ընկերոջ անսպասելի մահուան առթիւ եւ կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ այն գործին որուն ծառայեց քառասուն տարի շարունակ։ Ցաւակցութիւններ ընտանիքին եւ ընկերներուն։ Ծաղկեպսակ դրէք մեր կողմէ.

Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէ

ԳԱՀԻՐԷ, 27 ապրիլ.— Կ'ողբանք անմոռանալի եւ անդարմանելի կորուստը անդադրում մարտնչողին, մեծ հրապարակախօսին եւ տեսաբանին։ Ծաղկեպսակ դնել։

Խմբագրութիւն «Յուսաբեր»ի

ՓԱՐԻԶ, 27 ապրիլ.— Ֆր. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով կ'ողբայ մեծ հայրենասէրին կորուստը։

ԳԱՀԻՐԷ, 27 ապրիլ.— Մեր խորին վիշտը մեծ մտաւորականին անդարմանելի կորուստին առթիւ։ Ծաղկեպսակ դնել։

Կեդր. Վարչութիւն
«Համազգային» ընկ.

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դպրոցասէրի երեկոյթը

0000

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւնը, որ վերջին 5-6 ամիսներու ընթացքին Մարսէյլի մէջ կազմած էր զօրաւոր մասնաճիւղ մը իր նախկին սանուհիներէն, տուաւ իր տարեկան մեծ երեկոյթը, ապրիլ 28ին Գոլիզէի սրահին մէջ։

Շքեղ սրահը կարծես կը հեւար հոծ բազմութեան մը տակ, երբ օրուան նախագահը, Գ. Յ. Սահաթճեան սկսաւ իր բացման խօսքը.

— «Այսօր հոս հաւաքուած ենք թէ զուարճանալու եւ թէ բարեգործութիւն մը ընելու համար, սակայն նախ քան այդ՝ ուրիշ պարտականութիւն մը ունինք.— Ոտքի կենալ եւ վայրկեան մը յարգել յիշատակը բազմահմուտ տեսաբանին եւ մեծ գրագէտին՝ Գ. Միքայէլ Վարանդեանի, որուն մահուան գոյժը առինք երէկ»։

Ներկաները յոտնկայս յարգեցին մեր ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը։ Յետոյ նախագահը շարունակեց.

— «Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան հիմը դրուեցաւ 1879ին։ Սկզբնական օրերուն վարժարանը տեսակ մը մանկապարտէզ—նախակրթարանի ձեւ ունէր, սակայն կազմակերպիչներու անկեղծութիւնը եւ յարատեւ ճիգերը բեղնաւորուեցան շուտով կրթական հաստատութեան օժանդակութեամբ եւ ահա Դպրոցասէրը կարճ ժամանակամիջոցին հասաւ նախանձելի մակարդակի մը։ Ան միակ կրթական կազմակերպութիւնն է որ տոկաց ամէնէն ծանր հարուածներուն, ինքնուսուցման թուականներէն սկսեալ։ Ան ոչ միայն հալածուեցաւ Թուրք բռնակալութեան կողմէ, այլ եւ բնութեան կողմէ՝ Սելանիկի մէջ։ Մալարիան անխնայ կը թառամեցնէր աշակերտուհիները, երբ վարիչ մարմինը յաղթելով մեծամեծ դժուարութեանց, այդ մեծ հաստատութիւնը փոխադրեց Մարսէյլ եւ ապա Փարիզ։ Դպրոցասէրը կատարած է եւ այսուհետեւ ալ պիտի կատարէ մեծ դեր մը կրթական ասպարէզին մէջ։ Ան ոչ միայն Փարիզի շրջանին մէջ բացած է դասընթացքներ, այլ եւ իր ձեռքը երկնցուցած է մինչեւ գաւառները, օրինակ Գուլվար Օտտոյի մանկապարտէզը իր ութսունէ աւելի երկսեռ աշակերտներով եւ կարող վարժուհիներով։ Ուրեմն հայրենակիցներ դուք ալ այսօր պէտք է բանաք ձեր քսակները, քաջալերելու համար այս խումբ մը տիկիններու ազգօգուտ ձեռնարկը»։

Գեղարուեստական բաժինը շատ հաճելի էր։ Առաջին Գասմազրեանի «Տէրն ու ծառան», երգախառն կատակերգութիւնը, իսկ երկրորդը՝ նահապետական կեանքի գեղեցիկ ու բնական պատկեր մը համեմուած հայկական երգերով ու պարերով։

Անուշիկ էր մանաւանդ նաեւ փոքրիկն Սիպիլ Տիրացիւքիւրլեանի ֆրանսերէն արտասանութիւնը, թէեւ բաւական երկար էր, 7-8 տարեկան պզտիկի մը համար։ Վարժարանի աշակերտները յաջողութեամբ ներկայացուցին նաեւ «Քաջ նաւաստիներու պարերգը»։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, որոնց ընթացքին առատօրէն կը սպառէին խմիչքներն ու ուտելիքները։ Արդիւնքէն շատ գոհ էր կազմակերպիչ մարմինը, մանաւանդ տնօրէնուհի Տիկին Գօյաճեանը, տեսնելով ժողովուրդի գոհունակութիւնը։

Ս. Միրզոեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդագնացութիւն Երեւանէն Թիֆլիզ

Վերջերս Մոսկուայէն օդանաւով Երեւան հասաւ Օդագնացութեան Կեդր. Վարչութեան փոխ-նախագահ Միխայլով, իր հետ՝ Օդագնացութեան Անդրկովկասեան վարչութեան անդամ Այզինեան։

Օդագնացութեան այս երկու վարիչները քննեցին Երեւանի օդանաւային կայանը, որ կարեւոր հանգրուան մըն է Թիֆլիզ—Երեւան օդագնացութեան համար։

Ապրիլի կիսուն սկսաւ օդանաւային երթեւեկը Թիֆլիզէն Երեւան.— Թղթատարը կը փոխադրուի «Պ—5» օդանաւերով։

Թղթատարական վարչութիւնը պայմանաւորուեցաւ օդագնացութեան վարչութեան հետ, օդանաւով փոխադրելու համար թերթերը եւ նամակները։

Մարդատար օդանաւերու հաղորդակցութիւնը կը սկսի մայիս 15ին։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 12ին Վենետիկի մէջ կը բացուի միջազգային ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցելու համար հրաւէր ստացած է նաեւ Մարտիրոս Սարեան։

Մարտիրոս Սարեան արդէն քանի մը անգամ մասնակցած է Վենետիկի միջազգային ցուցահանդէսներուն, որոնք կը բացուին երկու տարին մէկ անգամ։

Յառաջիկայ ցուցահանդէսին համար, Սարեան ղրկած է իր վերջին աշխատութիւնները,— Աւան, Բանջարանոցի ոռոգումը, Արարատ, Այգեկութ։

Փրակայի մէջ եւս վերջերս բացուեցաւ ցուցահանդէս մը։ Ռուսիոյ մեծ փորագրիչներուն հետ, մասնակցութեան հրաւէր ստացած էր նաեւ Հայաստանի երիտասարդ փորագրիչներէն Արարատ Ղարիբեան։

ԱՆՈՆՑ ՈՐ ԴՐԱՄ ԿԸ ՂՐԿԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի մէջ կը գործէ «Կրեդիտ Բիւրօ» (Քրէտի—Պիւռօ) հաստատութիւն մը, տեսակ մը դրամատուն, իբրեւ մասնաճիւղ Մոսկուայի։ Այս հաստատութիւնը միջնորդ կը հանդիսանայ արտասահմանի եւ Հայաստանի միջեւ, դրամական փոխադրութիւններու համար։

Վերջերս կատարուած գործողութիւնները ցոյց կուտան, որ Հայաստանի դրամափոխութեան այս գրասենեակը մեծ աշխատանք կատարած է գոհացում տալով Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքացիներուն, որոնք դրամ կը ստանէին արտասահմանէն։ Այս գրասենեակը կատարէ նաեւ ժառանգութեան եւ կեանքի ապահովագրութեան, ինչպէս նաեւ առեւտրական գործերու վերաբերեալ դրամական փոխադրութիւններ արտասահմանէն։

Կատարուած դրամական փոխադրութիւններուն մէջ կան մեծ գումարներ։ Դրամական փոխադրութիւնները կը կատարուին ընդհանրապէս Ամերիկայէն, Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն։ Դրամափոխութեան գրասենեակը չափազանց պարզեցուցած է դրամական փոխադրութեանց համար անհրաժեշտ խնդրանքներուն եւ գործողութիւններուն ձեւը։ Հասած դրամները Երեւանի մէջ կը վճարուին Տորգսինի չեքերով։

Արտասահմանէն հասած գումարները եւ թանկարժէք առարկաները ենթակայ չեն որ եւ է հարկի։ Մինչեւ այժմ Հայաստանի քաղաքացիներուն վճարուած £10,000 տոլար։ Քանի մը ամիս վերջ այս թիւը կը հասնի տասնեակ հազարներու։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Երբ անցեալ տարի, յունիսին, Ռոստովի մէջ տեղի կ'ունենար բնախօսներու, դեղագործներու, կենսաբաններու, քիմիաբաններու 5րդ համագումարը, Հայաստանի պատգամաւորները, Գ. Մեղնիկեան եւ Ա. Շչերբակով, առաջարկեցին 6րդ համագումարը կատարել Երեւանի մէջ։

Հայաստանի կառավարութիւնը եւս ընդունած ըլլալով այս առաջարկը, համագումարի պատրաստութեան համար կազմուեցաւ յանձնախումբ մը որուն կը մասնակցին Ա. Երզնկեան, Մատինեան, Գ. Մեղնիկեան, Գ. Ղեւոնդեան, Վ. Մամիկոնեան, Լ. Աբիխեան, փրոֆ. Լ. Ցովհաննէսեան, փրոֆ. Բ. Մոսինս, Մ. Բերխտոլդ, Ո. Շչերբակով, Տիգրան Մուշեղեան։

Այս յանձնախումբը լծուած է արդէն կազմակերպչական աշխատանքներու, համագործակցութեան մէջ մտած է Կովկասեան եւ կեդրոնական գիտական մարմիններու հետ։

Համագումարին մասնակցելու համաձայնութիւն յայտնած են նշանաւոր բնախօսներ, կենսաբաններ ու քիմիաբաններ, ինչպէս ակադեմական Պաւլովին, փրոֆ. Օրբելի, փրոֆ. Թոմֆելով, Կեկչէյեւ, Զառւսկի, փրոֆ. Վորոնցով, Վիկտորով եւ ուրիշներ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Սովետական կը հեռագրեն թէ Հայաստանի մէջ ապրիլ 20ին, ձիւնախառն անձրեւէն վերջ, որ շարունակուեցաւ ամբողջ երեք օր, յանկարծ սկսաւ ձիւն տեղալ։ Վարուցանքը դադրեցաւ։

⁂ Խորհ. Հայաստան թերթին խմբագիր նշանակուեցաւ Ա. Ազոյեան, մինչեւ այժմ խմբագրութիւնը փոխանորդաբար կը վարէր Բդեան։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Նկարիչն գնահատելով ժամանակին արժէքը, կ'ըսէր.

— Բոլոր յաջողութիւններս կը պարտիմ անոր որ ամէն առթիւ եւ ամէն տեղէն քառորդ ժամ առաջ հասած եմ լծուելու աշխատանքի։

ՄԱՄՈՒԼ

Բնազդը

«Յուսաբեր», այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 ապրիլ), վերլուծելէ յետոյ կարգ մը ժողովուրդներու ինքնապաշտպանութեան բնազդի երեւոյթները, միութեան փորձերը, պահ մըն ալ ակնարկ մը կը նետէ հայկական ճակատին վրայ ու կը գրէ.

— «Անօգնականօրէն յղի այս պահուն ի՞նչ կը մտածէ հայութիւնը, եւ ի՞նչ է իր բնազդը։ Դժուար կայուն է ճշդել այդ՝ ըմբռնելու համար հայ ցեղի ըլլալու կամ չըլլալու ճակատագրական խնդիրը։

Ազգի մը բախտը նոյն այդ ազգը ինքն է որ կ'որոշէ։ Եթէ ան չի կոտրեր իրեն սպառնացող վտանգը եւ անպատրաստ կը մնայ խուսափելու համար այդ վտանգէն, ուզէ չուզէ՝ պիտի ոչնչանայ։ Այս դառն ճշմարտութիւնը պէտք է որ օղ ըլլար ամէն մէկ Հայու ականջէն կախուած։ Բայց, իրականութեան մէջ, Հայութիւնը այսօր ալ տակաւին զուրկ է այդ օղէն, որովհետեւ մինչեւ այսօր ալ չունի ոչ նախազգացումը վտանգի, ոչ ալ գիտակցութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար պատրաստ ըլլալու անհրաժեշտութեան։

Եւ այդ՝ այն պահուն, երբ մեր դրացիները, գիշերը ցերեկ դարձուցած ոգի ի բռին կ'աշխատին ամրացնել իրենց կողմէ բռնագրաւուած հայ երկրի ողնայարը Փոքր Կովկասը, ձեռք չտալ Ախալքալակն ու Բորչալուն, Լենոայի Կանճակն ու Ղարաբաղը եւ ամբողջ Տաճկահայաստանը, որպէս վտանգի պահուն բարին անոնց բարձունքներուն եւ անկէ գիշատեն մեզ։ Ու երբ այս ամէնի հանդէպ կը լսէք հայ իշխանաւորներու քարոզներն ու կոչերը եղբայրութեան մասին, որ մահաբեր պէտք է համարել մեզի համար. երբ կը տեսնենք, թէ ի՛նչպէս հայ հոգեւոր հովիւները, փոխանակ ի մի հաւաքելու եւ պատսպարելու իրենց հօտը, առանց փորձի կը ցաւարկեն խուրերու միջեւ, յորդորելով զայն, այդ հօտը, դրօշակիր դառնալ կամ առնուազն հրաժարիլ դրօշակէ,— ակամայ կը խորհինք, թէ մեր ազգի վախճանն է եկած։

Կարելի՞ է չզգալ այս եզրակացութեան, երբ այսօր՝ նման այն յուսահատ գինեմոլին, որ միւռոնով օծուած իր ճակատը ցեխերու մէջ կը թաթխէ՝ Հայութեան մէկ ամբողջական իր ազգային արժէքները եւ սրբութիւնները աղբի մէջ կը խոթէ. ու կարելի՞ է չըսել, թէ ան, Հայութիւնը, բոլորովին լքուած է ու շուարած, չունի ոչ տէր, ոչ ուղղութիւն։

Նման պարագաներու մէջ մէկ ելք միայն կը մնայ. այն է՝ ուշադրութիւն չդարձնել ինչպէս խաղաղութեան քարոզիչներու դղրդոցին, այնպէս ալ ամէն կողմէ հասնող խուճապային վայնասուններուն եւ անորոշ ակնարկներուն։ Դաշնակցութիւնը ուրիշ ընելիք ունի. ի տես մեր ժողովուրդի այս անտէրութեան՝ ան պէտք է լիովին գիտակցի իր պատասխանատւութեան ու, զգալով վառօդի հոտը, պէտք է իջնէ յեռնէ եւ իր եռանդուն ձեռքէն բոլոր տատանողները դէպի Հայ Ուժի յաղթանակը։ Իսկ ատոր համար պէտք են միայն հզօր կազմակերպութիւն եւ վճռականութիւն»։

ՀԻՃԱԶԻ ԵՒ ԵԷՄԷՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Քանի մը ամիսէ ի վեր բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Արաբիոյ մէջ։ Այս շրջանը օսմանեան կայսրութեան օրերուն ինքնավարութեան մշտավառ հնոց մը դարձած էր, ու մանաւանդ իրական ապստամբութեան մը՝ Անատոլուի Մէհմէտճիկներու։ Այս անգամ հակառակորդներն էին Նէժտի վեհապետ նշանաւոր Իմամ Եահեան եւ Հիճազի թագաւորը Իպն Սէուտ, որոնք այլ եւս օսմանեան բանակ չունին իրենց դիմաց, այլ երկրին բռնիկները, ցեղակից Արաբներ։ Թուրքերը հիմա հեռուէն կը դիտեն ասոնց իրար բզքտելը եւ կը խնդան, միեւնոյն ժամանակ դառնութեամբ յիշելով այն հարիւր հազարաւոր Թուրք երիտասարդները, որոնք թաղուած են Արաբիոյ աւազուտներուն մէջ։

Իմամ Եահեայի ժամանակաւոր յաղթանակէն վերջ, Վահապիները յարձակողական անցնելով, գրաւեցին Եէմէնի հողերը։ Լոնտոնի հեռագրութեան գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Իմամ Եահեա ընդունած չըլլալով Ձինադադարի պայմանները, կռիւները կը շարունակուին տակաւին։

Հիճազի գահաժառանգին բանակը գրաւած է Նէյրանի բոլոր ամրոցները, զինուորական շէնքերը, ինչպէս նաեւ զէնք ու ռազմանիւթ։ Եէմէնցիները քշուած են մինչեւ Մահա գիւղը։ Իպն Սէուտի եղբօրորդին Էմիր Ֆէյսալի բանակը գրաւած է Միտին, Եէմէնի բանակին հրամանատարը փորձած է փախչիլ իր զինուորներէն մէկ մասին հետ, բայց հրասայլերով հետապնդուած եւ գերի բռնուած է։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութի Հայերէն 1200 հոգի հետեւեալ հանրագրութիւնը ներկայացուցած են մարդասիրութեան, Լիբանանի կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Պէյրութի ներկայացուցչին.—

«Ստորագրեալս 1200 ընտանիք կը բնակինք Պէյրութ, Քարանթինայի մօտ Էլմիլերու մէջ։ Բոլորս ալ գործաւորներ ըլլալով կ'աշխատէինք զանազան շէնքերու մէջ։ Տարիէ մը ի վեր ներկայ տագնապը մեզ անգործութեան մատնեց։ Այն ամէն միջոցները զոր ի գործ դրինք մեր առօրեայ հացը ճարելու համար, բոլորովին ապարդիւն մնացին. Մանաւանդ ալ խստապահանջ են մեր պարտատէր խանութպանները։ Սակայն այս վիճակը չէր կրնար երկար տեւել, քանի որ անգործութիւնը անհամեմատօրէն կ'երկարէր, այնպէս որ չկարողացանք վճարել մեր պարտքերը եւ ճարել մեր ընտանիքներու օրապահիկը։ Դժբախտաբար կեանք մը կ'ապրինք, որուն հետեւանքով օր քան օրէ կը շատնան եկեղեցական պէտքերը, հիւանդութիւններ եւ մահեր։

«Կը դիմենք հովանաւոր կառավարութեան բարձր ներկայացուցչին, խնդրելով ոչ թէ առժամեայ օգնութիւն մը այլ յարատեւ աշխատութիւն մը։ Մեր ընտանիքներու հացը ճարելու համար պատրաստ ենք նոյն իսկ օրական 16 ժամ աշխատելու»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Մենք նկատեցինք որ մեր բնակած խանին պաշտօնեաները խաչագողութեան սկսած էին։ Օրինակ, եթէ տասը հոգի էինք, քանի համար հաց կ'առնէին, որովհետեւ հարցնող փընտռող չկար։ Պաշտօնեաներու նշանակածով Գոնիան ողողուած էր, որով մենք ալ նոյն ճամբուն հետեւեցանք։ Արդարեւ տոմսակով հաց կը ստանար, իսկ ես ու Սուրէնը առանց տոմսակի։ Կ'երթայինք առաջնորդին կ'ըսէինք թէ Գոլշասարէն նոր եկած ենք, առաջնորդը կը հարցնէր թէ քանի հոգի ենք։ Եւ հինգ կամ տասը հոգիի համար հաց առնելով մէկ մասը կը ծախէինք։ Իսկ մնացեալ մասը կը տանէինք մերոնց կը բաժնէինք։

Շաբաթ օր մըն էր, գաղթականական յանձնախումբի անդամներէն երկու երիտասարդներ եկան մեզի պատուիրեցին որ կիրակի օրուան համար պատրաստ ըլլանք. Կ. Պոլիս պիտի երթայինք. «Սատամպօլ, Սատամպօլ», կը կրկնէին մերոնք։ Ես ալ շատ կը փափաքէի այդ կախարդական քաղաքը տեսնել, որովհետեւ շատ պատմութիւններ լսած էի...։ Վերջապէս, եկաւ բախտաւոր կիրակին։ Մենք ամէնքս միասին կայարան գացինք, ուր կը սպասէր Պոլիս մեկնող շոգեկառքը։ Առաջին անգամ էր որ շոգեկառք պիտի նստէինք. Ուրախութեանս սահման չկար։ Երբ մենք տեղաւորուեցանք վակոնին մէջ, մէկ ալ պաշտօնեայ Կարապետը եկաւ երկու հայ երիտասարդներուն հետ։ Ես իսկոյն գուշակեցի. Մայրս մէկուկէս ոսկի պարտք մնացած էր եւ խոստացած էր Գոնիա գալուն վճարել։ Բայց մայրս հաղիւ մեզ խնամել կրցաւ, ո՞ւրկէ պիտի կարենար ճարել Կարապետի մէկուկէս ոսկին։ Մանաւանդ որ պաշտօնեային պատճառ եղաւ մեր սեփական դրամով կառք վարձելու։ Մեզմէ վերջի եկողներու ծախքը կառավարութեան հաշուին էր եղած։ Սակայն պաշտօնեային իր մէկուկէս ոսկին կը պահանջէր։ Երիտասարդներէն մէկը հարցուց.— Ո՞վ է Ալթուն Տէր Անանեանը։ Մայրս ըսաւ.— Ես եմ։ Եւ հասկնալով պարտքը, պատաց պաշտօնեայ Կարապետի.

— Առ, ասա մէկուկէս ոսկին, կորսուէ, գնա՛, անամօթ մարդ։ Թեզի պէս Հայը Թող պակաս ըլլայ։

Այս երիտասարդները գաղթականական յանձնախումբի անդամներն էին։ Ամբողջ դրամնիս 30 դրշ. էր, որ մայրս մեր հայրենակից Մկրտիչին տուաւ, որպէսզի հաց եւ պանիր գնէ։ Մկրտիչը, Անեսիսը եւ քանի մը կիներ գացին գնում ընելու։ Ես ու Արշամը վակոնին մէջ բաւական մնալէ յետոյ նեղուեցանք, վար իջանք, գացինք քաղաք պտտելու։ Ձեմ գիտեր որքան տեւեց ուշացանք, երբ կայարան եկանք, շոգեկառքը մեկնած էր արդէն։ Ափ ի բերան մնացինք։ Մերոնք չուած էին դէպի Պոլիս։ Ցուցուած, ընկերոջս ըսի.— Ո՞ւր պիտի երթանք։ Ընկերս պատասխանեց.— Կ'երթանք անդլոյա որբանոցը։ Ո՛չ, ըսի, ես որբանոց չեմ երթար, հիմա խեղճ մայրս կեկեծէն խենթեցաւ, կ'ըլլայ որ երթանք հասնինք, ե՞րբ շոգեկառքը Պոլիս կը մեկնի որ մենք ալ մերոնց ետեւէն Պոլիս երթանք։ Արբահամ հակառակեցաւ, միեւնոյն ատեն ալ գիս համոզեց հետեւեալ կերպով.— Սիրելի Մանուկ, կ'ըսես որ մերոնց ետեւէն Պոլիս երթանք։ Բայց գիտե՞ս որ Պոլիս երթալը ձեր Սարըղալա գիւղէն մեր Ակրանց գիւղը երթալուն չի նմանիր, ոչ ալ տեսած քաղաքներուդ հետ բաղդատէ այդ հսկայ քաղաքը։ Պոլիս եօթը լեռներու վրայ շինուած է։ Ուրեմն Խաչ գիւղի լեռներէն մինչեւ Սեպուհ եւ ալեւլի, բռնէ Աբրահամն ինծի։ Հիմա եթէ Պոլիս երթանք, հարիւրին հարիւր պիտի մոլորինք եւ վերջն ալ Հրեաներուն զոհը պիտի դառնանք։

— Ի՞նչպէս Հրեաներուն զոհը պիտի դառնանք, ըսի ընկերոջս։ — Միթէ դուն չե՞ս գիտեր, որ Հրեաները քրիստոնեայ տղաքը կը գողնան։ — Յետոյ ի՞նչ կ'ընեն, ըսի Աբրահամին։ — Կը տանին, ածելիով լեցուն խնոցիին մէջ կը դնեն, հարելով արիւնը կը հանեն եւ այդ արիւնով իրենց Զատիկը կ'ընեն։ — Քանի որ այդպէս է, մերոնք ինչո՞ւ գացին այդ անիծեալ Պոլիսը։ Ու ես պահ մը տխրեցայ, խորհելով քրոջս Արեգնազին մասին, չէ՞ որ ան ալ պզտիկ էր, Հրեաները կը գողնան։ Ընկերոջս հետ որոշեցինք ուղղակի Գոնիայի Հայոց որբանոցը երթալ։ Այլ եւս կայարան մնալը մեզի համար անկարող էր, ուստի որբանոցին ճամբան բռնեցինք։ Որբանոցին բաւական մօտեցած էինք, բարեբախտ անակնկալ մը եղաւ, մերոնք, որոնք գնում ընելու գացած էին, նոր կը վերադառնային։ Մեզի հարցուցին թէ ո՞ւր կ'երթանք, մենք խնդիրը պարզեցինք։ Գնում ընողներուն մէջ ընկերոջս մայրն ալ կար, մեզ վերադարձուցին նորէն կայարան։ Մերոնք հարցուփորձ ըրին, կայարանապետէն հասկցան որ երեկոյեան ժամը վեցին բեռնատար շոգեկառք մը Պոլիս կը մեկնի։ Բայց թէ վակոններուն վրան բաց էր, մենք ի՞նչպէս պիտի կրնայինք ճամբորդել վրան բաց վակոնով, մանաւանդ որ ձմեռ էր։ Ինչ որ բաւէ, մերոնք մեզի մտիկ չըրին։ Երեկոյեան ժամը վեցին նըստանք վրան բաց վակոնին մէջ։ Սկսաւ Փչել վայրաշարժը։ Մկրտիչը մօրս եւ քրոջս համար գնած հացն ու պանիրը ինծի յանձնեց։ Աղասի եւ Փաշար հագած ինծի մօրս պէս հոգ կը տանէին, իսկ Աբրահամին հոգը իր մայրը կը տանէր։ Երբ շոգեկառքը Էսկիշէհիր կանգ առաւ, Աբրահամը վար իջաւ ջուր բերելու, մէկէն շոգեկառքը մեկնեցաւ եւ խեղճ ընկերս հոն մնաց։ Մայրը սկսաւ լալ ողբալ, բայց ինչ օգուտ, վայրաշարժը իր ամբողջ ուժով կը սուրար, ոչ ոք կը լսէր ողբերը։ Խորտակող ցուրտ մը տիրապետ էր։ Արբահամի անակնկալ բաժանումը իմ վրայ ալ տխուր ազդեցութիւն մը ձըգած էր։ Ես ալ մինչ կուլայի այդ բարի տղուն համար։ Վերջապէս հասանք Իզմիթ, հոգ անցած փախուեցանք վրան գոց վակոնի մը մէջ։ Բաւական մը կենալէ յետոյ, վայրաշարժը նորէն Փչել սկսաւ։ Պատուհանէն դիտել բաւական կապոյտ ծովը։ Երբ հայրենիքիս մէջ ծովու մասին կը խօսուէր ինծի, հէքեաթ կը թուէր։ Մերոնք կը պատմէին Հէյպէկ լեռան լանջը, կարմիր լըճակի եզերքը, ուր տաքէն նեղուած գոմէշները կը գոմանային կարմիր ապառաժի լճակին մէջ։ Նոյն տեսարանը, փոխան գոմէշի նաւն էր որ կը լողար կապոյտ ջուրին վրայ։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

վարուելեան կատարած յառաջդիմութիւնը՝ վերջին տասը տարիներու ընթացքին: Միթինկէն վերջը, բազմութիւնը սկսաւ քաղաք վերադառնալ, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով եւ խորհրդային իշխանութիւն պահանջելով: Երբ անտառէն ելան եւ քաղաքին մօտենալով հանդիպեցան ոստիկանական ուժերուն, սկսան անորդական բաղդանչութիւններ արձակել: Առաջին խռովութիւնները ծագեցան Փիքփիւս փողոցին մէջ, բիրեր եւ քարեր փոխանակուեցան, ցուցարարները նոր շէնքէ մը քարեր եւ աղիւսներ հաւաքելով, նետեցին ոստիկաններուն վրայ: Ուրիշ 500 համայնավարներ Տոմէնիլ փողոցին առջեւ հանդիպեցան ոստիկանական շղթային եւ ցիրուցան եղան: Ամէնէն ծանր դէպքերը պատահեցան Տոմէնիլի Մէթրոյի կայարանին առջեւ: Խումբ մը կարմիրներ ոստիկանութիւնը նախատած ըլլալով, ծեծ կերան եւ վիրաւորուեցան: Այս առթիւ ալ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

*** Սիթէ Ժան տ'Արքի ամբոխը անձնատուր եղաւ գիշերուան ժամը 3ին, հրշէջներու յարձակման շնորհիւ: Զորս ոստիկաններ ծանրապէս վիրաւորուեցան: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց քսան ցուցարարներ:

*** Աւելի կամ պակաս ծանր խռովութիւններ ծագեցան ուրիշ արուարձաններու եւ գաւառական քաղաքներու մէջ:

Մայիս մէկը Գերմանիոյ մէջ

»»» · · «««

ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑ ՄԸ ԵՒ ՀԻԹԼԵՐԻ ՃԱՌԸ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Մայիս մէկը ազգային աշխատանքի օր հռչակուած ըլլալով հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, տօնուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ եւ դղրդագին ցոյցերով: Ամէնէն փառաւոր ցոյցը կատարուեցաւ Պերլինի մէջ, Թամփլհօֆ, ուր Հիթլէր կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ մօտ երկու միլիոն քաղաքացիներու առջեւ: «Առաջնորդ»ը նախ յայտարարեց թէ Գերմանիան անմեղ է, բողոքեց կնքուած դաշնագիրներու անարդարութեան դէմ, եւ չէշտեց թէ մէկ տարիէ ի վեր Գերմանիան փակած է թշուառութեան շրջանը, եւ այժմ ոտքի կանգնած, իր իրաւունքները կը պահանջէ: «Ձի բաներ, բաւ, աշխատանք տալ ազգին: Պէտք է աշխատանքի նոր ըմբռնում մը տալ: Հազարաւոր Գերմանացիներ ազգային — ընկերվարութեան յարած են նոր իշխանութենէն ի վեր: Մեր շարժման հսկայական կազմակերպութեանց շնորհիւ, մենք նոր մարդ մը ստեղծած ենք: Մարդիկ մոռցած էին բանուորն ու գիւղացին, հեռաւորք եւ կորսուած: Մուրճն ու մանգաղը գերման գիւղացիին եւ բանուորին խորհրդանշանն էին առնում. բայց քաղքենի շրջանի մը անրարտանութիւնն ու անմտութիւնը կորսնցուցին զայն: Ազգային — ընկերվարութիւնը պիտի վերահաստատէ մուրճին եւ մանգաղին իրական իմաստը».

Յունաստանի պատերազմական նախարարը

Ի՞ՆՉՈՒ ԷՆԿԻՒՐԻ ԿՆԵՐԹԱՑ

Յունաստանի պատերազմական նախարար զօր. Քոնտիլիսի Էնկիւրի այցելութեան մասին թէեւ շատ վերապահ, բայց բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը տրուին Յունաստանի մամուլին կողմ!

Կառավարական «Վրատինի» թերթին համաձայն, զօր. Քոնտիլիս Էնկիւրի պէտք է այցելէր յունիսի ընթացքին: Այդ այցելութեան սրբուած անակնկալ արդիւնք է, ի մէջ այլոց, եւ այն կացութեան որ ստեղծուեցաւ Յունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք Պալքանեան ուխտին հանդէպ եղած յարձակման: Իրողէն ապրիլէ կը հաստատէ թէ Թրքական հանրապետութեան նախագահը՝ Մ. Քէմալ նախաձեռնարկ է եղած յոյն պատերազմական նախարար զօր. Քոնտիլիսի աւելի շուտ այցելուն: Այն փաստը թէ՝ զօր. Քոնտիլիս Էնկիւրի կ՚երթայ ընկերակցութեամբ երկու սպաներու, ինչպէս նաեւ Յուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին Էնկիւրի այցելութենէն անմիջապէս յետոյ, առիթ կը տալ ենթադրելու թէ այդ այցելութիւնը զինուորական հանգամանք ունի. Զօր. Քոնտիլիսի այցելութեան կը վերագրուի պատերազմական — զինուորական խորհրդակցութիւն մը՝ Պալքանեան ուխտին շուրջ: Ինչպէս նախատեսուած էր նոյնինքն ուխտի զինուորական բաժնին մէջ, հարկ էր հրաւիրել երկու զինուորական խորհրդաժողովներ, մէկը Էնկիւրիի մէջ: Գաղտնիք չէ, որ դաշնագիր պետութեանց միջեւ համաձայնութիւն չէ կայացած ուխտին գաղտնի մասերուն շուրջ: Բանակցութիւններ կը վարուին, այդ ուղղութեամբ, տրուած ըլլալով, մանաւանդ, որ Յունաստան որ եւ է օժանդակութիւն պիտի չրնծայէ Պալքանեան որ եւ է պետութեան մը կողմէ ըլլալիք յարձակման մը պարագային: Էնկիւրիի մէջ իր եօթնօրեայ այցելութեան միջոցին, զօր. Քոնտիլիս Թուրք վարիչներու հետ խօսակցութիւններ պիտի ունենայ այն զինուորական համաձայնութեանց շուրջ, որոնք ուխտին մէջ նախատեսուած են եւ որոնցմով առաջադրուած էր Պալքանեան ուխտը վերածելու զինուորական դաշնակցութեան — զինակցութեան մը: Էնկիւրիի բանակցութիւնները պիտի յաւելմանափակուին զինուորական պարտաւորութեանց շուրջ?

Երեւցնենք, այս առթիւ որ Յուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար, Պ. Եվթիչ որոշապէս յայտարարած է թէ Պալքանեան ուխտը Յուկոսլաւիոյ համար իմաստ չունի, եթէ միայն Պուլկարիոյ դէմ է ուղղուած:

Առնենք, «Ցառաջ»ի մէջ տուինք Պալքանեան ուխտին կցուած գաղտնի յաւելուածին պատճէնը: «Թայմզ» այժմ հրատարակելով նոյն պատճէնը, կը գրէ թէ երբ Անգլիա ու Ֆրանսա տեղեկացան այդ պատճէնին բովանդակութեան, դժուարին կացութեան մը մատնուեցան, եւ հաղորդեցին ուխտակից չորս պետութիւններու թէ Պալքանեան ուխտն ինչպէս նաեւ գաղտնի յաւելուածը պէտք է յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Ռըբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32. Ave. Goblinsի սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան. Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը:

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Վ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ, 455 rue Larousse

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Քէնտիրճեանի ճաշարանը, 14 rue François Garcin: Ներկայանալ անդամատոմսերով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիկակցի Տիկ. Դշխուհի Գարբիէլեան (Ծննդ. Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ: Իսկ իրենք տարագրուած են Խաթմայ, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kapielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-Djeng, Tehéran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Հրանտ Սիրունեանեան որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour-de-Gassies, Bordeaux, (Gironde):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆՆԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տնր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլադանեանի, որ իրենց կոթնամեայ զաւկին՝ ՎԻՐՈՆԻԿ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆի մահուան քառասունօրեակին առթիւ 50 ֆր. նուիրեցին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏՐ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ Շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին Ֆլօրի ճաշարանին վերնայարկը: Օրակարգ Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

▪▪▪▪▪▪▪▪

Մէկու մը հեծեծանքն էր ան. գուռին մէջ կեցած, ակռաները սեղմած ու աչքերը չորս բացած նայեցաւ. ահաւոր տեսարան մը պարզուեցաւ իր առջեւ.

— Աստուած իմ, մրմնջեց Միս Հոլինս... եւ բսել թէ քաններորդ դարու Լոնտոնն է այս...

ԳԼՈՒԽ 11

Ռատիկան Մէնըրս Սքոթլընտ Եարտի շէնքին մէջ ունէր մասնաւոր գրասենեակ մը, որ, ինչպէս ինքն ալ կը գանգատէր շատ անգամ, տեսակ մը սպասման սրահ էր գործ չունեցող ոստիկաններուն համար:

Այս օրը ցերեկէն ետք գաղտնի ոստիկան մը Մէնըրսի գրասենեակը առաջնորդեց շատախօս եւ լալկան ըսպասուհի մը: Մէնըրս վարժուած էր այդ տեսարանին՝ քսան տարուան փորձառութենէ մը յետոյ:

— Լաւ, կը բաւէ, ըսաւ անոր: Քանի մը հարցումներ պիտի ընեմ, եթէ շնորհքով պատասխան տաս, շատ մը անախորժութիւններէ կ'ազատիս: Դուն Լէյտի Գարթօլէմիուին սպասուհին էիր, այնպէս չէ՞...

— Այո պարոն, բաւ սպասուհին հենկլեարով.

— Քեզ ձերբակալեցին երբ ոսկի ապարանջան մը գրաւի տակ դնել կ'աշխատէիր, այնպէս չէ՞...

— Այո պարոն, բայց Տիկինը այդ ապարանջանը դրեթէ ինծի տուած էր, պարոն, երկու ամիս է թոշակ ստացած չէի, պարոն, Տիկինը այն ատենները հազարաւոր ոսկիներ կու տար, պարոն, բայց մեր թոշակները չի տար, իբրեւ կ'ըսեմ, չկար: Եթէ Սըր Ռեյլերմը իմանայ մանաւանդ անոր թղթախաղին եւ քիթախոտի առւտրին մասին, չեմ գիտեր ինչ պիտի ընէ... ես իմ իրաւունքս կ'ուզեմ... եթէ Տիկինը Գարայի պէս հարուստ մարդու մը հազարներ կրնայ տալ, իմ թոշակներս ալ թող տայ...

— Բանտ իջեցուցէք, հրամայեց Մէնըրս եւ սպասուհին լալով ողբալով հեռացաւ ոստիկանին:

Երեք վայրկեան վերջ Մէնըրս Թ. Ք.ի գրասենեակն էր:

— Շատ կարեւոր յայտնութիւն մըն է, ըսաւ Թ. Ք., ինծի բերէք այդ կինը: Գաղտնի ոստիկան մը Թ. Ք.ի քով առաւ լալկան սպասուհին:

— Գուցէ մը թէյ առէք, հրամայեց Թ. Ք., նստէ նայիմ, Մէրի:

— Օ՜հ, պարոն, այս տեսակ բան գլխուս եկած չէր, սկսաւ սպասուհին ու նետուեցաւ իրեն հրամցուած բազկաթոռին մէջ:

— Գիտեմ շատ դժուար է... հիմա ինծի ամէն բան...

— Ես պատուաւոր կին եմ...

— Անշուշտ մոռցիր հիմա, եթէ ինծի պատմես ճշմարտութիւնը Լէյտի Գարթօլէմիուին եւ անոր Գարայի բռնած մտերմութեան մասին

— Երկու հազար ոսկի, երկու հազար հազարներ եւ...

— Եթէ սուտ չխօսիս, քեզ ազատ կ'արձակեմ...

Կարելի էր հաւատալ սպասուհիին պատմութեան: Լէյտի Գարթօլէմիուն դրամ կորսնցուցած ըլլալով՝ փոխառութիւն ըրած էր Գարայէն: Իբրեւ ապահովութիւն, Տիկինը Յոյնին տուած էր կալուածներուն ու կալուածներուն տասնեակ մը, զոր Թուրիոյ ցարերէն մէկը նուիրած էր իր ամուսնոյն հօրը, ի վարձատրութիւն իր ծառայութեան: Սպասուհին շատ որոշ տեղեկութիւններ չկրցաւ տալ փոխ առնուած գումարին մասին. միայն թէ գիտէր որ Տիկինը երկու հազար ոսկի առած էր Գարայէն եւ այս վերջինը տակաւին կը մերժէր վերադարձնել առւտր:

Սպասուհին բսաւ թէ անհագին կը տեսնէր տեղի ունեցած էին տանը մէջ, բայց ամէնէն խոշոր վէճը ծագած էր Օրիորդ Պէլինտա Մէրիի Ֆրանսայէն վերադարձին:

— Ուրեմն Օրիորդը Լոնտոն է, ո՞ւր կը գտնուի հիմա, հարցուց Թ. Ք.:

Սպասուհին չէր գիտեր. իր կարծիքով անիկա նորէն Ֆրանսա վերադարձած ըլլալու էր: Բժիշկը ըսեր էր աղջկան թէ իր մայրը օդափոխութեան պէտք ունէր:

— Կ'երեւայ Օրիորդ Պէլինտայի ինկերը շատ բաներու կը հասնի, բսաւ Թ. Ք., Գարային հանդիպա՞ծ է երբեք..

— Օ՜հ ոչ, պատասխանեց սպասուհին, օրիորդ Պէլինտան այդ տեսակ գործերու մասնակից չէ, խեղճ Լէյտի մըն է...

— Քանի՞ տարեկան է.

— Տասնըինը...

Օգնական ոստիկանապետը, որուն երեւակայութեան մէջ Պէլինտան կարմիր շրջազգեստով, ցանցառ, ներկուած շրթունքներով ու տափակ քիթով աղջիկ մըն էր, շատ զարմացաւ սպասուհիին յայտնութենէն:

Յետոյ Թ. Ք. սպասուհին բացատրեց սեփականութեան իրաւունքը, վճարեց անոր երեք ամսուան թոշակը եւ ըսաւ որ տուն վերադառնայ, իր ունեցածը — չունեցածը ժողվէ եւ հեռանայ.

Աղջկան մեկնելէն յետոյ Թ. Ք. աչքին առջեւ պատկերացուց ամբողջ կացութիւնը: Կրնար Գարան տեսնել, եւ քանի որ անիկա գիշեր յայտնած էր, թերեւս կարենար լուծել խնդիրը. չէ՞ որ կէս մը պարտուած էր ան:

Բայց կրնար ըլլալ որ չյաջողէր ալ:

— Չեմ գիտեր ի՞նչպէս պէտք է լուծել այս հանելուկը, ըսաւ Թ. Ք. երբ Մէնըրսի հետ այս վերջինին գրասենեակը կ'երթային.

— Եթէ ինծի տաք Գարայի պատճառները, պարոն, կրնամ լուծում մը գտնել, պատասխանեց Մէնըրս:

Թ. Ք. գլուխը թօթվեց:

— Ճիշդ այդ է որ չեմ կրնար տալ:

Թ. Ք. նստաւ Մէնըրսի գրասենեակին վրայ, սիկառ մը վառեց եւ ... բանակեց.

— Մօտէս կ'անցնի որ երթամ ... գամ մը տեսնեմ զինքը...

— Հեռաձայն ըրէք, ահաւասիկ ... սեփական թիւը, որուն ծայրը միայն իր ատենադպրուհին կը հասնի

Մէնըրս ցոյց տուաւ սենեակին անկիւնը զետեղուած գործիքը:

— Օ՜հ, ուրեմն վերջի վերջոյ սեփական դիծ հաստատել տուաւ, ... Թ. Ք. եւ քալեց դէպի հեռաձայնի գործիքը վերցուց, բայց յանկարծ տեղը դրաւ զարձեալ:

— Ոչ, վաղ առտու կ'երթամ եւ անձամբ կը տեսնուիմ հետը. Լէյտի մըն է մասին տեղեկութիւններ չկրցայ փրցնել իրմէ, Լէյտի Գարթօլէմիուի մասին լուսաբանուելու բնաւ յոյս չունիմ...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) · R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՄԱՅԻՍ — VENDREDI 4 Mai 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2487 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ՄԱՅԻՍՆ ՈՒՆԻ...

»»»··«««

Մայիս Մէկն ալ տօնուեցաւ, խմորուելով եւ բարակ – բարակ մաղուելով՝ դարձաւ ... ազգային տօն։

Այսպէս, Կարլ Մարքսի հայրենիքին մէջ, Մայիս Մէկը հռչակուած է ազգային աշխատանքի Օր, բոլորովին տարբեր բովանդակութեամբ։

Երկու տարի է որ, հիթլէրական Գերմանիան Աշխատանքի տօնը կ՚ողջունէ ոչ թէ միջազգային եւ դասակարգային իմաստով, այլ իբրեւ վերածնութեան օր։

Ինչպէս բոլոր քաղաքական եւ ընկերային ըմբռնումներուն, այս տօնին մէջ ալ, Հիթլէր պարտադրած է ինքնուրոյն տեսակէտ մը, գիծ մը, որ ամէն բանէ առաջ ազգային է։ Թունդ գերմանական։ Եւ արիական։

1933ին էր որ գրուեցաւ այս նոր գրոշմը, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն երեք ամիս վերջ։

Այս տարի երկրորդ տարեդարձն էր, եւ տօնուեցաւ խակապէս անհամեմատ ու դղրդագին ցոյցերով։

Ամբողջ Գերմանիան ոտքի էր ելած։ Եւ չափազանցութիւն չէ, եթէ կ՚ըսեն թէ Հիթլէր խօսեցաւ երկու միլիոն ունկնդիրներու առջեւ, թնդացնելով 130 ձայնարձակներ, մինչ օդանաւեր կը սաւառնէին Պերլինի վերեւ։

Ամէն տեղ իրար խառնուած էին բանուորն ու գիւղացին, արհեստաւորն ու խանութպանը, տնտեսականն ու մտաւորականը, կրօնաւորն ու զինուորը։ Եւ, ամէն տեղ ալ ազգային կնիքն էր որ գոյն ու ձեւ կու տար տօնակատարութեան, զգեստէն, ճառէն ու պարերէն մինչեւ երգը։

Փարիզեան թերթերու թղթակիցները մանաւանդ անձկութեամբ կը յիշեն այս մանրամասնութիւնները, ու մանաւանդ երգերը,— «Գերմանիա, կամ հայրենիք». «Կարմիր հիւսարները», «Ի՞նչ փոյթ մեր կեանքը կամ մահը, եթէ Գերմանիոյ ճակատագիրը ...»։

Նոյնքան յատկանշական էր «Առաջնորդ»ին ճառը, ինչպէս եւ օրուան նախագահին բացման ճառը։

— «Գերման ժողովուրդը իրեն հետ կ՚ողջունէ Ադոլֆ Հիթլերը, ժողովրդին առաջին աշխատաւորը»։

Կարդացէք այս ճառին գլխաւոր կէտերը, որոնք յատկապէս ազգային եւ քաղաքական հանգամանք ունին։

«Առաջնորդ»ը անշուշտ չէր կրնար անտեսել բուն աշխատաւորական հողերը։

Եւ սակայն, այստեղ ալ իր քաղաքականութեան տարփողներն էր որ կը թնդար.

— «Երբ գործազրկութիւնը տեւէր, գերման ժողովուրդը կորսուած էր։ Ան զրկուեցաւ էր աշխատելու վարձքէն, եւ մենք կը կորսնցնէինք մեր [illegible] բանուորը, մեր ամէնէն թանկագին դրամագլուխը... Պետութիւնը պէտք չէ ըլլայ ժողովուրդի մէկ մասին տէրը եւ միւսին ծառան։ Այլ եւս ոչ մէկ [illegible]։ Միայն արժանիքը պէտք է իշխէ»։

Այս առթիւ, Հիթլէր ազգայնացուց նաեւ մուրճն ու մանգաղը։ Ըսելով թէ անոնք «առանց գերման գիւղացիներուն եւ բանուորներուն խորհրդանշանները եղած են, բայց, քաղքենի մտացի եւ միջազգային հրեայ մտաւորականները մեզմէ գողցան զայն»։

Նոյն Մայիս Մէկը դարձաւ փառաբանութեան տօն մը՝ Աւստրիոյ նոր սահմանադրութեան համար։

Միայն թուականի զուգադիպութիւն մը չէր այս դէպքը, այլ յատկապէս կազմակերպուած արարողութիւն մը, մոռացութեան տալու համար հանրապետական եւ ընկերվարական կարգուսարքը, որ կը տիրէր 1920էն ի վեր։

Անոնց որ, նոր սահմանադրութիւնը այլ եւս հանրապետութեան խօսք ալ չըներ։ Մինչ նախորդը իր առաջին յօդուածով կը յիշէր թէ Աւստրիան ժողովրդավար հանրապետութիւն է, նոր սահմանադրութիւնը կ՚ըսէ.

— «Յանուն Ամենակարող Աստուծոյ, Որմէ կը բխի ամէն իրաւունք, Աւստրիոյ ժողովուրդը այս նոր սահմանադրութիւնը կ՚ընդունի իր քրիստոնեայ, գերման, դաշնակցային պետութեան համար՝ արհեստակցական հիման վրայ»։

Այս «նոր» ոգին, այսինքն իտալական օրինակին վրայ կաղապարուած ֆաշական սկզբունքներն էին որ տօնուեցան Մայիս Մէկին, Աւստրիոյ մէջ, ամուր թաթի մը տիրապետութեան տակ։

Զրպարտութի՞ւն պիտի համարուէր, եթէ ըսէինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը չատոնց «ազգայնացուցած» է Մայիս Մէկը։

Արդարեւ, ի՞նչ կ՚արտացոլացնեն այն շնորհալից զօրահանդէսները, որ ամէն տարի Մայիս Մէկին կը կատարուին Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, յաղթանակի ազդարարութեամբ։

Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ այս անգամ զօրահանդէսին կը մասնակցէին 480 հրասայլեր (թանք) եւ 550 օդանաւեր, առանց հաշուելու միւս դղրդագին ցուցադրութիւնները, բոլորն ալ ռազմական։

Անշուշտ Մայիս Մէկի, այսինքն Աշխատանքի Տօնին պանծացման կը ծառայէ նաեւ թուրք օդանաւորդներուն թռիչքը՝ իրենց օդանաւերով...

Բոլշեւիկները անմրցելի են շնորհալից «ռէքլամ»ներու ճարտարարուեստին մէջ։

Արդ, բանուորներու եւ գիւղացիներու յաղթանակէն աւելի, ազգային եւ ռազմական ուժի փառաբանութիւն մը չէ՞ իրենց Մայիս Մէկը, հոգ չէ թէ ցուցադրուած զէնքերը, հրասայլերն ու օդանաւերը ըլլան բանուորական արտադրութիւն։ (Ո՞ւր այդպէս չէ)։

Մայիս Մէկ ... բայց որքա՜ն կերպարանափոխուած, եթէ ոչ գլխիվայր շրջուած...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ ՍԻԹԷ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ԱՄՐՈՑԸ

«Իւմանիթէ» կը պահանջէ տապալել «Արիւնոտ կառավարութիւնը»

»»»··«««

Երէկ հաղորդած էինք Մայիս մէկի առթիւ պատահած դէպքերը, Փարիզի բանուորական թաղամասերուն մէջ։ Ալֆորվիլի խռովութիւնները կարգադրելէ յետոյ, ոստիկանութիւնը իր ամբողջ ուժը թափեց Փլաս տ'Իթալի, Սիթէ Ժան տ'Արքի մէջ, որ միջնաբերդի մը վերածուած էր եւ անձնատուր եղաւ գիշերուան ժամը 3ին։ Ոստիկանութեան վերատեսուչը անձամբ կը հսկէր գործողութեանց, եւ խիստ հրահանգներ տուած ըլլալով հանդերձ, կ՚ուզէր խուսափիլ արիւնահեղութենէ։ Սիթէ Ժան տ'Արքը, որ կը պատկանի քաղաքապետութեան եւ կը գտնուի Նասիոնալ փողոցին մէջ, թշուառութեան բոյն մըն է։ Անոնք որ միջոց ունին, ամսական 20 ֆրանք վարձք կը վճարեն։ Կէս գիշերէն առաջ, բանուորները սկսան շիշեր, պնակներ եւ սրիչ առարկաներ նետել անցորդներուն եւ կառքերուն վրայ։ Ոստիկան մը բողոքեց, բայց ո՞վ մտիկ կ՚ընէր. Ոստիկանը սուլեց, եւ օգնութեան հասան հինգ պաշտօնակիցներ, որոնք դիմաւորուեցան արհամարհանքներով։ Ոստիկաններէն մէկը գլուխէն վիրաւորուեցաւ, իսկ միւսները չարաչար ծեծուեցան։ Հարկ եղաւ օգնական ուժ կանչել։ Առօր վրայ բանուորները փողոց թափեցան խմբովին, քար ու փայտ ժողվելով պատնէշ մը շինեցին եւ կրակի տուին եւ կրակ տեղացին, որպէսզի ոստիկանները չկարենան մօտենալ։ Արդէն դէպքին վայրը հասած էին ոչ միայն հարիւրաւոր ոստիկաններ, այլեւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչը, եւ իր օգնականը։ Ոստիկանները դիրք բռնեցին Պուլվառ տը լա Կար եւ Շաթօ տէ Ռանթիէ փողոցներուն բերանը, իսկ Նասիոնալ փողոցը ամայացաւ, որովհետեւ բանուորները կը շարունակէին կրակել ոչ միայն փողոցէն, այլեւ պատուհաններէն։ Ոստիկանութիւնը կրնար գրոհ տալով գրաւել միջնաբերդը, բայց կ՚ըլլային եւ կրախաներ պիտի զոհուէին։ Մինչ այս մինչ այն, եկան հրշէջները եւ գրահապատ զինուորներ, հրացաններով եւ վահաններով։ Ժամը գիշերուան 2 էր եւ խարոյկը կը մխար տակաւին։ Այդ պահուն յարձակման հրաման տրուեցաւ։ Ոստիկան մը զգուշութեամբ յառաջացաւ Շաթօ տէ Ռանթէի փողոցէն, շրջապատուած՝ գրահապատ ոստիկաններով որոնք իրենց գլուխներուն վրայ բռնած էին վահաններ։ Ետեւէն կը յառաջանային հրշէջ կառք մը եւ ոստիկանական կառքեր, լուսարձակներով։ Սիթէ Ժան տ'Արքի ամբողջ ճակատը յանկարծ ամայացաւ։ Ութ–տասը լուսարձակներ ուղղուած էին Սիթէին եւ հարեւան տուներուն վրայ։ Կեանքի նշան չէր երեւար որ եւ է պատուհանէ, թէեւ աւելի քան հազար հոգի կծկուած էին ներսը։ Հրշէջները սկսան ջուր տեղացնել պատուհաններուն վրայ, մար ընելով փեղկերը եւ ապակիները։ Ոստիկանապետը կամաւորներ փնտռեց, որպէսզի հետեւին գրահապատ զինուորներուն եւ շէնքէն ներս մտնեն։ Բոլոր ոստիկաններն ալ պատրաստակամութիւն յայտնեցին

«Բացէ՛ք, ոստիկանութիւնն է»

Ոստիկանական տեսուչ մը, վախնալու տարիքէն, յառաջանալով, աղաղակեց.

— Բացէ՛ք դուռը եւ լոյսը. ոստիկանութիւնն է։

Իրեն կը հետեւէին գրահապատ ոստիկաններ, ատրճանակները քաշած։ Երկրորդ յարկին առաջին դուռը բացուեցաւ եւ ոստիկանները իրենց դիմացը գտան Լայարտ անուն բանուոր մը, ատրճանակով։ Մարդը խոստովանեցաւ թէ ութ գնդակ արձակած է պատուհանէն եւ տեղեկութիւններ տուաւ միւսներու մասին։ Խուզարկութիւնը շարունակուեցաւ, միշտ միեւնոյն արարողութեամբ.

— Բացէք դուռը եւ լոյսը, ոստիկանութիւնն է։

Յուսահատ կ՚ըլլար կը բանային դուռները, եւ ոստիկանները խուզարկութիւն կատարելով, եթէ կասկածելի բան մը չգտնէին, ներողութիւն կը խնդրէին։ Հարկ եղաւ հրացանի կոթերով խորտակել երրորդ յարկի բնակարանի մը դուռը։ Անկիւն մը կծկուած էին երկու բանուորներ, իսկ իրենց սեղանին վրայ կը գտնուէին քարեր եւ դանակներ։ Չարաչար ծեծուելով անոնք վար քշուեցան։

Եւ այսպէս շարունակուեցաւ, մինչեւ որ Սիթէ Ժան տ'Արքը ամբողջովին անձնատուր եղաւ։

Բոլոր խռովութեանց առթիւ ձերբակալուեցան 138 հոգի, բայց միայն 41ը վար դրուեցան։

Այս դէպքերուն առթիւ քաղքենի թերթերը դիտել կու տան թէ յեղափոխական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը կը գործէ Փարիզի շրջանին մէջ, եւ կը պահանջեն խիստ միջոցներ ձեռք առնել։ Ամէնէն չափաւորը, «Մաթէն», կը գրէ.

— «Անթոյլատրելի է որ Սիթէ Ժան տ'Արքի պէս յեղափոխական զօրանոցներ, դիմադրութեան միջոցներով օժտուած դիրքեր գտնուին Փարիզի մէջ։ Կարծիքները ազատ են, բայց ազատ չէ զինեալ ապստամբութեան կազմակերպութիւնը։ Երկրին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան պահպանման համար անհրաժեշտ է խիստ միջոցներ ձեռք առնել»։

Իսկ ձախակողմեան թերթերը ի հարկէ կը քննադատեն կառավարութիւնը։ Մասնաւորապէս բուռն լեզու կը գործածէ «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, որ երէկ վեց սիւնակի վրայ դրած էր հետեւեալ խորագիրը.— «Անկցի՛ արիւնոտ կառավարութիւնը»։ Թերթը կ՚ըսէ թէ Մայիս մէկի առթիւ 150000 ցուցարարներ համախմբուած էին Փարիզի մէջ եւ կը հրատարակէ կեդր. կոմիտէին կոչը՝ ուղղուած Ալֆորվիլի եւ Սիթէ Ժան տ'Արքի ընկերներուն։ Ողջունելով անոնց «հերոսական դիմադրութիւնը ոստիկանական հորդաներուն դէմ», կեդր. կոմիտէն կը հրաւիրէ կրկին համախմբուիլ Մայիս 20—21ին, «Փառաւոր պատասխան մը տալու համար Տումէրկ–Թարտիէօ կառավարութեան»։ Կոչը կը պարունակէ հետեւեալ բացագանչութիւնները.—

« Անկցի՛ թշուառութեան եւ ազգային միութեան ֆաշական կառավարութիւնը. Անկցի՛ ոստիկանական տեռորը եւ իր վերատեսուչը, Լանժրոն։ Պահանջեցէ՛ք ձերբակալել Թառտիէօն եւ Քիափը։ Պահանջեցէ՛ք զինաթափ ընել եւ լուծել ֆաշական կազմակերպութիւնները։ Անկցի՛ն հրամանագիր–օրէնքները. Խորհրդային իշխանութիւն ամէն տեղ»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿՈՒ ՏԱՆ ԱԶԴԱՆՇԱՆԸ

Կը յիշէք թէ՝ ապրիլ 9ին ծանր դէպքեր պատահեցան Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ։

Ամերիկեան թղթաբերը ուշացած ըլլալով, մանրամասնութիւնները օրը օրին չարձանագրուեցան։

Արդ, ինչ որ հրատարակեցինք մինչեւ հիմա, բացորոշապէս կը պարզէ ամբողջ խայտառակութիւնը.—

Երկու քաղաքներուն մէջ ալ, կարմիր – կանանչ ապարօշ փաթթած խմբակ մը փորձեր է խանգարել Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովները, եւ հետեւանքը եղած է կռիւ, ծեծ, բանտարկութիւն։

Ամերիկեան թերթերը գրեցին թէ՝ կռիւին խառնուած էին բազմաթիւ կիներ։ «Հարուածները գետին փռեցին կիներ ինչպէս եւ տղամարդիկ», (Շիքակօ Թրիպիւն)։

Բայց այս չէր ըսելիքս։

Ճիշդ այն օրը ու տեղի պիտի ունենար Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովը՝ Պոսթընի մէջ — օրեր առաջ ծանուցուած — ռամկավարներու պաշտօնաթերթը առաջին էջին վրայ կը հրատարակէր յայտարարութիւն մը, հետեւեալ ստորագրութեամբ.— «Պոսթընի եւ շրջակայքի համագաղութային յանձնախումբի կարգադիր մարմին»։

Ամբողջ յայտարարութիւնը զարշելի եւ գրգռիչ մարտակոչ մըն էր, խանգարելու համար Դաշնակցութեան ժողովը։

Քանի մը հատուածներ օրինակենք եւ դուք դատեցէք։

Ամէնէն առաջ՝ խորագիրը — «ԱՐԹՈՒ՛Ն ԿԵՑԷՔ ԵՒ ՀՍԿԵՑԷՔ»։

Յայտարարութիւնը, անշուշտ, կը սկսի սովորական կոչականով.—«Հայ ժողովուրդ»։

Ուրեմն, լսէ՛, հայ ժողովուրդ.

— « Հազիւ մոռցած քու մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուդ արեան կսկիծը, հայրենազուրկ ու [illegible] խմբակ մը հրապարակ եկած է արեան նոր գետեր հոսեցնել քու տանջուած երակներէդ, հոս ու արտասահմանի մէջ, յանուն հայրենիքի։

Երէկ Իթթիհատն էր, որ կը խողխողէր Տաճկահայութիւնը, որպէսզի անկախութիւն չկրնայինք։ Այսօր եղբայրասպան Դաշնակն է, որ արիւն կը թափէ, որովհետեւ Խորհ. Հայաստանը կը սիրենք։

Սպանութեան ու սարսափի քաղաքականութեամբ կը միանան զարմանալի Իթթիհատն ու Դաշնակը պատմութեան անողոք դատաստանին առջեւ։ Ի՞նչ հեգնանք ..

Մեր սիրեցեալ Առաջնորդ Դուրեանի վրայ կատարուած կազմակերպեալ ոճիրը նոր արիւն թափեց՝ արդէն տաք ու թաց հայ զոհերու թիւն աւելցնելով արտասահմանի մէջ։

Դիակներու այս կմախքային բլուրակները կը կուտակուին իրարու ետեւէ, ու իրենց անդունդ աչքերը երկինքին յառած՝ կը դիտեն մեծ ու ահաւոր հարցականը.—

— Ուրեմն պիտի սպաննուի՞ն անոնք, որոնք տարբեր կը մտածեն Դաշնակէն. անոնք՝ որ խիղախութիւն ունին դէմ կենալու այս խմբակին կործանարար ընթացքին....։

Այս հարցին ԴՈՒՆ պէտք է պատասխանես, Հայ ժողովուրդ։

Դամոկլեան Սուրին տեղ՝ քու գլխուդ կախուած է այժմ Դաշնակի դանակը՝ բարակ մազով մը՝ եւ կ՚ըսպառնայ ջնջել ամէն գաղափար, որ իրեն դէմ է

.. Պիտի թողու՞նք, որ մարդակերպ այս հրէշները շարունակեն իրենց այս հակաօրինական եւ հակամարդկային ընթացքը, արիւնաշաղախ դիակներու վրայ կոխոտելով։

... Հայ ժողովուրդ, ցոյց տուր, որ կամք ունիս քու ճակատագիրդ վարելու։ Ցոյց տուր, որ գիտես վերջնականապէս ազատուիլ քու արիւնդ ծծող այս մակաբոյծ եղբայրասպաններու կարմիր երախէն։

ԱՊՐԻԼ 8Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ ՃՇԴԷ՛ ՔՈՒ ԴԻՐՔԴ.

ԱՊՐԻԼ 8Ի ԿԻՐԱԿԻՆ ՊՈՍԹԸՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՕՐՆ Է. ՄԵԶԻ ՀԵՏ ԵՂԻՐ ԱՅԴ ՕՐԸ, ԼՍԷ՛ ՄԵՐ ԽՕՍՔԵՐԸ։ (« Պայքար », 8 ապրիլ 1934)։

Չի՞ բաւեր այսքանը, գաղափար կազմելու համար Դաշնակցութեան հակառակորդներու պարկեշտութեան, լրջութեան, բարոյականի, ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան մասին։

Կամ արդեօք բացորոշ երեւոյթ մըն է այս։ «Պատասխանատո՞ւն»։ Արկա՞ծ։

Կ՚իմանաք տակաւին։

ՎԱՀԷ

Կը պահանջուի մաքրագործել Մարսէյլը

»»»··«««

Մարսէյլցիներու դաշնակցութիւնը պաշտօնագիր մը ղրկելով նահանգապետին, ընդհ. դատախազին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին, պահանջեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, քաղաքը մաքրագործելու եւ բոլոր կասկածելի տարրերը չէզոքացնելու համար։ Միութիւնը դիմած է նաեւ նահանգային ընդհ. ժողովին, քաղաքապետական ժողովին եւ առեւտրական սենեակին, որպէսզի աւելցնեն ոստիկանութեան ուժերը։ Բոլոր կազմակերպութեանց հրաւէր ուղղուած է, որպէսզի կոչ մը ուղղեն վարչապետ Տումէրկի, խստօրէն մաքրագործելու համար Մարսէյլը։

Տուրքերու Օրէնքը պիտի փոխուի

Կառավարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, բարեփոխելու համար տուրքերու օրէնքը, որ չափազանց ծանրաբեռնուած է։ Ելմտական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը բացատրէ թէ ինչու անհրաժեշտ է փոփոխել օրէնքը։ Այս առթիւ կը հաստատէ թէ ծրագրուած փոփոխութեանց շնորհիւ, տուրքերը միօրինակ ձեւի մը պիտի վերածուին եւ պիտի թեթեւնան։ Նոր ծրագիրը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի վերադարձէն անմիջապէս վերջ

Ժողովրդային դատարան Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն մասնաւոր ատեան մը կը կազմուի, դատելու համար դաւաճանութեան, լրտեսութեան եւ հակապետական գործունէութեան յանցանքները։ Ատեանը պիտի կոչուի ժողովրդային դատարան եւ պիտի բաղկանայ հինգ անդամներէ, որոնք պիտի նշանակուին վարչապետին կողմէ, հինգ տարուան համար։ Իր վճիռները անվերաքննելի են։ Ամբաստանեալը կրնայ փաստաբան բռնել միայն ատեանի նախագահին համաձայնութեամբ կամ բոլորովին զրկուիլ։ Ատեանը մահուան պատիժ կրնայ սահմանել այն բոլոր արարքներուն համար որ կը սպառնան պետութեան ապահովութեան, որ եւ է միջոցով։ Բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ սուտ հրատարակութիւններ կ՚ընեն եւ կը վնասեն գերման ազգին վարկին։ Այս պատիժին ենթակայ են նաեւ արտասահմանի այն Գերմանացիները որ կը գտնուին նոյն յանցանքին մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ''ԶՈՄ,,Ի ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կարմիր երդիքով սպիտակ տուն մը, պատերը բաղեղներով կանանչապարդուած, մուտքի դրան երկու կողմերէն վարդենիներ կը չուլլուին ու կը բարձրանան դէպի պատշգամբ՝ ուր տանտիրուհին (բնականաբար երիտասարդ եւ գեղեցիկ կին մը) ընթերցանութեամբ կամ ձեռագործով է զբաղած։ Բակին մէջ կը հրճին հաւեր, բադեր, սագեր, գոյնզգոյն աղաւնիներ ու նապաստակներ։ Մուտքի դուռէն բակին դուռը տանող ճամբան եղրեւանիներով է եզերուած։ Այս համեստ ու մաքուր շէնքը շրջապատուած է պտղատու ծառերով, ցորենի ոսկեգոյն արտերով եւ կանանչ մարգագետիններով՝ ուր ծառերու շուքին, պառկած կ'որոճան լեցուն ծիծերով գեղեցիկ կովեր։ Ամէն ինչ կ'արտայայտէ առատութեամբ։ [illegible] Ասոնց են թարմ եւ չոր պտուղը, կաթն ու մածունը, կարագը, մեղրը եւ թարմ հաւկիթը։ Որպէսզի պատկերը լրիւ ըլլայ, գոնէ մօտաւորապէս, չմոռնանք խաղողի այգիները եւ խաղողի հիւթին հետ կապուած բոլոր բանաստեղծութիւնները, վերջապէս զուլալ ջուրով աղբիւր մը որ ծնունդ կուտայ գեղջուկ վտակի մը։ Այս վտակն ալ անհրաժեշտ է որ ննջասենեակի պատուհանին տակէն անցնի եւ օրօր կարդայ, որպէսզի վաստակաբեկ ագարակապանին քունը տանի։

Այս է առհասարակ պատկերը զոր կ'ունենան մեր « քաղքենի » հայրենակիցները իրենց մտքին մէջ, երբ կը խորհին ագարակի մը մասին ու կը մոռնան տեղ տալ, այդ ամէնուն կողքին, գոմի մը, աղբանոցի մը եւ վերջապէս աշխատանքին։

Ճիշդ է վերը յիշուած առաւելութիւնները կարելի է ունենալ, աւելի կամ նուազ առատութեամբ, աւելի կամ նուազ համապատասխան իւրաքանչիւրի երազած կամ երեւակայած ագարակին, բայց այս ամէնը նոյնիսկ իր ամենահամեստ իմաստով, կը պահանջէ տքնաջան եւ յամառ աշխատանք։ Գիւղացիին արտադրածը իր ճակտի քրտինքի պտուղն է եւ այդ ապրանքը՝ անխոնջ աշխատանքի. Նախանիւթը, շատ դէշ կը վճարուի, մանաւանդ եթէ արտադրողը անհամբեր կը սպասէ տարուան բերքի վաճառման։ Այս պատճառով ալ հողի մշակը միշտ դէշ կը վճարուի։ Այլապէս ի՞նչու ամէն երկրի մէջ մամուլը պիտի ստիպուէր աշխատաւորներու ազգասիրութեան կոչ ընել, զանոնք հողին վերադարձնելու համար։ Ի՞նչու հողը պիտի լքուէր ի նպաստ համայնակուլ գործարաններուն, ու այս հակառակ եղած ազգասիրական թախանձանքներու։

« Զոմ »ի համար երազուած եդեմական պարտէզի վայրերը շատ սուր փուշեր ունին։ Մենք կ'ուզենք, որ « Զոմ »ը նախապէս ծանօթանայ այդ փուշերուն հետ եւ զինուի անոնց դէմ։

Հողը միշտ ալ ապրեցուցած է զինքը մշակողները։ Ոչ մէկ պատճառ ունինք ենթադրելու թէ « Զոմ » ընտանիքը բացառութիւն պիտի կազմէ, պիտի զրկուի հողի ընծայած բարիքներէն։ Բայց ասոր համար, ագարակը [illegible] մը ըլլալէ աւելի, պէտք է ներկայանայ առեւտրական ձեռնարկ մը եւ ան այդ ալ քննուի։

Ճիշդ է որ մեր հայերը առանց ժառանգութական մեծ մեծ տիտղոսներ կրելու, կրցած են հողը մշակել եւ անկէ օգտուիլ։ Բայց չմոռնանք որ նոյն պայմաններուն մէջ չենք գտնուիր, անոնց ժառանգական փորձառութիւնէն զրկուած ենք եւ աւելի կարեւորը, չպիտի ուզէինք անոնց պէս հաց ու պանիրով եւ հետն ալ պաղ ջուրով գոհանալ։ Փոխուած են աշխատանքի պայմանները եւ կեանքը ապրելու ըմբռնումը։ Որպէսզի առեղծուածք ագարակը համապատասխանէ ներկայ պայմաններու պահանջներուն, որպէսզի տրուած դրամագլուխը արդիւնաւէտ ըլլայ եւ աշխատողները իրենց ապրուստը շահին, պէտք է որ « Զոմ »ի ագարակին կազմակերպիչները ըլլան իրատես։

Յոռետեսութիւն չէր ըլլար սեւցուած ոգեւորութիւնը աւելի եւս զարգացնել։ Հայաստան գացողներու պարագան թող օրինակ ըլլայ մեզի։ Զգուշանանք նոր յուսախաբութիւններէ։

Ամէն անոնք որ պիտի երթան «Զոմ»ի ագարակին մէջ աշխատելու, պէտք է գիտնան թէ հողը ապերախտ չէ, բայց շռայլօրէն ալ չի վարձատրեր։ Հոն, աշխատանքի ժամ չպիտի ըլլայ եւ ոչ ալ օր կամ եղանակ։ Պէտք է աշխատիլ երբ որ հարկ է։ Աշխատանքը ինքն է որ կը հրամայէ եւ հողի մշակը աշխատանքի գերին է։ Երբ կը մտածէք թարմ կաթի ու կարագի մասին, մի՛ մոռնաք կենդանիներու մաքրութիւնն ու թրիք մաքրելու աշխատանքը։ Թարմ հաւկիթ ունենալու համար, պէտք է նախ հաւնոցի մաքրութեան հսկել եւ հաւերու ծիրտէն չզզուիլ։ Կարմիր յոլիկէն սկսած մինչեւ խաղողն ու ձմերուկը, կը պահանջեն ջուր, ու ագարակի մասին մտածողը մաքուր օդին հետ յանձն առնելու է նաեւ աղբանոցի հոտը։ Մէկ խօսքով, ամէն ինչ կապուած է աշխատանքին ու միայն համեստօրէն եւ յամառութեամբ աշխատելով կարելի է հողէն հաց հանել։

Ագարակ գացողներու կողմէ այս տարրական յանձնառութենէն վերջ, առաջադրուած ձեռնարկին յաջողութեան համար կան պայմաններ՝ որոնք կը պահանջեն անմիջական քննութիւն։ Անոնց գլխաւորները՝

1. Ընկերութեան ձեւը։
2. Դրամագլուխը։
3. Ագարակին վայրը։
4. Ագարակը գնե՞լ թէ վարձել։
5. Ագարակը աշխատցնողներու թիւը եւ.
6. Վարիչ մարմին։
7. Հաշուապահութիւն։
8. Շուկայ եւ յաճախորդ։
9. Կազմակերպիչ յանձնախումբ։

Ա. Ընկերութեան կազմութիւնը.— Ընկերութիւն կազմելու զանազան ձեւերը օրէնքով նախատեսուած են։ Պէտք է ընտրել ձեւ մը՝ ընկերութիւնը կազմելու, որ համապատասխանելով հանդերձ առաջադրուած նպատակին, ապահովէ բաժնետէրերու շահը ընկերութեան լուծուելու պարագային։ Դրամագլուխին եւ աշխատողներուն պարտականութիւնները կամ իրաւունքները ճշդուելու են։

Բ. Դրամագլուխը.— Կարծուածէն շատ աւելի դրամ է պէտք (քիչ վերը կը խօսինք այդ մասին)։ Միայն Զոմի անդամներուն վրայ յոյս դնելը ժամանակի կորուստ է։ Պէտք է խորհիլ նաեւ ուրիշ աղբիւրներու մասին։

Գ. Ագարակին վայրը.— Տրուած ըլլալով Փարիզի շրջակայքը գտնուած ագարակներուն մօտիկութեան առաւելութիւնը Փարիզի շուկային վրայ, հողը շատ սուղ կ'ըլլայ։ Միւս կողմէն թող չկարծուի թէ միայն Փարիզի շուկային հետ կարելի է գործել։ Գաւառական կեդրոններ կան որ շատ գոհացուցիչ պայմաններով կրնան սպառել եւ վարձատրել Զոմի ագարակին բերքերը։ Ուրեմն ուշադրութիւնը պէտք չէ կեդրոնացնել միայն Փարիզի շրջակայքին վրայ։

Դ. Ագարակը գնե՞լ թէ վարձել.— 20—25 հոգիի աշխատանք հայթայթող ագարակ մը բաւական սուղ կ'ըլլայ, գնելու մասին մտածելն իսկ աւելորդ է։ Վարձելու առաւելութիւններու մասին խօսուած է արդէն, աւելորդ անդրադառնալ այդ կէտին վրայ։ Կողմնակից ենք վարձու ձեւին։

Շրջանի մը վրայ ընտրութիւն կատարելէ վերջ, կարելի է քանի մը մասնագէտներու եւ մէկ կամ երկու վստահելի ու փորձառու գիւղացիներէ բաղկացած խումբի մը վստահիլ հողին ընտրութիւնը։ Այդ ուղղութեամբ մեր ցուցմունքները աւելորդ են։

Ե. Ագարակը աշխատցնողներու ընտրութիւն.— Մեզի համար Զոմի ագարակը առեւտրական ձեռնարկի կողքին եւ անկէ աւելի՝ ազգային [illegible] մըն է։ Հաւաքական ուժով ձեռք ձգուելիք արդիւնքը, համայնական աշխատանքի այս ձեւը, յաջողութեամբ պսակուելը մեզի համար ազգային — բարոյական արժէք ունին։ Ցանկալի է որ խնդրոյ այս կենսական կէտին՝ ագարակը աշխատցնողներու ընտրութեան ընծայուի հարկ եղած կարեւորութիւնն ու ուշադրութիւնը։

Ընտրուածները ըլլալով հաւաքական աշխատանքի մը զինուորագրեալները, պէտք է ունենան խիստ կարգապահութեան ոգի։ Իր էշը առաջ քշելու տրամադիր խառնուածքները վտանգաւոր են։ Մէկուն չկամութիւնը կրնայ անդրադառնալ ամբողջ գործին վրայ։

Երկրորդ Զոմի ագարակը գացողները պէտք է ըլլան լաւ աշխատողներ, հողը սիրող եւ մանաւանդ հողի աշխատանքը, կենդանիներու խնամքը ճանչցողներ. Սխալ է կարծել թէ առաջին հանդիպողը կրնայ ագարակի մէջ աշխատանքը կատարել։ Կով կթելն իսկ մասնագիտութիւն է, եւ գոյութիւն ունին գիւղացիներ միմիայն կով կթելն սորվեցնելու համար։ Որպէսզի աշխատանքը արդիւնաւոր ըլլայ, պայման է որ աշխատողը տէրն ըլլայ իր գործին։ Այս կէտը աւելի եւս կարեւոր կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք որ ագարակի ամէն մէկ թիզ հողի բաղադրութիւնը, կամ ամէն մէկ կենդանիի առաւելութիւններն ու թերութիւնները նախապէս ճանչցող ագարակատէր չունինք, որ առաջնորդէ նորեկները։ Պէտք է ընտրել ուրեմն ագարակի զանազան աշխատանքներուն ծանօթ աշխատաւոր տղաք եւ մէկ կամ երկու մասնագէտ տղաք, որ ընդունակ ըլլան առօրեայ աշխատանքները կարգադրել, աշխատանքի բաժանումը կատարել եւ ուրիշ կարգադրութիւններ ընել անոնց ու պահանջին համաձայն։

Թող երախայական կամ աւելորդ չկարծուին այս մանրամասնութիւնները, առաջադրուած գործի յաջողութիւնը ուղղակի կապուած է աշխատողներու մտայնութեան եւ խառնուածքին հետ։ Գործարանի բանուորական հոգեբանութիւնը չի յարմարիր այս ձեւի աշխատանքներուն։

Զ. Վարիչ մարմին.— Անհրաժեշտ է աչալուրջ եւ առանձնած պատասխանատուութեան ձեռնհասութիւնն ունեցող վարչութիւն մը, որ ըլլայ միեւնոյն ատեն [illegible], հաշուապահ, առեւտրական եւ վարչագէտ։

Է. Հաշուապահութիւն.— Մասնաւոր հաշուապահի պէտք չկայ։ Նախատեսելու է մէկը որ ընդունակ ըլլայ հաշուապահութիւնը տանիլ եւ ագարակի աշխատանքներուն ալ մասնակցիլ։ [illegible] հաշուապահութիւն մը անհրաժեշտ է։

Ը. Շուկայ եւ յաճախորդ.— Մնայուն եւ վճարող յաճախորդներու ցանց մը պայման է, գործին տնտեսական յաջողութեան համար։ Կարծուածէն աւելի դժուար է լաւ յաճախորդներ գտնելը։ Ի հարկէ դեռ կանուխ է յաճախորդներու մասին խօսելու համար, բայց գիտնալու է որ շատ են այն գործարանները եւ կամ փոքրիկ սեփականատէրերը որ կը սնանկանան, որովհետեւ յաճախորդներ ունին որոնք չեն վճարեր։

Թ. Կազմակերպիչ յանձնախումբ.— Վերջապէս կ'առաջարկենք կազմել յանձնախումբ մը, ուսումնասիրելու համար վերոյիշեալ հարցերը։ Յանձնախումբը յետ մանրակրկիտ քննութեան՝ կը հրապարակէ իր եզրակացութիւնը եւ Զոմը կուտայ իր որոշումը։ Կը կարծենք թէ ամէնէն կարճ ճամբան է այս, իբրեւ լուծում ոչ մէկ անպատեհութիւն ունի։

Մինչ այդ, որպէսզի ջուր ծեծած չըլլանք եւ Զոմի ագարակի գործիչները ունենան որոշ տուեալներ, դիմեցի մեր կաթնարանի (համագործակցական) վարիչ պատուիրակ Գ. Դիլեարին որ նախագահն է զանազան հողագործական եւ անասնաբուծական ընկերութիւններու եւ միեւնոյն ատեն՝ հողագործական կուսակցութեան Առէնի նահանգի հատուածին։ Ասորեւ թարգմանաբար կ'ամփոփեմ հարցումներուս եղած պատասխաններուն միտքը։

1. Տարածական մշակութիւն (Քիւլթիւր էքսթանսիվ).— Այս ձեւի մշակումով 100 հէքթար տարածութեամբ ագարակի մը մէջ կարելի է վեց հոգիի միայն գործ հայթայթել եւ կ'արժէ.—

Ա. Ագարակի գնումը՝ 350.000 ֆր.

Բ. Մեքենաներ եւ անասուններ՝ 225.000 ֆր.

Գ. Շարժուն դրամ ագարակի շահագործման համար՝ 25.000 ֆր.։

Իսկ եթէ այս ձեւի մշակութեան համար հողը վարձուի, ընդունուած սովորութեան մը համաձայն, վարձքը կը ճշդուի ցորենով եւ կը հաշուեն միջին հաշուով 150 քիլոկրամ ցորեն իւրաքանչիւր հէքթարի համար։

2. Խառն մշակութիւն.— Մինչեւ 100 հէքթար տարածութեամբ ագարակ մը որ յարմար ըլլայ խառն մշակութեան եւ անասնապահութեան, պէտք է հաշուել 750.000 ֆրանք գնելու եւ հէքթարին 180 քիլօ ցորեն՝ վարձելու համար։ Այս ձեւի մշակութեամբ 100 հէքթարին վրայ կարելի է 10 հոգիի համար աշխատանք ունենալ։

3. Գերարտադրական մշակութիւն (Քիւլթիւր էնթանսիվ).— Այս ձեւի մշակութեան յարմար ագարակ մը, մինչեւ նոյն տարածութեամբ, ուր կարելի ըլլայ նաեւ զբաղիլ խոզարուծութեամբ, կաթնարանով եւ բանջարամշակութեամբ, կրնայ գործ հայթայթել 15—17 հոգիի եւ կ'արժէ դրամագլուխի փոքրիկ յաւելում մը երկրորդ ձեւի մշակութեան յարմար ագարակի մը գնին վրայ։

Գործին շահաւէտ ըլլալը կապուած է, կ'ըսէ, առաւելապէս ագարակի աշխատանքին լաւ կամ դէշ կազմակերպուելուն հետ, մանաւանդ աշխատողներու եւ վարիչներու արհեստագիտական եւ գործնական ծանօթութիւններու, և վերջապէս կ'աւելցնէ՝ «համայնական տնտեսութեան այդ ձեւը գոյութիւն չունի Ֆրանսայի մէջ, բայց կրնայ յաջողիլ, եթէ գործի լծուած մարդիկ ունենան Ֆրանսացիներէն տարբեր մտայնութիւն։ Ֆրանսացիներուս մօտ մեծաւորներուն հնազանդիլը եւ աւելի կարեւորը յարատեւութեան ոգին կը պակսի»։

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

''Ա. ՆԻԿՈԼ,, ՄԸՆ ԱԼ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Էտիրնէէն կը գրեն պուլկարական «Նովօ Վրէմէ» թերթին.—

Պոլսոյ մէջ, հոս, ինչպէս նաեւ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ ցրուած են գիրք մը՝ «Պուլկարիա եւ Պուլկարները» որ անլուր անարգանք մըն է մեր հայրենիքին ու մեր ազգի հասցէին. Մինչեւ հիմա Պուլկարիան եւ Պուլկարները այնքան կոպտօրէն, նկարագրուած, այնքան գռեհկօրէն թքնուած չէին, որքան այս գրքին մէջ։

Գիրքը գրուած է Էտիրնէի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրէֆի կողմէ եւ հրատարակուած է այս տարուան առաջին ամիսներուն։ Հետաքրքրական է որ հեղինակը՝ Մէհմէտ Շէրէֆ երեսփոխան է Խալքի — կառավարական կամ Ըսմէթ փաշայի եւ Ռիւշթիւ պէյի կուսակցութեան, որոնք հիւրեր էին Պուլկարիոյ՝ անցեալ տարի. Թուրք երկու պետական անձերը հաւաստեցին եւ երդուեցան իբրեւ յաւերժ բարեկամներ Պուլկարիոյ, բայց այժմ կը հանդուրժեն որ իրենց մէկ քաղաքական բարեկամը ցեխ նետէ այն ամէն բաներուն վրայ, որոնք Պուլկար անունը կը կրեն։ Ցաւալի է նաեւ որ Մէհմէտ Շէրէֆի գիրքը տպագրուած է Թուրք պաշտօնաթերթին՝ «Հաքիմիէթի Միլլիէ»ի տպարանը։ Գիրքը պարզ թուղթով եւ աժան գինով է, որպէսզի կարելի ըլլայ տարածել ամբողջ երկրին մէջ։

Չենք կրնար տալ գրքին բովանդակութիւնը։ Անոր մէջ անարգուած է ամբողջ ազգը, անոր անցեալ եւ ներկան ներկայացուած է իբրեւ ամենավայրենին, ան կը թքնէ մեր պետութեան եւ հանրային կեանքին ու Պուլկարիոյ եւ Պուլկարներու հասցէին ամէն բանի մասին բացառականօրէն կ'արտայայտուի։ Խնայուած չէ ոչ մէկ ազգային կամ մարդկային արժանիքի ու զգացումի։ Ամէն ինչ պղծուած է, ճիշդ այնպէս ինչպէս Թուրք պաշտօնեաները կը պղծէին ամէն ինչ՝ մեր գերութեան շրջանին։ Իսկ այդ գերութիւնը գրքին մէջ ներկայացուած է իբրեւ Պուլկարներու ոսկեշրջանը։

Հոս պիտի տանք միայն քանի մը գնահատումներ եւ արտայայտութիւններ՝ այդ հայհոյիչ գրքէն։

Պուլկարները թրքական ծագում ունին եղեր։ Անոնց երակներուն մէջ կը հոսի թրքական արիւն, բայց երբ անոնք Պալքանները եկան, խառնուեցան ու Սլաւները զանոնք ազատագրեցին. Պուլկարները անցեալին մէջ սորված են միայն մէկ բան,— քանդել եւ աւերել։ Միայն Թուրքերը մշակութային մեծ յիշատակներ թողած են եղեր Պուլկարիոյ մէջ— ու մանաւանդ 500ամեայ իշխանութեան ընթացքին, պուլկար ազգը աւելի երջանիկ է եղեր եւ աւելի լաւ կառավարուած։

58րդ էջին մէջ գրուած է.— Պուլկարները ամէն բանէ առաջ անկիրթ են, լիրբ, անպատկառ։ Անոնք մշակոյթէ զուրկ են. եւ երբ քրիստոնեայ դարձան, բոլորովին կորսնցուցին թրքական իրենց ցեղային առաքինութիւնը։ Անոնց պետութեան մէջ ոչ եւ է հեղինակութիւն չկայ եւ Նէօյիի դաշնագիրը շատ արդարօրէն Պուլկարները զրկած է կարգ մը իրաւունքներէ եւ անոնց զինուորական ուժը իջեցուցած է զէրոյի։

55րդ էջին մէջ Պուլկարներու մասին հետեւեալ բնորոշումը կ'ընէ.— «Պուլկարները կրնան սպաննել, աւարել եւ հրդեհել, շամփուրներու վրայ շարել փոքր տղաք. կիներու արգանդին սուրեր անցընել,— որ իրենց մասնագիտութիւնն է։ Թրքական մշակոյթին վրայ, զոր թողած են անոնք, Պուլկարները մէկ [illegible] իսկ աւելցուցած չեն։ Անոնք կռուելու ոգի ունին եւ գեղեցիկ արուեստները այդ հոգիին մէջ տեղ չեն գտած։ Պուլկարները միայն մէկ ուժ ունին.— սպաննել։ Պուլկարիոյ մէջ ոչ ոք ապահով է իր կեանքի մասին։ Դիտեցէք զիրենք երբ կը ճաշեն։ (Հոս հեղինակը կը նկարագրէ թէ ինչպէս Պուլկարները իրենց հինգմատները կը խոթեն կերակուրին մէջ ու [illegible] եւ պղպեղ կը լափեն)։

Կարելի չէ բացատրել այն լեզուն, որով գրուած է այս գիրքը։ Անիկա հաւաքածոյ մըն է ամենակոշտ անարգանքներու, անէծքներու, խեղաթիւրումներու [illegible] եւ ամբողջ պատմութեան։

Այս գիրքը կը խոցէ Թուրքիոյ ամբողջ պուլկար հասարակութեան սիրտը։ Եւ սակայն, մինչեւ այժմ ոչ եւ է բողոք բարձրացած չէ Թուրքերու կողմէ։ Մինչ իբրեւ հեղինակի անուն կայ Հանրապետութեան նախագահ Կազի Մ. Քէմալի կուսակցութենէն երեսփոխանի մը անունը.

Մենք կը յուսանք թէ Թուրքիոյ հանրածանօթ բարեկամները, որոնք Մուսթաֆա Քէմալի Սոֆիայի այցելութիւն կուտան, արտաքին նախարարութիւնը, Սոֆիայի Թուրքեւպուլկար ընկերակցութիւնը եւ շատ մը ուրիշ շրջանակներ պիտի բողոքեն պուլկար ազգին ու Պուլկարիոյ հասցէին եղած այս հայհոյանքին դէմ։

«Նովօ Վրէմէ» հրատարակելէ վերջ վերեւի թղթակցութիւնը, իր կողմէ կ'աւելցնէ.—

Վերեւ կուտանք մեր պատահական թղթակցին նամակը։ Մենք հնարաւորութիւն ունեցանք տեսնելու այդ գիրքը։ Կը յուսանք թէ մեր դեսպանները, հիւպատոսները, փոխ — հիւպատոսները, դեսպանական քարտուղարները, որոնք Էնկիւրի, Պոլիս եւ Էտիրնէ կը գտնուին, արթնցած են ու արտաքին նախարարութեան ուղարկած են այդ գիրքը։ Նախարարութեան մէջ կան մարդիկ որոնք անհատական նամակներ կը ստանան Թուրք հան–

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

— Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ, հարկաւ քեզ համար պզտիկ եմ, չէ՞ որ դուն էլ ես մեծանում. այդ [illegible] չի լեցուի երբեք։ Նախաճաշեց ու պատրաստուեց քաղաք իջնել։

— Մայրիկ ջան, ճաշը ուշ պատրաստիր, կարող եմ ուշանալ, այնքան մարդ ունիմ տեսնելու։

— Հա՛, որդի, պէտք է որ այցելես ազգականներին։ Առաջ գնա հօրեղբօրդ. վերջապէս մեր տոհմի մեծն է, ձեռքը համբուրէ։

— Կ'երթամ, կը համբուրեմ, կարծում ես մեծանալով մոռացե՞լ եմ յարգ ու պատիւ տալ իմ մեծերին։ «Յարգիր, որ յարգդ աւելնայ», այդպէս չե՞ս դաստիարակել մեզ, մայր, չեմ մոռացել, ո՛չ, չեմ մոռանայ։

Բայց ներիր ինձ, մա՛յր, նախ քան տոհմի մեծին, հօրեղբօրս երթալը՝ ես աւելի մեծ, աւելի կարեւոր տեղ ունիմ գնալու, աւելի մեծ պարտականութիւն ունիմ կատարելու։

Պէտք է գնամ ներկայանամ զինուորական իշխանութեան. յայտնեմ տեղ հասնելս, տամ հասցէս. Իշխանութիւնը պիտի գիտնայ իր ամէն մի զինուորի տեղը, որ պէտք ունեցած դէպքում՝ գտնի նրան։

— Ի՞նչ ես ասում, որդի, մի՞թէ կռուի վախ կայ։

— Ո՛չ, ո՛չ, մի վախենայ. բայց զօրքը միշտ զօրք է, ու զինուորը միշտ զգաստ, միշտ պատրաստ պիտի գտնուի։ Վտանգը որ գայ, մեզ չի ասի, թէ ե՞րբ կը գայ։

— Դու գիտես, որդի, այդ բոլորին ես չեմ հասկանում։ Միայն թէ շատ չյոգնեցնես քեզ. շուտ տուն դառնաս, անօթի չմնաս, գինի շատ չխմես, սեւն ու ճերմակը իրար չխառնես, գիտես, էլի, լաւ չէ. կը վնասէ։

Արամը ծիծաղում է.

— Ա՜խ, մայրիկ ջան, դուք մեզ միշտ փոքր, միշտ խրատի կարօտ էք համարում։ Պիտի հետեւեմ բոլոր խրատներիդ. սեւն ու ճերմակը իրար չպիտի խառնեմ. դու հանգիստ կաց։

Վերջապէս Արամն ազատուած մօր գգուանքներէն ու խրատներէն՝ փողոցումն է, իջնում է քաղաքի կենտրոնը։

Ոտքերի տակ դղրդում է գիշերը տեղացած փափուկ ձիւնը. [illegible], շողող արեւ կայ. համբուրում է ծոծրակը, խածում է ականջը, խտտում է աչքերի մէջ, օդի հետ մտնում է բերանը, շնչի հետ ծորում է թոքերը. սիրտը ու ... ի՞նչ լաւ է կեանքը, ապրիլ այսպէս, արեւի տակ, արեւի հետ, լինել արե՛ւ, արե՛ւ։

Ծառերի ճիւղերը բեռնաւորուած են ձիւնով. ի՞նչ սիրուն են, ադամանդներ ունին իրենց մէջ, խարեբաներ, արեւէն գողցուած գոյներով ուզում են խաղալ արեւի համբերութեան հետ. Սո՛ւտ, երազ, քիչ յետոյ հովը կը թափէ ձեզ, արեւը կը հալեցնէ ձեզ. չի՛ լինի ձեր ադամանդը, չի՛ մնայ ձեր փայլը։ Ինչ փոյթ. հիմա կայ, հիմա պսպղում է, սիրուն է, սիրո՛ւն է, սիրուն, մի բան է կեանքում, կեանքն ինքն է։ Արեւէն գողցուած ցոլքերով՝ խարուսիկ ադամանդներ։

Ծնծղուկների ճլվլոց. վեր ու վար ցատկռտուք, աղաւնի մի կռինչ, ծխնելոյզներէն [illegible] ծուխ, մի պատուհանէ մանկական մի ճիչ, մի այլ տնէ երգի մի [illegible], մի ապակու յետեւում մի ժպիտ, մի այլ տեղ թախծոտ, կարօտի մի [illegible], մի տեղ երկու դրացիների վէճ, մի այլ տեղ... բայց մի՞թէ կարելի է թուել, թէ մարդու աչքն ու ականջը, իր իսկ ցանկութեան հակառակ, ինչե՛ր կը մտնեն, ի՛նչ [illegible], ի՛նչ աւերիչ գործ կը կատարեն, ի՛նչ յոյզ, ի՛նչ ապրում կը պարտադրեն։ Այդպէս՝ կեանքի մէջ, կեանքի հետ Արամն իջնում է քաղաքի հրապարակը։

Աշխատանքի պահ է. փողոցները պարապ են համարեա։ Ահա խորհրդարանը, [illegible] դրօշը ծածան — ծածան, համատարած սպիտակութեան մէջ, որքա՜ն գեղեցիկ են նրա վառ գոյները։ Արամը կանգնում է խորհրդարանի առջեւ, ինչո՞ւ, չգիտէ։ Փափաք ունի վեր բարձրանալու, տեսնելու այն մարդկանց, որ կրում են [illegible] անունը, որ ընտրեալներն են ժողովրդի, որ վերջապէս սահմանողն են հայ երկրի օրէնքների։ Պահակ չկայ դրան առջեւը, ել ու մուտքն ազատ է։ Յանկարծ [illegible], թէ ոտքերն են տանում իրեն, չգիտէ, բարձրանում է երկրորդ յարկը։

Լրատու պաշտօնեան հարցնում է նրան.

— Ո՞ւմն էք կամենում։

Արամը չգիտէր ինչ ասել. նա իսկապէս գործով չէր եկած, որ եւ է մէկին չէր ուզում։ Նա դեռ չէր գտել իր տալիք պատասխանը, երբ դէմն ելաւ մի երիտասարդ սպայ։ Արամն ուղղուեց զինուորական բարեւ տալու համար. ձեռքը տարաւ ճակատին։

— Արա՛մ, Արամ ջան, այս դո՞ւն ես

Սպան խորհրդարանի պարէտն էր. [illegible] Սուրէնը՝ ինչպէս անուանում էին նրան։

— Սուրէն ջան, դուն այստեղ ի՞նչ գործ ունես։

Նրանք համբուրուեցին, ընկերներ էին։

— Այստեղ եմ ծառայում.

— Ազատուեցի՞ր ուրեմն, Արամ ջան, տուն եկար վերջապէս։

— Ոչ, ինչպէս թէ ազատուեցի արձակուրդով եմ եկել, հանգստի համար։

— Ես կարծեցի թէ նեցուկներիս ընկերդ...

Նրան կանչեցին, խօսքը կիսատ թողեց, ու մօտեցաւ մի նորեկ մարդու.

Դռները բացուեցին ու գոցուեցին երիտասարդ ու տարէց մարդիկ, [illegible] դէմքերով, մտան ու ելան այս ու այն սենեակը։ Մի դուռն յետեւ գրամեքենաների չխչխկոց էր լսւում, կեանք կար շէնքում, գործ էր գտնւում։ Սենեակներէն մէկի դուռը բաց էր, շարքով պահարաններ էին շարուած, խորհրդարանի [illegible] էր. մի երիտասարդ խորհրդական գիրք էր հանում պահարանէն.

— Խորհրդարանի դիւանատունն է, Արամ ջան, ասաց Սուրէնը, որ [illegible] նորեկ մարդը՝ դարձել էր Արամին։

ԽԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(8)

(Շար.)

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»» . . ««««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԳԱՀԻՐԷ.— Կ'ողբանք հայ ժողովուրդի բարեկամին և մեծ հայրենասէրին կորուստը։ Մայկեսյան գնեղ.

Կ. Խաչի Վարչութիւն

ՓԱՐԻԶ.— Ցանուն Ամերիկայի Մարտա Ֆանսի Կեդր. Վարչութեան, կ'ողբանք Մեծ Հայու, գրչի անմահ վարպետի եւ «Մուրատ»ի սքանչելի հեղինակի անդառնալի կորուստը։

Վահան Համբարձումեան
Նեյսէս Գչիկեան

ՓԱՐԶՕ.— Հ. Ց. Դ. Մուրատ խումբը խորին կսկիծով կ'ողբայ կորուստը մեծ վեթերան ընկերոջ եւ կուսակցութեան վաստակաւոր գործիչին, Մ. Վարանդեանի

ՏԷՄԻՆ.— Մեր վշտակցութիւնը Վարանդեանի ընտանիքին՝ մեր անզուգական արիքունին՝ Մ. Վարանդեանի անակնկալ մահուան առթիւ։

Կ. Խաչի Մասնաճիւղ

ԳԷՑՐՈՒԹ.— Բժ. Հ. Օհանջանեան կը խնդրենք թարգման հանդիսանալ մեր խորին վշտակցութեան։

Հայ Ճեմարան

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒԹ ԱՌԺԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաքօ Շէյրօ» խումբը եւ Տրակինեանի «Դանիէլ Վարուժան» խումբը՝ կը խոնարհին Դաշնակցութեան անմար վեթերանին՝ Վարանդեանի գագաղին առջեւ։

ԱԷՆԹ ԷԻԻԷՆ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները մեծ Հայուն՝ ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանի պարագաներուն։ Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք գագաղին առջեւ։

Կ. Խաչ

ԳԱՀԻՐԷ.— Կը խոնարհինք անմոռանալի Միքայէլի սրբազան գագաղին առջեւ.

Թուրիմա, Ռուբէն, Լիպարիտ, Սմբատ Սասյեան, Վահան Նաւասարդեան

ԳԷՐԼԻՆ, 30 ապրիլ.— Դառնապէս կ'ողբանք մահը մեր վեթերան ու վաստակաւոր ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի։

Ա. Աբեղեան. Ե. Տէր Մինասեան, Կ. Դուլթխանեան

ՍՈՖԻԱ, 30 ապրիլ.— Երկիւղածօրէն խոնարհելով ընկեր Վարանդեանի յիշատակին առջեւ, կը մխիթարինք համայն աղատատենչ հայութեան մեծ սուգին։

ՊԱԼԹԱՆԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՇԱԼԷԹ.— Հ. Յ. Դ. Բարդէն Սիւնի խումբը դառնօրէն կ'ողբայ դառնազին մահը վեթերան ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները ազգային գործիչ, տարարախտ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Եօզկատի բարեգործական Հայր. Միութեան Վարչութիւն

Անկեղծ ցաւով եմ ու կսկիծ զգում խեղճ Միքայէլ Վարանդեանի անժամանակ մահուան առթիւ։ Այդպիսի կորուստները հեշտ չէ փոխարինել։ Արդեօ՞ք հեռու է այն օրը, երբ հայրենիքի կարօտով այրած ու այնպէս մեռած հայրենասէր մարդիկ կարող կը լինին գտնել իրենց յետ մահու հանգիստը իրենց երազած հայրենիքում։

Մ. Վաչեանց

ՓԱՐԻԶ.— Կը խոնարհիմ իմ անզուգական սիրելի Միքայէլի, Դաշնակցութեան մեծ վեթերան եւ անձնուէր մարտնչողի անփոխարինելի կորուստին առջեւ։

Ա. Դիւլխանդանեան

ՊՐԱՑԹՐԸՆ Մ. Նահանգներ).— Մեր խորին վշտակցութիւնը մեր սիրելի Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Արուսեակ եւ Արմ. Բարսեղեան

ՓԱՐԻԶ.— (Վարանդեան եւ Ահարոնեան ընտանիքներուն).— Կը խնդրենք յայտնել մեր ցաւակցութիւնները։

Բէգլարեան — Զաւրեւ

ՓԱՐԻԶ.— (Տիկին Ահարոնեանին) Խորապէս ցնցուած մեր սիրելի եւ մեծ Վարանդեանի անակնկալ մահէն, կը խնդրենք ընդունիլ մեր սրտագին ցաւակցութիւնները

Արտաւազդ Համբեան

ՆԻՍ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Շէհիրէեան

ՓԱՐԻԶ.— Կը խոնարհիմ վաստակաւոր քարոզչի գագաղին առջեւ։

Ս. Տէր Թովմասեան

ՓԱՐԻԶ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները։

Աշոտ եւ Լիա Արծրունի

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Մեծ ընկ. Մ. Վարանդեանի ցաւալի մահուան առթիւ թոյլ տուէք յայտնել իմ ցաւս, յանուն իմ զէնքի ընկերներուս, որոնցմէ շատերը նահատակուեր են հայրենիքի ազատութեան համար

Փլյան

Խորապէս ցնցուած եմ ընկ. Մ. Վարանդեանի այդքան անսպասելի մահուան առթիւ։ Խնդրում եմ «Յառաջ»ին իմ անկեղծ ցաւակցութիւններս յայտնել սիրելի Ռիթային եւ Տիկ. Նուարդ Ահարոնեանին։

Լեւոն Նայիրցի

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր ամէնէն անկեղծ եւ սրտագին ցաւակցութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեծ գործիչին, վեթերանին եւ գրչի վաստակաւորին, Պ. Միքայէլ Վարանդեանի դաժան մահուան առթիւ։ Երկիւղածութեամբ եւ ազնուօր կը խոնարհինք իր շիրմին առջեւ, իր յիշատակը վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ։

Վասպ. Հայր. Միութեան Վարչ.

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ, ամենախորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Օր. Ռիթա Վարանդեանին, Տիկ. Նուարդ Ահարոնեանին եւ ազգականներուն, իրենց անմոռանալի հօր, եղբօր եւ ազգականին՝ վեթերան ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ.

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն, մեր շրջանի երեք խումբերու բոլոր ընկերներով միասին, երկիւղածօրէն կը խոնարհինք, մեր վեթերան եւ վաստակաւոր ընկերոջ՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ դագաղին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէ

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Տէմինի կոմիտէն եւ իր ընկերները, իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց վեթերան ընկեր Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ։ Խոր մեծարանքով կը խոնարհինք իր գագաղին առջեւ եւ կ'ուխտենք վառ պահել իր յիշատակը մեր սրտերուն մէջ.

Հ. Յ. Դ. Տէմինի կոմ.

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Խորին կսկիծով կ'ողբանք մեր անխոնջ ու անզուգական վեթերան ընկեր Միք. Վարանդեանի դառնաղէտ մահը։

Բարի եղէք թարգմանը հանդիսանալ իր սիրելի աղջկան ու տիկ. Ահարոնեանի մօտ, իմ եւ պարագաներուս խորին վշտակցութեան։

Վարպետ

ՇԱՎԻԼ, (Յառաջ).— Կը խնդրենք ձեզմէ որ թարգմանը ըլլաք մեր ամենախորին ցաւակցութեանց հայ մտքի եւ գրչի տաղանդաւոր վաստակաւորին, տարաբախտ Միքայէլ Վարանդեանի կսկծալի մահուան առթիւ, իր ազնիւ աղջկան Օր. Ռիթայի եւ ընկերութեանս Ֆրանսայի շրջանի նախագահ Ա. Ահարոնեանի եւ տիկնոջ։

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 25 Ֆր. կը նուիրեն վարչութեանս անդամները Շավիլի մանկապարտէզին։

Շավիլի Համազգայինի մասն. կաղմէ Մ. Սարգիսեան

ՌԸՆԱԺ, 2 մայիս (Յառաջ).— Մեր խորին ցաւակցութիւնները վեթերան ընկեր Մ. Վարանդեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Տունկի կուդանք մեր վաստակաւոր ընկերոջ թարմ շիրմին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբ

Յ. Գ.— 25 Ֆրանք կը նուիրենք Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին։

ՄԻԼԱՆ, (Յառաջ).— Մահուան առջեւ բառերը իրենց իմաստը կը կորցնեն։ Կը խնդրեմ իմ ցաւակցութիւնները յայտնել սիրելի Միքայէլ Վարանդեանի ընտանիքին եւ բոլոր բարեկամներուն։

Ճար. Սարեան

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Խորին յուզումով կը խոնարհինք մեծ ընկերարան Միքայէլ Վարանդեանի շիրմին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէ

ԿԱՐՏԱՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անզուգական ընկեր եւ վաստակաւոր գործիչ ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի կրսկծալի մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակ.

ԿԱՐՏԱՆ, (Յառաջ).— Ընկ. Միք. Վարանդեանի անփոխարինելի կորուստին առթիւ կը յայտնենք մեր ամենախորունկ ցաւակցութիւնները։

Լ. Գայաճանեան եւ եղբարք

ՊՕԼԷՆ, (Յառաջ).— Պոլէնի ընկերները եւ համակիրները կ'ողբան ընկեր Վարանդեանի անակնկալ մահը։

(Շար.)

բազմութեան նախագահէն։ Այդ նախարարութեան մէջ — նախարար, գլխաւոր քարտուղար, տնօրէն, պետ եւ բոլորը, բոլորը պարտաւոր են գիտնալ այս բաները եւ երեւան բերել ազգային արժանապատուութեան զգացումը։ Նոյն այդ նախարարութեան կը տրուին բողոքներ (Թուրքերու կողմէ) պուլկար թերթերու մէջ գրուածներու մասին եւ կը դադրեցուին թերթեր՝ պաշտպանելու համար առաւ — փախաւ տարրի մը անունը։ Այս գրքի մասին ի՞նչ կը կատարուի, սակայն, ո՞վ կը բողոքէ, ո՞վ կը պաշտպանէ Պուլկարին ու պուլկար պետութեան անունը։

Թուրքիա արթուն կը հսկէ

Այս խորագրին տակ, Թանի Գոլոսյ թղթակիցը, Վալէրի, կը քննէ թրքական գործերը։ Քաղուածաբար կու տանք գլխաւոր դիտողութիւնները.—

Անցեալ տարի Թուրք հանրային կարծիքը յանկարծակի վրդովուեցաւ, երբ Իտալիա հողային գրաւումներու ցանկութիւն յայտնեց։ Կը թուէր որ Իտալիոյ աչքը յառած է Անատոլուի կարգ մը նահանգներուն վրայ, մասնաւորաբար այն երկրամասին վրայ, որ կը նայի Երկոտասան կղզիներուն, որոնք հակակշիռի եւ զինուորական համախմբումի կարեւոր կայաններ են։ Թուրք մամուլը արձագանգ չտալու այս յուզումին եւ կառավարութիւնը փորձեց անգիտանալ։ Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէր հեռու իլ խաղաղական ցանկութեանց զարգացումին, մինչդեռ առեն չէր ուզեր խանգարել իր ջանքերը պալքանեան դաշինքին յաջողութեան մասին, թէ — թէեւ այդ դաշինքով կ'ուզէր պատասխանել իտալական աշխարհակալական արկածախնդրութեան

Թուրք մամուլը անտարբերութիւն եւ վերապահութիւն ցոյց տալով, լռութիւն պահելով ոչ թէ կը մերժէր հաւատք ընծայել իտալական ցանկութիւններուն, այլ ընդհակառակն կը խորհէր դուռ չբանալ անօգուտ վիճաբանութիւններու։ Մէկ թերթ միայն, որ վերէն կը ստանար իր ներշնչումները, գրեց. «Թուրքիա բաւական զօրաւոր է, յանդգնող պարտադրելու համար բոլոր անոնց, որոնք աշխարհակալական ցանկութիւններ ունին»։

Սակայն երբ վերջերս Մուսոլինի ճառ մը խօսելով անհրաժեշտութիւն մը կը նկատէր, Իտալիոյ համար, հողային նոր գրաւումներ կատարելը, Թուրք մամուլն ու կառավարութիւնը անտարբեր չմնացին այս անգամ։

Ամէն խօսք զատապարտուած չէ հովին յանձնուելու։ Այդպէս ալ եղաւ, երբ Հռոմի համաձայնութեան վաղորդայնին, Տուչէն անհրաժեշտ գտաւ, Իտալիոյ համար, տարածուիլ իր սահմաններէն դուրս, ասիական եւ ափրիկեան երկիրներու հետ գործակցաբար, առանց երբեք ճշդելու այդ գործակցութեան եղանակը։ Տուչէ սահմանեց նոյնպէս Ասիոյ այն հոգամասերն ալ, ուր կ'ուզէր տանիլ իտալական մշակոյթը։ Անշուշտ, անկարգ էր տարիքս, որովհետեւ ամէն ոք գիտէ՞ թէ ո՞ր էր այն հողամասը որուն յառած էր Իտալիա իր աչքը, մեծ պատերազմի վաղորդայնին։

Հազիւ թէ կարդացինք Մուսոլինիի ճառը, երբ թրքական մամուլը պայթեցաւ եւ խիստ արտայայտութիւն մը ունեցաւ։ Նոյն իսկ Գոլոսյ թերթերէն մէկը, որ ամէնէն շատ տարածուածն է, կ'ամբաստանէր Իտալիան թէ նախապատերազմեան շրջանի աշխարհակալութեան հետ կ'արձակէ։

Թուրք կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, իր գեսպանին միջոցով բացատրութիւն պահանջեց ճառին այն խօսքերուն մասին, որոնք կը վերաբերէին, Ասիոյ մէջ, իտալական գրաւումներուն։ Միաժամանակ Մուսոլինի խաւս պէյ հարցազրոյց մը ունեցաւ արտաքին գործոցն, Մուսոլինիի ճառին մասին։ Այս առթիւ Լա Թիւրքի կը գրէր. «Աւելորդ ճշդութիւն մը պատճառելէ յետոյ, կարելի չէր որ այս ճառը արձագանգ չունենար Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, որ տիրքան ուշադիր եւ զգայուն է ազգային պաշտպանութեան հարցերուն մասին»։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, իր զեկուցման անհրաժեշտ ունեցութիւններ տանելէ յետոյ, պատասխանեց հարցապնդումին, առանց երբեք կարենալու խաղաղեցնել յուզուած հանրային կարծիքը։ Մամուլը տարտամ, անորոշ կը գտնէր տրուած պատասխանը, եւ շատ քիչ գոհացուցիչ։ Լա Թիւրքի կը գրէ թէ մեծ արժէք չի տար Մուսոլինիի ճառին։ Ու կ'աւելցնէ. «Պետական մարդիկը երկու տեսակ են, մէկը քիչ կը խօսի շատ կը գործէ, ինչպէս են անգլիացի պետական մարդիկը, միւսը շատ կը խօսի քիչ կը գործէ,— այսպէս է Մուսոլինին»։

Դալով Մուսոլինիի տուած ապահովութեանց, ոչ ոք գոհ մնաց։ Արտաքին գործոցին բացատրութիւնները ալ ակադեմական ձեւ ունէին միայն։ Թուրք ազգը, որ չկրցաւ խաղաղեցնել իր վրդովումը, կը կարծէ իր մէջ միայն գտնել ապահովութեան երաշխիքը։ «Թուրքիա, կը գրէ պոլսական ուրիշ թերթ մը, պարտաւոր է միշտ հսկող մնալ, ամէն հաւանականութեանց առջեւ։ Ան գծեց ինքնապաշտպանութեան ծրագիր մը, որ համապատասխան է օրուան քաղաքական պահանջներուն եւ աշխարհագրական տուեալներուն, ծրագիր մը, որ ոչ մէկ երաշխիք եւ ոչ մէկ ճառ կրնայ փոփոխութեան ենթարկել»։

Իրէ Թուրք արտաքին գործոցն ու Ազգ. Մեծ Ժողովը այնպէս ձեւացուցին թէ գոհացած են Մուսոլինիի բացատրութիւններով, այդիլ սմարեան՝ անսպասելի ճամբորդութեամբ մը լաւէ այլ արտայայտիչ պատասխան մը կուտար Կայզի, որուն կ'ընկերանար բանակին ընդհ. քննիչը։ Այս ճամբորդութիւնը կատարուեցաւ Անատոլուի կարգ մը նահանգներուն եւ ռազմագիտական դանդաղան վայրերուն մէջ։ Կազին աչքէ անցուց ամէնէն խոցելի վայրերու պաշտպանութեան միջոցները.

Կազին համար սովորական են այս ցուցական քննութիւնները։ 1933ին եւս, երբ Իտալիոյ մասին կասկածներ կային թէ դէպի Ասիա տարածուելու ցանկութիւն կը սնուցանէ, Կազին դարձեալ զինուորական քննութեան եկաւ Անթալիոյ նահանգին մէջ։

Այս երկու ճամբորդութիւններով, որ կատարուեցան հանրային կարծիքին կողմէ վտանգուած կարծուած վայրերու մէջ, Կազին ուզեց ցոյց տալ փաստ մը իր հայրենասիրական ուշադրութեան

ՆԱՄՈՒՆ

Առաջնորդնե՞ր թէ հոգեկան հիւանդներ

«Հայրենիք» հեռուէն խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 ապրիլ).

— «Դաշնակցութեան հակառակորդներու գլուխ կանգնած անձերը եթէ ողջմիտ քաղաքագէտներ եւ սրտցաւ ու անկեղծ ազգասէրներ ըլլային, ոչ արտասահմանի հայութեան կեանքը այսքան պիտի փոթորկուէր եւ ոչ ալ ա եւ է դժուարութիւն պիտի ունենային եղած երկպառակութիւններուն վերջ տալու, ինչպէս եւ մեր գաղութներու խաղաղութիւնն ու բնականոն վիճակը վերականգնելու ամէն տեղ։

Դժբախտաբար, մեր դէմ կանգնած միացեալ ճակատի ղեկավարները կամ բոլշեւիկներն են, որոնց նպատակն արդէն խռովութիւն, կռիւ, արիւն — հեղութիւն յարուցանելն է՝ հիւրընկալ կառավարութեանց դէմ, կամ դիւանահար ռամկավարներ, որոնք թէեւ ազգի եւ հայրենիքի անունով կուրծք կը ծեծեն շարունակ, բայց անբուժելի հակադաշնակցական մոլուցքէ բռնուած ըլլալով՝ պատրաստ են իրենց կործանել մեր ամբողջ գաղութները, միայն թէ կարենան ոչնչացնել Դաշնակցութիւնը

Արհեստով խռովարար բոլշեւիկներու եւ հակադաշնակցական դիւահար ռամկավար առաջնորդներու չարաշուք գործակցութիւնը վերջին մէկ տարուան եւ մանաւանդ ամիսներու ընթացքին, ինչպէս յայտնի է, քաղաքացիական պատերազմի դաշտ դարձուց մեր գաղութներէն շատերը, Շիքակոյէն, Գօսթընէն եւ Նիւ Եորքէն սկսած մինչեւ Ցուննատոն։ Դատելով այդ մարդոց հրապարակային արտայայտութիւններէն եւ գործերէն անմտութիւն է սպասել, որ անոնք օր մը սթափին լինեն երբեք եւ ըմբռնելով իրենց ոճրագործ ընթացքին յաղթողական ծանր պատասխանատուութիւնը ազգին առջեւ՝ վերջ դնեն իրենց սանձարձակ գրգռութիւններուն ու երկպառակութիւններուն։

Եւ քանի որ միացեալ ճակատի ղեկավարները հոգեպէս անբուժելի հիւանդներ են ու ազգին համար չափազանց վտանգաւոր հիւանդներ, ազգը իրաւունք ունի պահանջելու գէթ անոնց եռեւ կանգնածներէն, որ օր առաջ չէզոքացնեն այդ կապուտիք հոգեկան հիւանդները, հեռացնեն զանոնք պատասխանատու դիրքերէ ու պաշտօններէ եւ անոնց տեղ դնեն ողջմիտ, խոհեմ, աւելի հաւասարակշռուած, աւելի խոհուն, աւելի սրտցաւ ու պայծառ անձեր, որոնք հանրային պատասխանատուութեան զգացում ունենան եւ բնդունակ ըլլան իրենց յանձնուած պաշտօնը կատարելու ոչ թէ իրենց անձնական կիրքի կամ խանդական հիւանդութեան թելադրութեամբ, այլ ազգի գերագոյն շահերու համաձայն։

Այսպէս, եթէ մեր հայրենակիցները կ'ուզեն որ մեր գաղութներու մէջ խաղաղութիւն ըլլայ, պէտք չէ որ հանրային պաշտօններու գլուխ (եկեղեցիի հոգաբարձուներէն սկսած մինչեւ թերթերու խմբագիրները) պահեն այնպիսի անձեր, որոնք ախտաւոր մոլեգնութեամբ կը ձգտին բշնամութիւն, պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն առաջ բերել մեր գաղութներու մէջ եւ նոյն իսկ շնականօրէն կը ծաղրեն խաղաղութեան մասին եղած ամէն խօսք ու առաջարկ։

Իրենց մտքի հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած այդ դիւահար «առաջնորդներուն» բարեկամները աւելի մեծ բարիք մը րրած կ'ըլլան թէ՛ անոնց, թէ՛ իրենց խմբակցութեանց եւ թէ՛ ազգին, եթէ օր առաջ չէզոքացնեն զանոնք եւ աւելի գլխակից ու հոգեպէս առողջ մարդիկ մէջտեղ քաշեն, որպէսզի կարելի ըլլայ վերջապէս Դաշնակցութեան հետ միասին վերահաստատել մեր գաղութներու խաղաղութիւնը եւ միութիւնը, որ ամէնայն Հայոց կաթողիկոսի ալ գերագոյն բաղձանքն է»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԷՋԵՐ ՅԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Շոգեկառքը կանգ առաւ Հայտար Փաշայի առջեւ։ Մեզ դիմաւորելու եկած էին երկու Հայեր, որոնց մէջ էր Սուրէնը։ Այս Հայերը մեզ տարին գաղթակայանը։ Մայրս դիս տեսնելով, խոյացաւ վրաս. ակռաւ համբուրել անյագ։ Ցեռոյ ինծի պատմեց թէ ինչպէս Գոնիայէն մինչեւ Էսկիշէհիր, անօթի եկած էր։ Էսկիշէհիրի Հայերը երբ կը լսեն մերոնց անօթի ըլլալը, հաց եւ չամիչ կը բերեն մերոնց։ Քանի մը օր վերջ Աբրահամն ալ եկաւ, բայց, աւաղ, դժբախտ տղան վախցած էր, քանի մը օր հազիւ մեր հետ պտտեցաւ, հիւանդացաւ, ինկաւ անկողին։ Գատըգիւղի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուր մեռաւ։ Մեր վիճակը ծայր աստիճան թշուառ էր, գիշերը հին բաճկոն մը վրաս կ'առնէի, ոջիլի բոյն մը, ամբողջ գիշերը կը տանջուէի, ոջիլները զիս կուտէին։ Եթէ բաճկոնը մէկ կողմ նետէի, կը մսէի։ Վերջ ի վերջոյ քարտեզցայ, այդ անտանելի քերուքտուքէն։ Սուրէնը եւ ես կ'երթայինք նաւամատոյց, ճամբորդներուն ծրարները կը տանէինք, փոխարէն մէկ երկու դրշ. կը ստանայինք։ Սուրէնը ինծմէ ուժեղ էր, մինչ ծանր բեռներ կը տանէր, որոնց փոխարէն շատ դրամ կը ստանար։ Պոլսոյ բեռնակիրներուն նման, Սուրէն կռնակը համետ ունէր։ Երեքշաբթի օր մըն էր, ես ու Սուրէնը Հայտար Փաշայի կայարանը գացինք։ Հոն գործ շատ կար, Սուրէնը գնաց աշխատելու, ես ալ պիտի աշխատէի, ուժս չէր յաղթեր, որովհետեւ բեռ պիտի կրէինք, առնուազն 40—50 քիլօ ծանրութիւն։ Սուրէնը մնաց աշխատելու, իսկ ես նաւամատոյց գացի։ Բախտէս նաւ եկած էր, ուղեւորին մէկը պզտիկ բեռ մը ունէր, բեռնակիր կը փնտռէր։ Ներկայացայ, բեռ որ կը տանիմ։ Քանի՞ դրուշ կ'ուզես, ըսաւ ճամբորդը։ Բեռը 25—30 քիլօ էր։ Բայց տեղին հեռաւորութիւնը ինծի անծանօթ էր։ Մարդուն հարցուցի թէ հեռո՞ւ է։ Ոչ, ըսաւ։ 20 դրշ. ուզեցի։ Ճամբորդը տարակուսեցաւ... թիւն չըրաւ։ Բեռը կռնակս առի, ըսկսանք քալել։ Կառքերս մէջ առաջին քառ էր որ կռնակս առի եւ այն ալ ուժէս վեր։ Նախ զառիվեր բարձրացանք, վերջն ալ զառիվար։ Մօտ ըսած տեղը չհասանք։ Քրտինքին հեղեղը դէմքս ծածկած էր։ Ցոգնութիւն զգացի, բայց մինչ կը քալէինք, մօտ կէս ժամ քալած էինք։ Հարցուցի ուղեւորին թէ ձեր մօտ տեղը այսքա՞ն է։ Ըսաւ որ քիչ մըն ալ քալենք, կը հասնինք։ Բայց ես բոլորովին ուժասպառ էի, քիչ մնաց որ կռնակիս բեռը վար ձգէի։ Վերջապէս չորս յարկանի տան մը դրան առջեւ կանգ առինք, զանգակը հնչեցուց, դուռը բացուեցաւ։ Սկսանք սանդուղներէն վեր ելլել։ Չորրորդ յարկի սանդուղները կէս ըրած էի, յանկարծ միտքս ինկաւ լուսահոգի Աբրահամին ինծ պատմածը «Թէ Հրեաները քրիստոնեայ տղաքը կը զողնան»։ Կայծակի արագութեամբ բեռը կռնակէս վար ձգեցի և «կայսերութի՜ւն, օգնութի՜ւն» աղաղակելով դուրս փախչիլ։ Բայց չկրցայ ազատիլ, մարդը զիս գրկեց եւ վերի յարկը տարաւ։ Կլոր սեղանի մը շուրջ երեք Թուրք զինուորականներ օղի կը խմէին։ Ուղեւորս Թուրք մըն էր եղեր, բայց ես չգիտէի։ Հրեայ կարծեր էի։ Թուրքը դառնալով երեք զինուորականներուն, ըսաւ.— Գէյեր, աշխարհի շարագործութեան մարմնացումն է մեր Թուրք ցեղը։ Մ'վ գիտէ, ո՜րքա՜ն վայրագութիւններ է տեսեր այս տղան Թուրք զինուորականներէ, որ ձեզ տեսնելուն պէս սարսափահար ինքզինք սանդուղներէն վար գլորեց։ Թէեւ ես զինուորականներէն չէր որ վախցայ, իմ վախս ողբացեալ ընկերոջս պատմութենէն կուգար։ Տարէց զինուորականը զիս իր քովը նստեցուց, իր օղիի գաւաթը ինծի տուաւ։ Ըսաւ, «Խմէ՛», տղաս, որ վախդ փարատի»։ Եւ այսպէս չորս օղիի գաւաթ պարպեցի, խենթ հովեր եկան վրաս։ Պատմեցի թրքական վայրագութիւնները, որ տեսայ տարագրութեան մէջ։ Այնպիսի դրուագներ պատմեցի, որոնց վերյիշումը նորոգեց հոգւոյս վէրքերը եւ սկսայ լալ։

Քիչ վերջ հեռացայ այս Թուրքերուն մօտէն։ Ինծի ընկերացաւ այն, որուն բեռն էի կրած։ Ճամբան հարցուց ինծի.— Տղաս, քանի՞ դրշ. պիտի տամ։ — 20 դրշ. ըսի։ Մարդը 400 դրշ. տուաւ եւ ինծի պատուիրեց որ ամէն տեղ չխօսիմ ինչ որ խօսեցայ իրենց քով։ Շնորհակալութիւն յայտնելով շտապեցի դէպի գաղթակայան։ Ինծմէ առաջ Սուրէնը գաղթակայան գացեր եւ զիս հոն չէր գտեր։ Մայրս մտահոգ կը սկսի լալ։ Սուրէն քանի մը անգամ Հայտար Փաշայի նաւամատոյցը կ'երթայ, զիս կը փնտռէ։ Զգտնելով կը վերադառնայ գաղթակայան։ Ես փուռէ մը երկու հաց առի և ուրախ տրամադրութեամբ գաղթակայան վերադարձայ։ Մերոնց մօրս աչքը լուսցին, թէ տղաս եկաւ, մայրս զիս գիրկն առաւ եւ բոլոր անյագ համբուրել։ Մայրս մինչ կը կրկնէր — Բոլորը մեռան կորան, իմ միակ յոյսս է այս տղան, առանց տղուս եւ աղջկանս՝ կեանքը ինծի համար գերեզման է։ Կայարանին դուռը նստած էինք, տեսանք մէկը եկած Դերջանցի կը հարցնէր։ Մայրս գնաց մօտը, տեսայ որ. կ'ողջագուրուին։ Երբ մօտը գացի, մայրս ըսաւ.— Տղաս, եկուր կնքահօրս ձեռքը համբուրէ։ Կնքահայրս Նշան Զախոյեանը մօրս աչքը լուսցուց թէ հայրս ողջ է, Զոնկուլտաք կը գտնուի, որովհետեւ Գանտրմայի մէջ Զոնկուլտաքցի Մկրտիչ աղան կնքահօրս՝ Նշան Զախոյեանին ըսեր է թէ Սահակը ողջ է, Զոնկուլտաք կը մնայ։ Կնքահայրս խոստացաւ Զոնկուլտաք հեռագիր գրել։ Անցաւ քանի մը շաբաթ, մեզ տեղափոխեցին Գատըգիւղ, ուր բուժուեցայ քոսէն։ Գատըգիւղի գաղթակայանին տնօրէնը կարնեցի Հայ մըն էր, շատ սիրեց մօրս, որ զիս որբանոց դնէ, բայց մայրս հակառակեցաւ.— Ես տղաս չեմ բաժներ, կ'ըսէր

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Եէմէնի իմամը սպաննուա՞ծ է

Հեռագիր մը համաձայն, Իպն Սաուտի եւ Եէմէնի իմամին միջեւ մղուած կռիւները վճռական դարձած են։ Կ'ըսուի թէ իմամը սպաննուած է։ Թէ ապստամբութիւն ծագած է Սանաայի մէջ (իր մայրաքաղաքը) եւ թէ իր բանակը լքած է Հոտէյտան, թշնամի ուժերու ճնշման տակ։ Անգլ. թնդանօթակիր մը կը սպասէ նաւահանգիստին առջեւ, պաշտպանելու համար եւրոպացիները, (ինչպէս ի սկզբանէ անոր..

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մայիս 2ին Լոնտոնի մէջ գումարուեցաւ Գերմանիոյ փախստականներու տեսչութեան վարչական ժողովը, մասնակցութեամբ 12 ազգերու ներկայացուցիչներուն։ Նախագահը յայտարարեց թէ կարելի չէ եղած ընդարձակ ծրագիր մը կազմել, այս «հալածեալ»ներուն տեղաւորման համար, բացի Պաղեստինի մասին եղած կարգադրութենէն։

Այս առթիւ ճշդուեցաւ որ Գերմանիոյ փախստականներուն մեծագոյն մասը ընդունած է Ֆրանսան,— 21.000 հոգի, այսինքն աւելի քան կրկինը Պաղեստինի։ Անգլիա ընդունած է միայն երկու հազար փախստականներ, իսկ Մ. Նահանգները՝ 1800 հոգի։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ ՅՈՅՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Այս տարի ալ վիթխարի զօրահանդէս մը կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Մայիս մէկի առթիւ, կարմիր հրապարակին վրայ։ Այս տարի օդապարիկները աւելի բազմաթիւ էին։ Հանդէսին ամէնէն պատկառելի մասը կը կազմէր օդանաւերու թռիչքը, որոնց կը մասնակցէին նաեւ Թուրք օդանաւորդներ։ Անոնք շարուած էին Լէնինի դամբարանին առջեւ, օտար զինուորական կցորդներուն հետ։

Այս տարի հրասայլերու թիւն էր 480։ Մեծ «թանքեր»ը, որ միայն վեց հատ էին փետրուարին, այս անգամ բարձրացած էին 25ի։ Զօրահանդէսին մասնակցող օդանաւերուն թիւն էր 550, որոնց 190ը ռմբաձիգ եւ 270ը հետապնդիչ։

ԹԷՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հաստատուի թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Ժընեւ պիտի գայ Մայիսի վերջերը։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ երեք պալքանեան պետութեանց արտաքին նախարարներուն հետ, Պալքանեան ուխտին տնտեսական, ճարտարարուեստական եւ առեւտրական յարաբերութիւններու մասին։ Եթէ զինաթափման յանձնաժողովը գումարուի, Թէվֆիք Րիւշտի նորէն պիտի յուզէ նեղուցներու խնդիրը։ Ինչպէս յայտնի է, Տարտանէլի երկու ափերը ապազինուած են, համաձայն Լոզանի դաշնագրին։

»»»··«««

ԻՐՐԻԻ ԼՐՏԵՍ ձերբակալուեցաւ այսօր մը, Ֆոռժէ, ուրիշ լրտեսի մը մատնութեամբ։

ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ Ռըթէ Ռըթու. [illegible] նախարարը, որ 50,000 փրանք առած էր Ստաւիսկիէն։

ԹՐՈՑՔԻ Ֆրանսա կը գտնուի տակաւին։ Ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ընդունիլ։ Անգլիայէն վերջը, Իսլանտան ալ մերժեց։ Կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ յուշագիրն ալ մերժում կը սպասէ։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ [illegible]

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Ակրիւր Սելոր» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. Goblinsի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան. Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը։

ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱՅԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Վ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ, 455 rue Larousse։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ 18, rue Ernest Renard, Chaville.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը, 14 rue François Garcin. Ներկայանալ անդամատոմսերով։

ՍԷՆԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր՝ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Ակնունի» գրադարանի սրահին մէջ։

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) Մեթրօ՝ Vaugirard. Կը խօսի Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ. Նիւթ Դիցաբանութիւնը հին Հայաստանի մէջ։ Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ ՀՐԱՅՐի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ
184, Bld. St. Germain (Métro St. Germain des Prés)
6 Մայիս, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ
Յարգանքի խօսք նաեւ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին
Մուտք 2 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ՝ Յր. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ եւ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
9 Մայիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Horticultureի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր. ԱՆՈՒՇի Համբարձման վիճակի տեսարանը. Ջանգիւլիւմի ճոխ քառեակներով, երգ ու պարերով. մասնակցութեամբ ցիկլններ՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի. ԼԻԱՅԻ (հայկական եւ լեհական պարեր) կ'երգեն՝ Օր. ՀՌԻՓ. ԿՆԻԱԶԵԱՆ, Պարոններ՝ ԳՐ. ՄԷՀԹԷՐԵԱՆ. ԽՐ. ՌՈՒՆԱԼԵԱՆ. Երգերուն ու պարերուն կ'ընկերանան Թառիստներ ՌՈՒԲԷՆ եւ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Հայկական գեղջկական սիրուած ջուրջպարեր ՍԻՓԱՆի շքեղ տարազներով։
Կը ներկայացուի քրքջալից զաւեշտ մը։
Եւրոպական պարեր «**Poéma**» եւ սիրուած թանկօներու նշանաւոր **compos. Maria Melfi**ի ուղղութեամբ նուագախումբով, մասնակցութեամբ յայտնի **bandonéoniste Ernesto Remondini**ի։
Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով։
Մուտք կիներու՝ 7.50 ֆրանք, իսկ այրերու՝ 10 ֆրանք։
Տոմսերը հայկական խմբագրատուներէ, Հրանդ-Սամուէլի գրատունը, Հ. Կ. Խաչի Վարչութեան եւ Սիփանի անդամներուն մօտ։ Ընդհ. հասցէ.— Sako Hagopian. 158 rue du Chateau, Paris (14). Tél. Ségur 40-96։
Անկէն.— Գ. Նալպանտեանի եւ Գ. Մուրատ Պաշիկեանի մօտ։

Երեկոյթ Յր. Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ

կազմակերպուած՝ Յր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ. 1. Bld. Carnot.
Կը խօսի Տիկ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (անդամ Կեդր. Վարչութեան)
Կը ներկայացուի՝ «Հ Ս Կ Ո Ւ Մ Ը»
Գեղարուեստական ճոխ բաժին տեղւոյս սիրողներու եւ դպրոցի փոքրիկներու կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ի յարգանս ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅԻ, ՄՈՒՐԱՏԻ ԵՒ ՌԱՓԱՅԷԼԻ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ
26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
13, Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.15ին
Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu
կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» եւ սկաուտական քրքջալից խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԻՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին
6 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ
19, rue Blanche **Métro: Trinité**
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ ճաշելի անակնկալներ։
Orchestre Sandros and his boys
ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ.
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ
Գին 15 ֆրանք. փոստի ծախքով, միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 Ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք։
Դիմել.— H. Zartarian. 126, Ave. Simon Bolivar. Paris (19)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան կը ծանուցանեն թէ՝ իրենց սիրելի աղջկան ՍԵԴԱյի մահուան քառասունքին առթիւ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի Պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն եւ ազգականները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ Շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան. Ներկաներու թիւն մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Գարաչօպան գիւղէն 28 տարեկան Տիգրան Մակարեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Մարիամ. 1915ին բաժնուած եմ Կարնոյ Նահանգի Վարդով գաւառի Ցըխաւել գիւղէն։ Մինչեւ օրս ո եւ է տեղեկութիւն չունիմ. Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Herant Magarian. 4. rue du Bois. St Etienne (Loire).

— Կը փնտռէ Արթին Գուլեան, հօր անունը Աւետիս, մօր անունը Մարիամ (Եօզկատցի) իր հարազատ ազգականներին կը խնդրուի իմացնել անձամբ կամ նամակաւ Krikor Kahvedjianի, 53, rue Emile Duploye, Issy-les-Moulineaux. Seine.

Գարաքիլիսեցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Մնձալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մնած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի։ Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ իսկ իրենք տարագրուած են Ռաքքա, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-Djeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Գ. Հրանդ Սիրունեան որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ։ Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour-de-Gassies, Bordeaux, (Gironde)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (18e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՈԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

— Կարծեմ տակաւին յոյս ունինք որ Լէքմընը պիտի տեսնենք, հարցուց Մէնսըս գրասեղանին թուղթերը կարգի դնելով։

Թ. Ք. տակաւին պատասխան չէր տուած երբ դուռը զարկին եւ ոստիկան մը ներս մտաւ։

— Ձեր գրասենեակին սեփականական նամակ մը բերին, պարոն, ըսաւ ոստիկանը բարեւելով եւ նամակը յանձնեց Թ. Ք.ին։ Այս վերջինը աչք մը նետեց պահարանին վրայ. մեքենագիր՝ «սեփականական» եւ «ձեռքով» բառերը կային անկիւնը։ Թղթահատը վերցուց ու բացաւ։ Երեք, չորս էջնոց ձեռագիր նամակ մըն էր։

«Սիրելի Թ. Ք.», բառերով կը սկսէր եւ գիրը ծանօթ էր...

Մէնսըս օգնական ոստիկանապետին դէմքին վրայ նշմարեց զարմանքի արտայայտութիւն մը։ Թ. Ք. բերանը բացած, ճակատը կնճռոտ, դարձուց նամակին վերջին էջը, կարդաց ստորագրութիւնը եւ չունէր կարծած բառ.

— Ոսկը պազնեմ... ձեռն Լէքմընն է...

Ձեռքերը սկսան դողդղալ. Նամակը գրուած էր այդ օրը։ Լոնտոնէն ղրկուած էր բայց ուրիշ հասցէ չկար։

«Սիրելի Թ. Ք.,

Կասկած չունիմ որ այս նամակս քեզի մեծ զարմանք պիտի պատճառէ, որովհետեւ բարեկամներէս շատերը կը հաւատան թէ ես անվերադարձ հեռացած եմ։ Բարեբախտաբար կամ դժբախտաբար այդպէս չէ. իմ մասին երանի թէ... բայց չեմ ուզեր տխուր բաներ գրել, քանի որ շատ ուրախ կը զգամ երբ կը խորհիմ թէ դարձեալ հաճոյքը պիտի ունենամ քեզ տեսնելու։ Ներէ որ շատ անկապակից բաներ կը գրեմ. ճիշդ հիմա հասայ Չէյրինկ Քրոս կայարանը, ուրկէ կը ղրկեմ այս նամակը. այսօր չեմ բնակիր. հասցէս յետոյ կուտամ։ Ծովը շատ դէշ էր։ Պիտի ցաւիս երբ լսես որ կինս մեռաւ, վեց ամիս առաջ։ Չեմ ուզեր այդ մասին երկար խօսիլ։

«Նամակիս գլխաւոր շարժառիթը պաշտօնական է. կարծեմ տակաւին պատժի ենթակայ եմ. որոշեցի իշխանութիւններուն յանձնուիլ այս գիշեր իսկ. Մէնսըս անունով օգնական մը ունէիր. եթէ քեզի յարմար է, այս իրիկուն ժամը 10.15ին իրեն կ'սպասեմ, չեմ ուզեր որ իմ գործերուս համար քեզի անհանգստութիւն պատճառեմ եւ եթէ թոյլ տաս որ այս գործը անոր միջոցաւ կատարեմ, շատ ուրախ կ'ըլլամ։

«Գիտեմ որ մեծ պատիժ մը չպատահիր ինծի, որովհետեւ ներումս ստորագրուեր է փախուստիս նախորդ գիշերը։ Պատմելիք շատ բաներ չպիտի ունենամ, որովհետեւ այս վերջին երկու տարուան քաշածներէս շատ քիչ բան կայ զոր պիտի ուզէի վերյիշել. շատ դժբախտ եղանք եւ մահը գթաց երբ ինձմէ խլեց իմ սիրելի կինս։

Գարան կը տեսնե՞ս ընաւ։ Խնդրեմ Մէնսըսին ըսէ որ ինծի սպասէ ժամը տասնէն տասնւէկէս. թող լուր տայ վարը սպասող ոստիկանին, որպէսզի ուղղակի իր գրասենեակը բարձրանամ։

Սիրալիր բարեւներով քոյդ անկեղծօրէն Ճոն Լէքմըն»։

Թ. Ք. երկու անգամ կարդաց նամակը եւ աչքերը թրջեցան։

— Թե՛րճ կ'ին, ըսաւ ու նամակը երկնցուց Մէնսըսին. հաւանաբար քեզ տեսնել կ'ուզէ միայն, որովհետեւ կը վախնայ իմ բարեկամութիւնս իրեն ի նպաստ օգտագործել։ Ինչ որ է, ես ներկայ պիտի ըլլամ ամէն պարագայի մէջ։

— Ի՞նչ ձեւակերպութիւն կայ, հարցուց Մէնսըս։

— Ոչ մէկ, ներքին գործերու նախարարին ներումը կը ստանամ եւ արդէն այդ մասին գրաւոր խօսած ունիմ.

Թ. Ք. իր գրասենեակը վերադարձաւ ամբողջովին լարուած ջիղերով։ Փետրուարի ցուրտ գիշեր մըն էր. սաստիկ հով մը կը փչէր եւ կ'անձրեւէր։

Երբ գրասենեակին դուռը եկաւ, տեսաւ որ մէկը իրեն կը սպասէր դուռին մէջ, չհարցնելով մէկը, խոշոր կապով, եւ մուշտակի մէջ փաթթուած մարդիկ մը։

— Հէ՜յօ, ըսաւ Թ. Ք. Ինչո՞ւ գալ կ'ուզէիր..

— Պարոն Մէրէտիթը տեսնել կ'ուզեմ, ըսաւ պատշաճութեամբ կատարուելով։

— Ձեր փափաքին պիտի արժանանաք, ըսաւ Թ. Ք.։

Դուռը բացաւ եւ տիկինը առաջնորդեց շէնքին առաջին յարկը ուր կը գտնուէր իր գրասենեակը։ Ելեկտրական լոյսին տակ տեսաւ որ իր հիւրը տանտիրուհիի նմանող մէկն էր։

— Շնորհքով կնիկ կ'երեւայ, բայց ակնոցներն ու մուշտակը աւելորդ են, մտածեց Թ. Ք. ինքնիրեն։

— Կը ներէք որ գիշերուան այս ժամուն այցելութեան կուգամ ձեզի, բայց, ինչպէս հայրս կ'ըսէր, անիծեալ ըլլայ ան որ գէշ բան կ'անցընէ միտքէն...

— Ձեր հայրը ծերակապի անուանով գրագէտ մըն էր, սկսաւ Թ. Ք. կատակով. բայց խնդրեմ նստէք Տիկին։

— Տիկին Քազլի... հայրս պատերազմին թուղթ փակցնող էր... «երբ սատանան կը հալածէ»...

— Իսկ ի՞նչ սատանայ է որ կը հալածէ ձեզ, Տիկին, հարցուց Թ. Ք. որ տակաւին չէր հասկցած սիրոյ այցելութեան շարժառիթը։

— Թերեւս կը սխալիմ, բայց երկու օրէ մէկ ճերմակ չլներս...

— Եւ ամէն բան որ կը փայլի ոսկի չէ, ընդմիջեց Թ. Ք. ձանձրացած. խնդրեմ ըսէք թէ ինչո՞ւ եկած էք, Տիկին, շատ անօթի եմ...

— Լաւ, այսպէս... երիտասարդ աղջիկ մը բնակի իմ տունս, շատ պատուաւոր աղջիկ մը. եւ ես գիտեմ թէ պատուաւորութիւն ինչ ըսել է, որովհետեւ բժիշկի մը տանտիրուհին ալ եղած եմ...

— Այո՛, այդ խնդիրներուն մէջ մասնագէտ էք, ըսաւ Թ. Ք. խնդալով. ի՞նչ տեղեկութիւն ունիք ձեր վարձակալ աղջկան մասին, ըսէք տեսնեմ. նախ եւ առաջ ո՞ւր է ձեր հասցէն...

— Թիւ 85 Մէրլիպոն փողոց...

— Այո՞, լաւ, ի՞նչ եղաւ, շարունակեցէք։

— Օրիորդը, որքան որ իմացած եմ, կ'աշխատի Գարա անունով մէկու մը քով, մեքենագիր է եղեր. չորս ամիս է իմ տունս կ'ապրի...

— Անիկա կարեւոր չէ, օրիորդին ո՞ւր մը բերիք ինծի...

(Շար.)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը սորվեցնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր ընտանիքներու մէջ։ Դիմել Ն. Ռափթինեանի 13, rue d'Orsel, Փարիզ (18), Մեթրօ Barbès.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵԼԻՔ ՉԻՆԵԼԻՔ ՉԱՄԲԱ Métro : TOLBIAC.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 5 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2488

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՈՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ՔԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»··«««

— Այսպէ՞ս է մեր կեանքը։ Երբ Փէտայի կը կռուէր լեռնէ լեռ ստրալով, մենք լուր չունէինք։ Գիշերը լուր ունէին։ Եւ շատ անելի քիչերը կը հետաքրքրուէին թէ զէնք ունի՞, փամփուշտը կը բաւէ՞, կրնա՞յ գտնել պատառ մը հաց գտնել, եւ տրեխ մը՝ ոտքին։ Իսկ հիմա, 10 — 15 — 20 — 30 տարիներ յետոյ, իրարու հետ կը մրցինք. յիշատակի տօներ սարքելու համար օտար պողոտաներու վրայ։ Տօներ՝ ցեղային հպարտութեան եւ փառաբանութեան։

— Կը նշանակէ թէ ժողովուրդը գիտակցութեան հասած, իր համբան գտած է։ Թէեւ, շատ ուշ մնացած...

— Ձեր տպաւորութիւնը ճիշդ է միայն մէկ սատրճան։ Այո՛, այսօր բազմութիւն մը կը կազմեն անոնք որ ըմբռնած են ազատագրական մարտնչումներուն խոյանքն ու արժէքը։ Մասնաւորապէս երախտագիտութիւնը շատ կը խանդավառուի կատարուած քաջագործութեանց դրուագներով, կը կարդայ, կը պատմէ, կը հպարտանայ։ Եւ սակայն, տակաւին չունինք համաժողովրդական գիտակցութեան եւ ակնածանքի մխիթարութիւնը։ Շատ նեղ է շրջանակը։

— Ամէն ժողովուրդի մէջ ալ այդպէս է։ Հետզհետէ կը վարժուին։ Մեր ժողովուրդը վեց հարիւր տարի տառապեցաւ վայրենիներու լուծին տակ եւ կորսնցուց շատ մը առաքինութիւններ

— Այդպէս է, սակայն իրողութիւններ կան որ բացատրութեան կը կարօտին։ Օրինակ, Անդրանիկը ուռցակ հռչակուեցաւ, երբ կռուեցաւ Դաշնակցութեան դրօշին տակ, իսկ երբ անջատուեցաւ, ամէնէն կամկար պաշտպանողականներն ալ սկսան փառաբանել զայն իբրեւ ազգային հերոս...

— Ուժի՞ն. կը բաւէ որ վերջ ի վերջոյ հասկցան թէ հերոս մըն էր Անդրանիկը, արժարար սարէ սար ննջուած՝ յանուն ժողովրդի մի[illegible]...

— Աւրիշ անդրադարձնելի պարագայ մը, — հերոսներն ալ բաժնուած են ծննդավայրերու վրայ։ Սեբաստացին կը պարծենայ Մուրատով, Կարնեցին՝ Արամ Թաթուլով։ Տարօնցին է որ ամէնէն առաջ կը յիշէ իր Սերոբները, Գէորգ Չաւուշներն ու Հրայրները Այսպէս եւ Վասպուրականը եւ միւսները։

— Բայց կ'ուզէք թէ միայն հայրենակիցնե՞րը կը հետաքրքրուին հայրենակից հերոսներով։ Միւսները անտարբե՞ր են։

— Անտարբեր չեն, բայց կարծէք դուրսէն դիտողներ, ունկնդիրներ են։ Հէքեաթի մը պէս կը լսեն ու կ'անցնին։ Ձեռ կրնար ըսել թէ Թաթխուած, տոգորուած են անոնց փառքով, ինչպէս ուրիշ ժողովուրդներ՝ իրենց քաջերու կեանքով։

— Ցանցառ դուք, ուսումնականներդ էք, որ չէք բացատրած թէ փէտայիները իրենց գիւղին կամ քաղաքին համար չէր որ կռուեցան, այլ ամբողջ ժողովուրդին համար, մէկը այս ճակատին, միւսը այն ճակատին վրայ, կորելով ոչ միայն քաղաքներու կամ նահանգներու սահմանը, այլեւ երկիրէ երկիր սլանալով։ Մուրատ Սեբաստացի էր, բայց Բագուի ճակատամարտին մէջ սպաննուեցաւ։ Բարգէն Սիւնին ի՞նչ կապ ունէր Պոլսոյ հետ, երբ Օսմ. դրամատունը կը մտնէր։ Վահան Մանուէլեանը Սասունի գնաց արեւմուտքէն, ինչպէս հնչակեան Մուրատը։ Կովկասէն չէ՞ր որ Թրքահայաստան մտան իշխան Արղութեանները, Թոստոմեանները, Զաւարեանները, եւ բազմաթիւ «անծանօթ զինուորներ»։ Ինչո՞ւ չէք յուսարաներ

— Կը գրենք, կը խօսինք, կը բացատրենք։ Դժբախտաբար պղտորած է մթնոլորտը։ Միւս կողմէ մայր հողէն հեռացած, բանի պանդխտութեան գաղափարուած ըլլալով, ժողովրդի դժուար կ'ըմբռնեն շատ մը իրողութիւններ։

— Մեր ժամանակն ալ պանդխտութիւն կար, եւ մենք չափազանց տառապած ենք օտար ափերու վրայ մղուած վէճերէն։ Գոնէ յիշէինք թէ այն ատեն երկու միլիոն ժողովուրդ ունէինք երկրի մէջ, իսկ այժմ այդ ժողովուրդի վերջին մնացորդն է որ կը հալի արտասահմանի մէջ։ Ի՞նչ կ'արժէ մեր յիշատակի տօնել փառաւոր սրահներու մէջ, ճառեր լսել եւ ծափահարել, երբ դուռ չէք առներ անցեալէն։ Մեր յիշատակը իրապէս յարգուած կ'ըլլայ այն ատեն, երբ իւրաքանչիւր յիշատակի տօն չաղախ մը կ'աւելցնէ ազգային ճակատին վրայ։ Օրինակ, պատրա՞ստ էք փողոցան համար։

— Ամէնքս ալ կը խօսինք, կը ճառենք ե՛ւ այսօրուան ե՛ւ վաղուան համար, բայց, իրականին մէջ, նոյնքան պատրաստ ենք որքան ձեր ատենը, երբ լուր անգամ չունէինք թէ ի՞նչպէս կը կռուին Հայաստանի լեռներուն մէջ, փամփուշտի փոխարէն եղունգներն ու ակռաները գործածելով, եւ խոտ իբրեւ հաց ուտելով...

— Դուք շատ մը առաւելութիւններ ունիք այսօր։ Պետական կորիզ մըն ալ ունիք, իսկ արտասահմանի մէջ ամէն ազատութիւն կը վայելէք, հին սխալները սրբագրելու եւ ամէն անակնկալի առջեւ պատրաստ գտնուելու համար։ Ե՞րբ ենք ունեցեր այսպիսի պատեհութիւններ։ Եւ եթէ խօսքն ու խրատը օգուտ չունին, գոնէ մեր յիշատակը թող ազդանշան մը դառնայ բոլորին համար։ Այս չէ՞ ձեր յիշատակի տօներուն ալ միտքը։

— Այո՛, այդ մտահոգութեամբ էր որ երէկ Մուրատի տարեդարձը տօնեցինք, վաղը Հրայրը կ'ոգեկոչենք, գեռ առջի օր ապրիլեան ազգահանդէսը կատարեցինք։ Բայց, շատ ետ մնացինք, շա՛տ, եւ օրէ օր աւելի կը խրինք անելին մէջ։ Ոչ ոք ինքզինքը պատասխանատու կը զգայ վաղուան համար։ Կազմալուծում...

— Մենք ձեռնթափ չեղանք ամէնէն յուսահատական ժամերուն. չէ՞ք սարսափիր պատմութեան դատաստանէն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ի՞ՆՉ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԾԱԽՈՒԱԾ ԵՆ

Գրած էինք թէ ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալած է հարիւրապետ Ֆրոժէն, որ կը գտնուէր Պէլֆոռի զինուորական մատակարարութեան ճիւղին մէջ։ Հարիւրապետը ամբաստանուած է լրտեսի մը, Սթանիսլաս Քրասուսի կողմէ, որ նոյնպէս բանտարկուած է։

Քրասուս կ'ըսէ թէ՝ հարիւրապետ Ֆրոժէ իր օգնականն էր 1932էն եւ 100.000 ֆրանք առացաւ իր ձեռքով, իրեն ծախելու համար Պէլֆոռի մերձակայքին ամրացումներու պարագաներու մասին գաղտնիքները։ Հարիւրապետը կը յայտարարէ թէ անմեղ է, բայց քննութիւնները կը շարունակուին։ Քրասուս Պէլֆոռ պիտի փոխադրուի հաւանաբար երկուշաբթի օր, դէմ դիմաց հանուելու համար հարիւրապետին հետ։ Այս վերջինը այսօր իսկ պիտի հարցաքննուի, իր պաշտպան փաստաբանին, Գ. Շարլ Լըկրանի ներկայութեամբ։ Ֆրոժէ կասկածի տակ էր երկու տարիէ ի վեր, բայց որ եւ է փաստ գտնուած չըլլալով, անպայման պիտի արձակուէր, երբ Քրասուս մատնեց զայն։ Փաստաբանը արժէք չի տար այս մատնութեան, եւ խստօրէն կը մեղադրէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, յայտարարելով թէ գաղտնի ոստիկան Գոնին լաւ աշակերտներ հասցուցած է...

Քրասուս պատմած է թէ առաջին անգամ Ֆրոժէն տեսաւ 1931ին, եւ թէ երկու նամակներ գրած եւ Տիժոնէն հեռագիր մը ուղղած է անոր։ Հարիւրապետը կը յայտարարէ թէ որ եւ է բան չէ ստացած։ Ըստ այդ, հարիւրապետը անցեալ տարի Փարիզի մէջ ժամադրութիւն մը տուած է Քրասուսի, բայց այս վերջինը իմացած ըլլալով թէ կը հետապնդուի, չուած է Զէյլի իտալական սահմանագլուխը։ Քրասուս ձերբակալուեցաւ անցեալ չորեքշաբթի օր։ Անոր մօտ գտնուած էր, ըսելով թէ պատրաստ է փոխ դրամ տալու պետական պաշտօնեաներու եւ սպաներու։ Սպայ մը ներկայացաւ փոխառութեան համար, եւ Քրասուս առաջարկեց զինուորական գաղտնիքներ ծախել։ Սպան անմիջապէս լուր տուաւ իր պետերուն, որոնք զայն հաղորդեցին Ապահովութեան Տեսչութեան, յետոյ ժամադրուեցաւ Քրասուսի հետ, կարգ մը յատակագիծներ յանձնեց անոր եւ փոխարէն ստացաւ պահարան մը լեցուն դրամ։ Գաղտնի ոստիկաններ մօտէն դարանի կեցած ըլլալով, ձերբակալեցին լրտեսը յանցանքի վրայ։

Այս գործը կապ չունի միւս լրտեսութեան հետ, որուն գլխաւորներն են Տէր եւ Տիկին Սուիթ (Ամերիկացի) եւ որուն պատճառաւ ձերբակալուած են 20 — [illegible] ․․․ոյի․ փրոֆէսէօրներ, զինուորականներ, կիներ եւ այլն

Մայիս 1ի դէպքերուն պատասխանատուները

Սիթէ Ժան տ'Արքի դէպքին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ եւ առջի օր, իբրեւ պատասխանատու պիտի դատուին 13 համայնավարներ։ Հաւանական է որ ամբաստանուին իբրեւ հեղինակները կանխորոշ սպանութեան, կամ իբրեւ անջատ — անջատ խռովարարներ Առաջին պարագային շատ ծանր է յանցանքը։ Առջի օր հարցաքննուեցան 13 ամբաստանեալները, որոնցմէ Սէնքէն, խռովահաններու միութեան քարտուղարը, խոստովանեցաւ թէ գնաց ասոնէն առաւ ատրճանակը, յատկապէս ոստիկանութեան վրայ յարձակելու համար, յետոյ նորէն տուն գնաց, փամփուշտ առնելու եւ յարձակումը շարունակելու համար։ Իրենց նպատակն է եղած ազատել համայնավար երեսփոխան Մոնմուսին, որ ձերբակալուած եւ 24 ժամ յետոյ ազատ արձակուած էր։

Չորեքշաբթի օր, համայնավարական միթինկէ մը վերջ, ցուցարարները թափօր կազմել կ'ուզէին, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց։ Ասոր վրայ համայնավարները Սիթէ Ժան տ'Արք երթալով, սկսան խրամներ փորել եւ պատնէշներ շինել, բայց երկու կառք լեցուն ոստիկաններ հասան եւ ազդարարեցին որ քանդեն պատնէշը։ Բանակցութիւններէ յետոյ, ցուցարարները անցքի տուին, եւ ոստիկանութիւնը քաշուեցաւ, առանց որ եւ է ձերբակալութիւն կատարելու։

Սթավիսքիի Յանձնաժողովին մէջ

Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը առջի օրուան նիստին մէջ արտաքին գործոց նախարարին յղել իր եզրակացութիւնները՝ վճարել առանձ Ա. Նախագահ Լէպրընի եւ հանրապետութեան ընդհ. դատախազ Փռէսարի մասին։ Առաջինը կը մեղադրուի թէ նախ չափազանց բարեացակամութեամբ վարուած է ընդհ. դատախազին հանդէպ, իսկ չափազանց խիստ՝ երկրորդ տեղեկագրով մը, ինչ որ հիմնաւոր չէ։ Իսկ Փռէսար մասամբ պատասխանատու կը համարուի Սթավիսքիի դատերուն յետաձգման, որոնց շնորհիւ մեկ տարի անընդհատ խուսափած է հետապնդումէ։

Ցանձնաժողովը նորէն լսեց Բոմանիէռ, Սթավիսքիի քարտուղարն ու գործակատարը, որ շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց իր վարպետին եւ երեւելիներու յարաբերութեանց մասին։ Պատմեց թէ Սթավիսքի կը ջանար քաղաքական ազդեցութիւններ ապահովել ոչ միայն Պայոնի դրամատան պարտամուրհակները տեղաւորելու, այլ եւ բարեկամներ ճարելու համար պատերազմական հատուցումներու արեւելեան յանձնաժողովին մէջ, որ պիտի դրադէր հունգարական մուրհակներով։ Հաստատեց թէ նախկին դատական նախարար Ռընէ Ռընու 50,000 ֆրանք առացած, բայց չէր կրցած օգտակար ըլլալ։ Յետոյ փաստաբան նշանակուեցաւ Գ. Անրի Հէս (երեսփոխան եւ նախկին նախարար), որ անձամբ կը միջամտէր իւրաքանչիւր դատի յետաձգման համար եւ միշտ վէճեր կ'ունենար Սթավիսքիի հետ, անշուշտ իր ստանալիք վարձքին առթիւ։ Սթավիսքի կը խօսէր նաեւ նախկին նախարար Գ. տը Մոնզիի մասին (փաստաբան)։ Շարունակ հեռախօսով կը բանակցէր Գ. Ֆէրնան Լոռանի հետ որ «Մարբլեռ»ին պահանջով ուժ տուաւ երեսփոխան Բոնոռի ընտրութեան։ Մէկուկէս տարի առաջ, Սթավիսքի յարաբերութեան մէջ մտաւ Գ. Ֆրանքլէն Պույոնի հետ, Գ. Կէրոնի միջոցաւ որուն անունը կ'երեւայ չէքերուն վրայ։ 1931էն առաջ Սթավիսքի կապեր ունէր երկրագործական նախկին նախարար Գ. Վիքթոր Պոռէի հետ եւ յանձնարարական նամակներ կը ստանար։ Կը ճանչնար նաեւ Սեննկալի երեսփոխանը, երեսփոխան Լիւզար, ժիռոնտի ծերակուտականը՝ Գ. Օռէն։ Սթավիսքի ճաշարարպէտի մը հետ ճառ մը պատրաստած էր, զոր երեսփ. ժողովին մէջ պիտի կարդար Գ. Փրուսթ, ցորենի քաղաքականութեան մասին։

Աւրիշ վկայ մը եւս հարցաքննուելով, պնդեց թէ նախկին զօրավար Պառսի տը Ֆուրթու հարիւրին 25 միջնորդչէք պիտի ստանար, եթէ յաջողէին իր գիմումները՝ պատերազմական նախարարութեան մէջ, 1931ին, 1932ին եւ 1933ին...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵ՞ՂՃ «ՊՐՈՖԷՍԷՕՐ» ...

Ատենէ մը ի վեր «պրոֆէսէօր» մը կը խաղցնեն բեմէ բեմ։ Շրջուն «ֆոնոկրաֆ» մը, որուն լեզուն ճախարակի պէս կը բանի, Խ. Հայաստանը փառաբանելու, իրականին մէջ ծիծաղելի դարձնելու համար։

Այս մարդը — պրոֆ. Սեդրակ Արդալեան — փչեց ու փչեց Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ, յետոյ Մարսէյլ, Վալանս, Լիոն, Տէսին։ Բայց, ամէնէն առաջ իր բարեկամները ըմբռնացան, եւ կայտօրէն հասկցուցին որ կարճ կապէ։

Ինչպէս կ'երեւայ, «պրոֆէսէօր»ը խելքի չէ եկած, ընդհակառակը, անոր ֆարերը անգամ յեզու են ելած։

«Պրոֆէսէօր»ին առաջին երեւցողներէն մէկն էր Փարիզի ռամկավար օրկանը, որ լրջմտութեամբ փառաբանութեամբ ներկայացուց զայն իբրեւ «Հայաստանէն նոր ժամանած», շարք մը տիտղոսներ փակցուց անոր ճակտին, եւ երկօրեայ զրոյց մըն ալ ունեցաւ անոր հետ, փախստականներու մասին։

Հիմա կարդացէ՛ք նոյն օրկանին 1934 մայիս 3ի թիւը։ Լիոնի թղթակիցն է որ կ'ազդարարէ, չակերտի մէջ առնելով «Հայաստանէն ժամանած»ը։

— «Ապրիլ 14ին տեղի ունեցաւ Հոկի հանդէս — բանախօսութիւնը։

Դեղարուեստական բաժնէն առաջ խօսելու հրաւիրուեցաւ «Հայաստանէն ժամանած» փրոֆ. Արդալեան, որուն երկու ժամ տեւող ճառը դրեթէ ոչինչ ունէր նորութիւն Հայաստանի վերաշինական թէ այլ զարգացումին մասին։ Շատ գրուած, շատ խօսուած բաներ։

Բայց զարմանալ տանելի պիտի ըլլար, եթէ յարգելիբանախօսն ալ չգլորէր այն այլեւս անհանդուրժելի գաղափարներն եւ պատաւական բամբասանքին մէջ, որ տանհատարակ արտասահմանեան Հոկի բանախօսներուն ամբողջ դրամագլուխն է։ Մինակ իրենք Հայաստանեան են, Հայաստանը կը սիրե՛ն, կ'օգնեն, իսկ իրենցմէ դուրս ամէնքը, ամէնքը, ազգայնական եւ հետեւաբար հակահայաստանեան են...»

Բանախօսութենէն վերջը, թղթակիցը ուզեր է խօսք առնել, բայց թոյլ չեն տուեր։ Եւ ահա իր մաղձը կը թափէ պաշտօնաթերթին մէջ, բսելու համար թէ.—

«Հայերու մէջ միակ ազգայնական կուսակցութիւնը մերն է» թէ «Հայաստանի հանդէպ դրական վերաբերումի անհամար ապացոյցներ հայթայթող ալ մեր կուսակցութիւնն է». իսկ Հոկեաններ՝ «շատախօս եւ յախուռտացող» մարդիկ։

Լաւ է որ իր բերնով յանէ՛ք մնացեալը.

— «Խօսելով մասնաւորապէս Լիոնի մասին, փրոֆէսէօրը աչքէ[illegible] տեսաւ թէ քանի հոգի մասնակցեցան ներգաղթի հանգանակութեան։

Ըզգալիօրէն խեղճ էր պատկերը, ուրախեկալ գացութը փառահնութիւն չունի Հոկի այստեղի մարդերուն։ Բայց խօսերը ներկայացնող ներգաղթի մարմին մը միայն կրնայ տարբեր պատմութիւն տալ»։

Ըմբոստ աղաղակ մը եւս.

— «Բարեկամն ու թշնամին զանազանելու չափ անաչառութիւն, խիղճ թէ գիտակցութիւն չունեցողներ արդահատանքէն աւելին արժանի չեն, ինչ ալ ըլլայ իրենց դիրքը կամ տիտղոսը»։

Խե՛ղճ «պրոֆէսէօր»։ Այս մարդիկը տակաւին չեն գիտեր միւս դիրքը, բուն «համգամանք»ը, որ այլապէս ազգասիրական է եւ որու մասին բառ չգրուեցաւ տակաւին...

ՎԱՀԷ

ՊՈՍԹԸՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

ՏՐՈՒԱԾ ՎՃԻՌՆԵՐԸ

»»»··«««

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (20 ապրիլ). —

Դատաւոր Զիթայի յանցաւոր գտնելով Պոսթընի խռովութեանց ընթացքին ձերբակալուած 10 Հայերը, անոնցմէ եօթին տուաւ Չակոն ամսուան բանտարկութեան վճիռ, իսկ երեքին 1ական տարուան։

Չակոն ամսուան բանտարկութեան դատապարտուածներն են.— Գրիգոր Արապեան, Մեսրոպ Մողաքեան, Սեդրակ Մարտոյեան, Ճան Ցակոբեան, Ճէք Մարգարեան, Աշարոն Գէորգեան եւ Եսա Այտմեան (Հակադաշնակցական խմբակէն)։

1ական տարուան դատապարտուածներն են՝ ընկերներ Գալուստ Էյնաթեան, Շմաւոն Սարաֆեան եւ Ճան Աստիկեան։

Երկու կողմերն ալ դիմած են բարձր դատարանի վերաքննութեան։

Վճիռ տուողները բոլորն ալ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած են։

Այս առթիւ «Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ).—

Բոլոր անոնք, որ ուշադրութեամբ հետեւեցան Պոսթընի մեր հրապարակային ժողովին շուրջն եղած անցուդարձերուն, գիտեն թէ՝

Ա) Հակադաշնակցականներն էին որ փորձեցին խանգարել մեր ժողովը՝ մեր ձեռքէն գանազան առարկաներով խլելով Թրիմոնթ Թեմփլի սրահը.

Բ) Հակադաշնակցականներն էին որ փորձեցին այնուհետեւ խանգարել մեր ժողովը՝ ամէն ջանք թափելով մեր ձեռքէն խլելու նաեւ մեր վարձած նոր սրահը՝ Քոլոնիըլ Թատրոնը։

Գ) Հակադաշնակցականներն էին որ, երբ ձախողեցան իրենց երկրորդ դաւին մէջ, վարձեցին պզտիկ սրահ մը մեր վարձած Քոլոնիըլ Թատրոնին մօտ, մեր ժողովը խանգարելու նպատակով

Դ) Հակադաշնակցականներն էին որ, «Պայքար»ի մէջ գրելով, ապառնալի եւ արիւն հոտող կոչ մը հրատարակեցին՝ հրաւիրելով իրենց «ժողովուրդ»ը խանգարելու մեր հրապարակային ժողովը։

Ե) Հակադաշնակցականներն էին որ մասնաւոր հաւաքոյթ ունեցան մեր ժողովի նախօրեակին՝ որոշելու համար թէ ի՞նչ կերպով պիտի խանգարէին մեր հրապարակային ժողովը։

Զ) Վերջապէս, Հակադաշնակցականներն էին որ, իրենց ժողովարահին առջեւ եւ մեր ժողովարահի կողքին ապրիլ 8ին գիրք բռնեցին՝ խռովութիւն յարուցանելու, մեր ժողովին գացողներու վրայ յարձակելու եւ մեր ժողովը խանգարելու համար։

Որ Հակադաշնակցականներն էին նախայարձակ եւ խռովարար կողմը, այդ ցոյց տուաւ նաեւ Պոսթընի ոստիկանութիւնը իր ընթացքով։ Երբ ան տեսաւ ու համոզուեցաւ, որ Սթայներբ Հոլը վարձող մեր հակառակորդներն էին կռիւ ու խռովութիւն յարուցանողները, անմիջապէս սկսաւ ցրուել զանոնք հեռանալ մեր հրապարակային ժողովի սրահի մօտէն եւ գոցեց զանոնք Սթէնֆիլին Իւնիըն Հոլը, որ հեռու էր մեր ժողովարահէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)
(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ - ՄԱՄԲՐԵԱՆ

(ՀՐԱՑՐ – ԴԺՈԽՔ)

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ)

Գրող — ռազմիկ ·

Մէկը այն քաջերից, որոնք առաջնորդեցին ապստամբ Սասունը վերջին արիւնահեղ ճակատամարտներում եւ զէնքը ձեռին նահատակուեցին: Մէկը այն հազուադէպ գործիչներից, որոնք հաւասար հմտութեամբ գիտեն վարժուել եւ՛ սուր եւ՛ գրիչ: Մէկը այն սակաւաթիւ ընտրեալներից, որոնք թէեւ աճած բարբարոսութեան եւ անձայր ագիտութեան գրկում, հրապարակ են գալիս փայլուն մտաւոր ընդունակութիւններով՝ իբրեւ հեռատար — պրոպագանդիստ, իբրեւ գրող-հրապարակախօս...

Կարդացէ՛ք Դժոխքի Երկար, օրտաոուչ անգլեագիրները Հայաստանցու ամենօրեայ հարստահարութիւնների մասին, կարդացէ՛ք մանաւանդ նրա կոչերը սադնապի մէջոցին, ազգուած հայութեան, նրա բողոքները՝ ուղղուած մարդկութեան, քաղաքակիրթ աշխարհին ... Ցաւոտ ժողովրդի հառաչագին զաւակը, միշտ լալիս էր, ցնցող, աղիողորմ լացով եւ անկարելի էր լսել նրան, առանց յուզմունքի... մի հարուստ եւ բազմակողմանի պարունակութիւն, որի ամէն մի տողից արիւն է կաթում, մի ճոխ եւ նկարուն լեզու, որ գիտէ յուզել ամենապաղ հոգիներն անգամ, մի ճկուն ու կենդանի ոճ, որ խորապէս անհատական դրոշմ է կրում եւ իր պարզութեամբ ու գեղեցկութեամբ կարող է օրինակ լինել թիւրքահայ գրողներից շատ շատերին: Նրա ոճի ու լեզուի, խօսքի, հայեացքի, ամբողջ կերպարանքի մէջ մի հմայիչ բան կար, որ չնայելով փոքր ինչ չնչուած անհատականութեան, գրաւում էր սրտերը, գերում էր ամբոխին եւ 10 տարի շարունակ առաջնորդում էր մեր հերոսին յեղափոխական փշոտ ճանապարհով...

Այո, 10 տարի · Անդադրիւողական համար մի յաւիտենականութիւն... Սասունի առաջին ցնցումներն էին — 1894 թւի — որ ծնունդ տուին Դժոխքին, եւ այնուհետեւ՝ որքա՛ն փոթ—ձաւթիններ, որքան արիւններ անցան նրա գլխով...

Նա ծնած է 1866 թւին, Սասնոյ Մուշի գաւառակի Աձարոնք գիւղում. Դեռ մանուկ էր, երբ իր ծնողները քրդական բռնութիւններից սարսափած, մի քրէական խնդրի առթիւ գաղթեցին Մշոյ դաշտ եւ հաստատուեցին Ղըզըլաղաճ գիւղի մէջ: Հայրը քահանայ էր եւ սիրում էր ուսումը, որդուն նա տուեց Ս. Կարապետի վանքի դպրոցը, որ այն ժամանակ կանոնաւոր վիճակում էր գտնւում: 1890 թ. Արմենակը աւարտեց, ստանալով միջակ կրթութիւն.

Հէնց այդ ժամանակներից էլ սկսուում էր նրա յեղափոխական կեանքը: Մուշում նա գտնում է գաղափարակից ընկերներ, կազմում է նրանցից առաջին յեղափոխական խումբը: Դրանից առաջ նա ընկերների հետ գործադրում էր յաճախ թիւրքերի եւ Քրդերի դէմ «ակն ընդ ական»ի օրէնքը: Գիշերները գաղտնի դուրս էր գալիս տնից, միանում էր ընկերներին եւ գնում էին վրէժխնդիր լինելու Հայի ինչքը յափշտակողներից:

Գիւղացի առեւանգումից ի վեր վրէժխնդրութեան՝ փորձերը սովորական էին դարձել, իսկ 1890ին արդէն յեղափոխականները հրապարակ եկան որոշ ծրագրով:

1891ին Մուշ է գալիս Միհրան Տամատեան, իբրեւ Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչ եւ տեսնում է, որ այնտեղ արդէն կայ անանուն մի կազմակերպութիւն, գործնական հողի վրայ: Տամատեան իսկոյն կապ է հաստատում նրա հետ եւ Արմենակ դառնում է իր գործակիցը: Շատ անգամ մէկ տեղ խորհել ու վճռել են հարցեր. մէկտեղ շրջել են Սասունի գիւղերը: Տամատեանի ձերբակալումից յետոյ, երբ Մուրատ յաջորդեց նրան, Արմենակ աւելի մեծական դարձաւ. Նա միանգամից գրկեց գործունէութեան բոլոր ձեւերը — թէ գինուոր էր, թէ պրոպագանդիստ եւ թէ Քեթակից

1894ի Սասունի դէպքերից յետոյ, Դժոխքը որ անձամբ մասնակցել էր մի քանի ընդհարումների, ժամանակաւորապէս թողեց երկիրը: Ամիսների ընթացքում շրջում էր Կովկասում, Սեւ Ծովի ափերում, Ռումանիայի, Բուլկարիայի հայ գաղութներում, իր ազդու քարոզներով ոգեւորութիւն ու հետաքրքրութիւն էր շարժում թիւրքահայ պանդուխտների մէջ, յորդորում էր նրանց վերադառնալ Մայր երկիր.

Ամէն տեղ կարելի էր տեսնել նրան՝ շրջապատուած մասիսաւ երկրացիներով, որոնք գլուխները կախած՝ պատկառանքով լսում էին նրա յորդորները, յաճախ յանդիմանութիւնները.

Դժոխքի համար շատ էլ քաջալերական չէր այդ պատկերը: Երկրից մեկնելիս՝ նա վստահ էր, որ խորհրդանոց եւ կատարեալ աջակցութիւն պիտի գտնէր այն կազմակերպութեան կողմից, որի զինւոր էր դրօշել նա, բայց յուսախաբուեց: Ամենայնիւ «Հնչակեան» անունը Դժոխքը ամանապէս պահեց իր վրայ եւ բաւական հողուց բաղկացած իր խմբով դիմեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան աջակցութեան. Դաշնակցութիւնը դրեց նրա տրամադրութեան տակ իր ամենապէտքելի զէնքերը. 1898ի սկզբները, երբ Ջալալի ուրուականը ասպատակելով նկարուել էր արդէն Հայոց Հորիզոնի վրայ՝ Դժոխքի խմբի մի մասը Աշոտ Թաթուլի (Արամ Արամեան) խմբի հետ միաժամանակ մտաւ երկիր: Իսկ ինքը 15 հոգով անցաւ սահմանը ճիշդ այն ժամանակ, երբ կառավարական ուժերը հասել էին Բասեն: Մեծ հմտութեամբ ու քաջութեամբ կռուելով, նա փառաւոր յաղթութիւն տարաւ Խալիբարայի շրջակայքում եւ անհաղթելի զարկ տուեց ինքնապաշտպանութեան գործին: Մնալով այնուհետեւ երկրում՝ Դաշնակցութեան խմբերի եւ գործիչների հետ, անտափոր հասնելով գործում էր Բասենի գիւղերում՝ քաջալերելով ու զինելով ժողովրդին:

Անարդ մասնութիւնը եկաւ ժամանակաւորապէս անջատելու նրան սիրած ժողովրդից ու Նախրական գործից. Դժոխք ձերբակալուեց Աշոտ Թաթուլի հետ. միաժամանակ գրաւուեցին Դաշնակցութեան 70 զէնքերը: Ազատութեան երկու մարտիկ զինուորները ենթարկուեցին մի ճշմարիտ ինկվիզիցիայի: Երկուսն էլ սակայն ամիսների սոսկալի տանջանքների տակ, պահպանեցին յեղափոխականի անարատութիւնը, հրաժարուեցին որ եւ է խոստովանութիւնից: Իրենց անունները միայն սոխրուած եղան յայտնել, քանի որ տեսան, որ չեն կարող ճողոպրել իրենց նախկին ընկեր դաւաճան Աղրայէլի (վերջերս սպանուած Դաշնակցութեան ահաբեկիչներից) յայտնութիւններից, որն իրենց ներկայութեան տեղեկութիւններ էր տալիս կառավարութեանը: Դատարանը մահուան վճիռ է տալիս, բայց ընդհանուր ներման ժամանակ Դժոխքը բանտից ազատեց եւ կառավարութեան ձեռքով ուղարկեց Մուշի դաշտ, իր բնակավայրը, ուր, սակայն, շարունակեց մնալ խիստ հսկողութեան տակ...

Գիւղի գրագիրն է դառնում, բայց շարունակում է թղթակցութիւններ գրկել «Դրօշակ»ին եւ իբրեւ խաղաղ գործիչ՝ իր խորհուրդներով ու գիշերային պրոպագանդով օգնում է Սերոբ — Աղբիւրի գործին:

1898ին Մաքօն, որ Սասուն գնալու համար երկիր էր մտել, ձերբակալուում է Ղըզըլաղաճի մէջ եւ դա պատճառ է լինում նաեւ Դժոխքի ձերբակալման, սակայն երկար չի մնում բանտում:

Այսպէս խաղաղ շարունակում էր կազմակերպչական գործը մինչեւ 1901 թւականը, երբ կառավարութիւնը՝ ինչ ինչ փաստերի հիման վրայ, ուզեց ձերբակալել մեր ընկերոջ. բայց նա խոյս տուեց, մի քանի զինուորներով անցաւ Ախլաթ, այնտեղից Վան, ուր Վահանի եւ...ի հետ մնաց մի ամբողջ ձմեռ. միասին կազմեցին ծրագիրներ ... զինելու պատրաստելու: 1902ի գարնան մեկնեց Ախլաթ, ուր մնաց մինչեւ աշուն եւ վերակազմեց տեղական թուլացած կազմակերպութիւնը: Աշնան երկ. ի հետ անցաւ Սասուն եւ մնաց այնտեղ մինչեւ 1903 ամառ: Երբ իմացաւ, թէ Բասենի խումբը պիտի սահմանն անցնի, եւ նկատեց, որ կառավարութիւնը Մուշի դաշտը խիստ հսկողութեան է ենթարկել եւ Սասունը պաշարել, Դժոխքը առաջարկեց գնալ խմբին ընդառաջ եւ պաշտպանել նրա գալուստը: Բայց ինչպէս յայտնի է, այդ պատուաղէն խումբը չանհետացած տեղում կռուի բռնուեց եւ Դժոխքը սիրտը կոտրուած ետ դարձաւ: Մի քանի ամիսներով դաշտ իջաւ, գալուց կոխիների պատրաստութիւնները տեսնելու համար, իր զինուորները իր բացակայութեան ժամանակ դէպքի բանուեցին Սասնոյի մէջ . ... բարձրացաւ

Երբեք մի վայրկեան դադար չունէր: Պատանեկութեան մարմնի անդամ էր նա ընտրուած եւ միշտ ժողովուրդը հանդիպելու, քաջալերելու եռանդից էր ընկած: Ժողովրդի մէջ նա հեղինակութիւն էր, նրա խօսքը պատգամ: Ժողովուրդը սիրում է բոլոր յեղափոխականներին, բայց դէպի Դժոխքը ունեցած սէրը արտակարգ էր: Առաքելոց վանքի յայտնի կռուի վրայ ժողովրդական մի երգ է յօրինուած, որ վերջանում է հետեւեալ բառերով. «Ափսոս, որ հոն չէր Ղազարեան Արմէն»: Այնքան կը սիրէր նրան Հայաստանցին, որ կը ցաւէր, որ Դժոխքը մասնակից չէր եղած վանքի յաղթանակին

Ի՞նչումն էր այդ նիհար, թուլակազմ երիտասարդի ուժը... Նա չունէր ոչ Սերոբի առիւծային կերպարանքը, ոչ էլ Անդրանիկի յանդուգն թափը, բայց նա շատ էր սիրում դաշտեցուն, լեռնցուն, սիրում էր զգալուն հօր պէս, միշտ նրանց հետ էր, միշտ բաժանում էր նրանց ցաւերը, սիրտ էր տալիս նրանց, ներշնչում էր անպայման հաւատ դէպի յեղափոխութիւնը, որով նա ինքը խորապէս տոգորուած էր, — այդտեղ էր նրա մեծ ժողովրդականութեան գաղտնիքը: Նրա միշտ տխուր, թախծոտ ու մտախոհ կերպարանքը ամենալաւ արտայայտիչն էր այն ջերմ, անպայման սէրի, որի համար նա տանջուեց ամբողջ 10 տարի, բանտում ու աքսորում, թափառական եւ հալածական...

Նա իր պաշտած ժողովրդի հետ էր եւ սարսափելի ճգնաժամին, երբ նուիրական լեռների վրայ կրկին անգամ կուտակուեցին ահագնագոյն, չանթատուած ամպերը... Դժոխք մարմնացած եռանդ դարձաւ, իր վերջին մարմնով նա ցցուեց Սասնոյ ապառաժների վրայ եւ գրաւած, աղիողորմ ձայնով հասար կանչեց: Նա միաժամանակ ազդարարեց Սասունի մօտալուտ կարմիր տասնամեակը, պաղատագին յորդոր կարդաց Դուանններին ու Վարդաններին՝ օգնութեան շտապել:

Նրա գուշակութիւնը կատարուեց Սասունը արիւնով տօնեց իր տասնամեակը, որ նաեւ Դժոխքի գործունէութեան առաջին ու վերջին տասնամեակը եղաւ...

Ժողովուրդը իր սիրելի առաջնորդի հետ գրոհ տուեց թշնամու մազլցող բանակի վրայ եւ յեղափոխութեան անխոնջ պրոպագանդիստը ընկաւ վաղուց, տակաւին կռուի սկզբնաւորութեան մէջ... Թանգագին մարմինը մեծ շուքով թաղուեց Շէնիքի մէջ, այն խրոխտ բարձունքների վրայ, ուր Դժոխքը այնքան հառաչանքներ էր արձակել եւ այնքան երազներ էր փայփայել... Յաւարժուէ՛նք սիրելի գերեզմանի առաջ եւ երբե՛ք չմոռանանք Դժոխքին:

Մ · ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(«Դրօշակ» 1904 հոկտ.)

ՎԻՃԱԿ

(«ՍԻՓԱՆ»Ի ԵՒ Կ. ԽԱԶԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ)

— «Ա՛ռ աղջիկս, այս փոքրիկ կուժն ա՛ռ: Վրան ծաղիկներ ցանիր, բոլորից հաւաքուած ծիլեր — մատնոց, ող, մատանի մէջը դիր, գնա եօթն անգամ բակի շուրջը պտտիր: Այս ու այն կողմ չնայես, չխնդաս ու չխօսես: Ա՛ռ աղջիկս, ա՛ռ այս փոքրիկ կուժը:

Երեսիս քօղ կը գցէր ու փոքրիկ սափորը ձեռքս կը դնէր

Ինքը, տատս, քարէ սանդուղների վրայ նստած, ծունկերը գրկած կը սպասէր:

— Բեր աղջիկս, բեր սափորը: Ջուրով լցրու, քօղը վրան գցիր, տար զոյգ վարդերի տակ դիր ու թո՛ղ, թող որ գիշերը աստղերի խորհուրդը մէջն ընկնի եւ առաւօտեան բարի յոյսի շողը վրան կաթի:

Ու յաջորդ առաւօտ մեծ գորգի վրայ ծալապատիկ նստած հարեւաններ, բարեկամներ ու մի երեխայ թաթիկը օրհնած սափորի մէջ կը մտցնէր: — «Ջան գիւլում, ջա՜ն, ջա՜ն» — կ՚երգէին բոլորը միաձայն ..

Հէքեաթ է կարծես, որ թրթռալով գնում է հոգուս խորքում թաղուած լարերին է զարնում ու հարազատ, խիստ հարազատ մեղեդին հնչում է ականջիս:

Պատահմամբ անցնում էի «Անսիէն Կոմէտի» սրճարանի առջեւով · · · ու յանկարծ կանգ առի ... Ներսից երգի ձայն էր գալիս...

— Ջա՜ն գիւլում, ջա՜ն, ջա՜ն ..

Առողջ, երիտասարդ ձայներ էին, հայկական անխարդախ հոգիներից բարձրացող երիտասարդ ձայներ ...

Փարիզի մէջ «Ջան գիւլո՞ւմ»...

Վեր ելայ:

Քառասուն — յիսուն երիտասարդ թախուն աղջիկներ ու տղաներ, հայկական գունագեղ զգեստներով, ծփ-ծփուն քօղերով, շրջապատել են իրենց ղեկավար Գ. Սաքօ Ցակորեանին, երգերը պայծառ ու ժպտուն ու երգում են:

Նայում եմ նրանց կարօտցած մէկի պէս:

— Համբարձման երեկոյթի փորձն է, ասում են:

Փո՞րձ: Բայց սա մի կատարեալ երեկոյթ է: Այնպիսի սէր, ուրախութիւն, ոգեւորութիւն է տիրում փոքրիկ այս սրահի մէջ .

Նստում եմ ու սկսում դիտել: Սկզբում տարօրինակ մի յուզմունք պաշարում է ողջ էութիւնս: Նայում եմ անհրապոյր պատերին, առաստաղին, տախտակէ սեղաններին ..

Երգում են ոգեւորութեամբ ու եռանդով, խնդալով նայում իրար, ձեռները կողքներին, գլուխները բարձր բռնած:

Հպարտ են կարծես:

Ու կամաց կամաց մէկզի վանելով տխուր մտքերը, զգում եմ որ ես էլ սկսում եմ ոգեւորուել:

Ոգեւորուել ի տես երիտասարդ այս խմբի, որ գարնան ծաղիկների նման ժպտում են քեզ խոստմնալի իրենց ժպիտներով, ի տես նրանց ղեկավարի անխոնջ կամքի, որ տասը տարիներ շարունակ հաւատով փարել է հայ երգին, ի տես այն սիրոյն, որ ունեն բոլորը հանդէպ հայ խօսքին ու հայ արուեստին:

Հոգիս ցնծում է ու սիրտս ջերմութեամբ լցւում:

Տիկ. Մարօ Ցակորեանը ամենայն համբերութեամբ սովորեցնում է խմբին հայկական պարեր: — «Էլ ու էլ, — Հէյ ջան, ջա՜ն»: Թնդում են պարերը երկու հմուտ թառահարների Գ. Ռուբէնի եւ Գ. Գարեգինի դաշնանոյի ռիթմիկ նուագի տակ ու քիչ յետոյ Տիկ. Լիան իր ճկուն ու նուրբ ձեւերով մէջտեղ է նետուում ..., աջ ու ձախ ժպտում է բոլորին, որ շրջան կապած ծափ են տալիս ու երգում:

— Ամրական նոր ու նոր երգեր ինամուած ու պատրաստուած են «Սիփանծնկրդչախումբի» կողմից յատկապէս այդ երեկոյթի համար, — 9 մայիս, չորեքշաբթի գիշեր, Օրթիփիլթիւրի սրահին մէջ: (Մասնակցութեամբ Տր. Կ. Խազի):

— Պիտի ներկայացուի «Անուշ» օպերայից վիճակի տեսարանը:

— Պիտի բեմադրուի «Վարձաւննակը», — «Սիփանոյ ծաղից ծնած երիտասարդ ղեկավարների կողմից

— Չէ՞ որ Համբարձման տօնն է.

Ասում են, պատմում, ոգեւորուում:

Նստել եմ պատի տակ, մէջս գտած աթոռին ու դիտում եմ: Ու քիչ է մնում յանկարծ, որ ահա, տես հիմա սեր մեր գիւղում եմ... Գունագեղ զգեստներ հագած աղջիկներ ու տղաներ թռչկոտում են կանաչ դէմ ... բուլխով մի մարգագետնի վրայ ... քովից հասում է վճիտ առուն կարկաչուն ու տատս ծունկերը գրկած նստում է ինձ, իր բարի, իր խորհրդաւոր աչքերով...

— Ջան գիւլում, ջա՜ն, ջա՜ն ...

Հէքեաթ է կարծես, որ թրթռալով գնում է հոգուս խորքում թաղուած լարերին է զարնում ու հարազատ խիստ հարազատ մեղեդին հնչում է ականջիս ...

Չէ՛ որ Համբարձման տօնն է.

ԼԱՍ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հանրապետական ճակատ [illegible]

0000

Անգլիոյ Փութպոլի բաժակին վերջին մրցումը որ տեղի ունեցաւ շաբաթ օր Ուէմպլէյի հսկայ մարզարանին մէջ, շատ հետաքրքրական եղած է. ինչպէս գիտենք, Մանչեսթըր Սիթին է որ շահեցաւ բաժակը ... յաղթութեան մանրամասն ... մեծ նախանձախնդիրն Փորթսմութ խումբը: Այսպէսով Մանչեսթըր ցոյց տուած եղաւ մեծ կանոնաւորութիւն մը՝ քանի որ անցեալ տարի դարձեալ հասած էր մինչեւ ֆինալ, որ սակայն տեղի տուաւ Էվըրթընի առջեւ: Մանչեսթըր-Փորթսմութ մրցումը ընթացք թէ շատ հետաքրքրական եղած է, նախ պարտուող խումբն է որ առաջին խաղամասին կիսուն շահած է իր նշանակէտը: Մանչեսթըր սակայն պնդեց մինչեւ երկրորդ խաղամասին կէսը՝ երբ Փորթսմութի ամէնէն յայտնի պաշտպանողը՝ կեդրոնի միջնապահը Ալէն գլուխին դարձուածքով ստիպուած է հինգ վայրկեան ձգել եւ մինչեւ այդ պահը իր հակառակորդին ... Մանչեսթըրի կեդրոնի յառաջապահը ջոցած է վերջնական ոչ միայն առաջինը հաւասարեցնող նշանակէտը շահիլ, այլ եւ քանի մը վայրկեան վերջն ալ իր խումբին յաղթանակը ապահովող երկրորդ մը:

Ֆութպոլի քննադատները կ՚ըսեն թէ ոչ մէկ մրցումի մէջ ցարդ չտեսնուած անկանոնութիւն մը կը տիրէր այն խաղին մէջ. այսինքն՝ քիչ են այն խաղացողները որոնք իրենց տեղը կը մնային: Պատահած է որ ձախ միջնապահը երբեմն աջին մօտ, ու բայց յառաջապահը խաղի ընթացքին անցնի յանկարծ ձախ. իսկ Փորթսմութի կեդրոնի միջնապահը՝ Ալէն պարտուելու երկրորդ վերջնական խաղացած է: Գալով աջ կամ ձախ — մէջ յառաջապահներուն՝ գիտենք թէ անգլիական խումբերուն մէջ գրեթէ սովորութիւն եղած է դաշնակ չառ առ խաղցնել՝ այսինքն միջնապահներուն մօտ: Այս կարգի անկանոնութիւններ կամ քմահաճ տեղափոխումներ կարենալ ընելու համար ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»» · · «««

— Շատ կարճ ժամանակում կարելի եղաւ մի լաւ գրադարանի տիրանալ: Եթէ ուզում ես պարլամէնտարիզմն ուսումնասիրել՝ պէտք եղած նիւթերն այստեղ կը գտնես: Զարմանալի է մեր ժողովուրդը, շարունակեց նա. — Մէկ ու կէս տարի առաջ այս երկրում հայու գոյութիւնն իսկ անկարելի էր թւում. կոտորած ու փախուստ, սով եւ հիւանդութիւն անխնայ հարուածում էին մեզ, փշրում մեր գոյութեան հիմքերը: Բայց հիմա ոչ միայն ապրում ենք, այլ եւ ստեղծում, գրադարան, թանգարան, համալսարան, երաժշտանոց, ո՞ր մէկն ասեմ, ձգտում ենք վե՛ր, վեր, դէպի վեր:

— Այո, համաձայնեց Արամը: Եթէ մեզ հանգիստ ձգեն մեր երկրի մէջ՝ մենք շատ բան կը ստեղծենք եւ շատ բանի կը հասնենք: Օ՛, Սուրէնջան, եթէ տեսնես Կարսն ու Սարըղամիշը, դեռ տարին չէ լրացած, որ դարձել, անճանաչելի է փախստական, ընչազուրկ ժողովուրդը, բայց արդէն շէնցած է երկիրը. Ջուլհականոցներ, մանարաններ, աղացարաններ, հանքածուխի շահագործում, ճամբաների շինութիւն, կամուրջների կառուցում, երկաթուղու նորոգութիւն, որն առաւ. պէտք է տեսնել այդ բոլորը, մեր ժողովրդի կորովով հիանալու համար: Շատ բան կայ խօսելու, բայց ուրիշ անգամ, դեռ կը տեսնուենք:

— Ցտեսութիւն. ժամը երեքին հինգը վերջ ազատ եմ, կը գամ մօտս:

— Ցտեսութիւն, կը գամ:

Արամն իջնում է սանդուխներէն աւելի ուրախ, աւելի լեցուն սրտով: Ինչ լաւ է, որ մենք ենք մեր երկրի տէրը եւ այն պիտի շինենք մեր ցանկութեան համեմատ: Մի երգ է խլրտում կոկորդը:

— Ի՞նչ լաւ է:

Արամը ներկայանում է զինուորական իշխանութեան, այնուհետեւ բռնում է այցելութիւնների շարքը: Ու այն մթնոլորտը, որ գտնում է նա, այնպէս ջերմ է, այնպէս գորովալի: Բոլորն ուրախ են նրա գալուն, հրճուում են նրա տեսքով, պատմել են տալիս Կարսէն, Սարըղամիշէն, ու նա խօսում է, ոգեւորում է եւ ոգեւորւում: Ու ամէն տեղ խօսակցութիւնը բերքի, այգիի, առեւտուրի, հարկի, շահումնատի, ընտանեկան բաժ — բաւեններ, անհատական կեանքի պատմութիւններ: Հիմա մարդիկ այլ նիւթեր ունին խօսելու, հայրենիք, վերաշինութիւն, զօրք, խորհրդարանի նիստերը, հարցադրումները, քուէարկուած օրէնքները, ներկան, ու գալիքի երազը: Ոչ, Երեւանը առաջուայ գաւառական ճահիճ քաղաքը չէ. նա մի երկրի մայրաքաղաքն է, ու այդ զգացւում է ամէն քայլափոխի, ամէն դէմքի, ամէն շրթունքի վրայ:

Ժամերը թռչում են վայրկեանների արագութեամբ, իսկ Արամը չի նկատում:

— Երբ հասնի գարունը, երբ ծլեն ցանուած արտերը, երբ հասնի երկրի հունձքը, երբ ... երբ ... ու ժամանակը քայլում է դէպի գարունը:

Իսկ տանը Ծովիկ ալլան գործում է գրպանատ, Արամի համար ձեռնակներն է կարում:

— Ո՞ւր ես, Ծովիկ քոյր, աչքդ լոյս, Արամդ եկել է:

Իրեն տարեկից սեւազգեստ մի կին էր ներս մտնողը, Արաքսի մայրը:

Ծովիկ ալլան թողնում է կարը:

— Ա՛խ, տիկին Հայկանուշ, հրամեցէք, աչքի լուսով կենաս, սատար ձեր տանը: Բարով քո մէկ հատիկդ էլ գայ:

Վերջին խօսքերը նա ասում է կամա՛ց, որովհետեւ նրանց մէկ հատիկի վերադարձի յոյսը վաղուց է կորսուած:

— Աստուած բերնէդ լսէ, ո՞ւր է թէ գար: Վերջապէս մի մայր, երբ իր աչքով չէ տեսել իր զաւկի մահը, չի հաւատում նրա անվերադարձ կորուստին: Ո՛վ գիտէ, գուցէ մի օր...

— Ի հարկէ, ի հարկէ', ..

Ու ջերմ համբուրւում են երկու պառաւները: Երկուսն էլ կորուստ ունին, սակայն երկուսն էլ մի մի ծաղիկ ունին մխիթարուելու

Ծովիկ ալլան հաւաքում է կարը, ծածկում է կարի մեքենան:

— Ինչո՞ւ ձգեցիր գործդ, չխանգարեմ քեզ, եթէ ինձ անելիք մի բան կայ, տուր անեմ:

— Ո՛չ, ո՛չ, արդէն պիտի հաւաքէի, հիմա ուր որ է Արամս էլ կը գայ: Դեռ չէ ճաշած:

— Ի՞նչ ես ասում, ինչո՞ւ այսքան ուշ:

— Դէ՛հ, ջահէլ է, որքան ժամանակ է քաղաքում չէ եղած, ծանօթներ, բարեկամներ ...

— Ի հարկէ, ջահէլութիւնը բաց երկնքի տակ, ծերութիւնը գոց օճաքի տակ, ճիշդ է, թող ապրի, թող վայելէ կեանքն իր ուզածի պէս:

Ու նստում են երկու կիները: Երկու մտերիմներ են նրանք. միշտ միասին են տխրել եւ միասին ուրախացել: Խօսում են, ի հարկէ, Արամի, նրա առողջութեան, նրա տրամադրութեան մասին:

— Խ՞հ, քոյրիկ ջան, էլ կը հանգստանաս:

Տղադ եկաւ, տունն ու տեղդ տէր կը դառնայ, սառը խնդումով կը լեցնէ

— Ա՛խ, դեռ ի՞նչ, ո՞վ գիտէ, դեռ ո՞րքան պիտի մնայ զինուորական ծառայութեան մէջ:

— Ի՞նչ ես ասում, Ծովիկ քոյր, մինչ գոյ ուշինչ չգիտե՞ս, զարմանալի է: Չէ՞ որ խորհրդարանը մօտերս մի օրէնք է հաստատել, որով ընտանիքի նեցուկները ազատուելու են զինուորական ծառայութիւնից. Այսինքն՝ մէկ հատիկ զաւակները, ընտանիքի միակ աշխատաւորը ինչ տարիքի էլ որ լինին, զինուորական ծառայութիւնից պիտի ազատուեն: Ցի՞շո՞ւմ ես, Ռուսաց թագաւորին էլ այդ տեսակ օրէնք ունէր մէկ հատիկին, նոյն իսկ, եթէ մէկ հատիկ չէր, բայց տան մեծն էր, միակ աշխատաւորը, զինուոր չէր տանում: Ուրեմն մեր կառավարութիւնն էլ այդպիսի օրէնք է հաստատել, մէկ հատիկներին, որ նեցուկ են անտանում, զինուոր չպիտի տանի.

Կառավարութիւնն առել է, — փառք է Աստուծոյ, հիմա երկիրը խաղաղ է, պէտք չկայ որ բոլոր երիտասարդները զէնքի տակ պահուին, նեցուկներն պէտք է ազատել, որ մի քիչ էլ երկիրը շէնցնողներ ունենանք:

ԷԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(9)

(Շար.)

Հարկէ առնուազն «Արսընալը» կամ Մանչէսթըր Սիթի ըլլալու է:

Անգլիական բաժակին յաղթական խումբը պիտի գայ Համբարձման օրը 10 Մայիսին, Փարիզ եւ Գոլոմպի մէջ պիտի խաղայ Ռասինկի դէմ: Անուանիկ շաբաթ օրուան յաղթանակը տանող Մանչէսթըրի խումբին կազմը.— Սուիֆթ, Պարնէթ, Տէյլ, Քերսի, Քոուըն, Պրէյ, Թոյլնա, Հերտ, Թիլըրն, Հըրտ, Պրուք: Տամարէլ, որ մինչ 95,000 հանդիսատեսներ բազմած էին Ուէմպլէյի մարզարանին, որ Լոնտոնի արուարձաններէն մէկն է, ուրիշ արուարձանի մը մէջ ալ Լոյլաքաղաքին երկու խումբերը՝ Արսընալ եւ Շէլս կը մրցէին ախոյեանական խաղի մը համար: Արսընալ միայն մէկ կէտ կ'ուզէր, ինչպէս ըսինք, այնքան բաղձալի ախոյեան տիտղոսը շահելու համար, իսկ Շէլս ալ նոյնպէս մէկ կէտի պէտք ունէր երկրորդ դասակարգին մէջ իջնելու չվտանգուելու համար: Առնեցուցէք ինչ որ կ'ուզէք, խնդիրն այն է թէ մրցումը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով 2—2ով: Արսընալ ախոյեան է, իսկ Շէլս պիտի մնայ առաջին դասակարգին մէջ եկող տարի:

** Կիրակի օր, Սթատ Բոլան Կարոսի մէջ ուր Թէնիսը իր վերերնամս կ'ընէ այս օրերս, տեղի ունեցաւ պաշտօնական Ֆրանսայի ախոյեանութեան վերջին մրցումը Օլէմփիք Լիլուայի եւ Ֆուայէ տը Միւլհուզ խումբերուն միջեւ, ի ներկայութեան Լուի Մարէնի, Հանրային առողջապահութեան նախարար, որուն յանձնուած է ներկայ դահլիճին մէջ մարմնակրթութեան վերատեսչութիւնն ալ.

Լիլ է որ շահեցաւ տիտղոսը, ծանր պայքարութեան մը մասնակցելով Ալզասցիները 28ի դէմ 51 կէտով, առաջին խաղամասին վերջաւորութեան Լիլ միայն մէկ կէտի առաւելութիւն մը ունէր (17—16) եւ երկրորդին սկիզբը Միւլհուզ նոյն իսկ յաջողեցաւ անգամ մը հաւասարել իր հակառակորդին (19—19) բայց հիւսիսի խաղցողները վերջին քառորդին յանկարծ տեղի տալով Ալզասցիներուն ու կեանքը քրտու յաջողեցին մեծ առաւելութեամբ մը: Յաղթական խումբին հինգ մարզիկները ցոյց տըւին շատ լաւ խաղարկութիւն մը եւ այնքան արագօրէն, ճկունութեամբ եւ դիւրութեամբ գնդակը ամէն անգամ կողովին մէջ կը ձգէին որ իրենց հակառակորդները ի վերջոյ յուսահատեցան տեղի տալ:

Ինչպէս ըսինք, Փարիզի ռուսական խումբը երեք շաբաթ առաջ յաղթած էր Օլէմփիք Լիլուային, բայց տախտակամածի վրայ եւ իրենց իսկ արքունի Ժիմնազ տը Լ'էկլանի մէջ:

** Այս կիրակի օր է որ Քոլոմպի մարզարանին մէջ տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի Ֆութպոլի բաժակին վերջին մրցումը՝ Հարաւային Ֆրանսայի երկու մեծ խումբերէն Օլէմփիք տը Մարսէյլի եւ Ֆութպոլ Գլիւպ տը Սէթի միջեւ:

Առաջին անգամը չէ որ այս երկու խումբերը դէմ առ դէմ պիտի գտնուին բաժակին ֆինալին մէջ. 1924ին անգամ մը արդէն նոյնը պատահած եւ Մարսէյլ յաղթական եղած էր 3—2ով. Սէթ այս տարի չորրորդ անգամ ըլլալով է որ բաժակին վերջին մրցումին կը հասնի, սակայն միայն մէկ անգամ շահած է զայն, 1930ին, երբ յաղթեց Ռասինկի: Մինչ Մարսէյլ ցարդ շահած է երեք անգամ 1924ին, 1926ին եւ 1927ին, այսինքն ամէն անգամ որ մինչեւ ֆինալ հասած է, վերջին մրցումը միշտ շահած է: Նոյնը պիտի յաջողի՞ ընել այս անգամ ալ. կը կասկածինք, թէեւ անցեալ կիրակի օրուան ախոյեանական մրցումներուն արդիւնքները շատ նըպաստաւոր չեն Սէթի, քանի որ ան Մօնփէլիէի մէջ պարտուեցաւ, մինչ Մարսէյլ իր դաշտին վրայ կը յաղթէր Նիմի: Այժմ կարելի է ըսել թէ Մարսէյլ խիստ հաւանաբար պիտի շահի Ֆրանսայի ախոյեանութիւնը, քանի որ այդ բանին իրականացման համար միայն երկու կէտի պէտք ունի եւ դեռ պիտի խաղայ երեք անգամ:

Կիրակի օրուան այս մեծ մրցումէն վերջ Ֆրանսական Ֆութպոլը պիտի ենթարկուի մեծ փորձութեան մը յառաջիկայ հինգշաբթի օր Ամսթէրտամի մէջ, ուր երկու երկիրներու ազգային խումբերը պիտի մրցին իրարու դէմ, իսկ Փարիզցիք պիտի տեսնեն, ինչպէս ըսինք, Անգլիոյ բաժակին յաղթական խումբին խաղը:

** Այս կիրակի օր Ժիմնազ Ժան—Ժօրէսի մէջ պիտի սկսին Փարիզի ըմբշամարտութեան ախոյեանական մրցումները (հելլէն — հռոմէն.) որոնց անցեալ երկուշաբթի օր Հռոմի մէջ վերջացող Եւրոպայի ախոյեանութեան մրցումներուն մասնակցող 12 ազգերու ըմբիշներէն մեծ մաս մը պիտի մասնակցի, այս տեղի ծանօթ ըմբիշներուն հետ, որոնց կարգին կը գըտնուի նաեւ Մուրատեան, պարսկահայ ըմբիշը, 61 քիլոնոց դասակարգին մէջ: Հռոմի մէջ ամէնէն մեծ յաջողութիւն ձեռք բերողները եղած են Շըւէտացիները, Ֆինլանտացիները եւ Լիթուանացիները:

Փարիզի մրցումներուն պիտի մասնակցին 18 ազգերու պատկանող ըմբիշներ, որոնց մէջ Թուրքեր ալ:

** «Յառաջ» գրեց թէ կիրակի օր համաշխարհային բաժակին նախապատրաստական մրցումներուն մէջ Հոլանտա, Հունգարիա եւ Ռումանիա յաղթական ելան. ահա այժմ վերաքաղ մը ցարդ Հռոմ երթալին որոշուած խումբերուն մրցումներուն մասին:

Ըսած էինք թէ 12 խմբակներ կազմուած էին, որոնց թիւ մէկէն ութը միայն յաղթականները եւ թիւ իննէն 12 ալ երկու առաջինները պիտի երթային Հռոմ — ընդամէնը 16 խումբ: Խմբակ թիւ մէկ, Գուպա յաղթած ըլլալով Հայիթի, մրցեցաւ Մեքսիկայի դէմ, որմէ պարտուեցաւ, այս խմբակին միակ յաղթականը որոշելու համար Մեքսիկա պիտի մրցի Մ. Նահանգաց դէմ Հռոմի մէջ Մայիս 24ին:

Թիւ երկու, Փերու քաշուած ըլլալով Պրազիլիա կը մնայ յաղթական:

Թիւ երեք, Արժանթին պիտի մրցի Չիլիի դէմ:

Թիւ չորս, Թուրքիա քաշուած, Պաղեստին ալ Եգիպտոսէ պարտուած ըլլալով այս վերջինն է յաղթական:

Թիւ հինգ, Շուէտ յաղթական՝ յաղթած ըլլալով Եսթոնիոյ եւ Լիթուանիոյ:

Թիւ վեց, Սպանիա յաղթական, պարտութեան մատնած ըլլալով Փորթուկալը:

Թիւ եօթը, Իտալիա յղթ. պարտութեան մատնած ըլլալով Յունաստանը:

Թիւ ութ, Լեհաստան քաշուած ըլլալով, Չեխոսլովակիա կը մնայ յաղթական:

Թիւ ինը, Աւստրիա եւ Հունգարիա, երկուքն ալ պարտութեան մատնած ըլլալով Պուլկարիան, յաղթական են:

Թիւ տասը, հոս կացութիւնը քիչ մը բարդ է, Զուիցերիա երկու անգամ հաւասար մնաց՝ նախ Եուկոսլաւիոյ, յետոյ Ռումանիոյ հետ, բայց այս վերջինը ծաղուժով Հունգար Պարաթքի անունով խաղացող մը առած ըլլալով իր խումբին մէջ պարտուած նկատուեցաւ: Ուրեմն Զուիցերիա յաղթականներէն մին է Ռումանիոյ հետ, քանի որ այս վերջինս յաղթեց Եուկոսլաւիոյ.

Թիւ տասնըմէկ, յաղթական է Պելճիքայի հետ, որուն յաղթեց, ինչպէս նաեւ Իրլանտայի. իսկ Պելճիքա հաւասար մնաց այս վերջինոյն հետ:

Թիւ տասներկու, Ֆրանսա եւ Գերմանիա յաղթական են, երկուքն ալ պարտութեան մատնած ըլլալով Լիւքսէմպուրկը: Ժ.Ե.

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

>>>. . <<<

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 2 Մայիս (Յառաջ). — Գզիի Հայր. Միութիւնը սրտի խոր կսկիծով կ'ողբայ մեծ հայրենասէր եւ ազգային վաստակաւոր գործիչ Մ. Վարանդեանի դառնաղէտ մահը. եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհի գրչի անյաղթ վեթերանի եւ մեծ յեղափոխականի թարմ շիրիմին առջեւ:

Թէեւ Վարանդեան ոչ եւս է, բայց «Վարանդեան» գրականութիւնը, հըրաշունչ խօսքն ու մտքերը միշտ անմահ են:

Յարգանք հայ ընկերութեան մեծ մըտաւորականին, եւ մեր ցաւակցութիւնները հանգուցեալի ազգական բարեկամներուն:

Ի դիմաց Գզիի Հայր. Միութեան
Ատենապետ՝ Գալուստ Ղանոյեան
Ատենադպիր՝ Հ. Հայրապետեան

ՓԱՐԻԶ.— Թոյլ տուէք ձեր թերթի միջոցով Հայ Գրական Ակումբի վարչութեան, յանուն իր բոլոր անդամներուն, բերելու իր խորին ցաւակցութեան հաւաստիքը Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

Գրական Ակումբը, հայ գրականութեան շուրջ ջերմ հետաքրքրութիւն պահելու իր գործունէութեան ու ճիգերուն մէջ՝ կ'ողբայ մահը հեղինակի մը որուն տասնեակ տարիներու կեանքը նուիրաբերուած է հայ գրին ու խօսքին:

Վարչութիւն

ՎԻԷՆ, 2 Մայիս (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը երկիւղածօրէն կը խոնարհի մեր մեծ հայրենասէր Պ. Միք. Վարանդեանի դագաղին առջեւ եւ իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր բոլոր պարագաներուն:

Վիէնի Կ. Խաչի մ. ճիւղ

Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին:

Հ. Յ. Դ. Բրթէյի Եօթնեղբայրեան խումբը, ընկ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ 220 Ֆր. կը նուիրէ Հ.Յ. Վեթերաններու Ֆոնտին.

ՄԵՐ ՍՈՒԳԸ

ՎԻԷՆ, 2 Մայիս (Յառաջ).— Ապրիլ 27ին իրիկունը գործէն կ'արձակուէինք: Ընկեր Խաչիկեանի ձեռքը հեռագիր մը: Բոլորս կը հետաքրքրուինք: Բայց ընկերը կը դժկամակի պատասխանել, դէմքը մռայլ, աչքերը արցունքով լեցուած: Վերջապէս կիսկատար բառերով կը յայտնէ թէ Վարանդեանը մեռած է: Եւ բոլորս կը մնանք քարացած: Լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամբողջ Վիէնի ընկերներու մէջ: Նոյն իրիկունը դասախօսութիւն մը ունէր Զ.Ռ. Մ.ը «Ռոմանի» ակումբին մէջ: Բոլորս ալ ներկայ ենք յուզուած: Ընկ. Նարդունի իր դասախօսութենէն առաջ քանի մը խօսքով ներկայացուց Վարանդեանը եւ մէկ վայրկեան յոտնկայս անոր յիշատակը յարգելու հրաւիրեց ներկաները:

Դասախօսութենէն վերջ ընկերներս սկսանք խորհրդակցիլ մեր յարգանքի տուրքը տալու մեր մեծ ընկերոջ: Մաս մը ընկերներ կ'առաջարկէին անոր անունին որ եւ է բան մը հիմնել, իսկ ուրիշներ կ'առաջարկէին օգնել մը վարձել Վիէնի կոմիտէին կողմէ եւ ծաղիկ ցանել գերեզմանին վրայ, թաղման ժամուն: Իսկ երրորդ մաս մը կ'առաջարկէ Մարսէյլ երթալ թաղման ներկայ ըլլալու: Այս առաջարկը կ'ընդունուի եւ տասէն աւելի ընկերներ յաջորդ օրը, շաբաթ կը ցատկենք առաջին շոգեկառքը: Պարապ տեղ շատ կայ, բայց մենք բոլորս ալ կը հաւաքուինք մէկտեղ: Որոշած ենք չքնանալ: Երբեմն կը սկսինք ընդհանուր խօսակցութեան: Շատերը մտահոգութեամբ կը հարցնեն թէ թոյլ պիտի տա՞ն, որ դիակը տեսնենք եւ անոր քառասուն տարուան աշխատանքի ճակատը համբուրենք: Այս խօսակցութենէն ազդուելով ընկեր մը կը սկսի երգել Քեռիի երգին հետեւեալ տունը.—

Մահդ Դաշնակցութեան մեծ ցաւ
պատճառեց.
Եւ մեր սրտերուն անբուժելի վէրք
բացեց...

Եւ ահա Մարսէյլի կայարանն ենք: Ժամը ճիշդ 4.30 է: Բոլորս մէկ ընկեր Կակոսեանին դուռը կը զարնենք: Ընկերը ինքն ալ չէ քնացած: Այս առթիւ կ'իմանանք թէ կարելի է տեսնել ողբացեալ ընկերոջ դէմքը: Կ'ուզենք ընկեր Ահարոնեանն ալ տեսնել, ոչ թէ քովը երթալ, այլ պատուհանէն կամ դռնէն երեսը միայն տեսնել, բայց ընկեր Կակոսեանը խորհուրդ չի տար, ըսելով թէ կը յուզուի: Կէսօրին կը հաւաքուինք Գոմօն եւ Վարանդեանի դագաղին շուրջ խոնարհելով կը համբուրենք իր թարմ ճակատը: Արցունքը աչքերնուս հետեւեցանք դագաղին մինչեւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը, եւ նոյն գիշերուան ժամը տասներկուքին վերադարձանք Վիէն խորտակուած սրտով:

Գ. Մանուկեան

ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ

Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսը Լիոնի մէջ, յետաձգուած է, երգչուհին նոյն թուականին համար կարեւոր պայմանագրութիւն մը ստանձնած ըլլալով:

ԼՐԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՏԵԱԼՆ ՈՒ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻՆ

>>>.<<<

Թեհրանի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 ապրիլ).

— «Կարգաւոր միասին:

Պառաւներու «կուսակցութեան» Պոսթընի օրկան Պայքարն է գրողը, մարտ 27ին իր թիւին մէջ:

— «...Գոնէ ազգովին, միահամուռ ձեռնարկ մը ըլլայ վերջ տալու ազգակործան կազմակերպութեան: Դուրեան սրբազանի անմեղ արիւնը թող այս պարտականութեան հրաւիրէ բոլոր ազգասէր Հայերը: Այս է, կարծենք, օրուան պահանջը: Պաշտօնական բողոքներ որ եւ է արժէք չեն ներկայացներ. ընդհակառակն աւելի եւս քաջալեր կ'ընծայեն այս խեղճ ժողովուրդին ներքին թշնամիներուն, որոնք ուտիճի անարգ դեր կը կատարեն պարզամիտ ազգին մարմինին մէջ»:

«Նախատակեալ սրբազանի» սպանութեան յաջորդած բոյնի, մախաւոտ ատելութեան եւ բարախոտ աղյքարի երեք երկար ամիսներէն վերջ, որոնց իւրաքանչիւր օրուան իւրաքանչիւր ժամն ու վայրկեանը օգտագործուեցաւ հրապարակէն չքացնելու համար «ազգակործան կազմակերպութիւնը», ռամկավար թերթի մը այս խոստովանութիւնը ուշագրաւ չէ՞ք գտներ: Ուրեմն գո՞ւր է անցած եռամսեայ պայքարը «միացեալ»ի վայրենիներուն: Ուրեմն, բառ առաջնոյն արեւը կը շարունակէ ծագիլ արեւելքէն եւ Դաշնակցական ճակատին վըրայ փոփոխութիւն մը չկա՞յ: Ուրեմն Ամերիկայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ Ֆըրանսայէն մինչեւ Պալքաններ խորտող «միացեալ»ին գլուխները որ եւ է արդիւնք չե՞ն տուած: Չէ՞ իրականացած ցանկալին, «ազգակործան կազմակերպութեան» կործանումը, քանի որ այս անգամ, «միացեալ»ի հրամանատարներէն մէկը աներաժեշտ կը գտնէ ստեղծել նաեւ «միահամուռ»ը: Եւ վերջապէս, վայրենիներու Պոսթընի հրամանատարութեան առքերը հասած են ջուրին եւ հասկցուցած անոր պակասաւոր ուղեղին, թէ միացեալին բոլոր միթինկները, ցոյցերը, ճառերը, կռիւները, յարձակումները, անկցիները, բլլերը, դանակները, ռամկավար կնիկները, բուքերը, անէծքները, նզովքները, առլարները, պայքարները, հայհոյանքները եւ ... կզկզանքները, բոլոր այս ռամկավար «սրբութիւնները» կուսան հակառակ արդիւնք եւ Դաշնակցութիւնը տկարացնելու, պառակտելու եւ քայքայելու տեղ, առաւել եւս կը ԶՕՐԱՑՆԵՆ, «աւելի եւս քաջալեր կ'ընծայեն այս խեղճ ժողովուրդին ներքին թշնամիներուն» («Մեծատաքանչի թերութեան մի նայիք, ռամկավար բրիչէ եղած է):

Այդ դո՞ւն ես բառը, պառա՛ւ ռամկավար... Միացեալը սնանկացաւ եւ գործը «միահամուռ»ին մնաց. Այդ «միահամո՞ւռ»ն ալ կը տեսնենք օր մը: Եւ օճիքէն բռնած ցոյց կուտանք քեզի եւ նմաններուդ, թէ վարակուած արգանդը կանխատես եւ օրերը համբուած վիժուկներ միայն դուրս կրնայ տալ: Անոնցմէ մէկն էր միացեալը: Անոնցմէ մէկը պիտի ըլլայ նաեւ Միահամուռը: «Ոսկը ոսկերաց եւ մարմին ի մարմնէ»: Ծնողին նման ջլախտաւոր, ազազուն, անդամալոյծ եւ յուսնոտ: Անոր սատակն ալ տեսնելէ վերջ, ապահովաբար պիտի յըղանաք դէպ Միակամ, Միարան, Միագործ, Միաձայն կամ Միահաղայն եւ ասոնց նման ուրիշ շատ մը այլանդակ միգամածներ, որոնց վրայ սակայն միշտ ալ դամբանական պիտի արտասանէ «ազգակործան կազմակերպութիւնը»:

Ինչ որ ալ ընէք անօգուտ է: Կամ աւելի ճիշդ բացատրութեամբ օգտակար Դաշնակցութեան համար: Որովհետեւ այդ բոլոր միահամուռներուն ընելիք, միացեալ վիժուկին ըրածէն տարբեր բան մը չպիտի ըլլայ: Տարբեր արդիւնք մը չպիտի տայ: Ու վաղը, նորէն պիտի գաք ձեր ծուռ բերաններով եւ սրտանց յուսահատութեան մէկ րոպէին յայտարարելու, թէ «պաշտօնական բողոքները որ եւ է արժէք չեն ներկայացներ. ընդհակառակը աւելի եւս քաջալեր կ'ընծայեն այս խեղճ ժողովուրդին ներքին թշնամիներուն»:

Միացեալին սպասումները կը քաղէք արդէն: Եւ կը քաղէք այդ «խեղճ ժողովուրդ»ին շառաչուն ապտակները ուտելով: Դաշնակցութիւնը անմախըրոտ առնում ունեցաւ Ամերիկայի մէջ. վերջին 5—6 ամիսներու ընթացքին: Հազարաւոր թարմ ուժեր ողողեցին անոր շարքերը: Ցեղակրօն պատանիներու խումբեր կազմուեցան բովանդակ ամերիկահայ գաղութին մէջ: Ձեր դաշնակցական որակած Կ. Խաչը ունեցաւ աւելի քան 700 նոր անդամ— անդամուհիներ: «Հայրենիք»ները աւելի ծաւալեցան եւ ունեցան շաբաթաթերթ մըն ալ երկու հազար բաժանորդներով: Իսկ մեր հրապարակային ժողովները մինչեւ 4000 ունկնդիրներ համախմբեցին ամէն մէկ սրահին մէջ: Մէկ խօսքով, ժողովուրդը ալ աւելի փարեցաւ իր հարազատ ու հզօրագոյն կազմակերպութեան».

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԻՐԱՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ապրիլ ամսուն Իրաքի մէջ տեղի ունեցած են Ազգ. Գաւառական Ժողովի ընտրութիւնները, որոնք առաջնորդին կողմէ, զանազան պատճառներով, ձգձգուած էին ամիսներէ ի վեր. Ինչպէս ամէն տեղ, Իրաքի մէջ ալ, ռամկավար — Համայնավար — Հնչակ խմբակը եւ այլն. թաթը պլոք կազմած էին «անխնայ ջախջախելու» համար Դաշնակցութիւնը, որ առանձին հըրապարակ իջած էր, իր համակիրներով:

Ընտրութիւնները տեղի ունեցած են կառավարութեան և ոստիկանութեան ներկայացուցիչներուն ներկայութեան:

Դրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ յաղթած են Դաշնակցութեան ցանկերը:

Այսպէս, Իրաքի մայրաքաղաք Պաղտատի մէջ ամբողջութեամբ անցած է Դաշնակցութեան ցանկը եւ ընտրուած են երեք եկեղեցական եւ քսան աշխարհական պատգամաւորներ, որոնց մէջ նաեւ Պոլսոյ նախկին պատրիարք Զաւէն արք. Եղիայեան.

Մուսուլի մէջ շահած է Դաշնակցութեան ցանկը 3 պատգամաւոր: Պասրայէն ընտրուած են Դաշնակցութեան երկու թեկնածուները, միայն Քէրքիւքի մէջ պլոքը շահած է երկու պատգամաւորներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Լաւ չեմ յիշեր թէ քանի շաբաթ Պաղրճէին մնացինք, յետոյ Ղալաթիա փոխադրուեցանք. Ղալաթիոյ գաղթակայանը ռուսական մեծ շէնք մըն էր ուր եւ հիւանդացայ, իսկ Սուրէնը Սամաթիոյ գաղթակայանը դնաց, ուր հաստատեցին իր աղջիկ ըլլալը:

Օր մը լուր առին թէ Զօնկուլտաքէն հայեր եկած է: Ես չորս տարեկան էի, երբ հայրս ստրկութեան կը գինէր.

Հայրս թէ հօրաքոյրս համամիւռը, այսինքն՝ Ղազարը, ազգականը Եղսարերը, քոյրս՝ Ազատնին եւ Մաթոս կառապնի աղջիկը Եղսաբեթը բոլորը Զօնկուլտաք էին: Քանի մը օր յետոյ մենք ալ Զօնկուլտաք գացինք, ուր դպրոց երթալով Հայերէն սորվեցայ քրոջս հետ:

Զօնկուլտաքի Հայերը տեղահան չէին եղած՝ Մեր Զօնկուլտաք հասնելէ շաբաթ մը վերջը նոյն քաղաքը եկաւ Ա. Ահարոնեանը, Հայաստան վերադառնալու համար:

Զօնկուլտաքի մէջ նոր ծանօթներէս Յովսէփը մեզի հետեւեալ դէպքերը պատմեց: — Ես, Ղազարը մէկ ալ Սեբաստացի Թորոսը օր մը հերատ գացինք եւ Թուրք գիւղացիներուն հետ ընդհարում մը ունեցանք: Քանի մը հոգի մաքրելէ յետոյ, մեր քով ընկեր Թորոսն ալ նահատակուեցաւ: Գիշերը վրայ հասաւ, ես ու Ղազարը Զօնկուլտաք վերադարձանք: Ժամբան իրար կորսնցուցինք: Գիշերը անտառին մէջ պառկեցայ եւ առտուն դէպի Զօնկուլտաք ճամբայ ինկայ, զէնքերս անտառին մէջ ձգելով, որովհետեւ փամփուշտ չէր մնացած քովս: Կասկածի տեղի չտալու համար, չիտակ ճամբէն սկսայ քալել, չար բախտէս դիմացս ելաւ ժանտարմա մը որ զիս վերադարձուց դէպի հերատ: Ճամբան կը քալէի, բայց միջոց մը կը խորհէի փախչելու. եթէ հերատ երթայի, զիս պիտի սպաննէին: Երբ ամայի տեղ մը հասանք, թակոյն խոյացայ ժանտարմային վըրայ, գործը վերջացուցի եւ յետոյ Զօնկուլտաք եկայ ուր զինուոր եղայ: Իսկ Ղազարը կախուեցաւ հետեւեալ պարագաներուն մէջ — Ղազարը դաշտն էր, երկու շաբաթը անգամ մը տուն կուգար, այն ալ գիշերը, որովհետեւ կը հետապնդուէր: Գիշեր մը վարդապետին տղերքը կը գողցուին: Վարդապետը (Տաճատ եպիսկ.) կ'երթայ ոստիկանութեան լուր կուտայ: Վարդապետը քանի մը ոստիկաններով կուգայ եւ Ղազարը կը ձերբակալեն: Առաջին գիշերը բանտը կը մնայ, իսկ երկրորդ գիշերը կը կախեն:

Մենք Զօնկուլտաք կեցանք մինչեւ մթլեճիներուն շարժումը: Այնտեղ Լազ էմին կոչուած աւազակը սկսաւ հայ ջարդած Մերձաննեց աղջիկը պահանջել եւ փախցուց, յետոյ Քիլիմլի գնաց եւ Կարապետ էֆէնտին առեւանգելով 300 ոսկի փրկագին առաւ եւ ազատ արձակեց: Այսպիսի դէպքեր միշտ կը պատահէին: Ֆրանսացիներն ալ քաշուելու պատրաստութիւններ կը տեսնէին: Մէկ խօսքով այլ եւս կեանքի ապահովութիւն չկար եւ նորէն Պոլիս գացինք, ուր գտայ Սուրէնը, բայց այս անգամ աղջկան հագուստով եւ իբրեւ Օր. Սիրանոյշ:

Սամաթիայէն առաջին կարաւանը մեկնեցաւ Հայաստան: Երկրորդով ալ մենք պիտի երթայինք, երբ տապալեցաւ կառավարութիւնը: Ճարահատ եկանք Քոնսթանցա, ուր կը մնանք հայրենիքի կարօտ մեր սիրտերուն մէջ:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

ՔՈՅՐ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐ ԻՐԱՐ ԿԸ ԳՏՆԵՆ 19 ՏԱՐԻ ՎԵՐՋԸ

1915ի հայկական տարագրութեան միջոցին, Գարամանցի ճինկըրտեան ընտանիքը կ'ոտնոտուի Տէր Զօր: Անոնք վեց հոգի էին, հայր, մայր, երեք մանչ եւ մէկ աղջիկ զաւակներով: Հայր ու մայր եւ չորս չափահաս զաւակները կը մորթուին Չէչէններու կողմէ, իսկ 4 տարեկան Յարութիւն եւ 7 տարեկան Անժէլ ողջ կը մնան: Առաջինը հայասպան չէրքէզ Իսմայիլի հարէմը կը տարուի, իսկ Անժէլ ջորդարար Արիֆ պէյի հարէմը:

Չէրքէզ Իսմայիլ Յարութիւնը կը ծախէ Մէրտինցի Սիւրիանի ծիպրայիկ Ատէմի, որուն քով կը մնայ մինչեւ հիմա եւ կ'արժանանայ անոր ծընողական գուրգուրանքին: Ծիպրայիկ Ատէմ Յարութիւնը կ'անուանէ Վիլհէլմ Ատէմ եւ իր հինգ զաւակներու կարգին կը դասէ առանց խտրութեան: Վիլհէլմ ուսում կը ստանայ, կը մեծնայ, կը զարգանայ եւ Ծիպրայիկի միւս երկու տղոց հետ Հաճիչէի մէջ կը բանայ մասնաճիւղ մը:

Իսկ Անժէլ, Անգլիացիներու գրաւումէն վերջ որբանոց կը մտնէ, քանի մը տարի վերջ կը գտնէ իր մօրեղբայրները եւ անոնց քով կ'երթայ: Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, Անժէլ իր մօրեղբօր հետ Պէյրութ կը մեկնի եւ կ'ամուսնանայ: Այժմ կը բնակի Զահլէ: Սակայն, ամէն օր, Անժէլ կուլայ ու կ'ողբայ եւ կը յուսայ գտնել իր ընտանեկան պարագաներէն մէկը, եւ կը պատմէ իր ողբալի դրացիներուն եւ հովէն ու ծովէն լուր կը սպասէ:

Վիլհէլմի խորթ ծնողքը պատմած էին իրեն թէ ինք Հայ է եւ իրենք զինք գնած են չէրքէզ Իսմայիլէն: 3 ամիս առաջ, իր մէկ արաբ ընկերին հետ Վիլհէլմ Զահլէ կուգայ կնքահայր ըլլալու համար: Հոն տեսնելով հայ քահանաներ, կը պատմէ անոնց թէ՝ ինք Հայ է, թէեւ հայերէն չի գիտեր: Այդ միջոցին հոն գտնուող քանի մը հայ կիներ Անժէլին կը նմանցնեն Վիլհէլմը եւ խօսքն լուր կուտան: Անժէլ կը փութայ տեսնելու համար զայն, սակայն Վիլհէլմ մեկնած էր: Զիրենք բսելու սակայն որ, հայ կիներ Վիլհէլմին կը յայտնեն թէ Անժէլ անուն կին մը կայ Զահլէի մէջ, որ կորսնցուցած է իր երեք եղբայրները:

Վիլհէլմ կ'երթայ, սակայն սիրտը կը մնայ հոտին: Կը սկսի զգալ այդ կինը չտեսած մեկնելուն համար:

Տասը օր առաջ, Վիլհէլմ գործով Դամասկոս կ'անցնի, սակայն գործը չլրացուցած կ'երթայ Զահլէ, տեսնելու համար Անժէլ անուն կինը որ կորսնցուցած էր իր եղբայրները: Քոյր ու եղբայր կուգան դէմ դիմաց եւ իրար կը պլլուին: Վիլհէլմի չըթունքին վրայ գտնուող պզտիկ վէրքի նշանը արդէն իրար կը ծանօթացնէ զանոնք: Իսկոյն Պէյրութ կ'երթան, Գարամանցի ծանօթներու կը ներկայանան, արիւնի քննութիւն կատարել կուտան եւ վստահ կ'ըլլան որ Վիլհէլմը Յարութիւնն է եւ փոքրիկ եղբայրը Անժէլին:

Պաղեստինեան ուխտին նոր զաղտնիքները

Պուլկարիոյ մեր աշխատակիցը ժամանակին գրած էր Պալքանեան ուխտի գաղտնի տրամադրութեանց մասին։ « Թայմզ » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այդ մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով.—

Փետրուար 9ին Աթէնքի մէջ կնքուած Պալքանեան ուխտին առթիւ, պայմանադիրները հետեւեալ յաւելուածը ստորագրած են, իբրեւ մեկնաբանիչ այդ ուխտին։

Փրօթօքոլին առաջին յօդուածը կը սահմանէ « Յախայարձակ » բացատրութիւնը։ Լոնտոնի մէջ 3 յուլիս 933ին ստորագրուած ուխտին Բ. յօդուածով յիշուած արարքները « յարձակում » կը նկատուին։

Փրօթօքոլին երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ թէ Պալքանեան ուխտը ո եւ է պետութեան դէմ չէ, բայց պաշտօն ունի Պալքաններու սահմանները երաշխաւորել Պալքանեան ո եւ է պետութեան յարձակման դէմ։

Երրորդ յօդուածը սա է.— Եթէ ոչ-պալքանեան պետութիւն մը յարձակի պայմանադիր պետութեան մը վրայ եւ պալքանեան պետութիւն մըն ալ օգնէ այդ ոչ-պալքանեան պետութեան, ուխտին տրամադրութիւնները կը գործադրուին։

Չորրորդ յօդուած.— Պայմանադիր պետութիւնները վեց ամսուան ընթացքին իրենց միջեւ պիտի ստորագրեն Պալքանեան ուխտին նպատակներուն համապատասխանող պայմանագիրներ։

Հինգերորդ եւ վեցերորդ յօդուածները կ'ըսեն թէ ի զօրու կը մնան այն յանձնառութիւնները զոր պայմանադիր կողմերը ունին, ասկէ առաջ իրենց ստորագրած դաշնագիրներով։

Եօթներորդ յօդուած.— Եթէ պայմանադիր կողմերէն մէկը ո եւ է պետութեան վրայ յարձակի, անոր հանդէպ անզօր կը մնայ ուխտը։

Ութերորդ յօդուած.— Պայման է որ Պալքաններու սահմանները պահուին իրենց ներկայ վիճակով։ Ուխտը երկու տարուան մէջ չի կրնար ջնջուիլ։ Եթէ այս ժամանակամիջոցէն յետոյ համաձայնութիւն մը չգոյանայ, ուխտը հինգ տարի ալ պիտի շարունակուի։ Իններորդ յօդուածը կը ճշդէ վաւերացման ձեւակերպութիւնները։

«Էրօքին»ի նոր գործարան մը Պոլսոյ մէջ

Մէկ տարի հետապնդումներ կատարելէ յետոյ, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը ապրիլ 28ին երեւան հանեց «Էրօքին»ի նոր գործարան մը, Բերա, Սազըզ աղաճ թիւ 38 տան մէջ։ Ցանցանքի վրայ բռնուեցան վարիչները, Արմանտօ եւ Ողան՝ Նիքօ։

Ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը կասկածէր այս երկու անձերէն։ Արմանտօ նշանաւոր մաքսանենգ մըն է, իտալական հպատակ է եւ իտալական բանակի մէջ պահեստի սպայութիւն ըրած։ Պոլսոյ մէջ կ'աշխատէր նաեւ իբրեւ երկրաչափ։ Գործի ընկերն է « Մեր աղուէս» մականուանեալ Վասիլաքի Կրամարտի, որ անցեալները զատապարտուեցաւ մաքսանենգ առեւտրին կողմէ, իբրեւ մաքսանենգ։

Սազըզ աղաճի գործարանը շատ արդիական էր եւ կանոնաւոր կերպով կը բանէր։ Պատրաստուած էրօինը կարգ մը ձեռքերու միջոցով կը ծախուէր Պոլիս, ինչպէս նաեւ կ'արտածուէր արտասահման։ Յունաստան եղած արտածումը կը կատարուէր Երուանդ անուն մէկու մը միջոցաւ։ Կար նաեւ Եուրիփո անուն ուրիշ անձ մը որ կ'օգնէր արտասահմանի վաճառման։ Այս երկու անձերը ներկայիս Յունաստան կը գտնուին։

Երբ ոստիկանները ներս մտան, հայր եւ որդի կ'աշխատէին եւ հետեւաբար չկրցան ուրանալ իրենց յանցանքը։ Այս գործարանը մինչեւ հիմա գտնուածներուն ամէնէն մեծն է։ Գրաւուեցան 4 քիլօ էրօին, չյինուած 5 քիլօ էրօին, աւրուած 10 քիլօ էրօին, 200 կտորէ աւելի զանազան գործիքներ, գործիքներ եւայլն։

Յ.

Փարիզ եւ արուարձանները

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Աղբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան։ Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը։

ԿՈՒՐՊԵՎՈՒԱՅԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Վ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ, ... rue Larousse։

ՇԱՎԻԼԻ «Արզութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Գէորգ Փօղոսեանի բնակարանին մէջ 18, rue Ernest Renard, Chaville.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մշօ, Վռամեան եւ Արզութեան խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ

Փարիզի Դրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambronne, 131) Մեթրօ՝ Vaugirard։ Կը խօսի Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ Դիցաբանութիւնը հին Հայաստանի մէջ։ Մուտքը ազատ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ցակորեան կը ծանուցանեն թէ՝ իրենց սիրելի աղջկան ՍԵԴԱյի մահուան քառասունքին առթիւ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն եւ ազգականները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ, վաղը Կիրակի առաւ պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցիին մէջ, (15 բիւ. Ժան Կուժօն), ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներու։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարեն վարժարանին սանուհիներուն կողմէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ։

×

Դպրոցասէրի Տանուց Միութիւնը

նոյն օրը, (մայիս 13) կէսօրէն յետոյ վարժարանին մէջ պիտի սարքէ ընկերական հաւաքոյթ — հանդէս մը։ Կը խնդրուի բոլոր սանուհիներէն ներկայ ըլլալ, որ անպայման ներկայ ըլլան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանը ամառնային եղանակի առթիւ, մինչեւ Սեպտեմբեր՝ բաց է երեկոյեան ժամը 8—9, իսկ կիրակի օրերը 10-12։

Ընթերցողներէն կը խնդրուի այդ նոյն ժամուն գալ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

— Լաւ ըսեմ լմննայ, օրիորդը օր մը ինծի ըսաւ.— « Եթէ պատահի որ գիշեր մը ժամը ութին վերադարձած չըլլամ, անմիջապէս Թ. Ք.ին գնա եւ ըսէ որ... »:

Տիկինը յանկարծ կանգ առաւ։

— Այո՛, այո՛, Աստուծոյ սիրոյն շարունակեցէք, ըսաւ Թ. Ք.։

— Եւ ըսէ որ Գէյլինսա Մէրին...

— Գէյլինսա Մէրի՛ն, Գէյլինսա Մէրի՛ն...

Թ. Ք. հասկցաւ ամէն բան։ Գարայի տան մէջ աշխատող աղջիկը որ յանարէն ալ գիտէր, որոշ նպատակի մը համար այնտեղ գացած էր։ Ցոյնը իւրացուցած էր իր մօրը պատկանող աարկայ մը եւ աղջիկը այս միջոցին դիմած էր զայն ձեռք անցընելու համար։

Տիկին Քաալին տակաւին կը խօսէր, բայց Թ. Ք. այլեւս չէր լսեր անոր բառերը։ Երջանկութիւն մը զգաց խորհելով որ Գէյլինսա Մէրին գինքը չէր մոռցած։

— « Իբրեւ ոստիկան չէ մտցած, այո», ըսաւ իր պաշտօնական եղ. « Թերեւս պատասխանեց ներքին ուրիշ ձայն մը որ աւելի մարդկային էր։

Հեռաձայնը առաւ եւ կարգ մը հրահանգներ տուաւ Մէնըըին։

— Դուք այստեղ սպասեցէք, ըսաւ Տիկինին, ես կարգ մը քննութիւններ պիտի կատարեմ։

Գարան տունն էր, բայց անկողին մտած էր արդէն։ Թ. Ք. յիշեց որ այդ տարօրինակ մարդը միշտ կանուխ կը պառկէր եւ իր հիւրերը կ'ընդունէր իր ննջասենեակին մէջ որ պաշտպանուած էր։

Երբ Թ. Ք. ննջարանէն ներս մտաւ, տեսաւ որ Ցոյնը մետաքսէ գիշերանոց մը հագած, անկողինին վրայ երկնցած կը ծխէր. ծխախոտը շատէն աւելի սաստ էր։

— Ի՞նչ հաճելի անակնկալ, ըսաւ Գարա. յոյս ունիմ կը ներէք որ այս վիճակով կ'ընդունիմ ձեզ...

— Միս Հոլընտը ո՞ւր է, հարցուց Թ. Ք.։

— Միս Հոլընտը՞, զարմացաւ Գարա. ինչ տարօրինակ հարցում, սիրելի բարեկամս. կամ տունն է, կամ թատրոն գացած է, կամ չարժանկարի... չեմ գիտեր թէ այդ պատանի աղջիկներու պատկանողները ինչպէս կ'անցընեն երեկոները...

— Իր տունը չէ եւ պէտք է ...անկէ առնեմ ենթադրելու որ այստեղ է ...

— Ինչ կասկածոտ մարդ էք, պարոն Մէրէտիթ, ըսաւ Գարա եւ զանգակը զարկաւ։ Ֆիշըր ներս եկաւ միայն բերելով բաժակ մը ջուր

— Ֆիշըր, Պ. Մէրէտիթը կը հարցնէ թէ Միս Հոլընտը ուր է. եթէ գիտես ըսէ, անոր շարժումներուն վրայ աւելի ծանօթ ես...

— Որքան որ գիտեմ, օրիորդը ժամը 5ին տունէն ինծի գլուխ զրկեց ու երբ տուն վերադարձայ, անոր գլխարկն ու վերարկուն չկային. ուրեմն գացած է

— Դուրս ելթալը տեսա՞ր, հարցուց Թ. Ք.։

Ֆիշըր գլուխը խոթեց

— Ոչ, պարոն. շատ քիչ անգամ անոր գալն ու ելթալը կը տեսնեմ. օրիորդը ազատ է իր ուզածին պէս շարժելու այս տանը մէջ... այնպէս չէ՞, պարոն Գարա...

Ցոյնը գլխով հաստատական նշան մը ըրաւ։

— Հաւանաբար տուն գացած է...

— Ի՞նչ չարաճճի էք... երեւի տանս գանուող գեղեցկութիւնները պէտք է քողով ծածկեմ, ինչպէս կ'ընէինք Արեւելքի մէջ... մանաւանդ երբ կասկածելի ոստիկան մը կայ շուրջը...

Թ. Ք. Գարայի կատակին հեգնանքով պատասխանեց։ Չէր արժեր աղմուկ հանել այլեւս։ Մեկնելէ առաջ քանի մը բառ եւս փոխանակեց անոր հետ։

Երբ գրասենեակ վերադարձաւ, Տիկին Քաալին այնտեղ էր եւ մտիկ կ'ընէր Մէնըըսի կէս — սուտ կէս — իրաւ պատմութիւնները

— Կրնաք վերադառնալ հիմա, ըսաւ Թ. Ք. ոստիկան մը ձեզի պիտի ընկերանայ տեղեկագիր մը պատրաստելու համար. հաւանական է որ օրիորդը մինչեւ հիմա վերադարձած ըլլայ. Թերեւս օթօպիւս չգտաւ այս օրին եւ դժուարութեան մատնուեցաւ։

Գաղտնի ոստիկան մը կանչուեցաւ. Սկոթլընտ Եարտէն ու Տիկին Քաալի անոր հետ միասին մեկնեցաւ։

(Շար.)

ՅՈՅՑԱՏԵՍՔ

ԱՆԴՐԻԷԱՄԻ եւ Շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Ձիօրիա սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՎԱԼԱՆՍԻ Խարբերդի հայրենակցական միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, տեղւոյս Ազգ. Մատուռին մէջ, 7 բիւ. Պալբազար Պարօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ Տր. Կ. Խաչիկ ժողովի վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին Մատուռին սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Դարաչոպան գիւղէն 25 տարեկան Միհրան Մակարեան, հօր անուն Ցովհաննէս, մօր անուն՝ Մարիամ։ 1915ին բաժնուած եմ Կարնոյ եւ հանգի Վարդով գաւառի Ծրխաւ գիւղէն. Մինչեւ օրս ո եւ է տեղեկութիւն չունիմ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Heranš Magarian, 4, rue du Bois, St Etienne (Loire)։

— Կը փնտռէ Սրբին Գալուստեան, հօր անուն Սեդրակ, մօր անուն՝ Մարիամ Եսայեանը. հաղէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել անձամբ կամ նամակով Krikor Kahvedjianի, 53, rue Emile Duploye, Issy-les-Moulineaux, Seine.

L'ARMÉNIE

Աթէնքի հրատարակուող «Ամենը» կը Ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ այն Hachetteի գործակալութեան քիոսքները, ուր կը ծախուին նաեւ յանարէն թերթեր։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԲԸ՝ Metro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 6 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2489

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ՝ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

»»»··«««

Կ'արժէ յատկապէս ծանրանալ ողբացեալ Վարանդեանի գրչին վրայ, որ տեւական արժէք մը պիտի կազմէ իր մտքի անդաստանին համար:

Մշակուած եւ ներդաշնակ լեզուի, ոճի մտահոգութիւնն ունէր Միքայէլը, դեռ Կովկասէն, ուր երկրորդական գծի վրայ նետուած է այս առաքինութիւնը:

Անոր համար պարզութիւնը — պայծառութիւն — չէր նշանակեր չոր ու ցամաք, ձուլածոյ, անգոյն եւ անհրապոյր նախադասութեանց կոյտ մը:

Խուսափելով հանդերձ ուռուցիկ այլ սնամէջ բառակոյտերու փորձութենէն, ան տենդն ու ճաշակն ունէր բառերու եւ խօսքերու գեղեցկութեան: Եւ անվերջ կը սրբագրէր իր ձեռագիրները, որոնք ընդհանրապէս մատիտով գրուած կ'ըլլային: Ո՛ր եւ է ձեռագիր խառն ի խուռն կ'ունենար աւրուած, նորէն գրուած տողեր կամ յաւելուածներ՝ յաջորդ էջին վրայ: (Փոխադրութիւնը կը կատարուէր յատկանշական բառով մը,— «Թարսիր» (միւս կողմը դարձուր):

«Ֆրազ»ները մշակելու այդ գիծը դիտեր էինք իր առաջին երկու հրատարակութիւններուն, «Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները» եւ «Կովկասեան Վանդէա»ն գիրքերուն մէջ, որոնք յատուկ բացատրութիւններ կը կազմէին «Յառաջ»ի Մատենաշարի խառնիճաղանճին մէջ (Թիֆլիս):

Միւս կողմէ, ազդուած ըլլալով հանդերձ օտարաբանութեան հոսանքէն — որ հետեւանք էր ռուսական միջավայրին — Վարանդեան կարելի եղածին չափ կը խուսափէր օտար բառերէ եւ բացատրութիւններէ:

Այս ձգտումը աւելի շեշտուեցաւ արտասահմանի մէջ, մանաւանդ երբ սկսաւ գրել արեւմտահայ բարբառով:

Ողբացեալ ընկերը ունէր իր մասնաւոր տեսակէտները, օտարաբանութեանց մասին, եւ գրաւոր ալ արտայայտած է զանոնք, «Հոսանքներ»ու յառաջաբանին մէջ:

Վարանդեան բռնած էր միջին ճամբան, երկու ծայրայեղութեանց մէջ:

Մաքուր հայերէն գրելու, լեզուն ճոխացնելու պահանջին ընդունելով հանդերձ, ան կառչած կը մնար շարք մը բացատրութիւններու, որոնք մասնաւոր իմաստ ունէին իրեն համար:

Այսպէս, միշտ կը խնդրէր չփոխել «պաթեթիկ»ը, որ ընդհանրապէս մեր «արտասուշ»ն է, «պարատ»ը, «պաթոս»ը, «ապոթէոզ», «ինդիւզիա», «ռէակցիա», «էվոլիւսիոն»ը եւն.: Թէեւ, կը գործածէր նաեւ «յետաշրջում», «հակազդեցութիւն», «հոլովոյթ» եւն.:

Այն օրէն որ սկսաւ արեւմտահայերէն գրել, պահելով արեւելահայ բարբառին կարգ մը ասացուածքները, յատկապէս կը խնդրէր սրբագրել քերականական սխալները— հոլովում, խոնարհում եւն., — բայց չդպչիլ իր նախադասութիւններուն: Օրինակ, անփոփոխ պահել «հէնց»ը, «լինել»ը եւ ուրիշ կարգ մը բառեր:

Մտքի եւ լեզուի հարազատութեան նոյն մտահոգութիւնն էր որ յաճախ գրի առնել կուտար իր ճառերն ու դասախօսութիւնները, որոնք մէկ-մէկ մշակուած գրութիւններ էին, ունենալով հանդերձ քաղաքական-քարոզչական բովանդակութիւն:

Այնքան բծախնդիր էր այս մասին, որ վերջերս կը խնդրէր չտպել իր ճառերուն վերաբերեալ թղթակցութիւնները եւ սպասել բնագրին:

Ո՞ւր էր որ նոյն մտահոգութիւնն ունենային, ոչ թէ ճառի, այլ յօդուածի համար, շատ մը երիտասարդներ...

Ճշտէ՛ինք թէ ձեւը, լեզուի եւ ոճի մշակումը, հիւսուածքի ներդաշնակութիւնը նոյնքան արժէք ունին, որքան բովանդակութիւնը: Մանաւանդ հիմա որ, ցամաքէ ցամաք նետուած, ամէն օր եւ ամէն ժամ կը տրորուինք եօթանասուն ազգի եւ լեզուի դժոխային թաւալումներուն մէջ:

Վարանդեանի լեզուին եւ ոճին զարգացման մէջ, չօշափելի դեր է կատարած ոչ միայն իր ուշադիր վերլուծումը հին մատենագրութեան, այլ եւ ընթերցումը զուտ գրական գործերու, հայկական թէ օտար:

Իրեն համար, իբրեւ ոգի եւ իբրեւ լեզու, ներշնչման աղբիւրներ էին Րաֆֆին ու Երիմեանը, Նարպէյն ու Ծերենցը եւ աւելի նորերը, իր ինքնուրոյն գիծը պահելու պայմանով:

×

Իր բնորոշ գիծերէն մէկն էր, նաեւ, կարօտը հայկական երգին եւ երիտասարդական միջավայրին:

1911ին, Պոլսոյ մէջ, սարալանջի մը վրայ միացաւ խումբ մը երիտասարդներու եւ աղջիկներու որոնք Վարդապետին երգերը կ'երգէին: Ու գիշերը լուսցուց «Րաֆֆի»ի յարկին, սրահին բազմութեան հետ, ոչ միայն ունկնդրելով, այլ եւ երգելով:

Տարիներ վերջը, 1931ին, նոյն կարօտը կը մղէր զինքը գիշեր մը լուսցնելու «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը, Դաշնակցութեան օրուան առթիւ, հակառակ իր հիւանդկախ վիճակին եւ ծուխի գոլորշիներուն, որոնք այնքան կը վնասէին իր առողջութեան:

— Կ'ուզեմ լսել, կ'ուզեմ վայելել, կ'ուզեմ երգել, կ'աղաղակէր, երբ կը ջանայինք համոզել որ տուն վերադառնայ:

... Այսպէ՛ս գնաց ընկերը, ձգելով հարուստ ժառանգութիւն մը՝ յեղափոխական-քաղաքական գրականութեան, լեզու մը ճոխ ու կարկաչուն եւ յիշատակ մը որ շատ կը նմանէր իր սիրած կամ երգած երգերուն:

Վարանդեանի միտքն ու գրիչը քրտնեցան, պանծացնելու համար թանկագին առաքինութիւններ,— Արծարծենք զանոնք:

Վարանդեանը սպառեցաւ անվախճան խանդավառութեան եւ ճիգի երկունքով մը,— Բազմապատկենք զայն:

Շ.

ՅԱՌԱՋԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւը նուիրուած է ողբացեալ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին: Դժբախտաբար յօդուածներու մեծ մասը վերջին պահուն հասած ըլլալով, կարելի չեղաւ վեց էջ հրատարակել: Մնացեալ մասը պիտի հրատարակենք երեքշաբթի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԵԵՄԷՆԸ

»»»··«««

ԻՄԱՄԻՆ ԲԱՆԱԿԸ ԽՈՒՃԱՊԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

»»»··«««

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու օրէ ի վեր վճռական հանգամանք առած են արաբական դէպքերը: Իպն Սէուտի բանակը յառաջ խաղալով, գրաւեց Եէմէնի նաւահանգիստը, Հոտէյտա, եւ հասաւ մայրաքաղաքին առջեւ, Սանաա: Թագաւորին զօրքը մեծ մասամբ կը բաղկանայ մոլեռանդ զինուորներէ, որոնք արշաւանքը կը կատարեն ուղտերու եւ ձիերու վրայ հեծած: Յաղթական բանակը լեռնային թնդանօթներ եւ նոր ռազմամթերք առած ըլլալով, կը շարունակէ յառաջխաղացութիւնը: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ Եէմէնի իմամը որ մարած, ոչ թէ մեռած էր յանձնել իր երկու որդիներուն պարտութիւնը, զինուորական խորհուրդ գումարած եւ որոշած է դիմադրել մինչեւ արեան վերջին կաթիլը: Սանաա, մայրաքաղաքը, ապառաժէ բանակետղի մը վերածուած է եւ խրամներ փորուած են, յուսահատական դիմադրութիւն մը կատարելու համար: Կ'ըսուի թէ ապստամբութիւն ծագած է Սանաայի մէջ, ծանր արիւնահեղութիւն պատճառելով թէ կառավարութեան եւ թէ ապստամբներուն: Այս առթիւ էր որ գրոյց շրջեցաւ թէ ըմբոստները պալատ խուժած եւ սպաննած են իմամը: Այս խռովութիւններէն մեծապէս օգտուեցան աւարառուները, մինչեւ որ հասաւ Իպն Սէուտի յաղթական բանակը եւ վերահաստատեց բարեկարգութիւնը: Անգլիական կառավարութիւնը ռազմական ջոկատ մը ղրկեց Եւրոպացիներուն կեանքը ապահովելու համար: Միեւնոյն ատեն թռիչքներ կը կատարէին անգլիական օդանաւեր: Իտալական կառավարութիւնն ալ երեք մարտանաւեր ղրկեց Էրիթրէի գաղթավայրէն, որ կը գտնուի Կարմիր ծովուն վրայ եւ մօտ է Եէմէնի:

Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ եւրոպական պետութիւն մը, որ մասնաւոր շահեր եւ տենչեր ունի մօտաւոր Արեւելքի մէջ, քաջալերած է Եէմէնի վեհապետը, որպէսզի կռիւ յարուցանէ Իպն Սէուտի հետ: Այդ պետութիւնը կ'ուզէր օգտուիլ այս կռիւէն, բայց իր հաշիւները ի դերեւ ելան, քանի որ իմամը պարտուեցաւ: Կ'ըսուի թէ Իպն Սէուտ Եւրոպացիներ ալ գերի բռնած է, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ միջամտութիւնը ճիշդ է:

Դահիրէէն կը հեռագրեն թէ Իպն Սէուտ արդէն իսկ պաշտօնեաներ ճամբայ հանած է, կազմակերպելու համար գրաւեալ հողերու վարչական իշխանութիւնը: Թագաւորը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ պատասխանատու է իր բանակին գրաւած եւ գրաւելիք երկրամասերու բարեկարգութեան:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, ամբողջ աւերի տուած է Հոտէյտա քաղաքը: Երեք հարիւր օտար բնակիչները Քամարան կղզին փոխադրուած են: Իտալական թերթերը Անգլիան մեղսակից կը հռչակեն Իպն Սէուտի եւ դիտել կուտան թէ արդար չէ որ միայն մէկ պետութեան գերիշխանութիւնը տիրապետէ Արաբիոյ վրայ:

Ինչպէս կ'երեւայ, արաբական կայսրութիւն մը հաստատելու ծրագիրն է որ յառաջ կը տարուի, Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութեամբ եւ «Արաբիոյ Նափոլէոն»ին առաջնորդութեամբ: (Այսպէս կը կոչուի Իպն Սէուտ):

⁂ Իմամ Եահեա հեռագիր մը ուղղելով Եգիպտոսի թագաւորին, կը յայտնէր թէ ինք միշտ խաղաղասէր եղած եւ խուսափած է պատերազմէ, ամէն պատասխանատուութիւն բեռցնելով որ «Վահաբիներու թագաւորը խելքի գայ»: Այս առթիւ Եգիպտոսի օգնութիւնը կը խնդրէր:

Զգուշացէ՛ք տպագրական սխալներէն

Էսէնի մէջ (Գերմանիա) մէկ-մէկ շաբաթ դադարման դատապարտուեցան երկու թերթեր, որովհետեւ դրաշարը Հինտէնպուրկի տարեդարձին նկարագրութեան առթիւ, զարմացական նշանի տեղ հարցական նշան մը դրած էր վերջին խօսքին ծայրը: Այս առթիւ, մամուլի վերատեսչութիւնը կը յայտարարէ թէ յառաջիկային խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին այն անձերուն դէմ որ այսպիսի սխալներ կը գործեն, խեղաթիւրելով խօսքերու եւ դէպքերու իմաստը: « Ֆրանքֆուրթըր Ցայթունկ » գրել կուտայ թէ տպագրական վրիպումները անխուսափելի են, որովհետեւ շատ մը լուրեր վերջին պահուն կը գրուին եւ ժամանակ չի մնար սրբագրելու:

«Ալիանս Ֆրանսէզ»ի յիսնամեակը

Այս հանրածանօթ հաստատութիւնը իր հիմնարկութեան յիսնամեակը տօնեց առջի օր, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահ Ք. Լըպրէնի: Այս առթիւ հաշուեկշիռ մը տրուեցաւ: Ընդհ. քարտուղարը զեկոյց մը կարդաց, ուրկէ կ'երեւայ թէ արձակուրդի դասընթացքներու հաստատումէն ի վեր, 20,480 օտար ուսանողներ հետեւած են, ֆրանսերէն լեզուն սորվելու եւ գրականութիւնը սերտելու համար: «Ալիանս Ֆրանսէզ»ը յիսուն տարուան ընթացքին 70,409,000 ֆրանք ծախսած է արտասահմանի մէջ, ֆրանսերէնի տարածման համար: Մասնաճիւղերուն թիւն է 700, իսկ անոնց բացած դըպրոցներուն հետեւած են առնուազն 300,000 աշակերտներ:

Հայրենասէրնե՞րն ալ դրամ առած են

Ձախակողմեան թերթերը զարմանալի յայտնութիւններ կը հրատարակեն Սթավիսքիի չէքերու մասին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, երեսփոխան Թէթէնժէ, « Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութեան » վարիչը, 5000 ֆրանք առած է 1929 յունուար 21ին եւ 2000 ֆրանք՝ 1930 յունուար 23ին: Երեսփոխանը այդ երկու չէքերը ստորագրած է Միութեան կնիքով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ
Թափօրը կը յառաջանայ դէպի Պօմոնի եկեղեցին (Մարսէյլ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՄԸ ԴԻՄԱՑ

Լատինական ասացուածք մը կ'ըսէ. — Իմաստունին համար, մահը գեղեցիկ վերջալոյս մըն է:

Մեռա՜ւ Վարանդեան, ծաղիկներով վարարուն ամռուան մը մէջ, ծաղկեպսակներով բեռնաւոր բազմութեան մը ուսերուն վրայ, աշխատանքի երգով թրթռուն իր կեանքի վերջալոյսին:

Ինծի կը թուի թէ Վարանդեան, երբ մահը եկաւ, գլխարկն հանեց եւ ողջունեց զայն, հելլէն փիլիսոփաներուն յատուկ խաղաղութեամբ մը:

Արդարեւ, երկար ատեն ի վեր տկար, ան հաշտուած էր իր հիւանդութեան հետ, բարեկամի մը պէս կը խօսէր իր հիւանդութեան մասին: Երբեք չխնայեց ինքզինք, *ասթմաթիք* էր, կը հեւա՜ր, կը հեւա՜ր, ուռենիի տերեւի պէս կը սարսռա՛ր կուրծքը:

Հոգն իսկ չէր, սակայն: «Հիւանդութիւնը քայլ չի տար որ...», անմեղ տրտունջ մը միայն, — կարծես կը խօսէր իր մէկ սիրելի ընկերոջ մասին: Վերջերս *թանսիոն*ը բարձրացեր էր, — նոր մտահոգութիւն մը եւս, բայց ո՛չ, հաշտուած նաեւ այս նոր կացութեան հետ՝ կ'ուզէր աշխատիլ դարձեալ, փայփայելով տկարութիւնը որ կը սպառնար իր կեանքին: ԵՐԿՈՒՆՔի բացառիկին համար, դիմեցինք իր աշխատակցութեան: «*Թանսիոն*»ս 25է, բայց ի՞նչպէս կրնամ մերժել որբերը », կը գրէր ղրկելով իր յօդուածը: Եւ կ'աւելցնէր թէ ամէն օր ամէն կողմէ նոր նոր հրաւէրներ, ամէն օր բազմաթիւ նամակներ կը ստանայ, եւ կ'ուզէ պատասխանել բոլորին, մանաւանդ անոնց որ Ահարոնեանի մասին տեղեկութիւն կ'ուզեն: Մոռցած իր վիճակը, իր ազազուն առողջութիւնը, նուիրուեր էր Ահարոնեանի խնամատարութեան:

25 աստիճան արեան երակային ճնշո՜ւմ, — եւ հոգն իսկ չէր: Փիլիսոփայ մը ահա, հելլենական կտաւով:

Երբ փարկուն արիւնը, — անգասելի չէր տոկալ, — *փրօնսօթիք*ը ծանր էր այլեւս, որովհետեւ պիտի չկարենար տոկալ իր կազմախօսութիւնը, արդէն քայքայուած, նուազ տոկուն քան Ահարոնեանի կազմախօսութիւնը:

Կեանքովը փիլիսոփայ, նուիրումով գիտուն մըն էր Վարանդեան:

Ժամանակը կը պակսի՝ վերստին կարդալու համար իր ամբողջ գործերը, որպէսզի քամէինք եւ բանաձեւէինք Վարանդեանի փիլիսոփայութիւնը: Որպէսզի գծէինք ու սեւեռէինք հայ մտքի պատմութեան մէջ խմորական մթնոլորտը, որ այս անունը կը բերէ մեզի: Առայժմ արձանագրենք, որ Վարանդեան չվարակուեցաւ երբեք յետպատերազմեան շրջանի տարէց եւ աւշագոյն մտաւորականներու *տէֆէթիզմ*ով, — կրտսեր մտաւորականներու *տէֆէթիզմ*ը վերակազմութեան փորձ մըն է, հետեւաբար նպաստ մը հայ մտքին: Վարանդեան երէցներու աւշաճամ *տիֆէթիզմ*ին դէմ կը բերէր իր *օփթիմիզմ*ը: Վանգի բանաստեղծի իր հոգին վրայ նետած էր գիտունի պատմուճան մը:

Ընկերաբանական աշխատանքները պաշտպանեցին զինք մեր պայքարներու եւ քշուող պայմաններու դառնութեան դէմ, եւ մեր ժողովրդային հերոսերգութիւնները պաշտպանեցին զինք ընկերաբանական վարդապետութիւններու ցրտութեան դէմ:

Ընկերաբանութիւնը մեր գրականութենէն նեյս բռնեց նախ լեցուն *քոմփիլասիոն*, որ ստեղծեց քանի մը մտաւորականներ:

Անոնք կորսուած են հիմա այդ վարդապետութիւններու աւերակին տակ, — Հնչակեան կուսակցութիւնը շատ զոհեր տուաւ այդ ճամբուն վրայ. հայ կոմունիստներն ալ պիտի տան դեռ: Վարանդեան մեծ է, որովհետեւ զոհ չգնաց այդ վարդապետութիւններուն, այլ նոյն իսկ ջանաց զանոնք *պատշաճեցնել* մեզի, եւ ոչ թէ մեզ՝ վարդապետութիւններուն: Ան մնաց ինքնատիպ մշակ մը, որ կը քննէ, կը զտէ, կ'իւրացնէ եւ կը խնամէ միտքերը, եւ ոչ երբեք թութակ մը, ինչպէս եղան շատեր:

Վարանդեան մեր գրականութեան պատմութեան մէջ կը մնայ մեծարժէք գրող մը, որ գիտական աշխատանքներով կ'ուզէր թարմացնել հայ մտքի արգասաբեր դաշտը: Վերջերս ինծի ուղղած իր տողերը կը կարծեմ թէ կը կազմեն կտակ մը. — Մի՛ մոռնար եւ երբեք չլքես գիտական գրականութիւնը, շա՜տ աղքատ ենք այդ ճամբով:

Հանգչէ՛ դու քուրմդ հայ հերոսներու մեհեանին, երիտասարդները կ'երդուընան քու յիշատակովդ որ պիտի ծառայեն հերոսներու ժողովուրդին՝

Արուեստով,
Գիտութեամբ
Եւ արեամբ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՔԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Մի անակնկալ եւ լուկոնական հեռագիր էր Մարսիլիայից, որ գուժեց ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի մահը:

Անհաւատալի է թւում, որ չկայ այլեւս Միքայէլ Վարանդեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամենահեղինակաւոր եւ անփոխարինելի տեսաբանը եւ նրա գրչաղէն պաշտպանը...

Մօտ քառասուն եւ հինգ տարի առաջ, իր միջնակարգ կրթութիւնը Կովկասի մէջ վերջացնելուց յետոյ, անցնելով արտասահման, Վարանդեանը, արտասահմանում սովորող հարիւրաւոր հայ ուսանողներից, եղաւ միակը, որ կարողացաւ եւրոպական զանազան քաղաքներում ոչ միայն լուրջ կերպով անձնատուր լինել համալսարանական աշխատանքներին, այլ եւ ուխտեց իր ամբողջ գիտութիւնը ի սպաս դնել հայ ժողովրդի փրկութեան գործին:

Եւ այդ ուխտը նա կատարեց մեծ բարեխղճութեամբ եւ անձնուիրութեամբ: Նա եւրոպական գիտնական էր այդ բառի իրական իմաստով: Շնորհիւ իր բազմակողմանի ընդունակութիւնների, նա հիմնաւորապէս իւրացրել էր եւրոպական գիտութիւնը, գլխաւորապէս հասարակագիտական մարզի մէջ: Հմուտ լինելով եւրոպական բազմաթիւ լեզուների, նա ձեռք էր բերել գիտական մեծ պաշար եւ 1903 թուից մտնելով Դաշնակցութեան շարքերը, անխոնջ կերպով քառասուն տարուց աւելի աշխատեց եւ աննուաճօրէն նպաստեց Դաշնակցութեան գաղափարների իրագործման եւ տարածման:

Անցեալ դարու 90 թուականներին էր, երբ Վարանդեանը առաջին անգամ երեւան եկաւ «Դրօշակ»ի էջերում եւ անմիջապէս գրաւեց իր յատուկ տեղը Դաշնակցութեան մէջ: Այդ տեղը այս քառասուն տարուայ ընթացքում նա պահել էր տիրաբար եւ անմրցակից:

Իր տենդոտ եւ հատու գրչով նա դէպի Դաշնակցութիւնն է առաջնորդել հաղթաւոր ուժեր, մարզել է նրանց միտքը, զարգացրել է նրանց մէջ գիտական ծարաւ եւ ընկերային երեւոյթները վերլուծելու տենչ: Բիւրոյի անդամ, նա եղել է միշտ հայկական դատի անխոնջ պրոպագանդիստ, անդադար կապել է եւրոպական քաղաքներ, հանդիպումներ եւ խորհրդակցութիւններ է ունեցել եւրոպական արժէքաւոր դիւանագէտների, հրապարակագիրների եւ աչքի ընկնող ընկերվարական ղեկավարների հետ, որոնցից շատերի հետ նա կապուած էր մտերմական կապերով: Վարանդեանն էր, որ առաջին անգամ ներկայացրեց Դաշնակցութիւնը Ընկերվարական Միջազգայինի մէջ եւ իբրեւ այդպիսին նա մնաց մինչեւ իր կեանքի վերջը, չնչին ընդհատումներով միայն:

Օժտուած լինելով հրապարակախօսի յատուկ աւիւնով, Վարանդեանը իր հատու գրչով եւ գեղեցիկ լեզուով ոչ միայն կարողանում էր ոգեւորել հայ երիտասարդութեան, այլ եւ ի չիք էր դարձնում յեղափոխական պայքարի ասպարէզում առաջ եկած ամէն մի յուսալքում եւ թուլութիւն:

Իր ոգեւորութեան անհունը սառնալով երկրի մէջ մարտնչող դաշնակցական հերոսների կենդանի գործերից, Վարանդեանը, զարմանալի հմտութեամբ կարողանում էր վարակել իր ընթերցողներին, մղելով նրանց յեղափոխութեան եւ զոհաբերութիւնների ասպարէզ...

Շնորհիւ իր գրելու յատուկ ձեւի, յարուցած հարցերի լուրջ վերլուծման, հասարակական երեւոյթների բազմակողմանի ուսումնասիրութեան, նրա գրքերը եւ թերթերում լոյս տեսած ուսումնասիրութիւնները եւ յօդուածները միշտ փնտռուել են հայ մտաւորականների եւ երիտասարդների կողմից եւ այս պատճառով ստեղծուել էր մի մնայուն հոգեկան կապ իր եւ իր ընթերցողների միջեւ:

Չափազանցութիւն չլինի եթէ ասենք, որ ոչ ոք այն խոր ազդեցութիւնը չի ունեցել դաշնակցական եւ ընդհանրապէս հայ միջին մտաւորականութեան վրայ, ինչպիսին ունէր Վարանդեանը իբրեւ հեղինակ:

Ինչպէ՞ս է լուսաբանելու այս կամ այն հարցը Վարանդեանը ...

Ի՞նչ կարծիք ունի Վարանդեանը այս խնդիրների վերաբերմամբ ...

Ի՞նչ հմտութեամբ Վարանդեանը պատասխանել է մեր հակառակորդներին եւն...

Ահա այսպիսի հարցերով էին միմեանց դիմում հայ ընթերցող մտաւորականները ամէն անգամ, երբ լոյս էր տեսնում Վարանդեանի մի կարեւոր գիրքը կամ յօդուածը:

Անողոք եւ ցասկոտ էր Վարանդեանի գրիչը, մանաւանդ դաշնակցական հակառակորդների հանդէպ:

Բոլոր նրանք, որոնք այս 40 տարուայ ընթացքում փորձել են նսեմացնել Դաշնակցութեան գործը կամ անտեղի եւ անարդար լուտանքներ են թափել Դաշնակցութեան վրայ, գրեթէ բոլորն էլ հարուածուել են Վարանդեանի կողմից ամենադաժան կերպով:

Վարանդեանը Դաշնակցութեան արթուն պահակն էր եւ գիտակցում էր իր գրչի ուժը եւ նրա թողած ազդեցութիւնը: Նրան դուրս հակառակորդները չէին սիրում, բայց անկասկած է որ երկնչում էին նրանից: Շատ խնդիրների վերաբերմամբ նա անվիճելի հեղինակութիւն էր համարւում եւ այդտեղ էր ահա Վարանդեանի ուժը եւ հմայքը ... Այժմ, երբ իր թարմ շիրմի առջեւ մի հարեւանցի ակնարկ ենք ուզում նետել նրա աշխատանքների վրայ, զարմանքով, հիացումով եւ պատկառանքով տեսնում ենք այն հսկայ աշխատանքը, որ նա ժառանգութիւն է թողել հայութեան: «Դրօշակ»ը, կովկասեան «Յառաջ»ը եւ «Ալիք»ը խմբագրելուց զատ նա երկու տասնեակից աւելի հայերէն եւ օտար լեզուներով հատորներ է լոյս ընծայել:

Թուենք մի քանիսը ցոյց տալու համար թէ ինչպիսի կարեւոր խնդիրներ են զբաղեցրել նրան.— «Հրոն եւ գիտութիւն», «Հայրենիքի գաղափարը», «Հոսանքներ», «Համաժողովրդական բանակ», «Հայկական շարժման նախապատմութիւնը», (երկու հատոր), «Աւգուստ Բեբել», «Վերածնուող հայրենիքը եւ մեր դերը», «Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները», «Կովկասեան Վանդէան», «Հ.Յ.Դ. պատմութիւնը» (Ա. հատոր), «Սիմոն Զաւարեան», «Մուրատ», եւն. L'Arménie et la Question Arménienne, Le Conflit Arméno-Géorgien, եւայլն. Սակայն այս աշխատութիւններից զատ Վարանդեանը ունի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ ցրուած հայ եւ օտար մամուլի մէջ:

Անցեալ դարու իննսունական թուականներից սկսած մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը նա անդադար աշխատակցել է մեր բոլոր պարբերական հրատարակութիւններին, որոնց մէջ կան բազմաթիւ արժէքաւոր, խնամքով եւ մեծ թափով գրուած նիւթեր, որոնք հաւանօրէն դեռ եւս տասնեակ տարիներ զարդը պիտի կազմեն հայ գրականութեան: Այդ յօդուածները այնքան շատ են, որ եթէ ի մի ամփոփուին, հաւանօրէն մի երկու տասնեակ հատորներից աւելի կարող են լինել:

Եթէ Քրիստափորը, Սիմոնը եւ Ռոստոմը կազմում են Դաշնակցութեան կամքը, սիրտը եւ ոգին, անվիճելի է, որ Դաշնակցութեան գաղափարների տեսականօրէն ձեւակերպողներից խաչբերդողը եւ նրա գրչաղէն պաշտպանը եղել է Միքայէլ Վարանդեանը, այդ քառասուն տարուց աւելի, իբրեւ արթուն պահակ անվեհեր եւ խիզախօրէն պայքարել է Դաշնակցութեան գաղափարների եւ մեծապէս նպաստել նրանց ժողովրդականացման:

Այս մեծ կորուստն է որ ողբում է այսօր Դաշնակցութիւնը եւ հայ աշխատաւորութիւնը:

Խոնարհենք եւ մենք մեր գլուխները անփոխարինելի եւ փառաւոր ընկերոջ աճիւնի առջեւ:

Ա. ԳՈՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գանի՞ս քեզ, հա՛յ ժողովուրդ: Գիտեր, տղմուտ հոսանքներ շատ են տեսել քանի անգամ դարաւոր կեանքիդ մէջ. լքեցի՞նե՞րն ու ես արտադրել վատ, դաւաճան տիպարներ, թշնամիներ ազգայնութեան ու մարդկութեան,— բայց քու վերջին 20 տարուայ պատկառելի հեյլաացանքը մոռցրել կը տայ շատ անպատիւ խրոխտութիւններ, քեզնել կը տայ շատ բարոյական արատներ, եւ դու կը բարձրանաս սատիճանաւոր, համարձակ արժէքների ու առաքինութիւնների մացառապատ սանդղամով ու տեղ կը բանաս յանձին քու մեծ, գաղափարական զաւակների — համամարդկային հոյակապ պանթէոնում...:

Մ. Վ.

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Մ. Վարանդեանի մահով հայ ժողովուրդը կորցրեց իր ականաւոր մտաւորականներից մէկին, իսկ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր տեսաբանութիւնը մշակող եւ երիտասարդութիւնը խանդավառող մի հրապարակախօս: Ոչ ոք մեր մտաւորականներից այնքան շատ չի գրել Դաշնակցական գաղափարների տարածման եւ նոր սերնդին յեղափոխական դաստիարակութիւն տալու համար, որքան Վարանդեանը: Նա մի ամբողջ գրադարան է թողել իր յետեւից: Նրա յօդուածների հաշիւը չկայ մեր պարբերականներում եւ թերթերում: Նրա ժողովրդականութիւնը շատ մեծ էր մեր երիտասարդութեան մէջ:

Մ. Վարանդեանի կեանքն, իր հիմնական գծերով, տարբերւում էր դաշնակցականների ճնշիչ մեծամասնութեան կեանքից. մինչ առաջինները բոլորը անմիջական գործունէութեամբ կապուած էին երկրին, զոհւում էին ժողովրդի ծոցում, Վարանդեանը, կարելի է ասել, իր կուսակցական կեանքի հէնց առաջին օրերից սկսած, կարճատեւ ընդմիջումներով, ապրել ու գործել է արտասահմանում, եւրոպական կենտրոններում, հեռու Հայաստանից: Այստեղից՝ նրա բազմակողմանի զարգացումը, լեզուագիտութիւնը, ծանօթութիւնը եւրոպական գրականութեան: Այստեղից, սակայն, եւ նրա տկար կողմը՝ կտրուածութիւնը երկրից ու ժողովրդից, մտաւորականի վերացականութիւնը եւ ռոմանտիկ մօտեցումը հայ իրականութեան:

Վարանդեանը — իսկական անունը Միք. Յովհաննիսեան — Ղարաբաղցի էր, ծնած 1872 թ.: Միջնակարգ կրթութիւնը ստացել է Շուշի ռէալական դպրոցում՝ նա, 90ական թուականների սկզբին, իր հարուստ քեռու՝ դրամատէր Մ. Անանեանի աջակցութեամբ՝ անցաւ Եւրոպա, ուր շարունակեց ուսումը գերմանական, զուիցերիական եւ ֆրանսական բարձրագոյն դպրոցներում՝ հետեւելով ընկերային — անտեսական գիտութիւններին, Դարուինի լուսաբանող, իսկ յաճախ եւ գերակշիռ չափով՝ նա հետաքրքրւում էր ընկերվարական շարժումներով եւ իր ժամանակի մեծ մասը յատկացնում գրական աշխատանքին այդ ասպարէզում: Այդ պատճառով նրա ուսանողական շրջանը տեւականից շատ աւելի երկար տեւեց: Աւելի դէպի հրապարակախօսական գործը՝ Վարանդեանը բերել էր հետը Շուշից, ուր դեռ աշակերտական նստարանի վրայ կենդանի մասնակցութիւն էր ցոյց տալիս ազգային — տեղական գրական գործերում:

90ական թուականների կէսերին, Ժնեւում, նա անդամ է դաշնակցական այն խմբակին, որ Ռոստոմի գլխաւորութեամբ վարում էր «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը եւ Հ.Յ.Դ. արտասահմանի գործերը: Ժնեւ էին այն ժամանակ, Ռոստոմից զատ, Յովնանը, Սիմոն Զաւարեանը, Բանկ Օտոմանի դէպքից յետոյ՝ Ա. Վռամեանը, զոյգը — զբնում էին Արմէն Գարօն, Մ. Խաչատրեանը, Ան. Բալանթարը, Դ. Խաժակը եւ ուրիշներ եւ — բարտասարդական եռուզեռ կար Լէմանի ափի հայկական այդ օճախում Վարանդեանը մասնակից էր ընդհանուր ոգեւորութեան:

Երբ 1898 թ. վերջերը Քրիստափորը տեղափոխուեց Ժնեւ, եւ Ռոստոմն ու Վռամեանը հեռացան մէկը Բուլղարիա, միւսը Ամերիկա, Վարանդեանը աւելի մօտեցաւ «Դրօշակ»ի գործերին, դարձաւ նրա մշտական աշխատակիցը եւ Քրիստափորի ձեռքի տակ, թէ. Լորիս — Մելիքեանի եւ Ա. Ահարոնեանի հետ միասին զբաղւում էր եւրոպական պրոպագանդի գործով: 1900ին նա տեղափոխուեց Փարիզ, ուր մասնակցում էր «Pro Arménia»ի խմբագրական աշխատանքներին եւ հայանպաստ պրոպագանդին: Եւ Ժնեւից ու Փարիզից աշխատակցում էր Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագրին եւ «Մշակ» օրաթերթին Մ. Յովհաննիսեան եւ Ego անուններով:

Ռուսական առաջին յեղափոխութիւնից յետոյ, 1906ին, Վարանդեանը կանչուեց Կովկաս եւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի կողմից նշանակուեց «Յառաջ» լրագրի խմբագրութեան անդամ, միաժամանակ դասախօսում էր Ներսիսեան դպրոցի լրացուցիչ դասարաններում: Այս շրջանում, որ տեւեց երկու տարի, Վարանդեանը լայնուած գործունէութիւն ցոյց տուեց եւ գրեց իր հրապարակախօսական ամէնէն փայլուն էջերը, ինչպէս «Կովկասեան Վանդէան», «Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները»: Եւ իր փաստալից եւ ուժեղ յօդուածներով արժանացաւ Կովկասահայ երիտասարդութեան ջերմ համակրանքին:

1907 թ. գարնանը Վարանդեանը մասնակցեց Հ.Յ.Դ. 4րդ Ընդհ. Ժողովին Վիէննայում, որից յետոյ բաժին ունեցաւ կուսակցութեան նոր ծրագրի վերջնական խմբագրութեան գործում Արարատեանի եւ Ակնունիի հետ: Եւ այնուհետեւ մինչեւ 1915 թ. մնաց արտասահմանում Հ.Յ.Դ. Արեւմտ. Բիւրոյի եւ «Դրօշակ»ի խմբագրի պաշտօնով: Ընկերվարական Միջազգայինի Շտուտգարտի համագումարում, ուր առաջին անգամ լինելով ընդունուեց եւ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, ներկայացրեց վերջինս: Ապա Դաշնակցութիւնը ներկայացրեց Ընկեր. Միջազգայինի Կոպենհագենի համագումարում, Նիկոլ — Դումանի հետ միասին: Այս տարիներին էր որ լոյս ընծայեց իր երկարաշունչ հատորները՝ «Վերածնուող հայրենիքը եւ մեր դերը», «Հոսանքներ», «Հայկական շարժման նախապատմութիւնը» եւն.:

Պատերազմի ընթացքին, 1915 թ. Վարանդեանը կարճ ժամանակով անցաւ Կովկաս, ուր շուրջ մի տարի խմբագրեց «Հորիզոն» լրագիրը, Ալ. Շահխաթունեանի հետ միասին: 1916 թ. նորից վերադարձաւ Եւրոպա եւ գործակցեց Պօղոս Նուպարի պատուիրակութեան, մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը, որից յետոյ աշխատում էր Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ, ներկայացնում էր Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը ընկերվարական աշխարհում իսկ 1920 թ. դարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչը Հռոմում, ուր նրան ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուեց:

Հայաստանի գլխին եկած աղէտները խիստ ծանր կերպով անդրադարձան եւ Մ. Վարանդեանի գիրքի ու տրամադրութեան վրայ. Դեռ Հռոմում ներկայացուցչութիւնը չկազմակերպուած՝ նա ստիպուած եղաւ քաշուել գործից: Նախորդ ազդեցութիւնն ու կապերը չկային եւ ընկեր. Միջազգայինի շրջանակներում եւրոպական ականաւոր ընկերվարականներից շատերը դարձել էին նախորդ ու վերջացածներ, որպէս ոչինչ, այլ եւս նախկին հետաքրքրութիւնը ցոյց չէին տալիս դէպի հայկական հարցը: Կուսակցութեան ներսն էլ աւելի եւ աւելի տիրական էր դառնում իրատես քաղաքականութիւնը, որ տրամադրութիւն չէր Վարանդեանի ռոմանտիկ ոգուն: Վերջապէս, բուլեղ — մի յարատեւում Ռուսաստանում, անձնական — ընտանեկան վշտերը, — այդ բոլորը շատ անհրաժեշտ անդրադարձում ունեցան Վարանդեանի առողջութեան եւ հոգեկան տրամադրութեան վրայ:

Հ.Յ.Դ. վերջին Ընդհ. Ժողովից յետոյ, նա նորից անցաւ գործօն պաշտօնների կուսակցութեան մէջ. Նա — նորից Ընկեր. Միջազգայինի ներկայացուցիչ եւ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան անդամ, բայց առողջական պայմանները թոյլ չտուին, որ իրապէս կատարէ այդ պաշտօնները: Ա. Ահարոնեանին պատահած դժբախտութիւնը փոխեց 11ին վերջնականապէս ընկճեց նրան: Ահարոնեանի մահը ... էին — ընկերոջ սասանուած կաթուածը հարուածեց եւ նրան: Նրա սիրտը հազիւ երկու ամիս դիմադրեց: Ապրիլ 24ին ինքն էլ գնաց կաթուածի եւ երկու օր յետոյ, ապրիլ 26ին, այլ եւս չկար:

Այն համազգային յուղիչ թաղումը, որ կազմակերպեց Մարսէյլի հայ գաղութը, ապացոյց է Վարանդեանի վայելած լայն ժողովրդականութեան: Դաշնակցական երիտասարդութիւնը նրան պաշտամունքով նահապետ գրեց դէպի յաւիտենականութիւն.

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Հերոսի առօրեականները մի միայն զաւ ճակատամարտերն ու յաղթանակները չեն, ոչ էլ ամէն բան դիմագրաւող յանդգնութիւնն ու խմացականութիւնը: Բաւական է եւ մեծ հոգին, բաւական է անյողդողդ վճռականութիւնն ու արիութիւնը — Ժխտել եանի բոլոր կենսատենչ պահանջները, մերժել կեանքի ամէն վայելք, մերժել անգամ հարազատների, ամուսնական ծնողների աղերսանքն ու վայնասունը եւ զոհաբերել յանուն աւելի բարձր, վսեմ մի իրականութեան, զոհաբերել գիտակցօրէն ու ինքնաբերաբար, ներքին անդիմադրելի մղումով...

Մ. Վ.

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒՍԱՆԸ

(ՄԻՔԱՅԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Դարձեալ անհետացաւ մէկը անոնցմէ, որ մօտ կէս դար ապրեցաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական մարտերու ազանչելի շունչովը:

Ապրեցաւ ան իր ջիղերու բովանդակ աւիւնովը, իր անդուլ հոգիի ամբողջ պարունակութեամբը, թէեւ ինքը առանձնած չըլլար գործօն դեր այդ մարտերու մէջ:

Միքայէլը մարդ մըն էր, որ իր ըղձայնութիւնը հասցուցած էր ծայրայեղ նրբութեան — տէր էր հինգերորդ զգայարանքի մը, որ թոյլ կուտար անոր, անհուն հեռաւորութիւններէ տեսնելու եւ զգալու Կիլիկիոյ կամ Տարօնի բարձրութիւններուն թառած արծիւ — ֆէտայիներու խոլական արշաւները, Խանասորի արշաւանքը, եւ Պանք Օթթոմանը: Բովանդակ թափովը ու իրականութեան մէջ կը զգար դեկավար հերոսներու կրած տառապանքը՝ ժախողանքներու, հրճուանքը՝ յաղթութիւններու ու. Կ'ապրէր անոնց հետ, որպէս թէ ինքը եղած ըլլար անոնց հետ: Միքայէլի կեանքի ամբողջ խմորը այդ էր. ան երջանիկ էր այդ կեանքին երազին մէջ:

Արաբօ մը, Սերոբ Աղբիւր, Հրայր, Գէորգ Չաւուշ, Մուրատ, Վազգէն, Անդրանիկ, Դումանն ու անոնց նմանները, Սուրբեր էին, որոնց համար անխզելի ու կուսական պաշտամունք, խորան մը ունէր իր սիրտին մէջ, խորհրդաւոր հոգւոյն ծալքերուն տակ, որոնց պատուանդանին տակ միշտ ծնրադիր ու խոնարհ՝ զովքը կը հիւսէր, երգի կնդրուկը կը ծխէր...

Անէք երկար չարքը իր երկիրու յանոնք մէկ — մէկ երգ են — գիւցազնական երգեր, մարտերու երգեր՝ ըմբոստ ու զայրացի չանթերու պէս արձակուած բոցեղէն ... լեռ աշխարհին, յաղթական ձայնը իր սատուած — ֆէտայիներուն:

Այսպէս գրեց ան պատմութիւնը հայ յեղափոխութեան: Անոր գրած այդ պատմութիւնը կարդաց սերունդը ու սիրով մեծցաւ:

Անհետացած հայ հերոսներու այս զուանքը կատարեց այն ազանչելի դերը հայ մտաւորական սերունդի համար, ինչ որ կատարեցին հայ աշուղները ժողովուրդին համար:

Միքայէլը Մեծ Հաւատացեալ էր հայ յեղափոխութեան յաղթանակին: Ան կ'ապրէր նոր գաղափարներու, նոր հայութեան աշխարհին մէջ: Չէր ուզեր ընդունիլ յեղափոխական եւ քաղաքական մեր զարհուրելի պարտութիւնները անոր առջեւ, չէր ուզեր հաշտուիլ եւ մանաւանդ հաւատալ, թէ ջախջախուած ենք այլ եւս...

Ու կ'ապրէր նոր գաղափարներով, կ'սպասէր նոր հերոսական չարքերու ու ճիգերու: Կը սպասէր որ նոր սերունդը տայ մեզի նոր Սերոբներ, Անդրանիկներ: Ան կը սպասէր հայ յեղափոխութեան, հայ ազատութեան մեսիային, որ պիտի ծնէր ու գար փաթթելու նորէն լեռները Հայոց աշխարհին, ուսքի հանէր հայ երիտասարդը՝ զրահապատ կուրծքերով:

Մոլեռանդ հաւատքն ունէր ան, թէ օր մը, հայ հերոսներու նոր փաղանգը պիտի փշրէր այս խայտառակ կեանքի շղթաները եւ Արտաւազդին պէս իջնելով զաղափներէն, անդունդներու վրայէն, ցցէր իր պողպատեայ բազուկները... մէկը դէպի հոն, ուր արեան ծովերու մէջ կորան հազարհազարներ եւ միւսը այն կողմ ուր շղթաներու մէջ կաշկանդուած է հայ հայրենիքը:

Պէ՛տք է, որ անոր հաւատքն ունենայ հայ երիտասարդը:

Պէ՛տք է, որ անոր ինքնամոռաց տենչանքովը ապրի հայ երիտասարդը:

Միքայէլը այդ կտակեց հայ երիտասարդին, այն խոր ու անխախտ համոզումով թէ Հաւատքը եւ անընկճելի ձգտումը կը փշրեն բոլոր արգելքները մեր Պայքարին:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՏԷՀՐԱՆ, 2 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս զգածուած մեր անդուլական երէց ընկեր ու Դաշնակցութեան անխոնջ վետերան Միքայէլ Վարանդեանի զաւաղէտ մահէն, կուզենք մեր յարգանքի տուրքը մատուցանել իր դագաղ շիրմին առջեւ:

Հ. Յ. Դ. Տեհրանի Կոմիտէն

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ

Այսպէս ուրեմն, Վարանդեանի նոր կարը եւս տանուեց սեւաշրջանակի մէջ.. Անչքը գրքին յառած մի նկար, որ այնքա՜ն յուզիչ կերպով խորհրդանշում է Վարանդեանի շուրջ քառասնամեայ անխոնջ մշակոյթը հայ յեղափոխական մտքի անդաստանում.

Այս նկարը պահ մի մտմտացնել է տալիս ինձ մեր թանկագին ընկերոջ գրագործները կուսակցական եւ պետական բազմազան մարզերի մէջ եւ կենդանացնում յիշողութիւնս նրա գրչի վրայ: Եւ իրաւամբ, Ռոստոմ առանց գրչի՝ Վարանդեանը Վարանդեան չէր լինի, մինչդեռ առանց միւս գործերի էլ՝ նա, այնուամենայնիւ Վարանդեան կը մնար:

Նրա գրի՛չը ·

Եթէ Ահարոնեանը անդուլական է իբրեւ հայկական տառապանքի երգիչ, Վարանդեանը առ յաւէտ եղաւ պիտի մնայ իբրեւ այդ տառապանքից ծնունդ առած յեղափոխական երգիչ:

Թող տարօրինակ չթուի այս որակումը մի մարդու մասին, որ ոչ մի վէպ կամ բանաստեղծութիւն չէ գրել եւ առաւելապէս հրապարակախօս, պատմաբան ընկերաբան եւ հրապարակախօս պատմագրի հռչակ ունէր մեր մէջ: Երգչի տրամադրութիւնը տիրական էր Վարանդեանի ստեղծագործական ոգի մէջ: Իսկ չէ՞ որ այդ ինքը մարդն է:

Խստապահանջ գիտական մտածողութիւնը կարող է պատասխանել որ այսօր թերութիւն նկատէ երգչական կամ զգացական տարրի ներկայութիւնը Վարանդեանի ընկերաբանական եւ պատմագիտական գործերում: Սակայն հէնց այս «թերութեան» շնորհիւ է, որ Վարանդեանը հայ յեղափոխութեան պատմութեան մէջ կատարեց այն հոյակապ դերը, որ չպիտի կարողանային կատարել իր ժամանակի «զուարթուն» գիտնականները:

Ըմբռնելու համար Վարանդեանի դերի մեծութիւնը, պէտք է աչքի առաջ ունենալ թէ, մինչեւ 1905ի ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը եւ մինչեւ Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, ի՛նչ խղճալի դաշտ էր ներկայանում յեղափոխական մտածողութիւնը հայ ազատագրական շարժման մահատարատ եւ ... մէջ: Հազարաւոր եւ բիւրաւոր մարտնչողների մէջ, որոնց սրտերը բոցավառուած էին ազատութեան տենչով մանաւանդ միայն կարելի էր հաշուել այն պիտիները, որոնք մշակուած կամ կազմակերպուած յեղափոխական միտք ունէին:

Այս անհերքելի բացը պէտք էր լցնել: Պէտք էր յեղափոխական մտածողութիւն պատուաստել դեռ ... արտի թէլաղրանքով ... մարդկանց մէջ, պէտք էր ըմբոստացող սրտերը յեղափոխական մտքի հակշռին ենթարկել, որպէսզի մի ... պատմագրական շարժումը տարերային պոռթկումների բնոյթ չառնէր:

Պէտք էր ... Բայց ի՞նչպէս.

Վարանդեանի հանճարը գտաւ այս հարցի պատասխանը, որին չկարողացան վերահասու լինել շատ ուրիշները: Նա ըմբռնեց, որ ազատագրական պայքարի մղուած մի յետամնաց ժողովրդի մէջ, ուր գրելու — կարդալ գիտցողները սակաւաթիւ բացառութիւններ էին կազմում, ազատագրական պիտի լինէր յեղափոխութիւնը ընկերաբանական չոր տեսութիւններով հիմնաւորել, յեղափոխութեան սկզբունքները գիտականօրէն դասակարգել, յեղափոխութեան ազդակները «ատարկայօրէն» գծուարել են... Նա հասկացաւ, որ մեր յետամնաց պայմաններում յեղափոխական գաղափարները պատուաստելու համար, պէտք էր ընթանալ «սրտի ճանապարհով», այսինքն պէտք էր այնպէս անել, որ զգացմունքը օժանդակէ մտքի հրահրումին:

Եւ Վարանդեանը յաջողեց:

Ապացոյց՝ այն հոյակապ ժողովրդականութիւնը, որ վայելում էր նա ոչ միայն մեր կուսակցութեան մէջ այլ եւ հայ յեղափոխութեամբ դրական կամ չհասկցուած հայկական բոլոր շրջաններում:

Ի՞նչ փոյթ, որ Վարանդեանի ընկերաբանական կամ պատմագիտական մեթոդները կարող են այս կամ այն թերութիւնն ունենալ: Ի՞նչ փոյթ, որ յեղափոխական սկզբունքները չեն ենթակեալ գիտական յստակութեամբ ... նրա գրուածքներում: Եթէ Վարանդեանը ուղենար գիտա...

թեան, կարէնէտի աշխատաւոր լինել՝ նա այնքան մեծ պատրաստութիւն ունէր, որ դիւրութեամբ կարող էր տեղ գրաւել առաջնակարգ գիտնականներու շարքում։

Բայց նրա ուզածն այդ չէր. Իր ամբողջ էութեամբ յեղափոխական, իր կեանքի բոլոր թելերով կապուած մի կուսակցութեան, որի նշանաբանն էր՝ Վարանդեանը պիտի զոհաբերէր՝ իր բոլոր նախասիրութիւնները գործի պահանջներին.

Գործը պահանջում էր, որ Վարանդեանը ապրի իր ժամանակի համար, իբրեւ յեղափոխութեան սկզբունքների մեկնաբան։ Վարանդեանը ենթարկուեց այդ հրամայական պահանջին յօժարակամ, թէ եւ որ գիտակցօրէն ապրում է իր ժամանակի համար, նա ապրում է բոլոր ժամանակների համար...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վարանդեանի յիշատակին

Մեր հանգուցեալ սիրելի ընկերոջ գլխաւոր բարոյական ուժը իր խորունկ հաւատի մէջ էր. Նա ջերմօրէն հաւատում էր իր բոլոր գրածներին եւ խօսածներին։ Նրա հաւատի զօրութիւնը թափանցում էր ունկնդիրների եւ ընթերցողների մտքի մէջ, վառում ու համակում էր նրանց իր գաղափարներով եւ խօսքերով։

Պատերազմից առաջ եւրոպական բոլոր ականաւոր մտքերն ու ընկերվարական խոշոր գործիչները, որոնք շփւում էին Վարանդեանի հետ, դառնում էին հայկական դատի պաշտպաններ։ Մենք առիթ ենք ունեցել լսելու ֆրանսական ընկերվարութեան պետերը, յատկապէս Ժօռէսի կարծիքը Վարանդեանի մասին, ինչպէս նաեւ իտալական մեծագոյն գործիչներից մէկի՝ Լուցցատիի գնահատութիւնը. խորունկ յարգանք կար նրանց խօսքերի մէջ դէպի Վարանդեանի միտքը, գիտութիւնն ու համոզումները։

Նրա գրուածքները շնչում էին հաւատով եւ ճշմարտութեամբ։ Նրանք յափշտակում էին երիտասարդներին եւ առաջնորդում դէպի միջազգային համերաշխութեան եւ առանձնաւոր ընկերութեան խօսքերը։ Երիտասարդութիւնը նրան սիրում էր։ Դեռ երէկ մենք տեսանք երիտասարդներ, բանւոր ու արհեստաւոր, որ դառն արցունքով լալիս էին նրա դագաղի վրայ, նրանք զրկուել էին իրենց հոգեւոր ղեկավարից։ Այսպէս էր երիտասարդութեան անկեղծ եւ անվեհեր բարեկամի հմայիչ ուժը։

Անխոնջ քարոզիչ հայկական հարցի՝ պատերազմից առաջ, ապասարութիւն Ժնեւում հանրապետութեան՝ ... անկախութեան շրջանում, կորովի հրապարակագիր՝ տարագրութեան տանջալից օրերին եւ հաւատ դէպի ապագան — ահա Վարանդեանի կեանքը։ Այս կեանքի պատմութիւնը պատմութիւնն է հայկական հարցի վերջին 40 տարիների ընթացքին։ Ինչ եւ պատահի յետագային, Վարանդեանը միշտ կ՚ապրի Հայաստանի պատմութեան մէջ, իբրեւ հայկական պետականութեան կերտողներից մէկը։

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Հայ հերո՛սը, որի միտքը զառանցել է միշտ «Հայրենիք», «ազատութիւն» եւ «արիւն», որ իբրեւ մարմնացած անձնազոհութիւն, գլխուած՝ մեռնելու մի հազուագիւտ պատրաստակամութեամբ, կուրծք է տուել աշխարհի ամենավայրագ, ամենաստոր բռնակալութեան հարուածներին, քայլել է միշտ զրկախառնուած իր պաշտամունք — Յողովրդի հետ, մասնակից նրա վշտերին, վայրկեանական ուրախութիւններին, հայ հերոսը որ իր ճխլուած, պատառոտուած դրօշակով, բուքերի ու բորաններից մէջ թափօր է արել արիւնաներկ Հայրենիքում, արբել է վառօդի պաղ ու դաժան բուրմունքով, գրկել է կրօնական ջերմեռանդութեամբ իր հրացանը եւ սլացել է դէպի վտանգ, միշտ համարձակ, անվեհեր, միշտ երգելով կռիւների արշալոյսին... Գնացէ՛ք, հարցրէ՛ք Վասպուրականի եւ Տարօնի անդնդախոր ձորերին, ամպամած լեռներին — գետերի, ապառաժների կարկաչիւնին — նրանք բոլորը կը պատմեն ձեզ Հրայրների ու Աղբիւրների, Վաղզէնների ու Սերոբների արկածները, նրանց վսեմ վշտերը, նրանց վսեմ ուրախութիւնները...

Մ. Վ.

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ — Ֆօթօ Հր. Գուլգեան

Թափօրը կը կազմուի իր բնակարանին առջեւ, Գոմսին մէջ։ (Դէպի ձախ փոքր տունն է բնակարանը)։

ՏԵՍԱԲԱՆՆ ՈՒ ՀԵՐՈՍԵՐԳՈՒՆ

Ցաւիտենապէս փակեց աչքերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան յառաջապահ սերունդի ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկը. — Միքայէլ Վարանդեան։

Անողոք հիւանդութիւնը տարիներ շարունակ կրծեց անդադար, մտքի ու գրչի մեծ վաստակաւորին կեանքի արմատները եւ ի վերջոյ զգետնեց...

Դաժան էր հիւանդութիւնը։

Հայ ողբերգական պայմաններու մէջ, գրականութեան ու գիտութեան, քարոզչութեան ու կենդանի գործի համար ծնած անձնաւորութեան մը դժուար էր արգելափակուիլ սենեակի մը չորս պատերուն մէջ, չխօսիլ, չգրել, փակել դուռները իր խռովիչ զգացումներուն եւ լռել, լռել կաղդուրուելու համար։

Մահէն քանի մը ամիս առաջ իր մէկ նամակին մէջ դառնօրէն կը գանգատէր եւ կ՚ըսէր. — «Մօտ տասը օրէ ի վեր դարձեալ արգելափակուած եմ սենեակիս մէջ։ Ոչինչ գրեցի եւ ոչ ալ արձագանգ կրնայի տալ մեր մարմիններու հրաւէրներուն։ Աղճամիտ կերպով կը բժշկուիմ։ Անցեալ օր կրկին քննեց տեղւոյս բժշկական մարմնի մեծագոյն աստղը — Օլմէր։ Եւ... սովորական յանկերգը. — Զարմանալի է մտաւոր աշխատանքը, այլապէս երակային ճնշումը, որ արդէն շատ ուժեղ է... եւն., եւն.։ Նկա՛ր ու մի աշխատէ մեր պայմաններու մէջ...։

Այո՛, տարաբախտաբար, այդպէս է մեր իրականութիւնը։ Եւ այսօր, իր յամառ աշխատասիրութեան, իր տոկուն ճիգերուն հետեւանքով, անդարձ բաժնուեցաւ մեզմէ, մեր սիրելի Վարանդեանը։

×

Մեր սերունդը, գաղթական երազուն նահատակներէն սկսած հեւ ի հեւ կը կարդար իր գործերը։

Անոր մէջ, մենք տեսած էինք եւրոպական մտքերու թարմութիւնն ու ծանրութիւնը, կուռ մտապաշարը, լայնախոհ տեսաբանը եւ անձնուէր գործիչը։ Իր տեսական — վիճաբանական աշխատութիւնները ծնունդ կ՚առնէին հարուստ հանքէ մը, որ անսովոր էր մեր իրականութեան մէջ ընկերային գիտութիւններու քարոզչութեան տեսակէտէն։

Իբրեւ կոչումնաւոր բարձր մտաւորական, Վարանդեանը մնաց երիտասարդութեան նորագոյն պահանջներուն, խառնվածքը հոգիներու տաղանդաւոր բուրմը։

Աւելի քան տարի առաջ, անոր տեսական յօդուածները «Ազատամարտ»ի մէջ, կրօնի եւ գիտութեան շուրջ, ընկ. Դարբինեանի եւ իր միջեւ երկար վիճաբանութիւնը, բուռն հետաքրքրութեամբ ձեռքէ ձեռք կը խլուէին։

Տեսական հարցերու մէջ իր ունեցած հմտութիւնը, յաճախ կը լռեցնէր մեր կովկասահայ մարքսիստները, որոնք ներգակներ կը ճօճէին Դաշնակցութեան ընկերվարական աշխարհայեացքին դէմ։ Վարանդեանի բանավէճերը՝ Բոչխի Իշխանեանի, Դաւիթ Անանունի հետ, պատմական են։ Տակաւին այսօր նոյնքան հետաքրքրութեամբ կրնան կարդացուիլ։

Թէպէտ, բնաշխարհի հայկական պայմաններու մէջ չէր գործած, բայց կը զգար հայ միջավայրի փոթորկայոյզ ներկայութիւնը իր հոգւոյն մէջ, իր գրչին տակ։

Անիկա, Դաշնակցութեան մէջ, այն բացառիկ գործիչներէն էր, որ Եւրոպայի մէջ մնաց երկար տարիներ, անդադար թափառեցաւ քաղաքէ քաղաք, շփուեցաւ միջազգային դէմքերու հետ, յառաջադրելով միայն մէկ նպատակ. — Հայկական Դատը տարբեր ամպիոններէ եւ տարբեր երկիրներէ իրականութեան կոչել։ Ան, հայ հոգու եւրոպական թարգմանն էր։

Մեր սակաւաթիւ բարեկամներու փաղանգը, որ մենք կը տեսնենք աքսորեան երկիրներու մէջ, կապ կը պահէին անոր միջոցով, ջերմութիւն կը ստանային անկէ։

Վարանդեանի կուսակցական գործը խիստ ծաւալուն էր։ Ճիշդ է, որ ան կը դիտէր մեր ազգային շահերը կուսակցական անկիւնէ մը եւ կուսակցական ուղղախոհութեամբ, բայց չէր ուզեր թերագնահատել հայ կեանքի մէջ գործող զանազան ուժերը։

Ան, կուսակցական բնութիւնի մէջ, անդադար նոր մեթոդներ, նոր հորիզոններ կը փնտռէր եւ կ՚ըսէր. — Պէտք է վերջ տանք մեր քրմամոլութեան։ 40 տարուայ մեր պատմութիւնը մի երկրորդ բնաւորութիւն չպիտի դարձնենք եւ աղօթքի պէս կրկնենք շարունակ հին օրերու նուիրական արարքները։

Երիտասարդութիւնը պէտք է քալէ իրականութեան հետ։ Տարազիր պայմաններու մէջ սնամէջ փոթորիկներ չպէտք է առեղծել, որովհետեւ մեր ազգային դիմագրական երակը կը պարպուի փառքի վէճերով։ Անշուշտ, մեր վեթերան ընկերոջ խօսքերն ու խորհուրդները մեզի էին ուղղուած։ Մենք կը ցուցադրէինք իրեն մեր առօրեայ կեանքի ցաւատանջ վէրքերը, կը թուէինք անարդ հակառակորդի դաւերն ու սադրանքները եւ ահա յանկարծ կը պոռթկար.

— Երկրում չենք, մեր պայմանները չափազանց ծանր ու մղձաւանջային են։ Արիւնոտ ասոնք տարբեր երկիրներէ կը հալածէ մեզ զանազան գոյներու տակ։

Նոր սերունդի հանդէպ իր մասնաւոր գուրգուրանքը կը բխէր իրականութեան պահանջներէն։ Մերթ կը գերագնահատէր, մերթ կը յանդիմանէր, որովհետեւ կ՚ուզէր որ մեր մշտաւոր անապատին մէջ, երիտասարդութիւնն իր արժանաւոր տեղն ունենայ, շաղախը մեր ազգային հաւաքական կորովի։

— Երիտասարդ մտաւորականութի՛ւն, երիտասարդ մտաւորականութիւն է պէտք մեզ, կը բացագանչէր իր մի այլ խօսակցութեան մէջ։

Այսպէս էր, մեր սիրելի եւ բարի Վարանդեանը։ Եւ որքան հակած էր իր ծանր գլուխը դէպի երիտասարդութիւնը, ինքը՝ երիտասարդութեան ալ խորապէս կը յարգէր ու կը սիրէր զինքը։ Հոգեկան փոխադարձ անքակտելի կապ մը կար իրարու մէջ։ Կարծես, երիտասարդութիւնը զինքը կը յուզէր, ինքն ալ երիտասարդութիւնը։

Վարանդեանը ո՛չ միայն սիրելին էր երիտասարդութեան, այլ եւ մեր զինքի մարգարէն։ Մեր ներշնչողն էր Վարանդեանը։ Թաղման — մարտական մեր ուժերը անոր գրչի տակ կ՚աստուածանային, գիւցազնական առասպելական դէմքեր կը դառնային եւ ոգիական խոյանքներու կը մղուէին, արձանագրելով կեանքն ու իր խարուսիկ վայրկեանները։

Ոքա՛ն յուզիչ, եւ որքա՛ն կենդանի ու սուսանաթեւ լեզուով կը նկարագրէ հեռաւոր տղերուն մէջ, հայ մարտական ու հայրենական ուժերու անձնուրացութիւնը.

— «Թայլի՛ր անմռունչ գիշերային խաւարի մէջ, սարերով ու ձորերով, լուսաբացին թաքնուիր անմատչելի դարաններում, հսկի՛ր մշտապէս քրտնկան ոսոխի դէմ, որ ամէն քայլափոխին հետեւում է նզովքի պէս, տանը՛ քեռին տակ, փոխադրելու հրացանները շալակին, դօղա՛ միշտ մատնուելու վտանգից, մաքառի՛ր շարունակ սոսկալի բնութեան դէմ, տառապի՛ր ցրտից, քաղցից ու ծարաւից, ապրի՛ր միշտ անքուն տանջալի գիշերներ, առանց տաք սնունդի, առանց տաք վերմակի, փնտռի՛ր շարունակ անառիկ քարայրներ, ուր կարենաս շունչ առնել... Կռուի եւ վտանգի բռնկէին մագլցիր լեռն ի վեր, շտապիր, գրաւելու ամենաբարձր դիրքերը, բագի՛ր հայրենեաց սպառնուած բնակերներին, երբեմն, ձգիր նրան եւ գնվարքի ցնցումներում... Մի՛ խօսիր եւ մի՛ հազար... անտառի մէջ քայլելիս մի՛ զարնուիր տերեւներին, նրանց դաւանան խշշոցը կարող է ուշադրութիւն հրաւիրել, մի՛ ծխիր օդի մէջ... Թագնուիր բոլորից, ե՛ւ Քրդից ու Հայից ե՛ւ կառավարական զաղտնիէից, ե՛ւ հովուից ու շներից, կիծկուիր ու գալարուիր, եւ այդ անհնարին դժոխքի մէջ մտի՛ր զայրագուած հայկական գիւղերի մէջ, հաւաքիր զգայուն երիտասարդներին, քարոզի՛ր, կազմակերպի՛ր, հալածիր վատերին, պատժիր լրտեսներին, մատնիչներին. — ահաւասիկ մեր անօրինակ պայմանները եւ առաքելական բախտը...»։

Մեր տարաբախտ ընկերոջ այս իրական ու քնարական պատկերացումը, որքան սրտառուչ եւ այնքան դաժան, կարծես վիճակուած էր բոնութեան դէմ մաքառող առաքելատիպ Հայ Մարդուն։

Աւա՛ղ, ծանր է, շատ ծանր մեզ համար Վարանդեանի կորուստը։ Անոր թարմ շիրիմին առջեւ չպիտի կարենանք պատկերացնել իր բազմազան ունակութիւնները։

Պատմութիւնը պիտի խօսի անոր մասին եւ տայ, անշուշտ, իր արժանաւոր տեղը իբր գործիչ, տեսաբան, պատմագէտ, ընկերաբան ու բանաստեղծ, քարոզիչ ու գրող։

Այսօր, մենք անոր յոգնած մարմինը հողին յանձնեցինք Միջերկրականի ափին։ Թող ծովու մանչող ալիքները օրօր երգեն իրենց թաց շրթունքներով մեր տարագիր վեթերանի հողաթումբին շուրջ, թող տարագիր ու հայրենազուրկ գաղթաշխարհի հառաչները խառնուին այդ ալիքներուն եւ մրմնջեն. — Մեծ Հայ, մեր ուսերուն վրայ քեզ հողին յանձնեցինք, պիտի զանք դարձեալ, եւ մեր ուսերուն վրայ փոխադրենք քեզ քո սիրած ու երգած Հայ Հայրենիքը։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ (Յառաջ). — Սալոնիքի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ մեծ Հայուն, Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ։

×

ԱՎԻՆԵՕՆ, 3 մայիս (Յառաջ). — Խորապէս զգածուած մեր սիրելի ընկ. Վարանդեանի մահէն, կը փութանք յայտնել մեր անկեղծ համակրանքը։

Միհրան Գաբրիէլեան (Փարա)
Հրանտ Նաթանեան

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԸ ԵՒ ԵՐԿՐԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Ընկեր Վարանդեանի հրատարակած վերջին գործն է՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան» առաջին հատորը։ Քսաներորդ գիրքն էր, որ կը հրատարակէր մեր վաստակաւոր ընկերը։

Հայ երիտասարդութիւնը տասնեակ տարիներու ընթացքին ներշնչուած եւ ապրած է Վարանդեանի հուժկու մտքերով ու գրչի հմայքով։ Թէ կուսակցական մտաւորականութիւնը եւ թէ դաշնակցական մարտիկները մեծապէս կրած են իր ազդեցութիւնը։ Մեծ իտէալիստ եւ հերոսապաշտ Վարանդեանը անգերազանցելի վարպետութիւնն ունէր թափանցելու բոլորի հոգիներու եւ սրտերու մէջ։ Սակայն հրապարակագիր եւ քարոզիչ Վարանդեանն իր արժանաւոր տեղը գրաւած է ընկերային մտքի զարգացման պատմութեան մէջ, իբրեւ գիտնական — տեսաբան։

Այդ իմաստով, ներկայիս, գաղթաշխարհի մէջ, հարկ եղած գնահատանքի չէ արժանացած։ Ամէն Հայ գիտէ իր անունը, ծանօթ է իր կեանքին ու գործունէութեանը, լսած է հրատարակած գրքերի անունները եւ, թերեւս ալ մէկ երկուքը կարդացած։ Բայց, այդ բոլորով մէկտեղ, չնչին բացառութեամբ, Վարանդեանի հատորները միայն գրադարանները կը զարդարեն։ Առօրեայ պայքարները եւ գաղթահայ ճահիճը չափէն աւելի կլանած են բոլորը։ Լուրջ ուսումնասիրութիւններով զբաղելու տրամադրութիւն եւ ժամանակ չի մնար...

Սակայն, այդպէս չէ Երկրի մէջ։ Տարբեր են այնտեղ տիրապետող պայմանները եւ եղած պահանջը։

Համայնավարները կը գործեն ոչ միայն ընդ հուր եւ ընդ սուր, այլեւ խօսքի ու մտքի ամենազօր զէնքերով։ Պայքարի այս վերջին միջոցներու գործադրութիւնը կը դիւրանայ անով որ, երկրի մէջ իսպառ վերացած են խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը։ Միահեծան իշխելով երկրին, համայնավարները ներելի թէ աններելի բոլոր միջոցները կը գործադրեն, տիրապետելու համար մարդոց մտքին ու սրտին։ Այդ նպատակին հասնելու համար, անոնք իրենց ձեռքի տակ ունին անսպառ միջոցներ՝ դրամ, հրատարակչութիւն, մամուլ եւ... Չեկա։

Եթէ պայքարը սահմանափակուէր այս միջոցներու օգտագործումով, այդ պիտի ըլլար նուազագոյն չարիքը։ Ցուլիքը այն է որ համայնավարներու նշանաբանն է «հին աշխարհը կործանել եւ անոր տեղ նորը կառուցանել»։ Եւ այս կարգախօսը կը գործադրուի տառացի։

Հին աշխարհ ըսելով համայնավարները կը հասկնան ոչ միայն նախկին ընկերային փոխյարաբերութիւնները, այլեւ մտքի ու գաղափարներու այն բոլոր արժէքները, որոնցմով կերտուած է մարդկային պատմութիւնը։ Եւ այդ արժէքները խորտակելու համար, կարմիրներու ամէնէն սիրած զէնքերն են՝ ամբոխավարութիւնը, կեղծիքն ու խարդախանքը։

Ընդունելով, որ իսկական պատմութիւնը կը սկսի 1917 հոկտեմբեր 25էն, համայնավարները գլխիվայր շրջած են պատմութիւնը, աղճատած են նախկին բոլոր շարժումներու իմաստը եւ այդ շարժումներուն ծնունդ տուող գաղափարներն ու տեսութիւնները։ Այդ դեռ ոչինչ։ Ցաւն այն է, որ ամէն խորհրդային քաղաքացի պարտաւոր է սուտն ու կեղծիքն ընդունիլ իբրեւ միակ ճշմարտութիւնը եւ իր դաւանանքն առնել լենինեան Թալմուտէն։ Այլապէս, ապրելու իրաւունքը չունի։

Սակայն, ընկեր Վարանդեանն իր բազմահատոր աշխատութիւններով ուսուցած է թէ կեանքի իրաւունքը ոչ թէ կը շնորհուի բռնաւորներու կողմէ, այլ ձեռք կը բերուի աննկուն պայքարով։ Եւ երկրի երիտասարդութիւնն անձնուիրաբար լծուած է այդ պայքարին. Այդ պայքարին նեցուկ կը հանդիսանան Վարանդեանի գրքերը, դիմագրաւելու համար հակառակորդի գաղափարական դրոհին։

Ընկեր Վարանդեանի «Բողոքը նոր բաղդին պատմութեան մէջ» գիրքը կը նկարագրէ յեղափոխական այն ընդվզումները, որոնք տեղի են ունեցած ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն մինչեւ 19րդ դարու կէսերը։

«Հոսանքներ» գիրքը մանրամասնօրէն կը պարզէ ընկերային — աշխատաւորական կռուի իմաստը եւ ընկերվարութեան բուն նպատակը։

«Զօրքորդ դասակարգի» պատմական այդ առաջնելութիւնն իրենց ուսերու վրայ առած տարբեր հոսանքներու տեսութիւններն են, որ կ՚ուսումնասիրուին եւ Դաշնակցական քննադատութեան կ՚ենթարկուին։ Մանաւանդ Մարքսի վարդապետութիւնը։

«Հայկական շարժման նախապատմութիւն» երկհատոր ուսումնասիրութեան մէջ, հեղինակը կուտայ հայ քաղաքական կեանքի վաւերական պատմութիւնը՝ մինչեւ յեղափոխական կուսակցութիւններու կազմաւորումը։

«Վերածնող հայրենիքը եւ մեր դերը» ստուար աշխատութիւնը շարունակութիւնն է նախորդին, ուր կը լուսաբանուին 19րդ դարու վերջին եւ 20րդ դարու առաջին տասնամեակներու հայ ազատագրական շարժման բոլոր ծալքերը եւ անմահութեան դափնիներ կը հիւսուին բոլոր անոնց համար, որ հերոսաբար ինկան պայքարի ճանապարհին։

Եւ, վերջապէս, «Համայնավարութիւն եւ համաշխարհային յեղափոխութիւն» գրքի մէջ կը լուսաբանուին այժմէական խնդիրներ, վերլուծման ենթարկելով Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ներկայ ճակատագիրը։

Այս չեն բոլորը։ Սակայն, Վարանդեանն ամբողջովին այս հատորներու մէջն է եւ ասոնք են այն գլխաւոր աղբիւրները, որոնք յարատեւ պայքարի ոգի, անդրդուելի հաւատք ու անհուն անձնուիրութիւն կը ներշնչեն երկրի երիտասարդութեան։

×

Ընկեր Վարանդեանն առանձին գուրգուրանք ունէր երկրի ընկերների հանդէպ։ Կը սիրէր երկարօրէն լսել անոնց հերոսական պայքարի ու աւելի հերոսաբար տարուած տառապանքներու պատմութիւնները։ Եւ միշտ իր աչքերուն առջեւ կը վերակենդանանային պաշտած հերոսներու շարանները։ Վարանդեանի թէ անցեալի եւ թէ ներկայի հերոսապաշտութիւնը իր ամէնէն նուիրական աւանդութիւնն է, որ կը ձգէ մեզ՝ վերապրողներուս։

Ընկեր Վարանդեանին մեծ վիշտ կը պատճառէր այն, որ մեր երիտասարդութիւնը լրջօրէն չզբաղիր ինքնազարգացումով։ Ան քաջ կը գիտակցէր թէ հայ ազատագրական շարժումը դեռ երկար պիտի շարունակուի եւ անհրաժեշտ է, որ յեղափոխական նոր սերունդը ըլլայ պատրաստուած ու գիտակից։ Այս իր երկրորդ աւանդութիւնն է, որուն պարտաւոր է լրջօրէն անդրադառնալ մեզմէ իւրաքանչիւրը։

Այս մասին, խօսքը տանք մեր անփոխարինելի ընկերոջ՝ Վարանդեանին.

— «Ցեսական ծանօթութիւնն — բոլ խիստ աղքատ է մեր կեանքը, մեր ուսանող եւ գործող մտաւորականութիւնը։ Եւ, սակայն, դա նոյնքան անհրաժեշտ է մեր հաւաքական առաջադիմութեան համար, որքան առօրեայ մեր նիւթական պէտքերը։ Դա մէկն է ազգային քաղաքակրթութեան չափանիշներից, մէկն է նրա էական հրաշխիքներից։ Առանց դրան՝ խոպան ու զռնիկ ամլութիւն է... Մտաւոր քաղցը մի հասարակութեան համար նոյնքան ահռելի է, որքան նիւթականը, ֆիզիքականը» («Հոսանքներ»)։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Մայիս (Յառաջ). — Գոլսեցիներու Միութեան վարչութիւնը կը փութայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել, յուժ ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ, տեղեկացնելով թէ յուղարկաւորութեան առթիւ իրը ներկայացուցիչ նշանակած է իր դիւանէն Պ. Պ. Ստեփան Վէլվէեան եւ Կոպեռնիկ Բարսեղեան։

Փոխան ծաղկեպսակի նուիրած է յիսուն ֆրանք Մարսէյլի Աղքատախնամ Տիկնանց Միութեան։

Կը խնդրենք թերթիդ միջոցաւ ծանուցանել թէ վերոյիշեալ յուղարկաւորութեան պատճառաւ, Միութեանս ապրիլ 29ին տեղի ունենալիք ընդհ. ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ մայիս 12ին, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին՝ Գաֆէ Նոայլի սրահին մէջ։

Ի դիմաց վարչութեան ատենապետ՝

Մ. Փօղոսեան։

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 մայիս (Յառաջ). — Խնուսի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, եւ կ՚ողբայ հայ դատի պաշտպանին կորուստը։

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրէ Համազգայինի Սէն Լուի մասնաճիւղին։

Վարչութիւն

Նոյն աղբիւրէն կը պնդեն թէ քանի մը չէքեր ալ տուած է Գ. Շօշա, «ժուռնալ»ի վարիչը: Չէքերէն մէկուն գումարն է 100,000 ֆրանք

⁂ Քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ նոր վկաներ լսել. Առջի օր հարցաքննիչ դատաւոր Տէֆանթ յայտարարեց թէ Սանթէի բանտին բժիշկը ու շաղրութիւնը հրաւիրած էր Ստավիցքիի հիւանդութեան մասին, ինչ որ անծանօթ մնացած բան է: Բժիշկն ալ իր կարգին կը յայտարարէ թէ ինքնաբերաբար չէր որ բրաւ այդ բանը, այլ բանտային վարչութեան մէկ հրամանին վրայ: Այժմ պիտի ստուգուի թէ ո՛վ է տուած այդ հրամանը:

Ուրբաթ օր նորէն պիտի լսուին Պ. Պ. Շոթան եւ Թառտիէօ:

Հրէական Միութիւն մը Փարիզի մէջ

Փարիզի մէջ կազմուեցաւ «Հրէական Ազգ. Միութիւն» մը, մասնաւորապէս ազդուելով Գերմանիոյ դէպքերէն: Միութեան կոչը կ՚ըսէ թէ հակահրէութեան դէմ կռուելու պատրուակով կազմուած խմբակցութիւնները չեն ծառայեր բուն նպատակին, քանի որ յարած են ընկերային յեղափոխութեան ձգտող կուսակցութիւններուն: Կոչը զգուշութեան հրաւէր կ՚ուղղէ Ֆրանսացի Հրեաներուն, յանձնարարելով հաւատարմութեամբ հետեւիլ երկրին օրէնքներուն: Միութիւնը զուտ հայրենասիրական է:

Նոր ցուցահանդէս 1937ին

Փարիզի քաղաքապետութիւնը վերջնապէս որոշեց ցուցահանդէս մը կազմակերպել 1937ին, Թրոքատէրօ — Շան դ՚էլիզէ շրջանին մէջ: Այս առթիւ շատ մը շէնքեր պիտի քանդուին, եւ նոր շէնքեր պիտի շինուին Կոպլէնի եւ Իսի լէ Մուլինոյի կողմերը, անոնց տեղը բանելու համար: Բոլորովին պիտի ձեւափոխուի Թրոքատէրոյի կեդրոնական սրահը: Պետութիւնը 15 միլիոն ֆրանք պիտի արամադրէ այս ցուցահանդէսին համար, իսկ Փարիզ քաղաքը՝ 285 միլիոն, վիճակահանութիւն մը սարքելով:

Անսովոր երաշտ Ռումանիոյ մէջ

Գուքրէշէն կը հեռագրեն թէ մէկ ամիսէ ի վեր սարսափելի երաշտութիւն կը տիրէ Ռումանիոյ մէջ: 1903էն ի վեր այսպիսի բան տեսնուած չէր: Թերթերը շատ յուռետես են եւ տնտեսական աղէտ մը կը գուշակեն, իբրեւ հետեւանք այս երաշտութեան: Հողը այնքան կարծրացած է որ կարելի չէ բան ցանել: Ցորենի հունձքը վտանգուած է: Եթէ մինչեւ մէկ շաբաթ անձրեւ չգայ, ցորենի բերքը չպիտի բաւէ ներքին սպառման, իսկ եգիպտացորենը բոլորովին պիտի փճանայ:

Զինուորութիւնը պիտի երկարաձգուի՞

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը քանի մը օրէ ի վեր կը գրէ թէ կառավարութիւնը երկու տարուան պիտի վերածէ զինուորութեան շրջանը: Պատերազմական նախարարութիւնը հերքեց այս լուրը, բայց «Փոփիւլէռ» կը պնդէ, ըսելով թէ Զօր. Վէկան յաջողած է իր կողմէ շահիլ մարաջախտ Փէթէնը, Պ. Թառտիէօն եւ ուրիշ աջակողմեան նախարարներ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼՈՒ ՀՈՂԱՐ՝ Metro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՅԻՍ
MARDI 8 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2490

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

1933 Հոկտեմբերին, Բարեգործականը փութաց հրատարակութեան տալ Գ. Ս. Տ. Գաբրիէլեանի մէկ անձնական նամակը (1 սեպտ.), որ կ'ըսէր.

— «Ուզէի այս նամակով ներուեալը յայտնել ձեզ.— կառավարութիւնը որոշած է մշակում 1934 թուի սկզբից վերսկսել ներգաղթը. այն հաշւով որ- պէսզի առաջին կարաւանը երկիր հասնի ոչ շատ ուշ քան 1934 մարտ – ապրիլ: Առաջին կարաւանով նպատակայարմար ենք համարում ընդունել 2-… հոգի, որոնցից կէսը Նուպարաշէնում հաստատուելու է եւ երկրորդ կէսը … շինութեանց վրայ աշխատելու պայմանով: Եթէ արտասահմանը անկեղծ նիւթական օժանդակութեան գէթ նուազագոյնը ժամանակին … յաջողի, յոյս կայ 1934 թուին շուրջ 7–8000 նոր գաղթականներ ընդունել: Որպէս ենք մեր բարեկամ ընկեր Դ. Շահվերդեանին ոչ ուշ քան 1934 … յանձնարար Եւրոպա դրկել, ձեզ հետ միասին գործնականօրէն սկսելու համար ներգաղթի կազմակերպման գործը»:

Այս երկտողը թեւ տուաւ «Հայաստանի սիրողներուն», պաշտօնական եւ անպաշտօն գործակալներու, Հօկին եւ միւսներուն, որոնք իրենց կարգին աւետաբեր լուրեր տարածելով, սկսան արձանագրութիւններ կատարել, Թումանեանէն մինչեւ Սուրիա:

Եւ շատեր սկսան բեռ կապել, մանաւանդ որ ներգաղթի հանգանակութիւն մըն ալ կը կատարուէր:

Եկաւ 1934 յունուարը, առանց Շահվերդեանի: Եկան մարտ – ապրիլը, երբ երկիր հասած պիտի ըլլար առաջին կարաւանը:

Եւ ահա նոր գեկոյց մը Բարեգործականի գրասենեակէն (9 ապրիլ), որ կ'ըսէր «հեծութեամբ սրտի».

— «Ներգաղթի կարգադրութեանց մասին ցարդ որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդուած չըլլալով, ոչ մեր Միութեան եւ ոչ ալ Ներգաղթի ֆոնտի կեդր. Յանձնաժողովին, ի վիճակի ենք յայտարարելու որ թերթերու մէջ եղած այլազան յայտարարութիւններն անհիմն են եւ թէ հետզհետէ կատարուած արձանագրութիւնները արդիւնք չեն պետական հրահանգի, այլ ինքնաբերաբար կատարուած նախապատրաստական աշխատանքի բնոյթ ունին պարզապէս»:

Ձեկոյցը միեւնոյն ատեն կ'ազդարարէր որ «ներգաղթել փափաքողները սխալ տեղեկութեանց եւ հաւաստումներու վրայ հիմնուելով չանճապարեն, մինչեւ որ Հայաստանի կառավարութեան եւ անոր լիազօրին կողմէ ներգաղթի մասին բացորոշ գեկուցում չըլլայ»:

Այս ազդարարութեան առիէն, Հօկի Կեդր. Վարչութիւնն ալ իր կարգին լուսաբանութիւն մը կը հրատարակէր, ըսելու համար թէ,—

1. Ներգաղթի կեդր. Յանձնախումբ մը գոյութիւն չունի:

2. Միմիայն Հօկի մասնաճիւղերն են, որ տարած են եւ կը տանին ներգաղթել փափաքողներու ցուցակագրութեան նախապատրաստական աշխատանքները:

3. Հետեւաբար, «կատարուած արձանագրութիւնները «ինքնաբերաբար» չեն եղած, այլ Երեւանէն ստացուած որոշ եւ մանրամասն հրահանգներու հիման վրայ»:

4. Ու վերջապէս, համաձայն Հօկի Գլխաւոր Վարչութեան հրահանգին, «ոչ ոք ցուցակագրուելով չպիտի ենթադրէ որ ինքը շուտով մեկնելու է եւ իր գործը ցրի ու պաշտօնները կապի»: (Կեցցէ՛ «մեծասքանչը»):

Այս բոլորը յանգեցան նոր գեկոյցի մը, որ հրատարակուեցաւ անցեալ շաբթու եւ որով Բարեգործականը կը ծանուցանէր թէ՝ ներգաղթը յետաձգուած է աշնան, համաձայն Երեւանէն հասած հեռագրի մը:

Պարտք սեպեցինք յառկալէս կատարել այս պրպտումները, ապացուցանելու համար թէ մարդիկ որքան թեթեւամտութեամբ կը վարուին կենսական հարցի մը, ներգաղթի մասին:

Անշուշտ յանցաւորը միայն Երեւանը չէ, երբ իր հաւատարիմները ջուրը չտեսած կօշիկները հանել կամ «պողչանները կապել» կուտան, յետոյ պէզատուեան գիրք մը բռնելու համար:

Մեծ բարեբախտութիւն է որ Երեւանը հանգանակութեան խնդիր ալ չի յարուցաներ, արդարացնելու համար ներգաղթին յետաձգումը:

Ողբերգութիւնը ամբողջական պիտի ըլլար այդ պարագային, որովհետեւ, աւելի քան վեց ամսուան շրջանէն չարժուելէ ետք յետոյ, ի՞նչ կ'ուզէիք որ եղած ըլլար այդ հանգանակութեան գումարը.— 90,545 ֆրանք եւ 80 սանթիմ (12րդ ցանկ):

Երեւակայեցէք,— այս գումարով է որ բնակարաններ պիտի շինուէին, որպէսզի Երեւանը բարեհաճէր բանալ դուռները: (Երբ տոլարը 25 ֆրանք էր, հազար տոլար կը հաշուէին մէկ բնակարանի շինութիւնը, երկու ընտանիքի համար):

Այսպէս, ուրեմն, առնուազն վեց ամիս ալ տնտեսագիտութեան կը դատապարտուին անոնք որ ցուցակագրուած եւ բեռ կապած, հրամանի կամ կարգի կը սպասէին: Այն ալ, ենթադրելով թէ յետաձգումը մինչեւ աշուն է եւ ոչ աւելի ուշ:

Այս առթիւ, ճշգում մը եւս,— Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը առանձնելով հանդերձ նախապատրաստական աշխատանքներու՝ ցուցակագրութեան պատասխանատուութիւնը, պարտք սեպած է ազդարարել թէ՝ «արձանագրուիլ՝ տակաւին չի նշանակեր ներգաղթելու արտօնուած ըլլալ. ոչ ալ արձանագրութիւնը կ'ենթադրէ մօտալուտ ներգաղթ»:

Միեւնոյն կազմակերպութեան Երեւանի Գլխաւոր Վարչութիւնն ալ կը շեշտէ.

— «Ի նկատի ունեցէք որ կառավարութիւնը կարող է սրան կամ նրան պէտք չունենալ, ուստի եւ ոչ ոք ցուցակագրուելով չպիտի ենթադրէ որ ինքը շուտով մեկնելու է»:

Այս բոլորէն յետոյ, դուք ըսէք թէ ո՛րը աւելի դիւրին է հայ գաղթականին համար,— Հայաստա՞ն մտնելը թէ Մ. Նահանգները կամ Քանատա...

Այս ողբերգութիւնը ունի այլապէս վրդովիչ ծալքեր: Ոչ թէ հիմա, այլ սկիզբէն ի վեր:

Շ.

Կիրակի օր հրատարակած էինք ուրիշ երկու նկարներ որով կ'ամբողջանայ պատկերը

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միռնլոկան թափօրը Գոմոնի պողոտային վրայ:

(Յաքն՝ Հր. Գառուզեան)

ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ՝ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԷՆ

ԽՄԲ.— Բժ. Վ. Թորգոմեան իր խորին վշտակցութեան հետ մեզի ղրկած է ողբացեալ ընկեր Վարանդեանի հետեւեալ գրութիւնը՝ արտատպելով իր ալպոմէն (1924 փետր. 26).—

Ինծ եւս կը թուի թէ յուսահատելու տեղիք չունինք, բաւած է՝ «Ձեզ շարք առանց բարիքի». անցած մեր վերջին անօրինակ աղէտը, որ մի վայրկեան կը թուէր գերեզմանը մեր բոլոր յոյսերու, ունեցաւ մեզի համար քանի մը դրական ներտեւանքներ:

Առաջինն այն է՝ որ աքսորոտ փոքրամասնութիւններու մէջ վերացան ընդմիշտ՝ այն գալարող անջրպետները, որոնք բաժնել կին Հայկեան ցեղը տարբեր հատուածներու, տարբեր լեզուով, բարքով ու դաւանանքներով, քան մը ալ եղած է, անշուշտ մեր բոլորին մեծագոյն ազդեցութեան մէկ:

Այսօրուան հայութիւնը ամփոփուած հայրենիքի կովկասեան կտոր մը մէջ, կը ներկայացնէ միապաղաղ մի ամբողջութիւն, այն աչքի առջեւ ու ծաւալի բոլոր ազգութիւններով, իր սրտակալից կենսունակութեան ու իր տնտեսական կարողութիւններու սրճով. պիտի տիրանայ ի վերջոյ նաեւ իր պատմական հայրենիքի մէկ հատուածին, կատարելու համար ասիական խաւար հորիզոններուն մէջ այն շինարար քաղաքակրթական առաքելութիւնը որ պատմութիւնը դրեր է իր վրայ:

ՄԻՌ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

— oo —

ԻՊՆԸ ՍԷՈՒՏԻ ՈՐԴԻՆ ԳՐԱՒԵՑ ԵԷՄԷՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

»»»··«««

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Էմիր Ֆէյսալ, Իպնը Սէուտի տղան, շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, Հոտէյտայէն յետոյ գրաւեց նաեւ Եէմէնի մայրաքաղաքը, Սանաա:

Մայրաքաղաքին բոլոր ռազմական դիրքերը գրաւուեցան մայիս 6ի գիշերը: Կ'ըսուի թէ Ֆէյսալ Եէմէնի թագաւոր պիտի հռչակուի: Վահապիներու յաղթական յառաջխաղացութիւնը Հոտէյտայէն մինչեւ Սանաա, բարձր լեռներու մէջէն, կատարուեցաւ կայծակի արագութեամբ: Ֆէյսալ նուաճանդիստէն մեկնելէ առաջ գրաւեց մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք, որոնք վերջերս ղրկուած էին Եւրոպայէն, Եէմէնի էմիրին համար: Մայրաքաղաքին գրաւումը տեղի ունեցաւ առանց ուժգին դիմադրութեան: Յարձակող բանակը սպառազինուած էր արդիական զէնքերով, բայց պէտք չունեցաւ գործածելու զանոնք: Իտալական թորփիլահալած մը Հոտէյտա գնաց, պաշտպանելու համար Իտալիոյ հպատակները: Այն 300 օտարականները որոնք Քամարան կղզին փոխադրուած էին, վերադարձան Հոտէյտա: Էմիր Ֆէյսալի լիազօրը հաղորդեց բոլորին թէ կրնան վերադառնալ, Էմիրը ստանձնած ըլլալով ապահովութեան պատասխանատուութիւնը: Հոտէյտայի գրաւումը տեղի ունեցաւ առանց դէպքի մը արձանագրելու, որովհետեւ Էմիր Եահեայի զօրքը ապստամբած ըլլալով փախաւ, իսկ ժողովուրդը անմիջապէս հպատակութիւն յայտնեց:

Այս յաջողութեան արժէքը հասկնալու համար, պէտք է նկատի ունենալ թէ Իպնը Սէուտ ոչ միայն Հիճազի եւ Նէճտի թագաւորն է, այլ եւ առաջնորդը Վահապիներու հզօր աղանդին, որ կը ձգտի բարենորոգել իսլամութիւնը եւ վերահաստատել խալիֆայութիւնը: Իրեն ունի կռուել Մեծն Բրիտանիա, զէնքով, ռազմանիւթով, թնդանօթներով եւ օդանաւերով. Թագաւորին խորհրդականն ալ Անգլիացի մըն է: Այս յաղթանակը միեւնոյն ատեն հարուած մըն է Իտալիոյ համար, որ Կարմիր ծովու միւս ափին վրայ ունի Էրիթրէի գաղթավայրը եւ որ դեռ նոր սկսած էր անտեսական շահատակներ հաստատել Եէմէնի մէջ, իր հովանաւորութեան տակ առնելով Էմիր Եահեան:

Հաւանական է որ Վահապիներուն ազդեցութիւնը տարածուի նաեւ ամբողջ Արաբիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի վրայ:

Իպնը Սէուտ որոշած է չդադրեցնել արշաւանքը, մինչեւ որ կատարեալ պէս անձնատուր չըլլայ իր հակառակորդը: Կ'ըսուի պատահաններէն մէկը այն է որ Եէմէնի Էմիրը մերժած էր յանձնել Ասիրէն փախած ապստամբները:

Վարչական վերակազմութիւն եւ կրճատումներ

»»»··«««

11 ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ 28 ՓՈԽ - ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՋՆՋՈՒԱԾ

»»»··«««

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ»

Կառավարութիւնը շարունակելով վերակազմութեան գործը, որոշեց հաբիւրին 10 կրճատել վարչական պաշտօնները: Այսպէս, ջնջուած են 601 պաշտօններէ 66ը: Այս կրճատումներուն մէջ կը գտնուին 11 նահանգապետութիւն, 28 փոխ - նահանգապետութիւն, 9 ընդհ. քարտուղարութիւն, 14 խորհրդականի եւ 4 դիւանապետի պաշտօններ: Այս կրճատումներուն շնորհիւ պիտի խնայուի 3,230,000 ֆրանք, ինչ որ կը ներկայացնէ նահանգապետական պաշտօնէութեան ելմտացոյցին աւելի քան 10 առ հարիւրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՒԱՆԱԿԻ ԳՈՐԾ»

Նիւէն երիտասարդ մը կը գրէ Փարիզ, իր երիտասարդ բարեկամին.

— «Սիրելիս, բան մը պատմեմ, կ'ուզես խնդա կ'ուզես ցաւէ, բայց իրականութիւն է: Այս տարուան Մայիս 1, ըստ սովորութեան բոլշեւիկեան թափօր մը տեղի ունեցաւ, կարմիր դրօշակներով, միջազգային քայլերգը երգելով եւայլն: Մասնակցողները հազար հոգիի չափ կային եւ ոմանք ցուցատախտակներու վրայ կը կրէին վերտառութիւններ՝ օրուան կարգ ու սարքին դէմ եւ ի նպաստ խորհրդային իշխանութեան:

Մինչեւ հոս լաւ: Ահա սակայն մեզ հետաքրքրող կարեւոր պարագան. Յանկարծ աչքիս զարկաւ այդ տախտակներէն մին, ՈՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅԵՐԷՆ (ԱԶԳԵՐԴ ՉՈՐՍ ՔԱՅ, ՀԱՅԵՐԷՆ Կ'ԸՍԵՄ) ԳՐՈՒԱԾ ԷՐ «ԱՆԿՑԻ՛ ԴԱՇՆԱԿԸ, ԿԵՑՑԷ՛ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ». մեր ի վերոյ այս իմաստով բան մը գոր լաւ չեմ յիշեր: Գիտե՞ս ո՛վ էին.— 15 — 16 տարեկան երեք չորս հայ խեղճ ու կրակ, ոչինչ տղաքներ: Լա՞լ թէ խնդալ: Գիտես որ ես ոչ Դաշնակ եմ ոչ ճերմակ, ոչ ալ Ջութակ, եւ սակայն եկեր Ֆրանսայի պէս տեղ մը, ամէնուն աչքին առջեւ հայերէն վերտառութեամբ այդ աւեւակ ցուցատախտակ մը պտտցնել, աւանակի գործ է կարծեմ: Յետոյ կ'ելլեն կ'ըսեն թէ մեզի գործ չեն տար եւն.»:

Փարիզի բարեկամը մեզի հաղորդելով այս նամակը, պարտք սեպած է յիշեցնել թէ իր բարեկամը հակադաշնակցական է:

Բայց, ո՞վ ըսաւ թէ՝ բոլոր հակադաշնակցականները համութեամբ կ'ողջունեն այս կարգի ցոյցերը: Իր բառով՝ «աւանակի գործ»:

Դժբախտութիւնը այն է որ, անոնք, հակադաշնակցական կամ չէզոք, քաջութիւնը չունին հրապարակ իջնելու եւ սեւին սեւ, ճերմակին ճերմակ ըսելու:

Անոնք ամէն օր կը տեսնեն բազմաթիւ «աւանակի գործեր», բայց կը գոհանան կա՛մ թերեւ թերանցփոխալով, եւ կամ անձնական, մտերմական նամակներու յանձնելով իրենց վրդովումը:

Իսկ երբ դուն կը փորձես դիմակները պատռել, հրապարակաւ ծաղկել բազմաթիւ շոշորթական խօսքեր ու գործեր, երեսիդ կը պոռան.

— Եղբա՛յր, ինչո՞ւ կը հայհոյէք, ինչո՞ւ կը վիրաւորէք, անոնք ալ ա՛յս նամբով կ'ուզեն օգտակար ըլլալ ազգին:

Կ'ըսեն թէ ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի: Յետոյ, աւանակ մըն էր որ Երուսաղէմ տարաւ Յիսուսը:

Բայց, միեւնոյն բանե՞րն են աւանակի ճամբան եւ «աւանակի գործը»..

ՎԱՀԷ

Միեւնոյն ատեն հիմնական վերակազմութեան կ'ենթարկուի Ապահովութեան Տեսչութիւնը, որ այսուհետեւ պիտի կոչուի «Ազգային Ապահովութիւն»: Այս վարչութիւնը պիտի ունենայ մէկ վերատեսուչ, ընդհանուր քարտուղարով մը (դիւանապետ): Վարչութիւնը պիտի բաժնուի չորս ճիւղերու, 17 պատասխանատու պաշտօնատարներով: Դատական հետապնդումներու ճիւղը պիտի ունենայ 109 պաշտօնատարներ, իսկ տեղեկատու բաժինը, 51 հոգի: Ձիարշաւներու եւ խաղերու համար սահմանուած են 17 պաշտօնեաներ:

Գերմանիա վճռապէս կը պահանջէ իրեն վերադարձնել Սարի հովիտը

ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑ ՄԸ 250,000 ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՎ

Կիրակի օր վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Սաարբրիւքէնի մէջ, Սարի երկրամասէն քանի մը քիլոմէթր հեռու: Ներկայ էին 250,000 Գերմանացիներ: Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզչական նախարարը, պահանջելով Գերմանիոյ վերադարձնել այդ երկրամասը: Քանի մը հատուածներ՝ այդ ճառէն.

— «Ամօթի եւ անպատուութեան Գերմանիան անհետացած է եւ այսօր պատերազմի եւ յետպատերազմեան քաղաքականութեան աւերակներուն վրայ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

»»» «««

Ո՛չ եւս է ընկեր Վարանդեանը... Ճնշիչ եւ չոր իրականութիւն, որուն հետ պիտի հաշտուինք աստիճանաբար, ինչպէս հաշտուեր ենք այնքան բազմաթիւ թանկագին ղեկավարներու, գործիչներու եւ զինուորներու մահուան գաղափարին հետ:

Դաշնակցութեան մէջ մահուան գաղափարի համակերպումը սակայն կը դարդանայ իրայատուկ եղանակով մը: Ան ընդհանրապէս մեռա ոգիներու, կենդանի գործիչներու, որոնք յաճախ կենդանի նահատակներ են ամէն օր ու ժամ — կը դառնայ իրական խնկարկու, սիրալիր եւ յարգալիր հանդէպ իր կորուստներուն, ինչ գիրքի եւ կոչումի տէր ալ ըլլան մեռեալները:

Եւ այս պատճառով ալ, Դաշնակցութեան սուգը չի դառնար վհատեցուցիչ, այլ ընդհակառակն, յարգանքի ու սիրոյ նորօրինակ զգացմունքով մը ան, Դաշնակցականը աւելի զօրեպնդուած, աւելի վստահաբար կը նայի կեանքին, իր ուժերուն միացնելով մեռնողներու բարոյական ուժը, անոնց ձգած նուիրական ժառանգութիւնը:

Եւ դարձեալ ճիշդ այս պատճառով է, որ Դաշնակցութեան մէջ մեռելները չեն մեռնիր, անոնք կ'ապրին միշտ իբրեւ գաղափարական առաջնորդներ, կենդանի առաքեալներ եւ ինչու չէ նաեւ իբրեւ անվախճան սուրբեր:

Մահուան անմիջական ազդեցութեան տակ, չփորձենք քերթել քառասուն տարուան կեանք մը, իր բազմապան ելեւէջներու մէջ: Ու մանաւանդ չփորձենք ներկայ ստտիճանաչափով չափել եւ գնահատել աշխատանքը գործիչի մը՝ գաղափարական ու հաւատաւոր յեղափոխականի մը, որ հակառակ աշխարհատարած ցնցումներուն ու տակնուվրայութեանց, գաղափարականօրէն մնաց միշտ անփոփոխ, միշտ նոյն մարդը, հաւատարիմ անդամը Դաշնակցութեան հին ընտանիքին: Միայն պիտի ըլլայ եւ անարդար մոռնալ Վարանդեանին ներկայ բարոյական ըմբռնումներով, ներկայ պահանջներով ու ձգտումներով:

Կեանքի բեմը նետուած հայ ազատագրական շարժման ձեւակերպման օրերուն, երբ բոլոր ժամանակակիցներու նման՝ Վարանդեանի համար ալ ընկերային ու քաղաքական բոլոր շարժումները բանօրէն սորրաղասուած էին մէկ հիմնական գաղափարի՝ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան:

Սրբեց անտարբեր դէպի այն բոլոր իրադարձութիւնները, որ կը յուզէին այդ օրերը ռուսական կեանքը, երբեք թշնամի կամ անբարեացակամ հարստահարող ու ճնշող տարրեր ազգերու եւ դասակարգերու հանդէպ, Վարանդեանի համար սակայն հայ դատի պայքարը եղաւ առաջին ու գլխաւոր պարտականութիւնը:

Իբրեւ յեղափոխական եւ ջերմեռանդ ընկերվարական, ան դատապարտելի չգտաւ, ինչպէս շատ ուրիշները այդ ժամանակի մտաւորականներէն — իր բովանդակ կարողութիւնը սպասարկել հայ դատին: Որովհետեւ հայութեան ազատագրութիւնը պատուաւոր գործ մըն էր ոչ միայն հայ յեղափոխականին, հայ քաղաքական գործիչին, այլ եւ ընկերվարականին համար: Դեռ աւելին ըլլալով, յաջողանակը այդ ուղղութեամբ, կրնար պատիւ բերել օտար քաղաքական գործիչներուն, որքան եւ ընկերակցութեան:

Այս յստակ ըմբռնումով է որ մենք Վարանդեանը կը տեսնենք տասնեակ տարիներ շարունակ եւրոպական բոլոր կարեւոր մայրաքաղաքներու մէջ, երբեմն քաղաքական եւ պետական գործիչներու, երբեմն ընկերվարական եւ յեղափոխական ղեկավարներու հետ: Ամէն տեղ ու բոլորին հետ ան եղաւ քարոզիչը հայկական դատի, պահանջելով արդարութիւն, միշտ արդարութիւն: Այս մարզին մէջ է որ Վարանդեանը կը ցուցադրէ իր բոլոր կարողութիւններն ու արժէքները քառասուն երկար տարիներու ընթացքին:

Եւ այս պարտականութեան բերումով ալ, ան մնաց հեռու իր սիրած ու ջատագոված հայրենիքէն, բուն յեղափոխական կենդանի աշխատանքներէն։

Իր գործը, սակայն, եղաւ նոյնքան ծանր ու տաժանելի, որքան յեղափոխական գործիչներուն, նոյնքան մաշող ու հիւծող, որքան Թուրքիոյ եւ Թուրքահայաստանի հալածական եւ փախստական գործիչներուն կեանքը:

Եթէ մէկ վայրկեան անդրադառնանք մեր ներկայ իրականութեան, հեշտութեամբ կրնանք ըմբռնել թէ որքան դժուար գործ է իրապէս մեզի նման փոքր ու աղքատ ազգերու ներկայացուցիչներու համար, Եւրոպայի մէջ հանրային շարժում ստեղծել ի նպաստ մեր պահանջներուն:

Տասը երկար տարիներու կեանք մը ունինք Եւրոպայի սրտին մէջ, սակայն ո՞վ կրնայ ըսել թէ յաջողեր ենք պահել այն բոլոր դիրքերը, որոնք արդէն կային անցեալին, ի նպաստ մեզի եւ մեր պահանջներուն:

Առանց ստորագնահատելու դժուարին պայմանները, որ ստեղծուած են այսօր, չենք կրնար հանգիստ խղճով ըսել թէ դժուարութիւններ գոյութիւն չունէին աւելի քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ:

Վարանդեանի եւ իր նմաններու ճիգը, կորովը եւ մանաւանդ յամառ աշխատանքն է որ կրցած է հայ ազատագրութեան դատի շուրջ համախմբել Եւրոպայի բազմաթիւ երկիրներու յաւագոյն գաւակները: Վարանդեանի եւ իր նմաններու աշխատանքն է որ յաջողած է Եւրոպայի մէջ ձեւակերպել հայկական պահանջները քաղաքականօրէն, փոխանակ կրօնական եւ բարեսիրական ստորնացուցիչ բանաձեւերու։

Գնահատելու համար գործը, որ եղաւ արդիւնքը բուռ մը երդուեալ գործիչներուն, պէտք չէ յիշել հարցադրութիւններէ, մեկնելով այսօրուան դաժան իրականութեան: Արդէն տեսէք, եթէ շատ մը ճշմարտութիւններ, նոյն իսկ գաղափարներ, եթէ այսօր վիճելի են, երէկ անվիճելի էին:

Խականը այն է մեզի համար, բոլոր իր ընկերներուն համար, թէ ինչ չափով Վարանդեանը եղաւ հաւատարիմ իրեն վստահուած պարտականութեան, թէ ինչպէս ան կատարեց իր աշխատանքը:

Հոս է, որ առանց վարանումի պարտաւոր ենք խոնարհիլ իր անունին եւ յիշատակին առջեւ, որովհետեւ ան եղաւ հաւատարիմ առաքեալը, վառ-տակաւոր քարոզիչը, բեմբասացը, պայքարի անվհատ հրապարակագիրը տարիներ եւ տարիներ շարունակ.

Այս չէ սակայն իր ամբողջ գործը, որովհետեւ Վարանդեանը եթէ ինքնին պատճէն բացատրաբար Եւրոպայի մէջ, ստորներն լծելով մեր պայքարին, ան միաժամանակ եղաւ մէկը մեր այն բացառիկ գործիչներէն որ ունեցաւ հարուստ գրական աշխատանք, արտադրութիւն: Անկախ «Դրօշակ»ի մէջ իր ստորագրած բազմաթիւ խմբագրականներէն, ան մեզի ձգեց վեցէ աւելի հատորներ ընկերային, քաղաքական եւ պատմական հարցերու նուիրուած: Իրագործուած ըլլան թէ ոչ իր տեսակէտներն ու գնահատութիւնները, խականը այն է, որ ան եղաւ մեր ականաւոր տեսաբաններէն մէկը, առաջին եւ ամենակարող նախապատրաստողներէն շրջաններէն:

Այսօր, երբ այլ եւս Վարանդեանը չկայ մեզի հետ, մենք կրնանք սփոփուիլ իր ձգած ժառանգութիւնով: Կրնանք ներշնչուիլ իր կեանքովը, իր քառասուն տարուան վստահելովը: Եթէ ամէն մէկս փորձենք մեր նորատարազրներ դուռէ գոհել ու նուիրաբերել այս ուղղութեամբ եւ այս նպատակներուն, որոնց համար Վարանդեանը սատսւ իր սատսւելագոյնը՝ կը նանք վստահ ըլլալ թէ յաւագոյնս յարգած կ'ըլլանք ոչ միայն իր յիշատակը, այլ եւ բոլոր անոնց, որ պայքարեցան ու մեռան այս ժողովուրդին համար:

Եթէ մահկանացուները մեր մէջ կը դառնան անմահ, ուժ եւ եռանդ ներշնչելով մեզի, ապա ուրեմն կատարենք մեր պարտքը Վարանդեանի մահուան առթիւ ուխտելով աշխատիլ, միշտ աշխատիլ եւ կրկին աշխատիլ:

Աշխատելով է որ կը շարունակենք եւ կ'արդիւնաւորենք Վարանդեանի գործը, աշխատելով է որ կ'ապահովենք անոր տեւական գոյութիւնը, իբրեւ մէկը Դաշնակցական անմահներէն.

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԷՆ

»»» «««

Օսմ. Սահմանադրութեան առաջին տարին էր, երբ մենք երեք ընկերներով, ողբացեալ Արգումանը (Տիգրան Խաչիկեան), Հրաչեայ Լուսպարոնեանը եւ ես կը հասնէինք Ժընեւ ու առաջին անգամ ուխտի կ'երթայինք Ռօթրէ 29, «Դրօշակ»ի պատմական խմբագրատունը

Ալեհեր ու մաշած դէմքով ծերունի մը ակնոցներով քթի ծայրը մեզ կը դիմաւորէ ու ներս կ'ընդունի: Հարցապատասխանէ վերջ, երբ կը հասկնայ մեր Կարնեցի ըլլալը, արցունքները աչքերուն կը հոսին... ողբացեալ Տիար Անտոնն էր, խմբագրատան պահապանը:

Հոն էին Ցովնան Դաւթեանը ու իր պաշտելի Տիկին Հորթանսը, Սարգիս Մինասեանը եւ Մարը: Լուրեր կուտային երենց երկրէն, Կարինէն, Եդիչէ Թօփճեանէն ու «Յառաջ»էն: Ոգեւորութիւն կար բոլորի աչքերուն մէջ: Սարգիս Մինասեանի քրքիջը պատճառ դարձաւ որ սանդուղներէն վար իջնողը կանգ առնէ սենեակի դուռին առջեւ, երրագրութեան բովէն անցած թերթիկները ձեռքը, մատիտը ականջին ետին, յոգնած ու մաշած դէմքով, ընչասութիւնը անկանոն, կէս ծխզուն եւ կէս զարմացած աչքերով: Մ. Վարանդեանն էր:

Կ'արժէր տեսնել այդ վայրկեանը, ի՜նչ տպաւորութիւն կ'ազդէր որ ունէինք մեզ նմանող աւելի նոր հասած երիտասարդներս ի տես այն մեծ մարդուն, որ տարիներ շարունակ «Դրօշակ»ի էջերէն պատգամաբերը ազատագրութեան անունը հայկական էր:

Մ. Վարանդեան նոր լոյս տեսած մենք ոտքի վրայ կեցած էինք. Դաշնակցութեան առաջին աշխարհի բարուոքէ փաստաբանն էր ան, այդպէս համոզուած էինք:

Մ. Վարանդեանը նոր լոյս տեսած իր «Հոսանքներ» գրքի յառաջաբանին մէջ քիչ մը արեւմտահայ երիտասարդութեան դպրոցներուն դպած էր: Վիրաւորուած էինք: Տեսնելով մեր յուզումը, ջանաց հանդարտեցնել մեզ քաղցր խօսքերով.

— «Ախր ի՞նչի էք յուզուած, արեւելահայ երիտասարդութիւնը աւելի ազատ մթնոլորտի մէջ է ապրած քան դուք, ռուս գաղափարական երիտասարդութեան հետ շփում է ունեցած, հասարակական գիտութիւններ իրեն աւելի մօտ են եղած, մինչդեռ արեւմտահայ երիտասարդութիւնը մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն հնարաւորութիւն չէ ունեցած ազատ շարժելու, խօսելու, գրելու եւ անգամ կարդալու, սուլթանական լուծին տակ ան իր աչքը բացած ու տեսած է միայն ու միայն ջարդ, հալածանք, կեղեքում ու թալան»:

Իր այս համոզիչ խօսքերը մեզ չհանգստացուցին, ենք զգաց այդ եւ իր զգայուն սիրտը վրդովուեցաւ: Ցետագային մեզ հետ ալ աւելի կապուեցաւ, եւ մենք հանդարտեցանք ու սիրեցինք զինքը այն տեսն միայն, երբ համոզուեցանք թէ Վարանդեանի մօտ չկար արեւելահայի եւ արեւմտահայի հարց, այլ կար մէկ ամբողջական հայ ժողովուրդ:

×

1910 ապրիլին Դաշնակցական Ուսանողութեան համագումարին էինք: Խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուած էին ընկերներ Արամ Մանուկեան, Վարդան, Խեչօ եւ ուրիշներ: Մրագրային կէտի մը շուրջ բուռն վիճաբանութիւն բացուած էր Արամի եւ Ռուբէնի միջեւ, անհնար էր եզրակացութեան մը գալ: Դիւանին վրայ պարտականութիւն զրուեցաւ հրաւիրել մեր մեծ տեսաբանը: Վարանդեանը եկաւ լուռ ու մունջ, հետեւեցաւ վիճաբանութեան: Բարբաքումը ի լրումն էր երբ մտաւ շարժումով ձայն ուզեց ու եկաւ ոտքի: Լռեցին բոլորը, Վարանդեան խօսեցաւ ընդամէնը կէս ժամ, ժողովը արդէն եզրակացութեան եկած էր: Մրագրային կէտը կը մնար անփոփոխ

1912ին, Պալքանեան պատերազմին, Մ. Վարանդեանը Փարիզ էր, իբրեւ անդամ Պօղոս Նուպարի ազգ. պատուիրակութեան: Կենդանի շունչն էր ան այդ պատուիրակութեան: Փրէսանսէն, Անաթօլ Ֆրանսը, Քլէմանսօն, Ժօրէս եւ ուրիշ կարեւոր դէմքեր կապեց մեր հարցին:

Փաշան ինքը հմայուած էր Վարանդեանով: Լաւ չէր ճանչցած Դաշնակցութիւնը, աւելի ճիշդ՝ դէշ խորհրդատուներ ունեցած էր: Վարանդեանը շնորհիւ իր իմացական բարձր կարողութեանը Դաշնակցութեան հեմայքը բարձրացուցած էր բոլորին աչքին առջեւ:

15 երկա՜ր, սեւ ու ապխտակ տարիներ յետոյ զինքը կը գտնեմ մեծմէ քիչ մը հեռու, Շաթօ Թիամփաոի մէջ, ծերացած ու վաստառողջ վիճակի մէջ: Սերատացիներու միութիւնը Ամերիկայէն խնդրած էր իրմէ Մուրատի կենսագրականը գրել. հասած էր ճիշդ այն տեղը ուր Անդրանիկ ու Մուրատ բաղդատութեան կը դրուէին. յուզուած էր, չէր ուզեր խորապէս նսեմացնող նախադասութիւններ մոցնել ազգային մեծ հերոսի մասին: Բայց, «ի՞նչ արած», չէ՞ որ լեռներու արծիւը յաճախ դէշ խորհրդատուներու հետեւելով իր մայր կուսակցութեան հանդէպ լաւ կեցուածք չէր ունեցած, մինչ Մուրատը մինչեւ իր վերջին շունչը մնացած էր Դաշնակցութեան հաւատաւոր զինուորը:

×

Հ. Յ. Դ. Բիւրոն պարտականութիւն դրած էր իր վրայ գրել Դաշնակցութեան պատմութիւնը: Հրահանգուած էր գրել կարճ, իսկ ինք դժգոհ էր. «Ի՞նչպէս կարելի է 300 էջով 50 տարուան հերոսական պատմութիւն մը գրել»: Որոշած էր ի գին ամէն զոհողութեան գրել երկար, լեցնել հատորներ: (ԽՄԲ.— Առաջադրուած էր Ռոմս ռուՑԾՕպ ամփոփ պատմութիւն մը, իբրեւ անմիջական պահանջ, յետոյ Ցննական Պատմութիւն, հատոր առ հատոր):

«Պատմութեան այս գիրքս իմ կտակս եղած պիտի լինի» ըսաւ մի անգամ: Այս թէ ինչու հակառակ իր քայքայուած, վաստառողջ վիճակին, հակառակ Ա. Ահարոնեանի ծանր հիւանդութեան, կ'ուղէր Փարիզ երթալ, մէկ երկու ամիս, ու շարունակել երկրորդ հատորը, որ հասած էր մինչեւ 1910ը:

Լուրջ ու սուր եւ ուղղահայեաց կեցուածքը, անհոգներէն փայլփլող արծուեայ աչքերը, նուրբ ու համաչափ դիմագիծը, գանդաղ՝ բայց վեհաշուք քալուածքը իր սիրած Պօմոնի ծառուղիէն, ամէնուն ուշադրութեան արժանացած էին: Պանսիոնին գաս անծանօթներ ու տատրականներ պատկառանքով կը նայէին իրեն, այն առանձնակ ու կիրակի օրուան իր փառաւոր բազման զբօսանքն վարպետութեան պահուն ի տես մեծ մարդու դագաղին, կը խանդրէին ու կ'արտասուէին ամէնքը:

Վարանդեանը եթէ նիւթի եւ փառքի սիրէր, կրնար ուրիշ մարդ մը դառնալ: Աւիւթը քանիցս ներկայացած էր, շնորհիւ միլիոնատէր Արամեանցին (մօրեղբայր) անձնական գործի եւ հարստութեան տիրանալու, բայց ան իր անձնական եւ ընտանեկան հանգիստը զոհած էր բարձր գաղափարականին: Ան գինուորագրուած էր հայկական ազատագրական բանակին, ապրեցաւ համեստ, մեռաւ խղճուկ սենեակի մը մէջ, իր սիրելի ազջկան, Ռիթայի թեւին վրայ, բայց եղաւ մեծ առաքեալ մը ներկայ ու գալիք սերունդին համար:

Հ. ՍԻՐԻՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՔՆԱՑԱԾ ՀՍԿԱՅԻՆ...

oooo

Հայոց աշխարհի խեղճուկ երկնակամարին լուսաւոր, շողշողուն աստղերն ալ ինկան... Եւ քանի աստղեր, քանի արեւներ եկան, մեր պատմութեան մատեանին մէջ գիծ մը քաշեցին, ստորագրութիւն մը դրին, անհետացին ու նսեմացին, ճնշեցան ու փոխուեցան, քիչեր թափեցին ու յետոյ բաց աչքերով քուն մտան...

Հայոց աշխարհին սեւ ճակատագիրն է այն — բաց աչքերով քնանալ...

Երկու տող, երկու խօսք այս իրերու քնացած հսկային համար փոխարէն կոտրած մը վերջ:

Երբ Արշաւիրը տեղի ունեցաւ մօրը հետ ապաստանած էինք Թիֆլիսի մը տունը: Մայրս, սրբազան կարօտով մը պահած էր հօրս լիքսանց հագուստներուն կոճակները, եւ ամէն անգամ, երբ աւրիշը կ'ունենար գուրս կը հանէր գաղտնի պարունակութիւնները, կը փռէր իր ծունկերուն վրայ եւ կարօտով կը համբուրէր ու աղի արցունք կը թափէր:

Ես դիս անմեղունակ պատասխանելով մօրս այդ ագևխարչ վիճակ կը, հեծկլտալով կը պառայի մօրս կռնակին.

— Ձեղ՚ն մայր, չկայ քու փնտռած տատուածդ... Աստուած չկայ եւ գոյութիւն ունենար, այդքան մեղք պիտի չգտեր փոխէր

Մայրս նոյնպէս հեկեկալով կը պատմէր պատմութիւն մը, ապացուցանելու համար Աստուծոյ գոյութիւնն ու մեծութիւնը.

— «Վախտին երկու գիտուններ վէճի մը բռնուեցան: Մէկը բաւ թէ Աստուած կայ, միւսը անդին հակառակը ու... Երկուքն ալ ճամբայ ինկան Աստուծոյ գոյութեանը մասին լաւագոյն ապացոյցներ ձեռք բերելու համար:

Անհաւատ գիտունը, շա՜տ գնաց թէ քիչ, հասաւ մեծ ծովեզերք մը որ լոր ու ամայի էր: Այդ վայրին մէջ, երբ անփոյթ կը քալէր՝ յանկարծ, իր առջեւ նշմարեց փոքրիկ տղեկ մը որ ծովեզերքը նստած՝ սափոր ծովէն ջուր կ'առնէր եւ իր առջեւը բացուած փոքրիկ աւազանին մէջ կը լեցնէր

— Այդ ի՞նչ կ'ընես, մանչուկ, հարցուց գիտունը, դիտելով այս պատկերը:

— Այս հսկայ ծովին ջուրը այս փոքր աւազանին մէջ պիտի փոխադրեմ...

— Կարելի՞ բան է...

— Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս կարելի է Աստուծոյ մեծութիւնը, գոյութիւնը կամ չգոյութիւնը քու փոքրիկ գանկիդ մէջ ամփոփել, իսկ կարելի չէ այս ծովը աւազանին մէջ փոխադրել»:

Այս համեմատութիւնը անոր համար որ ուժէս վեր կը գտնեմ իրական լրացուցիչ դիմագիծը տալ քնացած հսկային, ընկ. Մ. Վարանդեանին

. Ու եթէ խոցոտուած սրտովս թաց աչքերովս գրի առի այս քանի մը տողերը, այդ ըրի ոչ թէ ծանօթացնելու համար անոր, վարդապետը այլ միայն յարգանքի տուրք մը տալու համար մէկուն որ իր անձով, իր գործով, իր կեանքով ու գաղափարով պաշտելի եղաւ

Հանդիսաւ ոսկրներուդ, տարաբախտ ընկեր, գիտեմ, գիտեմ որ, եւ ոչ մէկ տեղ, եւ ոչ մէկ երկնակամար

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»· ·«««

Այս բոլորը Արաքսս պատմեց, նա միշտ գնում է խորհրդարանի նիստերին, այնպէս ուրախ էր այդ օրէնքը քուէարկուած օրը: Ասաց, «մայրիկ ջան, Արամն էլ նեցուկ է, նա էլ կ'ազատուի»:

Ի հարկէ, ինչո՞ւ չպիտի ազատուի, երբ այդպիսի օրէնք կայ: Երեւի օրէնքը դեռ գործադրութեան չէ դրուած: Բայց ինչ եմ ասում. Շողիկենց Մուշեղն արդէն ազատուել, տուն է եկել:

Ես կարծում էի, թէ Արամը բոլորովին ազատուած է եկել, դրա համար վաղեցի աչքալուսանքի:

Ծովիկ պալան լսեց լուռ: Աւելի հաղով, քան թէ մտքով ըմբռնեց, թէ ի՞նչ է եղել: Ուրեմն Արամը, իր մէկ հատիկը, ընտանիքի նեցուկը ո՛, ո՛չ, քիչ է նեցուկը, իր տան սիւնը, հիմնաքարը, լոյսը կարող է ազատուել զինուորական ծառայութենէ, կարող է տանը մնալ, իր մօտ, իրեն հետ... Մի անմտնելի ուրախութիւն հոսեց նրա էութեան միջով ու փայլեց աչքերում:

— Ի՞նչ ես ասում, տիկին Հայկանուշ, բերնիդ մատաղ, այս ի՞նչ բարի լուր յայտնեցիր ինձ. ուրեմն Արամս կարո՞ղ է տանը մնալ, քո՞վս, քո՞վս...

Ուրախութեան արցունքներ էին հոսում նրա աչքերէն:

— Ի հարկէ, ինչո՞ւ չպիտի ազատուի, հա, մոռացայ, Կարապետի որդին՝ Սեդրակն էլ ազատուել է, հանել է զինուորի հագուստը: Բիւլբիւլենց Գրիգորն էլ վաղը միւս օր գալու է. դեռ ո՞վ գիտէ մեզ անծանօթ քանիսներն են ազատուած: Արամն ինչո՞ւ չպիտի ազատուի

Ծովիկ պալան նայեց կարի կապոցին. եթէ այդպէս է, եթէ տանն է մնալու Արամը, էլ հարկաւոր չեն այդ քթանէ կոպիտ ճերմակեղէնները, պէտք է պատրաստել աւելի նուրբերը, քաղաքին, քաղաքացուն յարմար:

— Երեւի Արամս չգիտէ, որ բան չի ասում:

— Ո՞վ գիտէ, գուցէ գիտէ, բայց հպարտ է, չի ուզում իր կամքով ծառայութիւնը ձգել: Իմ կարծիքով, Ծովիկ քոյր, Արամին ասելու պէտք չկայ: Աւելի լաւ է դու գնաս զինուորական նախարարութիւն, մի խնդրագիր գրել տուր, յայտնիր, որ որդիդ նեցուկ է, խնդրէ, որ ազատեն նրան: Երբ ազատութեան հրամանը տրուի, Արամն էլ ուրախ կը լինի.

— Առանց Արամիս գիտութեան՝ դժուարանում եմ, նա տարօրինակ տղայ է, տեսնես կը բարկանայ, որ իր գործերին եմ խառնուել:

— Բայց դա քո գործն է, քո պարտականութիւնը, դու ես մայրը, դու պիտի պահանջես որդուդ, նեցուկիդ ազատութիւնը, կառավարութիւնն ի՞նչ գիտենայ. կամ առանց պահանջի՝ ինչո՞ւ ազատէ, մէկ զինուոր աւելի, իրեն համար աւելի լաւ: Մի՞թէ քիչեր կան, որ զինուորական տարիքն էլ չունեն, բայց կամաւոր զինուոր են:

— Այո, բայց Արամս...

Ծովիկ պալան տատանւում էր մի բան անել: Տիկին Հայկանուշն ուրիշ կողմէ սկսեց իր արշաւը:

— Գիտե՞ս, մեր Արաքսուն ուզող կայ. մի շատ լաւ երիտասարդ է, խորհրդարանի անդամ:

Ծովիկ պալան բարձրացրեց գլուխը. մի բան զգաց նրա ու ասաց.

— Բարով — խէրով, եթէ լաւ տղայ է ինչո՞ւ չտաք. Արաքսն էլ հասած - կատարեալ աղջիկ է. ամուսնանալու ժամանակն է:

— Այո, մենք էլ այդ ենք ասում, բայց Արաքսը չի ուզում, ասում է «Ես մարդու չեմ ուզում գնալ»:

— Գուցէ մաքին դրած մէկն ունի. ով գիտէ՜ հիմիկուայ աղջիկներին: Հարց ու փորձ արե՞լ ես:

— Ես էլ այդպիսի մի բան եմ կասկածում:

Այս անգամ Ծովիկ պալան աւելի խորը մխրճեց իր ներսը խլրտացող ցաւը. նա յիշեց Արաքսի լուսանկարը Արամի ձեռքում:

— Գուշակե՞լ ես, թէ ո՞վ է:

— Համարեա թէ, բայց գուցէ սխալուած լինեմ:

—Է՛, եթէ իր սիրածը յարմար մէկն է եւ փոխադարձաբար ուզում է աղջկանդ՝ դուք էլ նրան տուէք: Հիմա սիրած - սիրածի պիտի տալ. մեր ժամանակներն անցան:

Տիկին Հայկանուշը մի պահ ընդհատում է խօսքը եւ յետոյ սկսում:

— Հա՛, մոռացայ ասել, որ երէկ Արաքսս խնձոր պէս ներս ընկնելով՝ փաթաթուեց վիզս, համբուրեց ինձ ու ասաց.

— «Մայրիկ ջան, Արամն է եկել, Արամը»։ Ցետոյ յայտնեց ինձ նեցուկների օրէնքը: Եթէ տեսնէիր նրա ուրախութիւնը, եթէ տեսնէիր աչքերի փայլը...

— Ի՞նչ ես ասում, կարծում ես, թէ Արամս...

Տիկին Հայկանուշը գլխով դրական նշան արաւ:

— Ի՞նչ ասեմ. ես ի հարկէ, անչափ երջանիկ կը լինեմ, եթէ Արաքսը... բայց հիմա ու հիմա Արամս ծառայութեան մէջ է, մեծ կրթութիւն էլ չունի, հարուստ էլ չէ, մինչդեռ միւսը՝ խորհրդարանի անդամ...

— Էլ բաւական է, Ծովիկ քոյր, համեստացայ սանիքդ, բայց Արամը մարդ է, ազնիւ երիտասարդ, եւ քաջ տղամարդ, այդ արդէն շատ բան է: Ես ինձ երջանիկ պիտի զգամ, եթէ Արամը...

Ու երկու մայրերն յանկարծ գրկըւեցան ու համբուրուեցին...

— Անո՜ւշներ, այդ ի՞նչ ջերմ համբոյր է, քանի՜ տարիէ իրար չէք տեսած:

Արամն էր կանգնած դրան մէջ:

— Արա՜մ ջան, գալդ բարի, քեզ տեսնելու եմ եկել:

— Ինձ ամաչեցնելու համար, մօրաքոյր, ես պիտի գայի ձեզ տեսութեան, բայց գէ՛, ներեցէք, ընկերների ձեռքը որ ընկնես, էլ չեն ձգի քո կամքին:

Ու նա յարգանքով համբուրեց տիկին Հայկանուշի ձեռքը:

— Ներէ՛ր, մայրիկ ջան, քեզ շատ սպասեցրի, ես ճաշած եմ արդէն, ընկերոջս չմեղաց.

— Գիտէի արդէն, որ չեն ձգի, չսպասեցինք, ճաշել ենք արդէն.

Հիւրեր եկան Արամին տեսութեան. նորէն ուրախութիւն, խանդավառ խօսակցութիւններ հայրենիքի վերա, ծնունդի շուրջը:

Խօսք եղաւ նոյնպէս նեցուկների օրէնքի մասին: Ու երկու մայրերը համոզուեցին, թէ Արամն իր կամքով չի ձգեր զինուորական ծառայութիւնը.

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(10)

(Շար.)

եւ ոչ մէկ թիզ հող կրնայ քու մարմինդ հանգստացնել, բացի այն վայրէն, որ կոչուած է Հայաստան» ...

Այն Հայաստանը որուն համար, աշխատեցար, յոգնեցար, երազեցիր, բայց անմուրազ հող իջար։

Հայոց աշխարհի նոր երիտասարդութեան սրտերը քեզի դարեցման, սիրելի ընկեր։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԸ

Եօթանասուն տարեկան յայրենակցի մը խօսքերը

oooo

ԼՈՆՏՈՆ, 3 մայիս (Յառաջ).— Այն օրուանից որ լրագրութիւնը գուժեց մեր ամէնից պաշտելի Ա. Ահարոնեանի անակնկալ հիւանդութիւնը; ամէն մի հայրենասէր Հայ իր սրտի խորքում ստացաւ այնպիսի մի վէրք, որի բժշկութիւնը անդարմանելի է։ Այդ բաւական չէր կարծես հարուածելու հայրենասէր ոգիները, ահա՛ վրայ հասաւ գուժը, անդուգական եւ ամէնից յարգուած Մ. Վարանդեանի մահուան բօթը, որ կայծակի արագութեամբ խոցեց մեր սրտերը...

Այս ինչ չարաշուք լուրեր են, կարծես մի չար ոգի աներեւութապէս ընկել է Թշուառ հայութեան ճակատագրի հետեւից եւ հարուածը հասցնում է անբախտ ազգութեանը։

Զէ՞ որ այդպիսի անփոխարինելի դէմքեր ազգը դիւրաւ չի ծնում իր վիրաւոր ծոցից, պիտի անցնին տասնեակ տարիներ որ Թշուառ հայ ազգութիւնը ծնի մի Րաֆֆի, մի Ահարոնեան, մի Վարանդեան կամ Գ. Արծրունի։

Դեռ դար չի անցել այն դաժան ժամանակներից մինչեւ այսօրուան ցիր ու ցան հայ բեկորներիս ժամանակը, որ հայ ազգը հողին է յանձնել իր լուսաւոր մեծ աստղերից մի քանի տասնեակ յայտնի եւ նշանաւոր պաշտելի գործիչներ, ասպարէզից անհետացել են հանճարեղ հրապարակախօսներ, քնարերգակներ, մարդասէրներ, անկաշառ ասպնջականներ, քաջ զօրավարներ, պաշտելի մտաւորականներ եւն. եւն. եւ այդ բոլորը մի ժողովուրդից որի թիւը երկու միլիոնը չի անցնում։

Ա՛հ, հեզուդ մտաւոր, իմ պաշտելի հայ ժողովուրդ, մի յուսահատիր, ընդհակառակն, արիացիր, սիրտ առ եւ սիրտ տուր, երկունքի մէջ է մայր մեր Հայաստան, աւելի թափով կը ծնի բազմաթիւ եւ անկեղծ հայրենասէր զաւակներ թէ հայրենիքում եւ թէ օտար երկնակամարների տակ, քանի որ Արծրունու, Րաֆֆու, Պատկանեանի, Մ. Նալբանդեանի, Թոռամի, Քրիստափորի, Վարանդեանի Սիմոնի եւ այլ հայրենասէրների անմահ հոգիները կենդանի սաւառնում են ամէն տեղ ուր Հայ կայ։ Այդ սրբազան եւ պաշտելի հոգիները անմահ են եւ անսասանելի։ Նրանք փիւնիկ թռչունի նման իրենց հրեղէն թեւերի շփումներով ստեղծագործում են նոր Րաֆֆիներ, նոր Վարանդեաններ եւ նրանց նմաններ, միայն այդ անմահ եւ անսասանելի հոգիները պահպանում են հայ ազգից միաբանութիւն եւ սէր դէպի ազգը եւ հայրենիքը։ Եթէ կան անմիաբանութիւն սերմանողներ, աշխատիր նրանց զատել քեզնից, ինչպէս սերմնացանը զատում է որոմը ցորենից...

Ով որ երկպառակութիւն է ձգում քո մէջ, նրա երակներում Հայի դաւաճան թշնամու — Թուրքի արիւն կայ անշուշտ, աշխատիր այդ որոմները զատել քո միջից։ Ահա՛ պատգամը անմահ եւ աներեւոյթ հոգիների։

Ս. ԳԵՏԱՏԱՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»..«««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԼՈՆՏՈՆ, 3 մայիս (Յառաջ).— Արցունք մըն ալ ինձմէ անմահ Վարանդեանի շիրիմին վրայ ու խորին վշտակցութիւններս իր մօտաւոր պարագաներուն, Դաշնակցութեան ու մանաւանդ հայ ժողովուրդին։

Բայց արցունքն ու վշտակիցներու բազմութիւնը մխիթարութիւն չեն ո՛չ իրեններուն, ոչ ալ ազգին համար։

Յարգանքներուն ամէնէն փառաւորը, ամէնէն տեւականը մատուցած կ'ըլլանք իր յիշատակին, երբ մենք՝ երիտասարդներս իր անունը դարձնենք մեր դրօշը եւ իր ճամբան՝ մեր ճամբան։

Ժիրայր Միսաքեան

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն կ'ողբայ մահը՝ վեթերան ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի։ Այս առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 400 Ֆր. կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆոնտին։

ԱՆԻԷՐ (Փարիզ).— Հ. Յ. Դ. «Վիշապ» կոմիտէն զաւնօրէն կ'ողբայ անակնկալ կորուստը վեթերան ընկերոջ, Միքայէլ Վարանդեանի։

ԹԱՒՐԻԶ (Յառաջ).— Ողբում ենք Վարանդեանի մահը։

Ատրպատականի ընկերներ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ).— Սրտի անհուն կսկիծով կը խոնարհիմ վաստակաւոր ընկերոջ՝ Մ. Վարանդեանի դագաղին առջեւ։

Գ. Վարդապետեան

ԱՌՆՈՒՎԻԼ (Յառաջ).— Առնուվիլ — Սարսէլ — Կուսէնվիլի «Վարդան» կոմիտէն կը յայտնէ իր խորին ցաւակցութիւնները յեղափոխական պայքարի ախոյեան ընկ. Վարանդեանի մահուան առթիւ։

ՔԱՇԱՆ.— Գանեօ — Քաշանի Հ.Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն կը սգայ վեթերան ընկերոջ Միք. Վարանդեանի կսկծալի մահը։

ՎԱԼԱՆՍ, 4 մայիս (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր անկեղծ եւ սրտագին ցաւակցութիւնը, Հ.Յ.Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեծ գործիչին եւ գրչի հերոսին Գ. Մ. Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։ Երկիւղածութեամբ եւ սգաւոր կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ, իր յիշատակը յաւէտ վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ։

Ազգ. Միութիւն եւ Հոգաբ. Վալանսի եւ Շրջակայից

Ատենապետ՝ Գ. Եղիկեան

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 մայիս (Յառաջ).— Սէնթ Մարկրիթի Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընկերները, կը սգան մահը իրենց մեծ ընկերոջ՝ Մ. Վարանդեանի։

ԿՈՆՍԹԱՆՑԱ, 30 ապրիլ (Յառաջ).— Կը բաժնենք համազգային ցաւը եւ կը խոնարհինք յիշատակին առջեւ մեծ Հայուն, Միքայէլ Վարանդեանի, որ իր ամբողջ կեանքը զոհաբերեց հայ դատին եւ հայ հայրենիքի ազատագրման համար։

Հ.Յ.Դ. կոմիտէ
«Րաֆֆի» Մշակ. Միութ. գրադ.ի Մասնաճիւղ
«Արաքս» Կրթ. Միութիւն
Գթութեան խաչի Քօնսը. մասն.
Հայ Աշակերտ. Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 մայիս (Յառաջ).— Խորին ցաւակցութեամբ կը խոնարհինք հայկական դատի անձնուէր մարտիկին՝ Մ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ։

Խարբերդի Եղեգի գիւղի Յառաջդ. Միութեան Վարչութիւն

ՅՈՒՇԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սահմանադրութեան տարիներուն էր, որ ճանչցայ ընկեր Վարանդեանը իր գրականութեամբ։ Հիացած կը կարդայի իր գործերը, որ մեզի համար նոր աւետարան մըն էին։ Կ'ուզէի օր առաջ տեսնել այդ յեղափոխական նաւապետը։ Կ'ուզէի յունել զինք որ Զօլաճաթ, Հարութի, Հրայրի ու Աղբիւրի փառքը հիւսած էր իր գրչով։

Իմ փափաքս իրագործուեցաւ զաւն պարագաներու տակ։ Ես լսեցի ընկ. Վարանդեանի ոչ թէ ընկերաբանական կամ քաղաքական ճառը, այլ ողբացեալ Ջաւարեանի դամբանականը, զոր խօսեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Իմ երեւակայածս ճիշդ գտայ, գոհ մնացի որ իմ երազածս համապատասխան էր կարդացած գրքերուս։

Տարիներ առաջ նոյն տպաւորութիւնը գործած էր նաեւ անմահ Գէորգ Չաւուշը։ Մենք անոր երգերը կ'երգէինք, իր քաջագործութիւնները առասպելական ձեւով բերնէ բերան կ'աւանդէինք, եւ կը կարծէի որ Գէորգը հսկայ մարդ մըն է, մեր գիւղի Ասոյի նման հսկայ մարդ մը։ 907ին եկաւ Խնուս. իրիկուան մը ուշ ատեն մեր գիւղի ենթակոմիտէն կարգադրեց որ հօրեղբօրս տունը ընդունին զինք, ուրախ տրամադրութեամբ ներս մտայ, տեսայ հսկայ մը եւ գացի ձեռքը թօթուելու, բայց սխալած էի։ Սպաղանաց անմոռաց Գալէն էր. բաւակ,— «Ես Գէորգ չեմ, նա է»։ Անդին դարձայ. Գէորգը Գալէն կարճ էր։ Աչքերուս մէջ նայեցաւ եւ ակամայ գլուխս կախեցի, որովհետեւ աչքերուն մէջ կրակ կար։ Ու ես սիրեցի Գէորգը։ Իր հրահանգով կուսակցութիւնը զիս շարքերու մէջ ընդունեց։

Անցան տարիներ ու յուսալից տարիներ։ Դարձեալ հանդիպեցայ ընկ. Վարանդեանին, ծանօթացանք ու ինծի հարցուց Խնուսի Աւագին, Հապէին, Մարտիրոսին եւ քանի մը ուրիշներու մասին։ Յայտնեցի թէ Աւագը մօրս մօտաւոր ազգականն է։ Ուրախացաւ հեզօր մը քաշելով.— «Ի՜նչ օրեր էին, Քեռի, աշխատիր նրանց ուղիով ընթանալ»։

Վերջերս կարգ մը քոթոթներ ուզեցին նսեմացնել իր հմայքը, բայց շուտով անհետ եղան։ Ու Վարանդեան մնաց տիպար գաղափարականը. երբեք չշեղեցաւ իր դրական ուղիէն, մնաց բարձր խաչալիւսա ու յարգուած բոլոր ընկերներէն ու իր շրջապատէն։ Իմ աւագ ընկեր, մեր հաւատքի ողջոյնները տար Ծովասարի ու Միրինկատարի լանջերուն ինկած անմոռաց հերոսներուն։ Յարգանք քեզի որ մեր միտքերուն մէջ տպաւորեցիր ազատութեան գաղափարը եւ մեր հերոսներու փառքը։ Ողջ մնացող ընկերները թող հիւսեն քու փառքդ, յաւէտ անմոռաց գրչի տիտան։

Խ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԱՅԻՍ 1Ը ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

oooo

Այս տարի Մայիս 1ի ցոյցերը բոլորովին խաղաղ ու հանդարտ անցան Պրիւքսէլի, ինչպէս նաեւ Պելժիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Այդ առթիւ, Պրիւքսէլի մէջ ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ կազմակերպուած աւանդական թափօրը իր շուրջը համախմբած էր համակիրներու խուռներամ բազմութիւն մը, որուն շարքերը ալ աւելի խտացած էին հետաքրքիրներով, օդին գեղեցկութեան պատճառաւ։

Ոգեւորութիւնը իր ծայրագոյն աստիճանին հասած էր մանաւանդ քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ, ուր ամէնուն ուշադրութիւնը կը գրաւէր Միւկէ եւ Էկլանթին (շուշան հովտաց եւ մասրենի) ծախող շրջուն վաճառորդներուն աշխոյժ մրցակցութիւնը։ Բնութեան վերածնունդին առիթով, ընկերվարականներուն համախմբումը, քաղաքական ցոյցէ մը աւելի, զուարթ ու հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծած էր ամէն կողմ։

Ժամը 5ին, թափօրը սկսաւ շարժիլ, հովերու եւ յեղափոխական երգերու մէջ, շրջապատուած բազմաթիւ ոստիկաններով եւ քաղաքապահ զինուորներով։

Թափօրին առջեւէն կ'երթային վաշտ մը զինուորագրեալ երիտասարդներ, իրենց բռունցքները օդին մէջ բարձրացուցած։ Անոնց կը հետեւէին ձիաւորներ, որոնց սաղաւարտները զարդարուած էին կարմիր ծաղիկներով եւ որոնք իրենց ձեռքերուն մէջ կը կրէին դրօշակներ ու ցուցատախտակներ, հետեւեալ վերտառութեամբ.—

— «Ճամբայ բացէք եւ տեղ տուէք աղքատներուն»։—

Երկսեռ մարզիկներու խումբեր, իրենց մասնաւոր տարազներով եւ կարմիր դրօշներով, կը հետեւէին ձիաւորներուն՝ զինուորական քայլքով եւ նուագախումբով։ Անոնց կը յաջորդէին Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութեան պետերը, որոնց մէջ կը նշմարուէին յայտնի ընկերվարականներ՝ Մ. Վանտըրվէլտ եւ Պէրթրան, նախկին նախարարներ, ալ Պրուքէռ, Ռընար, ծերակուտականներ, Պրիւնֆօ, Սփաք, երեսփոխաններ եւայլն։

Աչքի կը զարնէր բազմաթիւ կիներու մասնակցութիւնը։

Պելժիոյ ընկերվարականներն ու պոլշեւիկները միացեալ ճակատ կազմած էին (ականջը խօսի մեր կուսակցութիւններուն)։

Յեղափոխական բոլոր խմբակցութիւնները ներկայ էին իրենց դրօշակներով, նուագախումբերով, եւ ցուցատախտակներով։ Ցուցարարներուն թիւր տասնեակ հազարներու կը հասնէր։

Աչքառու կարգ մը ուշագրաւ վերտառութիւններ.—

— «Ապրելու իրաւունքը աշխատութեան իրաւունքն է»։— «Գործաւորին թոշակը կ'ապրեցնէ ամբողջ աշխարհը»։— «Անգործներուն թիւը նուազեցնելու համար, մենք շաբաթական 40 ժամ աշխատանք կը պահանջենք, կենսական թոշակով»։— «Ա՛լ կը բաւէ որքան տեւեց գործազրկութիւնը եւ չքաւորութիւնը»։— «Աշխատա՞նք կ'ուզենք, աշխատա՜նք»։

Թափօրը իր հսկայ ցոյցը կատարեց խանդավառ ցոյցերու մէջ, առանց ամենափոքր միջադէպի, եւ վերջացաւ «Ժողովուրդի Տան» հրապարակը, ուր քանի մը վայրկեանի մէջ անանցանելի դարձաւ եւ լեցուեցաւ ծովածաւալ բազմութեամբ մը։

Մ. Վանտըրվէլտ շէնքին պատշգամին վրայ ելլելով, կուռ ու հնչեղ ձայնով մը խօսեցաւ մին իր խանդավառ ճառերէն, վեր հանելով Մայիս 1ի ցոյցերուն նշանակութիւնը, եւ տարիներու ընթացքին մէջ ընկերվարութեան տարած յաղթանակները, հակառակ վերջին ժամանակներս Աւստրիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ընկերվարականներուն կրած պարտութեանց։

Յետոյ ընդհանուր ակնարկ մը նետեց զանազան երկիրներու մէջ տիրող ընկերային ու քաղաքական կացութեան մասին, անդրադառնալով տնտեսական աննախընթաց տագնապին, եւ մանաւանդ խօսք Պելժիոյ համար, ցաւով գիտել տուաւ թէ հոս տագնապը ուրիշ երկիրներէ աւելի սուր հանգամանք մը առած է, եւ առաւելապէս կը ճնշէ գործաւոր դասակարգին վրայ, Պելժիան ըլլալով ճարտարարուեստական երկիր մը։

Անգամ մը եւս հաստատելով իր խոր ու անսայթաք հաւատքը ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակի մասին, իր խօսքը վերջացուց կոչ ուղղելով ներկաներուն՝ անողոք պայքար մղել ֆաշականութեան դէմ, եւ հսկել պաշտպանել գործաւոր ու աշխատաւոր դասակարգին իրաւունքներն ու ազատութիւնները։

Իւթրօխթ եւ Սփաք իրենց կարգին խօսեցան հրաշունչ ճառեր, փառաբանելով ընկերվարական սկզբունքները, եւ ուժգնօրէն պայքարելով ֆաշականութեան եւ անոր հետեւորդներուն դէմ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ» ԱՆԿԵՆԻ ՄԷՋ

»»».«««

ԱՆԿԷՆ (Յապաղած).— Ապրիլ 29ին Անկէնի լճի ափին, Շանթէրիվ վիլայի սիրուն եւ հաճոյատեսիլ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին թէյասեղանը, «Կ. Խաչի Օրուան» առթիւ։

Հոծ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ եւ շուտով ստեղծուեցաւ ջերմ ու հաճելի մթնոլորտ մը։

Մասնաճիւղին կողմէ բացման խօսքը կատարեց վարչութեան ատենապետուհի Օր. Անահիտ, պարզելով մեր Կ. Խաչի նպատակը որ բոլորովին տարբեր է միջազգային օրէնքով ընդունուած Կ. Խաչերու գործունէութեան սահմանէն։ Շեշտեց թէ Հ. Կ. Խաչը գերագոյն պահանջ մըն է մեր ցաւոտ իրականութեան մէջ, մանաւանդ հայրենիքէն դուրս, օտարութեան մէջ անխուսափելի կորուստի մատնուած մեր նոր սերունդին փրկութեան եւ պահպանման գործին համար, եւ եզրակացուց թէ ամէն ճշմարիտ եւ անշահախնդիր հայ գիտակցօրէն պիտի փարի այս վսեմ պարտականութեան եւ պիտի ջանայ, յանուն այս իրապէս ազգօգուտ նպատակին՝ համերաշխօրէն գործել եւ միշտ հետեւողական ոգիով։

Օրուան բանախօսն էր տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, որ իր կուռ ու ամփոփ ոճովը հարազատ պատկերը տուաւ հայ ժողովուրդի ներկային, անոր կեանքին, պայմաններուն, յոյսերուն եւ ձգտումներուն, հայրենիքէն ներս թէ դուրս, օտարութեան մէջ եւ թուեց Կ. Խաչերու մեծ դերը, կոչ ընելով համագործակցութեան, յանուն այս ճշմարիտ փրկութեան գործին։

Բուռն ծափերու մէջ վերջացաւ իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագիտուհիներ՝ տիկ. Անահիտ Ներսէսեան դաշնակով, օրիորդներ Հուրիկ Զիթունի եւ Մարօ Գալպաքեան ջութակով, որոնց կ'ընկերանար Օր. Ալիս Գալպաքեան դաշնակով, եւ Օր. Սիրարփի Աճէմեան իր գեղեցիկ մեներգներով, դաշնակի ընկերակցութեամբ։

Թէյասեղանի ժամանակ առաջարկուեցաւ երկու վայրկեան յոտնկայս յարգել մեծ Հայուն՝ Գ. Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակը, որուն յուղարկաւորութիւնը նոյն օրը կը կատարուէր Մարսէյլի մէջ։

Երկիւղած լռութեան մէջ կատարուեցաւ այս յարգանքը։

Մեր բոլոր երգերուն նման՝ կարծես մեր հանդէսներն ալ պէտք է անպայման խառնուած ըլլան հին թէ նոր վիշտերով, երբ մանաւանդ սուգն է իրապէս մեծ ու հազուագիւտ Հայու մը որ իր բոլոր կեանքը նուիրած է իր ժողովուրդին եւ գիրքերուն։

Թէյասեղանի երկրորդ մասին հայ ժողովրդական երգերը հնչեցին սեղանէ սեղան, պահ մը դարձեալ մոռացութեան տալով օտարութեան ճնշող զգացումը, եւ հայ լեզուին, հայ երգին, հայ ցաւին եւ հայ դէմքերուն հետ բոլէ մը պատրանքն ունեցանք հարազատ զգալու օդն ալ, կապոյտ լճակին ծփանքն ալ, ծաղկազարդ ու գոյնզգոյն դաշտերուն եւ հեռուն ուրուագծուող սիրուն լեռներուն գիծին պատկերն ալ...

Հանդիսականները մեկնեցան խոր գոհ տպաւորութեան տակ, մաղթելով որ Կ. Խաչը յաճախակի առիթ ընծայէ այսպէս հաճելի հաւաքոյթներու ուր Հայը կը զգայ որ Հայ է եւ ուր ճիգը կը տեսնէ Հայ մնալու եւ Հայու նման ապրելու։

Թղթակից

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»».«««

ԺԸՆԵՒ, 29 ապրիլ (Յապաղած).— Համազգային սգահանդէսը տօնեցինք շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Ներկայ էին բոլոր «Հայաստանցի»ները, պարոն Քրաֆթ եւ գաղութէն միայն երեք հոգի։

Գ. Գէկեանի բացման խօսքէն վերջ (ֆրանսերէն), եղան մէջընդմէջ ընթերցումներ Սիամանթոյէն, Համաստեղէն եւն.։ Գեղարուեստական բաժին չունեցանք. (ամօթ չէ՞ մեզի)։ Օրուան բանախօսն էր Գ. Քրաֆթ Պոնար, որ մեր փափաքին համաձայն տեղեկութիւններ տուաւ Փարիզահայ կեանքէն, իր տպաւորութիւնները յայտնեց Փարիզի սգահանդէսին մասին եւ խօսեցաւ հոն արտասանուած ճառը։ Վերջացնելու համար երգուեցաւ «Հայր մերը»։

Ինչպէս կը տեսնուի, սովորական հաւաքոյթի մը ձեւը տրուած է մեր ամէնէն սուրբ ու նուիրական տօնին։ Ի՞նչ կը պակսէր աւելի խնամուած յայտագիր մը պատրաստելու համար։ Ազգային ե՞րգ մըն ալ չէինք կրնար երգել։

Հայ գաղութի «ախարդներուն» անտարբերութիւնը մանաւանդ ցաւալի է։ Ինչպէս կ'երեւայ, այս օրերուս մեր մեծ հիւանդութիւններէն մէկն ալ անտարբերութիւնն է։ Գ. Քրաֆթէն լսեցինք որ Փարիզի հաւաքոյթին աւելի քան 1500 հոգի ներկայ եղած են. այս լուրն ալ իր տաժանելի արձագանքը տուաւ։ Ուրեմն ապրին հայ երեւելիներն ու ջոջերը, որոնք լաւ օրինակ կ'ըլլան օտար միջավայրի տակ ապրող նոր սերունդին։ Բայց այս մարդիկը եթէ 1915ի զոհերուն ճիչերը չլսեցին, մեր արցո՞ւնքն ալ չտեսան։ Զարմանք մեծ էր հարուածը որուն հետեւանքը մինչեւ այսօր մեր մարմիններուն վրայ իսկ կը զգանք։

Անցեալ օր հայ պարոն մը, որ շատոնց «միւսիւ» դարձած է եւ զոր կը հրաւիրէի մեր սգահանդէսին, կ'ըսէր.

— «Հերիք է, զաւակս, ալ վազ անցէք Հայ մնալէն, դուք որ Ժընեւի պէս լուսաւոր քաղաք մը կը գտնուիք։ Մանաւանդ ի՞նչ կը նշանակէ սգահանդէս տօնել. Հայերը եթէ հանգիստ կենային, չէին ջարդուիր։ Օսմանեան պանքան օդը հանել ուզողները Հայերը չէի՞ն»։

Այս տեսակ պարոններուն, որոնց Հայոց պատմութեան գիրերն իսկ անծանօթ են, չ'արժէ՞ր յիշեցնել Օրլէանի գերապայծառ Թուշէին խօսքերը, զորս կ'արտասանէր 1916 փետր. 13ին, Մատլէնի մէջ.

— «Si ce qui resterait de ce malheureux peuple devenait anarchiste, si, à coups de bombes, il faisait sauter Constantinople, je ne crains pas, moi, évêque, devant l'autel du Christ, de déclarer que leur acte serait **légitime** et même **sanctifié**» :

*** Կիրակի օր 22 ապրիլ «Հայաստան»ի մէջ աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Մազամօլը»։ Թէեւ միայն հայ գաղութին համար էր ներկայացումը, բայց հրաւէրին պատասխանած էին հազիւ տասը հոգի։ Անհաւատալի թէ որքա՞ն կը քաջալերուի «Հայաստան»ի աշակերտութիւնը իր հայկական ձեռնարկներուն մէջ։

Ու հաստատ բոլոր դերասաններն ալ լաւ խաղարկութիւն ունեցան։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ԻՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր դպրոցին հանդէսը

ooooo

ՔԱՇԱՆ.— Փարիզի հարաւային շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան Գ. հանդէսը տեղի ունեցաւ ապրիլ 29 կիրակի օր Գանէօյի ծանօթ սրահին մէջ։ Գաղութը հոծ բազմութեամբ եկած էր վայելելու դպրոցական աշակերտներու երգն ու հայերէն արտասանութիւնները։

Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Ս. Գարակէօզեան, ըսաւ օգտակար թելադրութիւններ, համերաշխօրէն ընթանալու եւ հայ լեզուի պահպանման համար չընկրկելու որ եւ է զոհողութեան առջեւ։ Գ. Գ. Յովհաննէսեան կը նուագէր թառի վրայ գեղեցիկ կտորներ. արտասանութիւններ եւ խմբերգներ կատարուեցան աշակերտներու կողմէ, առաջնորդութեամբ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեանի։ Ընթերցումներ կատարուեցան դասագիրքերէ, շատ սահուն եւ վարժ, ներկայ էին շրջանիս հայ գայլիկները՝ իրենց խմբապետ Գ. Ա. Շանթի հետ, ներկայացուցին «Գուշակը» եւ արժանացան ծափերու։ Անակնկալներ էին Անիէռէն փոքրիկն Հ. Գասպարեանի ջութակի վրայ հայերէն եղանակները «Մեր հայրենիք»ը, «Բամ Փորոտան»ը, «Զէյթունցիներ»ը եւն. եւ մանաւանդ արտասանութիւնը եւ վեց տարեկան Օր. Յովհաննէսեանի պարերը, որոնք խլեցին բուռն ծափեր։ Գ. Միհրան Բէլպապճեան նուիրած էր ապակեայ անօթ մը ծաղկանկարուած իր կողմէ եւ դրուեցաւ աճուրդի, բարձրանալով 400 փրանքի։ Շահեցաւ Գ. Միհրան Քիւրքճեան։ Աշակերտները ներկայացուցին «Երեք քաջերը» կատակերգութիւնը շատ յաջող։ Հանդէսը կը վերջանար ծափերու եւ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ։ Փակման խօսք ըրաւ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց բոլոր ծնողքներուն համակրանքին եւ աշակերտներուն աշխատասիրութեան համար։

Վարչութեան ելմտական տեղեկատուութիւնը գոհացուցիչ էր։ Գ. Խաչատուր Այլազանեան միութեան անդամներէն՝ նուիրած էր 50 Ֆրանք իր գեղաւոր ազգական՝ եօթնամեայ Վենոնիկի մահուան առթիւ։

Կազմուած է մարզական խումբ մը, Միութեան հովանաւորութեան ներքեւ, բաղկացած 12 պատանիներէ եւ 17 դպրոցական աշակերտներէ։ Կ'աշխատինք ունենալ դաշտ մը իբր մարզարան։ Դրամադրանը կազմակերպուելու վրայ է։ Մեր յարգելի հիմնադիրները եւ նուիրատու ազգայինները պէտք չէ մոռնան այս դրամադրանը որ 1000է աւելի Հայերու մտաւորական սնունդի կեդրոնը դարձած է։ Հանդէսէն զուտ հասոյթ գոյացած է 850 փրանք։

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌԱԶՄԻԿ, երկշաբաթաթերթ Պաշտօնաթերթ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան։ Թիւ 1 եւ 2։

Հասցէ.— 42 րիւ տը լա Ժոնքիէռ, Փարիզ։ Տարեկան բաժնեգին 20, վեցամսեայ՝ 10 Ֆրանք։ Ձեռքէ հատը 50 սանթիմ։

Զոմը կը տարածուի

oooo

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ.— Շնորհիւ Զ. Ռ. Միութեան Հարաւ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան ջանքերուն, Ս. Փաւլոյի մէջ եւս վերջերս կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը։ Առաջին ընդհ. ժողովը, որ գումարուած էր հայճենալ եւ սահմանափակ աշխատանքով մը, կը համրէր 30 երիտասարդներ, որոնք երդուընելով հաւատարմօրէն ծառայել Զոմի ծրագրին եւ Վահագնեան սերունդի վարիչ մարմնին, հիմն դրին մասնաճիւղին։

Հարաւ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան հրահանգով Ապրիլ Տասնըմէկը տօնուեցաւ Պուէնոս Այրէսի, Մոնթէվիտէոյի նման հայկական գաղութներուն մէջ միաժամանակ եւ արժանավայել վեհութեամբ։

Թ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

կը թարգմանայ պատիւի, հպարտութեան, ուժի եւ ազգային կենդանի կամքի Գերմանիան։ Անցա՞ծ է այն ժամանակը երբ Գերմանիան խաղալիկ դարձած էր միջազգային քաղաքականութեան։ Մէջտեղ եկած է Գերմանիա մը որ այժմ կրնայ դիմադրել Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի։ Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ. Գերմանիան այսօր չունի կուսակցութիւններ եւ դասակարգեր, ինչպէս 1918ին։ Այսօր Գերմանիան չէ որ Սարը կը պահանջէ, այլ Սարն է որ ինքզինքը անբաժան մաս կը հռչակէ Գերմանիոյ։ Այս հարցին մէջ մենք ոչ ընկրկում կը ճանչնանք, ոչ ալ խրատախոհութիւն։ Ժամահաճոյքով էր որ Սարը անջատուեցաւ Գերմանիայէն եւ հաստատուեցաւ կառավարութիւն մը՝ բաղկացած չորս օտարներէ եւ մէկ Սարցիէ։ Թո՛ղ փորձեն Ֆրանսական դրամով սարկացնել Սարցի հանքագործը, թող փորձեն բանի Ֆրանսական դպրոց դրկել այդ հանքագործին տղան,— չպիտի կրնան ժխտել թէ պատերազմէն առաջ Սարի բնակիչներուն հազարէն կէսը միայն Ֆրանսացի էր եւ ֆրանսերէն կը խօսէր, չպիտի կրնան ուրանալ թէ Վերսայլի դաշնագրին հեղինակներէն մէկը, Խտալիոյ վարչապետ Նիթթի բսած է, - «700,000 Գերմանացիներու մէջ ոչ իսկ հարիւր Ֆրանսացի կայ»։

Բանախօսը յետոյ խօսքը ուղղելով Սարի պատուիրակներուն, ըսաւ.

— «Անոնք որ զրկանքներ, անօթութիւն եւ հարստահարութիւն կրեցին, բայց մերժեցին Ֆրանսական դպրոց դրկել իրենց տղաքը, կրնան վստահ ըլլալ թէ Գերմանիոյ սիրտը կը բաբախէ իրենց հետ, թէ միեւնոյն արիւնը կը հոսի իրենց երակներուն մէջ։ Մի կարծէք թէ դուք կղզիացած էք։ Այն ձեռքը որ կ'երկարի ձեզի, ձեռքն է գերման ժողովուրդին, ձեռքը 70 միլիոն գերման եղբայրներու եւ քոյրերու։ Դուք յաղթական պիտի ելլէք եւ չպիտի մոռցուիք մեր կողմէ, եթէ դուք ձեզ չմոռնաք։ Սարը գերմանական է յաւիտեան»։

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ՊԱՐՏԱՊԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ

Յունիս 15ի պայմանաժամը մօտ ըլլալով, նորէն կը յուզուի պատերազմական պարտքերու խնդիրը։ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Անգլիա եւ ուրիշ ազգեր պարտ պիտի մնան Ճոնսընի օրէնքին, մասնակի վճարումներ կատարած ըլլալով, բայց պայմանաւ որ յառաջիկային ամբողջապէս վճարեն պայմանաժամը լրացած պարտքերը։ Ճոնսընի օրէնքին համաձայն, ամերիկեան հրապարակին վրայ արժէթուղթերու առուծախ չպիտի կրնան կատարել պարտապանդ պետութիւնները։

Միեւնոյն հեռագրին համաձայն, նախագահ Րուզվէլթ յայտարարութիւն պիտի պահանջէ խորհրդարանէն, որպէսզի կարենայ անջատ բանակցութիւններ կատարել իւրաքանչիւր պետութեան հետ։

Մ. Նահանգներու ելմտական նախարար Հենրի Մորկընթաուի հրատարակած տեղեկագիրէն՝ պատերազմական պարտքերու մասին.—

Միակ պետութիւնը որ ամբողջովին վճարած է իր պարտքերը, Ֆինլանտան է (8,726,045 տոլար)։

Մինչեւ 1934 յունուար 4 մասնակի վճարումներ կատարած են.— Չեխոսլովաքիա, ամբողջական պարտքը՝ 165,283,195 տոլար. [illegible] չվճարուած գումար՝ 2,552,898։ Մեծն Բրիտանիա՝ ամբողջը՝ 4,6[illegible] 157,358, անվճար մնացած՝ 176,120,246։ Ռումանիա՝ [illegible] 48, անվճար՝ 1,379,690։ Իտալիա՝ 2,0008,103,288. անվճար 13,670,010։ Ռումանիա՝ 63,871,783, անվճար՝ 1,048,750, եւն. եւն.։

Որ եւ է վճարում չեն կատարած, 1932 յուլիս 1էն սկսեալ.— Աւստրիա, որուն պարտքն է 23,757,934 տոլար. Ֆրանսա՝ 3,960,772,238. Գերմանիա՝ 724,186,174 եւն.։ Որ եւ է վճարում չընողներուն մէջ կը գտնուի Հայաստան՝ որուն պարտքն է 20,313,416 տոլար, Ռուսիա՝ 337,[illegible] տոլար։

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԷ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ՞Ն

Պուլկարիոյ պաշտական նախարարութեան կողմէ տրուած հրահանգի մը համաձայն, Ֆիլիպէի եւ այլ քաղաքներու բոլոր աշխատանոցներն ու գործատեղիները իրենց ոչ-պուլկարահպատակ գործաւորներուն հաղորդած են թէ 15 օր յետոյ գործ չունին։

Այս հրահանգին ենթակայ են նաեւ Հայերը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Մարսէյլի առեւտրական Սենեակը որոշեց պատուիրակութիւն մը դրկել Թուրքիա, մայիս 18-23, աւելի ամրապնդելու համար տնտեսական յարաբերութիւնները։ Պատուիրակութիւնը պիտի այցելէ Պոլիս եւ Էնկիւրի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Հինգշաբթի Մայիս 10ին, Համբարձման Տօնի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Բիւթանիոյ նախկին առաջնորդ Սամփսոնեան Արքեպսկ. Յովակիմեանի յիշատակին։

Այս առթիւ կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան եւ յարգել արժանաւոր Հովիւին յիշատակը։

Նիք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Գարաչօպան գիւղէն 28 տարեկան Տիգրան Մակարեան, հօր անունն Յովհաննէս, մօր անուն Մարիամ։ 1915ին բաժնուած եմ Կարնոյ Նահանգի Վարդով գաւառի Օրխանլու գիւղէն։ Մինչեւ օրս ո եւ է տեղեկութիւն չունիմ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Herant Magarian, 4, rue du Bois, St. Etienne (Loire)։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով։ Դիմել Գ. Մխիթարեանի, 6, rue Blanqui, Փարիզ (13)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ.Ժ. Մ.

Թ. Ք. ժամացոյցին նայեցաւ. տասնին քառորդ կար։

— Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, պէտք է տեսնեմ Լէքսմընը ... Քանի մը հոգի թող պատրաստ գտնուին, ինչ կ'ըլլայ, ինչ չըլլար, շատ գործ ունիմ դեռ...

ԳԼՈՒԽ 12

Գարա անկողինին հանգստաւէտ բարձերուն վրայ երկնցած կը մտածէր. դառն սրտայայտութիւն մը ունէր իր դէմքը. ինչո՞ւ, ինչեր անցան իր մտքէն։

Ահաւասիկ Ալպանացի ցեղապետը որ տասներկու տարիէ առաջ Տուրացոյի գիւղերէն մէկուն մէջ իր ամբողջ ունեցածը կորսնցուցած էր Գարայի քմահաճոյքին համար։

Ահաւասիկ տաժանելի նայուածքը այն մարդուն որուն աղջիկը ձեռնակապերով կաշկանդուած՝ փտած էր գետինը։

Ու նաեւ այն զարհուրելի ժամը երբ Գարան՝ ինքը գերանի մը կապուած, կը դիտէր մոմը որ հետզհետէ կը հասնէր վառօդով լեցուն գժոխային մեքենայի մը քով։

Այս վերջին դէպքը Գարան շատ լաւ կը յիշէր, որովհետեւ անիկա պատահած էր Տեանընդառաջին։

Ու աւելի զուարթ բաներ ալ անցան անոր մտքէն. յիշեց այն Թուրք ոստիկանները որոնք օգնութեան եկած էին. ու վերջապէս յիշեց այն գիւղին հաճոյքը զոր զգացած էր երբ գինքը ազատել ուղողները կը ճօճէին կախաղանին վրայ։

Գարա տարուած էր այս խորհուրդներով, երբ յանկարծ լսեց փողոցի դրան զանգակը։

Թ. Ք.ն էր արդեօ՞ք։ Անկողինէն ցատկեց, դուռը բացաւ ու մտիկ ըրաւ. եթէ գաղտնի ոստիկանն էր եկողը տունը խուզարկելու համար, մտահոգիչ դէպք էր մանաւանդ որ... բայց չէ՞ որ տեղեկացած էր անոր հետ եւ փարատած էր անոր կասկածները։

Խիստ ձայն մը կը լսուէր բակէն, ո՞վ էր։ Ցանկարծ լսեց Ֆիշըրի ատենաձայնը։

— Կ'ուզէ՞ք Պ. Կէյտրքօլը տեսնել, հարցուց ծառան։

— Պ. Կէյտրքօ՞լը ... Գարա հանդարտեցաւ.

— Անշուշտ. բսէ թող վեր գայ. հարցուր որ կ'ուզէ՞ ննջասենեակիս մէջ տեսնել զիս...

— Ըսի որ անկողին մտած էք, պարոն, բայց շատ կոպիտ պատասխան մը տուաւ։

Գարա խնդաց.

— Վեր դրկէ. Պ. Կէյտրքօլի մեկնելէն յետոյ կրնաս դուրս ելլել ամբողջ գիշերը. կրնաս առտուն վերադառնալ։

— Շատ լաւ պարոն, ըսաւ ծառան։

— Բայց կարծեմ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ մինչեւ ժամը տասներէկ սպասես... գաւաթ մը կաթ եւ քանի մը սանտուիչ բեր ինծի կամ վարը ձգէ սփռոցի մը վրայ...

— Շատ աղէկ, պարոն, պատասխանեց ծառան եւ դուրս ելաւ։

Պ. Կէյտրքօլ քիչ մը ետքէն բաներ մը մռլտալով կը պտտէր բակին մէջ։

— Պ. Գարան ձեզ կ'ուզէ, պարոն, ըսաւ Ֆիշըր։

— Օ՜հ, շա՛տ ազնիւ է, շա՛տ բարի։ Երեք տարի է իր աղուոր գործին կ'օգնէ եմ... մարդերս ձերբակալեն իրեն համար աշխատելով, հասկցա՞ր...

— Այո պարոն։

— Կը տեսնէ՞ս մօրուքիս ճերմկած մազերը ... ճերմա՞կ են...

— Այո պարոն...

— Աղուոր մը ճերմկած, այնպէս չէ՞ ... Քաշէ թել մը..

— Ինչպէս կրնամ այդ տեսակ բան մը ընել, պարոն։

— Օ՜հ չես կրնար հա՞, լաւ ուրեմն առջեւս ինկիր...

Ու Ֆիշըր հիւրը վեր առաջնորդեց եւ միասին մտան Գարայի սենեակը։ Այս վերջինը սիրալիր ընդունեց այդ տարօրինակ մարդը որ տակաւին դըլխուն վրայ կը պահէր իր սիլինտրը։

Ֆիշըր առանձին ձգեց երկու բարեկամները եւ վար իջաւ իր գործերուն նայելու համար։

Տասը վայրկեան վերջ սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Ֆիշըր սանդուղին վրայ լսեց Կէյտրքօլի ատենաձայնը։

— Ալ ոչ Փաթակոնիա մնաց, ոչ ալ Թիէրա տէլ Ֆուէկօ, կը պոռար մարդը. յոյս ունիմ որ չէք կը վճարուի. այս բնականաբար, բայց Փաթակոնիան չի մնաց այլ եւս...

Ու յետոյ խնդաց. սանդուղներուն վարի ծայրը հանդիպեցաւ ծառային։

— Գետնին տակը անցնին սա Յոյները. երբեք չվստահիս իրենց, դրամդ միշտ կանխիկ առ, հասկցա՞ր։

— Այո պարոն, ըսաւ Ֆիշըր. սակայն Պ. Գարան միշտ առատաձեռն է նիւթական խնդիրներու մէջ։

— Մի հաւատար, մի հաւատար։

Այդ պահուն լսուեցաւ Գարայի սենեակին փականքին ձայնը։

— Այդ ի՞նչ էր, հարցուց Կէյտրքօլ։

— Պ. Գարան դուռը փակեց, պատասխանեց ծառան. կը նշանակէ որ չուզեր անհանգիստ ըլլալ մինչեւ ժամը... տասներէկ առտուան...

— Ինչ վախկոտ մարդ է...

Կէյտրքօլ ծանր քայլերով կտրեց բակը, դուռը բացաւ եւ անյայտացաւ մութին մէջ։

— Ինչ չունի նա զուն, մտածեց Ֆիշըր ու ժամացոյցին նայեցաւ. տասնին հինգ կար։

ԳԼՈՒԽ 13

— Եթէ բարեհաճիք ներս հրամմել պարոն, վստահ եմ որ Լէքսմընը պիտի փափաքի ձեզ տեսնել, բայց Թ. Ք. շատ ազնիւ էք որ կը հետաքրքրուիք իր գործով։

Ընդհանուր ոստիկանապետը Թ. Ք.ի հետ միասին անցաւ ներսանցքէն։

— Ներսումին մասին հոգ մի ըներ, Գարա. ըսաւ իր օգնականին. այս գիշեր Գարթոլէմիւին հետ ճաշեցի. վաղ առտու ամէն ինչ կարգադրուած պիտի ըլլայ.

— Ուրեմն Լէքսմընը վար պէտք չէ՞ր, հարցուց Թ. Ք.

— Ո՛չ։

— Գարթոլէմիւն Պէլինտա Մէյրի մասին խօսեցա՞ւ։

Պէլինտա Մէյրի ո՞վ է, հարցուց Ոստիկանապետը.

— Անոր աղջիկն է...

— Ինչ կ'ըսես... այս յիշեց անունը. Ֆրանսա է եղեր...

— Իրա՞ւ, հարցուց Թ. Ք. անմիջապէս. օրէն-երանի թէ Ֆրանսա եղած ըլլար. մտածեց ինքնիրեն։

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 9 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2491 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍ ԿԱՐԿՏԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

»»»··«««

Ներգաղթի ողբերգութեան մէջ, բուն չարիքը յետաձգումը չէ: Այդ կրնայ հիմնաւոր ըլլալ:

Իսկական ողբերգութիւնը այն է որ՝ Երեւան չունի ներգաղթի որոշ քաղաքականութիւն:

Երեւան բռնած է ճամբայ մը որ վարկաբեկիչ է եւ վրդովիչ: Անոր համար ներգաղթը ոչ թէ բնական իրաւունք մըն է, այլ շնորհ մը, որ պարբերաբար կ'ընծայուի արտասահմանի աշխատաւորութեան: Այն ալ մասնաւոր բանակցութիւններով եւ սակարկութիւններով:

Բարեմիտներ պիտի ըսեն,— Ի՞նչ ընեն, երկիրը աղքատ է եւ անբաւական: Ժողովուրդը տանին խաներուն վրա՞յ նետեն:

Ճիշդ ատոր համար է որ կ'ըսենք թէ Երեւան չունի ներգաղթի կանխորոշ քաղաքականութիւն: Ան այս հիմնական խնդիրը կը կապէ կա՛մ արտասահմանի աջակցութեան եւ կամ այս ու այն ձեռնարկին շինութեան հետ:

Այս մեղադրանքը ուղղած ատեն, մենք երբեք չենք անտեսեր Խ. Հայաստանի ներկայ պայմանները,— աշխարհագրական, տնտեսական թէ քաղաքական:

Միայն կամքէ անկախ պատճառները չեն որ ծաղրանկարի մը կը վերածեն հիմնական պահանջ մը, ներգաղթը:

Ներկայ իշխանութիւնը կացութեան տէրն է 1921էն ի վեր: Արդ, մենք իրաւունք չունի՞նք սպասելու որ տիրաբար վարէ գոնէ այս գործը:

Եւ քանի որ միշտ կը պարծենայ թէ հաւասար իրաւունքներ կը վայելէ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի հետ, անարդարութի՞ւն է պահանջել որ հասկցնէ ամէն անգամ՝ թէ դաշնակից Հայաստանի կացութիւնը բացառիկ պահանջներ կը պարտադրէ:

Օրինակ, եթէ անյարմար էր առքը — առքին յուզել Ղարաբաղի կամ Նախիջեւանի խնդիրը, 12 տարի վե՞րջն ալ նոյն կացութեան մէջ կը գտնուինք: Այն ատեն, ինչո՞վ կրնան արդարացնել իրենց յաւակնութիւնները, իբրեւ հաւասարազօր անդամ խորհրդային պետութեան:

Մենք սրտանց կ'ողջունենք բոլոր շինարարական աշխատանքները, առուներէն մինչեւ ճանբաներուն օգտագործումը եւ ելեկտրակայանները:

Այդ բոլորը երկիր կը շէնցնեն, բայց որքա՞ն հող կրնան ոռոգել, որպէսզի կարելի ըլլայ ամէն տարի առ նուազն տասը հազար աշխատաւորներ փրկել պանդխտութենէ:

Ուրիշ անբնական երեւոյթ մը,— Երեւան դրամ կը սպասէ արտասահմանէն, գաղթականներու փոխադրութեան եւ բնակարաններու շինութեան համար:

Տեսե՞ր էք որ եւ է երկիր, որ այսպիսի պայմաններ դնէ իր պանդուխտ զաւակներուն, գերադասելու պետական գործի մը համար:

Եթէ Երեւանը չգիտնար չունի, Մոսկուա՞ն ալ զրկուած է այդ առաւելութենէն.

Բազմաթիւ կարմրադրօշ նաւեր կ'երթեւեկեն Սեւ ծովէն Միջերկրական եւ միւս բոլոր ծովերն ու ովկիանոսները: Ինչո՞ւ պետական կառավարութիւնը ձրի չզիջեր, յանուանէ՝ չզիջեր կը տրամադրէ հայ գաղթականներուն համար, իսկ խորհրդային իշխանութիւնը «վարձը» կը պահանջէ…

Եւ ինչո՞ւ երկու չափ, երկու կշիռ կը գործածէ այդ միեւնոյն իշխանութիւնը:

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ էր որ, թերթերը կը գրէին թէ Մոսկուա հողամաս մը տրամադրած է արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, հրէական տուն մը հաստատելու համար, ընծայելով ամէն դիւրութիւն եւ առանձնելով փոխադրութեան ծախքերը:

Ո՞րը աւելի մօտ է, չզեկա՞նքը թէ չզեննար: Եւ ո՞ր ճամբան աւելի երկար է,— Մարսէյլէն, Պէյրութէն, Պիրէոսէն, կամ Վառնայէն Պաթո՞ւմ, թէ Լեհաստանէն, Գերմանիայէն եւ ուրիշ ցամաքամասերէ դէպի Սիպերիա:

Երբ Երեւանը կապկօրէն կը գործադրէ Մոսկուայի բոլոր հրահանգներն ու նշանախօսքերը, Արարատի կամ Զանգեզուրի թշուառ գիւղացիներէն դրամ հանգանակելով ի նպաստ Գերմանիոյ, Չինաստանի կամ Աւստրիոյ յեղափոխականներուն, չի՞ կրնար այնքան տարրական պահանջ մը արժեցնել անոր առջեւ:

Նոյն հարցումները՝ բնակարաններու շինութեան առթիւ:

Եթէ Հայաստանը ազատ ըլլար, ամէնէն անճար գաղթականն ալ իր սեփական տունը կ'ունենար իր ձեռքով: Եւ հազարաւոր բնակարաններ կը բուսնէին մէկ տարիէն միւսը:

Վկա՛յ՝ այն բոլոր գաղութները ուր համբանքներ ունինք: Վկայ նոյնիսկ այս հարուստ երկիրը: Պետութի՞ւնն էր որ շինեց, կամ հանգանակութեա՞մբ շինուեցան Մարսէյլի եւ ուրիշ վայրերու հայկական գիւղերը, այնքան կարճ ժամանակի մէջ:

Քանի որ իրենց հաստատած կարգուսարքը ոչ միայն խափանեց անհատական ձեռներէցութիւնը, այլ եւ թշուառութեան հաւասարութիւնը հաստատեց ամբողջ երկրին մէջ, ուրեմն իրենց պարտականութիւնն էր գտնել պետական միջոցներ, բնակարաններու շինութեան համար: Պարզ խօսքով, բացառիկ վարկ պահանջել ընդհանուր եկամուտներէն:

Երեւան զանց առաւ այս տրամաբանական եւ օրինական միջոցը, եւ հրամայեց արտասահմանի,— Դրամ ժողվեցէք, որպէսզի տուն շինենք եւ ձեր գաղթականները տեղաւորենք:

Դրամ ժողվելու գործն ալ յանձնուեցաւ հաւաքոյթի խմբակի մը, որուն վեց ամսուան աշխատանքին արդիւնքը ոչ իսկ հարիւր հազարի կը հասնի: (Այդքան գումար միայն «Յառաջ»ը հաւաքեց Տիրանի, եւ նոյնքան ալ Ֆիլիպէի աղէտեալներուն համար, չհաշուելով միւս հանգանակութիւնները):

Մինչեւ ե՞րբ այս կարկտան միջոցները: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՊՆԸ ՍԷՈՒՏ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ ԱՄԲՈՂՋ ԵԷՄԷՆԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

Ատէնէն կը հեռագրեն թէ Ֆէյզալ, Հիճազի թագաւորին տղան, Հոտէյտայի էմիր նշանակուեցաւ: Վահապիներուն բանակը յաղթականօրէն կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը: Կ'ըսուի թէ Իպն Սէուտ որոշած է գրաւել ամբողջ Եէմէնը: Իր զօրքը ուրիշ քաղաք մըն ալ գրաւեց Սանաայի մօտ, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք: Գերիներուն մէջ կը գտնուին երկու իտալացի սպաներ, որոնք մարզիչ էին Եէմէնի բանակին: Վերջին լուրերու համաձայն, Եէմէնի Իմամը պատրաստութիւններ կը տեսնէ, նոր զինքեր ամրացնելու եւ դիմադրութիւնը շարունակելու համար: Էմիրին հիւսիսային բանակը իր ուժերը կը համախմբէ լեռներու մէջ, մայրաքաղաքին մօտ, իսկ ուրիշ բանակ մը կը շարժի դէպի Թաազ: Իպն Սէուտ որոշած է հաշտութիւն չկնքել, այլ զինադադար մը շնորհել, պայմանաւ որ Իմամ Եահեա գահընկէց ըլլայ:

Լոնտոնի մէջ լրջօրէն կը զբաղին այս արաբական պատերազմով, որ ուղղակի կապ ունի Մեծն Բրիտանիոյ շահերուն հետ: Զեկոյցներ փոխանակուեցան Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Թէեւ պաշտօնականութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու երկիրներն ալ բարեկամական տրամադրութեամբ կը քննեն խնդիրը: Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա ռազմագիտական դրացի է Ատէնի ստացուածքով, իսկ Իտալիա՝ Էրիթրէի գաղթավայրով, որ կը գտնուի Կարմիր ծովուն միւս ափը: Բացի, բաւական թիւով Անգլիացիներ եւ Իտալացիներ կան Հոտէյտայի մէջ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— Բրիտանական կառավարութիւնը բոլորովին չէզոք դիրք մը բռնեց Իպն Սէուտի եւ Եէմէնի Իմամին միջեւ ծագած վէճին մէջ: Կառավարութիւնը լաւ յարաբերութիւններ ունի երկուքին հետ ալ, եւ պարզապէս միջոցներ ձեռք առած է, անգլիական հպատակներուն կեանքն ու ստացուածքը ապահովելու համար

Լուրի մը համաձայն, Իմամ Եահեա, որ եօթանասուն տարեկան է, կ'ուզէ անձնատուր ըլլալ, բայց իր որդին՝ Զայիտ իսլամ կ'ընդդիմանայ, ձգտելով կռիւը շարունակել մինչեւ վերջին շունչը: Ինք թեկնածու է Եէմէնի գահուն, բայց Իպն Սէուտ տղան եթէ նոր յաղթանակ մը տանի, թագաւոր պիտի հռչակուի ամբողջ Եէմէնի:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

« ԿԵՑՑԷ՛ Մ. ՔԵՄԱԼ » ԿԸ ԳՈՌԱՆ

Վերջերս Անտիոք եւ Իսկէնտէրուն այցելեց Անթաքի կուսակալը, կարգ մը տեղական հարցերու կարգադրութեան համար:

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Անտիոքի Թուրքերը խանդավառ ցոյցեր կատարած են այս առթիւ, « կեցցէ Մ. Քեմալ » գոռալով փողոցներուն մէջ: « Ճիւմհուրիյէթ »ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս ցոյցերուն առթիւ.—

Անթաքի կուսակալին նախագահութեան տակ գտնուող մարմինը Հալէպէն Անտիոք երթալու միջոցին, ճամբան հանդիպած է առանձնակից տարուած կարօտով լեցուն » Անթաքիացիներու ահուելի բազմութեան մը, որոնք ճամբան զբօսավարդով եւ գիշերուան համար ալ « լիւքս » լամբարներ կախած էին: Այս օրին քաղաքին շուկան փակուած է եւ այր ու կին, ծեր ու տղայ 20 հազար? հոգինոց բազմութիւն մը ընդառաջ փութացած է Թուրք հիւրերուն:

Երբ ինքնաշարժները կը հասնին, անհամար ժողովուրդը, ուրախութեան լացով ու աղաղակներով կը թափի անոնց վրայ: Ամէն ոք կը փութայ ինքնաշարժին առջեւ ծածանող Թուրք դրօշակը համբուրելու: Ինքնաշարժերը վեր կը բարձրացնեն եւ ժողովուրդը զանոնք իր ուսերուն վրայ առած կը տանի մինչեւ այն պանդոկը ուր Թուրք մարմինը պիտի իջնէր:

Քաղաքը մինչեւ կէս գիշեր խրախճանքի մէջ էր, իսկ առտուն, մութնալուսին, ամէն ոք ծաղկեփունջեր բռնած պանդոկ կը վազէր, ուր կուսակալը ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն ու մեծ Կազիին համար բարեմաղթութիւնները կ'ընդունէր

Մեկնումի միջոցին, յարգելի կուսակալին աչքերէն գլորող արցունքները, խեղճուկ դէմքով մը վերը ծռած ժողովուրդին արցունքներուն խառնուեցան: Վերջին անգամ Թուրք դրօշը համբուրելու համար իրար հրմշտկող անձերուն ողողացող շրթներէն սա խօսքերը կը բարձրանային.

« — Դարձեալ կը սպասենք. մեզ մի մոռնաք »:

Անգլիա ընդդէմ Ճափոնի մրցակցութեան

Անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները խզուած ըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ճափոնի առեւտրական մրցակցութեան դէմ: Այսպէս, խիստ սահմանափակման պիտի ենթարկուին ճափոնական բամպակի ներածումները եւ ծանր մաքսեր պիտի հաստատուին: Ճափոնական վաճառամարտը (տըմփինկ) կը սպառնայ նոյնիսկ Լանքաշիրի հրապարակին:

Երկուշաբթի օր երեսփ. ժողովն ալ զբաղեցաւ այս հարցով: Առեւտրական նախարարը յայտարարեց.— Բանակցութիւնները կը շարունակուէին մէկ տարիէ ի վեր, եւ այդ միջոցին ճափոնցիները շարունակեցին տարածել իրենց արտածումները ի վնաս Լանքաշիրի: Հետեւաբար կառավարութիւնը համոզուեցաւ թէ չէր կրնար աւելի ուշացնել իր տնօրինութիւնները: Հինգշաբթի օր իմացուցինք ճափոնական դեսպանին թէ կառավարութիւնը ինքզինքը ազատ կը զգայ, հարկ եղած միջոցները ձեռք առնելու եւ իր առեւտրական շահերը պաշտպանելու համար:

Կառավարութեան որոշած միջոցներուն գործադրութիւնը պիտի սկսի անմիջապէս, մայիս 7ին:

Տիր. Կէօպէլսի ճառին հետեւանքները

Երէկ ամփոփած էինք Գերմանիոյ փրոփականտի նախարարին՝ Տոքթ. Կէօպէլսի բուռն ճառը, որ կը պահանջէր վերադարձնել Սարի նահանգը: Այս ճառը մեծ տպաւորութիւն գործած է Ֆրանսայի մէջ, որ զայն պիտի օգտագործէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին առջեւ, պաշտպանելու համար իր տեսակէտները: Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, որ Ժընեւ կ'երթայ այսօր, վաղը, կանգ պիտի առնէ Փարիզի մէջ, խորհրդակցելու համար, քանի որ ժողովը պիտի վերաբացուի մայիս 29ին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը այս առթիւ ուշադրութիւն պիտի հրաւիրէ Տոքթ. Կէօպէլսի պահանջներուն վրայ, որոնք ցոյց կու տան թէ Գերմանիա մեծապէս ուժովցած է, հակառակ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց: Մամուլը մասնաւորապէս կ'ընդգծէ գերման նախարարին հետեւեալ խօսքը.— « Մէջտեղ եկած է Գերմանիա մը որ կրնայ դիմադրել Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ»: Այս յայտարարութիւնը խոստովանութիւն մը կը համարուի Գերմանիոյ վերազինման: Ուրեմն Գերմանիա պատրաստ է նոր պատերազմի մը համար: Դիւանագիտական « Թան »ը գտնել կու տայ թէ մինչեւ հիմա ոչ մէկ գերման նախարար այսքան անպատկառութեամբ յայտարարած էր թէ Գերմանիա ի հարկին զէնքի զօրութեամբ պիտի ստանայ ինչ որ չի կրնար առնել օրէնքով եւ արդարութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

Ես պատմեմ, դուք դատեցէք.

Ամերիկայի Ռամկավարներն ալ անգլերէն թերթ մը կը հրատարակեն, նոր սերունդին համար:

Այդ լրագիրը, «Արմինիըն Միրըր», վերջերս նկար մը կը հրատարակէ,— վայրենի մարդ մը, մարդասպան մը, դաշոյնը ձեռքը բռնած՝ կ'ուզէ իջեցնել եկեղեցիի մը գլխուն: Եկեղեցին ալ շատ կը նմանի Էջմիածնի մայր տաճարին, իր խաչով ու գմբէթով:

Պատկերին տակ շարած են հետեւեալ նախադասութիւնը, անշուշտ անգլերէն.—

«ԴԱՇՆԱԿԸ.— Ինչ բան որ տիրապետութեանս տակ չինար, պիտի կործանեմ »:

Կը հասկնաք միտ բանին: Ռամկավարները կ'ուզեն անգլիախօս աշխարհին եւ նոր սերունդին ալ «ուսուցանել», թէ Դաշնակցութիւնը մարդասպան է, ոճրագործ է, եւ կը սպառնայ կործանել Հայ. եկեղեցին:

Այս դեռ ոչինչ:

Ի բնէ տմարդի եւ սողոսկուն, այս խմբակցութեան պաշտօնաթերթը, «Պայքար», նոյն պատկերը կ'արտատպէ առաջին էջին վրայ, եւ իբրեւ բացատրութիւն կը տահեցնէ հետեւեալ նախադասութիւնը.—

« Արմինիըն Միրըր »ի մէջ հրատարակուած պատկեր մը »: (Պայքար, 25 ապրիլ 1934):

Պիտի հարցնէք,— ինչո՞ւ չի թարգմաներ պատկերին բովանդակութիւնը: Ինչո՞ւ չի դներ, գոնէ, անգլերէն բացատրութեան թարգմանութիւնը:

Եթէ այդքան տարրական պարկեշտութիւն կամ քաջութիւն ունենային, այն ատեն ո՞ւր կը մնար Ռամկավարութիւնը:

« Յառաջ »ը խօսք մը ունէր, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ.— Ռամկավարները սրբեցին դանակը:

Դանակ սրբելու մեթոտ մը չէ՞ այս ալ: Եւ անշուշտ անգլիական մեթոտ, — միշտ ուրիշին ձեռքով, եւ սուտ խենդ ձեւանալով:

ՎԱՐԴԳԷՍ

Վառնայի ութ ընկերներուն վիճակը

ՎԱՌՆԱ, 6 մայիս (Յառաջ).— Ամէն կողմէ եկած հարցումներուն պատասխանելու համար, կը փութամ հաղորդել թէ Վարանդեանի յաղթարկութեան վերադարձին վիրաւորուած ութ ընկերներու վիճակը լաւ է: Բարեբախտաբար կեանքի վտանգ չկայ: Եօթը ընկերներ դուրս ելած են, երկու ընկեր ունէին դարմանուելու: Անոնց մէկը ընկ. Յ. Տ. Սարգիսեանը այսօր տուն փոխադրուեցաւ հանգիստ, իսկ ընկ. Զ. Տարագճեանը Գօյճէն ելաւ: Միայն Ռուսէի ընկերներէն Խ. Զաթրճեանն է որ մէջքէն վիրաւոր է եւ օրական 27 ֆրանք վճարումով ժամանակ մը պիտի մնայ հիւանդանոցը: Վառնայի եւ շրջանի ընկերները մեծ սիրով կը հոգան ընկերոջ բոլոր ծախքերը: Գառնի Դաշնակցութեան… Ն. Թ.

Լիբանանի Հայերուն իրաւունքները

Պէյրութի « Էլ Պայրաք » օրաթերթը 29 ապրիլի թիւին մէջ կը գրէ.—

Մեր նախորդ թիւին մէջ գրած էինք թէ Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքը Հանրապետութեան նախագահին դիմում կատարած է եւ պահանջած Հայերու իրաւունքները՝ հաւասար պաշտօններ ունենալու համար պետական բոլոր ասպարէզներու մէջ:

Այս առթիւ, հայ երեսփոխան Պ. Վահրամ Լէյլէկեան մեր խմբագրին հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.—

« Ն. Օ. Պատրիարքը իրաւունք չունի համայն Լիբանանի հայութեան անունով այդպիսի դիմում կատարելու: Հայերը, ըստ պաշտօնական արձանագրութեանց 37,000 հոգի են, եւ անոնց միայն 5000ը կաթոլիկներ են, որով անոնք փոքրամասնութիւն են Հայերու մէջ: Հայերը, որոնց ներկայացուցիչն եմ ես Խորհրդարանի մէջ, տարբերութիւն չեն տեսներ բոլոր Լիբանանցիներու միջեւ: Ն. Օ. Պատրիարքի ներկայացուցած փափաքները Հայ Ազգային Ժողովի գիտակցութեամբ չեն եղած: Միեւնոյն ատեն հայ առաքելական կաթողիկոսը որ եւ է տեղեկութիւն չունի այս մասին »:

86 հանքագործներ թաղուեցան 800 մեթր խորութեամբ

Երկուշաբթի օր հրդեհ ծագեցաւ փոթասի հանքի մը, Պոնկիններնի մէջ (Թարյարուհէ, Գերմանիա), 793 մէթր խորութեամբ: 14 հոգինոց ազատարար խումբ մը փութաց օգնութեան, բայց մուխը այնքան թանձր էր որ, անկարելի եղաւ յառաջանալ եւ հանքագործները բախտին ձգուեցան: 150 բանուորներ իջած էին առտուն ժամը 6ին եւ կ'աշխատէին արկածին վայրը: Մէկ մասը յաջողեցաւ փախչիլ, բայց մնացեալը, 86 հոգի, մնացին գետնին տակ: Կ'ըսուի թէ հանքը պիտի փակուի 10—14 օր, որպէսզի կարելի ըլլայ մարել կրակը: Ուրեմն, ամէն յոյս կորսուած է 86 բանուորներուն փրկութեան համար: Այս հանքին մէջ կ'աշխատէին 450 բանուորներ, երկու հերթով:

Փարիզի ամենամեծ տօնավաճառը

Այսօր Փորթ Վերսայլի մէջ կը բացուի Փարիզի տօնավաճառը, որ ամենամեծն է իր տեսակին մէջ: Տօնավաճառին կը մասնակցին 8000 ցուցադրողներ, 33 երկիրներէ: Պաշտօնական բացումը պիտի կատարէ Հանրապետութեան նախագահը, շաբաթ օր: Այս տօնավաճառները սովորաբար 2,500,000 այցելուներ կ'ունենան ամէն տարի, բայց այս անգամ շատ աւելի բազմութիւն կը սպասուի: Կրկնապատիկ աւելի տոմսեր բաժնուած են օտար երկիրներու մէջ, եւ բազմաթիւ այցելուներ կը սպասուին Անգլիայէն, Պելճիքայէն, Զուիցերիայէն, Իտալիայէն, Սպանիայէն: Երկու մասնաւոր կառախումբեր Իտալիայէն, երկու հատ՝ Սպանիայէն եւ մէկ ալ Զուիցերիայէն այցելուներ պիտի բերեն: Այս տարուան ցուցահանդէսին տարածութիւնն է հազար արտավար, անցեալ տարուան տասնապատիկը: Պիտանի երեւոյթներէն մէկը պիտի ըլլայ բոլոր—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ ԵՒ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Տնտեսական տագնապը համաշխարհային երեւոյթ մը ըլլալով՝ իր բացասական ազդեցութիւնը ունեցաւ եւ Պարսկաստանի վրայ։ Սակայն ոչ այնքան որքան պիտի ենթադրուէր, եթէ Պարսկաստանը ըլլար զարգացած արդիւնաբերական երկիր մը։

Պարսկաստան ըլլալով գերազանցապէս գիւղատնտեսական երկիր մը, չունի գործարանային զարգացած արդիւնաբերութիւն, հետեւապէս չէր կրնար ունենալ գործարանային ապրանքներու գերարտադրութիւն եւ իրբեւ հետեւանք բանուոր զանգուածներու գործազրկութիւն։

Ինչպէս ալ, Պարսկաստանը չունեցաւ այդ մտքով գործազուրկներ՝ գտնուելով սպառողի, այլ ոչ արտադրողի դերին մէջ։

Սակայն այսպիսի տնտեսական տագնապներու ժամանակ, որպէսզի սպառող երկիրը բոլոր արդիւնաբերական երկիրներու գերարտադրած ապրանքներու ներխուժման վտանգէն հեռու մնայ, անհրաժեշտ է որ, տուեալ երկիրը պահպանէ ներածելի եւ արտածելի ապրանքներու հաւասարակշռութիւնը, այսինքն ստեղծէ մաքսային պատնէշներ, տնտեսական ինքնապաշտպանութեան համար, մինչեւ վտանգին վերացումը։

1933ին, ինչպէս շատ երկիրներ, նոյնպէս եւ Պարսկաստան հետեւեցաւ այդ քաղաքականութեան։ Կառավարութիւնը իր ձեռքն առաւ ապրանքներու ներածման եւ արտածման մենաշնորհը

Այս քաղաքականութիւնը ընդհանուր երկրի շահը ապահովելով հանդերձ — մանաւանդ չէզոքացնելով ռուսական «տըմփինկ»ը, որ կը սպառնար մեծ համեմատութիւններ առնել եւ երկիրը մատնել սնանկութեան — ունեցաւ եւ իր բացասական կողմերը։

Վաճառականութիւնը, մանր առեւտրականութիւնը զրկուեցան արտասահմանեան ապրանքներու ազատ առեւտուրէն, եւ կորսնցնելով նախկին շահերը, ինկան փակուղիներու մէջ։

Բոլոր ներածելի ապրանքներու արժէքները բարձրացան (միս, շաքար, լուցկի եւն.)։ Այդ պատճառով տեղական կենսական մթերքները եւս թանկցան։ Ապրուստը դժուարացաւ յատկապէս խոնարհ խաւերու համար։

Այդ հանգամանքը աւելի շատ զգալի եղաւ մանաւանդ Ատրպատականի ժողովուրդին համար, որ առանց այդ ալ երկար ժամանակ կորսուած ըլլալով Ռուսաստանի հետ առեւտրական կապերը — որ ընդհանրապէս Պարսկաստանի եւ մասնաւորապէս Ատրպատականի տնտեսական զարկերակը կը համարուի — եւ իր հեռաւորութեան պատճառաւ հնարաւորութիւն չունենալով ուրիշ երկիրներու հետ տնտեսական կապ հաստատելու — մնացած էր կղզիացած վիճակի մը մէջ։

Տնտեսական տագնապը ուրեմն ամէնէն շատ իր բացասական անդրադարձումները ունեցաւ յատկապէս այդ շրջանին համար։ Եւ սկսաւ տեղական ժողովուրդի — հայ թէ մահմետական — ուժեղ հոսանք մը դէպի հարաւային Պարսկաստան, աւելի մեծ չափերով Թեհրան, ուր շնորհիւ հարաւային երկաթուղիի կառուցման եւ շինարարական շարք մը ձեռնարկներու աւելի շատ հաւանականութիւն կար գործ գտնելու։

Եւ արդարեւ, հարաւային երկաթուղիի կառուցումն ու երկրի շինարարական ձեռնարկները փրկարար դեր մը կատարեցին այդ տեսակէտէն, հանդիսանալով անգործութեան դէմ կռուելու եւ գործազուրկներուն գործ հայթայթելու լաւագոյն միջոցները։

Այդ ձեռնարկներուն մէջ այսօր աշխատանք են գտած ոչ միայն մահմետականներ եւ արհեստաւորներ, այլ եւ հազարաւոր աշխատաւոր ձեռքեր, մինչեւ իսկ հայ եւ ռուս գաղթականներ։

Տնտեսական տագնապի պատճառները՝ շնորհիւ վերոյիշեալ հանգամանքի, այսօր կարելի է ըսել որ մեծ չափերով վերացած է եւ գործազրկութիւնը իջած իր նուազագոյն չափին, չհաշուելով Թաւրիզը, որ դեռ կը շարունակէ տնտեսական ծանր վիճակի մէջ ապրիլ։

Արդէն մօտ երկու ամիս է, առեւտուրը արտասահմանի հետ յայտարարուած է ազատ՝ կառավարութեան կողմէ։ Այս հանգամանքը ինքնին ապացոյց է, թէ երկիրը այլ եւս վախ չունի տնտեսական տագնապի սպառնալիքէն։

Այսպիսով, ուրեմն, 1933ին երկրի ընդհանուր ժողովուրդին հետ տեղական Հայերը եւս ապրեցան տնտեսական տագնապի պատճառած դժուարութիւնները, բարեբախտաբար ոչ երկար ժամանակով եւ ոչ բոլոր շրջաններու մէջ հաւասարապէս.

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ տարի խորհրդային երկիրներէն Ջուլֆայի գծով Պարսկաստան անցնող մօտ 450 հոգի հայ փախստականներու մասին իր ժամանակին մանրամասնօրէն գրուած եւ անոնց ալ անունը հաղորդուած են «Յառաջ»ի։ Շատերու խմբանկարներն ալ հրատարակուեցան։ Գրուեցաւ նաեւ, տնտեսական այդ տագնապի օրերուն Թաւրիզի կացութեան եւ Ատրպատականին ցոյց տուած եղբայրական վերաբերումին եւ փախստականներու պատսպարման համար եղած ջանքերու մասին։

Սակայն ցարդ արտասահմանեան մեր թերթերուն մէջ ոչ մէկ տեղեկութիւն երեւցաւ նաեւ Խորասանի գծով անցնող գաղթականներու մասին։ (Այս կողմէն սահմանն անցնիլը համեմատաբար աւելի դիւրին ըլլալով ամենայն փախստականներու թիւը աւելի շատ եղաւ)։

Այդ գծով շատերը ոչ միայն ընտանիքով, այլ եւ անոնց անասուններն ալ հետը անցան (գլխաւորապէս Թիւրքմէններ)։ Եւ ինչպէս Թաւրիզի մէջ կամ ամէն կողմէ սահմանն անցնող փախստականներու հանդէպ, նոյնպէս եւ այս գծով անցնող փախստականներու վերաբերմամբ պարսիկ կառավարութիւնը եղած է հիւրընկալ եւ ցոյց տուած մարդասէր եւ հոգատար վերաբերմունք։

Դժբախտաբար Խորասանի Հայերու մէջ փախստականներու օգնութեան յատուկ մարմին մը գոյութիւն չունենալով, կարելի չեղաւ անոր միջոցով հայ փախստականներու ստոյգ թիւն իմանալ։ Բայց փախստականներու իսկ խոստովանութեամբ, անոնք եղբայրական վերաբերում գտած են ոչ միայն Մէշէտի Հայերուն կողմէ, որոնք իրենց ձեռքէն եկած օգնութիւնը չեն խնայած, այլ եւ անոնց անցած, ամէն քաղաքներու մէջ գտած են նոյն վերաբերմունքը տեղացի Հայերու կողմէ

Ինչպէս յայտնի է, փախստականները թէ Թաւրիզի եւ թէ Խորասանի մէջ կարճ ժամանակ մնալէ յետոյ, կառավարութեան հրահանգով ուղարկուած են երկրի ներսերը, դէպի Թեհրան կամ աւելի հարաւ։

Թեհրան ապաստանած հայ փախստականներու օգնութեան գործը իր վրայ առաւ տեղին Հայ Կանանց Բարեգործական ընկերութիւնը։ Ան փախստականներու համար ստեղծեց բնակարանային յարմարութիւններ, հոգաց անոնց ապրուստի ծախքի մէկ մասը, հայթայթեց զգեստ, վերմակ, գուլպայ եւայլն ու շատերուն քաղաքէն հեռանալու համար տուաւ ճանապարհածախս։ Այսպիսով անցեալ ձմրան 250 հոգիի զանազան ձեւի օգնութիւն ցոյց տուաւ։ Պատիւ իրեն։ (Բարեգործականի Թեհրանի ճիւղին եղած օգնութեան բոլոր դիմումները փախստականներու կողմէ՝ մերժուեցաւ)։

Կանանց Բարեգործականը փախստականներուն օգնելու միջոցներ ձեռք բերելու համար, դիմեց հանգանակութեան, եւ պէտք է ըսել, որ տեղի հայ համայնքը չխնայեց իր լուման։

Փախստականներէն շատերը արհեստ կամ մասնագիտութիւն ունենալով՝ կրցան կարճ ժամանակի մը մէջ իրենց համար գործ գտնել կամ ստեղծել, իսկ շատերն ալ, ինչպէս բախիր, այս մարտի սկիզբներէն գացին ճամբաներու վրայ աշխատելու, առանց բեռ մը ըլլալու տեղի հայութեան վրայ։ Անոնց մէջ եղած են ընտանիքով ծանրաբեռնուածներ ալ, բայց այնուամենայնիւ բովանդակ ձմրան խստութիւններու ընթացքին ոչ մէկը մուրացկանութեան չէ դիմած, ինչպէս եղաւ ռուս փախստականներու մէջ։

Թեհրանի ռուս գաղութը չունենալով [illegible] կազմակերպուած մարմին մը, որպէսզի հոգար իրենց եկող ռուս փախստականներուն կարիքները, վերջիններս մնացին բացարձակ անօգնական վիճակի մը մէջ։ Շատերը փողոցներուն մէջ կը մուրային։ Պատահեցան նաեւ պզտիկ աղջիկներ մահմետականներուն ընդմիջէ որդեգրելու ցաւալի դէպքեր, թէ Մէշէդի եւ թէ Թեհրանի մէջ... ընդհանրապէս ծանր եւ տխուր եղած է անոնց վիճակը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ալէքսանտրէթէն կը գրեն «Օրիոն»ի.

— Սանճագի Թուրքիոյ յանձնուելուն շուրջ շրջան ընող զրոյցներուն թողած գէշ տպաւորութիւնը բոլորովին փարատեցաւ եւ հանդարտեցաւ հանրային կարծիքը՝ ժողովական Գ. Տը Մարթէլի վճռական հերքումին վրայ

Հասկցուած է այլ եւս որ Թուրքերու կողմէ դիտումնաւոր կերպով հանած այդ տարաձայնութիւնները կը ձգտին վրդովել Սանճագի բնակչութեան հանգիստը։

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՄԻԼ ԵՒ ԻՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՅՆԸ

Ընկերոջ մը հետ ինքնաշարժ նստած Միլ կ'երթանք։

Սաստիկ տաք արեւ մը կայ. ամէն դի կեանք ու եռ ու զեռ, աշխոյժ տրամադրութիւն։ Ինքնաշարժը կը սուրայ գրեթէ հովէն ալ արագ։ Կ'անցնինք մանուածապատ ճամբաներէ, երբեմն սրածայր ու ժայռուտ լեռներու ստորոտէն, որոնք կարծես վրադ պիտի փլչին ահեղ թափով մը։ Լեռներու բարձունքին վրայ սղաւոր մայրիի ծառեր կան, որոնք բազկատարած կ'աղօթեն լուռ ու երկիւղած արտով՝ ինչպէս ճգնաւորները մենաստաններուն մէջ։

Մեր ճամբուն վրայ հաճելի կանանչութեամբ շրջապատուած կ'երեւան առանձին վիլլաներ, գեղեցիկ ոճով ու արուեստով կառուցուած շէնքեր, ուր արեւին ճառագայթները նետի պէս կը թափանցեն, ուր կեանքը առողջ ու երջանիկ է, ուր մարդիկ հանգիստ ու ազատ կը վայելեն բնութեան գեղեցիկ պահերը, հեռու քաղաքի խլացուցիչ ձայներէն, միօրինակ ու տաղտկալի տաղտուկէն։ Հոս բնութիւնը իր ամբողջ գեղեցկութիւնն է թափեր կարծես։ Քիչ յետոյ ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ։

Հեռուն, ծառերու դալար-ճիւղերուն մէջէն բարձրացած տախտակի մը վրայ կը կարդանք Luynne։ Վալպարի երկրագործական վարժարանէն քիչ մը դէպի վար, եզրի ճամբուն անցուդարձին վրայ, խիտ ծառերով շրջապատուած փոքրիկ գիւղ մըն է Լիւնը, ուր ոչ մէկ հայ բնակիչ կայ։ Գիւղին ճիշդ մէջտեղէն կ'անցնի լայն պողոտայ մը Էքս-Մարսէյլ իրար կապող միակ միջոցը։ Կ'անցնինք պողոտային միւս մասը։ Արագ ու անընդհատ երթեւեկ մը ինքնաշարժներու։ Պահ մը մենք մեզ Փարիզի մէթրօներուն մէջ կը կարծենք։ Կ'որոշենք մինչեւ Միլ ոտքով քալել, մօտ երկու քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Կը դառնանք դէպի աջ, կ'անցնինք նեղ արահետ մը, որուն երկու ափերուն վրայ փռուած են արտեր ու պարտէզներ, մշակուած [illegible] երկրագործ մը իր զոյգ մը ձիերուն հետ կը խլրտայ արտին մէջ, կը հերկէ, ու խոր ու լայն բացուած ակօսներուն մէջ սերմեր կը ցանէ՝ վաղուան պաշարը ապահովելու հեռատեսութեամբ։ Մեր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար կանգ կ'առնենք քիչ մը ու կը դիտենք գութանը, որ կը սուրայ հողին ընդերքէն. Յիշատակ մը կ'արթննայ մտքիս մէջ, թէ մենք ալ ժամանակին տուն տեղ ունէինք, արտ ու արօտ, ձիեր, եզներ, մենք ալ երկրագործութիւն կ'ընէինք, արեւին ու հովին տակ մեր կեանքը չարչրկելով։

Կը դիտենք մեր չորս կողմը, սար ու ձոր, լեռ ու լանջ, ծառ ու ծաղիկ գարնան կանանչ զմրուխտ հագուստ են հագեր, արեւի ոսկի գոյներուն տակ կը պղպղան, աւելի տպաւորիչ ու հմայիչ պատկեր մը ձեւացնելով։ Քիչ մը վերը, մարգագետին մը փռուած է առատ ու զմայլելի կանաչութեամբ մը, պարսկական գորգերու տպաւորութիւնը ձգելով։ Ծառերու հովանին ինկած է յատակին վրայ ու հաճելի զովութիւն մը կ'ընէ։ Ակամայ փափաք մը կը զգամ, դալարագեղ մարգին վրայ նստելու, թաւալելու գիւղի չար ու անառակ տղաներուն պէս, մոռնալով քաղքենի մաքրութիւնն ու վայելուչ հագուստներու յարդարանքը։ Կ'ուզեմ դարձեալ գիւղացի ըլլալ, հին բարի ու միամիտ գիւղացին, դաշտի ու ճամբաներուն վրայ խաղացող լաճ։ Օ՜հ, որքան լաւ է այս կեանքը, անհոգ ու անփառունակ՝ աշխարհի քաղաքական անցուդարձերէն։ Հոս մարդիկ ազատ ու անկաշկանդ կ'ապրին լաւագոյն ու երջանիկ կեանք մը։ Գաղջ ու հաճելի զեփիւռ մը կը շարժէ ծառերուն տերեւները։ Բարձրաբերձ ծառերու ստուերներուն ընդմէջէն կը նշմարենք քանի մը ցանցառ տուներ՝ բլրակի մը կուրծքին վրայ բարձրացած։ Ակամայ Միսաք Մեծարենցի բանաստեղծութիւնը յիշեցի։ «Ահ, ըլլայի՜, ըլլայի, ստորոտը լերան, կամ ուղեւորի ժամանման սպասող հիւղն ըլլայի»։

Կը մօտենանք տուներուն յետսակողմը, բլրան եզրին, ուր խորունկ ու լայն փոսի մը մէջ կ'աշխատին տասնեակ մը հայ ու օտար բանուորներ։ Կը ծանօթանանք։ Մեր ընկերներն են, չարքաշ ու աշխատունակ բանուորներ, որոնք արեւին ու յաճախ ցուրտ հովին տակ կը չարչարուին, կը տքնին ի խնդիր պատառ մը հացի։ Բոլորն ալ ամուսնացած, տուն-տեղ եղած, 2-3 զաւակներու հայր են։ Կը հարցնենք գործերու վիճակը, կը հետաքրքրուինք աշխատանքի պայմաններով ու կը ստանանք բաւական գոհացուցիչ պատասխաններ։ Շաբաթը հինգ օր կը գործեն, վճարումները գոհացուցիչ են առ այժմ։ Կ'աշխատին հողին գործարանը, բացօդեայ, կը փորեն կարծրացած հողը ու ինքնաշարժներով կը փոխադրեն Միլ քաղաքը, ուր կայ մասնաւոր գործարան մը, կղմինտր արտադրող գործարանն է այս։ Հոս ալ հայ աշխատաւորներ ու բանուորներ կան, օտարականները լաւ են, գործատէրը անոնց բնակարաններ տրամադրած է ամսական չնչին վճարումով (մէկ սենեակին ամիսը [illegible] Ֆր. կը վճարեն)։ Միլը ունի ընդարձակ դաշտավայրեր, այգեստաններ ու պարտէզներ։

Միլի հայ գաղութը երկու թաղերու մէջ ամփոփուած է, — Կան Պաւթիլ եւ Գլանշէր։ Մինչեւ հիմա ոք եւ է քաղաքական կամ հայրենակցական կազմակերպութիւն գոյութիւն ունեցած չեն։ Վերջերս կազմուած է Միլի Թաղ. խորհուրդ մը որ ճանչցուած է Մարսէյլի Առաջնորդարանէն։ Թաղականութիւնը իր ձեռքին տակ անմիջապէս բացած է մանկապարտէզ մը ուր 10-12 հայ մանուկներ կը դաստիարակուին ուսուցիչ Գ. Ս. Քէնտոյեանի շունչին տակ։ Եթէ Միլի հայ գաղութը ուժ ու թիկունք հանդիսանայ այս նորաստեղծ մանկապարտէզին, նիւթապէս ու բարոյապէս, շատ հաւանական է որ դպրոցը աւելի զօրանայ ու լայն տեղ բռնէ գաղութին մէջ։ Խաղաղ գաղութ մըն է Միլը, կուսակցական հակամարտութիւններ գրեթէ չկան հոս։ Գաղութին երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը կապուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Հոս ունինք 7-8 ընկերներ, որոնք կապուած են Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի» խումբին։ Կ'ըսեն թէ երկու հատ ալ Հօկեան կայ։ Մեր ընկերները անկեղծ ու հայրենասէր աշխատունակ տղաքներ են, խոնարհ ու համեստ։ Կը զարմանաս թէ ինչպէս իրենց հոգիին ու սրտին մէջ վառ ու կենդանի կը պահեն հայրենիքի ու ազատութեան գաղափարը։

Ժամը իրիկուան 6ն է։ Աշխատանքը լրացած է։ Մեր տղաքը հաւաքուած են վիթխարի ծառի մը տակ ու կը խօսին անուշ, անուշ։ Ներս կը մտնենք տունէ մը, հին շատ հին ոճով շինուած տունէ մը ներս, միջնադարեան ձեւով եւ կամարաձեւ, որ պատկառանք կ'ազդէ։ Ընկերական սեղանի շուրջ ենք։ Բոլորին դէմքին վրայ ուրախութեան ու խանդավառութեան նշոյլներ կան։ Հետաքրքրութիւններ ունին Դաշնակցութեան մասին։ Կուսակցական ժողով ունին։ Գլլան կազմի յոյսին տակ խոր ու հմայիչ, հին ու անուշ յիշատակներու զարթօնքին տակ կը շարունակուի ժողովը։ Հարցեր, առաջարկներ, որոնք օրակարգի մաս կը կազմեն։ Կը խօսին, կը վիճին կարեւոր ու ամփոփ բառերով, իրենց յատուկ ոճով եւ ըմբռնումով։ Անմիջապէս կը տարուիմ համոզուելու թէ ինչ խորունկ եւ անկեղծ հոգիի տէր տղաքներ են ասոնք, որ հեռաւոր այս վայրին մէջ անգամ կը պահեն հայրենասիրութեան եւ ազատութեան սրբազան կայծը.

Ապրի՜ն մեր չարքաշ ու աշխատաւոր ընկերները։ Իրիկուն է, ժամը 9։ Մութը դարանակալ վագրի պէս ինկեր է երկրին վրայ։ Պահ մը գեղեցիկ է, բանաստեղծական ձիրք ունենալու է նկարագրելու համար այս խորհրդաւոր տպաւորութիւնները։ Կը թողունք բնութեան այս գեղեցիկ եւ հայաշատ վայրերը ու կը շտապենք կայարան Էքսի երեկոյեան հանրակառքին հասնելու։

Յաջորդով Էքս Ան Փրովանսի մասին։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Թ. ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբը ապրիլ 29ի հաւաքոյթը նուիրուած էր հանգուցեալ գիտնական Թորոս Թորամանեանի յիշատակին։ Հաւաքոյթը բացուեցաւ Յ. Զարեանի նախագահութեան տակ։ Ա. Խանդկարեան քանի մը ջերմ խօսքերով ոգեկոչեց Թորամանեանի եւ երեք օր առաջ մեռած Մ. Վարանդեանի յիշատակը, որ ներկաներու կողմէ յարգուեցաւ յոտնկայս։ Ապա կարդացուեցաւ Յ. Զարեանի ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը Թ. Թորամանեանի կեանքի եւ գործի մասին։ Այդ ուսումնասիրութիւնը պիտի հրատարակուի «Վէմ»ի մէջ, ուստի այստեղ չենք գներ անոր բովանդակութիւնը

Երկրորդ խօսքը առաւ ճարտարապետ Ա. Թահտաճեան, որ գրաւոր ճառով մը ներկայացուց Թորամանեանի գիտական եզրակացութիւններու խտացումը։ Գ. Թահտաճեանի ճառը պիտի հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ։

Վերջին խօսքը առաւ Ս. Վրացեան, որ անձնական յիշողութիւններով բնորոշեց Թորամանեանի մարդու եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Յ Ո Ւ Կ Ը

Նրանք որոշեցին գործել գաղտնի. Եթէ գործը գլուխ գար, ազատութեան հրաման ստացուէր, դժուար թէ Արամը հակառակէր, ջահէլ էր վերջապէս։

Օրերն անցնում էին Ծովիկ ալյայի համար երջանիկ ու ջերմ։ Նա խնդրագիր էր ներկայացրել զինուորական իշխանութեան Արամի ազատութեան համար եւ անհամբեր սպասում էր պատասխանի։ Կեանքն այնպէս լեցուն էր դարձել, այնպէս համով։

Արաքսը մի քանի անգամ եկել էր իրենց. Ծովիկ ալյան աչքի պոչով հետեւել էր նրանց շարժուձեւին, բայց չէր կարողացել մի բան նշմարել։ Սկսել էր կասկածել, թէ տիկին Հայկանուշը սխալուած կարող է լինել. Արամի վերադարձի համար Արաքսի ուրախութիւնը լոկ մի բարեկամի տեսութեան ուրախութիւնը եղած պէտք է լինէր։

Մի օր ուզեց փորձել տղային։

— Լսե՞լ ես, Արամ ջան, Արաքսին ուզող կայ. խորհրդարանի ինչ որ մէկ անդամը. ասում են լաւ տղայ է։

— Ա՜, շատ լաւ, թող տան ուրեմն։

—Բայց կարծեմ աղջիկը չի ուզում։

— Գուցէ աւելի մեծ մարդու է սպասում, թերեւս մի նախարարի։

— Չեմ կարծում. նա այդ տեսակ փառասէր աղջիկ չէ. նա մարդու գիրքն ու հարստութիւնը փնտռող չէ։ Ինչպէս, եթէ դու ազատ լինէիր, ես այդ աղջիկը կ'ուզէի քեզ համար կարծում եմ, թէ հակառակ չէր լինի. լաւ աղջիկ է Արաքսը. հալալ կաթնակեր։

— Սխալւում ես, մայրիկ, հակառակ կը լինէր. ես աղջիկ չեմ ուզի, չեմ էլ ցանկանայ, որ մի աղջիկ ինձ առնէ։ Սէրը սրտի գործ է. երբ երկու սրտեր իրար բաղձան, կը միանան առանց ուզելու եւ առնելու, կը միանան, եթէ նոյն իսկ ուրիշներ, թէկուզ ծնողներ չուզենան։

Ծովիկ ալյան աւելի քան յուսահատուեց ո՛չ, Արամն անտարբեր է դէպի Արաքսը. Աւելորդ համարեց այլ եւս խօսել այդ մասին։ Բայց իրօք Արամը անտարբեր չէր. նա յուզուել էր, բայց կարողացել էր զսպել զգացումները։

Արամն ամէն օր աշխատում էր հանդիպել Արաքսին, երբեմն ուղեկցում էր նրան մինչեւ տուն, երբեմն երեկոներն զբօսնում էին միասին։ Ու ամէն անգամ բաժանուելիս՝ նա զգում էր, որ Արաքսի վերաբերմունքը սովորականէն շատ աւելի ջերմ էր իր հանդէպ. մի բան կար, որ լեցնում, թեւաւորում էր իր հոգին։ Այդպէս էր, բայց չէր ուզում հաւատալ, թէ այդ սէր է. իսկական սէր, որ ընդունակ լինի դիմանալու ամէն մի փորձութեան։ Արաքսը հասուն աղջիկ էր, իսկ ինքը զինուոր, ամուսնանալու գաղափարէն շատ հեռու. մի՞թէ Արաքսը կը սպասէ իրեն։ Չէր հաւատում։ Իր սէրն Արաքսի հանդէպ բուռն էր, զօրաւոր, ընդունակ տեւելու, դիմագրելու ամէն հրապոյրի, ամէն արգելքի. իսկ Արա՞քսը, ի՞նչ գիտնար։

Ձմրան մի կիրակի օր։ Ձիւն ու արեւ, ժպիտի ցոլքեր արեւէն ձիւնին, ձիւնէն արեւին։ Տօնական մի տրամադրութիւն բնութեան մէջ, որի պատճառը կամ արեւն է, կամ կիրակին։ Զանգերի ղօղանջ միջոցի մէջ ու կեանքի անհուն սրտերէն ներս։ Զբօսնող մի բազմութիւն Աբովեան պողոտայում։ Զոյգեր թեւ թեւի, խմբակներ կատակող, մէկեր իրենց զոյգին, իրենց ընկերին ընդառաջող, վեր վար, վեր վար։ Հայեացքէ հայեացք սիրոյ ակնարկութիւններ, խօսքէ խօսք սիրոյ շաչիւններ, անտարբեր մի բարեւ՝ սպասումի, յոյսի փլուզում, մի պատահական հանդիպում՝ վէպերի սկզբնաւորութիւն, վեր վար, վեր վա՛ր, կիրակնօրեայ զբօսանքը Աբովեան պողոտայում։

Արամն ու Արաքսը բազմութեան մէջ, ոչ, բազմութենէն դուրս, փողոցի հակառակ մայթի վրայ, ուր ժողովուրդը չի զբօսնում սովորաբար։ Զբօսանքի համար մարդը բազմութիւն է որոնում, որքան շատ, այնքան լաւ, որքան սեղմ, այնքան հետաքրքիր։ Այդ մեկուսացումը զինուորի հագուստն էր պարտադրել Արամին։ Միւս կողմը սպաներ, գնդապետներ, զօրավարներ, կարող էր հանդիպել նոյն իսկ ինքը զինուորական նախարար՝ զօրավար Արարատեանը, ու անխուսափելի պիտի լինէր զինուորական բարեւը, նոյն իսկ պատուի կենալը, իսկ այդ այնքան էլ հաճելի չէ, երբ հետդ մի աղջիկ կայ։ Հոգ չէ, այդպէս էլ լաւ է, այդպէս էլ մասն են տօնական զբօսանքի. այդպէս էլ շիկնում են պաղ հովի հպումէն, այդպէս էլ շոյւում են արեւի համբոյրէն։

Միասին են, քով քովի, ոչ թեւանցուկ, աշխատում են պահել մի միջոց, բայց թերեւս ձիւնն է յանցաւոր, որ սահեցնում, մօտեցնում է նրանց, քսում թեւերն իրար, ստիպում, որ ներողութիւն խնդրեն մէկը միւսէն, աւելի ընդլայնեն միջոցը, բայց անպիտան ձիւնը, գուցէ եւ ... միշտ պատճառ է դառնում, որ թեւերը հպուեն իրար։

Խօսում են շատ սովորական բաներ. Արաքսը պատմում է Ալլավերդու երգահանդէսի մասին. Արամը ներկայ չի եղել, նորէն զինուորական հագուստն է զրկել նրան այդ գեղեցիկ հանդէսէն։ Բայց նրա հոգը չէ, նա իր սրտում իր երգն ունի, աւելի գեղեցիկ, աւելի հոգեզմայլ, քան կարող են լինել բոլոր երգերը Ալլավերդու։

Խօսում են պարզ բաներ, բայց ամէն մի բառ մի վարագոյր է կարծես մի այլ խօսքի, մի այլ ասելիքի. Պահում են խօսքեր, որ ստիպում են նրանց գետին նայել, շիկնել, ու թաքուն տպաւորութիւնը քօղարկելու համար՝ ցոյց տալ մի ծանօթ, կամ թէ կուզ մի անծանօթ։

Ու այդպէս նրանք քայլում են վեր վար, վեր վար, ու այնպէս հաճելի է պաղ օդը, այնպէս բարի է արեւը, հոգ չէ, թէ կօշիկների մէջ մրսում են ոտքերը, թէ ձեռնոցների մէջ սառում են մատները, թէ դէմքի վրայ կապտել են քթերի ծայրն ու ականջները։

Այնպէս լա՛ւ է, այնպէս լաւ...

Ամէն մի նոր քայլ, ամէն մի նոր խօսք նրանց մօտեցնում է մի ցանկալի, մի գեղեցիկ բանի, որի ինչ լինելը խօսքով չի բացատրուի։ Մի յարգալից բարեւ Արաքսին, մի կանչող հայեացք։ Նա է, խորհրդարանի անդամը։ Մի վեհերոտ պատասխան այդ բարեւին, թեթեւ շփոթութիւն, մի հպում Արամի թեւին — ներողութիւն...

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(11)

(Շար.)

գիտնականի նկարագիրը։ Վերին աստիճանի համեստ, լռակեաց, ամփոփուած ինքն իր մէջ՝ Թորամանեան իր բովանդակ էութեամբ նուիրուած էր իր գործին։ Ցիչեց թէ ինչպէս Խաչիկ իր գործին։ Ցիչեց թէ ինչպէս Խաչիկ Վարդ. Թորամանեանի միջոցով կ'ուզէր հաստատել, որ խնկական էջմիածինը Զուարթնոց եկեղեցիի տեղն էր, եւ թէ ինչպէս Թորամանեան իր ինքնուրոյն ուսումնասիրութեամբ կազմեց Զուարթնոցի մասին։ Ցիչեց եւ Թորամանեանի կատարած աշխատանքը Հայաստանի անկախութեան շրջանին։

Խորհրդային թերթերու մէջ գրուեցան եւ արտասահմանի մաս մը թերթեր կրկնեցին, թէ «Դաշնակներու օրով» Թորամանեանը անօթի ձգուած էր մէկ կողմ եւ միայն խորհրդային իշխանութիւնը կրցաւ գնահատել անոր արժէքը։ Իրականութիւնն այն է, որ Հայաստանի անկախութեան օրով Թորամանեանը հանրային կրթութեան եւ արուեստի նախարարութեան կողմէ իր խել փափաքով նշանակուած էր Հնութիւններու Պաշտպանութեան Կոմիտէի պաշտօնեայ՝ Անիի շրջանի բոլոր հնութիւններու ընդհանուր տեսուչ։ Պետական գանձերու բաժնին կողմէ անոր տրամադրուեցան Անի լրիւ գիւղի ողնուրը, սերմնցու եւ լծկան, բաւարար նիւթական միջոց ու պարէն, եւ Թորամանեան անցաւ սիրած գործին գլուխը։ Աւելին. Թորամանեանի ծրագրով եւ Հնութ. Պաշտ. Կոմիտէի միջոցներով, 1920ի ամառը կազմակերպուեցաւ մեծ գիտական արշաւախումբ մը, որ հետազօտեց Շիրակի կարեւոր մէկ մասը։ Արշաւախումբը կը բաղկանար շուրջ 20 գիտական ուժերէ, որոնց մէջ կային ինքը Թորամանեանը, Գարեգին Յով.-Յովսէփեանը, նկարիչ Եղիշէ Թադէոսեանը, «Դեղարուեստ»ի խմբագիր Գարեգին Լեւոնեանը եւ ուրիշներ։ Արշաւախումբը ահագին նիւթ հաւաքեց, բայց վրայ հասաւ բոլշեւիկ-քէմալական յարձակումը Հայաստանի դէմ եւ այդ ձեռնարկն ալ, ուրիշ շատերու հետ, փճացաւ։

Այնուհետեւ, բոլշեւիկեան իւրիվեր գրեցին եւ արտասահմանի քանի մը թերթեր արտատպեցին, թէ Թրքական արշաւանքի ժամանակ Թորամանեանը չէ կրցած փրկել իր մէկ կարեւոր աշխատութիւնը, որովհետեւ ինք դիմած է Նախարար Կարճիկեանին՝ խնդրելով իր հետ տանիլ այդ աշխատութիւնը, բայց Կարճիկեան մերժած է։ Անարժան զրպարտութիւն մը և Կարճիկեանի հասցէին, որ պէտք է մաքրել։

Թորամանեան երկու անգամ ենթարկուած է արտագաղթի դժբախտութեան. մէկ 1918 մարտ-ապրիլ, երկրորդ՝ 1920 սեպտ.-հոկտեմբերին։ Այդ երկու դէպքերէն մէկն ու մէկի միջոցին ան կորսնցուցած ըլլալու է իր աշխատութիւնը։ Արդ՝ 1918 մարտ-ապրիլին Կարճիկեանը ամբողջ ժամանակ Թիֆլիս էր, եւ Թորամանեան Հայաստանի մէջ. որ եւ է տեղ չէր կրնար հանդիպիլ անոր, հետեւաբար, եւ չէր կրնար խնդրել՝ փրկել իր աշխատութիւնը։ Երկրորդ դէպքի ժամանակ Կարճիկեանը այլեւս չկար. ան սպաննուեցաւ 1918 թ. նոյեմբերին։ Ուրեմն, որ եւ է կերպով կարելի չէ Կարճիկեանի մաքուր անունին քսել այդպիսի արատ մը։

Հաւաքոյթը վերջացաւ ժամը 11 եւ կէսին։

⁂ Հ. Գր. Ակումբի յաջորդ հաւաքոյթին մէջ, մայիս 4ին, «Դիցաբանութիւնը հին Հայաստանի մէջ» նիւթի մասին դասախօսութիւն մը կարդաց Սէվրի Հայկական վարժարանի տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան։ Ցարգելի դասախօսը հայրենասէր ոգիով մը ներկայացուց հին Հայոց աստուածները, հաւատալիքները, կրօնական հայեացքներն ու բարոյական ըմբռնումները՝ ընդգծելով յատկապէս հայ կրօնի բարոյական բարձր յատկութիւնները, որով ան կը տարբերէր սեմական, յունական ու հռոմէական կրօններէն։ Դասախօսութենէն յետոյ Հ. Սահակ պատասխանեց իրեն ուղղուած հարցումներուն։ Հաւաքոյթը վերջացաւ տաք մթնոլորտի մը մէջ, հանդիսականներու ջերմ ծափերուն տակ։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ.— Շաբաթ, մայիս 12 երեկոյեան ժամը 9ին, Գրական Ակումբը կ'ունենայ յիշատակի երեկոյ մը, Վարանդեանի համար։ Կը խօսին Ա. Զամալեան, Շ. Միսաքեան, Ա. Խոնդկարեան, Հրաչ Զարդարեան եւ ուրիշներ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»··«««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՆԻՍ, 5 մայիս (Ցառաջ).— Մեծ տեսաբան եւ վերջերան սիրելի ընկերոջ Վարանդեանի մահը սգալով, կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ։

Դաշնակցականներ

ԹԻՐԱՆԱ, 6 մայիս (Ցառաջ).— Ցարգանք, կսկիծ եւ սուգ Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Պուռնազեան, Ալէքսանեան

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 մայիս (Ցառաջ).— Խնդրեմ հրատարակել իմ ցաւակցութիւններս Ահարոնեան ընտանիքին եւ Օր. Վարանդեանի, մեծ եւ վերջերան Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Սարգիս Ղուկասեան

ՌԷԹԷԼ, 6 մայիս (Ցառաջ).— Պաշտելի հայ մամիկները նոր Քրիստափորներ ու Վարանդեաններ, նոր Անդրանիկներ ու Դումաններ պիտի նուիրեն մեր հերոսական ժողովուրդին։

Հպարտ անոնց գործով ու հաւատարիմ անոնց նուիրական ուխտին՝ մեր պանծալի վերջերանի՝ Միքայէլ Վարանդեանի թարմ շիրմի առջեւ պիտի գոչենք.— Դլխարկները վար. թող կարօտով չերթան հայ մայրի եւ բազուկի հսկաները, թող քնանան հանգիստ, անոնց սկսած սրբազան գործը պիտի շարունակենք։

Գարեգին Սարգիսբէկեան

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Ցառաջ).— Խորապէս յուզուած ենք։ Վարանդեան Քրիստափորի շունչն էր մեր մէջ։ Կ'ուխտենք իր գերեզմանին առջեւ մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը հաւատարիմ մնալ Դաշնակցութեան խոշ-ալին։

Պէյրութի ընկերներ

ՊՈՒՏՕ, 4 մայիս (Ցառաջ).— Մեր խումբը ներկայացուցիչ չունենալով ողբացեալ ընկեր Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան, կը խնդրենք հրատարակել հետեւեալ ուղերձը.—

Պաշտելի ընկեր Մ. Վարանդեան, յատկապէս հայ ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը շատ բան կը սպասէր քեզմէ։ Երթաս բարով, գաղափարապաշտ ընկեր, դուն եւ բոլորիս կողմէ ողջագուրէ Հայոց աշխարհի տիտանները, որոնց համար այնքան պաշտամունք ունէիր, ողջագուրէ, Սերոբը, Գէորգը, Քեռին, Մուրատը, Համազասպը, Անդրանիկը, մեր մշակոյթի ռահվիրաները՝ Խաժակը, Ակնունին, Զօհրապը, Շահրիկեանը, Վարուժանը, Սիամանթօն, Արամը եւ բոլոր անոնք որ մեր նորագոյն պատմութեան փառքերը տուեցին, Ռոստոմը, Քրիստափորը եւ Սիմոնը որ գարգացուցին հայ ժողովուրդին տոհական կամքը, պատմէ բոլորին թէ խումբ մը պառաւ մարդիկ ազգ. խորհրդանշանը անպատուեցին թէ...Ըսէ թէ այս խաժամուժին դէմ Դաշնակցութիւնը մինակ է իր յեղափոխական կեցուածքով, բայց ... պատմութիւնը կը քալէ, կը քալենք նաեւ մենք։

Քու թարմ շիրիմիդ առջեւ կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ այն վեհ գաղափարին զոր քառասուն տարի վառ պահեցիր, սերունդներ դաստիարակելով հանգիստ բնացիր, անգին ընկեր, մինչեւ որ օր մը մեր ուսերուն վրայ տանինք անհինդ գետնդելու համար հայկական Պանթէոնը, իբրեւ սերունդներու ուխտավայրը։

Հ.Յ.Դ.Մուրատ խումբ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 մայիս.— Վարանդեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Խնամատար Մարմինն բաշխած է.—

Զարօհնձայի Երիտ Միութենէն Համազգայինի համար 25 Ֆր. եւ Խնամատար Մարմնիս՝ 25 Ֆր. Պ. Վրթանէս Ղազարեան, Համազգայինի 100։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վարանդեանի յուղարկաւորութեան նկարագրութեան մէջ անուշադրութեամբ մոռցած էի յիշել Սիվրիհիսարցիներու Հայր. Միութիւնը, որ շքեղ ծաղկեպսակով մը կը մասնակցէր թափօրին մինչեւ Ս. Փէրլո, երկու ներկայացուցիչներով։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը Սեն թ'Էթիէնի մէջ

●●●●●

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (Ցապաղած).— Գաղութիս մէջ չունենալով չափահասորբերու Միութիւն, այս տարի եւս Ազգ. Միութիւնը յանձն առած էր կազմակերպել ապրիլեան սգատօնը։ Ապրիլ 29 կիրակի առաւօտեան պատարագէն վերջ եղաւ մասնաւոր հոգեհանգիստ, իսկ կէս օրէ վերջ հակառակ տիրող անպատեհ օդին, ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէր Աստուածածնի մատուռը։ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը խնամքով հոգատարած էր տօնակատարութեան։ Սըգաբեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։Ծաղկեպսակներ բերած էին Ազգ. Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. տեղւոյս «Անտոկ» ենթակոմիտէն, Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան մասնաճիւղը, Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը։ Օրուան նախագահ Գ. Գրիգոր Քէնտիրեան իր բացման խօսքով ի յարգանս մէկ միլիոն նահատակներու խնկելի յիշատակին յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեան հրաւիրեց ներկաները եւ հանդէսը բացուած յայտարարեց Շոփէնի մահերգով, զոր նուագեց ընկեր Գ. Մելքոնեան (Լիոնէն)։ Ցաջող եւ յուզիչ արտասանութիւններ ըրին Ազգ. Միութեան աշակերտ ընկ. Տիգրան Զէքեան (Թումանեանի «Հոգեհանգիստը»), փոքրիկներ Քէնտիրեան եւ Գասպար Արքահամեան (ողբացեալ Վարուժանի «Լաց Հայաստանի» ու «Թշուառութիւնը»)։ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան (Լիոնէն) ընկ. Մելքոնեանի ջութակի ընկերակցութեամբ երգեց «Մայր Արաքսի» եւ «Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ»ը։ Ցուզիչ էր նաեւ ընկ. Մելքոնեանի «Սուգի երգ» նուագը.

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ.Բարսեղ Ներսէսեան, ինչպէս նաեւ Պ. Ցարութիւն Ցովսէփեան (անձնական)։ Բարեգործականի ներկայացուցիչը հիւանդութեան պատճառով կը բացակայէր։ Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ ընկ. Աւետիս Գ. Մելքոնեան, ընկ. Միք. Վարանդեանի մահուան մասին քանի մը խօսք ընելէ յետոյ, կրակոտ ճառով մը շեշտեց.— Մենք հոս չենք եկած սգալու, որովհետեւ լալու, ողբալու եւ սգալու ժամանակը անցած է։ Լացը չէ որ մեզ պիտի փրկէ, մենք կ'ապրինք պարթեւի շրջան մը, գօտեպնդուինք վառ պահելու համար մեր հաւատքը եւ իրագործենք մէկ միլիոն զոհերու նուիրական կըտակը։ Պէտք է ունենալ զօրաւոր կամք, տրամաբանող միտք եւ ի հարկին բիրտ բռունցք, կուրծք կուրծքի հակառակելու համար դարաւոր ոսոխին դէմ»։

Ազգ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան, նոյնպէս Լիոնէն։ Բանախօսը մեծ յուզումով յիշեց վաստակաւոր մեծ Հայուն, ընկ. Մ. Վարանդեանի մահը որուն ի յարգանս մէկ վայրկեան երկիւղածութեամբ ոտքի հրաւիրեց ներկաները եւ բսաւ.— «Բարբարոսական շրջաններէն ի վեր գոյութիւն ունի յարգանքի զգացումը դէպի մեռելը։ Այն ազգերը որոնք մեռելները չեն յարգեր, ազգ ըլլալէ կը դադրին։ Եւրոպայի ամէն մէկ քաղաքի կամ գիւղի մէջ դուք կը տեսնէք յիշատակարաններ մահարձաններ եւ զանազան տեսակ շինութիւններ, կը տեսնենք նաեւ յուղարկաւորութիւններ որոնց հանդիպող իւրաքանչիւր անցորդ գլխարկը հանելով յարգանք կը մատուցանէ, նոյն իսկ եթէ այդ մահացողը իր ամէնէն ոխերիմ հակառակորդը ըլլայ։ Ուրեմն մահուան առջեւ բոլոր կերպերը կը լռեն եւ պէտք է լռեն։ Տեսնելով ձեր գալուստին համերաշխ ոգին, չեմ կրնար չհախանձիլ. ապաքո՞յց, ահաւասիկ ձեր բեմը, ուր քով քովի դրուած են տարբեր հինգ կազմակերպութիւններու ծաղկեպսակները։ Դժբախտաբար գաղթահայ աշխարհի մէջ շատ քիչերն են որ ձեզի պէս կը խորհին։ Զուտինք Եւրոպացիի պէս ազատ հայրենիք, հոն կանգնելու համար մահարձաններ եւ յիշատակարաններ,բայց ունինք մասնաւորաբար մը, որուն հայեցի դաստիարակութեամբ մեծ մասամբ կատարած կ'ըլլանք մեր պարտականութիւնները հանդէպ մեր նահատակներուն, որոնք հայրենիքի ազատութեան համար զոհուելով մեզ նուիրեցին այս պաշտելի եռագոյնը»։

Տէր Հօր պահպանիչէն յետոյ սգահանդէսը վերջացաւ Օր. Ծովինարի, ընկերներ Մելքոնեանի եւ Մ. Տէր Պետրոսեանի եռաձայն «Տէր ողորմեա»ով։

Հայրգանցի

«Հայրենիք»ի ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

●●●●●

«Հայրենիք» հետեւեալ երկու գրական մրցանակները կը ծանուցանէ ապրիլ 22 թիւով.—

1. Հարաւ. Ամերիկա ապրող եւ 58 տարի իր ծննդավայր Վանէն հեռացած Պ. Խ. Պ. իր հոգու մէջ դեռ պահած է հայրենիքի վառ կրակը եւ քաղցր յիշատակները, որոնք աւելի եւ աւելի կը բոցավառուին ի տես հայ ժողովուրդի ներկայ դժուարին կացութեան։ Իբր անկեղծ հայրենասէր, նախանձախնդիր հայ դրականութեան եւ երգին — երաժշտութեան, որոշած է երեսուն հազար (30,000) ֆրանք. ֆրանք տրամադրել «Հայրենիք»ի խմբագրութեան իբրեւ մրցանակ ոտանաւորի մը, որ գրուած ըլլայ Մաքուր գրաբարով։

Այս 30,000 Ֆրանքը պիտի բաժնուի երեք մասի, այնպէս որ երեք տարուայ ընթացքին ամէն տարի 10 հազար Ֆր. պիտի յատկացուի մրցանակի, որմէ 5000 Ֆրանքը՝ վերոյիշեալ լաւագոյն երգի խօսքերը գրողին եւ մնացած 5000 Ֆրանքն ալ՝ այդ երգի եղանակը յօրինողին։

Առաջիկայ տարուան համար ուրեմն (այսինքն՝ այս օրուընէ սկսեալ մինչեւ 1935 ապրիլ 22ը) կը յատկացուի մեր հայրենակից Պ. Խ. Պ.ի մրցանակի գումարէն առաջին 10,000 ֆրանքը։

Ոտանաւորն ու եղանակը պէտք է ուղարկուին «Հայրենիք»ի խմբագրութեան,որ իր որոշումը պիտի տայ մասնաւոր կերպով ընտրուած ծիւրիի մը միջոցով։

Ոտանաւորը, որ, ինչպէս յիշուեցաւ վերեւ, պէտք է գրուած ըլլայ մաքուր գրաբարով, պէտք է ըլլայ յանգաւոր, հնչեղ, սահուն եւ լաւ ռուբինը չոյող լեզուով ու ոճով, ազգային ու հայրենասիրական դիւթիչ բովանդակութեամբ։ Ըստ հնարաւորութեան զգուշանալու է դ եւ խ տառերը գործածելէ։

Եղանակը պէտք է ըլլայ համապատասխան երգի ոտանաւորի ոգիին՝ ուրախ, կայտառ, կրակոտ եւ Հայու հոգին թունդ հանող, հետեւաբար պէտք է ունենայ հայկական երանգաւորում, այնպէս որ եթէ Եւրոպացի կամ Ամերիկացի օտար մը ունկնդրէ այդ եղանակը՝ զգայ անոր հայկականին շունչն ու բնոյթը։

2. Տիֆլիսի ապրող հայրենակից մը՝ Յովհաննէս Դերձակեան, «Հայրենիք»ի խմբագրութեան կը տրամադրէ 25 տոլար, որ պէտք է տրուի հայ նոր սերունդին, ծեզակցոն Ուխտերուն նուիրուած լաւագոյն ազգային քայլերգի մը խօսքերը յօրինող հեղինակին։ Այս ոտանաւորը սակայն պէտք է գրուած ըլլայ մեր աշխարհաբարով եւ նոյնպէս պէտք է ըլլայ սահուն լեզուով ու ազգային շունչով։

Այս ոտանաւորը եւս պէտք է ղրկուի «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, որ այս մրցանակաբաշխութիւնն ալ պիտի կատարէ մասնաւոր ծիւրիի միջոցով

Այս մրցանակի ժամանակամիջոցը եւս մէկ տարի է, այսօրուընէ սկսեալ։

ԶԵԿՈՅՑ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Արտասահմանէն մեզի ուղղուած հարցումներուն ի պատասխան կը յայտարարենք.

Ա.— Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը այս տարուան համար որոշած է գրական մրցանակ մը, 1000 Ֆր. ներկայացուած լաւագոյն վէպին համար։

Բ.— Մրցման կրնան մասնակցիլ միայն ընկերակցութեան անդամները։

Գ.— Մեր կանոնագրին համաձայն Հ. Գ. Ընկ. կրնան անդամակցիլ նաեւ արտասահմանի հայ գրողները։ Անդամակցութեան ատենը առանելու համար մեր հասցէին ղրկել թեկնածութեան նամակին հետ երկու լուսանկար եւ անդամավճար 20 Ֆր.։

Դ.— Մրցման նիւթն է վէպ մը, անտիպ կամ արդէն հրատարակուած։ Վերջին պարագային պէտք է լոյս տեսած ըլլայ 1 ապրիլ 1934էն վերջ 1934։

Ե.— Մասնակցողները պէտք է իրենց հեղինակութիւնը մեր հասցէին ղրկեն մինչեւ նոյ. վերջ 1934, ձեռագիր՝ մէկ օրինակ, մաքուր եւ ընթեռնելի։ Տպագրուած գործերէն Յակոբ օրինակ։

Զ.— Մրցման արդիւնքը կը յայտարարուի դեկտ.ի վերջը։

Է.— «Ծիւրիի» անդամներն են՝ Գ. Գ. Լ. Բաշալեան, Մ. Պարսամեան եւ երրորդ մը։

Վարչութիւն

Յ.Գ.— Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՈՃԻՐԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

օօօօ

«Առաջարկ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 ապրիլ).

— «Զինադադարէն յետոյ Մազլըմեան կը վարէր Պանտըրմայի առաջնորդական պաշտօնը։ Այդ շրջանի իր գործունէութիւնը եղած է տեղւոյն ներքին պառակտում եւ հրահրել եղբայրասպանութիւն, որուն արձագանգը կը հասնէր մինչեւ Պոլիս — Պատրիարքարանը։ Անկէ աւելին. կը զբաղէր նաեւ ինչ որ քաղաքական մութ եւ կասկածելի գործերով։

Ցուցակաւ գրաւման ընթացքին՝ տեղւոյն զին. հրամանատարը՝ Թաուլարիս ի վերջոյ տուուցելով Մազլըմեանի բացի խառնակիչ մը ըլլալէն, նաեւ անոր քաղաքական մութ գործունէին բնոյթը. 1922ի կիսուն պակաս նրբը ձեռքը տուաւ եւ զայն ուղարկեց Պոլիս։ Իր եռեւէն Պոլսոյ հեյլէն Բ.-Կոմիսէրին միջոցով կընդրէր Հայոց Պատրիարքէն, որ չփորձէ յետ ուղարկել Մազլըմեանը,որովհետեւ իմ վճռած է որ եւ է գնով չթոյլատրել անոր մուտքը Պանտրմա ··· վասն ապահովութեան եղլէն բանակին.

Այն ատենի Պատրիարք Զաւէն Արք. Տէր Եղիաեան չի կրնար հերքել այս իրողութիւնը։

Ղեւոնդ Արքեպիսկ.ի Արէնէն հեռանալէն յետոյ, Պոլսոյ Պատր.ի պատահական վարչութեան կողմէ (օրինաւոր Պատրիարք եւ վարչութիւն հեռացած էին) Մազլըմեան ղրկուեցաւ Արէնք, իբրեւ առժամեայ առաջնորդ տեղապահ, որ զանազան օժնդպութիւններով մնաց հոն իբրեւ «Առաջնորդ» մինչեւ այժմ։

Արէնք հասնելուն յետոյ սկսաւ իր դաւերն ու դաւադրութիւնները Հին Յունաստանի հայ գաղութին մէջ եւ փորձեց տարածել նաեւ Նոր Յունաստան։ Ի վերջոյ անձամբ գնաց Սելանիկ, Նոր Յունաստանի մէջ առեղծած դաւերուն պտուղը քաղելու համար։ Բայց Նոր Յունաստանի ընդհ. կառավարիչը, տեղեակ անոր կատարած դաւերուն, պղպարարեց որ ան միջապէս հեռանայ իր կառավարչական սահմաններէն, ինչպէս պիտի վռնտէր հանրային անդորրութեան համար վտանգաւոր ճիշտ եւ է մէկը։ Սելանիկի հեյլէն օրաթերթերն ալ, ձախտատակոն լեզուով մը պահանջեցին խառնակիչ դաւադիրին հեռացումը։ «Նէա Ալիթիա» ն գրեց.— «Տեղւոյս ողջմիտ Հայերը չեն կրնար յծուիլ Մոսկուայի կաքին»։

Մազլըմեան իր կրունկին վրայ ետ դարձաւ Արէնք, բայց չմոռցաւ անկէ շարունակելու իր մութ գործերը։

Զենկայի դեկավարներէն Ազարեկով վարագոյրը վերցուց Մազլըմեանի մութ գործերու մէկ մասին վրայէն, անուանելով զայն Զենկայի մէկ գործակալը։ Եթէ Ընկիւրիի գլուխը սիյասէն ալ Ազարեկով մը դուրս գայ, ապահովաբար պիտի բանայ նաեւ Մազլըմեանի մութ գործերու մէկ ուրիշ մասին վրայի վարագոյրը։

Մազլըմեանի կատարած այս վերջին հրձիգութիւնը իր հօտին դէմ սահմանուած չէ ըլլալու վերջինը։ Ան պիտի շարունակէ դարձեալ զբաղիլ մութ գործերով, բոլորովին անվայել եւ աններելի հասարակ անհատի մը անգամ, ուր կը մնայ այլեւս «Առաջնորդ» տիտղոսը կրող եկեղեցականի մը։

Մազլըմեանի զարշելի գործերը եղած չեն բնաւ հարկադրանքի տակ, այլ կը բխին իր ձկարագրէն ու խառնուածքէն։ Այս պարագան աւելի աններելի կը դարձնէ իր յանցանքները։ Կը թուի թէ այս է պատճառը որ «Նոր Օր» մարդկային ներելու կարողութենէն վեր համարելով՝ Աստուծոյ թողութիւնը կը հայցէ անոր մեղքերուն համար։

Այն հաստատ համոզումը ունինք թէ Աստուած ալ չպիտի ներէ այս սեւաւորին, եթէ ան չքաշուի Երուսաղէմի վանքը··· ապաշխարելու»։

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մերձեցումը

—··—

ՖԻԼԻՊԷ, 4 ապրիլ (Ցառաջ).— Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարար Եէվթիչի՝ Սոֆիա այցելութեան մեծ նշանակութիւն կը տրուի ոչ միայն Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակներուն, այլեւ պալքանեան ուրիշ պետութեանց պաշտօնական օրկաններու կողմէ։ Եէվթիչին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքել Պուլկարիոյ հետ։ Պուլկարիա արդէն իսկ պատրաստ է քննուելիք բոլոր հարցերու մասին։Նոյն ուղղութեամբ հաւաստիք տրուած է նաեւ վարչապետ Մուշանովի՝ Սոֆիայի սերպ. դեսպանին կողմէ։ Այս այցելութեան միջոցին առաւելապէս պիտի խօսուի նաեւ պալք. ուխտի եւ Պուլկարիոյ քաղաքային դիրքի մասին։Ոմանք այնպէս կ'ենթադրեն թէ Սոֆիայի մէջ պիտի որոշուի պալք. ուխտի ճակատագիրը,այն իմաստով թէ՝ Եուկոսլաւիա պիտի վաւերացնէ զայն, քանի որ ոչ ան եւ ոչ Ռումանիա դեռ պաշտօնապէս վաւերացուցած չեն,—մինչ Թուրքիոյ Ազգ.Մեծ ժողովը անմիջապէս վաւերացուց։ Հիմա, Ցունաստանի ներքին ընդդիմութենէն ասդին, ամեն աւելի կը վարանին։ Ուրիշներ, ընդհակառակն, կը կարծեն թէ Սոֆիայի մէջ պիտի ամրանայ այդ ուխտը՝ քանի որ Պուլկարիա եւս պիտի միանայ անոր։ Այս միացումը սակայն, պիտի ըլլայ մասնաւոր ձեւով ու որոշ վերապահումներով։Նախապէս կնքուի ոչ-յարձակման դաշինք մը Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ՝ հինգ տարուան պայմանաժամով։ Եուկոսլաւիա ձեւական հաւաստիքներ պիտի տայ Պուլկարիոյ կարգ մը պահանջները բաւարարելու մասին։ Կը խօսուի, նաեւ, որ Պ. Պարթու թելադրած է Եուկոսլաւիոյ այդ ուղղութեամբ եւ յանձնարարած է մասնաւորապէս պալքանեան փոքրամասնութեանց խնդիրները վերահաստատել։

⁂ Պուլկարական քանի մը թերթեր կը հրատարակեն զօրավար Փանկալոսի հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Շատ կը ցաւիմ որ մինչեւ այժմ ստիպուած էի չպատասխանել իմ հասցէիս եղած այն ամբաստանութեան թէ՝ Սերպիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքած էի ու անոր տուած առեւտրական ելք մը Սելանիկի մէջ։ Լայն հասարակութիւնը բնականաբար գիտէ միայն հրատարակուած համաձայնագրին պատճէնը։ Բայց երբ իմ պայմանագիրներուս մասին կը խօսին քաղաքագէտներ, պէտք է աչքի առջեւ ունենան թէ այդ վաւերագիրները կը կազմեն միայն մէկ մասը այն համաձայնութեան որու մասին անձամբ խօսած էի Ալեքսանդր Թագաւորին հետ եւ որուն պատճէնը նշանագրուած էր։ Ան պիտի ստորագրուէր նաեւ սերպ բանակին սպայակոյտին կողմէ՝ իմ անկումէն միայն քանի մը օր վերջ։

Այս դինակցութիւնը կատարելապէս գաղտնի կը մնար նոյն իսկ իմ նախարարներէս, որովհետեւ անիկա դէմ էր Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագրի 12րդ յօդուածին։ Եթէ ես իշխանութենէն չիյնայի եւ եթէ իրականանար այդ դինակցութիւնը, Պալքաններու կացութիւնը թերեւս այսօր ուրիշ պիտի ըլլար, որովհետեւ, ես որ Լոզանի դաշնագրին դէմ էի, նախատեսած էի, դինակցութեան միջոցաւ, պատերազմ մը Թուրքիոյ հետ։ Եթէ իմ հաստատումներս կասկածի կ'ենթարկուին, պիտի չվարանիմ իմ համաձայնութիւնս տալ նշանագրուած այդ պատճէնը հրատարակելու։ Ես զայն կը պահեմ իմ թղթածրարիս մէջ եւ մինչեւ այժմ չեմ հրատարակած փափկանկատութեամբ, քանի որ շահակից պետութիւն մը ներկայիս դաշնագրային յարաբերութիւններ ունի Ցունաստանի հետ»։

վին արդիւնքան նամակատուն մը, 24 հետախօսներով, — ամենամեծը Փարիզի մէջ:

Թուրք-պուլկար յարաբերութիւնները

Քանի մը օր առաջ հրատարակեցինք Սոֆիայի «Նովօ Վրէմէ» թերթին խմբագրէն դրկուած թղթակցութիւն մը, նոյն քաղաքի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրիֆի հակապուլկար մէկ հրատարակութեան առթիւ։

Նոյն թերթին մէջ լոյս տեսած է երկրորդ թղթակցութիւն մը, որ կ՚ըսէ.

— «Այսպիսի գիրք մը գրած է նաեւ Գոլոյ երեսփոխան Յաֆիզ Եամէր էֆէնտի, «Այսօրուան Պուլկարիոյ մէջ բնակող Թուրքերու դէմ թշնամութիւն» խորագրով. Այդ գրքին մէջ հեղինակը հաւաքած է այն ամէնը որ կրնան գրգռել Պուլկարիոյ եւ Պուլկարներու դէմ ատելութիւն։ Ան կը յիշէ գրութիւն մը «Լա Պիւլկարի» էն, որուն մէջ Շիփքայի վրայ կռուող Թուրք զինուորները (ասա եւ Թուրք պատերազմին) «վայրենիներ» կոչուին։ «Թուրքերը վիրաւորիչ ամօթութիւն մը դարձած է Պուլկարներուն համար»։ Եամէր էֆէնտին, արդարացնելու համար իր հայհոյանքները, կանգ կ՚առնէ մեր ազգային քայլերգին վրայ, զոր տեսած է՝ պուլկարերէն լեզուով՝ իր գրքին մէջ, եւ զայն կ՚որակէ Թուրքերու դէմ թշնամանք։ Կը մոռնայ Պուլկարները թէ Մարիցայի հովիտը կը նկատեն պուլկարական, թէ՝ այդ քայլերգին մէջ կը խօսուի «վայրի թշնամական բանակի» մասին ինչ որ կը վերաբերի Թուրքերուն, եւ թէ հոն կայ «Ցարիկրատ է Նաշ» (Պոլիսը մերն է) խօսքը, որ, Ալլատիոյ Համբաւ պահանջով եղած է «Կէնէքալա Նաշ»։ Դպրոցներու, մեթենկներու եւ ժողովուրդին մէջ սակայն կ՚երգուի «Ցարիկրատ է Նաշ»։ Եամէր էֆէնտիի գրքին տրամաբանութիւնը աւելի անդին կ՚երթայ։ Ան կը յիշէ Զախարի Սթոյանովի գրութիւնը՝ պուլկար բռնատութեան եւ ջարդերու մասին, որոնք գործն են եղած բանաստեղծ Պոթէվի նման ոճրամ մարդոց»։

Այդ գրութեան մէջ Սթոյանով բառն կ՚ըլլայ թէ արիւնարբ Մարկցան «Լ՚ամէկէ»։ Աւելա, որ ակիզբն է մեր ազգային քայլերգին, դէմ է եղեր Թուրքերուն, իսկ ամբողջ քայլերգը ուղղուած բացառապէս Թուրքերուն դէմ։ Ու կ՚եզրակացնէ. — Ամէնէն եղերականը այն է որ այս քայլերգը կը նուագուի պաշտօնական ընդունելութեանց միջոցին, Թուրքիոյ հանրապետական նախագահին ներկայութեան։ Եւ այսօրուան Թուրքիան բարեկամն է այդ կառավարութեան։ Եթէ Պուլկարիան իր քայլերգէն չվերցնէ այդ մասերը, Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները պիտի չշարունակուին. Անկարելի պիտի ըլլայ նաեւ պուլկար հպատակներու բնակութիւնը Թուրքիոյ մէջ, եւ որ եւ է Թուրք կառավարութիւն անտարբեր պիտի չմնայ պուլկարական այս վարմունքինթեանց հանդէպ»։

Մենք կրկին պիտի անդրադառնանք Եամէր էֆէնտիի գիրքին։ Ան իր վերջաւորման վերջաւորութեան կը գրէ. — «Պէտք է որ Պուլկարները գիտնան թէ իրենց այս առակը. «— Ո՞վ պիտի հասուցանէ. — Թուրքը», պիտի փոխուի այսպէս եւ պիտի ըլլայ. «— Ո՞վ պիտի վճարէ. «— Պուլկարը։

«Որովհետեւ Պալքանեան ազգերը պիտի գիտնացին Պուլկարիոյ դէմ եւ այն առեն թող ան մտածէ ...»։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր Քալոմպի մէջ տեղի ունեցաւ Փրթի Փարիզիէնի կազմակերպած Ֆրանսայի բաժակի վերջին մրցումը, նախանձախնդրութեամբ համբերատարութեան նախագահին որ շնչասպառ էր նախապատրաստ. Ներկայ էին 45.000 հոգի։ Մրցող խումբերն էին Միջերկրականեան երկու զօրաւոր խումբեր, Ֆութպոլ Քլիւպ Սէթ եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ։ Մրցումը սկսելէն երեք վայրկեան վերջ Օլ. Մարսէյլէն Զարմանի ճշմարիտ առաջին կէտը։ Ասոր վրայ Սէթ սկսաւ յարձակողականի եւ 25րդ վայրկեանին Լուքէաս (Հունգարացի) զօրաւոր շփոթով մը հաւասարեցուց խաղը։ Այսպէսով առաջին խաղամասը անցաւ հաւասար արդիւնքով։ Երկրորդ խաղամասը սկսելուն երկու կողմերը ամէն ջանք թափեցին, բայց Օլ. տը Մարսէյլի վերջապահին մէկ սխալին վրայ, միւնոյն Լուքէասը նշանակեց երկրորդ կէտը։ Մարսէյլ ամէն ջանք թափեց որ բէնի Ալֆագար խաղը հաւասարեցուց, բայց օրուան դատաւորներուն կողմէ օֆ սայտ նաշելով չեղեալ նոշանակուեցաւ։ Խաղը երկարօրով տաքցաւ։ Երկու կողմերն ալ յոգնեցան։ Խաղը լրացաւ Սէթի յաղթութեամբ 2ի դէմ 1 կէտով Հանրապետութեան նախագահը Բաժակը յանձնեց Սէթի խմբապետ՝ Պէքի (Նուկոլայա)։

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողով կը հրաւիրէ Մուրատ, Մշօ, Վռամեան եւ Արդութեան խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (18e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը Հինգշաբթի Մայիս 10ին, Համբարձման Տօնի օր. Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Բիւթանիոյ նախկին առաջնորդ Սանփաննոս Արքեպս. Յովակիմեանի յիշատակին։

Այս առթիւ կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան եւ յարգել արժանաւոր Հովիւին յիշատակը։

Նիւր

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի Կրօն-Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Եւ. Համբարձման տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ պիտի քարոզէ այցելարար Մարսէյլ գտնուող Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Ուխտի միաբաններէն Գեր. Տ. ՏԻՐԱՆ Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ, որ նաեւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ յառաջիկայ կիրակի, 13 Մայիս։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ Տր. Կ. ԽԱՉԻԿ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ եւ «ՄԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Horticultureի շքեղ սրահին մէջ **84, Rue de Grenelle, Métro: Rue du Bac**

Խմբական եւ solo երգեր։ Հայկական սիրուած շուրջպարեր Սիփանի շքեղ տարազներով։

ԱՆՈՒՇԻ Համբարձման վիճակի տեսարանը ջանգիւլիւմի ճոխ բառեակներով, երգ ու պարերով, ընկերակցութեամբ Թառիստներ՝ ՌՈՒԲԷՆԻ եւ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։

«ՎԱՐԶՈՒԱԾ ՍԵՆԵԱԿԸ» քրքջալից զաւեշտ մը

ԵՐԳԱԽԱՌՆ ՑԱՆԹԷԶԻՆԵՐ եւայլն

Եւրոպական պարեր հռչակաւոր Mario Melfiի ուժ հոգինոց արժէնթինեան նուագախումբով, մասնակցութեամբ յայտնի bandonéoniste Ernesto Remondiniի։

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով։ Մուտք՝ կիներու 7.50, այրերու՝ 10 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին. 40, rue de Beleville. Մէթրօ՝ Պէլվիլ։

Կը հրաւիրուին ընկերները իրենց պարագաներով։

Մաքսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը համաձայնութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15ամեակը եւ իր ծննդեան 60ամեակը այս Կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant. Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէտրօն՝ կայարանին դիմացը։

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ՚արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ օր. ՕՍՄԱՆԵԱՆ,

կ՚երգեն՝ օր. ՀՌ. ԿՆՍԱՔԵԱՆ եւ Գ. Օ. ԻՒՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

Ճոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին։

Հաղորդ. միջոց. — Օմնիպիւս թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Փէրմ տ՚Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ։

Մաքսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ ռուսերական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն։

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Ցարօ Սեմփա եւն.
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմեան)։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ. — 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Կը ծախուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷԴԳԱՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

Երկուքը միասին մտան Մէնարսի գրասենեակը։ Երբ ոստիկանները իրարու հանդիպին, բնականաբար կը խօսին իրենց հետաքրքրող նիւթերու մասին. այդպէս ալ եղաւ. անոնք անդրադարձան կարգ մը գեղծարարական գէպքերու մասին որոնք տեղի ունեցած էին վերջերս երկրին զանազան կողմերը։

— Ձեր բարեկամը ուշացաւ, հարցուց ընդհանուր ոստիկանապետը

— Անհաւասիկ եկաւ, ըսաւ Թ. Ք. որուն ականջին հասած էր իր սիրելի բարեկամին ոտնաձայնը Անհետկէն դուրս ելաւ գիմաւորելու համար Լէքամբը։ Սիրալիր ձեռնեց անոր ձեռքը. չափէն աւելի ուրախ էր։

— Սիրելի բարեկամս, չես գիտեր թէ որքան երջանիկ եմ։

Լէքամբը նախ պատասխան չտըւաւ։

— Կը ցաւիմ որ քեզի տաղտուկ պատճառեցի այս հարցով, ըսաւ քիչ յետոյ։

— Պարապ խօսքեր մի ընէր. Ներս եկուր. ոստիկանապետը այստեղ է..

Անոր թեւէն բռնելով ներս հրամցուց զայն։

Ծոն Լէքամբին բաւական փոխուած էր. դէմքը քիչ մը ծերացած էր եւ աչքերուն շուրջը կնճիռներ կը տեսնուէին։ Երեկոյեան հագուստ հագած էր եւ կը նմանէր տիպար Անգլիացի ճէնթլմէնի մը։ Թ. Ք. անոր այտին վրայ տեսաւ հին վէրքի մը հետքը։

— Կը ներէք որ այս հագուստով բռնել կը ներկայանամ ձեզի, ըսաւ Լէքամբը. այնքան ժամանակ ձանձրացած էի այս իրիկուն որ ժամանակս սպաննելու համար թատրոն գացի եւ սակայն ձանձրոյթս աւելի սաստկացաւ..

Թ. Ք. նշմարեց որ իր բարեկամը աւելի հանդարտ չէ, սակայն կը խօսէր հիմա եւ խորաքննչիւր քառը կը կշռէր։

— Եկած եմ յանձնուելու...

— Պարան չես տեսած հարկաւ, հարցուց Թ. Ք.։

— Եւ տեսնելու ալ փափաք չունիմ, պատասխանեց Լէքամբը։

— Պ. Լէքամբը, սխալ ոստիկանապետը, չեմ կարծեր որ դժուարութիւն պիտի ունենար մեր փոխատուին համար բայց նախ ըսէք ինծի թէ օգնեցի՞ք փախուստ...

— Այո

— Եւ ձեզի օգնող մը կար ի հարկէ։

— Այո. Եթէ չսախէք, չպիտի ուզէի այդ մասին խօսիլ առայժմ, Սըր Ճօրճ. փախուստի մանրամասնութիւնները պարզելէ առաջ գէթ ջատ մը բաներ պիտի պատահին։

— Շատ լաւ, ըսաւ ոստիկանապետը. յոյս ունիմ որ մեզի պիտի յայտնէք ձեր հետաքրքրական «հանդոյցներէն» մէկը։

— Հիմակուհիմա որ եւ է «հանդոյց» չունիմ, պատասխանեց Լէքամբը բառերը կշռելով. միայն ունիմ յառաջիկայ շաբթու Նիւ Եորք մեկնելու։

Լէքամբին գեռ խօսքը չէր աւարտած երբ հեռաձայնին զանգակը հնչեց.

— Այո, ըսաւ Մէնարս տեղէն ցատկելով. Գարոյի զանգակն է... մօտեցաւ գործիքին եւ «այօ, այօ» կրկնեց երկու անգամ։

Պատասխան չկար. գործիքին մէջէն կը լսուէր միայն խուլ աղմուկ մը։

— Բան մը պատահած ըլլալու է, ըսաւ Մէնարս իր պաշտօնակիցներուն դառնալով։

— Անգամ մը եւս փորձէ, ըսաւ Թ. Ք.։ Մէնարս վերցուց գործիքը. Նորէն պատասխան չկար։

— Ձեզի արգելք չըլլամ, ըսաւ Լէքամբը վերարկուն վերցնելով. ի՞նչ պէտք է ընեմ հիմա, Սըր Ճօրճ։

— Վաղ առաւօտ եկէք, Լէքամբը, ըսաւ ոստիկանապետը ձեռքը երկնցնելով։

— Ո՞ւր կը մնաս, հարցուց Թ. Ք.

— Կրէյթ Մէթրոբոլ պանդոկը. պայուսակներս այնտեղ դրկած եմ արդէն...

— Ես կուգամ քեզ կը տեսնեմ վաղ առաւօտ. տարօրինակ է որ վերադարձիդ իրիկունը այս տեսակ բան մը կը պատահի։

— Եթէ որ եւ է բան պատահի Գարոյին, ըսաւ Լէքամբը, եթէ ամէնէն ծանր փորձանքն իսկ պատահի իրեն, վստահ եղէք որ ես իր վրան լացող մը չպիտի ըլլամ.

Թ. Ք. կարեկցութեամբ նայեցաւ անոր.

— Կարծեմ շատ վնասակար եղած է քեզի, ըսաւ

— Այո, շատ, գետնին տակն անցնի.. Ցետոյ ընդհանուր ոստիկանապետը իր երկու օգնականներուն հետ ինքնաշարժով ճամբայ ելաւ դէպի Թէտօկըն սքուէր՝ Գարոյի բնակարանը։ Ֆիշըր որ բակին մէջ կ՚աշխատէր, անմիջապէս բացաւ դուռը։ Զափէն աւելի զարմացաւ այդ անակնկալ այցելութենէն։ Գարոն իր սենեակն էր, բացատրեց ան Թ. Ք.ին.

— Ժամը տասնըմէկին իր սենեակը պիտի բարձրանամ. հրահանգ տուած է ինծի որ մինչեւ չկանչուիմ իր մօտը չերթամ...

Թ. Ք. երկու ոստիկանները առաջնորդեց Ցոյնին սենեակը։ Դուռը զարկաւ. պատասխան չկար. նորէն զարկաւ նորէն պատասխան չտրուեցաւ. յետոյ ուժգին կից մը տուաւ դրան։

— Վարի յարկը հեռաձայն ունի՞ք, հարցուց ծառային.

— Այո պարոն, ըսաւ Ֆիշըր։

— Մէնարս, Սկոթլընտ Եարտը հեռաձայնէ եւ մէկը բերել տուր որպէսզի փականքը կոտրենք. գործիքներս միասին բերած չեմ...

— Փականքը կոտրելը օգուտ չունի, գիտել տուաւ Ֆիշըր. Պ. Գարոն դրան ներսի կողմը երկրորդ փական մը եւս ունի...

— Այո, ատիկա մոռցեր էի, ըսաւ Մէնարս. ուրեմն ուրիշ միջոց մըն ալ բերել տուր. Սըր... առիթուած ենք դուռը կոտրել

— Հաշիւ կը գործածէ՞, հարցուց Մէնարս

— Չեմ կարծեր, ըսաւ ծառան

Թ. Ք. ուշքէ անցուց այդ յարկին վրայ գտնուող միւս սենեակները Գարոյի սենեակին կից կար գրադարանը, անոր քով երկրորդ սենեակ մը որ Միս Հոլլինոի գրասենեակն էր իսկ նրբանցքին ամէնէն հեռաւոր ծայրը կը տեսնուէր ճաշարանը։

Ճաշարանին վիմացը կար վերելակ մը եւ անոր անմիջապէս մօտիկը մառանի նմանող սենեակ մը որուն մէջ գրուած էին կարգ մը պայուսակներ որոնց խորաքննչիւրին վրայ օտարական ոստիկանապետը կարդալ «գդուշութեամբ վերցուցէք» ազդարարութիւնը՝ երեք տարբեր լեզուներով։

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.205

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 10 Mai 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2492

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

»»»··«««

Տարօրինապէս լարուած են Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութիւնները, եւ թոյն կը հոսի մէկ դէպքէն միւսը:

Խօսքը, անշուշտ, երկու ժողովուրդներու կամ հանրային կարծիքի մասին է:

Կառավարութիւնները կը շարունակեն իրենց սովորական յարաբերութիւնները, որոնք միշտ «բարեկամական են»: Իսկ երկու երկիրներու պաշտօնական մամուլը կը ձգտի այն տպաւորութիւնը ձգել թէ բան մը չէ փոխուած:

Եւ սակայն, նոյն իսկ պաշտօնական մամուլը չկրցաւ պահել իր հաւասարակշռութիւնը. որովհետեւ, շատ բան փոխուած է եւ կը փոխուի ամէն օր: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Սոֆիա մերժեց ստորագրել պալքանեան ուխտը:

Ազգերու պատմութեան մէջ, ոչ դիւանագիտական բարւոք յարաբերութիւններն են որ ճակատագիր կ'որոշեն, ոչ ալ պաշտօնական մամուլին թափծու հաւաստիքները, որոնք միեւնոյն կաղապարն ունին ամէն տեղ:

Արդ, իրականութիւն է որ ջուրերը արագօրէն պղտորեցան Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, վերջին ամիսներու ընթացքին:

Նախ՝ երկու կողմէն ալ սաստկօրէն յուզուեցաւ Թրակիացիներու խնդիրը, որ կը նշանակէ հաստուցման պահանջ,— հող եւ արդարութիւն:

Թրակիոյ Կոմիտէն դղրդագին ցոյցեր կատարեց Թրքական սահմանին վրայ, ժողովներ եւ թափօրներ սարքեց, անախորժ կացութեան մը մատնելով Սոֆիայի կառավարութիւնը, որ հարկադրուեցաւ միջոցներ ձեռք առնել եւ ետ կանչել Ադրիանուպոլսոյ հիւպատոսը? կառավարիչը: Մանաւանդ որ, ցուցարարները արձակ համարձակ աղաղակած էին,— «Այս հողերը մերն են»:

Թրակիոյ Կոմիտէն չդադրեցաւ իր գործունէութիւնը եւ չէր կրնար դադրեցնել, թէեւ կառավարութիւնը պատ քաշած էր նոր ցոյցերու առջեւ:

Այսպէս, հակառակ դրուած արգելքին, զանազան ձեւերով եւ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ «Թրակիոյ Օր»ը, ուրիշ խօսքով՝ խորհրդի անկման տարեդարձը: Եւ այս ցոյցերուն մէջ տիրական դեր կատարեցին ոչ միայն պահեստի սպաները, այլ եւ կղերն ու ամբողջ ժողովուրդը:

Յետոյ արծարծուեցաւ Փոմաքներու խնդիրը՝ Թուրք մամուլին կողմէ: Եւ այս ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ եւ Պուլկարիոյ մէջ, ուր քէմալական թերթեր եւ խմբակցութիւններ հով կը ցանեն ազատօրէն:

Էնկիւրի կը ջանայ գրգռել այս իսլամացած Պուլկարները եւ անտանելի ցուցնելով անոնց վիճակը, մաս — մաս փոխադրել Թրակիա, որ կը տառապի բնակչութեան սակաւութենէն:

Վերջերս խումբ մը փոմաք ընտանիքներ փորձեցին անցնիլ Թուրքիա, բայց բռնուեցան սահմանին վրայ, 11 հոգի կորսնցնելով:

Իսկ պալքանեան ուխտը բացաւ ամէնէն բարեմիտ Պուլկարին ալ միտքը: Այլ եւս պատռած է վարագոյրը, եւ պաշտօնական անձերէն մինչեւ փողոցէն անցնող մարդը գիտեն թէ այդ ուխտը ուղղուած է Պուլկարիոյ դէմ:

Այս գիտակցութիւնն էր որ վերջերս նոր պոռթկում մը կատարել տուաւ Պուլկարիոյ վարչապետին, Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի եւ Հռոմի մէջ:

Նոյն մտահոգութենէն կը բխին Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ քաղաքական բանակցութիւնները, որոնց մանաւոր կէտ մը կ'ընծայէ Պ. Եէվթիչի այցելութիւնը:

Եւ հիմա մթնոլորտը աւելի կը թանձրանայ շարք մը Թրքական հրատարակութիւններով:

Մայիս 4ին եւ 9ին հրատարակեցինք երկու թղթակցութիւններ, որոնք ամփոփ տեղեկութիւններ կուտան այդ հրատարակութեանց մասին:

Խորհրդի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրէֆ գիրք մը նետած է հրապարակ,— «Պուլկարիան եւ Պուլկարները», կոպտօրէն անարգելով հարեւան ժողովուրդը:

Ոչ մէկ վարանում կամ խղճահարութիւն այդ հրատարակութեան մէջ: — Պուլկարները «անկիրթ են, լիրբ եւ անպատկառ»:

— «Անոնք մշակոյթէ զուրկ են. եւ երբ քրիստոնեայ դարձան, բոլորովին կորսնցուցին իրենց բնական ցեղային առաքինութիւնները… Նէօյիի դաշնագիրը շատ արդարօրէն Պուլկարները զրկած է կարգ մը իրաւունքներէ եւ վերջի իջեցուցած է անոնց զինուորական ուժը: (էջ 68):

·· Պուլկարները կրնան սպաննել, աւերել եւ հրդեհել, շամփուրներու վրայ շարել փոքր տղաք, ուրեր մխել կիներու արգանդը… Անոնք բնական մշակոյթին վրայ մէկ աղիւս չեն աւելցուցած» … (էջ 55

Ուրիշ Թուրք մը, Պոլսոյ երեսփոխան Եալչըն Եավէր, դարձեալ գրքոյկով մը առնելութիւն կը սերմանէ նոյնքան գռեհկութեամբ եւ վայրագութեամբ:

Արիւնածարաւ էֆէնտին այնքան յառաջ կ'երթայ որ, Պուլկարիոյ ազգ. քայլերգն ալ խծրծելով, կը պահանջէ վերցնել «որոշ մասեր: Եւ կ'ազդարարէ.

— «Եթէ Պուլկարիան իր քայլերգէն չվերցնէ այդ մասերը, թուրքեւ — պուլկար յարաբերութիւնները չպիտի շտկուին»:

Էֆէնտին սպառնալիք մըն ալ ունի.

— «Պալքանեան ազգերը պիտի զինակցին Պուլկարիոյ դէմ եւ այն ատեն թող մտածէ»…

Այս երկու հրատարակութիւնները ձեզի չե՞ն յիշեցներ պալքանեան առաջին պատերազմի նախընթաց օերը — 1911 — երբ Թուրքերը «Սինկիւ» (Սուին) եւ «Միլան» (Զէնք) թերթերը կը հրատարակէին Սելանիկի մէջ, անլուր լուտանքներ տեղալով եւ «Սոֆիայի տղքու» երգելով…:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ՄԸ ԿԸ ՍԱՐՔՈՒԻ
Սարի հովիտը բռնի գրաւելու համար

— oo —

ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Պ. Նօքս, Սարի երկրամասին անգլիացի կառավարիչը, որ նշանակուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, լուրջ մտահոգութեան մատնուած է, Գերմանիոյ բռնած դիրքին առթիւ, եւ մանաւանդ Տոքթ. Կէօպէլսի վերջին ճառէն ի վեր: Կառավարիչը նամակ մը գրելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, անոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ կացութեան մասին: Այս դիմումին անմիջական շարժառիթը այն է որ, վիճելի շրջանին ոստիկանական պաշտօնեաները քաղաքական բանաձեւ մը քուէարկած են, քաջալերուելով Գերմանիոյ բռնած դիրքէն: Կառավարիչը երկիւղ կը յայտնէ թէ անկարելի չէ որ բռնի փորձ մը կատարուի, վիճելի շրջանին իշխանութիւնը փոխելու համար:

Ապրիլ 19ին, 60 ոստիկանական պաշտօնատարներ միաձայնութեամբ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կը դատապարտէ գերման տարրեր ոստիկաններու զինուորագրութիւնը, քանի որ անոնք պիտի ծառայեն օտար իշխանութեան մը: (Կ'ակնարկէ Ֆրանսայի):Այս որոշումը առաջին անգամ հաղորդուեցաւ Պերլինի ռատիօ կայանէն եւ տարածուեցաւ ամէն կողմ: Կառավարիչը դիտել կուտայ թէ վերջերս աւելի որոշ եւ վրդովիչ հանգամանք ստացած են ներքին դաւադրութեան մը գրոյցները: Եւ կ'աւելցնէ.— Մինչեւ հիմա մեծ կարեւորութիւն չտուինք այդ գրոյցներուն, բայց այսուհետեւ չենք կրնար անտեսել զանոնք: «Ամէն օր աւելի յաճախադէպ կը դառնան այս կարգի գրոյցները, զանազան աղբիւրներէ, եւ կը ձգտին դառնալ ծրագիրներ, որոնք որքան ալ արտառոց թուին, ցնորական չեն այլ եւս, ներկայ պարագաներուն մէջ»: Կառավարիչը կը յայտնէ թէ կարգ մը փաստեր ունի գաղտնի գործունէութեան մասին եւ կը խնդրէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել:

ԵԵՄԷՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

»»»··«««

ԻՏԱԼԻԱ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

Դամիէէն կը հեռագրեն թէ Իմամ Եահեայի հետեւորդները մոլեռանդական կերպէ մը բռնուելով, կարգ մը ձախողանքներ պատճառեցին Իպն Սէուտի բանակին: Զրոյցի մը համաձայն, Հիճազի թագաւորին բանակը ոչ միայն ետ մղուած է Սաատէի մօտ, այլ եւ կորսնցուցած է 2000 մեռեալ, 9 զրահապատ ինքնաշարժ, 32 թնդանօթ եւ 360 ուղտ: Այս վերջին կորուստը կենսական հարուած մըն է, քանի որ ուղտերն են հաղորդակցութեան ամէնէն թանկագին միջոցը՝ անապատին մէջ: Դարձեալ միեւնոյն լուրին համաձայն, Իպն Հայի մօտ քսան զրահապատ ինքնաշարժներ խորտակուած են կատղած Եէմէնցիներուն կողմէ, որոնք յաջողած են գերի բռնել 450 զինուորներ: Վախ կայ որ այս գերիները չարաչար սպաննուին արաբական վայրագութեան մասնագէտներու կողմէ: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Իմամ Եահեայի որդին Վէհապիներուն վրայ յարձակած է Հաւէյտայի հիւսիսակողմէն, բէնելով դէպի հարաւ:

Լոնտոնի թերթերը առ այժմ վերապահութեամբ կը հրատարակեն այս լուրերը, քանի որ կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին եւ անհնար է ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ օրը օրին

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Իպն Սէուտ պայմաններ առաջարկած է Իմամ Եահեայի, հաշտութիւն կնքելու համար: Միւս կողմէ իր զինուորները կը շարունակեն յառաջանալ Հաւէյտայէն, լեռնէ լեռ սուրալով եւ ահագին աւար բռնելով:

⁂ Հռոմէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.— Այստեղ լուրջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Արաբիոյ դէպքերուն: Այս պարագան զարմանալի չէ, երբ նկատի առնենք որ Իպն Սէուտի վերջնական յաղթանակը ամբողջովին պիտի կերպարանափոխէ Կարմիր ծովու քաղաքական կացութիւնը: Ատէնի բրիտանական ստացուածքէն յետոյ, Էրիթրէի իտալական գաղթավայրը ռազմագիտական ամէնէն մօտ շրջանն է: Ֆաշական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր Իտալիա քաղաքական մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ այս շրջանին մէջ, տարածելով իր ազդեցութիւնը եւ թափանցումը: Այս առաջադրութեամբ, Իտալիա կարեւոր համաձայնութիւններ կնքած է Կարմիր ծովու արաբական պետութեանց հետ: 1926 սեպտեմբերին բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ Եէմէնի մէջ: 1927ին Եէմէնէն պատուիրակութիւն մը Իտալիա եկաւ եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: 1932ին բանակցութիւններ սկսան եւ յաջողութեամբ վերջացան Իպն Սէուտի հետ, որուն տղան Հռոմ եկաւ եւ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ: Միեւնոյն ատեն Իտալիա ջանաց զարգացնել Էթրիթրէի առեւտրական յարաբերութիւնները արաբական երկու պետութեանց հետ, եւ յաջողեցաւ, մանաւանդ Եէմէնի մէջ որ դրացի է իր գաղթավայրին: Շատ մը իտալահպատակներ գացին հաստատուեցան Հաւէյտայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, մասնաւորապէս քարիւղի եւ սուրճի առեւտուրով զբաղելու համար: Ահա թէ ինչու Իտալիա մտահոգ է Իպն Սէուտի յառաջխաղացութենէն, որ կը տարածուի Մէքքէէն մինչեւ Ատէնի շրջանը: Այս մտահոգութեամբ էր որ Իտալիա երեք պահակածաւեր ղրկեց Հաւէյտա, պաշտպանելու համար իր հպատակներուն կեանքը եւ ստացուածքը: Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Իպն Սէուտի զօրքը Հաւէյտա մտնելու պէս աւարառութեան ձեռնարկեց: Անոր վրայ 40 իտալացի նաւաստիներ ցամաք ելան, ինչպէս եւ անգլիական ջոկատ մը:

Իտալական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Եէմէնի իմամին վիճակը այնքան ալ ծանր չէ: Իպն Սէուտի զօրքը կացութեան տէր է դաշտերուն մէջ, բայց այժմ կռիւը կը շարունակուի լեռներուն մէջ, որոնք թանկագին դիրքեր են պաշտպանութեան համար: Թուրքերն ալ ամէն անգամ որ գործողութեան կը ձեռնարկէին, չէին սպեր ամբողջովին գրաւել Եէմէնը, որովհետեւ ժողովուրդը հրասակային կռիւներ կը մղէր անողորմաբար, լլկելով բանակները:

Առ այժմ չէզոք դիրք բռնած են ինչպէս Անգլիան եւ Իտալիան, նոյնպէս Ֆրանսան, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի այս դէպքերուն, երբեւ չահակից պետութիւն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԵՑԷՔ

Ֆրանսական կարգ մը թերթերու հետ, վերջերս Թաշն ալ գլուխ մը բացաւ, քերականական սխալները, անճոռնի բացատրութիւնները եւ օտարաբանութիւնները հարթելու համար:

Երբ այնքան բարձր զարգացումով, ակադեմիաներով եւ անծխտելի հեղինակութիւններով ապահովագրուած լեզու մը անգամ ամենօրեայ ուշադրութեան եւ պաշտպանութեան կը կարօտի, ո՞ւր կը մնայ մեր տալանգիր «մեծատաքանչ»ը…

Ամէն ազգի մէջ ալ, կենդանի լեզուի մշակման եւ զարգացման ամէնէն զօրաւոր ազդակը առօրեայ մամուլն է:

Բայց, միեւնոյն ատեն չարիք մըն է մամուլը, երբ կը գտնուի անհոգ, ապիկար կամ անխիղճ ձեռքերու մէջ:

Դժբախտաբար, այդ չարիքը օրէ օր կը շեշտուի մեր մէջ: Ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ արտասահմանի մէջ:

Բազմաթիւ թերթեր այլ եւս ջուրին տուած են հայերէնը: Թողունք յօդուածները ու խմբագրականները, նոյն իսկ պարզ լուրերու շարադրութիւնը կամ թարգմանութիւնը սիրտ կը խառնէ:

Տակէ տակ, բստ բախտի կը շարուին բառեր, բացատրութիւններ, ատանց ո՛ր եւ է ենթադրել կամ ուշադրութեան:

Այն աստիճան որ, երբ արտասովոր յօյմներ կատարել ուզես, հարկադրուած ես վերէն վար սրբագրել կամ նորէն խմբագրել:

Առ այժմ անուններ չեմ տար, բայց եթէ բան գործ ընեմ եւ ծաղկաքաղ մը կատարեմ, այդ ալ պիտի ընեմ:

Ունինք թերթ մը, որ ընտրութեան մը առթիւ ամբողջ մէկ ամիս չկրցաւ կամ չուզեց անդրադառնալ թէ՝ «պալոթաժ»ին կ'ըսենք «համեմատական», «փրոժէ»ին՝ ծրագիր:

Նոյն թերթը կը շարունակէ գրել՝ «Ալյաուլիթներ», որ «Ալէվի»ներուն ֆրանսերէնն է, կամ «Մարոնիթ», որ ամէնուս գիտցած «Մարոնի»ն է:

Ուրիշ թերթ մը վերջերս կը գրէր — «երկաթուղայիններու գործադուլը»:

Անշուշտ բսել կ'ուզէ «երկաթուղիի պաշտօնեաներ», որ թէեւ երկար, բայց հայերէն է, մինչեւ որ կարենանք ստեղծել բառ մը՝ «շըմինօ»ին համար:

Դեռ ի՞նչ զոհարներու կը հանդիպիմ, ամէն օր…

Ամէնէն կսկծալին այն է որ, այս վրիպումները ընդհանրապէս կը կատարուին ոչ թէ անգիտութեամբ, այլ անհոգութեամբ: «Այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ»:

Ո՛չ, սիրելի պաշտօնակիցներ, ո՛չ:

Վ.Ա.Հ.

Իտալիա կ'աւելցնէ իր ծովային ուժը

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրատարակեց ծովային նիւթացոյց, որ 480 միլիոն լիրէթի յաւելում մը կը ցուցնէ, 1935—40 տարեշրջաններուն համար: Ամէնէն խոշոր գումարը, 150 միլիոն, պիտի ծախսուի 1936—37ին: Այս առթիւ արքայական հրամանագիրը կը շեշտէ թէ «բացարձակ եւ սահմանակակն» անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէր յաւելումը, սակայն չի բացատրեր թէ ինչպէս պիտի ծախսուին նոր վարկերը: Դատելով թագաւորին վերջին ճառէն, հաւանական է որ սահմանուած գումարին մեծ մասը գործածուի նոր մարտանաւերու շինութեան:

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մերձեցումը

Պ. Եէվթիչ, Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը, վերջացուց իր այցելութիւնը Սոֆիայի մէջ: Թէեւ պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնները միայն տնտեսական հարցերու շուրջ կը դառնային, բայց իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ բանակցութիւններ կատարուած են ոչ — յարձակման դաշինքի մը մասին: Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը սկզբունքով ընդունած է այդպիսի դաշինքի մը ծրագիրը, կարգ մը վերապահումներով: Հաւանական է որ դաշինքը կնքուի մօտերս, հարթելով երկու երկիրներու մերձեցման ճամբան:

Անգլիա եւ Զինաթափութեան խնդիրը

Անգլիոյ դահլիճին զինաթափութեան մասնախումբը նիստ գումարեց առջի օր, ճշդելու համար կառավարութեան ուղեգիծը, քանի որ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի մայիս 29ին: Դեռ որոշ եզրակացութեան մը չեն յանգած: Դահլիճը ինքն ալ դեռ չէ ճշդած իր վերջնական դիրքը, բայց բոլորն ալ համաձայն են որ միջին ճամբայ մը գտնուի: Կամ այն է որ Անգլիա նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, եւ կամ պիտի չէզոքանայ, շարունակելով իր վերազինումը, մանաւանդ օդանաւային ճակատին վրայ:

Այս առթիւ, Լոնտոնի թերթերը ուշագրաւ լուր մը կը հաղորդեն: Հնդկաստանի իշխանները, որոնք արդէն կայսերական հեծելազօրքի եւ հետեւակազօրքի գունդեր կը պահեն, որոշած են 70 օդանաւային տորմիղ հաստատել, 500 օդանաւերով, Հնդկաստանի պաշտպանութեան համար: Կ'ըսուի թէ շատ մը հնդիկ իշխաններ գրգռուած են ճափոնցիներու գործունէութենէն, եւ կ'ուզեն պատրաստ գտնուիլ:

⁂ Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, Փարիզ եկաւ: Այստեղ յուրջ խորհրդակցութիւններ կատարելէ յետոյ, պիտի անցնի Ժընեւ:

Ծրագիր Ալէքսանտրէթի ճահիճները չորցնելու համար

Սուրիոյ եւ մասնաւորապէս Ալէքսանտրէթի սանճագին համար տնտեսական շատ կարեւոր ծրագիր մը կը զբաղեցնէ մարզպանութիւնն ու սուրիական կառավարութիւնը.

Ալէքսանտրէթի սանճագին կարեւոր մէկ մասը, Գրըգ խանի եւ Անտիոքի միջեւ ընդարձակ տարածութիւն մը ջուրով ողողուած է, կազմելով Ամըգի լիճը. Բազմաթիւ ջուրի ակեր կը հոսին այդ լճին մէջ, որ հաղորդակցութեան մէջ է նաեւ Որոնդոս գետին հետ: Ժամանակին, այդ տարածութիւնը որ այսօր ջուրին տակ մնացած է եւ ընդարձակ ճահիճներ կազմած, կը ներկայացնէր բերրի դաշտեր: Դեռ կանգուն կը մնան աւերակները, որոնք ցոյց կուտան այդ պարագան:

Տարիներէ ի վեր այս լճի չորացման ծրագիրը մէջտեղ դրուած է եւ ուսումնասիրութեան նիւթ դարձած: Սանճագի վարչական խորհուրդը պատրաստուած ծրագիրը ղրկած էր մարզպանութեան: Երկրագործական նախարարութիւնն ալ իր կարգին զանազան ծագիրներ մշակած ըլլալով այդ լճի չորացման շուրջ, սկսած է բանակցիլ մարզպանութեան հետ: Ըստ մասնագէտներու վերջին քննութեանց, շատ մեծ գումարներու չի կարօտիր այդ ծրագիրը:

Կը յուսացուի որ համաձայնութիւն մը գոյանայ Երկր. նախարարութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՈՒԽՏՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին Ենկիւրի այցելութիւնը կարելի է ըսել հիմնովին փոխեց Պալքանեան ուխտին բնոյթը: Աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ փոխեց զայն ստորագրող պետութեանց փոխադարձ դիրքերն ու յարաբերութիւնները:

Այս փոփոխման միակ ու գլխաւոր պատճառը Վենիզելոսի յարուցած աղմուկն ու ցոյց տուած ընդդիմութիւնն է, անշուշտ:

Մեզ համար այդ ուխտը հետաքրքրական է մէկ տեսակէտէ .— որովհետեւ Թուրքիա մասնակից է անոր:

Այդ շահագրգռութիւնը աւելի մեծցաւ այն օրէն ասդին, երբ պարզուեցաւ որ այդ ուխտը ունի նաեւ զինուորական — պատերազմական նախատեսութիւններ: Նոյնիսկ, հետզհետէ պարզուեցան գաղտնի ու լրացուցիչ համաձայնագրի մը տրամադրութիւնները.

Հազիւ բանակցութիւնները վերջացեր էին ու կողմերը համաձայներ, Ենկիւրի պատճառներ ունեցաւ, սակայն, խռովուելու

Ատոր առաջին ապացոյցը, ինչպէս յայտնեցաւ, Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին տուած հապճեպ այցելութիւնն է Ենկիւրի

Պաշտօնական ցեկոյց մը, որ հրատարակուեցաւ այդ առթիւ, կը հաստատէր թէ՝ «Թուրք պետական մարդոց եւ Եվթիչի միջեւ կատարուած խօսակցութեանց ընթացքին ուսումնասիրուած են ոչ միայն յոյն ընդդիմադիր հոսանքի դիրքը, այլեւ այն մեկնաբանական յայտարարութիւնը զոր ըրաւ, երեսփոխանական ժողովի եւ ծերակոյտի առջեւ, Ցուլտարիսի կառավարութիւնը »:

Միթէ կ'ըլլար, ի հարկէ, տառացիօրէն կառչիլ նման ցեկոյցներու, որոնք, առանց բացառութեան, ճշմարտութեան քիչ մաս մը կ'ունենան իրենց մէջ.

Հետեւելով, ուրեմն, լոկ դէպքերուն, հարկ կ'ըլլայ եզրակացնել, որ Ենկիւրի եւ Պելկրատ լուրջ պատճառներ ունեցան անմիջապէս ու մասնակի բանակցութեան:

Այդ անապարանքին առաջին պատճառը այն է որ յիշեալ երկու մայրաքաղաքները խորապէս յուսախաբ ու թերահաւատ են, այլեւս, Աթէնքէն, նոյն թերահաւատութիւնը ունի նաեւ Պուքրէշը: Այս պարագան ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ, երբ աչքի առջեւ ունենանք Վենիզելոսի պատճառաբանութիւններն ու անոր դէմ Ցալտարիսի երկար վարանումները:

Պալքանեան ուխտը կ'ընդգրկէր որոշ ժամանակաշրջան մը եւ նկատի կ'առնէր կարգ մը հաւանականութիւններ: Եւ, կանխելու համար այս վերջինները, ուխտակից պետութիւններուն կ'ապահովէր փոխադարձ օժանդակութիւն մը:

Արդ, Ցալտարիսի նախկին վարչապետը հրապարակաւ ու անվարան յայտարարեց թէ Ցունաստան ոչ ի վիճակի է ոչ ալ շահ ունի նման յանձնառութիւն մը ստորագրելուն մէջ:

Անշուշտ, ամէն երկրի մէջ կան ընդդիմադիրներ եւ կառավարութեան այս կամ այն որոշման դէմ ընդդիմութիւններ: Եւ սակայն, Ցունաստանի պարագան բոլորովին ուրիշ է Իսկ Վենիզելոսի ընդդիմութիւնը բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ: Ենկիւրի եւ Պելկրատ շատ լաւ գիտեն թէ Վենիզելոսեան հոսանքին ընդդիմութիւնը, որուն համակարծիք են նաեւ ուրիշներ, կրնար վաղը բոլորովին անզօր դարձնել ստորագրուած ուխտն ու յանձնառութիւնները:

Անկէ զատ, Վենիզելոսի եւ Մաքսիմոսի տեսակէտներու տարբերութիւնը երեւան կը հանէ այլ ծալքեր: Ցունաստանի կառավարական տարրերը կ'առաջնորդուին այն տեսակէտէն որ եթէ Ցունաստան ձեռք քաշէ Պալքանեան ուխտէն, սաքթ տուած պիտի ըլլայ որ իր կռնակին վրայ իրարու ձեռք երկարեն Պելկրատն ու Սոֆիան: Այս տեսակէտին հիմնաւորման ծառայեցին այն մերձեցումները զորս ունեցան վերջերս Պուլկար եւ Սերպ զանազան շրջանակներ: Ցալտարիս ու իր գործակիցները կը պատճառաբանեն թէ երկու սլաւ երկիրներու գործակցութիւնը կրնայ ձգտիլ Սելանիկը ապահովելու Եուկոսլաւիոյ, իսկ Գավալան՝ Պուլկարիոյ: Եւ կ'աւելցնեն թէ Ցունաստան այժմ սաստկապէս կը մտահոգուի Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցումէն:

Թուրքիոյն ուխտը, հետեւաբար, կ'ըսեն անոնք, առաջին պատնէշն է ատոր դէմ. Պալքանեան ուխտը՝ երկրորդը.

Վենիզելոս բացարձակապէս անկարելի կը նկատէ նման վտանգ մը: Անիկա ոչ միայն անհնար կը գտնէ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ այդքան սերտ կապ մը, քանի որ անոնք ունին Մակեդոնիոյ կնճիռը, այլ եւ կը խորհի թէ Եուկոսլաւիա երբեք պիտի չփորձէր նման արկածախնդրութիւն մը՝ որ պիտի ծառայէր թէ Պուլկարիան զօրացնելու եւ թէ իր դէմ նոր թշնամիներ հանելու (Ցունաստան եւ Իտալիա) երբ ինք ներքնապէս բաւարար չափով ամուր չէ, տրուած ըլլալով որ Խրուաթներն ու Սլովէնները տեւապէս անհանդարտ են իր սահմաններուն մէջ:

Պէտք չէ անտեսել այն պարագան որ այս բոլոր մեկնութեանց եւ մտահոգութեանց ետին թաքնուած է ուժ մը — կամ ուժեր — որոնք իրենց թելադրութիւններով ու նպատակներով կը խթանեն կողմերը՝ զանոնք մղելով աջ կամ ձախ:

Տրուած պարագային, ուշադրութեան արժանի ամենակարեւոր ուժը Իտալիան է: Վենիզելոս, որ երբեք մտահոգուած չէ սլաւական դիտումներէ, լրջօրէն մտահոգ է, սակայն, Իտալիայէն Մտահոգ է, անշուշտ, միայն այն պարագային համար, երբ Ցունաստան, որպէս մէկը Պալքանեան ուխտը ստորագրողներէն, ստիպուած պիտի ըլլայ զէնք շարժելու՝ Իտալիոյ եւ անոր գործակցող Պալքանեան պետութեան մը դէմ: Ան, իր մէկ յօդուածին մէջ, կը թուէ, նոյն իսկ, թէ Ցունաստան անկարող պիտի ըլլայ զօրաշարժ մը յաջողցնելու: Ինչպէս նաեւ անզօր՝ ինքզինքը պաշտպանելու որպէս ծովային պետութիւն:

Ուրեմն, կրկին Հռոմն է, գլխաւորաբար, այս բոլոր իրարանցումներուն ու բանակցութեանց լծակը կամ զսպանակը: Հռոմը, որ հաւասարապէս կը մտահոգէ Ենկիւրին ու Պելկրատը: Տարակոյս չկայ, որ առաւելապէս երկիւղի մէջ է Թուրքիան: Այդ երկիւղն էր որ զինքը մղեց իր կողքին ապահովելու Ցունաստանը Եւ երբ տեսաւ որ չափազանց ջուր կը մնացնէ այդ ապահովութիւնը, սրտպղտոր, Ենկիւրի հրաւիրեց Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը

Նուազ ուշագրաւ չէ այն պարագան որ Եվթիչ, հազիւ մեկնած Ենկիւրիէն, այս օրերս կ'այցելէ Սոֆիա: Կատարուած մեկնաբանութիւններէն մէկ քանի որոշապէս կը պարզուի որ Ենկիւրի եւ Պելկրատ, յուսախաբ, այլեւս, Աթէնքէն, կ'ուզեն սիրաշահիլ Սոֆիան: Այսինքն՝ գոնէ կանխել կամ մեկուսացնել այն Պալքանեան պետութիւնը որ, ոչ — պալքանեան պետութեան մը հետ իրենցմէ մէկուն կռուի բռնուած պարագային կրնայ յարձակիլ ուխտը ստորագրող պետութեան վրայ, ինչպէս կը նախատեսէ ուխտը:

Անշուշտ, առ այժմ կանխահաս է ըսելու համար թէ Պուլկարիա ինչ դիրք պիտի բռնէ: Նուազ հաւանական չէ որ Ենկիւրի եւ Պելկրատ փորձեն սպառնալ, այս ձեւով, Աթէնքի, այս վերջինը պարտադրելու համար որ հաւատարիմ մնայ ուխտին:

Այսպէս կամ այնպէս, յստակ ու անժխտելի է, այլեւս, որ Թուրքիա մեծապէս մտահոգուած է իտալական յարձակումի մը հաւանականութենէն: Կարծէք, օր օրի աւելի մօտ կը զգայ այդ յարձակումը: Եւ օր օրի աւելի իրար կ'անցնի Ենկիւրիէն օտար թերթի մը տրուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ, Ըսմէթ փաշա արդէն իսկ աւելի զգալի կերպով կը հակի Ռուսիոյ, ուզելով կանխել ամբողջովին անոր, որովհետեւ « իտալական վտանգը ալ աւելի մօտ է. իսկ Անգլիան արդէն իսկ դէմ է իրեն »:

Այս հեռագրէն զեղչելով Անգլիոյ վերաբերեալ մասը, մեր առջեւ կը մնայ իտալական վտանգի մը իրողութիւնը, որուն կը վկայեն ոչ թէ ենթադրութիւններ, այլ բունիսկ դէպքերը:

Մ. Քէմալի քննութիւնները՝ փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ մասերուն մէջ եւ Տարտանէլը ամրացնելու մասին Թուրքիոյ վերջերս կատարած փորձերը ամէնէն յատկանշականներն են այդ դէպքերէն:

Վ.Ի.

ՀՐԱՅՐԻ ՕՐԸ

Կիրակի, մայիս 6ին կէս օրէ վերջ, Սալ տը Ժէօկրաֆի մէջ, Մարսէյլի «Հրայր» խումբին նախաձեռնութեամբ կատարուեցաւ Տարոնի յեղափոխական առաջնորդ եւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան երկրի սիւներէն մէկուն՝ Հրայրի մահուան 30ամեակի հանդէսը: Բեմին վրայ զետեղուած էր Հրայրի մեծադիր նկարը, եռագոյնով շրջանակուած:

Կը նախագահէր ընկեր Վահան Փափազեան (Կոմս), որ անձամբ տեսած է Հրայրը եւ որ երբ վերջինս կը ղեկավարէր Սասնոյ եւ Մշոյ դաշտի ազատագրական պայքարը, նոյն ժամանակաշրջանին կը գործէր Վասպուրականի մէջ: Ընկեր Փափազեան հետեւեալ խօսքերով կատարեց բացումը.

— «Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, 30 տարի առաջ, Տարոնը յեղափոխական շարժման մէջ էր: Հոն կը գտնուէր մեր մարտական բնօրանը: Երկուքուկէս ամիս Սասունը պայքարեցաւ Թրքական 10,000 բանակին դէմ եւ հակառակորդի գերազանց ուժերու առջեւ տեղի տուաւ, երբ այլ եւս կռուիլ շարունակելու միջոցները սպառեցան: Պատմական այդ հերոսամարտի զոհն էր Հրայրը: Երբ ան ինկաւ Անտոքի ստորոտը, ամէնէն մեծ հարուածն էր, որ կրեց ըմբոստ ժողովուրդը: Որովհետեւ Հրայրը կը հանդիսանար շարժման ղեկավարն ու ոգին: Այդ օրերուն ես Վան կը գտնուէի: Ապստամբ ընկերները հաղորդելով մեզ Հրայրի մահը, յուսահատ ու կսկիծով կ'աւելցնէին, թէ այլ եւս ո՞վ պիտի ներշնչէ պայքարի ոգի ու յաղթանակի հաւատք...

Թէ ինչ արժէք կը ներկայացնէր Հրայրը եւ թէ ինչպիսի խոշոր կորուստ էր ան մեզի համար, ցոյց կու տան այն բազմաթիւ երգերը, որ հիւսեց ժողովուրդը Սասնոյ ապստամբութեան եւ Հրայրի շուրջ եւ որոնք 30 տարիներու ընթացքին կ'երգուին յետագայ սերունդներու կողմէ: Հրայրի գործակիցներու մեծագոյն մասը ինկաւ պայքարի ճանապարհին եւ այսօր շատ քիչերը դեռ ողջ են: Տասը օր առաջ, Մարսէյլի մէջ, մենք դժբախտութիւնն ունեցանք կորսնցնելու նաեւ այդ հերոսներու մեծագոյն երգիչը՝ ընկ. Վարանդեանը: Պահ մը ոտքի ելլելով, յարգենք անոր յիշատակը (Ներկաները երկիւղածութեամբ ու թախիծով ոտքի կ'ելլեն).

Հրայրի հմայքին տակ կ'ապրէր ոչ միայն Սասնոյ եւ Մշոյ դաշտի հայութիւնը, այլեւ անոր հեղինակութիւնը կը տարածուէր նաեւ Քիւրտերու եւ Թուրքերու վրայ: Մանաւանդ Քիւրտերը կը պաշտէին զինքը: Հրայրը, Տարոնի երկու ուրիշ մեծ յեղափոխականներու՝ Վարդան Վարդապետի եւ Գէորգի հետ միասին կը կազմէին կուռ եռրորդութիւն մը որ եւ իր ուսերուն վրայ կը տանէր այդ շրջանի ազատագրական պայքարի ամբողջ բեռը: Մանաւանդ Հրայրը, որ թէեւ սկզբնական շրջանին որ եւ է կուսակցութեան չէր պատկաներ, բայց հիմը դրած էր ազատագրական պայքարի, յեղափոխական սաղմերը տարածած ամէնուրեք եւ առատ հող պատրաստած ապագայ կուսակցութիւններու համար: Հրայրը շատ ուշ գիտցաւ, որ գոյութիւն ունին Հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւններ: Սկիզբը յարեցաւ Հնչակեաններուն եւ երբ 1895ին Արամ Արամեանի հետ Կովկաս եւ Պալքաններ անցաւ, աշխատեցաւ նոյն նպատակին ծառայող այդ երկու կուսակցութիւնները միացնել: Սակայն, տեսնելով որ Հնչակեաններ երկրի մէջ հող չունին, անցաւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան շարքերը եւ մինչեւ մահ գործեց անոր փառապանծ դրօշին տակ:

Հրայրը մարտիկ չէր, բայց մարտիկներու ղեկավարն ու հոգին էր: Ան խաչակիր մըն էր, որ Ցիսուսի նման առանց դժգոհանքի կրեց իր պաշտած ժողովուրդի ծանր խաչը դէպի Հայ Գողգոթան եւ երջանկութիւնը գտաւ վեհ գաղափարի ճանապարհին զոհաբերուելու մէջ: Հրայրը ջերմ հաւատացող մըն էր հայ ժողովուրդի կարողին եւ յոյսեր չկապելով օտարներու օգնութեան, կը հաւատար թէ Տարոնը կրնայ փրկուիլ ապաւինելով իր սեփական ուժերուն: Նոյն հաւատքով տոգորուած էր ժողովուրդը Հրայրի հանդէպ եւ իր բոլոր ցաւերով ու հոգերով միայն անոր կը դիմէր: Հրայրը ժողովուրդի իսկական առաջնորդ մըն էր եւ գերբնական այնպիսի կարողութիւն մը ունէր իր մէջ, որ երբ զարնուեցաւ, երկար ժամանակ ժողովուրդը չէր ուզեր հաւատալ թէ մեռած է: Այդ համոզումն էր, որ դեռ երկու ամիս պահեց ապստամբները զինադրական կռուը: Իսկ ճշմարիտ հերոսներն անոնք են որ ժողովուրդի համար անմահ են: Հրայրն այդ անմահներէն է»:

Բացման խօսքէն յետոյ Օր. Մելինէ Օսմանեանը իր գեղեցիկ ձայնով մեծ յաջողութեամբ արտասանեց Ցովհ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը: Ընկեր Նախագահը յայտարարեց թէ ընկեր Վարանդեանի մահուան առթիւ, ի նշան սուգի, գեղարուեստական բաժինը ջնջուած է: Ապա կարգով խօսեցան ընկերներ Սեդրակ Սասունի եւ Վրացեան: Բարեխիղճ ուսումնասիրութեամբ պատրաստուած այդ ճառերը, որ յստակ գաղափար մը տուին Հրայրի արժէքին, գործին ու կատարած դերի մասին, պիտի հրատարակուին առանձին:

«Հրայր» խումբին կողմէ ընկեր Օսմանեանը կարդաց հետեւեալ ուղերձը.—

«Մարսէյլի «Հրայր» խումբը հպարտ է, որ կը կրէ հայ ազատագրական շարժման եւ յեղափոխական պայքարի ամէնէն մեծ ախոյեաններէն մէկուն՝ Հրայրի անունը:

Հ.Յ.Դաշնակցութեան մարտնչող ու անձնուէր փաղանգին մէջ, Հրայրն իր առանձնայատուկ տեղն ունի: Ծնած բուն ժողովուրդի ծոցէն, ան իր ամբողջ կեանքի ընթացքին չբաժնուեցաւ այդ ժողովուրդէն, անոր հետ մէկտեղ ճաշակելով վիշտն ու տառապանքը եւ իր, տակաւին երիտասարդ կեանքը, զոհաբերելով հայրենիքի ազատութեան մեծ գաղափարին:

Հրայրը արտայայտութիւնն էր հայ ժողովրդի բնազդին: Անոր գործունէութիւնն ու պայքարը կը մարմնացնէ ամբողջ Դաշնակցութիւնը: Ըլլալով միաժամանակ եւ ռազմիկ ու հրամանատար, եւ քարոզիչ ու գրող, ան նոյն վարպետութեամբ կը տիրապետէր զէնքին, խօսքին ու գրչին:

Հրայրը մեր այն գործիչներէն էր, որ սին պատրանքներով չէր տարուեր եւ ամբողջովին յոյսը դրած էր ժողովրդի սեփական ուժերուն վրայ: Եթէ ժողովուրդը կռուելով չկրցաւ փշրել անարգ ու ստրկական շղթաները, ապա զուր էր փրկութեան եւ ոչ մէկ յոյս

— Հայ ժողովո՛ւրդ, ազատութիւնը փնտռէ միայն կռուի մէջ.— ահա իր նշանաբանը, որով առաջնորդուեցաւ ինքը եւ այդ ոգիով ալ դաստիարակեց ու կազմակերպեց ժողովուրդը: Ան կ'ուզէր, որ ամէն Հայ Սերոբ — Աղբիւր դառնայ եւ զէնք ի ձեռին պաշտպանէ իր ինչքը, պատիւը եւ ազատութիւնը: Եւ Հրայրին շնորհիւ էր որ Սասնոյ ապստամբութեան օրերուն հարիւրաւոր Սերոբներ ասպարէզ իջան:

Սակայն, կռուի անձէն Հրայրը գինովցած չէր: Լուրջ եւ հեռատես, ան կազմակերպական դանդաղ ու յամառ աշխատանքի կը լծուէր եւ ասպարէզ կ'իջնէր միայն այն ատեն, երբ գիտէր թէ ապարդիւն չպիտի անցնին եղած զոհերն ու զոհաբերութիւնները:

Հրայրի տեսակէտն այն էր թէ համբերութեան ու տոկունութեան ժամանակաշրջանին, պէտք է պայքարիլ խելքով ու աշխատանքով, իսկ կռուի պարագային պէտք է պատրաստ ըլլալ հերոսի նման: Այդպէս էր ինքը եւ այդ ձեւով ալ կը տանէր իր ծանր պատասխանատու աշխատանքը:

Տարոն — Տուրուբերանի ժողովուրդը կ'աստուածացնէր Հրայրը եւ ան ալ իր կեանքին իմաստը կը գտնէր յանուն ժողովրդի ազատագրման տարած իր պայքարի ու գործունէութեան մէջ: Հրայրը բառին լայն առումով իսկական ժողովրդական առաջնորդ մըն էր:

Իբրեւ առաջնորդ ան պայքարեցաւ ու ինկաւ կռուի ճանապարհին: Սակայն յարատեւ կռուի, տոկունութեան ու հաւատքի իր ձգած աւանդները տակաւին կենդանի են: Նոյն աւանդներով կ'առաջնորդուի ներկայիս այն հզօր կուսակցութիւնը, որու գրկին մէջ հասակ նետեց ու անմահացաւ Հրայրը

Հաւատարիմ այդ աւանդներուն, «Հրայր» խումբի անդամներս երջանիկ ենք, որ կը պատկանինք կուսակցութեան մը որ Հրայրներ է տուած հայկական պատմութեան»:

Հանդէսը փակելէ առաջ, նախագահին հրաւէրով, ընկ. Ջամալեանը յարգանքի քանի մը խօսք ըսաւ ընկ. Վարանդեանի յիշատակին:

Հրայրին նուիրուած հանդէսի կապակցութեամբ, ընկ. Ջամալեանը կանգ առաւ Վարանդեանի հերոսապաշտ գծին վրայ: Գեղեցկօրէն լուսաբանեց, թէ ինչո՞ւ Վարանդեանը հայ յեղափոխութեան մեծագոյն հերոսագիրը դարձաւ: Նախ, որ առանց հերոսական դրուագներու հայ ժողովրդի պատմութիւնը ամայի անդաստան պիտի մնար: Վեր հանելով հերոսները եւ անոնց դիւցազնական գործերը, ընկ. Վարանդեանը կ'ուզէր որ ներկայ սերունդը իր ներշնչումն ու ոգեւորութիւնը անոնցմէ առնայ եւ նոյն ուղիով ընթանայ: Երկրորդ, Վարանդեանի հերոսապաշտութիւնը կը բխէր անոր անհուն ընկերասիրութենէն: Եւ ընկ Ջամալեանը քանի մը յուզիչ դէպքեր պատմելով, ցոյց տուաւ Վարանդեանի անկեղծ, դուրգուրալից ու հոգածու ընկերասիրութիւնը: Ցաւոյ մաղթեց, որ մեր երիտասարդութիւնն իր գործի ներշնչումը առնելով Հրայրէն, ոգեւորուի նաեւ Վարանդեանի գրիչով:

Ա.Ա.

Ա. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Օտար հասրնտիր բազմութիւն մը, խանդավառ ու անհամբեր, եւ մէկ — երկու տասնեակ երաժշտասէր Հայեր — ինչպէս կը գուշակէի արդէն — ահա Խոարի գեղեցիկ սրահին պատկերը, անցեալ գիշեր:

Աղազարեան Փրանսացի հիացողներու հաւատարիմ ընտրանի մը ունի որ ամէն տարի ուխտաւորներու պէս երկիւղած ու լուրջ, կուգայ հաղորդուիլ իր ջութակին լարերէն ծորող ներդաշնակութիւններէն.

Աղազարեան գիտէ մասնաւոր խնամքով ու ճաշակով պատրաստել իր յայտագիրները.

Զանազան խառնուածքներէ կազմուած համանուագ մըն էին անոնք, պահելով միութիւն մը՝ սոսյդ ներդաշնակութեամբ:

Ցայտագրին առաջին կտորը եղաւ Վիվալտիի «Քօնչէռթօ ան ռէ մինէօռ», դաշնակի եւ երկու ջութակի համար: Աղազարեան այդ առթիւ կը ներկայացնէր իր տաղանդաւոր եւ արդէն նշանակելի կարողութեան հասած աշակերտուհին՝ Օր. Ժէամէն ժան:

Վիվալտիի գմայլելի գործին առաջին «ալլէկրօ»ն կը պարունակէ շատ նուրբ ներդաշնակութիւններ՝ կազմուորումի դժուարին հանգոյցներով — առանց խրթին ըլլալու — պաշտելով երիտասարդ եւ համակրելի երանգ մը՝ նոյն իսկ ուժեղ ու խառնամբեր մասերուն մէջ:

Դաշնակին մասնակցութիւնը—կարեւոր մանաւանդ վերջին մասին մէջ, Օր. Իտա Փէռէնի շատ ուշադրութեան ու մտացի խաղարկութեամբ — խորապէս տպաւորիչ էր:

Երկրորդ մասը — «Լառկօ» — զգուանքի մը հրապոյրով թաթաւուն սկզբնաւորութիւն մը ունի, մելամաղձոտ կիսաձայներու հեծկլտացող եւեւէջներով, խանդաղատող, յանկարծ՝ զառնացած հոգիի մը խուլէն թառած վշտի թեթեւ, վախկոտ բողոքի մը զգլարումներով:

Վերջին «Ալլէկրօ»ն կենդանի, գարնանային շունչի մը ալիքները կը բերէ միրտին, կենսունակ, զուարթ նուագաւորութիւններու մէջ՝ կարեւոր տեղ մը յատկացնելով առաջին ջութակին, ուր Աղազարեան իր տաղանդին բոլոր նրբութիւնները եւ ույժը միանգամայն գիտցաւ արժեցնել:

Երկրորդ մասին մէջ կը գտնուէին «Ծիրանքէօռ»ի «Միսիլիէն» եւ «Թիկօտօն»ը, Լ. Օզէռի «Մատուիկայ»ը, եւ Մոցարտի «Ռօնտօ»ն:

Առաջիններուն մէջ հնամենի երգի մը — Թօշնած վարդի մը բոյրին պէս սրտառուչ — հրապոյրը կայ — արագ ու կենդանի միջանկեալով մը — զուտ թէքնիք դժուարութիւններով, ուր Աղազարեանի ճիգոտը, վարժ ու ճրկուն, ջրվէժի մը սահանքով հոսեցուց ներդաշնակութիւններուն ալիքները:

«Մատուիկայ»ը խորապէս հոգեցունց կտոր մըն է, ուր ջութակը «սուտոտինօ»ին տակ մարդկային հեծեծանքներ ունի, մոռցնել տալով մարդկային մասնրուգոյութիւնը գործիքի մը լարերուն վրայ, ուր զգացումները կը հասնին վերջաւորութեան գերագոյն նրբութիւններու:

Մոցարտի «Ռօնտօ»ն հոյակապօրէն վերարտադրուեցաւ երիտասարդ արուեստագէտին կողմէ, մերթ դժուարին ու բարդ՝ երբեմն սահուն ու ջինջ ներդաշնակութիւններով, որոնք լայն միջոց տուին անոր արժեցնելու իր տաղանդին բոլոր մասնայատկութիւնները — գերզգայնիկ բնութիւն, աւիւն եւ ոգեւորութիւն — խաղալով իր թանկագին գործիքին հետ.

Երեկոյթին գլխաւոր մասն էր նորակազմ Աղազարեան քառեակը:

Շուպէռթի «Աղջկան մը մահը» րէ մինէօռ, հոյակապօրէն վերարտադրուեցաւ երիտասարդ վարպետին եւ իր ընկերներուն կողմէն:

Սկզբնաւորութենէն իսկ մեծ հանճարի մը ուժեղ ու խորհրդաւոր շունչը կը զգացուի այդ կտորին մէջ Հերոսական շունչ մը՝ որ կը թաւալի, կը տարածուի լայնօրէն, թաւջութակին տալով տպաւորիչ նախադասութիւններ եւ շեշտեր, մելամաղձոտ ու երազուն՝ ինչպէս վարպետին ընդհանուր գիծը:

«Անտանթէ»ն եղաւ տպաւորիչ երգեցողի մը խորհուրդով եւ հոյակապ ներդաշնակութեամբ, խորազգացման մեղրածորան անուշութիւններով, քառոփէական օազմարաներու բոյրով Ցանկարծ առաջին ջութակին գմայլելի ոստոստուն շեշտերը կը միախառնուին պահ մը ընդհանուր համանուագի մը մէջ վերադառնալու համար նախկին ծծղուն շեշտերուն: Թաւջութակին վերապահուած է յետագային ափրամած ու հոգեցունց պար մը, որ միւս գործիքներու համանուագին մէջ պահ մը ամբողջացած վերստին կը ծաւալի, մեղմօրէն, հեռուէն, նուաղող հոգիի մը պէս:

Ցոյսի առկայծումի մը պէս հիմա առաջին ջութակն է, որ զարնանային թարմութեամբ երգ մը կ'երկնէ մնացեալ գործիքներուն խմբերգին մէջ, հոյակապ ներշնչումով մը գրուած այդ կտորի վերջին:

«Սքէրցօ»ն եւ «Փրէսթօ»ն մանաւանդ յայտնագործեցին նորակազմ խումբին ներդաշնակ նուագածութիւնը, ճշգրիտ ու արագ նախադասութիւններու մէջ, կտրուկ եւ ուժեղ, խոյանքներու եւ ճախրանքներու տպաւորիչ, ճնշիչ համախմբումներով ուր փոթորկող, բողոքող հոգիի մը կանչերը կը լսուին:

Թաւջութակին ոլորուն, խորունկ նօթերը զուարթ փոթորիկի մը արհաւիրքը կը բերէ միւս գործիքներու մտունչներուն եւ ժայթքումներուն մէջ.

Աշխարհ մըն է համակ մեծ վարպետին այդ պակուցանող կտորը, որուն մօտենալու համար անհերքելի արժէքներու իրաւունքով զինուած ըլլալու էր: Աղազարեանի քառեակը սատնակ մը տարիներու փորձառութեան տպաւորութիւնը տուաւ:

Շօշափելի էր նաեւ Աղազարեանի հեղինակած «Օրօր»ը, որու մասին գրած եմ ժամանակին, եւ որ ու եւ է եւրոպացի հեղինակի պատիւ կը բերէ իր կազմաւորութեամբ եւ յղացումի ճոխութեամբ, գերզգայնիկ հոգիի մը յաւագին շեշտերով, հայ հոգիին, հայ մօր օրօրին շեշտերը՝ եւրոպական ձեւաւորումին մէջէն:

Աղազարեան մասնաւորապէս կը զգայ եւ կը վերարտադրէ սպանիական երաժշտութիւնը, ու «Սարազատէ»ի եւ «Տը Ֆալլյա»ի «Թօմանս Անտալուզ»ը եւ «Տանս էսփանեօլ»ը — ինչպէս օտար քննադատներ յայտնած են — իրենց վերարտադրումին մէջ կը բաղդատուին հեղինակ Սարազատի կատարումին հետ:

Սպանիական ոսկի արեւը, անդական գոյներ եւ հոգին շռայլօրէն կը տարածուին Ֆալյայի գործին մէջ Վարպետին այդ գմայլելի եւ նոյնքան դժուարին գործը Աղազարեանէն աւելի հաւատարիմ եւ խորազգած թարգման դժուար թէ ունենայ:

Անզգամ հասարակութիւնը ծափողջոյններու տարափի մը տակ բոլորեց մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը զալ ու նուագել երեք կտորներ որոնցմէ յետոյ հիացողներու բազմութիւնը ողջագուրանքներու մէջ Լեկտրօրէն շնորհաւորեց զայն

Ներկաներուն մէջ ուշադրութեան առարկայ էր Աղազարեանի մեծ ուսուցիչ եւ ջութակահար Հայօն, որ համաշխարհային հռչակ վայելող «քառեակ»ի մը ղեկավարը եղած է ժամանակին:

Իր անվերապահ գնահատումը մեր հայրենակցին նոր կազմած «քառեակ»ի մասին, եւ իր արդար հպարտութիւնը՝ իր աշակերտին յաջողութեան համար, անհերքելի փաստ է Աղազարեանի բացառիկ տաղանդին:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊՈՍԹԸՆ, 3 մայիս.— Հայ Կ. Խաչի անունով մեր ամենախորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Պ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ որ կորուստ մըն է ամբողջ ազգին համար։ Խորապէս կ'ողբանք.

Ի դիմաց Կեդր. Վարչութեան
Ս. Տէտէէկիւլ

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱ, 7 մայիս (Յառաջ).— Մեր անսահման վշտակցութիւնը կը յայտնենք բազմավաստակ ընկեր Մ. Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, եւ կը խոնարհինք անոր թարմ շիրիմին առջեւ։

Ենթակոմիտէս փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին.

Հ.Յ.Դ. «Նորիւն» ենթակոմ.

ՍԷՆ ԺՈՒԼԻԷՆ ԱՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, 5 մայիս (Յառաջ).— Հ.Յ.Դ. «Վրէժ» խումբը խոնարհելով մեծ Հայուն՝ ընկեր Մ. Վարանդեանի թարմ հողակոյտին առջեւ, կը միանայ ընդհանուր սուգին։ Նոյնպէս մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք թաղումէն Լիոն վերադարձած ժամանակ արկածի հանդիպած մեր սիրելի ընկերներուն եւ կը մաղթենք շուտափոյթ ապաքինում։

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 մայիս (Յառաջ).— Հ.Յ.Դ. «Խաստոր» ենթակոմիտէն մեծ ցաւով կ'ողբայ մեծ վեթերան ընկեր Մ. Վարանդեանի մահը։ Կը խոնարհինք իր գերեզմանին վրայ եւ կ'ուխտենք չմոռնալ երբեք Դաշնակցական Վարանդեանը։

ՓԱՐԻԶ.— Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայ ազատագրական շարժման ախոյեան եւ Տարօնի մարտնչող ժողովրդի յեղափոխական պայքարի մեծ երգիչ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

Կը տեղեկանանք թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի շրջանային վարչութիւնը վերակազմուած է գլխաւորութեամբ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի եւ Պ. Առաքել Զաքրեանի որոնք պիտի ջանան այս մեծապէս ազգային ընկերակցութիւնը հասցնել իր արժանի դիրքին, աջակցութեամբ բոլոր դասի հայերուն։ Արդէն, ինչպէս գիտենք, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական մարմինը նորանդով գործի լծուած է եւ սկսած վերահրատարակել «Հայ Սկաուտ»ը։ Երբ այս նորակազմ վարչութիւնը գործի ձեռնարկելով կարենայ իրապէս օգտակար բան մը մէջտեղ հանել, ոչ մէկ տարակոյս թէ բոլոր հին թէ նոր Հ.Մ.Ը.Մ.ականները պիտի բոլորուին իր շուրջ եւ ամէն ոք իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ սիրով։

Զմոռնանք թէ արտասահմանի միւս հայ գաղութներուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղերուն ակնարկը յառած է Փարիզ ուրկէ կը սպասեն յուսադրիչ երեւոյթներ եւ քաջալերութիւններ։

⁂ Անցեալ օր Հռոմի մէջ, Ֆութպոլի աշխարհի ախոյեանութեան կազմակերպիչ յանձնաժողովը նիստ գումարելով 16 ազգերուն միջեւ առաջին զատում մը կատարեց եւ հետեւեալ ութը զատեց իբրեւ զօրաւորագոյնները.— Իտալիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Արժանթին, Պրազիլիա, Հոլանտա, Աւստրիա եւ Գերմանիա։ Անոնց վիճակահանութեամբ տրուեցան մէկ մէկ հակառակորդներ մնացեալ ութը խումբերէն, որով յառաջիկայ մայիս 27ին տեղի ունենալիք մրցումներն են.—

Ա. Իտալիա ընդդէմ թիւ մէկ խմբակի յաղթականին (Մ. Ն. կամ Մեքսիկա որոնք իրարու դէմ բացառաբար կը մրցին Հռոմի մէջ մայիս 24ին) Հռոմի մէջ։

Բ. Չեխոսլովաքիա ընդդէմ Ռումանիոյ՝ Թրիէսթի մէջ։

Գ. Հունգարիա՝ Եգիպտոսի՝ Նափոլիի մէջ։

Դ. Արժանթին (որ թիւ երեք խմբակին յաղթականը նկատուած է Չիլիի քաշուելուն պատճառաւ) ընդդէմ Շուէտի՝ Պոլոնիոյ մէջ։

Ե. Պրազիլիա ընդդէմ Սպանիոյ՝ Ճենովայի մէջ։

Զ. Հոլանտա ընդդէմ Զուիցերիոյ՝ Միլանոյի մէջ։

Է. Աւստրիա ընդդէմ Ֆրանսայի՝ Թորինոյի մէջ։

Ը. Գերմանիա ընդդէմ Պելճիքայի՝ Ֆլորէնցայի մէջ։

Մայիս 31ին Ա. մրցման յաղթականը պիտի խաղայ Ե ի յաղթականին դէմ, Բ.ի յաղթականը Զ.ի յաղթ.ին դէմ, Գ.ի յաղթ.ը Է.ի յաղթ.ին դէմ, Դ.ի յաղթ.ը Ը.ի յաղթականին դէմ։

Իր առթին պիտի վերլուծենք այս մրցումները։ Այժմէն նկատեցէք թէ Ֆրանսացիները ինչ անհաւոր դերի մը դատապարտուած են, այն է ամէնէն զօրաւոր խումբին, Աւստրիոյ դէմ անհաւասար պայքար մը մղել, առանց գոնէ փոքր յոյսի մը։

⁂ Այսպէս ուրեմն ՍԷԹ վերանորոգելով իր 1930ի յաղթութիւնը կիրակի օր շահեցաւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի բաժակը. Մարսէյլ որ գրեթէ բոլորին համար մրցումին հաւանական յաղթականն էր, տեղի տուաւ իրմէ զօրաւորին առջեւ, գրեթէ հաւասար մրցումէ մը վերջ։ ՍԷԹ իր յաղթութիւնը մեծ մասով կը պարտի Եուկոսլաւ Պէքի, որ քանի մը ամիս առաջ Ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունեց եւ Հունգարացի Լուքաչի, իր երկու լաւագոյն յառաջապահներուն որոնք կատարեալ փորձանք մը եղած էին Մարսէյլիոյ պաշտպանողականին գլխուն։

Այս տարի 540 խումբեր արձանագրուած էին այս բաժակի մրցումներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի մէջ մօտ 540 Ֆութպոլի գործօն «սթատ»ներ կան — որովհետեւ բաժակի խաղերուն մասնակցելու համար անհրաժեշտ է հասոյթ ապահովող գոց դաշտեր ունենալ։ ՍԷԹ կարգով յաղթեց Փորտոյի Սպանացիներուն, Պեզիէի, Մօնփէլյէի, Ամիէնի, Լիլի եւ վերջապէս Մարսէյլի։

Կիրակի օր Քոլոմպի մարզարանը լեփ լեցուն էր. հասոյթը եղաւ 490,524 ֆրանք։

⁂ Թէնիսի ամառնային եղանակը պաշտօնապէս բացուեցաւ անցեալ շաբթու Անգլիոյ Պըրնմութ քաղաքին մրցումներով։ Հոն Ֆրանսացիները իրենց այժմու երկու լաւագոյն ուժերը՝ Պուսիւն եւ Մէրլէնը ղրկած էին, որոնք սակայն պարտուեցան եւ վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ Անգլիացի Փէրըի եւ Աւստրալիացի Գրաուֆորտի միջեւ. Անգլիացին է որ յաղթեց 8-6, 7-5, 6-1ով։

⁂ Այսօր, հինգշաբթի, բացի Հոլանտա - Ֆրանսա մրցումէն որ տեղի կ'ունենայ Ամսթերտամի մէջ, Մանչէսթըր Սիթիի Փարիզի մէջ կատարելիք ցուցագրութեանց՝ ընդդէմ Ռասինկի, որոնց մասին գրեցինք արդէն, կը կատարուի Պորտոյէն Փարիզ 590 քիլոմեթրնոց հեծելանուի մեծ մրցումը, որ այս տարի նոր եւ յանդուգն փորձի մը պիտի ենթարկուի. այսինքն, հեծելանուորդները առաւօտուն ժամը չորս եւ կէսին Պորտոյէն մեկնելով Փարիզ պիտի հասնին երեկոյեան ժամը վեցուկէսին ատենները։ Ուրեմն ժամուան մօտ 42 քիլոմեթր արագութեամբ մը, ինչ որ դուրս է հեծելանուորդի մը կարողութենէն։ Բայց անոնցմէ իւրաքանչիւրը պիտի ընթանայ ինքնաշարժ հեծելանիւի մը (մոթոսիքլէթ) ետեւէն, օգտուելով իրեն ընծայուած պատսպարէն.

Ժ. Ե.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՈՒ ԽԱՄՐԱԾ Է ՎՈՍՓՈՐ

Շիրքէթի Խայրիէի տնօրէն Եուսուֆ Զիա պէյ յայտարարած է թէ Վոսփորի շրջանակի խամրումին գլխաւոր պատճառներն են ընդհ. պատերազմը եւ անոր հետեւանքները։

«Ապացոյցն ալ մէջտեղն է։ 1913ին, մեր նաւերուն տարեկան փոխադրած ճամբորդներուն թիւը 19 միլիոն էր։ 1914ին՝ 15,900,000ի, 1915ին՝ 9,670,000ի իջաւ եւ ներկայիս՝ 9 միլիոն է, բայց անոր 7 միլիոնը 900 հազարը կը կազմեն Վոսփորի տեւական բնակիչները։

Ետոյ, ընդհ. պատերազմի ընթացքին ոչ - իսլամներուն արգիլուեցաւ Նեճիբէօյէն անդին բնակիլ, եւ այդ բազմաթիւ անձերը որոնք մեծ շէնութիւն եւ բարօրութիւն կուտային Վոսփորին, ուրիշ կողմեր ուղղուեցան։ Չորս տարի այսպէս տեւեց։ Զինադադարին ալ, անոնց մէկ մասը փախաւ, միւսն ալ փոխանակութեան ենթարկուեցաւ»։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԸՄՓԻՆԿ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Տեսնելով որ իրենց հանքածուխը Թրքականին չափ լաւ չէ եւ Պոլսոյ մէջ քիչ կը ծախուի, Ռուսերը 23էն 18,50 շիլինի զեղչած են գինները։ Թուրք արտադրողները կառավարութենէն խնդրած են միջոցներ ձեռք առնել այս տըմփինկին դէմ։

Ուշագրաւ է որ կարգ մը ազգ.-հաստատութիւններ ալ ռուսական հանքածուխ կը գնեն, նկատելով որ աւելի աժան է Թրքականէն։ Տնտեսական գործավարութիւնը սկսած է այս պարագան ալ քննել։

Միւս կողմէ, գործավարութիւնը կը զբաղի այն տարօրինակ երեւոյթով որ օտար եւ նոյն իսկ կարգ մը Թրքական նաւերը Պիրէոսի մէջ կը գնեն Թրքական հանքածուխը։ Գործավարութեան դիմումին վրայ, Զոնկուլտաքի ընկերութիւնները համաձայնած են Պոլսոյ ալ ածուխ տալ այն գինով, ինչ գինով որ կուտան հելլէնական նաւերուն։ Անկէ զատ, փոխադրութեան, բեռնաւորումի եւ պարպումի վարձքերն ալ պիտի զեղչուին։ Կը յուսացուի որ այսպէս Թրքական ածուխին թոնը 19,50 շիլինի պիտի կրնայ տրուիլ օտար նաւերուն, եւ հետեւաբար կարելի պիտի ըլլայ մրցիլ Պիրէոսի հետ, ուր հանքածուխը 19,20 շիլին է։

Արտածման յատուկ հանքածուխը 4-5 ոսկիի իջաւ, որովհետեւ ջնջուեցաւ հանքային տուրքը։ Պիրէոս օգտուեցաւ անկէ 1933ի ընթացքին, Զոնկուլտաքէն Պիրէոս արտածուած է 160,000 թոն հանքածուխ ինչ որ ընդհ. արտածման հարիւրին 44ը կը կազմէ։ Մինչդեռ Պոլսոյ մէջ ածուխի սպառումը հետզհետէ կը պակսի, գիներու սղութեան պատճառաւ։

Աղքատախնամին ճիգերը

Աղքատախնամ Ընկերութիւնը ինչպէս անցեալին մէջ, ներկայիս ալ կը շարունակէ, հակառակ տնտեսական յարաճուն տագնապին, իր սփոփարար գործը գաղութիս թշուառ խաւերուն մէջ։

Իր գործը, ինչպէս դիւրահասկնալի է, օրէ օր կը ստանայ դժուարին հանգամանք մը։ Տնտեսական կացութեան բերումով մինչ իր հասոյթները կը նուազին, օգնութեան խնդրանքները հետզհետէ կը բազմանան եւ կը դառնան սրտաճմլիկ։ Բայց շնորհիւ մեր բարեսէր հասարակութեան օժանդակութեան ազգային իրերօգնութեան գործը կարելի կը դառնայ որոշ սահմանի մը մէջ։

Աղքատախնամին օժանդակութիւնը կը վայելեն բացի անկար ու անհեցուկ ծերունիներէն, նաեւ այն բազմաթիւ ընտանիքները որոնք անգործութեան հետեւանքով այսօր ենթարկուած են ծայրայեղ թշուառութեան, մանաւանդ երբ զրկուած են պետական նպաստէն։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել անոնք որ թէեւ անցեալին մէջ եղած են պարկեշտ եւ վստահելի անհատներ, այսօր ինչ ինչ պայմաններու տակ ստորկայ են վարչական սեղմումներու, եւ զուրկ ըլլալով պաշտպանէ եւ օժանդակութենէ, ենթարկուած են հոգեկան եւ նիւթական տագնապներու։

Աղքատախնամը ներկայ տարուան սկիզբէն ի վեր օժանդակած է 103 անկար ու անհեցուկներու, հիւանդներու եւ անգործ ընտանիքներու։ Իր անմիջական օգնութիւնը տուած է նոյն թիւով զանազան հայրենակիցներու որոնք բացառիկ պարագաներու մէջ պէտք ունեցած են իր աջակցութեան։ Ապաստան հայթայթած է բազմաթիւ անտուն չքաւորներու եւ առանձնած է օրէնքին խառուեանց ենթարկուած առանձնակ մը հայրենակիցներու վարչական ծախքերը։

Իր նիւթական օգնութենէն զատ, Աղքատախնամը միշտ ջանք կը թափէ, ամէն անգամ որ կարելի է, գործ հայթայթել անոնց որ ընդունակ են աշխատութեան։ Ուրախ ենք ըսելու թէ իր ջանքերը երբեմն կը պսակուին յաջողութեամբ։ Իր կատարած նպաստաբաշխումները տարուան առաջին չորս ամիսներուն մէջ հասած են 30,000 ֆր.ի։ Աղքատախնամի նըպաստները կը տրուին յետ ճշդամիտ եւ մանրակրկիտ քննութեան։ Բայց աւելորդ չէ անգամ մը եւս ծանրանալ վարչութեան վզին ինկած գործի դժուարութեանց վրայ։ Որովհետեւ ամէնուրեք տարածուած թշուառութեան առջեւ իր նիւթական միջոցները հետզհետէ կը դառնան անբաւական։

Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐ ՈՉ ԼՈՒԻՑԷ ...

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 ապրիլ).

— «Դուրեանի սպանութիւնը առիթ հանեց ցեղին տականքը։ Տակաւին մինչեւ այսօր կը շարունակուին... միթինկները ու «հոգեհանգիստ»ները։ «Սուրբ»ին մահը ողբացի՞ն «միացեալ»ին ոչ միայն հայ, այլ եւ ռուս ու թուրք անդամները։ «Նահատակեալ»ին դագաղին շուրջ ստեղծուեցաւ տխպար եղբայրութիւն մը, Մոսկուայի, Էնկիւրիի եւ Երեւանի գործակալներու գլխաւորութեամբ։

Մեր դէմ ձեռնարկուած այս անօրինակ արշաւին մենք պատասխանեցինք լռութեամբ։ Իբրեւ *բացառութիւն* իսկ կարելի չէ յիշատակել դէպք մը, երբ դաշնակցական մը — մինչեւ իսկ *մէկ հատիկ* — տեղ մը հրապարակ ելած եւ խանգարած ըլլար «միացեալ»ի ձեռնարկներէն մէկը, ըլլայ այդ միթինկ, «հոգեհանգիստ» եւ կամ բացօթեայ հակադաշնակցական ցոյց։

«Միացեալ»ը պարպեց ինքզինք, համբերութեան առջեւ մերկացաւ եւ դուեցի ծայրէն մինչեւ մազին կատարը եւ ... լռեց։

Խօսելու հերթը մեզի հասաւ։ Եւ ահա Նիւ Եորքի մէջ գումարուեցաւ մեր անդրանիկ հրապարակային ժողովը, որուն նմանը «Նիւ Եորքը տեսած չէր տակաւին՝ Նիւ Եորք ըլլալէն ի վեր», ինչպէս որ կը գրէր մեր թղթակիցը։

«Մեծ եղաւ սակայն զարմանքը մեր ամէն կարգի հակառակորդներուն,— կը գրէր «Հայրենիք» իր ապրիլ 7ի թիւով,— երբ անցեալ փետր. եւ մարտ ամիսներուն անձամբ ականատես եղան այն բազմամարդ ժողովներուն, որոնք գումարուեցան Բոստոն, Նիւ Եորք, Ուստր, Ցունիըն Սիթի, Ֆիլատելֆիա, Փրովիտէնս, Լոս Անճէլըս, Սան Ֆրանչիսքօ, Ֆրէզնօյ, եւ այլուր, մեր կոմիտէներու նախաձեռնութեամբ, եւ որոնց ներկայ եղան անհամբերաց եւ խուռն բազմութիւններ՝ հազարաւորներէ բաղկացած»։

Ու սարսափած մեր խօսքէն՝ առիթ ելաւ վառը, սրիկայի վայել արարքներով մեզ լռութեան մատնելու համար։

«Ինչե՞ր չըրին սակայն մեր հակառակորդները այդ ժողովները խանգարելու համար,— կը գրէր «Հայրենիք» իր նոյն թիւին մէջ,— քրքիջներ բաց թողուցին, հայ, հրեայ եւ սեւամորթ թափառաշրջիկներ գործի լծեցին, սարքեցին նոյն օրերուն ժողովներ, սպառնալիքներ ըրին մեզ, բայց հակառակ այդ բոլորին՝ մեր սրահները լեցուեցան ժողովրդական խուռն, անձնախոնթաց բազմութիւնով»։

Խօսքի ազատութեան սիրահա՞րը ահա այսպէս յեղակարծօրէն խօսքի ազատութեան մոլեգին թշնամի դարձաւ, երբ հանրային բեմերէն մեր կենդանի խօսքը իրեն հասաւ։

Ինքզինք պարտուած զգալով այդ խօսքին առջեւ, զայրացաւ եւ վատին յատուկ սրիկայութեամբ փողոց հանեց անգամ հայ կինը։

Եւ ահա Նիւ Եորքէն վերջ Պոսթընն ու Շիքակոն։

Խուժանի վատոգի առաջնորդներէն «Պայքար», իր ապրիլ 7ի խմբագրականին մէջ, «Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովները» խորագրին տակ, կը գրէ.

«Այսօր, դաշնակցական այս հրապարակային ժողովներու մասին գրելով, միայն կը բաղձանք իրենց հանդէպ գործածել շատ արդար իրաւունք մը, որ մեզի կը պատկանի իբրեւ հանրային կարծիքի թարգման։ Այս իրաւունքը բողոքել է այն ջանքին դէմ, զոր Դաշնակցութիւնը կ'ընէ Դուրեանի սպանութեամբ ամբաստանուածները դատարանի վճիռէն առաջ «անմեղ» յայտարարելու եւ ոճիրին պատասխանատուութիւնը ձըգելու անոր հետ ոեւէ գործ ու կապակցութիւն չունեցող Չեկայի կամ ուրիշ երեւակայական հակառակորդներու վրայ»։

Ուրեմն արդար իրաւունք է դատարանի վճիռէն առաջ ամբաստանուածները մեղաւոր հռչակել...

Ուրեմն արդար իրաւո՞ւնք է այս նպատակով փողոցներու մէջ մեր վրայ յարձակիլ...

Իրաւունք է յղացած խուժանը մեր ժողովներու վրայ նետել...

Արդար իրաւունքներէն արդարագոյնն է սակայն արժանաւորապէս սանձել այս սրիկաները։

«Որ ոչ լուիցէ ունկամբ, լուիցէ թիկամբ»։

Իմաստութեան գիրքի այս ճշմարտութեան հաւատացէ՞ք։

Ու նաեւ գործադրեցէք»։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՈՒՐՋՊԱՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Տիթրոյիթէն կը գրեն «Հայրենիք»ի.—

«Ազատամարտ» ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Տիթրոյիթի Հայլընտ Փարքի շրջանի ցեղակրոններու առաջին ձեռնարկը մեծ շուքով եւ բազմութեամբ։

Այս շրջանի 170 ցեղակրոնները հաւաքուեցան սրահին մէջ եւ պարեցին ամերիկեան եւ հայկական պարեր, զոյգ նուագախումբերու ընկերակցութեամբ։

Ժամը ութին սրահ մտաւ Հայլընտ Փարքի քաղաքապետ Մը. Մաքլըրնդ, քաղաքապետական պաշտօնեայի մը ընկերակցութեամբ։ Ժողովուրդը խանդավառօրէն դիմաւորեց քաղաքապետը, որ ընդունեց ուխտապետ Տ. Մուրատեանի հրաւէրը եւ բեմ բարձրանալով խօսեցաւ հայ ժողովուրդին։

Երբ հայկական գէօվանդ շուրջպարը սկսաւ, քաղաքապետ Մաքլըրնդ, քիչ մը առնէն դիտելէ յետոյ, փափաք յայտնեց մասնակցելու պարին եւ քանի մը բարեկամներով մտաւ պարողներու շարքը։ Շուտով վարժուեցաւ պարին եւ նկատելի էր որ մեծ հաճոյքով եւ համաչափ քայլերով կը պարէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

Դոկորցի քերուբատւք, ատամների ոսկրում Արամի բերանում։

Ու յանկարծ ճնճղուկների ճռողիւնը խօսակցութեան նիւթ։ Մի հայեացք դէպի վեր։

— Ամպերը շատ ճերմակ, շատ թեթեւ են այսօր

— Ծղարշներն են կարծես պարող արեւի։

— Այո, ձմրան այս կիրակին պարող բան ունի։

— Ո՛, ձմեռը Հայաստանի, Սարըղամիշում... Խօսակցութիւնը չի կապւում։ Լռութիւն։

— Ճը՜ռ, ճը՜ռ, ճը՜ռ...

Ձիւնն է խօսում ոտքերի տակ։

«Մի՞ թէ» ժպտում է արեւը։

«Ոչ, ոչ ոչ» ձայնում են թռչունները։

«Գուցէ՛, գուցէ» հովն է խօսում Արամի ականջին։

Ճնշող է լռութիւնը։ Յանկարծ սարսռալի միջամտութիւն։

— Արամ, գիտէ՞ք, հայրիկս ուզում է ինձ ամուսնացնել։

— Լա՛ւ, դուք էլ ամուսնացէք։

— Բայց ... բայց ես չեմ սիրում ինձ ուզող տղամարդին։

— Սիրում էք մէկ ուրիշի՞ն, լաւ, եթէ նա էլ ձեզ է սիրում...

— Ահա այդ է որ լաւ չգիտեմ, թէեւ...

— Թէեւ կարծում էք, թէ փոխադարձ է ձեր սէրը։ Մի սէր, եթէ հաւատ չի ներշնչում ձեզ... Ոչ, այդ չէր ուզում ասել Արամը, այդ չէ։ Կանգնում են մի պահ դէմ դիմաց, հայեացք, հայեացքի։

Մի դաւաճան վայրկեան է այդ, մի հարցական, որ կտրուկ պատասխան է սպասում։ Տրոփում են սրտերն ուժգին, ուժգին...

— Գիտէ՞ք ի՞նչ Արաքս, ինձ մէկն մի խորհուրդ ձեզ, եթէ զինուոր է ձեր սիրած տղամարդը՝ տառապէ մի յայտնէք նրան ձեր սէրը, թողէք որ խաղաղ սրտով նա կատարէ իր պարտականութիւնը հայրենիքի հանդէպ

Արաքսը լուռ քաշուեց. պարզ ու գունատուեց, աչքերն արցունքով լցուեցին, նուաստացումի զգացումը ճնշեց նրան, լաւ էր, որ ոտքերը փախցրին նրան։ Նա փախաւ։

Արամը չհետեւեց նրան, խոր շունչ քաշեց, նա յաղթել էր ինքնիրեն, կարողացել էր բանտել իր թուլն, պատերազմի հասած զգացմունքը սրտում, լաւ էր արել, թէ վատ, չգիտէր, ինքը մեղաւոր չէր, այն զինուորն էր յաղթել տղամարդուն։ Արաքսը գունատ, աչքերում արցունք։

Ուրախ է Արամի սիրտը, չգիտէ ինչո՞ւ, ուրախ է, ուրախ...

«Տրո՛փ, տրո՛փ, տրո՛փ»...

Մղում է սիրտը նրան յառաջ։

«Այո» փափսում է հովն ականջին։

«Այո» ժպտում է արեւը բարի։

«Այո, այո, այո» ... հաստատում են թռչունները շատախօս։

«Ճը՜ռ, ճը՜ռ, ճը՜ռ» ձիւնը աղացում է ուրախութիւնը։ Վարանում, Արաքսը գունատ, աչքերում արցունք։ Եթէ... բայց իրեն հարկաւոր է մի սէր, մի խակական սէր, որ դիմանայ բոլոր փորձութիւններին։

Ոչ, ոչ, փողոցն այլ եւս անկարող է պարփակել իր տրամադրութիւնը, պէտք է տուն երթալ, մեկուսանալ, պարուրուել իր երկինքով, տաքանալ իր արեւով։

Տօ՛ն, տօ՛ն, տօ՛ն ...

Փետրուար ամիսն է, բարեկենդանի հինգշաբթին, Վարդանանց տօնի օրը։

Ամպոտ է երկինքը, արեւը շղարշուած է, բայց օդում գարնան շունչ կայ։ Ձիւնը կակղում է իր ուժին. տակը դաւաճանութիւն կայ. գետնի դողցուած արեւի տաքութիւնով քանդում է ձիւնի հիմքը, փլում է ձիւնը հակառակ իր կամքին, խոռոչանում է, կորցնում գեղեցկութիւնն իր ողորկ դէմքի. այդ թխպոտ, այդ պայծառ օդում երգ կայ, զանգեր են ղօղանջում։

«Զանգ — զըրանգ, զանգ ...
Ծիմ, ծիմի ծիմ...
Զանգ, զրանգ, զանգ...
Զա՛նգ, զա՛նգ, զա՛նգ, զա՛նգ...

Ռազմի շունչ կայ այսօրուայ ղօղանջում, չէ՞ որ հաւատացեալները Վարդանանց տօնին են կանչում։

Պատարագ, քարոզ, Աւարայրի ոգեկոչում, հոգեհանգիստ, «Տէր կեցո»...

Վարդանանց։

Իսկ դուրսը, փողոցներում, մարդկային հոսանք դէպի վե՜ր, դէպի վեր, դէպի Հրապարակը խորհրդարանի։

Ի՞նչ կայ. տներն էլ դրօշազարդուած են։ Ի՞նչ պետական տօն է զուգադիպում այդ օրուան, ոչ ոք գիտէ, դրօշազարդում Վարդանանցի՞ համար, դժուար թէ։

— Ի՞նչ կայ։

Զօրք, նուագ։ Տօն կայ, տօն կայ..

Ղօղանջ ու նուագ քաշում են մարդկանց դէպի հրապարակ։

Ահա հրապարակը. համարեա թէ քառակուսի. Աբովեան պողոտայէն իջնողի համար, աջում խորհրդարանը դրօշակով զարդարուն. քաղաքի մեծ հիւրանոցը, վաճառորդներ, ճակատում Հայկոոպը, քաղաքային վարչութիւնը, ձախում՝ աշխատանքի նախարարութիւնը, ինամատարութեան դրասենեակը, թատրոնը, զինուորական հաւաքավայրը՝ (շտապ) կենտրոնում քաղաքի զինուորական իշխանութեան շէնքը, պարէտութիւնը, ժամացոյցը ճակատին, դրօշակը ձողին։ Ու մէջընդմէջ գեղեցիկ շէնքեր, սեփականութիւն ազատ քաղաքացիների։ Հրապարակի կենտրոնում պարտէզ, ու պարտէզի կենտրոնում աւազան։ Ու փողոցներ, փողոցներ, որ գետերի պէս թափւում, կլանում են հրապարակը, ու փողոցներ, որ սկիզբ են առնում հրապարակէն, տարածուելու համար Հայաստանի գիւղերն ու աւանները։ Սիրուն է Երեւանի փոքրիկ հրապարակը։ Իսկ պարտէզը, օ՛, չխօսեցէնք նրա ծառն ու նստարանը, նրանք աւանդապահն են սիրոյ պատմութիւնների, նրանք ...

Բայց այնքան է լցուած հրապարակը, որ կորսուել են պարտէզն ու փողոցները, մարդ են դարձել ծառ - դրօշակները։ Զինուորական նուագն է կանչել նրանց այստեղ, բայց թէ ինչո՞ւ, չգիտեն շատերը։

Պարէտութեան շէնքի դիմաց զօրք, նախարարներ, պատգամաւորներ, ծերունազարդ նախագահը խորհրդարանի։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(12)

(Շար.)

միջեւ, ակռեյու, համար ծրագրի գոնէ մէկ մասին գործադրութեան. Ամրգի լճին չորացումով, Ալէքսանտրէթի ռանձագը տնտեսական մեծ յաջողութիւն մը ապահոված պիտի ըլլայ:

Ամբողջ քաղաք մը քանդուած

Ռումանիոյ Քամփուլուն քաղաքը, որ կը գտնուի քարիւղի շրջանէն 50 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, քանդեցաւ անցեալ օր: Առաջին առթիւ աւելի քան 100 տուներ մոխիր դարձան եւ քաղաքին բնակիչները խուճապահար փախան դէպի շրջակայ գիւղերը: Բոցերը այնքան բարձրացած էին որ կը տեսնուէին հարիւր քիլոմեթր հեռուէն. Պուքրէշէն հրշէջներ ղրկուեցան մասնաւոր կառախումբով մը: Հեռագրական հաղորդակցութիւնները խզուեցան, երբ բոցերը կը պատռէին նամակատուն, որ բարեբախտաբար փրկուեցաւ: Խուճապը այնքան սաստկացած էր որ, հիւանդանոցին հիւանդներն ալ անկողիններէն ելան եւ հեռացան:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, 40, rue de Beleville. Մեթրօ՝ Պէլվիլ.

Կը հրաւիրուին ընկերներն իրենց պարագաներով:

Մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին վիէնի Սէրքըը կաթոլիկ սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

կը մասնակցին տեղւոյս կարող ուժերը:

Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ազգ. կեդրոնական վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան խնդրանքով այս կիրակի Հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի ի յիշատակ կեդրոնականի նախկին ուսուցիչ եւ Միութեան անդամ ողբացեալ ՅՈՎՍԷՓ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆԻ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր Հինգշաբթի Մայիս 10ին, Համբարձման Տօնի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Բիւթանիոյ նախկին առաջնորդ Ստեփաննոս Արքեպսկ. Յովակիմեանի յիշատակին:

Այս առթիւ կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան եւ յարգել արժանաւոր Հովիւին յիշատակը:

(Տէր)

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այսօր եւ. Համբարձման տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ պիտի քարոզէ այցելաբար Մարսէյլ գտնուող Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Ուխտի միաբաններէն Գեր. Տ. ՏԻՐԱՆ Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ, որ նաեւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ յառաջիկայ կիրակի, 13 Մայիս:

ԾՑՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի Նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան արքայական արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի Հոգեւոր Հովիւ Վռամշապուհ Եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյն բահայութեան համար նուէր փափաքողներ կանխօրէն դիմել Վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(Վարչ.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ռ. Միութեան վարչութիւնը մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յակոբ Կոշկակարեանի՝ իր կնոջ մահուան առթիւ:

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

ՕՐԳԱՆ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Դ. ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր: Արդիական սանձերու, վախճանեալ երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ ծիւրեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր անցած եւ ցարդ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը ճակատագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամակներ, որբերու ազգային աշխատանքները:

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏի մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը այս կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant. Սալ Մատի Տէլմայի մէջ, Միջնորդ կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կ'արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ,

կ'երգեն՝ Օր. ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Գ. Օ. ԻՍԿԻՒՏԱՐԵԱՆ

ճոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ:

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

Թէյասեղան

Տր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին իր մօտ ատենէն բանալիք ծրի դարմանատան (աղքատներուն) ֆոնտին համար:

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

202, rue Boileau. Գ. ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆի ճաշարանին մէջ

երգ, պար, արտասանութիւն, *Pierro Jazz* եւ ռուսական պարեր փոքրիկն Ռուբէնիկ Գրբըքճեանի կողմէ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԽՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Տր. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը

«Կարմիր Խաչի Օրը» կը տօնէ Մայիս 20ին, ՔՕԼԵԺԻ սրահին մէջ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 2, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻՒԼԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆԻ, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին:

45 ՀՈԴԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի նուագեն Գ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի նոր հեղինակութիւնները՝ Աւարայրի պատերազմը, Հայ ժողովրդական պարեր, Մեղեդիներու պարերգ: Քայլերգ՝ Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի ՍԱՍՄԱ Օբերայէն եւայլն.

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք:

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

15 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ ՏԻՓԱՆԻԻ Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie. Bicetre. Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄՈՒՐԱՏ գիւղի Ուսումնասիրաց Ընկերութեան Վալանսի մասնաճիւղի պարգեւաբաշխութիւնը որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 6ին յետաձգուած է Մայիս 30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Հրանտ Սիրանուշեան, որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frerès, 5 rue de la Tour de Cassies. Bordeaux (Gironde):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e.
Le Gérant: H. STEPHAN

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ
ՋԻՕՆ ՍՌՈՒՔԵԼԵԱՆ
315, Ave. d'Argenteuil, Bois Colombes

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**.

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **9 Ave. Hoche** (Մեթրօ Courcelle)

Արժանթինեան անուանի օրքեստր, ղեկավար **Manuel Pizarro**

Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ: Մուտք 15 ֆր.

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել, դիմել հեռախօսով *Provence 95-61* եւ *34-61*:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

13, Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.15ին

Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu

կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» եւ սկաուտական թեթեւ խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

Ուրիշ հետաքրքրաշարժ բան չկար այդ յարկին վրայ. Թ. Ֆ. մտածեց որ մնացեալ յարկերը կրնար խուզարկել աւելի ուշ:

Քառորդ ժամ վերջ հասաւ ոստիկանատան առաջնորդը որ ազդով մը կտրեց դրան կեդրոնական մասը: Թ. Ֆ. ձեռքը երկնցուց, Գարայի սենեակին փականքը վեր քաշեց եւ դուռը բացաւ:

Սենեակին մէջ լոյս չկար:

— Դուք դուրսը կեցէք, ըսաւ:

Սեղմեց ելեկտրական լոյսը:

Գարան փռուած էր անկողնին վրայ, մարմինին կէսը անկողինէն դուրս. մնացած էր. սրտին վրայ երեւցող արիւնոտ վէրքը բաւական պզտիկ ճախօս փառք մըն էր պատահածին մասին:

Թ. Ֆ. տեսաւ դիակին զարհուրելի արտայայտութիւնը: Ցետոյ սկսաւ մանրադիտակին քննութիւն կատարել սենեակին մէջ:

Սենեակին ճիշդ կեդրոնը, գորգին վրայ անիկա գտաւ իր փնտռած հետքը: Այդ հետքը կէս հալած եւ ծամած մոմ մըն էր:

ԳԼՈՒԽ 14

Մէնսըս էր որ անկողինին տակ գտաւ երկրորդ մոմ մը, քիչ մը աւելի հաստիկեկ: Հեռաձայնին գործիքը վար ինկած էր եւ անոր քով կը տեսնուէին փղոսկրէ թղթահատ մը ինչպէս նաեւ երկու հատորներ — «Պալզաքեան հարցեր» եւ «Մերձաւոր Արեւելքը»:

Սեղանին վրայ սիկարէթի արծաթ տուփէն զատ ուրիշ առարկայ չկար: Թ. Ֆ. ձեռնոցները անցուց եւ սեղանին փայլուն մակերեսին վրայ մատի հետքեր փնտռեց. որ եւ է նշան չկար:

— Պատուհանը բաց, ըսաւ Թ. Ֆ. սարսափելի տաք է այստեղ. ուշադրութիւն ըրէ, Մէնսըս ... պատուհանները լաւ փակուա՞ծ են...

— Այո՛, շատ լաւ փակուած են, պատասխանեց սարիկանը եւ սկսաւ պատուհանը բանալ: Ապակին ամբողջութեամբ վեր բարձրացուցած չէր դեռ երբ զանգակի զօրաւոր ձայն մը լսուեցաւ գետնայարկէն

— Այդ զանգը գողերուն դէմ պաշտպանող մըն է, ըսաւ Թ. Ֆ.: Վար իջիր եւ կտրէ՛, հրամայեց Ֆիլլիին:

Ծառան որ յուզուած արտայայտութիւնով մը կը դիտէր ոստիկաններուն շարժումները, դուրս ելաւ. Թ. Ֆ. նշան ըրաւ իր օգնականներէն մէկուն որ անմիջապէս հետեւեցաւ Ֆիլլիին

Այս վերջինը կտրեց զանգակին ձայնը եւ կրակին դիմացը կեցաւ մէջը յուզուած դէմքով: Վառարանին քով կար գրասեղան մը որուն վրայ Ֆիլլը նշմարեց պահարան մը. շատ զարմացաւ տեսնելով որ անիկա ուղղուած էր իրեն: Վերցուց զայն, բացաւ ու մէջէն դուրս քաշեց քարթ մը: Քանի մը բառեր միայն գրուած էին անոր վրայ, բայց այդքանն իսկ բաւական եղաւ փոխելու համար անոր դէմքին արտայայտութիւնը. ձեռքերը սկսան դողդղալ: Պահարանն ու քարթը կրակին մէջ նետեց:

Այդ վայրկեանին Մէնսըս վեր կանչեց ծառային հետեւող ոստիկանը: Ֆիլլը առանձին էր հիմա. վառարանցաւ քանի մը բոպէ, յետոյ առանց գլխարկի եւ առանց վերարկուի դուրս ելաւ եւ նաւաստակի մը պէս արագ սկսաւ փախչիլ:

Քիչ ետքը եկաւ բժիշկը որ չի կրցաւ փաստօրէն ըսել թէ Գարան որ ժամուն մեռած էր:

— Եթէ, ինչպէս կ'ըսէք, հեռաձայնը առացաք 10.25ին, ուրեմն այդ ժամուն պատահած է ոճիրը, ըսաւ ան. կէս ժամ առաջ կամ կէս ժամ վերջը, յայտնի չէ. կը թուի թէ ոճրագործը անոր կոկորդէն բռնած է ձախ ձեռքով — որովհետեւ կոկորդին վրայ հետքեր կան—եւ դաշոյնը զարնած է աջով:

Այդ պահուն էր որ ոստիկանները նշմարեցին Ֆիլլիի բացակայութիւնը, սակայն խոհարարուհիին՝ տիկին Պիլի բացատրութիւնները փարատեցին իր մասին եղած կասկածները:

— Լուր տուէք բոլոր ոստիկանատուներուն եւ ձերբակալել տուէք զայն, ըսաւ Թ. Ֆ.: Այցելուին մեկնումէն մինչեւ մեր գալը անիկա խոհարարուհիին հետն էր. ատկէ զատ, ով որ կրնար այս սենեակէն ներս մտնել... Գարայի գրպանները խուզարկեցի՞ք...

Մէնըս սփռոցի մը վրայ դրած էր ինչ որ գտած էին սպանեալին գրպաններուն մէջ. բանալիներուն մէկ մասը ծանօթ էին տիկին Պիլին. բայց անիկա չի կրցաւ ճանչնալ մնացեալները: Պզտիկ բանալի մը Թ. Ֆ.ի ուշադրութիւնը գրաւեց մասնաւորապէս:

— Ես ալ չեմ գիտեր, պարոն, ըսաւ տանտիրուհին, բայց կրնայ ըլլալ որ գինիին մառանին բանալին է...

— Մառանի՜ն ... ուրեմն ...

Այդ երեկուան ոճիրը իր բոլոր խորհրդաւորութիւնով չէր կրցած Թ. Ֆ.ի մտքէն հեռացնել Պէյլինտա Մէրիի անունը:

Գաղտնի ոստիկանը խոհանոց իջաւ:

— Մառանէ աւելի բանալի կը նմանի, դիտել առաւ ան:

— Ես ալ մինչեւ այժմ բանը խորհած եմ, պարոն, ըսաւ տիկին Պիլ, եւ շատ քիչ անգամ վախցած եմ երբեմն:

Թ. Ֆ. բանալին անցուց խորշի դրան մառանին փականքին մէջ եւ բացաւ: Երկրորդ դուռ մը եւս կար. առանց դժուարութեան եւ հրեց անոր փականքն ալ եւ դուռը տեղի տուաւ: Գաղտնի ոստիկանը շարժագանց զարմացաւ, երբ տեսաւ որ մառանը փառաւոր կերպով լուսաւորուած էր. մարդ մարդասանք չկար այնտեղ:

— Այս գլուխ գործոց բան է ըսաւ Թ. Ֆ.:

Սեղանին վրայէն վերցուց երկար շղթով մկրատ մը որուն դատարկ վրայ փաթթուած էր թաշկինակ մը Արիւնի հետքեր կային թէ մկրատի եւ թէ թաշկինակին վրայ. Թ. Ֆ. ցոյց տուաւ այս վերջինը եւ անոր անկիւնը տեսաւ Պ. Մ. Գ. սկզբնատառերը:

Զորս կողմը նայեցաւ եւ մկրատը գրպանը նետելէ ետք վերադարձաւ խոհանոցը ուր տիկին Պիլն ու Մէնըս որ իրեն կը սպասէին:

— Ուրիշ մառան մը եւս կա՞յ, այնպէս չէ՞, հարցուց:

— Երբ Գարան այս բնակարանը ծախու առաւ, պատով մը գոցել տուաւ զայն, բացատրեց տանտիրուհին:

— Ուրեմն խուզարկելիք տեղ չի մնաց այլ եւս, ըսաւ Թ. Ֆ.:

Դանդաղ քայլերով սանդուղէն բարձրացաւ եւ Գարայի աշխատասենեակը գնաց. բոլորովին շուարած էր եւ կը կարօտէր խորհրդածութիւնը: Անբացատրելի թուէր որ իրեն պէս ոստիկան մը պիտի փորձուէր ծածկել այդ երեկուան ոճիրին հեղինակը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵՒԻՆԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ -

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 11 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2493

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԵԼՔԸ

»»»· ·«««

Ուրեմն, 1911ին ալ Թուրքերը միեւնոյն լեզուն կը գործածէին հարեւան Պուլկարներու դէմ, «Միւնկիւ»ներով, «Միյան»ներով եւ ուրիշ քուրջի կտորներով

Այդ շրջանին, անոնք չինայեցին Պուլկարիոյ Թագաւորին ալ, եւ Թրքավարի արտայայտութիւններով պատկեցին Թագուհին:

Բայց, Ֆէրտինանտի եւ Բօռոսյաւի Պուլկարիան մոռցաւ ամէն բան:

Ան մոռցաւ երէկուան պատմութիւնը, Թրքական սարսափները եւ Մեծ Պատերազմին ճակատ կազմեց Թուրքիոյ հետ, նոր եւ աւելի ահաւոր սարսափներ բերելով ոչ միայն մեր, այլ եւ ուրիշներու գլխուն:

Եթէ Սոֆիան գործած չըլլար այդ ճակատագրական մեղքը, դժուար թէ մենք ունենայինք այրիլեան Արհաւիրքը, կամ Պուլկարիան իջնէր այսօրուան վիճակին:

Զարմանալի՞ է որ Թուրքիան անգամ այսօր կ'ողջունէ իր երէկուան զինակիցին, Պուլկարիոյ ջախջախումը,— արդար գտնելով Նէօյիի դաշնագիրը...

Եւ բացառութի՞ւն են Թուրք երկու երեսփոխաններու երկու գրքոյկները, այնքան գռեհիկ եւ արհամարհական արտայայտութիւններով: (Երէկ ալ սոյններ էին որ կը խմբագրէին «Միւնկիւ»ն ու «Մեյան»ը):

Պատմութիւնը չա՞տ է արձանագրած այսպիսի հակասութիւններ: Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց այս նկարագիրն ալ մաս կը կազմէն պատմութեան խաղերուն:

Երէկ՝ մահացու թշնամիներ էին Պուլկարն ու Թուրքը, յետոյ դարձան զինակից, իսկ պատերազմի հաշուեյարդարէն վերջ, ահա նորէն դէմ դիմաց, փոխադարձաբար սկսայ կճրտելու համար: Մանաւանդ որ, մէկը — Թուրքը — յաղթական է, իսկ միւսը չարաչար պարտուած եւ դառնութեան մրուրը քամած:

Աւելորդ է խորել դիւանագիտական մարդանքներու մէջ, անմիջապէս ծնունդ առած հեւութիւններ հանել լրագրական պայքարներէն եւ եզրակացնել թէ այս բոլորը պիտի յանգին նոր պատերազմի մը:

Վերլուծելով այս երեւոյթները, կ'ուզէինք րսել թէ որ եւ է դիւանագիտութիւն դատապարտուած է ամլութեան, երբ չի համապատասխաներ ժողովուրդներու իրական շահերուն:

Զգացումը տեղ չունի դիւանագիտութեան մէջ: Բայց, երբ մարդիկ ամէն ինչ կը կապեն սառուցեալ դիւանագիտութեան, արհամարհելով րուն ժողովուրդին բնազդը, պատմութիւնը վերջ ի վերջոյ իր գլուխը կը զարնէ խարուսիկ խաղերուն վրայ:

Այդ կ'ապացուցանէ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց այսօրուան վիճակը:

Ի՞նչ արժէք ունին բարեկամական յարաբերութիւններն ու կնքուած դաշինքները, երբ երկու կողմերէն մէկը յղփացած է պարարտ յաղթանակով մը, իսկ միւսը արիւն կը փսխէ, տարինէրէ ի վեր:

Եւ ո՞րն է այն ուժը, որ պիտի կրնայ մինչեւ վերջը խափանել իրաւազուրկին ըմբոստութիւնը: Մանաւանդ աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ:

Մեծ պատերազմին հաշուեյարդարէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Պուլկարիան համարձակ դիրք մը կը բռնէ, մերժելով ստորագրել պալքանեան ուխտը:

Ամբողջ 15 տարի, ան համակերպեցաւ ամէնէն ծանր նուաստացումներուն եւ սեղմումներուն, յաղթականներու բռնապետման տակ: Մինչեւ այսօր ալ, ան կը քամէ իր ժողովուրդին երակները, վճարելու համար պատերազմական հատուցումները, որոնք բաժնուած են 65 տարիներու վրայ:

Շատ բան փոխուեցաւ վերջին 15 տարիներու ընթացքին, եւ, ինչպէս միւս պարտեալները, Պուլկարիան ալ հետզհետէ գլուխ կը վերցնէ:

Անշուշտ ան չունի Գերմանիոյ կամ Հունգարիոյ ուժը, աւելի բարձր խօսելու համար: Իր դրացիները շատ աւելի անզոր են քան մեծ յաղթականները:

Եւ սակայն, Սոֆիան բոլորովին մինակ չէ այսօր: Ոչ ալ դաշնագիրները կը պահեն իրենց նախկին ուժը:

Ամէն օր ճեղքեր կը բացուին ոչ միայն յաղթականներու ճակատին վրայ, այլ եւ հանդիսաւորապէս կնքուած մագաղաթներու մէջ:

Այլ եւս ճարտասանական բացագանչութիւն մը չէ դաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջը: Մէկ տարիէն միւսը աւելի պահանջկոտ կը դառնան պարտեալներն ու դժգոհները: Եւ որուն թաթը որ ամուր է, վերաքննութիւններ կը կատարէ առանց կարգի կամ հրամանի սպասելու (Գերմանիա):

Նոյն իսկ դաշնակիցներուն մէջ կը գտնուի ուժ մը, որ իր քաղաքական ծրագրին անբաժան մաս հռչակած է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը (Իտալիա):

Այս պայմաններուն մէջ, ուշադրութեան արժանի են Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց յարափոփոխ վիճակը, Թուրքերու անկերեւ մտահոգութիւնը եւ Պուլկարներու հանրային կարծիքին խմորումը:

Անտարակոյս այդ բոլորը պիտի յանգին ճակատագրական ելքի մը, որ կրնայ ուշանալ, բայց դժուար թէ խափանուի:

Դաշնագիրները յաւիտենական չեն, իսկ անիրաւեալ ժողովուրդներու զանռութիւնը հրաբուխ մըն է որ լեռներ կը սարսէ, ուշ-կանուխ:

Պուլկարները կը գտնուին այդ ճամբուն վրայ:

Այժմ, Պուլկարներուն հետ, կան ուրիշ բազմաթիւ ժողովուրդներ, որոնք արդարութիւն կը պահանջեն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀՐԷԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆ ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.— *Խորհրդային կառավարութիւնը տեղական ինքնավարութիւն շնորհեց Սիպերիոյ Պիրոպիժան շրջանի հրէական գաղութին: Շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Մայր. Արեւելքի հրէական ինքնավար շրջան»: Տարածութիւնն է 7700 քառ. մղոն եւ կը գտնուի Ամուր գետին ձախ ափը, Խապարովսքի ճամբուն վրայ: Այս տարածութիւնը Հրեաներուն տեղաւորման սահմանուեցաւ 1927ին եւ գիւղութիւններ ընծայուեցան, որպէսզի գաղթականներ գան Ուկրայնայէն, Ամերիկայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: Շրջանը վերջերս մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է, շնորհիւ գաղթականներու տեղաւորման եւ ճարտարագործական ծրագիրներուն: Գաղթականներուն մեծ մասը Կարմիր բանակի նախկին զինուորներ կամ պահեստիներ են, որոնք մասնաւոր առանձնաշնորհներ կը ստանան, տեղաւորուելու համար:*

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Մէքքէէն կը հեռագրեն մայիս 9 Թուականով.— Աւելի քան տասը հազար մոլեռանդ զինուորեալներ Մէքքէ հասան, Իպըն Սէուտի բանակին միանալու եւ Եէմէնի իմամին դէմ կռուելու համար: Էմիր Ֆէյզալ, Հիճազի թագաւորին տղան, որ գրաւած էր Հոտէյտայի նաւահանգիստը, սկսած է յառաջանալ դէպի Եէմէն, գրաւելու համար Ճէպէլ Հարազը, որ ծովէն 9000 ոտք բարձրութիւն ունի եւ կ'իշխէ Սանայի ճամբուն. (ԽՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ կանխահաս էր Լոնտոնի այն հեռագիրը որ կը հաղորդէր Եէմէնի մայրաքաղաքին գրաւումը):

Այն 300 անգլիացի, իտալացի եւ ամերիկացի փախստականներ, որ Քամարան կղզին ապաստանած էին Հոտէյտայի գրաւման առեն, սկսած են վերադառնալ, նոր իշխանութիւնը ստանձնած ըլլալով ապահովութեան պատասխանատուութիւնը.

Երկաթուղի Կասպից ծովէն Պարսից ծոց

Պարսկական կառավարութիւնը սկսած է երկաթուղի մը շինել Կասպից ծովէն Պարսից ծոց, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ երկրին տնտեսական զարգացման: Շինութիւնները սկսած են երկու ծայրերէն, եւ պիտի լրանան չորս տարիէն:

Սթավիցքիի մեղսակիցներէն նախարար մըն ալ պիտի դատուի

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը ամէն օր նոր ժամ հարցաքննութիւններ կատարեց: Ամբաստանեալներէն մէկն էր արմատական երեսփոխան եւ նախկին նախարար Պ. Անտրէ Հէս: Այս վկան անցեալ շաբթու անպարտ կը կարծուէր, երբ դատական նախարարին յանձնուեցաւ նախկին նախարար Պ. Ռընէ Ռընուի թղթածրարը: Այս անգամ, 6ի դէմ 17 ձայնով եւ 11 ձեռնպահութեամբ, որոշուեցաւ դատական նախարարին յանձնել նաեւ Պ. Հէսի թղթածրարը: Նախկին նախարարը անկողին ինկաւ, երբ իմացաւ այս վճիռը:

Նմանապէս դատական նախարարին քննութեան յանձնուեցաւ «Օ դ'Էքութ» երգիծաթերթին հրատարակիչը, Պ. Փոլ Լէվի, որ հրատարակիչն է եղած նաեւ «Ռիւմփառ» եւ «Օժուրտուի» օրաթերթերուն (այժմ դադրած): Հաստատուեցաւ որ Փոլ Լէվի դրամական աջակցութիւն ստացած է Սթավիցքիէն, Սէրժ Ալէքսանտր անունով, թէեւ իր շաբաթաթերթը ժամանակին պայքար մղած էր, յայտնելով թէ Սթավիցքի եւ Սէրժ Ալէքսանտր միեւնոյն անձերն են: Վճիռը տրուեցաւ միաձայնութեամբ:

Հարցաքննուեցաւ նաեւ Տարտիւօ, «Պէք է Օնկլ» գաւեշտաթերթին հրատարակիչը, որ յայտարարեց.

— 1931էն 1933, *իրարու յաջորդող կառավարութիւնները նպաստներ կուտային ինծի, արտաքին, ներքին, գաղթային եւ եկմտական նախարարութեանց եւ վարչապետութեան գաղտնի վարկերէն: Ամէն ամիս 25-30,000 ֆր. կը ստանայի: Ցետոյ, ամէն հոսանքէ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ նպաստ կուտային «Պէք է Օնկլ» շաբաթաթերթիս, հազարէն մինչեւ հինգ հազար ֆրանք: (Այս առթիւ յիշեց ութ անձեր, որոնց մէկը նախկին նախարար Ժորժ Պոնէն է):*

Ինչպէս կ'երեւայ, երկու տարուան ընթացքին Տարտիւօ գաղտնի վարկերէն ստացած է մէկ միլիոն ֆրանք: Քննիչները հարցուցին թէ այդ նպաստները տալով փոխարէն ի՞նչ կը սպասէին նախարարութիւնները

Տարտիւօ.— *Հարցուցէք Երեսփ. ժողովին որպէսզի բացատրութիւններ տայ գաղտնի վարկերու մասին: Նախարար մը ըսաւ թէ գաղտնի վարկերը պէտք է գաղտնի մնան:*

Հ.— *Բայց, դուք գիտնալու էիք թէ ի՛նչ ծառայութեան փոխարէն կը տրուէին այդ նպաստները: Օրինակ, ի՛նչ բանի կը վերագրէք եկմտական նախարարութեան նպաստը:*

Տարտիւօ.— *Նախարարութեան ծանուցումները կը դնէինք:*

Հ.— *Իսկ արտաքին նախարարութիւնը ինչո՞ւ նպաստներ կուտար ձեզի:*

Տարտիւօ.— *Պաշտպանելու համար Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը արտասահմանի մէջ:*

Նոյն օրը հարցաքննութեան կանչուած էր նաեւ Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, որ գործօն դեր ունեցած է իբրեւ միջնորդ եւ որ բանտարկուեցաւ առաջին օրէն: Ամբաստանեալը մերժեց որ եւ է պատասխան տալ, բողոքելով իր բանտարկութեան դէմ եւ սպասելով դատական հարցաքննութեան:

Նախկին նախարար Անտրէ Հէսի հարցաքննութեան առեն, հաստատուեցաւ որ դեռ 1927 յուլիսէն կապ ունէր Սթավիցքիի հետ, երբ ան բանտը կը գտնուէր եւ թէ անձամբ բանտ գացած էր, մինչդեռ նախապէս կ'ըսէր թէ իր քարտուղարը ղրկած էր:

∴ Նախընթաց հարցաքննութեան առեն, լսուեցաւ Պ. Կառա, Պայոնի երեսփոխան քաղաքապետը, (25 տարիէ ի վեր), որ երկար բացատրութիւններ տուաւ եւ ինքզինքը արդարացուց հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— *«Այս ամբողջ գործին մէջ, ես անզգուշաբար գործիք մը եղած եմ: Գործած եմ դիւրահաւատութեամբ եւ միամտութեամբ, աշխատանքի համեստ կեանք մը վարելով»:*

Զէքերու մասնագէտը հաստատեց թէ ամբաստանեալը ո՛ր եւ է գումար չէ ստացած Սթավիցքիէն, թէեւ յարաբերութիւն ունեցած է անոր հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՒԱՆԱԿԻ ԳՈՐԾ» ՄԸ ԵՒՍ

●●●●●

Նիսի եակոպաշնակցական երիտասարդը ապշութեան մատնուած էր, մայիս 1ի միջազգային թափօրին մէջ տեսնելով ՀԱՅԵՐԷՆ Նշանատախտակ մը, հետեւեալ վերտառութեամբ.— «Անկցի՛ Դաշնակը, կեցցէ՛ խորհրդային բոլշեւիկ կառավարութիւնը»:

Այս առթիւ կը շեշտէր թէ Նշանատախտակը բռնողները ալ՝ «15 – 16 տարեկան չորս հայ խեղճուկրակ, ոչինչ տղաքներ» էին:

Եւ այս բոլորը կ'անուանէր «աւանակի գործ»: (Ցառաջ, 8 մայիս):

Երեւի նամակագիր երիտասարդը առաջին անգամ է որ կը տեսնէ այսպիսի գործեր:

Մենք ինչե՜ր, ինչե՜ր տեսանք ու կը տեսնենք տակաւին, 1920էն ի վեր:

Թռուցի՞կ, թե՞րթ, ճա՞ռ, թափօ՞ր,— ամբողջ ցուցահանդէս մը կարելի է կազմակերպել, միայն արտասահմանի մէջ եղածները հաւաքելով ու Նկարագրելով:

Զարմանալի է որ Երեւանի ուշադրութենէն վրիպած է այսպիսի ցուցահանդէսի մը ծրագիրը:

Ես կ'առաջարկեմ յիջօրէն Եկատի առնել այդ ծրագիրը եւ մանաւանդ իրագործել:

Այն ատեն, երեւան պիտի գայ որ, հայ կարմրուկները իսկապէս անգերազանցելի «աւանակութեան» են համաշխարհային յեղափոխութեան, հոգ չէ թէ քոսոտ քուռակներով:

Սպասելով այդ օրուան, կը փութամ «ոչ դաշնակ, ոչ ճերմակ» երիտասարդներուբազմութեան հաղորդել այլապէս «յեղափոխական» ձեռնարկ մը:

Մայիս 1ի առթիւ, «Ցունաստանի Կոմկուսի Հայկական Պիւրօ»ն հրապարակ հանած էր թռուցիկ մը, ուղղուած՝ «բոլոր հայ բանուորներու, բանուորուհիներու, աշխատաւորներու եւ մտաւորականներու»:

Չէի՞ք ուզեր ճաշակել քանի մը հատուածներ, եթէ ոչ զարգանալու, գոնէ զուարճանալու համար.

— *«Շարլաթան Ցալտարիս — Վենիզէլոս իրենց արիւնոտ ձուլնքին ուղղուած բանուորական բռունցքէն սարսափահար, մոռնալով միջկուսակցական պայքարները, ձեռք ձեռքի տուած կը պատրաստեն Մուսոլինիի, Հիթլէրի եւ Տոլֆիւսի արիւնոտ դիկտատուրան»*

... «Հայ աշխատաւորութիւնը այս երկրի պրոլետարիատին մէկ մասնիկն է: Մայիս մէկի առթիւ բոլոր չահագործուողներու առջեւ անխուսափելի հրամայական պահանջ կը ներկայանայ անմիջապէս հակաֆաշիստական կազմակերպութիւններու մէջ մտնել եւ կազմակերպուիլ:

... Դաշնակցութիւնը, որպէս միջազգային ֆաշիզմին մէկ փոքրիկ օղակը գաղութներու մէջ բացէ ի բաց կը գործակցի բոլոր հակայեղափոխական, հակախորհրդային տարրերուն հետ, դաւադրական ակերոսի կ'ենթարկէ այն բոլոր բանուորները եւ մտաւորականները, նոյն իսկ կրօնականները, որոնք Խ. Հայաստանի հանդէպ համակրութիւն ցոյց կուտան:

Հայ աշխատաւորները պայքարելով միջազգային ֆաշիզմին դէմ պէտք չէ թերագնահատեն ազգային ֆաշիզմին — Դաշնակցութեան դէմ մղուելիք պայքարը».

Ի՞նչ կ'ըսէք, ա՞յս ալ «աւանակի գործ» է:

Բայց, ի՞նչ մեղք ունի Երուսաղէմի խանալի կենդանին, որ ոչ հայերէն գիտէ, ոչ ալ Ազգային Դաշնակցութեան կամ Կոմինթէռնի Նամբան, իր տեսակէտները պարզելու եւ գոնէ իր նեղինակի իրաւունքները պաշտպանելու համար:

ՎԱՀԷ

ԿԹԻՒ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

»»»· ·«««

ՄԷԿ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵԼՈՎ ԿԸ ՄԵՌՆԻ?

Դամասկոսէն կը գրեն արաբական «Էլ Ահրար» թերթին (30 ապրիլ).—

Հարկ չկայ «Ահրար»ի ընթերցողներուն բացատրել Հնչակ եւ Դաշնակ կուսակցութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող թշնամութիւնը: Պատճառը այդ թշնամութեան ծանօթ է ամէնուն եւ հինէն ի վեր իրենց մէջ անպակաս են դէպքեր:

Ահա երէկ նորէն դէպք մը պատահեցաւ: Հայ սկաուտներ Հայոց եկեղեցին կը մտնէին, դրօշակ մը պարզած, որուն վրայ գրուած էր. «Ցարգա՛նք 1915ին Թուրքերու կողմէ ջարդուած Հայերու յիշատակին»: Եկեղեցիի բակին առաջ, սկաուտներու ճամբան կտրեցին Հնչակները եւ ուզեցին անոնցմէ դրօշակն ու սկաուտական գաւազանները: Սկաուտները դիմադրեցին: Աղմուկը եւ իրարանցումը սկսաւ շատնալ: Եպիսկոպոսը դուրս ելաւ եւ ուզեց հանդարտեցնել սակայն անօգուտ: Վէճը կռիւի փոխուեցաւ եւ սկաուտներէն երկու հոգի ստիպուեցան զէնք գործածել եւ կրակեցին յարձակողներու վրայ: Ցովհաննէս Պապճեան փորէն եւ սրունքէն երկու գնդակներ ստացաւ:

Ոստիկաններ հասան եւ ձերբակալեցին կռուողներէն շատերը, իսկ վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց: Վերջին պահուն տեղեկացանք որ վիրաւորը մեռած է հիւանդանոցին մէջ:

Իսկ «Ազդակ»ի թղթակիցը հետեւեալ ձեւով կը պատմէ դէպքը (1 մայիս).

Կաթ. փոխանորդը Ապրիլ 20ին, կիրակի օր, հօս եւս կ'ուզէ ընդհանուր Նահատակաց յիշատակին մասնաւոր արարողութիւն կատարել եկեղեցւոյ մէջ:

Կաթ. փոխանորդի հաւանութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ, Միացեալ վարժարանի գայլիկներուն հետ, նոյն օրը եկեղեցի կուգան իրենց պաշտօնական դրօշակով: Առաջուց եկեղեցի կ'ըլլան արդէն «Տալեօրիկ»ի սկաուտները եւ Ազգ. վարժարանի աշակերտները: Ինչպէս կարգադրուած կ'ըլլայ որ հոգեհանգիստի արարողութիւնը, եպիսկոպոսի յաւուր պատշաճի քարոզէն վերջ, կատարուէր բակին մէջ:

Սկաուտները կը շարուին եկեղեցիի բակը եւ կը սպասեն արարողութեան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն դրօշակին երեւումը, որուն ֆոնը եռագոյն էր, իրարանցում կը ձգէ «Միացեալ»ի մարդոց մէջ: Դուրսէն մասնաւոր դրուեթիւններ կը ղրկուին ներսը եպիսկոպոսին, որպէսզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները իրենց դրօշակը վերցնեն: Եպիսկոպոսը իրաւունքով չուզեր վերցնել. Անմիջապէս «Տալեօրիկ»ի սկաուտները կը քաշուին: «Միացեալ»ի մարդիկը կը յարձակին դրօշակի վրայ, որպէսզի բռնի վերցնել տան: Կռիւ մը կը սկսի: Աթոռ աթոռի, գաւազան գաւազանի: Ցանկարծ յարձակողներէն մէկը կը վիրաւորուի: Վերջին պահուն ոստիկաններուն լուր կը տրուի. ոստիկաններ կը հասնին: Ցարձակողները անյայտ կ'ըլլան: Վիրաւորը հիւանդանոց կը փոխադրուի: Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները քիչ մըն ալ կենալով կը վերադառնան իրենց տեղը:

Անմիջապէս կը ձերբակալուին 8-10 հոգի, որպէս կռուի պատճառ տուողներ: Նոյն օրը մինչեւ կէս գիշեր ձերբակալեալները կը մնան պահականոց: Ձերբակալուածները կը ձգուին բացի երեք հոգիէն, որոնք կը ղրկուին ուղղա–

(Նուէրներու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱՐԺԷՔԸ

Թորոս Թորամանեան իր կեանքին մեծագոյն մասը զոհաբերած է ի խնդիր եւ ի սպաս հայ ճարտարապետութեան, շուրջ քառասուն տարիներ... Անխոնջ խղճամիտ յարատեւութեամբ ջանացած է լուծել ու վերլուծել մասամբ այն գաղտնիքներէն, որոնք անել կնճիռ ու խնդիրներ հանդիսացեր էին առժամապէս, նման պարագաներու մէջ: Անիկա տեղին վրայ, յամառօրէն կառչած աւերակներու կոյտերուն, ի գին անհնարին զոհողութեանց յաջողած է լոյս աշխարհ բերել մաս մը այն գանձերէն, որ հայ արուեստին կը վերաբերին եւ որոնք թաղուած կը մնային անցեալ ժամանակներու խանձեր ու անթափանց մշուշին ներքեւ:

Թորոս Թորամանեան, տեսանի այս գործը գլուխ հանելու համար, կարդացած է գիրքեր, կատարած է հետազօտութիւններ, ի գործ դրած է պեղումներ, երբեմն հաներ է հատուկտոր նորանոր աւերակներ, ու անոնց ամէն մէկը առանձինն ու մանրամասնօրէն չափած, այդ չափերը ալբոմներու մէջ գծերու վերածած, նկարագրած եւ նշանակալից եզրակացութիւններու յանգած է...

Գալով իր եզրակացութիւններուն, Թորամանեան, Հայ ճարտարապետութիւնը կը բաժնէ 4 շրջաններու. — Սկզբնական, Բագրատունեաց, Շէտատեան եւ Զաքարեան:

Սկզբնական շրջանի իր ուսումնասիրութեան առիթով կարեւոր է ի վեր հանել էջմիածնի տաճարին վրայ կատարած իր փնտռտուքները, հիմնուելով Հախվերդեանի, Անիի Առաքելոց ու Մայր եկեղեցիին յատակագիծներուն վրայ, որոնք արտաքնապէս պարզ քառակուսիներ կը ձեւացնեն, իսկ ներքին բաժանումներով խաչաձեւ կը հանդիսանան: Մինչ Էջմիածինը, ճիշդ այս կերպ բլլալով հանդերձ, իր յատակագծին քառակուսի չորս կողերուն վրայ ունեցեր է, աւելի բլլալով, մէյմէկ թեւեր, արտաքուստ եւս ձեւացնելով խաչի պատկերը: Ու իր այս հետազօտութեանց հետեւանքով, Թորամանեան յաջողած է հաստատել թէ էջմիածնայ յատակագծին այսօրուան ձեւը մերկացած պէտք է բլլայ իր հիմնարկութեան թուականներու հարստութենէն:

Թորամանեան՝ նոյն առիթով կը գրէ «Ի սկզբան էջմիածնի տաճարը ունեցեր է արտաքուստ պարզ ուղղանկիւն քառակուսի ձեւ, առանց դուրս ցցուած ապսիտներու, ասոր առաջոյններէն մէկը, անոնց քարերուն չարուածքին եւ գրահին, միւս պատերուն հետ որ եւ է կապ չունենալն է, զոր մէկ նայուածքով կարելի է տեսնել, բացի այս տարբերութենէն, կայ մի ուրիշ խնդրոյ երեւոյթ եւս, հարաւային ճակատի ապսիտին անմիջապէս յաջորդող պատուհաններուն — ապսիտօրնները է պատուհաններու վրայի կոր fonkiններ բաւ կ'ուզէ, կորուեր ու մնացեր են մասամբ, ապսիտի յետագոյն շինուածքի եւ կտրեր: Նոյն բանը պատահեր է նաեւ հիւսիսային ճակատին վրայ, մօտ զրան արեւելեան կողմի պատուհանին»:

Ճարտարապետ Թորամանեանի այս յայտնութիւնը կրնայ կարեւոր նշանակութիւն ունենալ հայ ճարտարապետութեան ծագումին համար:

Արդարեւ էջմիածնայ տաճարը հիմնուած բլլալով 303 թուականներուն Տրդատի եւ Գրիգոր Լուսաւորչի օրով, մեզի հասած հայկական յիշատակարաններուն մէջ հնագոյնը եւ հայ ճարտարապետութեան նախատիպը համարուած էր դայն քննողներուն կողմէ:

Միւս կողմէ, անոր յատակագծին արտաքուստ խաչաձեւ այսօրուան վիճակը, բիւզանդական ոճին մէջ երեւցած ապսիդ ոճին հետ նմանութիւններ ունենալուն, բիւզանդագէտները չառեր սկսեր են մտածել թէ հայ ճարտարապետութիւնը պէտք է բլլայ մէկ ստորաբաժանումը բիւզանդական արուեստին:

Արդ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան վերոյիշեալ յայտնութեամբ իր այս կերպ մտածողներուն փաստերէն մին ինքնին կը չքանայ:

Բագրատունեաց շրջանի իր ուսումնասիրութեանց առիթով կը գրէ.

«Բագրատունիք բազգաւոմար ի մեծոց անծուկ երկրին, եւ փոքրաթիւ ժողովրդեան, մեծագործութիւն բաւելու արժանի յիշատակներ շատ թողեր են: Բագրատունիները կը պարծին Անիի կաթողիկէն իր վսեմ պարզութեամբ եւ ներանկերտ ձեւաւոր քանդակագործութիւններով Բոլորակ Գագկաշէն Ս. Գրիգորը Բագրատունիներու պարծանքն ու առաւելապէս Գագիկ Ա.ի մեծագործութիւնն է:

Առանձնապէս սքանչացման արժանի են Ախուրեանի վրայ ձգուած կամուրջներէն հինգը, համաչափ երեւակայութեան մի թռիչք է պարիսպէն դուրս Հովիւի եկեղեցին, իբրեւ չընաշխարհիկ մարգարիտ մը, որ իր եռայարկ ձեւով Զուարթնոցի եւ Անիի Ս. Գրիգորին մանրանկարն է: Անոր յատակագծի ձեւը եւ արտաքին անհանգոյն տեսքը մէկ հատիկ օրինակը կը թուի ինձ, ամբողջ պատմական ճարտարապետութեան մէջ:

Բագրատունեաց շրջանին կը պարտինք նաեւ գմբէթներով Անիի Առաքելոց եկեղեցին, որ ոչ միայն նշանաւոր է, իր առանձնայատուկ քանդակագործութիւններով, այլ եւ իր ձեւով»:

Շէտատեան շրջանին մասին կը գրէ.

«... Այս շրջանին մէջ ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստի զարգացման տեսակէտով, առանձնապէս աչքի զարնող ոչինչ չեմ գտներ»:

Գալով Զաքարեան շրջանին, ճարտարապետ Թորամանեան իր հիացումը չի կրնար զսպել նկարագրած ժամանակ այս շրջանին վերաբերող գործերը:

«Զաքարէ սպասալարի անունը կ'րսէ ան, Հայոց պատմութեան մէջ նշանաւոր տեղ մը բռնած է, ոչ միայն քաղաքական կեանքի բարւոքման տեսակէտով, այլ եւ ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստի մի նոր վերածննդեամբ: Թէեւ մեծագործութիններ չարտադրուեցան Զաքարեան շրջանին մէջ, սակայն ներդաշնակ գաստարութեամբ նախորդներուն հետ մրցող գերազանց հարստութիններ ստեղծուեցան:

Զարդաքանդակներու տեսակէտով, Բագրատունեաց շրջանի վերածնութիւնը սաեղծեց — հին աւանդութիններու վրայ զարգացած — երկրաչափական գիծերով մանուածոյ քանդակագործութիններու գերազոյն կատարելութիւն մը:

Եւ սակայն Զաքարեան շրջանի ճարտարապետական ոճը մեծ մասամբ հաւատարիմ մնալով հանդերձ բացառապէս Բագրատունեաց շրջանին, զգալի կերպով յեղաշրջման ենթարկեց քանդակագործութեան ձեւը: Անանկ որ այս շրջանին ճանուածոները թէեւ իրենց սրաապլրը չը կորսնցուցին, սակայն անոնց մէջ քանդակի եւ կարկնի դեր կատարեց աղուսաբզէններու ձեւքի ճարտարութիւնը: Նախկին ուղիղ կամ կոր գիծերով կազմուած մանուածները փոխանակուեցան ներեւալից ու ծաղկալից պղարիկ հիւսուածքներու: Միաժամանակ բնութեան բոլոր կենդանութիւնը անդրադարձնելու ձգտեցան իրենց կանգնած չէնքերու պատուած մասերուն վրայ...»

Թռչուններ եւ կենդանիներ քանդակներու մէջ, Հայերը ուշագրաւ յառաջդիմութիւնը բրեր էին հինգերորդ եւ եօթներորդ դարերուն մէջ, սակայն Բագրատունեաց շրջանի վերածնութիւնը միանգամայն մոռացութեան տուած էր նախնեաց մշակած այդ ճիւղը...:

Զաքարեան շրջանը վերստին կեանք ու կենդանութիւն տուաւ Բագրատունիներու օրով օրհասական վիճակի հասած կենդանիներ եւ թռչուններ քանդակելու արուեստին, բոլորովին նոր ոճով ու նոր ուղղութեամբ...

«Նկարչութիւնը ոչ նուազ զարգացման ճամբու մէջ էր այս շրջանին, բայց մանրանկարչութեան արուեստը իր ժամանակակից շատ մը ազգերու արուեստներուն հետ մրցելու աստիճան նախանձելի բարձրութեան հասաւ: Առանձնապէս Զաքարեան շրջանի վերածնութեան սեփականութիւններն են գոյնզգոյն քարերով մոզայիք պատեր, հորիզոնական մոզայիք առաստաղներ, դռներու սթալաքթիթ շրջանակներ, եւ պսակներ (քոնիչ), նոյնպէս, նաեւ սթալաքթիթ քանդակներով սիւներու խոյակներ, սթալաքթիթ եւ մոզայիք ոճերը, շատ բազմակողմանի կերպով մշակուած են Զաքարեան շրջանին եւ գրեթէ առանց բացառութեան տեղ գրաւած են, բոլոր ժամատուներու ու անհատական ու հասարակական շինութիւններու մէջ...

Ամէնէն նշանաւոր տեղը կը բռնեն այս շրջանին մէջ, անզուգական մտքի թռիչքով գեղազարդուած խաչքարերը...

Զաքարեան շրջանի ճարտարապետական ոճը թէեւ ընդհանուր Հայաստանի մէջ չտարածուեցաւ, սակայն Շիրակի սահմաններուն մէջ ալ կղզիացած չմնաց. Սիւնեաց աշխարհն ալ ամբողջովին իր հարազատութեան այս ոճով զարդարիկ յիշատակարաններով: Արարատեան գաւառի մէջ մինչեւ այսօր կանգուն են մեզ հասած Յովհաննու վանքի ժամատունը, Զաքարեան շրջանի վերածնութեան պարծանքն է...

Զենք կարող մոռնալ այս շրջանին պատկանող Այրի վանքի քարափոր եկեղեցիներն ու ժամատուները, որոնք մեծագործութիւններ համարուելու չափ զմայլելի կերտուածքներ են...

Գալով մասնաւորապէս Անիի մէջ Զաքարեան շրջանի նմոյշներուն, ճարտարապետական գլուխ գործոց է Անիի Առաքելոց եկեղեցւոյ գաւիթը ամենայն հաւանականութեամբ 13րդ դարու կէսին մօտ շինուած...

Մանուածոյ զարդաքանդակներու նոր վերածնդեան, ինչպէս նաեւ կենդանեաց ու թռչնոց քանդակագործութեանց 13րդ դարու ոճին ներկայացուցիչներն են Անիի մէջ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը (Նախշլի), Ղըզ Ղալայի եկեղեցին եւն.: Միջնաբերդի պեղումները մեզի ցոյց տուին Անեցի արուեստաւորներու փայտի վրայ փորագրելու մէջ ունեցած բարձրագոյն կարողութիւնը»:

Ճարտարապետ Թորամանեան հիմնուելով իր այս դանազան աշխատութեանց վրայ, հասած է այն եզրակացութեան, որով մեր նախնիքը, արդարեւ ունեցեր ու մշակեր են ազգային ու ինքնածին արուեստ մը ճարտարապետական:

Ի հարկէ Թորամանեանի նման բարեխիղճ արուեստագէտ մը ներելի չէ կասկածիլ, որ ան իր այս վարկածը յայտնելով, առաջնորդուած բլլայ ազգայնական նեղմիտ նկատումներէ: Այսուհանդերձ, նոյնքան ճիշդ է որ մասնագիտական աշխարհը, հայ արուեստի մասին, զգալապէս տարբեր կերպով կը խորհի, ու նոյն իսկ Թորամանեանի անմիջական մօտիկ աշխատակիցը փրոֆ. Մառ, ինչպէս նաեւ ուրիշ կարգ մը ոչ — նուազ նշանաւոր բիւզանդագէտներ, հակառակ բլլալով կը վկայեն թէ հայ ճարտարապետութիւնը կը կազմէ ճիւղերէն մին այն վիթխարի ու հնամենայ կաղնիին, որ 'բիւզանդական ոճն է. եւ որ իր արմատները ուժով մը արձակելով Վոսփորի ափանց վրայ, իր ճիւղերը տարածեր է, ըմբռնումներ ... կան, կրօնի, ցարգացման զուգահեռաբար, հիւսիսէն մինչեւ ..., ... մինչեւ Պորտուգալ ... ... , արեւմուտքէն մինչեւ Իտալիա եւ աւելի հեռուները, միաժամանակ իր շուքին ներքեւ հաւանաբար Բուլղարեան, Մակեդոնեան, Սերպեան, Ռուսմենեան, Վրաստանը, ինչպէս նաեւ Հայաստանը:

Բիւզանդագէտները այս կերպ մտածեր են հիմնուելով այն իրողութեան վրայ, որով հայ արուեստը եւ բիւզանդական ոճը կը ներկայացնեն իրարու հետ, աչքի զարնող կարեւոր նմանութիւններ, ու բիւզանդական շէնքերը եղեր են բազգաւորաբար հայկական յիշատակարաններուն, այս վերջիններուն աղջիկները:

Այս ամէնով հանդերձ, այն մեծ կարեւորութիւնը որ կը ներկայացնեն Թորամանեանի յայտնութիւնները, անոնց արժէքը ոչինչով կը նուազի, քանի որ, քանի Թորամանեանի ուսումնասիրութիւնները կան ու պիտի մնան իբր լուսաւոր փաստաթուղթեր, ի նպաստ եւ ի սպաս հայ արուեստի դատին, երբ գայ ժամանակը, որով կարելի պիտի բլլայ կատարեալ գիտակցութեամբ ու վերջնական կերպով արտայայտուիլ անոր նկարագրին ու ծագումին մասին, հիմնուելով ոչ միայն ներկայ անբաւական, ու միայն բրիտանիկական շրջանին պատկան տուեալներուն վրայ, այլ նաեւ նորանոր պեղումներով երեւան գալիք կռապաշտական շրջանի վերաբերեալ բեկորներուն, որ կը մնան ներկայիս ուսումնասիրական աշխարհին համար խնդրական ու անծանօթ

ԱՐԱՄ ԹԱՇՃԵԱՆ

ՏՈՒՐՔ ԿՈՅՐԵՐԷՆ

Պէյրութի քաղաքապետութիւնը վերջերս սկսած է նեղել այն կոյրերը, որոնք շնորհիւ իրենց ձեռքի արուեստութեանց ինքնապահ դարձած են: Առ հասարակ այդ տարարախաները Ղազիրի նախկին հայ որբերն են, որոնք հոն իրենց սորված արհեստները ի գործ կը դնեն, աթոռներ կը հիւսեն կամ կը նորոգեն: Այս կոյր արհեստաւորները առանձին խանութ չեն կրնար ունենալ ի հարկէ. ընդհանրապէս փողոցները կը պտտին եւ կ'աշխատին ծախել իրենց արտադրութիւնները:

Թերթը ու զարմացած կը հարցնեմ — Ի՞նչ է այս, Թուրքերէն թերթ՞ ալ կը ստանաք:

— Ոչ, Թուրք ուսանողները բերել կուտան:

— Թուրք ուսանողնե՞ր ալ կան

— Այո՛, հոս կ'ուսանին եւ մեզի ալ յաճախորդ են, երբ ածիլուելու գան, միասին կը բերեն քանի մը օրինակ:

Թերթին էջերը կը շրջեմ ու կը փորձեմ կարդալ: Լատինական տառերով գրուած այս լրագիրը շատ դիւրին է կարդալ քիչ — շատ Ֆրանսերէն գիտցողի մը համար:

Քէմալականութեան ամէնէն մեծ յաղթանակներէն մէկն ալ այս այբուբենային յեղաշրջումն է: Այս հեռաւոր ափերուն վրայ իր մանուկ ուսանողները պահող Թուրքը կը ձգտի նոր նուաճումներ ու ստացումներ կատարել ընկերային եւ քաղաքական ասպարէզին մէջ: Իսկ մենք կը չարունակենք լռել ու յօրանջել: Դեռ չենք ուզեր հանչնալ Թուրքը իր «Լուսաւորական» նոր զիմակին տակ:

«Յառաջ»ի բացակայ տառերը հոս ալ կ'երեւան: Հետզհետէ էջսի եւ Մի... մէջ ալ նոր ընթերցողներ ու բաժանորդներ կ'աւելնան: «Յառաջ»ի Սակաւաթիւ այս շրջաններուն մէջ «Յառաջ»ը երկրէն եկած խաբրիկներու դերը կը կատարէ: Ապրի՛ «Յառաջ».

Միջօրէ: «Մարչէն» ալ վերջացած է: Փերեզակ ընկերոջ մը հետ հիւանդանոց կ'երթանք ծանօթ երիտասարդի մը քով: Հիւանդանոցն ենք, կը գտնենք երիտասարդը պարտէզին մէջ, ուր եկած է քիչ մը արեւ առնելու: Բաւական կազդուրուած իր առողջութիւնը վերստացած կը տեսնենք: — Ուրիշ հայ հիւանդներ ալ կա՞ն հոս, կը հարցնեմ հետաքրքրութեամբ: — Ոչ, ինծմէ զատ ոչ որ:

Շուրջս կը նայիմ, ծառերուն տակ, նստարաններուն վրայ, ուր կը վիտան բազմապիսի ցաւերով ու արկածներով վնասուած գժգախտ երիտասարդներ ու անչափահաս պատանիներ: Կարճ տեսակցութենէ մը յետոյ, հրաժեշտ կ'առնենք հիւանդէն ու կը մեկնինք խոկոյն: Կ'անցնինք յիմարանոցի մը քովէն, ուր կ'րսեն թէ 12 հայ խենթեր կան, որոնք երիտասարդ ու կարովի են, սակայն իրենց մտային խանգարման պատճառով արգելափակուեր են յիմարանոցին մէջ:

Կը թողունք Էքս Ան Փրովանսը իր բազմաթիւ հոգերով ու վէրքերով, ու կը վերադառնանք Կարտան:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՄԻՆ

ՀՐԱՅՐ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Կիրակի օրուան յիշատակի խանդէսին առթիւ, ընկ. Ս. Վրացեան կանգ առաւ Հրայրի ժամանակաշրջանի պայմաններուն վրայ եւ վերլուծեց 19րդ դարու վերջերուն տիրող գաղափարները:

Հրայրը ո՞ւրկէ առած է իր գաղափարները: Շատերն այն կարծիքն ունին թէ յեղափոխական գաղափարները դուրսէն եւ մասնաւորապէս Կովկասէն բերուեցան Թրքահայաստան: Երբ մենք ուսումնասիրութեան կ'ենթարկենք յեղափոխական կուսակցութիւններու կազմաւորման նախաշրջանը, կը տեսնենք որ 1870-80ական թուականներուն, Թրքահայաստանի ամբողջ տարածութեան վրայ, իրարմէ անկախ եւ յաճախ ալ իրարմէ անտեղեակ, ստեղծուած էին բազմաթիւ յեղափոխական կազմակերպութիւններ: Դեռ 70ական թուականներուն երկրի մէջ կը տիրապետէին Արփիարեանի «Վանդոյժեան գաղափարները», ապա Փոյաց «Արարատեան ընկերութիւնը», որուն առաջնորդն եղաւ երկրի մէջ Մկրտիչ Փորթուգալեան իր յայտնի Վարժապետանոցով, Ագրիպասեանի եւ Գոլոչեանի գործունէութիւնը, Էրզրումի եւ Վանի յեղափոխական պայանի ընկերութիւնները, Տարօնի յեղափոխական կազմակերպութիւնները եւն.: Սակայն, աշխատանքը չամաձայնութեանց մի — այն յեղափոխական գաղափարներու արծարծումով: Այդ նոյն շրջանին երեւան եկան նաեւ գործի մարդիկ, որոնք դիմեցին զէնքի ու կռիւի: Ասոնց են Դամբեկեան Կարապետ էֆէնտին, Հաճի Գալուստ Արխանեան, Մինասեան, Ծերայր Փոյաճեան, Ցոլնո, Արաբօ եւ ուրիշներ: Ասոնց մէջ առանձնապէս աչքի ինկաւ իր գործունէութեամբ Արաբօն:

Տարօնի մէջ, յեղափոխական խումբերու կազմակերպման եւ զինական պայքար մղելու մէջ մեծ դեր խաղաց Արաբօն: Այդ կես յեղափոխական եւ կես աւազակապետ մարտնչողին ձգտումն էր հայ ժողովուրդը հանել ստրկական վիճակէն եւ զէնքի գործածութեան վարժեցնել: Արաբօի գործունէութեան եւ յեղափոխական գաղափարներու արդիւնքներէն մէկն էր Հրայրը: Գաղափարական այդ խմորումներու եւ մասնաւորապէս Արաբօի ... ... իր գործունէութիւնը:

Հրայրի կեանքը երկու շրջանի պէտք է բաժնել: Առաջինը՝ մինչեւ Սասնոյ առաջին ապստամբութիւնը (1894) եւ երկրորդ՝ այդ թուականէն մինչեւ իր մահը (1904):

Առաջին շրջանին Հրայրն այն տեսակէտն ունէր, որ յեղափոխական ցուցական քայլերով ժողովուրդը պէտք է գործի մղել եւ ցնցել զայն իր անշարժ վիճակէն: Այդ ցուցական գործունէութիւնը անհրաժեշտ էր, որպէսզի կարելի բլլար զարթեցնել ուշադրութիւնը զինակից մեծ պետութիւններու միջոցով փրկել հայ ժողովուրդը: Մինչեւ երեխան չլայ, մայրը ծիծ չի տար: Այնպէս ալ, մինչեւ որ Հայերը զէնք չառնեն ու արիւն չթափեն, արտասահմանը չի գար եւ չազատեր հայ ժողովուրդը: Ցոյները այս սահմանի վրայ գրած բլլալուն հետեւանքով էր, որ ժողովուրդը լաւ կազմակերպելու, զինելու եւ յեղափոխական դաստիարակութիւն տալու կարեւոր աշխատանքները անտես կ'առնուէին ու հայութիւնը անկազմակերպ վիճակ կը ներկայացնէր: Եւ երբ Տամատեանը Տարօն եկաւ, ցուցական ապստամբութեան համար Հրայրն արդէն հողը պատրաստած էր եւ կը մնար գործի անցնիլ: Այդ մտայնութեան արդիւնքն էր, որ 1894ին Սասնոյ ապստամբութիւնը ցուցական բնոյթ կը կրէր:

Առաջին ապստամբութենէն վերջ, 1895ին Հրայրը երկրէն դուրս ելաւ եւ մօտ մէկ ու կէս տարի պտտեցաւ Պալքաններն ու Կովկաս: Արտասահմանի մէջ Հրայրի աչքեւ նոր աշխարհ բացուեցաւ: Ան տեսաւ, թէ որքան միամիտ են եղած իրենք, երբ երկիր գտնուած ատեն կարծեր են թէ բաւականաչափ չարժում մը առաջ բերելով եւ քիչ մըն ալ արիւն հոսեցնելով օտարները կուգան եւ դիրենք կը փրկեն: Տեսաւ եւ համոզուեցաւ, որ մեծ պետութիւններն այս կամ այն ժողովրդի ճակատագրով կը զբաղին միայն այն ատեն, երբ այդ միջամտութենէն քաղաքական կամ տնտեսական որ եւ է շահ ունին: Բացի այդ օտարներու աչքին հայ ժողովուրդը արժէք կը ներկայացնէ միայն այն ատեն, եթէ կազմակերպուած ուժ եւ կշիռ կը ներկայացնէ: Հետեւաբար, պէտք է հրաժարիլ նախկին տեսակէտէն եւ լծուիլ աւելի հիմնական ու գժուարին կազմակերպական աշխատանքի, եւ ցուցական գործերու փոխարէն՝ յառաջ մղել իսկական զինեալ ինքնապաշտպանութեան: Կայքարող ժողովուրդը նախ եւ առաջ իր սեփական ուժերուն պէտք է ապաւինի:

Այդ երկու տեսակէտներն ալ մինչեւ հիմա գոյութիւն ունին Հայերուս մէջ. Առաջին տեսակէտը կը ծաւալի Փերլինէն — Լօզան ու Լօզանէն մինչեւ Մոսկուա: Երկրորդ տեսակէտը կեանքի մէջ կը գործադրէ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը: Իր կեանքի երկրորդ շրջանին, Հրայրը հանդիսացաւ արտայայտիչը վերջին տեսակէտին

Հրայրի մտածողութիւնը Տարօնինն էր եւ Տարօնի ուժն ալ այս տեսակէտին մէջ էր Այս տեսակէտին փարեցան Հրայրը եւ Վարդան վարդապետը եւ երկուքը միացած գործի անցան՝ տարածելով ու ամրացնելով զայն Տարօնի բնաշխարհին մէջ: Այս ձեւի գործունէութենէն, թերեւս, այն ժամանակ, դժգոհներ եղան: Սակայն, յետագայ դէպքերը հաստատեցին, որ ճիշդը Հրայրի տեսակէտն էր:

Հրայրը թէ մտաւորական էր եւ թէ մարտիկ: Թէեւ ինքը կռուող ուժ մը չէր, բայց մարտական ցեղամար էր եւ զինուորական կազմակերպիչ Ինչպէս եւ մտաւորական առաջնորդ: Թէեւ համալսարանական վկայագիր դրպանին մէջ չունէր, բայց օժտուած բլլալով ազգային առողջ բնազդով ու տիրապետած ազգային յեղափոխական աշխարհահայեացքին, ան եղաւ արտայայտիչը հայ յեղափոխական գաղափարաբանութեան: Բաւական է միայն կարդալ անոր յօդուածները, նամակները եւ զեկոյցները, համոզուելու համար, թէ ո՛ր աստիճան նախատեսող, հեռատես, խոհուն եւ յուրջ միտքերու տէր մէկն է Հրայրը:

Հրայրը գործած ու մեռած է 30 տարիներ առաջ: Ցեղապատերազմեան սերունդը շատ քիչ բան գիտէ իր մասին: Փոխուած են մեր կեանքի պայմանները, մտածելակերպը, աշխարհահայեացքն ու քաղաքական ըմբռնումները: Սակայն, երբ ուսումնասիրենք Հրայրի ժամկ. շրջանի պայմանները ու ըմբռնումները, անկարելի է, որ չգնահատենք Հրայրի կեանքով ու գործով: Ցանկալի է որ մեր երիտասարդութիւնը Հրայրներու ուղիով ընթանայ:

Ս. Ա.

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՎՐԱՅ

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

Գաղափար մը կազմելու համար Փուչ տիւ Ռոնի ափին վրայ ձգուած եւ ոճիր — արկածներով հարուստ այս կոկիկ քաղաքին մասին, կը թափառիմ երկարօրէն: Մօտ 32 հազար բնակչութեամբ չքնաղուշ քաղաք մըն է Էքսը:

Առանձին ճեմավայրեր ու տեսարաններ դրեթէ չկան հոս, որպէսզի թափառաշրջիկները կարենան իրենց մենութեան ու ձանձրոյթի պահերը գիտելով անցընել: Տեղացի թէ օտարական, ընդհանրապէս կոկիկ ու հրմայիչ արտաքին մը ունին, առողջ ու կայտառ, զուարթ եւ խանդավառ: Օդը ընդհանրապէս լաւ է: Տաք ու կիզիչ արեւուն ճառագայթները հոս ալ կը փայլփլան. կարծես կոնակիդ վրայ ծեղուներ են իջեր ու կ'առցնեն մարմինդ, այնքան որ արեւը բարկ է:

Էքսի ամէնէն լայն ու գեղեցիկ ծառուղին Քուռ Միրաբօն է, ուր հանրակառքերու եւ ինքնաշարժերու առատ երթեւեկ մը կը նշմարուի: Բացի Հ.Յ. Դաշնակցութեան «Քեռի» խումբէն եւ Շէյխ Համիի հայրենակցականէն ուրիշ կազմակերպութիւն չկայ հոս: Ցառաջդիմական Մշակութային Միութիւնը եւ Թաղ. Խոր.ը չատոնց լուծուած են: Հոս կան զանազան հայ արհեստաւորներ ինչպէս նաեւ «Մարշէ» եկող ազարակատէրներ, որոնք իրենց սեփական կալուածն ունին Էքսի շրջակայքը Կը հանդիպինք Ասլանեան եղբայրներուն — արհեստով սափրիչ — որոնք Էքսի հայկական շրջանակին մէջ իրենց որոշ դիրքն ու տեղը ունին: Առանձնապէս աչքի կը զարնէ իրենց անկեղծութեան եւ համեստութեան բարի գիծը: Հինգ — վեց տարիէ ի վեր հաստատուեր են հոս ու կը չարունակեն իրենց գործը: Խանութին մէջ աչքիս կը հանդիպի «Հաքիմիյէթի Միլլիյէ» թերթը Տեսակ մը խոր ու անբացատրելի ապշութիւն կը զգամ այս պահուն ու հետաքրքրութեամբ ձեռք կ'առնեմ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ այս տարի Փարիզի ուսանողները կը պատրաստուէին տօնել Համալսարաններու Ուսանողներու Միութեան յիսնամեակը, յանկարծ երեւան ելաւ որ Միութիւնը տագնապի մէջ է եւ իր կեդրոնատեղին փակուելու դատապարտուած:

50 տարի է, որ Միութեան կեդրոնատեղին փեթակի մը պէս կը գործէր, եւ ի՞նչ կռիւներու, պայքարներու բոյն դարձած: 1930էն սկսաւ տատանիլ, նիւթական հոգը սկսաւ ծրնիլ, Միութեան նախագահները կամ մտինեցին զանձը, կամ քաղաքական կռիւներով ջլատեցին Միութիւնը. Այսպէս ծագեցան դժգոհութիւններ. եւ համալսարաններու մասնագիտական բաժանումները ունեցան առանձին Միութիւններ, — Բժշկական, Իրաւաբանական (եւայլն) ուսանողներու Միութիւն: Միւս կողմէ, նոր նոր հաղորդակցութեանց միջոցներ ստեղծուելով, Ուսանողական թաղը այլեւս պարպուեցաւ ուսանողներէն որոնք կը նախընտրէին բնակիլ հեռաւոր թաղեր: Գարագայ մը եւս, — հիմնուեցան ուսանողական արդիական տուներ Փարիզի դուռներուն տակ: Այսպէս Համալսարաններու Ուսանողներու Միութիւնը կորսնցուց իր համայքը, կեդրոնատեղին հետաքրքրութիւնը կորսնցուցած բլլալով:

Այսօր 2,000 ուսանողներ կան Փարիզի հինգ համալսարաններուն մէջ, բայց 800 հոգի միայն կ'անդամակցին Միութեան: Միութիւնը չունի անհրաժեշտ հասոյթը, եւ կեդրոնատեղին պարտքերու եւ տուրքերու տակ կը հեծէ:

Ուսանողներ կան, որ ուս կը թօթվեն ու կ'րսեն.— Լաւ է գոցել կեդրոնատեղին եւ լուծել Միութիւնը. նոր շրջան է սկսած եւ պահանջ չկայ այդպիսի կեդրոնատեղիի մը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

0000

Ա. Չխենկելի, Վրաստանի Նախկին Հանրապետութեան Փարիզի ներկայացուցիչը, հետեւեալ ցաւակցական նամակը ուղղած է Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ – նախագահ Ա. Խատիսեանի —

Դժբախտաբար շատ ուշ իմացայ այն կորուստը զոր կրեց հայ ազգը յանձին Պ. Միքայէլ Վարանդեանի, ականաւոր գրագէտ եւ պետական մարդ որ արժանի եղած է իր հայրենիքին։

Մեր սրտին շատ մօտ զգալով ամէն ինչ որ կապ ունի եղբայր եւ դրացի հայ ժողովուրդին հետ, կը փութամ ձեր միջոցաւ անոր ուղղել, յանուն վրացական ազգային կառավարութեան եւ իմ կողմէ, մեր խորունկ վշտակցութիւնը եւ անկեղծ համակրանքը

Սիրալիր յարգանքներով
Ա. ՉԽԵՆԿԵԼԻ

ՎԱԼԱՆՍ, 5 մայիս (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ընկերները, ծունկի կուգանք ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի դագաղին առջեւ եւ կ'ուխտենք շարունակել հայ ժողովուրդի ազատագրման սուրբ գործը։

ՎԻԷՆՆ, 8 մայիս (Յառաջ). — Անհուն կսկիծով կը խոնարհիմ մեծ Հայուն, Մ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ։

Դ. Ղարիպեան

X

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԸ

0000

«Լա Վօլոնթէ Սոսիալիսթ» թերթին մէջ (5 մայիս), Տիկին Միքայէլեան, Ֆրանսուհի մը, կը գրէ Հայ Ժօրէսի մահը խորագրին տակ.—

«Վերջերս մեռաւ հայ ընկերվարական ամենէն նշանաւոր բանաստեղծներէն մին,— Միքայէլ Վարանդեան. Իր մահը խորապէս յուզեց ժողովրդական բոլոր խաւերը»։

Յետոյ կուտայ ընկ. Վարանդեանի կենսագրութիւնը քաղելով «Յառաջ»էն, ու կը վերջացնէ այսպէս.— «Վարանդեան կը թողու յիշատակը մարդու մը, որ օժտուած էր գրելէ գերբնական իմացականութեամբ մը, գրողի եւ բանաստեղծի իր անօրինակելի տաղանդով։ Հայ ժողովուրդը դառնօրէն կը սգայ յիշատակը այս մեծ մարդուն, որուն թերեւս կարելի ըլլայ հաւասարիլ, բայց զայն գերազանցել՝ երբեք»։

Տիկին Միքայէլեան ընկերվարական գրող մըն է, որ կ'աշխատակցի ֆրանսական զանազան թերթերու։ Ան առիթն ունեցած էր ճանչնալու ընկ. Վարանդեանը, երբ վերջին անգամ Վալանս գնաց խօսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան առթիւ։ Իր այս ջերմ տողերը կը վկայեն անկաշառ ընկերվարականի իր անկեղծութեան մասին։ Այս պարագան կ'արժանացնէ անոր համար որ, Վարանդեանի երբեմնի բարեկամներն իսկ հիմա մոռցած են իրենց անկախութիւնը ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ

»»» «««

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ). — Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց հոս եւս տօնուեցաւ համազգային սգատօնը կիրակի վեց մայիս, մատուռին մէջ, նախաձեռնութեամբ Թաղ. Խորհուրդին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընկերներուն։ Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղը, որ անցեալ տարիները միշտ ալ մասնակցած էր սգահանդէսին, այս տարի չենք գիտեր ինչ պատճառներով խուսափեցաւ, թէեւ Թաղ. խորհուրդը հրաւէր ուղղած էր։

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին հայ արիները։ Կը նախագահէր Հոգեւոր Հովիւը, որ բացման խօսքէն առաջ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը մեր ինկած նահատակներուն։ Յետոյ յորդորեց որ խաղաղ եւ համերաշխ ըլլանք ազգովին։ Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին եւ երգեցին դպրոցի աշակերտները, գեղ–կավարութեամբ ուսուցիչ Պ. Ա. Ճէվիզեանի։ Օրուան բանախօսն էր Պ. Եղիշէ Թորոսեան, որ պատմական փաստերով հաստատեց թէ Թուրքը կ'ուզէր մեզ բնաջնջել։ «Որպէսզի այսուհետեւ չպատահին նոր Ապրիլ Տասնըմէկներ, պէտք է պատրաստ եւ աչալուրջ ըլլանք եւ թոյլ չտանք որ մեր արի ու ազնիւ ժողովուրդը յուսահատութեան ճամբան բռնէ։ Յուսահատելու պէտք չկայ, այսօր ունինք Հայաստան մը որ ինչքան ալ փոքր եւ անգոհացուցիչ ըլլայ, դարձեալ մերն է եւ պէտք է ջանանք ուժ տալ անոր։ Արդ, որպէսզի կարենանք հարկ եղած չափով օգնել ազգապահպանման, պէտք է համերաշխ ըլլանք եւ թոյլ չտանք որ ազգային ծառին արմատը փտի»։

Հոգեւոր Հովիւին փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդը մեկնեցաւ, հատուցման զգացումը սրտին մէջ։

Մ. Աստուրեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՄԵՍՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԳՈՐԾԵՐԸ

»»» «««

Մայիս 6, կիրակի օր, Ֆլօրիայի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը։

Այս Միութիւնը, որ կազմուեցաւ 1927ին, կատարած է հայրենասիրական ձեռնարկներ, օգտակար հանդիսանալով դժբախտ հայրենակիցներու։ Օգնած է նաեւ Պոլիս եւ Պուլկարիա գտնուած երկու հայրենակից ընտանիքներու, իսկ քսան հայրենակիցներ փոխադրած է Հայաստան. Բոլոր անդամները համեստ բանուորներ են։ Ժամանակին բացուեցաւ ժողովը եւ նախկին վարչութիւնը ընթերցեց իր բարոյական եւ նիւթական հաշիւը։ Յետոյ Պ. Յ. Քէֆէլեան տեղեկութիւններ տուաւ իր կատարած աշխատանքի մասին։ Հայրենակիցը 19 երկիրներու մէջ ցրուած հայրենակիցներու մարդահամարը պատրաստած էր։ Արդիւնքն է 450 ընտանիք կամ 2025 անձ, որոնք կը պատկանին Անդրէասի եւ շրջանի 16 գիւղերու։ Ընդհ. ժողովը փափաք յայտնեց որ տպագրուի սոյն մարդահամարի ցանկը, սակայն ծախքը նկատի առնելով, առ այժմ յետաձգուեցաւ։

Ցուցակագրուած հայրենակիցները գրեթէ բոլորն ալ ամուսնացած են։ Աննշան թիւ մը կը կազմեն ամուրիները։ Ժողովը քննելով Միութեան ուղեգիծը, գոհունակութեամբ հաստատեց որ բնաւ չէ շեղած ծրագիր կանոնագրէն եւ մնացած է բոլորովին չէզոք։ Կը յուսանք թէ այսպէս ալ պիտի շարունակէ։ Յետոյ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ Միութեան ֆոնտ մը ստեղծել, ի նպաստ նոր առանի մը շինութեան։ Նոր վարչութիւնը յանձնուեցաւ երիտասարդներու։ Յաջողութիւն կը մաղթենք։

Ներկայ մը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Փ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Մայիս 6ին Հայ ակումբի մէջ տօնեց Կարմիր Խաչի Օրը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ սրահը լեցուն էր ծայրէ ծայր։

Վարչութեան կողմէ տիկին Էլլէն Բիւզանդ գրաւոր զեկուցում մը կարդաց։ Կարմիր Խաչը Ալֆորվիլի մէջ մասնաճիւղ է հիմնած 1928ին։ Հինգ տարի շարունակ գործեր է, օգնելով հիւանդներու եւ չքաւորներու։ Անոր ամէնէն կարեւոր գործն է հայերէնի դասընթացքը զոր կը պահէ չորս տարիէ ի վեր անընդհատ։ Հոն հայերէն եւ պատմութիւն կը սորվին 100էն աւելի մանուկներ, որոնք ներկայիս հասած են գովելի մակարդակի մը։

Մասնաճիւղն ունի 100է աւելի անդամուհիներ որոնք սիրայօժար կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը։ Տիկինը կարդաց բոլոր նուիրատուներու անունները եւ յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այն օրիորդներուն եւ պարոններուն, որոնք այս կամ այն ձեւով աջակցած են կարմիր խաչին։

Զեկուցումը կը վերջանար հետեւեալ խօսքերով.— «Կ. Խաչը հայ կնոջ պատիւն է։ Ինչպէս հայ կինը նախանձախնդիր է իր ընտանիքին եւ իր պատիւին համար, նոյնքան նախանձախնդիր պիտի ըլլայ Կ. Խաչի պատիւին համար»։

Արտասանեցին ու երգեցին դասընթացքի սան–սանուհիները, բոլորն ալ յաջողապէս, ուրախութիւն պատճառելով ծնողքներուն եւ հասարակութեան։

Յետոյ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Շրջ. Վարչութեան անդամուհի տիկին Շահյամեան, որ գեղեցիկ ճառով մը հմայեց ունկնդիրները։

Ամէնէն վերջը բեմադրուեցաւ յարմար թատրոնիկ մը, «Հակումս», ուր կրկին հաստատուեցաւ թէ Կ. Խաչը գութն է, որ չի ճանչնար խտրութիւն, այլ իր ամոքիչ ձեռքը կը պարզէ նոյն իսկ իր հակառակորդին։ Խաղին կը մասնակցէին տիկին Խոսրովուհի Ալթունեան, Պ. Յ. Տատրեան եւ Յ. Գուլումճեան, որոնք լաւ սորված էին իրենց դերը։

Գովելի է Կ. Խաչի տիկիններու եռանդը։ Կը լսենք որ Յունիս 3ին մասնաճիւղը ներկայացում մը պիտի տայ Մուրատեան Վարժարանի Գէլիկեթաշեան սրահին մէջ։ Յուսով ենք որ Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցներն ալ պիտի փութան խրախուսել Ալֆորվիլի մեր քոյրերը։

ՄԱՅՐ ՄԸ

Հ.Գ.Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ Հ.Գ.Հ.ի նախկին սաներու Միութեան ցերեկոյթ – պարահանդէսը՝ Սալ տէ Էնժէնիէօր Սիվիլի մէջ, հոծ բազմութեամբ։ Ժամը երկուքուկէսին սկսան եւրոպական պարերը, Սանտրոսեանի նուագախումբով։ Մէջ ընդ մէջ վայելեցինք գեղարուեստական ձեռ ու խնամուած բաժին մը։

Պարահանդէսին ամբողջ տեւողութեան կը տիրէր ուրախ ու ոգեւորիչ մթնոլորտ մը։ Հ. Գ. Հ.ի նախկին սաներու վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր գարնանային հովտաց շուշանով (միւկէ) պատուել ներկաները, բաժնելով բոլորին պզտիկ փունջեր։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին բաւական թիւով Ֆրանսացի բարեկամներ, որ եկած էին քաջալերելու սոյն ձեռնարկը, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին։ Ներկաներուն մէջ կը տեսնուէր նաեւ Փ. Սանասար, Գարակէօզեան Հոմի սիրուած ու կարող ուսուցիչը, որ եկած էր քաջալերելու իր նախկին աշակերտները եւ ներկայացնել Հոմի տեսչութիւնը։ Պարերը շարունակուեցան մինչեւ 7 ու կէս։ Միութեան կողմէ Պ. Զ. Աւետիսեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն ու փակեց ցերեկոյթը։

Կ'ուզէի այս առիթով մեր երախտագիտութիւնը յայտնել մասնաւորապէս Պ. Միհրան Գարակէօզեանի, որ ոչ մէկ զոհողութիւն չի խնայեց բարոյապէս թէ նիւթապէս պատրաստելով կրթեալ, բարեկիրթ ու աշխատասէր հայ երիտասարդներ։ Նոյնպէս մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Հ. Գարակէօզեանի Հոմի վարչութեան։

Լ.Ե.Բ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

»»» «««

ՖԻԼԻՊԷ, 3 մայիս (Յառաջ). — Մխիթար աբբայի մահուան տարեդարձի առթիւ, ապրիլ 29ին, Ֆիլիպէի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ձայնաւոր պատարագ, որմէ յետոյ Մխիթարեան աշակերտները տողանցք մը կատարեցին դէպի վարժարան։

Նոյն օրը կէս օրէն ետք Ֆրանսական Պոլէժի սրահին մէջ, հանդէս մը տրուեցաւ։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Սինանեանի Մխիթարայ քայլերգով։ Խմբերգը երգեց առաջնորդութեամբ Հ. Ռափայէլ Քօսեանի «Զօներգ Մխիթարայ» եւ պուլկարական ու հայկական ազգային քայլերգները։ Արտասանութիւններ եղան հայերէն եւ պուլկարերէն։ Նախակրթարանը ներկայացուց պատկեր մը՝ «Վիրաւոր ազատին»։

Մանկապարտէզը իր կապուտիկ համազգեստով բեմ եկաւ եւ երգեց եւ մարզանք րրաւ, խլելով բուռն ծափեր։ Մարզանքին յաջորդեց Պէթհովէնի «Թռմանցքը», զոր ջութակի վրայ նուագեց Ստեփան Խանջեան (14 տարեկան), ընկերակցութեամբ դաշնակահար Հ. Էմմանուէլի (Ֆրանսացի)։

Բանախօսեց վարժարանին տնօրէնը, գեր. Հ. Հ. Ոսկեան, վեր հանելով Մխիթարայ անձին մէջ հայրենասէրը։

Կարճ դադարէ մը ետք ուսումնարանի (պրոգիմնազիա) աշակերտները ներկայացուցին Հ. Ա. Տիրոյեանի «Ճաղամոյլ»ը։

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՉՈՐՍ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

»»» «««

Աթէնքի մէջ լոյս տեսաւ նոր օրաթերթ մը, «Արամազդ»։

[illegible] «Հորիզոն»ի հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս հրատարակութեան առթիւ (28 ապրիլ).

— «Բարգաւաճ ու բազմառեսակ մամուլի գոյութիւնը, ազգերու մէջ նկատել են յառաջդիմութեան ազդակ: Կամ յայտարար նշան: Սխա՞լ կարծիք: Եթէ կ'ուզէք ընդհանրապէս չափել ազգի մը պառակտուած վիճակին լայնքը, երկայնքն ու խորութիւնը, համրեցէք անոր օրաթերթերը: Նկատի ունեցէք անոնց եւ քանակը, եւ որակը: Եւ այն ատեն դուք ալ կը համոզուիք, որ համրանքին շատութիւնն ու որակին անկումը փորձանք է այդ ազգին համար եւ ոչ թէ բարիք.

Յունաստանի երկու քաղաքներուն մէջ միայն լոյս կը տեսնեն ամէն օր երեսունի չափ օրաթերթեր: Իրողութիւն մը եւ երեւոյթ մը որ բոլոր համեմատութիւնները պահելով, գոյութիւն չունի երկրագունդիս վրայ, ո՛ր եւ է երկրի մէջ: Պատճառը այն է, որ պետական կարգուսարք ունեցող ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան պառակտուած չէ ներկայիս, որքան Հելլենը: Բացառաբար հելլէն մամուլին համար, որակի տեսակէտով խօսք չի կրնար ըլլալ, բազմազան պատճառներով, որոնց յիշատակութեան կարգը չէ այսօր: Հարցը այն է որ օրաթերթերու շատութիւնը ուղիղ կը համեմատի հելլէն ժողովուրդի պառակտուած վիճակի ծաւալին ու խորութեան հետ: Եւ այս գոյավիճակը ի հարկէ բարիք չէ Յունաստանի համար, այլ փորձանք եւ չարիք:

Այդպէս եւ մեզի՝ Յունահայերուս համար: Երեք քառորդով անգրագէտ եւ մամուլի ու գրքի յարգը չգիտցող 30,000նոց գաղութ ենք եւ այսօր ունինք չորս օրաթերթեր: 30,000նոց գաղութ, որ 3000 վճարող ընթերցող իսկ չի կրնար տրամադրել այդ չորս օրաթերթերուն: Այս իրողութիւնը, որուն չենք հանդիպիր ուրիշ ոչ մէկ եւ նոյնիսկ աւելի հայաշատ եւ աւելի բարեկեցիկ գաղութի մէջ, դժբախտաբար յայտարար նշանն է ոչ թէ յունահայ գաղութի յառաջդիմութեան, այլ անոր պառակտուած եւ իրարամարտ վիճակին: Կ'երեւի, թերթերու այս յառաջդիմութիւնն ալ յատուկ է այս երկրի հողին ու ջուրին: Որովհետեւ, մինչ ուրիշ գաղութներ մերինէն նուազ պառակտուած չեն, այսուհանդերձ, չունին թերթերու այն համրանքն ու համեմատութիւնը, զորս մենք ունինք: Ֆրանսահայ գաղութը (80,000 հոգի) ունի երկու օրաթերթ եւ քանի մը երկօրեաներ կամ եռօրեաներ: Ամերիկահայ գաղութը (150,000 հոգի) ունի երկու օրաթերթ եւ 5—6 եռօրեայ կամ այլ պարբերաթերթեր: Պուլկարահայ գաղութը (30,000 հոգի)՝ մէկ օրաթերթ եւ քանի մը պարբերաթերթեր: Ռումանահայ գաղութը (20,000 հոգի), միայն մէկ եռօրեայ եւ մէկ շաբաթաթերթ: Եգիպտահայ գաղութը (20,000 հոգի), երկու օրաթերթ: Սուրիահայ գաղութը (150,000 հոգի) մէկ օրաթերթ եւ քանի մը կիսաշաբաթաթերթեր: Պարսկահայ գաղութը (70 հազար հոգի) միայն երկու շաբաթաթերթ:

Հարաւ. Ամերիկայի գաղութը (15,000 հոգի)՝ միայն մէկ շաբաթաթերթ: Ամէնէն «բախտաւորը», ինչպէս կը նկատէք, երեք տասնեակ հազարնոց յունահայ գաղութն է իր չո՛րս օրաթերթերով:

Չէ՞ին բաւեր գոյութիւն ունեցող երեքը, որ չորրորդ մըն ալ բուսցուցին քանի մը օր առաջ: Պակա՞ս մըն է որ պիտի լրացնէ այս նորը, իր հրատարակութեամբ եւ իր ուղղութեամբ: Չենք կարծեր: Աւելին՝ չենք հաւատար: Որովհետեւ ծանօթ է մեզի այն խմբակային առաջադրութիւնը, որուն պիտի հետեւի ան, այնքան ատեն որ շնչելու բախտը պիտի ունենայ: Աթէնքի նոր օրաթերթը առողջ պահանջքի մը ծնունդը չէ: Անիկա արտադրութիւնն է անտարբերակ մտայնութեան մը, որուն հակադաշնակցական խորքը ճանչնալու համար մարգարէ ըլլալու կարիք չկայ: Այդ թերթի հրատարակիչներն են այն տարրերը, որոնք երեք ամիս առաջ «Մօնիթոր»ի գծէնիկ ցոյցը սարքեցին Աթէնքի մէջ: Թերթը հրատարակելու գաղափարն իսկ ծնաւ առաւ այդ ցոյցին հետ զուգընթաց: Քանի մը ունեւորներ կ'ն–ռայեն հակադաշնակցական կիրքով: Դրամ ունեին գիր ու թուղթ գնելու համար: Եւ հետեւաբար, Դաշնակցութեան դէմ, Աթէնքի մէջ ալ բաց գրական ճակատ մը կ'ուզէին ստեղծել»:

Օրուան գիրքերը

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.
2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (Հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք։

ԾԻԾԱՂ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵՌՑՆԵՆ

Կէս գիշեր է։ Բժիշկի մը բնակարանին առջեւ։ Մարդ մը, ջղային եւ անհամբեր, կը հնչեցնէ դրան զանգը։ Տունը հիւանդ ունի։ Բժիշկը կ'երեւի ու կը յայտնէ թէ շուտով կը հագուի եւ ճամբայ կ'ելլէ։

Արդարեւ քիչ յետոյ բժիշկը վար կ'իջնէ, փողոց կ'ելլէ, յանկարծ աճապարանքով ետ կը դառնայ։ Քանի մը վայրկեան վերջ արտօրալով կ'երթայ հիւանդին տունը։

— Ուշացաք, տոքթէօր, կ'ըսէ հիւանդին կինը, յուզուած։

— Ատրճանակս մոռցեր էի, ետ դարձայ ճամբէն, առի եւ եկայ։

— Ի՞նչ, ուրեմն առանձինս եթէ չկարենաք դեղով սպաննել, ատրճանակով պիտի սպաննէք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»» «««

Զօրքի առջեւը ընտրեալների մի շարք. զանազան տարիքի, զանազան կոչումի մարդիկ, նրանց մէջ կան պատերազմի հաշմեր, թեւազուրկ, ոտազուրկ, աչազուրկ, կան կորովի երիտասարդներ, զինուորներ, կան Երեւանցի, Ղարաբաղցի, Լոռեցի, Վանեցի, Սասունցի, Թիֆլիզեցի, կան գիւղացի, քաղաքացի Հայաստանի ամէն վայրերէն, հայութեան ամբողջ մի փունջ է կարծես։ Ահա մէկը՝ նկարիչ, քանդակագործ, ուսուցիչ, զինուորական, Արշէն Շահմազեան, ահա մի ուրիշը՝ կոկակար, ու եթէ քննես ամէնը՝ հայ ժողովուրդն է այն՝ իր բոլոր դասակարգերով։ Արամն էլ կայ նրանց շարքում. ամէնէն երիտասարդը։ Ո՛վքեր են, ինչ հաւաքածոյ է այս, ինչո՞ւ են գրաւած պատւոյ անգը։

Պարէտութեան պատուղամուած, պաշտօնը գերասան — արուեստագէտ, զինուորական Աշօ Շահխաթունին։

Զարմանալի է Հայոց աշխարհը։

Ու կարծես ամէն մարդ իր տեղումն է, ու կարծես այլ կերպ լինել չէր կարող։

Պարէտի մօտ մի պատգամաւոր, յեղափոխական, հին հայդուկ՝ Գերասիմ Բալայեանը։ Մուսաւ զինուորական նախարարի, սպարապետը Հայոց։

— Պատուի՛ ա՛ռ ...

Հրացանները բարձր, գլխարկները վեր, սրտերը տրո՛փ, տրո՛փ, տրոփ։ «Մեր հայրենիք, ազատ անկախ»...

Պարէտը բարձրացնում է ձեռը, ամբոխը քարանում է։ Լռութիւն։

Գ. Բալայեանը յառաջանալով բանում է պատգամի թղթիկը. օրուայ խօսքը նրան է պատկանում։

— «Քաղաքացիներ՛ Հայաստանի մայրաքաղաքի, տիկիններ ու պարոններ...

Վարդանանց մեծ տօնը դարերէն հնչող գոյամարտի չեփորն է, բայց նրա մասին թող պատմողը ներբողէ։

....

(Այնքան շատ է բազմութիւնը ու այնքան ընդարձակ է տարածութիւնը, որ շատերը չեն լսում բոլոր բառերը, բայց զգում են, հասկանում են, որովհետեւ այդ ձայնը ոչ թէ դրսէն, այլ իրենց սրտէն է հնչում)։

....

— Եւ պիտի ողեկոչեմ նոր Աւարայրը, Սարդարապատը, որ կերտեց նոր ազատութիւն, ազատ Հայաստան։ (Ծափեր)։

Սարդարապատը ու նրա հերոսները ... Ցարգանք նահատակներին ու կեցցեն վերապրողները, որ ահա կանգնած են մեր առջեւ համեստ ու հեզ։

Սարդարապատի հերոսները ...

(Ծափեր են բարձրանում մասնակերի վրայ, երկարում են վզերը, սրում են հայեացքները, որ տեսնեն Սարդարապատի հերոսները)։

— Ամէն մէկը նրանցից մի ողջակէզ, որ արիւն է թափել ազատութեան խորանում, մէկը ոտքն է տուել միւսը թեւը, մէկը աչքն է ծախել, միւսը ականջը, մէկը կուրծքն է պատռել, միւսը լանջը, ու սակայն նրանցից շատերը դեռ կեցած են իրենց պարտականութեան գլխում, ու այսպէս կամ այնպէս ծառայում են հայրենիքին։

Սարդարապատի տառապած հերոսներ, այսօր ահա հայ ժողովուրդը յանձին իր կառավարութեան՝ յարգանքի մի փոքրիկ տուրք է ուզում տալ ձեզ։

Նա հաստատել է քաջութեան գեղարդոյն չքանշանը, «Վարդան զօրավարի» խաչը ու այսօր որպէս երախտագիտութեան խորհրդանշան, այդ երկաթէ խաչով ուզում է զարդարել ձեր հերոսական կուրծքը։ Դուք արժանի էք դրան. մենք ենք, որ պիտի ջանանք արժանի լինել ձեր թափած արեան։

Կեցցէ՛ն հայ մայրերը, որ ծնեցին ձեզ։ Կեցցէ՛ք դուք, Սարդարապատի ձեզ։ Կեցցէ՛ք դուք, Սարդարապատի անվեհեր կարիճներ»։

Պատւոյ համազարկ, գնդակները դէպի երկինք են սլանում։

— Կեցցէ՛ ... ուռա՛, ուռա՛, ու հնչում է նորէն «Մեր Հայրենիք»ը, ու թնդում է օդը անվերջ կեցցէներով։ Լացն ու ծիծաղը խառնուած են իրար։ Զէ՞ որ կան սգաւոր մայրեր, որ զաւակների շիրիմներն էլ չունին, որոնք նոյնպէս ընկած են ազատութեան պայքարներում։

Ու սպարապետն Հայոց իր ձեռքով «Վարդանանցի» երկաթ խաչն է կախում հերոսների կրծքերին։ Համբուրում է նրանց ճակատը հայրական համբոյրով։ Արցունք ունի իր բարի աչքերում. այդ էլ ադամանդ դեռ խաչերն են, որոնցմով զարդարում է իր հոգու խորանում յիշատակն ընկած հերոսների։

Վարչապետ ու նախարար հերթով սեղմում են ձեռքերը հերոսների։

Վերջացած է հանդէսը, զօրքը նուագի առաջնորդութեամբ ուղղւում է դէպի զօրանոց։ Ժողովուրդը ճեղքում ճամբայ է տալիս նրան։ Ու զօրքի ետեւէն մի ինքնակոչ սպարապետի կանչով՝ խմբւում են մանուկները շարք, շարք, զօրք են կազմում, ու իրենց սպարապետի ետեւէն քայլում են կայտառ.

— Մէ՛կ երկու, մէկ երկու ...
— Օ՜հ, յառա՛ջ ...
«Մեր Հայրենիք» ...
Մէ՛կ երկու, մէ՛կ երկու ...

Ապագայ զօրքն է քայլում։

Ժողովուրդը՝ ի տես այդ մանուկ զօրքի՝ ժպիտ ունի շրթունքին, բալասան սրտում, ու հաւատք հոգում։

Մէ՛կ երկու, մէկ երկու ...
«Մօտիկ արեւ» ...

Ապագայ զօրքն է քայլում։

Արամը «Վարդան զօրավարի» խաչով, շրջապատուած իր բարեկամներով ու ծանօթներով։ Ճամբայ չեն տալիս նրան շարժուելու, հիացիկ աչքերով նայում են նրան, սեղմում են ձեռը, համբուրում են, շնորհաւորում, մաղթում են նրան երկար կեանք, երջանիկ օրեր։

— Կարմիր օրերով վայելես խաչդ, որդի, — մաղթում են ծերերը։

— Օրհնուի մօրդ արգանդը, տղայ, — կրկնում իրեն։

Անվերջ են գովասանքներն ու մաղթանքները, Արամը շփոթած է նորահարսի պէս, չգիտէ ի՞նչ պատասխանել, ճնշւում է նոյն իսկ անվերջ գովասանքներէն, ուզում է շուտ ազատուել այդ շղթայէն, չեն ձգում, շրջանակն երթալով մեծանում է սեղմւում։

ԷԼԼԷՆ ԹՈՒՋԱՆԴ

(13)
(Շար.)

կի բանտ։ Կ'ըսուի թէ՝ այս երիքին մէջ կ'ըլլայ զէնք արձակողը, ըստ վի–րաւորի արտայայտութեան եւ տրուած ցուցմունքներուն։

Երէկ անձամբ կը ներկայանայ կառավարութեան ոստիկաններուն խմբա–պետը՝ Պ. Մեսրոպ Սօլագեան, որմէհետեւ կը փնտռուէր աղջի օրուընէ։ Այ–սօր ոստիկաններու խմբապետը եւ կիրակի օրուան բանտարկեալներէն երկուքը դարձեալ կը տարուին հիւանդանոց վիրաւորին քով։ Վիրաւորը այսօր իր նա–խորդ յայտարարութիւնը կը փոխէ եւ կ'ըսէ որ իրեն զարնողը ոստիկաններուն խմբապետն է։ Միւս բանտարկեալները ազատ կը թողուին եւ բանտ կը մնայ միայն ոստիկաններու խմբապետը

Գործակցական Միութեանց դրամատան փլուզումը

Ֆէոդական մամուլը ընդարձակ մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ Ֆր–րանսայի Գործակցական Միութեանց Դրամատան մասին, որ վերջերս փակեց իր դուռները։ Դրամատունը հաստատուած էր 1922ին, իբրեւ անանուն ընկե–րութիւն, փոփոխելի դրամագլուխով մը (այժմ 3.240,000 միլիոն Տասնը–մէկ տարուան միջոցին հրապարակ հանած է 75 միլիոն Ֆրանքի պարտա–թուղթ։ Այս տարուան սկիզբէն մտահոգութեան մատնեց իր յաճախորդները, որոնք մեծ մասով ընկերվարական եւ արհեստակցական Միութիւններ են։ Ապրիլին երեւան եկաւ որ 110 միլիոն Ֆրանքի բաց ունի, իսկ անմիջապէս տր–րամադրելի գումարն է միայն 34 միլիոն Ապրիլ 19ին, դրամ քաշողները խու–ճապի մատնուած էին, եւ յաջորդ օրը դրամատունը ստիպուեցաւ վերադարձ–նել հինգ միլիոն Ֆրանք, ապրիլ 21ին՝ 8 միլիոն եւս։ Ապրիլ 23ին 7 միլիոն մնացած էր եւ դրամատունը որոշեց ժամանակաւ փակել դուռները, կառա–վարութեան յանձնելով հաշուեյարդարի գործը։

Առաջին անգամ դրամները եւ պահանջողներուն մէջ կը գտնուին ընկեր–վարական կուսակցութիւնը, որ փետր. 15էն սկսեալ քաշած է 972,900 Ֆր. հօթը անգամէն։ (Ապրիլ 13ին երկու անգամ գանձում կատարած է)։ Յետոյ կուգան Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, Ուսուցիչներու Սէնտիքան եւն.։ Միայն սէնտիքաները եւ ընկերվարական կազմակերպութիւնները իրա–րու եռեւէ քաշած են համագումար 9,205,000 Ֆրանք.

Արիւնոտ ցոյցեր տուփարծանի մը մէջ

Զայեշխօբքի գիշեր «Հրեղէն եւաչի» մասնաճիւղը երեկոյթ մը սարքած էր Լիլիի Կազինոյի մէջ, երբ 400 համայնավարներ փորձեցին խանգարել։ Այս առթիւ խառնակութիւններ ծագեցան. բէնե ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հա–կէր։ Ընդհարումներու ատեն իտալացի երիտասարդ համայնավար մը վիրա–ւորուելով մեռաւ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԾՈՎԸ ԻՆԿԱՒ ՎԵՑ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՎ

Ցիլանտական սուրհանդակ օդանաւ մը որ չորեքշաբթի առտու ժամը 11.15ին Պուրժէի կայանէն ճամբայ ելած էր դէպի Լոնտոն, Մանշի ծովը ինկաւ կէս օրին։ Ունէր երեք ճամբորդ, մեքենավար մը, անթելի հեռագրիչ մը եւ մա–տակարար մը. որոնց դիակները չեն գտնուած տակաւին։ Ճամբորդներէն եր–կուքը Զուիցերիացի էին. մէկը՝ Ֆրանսացի։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30 Ակումբին մէջ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Beleville. Մէթրօ՝ Պէլվիլ։

Կը հրաւիրուին ընկերներ իրենց պարագաներով։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին վիէնի սէրքըլ կաթոլիկ սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ «ՍԱՍՈՒՆ» ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

կը մասնակցին տեղւոյս կարող ուժերը։

Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը այս Կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը չին, 2 rue Alexandre Guilmant. Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէթրօն՝ կայարանին դիմացը։

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱԲ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ցարգանքի խօսք ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յիշատակին։

կ'արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԾԱՏՈՒՐՕՅ եւ Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ.

կ'երգեն՝ Օր. ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Պ. Օ. ԻՒՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

ջութ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին։

Հաղորդ. միջոց.— Անձալ հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել ֆէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ։ Շոգեկառք Մոնփարնասէն եւ իջ–նել Մէթոտնի կայարանը։

Ծախսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

Թէյասեղան

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին իր մօտ ատենէն բանալիք ծրի դար–մանատան (աղքատներուն) ֆոնտին համար։

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

202, rue Boileau. Պ. ՃԱՆԿՈՉԵԱՆԻ ճաշարանին մէջ

երգ, պար, արտասանութիւն. Pierro Jazz եւ ռուսական պարեր փոքրիկն Ռուբէնիկ Գըրըքճեանի կողմէ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ ԻՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ Ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի

եւ Պատուոյ Նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **9 Ave. Hoche** (Մէթրօ Courcelle)

Արժանթինեան անուանի օրքեսթր, ղեկավար **Manuel Pizarro**

Գեղարուեստական բաժին – անակնկալներ։ Մուտք 15 Ֆր.

Իւրովումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել դիմել հեռախօսով Provence 95-61 եւ 34-61։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան ջրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

13, Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.15ին

Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu

կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴՌՆԱՊԱՆԸ» եւ սկաուտական զուարճալի խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ գասական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն.

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան)։
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ)։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Կը գտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԾԱԽՈՒԻ է 3 փէէզոնց փոքր փավիյոն մը։ Լաւ պատեհութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. ԹԻՖԻՖԻՔՃԵԱՆԻ, 17, Rue du Pasteur, Clamart. (Seine)։

ԳՈՐԾԻՍ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԱՄԱՐ պէտք ունիմ 20000 ֆրանքի, ամսական տոկոսով վերադարձնելու պայմանաւ։ Ապահով երաշխաւորութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Mme. Charlotte, 13, rue St Bernard. Paris (11).

ՕՄՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Ի գիտութիւն հայ հասարակու–թեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան արբազան ա–րարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յա–ռաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վսամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մա–տուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հա–ւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ կնքահայրութեան համար ցանկացողներ կանխօրէն դիմել Վարչութեան։ 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱՒԻԻ Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ան–դամները ու անդամուհիները, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie. Bicetre. Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի. Մէթրօ՝ Պլանշի քովի սրճարանը։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակից–ներէն ներկայ ըլլալ այս խիստ կա–րեւոր ժողովին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ երե–կոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւո–րական ժողովի պատգամաւորի ընտ–րութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Հրանտ Սի–րունեանցեան, որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ։ Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour de Cassies. Bordeaux (Gironde).

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Աւետիսեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն։ 1922 թուականին Պաալ գիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնող–ներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետ–եանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբա–րան հետ փոխադրուած է Գորֆու։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachès Vartebedian, Blv. Pache 118, Bucareste (Roumanie).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

Բայց, մատձեց, եթէ անրազործ–ծը Գէլինստ Մէքին է, ինչպէս Գարայի սենեակը գնաց ան եւ ինչու վերա–դարձաւ մատանը որ կղպուած էր···

Կանչել տուաւ Տիկին Գիլը եւ հար–ցաքննեց զայն։ Տանտիրուհին որ եւ է աղմուկ չէր լսած եւ ամբողջ իրիկու–նը խոհանոցը նստած էր։ Սակայն, աւելցուց ան, Ֆիլըրը իր քովէն քա–ռորդ ժամ մը հեռացած էր եւ հոն ե–կած էր տակաւին յուզուած վիճակի մէջ։

— Սպասէ՛ այստեղ, ըսաւ Թ. Ք. եւ դարձեալ մատանը իջաւ։

— Հաւանաբար գաղտնի ճամբայ մը կայ այստեղ, մտածեց եւ գործի սկսաւ։ Քանի մը րոպէ աշխատելէ յե–տոյ գտաւ երկաթէ օղակը. վեր քա–շեց. գաղտնի դռնակը գոցուեցաւ. արագ քայլերով սանդուղներէն վար իջաւ։ Լաւ մը խուզարկեց գետնա–յարկի սենեակները եւ ամէնէն վերջը մտաւ փոքրիկ սենեակ մը որ լուսա–ւորուած էր անկողինին քով դրուած ելեկտրական լամբարով։ Յայտնի էր թէ մէկը պառկեր էր այդ անկողինին մէջ, բայց հիմա մարդ մարդասանք չկար այնտեղ։ Օդատուն սենեակ մըն էր ան. գինի պահելու մասնաւոր բա–ժին մը կար ինչպէս նաեւ կերակուր եփելու յատուկ ելեկտրական ամանի մը. պահարանի մը մէջ կային պանա–պան տեսակի ուտելիքներ։

Թ. Ք. սեղանին վրայէն վերցուց լամբարը եւ սկսաւ խուզարկել միւս սենեակները։ Տախտակամածին վրայ նշմարեց արեան հետքեր ու հետեւե–ցաւ անոնց։ Կաթկթող արիւնը երեք մը կաղմած էր նեղքարանէն մինչեւ բաղնիքը. հոն զուգը, ներս մտաւ եւ գետինը տեսաւ սառկած շուն մը։

— Գէլինստ Մէքին Գարա՞ն սպան–նեց թէ շունը, մտածեց Թ. Ք. երբ խոհանոց կը բարձրանար. կասկած չկայ որ անիկա սպաննած է այդ եր–կու շուներէն մէկն ու մէկը. կարելի է նոյն իսկ երկուքն ալ սպաննած է··

ԳԼՈՒԽ 15

Թ. Ք. անքուն գիշեր մը անցուց եւ յաջորդ առտուն գնաց ընդհանուր ոս–տիկանապետին իր աշխատանքներուն արդիւնքը անոր տեղեկացնելու հա–մար։ Երեկոյեան թերթերը արձանա–գրած էին սպանութեան լուրը, բայց մանրամասնութիւնները չկային դեռ։

— Առ այժմ, ըսաւ Թ. Ք., ոչ Կէյ–տըրքօլը գտած եմ ո՛չ ալ ծառան. Կէյտըրքօլ յղուած մը ըրեր է «Թայմզ»ին՝ իր այցաքարտն ալ միա–սին։ Իր յաճախած ակումբն ալ գա–ցինք. ծառաները ոչ մէկ ճշգրիտ տե–ղեկութիւն չկրցան տալ իր շարժում–ներուն մասին. չափէն աւելի տարօ–րինակ մարդ մըն է. քիչ անգամ այն–տեղ կ'երթայ եղեր. պաշտօնեաներ–էն մէկը ըսաւ նոյն իսկ որ անոր գալն ու երթալը երբեմն մարդ չի տեսներ։ Իր բնակարանն ալ այցելե–ցինք, սակայն կ'երեւայ որ Փաթա–կոնիա մեկնելէ առաջ ատենէն հեռա–ցեր է. միայն մէկ հատ կայ ձեռքս հիմա. Կէյտըրքօլին նմանող մէկը երէկ գիշերուան ժամը 11ին երկա–թուղիով Փարիզ մեկներ է···

— Անշուշտ քարտուղարուհին տե–սաք, ըսաւ ոստիկանապետը։

— Ան ալ չկայ, պատասխանեց Թ. Ք. արդարեւ երէկ իրիկուան ժամը 5.30էն ի վեր անյայտացած է···

— Ուրեմն միակ Գարան է որ չէ կորսուեր, դիտել տուաւ սըր Ճորճ հեգնանքով··· կ'ուզե՞ս որ ուրիշի մը յանձնեմ այս գործը, քու ուսակիցք ա–պուրդ չէ կարծեմ··· կ'ուզե՞ս շա–րունակել···

— Այո՛, կ'ուզեմ, պարոն, ըսաւ Թ. Ք.

— Գարայի մասին նորութիւններ ունի՞ս···

— Իր մասին հաւաքած տեղեկու–թիւններս չափազանց անպատշաճ են. կը թուի թէ անիկա ամէն կերպով կ'աշխատէր խոշոր դիրք մը ապահո–վել իրեն Ալպանիոյ մէջ։ Այդ նպա–տակին համար կաշառած է Ալպանա–ցի եւ Թուրք պաշտօնեաներ եւ բազ–մաթիւ արբանեակներ ունի այդ երկ–րին մէջ։ Պարթօլէմիուն կ'ըսէ որ Գա–րան իրեն դիմեր է հասնելու համար թէ անգլիական կառավարութիւնը ինչպէս պիտի դիմաւորէ ակսաառ–ուած իրողութիւն մը Ալպանիոյ մէջ. աշխատեր է նոյն իսկ որ նախարարը ազդեցութիւն ի գործ դնէ զայն հիւրին վրայ որպէսզի անիկա ճանչնայ յե–ղափոխութենէ մը յառաջ գալիք հե–տեւանքները։ Կասկած չկայ որ վեր–ջին տարուան ընթացքին Ալպանիոյ մէջ տեղի ունեցող քաղաքական սպա–նութիւնները դրդուած ու կազմա–կերպուած էին Գարայի կողմէ։ Անոր տունը մեծ քանակութեամբ դրամ եւ փաստաթուղթեր գտանք. այս վեր–ջինները յանձնած ենք արտաքին նա–խարարութեան, «Թարգմանութեան» համար։

— Եթէ քարտուղարուհին գտնէք հանելուկին կէսը լուծուած պիտի ըլ–լայ կարծեմ···

Թ. Ք. գլուխ եղաւ գրասենեակէն. չափազանց ընկճուած էր. ճաշելու պիտի երթար բայց յիշեց որ ժամա–դրութիւն ունէր մօտ Լէքամրին հետ։ Թաքսին պանդոկին առջեւ հասաւ ճիշդ այն վայրկեանին երբ Լէքամրն դուրս կ'ելլէր։

— Քալէ՛ միասին ճաշենք, ըսաւ Թ. Ք.··· յուրերը իմացար հարկաւ.

— Կարդացի որ Գարան սպաննուեր է, այդքան. տարօրինակ զուգադի–պութիւն է որ երէկ գիշեր երբ հե–ռաձայնը հնչեց ճիշդ այդ նիւթին մասին կը խօսէինք. երանի՛ թէ դուն այս փորձանքին մէջ մտած չըլլայիր··

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես··

— Երանի թէ վերադարձեր ներկայ չըլլայիր. կ'ուզեմ որ այս գործը վեր–ջանայ եւ իմ բարեկամներս մաս չու–նենան անոր մէջ···

— Շատ գիւրազգած ես, ինչպէս Թ. Ք. ամէն բան պատմէ ինծի, սի–րելիս, ըսէ ինչ որ գիտես որպէսզի այս հանելուկը լուծեմ···

— Քեզի համար ամէն ինչ ընելու պատրաստ եմ, ըսաւ Լէքամրն մանա–ւանդ որ այնքան բարի եղած ես հը–րէյաին. բայց այս հարցին մէջ քեզի օգտակար չեմ կրնար ըլլալ. Գարան կ'ատէի երբ ողջ էր, կ'ատեմ նաեւ հիմա երբ մեռած է. անկէ աւելի ատե–լի մարդ չկար. այդքան վատ, այդ–քան անգութ մարդ չեմ տեսած. եթէ սատանան մարմին առնէր այս ալ–խարհին մէջ, պիտի առնէր Բէմինի–թին Գարայի կերպարանքը. Անոր պարագային շատ ատեն սպասեցի բայց եթէ Աստուած մը կայ, այդ մարդը յաւիտեան պիտի չարչարուի իր ոճիրներուն համար։

Թ. Ք. այլայլած նայեցաւ անոր Լէքամրնի դէմքին վրայ երեւցող ա–տելութիւնը զարմացուց զինքը.

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ՇԱԲԱԹ 12 ՄԱՅԻՍ — SAMEDI 12 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2494 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է...

Կարելի է վէպի մը պէս կարդալ Սթավիսքիի գայթակղութեանց Քննիչ Յանձնաժողովին արձանագրուած ատենագրութիւնները. Կարդալ՝ ճանչնալու համար Եւրոպայի կամ ժամանակակից պետութեան մը ներքին կեանքին գոնէ մէկ երեսը:

Արդարեւ, այս ամբողջ գործը կը ներկայացնէ տեսակ մը «Պատկերազարդ Պատմութիւն Երեւելեաց»:

Այնտեղ շարժանկարի մը պէս կը թաւալին բազմաթիւ դէմքեր ու դէպքեր:

Մամուլէն մինչեւ խորհրդարանը եւ նախարարական ու վարչական գրասենեակները, ձեր աչքին առջեւ կը փռուին խրդաւութիւններ եւ յայտնութիւններ, որոնք եթէ օրը օրին մօտենալով հրապարակութեան տրուած ըլլային, վէպի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէին....

Ահաւասիկ նախկին նախարար մը, Պ. Ռընէ Ռընու, որ 50 հազար ֆրանք առած է Սթավիսքիէն, իբրեւ փաստաբան, պաշտպանելու համար խաչագողին դէմ բացուած դատ մը (1926):

Քննիչ յանձնաժողովին մէջ կը հարցնեն իրեն.

— Չէ՞ք կարծեր թէ արդարութիւնը բան մը չի շահիր, երբ նախկին դատական նախարար մը իշխանութիւնը ձգելէն երեք չորս ամիս վերջը, կը ներկայանայ դատարաններուն առջեւ, ոչ միայն ամբաստանեալ մը պաշտպանելու, այլ եւ այդպիսի դիմումներ կատարելու համար:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ — Կը կարծեմ թէ ուրիշ նախկին դատական նախարարներ ալ իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն եւ նոյն իսկ այս շարքին մէջ կան [illegible]

Ահա ուրիշ մը, Պ. Անտոլ Հէօ, որ ժամն ստացած էր անկեալ շաբթու, բայց կրկին հարցաքննուելով, հակառակութեան մէջ բռնուեցաւ եւ յանձնուեցաւ դատական իշխանութեան:

Նախկին նախարարը մէկ պատասխան ունի բոլոր նեղացուցիչ հարցումներուն,— Չեմ յիշեր:

Քննիչ յանձնաժողովը նոր փաստեր գտած ըլլալով, հաստատած էր թէ վկան 1927ին բանտ գացած եւ տեսած է Սթավիսքին:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ուրեմն դուք էիք, եւ ոչ թէ ձեր քարտուղարը որ բանտ գացած էիք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Իմ յիշողութեամբ քարտուղարս է, բայց եթէ ես եմ գացած, բացարձակ խուսափումս էր:

Ահա հրապարակագիր մը, Տարիւս, որ երգիծաթերթ մը ունէր եւ յետոյ օրաթերթ մը: Սովորական բանի մը պէս կը պատմէ թէ՝ 1931–1933 *ամսական* 25–30,000 *ֆրանք կը ստանար հինգ նախարարութեանց գաղտնի վարկերէն: Ինչպէս եւ հազարէն մինչեւ հինգ հազար ֆրանքի պարգեւներ՝ երեսփոխաններէ եւ ծերակուտականներէ:*

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Քիչ առաջ յիշեցիք երեսփոխաններ որոնք հազարներ կուտային ձեզի: Ի՞նչ ծառայութիւններ կը սպասէին անոնք, իբրեւ փոխարժէք այս վճարումներուն:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Դժուար է խորանալ այս հարցին մէջ:

Հ.— Մարդիկ առանց պատճառի դրամ չեն տար: Դրամը կրնար ծառայել կա՛մ պայքար մը դադրեցնելու եւ կամ ուրիշ պայքար մը բանալու համար:

Պ.— Այն ինչ երեսփոխանը հազար ֆրանք տուած է իբրեւ բաժնեգին, առանց փոխարէնը բան մը պահանջելու:

Հ.— Դուք ձեր թերթը ձրի կը բաժնէիք երեսփոխաններուն: Այն ատեն ինչո՞ւ հազար ֆրանք վճարէին: Ծերակուտական մըն ալ հինգ հազար է տուած: Ի՞նչ բանի համար...

Նոյն հարց պատասխանին՝ հինգ նախարարութիւններէ ստացուած նպաստներու մասին:

Հ.— Դուք ամիսը իբր 30,000 ֆրանք նպաստ ստացած էք 1931էն ի վեր, զանազան նախարարութիւններէ: Փոխարէնը ի՞նչ ծառայութիւններ կը մատուցանէիք:

Պ.— Երեսփ. ժողովին մէջ երբ հարցում եղաւ գաղտնի վարկերու մասին, նախարար մը ըսաւ թէ գաղտնի վարկերը պէտք է գաղտնի մնան:

Անշուշտ շատ աւելի պատկերալից յայտնութիւններ պիտի ընէ Պ. Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ» օրաթերթին տնօրէնը, որ առաջին գծին վրայ կ՚երեւայ այս ամբողջ գործին մէջ, իբրեւ բարեկամ եւ մտերիմ բազմաթիւ նախարարներու:

Այս վկան մերժեց պատասխանել Քննիչ Յանձնաժողովին հարցումներուն, բողոքելով իր բանտարկութեան դէմ. բայց պիտի խօսի վերջ ի վերջոյ, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ:

Անցեալ օր, սրտառուչ խոստովանութիւն մըն ալ ըրաւ Պ. Կառա, Պայոնի քաղաքապետը, որ միեւնոյն ատեն նոյն քաղաքին երեսփոխանն է, 25 տարիէ ի վեր.

— «Այս ամբողջ գործին մէջ, ես անգիտակից զոհ մը եղած եմ: Գործած եմ դիւրահաւանութեամբ եւ միամտութեամբ, աշխատանքի նամեստ կեանք մը վարելով»:

Տակաւին կան երկու ականաւոր բժիշկներ, որ հիւանդութեան վկայական են տուած, կայ զօրավար մը, (այժմ ատրճանահարուած) (?), որ իր գիրքը եւ հեղինակութիւնը ի սպաս դրած է առեւտրական – սեղանաւորական գործերու համար: Եւ կայ նախարար մը, Պ. Տալիմիէ, որուն մէկ նամակը շրջաբերականի վերածուեր էին:

Այս վկան խորապէս յուզուած, եւ համոզելու համար թէ ոչ եւ է չէք չէ առած Սթավիսքիէն, կը բացագանչէր ատեն մը օր.

— 1933 յուլիս 31ին դրամատան մէջ ունէի 178,107 ֆրանք, որ այժմ իջած է 138,000 ֆրանքի: Եթէ վաղը մեռնիմ, կինս ապրելու միջոց չպիտի ունենայ: Այս ամառ կ՚ուզէի Աթէնք եւ Պոլիս երթալ Պ. Էռիոյի հետ, բայց Փարիզ մնացի, համեստ բնակարանի մը մէջ եւ 65 յօդուած գրեցի արձակուրդի մէկ ամսուան միջոցին.

Զա՜րմեր ուրիշ պերճիմաստ էջեր ալ ներկայացնել այս պատկերազարդ պատմութենէն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Երէկ Քլէրմոն Ֆէռանի մէջ բացուեցաւ արմատական ընկերվարականներու արտակարգ ընդհ. ժողովը, որ մեծ նշանակութիւն ունի Ֆրանսայի ներքին կեանքին համար: Այս կուսակցութիւնը տիրական դեր կը կատարէ այսօր, ունենալով 152 երեսփոխաններ եւ 90 ծերակուտականներ, որոնց շատերուն անունները յիշուեցան Սթավիսքիի գործին եւ փեպրուար 6ի դէպքերուն առթիւ: Հազարէ աւելի անդամներ հասած են համագումարին վայրը: Կը կարծուի թէ առնուազն 80 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ պիտի մասնակցին ժողովին.

Համագումարը պիտի քննէ շատ մը փշոտ խնդիրներ: Հաւանական է որ խզուի ընկերվարականներուն հետ գործակցելու որոշումը: Մասնաւորապէս ծանր է կուսակցութեան մաքրագործման խնդիրը: Կայ նաեւ աջի եւ ձախի խնդիր: Շատեր գժգոհ են կուսակցութեան անդոյն քաղաքականութենէն եւ աւելի ընկերվարականներուն կողմը կը հակին: Բայց ընդհանուր կարծիքը այն է թէ մեծամասնութիւնը պիտի համախմբուի Էռիոյի շուրջը.

Նոր հոսանքը կ՚ուզէ անտեսական տագնապին դէմ պայքարիլ ընկերվարական մեթոտներով: Այսպէս, խմբակցութիւն մը կը պահանջէ ազգայնացնել վարկը, գիտնալ տալով թէ արմատական ընկերվարականները դարձած են մեծ դրամատուններու ստրուկները: Այլ հոսանք մըն ալ ընդհակառակն կը պահանջէ աւելի մեծ առանձնաշնորհներ տալ գաւառական դրամատուներուն, սեղանաւորական դիւրութիւններ ընծայել գործարանատէրներուն, նոր ճամբաներ շինել գիւղերու եւ քաղաքներու միջեւ, հաստատուն վիճակի մը վերածել ցորենի և գինիի հրապարակները, կազմակերպել ֆրանսական գաղթավայրերը եւայլն

Մասնաւոր տեղեկագիր մը կազմուած է Սթավիսքիի գործին խառնուած երեսփոխաններու մասին: Պիտի պահանջուի խիստ մաքրագործում եւ 11 հոգինոց յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, մինչեւ նոյ. 13 դատելու համար այն անդամները որոնք յանցանքներ գործած են « պատուի եւ պարկեշտութեան դէմ »:

ԵԷՄԷՆԻ ԻՄԱՄԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ 200,000 ԶՕՐՔՈՎ

Վերջին լուրերու համաձայն, Իմամ Եահեա 200,000 հոգինոց բանակով մը կը քալէ Նէճրանի վրայ, միանալու համար իր զաւկին որուն զօրքը ճակատ բռնած է Իպնը Սէուտի բանակին դէմ: Կ՚ըսուի թէ հայր եւ որդի պիտի ջանան իրենց ուժերը կեդրոնացնել Ռիատի մէջ (Հիճազ), որ Իպնը Սէուտի Նախկին մայրաքաղաքն է:

Իպնը Սէուտի բանակն ալ իր կարգին կը քալէ Հարազի լեռներուն վրայ, որոնք կ՚իշխեն Եէմէնի ռազմական կէտերուն:

Փախստականներ կը պատմեն թէ Իտալացիները զինուոր հանած են Հոտէյտայի մէջ: Ուրիշ գրոյցի մը համաձայն, կարգ մը Թուրք սպաներ որոշած են միանալ Իպնը Սէուտի բանակին, յարձակելու համար Սանաայի վրայ: Այս միջոցին բուռն ճակատամարտ մը կը մղուի:

Մոլակալ Փուպէտ, Միջերկրականի Ֆրանսական նաւարաժնին հրամանատարը, Պէյրութէն ճամբայ ելաւ դէպի Կարմիր ծով, պտոյտ մը կատարելու համար:

Ռիւթէր կ՚իմանայ թէ իմամ Եահեա նորէն հաշտութիւն առաջարկած է, բայց Իպնը Սէուտ պատասխանած է.—«Իմ եղբայրս գիտէ հաշտութեան պայմանները: Իրեն կը մնայ միայն ընդունիլ զանոնք»: Պայմաններէն մէկն է իմամին հրաժարումը

Հռչակաւոր Ջէկային վարիչը մեռաւ

Մայիս 10ին Մոսկուայի մէջ մեռաւ Մէնժինսկի, Ջէկային նախագահը 60 տարեկան էր եւ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտախտութենէ: Հանգուցեալը յեղափոխական եղած է երիտասարդութեան օրերէն: 1885ին վտարուեցաւ կայսերական արքունիքէն եւ երերուն կեանք մը քաշքշեց մինչեւ 1913, երբ Լէնինի հանդիպեցաւ Զուիցերիոյ մէջ: Այդ օրէն կապուեցաւ անոր հետ, կատարելով համակարգական յեղափոխութեան ամէնէն արիւնոտ գործերը: Մէնժինսկի աչքառու մնաց խորհրդային իշխանութեան ներքին փոթորիկներէն, գրաւելով նաեւ Ստալինի վստահութիւնը: Ինքն է եւղական դահիճը հազարաւոր զոհերու, եւ վախնալով վրէժխնդիր գնդակէ մը, շատ քիչ անգամ կ՚երեւար եւ ծանօթ էր միայն սահմանափակ շրջանակի մը: Ջաւակն էր լեհ ուսուցիչի մը:

Անգլիա կը մերժէ պատերազմի վճարումները

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնական գեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն այսուհետեւ այն պետութիւնը որ կը դոհանայ առհաւատչեայ գումար մը վճարելով պատերազմական պարտքերուն համար, պիտի համարուի պարտազանց: Այս պաշտօնագիրը հաղորդուեցաւ բոլոր պարտական պետութեանց դեսպաններուն, նկատելով որ մօտ է յունիս 15ի պայմանաժամը:

Այս որոշումը մեծ զարմանք պատճառեց մասնաւորապէս Անգլիոյ մէջ, որ մինչեւ հիմա առհաւատչեայ գումարներ վճարելով, կ՚ուզէր ճամբան հարթել վերջնական կարգադրութեան համար: (Ֆրանսա կը մերժէ որ եւ է վճարում երկու տարիէ ի վեր).

Կին լրտեսուհի մը մահուան դատապարտուեցաւ

Պերլինի մէջ մահուան դատապարտուեցաւ ազնուական կին մը, Տիկին Ֆոն Վէրէ, որուն ամուսինը ճարտարապետ է Սիմէնս տան մէջ: Այս կինը մեղսակիցը եղած է աւստրիացի սպայ մը, Սոզնովսքի, որ դատապարտուեցաւ քսան տարի բանտարկութեան եւ որ գաղտնի գործակալն էր լեհական կառավարութեան: Իր գլխաւոր ջանքն էր եղած ձեռք անցընել Գերմանիոյ օդանաւային գաղտնիքները: Թերթերը կը գրեն թէ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ ռուս իշխանուհի մը, Պէրպէրեան?: Դատավարութիւնը դռնփակ էր եւ գերմանական մամուլը լռութիւն պահեց, համաձայն տրուած հրամանին:

Թէվֆիք Րիւշտի Պարիզ գնաց

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պարիզ գնաց իր ընտանիքին եւ աշխատակիցներուն հետ: Ցետոյ պիտի անցնի Ժընեւ, Վիէննայի ճամբով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԵՍ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՉԵՄ...»

Մօխի համ ունին բէքլամները, որ Ամերիկայէն կուգան:

Անխնայ վեդարուոր մը ապանութիւն առիթ դարձաւ այս «րէքլամներուն, Գորամանցի պախալին, Խուրիքն Սիթիի բաղնեպանին, որ յանախորդ որսալու համար թերթերու մէջ յայտարարեն թէ «Դաշնակցական չեն»: Ամերիկայի «*Երիտասարդ Հայաստան*»ը (Հնչակեան), «*Պայքար*» (ռամկավար) եւ նման թերթերը լեցուն են այսպիսի յայտարարութիւն — ազդերով:

Այս րէքլամներուն համար այդ թերթե՞րն են որ կը վճարեն թէ րէքլամին տէրերը,— կարեւոր չէ: Մենք գիտենք, որ այդ *պախալը* կամ բաղնեպանը ուրիշ ազդ մը պիտի հրատարակէին ու պիտի յայտարարէին թէ Դաշնակցական են, եթէ իրենց յաճախորդները Դաշնակցական են: Վստահ ենք որ այդ *պախալն* ու բաղնեպանը պիտի յայտարարէին թէ... Թուրք են, եթէ Թուրք ըլլային իրենց յաճախորդները:

«*Փիզնըս իզ պիզնըս*» կամ *Լէ զ՚աֆէր սօն լէ զ՚աֆէր*— գործը գործ է պահանջում:

Վերջերս այսպիսի «րէքլամ մը կարդացի *Երիտասարդ Հայաստանի* մէջ:

Կ՚րնդօրինակեմ.

«*Շուներն Սիթիի եւ շրջակայքի Հայերէն ոմանք կարծելով թէ ես Դաշնակցական եմ, սկսած են չյաճախել մեր* թրքական բաղնիքը (*քոմը դըռուած է հագցէն*):

Այսու կուգամ հրապարակաւ յայտարարել թէ ես Դաշնակցական չեմ եւ ոմանց այդ կարծիքը սխալ է: Իմ զաւակներս այս երկրին մէջ ծնած են եւ հարազատ Հայեր են»:

Ստորագրուած՝ ՏԻԿԻՆ ՔԷՎԷՉԷՆԵԱՆ:

Տիկին բաղնեպանուհին եթէ գրէր, — « Մեր թրքական բաղնիքին մէջ թրքական ձեւով պարտ ալ կը խաղցնենք»,— վստահ եմ որ ոչ միայն շատ աւելի յաճախորդ կ՚ունենար, այլեւ *Երիտասարդ Հայաստանի* եւ *Պայքարի* խմբագիրներն ալ կ՚երթային:

Տիկին բաղնեպանուհին կը յանձնարարեմ, ուրեմն, սրբագրել իր րէքլամը: « Ես Դաշնակցական չեմ » գրելէն աւելի օգտակար է միւսը:

Տիկին բաղնեպանուհիէն կը խնդրեմ, այս առթիւ, որ իր րէքլամին մէջ գրէ նաեւ թէ ո՞ր հակադաշնակցականութիւններէն է,— եպիսկոպոսին խնուէն զացողներէ՞ն թէ մատաղատղոց քար նետողներէն:

Մնացածը գլխ չի հետաքրքրեր: Նոյնիսկ աւելորդ կը գտնեմ իր յայտարարութիւնը թէ « Դաշնակցական չէ »: Անունը գրէր, բաւական էր,— *Քէվէչէնեան*: Քէվէչէները Դաշնակցական չեն ըլլար,— *Երիտասարդ Հայաստանի*, *Պայքարի* եւ ջոլիրին կը պատկանին անոնք:

ԱՐԱՉ

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԴԷՊՔԻ ՄԱՍԻՆ

»»»..«««

Պէյրութի « Ազդակ »ը իր մայիս 4ի խմբագրականին մէջ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Դամասկոսի դէպքի մասին, որուն առաջին լուրը տուեր էինք երէկ: (Դէպքը պատահած է ապրիլեան ոգեհանգիստին առթիւ).—

Ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան եւ եպիսկոպոսի հաւանութեան կը հասնին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, ըստ սովորականին, առաջնորդութեամբ իրենց սկաուտական դրօշին: Սակայն այդ նախիրական խորհրդանիշ դրօշին երեւումը բաւական կ՚ըլլայ իրարանցման մատնելու խայտառակ տարրերը, որոնք կաթողիկոսական փոխանորդին կը դիմեն՝ վար առնել տալու համար սկաուտներու դրօշը: Ուստի եպիսկոպոսը իրեն տրուած հրահանգը հաւատարմաբար կատարելու համար, առանց մտածելու եւ չափելու, կ՚արձակէ հրամանը: Հայ սկաուտները, բնականաբար, չեն ենթարկուիր տրուած ապօրէն եւ անխորհուրդ հրահանգին եւ կը յայտնեն որ իրենք ուխտած են հաւատարիմ մնալ իրենց դրօշին:

Այս միջոցին սակայն, քաջալերուած եպիսկոպոսի յանդգնութենէն, կարգ մը ապազգայնացած տարրեր յարձակում կը գործեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն վրայ, պատռելու դիտումով անոնց խորհրդանիշը: Արիները կը դիմադրեն եւ բայց չեն տար որ աղտոտ թաթեր մօտենան իրենց դրօշին: Կատղած խառնակիչներ այս անգամ ձեռք կը բարձրացնեն դեռատի արիներու վրայ եւ կ՚ուզեն հարուածել զանոնք: Հայ սկաուտները կը ստիպուին գործածել իրենց փայտերը: Հրապարակի վրայ այդ միջոցին ոչ ոք կը մնայ, բացի արիներէ եւ խանգարիչներէ, որոնք արդէն լծուած կ՚ըլլան կռուի: Բուռն կ՚ըլլայ դիմադրութիւնը արիներու եւ գայլիկներու, որոնք կը յաջողին բարձր պահել իրենց միութեան եւ ազգին պատիւը:

Ի վերջոյ անբերւոյթ կ՚ըլլան նաեւ յարձակողները, իւրաքանչիւրը փախչելով անծանօթ ուղղութեամբ: Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները, կանոնաւոր շարքերով եւ իրենց դրօշի առաջնորդութեամբ կը վերադառնան իրենց ակումբը: Դժբախտաբար յարձակողներէն մէկը անծանօթի մը կողմէ արձակուած գնդակէ կը վիրաւորուի եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց, իսկ շատերն ալ կը ստանան թեթեւ վէրքեր իրենց մարմնի զանազան մասերուն վրայ:

Ոստիկանութիւնը կը հասնի բաւական ուշ եւ եղած ցուցմունքներու վրայ կը ձերբակալէ քանի մը արիներ, որոնք նոյն օրն իսկ ազատ կ՚արձակուին, երեւան հանուած ըլլալով որ յարձակում գործողները կարգ մը հանրածանօթ եւ այլ խառնակիչ տարրեր են:

Ահա քանի մը խօսքով ամբողջ պատճառները ու մանրամասնութիւնները Դամասկոսի եկեղեցիի բակին մէջ պատահած ամօթալի միջադէպին, որուն պատասխանատուն, Ցոհմունի Եպիսկոպոսն է՝ կրկնակի պատճառներով:

"ԿԱՄ ՀԱՆԳԻՍՏ ԿԵՑԷՔ, ԿԱՄ ՀԵՌԱՑԷՔ,,

Պէյրութի «Լ՚Օրիան» թերթը կը գրէ Անտիոքի վերջին դէպքերուն առթիւ, որոնք ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն.—

Ապրիլ 27ի ցոյցին հիւսիսային Սուրիացիներուն մօտ առեղծած յուզումէն նոր արձագանգներ կը հասնին մեզի: Նոր միջադէպեր եւս յառաջ եկած են այդ օրուան օրէն ի վեր: Այդ սահմանային նահանգին բնակչութեան անունով Ֆարիտ Պուրի մեզի կը գրէ բողոքագիր մը որմէ կ՚առնենք այս հատուածը.—

«... Քանի մը օրէ ի վեր, քաղաքին մէջ գրոյց կը շրջէր թէ Թուրքերը իրենց մուրազը պիտի գործէին Անտիոք: Կազիին լուսանկարը կախուեցաւ թրքական թաղի բոլոր կրպակներուն մէջ: Վերջապէս հասկցուեցաւ որ Այնթապի վալին կը հասնէր: Ամբողջ թուրք բնակչութիւնը,— մէջն ըլլալով ծերեր, կիներ ու մանուկներ — զինուորեց զայն եւ աղաղակեց.— Կեցցէ Մուսթաֆա Քէմալ, կեցցէ Թուրք ժողովուրդը, փրկեցէք մեզ. Անկցին Արաբները»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԺԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ֆրանսական հիսուածեղէն ճարտարարուեստի մասնագէտ Անրի Թիէրի վերի խորագրին տակ հատորի մը մէջ հաւաքած է իր անձնական տպաւորութիւնները, զորս ունեցած է դէպի Ռուսիա ճամբորդութեան ընթացքին եւ ձգտած է ցոյց տալ խորհրդային պետութեան կեանքին ամէնէն յատկանշական գիծերը: Պիտի տանք հետաքրքրական հատուածներ իր այդ գիրքէն.—

ՌՈՒՍԼԵՀԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ

Ռուս — լեհական սահմանագլուխին վրայ սպասումի ժամ մը եւս, որպէսզի քննեն մեր անցագիրներն ու պայուսակները եւ անա ճամբայ կ'իյնանք: Ասիկա այլ եւս հանդիսաւոր մեկնում մըն է: Նախ լեհ զինուորներ կը դրաւեն շոգեկառքը՝ սուինները հրացաններուն, և սիրալիր կերպով կը նախազգուշացնեն թէ պիտի սպասենք այն անձը որ վակոնին դրանը առջեւ պիտի գայ: Անա, ի վերջոյ, սահմանը: Ասիկա սովորական սահմանագլուխ մը չէ՝ որպարզապէս նշանակուած կ'ըլլայ հոս ու հոն ցցուած սահմանային նշաններով, ինչպէս է դժբախտ «պուրժուական» պետութեանց մօտ: Հոս սահմանագլուխը աւելի կարեւոր բան մըն է, ու արժանի այն դերին, որով կ'անջատէ դրամատիրական աշխարհը եւ սկիզբը կը դնէ աշխարհի վեցերորդ մասին:

Ահա եւ սովորական առաջին համադրատուները: Այն րոպէին երբ պէտք է անցնինք սահմանագլուխը, շոգեկառքը կանգ կ'առնէ, ձգելու համար լեհ զինուորները եւ կրկին ճամբայ կ'իյնենք: Կ'անցնինք յաղթական կամարի մը տակէն, ուր կը կարդանք.— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»: Արդէն կը մտնենք խորհրդային հողը: Շոգեկառք կը մտնեն կարմիր զինուորներ եւ Կէփէուի պաշտօնեաներ: Վերջինները կը կրեն կանաչ գլխարկներ: Ի մեծ անակնկալ մեզի՝ ընդունելութիւնը մեր սպասածէն աւելի ուշադրութեամբ տեղի կ'ունենայ: Պաշտօնեաները արտակարգօրէն փափկանկատ են: Կը մտաբերենք Ֆրանսական մաքսատուներու պաշտօնէութեանց ընդունելութիւնը: Բաղդատութիւն մը՝ այս տեսակէտէն սովետական մաքսային պաշտօնեաներուն հետ, ի նպաստ վերջիններուն պիտի ըլլար: Ստիպուած ենք, սակայն, համբերութեամբ սպասելու ռուսական շոգեկառքին, որ մեզ պիտի տանի Մոսկուա, եւ որուն մէջ պիտի տեղաւորենք սովետական առաջին գիշերը:

Նախ գիտենք կայարանը, որ լայն է եւ մաքուր: «Հոլ»ին մէջ ամէն կողմ պարզադրուած է, անշուշտ, Լէնին, Ստալին եւ Քարլ Մարքսի նկարներով: Աւելի հետաքրքրական բան մը եւս.— Երկու մեծ որմնանկարներ կը ներկայացնեն հողագործական եւ ճարտարարուեստական աշխատանքը: Անոնք «հոլ»ին ներքին պատը ամբողջովին կը ծածկեն: Գեղակերտ նկարներն են ռուսական որ եւ է Փիւվիս տը Շավանի մը:

Հոս առաջին անգամն ըլլալով պիտի տեսնենք ռուս ամբոխը: Մոսկուայէն եկող շոգեկառքը կը հասնի եւ անկէ դուրս կ'իյնեն յիսունի չափ ճամբորդներ: Կիներուն մեծ մասը բոպիկ են: Հագած են ցնցոտիներ եւ մաքրութեան ոչ մէկ նշան ունին: Չունին նոյն իսկ կոկիկութեան այն մասնիկը, զոր կը պահէ, ամէնայետին թշուառութեան մէջ անգամ, Ֆրանսայի ամենահասարակ բանուորուհին: Այրերը, մեծ մասով, գլխաբաց են: Անոնց կօշիկները ողբալի վիճակ մը ունին: Եւ այս՝ Ռուսիա մեր մուտքին ընթացքին, ինչ որ ծանր տպաւորութիւն կը գործէ մեր վրայ:

Շոգեկառքը արդէն իսկ ճամբայ ելած ու մենք կը պատրաստուինք ռուսական առաջին գիշերը անցնելու: Տեսարանը, որ կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ բաւական միակերպ է եւ երկար առեն չի գրաւեր մեր ուշադրութիւնը: Գիւղերը նոյնանման աւելի հաղուադէպօրէն ու մէկը միւսէն աւելի աղքատ կ'երեւին: Կայարանները իրարմէ բաւական հեռացած են եւ սահմանային կայարանին բաղդատմամբ շատ անխնամ են: Ճամբորդները գէշ հագուած են, անոնց նման որոնց հանդիպեցանք Ռուսիա մեր մուտքի միջոցին: Տեսարանը, սակայն, որ եւ է դրաւչութիւն չունի: Գաղկեցանք:

Մեզ կ'արթնցնեն հասնելէ մէկ ժամ առաջ: Արագօրէն կը հագուինք եւ մէյ մէկ գաւաթ թէյ կը խմենք, զոր մեզի կը բերէ պաշտօնեայ մը: Ամէն մէկ վակոն ունի մէյ մէկ ինքնաեռ, որ դրուած է մուտքին դրան առջեւ: Պաստուհաններէն տեսարանը միշտ միեւնոյնն է: Կ'երեւի, սակայն, որ գիւղերը հոս աւելի նոր են: Կը տեսնենք նաեւ մէկ քանի պարտէզներ:

Մոսկուայի մէջ ենք: Հազիւ հասած, երիտասարդ կին մը, որ «Ին — թուրիստի» գործակալուհի է, մեզի կը մաղթէ «բարի գալուստ» եւ մեզ կը տանի մեծ ինքնաշարժը, որ մեզ «Նասիոնալ» պանդոկը պիտի փոխադրէ: Անկարելի է իրրեւ շրջիկ շրջիլ Ռուսիոյ մէջ, եթէ դեռ սահմանէն իսկ քեզի ընկերացած չէ «Ինթուրիստի» մասնաւոր պաշտօնեան: Հոս պէտք է գիտնալ թէ դուք, հակառակ «պուրժուայի» ձեր անկասկածելի հանգամանքին, հանդուրժելի կրնա՞ք ըլլալ այն հողին վրայ, որ կը կառավարուի պրոլետարական դիկտատուրայով: Ու մասնաւորապէս պէտք է գիտնալ թէ նպատակ չունիք սովետ Ռուսիան նենգելու կրակի ու բոցի մէջ եւ կամ՝ Կրէմլինէն դալոնի փառատողութիւն վերցնելու: Անգամ մը, սակայն, սահմանը անցնելէ վերջ, «Ինթուրիստի» գործակալը ձեզ կ'առնէ իր բարոյական եւ նիւթական պատասխանատուութեան տակ: Դուք այլ եւս կը դառնաք մարդկային կապոց մը...

Այն շրջիկները որոնք կը տարուին «Ինթուրիստի» կողմէ, կրնան լուսանկարել, բացի այն բաներէն զորս մեզի կը թուէ մեր առաջնորդուհին: Կարելի չէ լուսանկարել ոչ Կրէմլինը, ոչ զինուորական յիշատակարանները, ոչ զինուորները, ոչ ամբոխները եւ ոչ ալ Կէփէուի շէնքը:

Տարի մը առաջ, շրջիկ մը ձերբակալուած է, որովհետեւ յաջողած էր այդ շէնքը նկարել, որ զինքը հետաքրքրած էր լոկ ճարտարապետական տեսակէտով: Ամէն մէկ «փլիքէ», որ կրնայ անմիջապէս կերպով ներկայացնել բէժիմը, բացարձակապէս արգիլուած է, ինչպէս.— մուրացիկներ, բոպիկ ոտքով գիւղացիներ եւ քաղաքացիներ, պոչեր՝ փուռերու եւ խանութներու առջեւ, ձերբակալութիւններ եւն.: Հարկ է, այսուհանդերձ, խոստովանիլ թէ շատ փնտռտուք չեն ըներ այն ճամբորդներուն վրայ, որոնք կը հեռանան Ռուսիայէն: Ու կրնան բաներ մը արտածել:

Շրջիկներու միջեւ քարոզչութիւն կատարողներու գլխաւոր օգնականուհիներն են կին — առաջնորդները: Անոնք մասնաւոր կերպով պատրաստուած են եւ ընտրուած այդ գործին համար: Անոնք այդ նպատակին համար կը հետեւին մասնաւոր դասընթացքներու, ուր իրենց կը սորվեցնեն ինչ որ պէտք է ըսեն եւ ինչ որ պէտք չէ ըսեն, եւ թէ ինչպէս պիտի պատասխանեն հարցումներուն: Միայն թէ անոնց պատրաստութիւնը կարծես կատարուած է շատ միամիտ մեթոտով: Անոնք որոնք գործակալուհիներուն սորվեցուցած են նախատեսուած հարցումներու տրուելիք պատասխանները, անխուսափօրէն կարծած են թէ վերջինները գործ պիտի ունենան ռուս գիւղացիներու եւ թաթարներու հետ որոնք ամէն ինչ կը կլլեն հայած խոզի պէս:

Կ'անցնինք, օրինակ, մարդոց անծայր պոչի մը քովէն որոնք կը սպասեն, որ եւ է փուռի կամ խանութի առջեւ, բայստրութիւնը պատրաստ է.— «Պոչ կը կազմեն, ներքին փոխառութեան գումարներ արձանագրուելու համար»: Եթէ իմ սեփական պահանջներովս լաւ չըլլայի այս տարօրինակ պատասխանները, երբեք պիտի չհաւատայի այս միամտութեան:

Այս միջնորդուհիները, որոնք երիտասարդ ու ժպտուն են, հրաշալի ֆրանսերէն մը կը խօսին եւ շատ լաւ կը ճանչնան քաղաքը:

Անունդր դէշ չէ: Թէ ճամբան եւ թէ պանդոկին մէջ բանի պակաս չունեցանք:

Հոս մարդիկ կը հագուին ոչ թէ վայելուչ ըլլալու, այլ՝ չմսելու համար: Հագուստի թշուառութիւնը յատկանշական գիծ մըն է Մոսկուայի կեանքին մէջ: Կիները ընդհանրապէս գէշ հագուած են,— բամպակէ շրջազգեստ մը, մեծ մասով՝ ճերմակ պլուզ մը եւ ոչ մէկ գլխարկ,— իրենց գլուխին վրայ թաշկինակի նման բան մը, ընդհանրապէս կարմիր,— ահա կնոջական հագուստը: Ոչ մէկ հաճոյք

ՏԵՐԵԻ ՄԸ ՑՈՒՇԱԳՐԵՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ուրաքանչիւր Հայ՝ հայկական եղեռնին շուրջ ինչ որ գրէ,— Ամբրիկեան յուշեր — պէտք է հանրութեան սեփականութիւն դարձնէ, որպէսզի հայկական Եղեռնապատումին կարմիր մատեանը — Հայութեան Սուրբ գիրքը կամ նորագոյն Կտակարանը — ըլլայ կատարեալ:

Հայութեան դահիճներէն մին էր նաեւ Ալիֆ պէյ՝ Պոլսոյ ապահովութեան տնօրէնը՝ ընդհանուր պատերազմի ընթացքին: Հարազատ ձագուկը Թալէաթին: Կատարեալ չէթէյապետ: Թունաքամ ժպիտով, թեթեւ հրացայտ լեզուով:

Գաօթէմօտիի կուսակալ Րէշիտ փաշան, Թալէաթին Գերլին ուղեւորութենէն օգտուելով, անոր փոխանորդէն՝ ելմտական նախարար Ճավիտ պէյէն, ողբացեալ եղբօրս՝ Սենեքերիմին Տէր Զօրէն Պոլիս վերադարձի հրամանը կրցած էր ձեռք ձգել: Եւ սակայն Ալիֆ պէյ կ'ընդդիմանար եւ կ'արհամարհէր նախարարական հրամանը: Իր դասը լաւ սերտած էր Թալէաթէն: Ո եւ է միջոցի առջեւ տեղի չտալ, երբ խնդիրը կը դառնար Հայ մը աւելի պակսեցնելուն մէջ: Րէշիտ փաշան կը բորբոքէր: Երբ եւ, կը պոռար անիկա Ալիֆին երեսին, նախորդ կուսակալի եւ երեսփոխանի հանգամանքովս անձնապէս կ'երաշխաւորեմ Սենեքերիմին պատասխանատուութիւնը եւ երբ անոր ծննդավայրին՝ Տարտանէլի երեսփոխան, ելմտական նախարար եւ ներքին գործերու փոխնախարար Ճավիտ պէյ կ'արտօնէ Սենեքերիմին Պոլիս վերադարձը, ինծի համար անհասկնալի կը մնայ ձեր ընդդիմութիւնը»

Հակառակ այս ամէնուն, սակայն Ալիֆ կ'ընդդիմանար: Թուրք դպրոցական ընկեր մը ինծի կը թելադրէ դիմել Պոլսոյ առեւտրական վարժարանի ուսուցիչներէն Սարգիս Նիհատի միջամտութեան: Եւ անկանխս կը փափայ հետեւեալը: «Ալիֆ պէյ՝ Սարգիս Նիհատին կաթնեղբայրն է: Ալիֆին մայրը ծննդաբերութեան առեն մեռած ըլլալով, Սարգիսին մայրը զինքը դիեցուցած է Կարնոյ մէջ»: Կը դիմեմ բարեկամիս Հայազգի Սարգիս Նիհատին: Սարգիս սիրով յանձն կ'առնէ միջնորդել տալ իր մօրը, որուն յանձնեց կ'այցելէր Ալիֆ:

— «Ծուած կաթիս իրաւունքին անունով, կը խնդրեմ որ Սենեքերիմը ետ բերել տաս Տէր Զօրէն»:

Ուստ մը Ալիֆէն

— «Դուն այդ տեսակ խնդիրներու մի խառնուիր»:

Թշուառական եւ թաթարածին վայրենի: Այնուամենայնիւ Հայուհի մը մաքուր ծոցէն ծծած անարատ կաթը անգամ ուրացող սրիկայ: Այսքան բռնութիւն կարելի չէ գտնել նոյն իսկ ամենավայրենի անասուններու մօտ:

Հարա՛մ ըլլայ այդ կաթը քեզի, լեզի դառնայ եւ սերունդէ սերունդ թունաւորէ քու ոճրածին շառաւիղները:

Մի մոռնաք Հայեր թէ ձեր դահիճները ինչպիսի դայաններ էին իրենց կեանք տուող կաթը անգամ ուրացող:

Հայ մայրեր, կաթ մի՛ տաք Թուրք յաւածներուն:

Ալ բաւական է այսչափ քրիստոնէական մարդասիրութիւն

Դէպի՛ հեթանոսութիւն

×

Անապատը բորբոքած: Ջուարթե — բեն արեւը՝ գիփ զեղին կարած՝ հաչքերուն համար, ոչ մէկ վայելչութիւն: Մարդ կը տարուի խորհելու թէ սովետ քաղաքացիներուն քով կը պակսի հաւնելու ցանկութիւնը: Ամէն տեսակ վայելչութիւն անհետացած է: Այս աշխարհին մէջ, որ դերկարգապահականացած է, արդուզարդի տեսակէտէն կը տիրէ ահաւոր խառնակութիւն մը:

Ահա թաղում մը: Ճերմակ կառք մը որուն կը հետեւին քանի մը անձեր, առանց քայլերով: Հոս մեռելները առանց կ'ըսթանան: Ճերմակ կառքը կը նշանակէ թէ մեռեալը համայնավար չէր: Ահա եւ լաւ բան մը,— փողոցներուն մէջ կը տեսնուին տաղաւարներ, ուր, տասը կոպէկի փոխան կուտան արժէքաւոր ուղեցոյցներ շոգեկառքերուն եւ թրամվէյներու համար: Անոնք մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանեն գիւղացիներուն, եւ կրնանք զանոնք օրինակ ծառայեցնել մեզի:

լած կապարի ալիքներ կը թափէ: Ալաւազը կ'այրի եւ վառօդի նման կը խանձէ ամէն շնչաւոր՝ թոյն եւ կենդանի: Իժերու ծնունդ՝ արիւնարբու Չէչի իր պիծ լեզուով կը թունաւորէ ամէն շնչաւոր էակ: Անապատի ամայութեան մէջ մահը կը թագաւորէ սանձարձակ: Մեռած է Հայուն ամենակարող Աստուածը: Մեռած են նաեւ Հայուն հեթանոս աստուածներն ու աստուածուհիները՝ մահաքանդ եւ վրիժառու: Թուրքին Ալլահը՝ զօրաւոր է աւելի քան երբեք: 50,000 Հայորդիներ, այր եւ կին, ծեր եւ մանուկ, հաւաքուած են Տէր Զօրի դժոխավայր մէկ կեդրոնին մէջ: Պաշարուած ձիաւոր Չէչէններու սեւ շրջանակով մը: Արեւամուտ է: Լուսինը ղալկահար դէմքով ջառուկի մը նման, մահ կուգայ անապատի բոցավառ հորիզոնին վրայ: Կը հրամայուի հանել զգեստները: Պիտի կատարուի ողբերգութեանց մեծագոյնը, զոր երբեք տեսած ըլլայ աշխարհ: Կը սկսի համազարկը: Վայնասուն մը կը փրթի սրտակեղէք: Հոգեվարքէն փրթած հրեղէն ալիքներ պատառ պատառ կ'ընեն երկնակամարը:

— Ջարիւրեցան զօրք երկնային,
յորժամ տեսին զՀայն ի խաչին

Մէկ Գիշերւայ մէջ, 50.000 Գիշերւաներ Խաչին վրայ, Գողգոթայի ճամբուն վրայ, Ջարդի եւ չարչարանքի Ինթակայ:

Այդ գիշեր, լացի գիշերն էր Հայուն:

«Սուրբ, սուրբ, սուրբն «Տէր զօրութեանց» Աստուածը անէծած եւ շրթպած էր

Երկու Հայորդիներ՝ եղբայրս Սենեքերիմ եւ էսիրնէցի Ստեփան՝ խելագար եւ մահասարսուռ դուրս կը նետուին մահասառէն եւ կը փորձեն ճեղքել պաշարման գիծը: Այս մահինքէր երիտասարդները չատ լաւ գիտէին թէ կարելի չէր ազատիլ մահուան ձեռքէն: Մահը՝ անխուսափելի էր իրենց համար, ըլլայ խմբովին, ըլլայ անհատաբար: Մահուան հետ գիրկ գրկի՝ պայն հեգնելու վերջին ճիգ մը կ'ընեն, սուսերամերկ ձիաւոր Չէչէն մը կը տնկուի իրենց առջեւ: Երիտասարդները կը մնան քարացած: Չէչէնը՝ դաժանադէմ: Ի՞նչ յանդգնութեամբ այս երկու կենդանի ճեղքած էին պաշարման գիծը: Աչքեր՝ կը զառնին աչքերու մէջ: Երկուստեք կուրծքերու տակ կը սկսի հեւք մը: Դահիճն ու զոհ՝ նոյնպէս բռնուած: Ու արցունք մը մարգարիտ մը պէս փթիթ՝ կը գլորի Չէչէնին աչքերէն եւ հեկեկալով.

— Դուն Սեպուհին եղբա՞յրն ես:

Ցեղին ոգին արթնցած էր Չէչէնացած Հայուն մօտ: Արենակցական կապը թունդ հանած էր հոգին:

— Գացէք, հեռացէ՛ք փութով, ձեր հետքը կորսնցուցէք մութին մէջ: Փախէք այս ինչ ուղղութեամբ եւ պիտի հասնիք գիւղ մը, ուր ես փաղր ձեզի պիտի գնեմ ծառայութեան մէջ խորհուրդ միամտութեան մէջ չլսէք

Ո՞վ էր այս քաջորդին:

Ապայ Քէշիշեան, որ ճակատագրին մէկ հեգնանքով, Չէչէններու ծառայութեան մէջ էր մտած, իր աքսորի ընթացքին ի Տէր Զօր:

Գաղտագողի փրկած էր ուրիշ հայորդիներ ալ

Եւ գինագաղարին վաղն ի վաղ Պոլիս վերադարձած, թիթեռ թռելով՝ նման հայկական արծուին, Հայաստան չուած եւ Կարսի ճակատամարտին մէջ նահատակուած:

Թող հայ հոգիներու բոցավառ բոցափառ՝ Արագածի մշտավառ կանթեղը — խորհրդանշան Հայ Ազգին յաւիտենականութեան — լուսաւորէ անոնց հոգին:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի բանաստեղծութեան մեկնութեան գործակալութիւնը կը հաղորդէ.

⁂ Վերջերս Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ երաժշտագէտ Ս. Բարխուդարեանի «Սայաթ — Նովայի 7 երգերը»:

⁂ Այս տարի 4 գիւղատնտեսական թատրոններ պիտի հիմնուին Հայաստանի մէջ,— Ղամարլու, Դիլիջան, Ստեփանաւան, Մեղրի: Նման թատրոններ պիտի հիմնուին նաեւ Ղափանի, Ալլահվերտիի, Վաղարշապատի մէջ:

⁂ Ապրիլի սկիզբը, առաւօտեան ժամը 7.49ին, Երեւանի մէջ զգալի եղան երկրաշարժի տկար ցնցումներ:

⁂ Անդրկովկասեան ծանր ատլէտիզմի մրցումներուն մէջ Հայաստան շահած է 22 մրցանիշ, Վրաստան՝ 13, Ազրպէյճան՝ 10:

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

4 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՐԳԱՆՔԸ

ԽՄԲ.— Այս չորս գրութիւնները ստացած ենք ժամանակին, բայց հարկ եղաւ յետաձգել: Կրկնութիւններէ խուսափելու համար, կը հրատարակենք միայն յատկանշական մասերը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարդիկ — ինչպէս կը գրէ Վարանդեան «Վերածնուող հայրենիքը եւ մեր դերը» հոյակապ աշխատութեան մէջ — ուժեղ մտաւորական ու բարոյական առաջնորդներ իրենց խոշոր բաժինն ունին անցքերու պատրաստութեան մէջ: Այս ընդհանուրը աւելի քան կը համապատասխանէ իրեն, երբ նկատի առնենք որ, առաջաւոր մտաւորական — յեղափոխական գործիչներու շարքին ինքն ալ մէկն էր որ անխնայ ձաղկեց մեր կրաւորական դիմադրութիւնը ու անկէ անմիջականօրէն յառաջ եկած ստրկամիտ մտայնութիւնը:

Եւ ինքն էր որ առաջին անգամ ուսոյց մեզ պաշտամունքը մեռելներուն, հայկական արիւնարբու հերոսներուն:

Մ. Վարանդեանի եւ ընկերներու անմիջական աղդեցութեան տակ, հայկական ժողովներ թնդացուցին հերոսական մայրաքաղաքներու սրահները, Ժընէւ, Փրէսիմաւ եւ ուրիշներ հարցապնդումներ բացին խոր — հրդարանական շրջանակներու մէջ: Եւ այս բոլորը նպատակին, իր բառերով «Վերակենդանելու հայկ.արիւ — նափայլ գիւցազներգութեան պատիւը, յայս առաջաց, յայս հայ ժողովուրդին թէ ինք ալ գիտէ կռուիլ, յեանել մաղցելու, զարնել ու զարնուիլ:

Ան չփորեց թէ, այս հերոսական մաքառումներուն, խոյական նահատակութիւններուն մէջէն է որ, «գալիք սերունդները պիտի գտնեն մշտնջենաւոր աղբիւր խոյակական ներշնչումներու եւ անձուրացութեան թափերու»: Եւ աւելին՝ թէ «մեր պատիւն է եւ մեր պարծանքը» այդ բոլորը:

Այսօր, երբ կը փորձուիմ երկու խօսք բսել Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակին, որ տակաւին մեզ հետ էր երէկ, եւ չկայ այսօր, անպատմելի մտածումներ եւ յիշատակներ՝ թեւ կ'առնեն ուղեղիս մէջ: Եւ գրիչս առաջ չերթար աւելին բսելու: Եւ կը փորձուիմ ընդհատել հոս, միայն պատգամ մը առնելով իրմէ, իր «Վերածնուող հայրենիքը եւ մեր դերը» գիրքէն, որուն մէջ փառաբանութիւնը կ'ընէ հայ հերոսներու յեղափոխական յատկանիշներուն, թէ հայ հերոսները հանդէպ կազմակերպութեան մէկ բառ միայն ունին. «Պատրաստ եմ, եղբայրս, բայց միայն — ե՞րբ, ո՞րտեղ եւ ի՞նչպէս»:

Եւ մենք ալ, երիտասարդներս որ օր ու արեւ չտեսանք, կ'ըսենք, կ'աղաղակենք բարձրաձայն:

— Ըսէ՛ պատգամէ, ո՛վ մեծ հոգի, քու անդրշիրիմեան օթեւանէդ, պատրաստ ենք, միայն թէ ըսէ, ե՞րբ, ո՞րտեղ եւ ի՞նչպէս»:

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԱՀ ԻՄԱՑԵԱԼ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Արեւոտ օր մը բախտը ունեցայ անկէլու փոքր հասակս եւ գողդոջուն ով նայելու Վարանդեանի խորախորհուրդ աչքերուն, որոնց իմաստութեան քուրային մէջ սեւ բոցեր են դատափարակուեր: Սլացիկ հասակին առջեւ պահ մը կարծեցի Սիւսական եւ Սիւսակեան աշխարհին հետ հաղորդուիլ...

Երբեք այնքան զօրաւոր սարսուռ չեմ ունեցած որքան այն օրը, երբ առաջին անգամ բախտը ունեցայ սեղմելու ձեռքը այն մեծ Հայուն, որ այսօր ոչ եւս է...

Ցաւէս ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեան տիրան էր ամբողջ էութեանս.

Վարանդեաններու յիշատակը տիրական է մեր սրտերուն եւ հոգիներուն մէջ:

Սակայն ո՞վ ըսաւ թէ անիկա ոչ եւս է. երէկ ան մահկանացու էր մեր մէջ. այսօր անմահ է եւ կենդանի մեր մէջ: Անիկա այսօր անհիւթ գոյացութիւն մըն է մեզ բոլորիս համար: Անոնք որ պէտք ունին ներշնչուելու, հաղորդուելու անոր ներշնչած գաղափարներէն, պարտ են երթալ անոր թարմ հողակոյտին վրայ իրենց ուխտը կրկնելու, զօտեպնդուելու եւ կազդուրուելու համար: Ոգեկոչելով անոր յիշատակը, մենք պէտք է գիտնանք քալել այն ճամբէն երով չնչեց Վարանդեանը:

Մտնենք անոր «Վեհ Պանթէոն»ը լսելու համար անոր պատգամը որ քառասուն տարիներ չփորեց հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ եւրոպայի բեմերը, տանծացնելու համար հայ յեղափոխութիւնը եւ հայադատապաշտական ուխտը որ դարերուն, լրբէն կուգայ

Վարանդեանի շունչը եւ բարբառը կենդանի պիտի մնան որքան ատեն որ չէ ազատագրուած հայ ժողովուրդը եւ չէ վերատացած իր հայրենիքը: Անոր ցանած սերմերը պիտի հասուննան եւ պտղաբերեն, եւ անոր տնկած ծառին վրայ «Թռչունք երկնից» պիտի հանգչին: Անոր համար է որ դարեր առաջ Եղիշէն կը գրէր —

Մահ ոչ իմացեալ մահ է,
Մահ իմացեալ անմահութիւն է:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՁՐՈՅՑ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ներէ մեզի, մանաւանդ ներէ Մարսէյլի Համազգայինի մասնաճիւղին, Կ. Յաչին, Ուս. Միութեան եւ բոլոր կուսակցական ընկերներուդ, ներէ որովհետեւ առանց նկատի առնելու քու հիւանդ վիճակդ, քեզ շատ յոգնեցուցինք, տանելով մեր վիճաբանական ժողովներուն, դասախօսութիւններուն եւ հրապարակային բանախօսութիւններուն:

Պատանի էի, երբ ճանչցայ քեզ աննդավայրիս Նախակրթարանի դրասեղաններուն վրայ, իմ տանենակ մը պատրեկերներովդ: Եւ սիրեցինք քեզ կարդալով «Հայ հերոսները»:

Մենք առանց գիտնալու քու քաղաքական դաւանանքը եւ նոյն իսկ հայկական կուսակցութիւններու իմաստը, երանի կուտայինք ամէն անոնց որ կ'ապրէին քեզի հետ կողք կողքի, որոնք քեզ տեսնելու եւ լսելու պատիւ ունեցած են: Մենք Արեւելքի խորը, մութ անկիւններուն մէջ ծնած ու աճած ներս մեզ միշտ կ'ըսէինք ու կը կրկնէինք.

— Արդեօք ե՞րբ պիտի ազատուինք աս վայրագ Թուրքին լուծէն եւ ե՞րբ պիտի կրնանք ազատ շունչ քաշել հայրենի հողին վրայ, հայ հերոսներու շունչին տակ:

Եւ ես եղայ բախտաւորներէն, առ բիներ յետոյ ապրելով քեզի հետ:

Փիլիսոփայական էին խօսքերդ ու անկարելի էր չաղդուիլ: Շատ լաւ կը յիշեմ վերջին բառերդ, հօրս մահուան առթիւ.— «Անտիփան, այս է դաժան կեանքի վերջաւորութիւնը: Գիտեմ դառն է, եղբօրդ սրտաճմլիկ մահէն վերջ հօրդ կորուստը, բայց պէտք է տոկաս, Դաշնակցական ես դուն»:

Այո, պէտք է տոկանք եւ քու կորուստին:

Ս. ՄԻՒՑԵԱՆԵԱՆ

ԲՈՂՈՔ

ՍԷՆ — ՇԱՄՈՆ.— Ով «զմայլելի հզօր բնութիւն, սա գարնան բուրումնաւէտ մշտածաղիկ տեսարաններովդ, դո՛ւն թագուհիներուն թագուհին ես. եւ ես պաշտամունքը ունիմ քու գոյնզգեղ հարսնցու պատկերներուդ:

Այս ինչ հրապուրիչ գեղեցկութիւն է: Առուակները, ծաղիկ եւ մանիշակ կը բուրեն, կ'երգեն թռչունները, կը գեղգեղեն սոխակները, անհասկնալի լեզուներով: Ես, յեղափոխական կրակ սրտով, կ'արբենամ, եւ կ'ուզեմ իյնալ ծաղկած ծառի մը շուքին տակ եւ քնանալ գարնան հողին ու անտառներու ձայնին ի խնդիր:

Բայց, ով դուն բնութեան հզօր արքայ, ներէ որ այսուհետեւ լուսին եւ արեւուն տակ. Հեգնանք մը պիտի ունենամ, եւ պիտի անիծեմ վասնզի դուն չմեղքցար մեծ յեղափոխականին, որ տասնեակ տարիներ, մեր աշխարհի անտառներն ու ձորերը, դաշտերն ու լեռները ողողացուց իր պաշտելի գրիչով:

Դուն խլեցեր մտքի եւ գրչի կայծակներով ապառաժէն փիլիսոփան, որ իր «Վերածնուող հայրենիք»ով թափ տուաւ սերունդի մը խոէջալներուն:

Լա՛ց, լաց, քաջ եւ հերոս տարագիր ժողովուրդ, գի հայ մտքի եւ գրչի սաստ մը խաւարեցաւ, տարաբախտութեան մէջ դժխեմ:

Օ՜հ, թեթեւ, շա՜տ թեթեւ թող գայ, տառապանքեան ափ մը սեւ հողը, «Իրեն» վարպետ:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Վերջերս Պուքրէշէն ընկեր մը «Յառաջ»ի էջերուն մէջ յաջողապէս արծարծեց կեդրոնական թանգարանի մը եւ Դաշնակցական ակումբներու հարցը:

Գնահատելով հանդերձ ընկերոջ առաջարկութիւնը, կը կարծեմ թէ Դաշնակցական մամուլն է որ լաւագոյն ազդակը կրնայ հանդիսանալ եւ պէտք է հանդիսանայ նորահաս սերունդը յեղափոխական քուրային անցընելու համար.

Որքան որ մեր մամուլի սիւնակները խճողուած են այժմէական հարցերով, անհրաժեշտ է որ առանց յապաղումի մեր հեղինակաւոր մարմինները, իրենց շրջանի մամուլին մէջ սիւնակ մը գրաւեն, բացատրելու օր Դաշնակցութեան պատմութիւնը ուսուցանելու համար յետպատերազմեան սերունդին:

Հատորներ են գրուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջ. հազար անգամ պատմութեան են անցած անոր հոյակապ գործունէութիւնը եւ հերոսները վերագնահատելու համար այս Մեծ Կազմակերպութիւնը նիւթեր չէ որ կը պակսին: Բայց յաճախ հատորներու ընթերցումը բոլորին դիւրամատչելի չէ: Ահաւասիկ յոգնութիւններու կը կարօտի ակումբներու ընթերցումը: Որպէսզի բոլոր երկիրներու ընկերները հաղորդուին Դաշնակցութեան գաղափարական շունչով, անհրաժեշտ է մասնաւորապէս «Յառաջ»ի միջոցաւ՝ օրը օրին տալ ընթերցողին Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան փիլիսոփայութիւնը՝ վերլուծելով այն գործերը որոնք պատմութեան յանձնուած են իրենց գրական եւ բացառական արժէքներով. Վերագնահատել եւ բաղդատել դէմքերու եւ դէպքերու ամնշութիւնները, անոնց ազդեցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան վրայ:

Կարելի է սկսիլ Դաշնակցութեան Երրորդութենէն՝ խուսափելն լոյս հանելով անցեալի մեր ամէնէն հմուտ գործիչները եւ հերոսները: Միեւնոյն մը բովանդակութեան մէջ խտացնել պատկերները՝ Բաբգէնի, Սերոբի, Հրայրի, Եգիպտացիի, Անդրանիկի, Քանք Օթօմանի, Թանասորի, Վանի Հերոսամարտի, Մայիս 28ի, եւ Փետրուար 18ի: Տալ նոյնպէս դիմաստուերը այն հերոսամարտերու մէջ ինկած յայտնի եւ անյայտ ընկերներու:

Անհրաժեշտ է նաեւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւին մէջ «Յեղափոխական Ջահեր» վերնագրով յաջորդաբար ներկայացնել մեր մտաւորականութիւնը՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Զարդարեան, Թլկատ, Շահրիկեան, Վարդգէս եւ անոնց փաղանգը:

Կարելի է կուսակցական սոյն սիւնակը թուագրել թերթօնի մը պէս, որպէսզի փափաքողները կարենան հաւաքածոյ մը ընել:

Եզրակացնելու համար, պիտի ուզէի դիտել տալ որ սոյն աշխատանքը մեր սերունդին համար փրկարար պահանջ մըն է եւ մեր երէց ընկերներուն համար հրամայական պարտականութիւն մը:

ԳԱՒԱՌԱՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գետերը կը յորդին

Ձիւնհալքին պատճառով, Զանգի եւ Քասախ գետերուն ջուրը սկսած է բարձրանալ. Հեղեղներու դէմ պայքարի յանձնախումբը հրահանգ տուած է ամրացնել գետերուն եզերքները: Տեղ տեղ թումբեր կանգնուած են արդէն: Քասախին եզերքը կատարուած աշխատանքները գոհացուցիչ են: Զանգի գետը եւս վախ չի ներշնչեր այլեւս: Դերեգ, Ապարան, Գառնի, Մաստարա, Աղստաֆինկա, Արփաչայ եւ կարգ մը ուրիշ գետակներու եզերքները ամրացուած են: Սակայն դեռ վախ կը ներշնչէ Երեւանի Գետառը:

Գետառը կը յորդի ընդհանրապէս յորդ անձրեւներէն յետոյ, մինչդեռ միւս գետերը կը յորդին ձիւնհալքին պատճառով միայն: Ինչպէս որ յորդ անձրեւներու եղանակին՝ երեւան կու գայ Գետառի վտանգը: Գետառի յորդումը ներկայիս աւելի մեծ աւերներ կրնայ պատճառել, որովհետեւ իր ամբողջ երկարութեան վրայ ձեռնարկուած շինութիւնները կանգ առած են, այնպէս որ հեղեղը կրնայ քշել տանիլ շինութեանց յատուկ նիւթերը:

Անմխիթար վիճակի մէջ է նաեւ Նորքի կամուրջը, որ խարխլած է արդէն: Քանաքեռի երկաթուղիին շինութեան բոլոր նիւթերը կը փոխադրուին այս կամուրջին վրայով: Հեղեղն երբ սկսի, վախ կայ որ չդիմանայ կամուրջը եւ փլի: Այն ատեն կարելի է երեւակայել վնասը, որ կը պատճառէ շինարարական թափին:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐ

Այս օրերս կը կատարուի, Երեւանի մէջ, Մշակոյթի եւ Հանգստեան պարտէզին բացումը:

Հանգստեան պարտէզը մշտադալար ծառերով կանաչազարդելու համար, Գաթումէն գնուած է 10,000 րուբլի արժէքով հասարակածային բուսականութիւն: Պարտէզին մուտքը ընդարձակուած է, դրան գեղարուեստական յարմար ձեւաւորում տրուած:

Հող տարուած է մասնաւորապէս մշակութային սպասարկութեամբ օժտելու պարտէզը.

Ճարտարապետ Բայեւի նախագծով, պարտէզին մէջ պիտի հիմնուի թատրոն մը, 900 աթոռով: Այս թատրոնին շինութեան համար պիտի ծախսուի 250,000 րուբլի:

Պարտէզին մէջ պատրաստուած են մասնաւոր յարմարութիւններ ազգային ու եւրոպական պարերու համար: Պարտէզին տնօրէնութիւնը պայմանաւորուած է Մոսկուայի պատկան մարմիններուն հետ, որպէսզի ամառը Երեւան ղրկուին արժէքաւոր արուեստագէտներ: Այսպէս Մոսկուայի Մեծ Թատրոնին տնօրէն Մելիք Փաշայեանի եւ Գոլովանովի հետ պայմանագրութիւն կնքուած է, ներկայացումներ տալու համար Երեւանի այս պարտէզին մէջ:

Հանգիստի եւ Մշակոյթի պարտէզին մուտքն է 10—30 կոպէկ:

*** Լենինականն եւս պիտի ունենայ Հանգիստի եւ Մշակոյթի պարտէզ մը: «Ձէրքէզին ձորը» պիտի վերածուի պարտէզի:

*** Իջեւան եւս սկսած է չինել Հանգստեան պարտէզ մը:

Արփաչայի արեւմտեան շրջանը

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշեց Մոսկուայէն խնդրել 300,000 րուբլի վարկ, ուսումնասիրելու համար Արփաչայի արեւմտեան եզերքներու դաշտերուն ոռոգման կարելիութիւնները, որ լայն հեռանկար մը կը բանայ շաքարի արդիւնաբերութեան զարգացման համար:

Արդարեւ, Արփաչայի արեւմտեան եզերքներու դաշտերը երբ ոռոգուին, ճակնդեղի մշակութեան յարմար արգասաբեր հողեր կը դառնան:

Ներկայիս Արփաչայի արեւմտեան եզերքներուն վրայ տարածուած դաշտերէն Արփաչայի ջուրով կ'ոռոգուին ընդամէնը 14,000 հեկտար: Մինչդեռ եթէ ոռոգումը տարածուի եւ ամբողջ հողերը օգտագործուին, մշակելի հողերուն տարածութիւնը կը հասնի 28 հազար հեկտարի: Դժբախտաբար Արփաչայի ջուրով կարելի չէ ոռոգել այդ ամբողջ տարածութիւնը, որ անջրդի է կամ սակաւաջուր: Ջրային տնտեսութիւնը կը խորհի այնպէս մը կարգադրել, որ ամառը, երբ ճակնդեղին համար աւելի ջուր կը պահանջուի (ճակնդեղը պէտք է ջրել 5 անգամ), մինչ միւս կողմէ Արփաչայի ջուրերը կը նուազին, Լենինականի դաշտերը առանց ջուրի չմնան:

Այս ծրագրին համաձայնութիւն փալիճը վերածել ջրամբարի, գարնան ջրառատ ամիսներուն՝ ջուր հաւաքել լիճին մէջ, իսկ ամառը Արփաչայի միջոցով ջուրը տարածել դաշտերուն վրայ:

Այս ծրագրին համաձայնութիւն յայտնած է Ջրային տնտեսութեան Մոսկուայի լիազօրը, Կրոբլեւ, որ վերջերս եկաւ եւ տեղւոյն վրայ քննեց խնդիրը: Արփաչայը ջրամբարի վերածուելու պարագային ոչ միայն կարելի կը դառնայ ոռոգել 28,000 հեկտար տարածութիւն ճակնդեղի մշակութեան համար, այլ եւ զօրացնել Լենինականի ջրաելեկտրակայանը:

Քարիւղի հանք

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (21 Ապրիլ) կը կարդանք.—

Դիլիջանէն կը գրեն, որ ճամբարակի Ղոյթուր—բուլաղ գիւղին մօտ (դէպի արեւելք) «Ձերքերկուտ կէօլեր» կոչուած տեղը քարիւղի գոյութեան նշաններ կան:

Թերթը պատկան մարմիններուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս մասին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 մայիս.— Սիրելի հայրենակիցներ, մօտ է յուլիս 15ը, որ մեր շրջանային ժողովներու անփոփոխելի թուականը կը կազմէ: Ուրեմն երկու ամիս միայն մնացած է մեր վեցերորդ շրջանային ժողովին համար: Անշուշտ, այս առթիւ կեդր. վարչութիւնը հարկ եղած պատրաստութիւններն ու աշխատանքները լրացուցած կ'ըլլայ ի մօտոյ, հաղորդելու համար շրջաններու մեր մասնաճիւղերուն, որպէսզի անոնք եւս հնարաւորութիւն ունենան, իրենց նիւթական եւ բարոյական պարտականութեանց հետ, օրինական ձեւակերպութիւններն ու ընտրութեանց աշխատանքները լրացնել:

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ
եւ
ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 6 մայիս 934

Մինչ այդ, որքան կրցած ենք իմանալ անուղղակի, կեդր. վարչութիւնը այժմէն իսկ կարեւոր պատրաստութիւններ կը տեսնէ, որպէսզի այս տարուան շրջանային ժողովը, ոչ միայն ըլլայ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ մեր բոլոր հայրենակիցներու կամքն ու կարծիքը ներկայացնող իրաւարար մարմինը, այլ եւ կ'աշխատի որ յուլիսի այդ ժողովը, որակով եւ քանակով արտակարգ հաւաքոյթ մը ըլլայ:

Այս տարուան օրակարգի նորութիւններն ու այլազանութիւնը, ժողովին պիտի տան բացառիկ եւ կարեւոր արժէք մը: Պիտի ճշդուին պատասխանատուութիւններ, այժմէական հարցերու շուրջ պիտի տրուին վճռական որոշումներ, պիտի կատարուի ծրագրի վերաքննութիւն, ինչպէս նաեւ պիտի բաշխուին խիստ պատասխանատու պարտականութիւններ:

Ուրեմն անհրաժեշտ է որ այժմէն իսկ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ Զարսանճաքցիները, եւ յատկապէս կազմակերպուած շրջաններու մասնաճիւղերը լրջութեամբ զբաղին իրենց նիւթական եւ բարոյական հաշուեկշիռներով եւ ներկայացուցիչներու ընտրութեամբ:

Յատկապէս Հալէպի եւ Պէյրութի մասնաճիւղերը բաւական ժամանակ ունին դեռ, հոս որոշելու իրենց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ուղարկելու իրենց տեղեկագիրներն ու ցանկութիւնները որոնց մեծ արժէք պիտի տրուի:

Անհրաժեշտ է նաեւ, որ մասնաճիւղերը ժամանակէն առաջ, իրենց կարծիքները յայտնեն Լիոնի մասին. որուն համար կեդրոնի վարչութեան մասնաւոր կարգադրութիւններն ապարդիւն անցան: Շրջանները պէտք է գիտնան թէ Լիոնը իր այսօրուան վիճակով չպիտի կրնայ ժողովին մասնակցիլ. հետեւաբար կեդրոնի ժողովէն շատ առաջ պէտք է մեր մնացեալ 7—8 մասնաճիւղերու կարծիքն ունենալ, եթէ մինչ այդ Լիոնի մեր հայրենակիցները գեղեցիկ անակնկալով մը, իրենց գոյութիւնը չարդարացնեն:

Վեցերորդ պատգ. ժողովը համերաշխութեան աշխատանքի եւ նորանոր յաջողութեանց շրջան մը պէտք է բանայ բոլոր Զարսանճաքցիներուն համար:

Է.Լ—Է.Մ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԻՏԱԿՈՎ՝

ՊԱՀԱԿԻՆ ԱՊՏԱԿԸ

— «Սուս ծօ, սուս եղիր, դաշնակցական է եկողը»:

Մարդը սակայն գազազած է, աչքերը արիւնով լեցուած են, փրփուրը բերնին, բռունցքները սեղմած, կըպոռայ, կը կանչէ, երբեմն ալ յարձակողի մը դիրք կ'առնէ, — ըպրոզըն պէ, պրոզըն. Բիկէրյում խանտորտ:

— Այիդ տըր, լոճ, մի պոռար.— ի զուր կը յորդորեն շրջապատողները:

Ու բազմութիւնը Ֆրանսացի, խառնլացի եւ սպանիացի անցորդներու կը խռնուի: Ոստիկաններ ալ կամաց կամաց կը հասնին. ոստիկաններու երեւումը կը լռեցնէ մարդուկը: Քանի մը տասնեակ Հայերը կը շարժին եւ ապա քայլերը արագացնելով կը վերեզմանատան մը դրան առջեւ կը կենան մը վայրկեան առաջ:

Մարսէյլի հայաշատ արուարձաններէն Սէնթ—Անթուանի շրջանի գերեզմանատան մը դրան առջեւ կը կենայ Հայերու խումբը, ուր փոքրիկ գագաղ մը դրուած է:

Մա՞նչ է, թէ աղջիկ, կը հարցնեն իրենց պէս անտեղեակները: Քար լռութիւնը կը խանգարէ գերեզմանատան դռնապան — պահակը.

— Ձեզի կ'ըսեմ գացէք ձեր քահանան բերէք, առանց քահանայի թաղում չըլլար, հոս Ֆրանսա է, ձեզի ո՞ւր կը կարծէք»:

Յուղարկաւորները իրարու կը նային, երկու հոգի բաներ մը կը փսփսան պահակին ականջին ի վար:

— «Չըլլա՞ր, չըլլա՞ր». կը գոռայ պահակը, «ձեզի կ'ըսեմ քահանայ բերէք, դուք Հայ չէ՞ք, ինչո՞ւ միւս բոլոր Հայերը քահանայ կը բերեն, դուք չէք բերեր»:

«Մեռելը գետինը մնաց» կը մրմռթան ծերուկները: Կան՝ որ մտովի կը հայհոյեն:

Սակայն որոշումը որոշում է եւ մեր իմաստակները, պահակին բարոյական սպառնալն ուտելէ վերջ ալ կը յամառին, կը փորձեն փափկացնել պահակին սիրտը, անուղղակի միջոցները կը սպառին:

Բայց ի զո՞ւր ....

Յաջորդ օրը յուղարկաւորներէն մէկը յայտնեց թէ՝ առանց քահանայի թաղումը տեղի չունեցաւ:

Պահակը պնդեց ու մեռատէրերը փոքրիկ մեռելը մօտակայ վայր մը դրած սպասեցին, մինչեւ որ քահանայ մը բերին:

Ա. ԽԱՉ

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթը

ԱԹԷՆՔԻ «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խնդրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Ներգաղթի վերջին կարաւանը Բերէէն մեկնեցաւ 1932ի գարնան, այսինքն ճիշդ երկու տարի առաջ: Հայաստանի կոմիսարներու խորհուրդի նախագահ Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ ներգաղթի լիազօր պատուիրակ Գ. Դ. Շահվէրտեան, ըլլայ մամուլի միջոցաւ, ըլլայ հանրային ամպիոններէ եւ ըլլայ ընկերական շրջաններու մէջ, հանդիսաւորապէս յայտարարեցին թէ ներգաղթը պիտի շարունակուի առանց ընդհատումի, որովհետեւ առաջին հնգամեայ պլանը կարելիութիւն կը ստեղծէ գործ հայթայթելու հազարաւոր աշխատաւորներու: Մասնաւորապէս Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան Փարիզի մէջ յայտարարեց թէ Հայաստան պէտք ունի հարիւր հազար աշխատող բազուկներու եւ թէ ներգաղթը անպայման պիտի շարունակուի: Գ. Դ. Շահվէրտեան Յունաստանէն մեկնած պահուն, իր շուրջիններուն հաւաստած էր թէ Երեւան կ'երթայ կառավարութեան հետ տեսակցելու եւ նոր հրահանգներով վերադառնալու համար:

Այս հաւաստիքները եւ պաշտօնական յայտարարութիւնները օդը ցնդեցան ու մնացին անհետեւանք: Ահա երկու տարի անցաւ ու տակաւին որոշ չէ թէ երբ տեղի պիտի ունենայ ներգաղթը: Այնան մասին տրուած հաւաստիքը գրեթէ տարբերութիւն չունի 1932ին տրուած հաւաստիքներէն եւ խոստումներէն:

Հայաստանի վարիչները ինչո՞ւ ապաւինած են խոստումներու քաղաքականութեան: Երբ գիտեն թէ տեւական ներգաղթ կարելի չէ — որովհետեւ ոչ դրամական ֆոնտ, ոչ բնակարան, ոչ ալ գործ կայ Հայաստանի մէջ — ինչո՞ւ յոյսի վրայ կը պահեն ժողովուրդին մէկ մասը, որ միամտաբար, խոստումներէն խաբուելով, կը մատնուի անստուգութեան:

Հայաստանի վարիչները շատ լաւ գիտեն թէ գաղութահայութեան զետեղման խնդիրը ներգաղթով չի լուծուիր: Հայաստան որքան ալ տնտեսապէս զարգանայ, բարգաւաճի ու յառաջդիմէ, հազիւ կրնայ 40—50 հազար ժողովուրդ առնել դուրսէն, պայմանաւ որ բոլոր անջրդի տարածութիւնները ոռոգուին եւ շինուին քանի մը տասնեակ մեծ աւաններ:

Այս պարագային անգամ, Հայաստանի համար շատ դժուար պիտի ըլլայ ապրեցնել նոր բնակչութիւնը, եթէ նկատի ունենանք որ ներկայիս ալ Հայաստանի բնակիչներէն շատեր Վրաստան, Ատրպէյճան եւ Հիւսիսային Կովկաս կ'երթան գործ գտնելու համար:

Հայաստանի վարիչները գիտեն այս բոլորը, գիտեն՝ մեր գիտցածէն շատ աւելին, բայց եւ այնպէս կառչած կը մնան ներգաղթի քաղաքականութեան երկու գլխաւոր պատճառով:

Ա. Ներգաղթին անունով կը ստանան բաւական կարեւոր գումարներ արտասահմանի հայութենէն: Ամերիկայի հայրենակցական միութիւնները միլիոնաւոր տոլարներ երկիր ղրկած են աւաններու շինութեան համար եւ տակաւին կը ղրկեն: Պէտք չէ անգիտանալ որ Հայաստանի համար 40—50 հազար սթերլինը խոշոր գումար մըն է, որուն սիրոյն է որ Հայաստանի Կոմկուսը եղբայրական — ու նաեւ աշխատաւորական — ձեռք երկարած է Ռամկավար կուսակցութեան, եւ անոր կամակատար Բարեգործականին, որ փլրանքներով յաջողած է կապ հաստատել Երեւանի հետ:

Ներգաղթի քաղաքականութեան երկրորդ պատճառը Դաշնակցութեան մղձաւանջն է: Համայնավար կուսակցութիւնը լաւ աչքով չի դիտեր Դաշնակցութեան ժողովրդականացումը գաղութներու մէջ: Դաշնակցութեան գոյութիւնը ահաւոր մղձաւանջ մը դարձած է Երեւանի համար: Ահա՛ հակադաշնակցական բոլոր տարրերու հետ,— մինչեւ անգամ կղերականութեան — Համայնավար կուսակցութեան սրտագին գործակցութիւնը եւ սիրաբանութիւնը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

— Իրաւ որ արժանի չէի այս խաչին, Թիւրիմացութիւն է...

Կմկմում է Արամը:

— Արժանի չէ՞ր, ի՞նչ ասաց:

Իր զինակից ընկերներէն մէկն էր, սկսում է պատմել այն ճակատամարտը, ուր Արամն իր կեանքն սառնասիրտ վտանգի ենթարկելով, հրաշք էր գործել: Թշնամու դէմ գրոհի ժամանակ վիրաւորուել էր իրենց հրամանատարը. զօրքն ընկրկել էր. քիչ էր մնացել խուճապի մատնէր: Յանկարծ, Արամը վերցրել էր պայտի սուրը եւ «Ո՛ն, յառաջ» կանչելով՝ յառաջ էր խոյացել, զինուորները նրա օրինակով խրախուսուած՝ նոյնպէս գրոհ էին անցել այնքան յանդուգն, այնքան անվեհեր, որ թշնամու թիւը նահանջի էին մատնել, գրաւել էին մէկ կարեւոր դիրք:

Անհուն հրճուանքի մէջ չէին նկատել, թէ Արամը կանգուն չէր իրենց մէջ:

«Արամը, Արամը, ո՞ւր է Արամը», կանչել էին այս ու այն կողմէն: Արամը... Նրան գտել էին դիրքի ամենակարեւոր կէտում արնաքամ ընկած: Վիրաւորուած էր կրծքէն. գնդակը եթէ մի քիչ էլ վարէն դիպած լինէր, պիտի ծակէր նրա սիրտը: Արամի անվեհեր, հայրենասէր սի՞րտը ոչ, ոչ, թշնամու գնդակն իսկ խնայել էր նրա սիրտը: Պարզ էր որ գրոհի ժամանակ էր վիրաւորուել, բայց չէր կեցել, չէր ...

— Տիգրան ջան, չափազանցում ես, գնդակն անվնաս տեղի էր անցել, մեծ բան չէր, միջամտում է Արամն ամօթխած:

Տիգրանը չի լսում նրան. շարունակում է իր պատմութիւնը: Վերջացնում է. «Արամն արժանի է ոչ միայն քաջութեան խաչի, այլեւ ոսկէ սուրի»:

Ու Արամի բարեկամները, որ թէեւ շատ անգամներ էին լսել այդ պատմութիւնը, լսում էին նորէն յափշտակուած, նոր արժէք էին տալիս այդ եղելութեան, որովհետեւ նա փաստօրէն գնահատուած էր, արժէքաւորուած «Վարդան զօրավարի» խաչով: Մոփիկ ապլան լսում է այդ բոլորը, նրա սիրտն ուռճանում է հրճուանքէն, հոգին լցւում է հպարտութեամբ, մէջքն ուղղւում է, գլուխը բարձրանում, երիտասարդացել է նա. մոռացել է ցաւերը քաշած երկունքների, կեանք ունի իր գրկում, արեւ, արեւ... վերջապէս նա իր հերոս որդին տանում է թեւերի մէջ: Համբուրում է ճակատը.

— Ձեռքից մէկ բաժակ հողին արժանի լինեմ, պաւակս:

— Շուքդ անպակաս լինի վրայէս, մայրիկ ջան:

Ու նա համբուրում է մօր ձեռքը խորին երախտագիտութեամբ:

Արամն ու Արաքսը դէմ դիմաց, արտերի զարկի մէկ զողար, ու յետոյ սրտ՜ի, սրտ՜ի, սրտ՜ի... չըթայ է պէտք իրար գիրկ նետուելու, շրթունք շրթունքի հպելու ցանկութիւնը զսպելու համար: Լաւ են. ձեռք ձեռքի, գողտրագողտ մատները մատնում են սրտերի գաղտնիքը:

Կինը աւելի թոյլ է զգացմունքները զսպելում, քիչ է մնում Արաքսը պոռթկայ «սիրո՜ւմ եմ, սիրո՜ւմ եմ քեզ». բայց Արամի սեղմած շրթունքները նրան զգաստութեան են կանչում: «Եթէ զինուոր է սիրած տղան» Արաքսը կլլում է շրթունքին հասած կանչը, փակում է սրտում, բայց բանտը պատուհան ունի: Աչքերը: Օ՛, մատնիչ աչքեր, բանտարկեալն ձեր յետեւում ապահով չէ: Գիտեն ամենքն, պիտի ասեն, է, թող ասեն, թող ասեն, հոգ չէ, թէ Արամի շրթունքին կեցած է «եթէ զինուոր է սիրած տղան»... Զինուորէն անձեռն կայ մէկ ուրիշը, կայ ազատ մարդը, որ պիտի պատասխանէ իր կանչին: Այո, Արաքսը համոզուած է, բայց... բայց կայ արգելքը. «Եթէ զինուոր է սիրած տղան»: Օ՛, այնպէս ծանր, այնպէս մաշո՜ղ է զսպուած սէրը:

Անկէք չունին կարծես. ի՞նչ պիտի ասեն. մի պարզ — շնորհաւորո՞ւմ եմ: Լաւ էր, մէկ ուրիշն է մօտենում Արամին. ու նրանք բաժանւում են:

Հօրեղբայրը, առհմի մեծը, ցուպին կռթնած մի ալեհեր ծերունի, որ այդ օրը հպարտ է իսկապէս ու հօրաւոր, հրաւիրում է նրանց եւ բարեկամներին իրենց տուն ճաշի: Ու նահապետական յարկի տակ, համեստ, բայց առատ սեղանի շուրջ բոլորւում են արտասահման Հայեր, մի հերոս իրենց խմբում, հերոսական մի մի կայծ իրենց հոգու անյայտ ծալքերում ոգեկոչում են անցեալը, հին ու նոր հերոսները աւելի գեղեցկացրած, աւելի վսեմացրած ձեւերով: Ու ժամանակը սահում է — Թի՛ք, Թի՛ք — Թա՛ք,— կապելով հերոսների կառքին եւ դատաճաններ, եւ ուրացողներ, եւ վատեր եւ քսուներ:

Երեկոյ է: Արամն շտապում է:

«Հայուհիների միութիւնը» ընթրիքով պիտի պատուաւորէ Սարդարապատի խաչակիր հերոսներին:

Խորհրդարանի շէնքի վարի յարկում մեծ եւ շքեղ ճաշարահում պատրաստ են սեղանները: Միութեան անդամուհիները ջանք չեն խնայած սեղանները ճոխ եւ գեղեցիկ դարձնելու համար: Ամէն մի տանտիկին իր մասնն եւ խոհանոցի լաւագոյնն է ուղարկել թանկագին հիւրերի համար: Իրենց իսկ ձեռքով պատրաստուած գաթաղան ու բազմահամ ընտիր խմորեղէններ, անուշեղէններ, օշարակներ, չոր ու թարմ պտուղները մրցում են իրար հետ: Երեւան ու Ղամարլուն, Աշտարակն ու Օշականը, Էջմիածինն ու Փարպին իրենց ընտիր գինիներով բազմած են սեղաններին: Տանու քիշմիշի օղին, աղամանդեայ իր ցոլքով՝ հպարտօրէն ժպտում է «Արարատ» գործարանի յակինթ շամփանիային: Ու սեղանների շուրջ, մէջ ընդ մէջ, բարձրանում են հայ հարսների եւ աղջիկների հասակները շուշան, դէմքերը յամռիկ, լուսաւորուած սառող աչքերի փայլերով յստակ:

Յուզումով քննում են սեղանները, որ բան չը մոռացուի:

Աշուղները գրաւել են իրենց տեղերը. Նախասենեակում պատրաստ է աշակերտական օրքեստրը: Նուագը ծայր է տալ:

Խոհանոցէն բուրում է շամփուրների վրայ դարձող խորովածի հոտն ախորժելի:

Տօն է նայում պատուհաններէն, տօն է մտնում դռներէն, տօն է յորդում սրտերէն:

— Տօ՜ն է, տօ՜ն է, տօ՜ն...

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(14)

(Շար.)

Այս խառնակչութիւնը քաջալերելու համար տեղական կառավարութիւնը կազմին պատուիրակին չէր ընդունելութիւն մը վերապահելէ աւելի լաւ բան չերեւակայեց— ինչ որ աւելի եւս պիտի մեծցնէր ցուցարարներու խանդավառութիւնը.

«... Վիրաւորուած իր ունեցած ամենաթիւրեալ բանին մէջ, իր անգործութիւնը կորսնցնելու սպառնալիքին տակ, հիւս. Սուրիոյ բնակչութիւնը կը սպասէ մարզպանին յօրաւոր միջամտութիւնը պարտութեան մատնելու համար շարժում մը որուն լրջութիւնը ծածկելը յանցանք պիտի ըլլար։ Ներքին բարեկարգութիւնը սպառնալիքի տակ է եւ կանոնաւոր աշխատանք գոյութիւն չի կրնար ունենալ այս պայմաններուն մէջ»։

ՄԵՆՔ ԲԱՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՈՒՆԻՆՔ ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ։ ՊԷՏՔ Է ՅՍՏԱԿՕՐԷՆ ՀԱՍԿՑՆԵԼ ՏԱԼ ՀՈՍ ԲՆԱԿՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԷ ՄԵԶ ՊԷՏՔ Է ՀԱՆԳԻՍՏ ՁԳԵՆ — ԿԱՄ ՀԵՌԱՆԱՆ.

»»»··«««

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցան շարք մը կարեւոր մրցումներ թէ՛ Փարիզի եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ. Ամստէրտամի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային խումբին ընդդէմ Հոլանտայի ազգային խումբին 5րդ մրցումը։ (Առաջին չորս անգամը Հոլանտա յաղթած է)։ Ներկայ էին 45,000 հոգի։ Ֆրանսայի խումբը պարտուեցաւ 4 — 5ով։ Տոմսակներէ մուտք գոյացած էր մէկ միլիոն ֆրանք։

⁂ Պուտափէշտի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի միջազգային մեծ մրցում մը Անգլիոյ եւ Հունգարիոյ ազգային խումբերուն միջեւ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Անպարտելի Անգլիոյ ազգային խումբը պարտուեցաւ 2—1ով։

Լիլի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային Բ. խումբին մրցումը ընդդէմ Հոլանտայի համապատասխան խումբին։ Ֆրանսական խումբը պարտութեան մատնեց Հոլանտայի խումբը՝ 2 — 1ով։ Ներկայ էին 22,000 հոգի։

Սթրազպուրկի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ *ամաթէօրներու* ֆութպոլի խումբին մրցումը։ Ներկայ էին 13,000 հոգի։ Ֆրանսա յաղթեց 3 — 2ով։

Արտա Քոլոնպի մէջ տեղի ունեցան երկու կարեւոր ֆութպոլի մրցումներ, 27,000 հոգիի ներկայութեամբ։ Սէրքլը Ապլէթիք տը Փարի յաղթեց Օլէմփիք տը Մարսէյլի 3 — 1ով։ Իսկ Անգլիոյ Բաժակի յաղթականը Մանչէսթըր Սիթի, որ Համբարձման տօնին առթիւ Փարիզ հրաւիրուած էր բարեկամական մրցում մը կատարելու համար Ռասինկ Գլիւպ տը Փարիի դէմ, շատ լաւ խաղարկութենէ մը վերջ յաղթեց 3ի դէմ 1 նշանակէտով։

⁂ Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ «Լ'Օթօ» թերթին կազմակերպած 40րդ Պօրտօ — Փարի հեծելանիւի մրցումը, որ սպասուածէն աւելի հետաքրքրական եղաւ։ Պօրտօ — Փարի հեռաւորութիւնն է 540 քիլոմեթր։ Այս մրցումն ալ շահեցաւ Ֆրանսացի Ժան Նօրէթ, սայն հեռաւորութիւնը կտրելով 12 ժամ 29 վայրկեանէն (ժամանակը 45 քիլոմեթր 713)։ Ախոյեանը իր ընկերներէն 29 վայրկեան առաջ մտած է Փարք տէ Փրէնս։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէին ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30 Ակումբին մէջ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Կէփին» խումբին ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Դուրեան Դպրոցին մէջ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ **ԵԳԻՊՏՈՍԻ** ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Beleville. Մէթրօ՝ Պէլվիլ։

Կը հրաւիրուին ընկերներն իրենց պարագաներով։

Մախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *«ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Վիէնի Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ *«ՍԱՍՈՒՆ» ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ*

կը մասնակցին թեմային լաւագոյն ուժերը։

Տոմսերու գինն 4 եւ 3 *ֆրանք։*

Կարդացէ՛ք Ողբացեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ 40 Ֆրանք. — ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. 2 հատ. 30 Ֆր. — ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ 13 Ֆր. — ԲՈՂՈՔԸ՝ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ՝ 15 Ֆ. — ԿՐՕՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ՝ 15 Ֆր. — ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ՝ 5. — ԱՒԳՈՒՍՏ ԲԵԲԵԼ՝ 5 Ֆր.

Ապսպրանքները՝ կանխիկ. Գրավաճառի համար աւելցնել 100ին 10։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Հեռաձայն՝ Danton 88-65։

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 rue Alexandre Guilmant. *Սալ Մաքի Տէլմայի մէջ, Մէտրօյի կայարանին դիմացը։*

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱԲ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Յարգանքի խօսք ընկ. *ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի* յիշատակին

կ'արտասանեն ընկ. *Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԾԱՏՈՒՐՈՑ* եւ օր. *ՕՍՄԱՆԵԱՆ,*

կ'երգեն՝ օր. *ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ* եւ Պ. *Օ. ԻՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ*

կը նուագէ՝ Թառիստ *ԺՈՐԺ*

Հոլ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին։

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ։ Նոյնպէս Մօնփառնասէն եւ իջնել Մէտրօյի կայարանը։*

Մախսերու համար կը գանձուի 3 Ֆրանք։

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Գուսական Ակումբ *այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին,* 5 rue *Paul* Berruel (*Նախկին* rue Cambronne, *131*) *Մէթրօ՝* Vaugirard. *Յարգանքի երեկոյ Ողբ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին։ Պիտի խօսին՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Մուտքը ազատ է։*

Թ է յ ա ս ե ղ ա ն

Տր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին իր մօտ ատենէն բանալիք ծրի դարմանատան (աղքատներուն) ֆոնտին համար։

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

202, rue Boileau. Պ. ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆի ճաշարանին մէջ

երգ, պար, արտասանութիւն, *Pierro Jazz* եւ ռուսական պարեր փոքրիկն Ռուբէնիկ Գըրըքճեանի կողմէ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի

եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **9 Ave. Hoche** (Մէթրօ **Courcelle**)

Արժանթինեան անուանի օրքէսթր, ղեկավար **Manuel Pizarro**

Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ։ *Մուտք* 15 *Ֆր.*

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել դիմել հեռախօսով *Provence 95-61* եւ *34-61։*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԴԵՐԱՍԱՆ ***ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ***

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «Ա Ւ Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ **8, Rue Danton, Paris** (6).

Métro: Odéon կամ **St. Michel.**

ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը։

Արուարձաններու Թատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատենները։

Տոմսերու գինները. 15, 10 *եւ* 7,50 *ֆրանք։*

Յուսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ նուիրատուութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5)։

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը։ Իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիցին, ժամը 1էն սկսեալ։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.15ին

Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu

Կը ներկայացուի *«ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»* եւ սկաուտական քրքջալից խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի Տր. Կ. Խաչի Թէյասեղանը վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ընկերուհի Նուարդ Խաչատուրեանի բնակարանը 2, rue J. J. Vial

Նոյն օրը ժամը 2.30ին Սալ Ժան տ'Արքի սրահին մէջ շարժանկար դպրոցի աշակերտներու համար։ Մեծերը կրնան ներկայ ըլլալ։ Մուտքը ազատ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արի ցիկին Թագուհի վարպետեան, ցէր եւ ցիկին Զաւէն վարպետեան կը ծանուցանեն թէ ողբացեալ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ վաղը, կիրակի պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱՆԻ Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13, rue *Pierre* Curie. *Bicetre. Օրակարգ. — Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։*

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օր 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկոպոս հանդէսը կատարել է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկսը. ժամերգութեան ժամը 9ին.

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ։ Օծման Սուրբ արարողութեան այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ կնքահայրութեան համար մրցանակներ... 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(*Կնիք*)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ.Ժ. Մ.*

— Գարան քեզի ի՞նչ ըրած է, հարցուց ոստիկանը։

—Կը ցաւիմ, բայց չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց Լէքամփ հանդարտութեամբ, որ մը կը պատմեմ, հիմա ալ, միայն սաչափը ըսեմ որ Գարան իմ կինս չարչարեց ու մեռցուց... Թ. Ք. այլեւս չի խօսեցաւ։

Ծաչի ատեն դարձաւ իր բարեկամին եւ հարցուց.

— Կէյարբքօլը կը ճանչնա՞ս...

— Կարծեմ այդ հարցումը ուրիշ անգամ մըն ալ ըրիր կամ թերեւս ուրիշ մըն էր. այո, կը ճանչնամ, տարօրինակ մարդ մըն է, արուեստական թեւ մը ունի...

— Շատ ճիշդ. ինչպէս կ'ուզէի իրեն հանդիպիլ...

— Ինչո՞ւ...

— Որովհետեւ անիկա Գարայի քովն էր անոր մահէն անմիջապէս առաջ...

— Ինչ, կասկածնե՞ր կան իր մասին...

— Ինչու երբեք, քանի որ այս անձը որ վարծող մարդը երկու ձեռքն ալ գործածած է, երկուքին ալ պէտք ունէր. ո՛չ, ո՛չ. միայն կ'ուզէի այդ պարոնին հարցնել թէ ինչ նիւթերու մասին խօսեցան, յետոյ ո՞վ կար Գարայի սենեակը երբ ինքը ներս մտաւ։

— Հըմ... ըսաւ Լէքամփ

— Եթէ այդ երրորդ անձն ալ գտնեմ, տակաւին չպիտի կրնամ հասկնալ թէ ինչպէս սենեակէն դուրս ելան եւ ինչպէս կղպեցին ներսի փականքը... եթէ հին ժամանակները ըլլային գիրք մը կը գրէիր այս «հանգոյց»ին մասին. ինչպէս փախած պիտի ըլլային քու հերոսներդ... Լէքամփ մտածեց քանի մը վայրկեան։

— Այո.

— Դրամարկղը խուզարկեցի՞ք...

— Մէջը ի՞նչ կար...

— Տետրակներ, գիրքեր եւայլն. ինչո՞ւ կը հարցնես։

— Եթէ դրամարկղը երկու դուռ ունենար՝ մէկը աջէն կողմը իսկ միւսը ետեւը, կարելի՞ էր մէջէն անցնելով դուրս ելնել։

— Այդ մասին ես ալ խորհած եմ, ըսաւ Թ. Ք.։

— Բնականաբար երբ մէկը պատմութիւն գրէ պէտք չունի իրականութիւններով զբաղելու. այդ պարագային ուրեմն հեղինակը դրամարկղը պիտի ներկայացնէր իբրեւ փոխադրելի ճամբայ մը. այսինքն անիկա Գարային պիտի տար չուանէ սանդուղ մը որուն ծայրը կապուած է դրամարկղին. Գարա սանդուղը պիտի երկնցնէր բարեկամի մը, վար պիտի իջնէր եւ առաջուց պատրաստուած մեքենական խաղով մը սանդուղը ետ քաշէն պիտի հանէր եւ դրամարկղի ետեւի դռնակը ինքնիրեն պիտի գոցուէր։

— Հրաշալի գաղափար է, ըսաւ Թ. Ք. սակայն այս անգամ այդպէս բան պատահած չէ կարծեմ. դրամարկղը ես աչքերովս տեսած եմ, զօրաւոր է չափէն աւելի, բայց գաղտնի դուռ չունի. ուրիշ բան մը խորհէ նայիմ...

Լէքամփ խորհեցաւ.

— Երեւակայութեանս այդ սեւ տակ հնարքներու մասին կը մտածէի, բայց հիմա աւելի փորձառու եմ եւ չեմ կարծեր որ Գարայի բնակարանին կրկնակ պատեր ունենայ... ուրիշ կա բեկլութիւն մը մաքրել կ'անցնի, չի՞ կրնար ըլլալ որ սենեակին դրան ներսի փականքը դուրսը գտնուող մէկը՝ մագնիսական զօրութեամբ մը վեր քաշած ըլլայ։

— Այդ մասին ալ խորհեցայ եւ փորձեցի. անկարելի է...

— Բայց ես ի՞նչ պարտականութիւն ունիմ այս հանելուկը քեզի համար լուծելու, ըսաւ Լէքամփ խնդալով. եւ սակայն ուրիշ տեսութիւն մը ունիմ, պայմանաւ որ քեզ չփոխէ։ — Թեան չի մատնեմ.

Աստուած գիտէ միայն որ Գարան սպաննելու համար ինծմէ աւելի զօրաւոր պատճառներ ունեցող չկայ...

Վառարանէն փախչիլ կարելի չէր ի հարկէ...

— Ոչ, փառաւոր կրակ մը կար անոր մէջ. սենեակը չափէն աւելի տաք էր...

— Անիկա Գարայի սովորութիւնն էր... լաւ միտքս ինկաւ. փականքը մագնիսական զօրութեամբ քաշուած ըլլալու թէյադրութիւնս ալ սխալ էր, քանի որ երբ Թոյնը այդ փականքը չինել տուաւ ես լաւ բարեկամ էի իրեն հետ եւ քիչ շատ գիտէի թէ ինչպէս կը գոցէր դուռը... բայց ըսէ նայիմ, դուն ի՞նչ տեսակէտ ունիս...

— Որոշ տեսակէտ մը չունիմ... կարծեմ Գարան անկողինին վրայ երկնցած կը կարդար այն երկու հատորներէն մէկը զորս գտանք անոր դիակին քովը. յանկարծ յարձակումը կը կրէ. հեռաձայնը կ'առնէ օգնութիւն կանչելու համար եւ անմիջապէս կը սպաննուի։

— Հաւանական է, բայց շատ անորոշ, որ եւ է դէնք գտա՞ք...

— Ոչ.

— Մասնաւոր երեւոյթ մը նկատեցի՞ք սենեակին մէջ.

Թ. Ք. վարանեցաւ.

— Երկու հատ մոմ գտանք՝ մէկը անկողինին տակը, միւսը սենեակին մէջտեղը. այս վերջին պզտիկ մոմ մըն էր՝ Ծնունդի ծառերուն վրայ կախուած մոմերուն պէս, իսկ միւսը սովորական մոմ մը՝ մէջտեղէն կտրուած, հաւանաբար տեղւոյն վրայ կորուած էր որովհետեւ գորգին վրայ քանի մը փշրանքներ տեսանք, անոր մէկ կէսը կրակին մէջ նետուած ըլլալու էր, քանի որ վառարանին երկաթներուն վրայ ճարպի հետքեր նշմարեցինք...

— Ուրի՞շ...

— Պզտիկ մոմը այրուած մոմ մըն էր...

— Հը՞մ, Գարան մոմ չէր սիրեր

— Ինչո՞ւ...

Լէքամփ արծաթ տուփէն սիկարէթ մը հանեց եւ ըսաւ.

— Իմ թափառումներուս ընթացքին շատ մը տարօրինակ վայրեր այցելած եմ, գացած եմ այնպիսի երկիրներ ուր բնիկները անծանօթ են քեզի եւ որոնց մարդերուն հեղինակներն անգամ գաղափար չունին. տեսած եմ խոլերը — մեծ անցած գիւղեր ու ապրած եմ այնպիսի ժողովուրդներու հետ որոնց թագաւոր կը ճանչնան, ոչ կառավարութիւն. անոնց օրէնքները սերունդէ կը փոխանցուին. գրաւոր կանոն չունին անոնք, բայց խիստ են անոնց գործադրութեան մէջ. իրենց պատիժը անգութ է, եթէ ոչ անմարդկային. այնտեղ անհաւատարիմ կինը կը քարկոծեն մինչեւ որ մեռնի, իսկ գողին աչքերը կը հանեն...

(*Շար.*)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 13 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2495

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԴԱԳԱՂԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

— Ահա կը մարին մէկ–մէկ։ Շատանց ուժասպառ, փրփ-քալէս ալ տեղի կուտան կամաց կամաց։ Դիրքեր կը պարպուին, բացիր երեւան կուգան։ Ի՞նչպէս պիտի լեցնենք։

— Հիները չեն ուզեր ինքնաբերաբար տեղի տալ եւ ասպարէզ բանալ, որպէսզի նոր ուժեր հասնին իրենց կողքին եւ գրաւեն պարպուած դիրքերը։ Կարծես ճակատագրուած է որ սպասենք մինչեւ մէկուն — միւսին մահը...

— Բնական օրէնք է. ոչ ոք ինքնաբերաբար տեղի կուտայ, ոչ ոք թիզ մը հող կը պարպէ, առանց տիրական արժէքի մը՝ ուժի մը ճնշման։ Այսպէս կ՚ընթանայ ինչպէս ազգերու, նոյնպէս անհատներու կեանքը։ Այսպէս է աշխարհի կարգը ինչպէս պատերազմի, նոյնպէս խաղաղութեան ատեն։ Մինչեւ որ չզգացնես թէ կրնաս կատարել այսինչ գործը, մարդիկ դժուար տեղի կուտան կամ տեղ կը յատկացնեն։

— Մեր սերունդը ինչո՞վ պակաս է հիներէն։ Անոնք ալ մեր տարիքը չունէի՞ն, երբ այնքան պատասխանատու դիրքեր գրաւեցին։ Ինչո՞ւ կ՚ուրանաք անոնց վրիպումները, կամ չատ կը ուռնէք մեր յաջողութիւններն ու թերութիւնները։

— Միայն մասուր պաշարը չի բաւեր։ Երբ կ՚ըսենք արժէք՝ նկատի ունինք նաեւ բարոյական կորովը, նկարագիրն ու միւս առաքինութիւնները։ Շատ բնորոշ է եւ բովանդակալից՝ հայերէն բառը,— արժանիք։ Եւ յետոյ, ո՞վ ըսաւ թէ կ՚ուրանանք հիներուն թերութիւնները։ Ընդհակառակն, յաճախ նորերուն նորերն են որ գերադրական պանծացումներ կը կատարեն որոշ բարձունքի մը հասած անուններու, եղծելով հարազատ գիծերը։ Թո՞ղ ըսէք այդ։ Ի՞նչ օգուտ մատնանշել թերութիւնները, երբ չես կրնար հակաբաղ ընել կամ համոզել,— Ահա ես կամ այս գործին համար։ Անշուշտ նոր պիտի ձգտի բան մը աւելցնել չահուած գետնին վրայ, իբրեւ մասուր արժէք եւ բարոյական հեղինակութիւն։ Մանաւանդ պիտի ունենայ տիրական գիծ մը, ոչ միայն ճամբան հարթելու, այլ եւ հին միամտութեանց դուռները փակելու համար։ Գիտէ՞ք ուրիշ ձեւ մը, փոխանցումը բնական օրէնքով կատարելու եւ վերանորոգում, թարմութիւն ստեղծելու համար։

— Այդ ընդհանուր խօսքերը բան չեն ապացուցաներ։ Կարելի չէ՞ աւելի որոշ խօսիլ։

— Ինչո՞ւ չէ։ Օրինակ, Ահարոնեան, Վարանդեան եւ ուրիշներ չատ մը գործերու կարգին վարած են առաջին յարաբերութեանց ճակատը։ Աղէ՞կ վարած են թէ գէշ, քննուած է եւ ժամանակին ալ պատմութեան կը վերաբերի։ Քաղաքական — դեսպանական ըլլայ թէ ընկերվարական, մենք այդ ճակատին ալ պէտք ունինք, ասքը գետնէն չկտրելու պայմանով։ Արդ, հիները կամ ունէին հիներու հետ, բանեց՝ նախապատերազմեան հոգեբանութեամբ։ Երկու կողմէն ալ, օտար թէ հայկական, կը հասնին, կը մարին մէկ–մէկ։ Այսինչ երկց ընկերը կապ ունէր այնինչ օտարին հետ. մարդը մեռաւ։ Օտար դէմք մը կը ճանչնար Ահարոնեանն ու Վարանդեանը։ Մէկը անկողին ինկած է անդամալոյծ, միւսը ոչ եւս է։ Անշուշտ յաջորդներ կան, բայց անոնք ալ յաւիտենական չեն։ Ետոյ, կը բաւէ՞ եղածը պահել կամ գոհանալ եղածով, երբ օրէնթաց կը թաւալին աշխարհն ու մարդիկը, ահագին անջրպետ մը բանալով մէկ օրէն միւսը... Այստեղ ալ ոչ միայն կապերը, այլ մանաւանդ անոնց բովանդակութիւնը նորոգելու խնդիր ունինք։

— Այդ բոլորը կարելի է կատարել կուսակցութեան միջոցաւ եւ տիրանալով անոր վարիչ դիրքերուն։

— Ղեկավարութիւն է նաեւ Կեդր. Կոմիտէն, ինչպէս ժամոյլը։ Նոյն իսկ շարքերուն մէջ ըլլաք, ձեր արժանիքը կրնայ ճնշել եւ ուշադրութիւն գրաւել։ Արհեստական միջոցներով ճամբայ չի բացուիր, ոչ ալ ամուլ յաջողութիւններ անուցանելով կամ պառնալով միեւնոյն կախարդական շրջանակին մէջ։ Երէկ ալ այսպէս յառաջ նետուեցան, եւ եթէ չատ չատեր տակաւին կը դիմանան, հակառակ ժամանակներու փոփոխութեան, կը նշանակէ թէ կրնան արժեցնել։ Չէ՞ք գիտած, հիներ կան որ դեռ կ՚ուտանին, իսկ նորերէն չատեր արդէն կանգ առած են, իրենք իրենց վկայական տուած ըլլալով Ե՛ւ գիտութեան, Ե՛ւ յեղափոխութեան Ե՛ւ ուրիշ ամէն բանի մէջ։ Կան ուրիշներ ալ որ լեցուն պաշար ունին, բայց զրկուած են կա՛մ բարոյական կորովէ, գործը սիրելու, իր կոչումին հաւատալու առաքինութենէն, եւ կամ կը նախընտրեն մնալ «բոյորտիքեան», «ամաթէօր» կամ «տիլէթանթ»։

— Մենք սրբին եւ կրակ տեսանք, ունեցանք անհնարին դառնութիւններ, եւ դժուար կը համակերպինք ընկալեալ սովորութեանց։

— Ձենք վիճիր այդ մասին։ Երկու խօսք միայն,— ոչ ոքի համար հաճելի է ընկալեալ սովորութիւնը։ Ուրիշներն ալ ունեցած են դառնութիւններ կամ լուռ ցաւեր։ Հարցը այն է որ, մեր ժողովուրդի ներկայ ողբերգութեան առջեւ, ոչ ոք իրաւունք ունի բարձրաձայն խօսելու իր անձնական տառապանքներու կամ նախասիրութեանց մասին։ Քար պիտի դնենք մեր սրտին վրայ եւ պիտի դիմանանք, պիտի քամուինք, պիտի տապկուինք։ Ուրիշ ելք չունինք։ Պատերազմական վիճակի մը դատապարտուած ենք բոլորս ալ։ Հիներուն թերութիւնները դարմանելու կամ թարմութիւն ստեղծելու համար, բաւական չէ ժխտական կամ վերապահ դիրքը։ Հարկ է խրիլ, խորանալ եւ գործ արտադրել, գիծ պարտադրել։ Հանրային կեանքի մէջ մէկ այս ճամբան ունինք, մէկ ալ բռնութիւնը կամ դիկտատուրան, որ ծիծաղելի է մեր պայմաններուն մէջ։

— Ձեր մատնանշած ճամբան կը սպառնայ կլորցնել մեզ։

— Նախապաշարում մը եւս։ Այդ մասին կը խօսինք ուրիշ անգամ։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՐԱԿԻ ՊԻՏԻ ԲՌՆԷ ՕՏԱՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ

Եթէ մասնաւոր արտօնագիր չունենան

Գրած էինք թէ թրքական կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, սեղմումներ հաստատելով օտար օդանաւերու երթեւեկի մասին։

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ օրէնքը պատրաստ է արդէն եւ Մ. Ժողովը պիտի վաւերացնէ յառաջիկայ չաբթու։ Այս օրէնքին համաձայն, որ եւ է օտար օդանաւ չպիտի կրնայ թռչիլ թրքական հողերու վրայ, առանց Թուրքիոյ պատերազմական նախարարութեան արտօնագրին։ Այսուհետեւ որեւէ օդանաւ որ Թուրքիոյ վրայ կը թռչի առանց պաշտօնական արտօնագրի մը, կամ չի հետեւիր պաշտօնապէս գծուած ճամբուն, կրակի պիտի բռնուի։ Եթէ օդանաւորդը վար առնուի եւ ողջ մնացած ըլլայ, պիտի դատուի իբրեւ լրտես։

Թուրքիոյ մէջ օդանաւեր ունեցող օտարականները պէտք է գործածեն թուրք օդանաւորդներ, պատերազմական նախարարութեան մէջ արձանագրուած ըլլալու պայմանով։

Այս խստութեանց պատճառը այն է որ, վերջերս կարգ մը օտար օդանաւեր թռած են զինուորական արգիլեալ շրջաններու վրայ։ Հրամանագիրը կ՚ըսէ թէ «Թուրքիա չի ճանչնար օդի ազատութիւն»։

Անխնայ պէտք ճզմուին դասակարգային թշնամիները

»»» · · «««

ՈՉ ԹԷ ՄԵՂՄԱՑՈՒՄ, ԱՅԼ ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի թերթերը հրատարակեցին դատական գործավար Կրէյլէնկոյի մէկ ճառը, որ խօսուած է վերջերս, դատաւորներու, դատախազներու եւ ուրիշ դատական պաշտօնեաներու խորհրդաժողովին մէջ։ Գործավարը ցաւ յայտնեց այն զրոյցներուն համար թէ ժամանակը եկած է ատեկան մը թուլցնելու խորհրդային պատժական դրութիւնը։ «Բոլորովին սխալ է այդ։ Դասակարգային պայքարը պէտք է շարունակուի եւ նոյնիսկ խստացուի։ Թշնամի դասակարգերը ջախջախուած են, բայց անհատ թշնամիներ կը մնան տակաւին։ Մենք զանոնք բոլորը գնդակահարած չենք, ձերբակալած չենք, բոլորը Փիլիփքալէս ոչնչացուցած չենք։ Շատ մը աշխատաւորներ դասակարգային թշնամիներու ազդեցութեան տակ կ՚իյնան եւ կը խանգարեն ճարտարարուեստական ծրագիրները։ Անոնք պէտք է զսպուին պատժական օրէնքներու միջոցաւ, մենք պէտք է դատապարտենք բռնաչառումով։ Պատժական օրէնքները պէտք է իրենց ուշադրութիւնը ուղղեն հինգ գլխաւոր ճիւղերու վրայ, որոնց ամէնէն կարեւորն է պայքար սպառողներութեանց բարելաւման եւ արտադրութեան համար։ Թերի արտադրութեան նուազագոյն պատիժը պէտք է ըլլայ 5 տարի բանտարկութիւն՝ գործարանի տնօրէններուն համար»։

Այն օրէն ի վեր որ ծանր հիւանդ էր Մէնժինսկի, Չեկային նախագահը (այժմ մեռած), զրոյցներ շրջեցան թէ պիտի ջնջուի Կէփէու (Չեկա)։ Այս լուրերը անհիմն են, բայց կը հաստատուի թէ կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին կազմակերպութեան մէջ, ընդլայնելու համար անոր գործողութիւնները։ Կէփէուն այժմ իրական վարիչն է Եակոտին եւ դատական գործավարութեանց, ինչպէս եւ ոստիկանութեան, սահմանապահ զօրքին, բանտերուն, պարտաւորիչ աշխատանքի ձեռնարկներուն, բանտային արհեստանոցներուն եւ խորհրդային զօրքի ամէնէն կարեւոր բաժիններուն։

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— · —

Պ. ԷՐԻՕ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱԶԳ. ԴԱՀԼԻՃԸ

Արմատական — ընկերվարականներու արտակարգ ընդհ. ժողովի առաջին նիստէն իսկ փոթորիկ մը պայթեցաւ։ Օրակարգին վրայ կար ազգ. դահլիճին գործակցելու խնդիրը։ Շատեր հակառակ էին գործակցութեան։ Պ. Էռիօ, որ անպաշտօն նախարար է Տումէրկի դահլիճին մէջ, յաջողեցաւ ջախջախել մանաւկցութեան հակառակորդները։ Իրականին մէջ բուն օրակարգը կուսակցութեան մաքրագործման խնդիրն էր եւ բուռն ճառեր խօսուեցան այս առթիւ։ Բանաձեւ մը կ՚առաջարկէր օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի Սերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին անդամները չմասնակցին որ եւ է անհատական ձեռնարկի որ դրամ կը առնայ պետութենէն։ Բանաձեւը կ՚առաջարկէր նաեւ արգիլել որ կառավարական պաշտօնեայ մը երբ միեւնոյն ատեն փաստաբան է, որ եւ է դատ սատանձնէ պետութեան դէմ։ (Այս բոլորը կը բխին Սթավիսքիի գայթակղութիւններէն)։

Նիստին առաջին վայրկեանէն ուժգնօրէն ընդհարեցան Պ. Էռիօ, Նախագահ եւ ձախակողմեան թեւը («Ժէօն Թիւրքս», ինչպէս կը կոչեն)։ Այս հոսանքին ներկայացուցիչները անդադար կը պոռային։ Պ. Էռիօ յանկարծ գոչեց.— «Կը լսեմ թէ կարգ մը պատգամաւորներ կը բողոքեն իմ հոս ներկայութեանս դէմ»։— Ոչ, կը բողոքենք ազգ. միութեան դէմ, պատասխանեցին ընդդիմադիրները։

Այն ատեն Պ. Էռիօ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչու մնաց Տումէրկի դահլիճին մէջ, կուսակցութեան լիակատար հաւանութեամբ։ Ցոյանեց թէ պատրաստ է հրաժարելու կուսակցութեան նախագահութենէն, եթէ իր ընթացքը հաւանութեան չգտնէ։

Ետոյ յայտարարեց.

— Ես պատուոյ խօսք տուած եմ, կուսակցութեան միաձայն հաւանութեամբ. եւ կը յարգեմ տրուած խօսքը։ Եթէ ամբողջ կուսակցութիւնը ինծմէ պահանջէ որ առնել խօսքս, ես չպիտի առնեմ։ Ես ազատ մարդ մըն եմ։ Եւ կը միրաւորուիմ, երբ կ՚ըսեն թէ պաշտօն կը փնտռեմ կառավարութեան մէջ։ Վաղը, երբ դուք ձեր տեսակէտները պարզէք, ինծի եւ միայն ինծի կը մնայ որոշել թէ կուսակցութեան նախագահ պիտի մնամ թէ ոչ»։

Այնուհետեւ երեկարօրէն քննուեցաւ կուսակցութեան մաքրագործման խնդիրը։ Մասնաւոր յանձնաժողովը անմիջապէս հաստատեց երեսփոխաններ Կառայի եւ Պոնսրի վտարումը։ Ուրիշ երեսփոխան մը, Փրուսթ, հրաժարական տուած էր, բայց մերժեցին եւ որոշեցին դատել կուսակցական ատեանին առջեւ։ Դատի տակ է նաեւ ուրիշ կարեւոր անդամ մը, Կաստօն Իւքէն։ Դեռ չատեր կան ամբաստանութեան տակ, իբրեւ երեսփոխան, ծերակուտական կամ պետական պաշտօնատար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՊԻԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շապիկներու դարաշրջանն է,— սեւ, կարմիր, ճերմակ, թուխ, կապոյտ։

Բոլորդ ալ գիտէք որ սեւը կը ներկայացնէ փաշականութիւնը, ինչպէս կարմիրը՝ խորհրդային յեղափոխութիւնը։ Թուխն ալ խորհրդանշանն է հիթլէրականութեան։

Վերջերս Իրլանտայի մէջ հաստատուեցաւ կապոյտ շապիկը, իբրեւ խառնուրդ մը փաշականութեան եւ հիթլէրականութեան։

Մեծն Բրիտանիան, որ թունդ աւանդապաշտ է, ունի բազմաթիւ աւելորդապաշտութիւններ, միջնադարեան ծէսեր եւ անոնց համապատասխան հանդերձանք։

Իր վեհապետին թագադրութեան ծիսակատարութիւնը շատ կը յիշեցնէ մեր կաթողիկոսներուն օծումը։

Բայց. Մեծն Բրիտանիան կը խրտչի այսօրուան շապիկներէն։

Մայիս 9ին հարցապնդում մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ֆմահան, շողշողուն հագուստներու եւ ուրիշ տարազներու մասին։

Փոխադրութեանց նախարարութիւնը արգիլած էր այս կարգի զգեստաւորումները, որոնք ընդհանրապէս իբրեւ «ռէքլամ» կը ծառայեն, եւ հետաքրքրութիւն շարժելով, տեղի կուտան բանուկ ճամբաներու խճողման։

Երեսփոխան մը հարցուց թէ՝ այս արգելքը կը վերաբերի՞ նաեւ քաղաքական համազգեստներու։

ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— 1924ին եւ 1928ին օրէնքներ հաստատուեցան այս մասին։ Նոր կանոնագիրն ալ անոնց լրացումն է եւ կը ձգտի խնդրման առաջքը առնել եւ երթեւեկը դիւրացնել պողոտաներուն վրայ։ Օրէնքին մեկնութիւնը մեզի չի վերաբերիր։

Հարցապնդող երեսփոխանը գոհ չմնաց եւ շարունակեց.

— Նկատելով որ սեւ շապիկներն ալ տեսակ մըքմածին պնդազարդ տարազներ են, եւ ամէն բանէ առաջ «ռէքլամ»ի կը ծառայեն եւ հետեւաբար ուշադրութիւն կը հրաւիրեն եւ բազմութիւն կը հաւաքեն, կը կարծեմ թէ կանոնագիրը անոնց ալ կը վերաբերի։

ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Պատուարժան բարեկամս ինչո՞ւ չի մտածեր թէ սեւ շապիկները կրնան ոչ թէ «ռէքլամ»ի միջոց ըլլալ, այլ պարզապէս հետեւանք՝ զանոնք փոխելու փանցառութեան։ (Քրքիջներ եւ ծափեր)։

Ներշնչուելով այս պատմութենէն, կը համարձակիմ հարցնել «Միացեալ ճակատ»ի ստրատեգներուն թէ՝ ինչու, մանաւանդ թէ պէտ. 24էն ի վեր, Հայկոմկուսի կեդրոնը չուրջառ հագած անդաստան կը կատարէ, իսկ Ռամկավարները «Խաղաղ»ն ձգած «կարմիր լալա են հագեր», իբրեւ վերջապէս փողոցային ցոյցերու։

Իբրեւ «ռէքլա՞մ»— որպէսզի բազմութիւն հաւաքեն — թէ սեւը ծածկելու համար...

ՎԱՀԷ

Թուրքերը չեն յարգեր էնկիւրիի համաձայնագիրը

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուած համաձայնագրին համաձայն, անցած յունուար 14ին վերջացած եւ կարգադրուած պէտք էր ըլլար կալուածներու խնդիրը։ Սուրիոյ մարզպանութիւնը փետրուար ամսուն կը յայտարարէր թէ այդ պայմանաժամը երկարաձգուած է 6 ամիս եւս։ Այսինքն մինչեւ 14 յուլիս։

Պէյրութի թուրք հիւպատոսը նոր հրահանգ ստացած է իր կառավարութենէն՝ բանակցութեան մտնելու մարզպանութեան հետ, վերջնականապէս կարգադրելու համար կալուածներու խնդիրը։ Տեղական թերթեր կ՚ըսեն թէ թուրք կառավարութիւնը որոշած է կարգ մը անհիմն եւ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու շահերուն անհամապատասխան առաջարկներ ներկայացնել։ Ահա թուրք կառավարութեան նոր առաջարկները.—

Ա) Մինչեւ հիմա այն թրքահպատակները որոնց Սուրիա գտնուող կալուածները գրաւուած են, եւ կամ այն սուրիական հպատակները, որոնց Թուրքիա գտնուող կալուածները գրաւուած են, կատարուած իրողութիւնը պէտք է ընդունին եւ հաստատեն։

Բ) Կառավարութեան կողմէ գրաւուած եւ ծախուած կալուածներու Սուրիացի տէրերը, համաձայն արձանագրութեանց պիտի ստանան իրենց կալուածներուն փոխարժէքները, այսինքն թուրք կառավարութիւնը ինչ գնով որ ծախած է, այդ գումարը միայն պիտի ստանան։ Իսկ գրաւուած սակայն չծախուած կալուածներու փոխարժէքին շուրջ համաձայնութիւն գոյացնել կառավարութեան հետ։

Գ) Արեւելեան կուսակալութեանց մէջ գտնուող Ցոյներ, նոյնիսկ Սուրիական հպատակ ըլլան, պիտի նկատուին Պոլսոյ պատրիարքութեան ենթակայ, հետեւաբար չպիտի կրնան տիրանալ Թուրքիա գտնուող իրենց կալուածներուն։

Զօրս երեսլիներ եւս պիտի դատուին

Ընդհ. դատախազը դատական նախարարութեան դիմելով, խնդրեց երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը վերցնել նախկին նախարար Ռընէ Ռընուի, ծերակուտական Փիւեի, երեսփոխաններ Փրուսթի եւ Պոլքայի։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են իրենց դիրքը եւ ազդեցութիւնը չարաչար գործածած ըլլալու յանցանքով։ Դատական նախարարը անմիջապէս խորհրդարանի դիւանին յանձնեց այս պահանջը։

Ստրասպուրկէն ծերակուտական Փիւի արդէն իսկ հրաժարական տուած է։ Դատախազը կ՚ուսումնասիրէ նաեւ նախկին նախարար եւ երեսփոխան Պ. Անտրէ Հէսի պարագան, ինչպէս եւ ուրիշ կասկածելիներու խնդիրը։

Մայիս 20-21ի ցոյցերուն առթիւ

Համայնավարները նոր ցոյցեր կազմակերպած են մայիս 20—21ին (Հոգեգալուստ)։ Կառավարութիւնը այժմէն միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի չկրկնուին Սէյնթ Ժան տ՚Արքի եւ Ալֆորվիլի դէպքերը (մայիս 1), երբ պատնէշներ շինուեցան եւ կրակի տրուեցան, հանրակառքերու երթեւեկը խափանուեցաւ եւայլն։

Առանց խտրութեան պիտի վտարուին ցոյցերուն մասնակցող օտարականները

250 ձերբակալութիւններ բռնուեցան Նիւ Եորքի մէջ

Վերջերս երեք ոստիկաններ սպաննուած եւ չորս հոգի ալ վիրաւորուած ըլլալով, Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը մայիս 11ի գիշերը շարժման մէջ դրաւ երկու հազար զգաստի եւ պաշտօնական ոստիկաններ, եւ ձերբակալեց 250 ոճրագործներ կամ կասկածելիներ։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ քաղաքին մէջ։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նշանաւոր չարագործներ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

— oo —

Կարելի չէր առանց սրտի սեղմումի կարդալ Տիգրան Երկաթի օրագրութեան այն էջը, զոր Գ. Կիւմիւշկէրտան հրատարակութեան տուած էր վերջերս «1934» ֆրանս. շաբաթաթերթին մէջ։

Սրտի սեղմումը պատճառը Գ. Կիւմիւշկէրտանը չէր անշուշտ, քանի որ իր տուած բացատրական տողերը բոլորովին անմեղ ու անգոյն էին, այլ ուղղակի այն մթնոլորտը որ կը բարձրանար օրագրութենէն։ Տիգրան Երկաթ փորձած է բառ առ բառ արձանագրել Մօրիս Պառէսի հետ փոխանակուած խօսքերը՝ ճաշի մը ընթացքին։ Եւ ի ներկայութեան Հայրենասէրի մը որ կը դիմէ իր բարոյական աջակցութեան, Պառէս կ'ունենայ այնպիսի արտայայտութիւններ որոնք միշտ բան կուտան. — «Ըսել է մեր հայրերը այս տեսակ մարդոց վրա՞յ դրած էին իրենց յոյսը»։ Այո՛, այս տեսակ։ Ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին Պառէս կը փափաքի որ իր գրքերուն «թխամորթ բարեկամներ», կը փափաքի շիկատառ ըլլալ հարաւային Ամերիկայի մէջ, երեւակայութեամբ կ'երթայ գիշերները լողանք առնել Թիֆլիզի բաղնիքները, անցորդ ամբարտաւան մը կը բարեւէ անոր քովէն տիրանալու յետին մտքով, եւ իր յոյսը կը դնէ Հայու վրայ, Երկա՛թ, որպէսզի Հայաստանի մէջ փնտռէ ու գտնէ իշխանական պաշտօն մը։ Անժամանակ միայն։ Եւ յետոյ կուլայ։

Պառէս չէ որ կը քննադատեմ։ Անատոլեան «բանաստեղծ» մըն էր ան, իդական, «երաժշտական», ռոմանթիք տեսակէն, այսինքն ոչ շատ թանկագին տեսակէն, ու բնական է որ այսպէս խօսի։ Բայց եւ նոյնքան բնական է որ մենք ունենանք մեր սրտի սեղմումը, գիտնալով թէ մեր հայրենակիցը ինչքա՞ն արիւնոտ դատ մը պաշտպանելու համար մօտեցած էր գրագէտին, եւ ինչպի՞սի յոյսերով։ Հիմակուան Ֆրանսական գրականութեան մէջ այլ եւս չկայ այս ռոմանթիզմը, բայց նոյն թեթեւութեամբ է որ ժամանակակից գրագէտները կը մօտենան Հայուն։ Անշուշտ հիմա ալ երեւակայութեամբ Թիֆլիզ կ'երթան, բայց իրենց «մեղքը» այդ չէ։ Այլ սա թէ կը խօսին միմիայն Հայոց արատներուն վրայ։ Եւ դուրսէն։ Մենք փոցն ենք, իսկ իրենք կարծես նստած են գոց պատուհանի մը ետեւ։ Հոս ակամայ գրչիս ծայրը կուգայ «պատուհան» բառը։ Լէօն Փոլ Ֆարկ սապէս կը սահմանէ այդ բառը. — «Պատուհանն ան է որ կը մարէ իր անձնակին ճրագը եւ կը լուսաւորուի փողոցի լապտերին լոյսով»։ Մեզմով շատ քիչ կը զբաղին, բայց այդ քիչն ալ գրեթէ միշտ անպատոս է։ Ծիծաղանք է, շատ անգամ անճշդութիւն է։

Աւստուսիկ ընթերցողէբին կարգած մէկ ցանկը։

Նուրբ ժիրաստն կ'ըսէ թէ (Je présente Bellita) Հայր գէշ կը հոտի։ Մօնթէռլան գրեթէ նոյն գարշանքը ունի մեզ հանդէպ։ Մարսէլ Այմէ երբ կ'ուզէ (Table - aux - crevés) մեծապէս արհամարհանքը Հայուն հանդէպ։ Քիչ բան չի գտներ եթէ ոչ «Թուրքին արհամարհանքը Հայուն հանդէպ»։ Սէլին կը ներկայացնէ (Voyage au bout de la nuit) ամերիկահայ մը որ կը գրոհի լուերու վիճակագրութեամբ, եւ վերջի՞ն ծայր երջանիկ կը զգայ ինքզինքը, երբ կը նշանակուի Ալասքայի կեդրոնին՝ ուր պիտի բանէ չան լուերու վիճակագրութիւնը. Փիէռ Հէնմպեռ կ'ըսէ թէ (Escale) նաւաց մը Փիրէայէն իրրեւ յիշատակ կը բերէ մինչ հայ պառնիկի մը հետ ունեցած հանդիպումը։ Փիէռ Պընուա կը պնդէ որ (L'Oublié) մենք եղած ենք Թուրքերը ջարդող, բայց կը արտոնջանք աւելի քան երբեք (1920)։ «Ձեռնի կ'արտասանենք աղուական Ֆրանսացիներուն, յետոյ անոնց տասնապատիկ աւելի սուղ ծախելու համար ուժան բաները»։ Ժէռօմ եւ Ժան Թառօ իրենց ամբողջ սրամտութիւնը կը գործածեն ծաղրելու համար (Le chemin de Damas) Պէյրութի հայկական խեղճ կրպակներուն նշանատախտակները։ Եւ ամբողջ Պէյրութի մէջ ուրիշ բան չկայ ծիծաղելի։ Գէն Կօլ կը նետուի (Une perle) Լաֆայէթի հայ գոհարավաճառներուն վրայ, իսկ Պէզ Սանտրար այս միջոցին «Էքսէլսիօռ»ի մէջ հրատարակած իր ուսումնասիրութեամբ կը պնդէ թէ մենք աշխարհի լաւագոյն խարդախներն ենք (Թղթախաղի մէջ)։ Այլ եւս չեմ ուզեր յիշել Ալպէռ Լօնտռը, որուն մեզ հանդէպ թքած պայարը (Marianne) առենին մատնանիշ «Յառաջ» եւ որ արդէն շատ ծանօթ է։

Եւ հիմա։ Այս տեղեկութիւններու պարզութեամբ, չըսելու համար տափակութեամբ արձանագրելէ վերջ՝ արդար պիտի չըլլա՞ր որ ամբողջ կատարութեամբս նետուէի այս գրագէտներու թանկագին փոզկապին եւ բռնէի։ Պառսկի նուրբ ժիրօտուին թէ Հայր չէ որ կը հոտի, այլ թշուառութիւնն է որ կը հոտի։ Կ'ա՛յ ձեր Zonep։ Հասկցնէի միւսին թէ մենք վերջի՞ն ծայր զոհ ենք լուերու վիճակագրութիւնը պատրաստելու համար, որովհետեւ գայն պիտի ներկայացնենք Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չա՞ս կը սիրէ ՄԵՐ վիճակագրութիւնը։ Կը զուրգուրա՛յ անոր վրայ։

Բայց մէկզի՛ հեգնանքը, մէկզի՛ յուրջ պատասխանը։ Ոչ իսկ այսքանը պիտի ընէի գիտնալով թէ անոնք աւելին գրած են ուրիշ ազգի վրայ եւ փոխադարձաբար։ Ոչ իսկ այսքանը պիտի ըսէի, եթէ երբեք խոր պաշտամունք մը չունենայի այս գրագէտներէն ոմանց հանդէպ։ Եթէ շփոթեալ ըլլային անոնք գրականութեան կը մօտենան իբրեւ նուիրական բանի մը եւ գիտեն խորացնել ինչ որ կեանքը կը յանձնէ, կայացնել գիտողին աչքերուն։ Պիտի չըսէի մանաւանդ անոր համար որ ես ալ այն հայ երիտասարդներէն եմ, որ քննադատած են մեր խեղճութիւնները։ Ֆրանսացի գրագէտն ալ աւելի անշուշտ, չբաւականանալով խեղճ նշանատախտակով մը կամ թշուառ պառնիկով մը։ Բայց մինչդեռ մենք կը քննադատենք կրթնելով Հայուն առաքինութիւններուն, հաւատալով թէ ան պիտի կարենայ ուղղել ինքզինքը, Ֆրանսացին կը բաւականանայ մատնանշումով մը։ Եւ այս պարագային այդ մատնանշումը նոյն ճիշդ իսկ է, մեզի կը թուի անընդունելի։ Ընդունելի ըլլալու համար անհրաժեշտ չէ «հայասէր գրագէտ» ըլլալ. մենք կուշտ ենք այդ բանէն. բայց անհրաժեշտ է խոյանալ։ Այսինքն կանգ առնել Հայուն առջեւ ու չզոհանալով անցողակի լուսանքով մը, քննադատութեամբ մը։ Կ'արժէ՞ կանգ առնել։ Այն թերահաւատը որ ինքզինքը Ֆրանսացի գրագէտին տեղ դնելով ինձ այս հարցումը պիտի ուղղէ, անոր պիտի պատասխանեմ անշուշտ՝ այո՛։ Այո, կ'արժէ մեր առջեւ կանգ առնել ոչ թէ որովհետեւ մենք խեղճ ենք, մենք ջարդուած ենք եւ օգնութեան կարօտ (այս պատճառները բաւական չեն հետաքրքրելու համար գրագէտը), այլ որովհետեւ կարելի չէ այդքան հեռուէն գալ եւ միասին չբերել արժէք մը։ Հայր կուգայ զարերու խորքէն, խորհրդաւորէն եւ իբրեւ մարդ՝ անկարելի բան է որ այդքան տեղ կոչած ըլլայ առանց որ ժամանակը իր մէջ մեծցուցած ըլլայ մարգարիտ մը։ Այսպէս է իբրեւ մարդ, բայց իբրեւ հաւաքականութի՞ւն։ Չեմ ուզեր պատասխանել այս հարցումին, որովհետեւ գրականութեան նիւթը հաւաքականութիւնը չէ, այլ անհատը։ Պիտի առարկուի թէ անհատը ժամանակի ընթացքին կրնայ աւրուիլ, կրնայ կորսնցնել իր գանձը։ Ճիշդ է։ Բայց հարց է այդ։ Կորսնցուցա՞ծ ենք։ Նախորդ սերունդի Ֆրանսացի գրագէտը մեզ պաշտպանեց հեռուէն, առհասարակ առանց անձնապէս ասուպելու հաւատաց մեր գանձին։ Ինչպէս կ'ըսէի Մօրիս Պառէսի վրայ խօսելով, հաւատաց Գերեզմանի մը Նուիրականութեան եւ խաչակրութեան երազ։ Այժմ նորերը խաչակրութեան չեն երթեր որքան առեն որ իրենք անձնապէս փորձի չեն ենթարկած արժէք մը։ Անշուշտ հոս չէ որ պիտի պարզեմ մեր արժէքը, արժանիքը։ Այս յօդուածով ուզեցի ճշդել միայն ներկայ Ֆրանսացի գրագէտին դիրքը մեզի հանդէպ, խուսափողական, մակերեսային։ Բացարձակ չգոյութիւն՝ նուիրումի։

Բայց կ'ուզեմ դրութիւնս աւարտել անով որով սկսայ՝ Մօրիս Պառէսով։ Պիտի պատմեմ Պառէսի յիշած մէկ գրուագը, ան ալ ոչ թէ իբրեւ ջախջախիչ ապացոյց մեր գանձին, ոչ թէ իբրեւ հիմնական պատասխան դիտողութիւններու։ Այլ մանաւանդ որովհետեւ [illegible] է։ Ահա։

Պառէս երբ վերջին անգամ կ'այցելէ Սուրիա (Revue des Deux Mondes. Voyage au pays du Levant), կ'երթայ կրկին տեսնել իրեն սիրելի վայրեր։ Այդ պացօթեայ եւ խմբական պտոյտի ընթացքին գինքը կը հրաւիրէ թէյասեղան մը՝ Հայու յան մը, [illegible]։ Երկու լուսանկարիչ է ան եւ Ֆրանսացիները (անշուշտ խղճալով) քանի մը անգամ կը լուսանկարուին։ Եւ ահա [illegible] Պառէս անմիջապէս կը փափաքի այդ [illegible] կ'երթան [illegible] պնդումներու, հակառակ իր ակնածանքին, հակառակ իր կարօտութեան կը հեռանայ անմիջապէս։ Սորտադրութիւնը կարդացած էր։ Փիէռ Լօթի։

Չեմ գիտեր թէ ծիծաղելի բամբին պէս բոլոր Հայերը կը հաւի՞ն թէ ոչ։ Ես իրեն պէս բոլորը չեմ հաւատար։ Բայց գիտեմ թէ Հայուն այս յանձը կը նախընտրէ կոտրել։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ,,

oooo

Փարիզի պոլկար ընդհանուր հիւպատոս, գնդապետ Լամուշ, մեծափոր հատոր մը հրատարակած է, վերջերս — «Թուրքիոյ պատմութիւնը»։

Հատորը, որ տպագրուած է այս տարի, Փարիզի մէջ, կը բաղկանայ 426 էջերէ եւ կ'արժէ 30 Ֆրանք։

Գնդապետ Լամուշ նիւթին անծանօթ անձ մը չէ։ Ան տասնամեակ մը շարունակ գտնուած է Թուրքիոյ մէջ իբրեւ մարզիչ Թուրք սարեկան զօրքին։ Բնակութեան այդքան երկարատեւ շրջան մը կրնայ տալ անշուշտ, բաւական լայն ծանօթութիւն՝ երկրի մը անցեալին ու ներկային մասին։ Ինչպէս կ'երեւայ հրատարակուած հատորէն, գնդապետը բաւական մեծ հետաքրքրութեամբ ուսումնասիրած է Թուրք պետութեան դարերու կեանքը, վերելքն ու անկումը, ինչպէս նաեւ վերջին տասնամեակին փոփոխութիւնները։

Գոնէ անձնապէս ինծի ծանօթ չէ թէ հեղինակը, Թուրքիա բնակութեան շրջանին, ինչ քաղաքականութիւն ունեցած է դէպի Թուրքը եւ «օսմանեան կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերը» — ինչպէս կ'ըսէին երբեմն։

Սաոյդ է, սակայն թէ որ եւ է խելքը գլուխը մարդ, որ կը ձգտի ճշմարտութեան լոյսին տակ առնել Թուրք ժողովուրդի եւ Թուրք պետութեան պատմութիւնը, պիտի գայ մինչ, Վ. Հիւկոյի եզրակացութեան— «Թուրքերը անցած են ասկէ»...

Թուրք ժողովուրդի կենցաղի, նկարագրի, անատակութեան, խաւար մտքի ու մոլեռանդ եւ արիւնարբու խառնուածքի մասին աւելի ճշգրիտ կարծիք պէտք է կազմած ըլլայ նմանապէս այն անձը, որ սարեկան-զօրքերու կազմակերպման հոգն է ստանձնած։ Գնդապետ Լամուշ ի հարկէ գանոնք ուզած է կրթել կամ կազմակերպել երկրին պահանջներուն եւ բռնակչութեան համապատասխան ձեւով։

Եւ սակայն, Թուրքիա եկող - գացողներուն, բայց մանաւանդ հոն պաշտօնով մնացողներուն մեծ մասը միշտ ներկայացած են երկու դիմակով։ Այսինքն, ներքնապէս խոր համոզում ունեցած են թէ Թուրքը այնպէս է ինչպէս կը ճանչնանք մենք՝ Հայերս։ Այսուհանդերձ, երբ հարկ է եղած խօսիլ կամ գրել անոնց մասին, փառաբանած են զանոնք։ Վկանք, գատողութիւնը, հող, իր տեղը արուած է սրտին կամ քսակին...։ Ասոր ամէնէն ցայտուն օրինակն է Ֆրանսացի գրագէտը՝ Քլոտ Ֆարէր, որ Թուրքերը առեն մը ձեռքի վրայ պտըտցուցին, երբ ան տրամադիր եղաւ Փիէռ Լօթին փոխարինելու, բայց առեն մը վերջ, չգիտես ինչ պատճառներէ գրգռուած, «Թրքասէր» Ֆարէրը յարձակման ենթարկեց Թուրք մամուլին կողմէ, որովհետեւ սկսած էր աննպաստ արտայայտուիլ...

Մենք որ մեր մորթին վրայ զգացինք «Եւրոպացի»ին նկարագրի ողբերգութիւնը, շատ լաւ կրնանք ըմբռնել թէ ինչպէս կը գրեն ու կը խօսին անոնք։

Թուրքերը, խոստովանինք, մեզմէ շատ առաջ ու մեզմէ շատ լաւ ճանչցած են այդ նկարագիրը։

Եւ Թուրքիոյ պետական գոյութեան գլխաւոր պատճառը իրենց այդ ճշգրիտ ճանաչողութիւնն է։

Այսօր, «արդիականացած» ու յաղթական թէեւ, կը շարունակեն օգտագործել նոյն «Եւրոպացի»ն։

Ուշագիր ընթերցում մը գնդապետ Լամուշի գիրքին, մեզ կը բերէ այդ եզրակացութեան

Հեղինակը իր պատմութիւնը կը սկսի Թուրք ժողովուրդի եւ Թուրք պետութեան սկզբնական շրջաններէն։

Ուշագրաւ է այն պարագան, որ այդ սկզբնական շրջանը կը տանի կէսպէ Քրիստոսէ յետոյ առաջին դարերուն, երբ Թուրքերը երեւան են եկեր պատմական բեմին վրայ։ Օրաթերթի մը էջերուն մէջ կարելի չէ, անշուշտ, այդ հաստափոր գրքին սուտն ու իրաւը արտագրել եւ իրարմէ անջատել, զանոնք բաղդատելով նոյն իսկ Թրքական ուրիշ հեղինակութիւններու հետ։ Գնդապետ Լամուշ կը մատնէ սակայն, որ իր գիրքը եւս կը հետապնդէ ոչ թէ զուտ պատմագրական, այլ քաղաքական նպատակ մը, որ բնաւ տարբերութիւն չունի Պոլսոյ մէջ գումարուած Պատմութեան Համաժողովի նպատակէն.

Անժխտելի իրողութիւն է որ երբ պատմութեան գիրքի մը մղիչ ազդակը քաղաքական կամ գաղափարական նպատակ մըն է, գործը կը զրկի, այլ եւս, իր արժէքը պահելէ։ Թէեւ, ճիշդ է, կը ծառայէ գայն գրել տուողներուն դատին կամ տեսակէտին, ինչպէս եւ, յաճախ, հեղինակին...

Գնդապետ Լամուշ յետոյ կ'անցնի Թուրք պետութեան կազմաւորման շրջանին, օսմանեան պետութեան հիմնումը ապահոված դէպքերուն, Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ գրաւումներուն։ Անշուշտ, լայն տեղ կուտայ խալիֆայութեան գահին բարձրացումին, բայց մանաւանդ Մեծն Սիւլէյմանի շրջանին։

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան, որ հեղինակը 16րդ դարու սկզբնաւորութենէն կը սկսի օսմանեան եւ Ֆրանսական յարաբերութեանց մասին խօսիլ, կ'անդրադառնայ առաջին «քափիթիւլասիոն»ին (1595)։ Իսկ աւելի վերջ, արդէն ծայր կուտայ յաբանօրէն անկման շրջանը — մէկ կողմէն Աւստրիոյ, եւ միւս կողմէ Ռուսիոյ ճնշումներուն ու նուաճումներուն տակ։ Այդ թուականէն ասդին, բոլոր պատերազմներու ընթացքին Թուրքիան կորուստ կ'ենթարկուի։ Ռուսիա հետզհետէ կը զօրանայ ու կը թափանցէ Սեւ ծովու եզերքը եւ պալքանեան թերակղզին կը մօտենայ։ 1774ին կնքուած դաշնագրով, իրաւունքներ ձեռք կը ձգէ՝ քրիստոնեայ բնակչութեան շահերը պաշտպանելու մասին։

Հեղինակը միանգամայն կը գծէ Թուրքիոյ ներքին պատկերը։ Կը նկարագրէ պետական կազմը՝ իր բոլոր տխուր կողմերով, կը բնորոշէ, օրինակ տալով եէնիչէրիները եւ այլ դէպքեր, կեդրոնական կառավարութեան անզօրութիւնը, եւ կ'անդրադառնայ քրիստոնեայ տարրերու խլրտումներուն։ Յունաստան անկախ է։ Ռումանիա՝ ինքնավարական իրաւունքներու տէր։

Գնդապետ Լամուշ անտեսած թողած չէ նաեւ բարեկարգումներու փորձերը, — Թանզիմաթ, եւն., որոնք սակայն, տեսական հետքեր չեն թողուր։ Ահա Ղրիմի պատերազմը, Թուրքիան անկախ է։ Պուլկարները գլուխ կը վերցնեն։ Պոսնա Հերսէկ կը շարժի։ Ռուս բանակը կ'անցնի Դանուբը, կուգայ մինչեւ Սան - Սթէֆանօ։ Աւելի վերջ «Աբդիւլ Համիտեան» շրջանը, եւ Պալքանեան պատերազմը։

Գնդապետ Լամուշ հասած է ընդհ. պատերազմին։ Հոս կուտայ այն պարագաները որոնց մէջ Թուրքիա մասնակցեցաւ այդ կռիւին։ Կը հետեւի դէպքերուն ու կուգայ պատերազմի վերջաւորութեան։ Զինադադար, Սեւրէ վերջ՝ Քէմալը, ահաւասիկ եւ «յունական արկածախնդրութիւնը» Փոքր Ասիոյ մէջ։

Հեղինակը, պարզելէ վերջ միւս մերուն յաջողութիւնը, մանրամասնօրէն կը խօսի «քէմալականութեան» մասին։ Կը նկարագրէ նոր պետութեան հիմքն ու արժէքը ու գայն կը վերագրէ Մուսթաֆա Քէմալի անձի հատ կամքին եւ ուժեղ բազուկին

Աւելորդ է ըսել, որ հոս, այլ եւս հեղինակը կը յիշեցնէ ամէն անոնք որ Թուրքիա կ'այցելեն ու «խանդավառ»ուած կը վերադառնան։

Ուշագրաւ է այն պարագան, որ Լամուշի «պատմութիւնը» կ'արտայայտէ նաեւ քէմալական ուրիշ մտում մը, — սուլթանական շրջաններու անկման ու ապաշնորհ վիճակով իսկ քէմալականը՝ նուաճումներով եւ արմատական բարենորոգումներով

Առանց մանրամասնել ուզելու այդ բոլորը, յիշեցնենք միայն որ հեղինակ

Եսքերեն

ooooo

Աղջնա՛կ ...
Դուն երազիս անպարփակ
Ոսկեղէն սի՛րտն ես շռայլ,
Թե՛ւն արծաթեայ խանձրուս լո՛յս ու
ռէյին.

Աղջնա՛կ...
Կարմիր, ճաշխուն եւ ճերմակ
Թեւաւոր ամպի՛ծ թափուրին,
Հաքին վրրայ սա երազո՛վ ցուելու՛ն
Աղջնա՛կ ...
Անցնող՝ նաւակ առ նաւակ
Դուն Քաղցրութիւն եւ պերճանք,
Որ կը դողայ բընութեան մէջ ...
բերկրանք

Հոգեա՛կ ...
Բեհեզազարդ դուն լուսնակ,
Որ կը վայլես երկնքին
Աստղե՛րը ցիրք, եւ արքշիս ...
ամպին

Հոգեա՛կ ...
Իմ հոգւոյս մէջ անապակ
Կիթառահար դուն ազի,
Որ կը յուզուիս ոտյն իսկ ...
երնարի

Աղջիա՛կ ...
Խոր աչերով կապտորակ
Դուն ծըլած վարդն ես ազգին՝
Իմ կեանքիս մութ անդունդին ...
շրթունքին

Աղջնա՛կ ...
Անխօս, բարի՛ աղջնակ,
Աղջնա՛կ, լոյսէ՛ պերճութիւն,
Միխակի հետ դուն օրօրուա՛ծ ...
քիւն

Աղջնա՛կ ...
Անձայն, խանա՛րհ դուն լուսնակ,
Ծամերուդ մէջ կը մըսի
Դէմքդ լուսնակ, դաշն կեառա՛յ ...
եամբոյրի

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱԳՅԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԿՆՔԻ ԴԱՏԱՒՈՐԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

»»»··«««

Խորայէլ, մահուան հրեշտակը, երբ կը թռչէր երկրի վրայ, կանգ առաւ իմաստուն դատաւոր Օսմանի մօտ։

Դատաւորը մեռաւ, իսկ անոր անմահ հոգին յայտնուեցաւ Մարգարէին առջեւ։ Ասիկա տեղի ունեցաւ դրախտի մուտքին առջեւ։

Ծառերուն մէջէն, որոնք վարդենանք ծաղիկներով զարդարուած էին, կը լուէր ատտուածային յաւերժահարսերուն զարկերուն զարկը, որ ոչ երկրային վայելքներու կը կանչէր։

Իսկ հեռուն, տերեւախիտ ու անանցանելի անտառներուն մէջ, կ'արձագանգէին եղջերուներու բախումը, ձիերու գռփիւնը եւ արտոյտներու յանդուգն ձայները։ Արաբական ազնուակ նժոյգներու վրայ հեծած երիտասարդներ կը սլանային արագոտն եղջերուներու եւ կատաղի գիշատիչներու ետեւէն։

— Թոյլ տուր ինձ դրախտ մտնել, խնդրեց դատաւոր Օսմանը մարգարէէն։

— Լաւ, պատասխանեց մարգարէն, բայց նախ պէտք է ըսես թէ ի՞նչով արժանացած ես դրախտ մտնելու։ Այսպէս է երկնքի օրէնքը։

— Օրէ՞նքը։

Դատաւորը խոնարհութիւն ըրաւ, ձեռքը ուղիղ տարաւ ճակատին, յետոյ՝ սրտին՝ իբրեւ նշան ամենախոր յարգանքի։

— Լաւ է որ երկրին վրայ օրէնքներ կան ու զանոնք կը գործադրէք։ Ասիկա գովելի բան մըն է։ Օրէնք պէտք է գոյութիւն ունենայ ամէն տեղ ու հարկ է զայն գործադրել։ Այս խընդիրը լաւ կարգադրուած է երկրի վրայ։ Լաւ, տեսնենք, ի՞նչ ծառայութիւն մատուցած ես երկրի վրայ, հարցուց կրկին մարգարէն։

— Իմ մէջ մեղք գոյութիւն չի կրնար ունենալ, պատասխանեց դատաւորը ինքնավստահօրէն. ես իմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին մէկ բան միայն րրած եմ՝ դատած եմ մեղքը։ Ես դատաւոր էի աշխարհի վրայ։ Դատեցի, ու դատեցի շատ խիստ։

— Անտարակոյս, դուն դանդաղանուած ես իրրայատուկ առաքինութիւններով, քանի որ դատած ես ուրիշները, վրայ բերաւ մարգարէն։

Դատաւորը սրտնեղեցաւ։

— Ինչ կը վերաբերի առաքինութեանց... չգիտեմ։ Ես եւս այն էի ինչ որ էին բոլոր մարդիկը։ Բայց ես դատեցի, որովհետեւ այդ բանին համար ամսաթոշակ կը ստանայի։

— Մեծ առաքինութիւն մը չէ ամսաթոշակ ստանալը, ժպտեցաւ մարգարէն։ Ես չեմ ճանչնար ազակնանեալ մարդ մը որ հրաժարի առնէ։ Կը պարզուի հետեւեալը — Դուն մարդիկը դատած ես, որովհետեւ անոնք զուրկ են այն առաքինութիւններէն, որոնցմէ զուրկ է եւ երկինքը։ Եւ ատոր համար ամսաթոշակ առացած ես։ Անոնք որոնք ամսաթոշակ կը ստանան, կը դատեն անոնք որոնք ամսաթոշակ չեն ստանար։ Դատաւորը կրնայ դատել պարզ մահկանացուն, իսկ պարզ մահկանացուն չի կրնար դատել դատաւորը, եթէ նոյնիսկ այս վերջինը բացայայտօրէն յանցաւոր ըլլայ։ Ասիկա կարծես կանխաւ մտածուած բան մըն է։

Դատաւորին ճակատը հետզհետէ աւելի կնճռոտեցաւ։

— Ես դատեցի օրէնքներուն համաձայն, չոր կերպով պատասխանեց ան. ես գիտէի բոլոր օրէնքները եւ բստ այդ օրէնքներուն դատեցի.

— Իսկ անո՞նք, զորս դուն դատեցիր, անոնք եւս գիտէի՞ն այդ օրէնքները

— Օ, ոչ, — հպարտօրէն վրայ բերաւ դատաւորը — ո՞ւրկէ պիտի կարենան գիտնալ։ Ասիկա ամէնուն տրուած չէ։

— Ուրեմն, դուն դատած ես անոնք որ ընթացք տուած չեն այն օրէնքներուն որոնցմէ տեղեակ իսկ չէին, գոչեց մարգարէն. իսկ դուն ի՞նչ ըրիր։ Հոգ տարի՞ր որ բոլորը գիտնան այդ օրէնքները, որ լուսաւորուին ադէտները։

— Ես դատեցի, ընկճուած պատասխանեց դատաւորը։

— Երբ տեսար թէ դէմ կը շարժին օրէնքին, ջանք թափեցի՞ր ընելու համար այնպէս մը որ մարդիկ պէտք չունենան օրէնքները խախտելու։

— Ես թոշակ առացայ դատելու համար։

Դատաւորը մռայլ ու կասկածոտ նայուածք մը նետեց մարգարէին վրայ։

Ու իր ճակատը պրկեց։ Իսկ աչքերը առեղծութիւն արտայայտեցին։

— Ո՛վ մարգարէ, պէտք է գիտնալ ասոր քեզի թէ անհեթեթ բաներ կ'ը- նես, կ'ըսես վտանգաւոր բաներ։ Դուն կը տրամաբանես բոլորովին ազատ ու յանդուգն։ Մարգարէ, ես քու գատողութենէդ կ'եզրակացնեմ թէ չիք մըն ես։ Սիւնիի աղանդէն մէկը պէտք չէ այսպէս տրամաբանէ։ Քու բառերդ նախատեսուած են Սիւննիներու գիրքին մէջ։

Դատաւորը մտածեց եւ շարունակեց.

— Ու հիմ ունենալով Սիւննիի չորրորդ գիրքը, 123րդ էջ, վերէն չորրորդ կարգ, երկրորդ կէտէն ասդին, եւ առաջնորդուելով ծեր իմաստուններու, մեր մոլլաներուն պարզաբանութիւններէն, քեզ կ'ամբաստանեմ, մարգարէ։

Այդ պահուն մարգարէն չկրցաւ զսպել ինքզինքը եւ խնդաց։

— Վերադարձիր, գնա երկիր, դատաւոր, բսաւ ան, դուն մեզի համար չափազանց խիստ ես։ Հոն, երկրին մէջ, շատ աւելի լաւ է։

Ու գիրիմաստուն դատաւորը կը վերադարձուի։

— Բայց, ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ այդ, քանի որ ես մեռած եմ, գոչեց դատաւորը, ի՞նչպէս պիտի ձեւակերպուի։

— Կը խնդրեմ որ քու մահը բժշկական նկատես, ժպտեցաւ մարգարէն։

— Ա՛, այսպէս յա՛ւ է։ Քանի որ այդպէս կը ձեւակերպուի, ես համաձայն եմ։

Ու դատաւորը վերադարձաւ երկիր։

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— «Յառաջ»ի մէջ երեւցած թարգմանութիւններու տակ երբեմն սխալուած կ'ըլլայ չդնել հեղինակի անունը, պատճառը այն է որ ֆրանսերէն կամ պոլսերէն պատճէնները զորս ի ձեռին ունեցած եմ, չեն յիշած հեղինակները

Ս. Տ.

կը արդարացուցած է գիրքին հրատարակութիւնը եւ ծառայած է իր կամ իրեն թելադրուած նպատակին։

Ու մէջտեղ դրած է հատոր մը եւս, որ լաւագոյնս կը նպաստաւորէ նոր Թուրքիոյ եւ հարցիխականացած Թուրք ժողովուրդի մասին նախնական ու նախանձելի կարծիքի մը կազմութեան։

Նոր Թուրքիոյ վարիչները հետզհետէ աւելի զարկ կուտան քարոզութեան գործին։ Ներքին դասախօսութիւններով եւ հրատարակութիւններով անընդհատ կը կամեն՝ Թուրք անհատին մէջ ինքնավստահ ոգին, զայն ստանելով տեսակ մը ինքնապաշտութեան։ Իսկ երկրէն դուրս ամէնէն կը քարոզեն բոլորովին յեղաշրջելով Թուրքիոյ եւ Թուրք պետութեան մասին գոյութիւն ունեցող զարաւոր կարծիքը։

Ու կը յաջողին

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍԷՐ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՄԸ

oooo

Տեղայի Հայերը մէկէ աւելի անգամներ առիթն ունեցած են լսելու Գ. Ա. Գաստուէի (Amédée Gastoué) դասախօսութիւնները հայկական երաժշտութեան մասին։

Գ. Գաստուէ տարիներէ ի վեր նուիրուած է հայ երաժշտութեան ուսումնասիրութեան, հետեւելով ողբացեալ Pierre Aubryի, որ վաղահաս մահուամբ բաժնուեցաւ մեզմէ։

Օբրի ոչ միայն Արեւելեան կենդանի լեզուացվարժարանին ընծայած ուսումի համար աշակերտած էր ինծ, այլ եւ վկայուած էր Ecole des Chartresէ։ Բարեբախտաբար Գաստուէ ուսուցիչները վայելած էին Օբրիի պէս համեստ անձի մը բարեկամութիւնը, որ ճամբայ բացաւ իրենց։

Այսպէս հաստատ հիմերու վրայ բարձրացուց Գաստուէ իր երաժշտագիտական ուսումը, որ գինք առաջնորդեց դէպի ուսուցչապետութեան ամպիոնը, եւ կոչուեցաւ նաեւ Ֆրանսական Երաժշտագիտական Ընկերութեան (Société Française de Musicologie) նախագահութեան, զոր կը վարէ ցարդ։

Գ. Գաստուէ իրեն մասնագիտութիւն ըրած է եկեղեցական մանաւանդ արեւելեան երաժշտութեան պատմութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը, որուն համար երիցս արժանացած է Ֆրանսական Կաճառի վարձատրութեան, գնահատուելով իր բազմաթիւ երկասիրութիւնները

Բարեկամ եւ հիացող մը Կոմիտաս վարդապետի, Գ. Գաստուէ մեծ յարգանքով յիշատակած է զայն իր երաժշտական բանախօսութեանց մէջ մանաւանդ վերջերս՝ Կոմիտաս վարդապետի պատրաստած «Պատարագի երգեցողութեանց» եւ «Հայ ժողովրդական երաժշտութեան» հրատարակութեանց առթիւ (Կոմիտաս վարդապետի Բարեկամներու Միութիւն) բարձր գնահատականով մը ներկայացուցած է զանոնք Ֆրանսական Երաժշտագիտական Ընկերութեան մարտ 15ի ժողովին, ինչպէս գրած է նաեւ Revue de Musicologieի փետրուարի թիւին մէջ, երես 47։

Գ. Գաստուէի կարծիքով՝ Կոմիտասի հրատարակութեան մէջ «Բարեխօսութեամբ մօր քո», «Ցէր Ողորմեա... Արի Աստուած» եւ «Քրիստոս պատարագեալ» երգերն աւելի՛ մօտ են իրենց նախնական բնագիրներուն քան թէ նախորդ հրատարակուածները։ Իսկ «Հայր մերն» բաղդատմամբ՝ «Սուրբ Աստուած» կամ «Վեր համբառնամք զսիրտս» ունենալով » եւս հեռացած են նախնական ձեւէն։

Գ. Գաստուէ ծնած է Փարիզի մէջ, 1873ին։

Իր հրատարակուած երկերէն գլխաւորներն են.— Cours théorique et pratique de chant grégorien (1901—1904); Les origines du chant romain (1907); Catalogue des manuscrits de musique Byzantine (1907); L'Art grégorien (1910), եւն. եւն.։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Մայկլաւոր ջօն»

»»· ·««

Հայ ժողովուրդը այս գեղեցիկ անունը կուտայ Համբարձման տօնին։ Փաստ մը եւս այս, որ նախաքրիստոնէական տօն մըն էր ան։ Հողագործ ժողովուրդ մըն էինք առնոք, եւ մեր տօներն ալ հիւսուած էին հողագործական կեանքի մը աւանդութիւններուն գունագեղ ու բանաստեղծական տարրերով։

Կարելի չէ ամբողջութեամբ վերահիւնել այս երկրագործական տօնին մանրամասն պատկերը։ Այսուհանդերձ ծանօթ են գլխաւոր աւանդութիւնները, եւ այնպէս կը թուի թէ Համբարձման եւ Վարդավառի տօները շատ կը նմանէին իրարու։ Արդարեւ Համբարձման եւ Վարդավառի տօնակատարութեանց մէջ աչքի կը զարնէ ջուրի եւ ծաղիկներու պաշտամունքը։

Ըստ այդ աւանդութեանց, Համբարձման գիշերուան մէջ երկրի բոլոր բոյսերը կ'արթննան եւ կը սկսին զրուցել իրարու հետ, ծառը ծառին հետ կը խօսի, ծաղիկը կը ծոփ եւ կը համբուրէ քոյր ծաղիկը, մինչ ջուրերը կանգ կ'առնեն վայրկեան մը ու կը խաղաղին։ Ճիշդ այն պահուն, երբ կանգ առնեն ջուրերը, հայ գիւղացին կը հաւատայ որ եթէ որեւէ առարկայ ձգեն ջուրին մէջ, ոսկի կը դառնայ առարկան։ Այս հաւատքով, Հայաստանի կարգ մը գիւղերուն մէջ երիտասարդները, երկսեռ խումբերով, Համբարձման գիշերը կ'երթան հոսուն ջուրերու մօտ հսկում կատարելու, որպէսզի խորհրդաւոր ժամուն՝ ամանով ջուր վերցնեն յանկարծ հանդչող առուակներէն։ Կ'ըսեն թէ երբ յաջողին ջուր առնել ճիշդ ժամուն, ոսկի կը դառնայ ջուրը ամանով միասին։ Հայ գիւղացին կը հաւատայ, որ Համբարձման գիշերուան կիսուն՝ ջուրերը գերբնական եւ բուժիչ զօրութիւն մը կը ստանան, ուստի հիւանդ գիւղացիները ջուրը կը նետուին այդ գիշեր ու կը լուացուին, յուսալով որ կը բժշկուին։ Նոյն գիշերը տան մեծը ամանով մը ցորեն կամ գարի կը թափէ հոսուն ջուրին մէջ, որպէսզի առատութիւն ըլլայ։

Այս աւանդութիւնները կը ներկայացնեն տօնին «գեղարուեստական», աւելի ճիշդ՝ կախարդական կողմը միայն։ Այդ արժէքը կը ներկայացնէ նաեւ «ծաղկավիճակը», որուն համար է, անշուշտ, որ օրը կը կոչուի «ծաղկամօր տօն»։

Համբարձման նախօրեակին, աղջիկները դաշտերէն կը հաւաքեն զանազան ծաղիկներ, յետոյ եօթը աղբիւրներէ, լռելեայն եւ գաղտագողի, ջուր կ'առնեն։ Ջուրն ու ծաղիկները կը լեցնեն կուժի մը մէջ, միասին եօթը քար։ Ու կը պահեն դաշտին մէջ, պարզ եւ աստղազարդ երկինքի տակ։ Կուժին վրայ՝ յատկապէս պատրաստուած պաճուճապատանք մը, որ կը կոչուի «վիճակ»։ Ժողովուրդը այնպէս կը հաւատայ թէ կուժին ջուրը, գիշերը, կը ստանայ գուշակութեան յատկութիւն։ Առաւօտուն, աղջիկները կը վերցնեն ծաղիկներով ու կանաչներով զարդարուած կուժը, ռզան գիւլիմծ հրաշալի երգաշարը երգելով՝ թափօրով կը մտնեն գիւղ։ Այնտեղ կը սկսի «վիճակ»ի արարողութիւն, — գուշակութիւններ տարւան բերքին յաջողութեան մասին։

Տօնին կախարդական բաժնին կը կապուի նաեւ աւանդութիւնը, որ, Շատախի մէջ, գիւղացիները կը մղէ, Համբարձման գիշերը, անքուն հսկել գետին եզերքը, որպէսզի տեսնեն «անմահութեան խնձորը», որ գետին ակունքէն գալով պիտի անցնի Շատախի մէջէն, — գիւղացիները կը հաւատան թէ ով որ տեսնէ «անմահութեան խնձորը» եւ ինչ որ խնդրէ այդ պահուն, կը կատարուի։

Բոլոր այս արարողութիւնները, հիւսուած բանաստեղծութեամբ եւ հայ հոգիին գունագեղ երեւակայութեամբ, իրենց էութեան մէջ կապ ունին երկրագործական տօնի մը հետ, — ջուրին պաշտամունքն է որ կը կատարուի այսպէս, ջուրին որ սնուցիչն է ծաղիկներուն ու բերքին։

Փաստ մը եւս առ, որ Համբարձման օրը ջուրին ու կանաչութեան հետ՝ հայ ժողովուրդը կը պանծացնէ «եզ աղբարը»։ Այն խոնարհ կենդանին, որ մեր գիւղացիին հետ կը հեւայ ու կը քրտնի դաշտերուն մէջ։ Այսպէս, Վաղարշապատի մէջ, Համբարձման օրը, գիւղացիները հսկայ թափօր մը, նուագարաններու ընկերակցութեամբ, կը պտտցնէին կանանչութեամբ եւ ծաղիկներով զարդարուած եզ մը, որ կը կոչուէր «Համբարձման եզ»։ Հայ ժողովուրդը շատ կը սիրէր այն կենդանիները, որոնք կը բաժնեն իր աշխատանքը, — քահանան կ'օրհնէր եզը, նորա կը կապէին անոր եղջիւրներուն եւ կը զարդարէին գոյնզգոյն լաթերով։ Շնորհալի կ'արգիլէ այս սովորութիւնը.— «Եւ զայնս որ ի տգէտ քահանայից եղեալ է ի ցուակին՝ կարմիր արկանելով ծածկեն զախտանն եւ յեղջիւրսն նարօտ ըստ հնոյն օրինի, ամենեւին մի առնէք՝ զի աւելորդ է եւ անօգուտ եւ պատճառ դայթակղութեան»։

Այսպէս, ուրեմն, աշխատանքի տօն մըն էր Համբարձման օրը, — ծաղիկի, ջուրի, բերքի նուիրուած օր մը։ Ու ինչպէս բոլոր հին տօները, հեթանոսական շապիկ մը նետուած էր վրան, սիրոյ եւ զուարճութեան պատմութիւններ, — ա՛յդ կը մատնեն «Ջան գիւլիւմ» երգերը, իրենց բովանդակութեան մէջ, սիրոյ բոցաշունչ արտայայտութեամբ մը։ Ա՛յդ կը մատնէ նաեւ հետեւեալ եռեակը, որ սիրոյ քաղցրութիւնը կը կապէ Համբարձման տօնի գիշերուան.—

Համբարձմաճ գիշեր, էճ գիշեր,
Պառկիմ քօ ծոց մէկ գիշեր,
Կրծիմ քօ կարմիր թշեր...:

Նմոյշներ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

Սիրոյ երգ մը առ, զոր կ'երգեն Խարբերդի շրջանի կուրմանջերուն. Առաջին տունը քիւրտերէն բառերով, իբրեւ նմոյշ.—

Ազ պուէ ճամա ազ կաչըգըմ,
Ազ զէոի խաճօ գօր տօր պըմչըգմ,
Քաճ դու մեր է, մը պրաւինէ,
Քաճ դու մերճիճէ ազ չըրպըգմ։

Աղջիկը.—

Ես հարսնուկ չեմ, ես աղջիկ եմ,
Դեղին ոսկիի շուրջի նախշը եմ,
Եթէ դուն քաջ ես, զիս կը փախցնես,
Եթէ դուն քաջ չես, ես ի՞նչ ընեմ։

Տղան.—

Դուն կաքաւ մը չես, որ ես քեզ
Վանդակիս մէջ պահեմ,
Դուն խնձոր մը չես, որ գրպանիս մէջ
պտըտցնեմ,
Ես չեմ գիտեր քեզ ի՞նչ ընեմ։

Աղջիկը.—

Թող իմ հօրս տունը քու հօրդ տան
կից ըլլար,
Թող մէջտեղի պատը չըլլար,
Ուրիշին պայքարը տարին մէկ հեղ
ըլլար,
Իմս ու քուկդ ամէն օր ըլլար։

Տղան.—

Քու հասակդ է նարօի հասակ,
Քու աչքերդ են սեւ ճնճղուկի աչքեր,
Քու գիւլիֆներդ են քիպարի գիլէֆ,
Միսս կերար դուն, միայն ոսկորներս
թողուցիր։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԹԱՒՐԻԶ, (Ցապաղած).— Թաւրիզի Մէմօրեալ եւ ազգային դպրոցներու աշակերտութիւնը կազմակերպել էր մի գրական — երաժշտական ցերեկոյթ, նուիրուած մեծանուն գրագէտ Ա. Ահարոնեանին։

Ցերեկոյթը տեղի ունեցաւ ապրիլ 13ին, Թաւրիզի հայ մշակութային միութեան տան սրահում, որ ձրիաբար արամադրել էր միութեան վարչութիւնը՝ նկատի ունենալով ցերեկոյթի գեղեցիկ նպատակը։

Հանդէսը բաց արաւ աշակերտական միութեան կողմից՝ Արսէն Մամեան, որ երախտագիտութեան, յարգանքի եւ պաշտամունքի խօսք ուղղեց մեծ ուսուցչին՝ գրագէտ Ա. Ահարոնեանին, շեշտելով նոր սերնդի երախտագիտական ջերմ զգացմունքները հանդէպ խօսքի եւ գրչի վարպետին, ազգային վշտի երգչին։

Օրուայ բանախօսն էր Գ. Անտրէ Տէր Օհանեան, որ դպրոցական կազմակերպութիւնների կողմից հրաւիրուած էր խօսելու Աւետիս Ահարոնեանի մասին։ Բանախօսը նախ գովեց նոր սերնդի երախտագիտական արտայայտութիւնը, շեշտելով, թէ քաղաքակիրթ եւ ապագայ խոստացող սերունդն է, որ գիտէ գնահատել իր մեծ ուսուցիչներին։ Ապա ջերմ ու արտագին խօսքերով ներկայացրեց Ա. Ահարոնեանին իբրեւ մեծատաղանդ գրագէտ, հռետոր, յեղափոխական, իբրեւ ժողովրդի ընտրեալ արիբուն եւ վերջապէս իբրեւ ամենաժողովրդական դէմք, հայ իրականութեան մէջ։ Իր առածները հիմնաւորելու համար, բազմաթիւ փաստեր ու օրինակներ բերեց Ա. Ահարոնեանի կեանքից։ Յիշեց, որ Ահարոնեանը ոչ միայն Հայերի, այլեւ շատ Եւրոպացիների կողմից էլ է սիրուած։

«Բոլորիս հոգու մէջ մի կտոր կայ Ահարոնեանի հոգուց, հետեւաբար նա մեր սիրոյ եւ պաշտամունքի առարկան պիտի մնայ ընդմիշտ, որպէս այդպիսին»։

Վերջում բանախօսը յայտարարեց, թէ Թ. Հ. Մշակոյթի Տան վարչութիւնն եւս ծրագրած է մի գրական — գեղարուեստական երեկոյթ, նուիրուած Ա. Ահարոնեանին։

Մէջընդմէջ տեղի էին ունենում արտասանութիւններ, երգ եւ նուագ էր աշակերտական լարաւոր նուագախումբը։

Աշակերտ — ուհիների կողմից ներկայացրին նաեւ երկու փոքրիկ, «Աղամ եւ Եւաս եւ «Մէնիկը»։

Ցերեկոյթի զուտ արդիւնքն է 250 ռիալ, որ պիտի փոխադրուի Ա. Ահարոնեանի խնամատար մարմնին։

Դիտող

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ԿԱՐՈՒԱԿԸ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

(Տրամախօսութիւն)

»»» ·«««

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— (Սեղանին առջեւ նստած կ'աշխատի ու զուարթ զուարթ կ'երգէ միեւնոյն ատեն)։

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— (Բեմին միւս կողմը լաւ կահաւորուած սենեակի մը մէջէ եւ արթննալով մահճակալէն կ'ելնէ աչքերը շփելով)։ Աստուած իմ, ինչ զարմանալի բան է այս, աս խեղճ կարուակը նորէն իր երգերով արթնցուց զիս։ Ամէն օր, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կ'երգէ ու կ'երգէ, կարծես բնաւ հոգ ու մտածում չունի։ Իսկ ես հարուստ եմ իբրեւ թէ, ոչ գիշերը քուն ունիմ ոչ ցորեկը հանգիստ, պարզապէս կը նախանձիմ իր վրայ, անտանելի է այս կեանքը։

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Վայ մեր դրացի հարուստն ալ քունէն արթնցաւ ահա, պատուհանները բացուեցան։ Էյ, թող ուտէ, ուտէ եւ զուարճանայ. իսկ մենք խեղճերս աշխատելէն գլուխ չառնենք... հա կարէ հա, հա կարէ հա, հա աս ալ ըրէ, հա նա ալ ըրէ... ըօ՜ֆ, կարծես թէ ալ սկսայ զզուիլ աշխատելէն ալ, ամէն բանէն ալ, քիչ մը առնն ալ ես հարուստի պէս ապրէի եւ հարուստ դրացիս ալ ինծի պէս օրն ի բուն աշխատէր...։

(Ու մէկէն, անհոգ շեշտով մը նորէն կը սկսի զուարթ, զուարթ, զըւարթ երգել)։

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— (Պատուհանին առջեւէն բաւական ատեն մը կարուակը դիտելէն յետոյ). Վա՜յ չար սատանայ ինչ ալ անհոգ կ'երեւայ, արդեօք ինծի ալ կրնա՞յ սորվեցնել իրեն պէս զուարթ եւ անհոգ ապրելու միջոցը։ Կեցէք, կանչեմ զինքը քովս եւ հասկնամ թէ ի՞նչ է որ այնքան ուրախ է միշտ։ Է՜յ, է՜յ, բարեկամ, բարեկամ, դրացի, եկուր քիչ մը մօտս, եկուր հոս քանի մը վայրկեան, քեզի բանիմ ունիմ։

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— (Ժողովուրդին նայելով). Երա՞զ կը տեսնեմ արդեօք, հարուստ դրացիս զիս իրեն մօտ կը հրաւիրէ։ (Տարակուսելով կը նայի հարուստին)։

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Քեզի եմ բարեկամ, քեզի եմ, եկուր քիչ մը հոս։

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Հիմայ, հիմայ, կուգամ կոր ահա։ (Կ'երթայ հարուստին քով)։

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Ըսէ նայիմ, կարուակ եղբայր, տարին ի՞նչ կը շահիս դուն։

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Տարի՞ն..., ես ատանկ հաշիւներ չեմ բռներ, գիշեր, ցորեկ կ'աշխատիմ, ինչ որ շահիմ՝ ան կ'ուտեմ։ Փառք Աստուծոյ, ամէն օրը կը բերէ իր չահը։

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Է՜հ, շատ լաւ, օրը ի՞նչ կը շահիս դուն։

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Երբեմն շատ, երբեմն քիչ, ես ինչ գիտնամ, երբեմն ալ բնաւ եւ հետեւաբար ծոմ պահելու կը պարտաւորուինք։

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Ինծի մտիկ ըրէ, քեզի համար պահած եմ աս հարիւր ոսկին, որպէսզի պարապ եղած օրերդ ծոմ բռնելու չստիպուիս եւ զիս ալ օրհնես։ Ահ տեսնեմ, այսքան ատեն դրացի ենք եղեր, մեծ բան մը չէ ըրածս։

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— (Ժողովուրդին դառնալով). Ուրախութենէս խելքս պիտի թռցնեմ հիմայ, երազ չէ հէ՞ (աչքերը շփելով). ոչ երազ չէ, երազ չէ։ (Դառնալով հարուստին). շատ՝ շնորհակալ եմ բարի դրացիս, շատ՝ շատ շնորհակալ եմ, ներէ որ երթամ հեռանամ հիմա։ Մնաս բարով, մնաս բարով։ (Հասնելով իր տունը). Ո՞ւր պիտի դնեմ հիմա ես այս դրամը, հա, հա, գտայ, գտայ, աս ծակին մէջ կը պահեմ, վրան ալ քար մը, լմնցաւ գնաց։ (Կը սկսի աշխատիլ։ Ակնոցները ցցելով). Հէ, հէ, ի՞նչ ձայն է ան, գո՞ղ կուգայ ինչ, արդեօք մէկը տեսա՞ւ դրամիս տեղը... (Կը վերսկսի աշխատիլ) չէ բան չկայ, եղբայր, ականջիս ձայն է եկեր, բայց կեցէք, մէյ մը համրեմ, նայիմ, բան մը պակսա՞ծ է մէջէն։ (Կը սկսի համրել). մէկ, երկու, երեք... (Նորէն ակնոցները տնկելով). Հէ՞, կատուն է ի՞նչ է, վայ անտառ կատու, ա՞ն ալ եկեր է դրամներս գողնալու, փիստ, փիստ, հանգիստ ձգէ զիս փիսիկ, քսան, քսանուսուն, յիսուն..., ճիշդ է, ճիշդ, բան չկայ։ (Նորէն ծակը կը խոթէ դրամները ու քարը վրան կը դնէ, սկսելով աշխատիլ) հէ, հէ, (ականջները տնկելով). չէ այս անգամ ճիշդ է, ճիշդ, իրաւցնէ գող կայ, գող կայ, (Ոտքի կ'ելլէ եւ գաւազանը առնելով կը վազէ) կոր — սուեցէք, գողեր, աւազակներ, հոս ոչ ոսկի կայ, ոչ բան, գացէք, գացէք, ուրիշ տեղեր փնտռեցէք ձեր ուզածը, ես աղքատ աշխատաւոր մըն եմ, ես դրամ չունիմ։ (Նորէն կը նայի գոլծի ու քիչ յետոյ կրկին ակնոցները տնկելով). փիստ, փիստ, փիսի՞կն է արդեօք նորէն, հօշտ, հօշտ, թէ ոչ քուչուկն է..., չօֆ, չօֆ, արիւն քրտինքը մտայ կարծես թէ, չեմ կրնար կոր աշխատիլ, հապա եթէ հիմա յաճախորդներս գան՝ ի՞նչ պատասխան պիտի տամ, ես ոչ մէկ ատեն աասնկ օրս պարապ անցուցած չէի եւ զործերս ալ խոստացած օրս կը հասցնէի։ Աս ինչ անտանելի եղաւ իմ կեանքս, արդեօք բոլոր հարուստները աա՞նկ կ'ապրին, ոչ աշխատելու ժամանակ ունիմ, ոչ ալ երգելու։ (Ոտքի ելլելով)։ Ջէ, չէ, պէտք չէ ինծի ոչ հարստութիւն, ոչ դրամ, տանիմ տիրոջը յանձնեմ, լմնցաւ գնաց։ Էյ, բարեկամս, բարեկամս, ահա եկայ նորէն ես քեզի։ Առ, բարի դրացիս, կը բաւէ այսքան ատեն վայելելս։ Ես առ, ես առ դրամդ եւ ինծի վերադարձուր իմ երգերս, իմ զուարթութիւնս։

(Հետեւողութեամբ)

ԱՐԱՔՍԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

Ցօնը Վարդանների, տօնը Մուշեղների, Վահանների, Սերոբների, Մուրատների, Արամների... Տօնը անտանուն եւ անյիշատակ հազար նահատակների, տօնը Սարդարապատի վերապրող հերոսների

Գալիս են հիւրերը խումբ խումբ, զոյգ, զոյգ, մէկ, մէկ...

Ամէն մէկ հերոսի մուտքը ողջունւում է չնչօրկեստրի նուագով, ծափերով։

Ներկայ են հրաւիրեալները, գրաւած են աթոռները։ Ռամիկ երկիր է Հայաստանը, դասակարգի խտրութիւն չկայ։ Ներկայ են նախարար ու պատգամաւոր, զօրավար ու զինուոր, ուսուցչապետ եւ ուսանող, վաճառական եւ արհեստաւոր, գործատէր եւ բանուոր, քաղաքացի և գիւղացի, տեցի ու եկուոր։

Պատահական մարդիկ չեն դրանք, քմահաճոյքով հրաւիրուած, դրանք բոլորն էլ այս ու այն կերպ իրենց թանկագին աջակցութիւնն են բերած Սարդարապատի ազատարեր յաղթանակին։ Ահա եւ Շուշան մամիկը, մէջքը կոր, ցուպին կռթնած։ Պատուոյ աթոռ է ստանում այդ լուշակաւոր մամիկը։ Նա էլ իր բաժինն ունի Սարդարապատի յաղթանակում։ Այն օրհասի օրերին նա էլ պարապ չէ նստել, իր չուրջն հաւաքած հարս ու աղջիկներ՝ զանէ զօռ է ընկել, զէնք ու փամփուշտ, սնունդ ու հագուստ է հաւաքել կռուողների համար։ Թիկունքի կազմակերպութեան մէկ զամն է եղել։

Ու այդպէս, հաւաքուել, խմբուել են Սարդարապատ - հրաշապատումի կենդանի վկաները, իրենց մէջ ունենալով բուն հերոսները։

Նստած են նրանք. նախարարի կողքին մի զինուոր, գիտնականի կողքին մի գիւղացի, բանուորի կողքին մի արդիւնաբերող, գիրքով սարքեր, սրտով հաւասար։ Հարազատ եղբայր մէկ հայրենիքի, մէկ ուրախութեամբ, մէկ մտահոգութեամբ շաղկապուած։

Ընտրուած է սեղանապետը, Շուշան մամիկը, իր օգնականները՝ երկրի մեծամեծները։ Սկսած է քէֆը. կեր ու խում. բաժակաճառ, երգ, ու մէջ ընդ մէջ պար։

— Ծա՛փ, ծիծա՛ղ, տօն...

Շուշան մամիկը ոտքի, օղու բաժակը ձեռքին։ «Ջաւակներս», դառնում է նա սեղանակիցներին — ամէնքն տարէքս եմ ձեր մէջ, մի մա՛յր, մի մամիկ։ Ոչ կարդալ գիտեմ, ոչ գրել։ Բայց անուս չեմ. աշակերտած եմ կեանքի դպրոցին։ Իմ առաջին ուսուցիչները եղած են իմ մամիկները եւ գրքերս նրանց հէքեաթները։ Այդ հէքեաթներն ինձ առել են միշտ, թէ Թագաւորի երեք զաւակներէն կրտսերը միշտ եղած է ամէնէն կարիճը, ամէնէն խելացին, ամէնէն անվեհեր եւ ամէնէն հայրենասէրը։ Մեր երէկուայ հէքեաթի — Սարդարապատի վիշապաքաղներէն, որ խաչաղարդ ու զաւթնապակ բոլորած են այս սեղանի շուրջ, ամէնէն կրտսերն է Արամը. ուզում եմ որ խօսի Արամը»։

Ծափեր, ծափեր...

— Կեցցէ՛ Շուշան մամիկը, կեցցէ՛ հայ բոլոր մամիկները, ու թող յաւերժան ապրի նրանց հէքեաթ - դպրոցը. Խօսքը Արամինն է։

— Ուզում ենք, խօսի՛ր, ուզում ենք։

Կանգնում է Արամը, բռնում է կարմիր գինիով լեցուն գաւաթը, բայց չի համարձակւում բարձրացնել, արտափում է սիրտը. յուզումէն շառագունած է դէմքը։ Զգիտէ ի՞նչ խօսքերով սկսի խօսքը. «Պարոններ, եւ տիկիններ, ո՛չ յարգելի սեղանա... ոչ, ոչ։ Լռութիւն է. բոլորն սպասում են նրա խօսքին։ Ցանկարծ զգացում է սրտի զարկը, ինքը չէ, մի այլ մարդ դլուխ է բարձրացնում իր մէջ, նա գիտէ իր առելիքը, խօսք չի որոնում։

— Սիրելի մայրեր, հայրեր, քոյրեր եւ եղբայրներ, հարազատ անդամները մեր մեծ ընտանիքի, Հայաստանի այս խաչը, որ հայ ժողովուրդն յանձնեն իր կառավարութեան նուիրեց ինձ, շատ ծանր է, ճնշում է կուրծքս։ Սարդարապատի զոյամարտը, որ արժանացրեց ինձ այս խաչին, մի օրհասի էր մեզ պարտադրուած։ Օրհասի պահին անտարբեր էլ է ըմբոստանում եւ պայքարում իր գոյութեան համար։ Լինել չլինելու պայքար էր նա ու ամէն մարդ կռւում էր իր անձի, իր ժողովրդի կեանքի փրկութեան համար։ Մարդու ներսում կայ խանդավառութեան, ոգեւորութեան մի հնոց որ որ եւ է պատճառով բռնկելիս՝ մղում է նրան անսպասելի արարքների, որ մարդ ընդունակ չէ կատարելու նորմալ ժամանակ։ Արտակարգ խանդավառութենէ յառաջացած քաջութիւնը հերոսութիւն չէ։ Նա կայծակի մի շանթ է, որ ընկնելով գետին, պատռում է ու այրում։ Իսկական հերոսութիւնը ըստ իս՝ այն է, որ անաւական զգացում է մարդու հոգում, անմար մի ջուրայ, արեւի անտես մի ճառագայթ, որ անշիջար կենսահիւթ է ներշնչում, կեանք է ծնում։ Հիմա, որ ազատ հայրենիքի քաղաքացիներ ենք մենք, հիմա որ հեռու է մեզմէ օրհասի ժամը, հիմա է որ ամենէն աւելի պէտք ունինք հերոսների։ Հերոս է նա, ով օրը օրին կատարէ հայրենիքէն իրեն պարտադրուած մանր, աննշան աշխատանքը, հերոս է նա, որ օրը օրին, ամիսներ ու տարիներ շարունակ զէնքը ձեռին հայրենիքի սահմաններում, պատնէշի վրայ պատրաստ կենայ, ու չթողնէ, որ իր հայրենիքի, իր ժողովրդի համար կրկնուի մի նոր Սարդարապատ, որ պէտք չունենայ ծնելու ինձ պէս աւելի նմանող հերոսների։

Մինչեւ օրս թեթեւ էի զգում ինձ, հիմա այս խաչը ճնշում է կուրծքս, պարտադրելով ինձ պարտականութեան խարոյկը միշտ վառ պահել իմ ներսում։

Այն խաչին արժանի պիտի համարեմ ինձ, այն խաչը թեթեւ պիտի գայ պատրաստ զգաստ կեալով հայրենիքիս պաշտպանութեան մարտակոչում, նրա ազատութիւնը փոխանցելով սերունդէ սերունդ, առանձամ եկող սերունդներէն երջանիկ։

Մայրեր, առօրեայ հերոսը զարթնեցէք ձեր զաւակների մէջ, իսկ ինձ թոյլ տուէք աւանդապահը լինելու այս խաչի, մինչեւ որ յանձնուի նա իր արժանաւոր տիրոջը»։

Ցուցուած էր. երկու մարգարտանման արցունքներ ցոլում էին նրա աչքերի աղբերակներում, զինու գաւաթը դողում էր մատների մէջ, էլ աւելին չունէր։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(15)

(Շր)

Անգլիա պիտի վերազինուի

Գ. Հէնտըրսըն Փարիզի մէջ երկարօրէն խորհրդակցեցաւ արտաքին նախարարին հետ, զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին։ Համաձայնութիւն գոյացաւ Մայիս 29ին գումարելու խորհրդաժողովը։ Ֆրանսայի տեսակէտը կը մնայ անփոփոխ — ընդդիմանալ որ եւ է համաձայնութեան որ կը ձգտի կրճատել Ֆրանսայի ապահովութիւնները, միեւնոյն ատեն վերազինուելու իրաւունք տալով Գերմանիոյ

Գ.Պոլտուին, Անգլիոյ փոխ – վարչապետ, առջի օր ճառ մը խօսելով պահպանողական կիներու ընկերակցութեան համագումարին մէջ, յայտարարեց.

— Եթէ պետութիւնները չյաջողին համաձայնութեան մը յանգիլ, մասնաւորապէս օդանաւային ապահովութեանց կրճատման համար, Անգլիա չպիտի չարունակէ անտարբեր մնալ եւ պիտի ջանայ իր օդանաւային ապառազինութիւնը հաւասարեցնել ամէնէն զօրաւոր պետութեան մակարդակին։ Կը խորհիմ կատարելապէս վստահիլ կառավարութեան, ազգային պաշտպանութեան ճակատին վրայ։ Մենք ալ Մեծն Բրիտանիոյ մայրերուն չափ կ'ուզենք որ մեր զաւակները չտեսնուին օր մը պատերազմի բռնուիլ, մենք անկարելին կը փորձենք, փրկելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը, մեր երկրին ապահովութիւնը եւ պատիւը։

⁂ Հիթլէր մանաւոր պատուիրակ մը ղրկած էր Լոնտոն, զինաթափութեան մասին խորհրդակցելու համար։ Թերթերը կը գրեն թէ պատուիրակը վերադարձած է ձեռնունայն։ Այս առթիւ պատուիրակը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ դիրքը երբեք չէ փոխուած եւ թէ անոր պահանջները նուազագոյն ծրագիրը կը ներկայացնեն։

ԻՆՔ ԷՐ ՍՊԱՆՆԱԾ ԿԻՆԸ …

Անցեալ օր սարսափելի ոճիր մը գործուեցաւ Լոռիանի մէջ։ Ազգայնական երեսփոխան Ֆիլիփ Անրիոյի աղջականը, Միշէլ, սարսափահար կը հաղորդէր թէ իր 19 տարեկան կինը սպաննուած է անծանօթներու կողմէ։ Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկեց եւ պահ մը կարծուեցաւ թէ նորէն քաղաքական ոճիր մըն է որ կը գործուի։

Այժմ լուսաբանուած է գաղտնիքը։ Միշէլ երկու ժամ անընդհատ հարցաքննուելէ յետոյ, առջի օր խոստովանեցաւ թէ ինք սպաննեց կինը, որուն հետ սուրով ձեռնամարտի վէճի մը։ Պատճա՞ռը,— կինը պէտք եղածին չափ տաք չէր եւ միշտ կռիւ կ'ընէինային։ Բայց պատմութիւնը բոլորովին պարզ չէ. որով — Հետեւ Միշէլ 800,000 ֆրանքի ապահովագրած էր իր կնոջ կեանքը, եւ յատկապէս ձգած էր թէ սպանութեան պարագային ալ պիտի ստանայ ապահովագրութիւնը։ Երկրորդ ծանրացուցիչ պարագայ մըն ալ այն է որ վերջերս նորոգել տուած էր այն հրացանը որով սպաննեց կինը

Ամուսնութիւնը կատարուած էր նամակագրութեամբ Միշէլ բնակարան էր վարձած ամայի վայր մը, որպէսզի ենթադրել տայ թէ թափառաշրջիկ մը կատարած է սպանութիւնը. Զոհը վերջերս իր քրոջը կը գրէր թէ կը վախնայ որ սպաննուի։ Ոճրագործին հայրը ընդհանուր դատախազ է Լոռիանի մէջ։ Երբ իմացաւ թէ սպանութեան մեղքը իր զաւակին վրայ կը ծանրանայ, 15 օրուան արձակուրդ խնդրեց։ Միշէլ լռեալ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Թագուհի Վարդիկեան, տէր եւ տիկին Ջաւէն Վարդիկեան կը ծանուցանեն թէ ողբացեալ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՐԴԻԿԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի Պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վսեմաշուք եպիսկոպոսը հանդիսապետ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկսեալ ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ կենդանութեան համար ուխտաւորներ կանխիկ դիմել վարչութեան։ 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(Կնիք)

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը յաջորդ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի. Մեթրօ՝ Պլանշի բանի արճարանը։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ ընդհանուր Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լօնտոն կը բնակի։ Ծանօթներէն հացէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Փօլէճ հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ։

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏխումբը հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15ամեակը եւ իր ծննդեան 60ամեակը այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant. Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէտրոյի կայարանին դիմացը։

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ցարգմանի խօսք ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին։

կ'արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԾԱՏՈՒՐՈՑ եւ Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ.

կ'երգեն՝ Օր. ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Պ. ՅՈ. ԻՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

Կը նուագէ՝ Թառիստ ԺՈՐԺ

ճոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ։ Հողեկառք Մոնփարնասէն եւ իջնել Մէտրոնի կայարանը։

Ծախսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

Le Gérant. H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	15 Ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՅԻՍ

15 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2496

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԳՈՒՆԱՒՈՐՈՒԻ

— oo —

Կիրակի օր վերջացաւ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Միութեան համագումարը, որ բացուած էր Մէցի մէջ:

Ֆրանսայի ներկայ վիճակին մէջ, այս համագումարն ալ կը կազմէ ուշագրաւ երեւոյթ մը, իբրեւ ժամանակի նշան:

Արդարեւ, օրակարգին հիմնական մասը կապ ունէր օրուան հարցերուն եւ պետութեան վերակազմութեան հետ:

Նախկին ռազմիկները հետզհետէ կը չէզոքեն իրենց ազդեցութիւնը եւ կ՚ուզեն տիրական դեր կատարել կառավարութեան մէջ:

Նկատելի է որ, վարչապետ Գ. Տումէրկ հարկ զգացած էր համագումարին գրկել Հանգստեան Թոշակներու նախարարը: Գ. Ռիվոլէ հանդիսաւորապէս կարդաց իր նամակը:

Այդ գրով, Գ. Տումէրկ ցաւ կը յայտնէր իր բացակայութեան համար, եւ կը շեշտէր թէ՝ կառավարութիւնը փոխանորդապար գրկելով Գ. Ռիվոլէն — թոշակներու նախարարը եւ Միութեան քարտուղարը — կ՚ուզէ իր ջերմ համակրանքը յայտնել ժողովին եւ անոր կատարած աշխատանքներուն: Եւ իբրեւ պատգամ կը յիշեցնէր օրուան նշանաբանը,— «Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ»:

Մնաց որ, բուն համագումարին օրակարգը, խօսուած ճառերն ու քուէարկուած բանաձեւերը որ եւ է տարակոյս չեն ձգեր հետապնդուած ուղղութեան մասին:

Ժողովին վարիչ գէմքերէն մէկը, Սէնի երեսփոխան Ժան Կոտ, չէշտակի դրաւ հարցերը, ուժգնօրէն ձաղկելով խորհրդարանական ամբոխավարութիւնը:

Իր բանաձեւը, որ ուղեգիծը պիտի կազմէ նախկին ռազմիկներու միութեան, առանց վերապահութեան կը յայտարարէ թէ՝ խորհրդարանական դրութիւնը՝ իր ներկայ ձեւով՝ չիրցաւ տալ պատասխան եւ մաքուր հանրապետութիւն մը:

«Իշխանութեանց բաժանումը, որ արձանագրուած է սահմանադրութեան մէջ, իբրեւ անվիճելի հիմը ամէն ազատ վարչաձեւի, դարձած է մեռեալ տառ. պետութեան հեղինակութիւնը անհետացած է, ճաչքչուելով խառնուածներու եւ նախամարտութեանց միջեւ. այս կարգի մոլորութիւնները չարունակելով, երկիրը պիտի առաջնորդեն քաղաքացիակա. պատերազմի եւ օտար արշաւանքի, իբրեւ հետեւանք տեւական գայթակղութեանց»:

Այս հիմնաւորումներէն վերջը, բանաձեւը կը դնէ մնաւոր պահանջներ, որպէսզի վերահաստատուի պետութեան հեղինակութիւնը, «փրկելով զայն սակաւապետութեանց յայտնի կամ գաղտնի թելադրութենէն, գաղտնի ընկերութիւններէն եւ բոլոր անհատական շահերէն»:

Ի՞նչ են այդ պահանջները.—

1. Իրաւունք տալ Հանրապետութեան նախագահին, լուծելու երեսփ. ժողովը, առանց նախապէս առնելու Ծերակոյտին հաւանութիւնը:

2. Զգալապէս կրճատել նախարարներու թիւը. Աւելի յաճախ նախարարներ ընտրել խորհրդարանէն դուրս:

3. Նոր կանոնագիր մը հաստատել պետական պաշտօնեաներուն համար, անոնց արհեստակցական միութիւնները (սէնտիքա) վերածելով պարզ ընկերակցութեանց, համաձայն 1901ի օրէնքին:

4. Օրէնսդիր իշխանութենէն ետ առնել որ եւ է նախաձեռնութիւն՝ ծախքերու մասին: Ապահովել գործադիր իշխանութեան բարեկան անկախութիւնը:

5. Գաղտնի ընկերութիւնները վերածել կանոնական ընկերակցութեանց, համաձայն 1901ի օրէնքին:

Ո՛ր եւ է բացատրութեան կը կարօտի՞ն այս պահանջները:

Այս բանաձեւն ալ չի՞ հաստատեր թէ՝ հետզհետէ կը գունաւորուի քաղաքական գիկավարութիւնը դէպի աջ ուղղելու հոսանքը, որուն առաջին ազդանշանը տրուեցաւ փետր. 6ի դէպքերով եւ որուն գլուխն անցած են նախկին ռազմիկները:

Համագումարին անդամներն ալ չեն ծածկեր այս պարագան:

Ժողովէն յետոյ տրուած հարցերոյթին մէջ, մէկէ աւելի ճառախօսներ աչխարհապար բացատրութիւններ տուին իրենց խականական ձգտումներու մասին: Աւանախօս մը չեշտեց.

— «Փետր. 6էն ի վեր, երկիրը իր աչքերն ուղղած է Նախկին ռազմիկներուն եւ մասնաւորապէս անոնց Ազգային Միութեան վրայ: Արդարեւ, այդ օրէն ի վեր, մեր մեծ ընկերակցութիւնը երեւան եկաւ իբրեւ բարոյական եւ նիւթական ուժ մը որուն առջեւ հարկ է խոնարհիլ»:

Գունաւորման կամ գոյներու խառնման այլապէս պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի աջակողմեան հոսանքներու զօրացումը, վերջին ամիսներու ընթացքին:

Շատ լուրջ եւ իրազեկ թերթի մը կողմէ կատարուած վիճակագրութեան համաձայն, արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի անդամներուն թիւը, որ 70,000 էր փետրուարեան դէպքերէն առաջ, մեծապէս աւելցած է այդ օրերէն ի վեր:

Դեռ աւելի կարեւոր պարագայ մը,— փետրուարեան դէպքերէն յետոյ այս կազմակերպութեան անդամները զէնք ճարելու գինուելու հրաման առած են:

Զգալապէս կը զօրանայ նաեւ Հայրենասէր Երիտասարդներու կազմակերպութիւնը, որ հիմնուեցաւ տասը տարի առաջ եւ ունի 240,000 անդամ, տարեկան 1,500,000 ֆրանք նւմաոցուցով

Երրորդ կազմակերպութիւն մը, հաշակաւոր Քոթիի «Ֆրանսական Համերաշխութիւնը» կը ցուցնէ 180,000 անդամ:

Չորրորդ կազմակերպութիւն մը, «Հրեղէն Խաչը», որ կազմուած էր 1929ին եւ ունէր 5000 անդամ, արագօրէն աճեցաւ վերջերս, դարձեալ իբրեւ հետեւանք փետրուարեան դէպքերուն, որոնց մէջ տիրական դեր կատարեց:

Իսկ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Միութիւնը կը ներկայացնէ մօտ մէկ միլիոն անդամ, գլխաւորապէս կեդրոնացած Փարիզի մէջ:

Այս՝ մէկ երեսն է տակաւին: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ԱՆՆԱՆ

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ աշնան յետաձգուած է դեկտ. 24ի սպանութեան դատավարութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար մայիս 14ին (երէկ):

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԱԾ(?)

Պարսկաստանի հայ դպրոցներուն խնդիրը ծանր վիճակ ստացած է վերջերս: Կրթական նախարարութիւնը կ՚ուզէ տառապէս գործադրել դպրոցներու պարսկացման ծրագիրը, որ յետաձգուած էր 1930էն ի վեր: Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, կարելի եղած էր գտնել միջին ճամբայ մը, որուն համաձայն շաբաթը 93 ժամ հայերէն, 123 ժամ ալ պարսկերէն դասաւանդութիւններ պիտի կատարուէին:

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, աւելի խիստ պայմաններ առաջարկուած ըլլալով, հայկական դպրոցները փակուած են: Ասոր վերապահութեամբ կը հրատարակենք Թէհրանէն ստացուած հետեւեալ նամակը (27 ապրիլ), պատսելով մեր թղթակցին տեղեկութեանց.—

Կրթական նախարարութիւնը պահանջած է բոլոր առարկաները աւանդել պարսկերէն: Ամէն տեղ կը պահանջեն դպրոցական ծրագրին լիովին գործադրութիւնը: ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՄԻԱՅՆ 12 ԴԱՍ ՊԱՀԵԼՈՎ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ԿՐՕՆԻ, ՄԻՒՍ ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ պիտի աւանդուին պարսկերէն: Առաջարկուած է նաեւ Կիրակին փախարէն տօնել ուրբաթը: Նախապէս գոյացած համաձայնութիւնը (շաբաթական 93 ժամ հայերէն 123 պարսկերէն) պիտի գործադրուէր յառաջիկայ վեց տարիներու ընթացքին. բայց այժմ կը պահանջուի պետական ծրագիրը գործադրել ներկայ ուսումնական տարուան ընթացքին իսկ: Կ՚իմանամ թէ փակուած են Ջուղայի, Թաւրիզի եւ միւս տեղերու դպրոցները, կրթական նախարարի ներկայացուցիչներուն պահանջով: Ջուղայի մէջ սկսած են ցուցակագրել նաեւ եկեղեցիները ու եկեղեցական կալուածները:

Սելանիկի Թաղական Խորհուրդին

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՁԷ ԲԵԿԱՆՈՒԱԾ

ԽՄԲ.— Սելանիկի թաղ. խորհուրդը հարկ դատած է հետեւեալ պաշտօնական հերքումը հրատարակել: Այս առթիւ բանենք թէ Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ փութացած էր տպել նոյն սուտ, նոր բռնութեանց բուականն ալ ճշանակելով...

«Արեւելք» օրաթերթի կիրակի 1190րդ թիւին մէջ հրատարակուած այն լուրը, որուն համաձայն իբր թէ կառավարութիւնը պաշտօնապէս բեկած է Թաղ. Խորհրդոյ ընտրութիւնները, կը յայտարարենք այսու, թէ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆՀԻՄՆ է:

Հետեւաբար, կը դատապարտենք յիշեալ թերթին՝ գաղութը պառակտելու բնոյթ ունեցող սոյն ընթացքը, աւելցնելով որ Թաղ. խորհուրդս, որպէս օրինաւոր կերպով ընտրուած Մարմին եւ հիմնուած՝ ժողովրդային կամքին վրայ, կայ ու կը մնայ իր պաշտօնին գլուխը:

Նոյնպէս, պարտք կը զգանք թելադրելու բոլոր ազգայնոց, հաւատք ընծայել նման որոնիկ յերիւրածոյ լուրերու եւ խուսափիլ՝ անխոհեմ ընթացքի մէջ գտնուելէ, չվարկաբեկելու համար գաղութիս վարկը՝ յաչս կառավարութեան եւ օտարներու:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Ժողովը վտարեց երեք անդամներ

— —

ՉՈՐՍ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ԱԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ

Կիրակի օր վերջացաւ արմատական ընկերվարականներու արտակարգ ընդհ. ժողովը, բուռն փոթորիկներու մէջ: Ժողովը գրեթէ միաձայնութեամբ վտարեց կուսակցութեան անդամներէն երեք ականաւոր անձեր, որոնց անունը խառնուած է Սթաւիսքիի գայթակղութեանց: Վտարեալներն են,— Պայոնի քաղաքապետ՝ Ժօզէֆ Կառա, Փարիզի երեսփոխան Պոննօ, որ Սթաւիսքիի փաստաբանն եղած է, երեսփոխան Պռնարդի, որ նմանապէս ծառայած է Սթաւիսքիի շահերուն, երեսփոխան Լուի Փրուսթ, որ հրաժարական տուած էր, բայց մերժեցին, որպէսզի կարենան վտարել. երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ալպէր Դալիմիէ, որ իբրաւաչէս խորհրդական եղած է Սթաւիսքիի, նախկին դատական նախարար Ռընէ Ռընու, որ նոյնպէս փաստաբան եղած է, նախկին նախարար Տալիմիէ, որ նամակ մը գրած էր Սթաւիսքիի հրապարակ հանած պարտաթուղթերուն տեղաւորման համար:

Մաքրագործման յանձնախումբը պահանջած էր վտարել նաեւ երեսփոխաններ Կասթօն Պուլէնը, Սէզը եւ Մալվին, բայց ժողովը բաւարար չգտաւ տրուած փաստերը: Գ. Մալվի կ՚ամբաստանուէր իբրեւ բարեկամ Գ.Քիապի: Նախկին նախարարը խորապէս յուզուած, յայտարարեց թէ ինք չի կրնար վստահութիւն գործել, ուրանալով Գ. Քիապի ծառայութիւնը՝ իր գատավարութեան առեն, Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Գ. Էռիօ եւս պաշտպանեց Մալվին:

Կուսակցութեան անդամներէն ուրիշ չորս երեւելիներ, Լը Գրէօն, Սէնար, Ֆարոն եւ Քիւարնէ, որոնք ձախ թեւը կը ներկայացնեն, հրաժարական տուին, նախընտրելով ազգային դաշինքին մասնակցելու քաղաքականութեան: Ընդհ. ժողովը վաւերացուց այս քաղաքականութիւնը, Գ. Էռիոյի բացատրութիւններէն յետոյ: Պահ մը վախ կար թէ ուրիշներ ալ պիտի հրաժարին, պառակտելով կուսակցութիւնը. բայց փարատած է այդ վտանգը, գոնէ առայժմ: Կ՚ըսուի թէ անջատուածները նոր կուսակցութիւն մը պիտի կազմեն, հանգուցեալ արմատական Քամիլ Փէլթանի անունով: Այս առաջադրութեամբ ալ ժողով մը կը կազմակերպեն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին վարչապետ Գ. Տալատիէ եւս բաւական քննեցաւ, փետրուարեան դէպքերուն եւ Գ. Քիապի հետ ծագած միջադէպին առթիւ:

ԹԷՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻՒ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պուքրէշէն անցաւ Պելկրատ, շարունակելու համար իր բանակցութիւնները պալքանեան գործերու մասին: Այսօր իսկ Պելկրատէն պիտի երթայ Վիէննա, յետոյ Ժընեւ, մասնակցելու համար զինաթափութեան ժողովին: Մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք պտտելով, Թէվֆիք Րիւշտի կ՚ուզէ նոր հաստատիքներ առնել Պալքանեան ուխտին ամրութեան մասին, քանի որ Պուլկարիա միշտ կը մերժէ ստորագրել զայն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՆԱՄԻԱԿԱՆ...

Նորէն «Երիտասարդ Հայաստան»ն է որ կը բանայ վարագոյրը, խնամիական վէճի մը առթիւ:

Այս թերթը, «օրկան սոցիալ — դեմոկրատ հնչակեան կուսակցութեան», կատաղի հակադաշնակցական է: Կը պատկանի Հնչակեաններու այն ազանդին որ կ՚ըսէր «Տանիկ կ՚ըլլամ, Դաշնակ չեմ ըլլար»:

Ուրեմն, լսեցէք: Հարցը Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ կազմուած երկու յանձնախումբերու մասին է:

Կը յիշէք թէ, առաջ բոլորը միասին էին, եպիսկոպոսին դիակը շահագործելու համար, իսկ յետոյ բոլշեւիկները — «Բանուոր»ի խմբակ — բաժնուեցան եւ առանձին յանձնախումբ մը կազմեցին:

«Ե. Հ.»ի Հնչակեանները, որ մաս կը կազմեն Ռամկավարներու հովանաւորած յանձնախումբին, չմարսեցին այս անջատումը, խաչագողական ծրագիրներ վերագրելով անոր:

Այդ ծրագիրներէն մէկն էր օտար թերթի վերածել «Բանուոր»ը, որ հագիւ կը յաջողէր հոգալ իր շաբաթական ծախսերը:

Բայց, ուրիշ մեղքեր ալ ունին բանւորականները:

«Ե. Հայաստան»ն է որ կը գրէ (14 ապրիլ: Հայերէնը մի՛ քրքրէք...):

«Դուրեան յանձնախումբը չէկրցաւ քաջնելու եւ սկսած չարժումն ալ ձախողութեան մատնելու գաղտնիքին մէկ ծայրը թէեւ թաղնուած է Նիւ Եորքի «Բանւորեան լիտրներու չահախնդրութեան ու պաշտպանութեան մէջ, սակայն գաղտնիքին միւս ծայրն ալ թաղուած է Կոմ. Կուսակցութեանց ընդհանուր տակտիկային մէջ.— կազմել միացեալ ճակատներ, ջանալ տէր ու ղեկավար դառնալ բոլոր գործերուն, իսկ չյաջողելու պարագային քանդել ամէն ինչ ու նորէն մը սկսիլ: — Ահա այդ տակտիկային բովանդակ էութիւնը, որու երեսէն բացի միջազգային իմպերիալիզմն ու ֆաշիզմը օգտուելէ զատ՝ աշխատաւոր դասակարգը խեր ու բարիք մը չի տեսաւ, ու այսօր ալ, անտարակոյս, հայ ժողովուրդը չէր կրնար բացառութիւն մը կազմել ու լաւ պտուղ մը քաղէր անկէ:

Հայ կոմունիստները եթէ կ՚ուզեն իրենց կոչումին արժանի տէրերը դառնալ, լաւ, թող գործեն միայն այն միջավայրերուն մէջ, ուր յնացած ու չի կազմակերպուած մասսա կայ, թող մտնեն հոն ուր արիւնահեղ կռիւ կայ, թող երթան այնտեղ, ուր՝ կրակ ու բոց կը տեղայ: Իսկ միմիայն ուրիշ կազմակերպութիւններու տիրապետելու եւ կամ անոնց գործերը խանգարելու աշխատանք կատարելը, յեղափոխական գործ կամ տակտիկ չէ, այլ խելագարութիւն»:

Միեւնոյն թերթին միեւնոյն թիւէն կ՚իմանանք ուրիշ գաղտնիք մը.—

«Հօկը միջոց է՝ Նիւ Եորքի մէջ ապրեցնելու քանի մը մարդիկ, առանց Հայաստանի վերաշինութեան գոյզն օգնութիւն մը տալու»:

«...Ե. Հայաստանի գրականութենէն գոյացած գումարներն անգամ խաչուած՝ վերջացած են Նիւ Եորքի մէջ»:

Դեռ աւելի «ազգասիրական» պատմութիւն մը:

ՎԱՀԷ

Զինադադար Եէմէնի մէջ

—

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, զինադադար մը կնքուած է Հիճազի եւ Եէմէնի Վեհապետներուն միջեւ: Իմամ Եահեա ամբողջապէս ընդունած ըլլալով Իպն Սէուտի պայմանները, երկու Վեհապետները հրամայեցին դադրեցնել զինուորական գործողութիւնները: Հիճազի թագաւորը կը պահանջէ որ Իմամ Եահեա հրաժարի եւ իր զաւակները որ եւ է ժառանգական իրաւունք յանձնեն Եէմէնի գահուն վրայ:

∴ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իպն Սէուտի հետ, Թայիֆի ամառնային պալատին մէջ: Հիճազի թագաւորը յայտարարեց թէ ինք միշտ կուսակից եղած է խաղաղութեան եւ երբեք չուզեր նոր հողեր գրաւել: «Յախուռնցայ կռիւի բռնուիլ, որովհետեւ Եէմէնցիները չարունակ մեր հողերուն վրայ կը յարձակէին: Գործողութեան ձեռնարկելէ առաջ, քանիցս պատգամաւորութիւններ ուղղեցի Իմամին, մասնաւորապէս խնդրելով որ իր զօրքը ետ քաշէ Ասիրէն եւ Նէճրանէն: Ան նկատի չառաւ այս դիմումները եւ հարկադրեց զօրաշարժի դիմել, ինչ որ նիւթական մեծ զոհողութիւններ պատճառեց իմ ժողովուրդիս: Ես վստահ եմ թէ Իմամը ինք ալ պատերազմ չէր ուզեր, բայց տեղի տուած է արտաքին ազդեցութեանց»:

Նախկին Պատերազմիկներու ցոյցը

»»»..«««

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Կիրակի օր խաչոր ցոյց մը կատարեցին նախկին պատերազմիկները, արդարութիւն եւ մաքրագործում պահանջելով: Այս առթիւ բուռն ընդհարումներ տեղի ունեցան ազգայնականներու եւ համայնավարներու միջեւ: Մեռեալ չկայ, բայց 8—10 հոգի չարաչար խոշտանգուեցան, վէրքեր ստանալով դէմքերէն կամ գլուխներէն: Ցոյցին խառնուած էին ձախակողմեան ռազմիկները, ընկերվարականները եւ համայնավարները, բողոքելու համար հրամանագիր-օրէնքներուն եւ իրենց թոշակներու կրճատման դէմ: Յուզումնաւորութիւնները ծագեցան այն առեն երբ համայնավարները կարմիր դրօշ մը պարզեցին Կամպէթթայի յիշատակարանին վրայ, (Փլաս Քարուզէլ): Ազգայնականները բողոքեցին, համայնավարները պաշտպանեցին կարմիր դրօշը, եւ ծեծ ու փէտը ծայր առաւ: Ոստիկանութիւնը պատնէշ կազմած էր երկու հոսանքներուն միջեւ: Թափօրը ճամբայ ելաւ դէպի Քոնքորտի հրապարակը, գանազան ընդհարումներով: Այստեղ ճառեր խօսուեցան եւ նախկին ռազմիկները պատուիրակութիւն մը ղրկեցին ներքին նախարարին, իրենց բողոքագիրը յանձնելու համար: Ժամը 4ին, մեծ միթինկը վերջանալէ յետոյ, նորէն ընդհարումներ պատահեցան զանազան պողոտաներու վրայ, եւ շատեր վիրաւորուեցան գաւազաններով եւ կռուփի հարուածներով:

⁂ Միեւնոյն օրը տեղի ունեցաւ աւանդական թափօրը, ի պատիւ Ժան տ՚Արքի. 35,000 Ազգայնականներ բուռն ցոյցեր կատարեցին Փիրամիտի հրապարակին վրայ, Ժան տ՚Արքի արձանին առջեւ, փառաբանելով ազգային համերաշխութիւնը: Արարողութեանց կը մասնակցէր նաեւ կառավարութիւնը: Ներքին եւ պատերազմական նախարարները փառաւոր ծաղկեպսակներ դրին յիշատակարանին վրայ:

⁂ Վարչապետ Գ. Տումէրկ երէկ, երկուշաբթի, նոր ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

(խօսուած՝ մահուան 30ամեակին առթիւ)

»»»··«««

Հրայր ծնած է 1864 կամ 1866 Թըլ-ւականներուն, Սասնոյ Խութ գաւառակի մօտ 60 տունէնոց Անհարոնք գիւղին մէջ։ Անհարոնք այդ շրջանի կեդրոն գիւղը եւ ուսումնական կարեւոր վայր կը համարուէր։ Ժամանակին Միացեալ Ընկերութիւնը հոն հիմնեց իր դպրոցներէն մէկը։ Հրայրի իրական անունն է Արմենակ Ղազարեան։ Իր հայրը քահանայ էր, Տէր Մամբրէ եւ այդ պատճառաւ Հրայրը կը կոչուէր նաեւ Արմենակ Մամբրէեան։ Ունէր եղբայր մը, Հասօ անունով։ Ինքը ամուսնացած էր Մարիամ անուն կնոջ մը հետ, որմէ ունեցաւ երկու զաւակ։ Տէր Մամբրէ եղած է ըմբոստ, յեղափոխական քահանայ մը, հայածանքի ենթակայ, եւ այդ պատճառաւ ալ ստիպուեցաւ ձգել Անհարոնքը եւ գնաց հաստատուեցաւ Մշոյ դաշտի կարեւոր գիւղերէն մէկուն, Գըրլաղաճի մէջ։ Այս դէպքը կը զուգադիպէր Հրայրի պատանեկութեան։ Այդ ժամանակ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքի վանահայր էր Վարդան վարդապետ, նոյնպէս Անհարոնք գիւղացի եւ ազգական Հրայրի։ Այդ վարդապետը, որ յետոյ եղաւ հայ յեղափոխութեան ամէնէն պատկառելի վաբրիկներէն մէկը, Արմենակը առաւ իր պաշտպանութեան տակ եւ տեղաւորեց վանքի դպրոցի մէջ ուր Հրայր ստացաւ կարելի ուսումը։

1890 Թուականին Հրայր կազմուած եւ ուսումնական՝ նետուեցաւ Տարօնի աշխարհին մէջ ուր յեղափոխականը կը խմորուէր եւ Արարատի անունը կը փողփողաւորէր հոգիները։ Իր ուշադրութիւնը շուտով դարձաւ դէպի Սասուն եւ իր ամբողջ բնազդը անմիջապէս ըմբռնեց այն բացառիկ դերը որ վիճակուած էր Սասունին՝ հայ ազատագրական պայքարին մէջ։

Սասուն 1890էն սկսեալ արդէն ըմբոստութեան մէջ էր եւ առաջին իսկ օրերուն Հրայր աչքի զարկաւ իր ղեկավարի յատկութիւններով։

1891ին Սասուն կը հասնի Տամատեան եւ անոր ինչպէս յետոյ Մուրատին առաջին եւ անմիջական գործակիցը կ՚ըլլայ Հրայրը։ Ըմբոստներուն օգնութիւն կազմակերպելու համար 1901ին Հրայր կ՚անցնի Ախլաթ եւ անկէ Վան։ 1903ին վերստին Ախլաթ, իսկ աշնան Սասուն է ղեկավարի դերին մէջ։ 1903ի Սասնոյ ապստամբական աւելի լայն շարժումներուն աւելի անվեհեր եւ յարգուած ընդհանուր առաջնորդն է, ունենալով իրեն անմիջական գործակից եւ մարտական ղեկավար Շէնքի անմոռանալի ոխս Գրգօն։

1904ի գարնան երբ վտանգաւոր կը դառնայ Սասնոյ վիճակը, ընդհանուրի խորհուրդով Հրայր կը հեռանայ Սասունէն եւ կ՚անցնի արտասահման, օգնութիւն խնդրելու համար օրհասական պայքարներու նախօրեակին գտնուող Սասունի։ Կ՚անցնի Թիֆլիս, կը շրջագայի Սեւ ծովու եզերքները, յետոյ Ռումանիա, Պուլկարիա, ամէն տեղ բացատրելով երկրի վիճակը, — նիւթական լայն աջակցութեան անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը եւ քարոզելով հայ գաղթականներուն՝ վերադարձ դէպի հայրենիք։

Չհասաւ սպասած օգնութիւնը եւ 1894ի օդոստոսին պարտուեցաւ Սասունը։

1895ին ծայր տուին Համիտեան ընդհանուր կոտորածները։ Հրայրի հայրենապաշտ հոգին չէր կրնար հեռու մնալ վտանգուած հայրենիքէն եւ 1895ի օգոստոսին խումբի մը հետ կը մտնէ Բասենի մէջ, կը սկսի կազմակերպական եռանդագին աշխատանքի, կը մտնակցի Դէլիբաբայի կռուին, ապա մասնակցելով կը ձերբակալուի եւ կը տարուի Կարինի բանտը։ 1896ին ընդհանուր ներումով բանտէն կ՚ազատի եւ կ՚աքսորուի Մուշ, կը բնակութի բնակիլ Գըրլաղաճ ուր երեւութապէս կը զբաղի ծխախոտի մշակութեամբ, բայց իրականին մէջ իր միակ հոգն ու գործը կ՚ըլլայ երկրի կազմակերպութիւնը։ Դիւրաւ չըջագայելով գիւղէ գիւղ կը յաջողի կազմակերպական անհրաժեշտ ցանցով մը իրար կապել Դուրանի գիւղերը եւ Սասունը։ 1898ին մատնուելով կը ձերբակալուի Գըրլաղաճի մէջ եւ կարճ ժամանակ մը, բանտարկուելով, ապա կ՚արձակուի։ Հազիւ բանտէն ազատուած, կը լծուի եռանդագին կազմակերպական աշխատանքի եւ անդադար կը շրջի ոչ միայն Սասուն եւ Մշոյ դաշտը, այլ եւ Ախլաթ շրջակայ բոլոր վայրերը մէկտեղ նպատակ ունենալով աւելի ընդլայնել եւ կատարելագործել կազմակերպչական — յեղափոխական մեքենան։ Միայն 1903ին, երբ յեղափոխական դէպքերու բերումով իր ձերբակալութիւնը անխուսափելի դարձաւ, ստիպուեցաւ լքել կէս — ազատաքարոզչական — կազմակերպչական աշխատանքը եւ ապաստանիլ Սասուն։

1903էն սկսեալ Սասունը վերստին ապստամբական երկունքէ բռնուած էր, բայց այս անգամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կուռ եւ մարտական ղեկավարութեան տակ։ Հոն հաւաքուած էին հայկական ազատամարտի կարկառուն հերոսները, Գէորգ Չաւուշ, Անդրանիկ, Սեպուհ, Մուրատ, Թորգոմ, Սմբատ, Չոլօն եւ գեռ նոյնքան քաջարի մարտիկներ, հոն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու ներկայացուցիչը՝ Վահան եւ ամէնէն վեր ամէնուն ղեկավար — խորհրդատուն՝ ինքը Հրայրը։

Սասուն վերստին դարձած էր հայ յեղափոխութեան լուսաւոր փարոսը, մարտնչող հայութեան խորհրդանշանը եւ յոյսի ու ոգեւորութեան անսպառ աղբիւրը։ Թրքական բռնակալութիւնը որպէս խեղդել ազատութեան այդ օրօրանը, կարենալով այդ ձեւով խաղաղ ոչնչացնել ազատութեան տենչը վերածնուող հայրենիքի մէջ։ Սասուն զինուորական պաշարումի տակ առնուեցաւ, Թուրք բանակին միացան քիւրտ աշիրէթները եւ կազմակերպուած քիւրտ ջոկատներ, Եաղ — պէգարները։ 1904ի գարնան արդէն անխուսափելի դարձաւ զանգուածը եւ բազմաթիւ մասնակի ընդհարումներէ յետոյ, ընդհանուր ապստամբական շարժումը սկսաւ ապրիլ 11ին որ պէտք է շուտով եղերական վերջաւորութիւն ունենար Հրայրի համար։ Ապրիլ 13ին տեսնելով Թուրքերու յառաջխաղացումը դէպի Շէնքը, Հրայր կուռի կը բռնուի վտանգուած դիրքերը փրկելու համար եւ կուրծքէն զարնուելով կը մեռնի, ընդհանուր յուսահատութեան մատնելով մարտիկները եւ ամբողջ ժողովուրդը։ Մարտիկները Թշնամիին ձեռքէն կը փրկեն սրբազան մարմինը որ կ՚ամփոփուի Կէլի, Սեւ րօքի դերեզմանի կողքին։

Այսպէս կանխահաս եւ հերոսական մահով վերջացաւ թանկագին կեանք մը որ դեռ իր կենդանութեան անխառն պաշտամունքի առարկայ էր ոչ միայն Սասնոյ, այլ ամբողջ հայրենի աշխարհին մէջ։

Ի՞նչ էր խմաստը այդ կեանքին։

Հրայրը, ինչպէս տեսանք, չունէր բարձրագոյն կրթութիւն եւ համալսարանական տիտղոսներ, անիկա չէր նաեւ մարտական առաջնորդ մը, հեթիաթային մագառումներու հերոսը, ինչպէս Գէորգ Չաւուշն ու Անդրանիկը։ Եւ սակայն եղաւ հայ յեղափոխութեան անվիճելի պարագլուխը, երկրի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռուտեղծողն ու նաեւ ամէնամեծ ղեկավարը, որովհետեւ ունէր յատկութիւններուն ամէնէն թանկագինը, ողջմտութիւն եւ տոհմային բնազդ՝ ըմբռնելու համար իրերն ու մարդիկը, կշռելու միջավայրի հակադրութիւններն ու գործող ուժերու փոխյարաբերութիւնները եւ ըստ այնմ առաջնորդելու, դանդաղ այլ յարաճուն ճիգով, երկրի ազատագրական պայքարը։

1894ի Սասնոյ առաջին ապստամբութեան պարտութիւնը, անոր յաջորդող աղէտը, բոլոր եւ միջնամտութիւններուն անհետեւանք մնալը երկրի ժողովուրդին համար, այլ եւ 1894 — 1895ի միջոցին իր Թափառումները Թիֆլիս եւ Պալքաններ, խորապէս յեղափոխեցին Հրայրը եւ երբ 1895ին անիկա վերադարձաւ երկիր եւ սկսաւ գործել Հ. Յ. Դ. դրօշին տակ, արդէն կազմաւորուած էր իր մէջ քաղաքական — յեղափոխական գործունէութեան եւ գործելակերպի իրապաշտ կուռ հաստատեց մը, որուն անհրաժեշտ է որ նոր սերունդը մօտէն ծանօթանայ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՕՅԵՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

՚՚ՂՕՉԱԽ,, ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐ

»»» «««

Հազիւ վակոնից դուրս էի եկել եւ իրերս իջեցրել, երբ երկու անծանօթ երիտասարդներ մօտեցան, հնազրին ինձ ջղայնացնող մշակներէն, մի կառք կանչեցին, իրերս մէջը տեղաւորեցին, խնդրեցին ինձ նստել, ի — րենք էլ ալ ու ձախս տեղ բռնեցին եւ մեկնեցինք դէպի քաղաքը։

— Ինչքան երախտապարտ եմ ձեզ, ասացի անծանօթ բարեկամներիս, եթէ դուք չը հանդիպէիք, ի՞նչ պիտի անէի ես այս քաղաքում, որտեղ ոչ մի ծանօթ չունեմ։

— Ի հարկէ, ասաց նրանցից մէկը հապա ո՞ր օրուայ համար Հայ ենք եղել, որ նեղութեան ժամանակ իրարու չհասնինք։

Ե. արտագնութեամբ յայտնելով մէկուռը, ներքուստ բաւական անհանգիստ էի։ — Ի՞նչն էր ստիպում սրանց ինձ լաւութիւն անելու։ Նրանցից մէկը, որ Ակօս էր կոչւում, հաստափոր, ճարպոտ ու անտաշ մի բուրժուայի տպաւորութիւն էր թողնում, իսկ միւսը, իր դէմքի ոսկրոտ ու կոշտ տիպով, աչքերի կասկածոտ արտայայտութեամբ եւ մանաւանդ գռեհիկ ու անմշակ լեզուով, հեռու էր ինձ վստահութիւն ներշնչելուց։ Սա էլ կոչւում էր Ախանէս։

— Որտեղից էք գալիս, հարցրեց Ակօսը։

— Երեւանից, պատասխանեցի։

— Ի՞նչպէս է Հայաստանի ներկայ վիճակը, ժողովուրդը գո՞հ է։

— Ինչ ասեմ, ովքեր որ լաւ են ապրում, գոհ են, պակաս չեն նաեւ դժգոհներ, այսինքն նրանք, որ տառապում են այսօր։

— Իսկ դուք ի՞նչպէս, գո՞հ էիք, թէ չէ

— Եթէ գոհ լինէի, չէի հեռանայ Հայաստանից։

— Երեւի Դաշնակ էք, որ չէք սիրում Հայաստանը։

Անմիջապէս կռահեցի, որ մարդ — րոսների եմ հանդիպել, բայց թէ ո՞ր կուսակցութեան, գեռ մութ է։

— Մի՞թէ Դաշնակները թշնամի են Հայաստանի, յարեցի ես, որքան յիշում եմ, նրանք շատ հայրենասէր են, ու — րեմն էլ չեն կարող ատել իրենց հայրենիքը։

Երկու խօսակիցներս ինձ ընդհատեցին փոխնիփոխ ասելով.

— Ընդհակառակն, նրանք կործանեցին մեր երկիրը։

— Դաշնակները Թուրքի եւ Թուսի աջենտներ են։

— Նրանք գող են ու աւազակ։

Վերջապէս յատանքների տեղատարափ Դաշնակցութեան հասցէին։

— Իսկ բոլշեւիկներն ի՞նչ տեսակ մարդիկ են, հարցրի ես։

— Նրանք Դաշնակներից լաւ են, որովհետեւ պահպանում են Հայաստանը։

— Ուրեմն դուք բոլշեւի՞կ էք։

— Ոչ, մենք բոլշեւիկ չենք, մենք ռամկավար ենք։

— Բայց ինչո՞ւ ռամկավար եւ ոչ բոլշեւիկ

— Որովհետեւ բոլշեւիկները շատ սուր են գնում։ Երբոր նրանք կամաց կամաց մեր ծրագրին կը գան, մենք մէկ կը լինենք։

— Իսկ ի՞նչ է ձեր ծրագիրը։

— Մեր ծրագիրը Դաշնակների դէմ է....

— Ի՞նչպէս թէ, Դաշնակնե՞րն են որ կը խլեն ազատութիւնը։

— Նրանք մեր ժողովուրդը մոլորեցնում են, նրանց ձեռքից պիտի ազատենք հայ ժողովուրդը։

— Յետո՞յ։

— Նրանց պիտի հեռացնենք բոլոր պաշտօններից

— Յետո՛յ, յետո՛յ

— Նրանց պիտի մաքրազարդենք, դուրս հանենք բոլոր երկիրներից, եւ ով որ ճշմարիտ Հայ է, այդպէս պէտք է ընէ։

— Ենթադրենք թէ նրանց դուրս հանեցիք, յետոյ ի՞նչ պիտի անէք։

Ախանէսը մի քիչ տատամսեց, ապա դառնալով ընկերոջը,

— Տօ՛, ասա է, Ճէօն ժողովուրդ, ի՞նչ պէտք է անենք։

Վերջապէս Ակօսն պատասխանում է.

— Նրանցից յետոյ Հայաստանի զարգացման եւ յառաջդիմութեան մասին կը մտածենք։

— Մի՞թէ Հայաստանն արդէն չի զարգանում։

— Յամենայն դէպս, յետոյ Տաճկահայերից մեր իրաւունքները կ՚ուզենք։

— Իսկ Դաշնակներն ի՞նչ են պահանջում։

Կոյր հայհոյանքի փոխարէնեցութիւնը վերսկսեց.

— Դաշնակները խռովարար, մաւզէրիստ եւ արբեցող են։

— Դաշնակներն անկրօն ու անաստուած են։

— Նրանք միայն իրենց գրպանի համար են մտածում։

— Նրանք Թալանչի են, մարդասպան են։

Կառքից իջանք։ Հարցնում եմ, թէ ո՞ւր ենք գնալու։

Ակօսն ասում է, որ մեզ մօտ ազատ սենեակ կայ, եթէ կամենաք, կը տանք ձեզ, հիւրանոցից աւելի ձեռնտու կը լինի

— Աստուա՛ծ իմ, մտածում եմ, վերջապէս չալիտի ազատուեմ այս ինքնակոչ բարեկամներից։ Բայց քաղաքին բոլորովին անծանօթ լինելուս՝ ընդունեցի գոնէ ժամանակաւորապէս Երբոր տեղաւորուեցինք, Ախանէսն ասաց.

— Դէ՛ մի խնդիր գրի, որ մեր կազմակերպութեան մէջ մտնես։

— Ընե՛, էս մէկն էր պակաս, մըտածեցի։

— Ընկեր, պատասխանեցի, մի քիչ ժամանակ տուէք, գոնէ լուծեմ առնեմ, շրջապատս ուսումնասիրեմ, մարդիկ ճանաչեմ, յետոյ։

— Ի՞նչ կ՚ասես, մեր պայմանն բոլորովին չի, որ ամէն էլ օղլու խետ խապար տուիր, էլ մի բայամ չես անի։ Գրի՛, մահ Եօլիեմ, մի խնդիր գրի, թող պրծնի, գնայ

— Ասենք ինչո՞ւ էք այդքան շտապում, ես միշտ էլ այստեղ եմ։ Ձեզ փախչելու, միշտ էլ կարելի է գրել։

— Ուզինչ, մէկայ գրի, իմ խաթրիս համար գրի։

Տեսնելով որ յօժարութիւն ցոյց չեմ տալիս, Ախանէսն ասաց

— Տօ, որ կասեմ գրի, ախըր մի բան գիտեմ, որ կ՚ասեմ։ Գրի, որ կ՚ուզեմ ռամկավար կազմակերպուել, թէ թուղթ չունիս, ես տամ։

Այս ասելով, մեր ռեւանդուլոն պորտապականխառբ գրպանից հանեց թղթեր, գրիչներ եւ մի գրութիւն ցուցնելով ասաց.

— Ահա, էստեղ մի պատրաստ խնդրագիր կայ, ստորագրի, թող վերջանայ, դէ՛, ա՛ռ մատիտ, ստորագրի, որ կ՚ասեմ ստորագրի՛, ստորագրի։

— Եղբայր, ձեր արածն անյարմար բան է. մանաւանդ որ, դուք էլ ինձ լաւ չէք ճանչնայ։ Գուցէ ես կոմունիստ եմ. գուցէ Դաշնակցական եմ։

— Տօ՛, մենք ինչան ենք, մենք խոտ չենք կերե. մենք գիտենք որ Հայաստանում դեղու խամար Դաշնակ չի մնացել։ Իսկ եթէ կոմունիստ ես, վէր մեր աչից, վէր մեր գլխուն։ Կարծես մեր մէջ կոմունիստներ չկա՞ն, կամ մենք նրանցից պակա՞ս կ՚ատենք Դաշնակներին

— Ինչո՞ւ ես էդպէս սարսափ — սարսափ գլխս տալիս, Ախոն, յանդիմանեց Ակօսն։ Ի՞նչ կը զոռես, մարդն իրաւունք ունի, թող տուր, թող մի քանի օր մտածի, յետոյ կը կազմակերպուի։

— Հապա մեր կռօրուայ չարչարանք զո՞հմար հէչ գնայ...

— Լաւ, էս մարդն խառնվի, խօ չփախաւ։ Նա տեսաւ, թէ մենք ինչքան անկեղծ յեղափոխականներ ենք, կարծես մեզանից աւելի՞ լաւ ընկերներ պիտի ճարի։

— Շատ աղէկ, որ բակուռն, թող մնայ մի քանի օր ասրա, ասաց Ախնօն տխուր համակերպութեամբ։

Յաջորդ օրերին, հետզհետէ ծանօթացայ ռամկավար կազմակերպութեան, նրանց ակումբի անդամներին, որոնք ամէնքն էլ առհասարակ տգէտ, կամ հազիւ տարրական կրթութեամբ մարդիկ էին. Երկու հանդամանք սակայն, աչք ծակելու չափ, չէչւում էր նրանց մէջ։ Առաջին՝ ամէնքն էլ միեւնոյն Թունալից լեզուով հայհոյում էին Դաշնակցութեան, եւ այն տպաւորութիւնն էին թողնում, որ Դաշնակցութիւնից դուրս, ուրիշ թշնամի չունէին, եւ իրենց ծրագիրը կարծես լինէր, միայն ու միայն Դաշնակցութեան դէմ պայքարել։ Երկրորդ՝ որ բոլորն էլ խօսում էին մի այնպիսի գռեհիկ բարբառով, որ լսւում էր Վանի գիւղացիների բերաներց, որոնից քանի տարի առաջ։ Այս մարդիկ, կարծես երէկ էին դուրս եկել Վանի գիւղերից։

Ինձ յատկացուած սենեակը, մի տախտակէ միջնորմով միայն բաժանւած էր նրանց Ակումբի անդամ Ախնօյի սենեակից. իմ սենեակից ես յաճախ լսում էի ակումբի անդամների կրքոտ վէճերն ու կանչւռտուքները։ Այդ վիճաբանութեանց ընթացքին, երբեմն ականջիս հասնում էր ինչ որ ոսկի Թասի պատմութիւն, եւ իմ մէջս մի հետաքրքրութիւն էր ծագել իմանալու թէ դա ինչ ոսկի Թաս էր։ Իմ ներկայութեան ամէնքն էլ զգուշանում էին նրա մասին խօսել, ես էլ ինձ Թոյլ չէի տալիս հարցնել։

Մի օր սակայն, ինքնաբերաբար, ոսկի Թասի պատմութիւնն իր ամբողջ մանրամասնութեամբ պարզըւեց ինձ։

Այդ օրը շատ անտրամադիր էի։ Նախ որ, ուզում էի մի գործի ձեռնարկել, բայց մի կերպ չէր յաջողւում. երկրորդ որ, առջի գիշեր հրաւիրուած էի ռամկավարների մի քէֆին, որտեղ մեր հերոսները, կանանց եւ օրիորդների ներկայութեան, իրենց թոյլ են տալիս ամենակոպիտ եւ անվայել արտայայտութիւններ անելու։ Միայն այսքանն ասեմ, որ խմում էին չափից — սահմանից դուրս, մանաւանդ Ախնօ կոչեցեալը, որ այլ եւս խելքը կորցրած, մէկ հասակով պարզւել էր սենեակի մէջտեղն եւ անդադար պահանջում էր օղի՛, օղի։ Ընկերները նրա ձայնը կտրելու համար փոխանակ ձեռքն ու սուքը բռնելու եւ դուրս շպրտելու, մօտեցնում էին օղու սրուակը նրա բերնին, նա կլկլացնում էր ու աղտոտ գունէը խոզի նման քսում բազմոցներին։

Ուրեմն այդ օրն, ասում եմ, անտրամադիր՝ փակուել էի սենեակս եւ անկողնիս վրայ պարզւած, մի գիրք էի կարդում, մաքերս մոռացութեան տալու համար։ Կարդալիս քունս տարել էր, երբ ընդոստ զարթնեցի պատկից սենեակի աղմուկ — աղաղակից։

Մօտիկ տուր. Առասպելական ոսկի Թասն էր վէճի առարկան։

— Սարսափ Սանօ, — բղաւում էր մէկ ձայնով Ախնօն, կարծում ես, թէ քեզ համա՞ր մահն աչք առի եւ ոսկի Թասը էնոնցից փախցրի։ Աչքդ եա բաց, ինձ Ախնօ կ՚ասեն, պնչիցդ տակ կը հանեմ։

Սկսել էի քիչ — քիչ հասկնալ սրանց լեզուն. էնոնցից, — Թուրքաստանից ուզում էր ասել։

— Ի՞նչի՛, քթնից արուն կ՚երթէր, ինձնից ջո՞ւր, թէ քո Թասը ոսկի էր, խոկ իմ բերած ոսկիները ոսկի չեն, ասում էր Սանօն ճչալով։

— Տօ հայվան, մեր խազար ոսկին գնաց, Թող քոն էլ երկու խարբիր դըռնայ, խօ ախշար չքանդվաւ, ի՞նչ ի՞նչ կախպա կնկայ պէս ճուճրւում ես։

Խանամիրն էր խօսողը։ Այս անգամ Սանօն կանգնեց եւ մատը Թափ տալով ասաց

— Մէկ կոպէկ էլ չեմ ճանչնայ, էնկատար առի մի գնա, մի գնա, վերէղ չկառցայ։ Մոսկվան արեր էիր փօսթա եօյի, ոսկու սէրն աչքերդ քօռացրեր էր, աւաղակ։

— Աւաղակն էլ դու ես, սրիկան էլ, խաչագողին մէկ

— Տօ, լիրբ, լեզուդ կառճ պախի, թէ չէ, էնպէս կը տամ չանիդ, որ ատամներիդ արանքին տուս փարչա դառնայ։

— Տօ, սարխօշ Ախնօ, քո լեզուն էլ դիւս եկաւ, ախ թարոյական, որ ոչ ընկեր կը ճանչնաս, ոչ բարեկամ, ոչ սրբութիւն գիտես եւ ոչ էլ արուս ունիս, անաստա՛կ։

Սկսուեց այլ եւս մի խառնաշփոթ, որտեղ դժուար էր ինձ ձայները տարբերել, միայն խառն ի խուռն հայհոյական խօսքեր էին ականջս ծակում։

— Տօ՛, դիւ էն չիր, որ Հայաստան Թալանեցիր բերիր։

— Հապա դիւ չի՛ր, որ հայրենակցիդ դաւաճանելով բանտ գցեցիր ու նրա խազար ոսկին կերար։

— Տօ՛, դիւ գոնէ սուս արա, աւազակ, հալա չիս ամչնայ, բերանդ էլ կը բանաս, տօխամ վուսկու ռուսա սանաթ չինողը դի՛ւ իր, ախշար ալամ գիտի, խաչագող, վուսկու խամար դիւ խուզիդ էլ կը ծախես, Նամուսզ էլ։

— Տղէքնե՛ր, ես պաշ ասեմ, ոչ դիւ Նրան աշօ տաս, ոչ նա քեզ պըզ, դիւք սըմէնդ էլ, ես էլ խետ, դար — ձիր էք վուսկու քիրի, էն օրից, որ էն քամբախ երկրից դիւս եկաք, նա սըրխէր, նա պը ասլամաթ դիւս դիք, էլ ամէն ձգտում, դաղափար ձեր մէջ մեռաւ, էլ ոչ ազգ, ոչ հայրենիք, ոչ սրբութիւն, ոչ ընկեր, ոչինչ ձեր աչքին չի դայ, սուրթ, մէյմէկու մէջ խարե, ամէն պան կեղծ ի։ Սուտից էլ անունները դրիր ենք ռամկավար — ազատական, ուրիշի աչքին Թէօզ կը փչենք, տօ՛, ի՞նչ ազատութիւն, ի՞նչ խապար, — ոսկի դիզել, քէֆ անել — էս ի մեր նպատակ, սրանից զատ, էս տասը — քսան տարուան մէջ մի լաւ բան արիր ի՞նք, հալա ճոչ — ճոչ կ՚էլնենք, ուրիշներաց էլ չենք խնայի.

Խօսողը Միրզախա՞ն էր կոչւում թէ Խանամիր, լաւ չեմ յիշում, Թէ՛ էր մնում, որ իմ սենեակից ծափահարէի բայց էլի ինձ զսպեցի։

— Տօ՛, դիւ էլ շատ տռակ — շատակ կը զրուցիս, փէշերդ փոխ, աղօթք անեմ, շատ ունձկուաոր մ՚էլնէ Սրական եօթ տիր, երկու կապէկի խամար, օրթադիներովդ մէյմէկու եօթ պոոտ կը խանէք, կը դնէք, էապէկեր ի ամբիղ — զամբիղ կը կարդայ գլխներացս։ Բա ինչ ես կարծում քէօռ ջանաբաթ, ոսկին իմ խոգին էր իմ մարմինն էր։ Ի՞նչ ազգ, ի՞նչ կուսակցութիւն, զըմէն սուտ — փուտ բաներ են։

Պատկից սենեակի ձայներն աւելի սաստկացան.

— Ես էդ տեսակ հավայի խօսքեր չեմ հասկընա, հալա խան տուր իմ էրկու խարբիր ոսկին.

— Տուր իմ ոսկի Թասը։

— Մռձիկ էլ չեմ տայ։

— Փխծի տաս։

— Չիմ տայ։ Սրիկա՛յ. Գո՛ղ, աւազա՛կ։ — Թալանչի, կը սամ գլխփդ կը փչիս

— Մէխստա քե չը չրոբե՞ս։

— Մօ քո եօթ խոր պապը...

Արդէն տուր ու ամփոփն սկսաւ, Մէծն ու աղաղակը, հայհոյանքն ու փայտաստն իրար խառնուեցին..

Համբերութիւնս հատաւ։ Դուրս եկայ։ Նրանց սենեակի դուռը հրեցի յանկարծ։ (Պատուզա)։ Ամէնքն իրենց խայտառակ վիճակումն արձանացած մնացին իմ անակնկալ յայտնութիւնից։

Բերանս բացի զօրս դուռ պատուհասեցի։ Ետոյ մի մէկ կանչեցի, իրերս հաւաքեցի ու դուրս եկայ։

Այն օրից մինչեւ այսօր, այդ ռամկավար հերոսներից որը որ ինձ տեսնի, գլուխը կը կախի ու ճամբան կը փոխի։

ԽՍ — ՄԷԿ

Կ. Խաչ - Սիփան եւ եկոյթը

օօօօ

Երկուքն ալ հրապարակ իջան՝ միջտ ժողովուրդի հետ եւ ժողովուրդի մէջ։

Երգը՝ մեր վշտի ու բերկրանքի արտայայտիչը։ Հայ կինը այդ երգին աւանդապահն ու ոգեւորիչը։

Երգը օրօրոցէն մինչեւ գերեզման մեր կեանքի անբաժան ուղեկիցը։ Եւ որքան յուզող ու Թախծոտ է հնչած հայ երգը մեր ժամիկներու եւ քաղաքներու դուրգուրանքի, սիրոյ եւ կըսկծանքի արտայայտութեան պահերուն։ Այդ երգին ազդեցութեան տակ ո՞ր մէկուս աչքերէն է, որ վշտի ու ուրախութեան արցունքներ չէ հոսած...

Այդ արցունքները սփոփելու կոչուած ունի Հայ Կ. Խաչը, ինչպէս «Սիփան»ն ալ ուրիշներու հետ՝ դառն իրականութիւնը պահ մը մոռցնելու եւ հայրենի աշխարհի ձայնը լսելի դարձնելու։

×

Համբարձման տօնին առթիւ Տր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ «Սիփան» երգչախումբի կողմէ մայիս 9ին կազմակերպուած երեկոյթ — պարահանդէսը հայ կեանքի բուրմունքը բերաւ մեզի։

Այս անգամ, Կ. Խաչը հայ երգի միջոցաւ էր, որ կը հասնէր իր նպատակին։ Եւ հոն բազմութիւն մը եկած սրահ։

Գոյնզգոյն հայկական տարազներ հագած երեսունէն աւելի երիտասարդներ եւ աղջիկներ բեմին վրայ շարուած, անհամբեր կը սպասեն ղեկավարին։

Սաքօն դիրիժօրի «փիզ» կը զարմացնէ... դրած էր երգերուն հայկական ու ժողովրդական ոգին եւ լուծը պահպանելու համար։ Եւ ժողովուրդը մաւչէս գնահատեց։

Իսկ հայ գեղջկական չուրջպարը ... Որքան հարազատ եւ իրօք գեղջկական։

Ջան գիւլիւմ Փարիզի բեմին վրայ։

Անողոք է մեր ճակատագիրը։ Հայրենեաց ծաղկաւէտ դաշտերուն մէջ «Ջան գիւլիւմ» չունինք։ Սակայն մխիթարանք է, որ «Սիփան»ը մեր այդ աւանդութիւնը ջերմութեամբ կը պահպանէ։

Տեսարան մը մեր անմահ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի «Անուշ»էն

ժողովրդի մը ամբողջ հոգին է դրոշմուած «Անուշ»ի երգերուն մէջ. Հայկական կենցաղն ու գեղջկական անկեղծ սէրն է, որ կը հնչէ ամէն մէկ երգի մէջ ու ձայնի ելեւէջներէն. Հոգ չէ, թէ դերակատարները քիչիկ մը բեմին անվարժ կ'երեւային ու իրենց շարժումներու մէջ կը շփոթէին. Կարեւորն այն է, որ Տիկ. Արմենուհին, Օր. Հռ. Կնեազեանը եւ Գ. Մէհթէքեան իրենց ձայնի յուզիչ ու անկեղծ արտայայտութեամբ ալեկոծեցին սրահը: Եթէ աւելցնենք Վիճակի տեսարանին մէջ եղած անհոգ ու յարատեւ ծիծաղը, կէս կատակ ու կէս լուրջ երգերը եւ Անուշի սիրտ մաշող վիշտը, պատկերը լրիւ տուած կ'ըլլանք:

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր, բայց զաւեշտը բոլորովին անյաջող: Մանաւանդ որ անոր պատճառով կէս գիշերին մեկնողները աւելի գեղեցիկ բաներ տեսնելու հաճոյքէն զրկուեցան: Զաւեշտին նիւթն ալ խեղճ էր: Բայց եւ այնպէս, դերակատարները խաղացին մեծ յաջողութեամբ:

Վերջին անակնկալն էր Տիկ. Լիայի եւ Գ. Գարեգինի լեռնական պարը: Սրահը բուռն ծափերով պահանջեց կրկնել:

Միայն լեռնական պարի կրկնութիւնը չէր, որ պահանջեց ժողովուրդը: Մէյրաքեան երգերէն երկուքը նոյնպէս կրկնուեցան: Երբ յայտագրին նայիս, տեսայ որ երկուքն ալ Սայօ Աւետիքեանի երաժշտութիւնն են:

«Անուշ գեղի մէջ» երգէն վերջ, ծափերը կը շարունակուէին մոլեգին: Քովս նստողն իր ընկերոջը գիտողութիւն ըրաւ շատ ծափահարելուն համար: Միւսը պատասխանեց.

— Ինչպէս չծափահարեմ. սրտիս կը խօսի...

Ինչո՞ւ սրտին չի խօսիր հայկական երգը, եւ Կ. Ցաչի գործը:

Ա. Ա.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ս. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»·«««

ՓՐԱԿԱ, 8 մայիս (Յառաջ).— Ընդունում ենք Թարգման Համդիսանաք մեր խոր ցաւակցութեան՝ մեր մեծ ուսուցչի եւ հայրենասէրի վաղամեռ, անփոխարինելի կորուստի առթիւ:

Ընկ. Վարանդեանի խօսքը եւ գիրը մեզ բերած են հայ ազատագրութեան պայքարողների շարքը:

Փրակայի Դաշնակցական ընկերներ Ն. Բադալեան, Սասունցի Մարտիրոս, Վ. Խաչիկեան, Յ. Ղարիբեան, Ն. Քոչեան, Բ. Բաշմաքեան, Ռ. Գուրգէնեան, Ս. Փափազեան, Ն. Բարսամեան, Ա. Բարսամեան:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 8 մայիս (Յառաջ).— Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մեծ Հայու՝ Գ. Միք. Վարանդեանի դեռ թարմ շիրմին առջեւ, մեր ցաւակցութեամբ մասնակից ըլլալով Ահարոնեան եւ Վարանդեան ընտանիքներուն: Յարգանք իրեն եւ իր ծնած ազգին:

—. Վարչութիւն Ցր. Կ. Խաչի

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 մայիս (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր անկեղծ եւ սրտագին ցաւակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեր գործիչին եւ գրչի հերոսին Գ. Մ. Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Երկիւղածութեամբ եւ ոգւով կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ, իր յիշատակը յաւէտ վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ:

Վարչութիւն Բումտիկինի Հայր. Միութեան

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 մայիս (Յառաջ).— Ծարբերդի եւ յարակից գիւղերու Եղբայրասիրաց Միութիւնը իր ամենախոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայ գրչի մեծ վաստակաւոր հրապարակախօս ու ընկերաբան Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ:

Վարչութիւն

ՍՈՒԷՏԻԱ, 11 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս ազդուած ընկեր Վարանդեանի անփոխարինելի կորուստէն, կը յայտնեմ սրտագին ցաւակցութիւններս

Գ. Շարայեան

ՍԷՆ ՍԱՆԹՈՌՆԷՆ, 10 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս ցնցուած ընկ. Միք. Վարանդեանի անսպասելի մահէն, կը խնդրենք «Յառաջ»էն մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները յայտնել Օր. Ռիթա Մ. Վարանդեանի, տիկին Նուարդ Ահարոնեանի եւ բոլոր պարագաներուն:

Լեւոն Օվիկեան եւ Եղբ.

ՓԱՐԻԶ, (Յառաջ).— Մեծ տեսաբան եւ վեհերան սիրելի ընկեր Վարանդեանի մահը ողբալով, կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ:

Գ. Մէշոյեան, Մ. Յովսէփեան

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Յառաջ).— «Ընկեր Կարօ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Օր. Ռիթա Վարանդեանի եւ տիկ. Նուարդ Ահարոնեանի, իրենց հօր եւ եղբօր՝ ընկեր Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

Մուրատի եւ Ռափայէլի յիշատակին

0000

Մայիս 6ին մեծ պատրաստութեամբ Մուրատեան վարժարանին մէջ տօնուեցաւ բարերար Ռափայէլի եւ Մուրատի յիշատակը: Պէշիկթաշլեան Թատերասրահը այս անգամ եւս լեցուած էր ընտիր բազմութեամբ մը: Բարերարներու նուիրուած քայլերգէն վերջ, խօսք առաւ Մուրատեան վարժարանի տնօրէն Հ. Ս. Վ. Տէր Մովսէսեան: Օրուան նշանակութիւնը բացատրելէ վերջ, բանախօսը պանծացուց բարերարներու անմահ գործը, ծանրանալով մասնաւորապէս Մխիթարի անձին եւ անոր հիմնած միաբանութեան շուրջ, որ գիտցաւ Մուրատի եւ Ռափայէլի գործը կանգուն պահել դարեր ամբողջ, հայ ազգին տալով նշանաւոր ազգային դէմքեր: Հ. Սահակ իր խօսքը շարունակելով ըսաւ թէ ամէն ժամանակ հայ ազգին մէջ եղած են կտակարար բարերարներ, բայց ո՞ւր է անոնց գործին տեւականութիւնը, ո՞ւր է անոնց նպատակը անխաթար գործադրելու ճիգը, եւ ո՞ւր է այն պայծառ տեսութիւնը ազգապահպանման գործին, զոր ունեցած են Ռափայէլ եւ Մուրատ:

Հետզհետէ խօսք առին Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի նախկին աշակերտներէն Գ. Ա. Ինճիճեան որ մասնանշեց մասնաւորապէս ազգային երկրորդական վարժարաններու անհրաժեշտութիւնը, եւ Գ. Հ. Հաժամճեան որ «հայ ապրինք» նշանաբանին տակ, բացատրեց թէ ներկայիս որքան կարեւոր է Հայուն համար շղթայ կազմել եղբայրասիրութեան եւ հայրենասիրութեան գաղափարներուն շուրջ:

Միջընդմէջ աշակերտներու կողմէ կարդացուեցան ուղերձներ եւ եղան արտասանութիւններ: Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին մասնաւոր փայլ տուին Օր. Հեղ. Ահարոնեան եւ Ն. Փափազեան իրենց մեներգներով:

Ներկաներէն շատերը իրենց գոհունակութեան հետ շնորհակալութիւն յայտնեցին Մուրատեան վարժարանի տեսչութեան որ այս անգամ եւս առիթը ստեղծած էր ներկաները պահ մը ապրեցնելու ազգային տաք մթնոլորտի մը մէջ:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒՐ ԱՂՄԱՂԱՆԻ ԱՐՕՏԱՎԱՅՐԵՐՈՒՆ

»»»·«««

Խորհ. Հայաստանի մէջ ճարտարագէտ Գ. Շիրմազեան, որուն ջրային տնտեսութեան վերաբերեալ մասնագիտական քննութիւնները յաճախ արտատպած ենք այստեղ, այս անգամ կ'ուսումնասիրէ Աղմաղան լեռնաշղթային արօտավայրերուն ոռոգման հարցը.—

Իր բնական դիրքով, կլիմայական պայմաններով, Աղմաղանի լեռնաշղթան ունի անասնապահութեան համար լաւագոյն ամառնային արօտավայրեր, որոնք սահմանակից են Կոտայքի, Ախտայի, Ն. Բայազիդի եւ այլ շրջաններու: Մինչեւ հեռաւոր շրջաններէ, Վաղարշապատէն անասնապահները կուգան կենդանիները բարձրացնելու դէպի Աղմաղանի սարահարթերը: Դժբախտաբար Աղմաղանի հարուստ արօտավայրերը լրիւ չեն օգտագործուիր, ջուրի, մանաւանդ խմելու ջուրի պակասութեան պատճառով.

Աղմաղանի լեռնաշղթային արեւմտեան մասը (Ն. Բայազիդի, Աղբաման գետի սահմաններուն մէջ), առատ աղբիւրներ եւ մշտահոս գետակներ կան, որոնք կը գոհացնեն անասնապահութեան պահանջները: Բայց մնացեալ մասերը, մանաւանդ արեւմտեան (Կոտայք) եւ հիւսիսային (Ն. Բայազիդ եւ Օրդաքլու) կողմերը սակաւաջուր են կամ բնաւ ջուր չունին:

Ջուր մատակարարելու տեսակէտով, մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնեն Քանաքեռ, Ելիջա, Սուխոյ-Ֆոնտան, Նովօ-Նիկոլյեւկա, Բեգաքլու եւ այլ կարգ մը գիւղեր: Միմիոնովկայի գիւղացիները, որոնք Սուխոյ-Ֆոնտանի շրջակայքը վարելահող ունին, 30-60 քիլոմեթր հեռաւորութենէ խմելու ջուր կը տանին իրենց հետ: 1500 մեթր բարձրութենէ վեր, Կարակալա գիւղին վերեւը հարուստ արօտավայրեր կան, որոնցմէ օգտուելու համար քոչուորները ստիպուած են ջուր տանիլ բնական եւ արհեստական կարգ մը լճակներէ,— Ղանլը-կէօլ, Ջէյնալ-Բաթալ, եւն.: Սակայն այդ լճակները չեն կրնար գոհացնել անասնապահութեան պահանջները: Ղանլը-կէօլը կը գտնուի Ուչ-Թափալար, Աղդաղ, Ղզըլ-Ջիարիղ սարերուն արանքը, ծովի մակերեւոյթէն 3000-3020 մեթր բարձր, իսկ մօտաւորապէս 1100 մեթր բարձր՝ Սեւանայ լիճէն:

Այս լճակը կը սնանի շրջակայ սարերու հալած ձիւնով եւ ունի մօտ 2 քառ. քիլոմեթր մակերես: Լճակին խորութիւնը կը տարբերի տեղէ տեղ, երբեմն կը հասնի մինչեւ 15 մեթր: Ջրին ծաւալը մօտ 12-15 միլիոն խորանարդ մեթր է: Ունի բնական ելք մը Ելիջայի կողմը (Կոտայքի շրջան), եւ այդ վտակով կը հոսի ջուրը մինչեւ յուլիսի կէսը. Յուլիսի վերջը, լճակին ջուրը աստիճանաբար կը նուազի, այնպէս որ քոչուորները կը ստիպուին իրենց վրաններով գալ լճակին եզերքները:

Ղանլը-կէօլը աշխարհագրական իր բարձր դիրքով կարեւորութիւն կը ներկայացնէ իբրեւ բնական, թէեւ փոքր ծաւալով ջրամբար: Սակայն լաւ ուսումնասիրուած չեն այս ջրամբարով ոռոգման կարելիութիւնները: Զափազանց դժուար է Ղանլը-կէօլէն օգտուիլ Ն. Բայազիդի կողմէն, որովհետեւ անհրաժեշտ է ջուրը տանիլ փապուղիով:

Քիչ թէ շատ արժէք կը ներկայացնէ նաեւ Ջէյնալ-Բաթալ լճակը, որ կը գտնուի Ղանլը-կէօլէն 3 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք: Ջէյնալ-Բաթալ աւելի շատ ջուր կը ստանայ (մէկ վայրկեանի մէջ 4 լիթր) եւ կը հոսի մշտապէս:

Սակայն խմելու ջուր հայթայթելու համար Կոտայքի ջրազուրկ գիւղերուն, Ղանլը-կէօլի ու Ջէյնալ-Բաթալը օգտագործելը դժուար է թէքնիք տեսակէտով:

Բաց առուակով ջուր տանիլ մինչեւ Ելիջա, Քանաքեռ եւ այլ գիւղերը, անխալ կ'ըլլար՝ եթէ նկատի ունենանք երկրաբանական պայմանները, ջուր ծծող հրաբխային լերտերը, աղտոտելու, վարակուելու կարելիութիւնները: Իսկ փակ տաշտերով ջուր տանիլը կը պահանջէ մեծ գումարներ, բանուորական ուժ եւ ահագին խողովակներ:

Հարկ է փնտռել ուրիշ ճար մը: Օգտագործել փոքր լճակները սար բարձրացող անասուններուն համար: Միւս կողմէ Ղանլը-կէօլին ծաւալը աւելցնել՝ թումբ կանգնելով, որպէսզի կարելի ըլլայ ամբարել գարնանային ու ձիւնհալքի ջուրերը, այդ ջուրով ոռոգելու համար շրջանը ամառնային ամիսներուն:

Դիւրին, պէտք է հետազօտել եւ գտնել ստորերկրեայ ջուրեր, այդ ջուրերով լուծելու համար կարգ մը գիւղերու ջուրի դարաւոր եւ ցաւոտ հարցը:

Այսպէս Քանաքեռ ու Մուսաքեանդ գիւղերուն միջեւ փորուած հորերը ցոյց տուին, որ Քանաքեռ, Ղուլլի եւ Կարմիրկալա գիւղերուն շրջակայքը 5-20 մեթր խորութեան վրայ գոյութիւն ունին հրաբխային եւ աւազային ջրատար շերտեր: Այս ջրատար շերտը Կարակալայի մէջ ունի հիւսիս-արեւմուտքէն դէպի հարաւ-արեւմուտք ուղղութիւն մը եւ ամէն մէկ մեթրին կուտայ 0,2 լիթր ջուր մէկ վայրկեանի մէջ: Ղուլլիի մէջ հակառակ ուղղութեամբ: Ջրաբեր շերտերուն ընդհանուր տարածութիւնը դեռ ուսումնասիրուած չէ, այնպէս որ չենք կրնար ճշդել ջուրին քանակը: Սակայն կարեւորն այն է որ ջուրը գտնուած է եւ կարելի է օգտագործել այդ ջուրը:

Այն ջրազուրկ գիւղերը, զորս յիշեցինք վերը, ներկայիս ջուրը կ'ամբարեն փոքրիկ փոսերու մէջ, եւ այդ ձեւով կը հոգան ջուրի իրենց պահանջը, ինչ որ շատ դէշ կ'ազդէ այդ գիւղերու առողջութեան վրայ:

Ստորերկրեայ ջուր էր կարելի է գտնել նաեւ Ղըղ-Կալա ու Դալա-խարաբա գիւղերուն եւ Ելիջայի խորհրդային գիւղատնտեսութեան համար:

Արօտավայրերը կրնան օգտուիլ ոչ միայն Ղանլը-կէօլէն եւ այլ փոքրիկ լճակներէ, այլեւ գտնելով ստորերկրեայ ջուրեր, օգտագործելով չինգիլներէն հոսող ջուրերը: Չինգիլներուն մէջ, որոնք լաւային քարակոյտեր են, յաճախ կը գոյանան սառնադաշտեր, որոնք ամառուան մէջ աստիճանաբար կը հալին՝ ծնունդ տալով ջուրի հոսանքի: Օրինակ, Ճամփրուան գիւղի վերեւ, Շիփիլ-չինգիլի մօտ: Այստեղ յատակ կը լսուի քարակոյտերու մէջէն հոսող ջուրի բաւական յորդ հոսանքի մը ձայնը: Ջուրը կը կորսուի քարերուն մէջ, մինչդեռ Ճամբզանցիները, իրենց սքանչելի արօտավայրերուն մէջ, ծարաւ կը պապակին:

Տարիներ առաջ փորձած են օգտուիլ Շիփիլ-չինգիլէն, գտեր են ջուրը, սակայն, նորէն կորսուեր է քարերու մէջ: Անցեալ տարի ձիւնը կանուխ տեղաց (20 Սեպտեմբերին), այնպէս որ չկրցանք ուսումնասիրել: Անհրաժեշտ է այս տարի ուսումնասիրել եւ Աղմաղանի արօտավայրերուն ջուր հայթայթել անպայման:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲՌՆԱԳՐԱՒՈՒՄՆԵՐ

0000

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ կալուածական վէճին առթիւ (5 մայիս).

— «Մօտ երկու տարի անցաւ այն թուականէն ի վեր, երբ Էնկիւրիի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները, երկու տարիէ աւելի տեւող բանակցութիւններէ վերջ յաջողեցան կնքել ծանօթ համաձայնագիրը, գլխաւորաբար կալուածներու խնդրին շուրջ:

Բանակցութեանց ձգձգումներուն և ձախողութեան գլխաւոր պատճառ ցոյց կը տրուէր հայապատկան կալուածներու շուրջ թուրք կառավարութեան յարուցած դժուարութիւնները: Ըստ այդ օրերուն տրուած տեղեկութեանց եւ տեղական ու թրքական թերթերու հրատարակութեանց, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերու իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար ֆրանսական ներկայացուցիչներու պնդումներն էին պատճառ բանակցութեանց ձգձգման եւ ձախողութեան: Թուրքերը, խօսակցութեանց շարունակումը կարելի դարձնելու համար պայման դրած էին հայապատկան կալուածներու խնդրին մոռացումը:

Եւ իրապէս ալ կատարուեցաւ մեր դարաւոր թշնամիին իղձը: Խաղաղ մոռցուեցաւ հայկական կալուածներու խնդիրը բանակցութեանց ընթացքին: Արդարութեան ամենատարրական պաշտպան մեծ պետութեան մը հաւանութեամբը, Թուրքիան պաշտօնապէս կ'իւրացնէր հայապատկան կալուածները եւ արդարութեան ու մարդկութեան խղճմտանքին առջեւ կ'անմեղանային եւ կ'օրինականանային իրենց գործ դրած բոլոր գրաւումներն ու բռնութիւնները:

Ի վերջոյ գոյացած էր համաձայնութիւնը այդ պայմանով: Պաշտօնական փոխանակումը վաւերացուած համաձայնագիրներու տեղի ունեցաւ երբ երկու երկիրները յօժարեցան վերադարձնել իրենց սահմաններուն մէջ գտնուող կալուածները: Նախկին սուրիական ու լիբանանեան հպատակները, համաձայն գոյացած հասկացողութեան, առանց արգելքի պիտի տիրանային Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ գտնուող իրենց կալուածներուն, եւ Թուրքերն ալ Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ իրենց ունեցածներուն:

Սակայն, համաձայնագիրներու փոխանակումէն հազիւ տարի մը վերջ կարելի եղաւ ճշդել յանձնումի գործողութեանց եւ այլ ձեւակերպութիւններու մանրամասնութիւնները և պատրաստուեցան կալուածատէրերու ցանկերը:

Պէյրութի եւ Էնկիւրիի մէջ հաստատուեցան մասնաւոր գրասենեակներ՝ հաշուեյարդարի ենթարկելու համար կալուածներու խնդիրը: Օրինական բոլոր պայմանները եւ ձեւակերպութիւնները լրացնելէ, ինչպէս նաեւ Էնկիւրիի հաւանութիւնը առնելէ վերջ բազմաթիւ սուրիացիներ ուղեւորեցան Թուրքիա՝ վերագրաւելու համար իրենց կալուածները: Եւ մինչ Թուրքեր եւ թրքահպատակներ առանց դժուարութեան եւ ձգձգումի տիրացան նախանցեալ երկիրներու մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն, սուրիացիներ ու լիբանանցիներ ամիսներ շարունակ դեգերեցան Իզմիրէն Էնկիւրի, Էնկիւրիէն Պոլիս, մեծածախս դիմումներու ենթարկուեցան, փոխանորդներ կարգեցին եւ իրենց գրպանները պարպելով ձեռնունայն վերադարձան: Բազմազան դժուարութիւններ ցոյց տուաւ թուրք կառավարութիւնը՝ յուսահատութեան մատնելու համար զանոնք, որոնք իրապէս, ամենեծ կարդալով Թուրքին ու իր արդիական կառավարութեան, ցաւեցան իրենց նիւթական եսկայ վատնումներուն:

Դարձեալ գիշեր գտնուեցաւ ֆրանսական կառավարութիւնը եւ սկսաւ նոր բանակցութեան Թուրքիոյ հետ, որմէ աւելի մեծ յանդգնութիւն առած Թուրքը որոշեց նոր առաջարկներ ներկայացնել Պէյրութի իր հիւպատոսին միջոցաւ:

Քէմալական կառավարութիւնը չափազանց յանդուգն կերպով կ'առաջարկէ կատարուած իրողութիւն նկատել զարդ եղած յանձնումները: Որովհետեւ, ինչպէս բաւէ, թրքահպատակներ արդէն առանց արգելքի եւ դժուարութեան տիրացած են Սուրիոյ մէջ գտնուող իրենց կալուածներուն: Իսկ այսուհետեւ, երկու կառավարութեանց կողմէ գրաւուած եւ ծախուած կալուածներուն տէրերը պիտի ստանան այն գումարը որ արձանագրուած է պաշտօնական արձանագրութեանց մէջ:

Եւ ինչո՞ւ այս բոլոր մեքենայութիւններն ու քմահաճ տնօրինութիւնները:

Որպէսզի թուրք կառավարութիւնը իւրացնէ վերջ ամբողջ հայապատկան կալուածները, տիրանայ նաեւ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու կալուածներուն:

Ահա թէ՝ ինչպէս կը յարգեն Թուրքերը իրենց խոստումն ու ստորագրութիւնը »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Մի ծերունի զօրավար համբուրից նրա ճակատը: Կեցցէները թնդացրին սրահը:

Ու Արամի խօսքը դարձաւ նշանաբան. «Դարբնեցէք նոր հերոսը, դարբնեցէք առօրեային դիմացող հերոսը»:

Քէֆը գալով տաքացաւ, վերջացրին մէջ տեղի սեղանները. տեղ բացին ու սկսուեց հայկական շուրջպարը:

Աղջիկները.—

Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ, հո՛յ նա՛ր
Դելիխօ հոյ նա՛ր, դելիխօ ջա՛ն...
Ես ունեմ մէկ եա՛ր, դուն ունես մէկ եա՛ր,
դելիխօ՛, հոյ նա՛ր, դելիխօ՛ ջա՛ն...

Իմ սէրը խնձոր, քո սէրը խնձոր,
Դելիխօ՛, հոյ նա՛ր, դելիխօ՛ ջա՛ն...
Քո եարը զինւոր, իմ եարը զինւոր,
Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ ջա՛ն...

Սապօգը կարմ ա, զինւորի խարմ ա,
Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ ջա՛ն...
Շալ արխալուխը ծնկներին կարմ ա,
Դելիխօ հո՛յ նա՛ր, դելիխօ ջան...

Իմ սիրտը ֆուրայ, քո սիրտը ֆուրայ,
Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ ջա՛ն...
Եարիս արեւը ֆուրայի բոցն ա,
Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ ջա՛ն...

Ջան մարա՛լ, ջան մարա՛լ, ջան մարալ, ջա՛ն
Էգուց նոյէն տուն կուգայ.
Ջան մարա՛լ, ջան մարա՛լ, ջան մարա՛լ, ջա՛ն
Կեանքիս արեւ, լոյս կուտայ.

Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ հո՛յ նա՛ր,
Դելիխօ, հո՛յ նա՛ր, դելիխօ ջա՛ն...

Դադարում են աղջիկներն աշխոյժ, յոգնում նոր երգեր սիրուն:

Տղամարդիկ կարում են նրանց ձեռքերը, ուզում են մտնել պարի մէջ:

— Ո՛չ, չենք ուզում, սա աղջկայ պար է: Դուք էլ ձեր պարը պարեցէք:

— «Իմ եարը զինւոր, քո եարը զինւոր»: Երիտասարդ տղաները ետւում են. նետւում են պարի մէջ: Նուագածուները փոխում են պարի եղանակը մէկը միւսի յետեւէն, «Հո՛յ նարո», «Աղջի դուռուլը», «Դէ թուէք, թուէք»: Ու յառաջանում է պարի ընթացքը, չխկում են գէմքերը, քրտնում են ճակատները, փչում են կրծքերը, ու փայլում, կայծկլտում են աչքերը: Աղջիկները յոգնել են, տեղի են տալիս

Մնում են տղամարդիկ, փոխւում է պարի բնոյթը. ուս — ուսի պահեց են կազմում, սկսում են տեղում ճօճուել, երերալ, ճկում են ծնկները, ցատկում են յանկարծ, ու դառնում են գլխապտոյտ: Հին հայդուկներ, մազ ու մօրուք ճերմկցրած մարդիկ չեն դիմանում, խառնւում են պարին, քաղաքացի երիտասարդները կամաց կամաց տեղի են տալիս, թողնում են շարքը:

— Էս ձեր Թեթեւազալլ պարերը չեն, հա՞, ծիծաղում է մի ծերունի, էս Մուշն ա, էս Սասունն ա, զինւորը թող գայ:

— Քաշեցէ՛ք, Թուրքն փախած պարը քաշեցէք,— կանչում է մի ծանօթ հայդուկ: — Սասուն եւ Մուշ եղած տեղը սա շատ է պարել տղոցը հետ:

Ու երիտասարդներ սիրտ առած՝ Թուրքն «փախածը» քաշում են պարի:

Ու նա, չի մերժում իր եղբայրներին. ուսը տալիս է նրանց ուսին, թեւըն անցնում է նրանց մէջքին, ու դառնալով մէկ օղակին ընդհանուր շղթայի՝ դառնում է, դառնում: Սարի, ծիծաղ ..

Ուշ է. յոգնած են, պէտք է ցրուել, վաղը գործ ունեն: Ելլում են հիւրերը. Նուագածուները մուտքի մօտ հնչեցնում են Արտաւազդ արքայի երգը, որ հիմա նոր իմաստ ունի. «Խորտակուեցաւ շարը խաղաղ. պատառեցաւ հայ աշխարհ: Ձեզ աւետիք, մեզ աւետիք համայն Հայոց աւետիք»:

Արամի արձակուրդը լրանալուն մի քանի օր է մնացել: Սօվիկ ապլան անհանգիստ է, դեռ չեկաւ իր տուած խնդրագրի պատասխանը: Նա այլ եւս չի կարողանում սպասել. տանջւում է: Գնում է իր բարեկամուհու մօտ:

— Հայկանուշ ջան, սեր պատասխան չեկաւ Արամիս թղթին:

Քիթ քթի խորհրդակցում են: Դիմել ուղղակի զինուորական նախարարին, խնդրել, աղաչել, պաղատել: Նեղացել է, հապա ինչո՞ւ չգիտի ապատեն:

Նախարարութիւն, նախարար, մի վախ Սօվիկ ապլայի սրտում, կը լինի՞: Ինչո՞ւ չի լինի, կրակ էլ որ լինի, պիտի նետուի մէջը զաւակին ազատելու համար:

Մի անբացատրելի վախ հոգում մտնում է նա նախարարութեան շէնքին ներս:

Ի զուր էր իր վախը, առանց դժուարութեան ընդունում են. նրան, թոյլ են տալիս, որ տեսնի նախարարին:

Գորդ մարդ է նախարարը, ընդունում է նրան, աթոռ է առաջարկում.

— Նստեցէք, մայրիկ:

«Մայրիկ» ... արտասանում է Սօվիկ ապլան, աչքը չունեց քաշում:

— Ի՞նչ էք ուզում, մայրիկ:

— Արամիս գործով եմ եկել. խնդիր եմ տուել Նեղացել է, հաւ էլ ակար է, չա՞ս ակար: Ոեր եմ, էլ չեմ դիմանայ:

Հազիւ է զսպում լացը, որ խեղդում է կոկորդը:

— Արամիդ գործը. Նեղացել է, գիտեմ, օրէնքը պատռում է՝ որդին. Այդ օրէնքը Արամը վաղուց գիտէ:

— Այո, բայց...

— Բայց ինչը չէ՝ սպասելուց է ազատագրուել. այլ ...

— Ես, այո, ես, երկու զաւակ եմ տուել պատերազմին, գերեզմաններն էլ չունեմ, որ մխիթարուեմ. այս մէկն ուզում եմ ինձ պահել, որ իր թեւերի մէջ մեռնեմ:

Թաշկինակի ծայրով սրբում է արցունքները, որ չեն հնազանդում իրեն, հոսում են:

— Մի լա՛ր, մայրիկ, Արամդ ազատ է, թող տանը մնայ: Հայաստանի կառավարութիւնը հայ ժողովրդի համար է. նրա տանելն էլ, տալն էլ ձեր շահի, ձեր հանգստի համար է:

Գնացէք ազատագրութեան գրասենեակը, այնտեղ ձեզ կուտան ազատութեան հրամանագիրը:

Հեռախօսի մի հարուած, մի քանի խօսք ինչ որ տեղում նստած մի պաշտօնեայի.

ԽԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(16)

(Շար.)

Ինքնաշարժի անուղի արկած մը

»»»··«««

ԿԱՌՔԸ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԽՐԵԼՈՎ, ՍՊԱՆՆԵՑ ՈՒԹ ՀՈԳԻ

Ահռելի արկած մը պատահեցաւ կիրակի օր, Ֆոնթէնէպլոյի մէջ, իբրեւ հետեւանք խենդագար մրցումներու։ Երիք Լորա (Բօչէն), ծայրագոյն արագութեամբ կը քշէր ինքնաշարժ երբ, կորսնցնելով ուղղութիւնը, սուրաց ճամբուն եզերքը խռնուած բազմութեան վրայ։ Եօթը հոգի մեռան ջարդուփշուր, մէջն ըլլալով կառավարը։ Երկաթի կտորները կտրեցին նետեցին սեննկապանուհի աղջկան մը գլուխը։ Մրցումը կազմակերպած էր Իլ տը Ֆրանսի Օթոմոպիլ Քլիւպը, Ֆոնթէնպլոյի անտառին մէջ։ Մրցումը վերջանալու վրայ էր, երբ կառավարը շուն մը նշմարեց ճամբուն վրայ եւ ուզեց չեզիլ ճամբէն, բայց գնաց ինկաւ բազմութեան վրայ։ Վիրաւորուեցան նաեւ հինգ հոգի, որոնց մէկը մեռած է արդէն, իսկ միւսներուն վիճակը շատ ծանր է։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ

Երէկ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 79րդ. նստաշրջանը։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին շատ մը փշոտ խնդիրներ, որոնց գլխաւորն է Սարի հովտին հանրաքուէի կազմակերպութիւնը։ Վերջին պահուն Հունգարիան ալ բողոքագիր մը յանձնեց Եուկոսլավիոյ դէմ։ Սահմանային միջներ միջեւ ալ կը պատահին այս երկու երկիրներուն միջեւ, բայց անակնկալ մը եղաւ Հունգարիոյ դիմումը։ Գալով Սարի հարցին, դաշնագիրներու տրամադրութեամբ 1935ին հանրաքուէ պիտի կատարուի, վերջնապէս որոշելու համար այդ հողամասին ճակատագիրը։ Մասնաւոր յանձնախումբը իր ծրագիրը պիտի ներկայացնէ այս հանրաքուէի մասին. բայց խնդիրը առով չի վերջանար, քանի որ դեռ անցեալ շաբթու Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը բուռն ճառով մը առանց վերապահութեան եւս կը պահանջէր այդ հողը, իսկ նահանգին կառավարիչը Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր դաւադրական գործունէութեան մասին։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցան թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահմանի մէջ շատ կարեւոր մրցումներ, որոնց կարգին սպանիացի՝ Փաուլինոյի եւ գերմանացի՝ Շմըլինկի կռփամարտի մեծ մրցումը, Պարսելոնայի մէջ։ Ներկայ էին 45,000 հոգի։ Մրցումը շատ հետաքրքրական էր, որովհետեւ յաղթականը պիտի մրցէր աշխարհի ախոյեան իտալացի Կարնէրայի հետ։ Խաղին տեւողութեանը Շմըլինկ միշտ կը տիրապետէր, բայց Սպանիացին բողոքած ըլլալով, յետ խորհրդակցութեան դատաւորները հաւասար յայտարարեցին երկու մրցակիցները։

* Հեծելանիւի մեծ մրցումը՝ Փարի – Բէն, 347 քիլոմէթր, տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Առաջին եկաւ պելճիքացի Ալֆոնս Շէփէրս, վերջակէտը հասնելով տասը ժամ 45 վայրկեանէն (ժամական 32 քիլոմէթր 279)։

* Իտալիոյ հեծելանիւի Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր հեծելանիւի մեծ մրցում մը որ երեք շաբաթէ ի վեր կը շարունակուէր։ Վերջին մրցումը կատարուեցաւ կիրակի օր, Միլանի մէջ։ Հեռաւորութիւնն էր 100 քիլոմէթր, ամբողջ վայր ու յետ։ Առաջին եկաւ ժողովրդական հեծելանուորդ եւ Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա, որ շատ դիւրութեամբ յաղթեց միւս իտալացի հեծելանուորդներուն։ Այսօր կը սկսի նաեւ, « Իտալիոյ շրջանը », որուն կը մասնակցին բացի Իտալացիներէ, Պելճիքացիներ, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Զուիցերիացիներ, Աւստրիացիներ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ ընդհանուր ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9.30ին, 51, rue Rivoli. Մասնակցութեամբ Մասնաճիւղերու բոլոր ներկայացուցիչներուն։

Օրակարգ.— 1. —Զեկոյց Գ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ: 2.— Ցարեկան ծաղուժտուութիւն Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան։

Ծանօթ. Հիւսէր ստացող մասնաճիւղերէն եւ անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 27ԻՆ, ՓԱՆԷԶ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» ԸՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 7, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, (Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԻՀՊԻԻԼԵԱՆի, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆի, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆի եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին։

45 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի նուագեն Գ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի նոր հեղինակութիւնները՝ Աւարայրի պատերազմը, Հայ ժողովրդական պարեր, Մեղեդիներ պարերգ։ Փայլերգ՝ Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի ՍԵՒՌԱ Օբերայի եւյլն.։

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԽՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 27ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

Ե Ր Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ դասական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն։

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Ցարօ Ստեփանեան)։
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արամ Պարթեւեան, Դ. Մ. Ալեմշահ)։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք։ (Ց)

Կը գտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՂԸ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ին

Salle Debussy (Maison Pleyel, 9 Rue Daru (Métro: Ternes)

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ.

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ **ՄԱՐԻ ՊՕՏՈՒԹԵԱՆ**

(Առաջին մրցանակ Վիեննայի Պետ. Երաժշտանոցէն)

ԿՈՒՏԱՅ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Յայտագրին մէջ՝ Շոպէնի, Պէթովէնի, Կալուբբի-Թալիսբինթրայի, Ցէպիւսիի, Ռախմանինովի եւ Բիւ-Մանճիակալլիի հեղինակութիւնները։

Տոմսերու գին.— 10, 15 եւ 20 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Կարդացէ՛ք Ողբացեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ 40 ֆրանք.— ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, 2 հատ. 30 ֆր.— ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ 13 ֆր.— ԲՈՂՈՔԸ ՆՈՐԱՌՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ՝ 15 ֆ.— ԿՐՕՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ՝ 15 ֆր.— ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ՝ 5.— ԱՒԳՈՒՍՏ ԲԵԲԷԼ՝ 5 ֆր.։

Ապսպրանքները՝ կանխիկ. Թղթատարի համար աւելցնել 100էն 10։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Հեռաձայն՝ Danton 88-65

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ **ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ**ի

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «Ա Ի Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ **8, Rue Danton, Paris (6).**

Métro: Odéon կամ St. Michel.

ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը։

Արուարձաններու Թատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատեններ։

Տոմսերու գիները.— 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ նուիրատուութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը։ Իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 1էն սկսեալ։

ՕՇՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի Նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վասմշապուհ եպսկ. հանդիսաւոր է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Ակզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյ կենսապահովութեան համար նեցուկ փափաքողներ կանխրկան դիմել վարչութեան։ 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ բենիկ կեսարացի Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լոնտոն կը բնակի։ Ցիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Քոլէճի հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ։

— Կը փնտռուի Պ. Հրանտ Աբրոնեանցեան, որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասի մէջ։ Իմացնել Aznavorian Frères. 5 rue de la Tour de Cassies. Bordeaux (Gironde).

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1916ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն՝ 1922 թուականին Պապլ գիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է. յիշեալը անկէ աւելի որբերու հետ փոխադրուած է Յորքա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachès Vartabediah, Blv. Pache 118, Bucareste Roumanie.

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊՈՒԱԳՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԶԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

345, Ave. d'Argenteuil, Bois Colombes

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

Տեսած եմ ինչպէս կը կտրեն սուտ վկային լեզուն... երբեմն թուղթերը կամ թուլամորթ կառավարութիւն մը քանի մը ոստիկան կը ղրկէ վարչութիւն մը հաստատելու համար. ընդհանրապէս ոստիկանները կամ բարբարոսներուն կողմը կ'անցնին եւ կամ յաւէտ կ'անյայտանան։

Այդ բարբարոս ցեղերուն կեանքին մէջ մոմը խոշոր դեր մը կը կատարէ։

Անոնց մոմը սովորական մոմ չէ, մասնաւոր ճարպով մը պատրաստուած է ան...

Երեք մոմեր դիր մատերուդ մէջ — տեղը. ձեռքդ երկու ափերուն մէջ ամփոփէ, յետոյ մոմերը վառէ. թող հեռանան հատերը, ոսկորին մատերուն հետ... կրնա՞ս երեւակայել...

Ու կամ գետինը ցանուած վառօդի խառն մէկ ծայրը մոմ մը դիր. մոմը թող վառի եւ բոցը հասնի աւազներուն կոյտի մը որուն մէջտեղը կեցած ես բոպիկ ոտքերով... կամ ածխուած դլխուդ վրայ մոմ մը վառէ մինչեւ որ ո՞ր մէկը նկարագրեմ... չեմ գիտեր թէ Դարան ստոյգ որ մէկը կ'առնէր ամէնէն աւելի, բայց գիտեմ թէ քանի մը հազար անձամբ փորձած է։

— Երբեմն այդ ատրճան չար էր այդ մարդը, հարցուց Թ. Ք. Լէքսմըն խնդալ.

— Գաղափար անգամ չունիս իր չարութեան մասին։

Ծածր աւարտած էին երբ ծառան Թ. Ք.ի բերաւ նամակ մը զոր իր գրասենեակէն ուղարկած էին.

Սիրելի Պ. Մէյխալթ,

Ի պատասխան ձեր հարցումին կրնամ ըսել որ աղջիկս Լոնտոն է. այս առտու իմացայ։ Դրամատունէս ըսին որ անիկա այս առաւօտ իր անձնական հաշիւէն կարեւոր գումար մը քաշեր է. բայց ուր գացած է եւ ինչ պիտի ընէ այդ գումարով, չեմ գիտեր. պէտք կա՞յ ըսելու որ չափազանց մտահոգ եմ եւ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ բացատրէք կացութիւնը.

Նամակը ստորագրած էր Ուիլեըմ Գարթօլէմիւ

— Եթէ քիչ մը խելք ունենայի գրամատունը կ'երթայի այս առտու եւ կը հանդիպէի իրեն, ըսաւ Թ. Ք. հիմա գործէս ալ պիտի հանեն զիս

— Կառա՞կ կ'ընես... հարցուց Լէքսմըն.

— Թերեւս, բայց ոստիկանապետը շատ ալ գոհ չէ ինձմէ վերջերս... խորունկ չունէի, ինկապէս այս գործին մէջ քիթս խոթելու, եւ Բամնիս վիրաւորելու խնդիր չէր սակայն ի՞նչ տեսակէտ ունիս մոմերուն մասին, չարի...

— Ոչ եւ է տեսակէտ չունիմ. մոմերը ցոյց կուտան որ կատարուածը ոչ սովորական ոճիր մըն է... չեմ պնդեր ի հարկէ, բայց անոնց ներկայութիւնը կը բացատրէ ոճիրին բնոյթը։

Թ. Ք. այդքանով պիտի գոհանար առայժմ։

Իրաւ է որ ինք պարտականութիւն չունէր այս ոճիրով զբաղելու, առ — կայն իր պաշտօնին մաս կը կազմէր Լէյտի Գարթօլէմիւին վերադարձնելու քթախոտի տուփը զոր գտած էր Դարայի գրամարկղին մէջ. Յոյնին թուղթերուն մէջ կային կարգ մը նամակներ որոնք կը բացատրէին անոր կատարած դերը։ Դարան սովորական խարդախ մը չըլլալով հանդերձ, ոչ միայն Լէյտիին տուփը վար դրած էր այլ նաեւ շատ մը ուրիշ առարկաներ որոնք երեւան հանուած էին. երեւութապէս իր նպատակն էր աղդեցութիւն ձեռք բերել այն շրջանակներէն որոնք օգտակար կրնային ըլլալ իր ծրագիրներուն գործադրութեան համար։

Դիտողութիւնը կատարուեցաւ օգնական ոստիկանապետին ներկայութեան. որ եւ է ապացոյց չի գտնուեցաւ եւ դատաւորը յայտնեց որ « ո — ճիրը կատարուած է անծանօթի մը կամ անծանօթներու ձեռքով »։

Այդ շաբթուն Թ. Ք. շատ զբաղած էր եւ կ'աշխատէր նոր հետքեր եւ փաստեր ճարել։ Նամակ մը ստացեր էր Լէքսմընէն որուն մէջ հեղինակը կը յայտնէր թէ ամերիկեան ամսագրի մը աշխատակից նշանակուած ըլլալով Նիւ Եորք պիտի մեկնէր։

Թ. Ք. շարունակեց իր աշխատանքները եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ բնդհանուր ոստիկանապետին եւ դատական նախարարին հետ։

— Այո, աղջիկս լաւ առի, ըսաւ նախարարը. իրաւ կ'ըսեմ շատ դժուարին կացութեան մատնեց զիս, չեմ գիտեր թէ ինչպէս բայց վստահ եղիր որ կացութիւնս լաւ չէ...

— Կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ իր նամակը կամ հեռագիրը...

— Անկարելի է. խնդրած է որ գաղտնի պահեմ իր գրութիւնը... կրնօքս գրեցի եւ ըսի որ եկ գայ... վիճակս իսկապէս ծանր է...

— Կրնայի՞ք ըսել թէ ինչ հասցէով պատասխանեցիք իրեն...

— Ոչ մէկ հասցէի, այսինքն միայն հեռագիր մը ստացայ այս առտու եւ հասցէ չկար..

— Այդպէս ուրեմն...

Նոյն օր կէս օրէն վերջ Թ. Ք. իր քարտուղարին տուաւ հետեւեալ հրահանգը.

— Վաղ առտուան եւ իրիկուան թերթերուն « կը փնտռուին»ները հաւաքէ եւ ինծի բեր։

Երբ յաջորդ իրիկունը ժամը 9ին Թ. Ք. գրասենեակը հասաւ քարտուղարը պատրաստած էր աղդերը։ Թ. Ք. աչքէ անցուց զանոնք եւ գտաւ իր փնտռածը.

« Գ. Մ. — Դժուար կացութեան մատնեցիր զիս — Անմտութիւն — ըրած ազդեցութեամբ մօրդ ուղղուած ծրարը զոր կը սենեակը տարի — չեմ հասկնար թէ ինչու կ'ուզես որ չարաթական որ ժամկոչդ երթամ եւ ծառաները ճամբեմ — թէեւ բռնծիր պէտ ըրի — մանրամասն բացատրութիւն կ'ուզեմ — չափը անցաւ. Հայրիկդ

— Հիմա գործի սկսինք, ըսաւ Թ. Ք. խանդավառութեամբ

(Շար.

ԾԱԽՈՒԻ Է

ՍԱԽՈՒԻ է կաճառործարան մը արդիական մեքենաներով օժտուած։ Մասնագիտական նոր սարքաւորումներ։ Դիմել՝ 4 rue François Bazin, (Angle rue des Dominicaines).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame. PARIS (13e)

ՍՐԱՀԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՄԱՅԻՍ
MERCREDI
16 Mai
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2497

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՆ ԱԼ...

— oo —

Բոլորս ափ ի բերան մնացինք, կարդալով Թէհրանէն հաղորդուած լուրը՝ հայկական դպրոցներու փակման մասին:

Որոշ վերապահութիւններ ունենալով հանդերձ, կարելի չէ ծածկել տրուած լուրերուն ծանրակշիռ հանգամանքը:

Ըսենք, անմիջապէս, թէ տագնապը նոր չէ. եւ երբեք՝ յատկապէս հայ հասարակութեան դէմ ուղղուած:

Ինչպէս արեւելեան ուրիշ երկիրներ, Պարսկաստանն ալ բռնած է թունդ ազգայնական քաղաքականութեան մը ճամբան: Ան ալ կը ձգտի տէր տիրական դառնալ իր ճակատագրին եւ միաձոյլ ամբողջութեան մը վերածել ժողովուրդը:

Այս ճամբուն վրայ, ներշնչման աղբիւր մը դարձաւ մանաւանդ Մ. Քէմալի Թուրքիան:

Ինչո՞վ պակաս էր դարաւոր Իրանը, դառնալու համար իսկապէս ազգային, անկախ եւ արդիական պետութիւն մը:

Եւ Ռիզա շահն ու իր խորհրդականները ձեռնարկեցին վերակազմութեան.

Մէջտեղ դրուեցան շարք մը ծրագիրներ, պետական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքի վերանորոգման համար:

Վ. Իրանեան, մեր ողբացեալ Թղթակիցը, ի՜նչքան խանդավառութեամբ կը նկարագրէր այդ ծրագիրներն ու անոնց բարիքները, բարեկամ երկրի զարգացման եւ զօրացման համար:

Ամբողջ Իրանի մէջ, թերեւս չկար ազգ մը որ այնքան ուրախանար այդ բարենորոգումներուն համար, որքան հայ ժողովուրդը, իբրեւ բարեկամ եւ դրկից, եւ յաճախ բախտակից:

Մանաւանդ որ, այդ վերանորոգման, արդիացման աշխատանքին մէջ, այս ժողովուրդին զաւակներն ալ ունեցած են գնահատելի դեր: Ոչ միայն պարսիկ առաջնորդ դասը, այլ եւ Իրանի բուն վարիչները մինչեւ այսօր երախտագիտութեամբ կը յիշեն Եփրեմի կատարած աշխատանքը:

Միւս կողմէ, Իրանի հայկական փոքրամասնութիւնը դարերէ ի վեր առաջին տեղը բռնած է ոչ միայն իր հաւատարմութեամբ եւ անձնուիրութեամբ, այլ եւ իբրեւ տնտեսական ազդակ:

Այսօր իսկ, երբ Իրանը ձեռնարկած է բազմաթիւ հանրօգուտ շինութեանց, գործարաններու, խճուղիներու եւ երկաթուղիներու կառուցման, աչքի կը զարնէ հայկական ձեռներէցութիւնը, հակառակ անսովոր տագնապին:

Արդ, Պարսկաստանի վերանորոգման ծրագիրներուն մաս կը կազմէ նաեւ հանրային կրթութեան ազգայնացումը:

Պարսկաստան ունի 1,469,900 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն: Բնակչութիւնը՝ 8–10 միլիոն: Առաջին թիւը աւելի կը մօտենայ իրականութեան: Ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ իւրաքանչիւր քառ. քիլոմէթրին կ՚իյնայ վեց մարդ:

Այս բնակչութեան հինգ միլիոնը կը կազմեն բուն Պարսիկները, դաւանանքով եւ լեզուով: Ետոյ կուգան մէկուկէս միլիոն Թուրք–Թաթարներ, որոնք խառնիճաղանճ թուրքերէն մը կը խօսին եւ որոնց ազդեցութիւնը ամէնէն աւելի զգալի է Ատրպատականի նահանգին մէջ: Կան 600,000 Քիւրտեր, 200,000 Արաբներ, 100,000 Թիւրքմէններ (Թրքախօս), 50,000 արեւապաշտներ (պարսկախօս), 70–80,000 Հայեր, 40,000 Ասորիներ եւ Քաղդէացիներ, 30,000 Հրեաներ, եւ 393,000 ալ զանազան ազգէ:

Նոր Իրանը խտրութիւն չդնելով հանդերձ այս բազմազգի ժողովուրդներուն միջեւ, անբնական կը գտնէ այս կացութիւնը: Հետեւաբար որոշած է իր լեզուն եւ մշակոյթը պարտադրել բոլորին, ստեղծել միատարր զանգուած մը:

Այս չի նշանակեր թէ նորազարթ Իրանը կ՚ուզէ ձուլել բոլոր ոչ–Պարսիկ ցեղերն ու ժողովուրդները: Կրթական ծրագրին նպատակն է՝ միօրինակութեան վերածել հանրային կրթութիւնը: Մանաւանդ որ, ոչ–Պարսիկներու ամէնէն հոծ զանգուածները, մասնաւորապէս Թուրք–Թաթարները (1,500,000) ունին տարբեր ձգտումներ, գտնուելով Թուրք–Թաթարական մշակոյթի անմիջական ազդեցութեան եւ ներշնչման տակ:

Ծրագիրը պարտաւորիչ էր նաեւ հայ հասարակութեան համար: Դեռ 1930էն, պահանջուեցաւ անոր գործադրութիւնը: Ազգ. Մարմիններ, Առաջնորդարան կամ Հոգաբարձութիւն իրար անցան, դիմումներ կատարուեցան մինչեւ արքունիք, եւ կարելի եղաւ յետաձգումներ ստանալ:

Միեւնոյն ատեն, ազգ. իշխանութիւնները ընդառաջ գացին նոր պահանջներուն, աւելցնելով պարսկերէն դասերը եւ անմիջապէս գործադրելով զանազան հրահանգներ:

Անցեալ տարի, կառավարութիւնը նորէն յիշեցուց կրթական ծրագրին ամբողջական գործադրութիւնը, յիշեցնելով որ միւս ժողովուրդները եւ օտարները համակերպած են:

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, այս տարուան սկիզբը գոյացաւ համաձայնութիւն մը, որ կը տրամադրէր.—

1. Հայկական դպրոցներու մէջ դասերու ընդհ. թիւը պիտի ըլլայ 36 ժամ: —2. Ա. եւ Բ. դասարաններու մէջ 18 ժամ պարսկերէն, 18 ժամ հայերէն,—3. Գ. դասարանի մէջ 19 ժամ պարսկերէն, 17 ժ. հայերէն,—4. Դ. – Զ. դասարաններու մէջ 23 ժամ պարսկերէն, 13 ժ. հայերէն:

Ուրիշ խօսքով, շաբաթական 93 դաս հայերէն, 123 դաս պարսկերէն:

Այս համաձայնութիւնը գործադրելի էր վեց տարուան համար:

Եւ ահա չարագուշակ լուրը,— Կրթական նախարարութիւնը պահանջած է բոլոր առարկաները աւանդել պարսկերէն, շաբաթական միայն 12 ժ. պահելով հայերէնի եւ կրօնի դասին համար:

Այնքան դառն է այս անակնկալը, որ դեռ չենք ուզեր հաւատալ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԻՋՈՒԻԼ

»»»··«««

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է, Այնթապի կուսակալին ծանօթ այցելութեան առթիւ.—

Այնթապի կուսակալին Աղեքսանտրէթ եւ Անտիոք ճամբորդութեան առթիւ տարածայնուած լուրերուն վրայ, Նորին Վսեմութիւն մարզպան Կոմս տը Մարթէլ կը յայտնէ թէ կուսակալին այցելութիւնը հետեւանք է 1929ին ընդունուած սահմանային պայմանագրի մը. ուրեմն իրականին մէջ այս այցելութիւնը անսովոր ոչինչ ունի:

Անսովոր ցոյցերը որ յառաջ եկան այս առթիւ եւ մեկնութիւնները զորս այդ ցոյցերը յառաջ բերին, կը թուին ըլլալ սուտ լուրերու արշաւ մը, որոնց քմահաճ բնոյթը պարզուեցաւ մարզպանութեան վերջերս հրատարակած մէկ զեկոյցով: Եթէ անցորդ թուրք պաշտօնատարը այն տպաւորութիւնը թողուց թէ՝ համոզուած է թէ Անտիոքի Թուրքերուն կողմէ եղած ցոյցերը, Մարզպանութիւնը ապահով է թէ այդ զգացումը համապատասխան չէ Էնգիւրիի կառավարութեան քաղաքականութեան, որ ուշադիր է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ զարգացող բարեկամութեան մասին:

Մարզպանը այս առթիւ կը հաւաստէ թէ ոչ մէկ բանակցութիւն տեղի ունեցած չէ ու չի կրնար ունենալ Թուրք կառավարութեան հետ Աղեքսանտրէթի սանճաքի սահմանային բարեփոխութիւններու մասին, որոնք գծուած են 3 մայիս 1930ին: Այդպիսի բանակցութիւններ պիտի հակառակ ըլլային ոչ միայն ֆրանսական քաղաքականութեան, այլեւ հոգատարութեան:

Մարզպանը ազգաբնակչութիւնը կը զգուշացնէ ականջ չկախել դրգռիչ տարբերու զանազան յուզումնաբեր տարածայնութիւններուն: Այս կարգի տարածայնութեանց կը վերաբերին այն լուրերը, ըստ որոնց մարզպանը Ֆրանսայէն վերադարձին Էնգիւրի գացած կամ Հալէպ Փաշայի մէջ տեսակցած է թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչին հետ, բան մը որ հակառակ է ճշմարտութեան:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՐՐՈՐԴ ՅՈՐԴՈՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

»»»··«««

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ՝ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետ Պ. Տումէրկ երրորդ անգամ ըլլալով ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի գիշեր, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ճառը խօսուեցաւ ժամը 8ին, ձայնարձակի առջեւ, անմիջապէս արձանագրուեցաւ ձայնագրի վրայ, նորէն տարածուեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ժամը 8·30ին: Իսկ գիշերը ուշ ատեն երրորդ անգամ հնչեց մասնաւոր կայանէ մը, Ֆրանսայի գաղթավայրերուն եւ օտար երկիրներու համար:

Վարչապետը նախ ծանրացաւ այն քաղաքական զինադուլին վրայ որ իշխանութեան գլուխ բերաւ զինքը եւ ցաւ յայտնեց թէ կուսակցութիւնները թէեւ փափկութեամբ կը վարուին իրարու հանդէպ, ցուցնելով իր աչքը իրենց վրայ է, բայց նորէն իրար կ՚ուտեն իր կռնակէն: Եւ յորդորեց որ ժողովուրդը զգաստութեան հրաւիրէ զանոնք:

Ետոյ պարզեց երեք ամսուան ընթացքին կատարուած գործերը: Ըսաւ թէ Սթավիսքիի գործին առթիւ ամբաստանուած 28 անձերէն 19ը բանտարկուած են եւ թէ բարենորոգումներ կը կատարուին դատական գրութեան մէջ: Դառնալով ելմտական վերակազմութեան, յայտնեց թէ պիտի կրճատուին նկատուած տուրքերը, պիտի խափանուին խարդախութիւնները եւ պիտի կանոնաւորուի տուրքերու գանձումը: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, նաեւ, հագուստներու վիճակը բարելաւելու համար, քանի որ հրապարակի գործերը յաճախ չեն համապատասխաներ արտադրութեան ծախքերուն:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին, Պ. Տումէրկ անգամ մը եւս շեշտեց թէ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ՚ուզէ եւ առանց ուրիշ ոչ ոքի սպառնալու: Բայց գիտել տուաւ.—«Այն զէնքերը որ թաղուած են յետոյ տարիէն պակաս ժամանակի մը մէջ մղուած երկու պատերազմներու գոհերը, բոլորն ալ կը գտնուին հիւսիսային եւ հիւսիսային արեւելեան սահմաններուն վրայ: Անոնք ցոյց կուտան թէ Ֆրանսա անհրաժեշտօրէն պէտք ունի ապահովութեան լուրջ եւ արդիւնաւոր երաշխաւորութեանց: Մենք գիտենք եւ ամէնքն ալ գիտեն թէ մինչ մենք կը կրճատենք մեր զինուորական ուժերը, ուրիշները բացէ ի բաց կամ գաղտնապէս կ՚աւելցնեն իրենց զինուորներն ու սպառազինութիւնները, բռնաբարելով հաշտութեան դաշնագիրները:

ԶԱՌԻԹԱՓԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴԸ ԻՋԵՐ ԷԻՆՔ...

Ուշադրաւ էր ճառին վերջաւորը.

— Մենք կը բարձրանանք զառիթափն ի վեր, թերեւս չափազանց դանդաղօրէն, բայց, շատ արագօրէն եւ մինչեւ զառիթափէն անդունդն իջնելէ յետոյ, բնական է որ չենք կրնար շատ արագ բարձրանալ: Աղաւաղաւոր այսօր աւելի կարգ–կանոն կայ մեր տան մէջ, քան երբեմն: Կառավարութիւնը կը ջանայ— եւ մասամբ յաջողած է — իր բուն տեղը դնել ամէն բան: Կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացնէ հարկային բարենորոգման ծրագիր մը, ի միջի այլոց կրճատելով եկամուտի տուրքի կարգ մը աստիճաններ որոնք իրապէս շատ ծանր են:

Պ. Տումէրկ վերջացուց սովորական յորդորներն ուղղելով եւ յիշեցնելով պետական պաշտօնեաներուն ինչպէս եւ նախկին ռազմիկներուն թէ պարտադրուած զոհողութիւնները վերջ պիտի գտնեն, երբ ելմտացոյցը հաւասարակշռութիւն ցուցնէ, ինչպէս եղաւ Անգլիոյ մէջ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

«Էլ Ահրամ»ի 5 մայիսի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Ծայրանի հայ համայնավար Զատիկ Տատուրեան տեսնելով որ այլեւս Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ իրեն գործունէութեան ասպարէզ չկայ, կարգ մը ընկերներու հետ Պաղեստին կ՚անցնի: Սակայն հոն ալ չի յաջողիր: Իր առաջին շարժումին իսկ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Պաղեստինեան ոստիկանութեան եւ ձերբակալուեցաւ: Անոր քով կը գտնեն 5000 համայնավարական թռուցիկներ, գրամեքենայ մը, 5 կարմիր դրօշակ եւ 15 համայնավար վարիչներու նկարներ: Տատուրեանի հետ միասին ձերբակալուած են նաեւ ուրիշ քանի մը հայ համայնավարներ, որոնք, Թէլ Ավիվ գացած էին, համայնավարական համագումարի մը մասնակցելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ, ՏԱՎՈՒԼ–ԶՈՒՌՆԱ, ԿԻՒԼԷՇ ԵՒ... ՆԵՐԳԱՂԹ

Վստահ եմ, խորագիրը հազիւ կարդացած, պիտի կատղին «Հայաստան սիրողները»: Ու պիտի բացագանչեն.

— Տակաւին չհամոզուեցա՞ք թէ Դաշնակները թշնամի են Խ. Հայաստանի: Տեսէք, Ներգաղթն անգամ կը ծաղրեն...

Ներեցէք, «բարեկամներ», բայց մի՛ մեղադրէք »:

Վերը նշանակուած բառերը նոյնութեամբ արտատպեցի հանդէսի մը յայտարարութենէն, որ հրատարակուած է Փարիզի Ռամկավար օրկանին մէջ:

Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ.—

1. Յառաջիկայ յունիս 3ին «աննախընթաց» (իսկապէ՞ս) դաշտահանդէս մը սարքուած է Ներգաղթի Ֆոնտի Սէնթ Անթուանի յանձնախումբին կողմէ:

2. Դաշտահանդէսին մէջ, «մեծ պատրաստութեամբ» պիտի ներկայացուի «Նասրէտտին Հօճա»ն, որ կը նշանակէ «անվերջ ծիծաղ»:

3. Յայտագիրը կը պարունակէ նաեւ «տավուլ – զուռնա», «կիւլէշ» եւայլն:

Լուրին վաւերականութեան համոզուելէ յետոյ, երբ հետ «կեցցէ՛» չէ՞ք արձակեր, յատկապէս եւ բարձրաձայն:

Առաջին «կեցցէ»ն Նասրէտտինի Հօճային համար, որ պիտի դիւրացնէ Ներգաղթի հանգանակութիւնը: (Թէեւ չար բերաններ կ՚ըսեն թէ մեր գիտցած Հօճան չէ այս, այլ «Անթանտ վարժապետ»ը:

Երկրորդը «տավուլ զուռնա»յին համար, որ ամէնէն «զգայացունց» միջոցն է դրամ հաւաքելու:

Իսկ երրորդը՝ «կիւլէշ»ին համար, որ կրնայ մղում տալ հանգանակութեան, մանաւանդ երբ իրարու յաջորդեն թրքավարի ձայնարկութիւններ.

— Հայդէ՛ ծօ, ետմբուխ մը տաճա, սոլ Թարաֆին... Ա՛յ կիւզէլիմ կիւ–լէշ....

Պէտք ըսէք թէ ի՞նչ յանցանք ունի Ներգաղթի յանձնախումբը, երբ ժողովուրդը այսպիսի բաներ կը պահանջէ, զուարճանալու եւ գինովնալու համար:

Իրաւունք ունիք:

Սէնթ Անթուանէն առաջ կայ Փարիզը:

«Հին Աստուածներ», կամ «Զոյգ ոգին» ներկայացուցէք, հարիւր մարդ չի գար: Բայց «Նասրէտտին Հօճա»ն կամ «Աշըգի պաշի Թօսուն աղան» պոչ կապել կուտան առնուազն հազար «թատերասէր»ներու: Մանաւանդ եթէ ներկայացուի թուրքերէն:

Եթէ Մոսիէ Սավանի կամ Ռընէ Մայէյի սրահները լեցուն ունենային, ինչե՞ր պիտի պատմէին:

Սէնթ Անթուանը կրնայ ըսել,— Ես գիւղ եմ, Փարիզը քաղաք: Օրինակը դուք տուիք, ինչո՞ւ կը մեղադրէք:

Ուրեմն, անգամ մը եւս աղաղակեցէք, յատկապէս եւ բարձրաձայն.

— Կեցցէ՛ն «Նասրէտտին Հօճան», «Տավուլ – զուռնան» եւ «կիւլէշ»ը, որ ձեռք ձեռքի տուած, պիտի լեցնեն Ներգաղթի ֆոնտին սնտուկը, որպէսզի թշուառները շինուին Հայաստանի մէջ:

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս «տավուլ – զուռնա»ն աւելի հարազատ է քան Հօկի «պոռոտ»ն եւ «կիւլէշ»ը աւելի անվնաս քան «միացեալ ճակատ»ին երկսեռ զոհեմարտը:

Վ.Ա.Հ.

Խորհրդարանին վերաբացումը

—··—

Պ. Տումէրկ իր ճառը խօսեցաւ, յատկապէս նկատի ունենալով որ յաջորդ օրը պիտի վերաբացուի խորհրդարանը:

Այդ բացումը տեղի ունեցաւ երէկ: Սեղանի վրայ դրուած են բազմաթիւ հարցեր եւ 33 հարցապնդումներ՝ կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Անշուշտ փոթորկալից ուստարաններ պիտի պարզուին, այդ հարցապնդումներուն առթիւ: Բայց կառավարութիւնը վստահ է իր ուժին վրայ, առնուազն վեց ամսուան համար:

Դահլիճը որոշած է առ այժմ որ եւ է վիճաբանութիւն չընդունիլ իր ներքին քաղաքականութեան մասին, եւ միայն ձեւական վիճաբանութիւն մը լսել արտաքին քաղաքականութեան մասին, հաւանաբար մայիս 25ին, քանի որ 29ին պիտի գումարուի զինաթափութեան ժողովը: Այնպէս որ, խորհրդարանին ներկայ նստաշրջանը պատմական պիտի մնայ Գ. Հանրապետութեան համար: Պ. Տումէրկ ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ երկու գլխաւոր պատճառներով: Առաջին՝ արմատական ընկերվարականներու համագումարը վստահութիւն յայտնեց Պ. Էրրիոյի եւ ուրիշ արմատական նախարարներու, ուժ տալու համար կառավարութեան: Երկրորդ, երեսփոխաններէն շատերը կը վախնան նոր ընտրութիւններէ, եւ պիտի համակերպին Տումէրկի քաղաքականութեան, որ պէտք է ըլլայ երեսփ. ժողովը չլուծուի:

Մուսոլինին նորէն կը յիշեցնէ Ասիան եւ Ափրիկէն

ԻԲՐԵՒ ԱՍՊԱՐԷԶ ԻՏԱԼԻՈՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

»»»··«««

Պ. Մուսոլինի ունկնդրութեան ընդունելով անգլիացի թղթակից մը, նորէն յիշեցուց թէ Իտալիոյ պատմական առաքելութեան ասպարէզները կը կազմեն Ասիան եւ Ափրիկէն: Ասոր համար ալ, Իտալիան անհրաժեշտ կը գտնէ զօրաւոր տորմիղ մը: «Իտալական նահանգներու գլխաւոր քաղաքներէն երեքը ծովեզերեայ են: Հռոմն ալ ծովուն մօտ է»:

Խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման մասին, Պ. Մուսոլինի ըսաւ թէ այդ գործին պէտք է ձեռնարկել զինաթափութեան խորհրդաժողովէն յետոյ, որովհետեւ եթէ ան ձախողի, այլեւս աւելորդ է որ եւ է բարենորոգում: Կը բաւէ արձանագրել Ազգերու Դաշնակցութեան մահը: Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ գաղթային անմիջերուն, Ասիան եւ Ափրիկէն են Իտալիոյ պատմական նպատակակէտները.— «Թող ոչ ոք սխալ հասկնայ մեր գործին իմաստը: Մենք մտքէ չենք անցըներ որ եւ է հողային գրաւում: Մեր նպատակն է բնական ծաւալում մը, որուն շնորհիւ կարենանք գործակցութիւն մը հաստատել Ափրիկէի եւ Մօտ. Արեւելքի հետ: Մենք կ՚ուզենք օգտագործել այդ երկու երկրամասերուն, մանաւանդ Ափրիկէի անհաշուելի հարստութիւնները, զանոնք աւելի սերտօրէն կապելու համար քաղաքակիրթ աշխարհին հետ: Իտալիա ի վիճակի է կատարելու այդ գործը»:

Պատմական քաղաք մը ջուրերու տակ

Օրուսաղէմէն կը հեռագրեն մայիս 14 թուականով.— Տիբերիա քաղաքը, որ կը գտնուի համանուն լճին վրայ, գրեթէ ամբողջութեամբ կործանեցաւ այսօր, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու: Ամբողջ փողոցներ ող–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԽՈՇՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ՄԸ ԽԱԽՈՒՏ ՀԻՄԵՐԸ

Թուրքիոյ ճարտարարուեստական ծրագրին (հնգամեակ) գործադրութիւնը դժուարացնող պարագաներէն մին ալ ճարտարարուեստական դաստիարակութեան կամ փորձառութեան պակասն է։

Հնգամեակին հետ, սեղանին վրայ կուգայ եւ այս խնդիրը։ Այսինքն՝ երկրին մէջ ճարտարարուեստը յառաջացնելու համար անհրաժեշտ պահանջ մը կը դառնայ հասցնել,

Ա. Արհեստագէտ պետեր,

Բ. Վարպետներ,

Գ. Բանուորներ։

Աւելորդ է ըսել թէ այս երեք տեսակէն ալ բաւարար չափով մարդ չկայ Թուրքիոյ մէջ։ Կան, անշուշտ, կարգ մը երկրաչափներ, մեքենագէտներ, եւ քուլթաններ։ ‹Թեքոյ› վերջին տարիներու ճարտարարուեստական համեստ կեանքը շատ բնականօրէն հասցուց զանազան տեսակի բանուորներ։ Եւ սակայն, այժմու ճարտարարուեստի մէջ, արհեստագէտէն մինչեւ հասարակ բանուորը իր մասնագիտութիւնը ունի։ Թուրքիոյ մէջ, դարեր շարունակ, մարդիկ վարժուեր են համեստ ու մրոտ անկիւն մը քաշուիլ, եւ, բնատուր ուշիմութեամբ, սա կամ նա ձեւի մը գիտակցութիւն մը կամ տարրը մը պատրաստել։ Հիմա, սակայն, երբ արհեստագիտութիւնը այնքան յառաջացած ու բարդացած է, ամէն մէկ բանուոր իր տեղն ունի։

Ծանօթ է որ Թուրքիա առաւելապէս զուրկ է արհեստագէտ վարիչներէ։ Իրենց կամուրջներն անգամ եւրոպացի երկրաչափներու վերին հսկողութեամբը կը կառուցուին։ Մօտելով երկաթի ճարտարարուեստի մասին, կը յիշեցնէի թէ Էնկիւրի ինք եւս կը խոստովանի արհեստագէտի (թէքնիսիէն) պակասը։ Նոյնը բոլոր ճիւղերուն մէջ։ Այս ուղղութեամբ բաւարար չափով վարիչ արհեստագէտներ պատրաստելու համար առիպուած է ոչ միայն երկար ատեն սպասել որպէսզի Եւրոպայի մէջ ուսանողութիւն մը հասնի, այլ եւ բաւական դրամ յատկացնել այդ գործին համար։

Նոյնքան կարեւոր խնդիր մըն է փոխադրութեան միջոցներու դիւրացումն ու աժանութիւնը։ Ճարտարարուեստի արտադրած նիւթերուն երկրին մէկ մասէն միւսը փոխադրել կարելի եղածին չափ աժան ու կարելի եղածին չափ դիւրին։

Թուրքիան, հակառակ իր շինած նոր երկաթուղիներուն, դեռ չունի բաւարար չափով գիծ՝ երկրին բոլոր կողմերը հասցնելու համար այս կամ այն քաղաքին մէջ շինուած ապրանքը։ Ճիշդ է որ դուրսէն գալիք ապրանքը եւս նոյն դժուարութիւնն ունի իր առջեւ։ Նկատի պէտք է ունենալ, սակայն, որ Էնկիւրի իր հնգամեայ ծրագրին տուած է առաւելապէս պետական հանգամանք, իսկ պետական ձեռնարկութեամբ յառաջ եկած ճարտարարուեստական ապրանքները պէտք է փոխադրուին պետական միջոցներով — երկաթուղագիծ՝ հոն ուր կայ։ Իսկ դուրսէն բերուած ապրանք մը կրնայ աւելի արագ միջոց մը ապահովել։ Թարմ է, յիշողութիւններու մէջ, ինքնաշարժերու մրցման մասին յարուցուած աղմուկը։

Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքի ատեն, փոխադրութեան միջոցներու աժանացման խնդիրը դրուած էր սեղանի վրայ։ Որոշուեցաւ նոյն իսկ զեղչել գիները, բայց, այդ որոշումը մնաց թուղթի վրայ։ Տան հաշիւ շուկային չյարմարեցաւ.

Թուրքիոյ տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովը այդ առթիւ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկած էր քանի մը տարիներ առաջ.—

«Մեր ճարտարարուեստական գործունէութեան զարգացման համար՝ շատ մեծ է արագ փոխադրութեան կարեւորութիւնը։ Այս պարագան բաւական նկատի առնուած է այն ատեն, երբ ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը կը պատրաստուէր։ Բայց, օրէնքին այդ տրամադրութիւնը մինչեւ այսօր չգործադրուեցաւ։ Տնտեսապէս չափազանց օգտակար բան պիտի ըլլայ, եթէ Հանրապետական կառավարութիւնը այս խնդրով զբաղի. Մանաւանդ երբ նոր գործարանները երկրին ներսը պիտի հիմնուին, փոխադրութեանց միջոցներու աժանացումը չափազանց մեծ կարեւորութիւն ունի, եւն.»։

Արդ, Թուրքիան ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ այդ աչառ կարեւոր պահանջին ընթացք տալու։ Կը տարակուսինք։ Որովհետեւ առերկա ուղղակի կապուած է իր պիւտճէին հետ։ Իսկ մենք գիտենք թէ այդ պիւտճէն ինչքան նեղ է ու բեռնաւոր օր օրի աճեցող պատերազմական ծախքերով։

Բաղդատելով եւրոպական ճարտարարուեստին հետ, Թուրքիա ունի ուրիշ դրկանքներ։ Այսպէս՝

Ա. Եւրոպական ճարտարարուեստի տուները աժան վարձով կ'աշխատին։

Բ. Ունենալով բարձր արհեստագէտներ, ի վիճակի են, անշուշտ, աւելի բարձր որակով ապրանք արտադրելու։

Գ. Իրենց հրապարակին վրայ իսկ կրնան իրենց ուզած տեսն հայթայթել հում նիւթ։ Անոնք կրնան նաեւ հում նիւթի հսկայ պահեստ մը ունենալ։

Դ. Տեղական սպառումը ընդարձակ է։ Ունին նաեւ դուրսի շուկայ։ Որով համեմատաբար շատ կ'աշխատին եւ աժանի ապրանք կ'ըլլայ իրենց։

Թուրքիա անկարող է, առ այժմ, որակով հաւասարելու։

Անկարող է, նաեւ, դուրսի շուկայ ապահովելու։ Իր միակ ձգտումն է տեղական պահանջը բաւարարել։

Գալով վարկի խնդրին, հոս կրկին պէտք է նկատի ունենալ անհատական ու պետական հանգամանքները։ Թուրքիոյ մէջ՝ չգիտենք թէ՝ ինչպէս պիտի ճշդուին այդ երկու տեսակ ճարտարարուեստներուն յարաբերութիւնները։ Թէ անձնական գործարաններ կան,— օրինակ, հիւսուածեղէնի կամ կերպասեղէնի,— եւ թէ պետական պիտի ըլլայ։ Այս երկուքը մրցակից են իրարու։ Երկուքն ալ ազգային են, անշուշտ, քանի որ երկուքն ալ տեղական են։ Երբ դեռ հնգամեակը չկար, Էնկիւրի նախատեսած էր, իր քաջալերանքի օրէնքով, օգնել կամ վարկ հայթայթել անհատական ճարտարարուեստին։ Հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ օգնութեան ձեւը։ Պիտի «քաջալերե՞ն»։

Համաձայն տրուած տեղեկութիւններուն, Թուրքիա չօշափելի դրամագլուխ չունի հնգամեակին համար։ Դուրսէն տրուած օժանդակութիւնը մեքենայ ու կազմած է։ Կը մնայ, ուրեմն, ներքին սեղանաւորական վարկը։ Այսինքն՝ պետական դրամատուններու կողմէ վարկ պետական ճարտարարուեստական հաստատութեանց։ Առիկա շատ բնական է ու հասկնալի։

Հարց է, սակայն, թէ սեղանաւորական հաստատութիւնները ի վիճակի՞ են ընելու այդ բանը։

Վարկը որ եւ է տնտեսական ձեռնարկի, բայց մանաւանդ ճարտարարուեստի մէջ այնքան կենսական է, որքան հացն ու ջուրը մարդ անհատին համար։

Թուրքիոյ մէջ այդքան կենսական «սնունդ» մը ի՞նչ չափով կը տրուի, կամ կրնայ տրուիլ։

Քէմալի երկրին մէջ, հողագործներուն վարկ կուտայ երկրագործական դրամատունը։ Տեղական եւ օտար առեւտրական դրամատունները՝ առեւտրականներուն։ «Էմնիէթ Սանտըղը», «Էմլաք վէ Էյթամ պանքասը» անոնց որոնք աւանդ թողլով որ եւ է գումար կ'ուզեն առնել։ Բայց, Թուրքիոյ մէջ չկայ հաստատութիւն մը որ վարկ յատկացնէ առանձնապէս ճարտարարուեստին։ Թուրքիոյ նորագոյն ճարտարարուեստը չօշափելի վարկ չգտաւ նաեւ «Սանայի վէ Մաատէն պանքասը»ին։ Ան հազիւ 500,000 ոսկիի չափ անարժէք գումար մը յատկացուց այդ գործին՝ վերջին տարիներու ընթացքին։ Եւ սակայն, հազիւ վարկ տալու սկսեր էր, երբ զայն վերածեցին ուրիշ ձեւի մը,— «Սանայի Քրէտի պանքասը»ի։ Հակառակ իր այս անունին, ան հնարաւորութիւն չունի «քրէտի» պահանջը բաւարարելու։ Այս իրողութիւնը հաստատեց Տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովն ալ։

Այս պայմաններուն մէջ, Էնկիւրի ի՞նչպէս պիտի կարենայ ապահովել իր նոր բանալիք գործարաններուն գոյութիւնը։ Ոսկիի հանքերը դեռ ենթադրութիւն են, պետական պիւտճէն՝ երերուն ու միշտ բացով, դուրսի մրցակցութիւնը անողոք ու յարաճուն, հում նիւթի, աշխատանքի, փոխադրութեան հազար դժուարութիւններ, անփորձութիւն եւ հետզհետէ աւելի աննպաստ հանգամանք ստացող տնտեսական վիճակ մը։

Ռուսիոյ հնգամեակը ոչ միայն անհամեմատօրէն նպաստաւոր ազդակներ ունէր, այլ եւ կը ձգտէր ուրիշ նպատակի մը։

160 միլիոն ժողովուրդ պարտադրուած էր նուիրուիլ այդ գործին։ Երկիրը ունէր հարստութիւններ. իսկ արտադրութիւնը հանրութեան մասհելի ըլլալու հարկադրանքը չունէր, հետեւապէս եւ մրցակցութեան մտահոգութենէն ազատ էր։

Ընդհակառակն, քաղաքական նպատակներէ թելադրուած, խորհրդային իշխանութիւնը արժեցնել կ'ընէր՝ բանի որ «արժէք» մը հաշիւ գոյութիւն չունէր իրեն համար։ Այսուհանդերձ, հնգամեակը կատարուեցաւ ապահով, բայց թարի՛ ալ։

Թուրքիան կը հետեւի, երեւութապէս, ռուսական հնգամեակին թէեւ, ոչ «պրոլէտարական» ձգտումներ ունի, ոչ ալ տրմփինկի երազը։

Ան կ'երազէ ստեղծել ազգային ճարտարարուեստ մը՝ ազգային տնտեսութեան անկախութիւնը ապահովելու համար։

Իսկ ազգային անկախ տնտեսութիւն կ'ենթադրէ քաղաքական անկախութեան ապահովում։

Ցամքորդական յօդուածներով ջանացի առարկայօրէն ցոյց տալ թէ Էնկիւրի ինչքան անհարթելի դժուարութիւններ ունի իր առջեւ։ Դժուարութիւններ որոնք ցանկութեամբ ու ծրագիրներով չեն լուծուիր եւ ոչ ալ տարիներու հեռաւոր ժամանակաշրջանով մը, քանի որ տնտեսութիւնը իր անողոք ու անդրդուելի պայմաններն ունի։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

»»»· · «««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ էր այդ հաւատամքը։

Հրայրի համար առաջնորդող սկզբունք դարձաւ թէ ցուցական գործելակերպով, սանձարձակ, յեղափոխական, անջատ ընդվզումներով, անգամ հերոսական ելոյթներով կարելի չէ առաջնորդել երկրի ազատագրական շարժումը։ Նոյն իսկ վնասակար կը համարէր ցուցական գործունէութիւնը իբրեւ ուժերու վատնում, որ կը մղէր թշնամին արթնութեան եւ նախայարձակումի, ինչպէս եղաւ Սասնոյ 1904ի ապստամբութիւնը

Անոր սեւեռուն նպատակն էր կազմակերպել եւ խորացնել յեղափոխութիւնը յանգելու համար ընդհանուր ապստամբութեան, որ դժբախտաբար երբեք չիրականացաւ։

1904ի ապստամբութիւնը պարտադրուեցաւ Սասունի, եւ Հրայր խորապէս ըմբռնելով կացութիւնը, արգելք եղաւ որ Մշոյ դաշտն ալ մասնակից դառնայ, հակառակ Անդրանիկի եւ Գէորգ Չաւուշի տեսակէտին, որովհետեւ կը պակսէր ընդհանուր պատրաստութիւն, մանաւանդ զինական պատրաստութիւն։

Իր այդ կէտ — նպատակի — ընդհանուր ապստամբութեան — պատրաստութեան համար, Հրայր պէտք ունէր երկրի թէ արտասահմանի բոլոր կենդանի ուժերու աջակցութեան։ Անոր համար, Հրայր եղաւ ջատագովը տարբեր կուսակցական ուժերու միաձոյլ արտայայտութեան եւ անողոք պարսաւանքի ենթարկեց կուսակցական այն վէճերու վնասաբեր հակամարտութիւնը, որոնք կը ջլատէին մեր արդէն չափազանց տկար ուժերը։ Կարդացէք հետեւեալ հատուածը իր հռչակաւոր յայտարարութեան, զոր 1895 մայիս 2ին գրկեց «Հնչակ»ի եւ «Դրօշակ»ի եւ որ արտուեցաւ «Դրօշակ»ի 1895 յուլիսի համարին մէջ։

— «Ժողովուրդի անմիջական շահը կը պահանջէր եւ միշտ կը պահանջէ ընդհանուր ուժերու միացում»։

Ապա խօսքը ուղղելով թէ «Հնչակ»ին եւ թէ «Դրօշակ»ին, կ'աւելցնէր.

— «Ի՞նչ ունիք, ի՞նչ, մ'րն է այն գաղափարը որ ձեզ ի մէմիանց կը ջոկէ, ի՞նչ կէտի վրայ է ձեր հակադրութիւններնի մէջ եղած տարբերութիւնը, որ դուք ձեր ողորմելի ուժերը միացնելու տեղ՝ կը ջլատէք, եւ ձեր պաշտպանութեան յանձնուած թշուառ ժողովուրդի տունը հիմնայատակ կը տապալէք. ամօ՞թ է, յանցանք է»։

Հրայրի «Միութեան» այս աղաղակը կը բխէր այն խորունկ գիտակցութենէն թէ հայ հայրենիքի փրկութիւնը դուրսէն չի գար եւ թէ իր զաւակներուն արիւնով միայն կրնայ իրագործուիլ

Արտաքին եւրոպական միջամտութիւնը յաճախ վճռական եղած է թրքական բռնակալութեան տակ հեծող ժողովուրդներու ազատագրական պայքարին մէջ։ Այդ ազդակը կրնար, դէպքերու նպաստաւոր դասաւորումով, օգնել նաեւ մեր ազատագրական պայքարին յաջողութեան, բայց Հրայր կ'ըմբռնէր եւրոպական քաղաքականութեան շահամոլ ձգտումները եւ մեր ժողովուրդը յուսախաբութիւններու չենթարկելու համար, կը յորդորէր յոյս չդնել օտարին վրայ, այլ իր փրկութիւնը իրմէ սպասել. Դէպքերու լոյսին տակ, որքա՜ն մարգարէական են Հրայրի հետեւեալ տողերը «Դրօշակ»ի գրկած իր մէկ թղթակցութեան մէջ.

— «Հայ ժողովուրդ, անգութ է Եւրոպան, աւելի արեւմտաբար է քան մեր դարաւոր ոսոխը, չհաւատալ անոր երբեք, նա արեան եւ անմեղ զոհերու մէջ կ'որոնէ իր շահերը, մեր յոյսը պիտի լինի մեր վրայ միայն»։

Հրայր ոչ միայն յոյս չէր դներ օտար ուժերու վրայ, այլ եւ կը քարոզէր մեծ յոյսեր չկապել նոյն իսկ Գաղթաշխարհին հետ եւ չսպասել որ անոր միջամտութիւններով կրնայ բարելաւուիլ երկրի վիճակը։

Հրայրի համար պարզուած էր շատ կանուխէն, հայ գաղութներու դերն ու օգնութեան ձեւը բարձրացող հայ ազատագրական պայքարի ընթացքին. Անիկա դուրսէն ղեկավարներու չէր սպասեր եւ ընդհակառակն այն համոզումն ունէր որ երկրի ուժերը, դարմաններուն ծանօթ, աւելի խմատուն եւ իրապաշտ ձեւով կրնան առաջնորդել երկրի ժողովուրդը։ Հայ գաղութներէն մարտական աջակցութեան ալ պէտք չէր տեսներ։ Երկիրը լեցուն էր կռուող ուժերով եւ իր ծոցէն կը հանէր իր մարտական ղեկավարները։ Գաղութներուն գլխաւոր դերը պիտի կայանար նիւթապէս աջակցիլ երկրի ազատագրական պայքարին։ Երկիրը աղքատ էր, պէտք նիւթական լայն միջոցներէ իսկ ընդհանուր ապստամբութեան պատրաստութեան համար անխուսափելի անհրաժեշտութիւն էր զինել երկիրը։

Հրայրը ունէր ուրիշ հիմնական մտահոգութիւն մը — հայ-քիւրտ յարաբերութեան խնդրոյ հարցը

Ան կ'ըմբռնէր Քիւրտերու բարեկամութեան բացառիկ կարեւորութիւնը։ Կը հասկնար թէ մեր պայքարին յաջող ելքի համար կեանքի եւ մահուան խնդիր էր ապահովել եթէ ոչ աջակցութիւնը, գոնէ բարեկացկամ չէզոքութիւնը քիւրտ ցեղին

Այդ աշխատանքներուն մէջ իրեն անմիջական գործակից եղած է Գէորգ Չաւուշը եւ մանաւանդ այն անմահ եկեղեցականը՝ Վարդան վարդապետ, որ իր մէջ կը մարմնացնէր պատմական շրջանի մը ամբողջ իմաստութիւնը եւ որուն կեանքն ու գործը առանձին ուսումնասիրութեան արժանի է։

Ահաւասիկ համառօտակի այն հայեացքները, որոնցմով առաջնորդուեցաւ Հրայր, միայն իր եղերական մահը եկաւ վերջ դնելու։ Երկրի մէջ յարատեւ, անդադրում յեղափոխական կազմակերպչական աշխատանք եւ գլխաւորաբար երկրի գործիչներու միջոցաւ, խուսափիլ ուժերու վատնումէն եւ ցուցական գործերէն, կարել, գործակցութեան մղել բոլոր յեղափոխական ուժերն ու հոսանքները մէկ նպատակի շուրջ, զինել երկիրը եւ պատրաստել ամէն պահանջ եւ հնարաւորութիւն, երբաշահիլ կամ չէզոքացնել դրացի վնասակար տարրը՝ քիւրտ ցեղը եւ այս բոլորը մէկ հիմնական նպատակի համար — երկրի, ամբողջական ըմբոստութիւնը ի խնդիր հայրենիքի ազատութեան։

Բաւական չէ՞ այս բոլորը զայն դարձնելու բացառիկ դէմք հայկական ազատագրութեան։

Համեստ արտաքինով, թախծոտ, մտախոհ այդ յեղափոխականը եղաւ գործնապաշտ փիլիսոփան երկրի յեղափոխական շարժման, ուրուականի մը պէս թափառեցաւ գիւղէ գիւղ, շրջանէ շրջան, ունկնդիր՝ ժողովուրդի ձայնին, եւ ամէնէն հաւատարիմ արտայայտիչն եղաւ այդ ժողովուրդի կամքի եւ պատմութեան։ Ոչ ոք անոր չափ կրցաւ ըմբռնել հայրենի երկրի կարիքները, հնարաւորութիւնները եւ զանազան հոգեբանութիւնը, ոչ ոք անոր չափ ունեցաւ հմայք ու հեղինակութիւն այդ ժողովուրդի մէջ եւ սակայն ոչ ոք ալ անոր չափ եղաւ համեստ, յաճախ նախընտրելով մնալ ստուէրի մէջ եւ փառքի — հռչակի կանչելով ուրիշ անուններ որոնք կ'առաջնորդուէին իր խորհուրդներով եւ ցուցմունքներով։

Անոր համար է թերեւս որ Հրայրի անունը հազիւ ծանօթ է լայն զանգուածներուն եւ նոյն իսկ հայ մտաւորականներէ շատեր անտեղեակ են անոր կեանքին ու գործին։ Եւ սակայն հայրենի աշխարհը պաշտեց զայն անխառն, անսահման սիրով եւ հաստատեց թէ ճշմարիտ մարգարէն նախ իր գաւառին մէջ պատիւ կ'արժանանայ։

Չիրականացաւ սակայն Հրայրի փայփայած ծրագիրը։ Հայ յեղափոխութիւնը չկրցաւ դժբախտաբար իրագործել զանգուածային ընդհանուր ըմբոստութիւնը

1894, 1904, 1914, եղերական տասնամեակներ են հայ նորագոյն պատմութեան մէջ։ Երկիրը երկու ըմբոստութիւններու շրջանը ապրած՝ հապէս պատրաստ էր դիմադրաւելու թշնամին, բայց երբ երրորդ անգամ ըլլալով ճակատագրական ժամը հնչեց, կը պակսէր նիւթական պատրաստութիւնը եւ այն վճռական կամքը որ Հրայրին պէս պիտի մայթքեցնէր խրճիթներէն այդ աքանչելի ասպիկ ժողովուրդը։ Գարառեցանք նաեւ 1915ին եւ անոր համար է որ այսօր հոս կը գտնուինք, տարագիր՝ երկրէ հեռու։ Գիտեմ որ այդ ժողովուրդի խլեակներուն մասնակցութիւնը Թանկագին եղաւ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներուն մէջ, բայց որքա՞ն տարբեր կրնար ըլլալ հայ Նորաստեղծ պետութեան ճակատագիրը Կարսի առջեւ, եթէ 1915ին փշրուած չըլլար հայ ռազմական հատուածի ողնաշարը որ կը ճանչնար Թուրքը, տասնեակ տարիներ մաքառած էր անոր դէմ, երբեք կոնակ չէր դարձուցած Թուրքի գնդակին եւ իր 200,000 զանգուածով պիտի ըլլար այն պողպատէ սիւնը որուն վրայ պիտի կռթնէր նորագոյն պետականութեան շէնքը։

Բազմաթիւ են մեր պարտութեան պատճառները, այսօր այդ մասին չէ մեր խօսքը։

Միայն կ'ուզէի որ հոս գտնուէր հայ դիմագծի մտաւորականներուն այն հատուածը որ կը փորձէ իմաստութիւն ծախել մեղադրելով հայ յեղափոխութիւնը թէ չըմբռնեց իրականութիւնը, չկրցաւ կապ պահել Քիւրտերու հետ, Եւրոպայի օգնութեան սին յոյսերով օրօրեց երկրի ժողովուրդը եւ բաւականացաւ միայն ցոյցեր սարքելով եւ հերոսական ձեռներու հրթիռներ արձակելով հայ երկնակամարին վրայ։

Ա՛հ, այդ մտաւորականները որ գիտեն միայն քննադատել, զրպարտել եւ անարգել Փարիզ նստած, հայ ժողովուրդը եւ իր պայմանները չուսումնասիրած։

Բաւական է քննել Հրայրի կեանքն ու գործը համոզուելու համար թէ Հ. Յ. Դ. երկրի ղեկավարները որքան ճիշդ կ'ըմբռնէին մեր միջավայրի պէտքերը, թերիները, հնարաւորութիւնները եւ զարգացման ուղիները։

Արտաքին ու ներքին բազմաթիւ խոչընդոտներու կողքին, անտարակոյս մեր պարտութեան մէջ ճակատագրական դեր կատարած է հայ հոգիին փաթթուած դարաւոր սարկութեան ժանգը։ Եթէ Հրայր կ'ուզէր ի մի ձուլել Հայաստան աշխարհը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ձգնեցաւ ամբողջ յաղթահարութիւնը Պոլսէն մինչեւ Թիֆլիս ու Մոսկուա, համակել երկրի ազատագրութեան տենչով եւ ստանալ անկէ առաւելագոյն օժանդակութիւնն ու զոհաբերութիւնը երկրի համար։

Հ. Յ. Դ. ժամանակ չունեցաւ վերջացնելու իր այդ տիտանեան աշխատանքը եւ երբ ժամը հնչեց, անպատրաստ գտաւ յեղափոխութիւնը մեզ։

Այսօր ալ նոյն ողբերգութիւնն է որ կը շարունակուի։ Նոյն չար ոգին է որ ամենուրեք կը կազմալուծէ, կ'անարգէ, կ'եղծանէ, փոթորիկէն եւ հրդեհէն ազատած հայկական թանկագին աւանդները։

Այս տխուր օրերուն որքա՛ն սփոփիչ է եւ կրթիչ գիտել Հրայրը հայրենի արախչին գլուխը եւ մտախոհ երկրի վշտերով, յիշե՛լ անոր թանկագին կեանքի դրուագներն ու խոհերը եւ երկիւղած պաշտամունքով ծնրադրել անոր սրբազան յիշատակին առջեւ։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

ooooo

Հետզհետէ ծաւալող տնտեսական համաշխարհային տագնապը, քաղաքական ընդհանուր կացութեան անորոշութեան հետ համընթաց, ներկայիս իրական ու դրական սպառնալիք մըն է հայ կեանքի անդամալուծման։

«Աղաման շրջանն» որ յաջորդեց հիասթափութեան տարիներու եւ պարտադրուեցաւ մեզի մինչեւ այսօր, շուտով ի յայտ բերաւ իր աւերիչ հանգամանքը։ Այսօր գաղթախարհեան հայութիւնը ոչ մէկ կասկածէ դուրս է որ յամրաբար կը դիմէ դէպի ապազգայնացում, եւ եթէ հարկ ու անհրաժեշտ է այս մասին երբ եւ իցէ մտահոգուիլ ու շարժիլ այն ալ այսօր իսկ է եւ ո՛չ վաղը.

Ժողովուրդներու պատմութեան դարաւոր փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ նոյնիսկ ամէնէն զօրաւոր ազգերու գաղութները վերջ ի վերջոյ ձուլման ու փճացման դատապարտուած են. Ո՞ւր են այն Յոյները, որոնք դարեր առաջ Մարսիլիոյ, Սիրակուսայի եւ Տարենտոնի նման բազմաթիւ հոյակապ քաղաքներ հիմնած են Իտալիոյ սահմաններէն դուրս։

Զ. Ռ. Միութիւնը, որ ստեղծուած է Հայկ. գաղութներու պահպանման համար, յաւակնութիւնը չունի անշուշտ պատմութեան այդ անողոք վճռին յետաշրջելու։ Բայց կը հաւատայ մէկ բանի, այն է թէ արտասահմանի Հայութեան ազգային դիմագծին կարճ կամ երկար ժամանակ պահպանումը մեր թափելիք ջանքերէն է որ կախում ունի։ Մենք այսօր չունինք այն արտօնութիւններն ու առանձնաշնորհները, զորս վայելած են ժամանակին Հայկ. գաղութներ զանազան երկիրներու, ինչպէս օրինակի համար Տրանսիլվանիոյ մէջ եւ անոնց շնորհիւ երկար ատեն պահպանած իրենց ազգային — ինքնուրոյն դրոշմը. Սակայն այն իրողութիւնը թէ նոյն իսկ այդ առանձնաշնորհեալ գաղութները այսօր կորսուած են գոյութիւն ունենալէ, մեզի կրկնակի զգոյշ պէտք է ըլլալ ներկայ դժուարին ժամանակներու մէջ մեր ճիգերը բազմապատկելու.

Հայ գաղութներու գոյութեան պահպանումը, մանաւանդ Ֆրանսայի, անհրաժեշտ է կրկին տեսակէտներով. Նախ՝ լուծման համար Միջնաւոր Արեւելքի քաղաքական անդորրութեան ու քաղաքակրթական յառաջդիմութեան հետ սերտ կապ ունեցող հայկական հարցին, որ ամէն բանէ առաջ անարդարօրէն անտեսուած ու դաժանօրէն անիրաւուած հայ ժողովուրդի ազգային վերածնութեան ու ամբողջական վերակազմման ուղին պիտի բանայ. երկրորդ՝ ներկայիս հայկական հանրապետութեան մը տակաւին նորոյն մէջ տեղի ունեցող շինարարութեան ու տնտեսական վերելքի աննախընթաց թափին իբրեւ պատասխան թիւ մը կանգնելու եւ միացեալ Հայրենիքի միջոցաւ բազմակողմանի [illegible] համար անոր անմահ զօրացման. Որքան ատեն որ հայկական կեանքի այս կրկնակ եւ կրկնակի անհրաժեշտ պահանջները գոյութիւն ունենան, այնքան ատեն մենք պէտք է ջանանք գաղութները հայութիւնը հայ պահելու. Ուստի, Զ. Ռ. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը կը դիմէ Փարիզի եւ շրջաններու երկսեռ հայ երիտասարդութեան։

Նախկին որբեր եւ ոչ — որբ երիտասարդներ, դուք որ հայ ժողովուրդի ամէնէն թարմ եւ գործունեայ տարրը կը կազմէք ու մտահոգ էք անոր վաղուան ֆիզիքական գոյութեան եւ ազգային ու մշակութային վերածնութեան հարցով, բոլորուեցէք եռանդով ու գուրգուրանքով հայկական արտասահմանի միակ կենսունակ կազմակերպութեան շուրջը, որ իր ուսերուն վրայ ունի բիւրաւոր հայ նահատակներու սրբազան աւանդին գիտակից բեռը։

Փութացէք բոլորդ, առանց խտրութեան սեռի, տարիքի, քաղաքական եւ ընկերային համոզումի կամ կրօնական դաւանանքի դէպի շարքերը այս ազգ. կազմակերպութեան, որ առաջին օրէն իսկ հաստատուած անկուսակցական գետնի վրայ, ինք առբէ՝ ի վեր իր ուղղութիւնը կը շարունակէ անայլայլ, գերագոյն ու միակ նպատակ ունենալով պայքարը ապազգայնացման դէմ։

Զ. Ռ. Միութիւնը բազմաժամկէտ

ւէգոք կազմակերպութիւն մըն է, եւ այս մասին անոր շուրջ եղած տարաձայնութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ թիւրիմացութիւն կամ արգիւնք յարամտութեան Վնասակարէն կ'ըլլանք մենք.— Նոր սերունդին ազգային ճակատագրով հետաքրքրուող ամէն հայ անհատ պէտք է միանգամ մէկ միշտ գիտնայ որ Զ. Ռ. Մ.ի ուղղութեան ու գործունէութեան մասին որ եւ է ճնճղատութիւն ապարդիւն է եւ անօգուտ, որքան ատեն որ այդ ճնճղատութիւնը ինքն իսկ դուրս կը մնայ մեզ համար օրինակութեանման Զ. Ռ. Միութեան, իր ձեւով ու միջոցով։ Զ. Ռ. Միութեան համար օրինակառութեան ճամբէն, իր ձեւով ու միջոցով։ Զ. Ռ. Միութեան դռները բաց են ամէն հայ երիտասարդի առջեւ, ինչ հոսանքի ալ պատկանի, եւ միայն Ներքին «ազատ բեմ»ի միջոցով է որ կարելի է արժեցնել որ եւ է ճնճղատութիւն։

Ուրեմն գործի՛, Հայ երիտասարդ։ Զ. Ռ. Միութիւնը քեզի ցոյց պիտի տայ այն՝ զոր դուն պատրաստ ես ընելու բազմաչարչար ազգիդ փրկութեան համար։

Այսօր մէկ միլիոն Հայեր Հայաստանի մէջ շինարար աշխատանքի լծուած են Տնտեսական ու մշակութային մարզերու մէջ անոնց ձեռք բերած հերոսական նուաճումները պէտք է զուգահեռ արձագանգ գտնեն արտասահմանի հայութեան մէջ, ձեռք ձեռքի եւ միակամ կերտելու համար Հայ ազգին լուսաւոր ապագան ու վերականգնեցնելու անոր անցեալի փառքը։

Կեցցէ՛ Հայաստանի շինարար ժողովուրդը։

Կեցցէ՛ եւ արտասահմանի առաջադէմ հայրենասէր հայութիւնը եւ անոր հարազատ զաւակ ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ։

Զ. Ռ. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի քարտուղար՝ Յ. Անասեան, լիազոր վարիչ՝ Ա. Ցովհաննէսեան։

իրենց սիրտերուն մէջ։ Ու եզրակացուց.— Քանի այսպէս կը թափառինք աշխարհէ աշխարհ, պիտի տօնենք այս սգատօնը, մինչեւ որ մայր երկրին մէջ ունենանք անոր յուշարձանը, ցեղովին ուխտի երթալու համար։

Նախագահը փակումէն առաջ ողբացեալ ընկ. Մ. Վարանդեանի մասին քանի մը խօսք ընելէ յետոյ, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան լռութեամբ յոտնկայս յարգել մեծ Հայուն թարմ յիշատակը։ Սգահանդէսը փակուեցաւ Գ. Սեդրակի յուզիչ «Տէր Ողորմեա»ով։

Կ. Տօնէրեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

»»» «««

ԳՈՒՏՕ, (Յառաջ).— Այս տարի ալ «Արարատ» Միութիւնը սառնեց Ապրիլեան սգահանդէսին տօնակատարութիւնը, որ տեղի ունեցաւ «Տաւրոս» ճաշարանին մէջ։ Վարչութիւնը իր կարելին ըրած է Ազգ. սգատօնը արժանավայել կերպով տօնելու համար։ Պատրաստուած սգաբեմին աջ եւ ձախ կողմը զետեղուած էին հայկ. եւ ֆրանս. եռագոյնները, առաջինը սեւ ժապաւէնով։

Բացումը կատարուեցաւ եկեղեցական մեղեդիով մը։ Նախագահ ընկ. Ա. Քէնտիրեան ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց, յարգելու համար յիշատակը անոնց՝ որ գերեզման անգամ չունեցան։ Ցաջող եւ յուզիչ արտասանութիւններ ըրին ընկ. Մ. Մարկոսեան, Ա. Ահարոնեանի «Վախարդական տաճարը», Հ. Թաշճեան՝ Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը։ Օրուան պատշաճ երգեր երգեցին Յ. Զոլաքեան, Գ. Գ. Սեդրակ եւ Լեւոն։ Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Շ. Սուքիասեան, որ իբրեւ ականատես 1915ի ջարդերուն սպանդին, մանաւանդապէս երիտասարդութեան յորդորեց որ իրենց հայրերուն եւ սիրելիներուն յիշատակը վառ պահեն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ ՍԵՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

oooo

ՍԵՎՐԱՆ — ԼԻՎՐԻ.— Մայիս 6ին երեսուն հայրենակիցներ իրարու մօտ գալով կազմեցին Համազգային մասնաճիւղ մը Սէվրանի մէջ։ Ներկայ էր Փարիզի կեդր. վարչութեան քարտուղար Գ. Հրանդ Բալուեան, որ բացատրեց Համազգայինի ծրագիր կանոնագիրը եւ Ֆրանսայի շրջանին մէջ ունեցած գործունէութիւնը։

Ժողովը ընտրեց առժամեայ վարչութիւն մը։ Տեղին վրայ առաջուած անդամավճարներէն գոյացաւ 100 Ֆր։ Նորակազմ մասնաճիւղը այս առթիւ արագ ապաքինում մաղթեց Համազգայինի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան նախագահ Գ. Ա. Ահարոնեանի։

Թղթակից

ԿԻԼԻԿԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ՄՈՒՐԱՏԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՇԱՎԻԼ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Իսի Լէ Մուլինոյի «Մուրատ» խումբը կազմակերպած էր յիշատակի հանդէս մը, Սեբաստացի Մուրատի մահուան 15ամեակի առթիւ։ Բայց ընկ. Վարանդեանի անակնկալ մահը պատճառ եղաւ որ յետաձգուի այդ հանդէսը, որպէսզի ճակատագրական զուգադիպութեամբ մը, 15 օր յետոյ կատարուած այս հանդէսը ըլլայ յիշատակի տօնը թէ հայ ժողովրդի անձնուէր եւ խիզախ հերոսի եւ թէ միանգամայն նոյն հերոսին եւ բոլոր մեր հերոսներուն փառքը երգող անմեկին յեղափոխական գրողին։ Սրտագին, նախընթաց կիրակի Հրայրի յիշատակին նուիրուած հանդէսը եւ այսօրուան Մուրատի յիշատակին տօնը եղաւ մեր ողբացեալ Վարանդեանի ոգեկոչումը, քանի որ բոլոր մեր այդ զէնքի եւ բազուկի հսկաները հոգեկան անքակտելի կապերով կապուած էին գրչի եւ խօսքի այս վարպետին։

Ընկեր Յատիսեան, թափիթ ժողովի նուագած «Մեր հայրենիք»ով բացուած յայտարարեց հանդէսը, ոգեկոչեց Մուրատի եւ հերոսներու յիշատակը եւ յետոյ անդրադարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովրդի նորագոյն սուգին՝ ընկեր Մ. Վարանդեանի մահուան։ Ցիշեց նըմանապէս ընկ. Ահարոնեանի դժբախտ վիճակը եւ մաղթեց որ հայ ժողովրդի այս մեծ զաւակը վերստին գտնելով իր առողջութիւնը շարունակէ իր սրբազան գործը։

Մուրատի հայրենակիցներէն Գ. Բէքիզեան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը։

Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան մանրամասնօրէն ներկայացուց Մուրատի կեանքը, ընդհ. պատերազմին անոր փախուստը դէպի Պաթում եւ մանաւանդ երբ ականատես վկայ պատմեց Բագուի կռիւները եւ Մուրատի ցաւալի մահը։

Գ. Իւսկիւտարլեան երգեց Օմար Խայեամէն քառեակներ։ Ընկեր Ծատուրով արտասանեց ընկ. Կամսարականի «Միրոնք»ը եւ ուղերձ մը ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Գ. Կարապետեան արտասանեց Թումանեանի «Հին օրհնութիւնք» եւ Ահարոնեանի «Արհաւիրքը»։ Գ. Ե. Փաստրմաճեան երգեց «Լորիկ աչքեր» եւ «Կռունկ»ը, իսկ փոքրիկն Սոսիկեան արտասանեց «Հայրենի հող»։ Գ. Փարթ իր թառով մէջընդմէջ կը նուագէր հայրենասիրական կտորներ։ «Զէյթունցիներ» քայլերգով փակուեցաւ հանդէսը եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ Մուրատի եւ բոլոր Մուրատներու յիշատակը տանելով միասին։

Գ. Վարդանի

Սուրիական մամուլը եւ թրքական ցոյցերը

Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթը կը գրէ «Սուրիոյ թերթերուն գրածները ճշմարտութեամբ իրենց կը վերադարձնենք» խորագրով.—

Անթաքիոյ մէջ Կազի Այնթապի կուսակալին եղած խանդավառ ցոյցերէն յետոյ, Սուրիոյ թերթերը միաբերան կը յարձակին Անթաքիոյ Թուրքերուն վրայ, իսկ վեց թերթեր ուղղակի կը հայհոյեն եւ միաբերան կը պոռան.

— Անթաքիա Սուրիոյ մէկ մասն է, արաբական է։ Հոն կարելի չէ ցոյցեր ընել Թուրքիոյ ի նպաստ։

Ի մէջ այլոց կիսապաշտօնական «Լ'Օրիան» կը գրէ. «Շատ ուշագրաւ են Անթաքիոյ դէպքերը Արաբական հողի վրայ Թուրքիոյ ի նպաստ ցոյց կ'ըլլա՞յ։ Ֆրանսացի պաշտօնեաներու աչքին տակ, «Կեցցէ՛ Թուրքիա» պոռացած են։ Անթաքիա արաբական է եւ հոս թրքութեան մասին պնդողները թող Էնկիւրի երթան»...

Էլ Շաապ թերթն ալ կը գրէ.— «Ցոյցեր կ'ըլլան եւ Ֆրանսացիները կը հանդուրժեն։ Թրքական քարոզութիւնը այլ եւս իր վերջին սահմանին հասած է։ Առաջքը առնելու է այս վիճակին, այս երկիրը ո՞ւր կ'երթայ. Պէտք է ճզմել օձին գլուխը. Հակառակ պարագային կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ եւ օր մը մեր ձեռքէն պիտի ելլէ արաբական այս գեղեցիկ հողը»։

Թերթերը,— գրել կուտայ Սօն Փօսթա,— չեն բաւականանար այս բարբանջանքներով, այլ թրքութեան դէմ ալ անարգանքի գռեհիկ բառեր կը գործածեն։

Միւս կողմէ, ցուցարար Թուրքերը սկսած են հետապնդուիլ։ Երեւելիներուն մեծ մասը հարցաքննութեան ենթարկուած է Ֆրանսացիներուն կողմէ։

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բարեկամութիւնը

»»»..«««

ԶՕՐԱՎԱՐ ԳՕՆՏԻԼԻՍԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօրավար Գոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Էնկիւրիէն վերադարձին հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ Պոլսոյ մէջ, թուրք մամուլին.

— «Նախ թոյլ տուէք խանդավառ հիացումս յայտնել Մեծ Մարդուն՝ Կազի փաշային եւ անոր գործակիցներուն կատարած գործին համար։ Ես տեսայ նոր քաղաք մը եւ հիացայ։ Գիտէի թէ, իր վարիչներուն մղումով, Թուրքիա մեծ քայլերով դէպի յառաջդիմութիւն կը քալէ։ Բայց ինչ որ տեսայ Էնկիւրիի մէջ, շատ անդին կ'անցնի երեւակայածէս։ Իրականութիւնը շատ աւելի գեղեցիկ է երեւակայածէս։

Ես բացարձակապէս գոհ եմ Էնկիւրիի մէջ ունեցած տեսակցութիւններէս։ Փոխադարձաբար զգացինք անհրաժեշտութիւնը աւելի զարգացնելու գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը եւ շարունակելու մեր գործակցութիւնը որ կը բխի Պալքանեան ուխտէն։ «Պալքանները Պալքանցիներուն» նշանաբանը պէտք է ասկէ վերջ ըլլայ Պալքանեան երկիրներու միակ քաղաքականութիւնը։ Պալքանեան ուխտին չորս անդամները, իրենց գլուխն ունենալով Թուրքիան եւ Յունաստանը, չեն ուզեր ուրիշ մէկէ բան մը առնել, բայց ատոր փոխարէն բնաւ տրամադիր չեն հողի չափ մը անգամ զոհելու։

Շատ ցաւալի է որ Պուլկարիա մինչեւ հիմա անհրաժեշտ չզատեց մասնակցիլ Պալքանեան ուխտին։ Բայց եւ այնպէս կը մաղթենք եւ կը յուսանք որ այդ ուխտը կատարեալ ըլլայ Պուլկարիոյ յարումով։ Եւ այդ յարումը չպիտի ուշանայ, որովհետեւ այդ կը պահանջեն պուլկար ազգին շահերը։

Ընդհ. պատերազմը հաշուեյարդարի ենթարկեց բոլոր տարակարծութիւնները որ կը բաժնէին Պալքանեան ազգերը։ Ներկայիս անոնց միութիւնը անհրաժեշտ է, կարենալ պահպանելու համար իրենց անկախութիւնը, ինչպէս նաեւ իրենց ազգերուն բարգաւաճումը։

Էնկիւրիի մէջ հրատարակեցինք զեկոյց մը զոր միասին պատրաստեցինք Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ։ Մենք քննեցինք բոլոր խնդիրները, եւ զգալի եղաւ աւելի սերտ գործակցութիւն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։ Մեր ընդհանուր սպայակոյտին պետը շփման մէջ մտաւ թուրք սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշայի հետ։ Ուրեմն զին. հարցեր ուսումնասիրուեցան, բայց այս ուսումնասիրութիւնները ընդհ. հանգամանք մը ունեցան։ Մենք զին. համաձայնութիւնը վերապահեցինք այն ատենուան երբ անոր պէտք տեսնուի»։

— Ի՞նչ կը խորհիք այն ընթացքի մասին զոր Վէնիզէլոս բռնած է Պալքանեան ուխտին հանդէպ։

— Գ. Վէնիզէլոս կրնայ իր կարծիքը ունենալ այս մասին, կը պատասխանէ զօրավարը։ Մենք կը ներկայացնենք կառավարութիւնը եւ կը շարժինք համաձայն այն հրահանգին զոր մեզի տուած է հելլէն ազգը։

ՄԱՄՈՒԼ

Նո՞ր խելքի եկան

oooo

«Հայրենիք»ի Ապրիլ 25 թուակիր խմբագրականէն —

— «Ղեւոնդ արքեպ. Դուրեանի անունը կրող «Կեդր. յանձնախումբը» քանի մը օր առաջ հրատարակեց «կաբելագ»զեկոյց մը, որ մէկէ աւելի տեսակէտներով արժանի է մասնաւոր ուշադրութեան։

Զեկոյցը կը սկսի այսպէս.

«Վերջին օրերու մէջ հրապարակային ժողովներու առիթով Գոմերն եւ Շիքակօ պատահած արիւնալի ընդհարումները յոռի տպաւորութիւն թողած են թէ՛ հայկական եւ թէ՛ օտար շրջանակներու վրայ»։

Այնուհետեւ շեշտելէ յետոյ թէ որքան ալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան վիշտը խոր ըլլայ, «փողոցային այդ կագ ու կռիւներով չէ որ պիտի որոշուի արդարութեան յաղթանակը», զեկոյցը կը շարունակէ.—

«Հրապարակային խառնութիւնք կը ծառայեն միայն ամերիկեան հասարակաց կարծիքը մոլորեցնելու, ինչ որ ոճիրը կազմակերպող խմբակին միակ նպատակն է։ Անոնք, Առաջնորդ Սրբազանի սպանութեան պատասխանատուութենէն խուսափելու համար, կը ջանան զանազան խաբէութիւններով իրականութիւնները ծածկել»։

Ուստի զեկոյցը կ'եզրակացնէ.—

«Դուրեան յանձնախումբս ջերմապէս կը յանձնարարէ, որ մեր ազգայինները ըլլան զուսպ ու համբերատար եւ արհամարհեն զաւադիր խմբակին գրգռութիւնները»։

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ չէ մոռցած, որ վերջին չորս ամիսներու ընթացքին Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը կրող այս «Կեդր. յանձնախումբն» էր իր տեղական «յանձնախումբ»երու հետ միասին, որ «բողոքի» ժողովներ գումարեց՝ ժողովուրդը Դաշնակցութեան դէմ հանելու. ան էր որ իր սանձարձակ գրգռութիւններով, հակադաշնակցական պոյքոթներով եւ փողոցային ցոյցերով սիստեմատիկ կերպով աշխատեցաւ հրապարակային խռովութիւններ առաջ բերել Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը, ամէն գնով Դաշնակցութեան մահացու հարուած տալու նպատակով։

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ չէ մոռցած, որ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը կրող «Կեդր. յանձնախումբն» էր իր մասնաճիւղերու հետ միտին որ Ն. Եորքի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ անէծ ենց քաղաքէ քաղաք դրամագլուխ դարձնելու այդ սպանութիւնը. ան էր որ անսանձ գրպարտութիւններ տարածելով, կեղծ վկայութիւններով ու ցուցմունքներով եւ մոլորեցնող գրոյցներով աննախընթաց շփոթ առաջ բերաւ հասարակութեան մտքին մէջ. ան էր որ ոստիկանի, դատախազի եւ դատաւորի պաշտօն ստանձնեց ինքնագլուխ կերպով եւ փորձեց կանխել ամերիկեան դատարանի գործը՝ անմոռաբար Նիւ Եորքի սպանութիւնը Դաշնակցութեան վզին փաթթելով։

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ չէ մոռցած, որ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը կրող «Կեդր. յանձնախումբն» էր իր մասնաճիւղերու հետ միտին որ Ն. Եորքի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ անէծ ենց քաղաքէ քաղաք դրամագլուխ դարձնելու այդ սպանութիւնը. ան էր որ անսանձ գրպարտութիւններ տարածելով, կեղծ վկայութիւններով ու ցուցմունքներով եւ մոլորեցնող գրոյցներով աննախընթաց շփոթ առաջ բերաւ հասարակութեան մտքին մէջ. ան էր որ ոստիկանի, դատախազի եւ դատաւորի պաշտօն ստանձնեց ինքնագլուխ կերպով եւ փորձեց կանխել ամերիկեան դատարանի գործը՝ անմոռաբար Նիւ Եորքի սպանութիւնը Դաշնակցութեան վզին փաթթելով։

Եւ ահա այսպէս չորս ամիս անդադար հանրային միտքը շփոթեցնելէ, հանրային խիղճը վրդովեցնելէ, հանրային կրքերը մինչեւ վերջին աստիճան, մինչեւ արիւնեղութիւն գրգռելէ եւ արդարութեան օգնելու պատրուակով արդարութեան գործին մեծագոյն վնասներ հասցնելէ յետոյ, Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը իւրացնող «Կեդր. յանձնախումբը» յանկարծ սկսեր է սթափիլ եւ, տեսնելով մինչեւ այժմ իր իսկ հրահրած խռովութիւններու խիստ ծանր հետեւանքները, պէտք է տեսեր կոչ ընելու իր մարդոցը՝ «զուսպ եւ համբերատար» ըլլալու եւ «արհամարհելու դաւադիր խմբակին գրգռութիւնները»։

Սակայն, Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի «Կեդր. յանձնախումբը», կ'երեւի թէ, չէ անդրադարձեր, որ գէթ վերջին չորս ամիսներու ընթացքին հանրային խաղաղութիւնը վրդովող ուրիշ ոեւէ դաւադիր խմբակ չէ եղած ու չի կայ Ամերիկայի մէջ, բացի Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը շահագործող Ռամկավար եւ բոլշեւիկ այլ եւ այլ «յանձնախումբերէ» կամ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատներէ»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Օգտակար ձեռնարկ մը

Տեղացի խումբ մը տիկիններ, մօտէն ծանօթ Անարատ Յղութեան Քոյրերու որբանոց — վարժարանին մատուցած ծառայութիւններուն, անոր վերջին տարիներու ընթացքին հարիւրաւոր որբուհիներ պատսպարած, սնուցած, կրթած ըլլալուն, յանձնառած է սատարել այդ օգտաշատ հաստատութեան։ Այդ նպատակով կազմած է յանձնախմբութիւն մը բաղկացած հետեւեալ տիկիններէն.— Նախագահ՝ Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան, Ա. ատենապետ՝ Տիկ. Խոսկա Տիւզ, Բ. ատենապետ՝ Տիկ. Արմենակ Համբարձումեան, ատենադպիր՝ Տիկ Գահրի, գանձապահ՝ Տիկ Անայիս Ճիւհէրեան, անդամներ՝ Տիկ. Աւետիսեան (Անայիս), Տիկ. Գասապեան, Տիկ. Կիւլպէնկեան Մարի, Տիկ. Յակոբեան, Տիկ. Սավալեան եւն։

Անշուշտ գաղութը սիրայօժար պիտի ընծայէ իր աջակցութիւնը նորակազմ յանձնախմբութեան, որպէսզի աւելի զարգանայ որբանոց — վարժարանը։

Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»..«««

— Գնացէք, մայրիկ, նեցուկների օրէնքը Արամը ձեզ է վերադարձնում։

— Աստուա՞ծ կեանք տայ ձեզ, որդի, Աստուած հաստատ պահէ հայ կառավարութիւնը։

Ու դուրս է գալիս Մովիկ ապլան, մտնում է սպարապետութեան գրասենեակը.

Շատ չեն սպասեցնում։ Հայաստանի զինուորական կնիքով կնքած մի թուղթ են տալիս ձեռքը։

— Գնա՛, մայրիկ, էլ ազատ է Արամդ, թող քովդ մնայ ու տունը կառավարէ, տնտեսութիւնը զարգացնէ։ Տայ Աստուած, որ պէտք չունենանք նեցուկների ծառայութեան, իսկ եթէ պէտք ունենանք, գիտենք, Արամդ միշտ պատրաստ է հայրենիքին ծառայելու։

Մովիկ ապլան դողդղացող մատներով ծալում է կնքուած թուղթը, դնում է ծոցը։ Նրա ցամաքած կուրծքը լցւում է կարծես, իր երեք ծընունդներէն գոնէ մէկը դառնում է իրեն։ Ուրախութեան արցունքն աչքերին նա շտապում է տուն։ Ո՛չ, այդ ուրախ լուրը նախ պէտք է յայտնել Հայկանուշին. նա էլ իրեն չափ պիտի ուրախանայ, պէտք է որ ուրախանայ։

Հեւ ի հեւ բանալով դուռը՝ կանչում է.

— Հայկանուշ քո՛յր, եղո՛ւ, սատարյայ ազատութեան հրամանագիրը։ Էլ Արամս մերն է, մե՛րը։

— Աչքդ լոյս, Մովիկ ապլայ, աչքդ լո՛յս։

Արաքսը լսում է, հասկանում է եղելութիւնը. չինկում է, փախչում է սենեակէն։ Մի ծանր բեռ ընկնում է կուրծքէն։ «Արամն այլ եւս զինուոր չէ, զինուոր չէ, իրենց սիրոյ մէջ էլ պատնէշ չկայ, էլ խոչընդոտ չկայ»։

Ա՜խ, ի՜նչ պայծառ է օրը, ի՜նչ սպիտակ է ձիւնը։ Այս որքա՜ն լոյս կայ, այս որքա՜ն լոյս...

Մովիկ ապլան շտապում է տուն. փողոցը կրկնակի երկարացել է կարծես, չի վերջանում, ծնկներն իրեն չեն հնազանդւում, արագ չեն շարժւում։ Հազիւ է զսպում ուրախութեան կանչը կոկորդում։ Ամէն մարդու, ամէն տան, ամէն պատուհանի ուզում է ասել. «Էլ Արամս զինուոր չէ, իմն է, իմը»։

Արամը տունն է, գիրք է կարդում, եւ ինչ որ բաներ է բացատրում Յակոբ ապրօրը.

— Այս հանդը, քեռի, պէտք է ցանել...

— Արա՛մ...

Արամը դառնում է մօրը.

— Է՛, մայրիկ ջան, շատ ես ծուլացել, շարունակ գրանում ես, չապիկներս գնա չես վերջացրել, էլ օր չմնաց. տուր մէկ ուրիշին, թող կարէն, վերջացնեն։

— Աչքի՛ս լոյս, Արամ ջա՛ն, էլ հարկաւոր չեն այդ կօշտ չապիկները, ժամանակ կ'ունենամ աւելի նուրբերը կարելու։ Էլ զօրանոց չպիտի գնաս. էլ զինուոր չես, ազատ, ազատ ես, ազատ։

Ու մեկնում է Արամին կնքուած թուղթը։

Արամը կարդում է, հասկանում։

— Մա՛յր, այս ի՞նչ ես արել, առանց իմ գիտութեան։

— Չէ՞, այդ բաւական չէ՞ միթէ՞ իրաւունք տալու ինձ, որ երեք զաւակներէս գոնէ վերջինն ուզենամ ինձ պահել։

Արամ ջա՜ն, այսօրէն բան չեմ արել, օրէնքն է ազատում քեզ, քեզ պէս շատերն են ազատուած։

— Հապա, Արամ ջան, շատերն են ազատուած, նեցուկները, միջնամաից Յակոբ ախպէրը։

— Իրաւ, նոր հանդի մասին տուած բացատրութեանդ շատ բան չհասկցայ, լաւ է, որ քու ձեռքովդ ցանես, ես էլ տեսնեմ, սովորեմ։ Էդ նոր ձեւի պատուաստն էլ... Վերջը կը խօսենք, քանի որ տանն ես մնալու... Երթամ ձին դուրս հանեմ։

Արամը լռում է։ Երիտասարդ է վերջապէս, իսկ ազատութիւնը հրապուրիչ բան է, շատ հրապուրիչ։ Մայրն էլ իրաւունք ունի զաւակին իր քովը պահելու, շատ է տառապել։ Մովիկ ապլան անհամբերութեամբ հանում է պահարանէն Արամի մոխրագոյն հագուստը։

— Հանիր զինուորի հագուստդ, սրանք հագիր, դեռ նոր են։

Արամը նայում է հագուստին, նըրանք խորթ են գալիս իրեն։

— Ո՛չ, մայրիկ, դեռ ոչ այսօր, անապարելու պէտք չկայ։

— Զինուորի հագուստներդ կառավարութեան պիտի յանձնես, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, պիտի յանձնուի, բա՛յց...

— Ինչպէս որ ուզում ես, Արամ ջան, թող վաղը լինի, ես էլ տարատդ մի լաւ արդուկեմ. Մէկ օր՞, երկու օր, վերջապէս պիտի հանես զինուորի հագուստդ, էլ զինուոր չես, էլ տունը պիտի մնաս, քո՛վս, էլ մենակ չպիտի մնամ, էլ տունս լեցուն պիտի լինի, լեցուն քեզմո՛վ, քեզմով։ Արամ ջա՛ն, բալիկ մեռնեմ.

Ու Մովիկ ապլան համբուրում է Արամը։

— Դէ լա՛ւ, մայրիկ, դէ լաւ։

Արամը նոր ուրախ է, եւ տխուր. չի հասկանում ինքնիրեն։

Ցիշում է զօրանոցը, իր գունդը, վաշտը, իր սենեակը, ընկերները... Մի՞թէ էլ չպիտի տեսնի նրանց, մի՞թէ էլ պահակ չպիտի կենայ Հայաստանի սահմաններու։ Իսկ եթէ... Ծռւում է սիրտը, կարօտում է զինուորական կեանքին։

Ու յանկարծ Արաքսի կերպարանքը ցցւում է նրա մտքում։ Արաքսը գեղեցիկ, հրապուրիչ, բարձրալի ու նրա շուրջը հազար երիտասարդ, հազար կանչ։

Ինքը չէ մեղաւոր, իր կամքով չէ լքում բանակը, օրէնքն է ազատում իրեն. նեցուկների օրէնքը, քանիսներն են ազատուած արդէն, ու քանիսներն պիտի ազատուեն դեռ։

Այդպէս է, սակայն ամաչում է կարծես տնէն դուրս գալ, մարդու երեւալ։ Ամբողջ օրը մնում է տանը։ Ծրագիր է մշակում իր տնտեսութեան համար։ Պէտք է ծառեր պատուաստել, թթենիների թիւն աւելցնել, շերամի ընտիր հունտ առնել, շերամապահութեան զարկ տալ։ Պէտք է... օ՛, այնքան բան պէտք է, ու այնքան բան կարելի է անել։ Տանը մնալու միտքը քաղցրանում է, այդպէս էլ կարելի է օգտակար լինել հայրենիքին, իսկ եթէ հայրենիքը պէտք ունենայ իրեն, ինքը միշտ պատրաստ է նրա առաջին կանչին երթալու։

Հետեւեալ օրը նա նորէն չի հանում զինուորի հագուստը, այդպէս իջնում է քաղաք։

ԽԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(17)

(Շր.)

...քունցան, մարդկային ծանր կորուստներ պատճառելով: 1500 գիւղացիներ ատուարաթիւ ոստիկաններու հետ դիակներ կը փնտռեն աւերակներու մէջ: Մինչեւ հիմա քսան մեռեալ գտնուած է: Քաղաքին բնակիչները գրեթէ ամբողջովին Հրեաներ են:

ԹՐՈՑՔԻՆ ՈՒՐ ՊԱՀՈՒԱԾ Է

Թերթերը կը գրեն թէ՝ Թրոցքի չարաթ մը Շամոնի բնակելէ յետոյ, անցած է Ժընեւ, բայց նորէն անհետացած է: Իրազեկներ կը պնդեն թէ նորէն Զուիցերիա կը գտնուի:

Շամոնի բնակած ատեն, կեղծ անուններ տուած էր կնոջը հետ, ներկայանալով իբրեւ առեւտրական ներկայացուցիչ: Պանդոկատէրը որ եւ է կասկած չէր ունեցած, թէեւ Թրոցքի միայն գիշերները դուրս կ'ելլէր եւ շատ քիչ կը խօսէր. Ազգայնական թերթերը ամէն օր կը պահանջէին որ այլ եւս նորա չառնուի այս «հեղբեկչին»:

ԱՆԳԼԻԱ ՉԸ՞ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ՅՈՒՆԻՍ 15ԻՆ

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, Անգլիա որոշած է յունիս 15ին ալ առ հաշիւ գումար մը վճարել պատերազմական պարտքերուն փոխարէն, եւ կամ բնաւ բան չվճարել, ինչպէս կ'ընէ Ֆրանսա, երկու տարիէ ի վեր: Ինչպէս կը յիշուի, ամերիկեան կառավարութիւնը ազդարարած էր թէ առ հաշիւ վճարող պետութիւններն ալ պարտազանց պիտի համարուին: Կը սպասուի նախագահ Րուզվէլթի վերջնական յայտարարութեան, անոր համեմատ դիրք ճշդելու համար:

Այս մասին հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, բայց արտաքին նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուաւ: Անգլ. կառավարութիւնը աւելի քան երբեք կ'ուզէ վերսկսիլ բանակցութիւնները, վերջնապէս կարգադրելու համար պարտքերու խնդիրը:

«ԺՈՂՈՎՐԴԱՑԻՆ ԱՏԵԱՆ»ԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պերլինէն կը գրեն թէ Նորահաստատ Ժողովրդային Ատեանը մօտերս պիտի դատէ համայնավարները, որոնց գլուխը կը գտնուի Թալման, բուն վաբիչը: Այս ատեանին 5 անդամներէն 3ը մասնագէտներ են «խռովարարական գործունէութեանց դէմ մղուած պայքարին»: Իրեն տրուած իրաւասութիւնները մինչեւ հիմա կը պատկանէին Լայփցիկի Գերագոյն Ատեանին, որ վարեց խորհրդարանին հրկիզման առթիւ բացուած դատը: Ատեանը իրաւունք ունի մահավճիռներ արձակելու: Համայնավարներու դատը շատ մը օրինական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, եւ ատոր համար ձգձգուած է մինչեւ այսօր: Ամբաստանեալներ կան որոնք բանտարկուած են աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր: Համայնավար կուսակցութիւնը օրինական էր մինչեւ Հիթլերի գալուստը, եւ գիրքին չէ ձեւակերպել հին յանցանքներու ամբաստանութիւնը: Շատ մը համայնավարներ դատուեցան եւ մահապատժի ենթարկուեցան մարդասպանութեան յանցանքով, բայց ինչպէս պիտի դատուին բունվարիչները, որոնք մարդ չեն սպաննած: Երեւի նկատի պիտի առնեն բարոյական պատասխանատուութիւնը:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՄԱՆՋՈՒՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Խորհրդային գինուորներ մայիս 13ին կրակի բռնեցին Մանչուրեան պետութեան պատկանող նաւ մը, Ամուր գետին մէջ, սպաննելով քանի մը հոգի որոնց մէկը ճափոնցի գնդապետ մըն է: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց խորհրդային հիւպատոսին: Տակաւին լուսաբանուած չէ այս անակնկալ ամբախծութեան պատճառը:

Ամուր գետ, որ աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրած է երկար ատենէ ի վեր, երբ հազար մղոն երկայնութեամբ կ'անցնի ռուսաճապոնական սահմանէն, Սիպերիայէն դէպի Օխոցքի ծովը թափելէ առաջ: Սունկարի գետին հետ, կը կազմէ ջրուղի մը, Խարպինէն դէպի ծով: Անցեալ տարի կացութիւնը մեծապէս ծանրացաւ, երբ Մոսկուա զօրք եւ ռազմանիւթ կեդրոնացուց Ամուրի ձախ ափը:

Յ.

Հ. Դ.

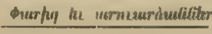

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot. Շավիլ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ն. Միսաքեան, արդիական հարցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՕՄՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վասմշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյ օժանդակութեան համար նուիրատուները կրնան դիմել Վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ բընիկ կեսարացի Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լոնտոն կը բնակի: Ցիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Քոլէճի հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ:

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արտէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անունը Արտաշէս՝ մօր անունը՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն: 1922 թուականին Գասպիւղի Ազգ. Որբանոցը Արտէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է. յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Յունաստան, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachès Vartabedian, Blv. Pache 112, Bucareste (Roumanie):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 16

Փետրուար 17ի գիշերը հանդարտ ու մշուշոտ գիշեր մըն էր: Լոնտոնի դասական մշուշը չկար, այլ թեթեւ մառախուղ մը որ մանր կաթիլներով մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ՝ անտեսանելի դարձնելով ամէնէն մօտիկ առարկաներն անգամ:

Սըր Ուիլյըմ Գարթօլէմիուի բնակարանը կը գտնուէր Փորթմըն Փլէյսի մէջ, ուր կան շատ մը պատկառելի շէնքեր.

Այդ գիշերը ժամը տասնըմէկէն քիչ առաջ թաքսի մը եկաւ փողոցին անկիւնը եւ աղջիկ մը դուրս ցատկեց անոր մէջէն: Մշուշը բաւական թանձր էր այդ պահուն: Աղջիկը բաներ մը ըսաւ կառավարին եւ հաստատ քայլերով բարձրացաւ 173 թիւ տան սանդուղներէն: Առանց աղմուկի բացաւ դուռը եւ ներս մտաւ. մարդ մարդաչ չկար, արագ արագ վեր վազեց դէպի երկրորդ յարկը:

Անիկա օրիորդ Պէլինտա Մէյի Գարթօլէմիուն էր: Ուրախ էր որ պիտի յաջողէր գործադրել իր ծրագիրը, թէեւ մէկ մտահոգութիւն ունեցաւ, մօրը սենեակը կղպուա՞ծ էր արդեօք:

Մօտեցաւ սենեակին, փականքը դարձուց եւ դուռը առանց դժուարութեան բացուեցաւ: Սեղմեց ելեկտրական լոյսին կոճակը:

Սեղանին վրայ չբացուած նամակներու դէզ մը կար, մէկ կողմ հրեց զանոնք եւ սկսաւ փնտռել այն առարկան որուն համար եկած էր. ամէն նայեցաւ, անդին նայեցաւ, դարակները խուզարկեց, բայց չգտաւ. յետոյ յանկարծ վառարանին վրայ տեսաւ փոքրիկ ծրար մը:

Մօտեցաւ, ծրարը վերցուց, բացաւ. ու երբ թուղթերուն տակ, բամպակի մէջ փաթթուած ընթախոսի տուփը տեսաւ, գոհունակ հառաչ մը արձակեց.

— Փառք Աստուծոյ, ըսաւ բարձրաձայն:

— Եւ փառք ինծի, պատասխանեց անծանօթ ձայն մը:

Աղջիկը ետեւ դարձաւ.

— Պարոն... պարոն Միրլտիթ...

Պաստոնաին վարագոյրին ետեւէն դուրս ելաւ գաղտնի ոստիկանը.

— Ինծի ալ շնորհակալ եղէք, օրիորդ Գարթօլէմիու, ըսաւ Թ. Ք.:

— Անունս ինչպէս գիտէք, հարցուց աղջիկը

— Ես ամէն բան գիտեմ, ըսաւ Թ. Ք. ու խնդաց:

Աղջկան դէմքը լուրջ արտայայտութիւն մը առաւ:

— Ո՞վ ձեզ այստեղ ղրկեց, Գարա՞ն

— Այո, սպառնաց որ ոստիկանութեան պիտի յանձնէք զիս, բայց իրեն որ ես ոստիկանութենէն վախցող մէկը չեմ, այլ կը վախնամ միայն իրմէ... Մայրիկիս տուփը առնելու համար այստեղ գացած էի... տեսնուածք... ըսաւ որ գողութիւն էր ըրածս եւ գետնայարկի մառանը նետեց զիս... այդ զարհուրելի մառանը...

— Ցետո՞յ...

— Ցետոյ, ոչինչ... հիմա ինչ է ձեր նպատակը...

— Քանի մը հարցումներ պիտի ընեմ եթէ թոյլ տաք. Գարային որ եւ է լուր առի՞ք.

— Աշխատեցայ որ իրեն չհանդիպիմ տակաւին...

— Լրագիրները տեսա՞ք

— Ծանուցումներու սիւնակները կարդացի միայն ... հայրիկէս հեռագրով խնդրած էի որ պատասխանէ ..

— Գիտեմ, ես ալ տեսայ եւ ատոր համար եկած եմ...

— Իմ մտքէս ալ անցաւ չիտակը, հայրիկս չատախօս է երբեմն. ըսած էի որ «այո» կամ «ոչ» ըսէ... ինչո՞ւ կը հարցնէք լրագիրներուն մասին, ինչ, բա՞ն մը պատահած է մօրս

— Որքան որ գիտեմ ձեր մայրիկը ողջ առողջ է եւ Լոնտոն պիտի ըլլայ շուտով...

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը հարցնէք թէ լրագիրները տեսած եմ թէ ոչ, գիտ հետաքրքրող լո՞ւր մը կայ անոնց մէջ:

— Գարայի մասին լուր մը կայ...

— Գարայի մասին ոչ լուր ունիմ, ոչ ալ լուր ունենալու փափաք. ինչո՞ւ կը հարցնէք...

— Որովհետեւ այն գիշերը երբ դուք Քէտօկըն Սքուէրէն հեռացաք, Գարան սպաննուեցաւ.

— Սպաննուեցա՞ւ...

— Այո, գաշոյնով...

Թ. Ք. գրպանէն հանեց բարակ թուղթի մէջ փաթթուած ծրար մը զոր անմիջապէս բացաւ: Երբ աղջիկը տեսաւ արիւնոտ թաշկինակը եւ մկրատը, սարսափեցաւ:

— Իմ մկրատս... ինչ, զիս պիտի ամբաստ...

— Չեմ կարծեր որ ոճիրին հեղինակը դուք էք, եթէ այդ էր ձեր միտքը, բայց եթէ ուրիշ մէկը գտած ըլլար այս մկրատն ու այս թաշկինակը, ձեր բանը բուրդ էր, յարգելի օրիորդ...

— Ես սպաննեցի բան մը, բայց իմ սպաննածս շուն մըն էր... վրաս ցատկեց, ես ալ մկրատը անոր փորը խոթեցի, աղէկ ալ ըրի, շատ աղէկ ըրի...

— Իմ եզրակացութիւնս ալ այդպէս էր արդէն, շունը գտայ, բայց դուք ո՞ւր էիք...

— Ես ալ հոն էի, ինչպէս չգտաք զիս...

— Ինչպէս դուրս ելաք...

— Դո՞ւք ինչպէս դուրս ելաք...

— Դռնէն, ուրիշ ճամբայ չկար...

— Ես ալ այդ ճամբէն դուրս ելայ:

— Բայց դուռը կղպուած էր, այնպէս չէ՞...

Աղջիկը խնդաց.

— Ո՛հ, մառանն էր. կրցի ձեր բանալիին ազդուկը. պահուըտեցայ կարծեցի թէ եկողը Գարան էր... յետոյ... յետոյ տեսայ որ դուռը բացած էիք, այնպէս որ... եւ մկրատս հոն մոռցայ...

Թ. Ք. զարմացաւ, տակաւին բաներ մը կային զորս աղջիկը գաղտնի կը պահէր իրմէ:

— Այնպէս որ դուրս ելայ, խոտանոց գացի, մարդ չկար, վեր բարձրացայ, դուռը բացի, փողոցին անկիւնը թաքսի մը տեսայ եւ... այդքան

— Այդքա՞ն...

— Այո. հիմա ինչ պիտի ընէք զիս...

— Կարծեմ պէտք է ձերբակալեմ ձեզ... Ինչպէս ըսէք մառանին անկիւնին մէջ պահեցա՞ք...

— Այո... ինչ պիտի ընէք հիմա ըսէք...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Daubenton, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	300 »	160 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 17 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2498

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— oo —

— « Նիւ-Եորքի Ամերիկեան Յանձնախումբին հրատարակած հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ որ 1932 մարտէն մինչեւ 1934 մարտ, երկու տարուան ընթացքին 6063 տոլար դրամ հանգանակուած է: Այս գումարէն 2930 տոլար ղրկուած է Հայաստան, Նիւ-Եորքի Արտ. Յանձ. Ատենապետ Ա. Երզնկեանի դրամատունը ի մնայ 310 տոլար »:

Այս տեղեկութիւնը կ'օրինակենք Ամերիկայի ռամկավար — ներու օրկանէն: (Պայքար, 1 մայիս 1934, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ):

Շարունակելով ընթերցումը, կ'իմանանք թէ՝ Նիւ-Եորքի Յանձնախումբն ալ կ'ընդունի որ « Հանգանակութիւնը անգոհացուցիչ արդիւնք »ի յանգած է:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ յանձնախումբը կը խոստովանի որ « խոշոր ակնկալութիւններով » մեծ ծախքեր բրաւ, սակայն կը գտուչանայ ձախողանքին բուն պատճառն յայտնելէ »:

Յանձնախումբը ձախողման պատճառ կը ցուցնէ տնտեսական տագնապը եւ «ուրիշ հոսանքներու թշնամական վերաբերմունքը»:

Ճիշդ հոս է որ կը սկսի բուն բարեկենդանը:

Ռամկավար օրկանը ծիծաղելի կը գտնէ երկու պատրուակներն ալ, «անուղղամտութիւն» եւ «անվայել փորձ» կը կոչէ եղած մեղադրանքը, եւ հանդիսաւորապէս կը բանայ բերանը, ամէն տակ չարելու համար շարք մը գոհարներ:

Կարդացէք եւ զատեցէք: (Կարգ մը նախադասութիւններ գլխագիր չարել տուինք, ի պէտս զարգացելոց).

— «Ճշմարտութիւնը բոլորովին տարբեր է սակայն Յանձնախումբի ներկայացուցածէն: ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ ՀՕԿԻ ՎՐԱՅ, ՈՐՈՒՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԳՆԵԼՈՒ ՊԱՏՐՈՒԱԿԻՆ ՏԱԿ, ԱՄԷՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ԿԸ ԽԱԹԱՐԵՑՆԵՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՐՈԲԱԿԱՆՏԻ: Այս մարդոցմէ ոմանք բնիկ՝ երկուտակցականներու պակասը պէտք չէ որ գործ ունենայ Նիւ-Եորքի նման ազգային ձեռնարկի մը մէջ: Պահանջեցինք որ կազմուած յանձնախումբը ներկայացնէ ի. Հայաստանի բարեկամ ազգային մարմինները ու կազմակերպութիւնները: Եթէ իրապէս ի. Հայաստանի օժանդակել բաղձացող բոլոր մարմիններուն համագործակցութեամբ կազմուած ըլլար՝ *գաղութին վստահութիւնը վայելող հանգանակիչ յանձնախումբ մը*, արդիւնքը «Ղազարոսի մեռելը» պիտի չըլլար: ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԱՅԼԱՄԵՐԺՕՐԷՆ ԿԱԶՄՈՂ ՀԱՅ ՔՈՄԻՒՆԻՍՏՆԵՐԸ ԳԻՏՆԱԼՈՒ ԷԻՆ ՈՐ՝ ԱՅՍ ԳԱՂՈՒԹԸ ՀԻՄՆՈՎԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔ ՄԸՆ Է ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՉՏԱՅ: ՆՈՅՆ ԻՍԿ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՇԵՑԱՒ ԻՐԵՆՑ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑԵԼԷ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՕԿԸ ԱՒԵԼԻ ՆԱԽԱՆՁԱԽՆԴԻՐ Է ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՐՈԲԱԿԱՆՏ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՔԱՆ Թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՊԷՍ ՕԳՆԵԼՈՒ:

Եթէ մեր գաղութին անմնտահութեան ապացոյցը կ'ուզէք տեսնել կազմուած Նիւ-Եորքի յանձնախումբին հանդէպ, յո՛ղ Ռայեցէք ներկայացուած հաշուեկշիռին վրայ:

Նիւ Եորք քաղաքը ուր յանձնախումբը կը գտնուէր՝ նուիրած է հանգանակութեան տուած է 239 տոլարի ողորմելի գումարը, Պոսթըն տուած է 463 տոլար: Մեծագոյն գումարը ,610 տոլար՝ Ֆիլատելֆիոյ յանձնախումբէն է:

Այս կերպով հաւաքուած վեց հազար տոլարը եթէ ամբողջովին ալ յատկացուէր Հայաստանի մէջ բնակարանային շինութեան, հազիւ կրնային երկու տուն շինել, իսկ իրենց ղրկած երեք հազարէ պակաս դրամը՝ անտարակոյս Հայաստանի վարիչներն ալ համոզեց թէ Ամերիկայի մէջ դրական գործ չի կրնար տեսնել բոլշեւիկեան բրաբականտ ազգային նպատակներու եւ ձեռնարկներու յաջողութեան նախընտրող ո եւ է համաձայնակի մարմին, ինչպէս էր համայնավարներէ կազմուած Նիւ-Եորքի յանձնախումբը»:

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէինք այս պատկերազարդ պատմութեան վրայ, իբրեւ խորհրդածութիւն:

Այս ամբողջ պատմութիւնը քունէն արթնցած մարդու մը «Թափո՞»մն է, թէ խուքի տակ չմնալու փորձ մը:

Անշուշտ Հօկն ալ իր բերանը բացած է, «Բանուոր»ով կամ Թուցիկներով: (Մենք չենք ստանար այդ լրագիրը): Եւ ճակատամարտը պիտի շարունակուի, հանգանակութեան ձախողման, աւելի քան երեք հազար տոլարի մախումին եւ ուրիշ գաղտնապահ երեւոյթներու մասին:

Եւ այս բոլորը՝ իբրեւ արդիւնք Ա. Հայաստանի շատ «սիրելու» առաքինութեան:

Մինչեւ հիմա, միայն Դաշնակցութիւնն էր որ զրկուա՞ծ էր այդ պատիւէն,— Հայաստանը սիրելու շնորհէն:

Այժմ երեւան կուգայ որ, ռամկավարները այդ պատիւը կը վանեն նաեւ Հօկին, ամբաստանելով զայն իբրեւ գործիք մը համայնավարական քարոզութեան: (Մատնութիւն չէ՞ այս, Պ.Պ. ռամկավարներ...):

Ուրեմն, ռամկավար, Հօկ եւ մնացեալ խանդիճաղանճը այնքան կը սիրեն Հայաստանը որ, չորս ամսուան ընթացքին 8–10,000 տոլար կը հաւաքեն եպիսկոպոսի մը գիւղը շահագործելու համար, բայց ամբողջ երկու տարի հազիւ վեց հազար տոլար կրնան ժողվել Նիւ-Եորքի համար, անոր ալ կէսէն աւելի տեղին վրայ ծախսելու պայմանով...

Ուրախ լեր, Կոմկուս... մէկ ցանեցիր, հինգ պիտի հնձես:

Ճիշդ է որ «վալութա»ն նոյնութեամբ չի հասնիր ձեռքդ: Բայց ոչի՛նչ: Աւելի կարեւոր է «չերտաւորումը», որ յառաջ կ'երթայ «հարուածային կարգով», եւ գաղութներու պառակտումը, որ ձեր «պարծանքն» է:

Հապա Նիւ-Եո՞րքը: Իսկ բնակարաններու շինութի՞ւնը:

Անհոգ եղէք. Ամերիկայի պակասը կը լրացնէ Նիւ-Եորքի Ֆրանսայի Կեդր. Յանձնաժողովը, որ վերջին ամսուան ընթացքին յաջողած է հաւաքել պատկառելի գումար մը,— 90,545 Ֆր. եւ 80 սանթիմ (12րդ ցանկ):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

ԻՄԱՄ ԵԱՀԵԱ ԿԸՆԴՈՒՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Եգիպտական կառավարութիւնը պաշտօնական գեկոյց մը տուաւ Իպնը Սէուտի պատուիրակէն, որ կը հաստատէ զինադադարը: Սանաայէն հասած հեռագիրներն ալ հաստատելով միեւնոյն լուրը, կ'ըսեն թէ Եէմէնի իմամը ընդունած է Իպնը Սէուտի երեք պայմանները,— 1. պարպել Ասիրի եւ Նէճրանի շրջանները. 2. վերադարձնել բոլոր պատանդները. 3. յանձնել Ասիրի Իտրիսի գերդաստանին երեք անդամները որոնք Եմէն ապաստանած էին.

Այս նախնական պայմաններէն յետոյ, բանակցութիւնները պիտի վերսկսին Հիճազի ամառնային մայրաքաղաքին՝ Թայիֆի մէջ, Իպնը Սէուտի եւ իմամ Եահեայի պատուիրակին՝ Սէյիտ Ապտուլլահ էլ Վազիրիի միջեւ. Հիճազի թագաւորը ճաշի հրաւիրեց պատուիրակը, ինչպէս եւ Երուսաղէմի մուֆթին, բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Խորհրդարանին նոր նստաշրջանը

»»» · · «««

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ
ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր վերաբացուեցան երեսփ. ժողովն եւ ծերակոյտը: Նիստը կարճ տեւեց երկու ժողովներուն մէջ ալ: Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր երկու ժողովարաններուն շրջակաները: Երեսփ. ժողովի ձախակողմեան հատուածները հեգնական բացագանչութիւններ կ'արձակէին, դեռ ժողովը չսկսած: Կարծես բսել կ'ուզէին,— Ուրեմն խորհրդարանը գոյութիւն ունի՞ տակաւին... Նախագահը յայտնեց թէ չորս հարցապնդումներ յանձնուած են, անմիջական վիճաբանութիւն պահանջելով: Որոշուեցաւ դրադիլ ուրբաթ օր:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ընկերվարականներն ու համայնավարները կը պոռային.— Լուծեցէ՛ք, լուծեցէ՛ք այս ժողովը: Համայնավարներէն Թորեզ աւելի առաջ երթալով, բացագանչեց.

— Ելէք գացէք, պարոն նախագահ, ի՞նչ գործ ունիք հոս...

Նիստին փակումէն առաջ, նախագահը յայտնեց թէ զատական նախարարութիւնը ղրկած է ջնջել երկու երեսփոխաններու, Փրուսթի եւ Ֆալյօզի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը:

Ծերակոյտին նիստն ալ վերջացաւ նախնական գործողութիւններով:

Ը. Սահմանադրութեան բարեփոխման յանձնաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները, որոնք չափազանց դանդաղ կ'ընթանան: Սկզբունքով ընդունուած է ի հարկին երեսփ. ժողովը լուծելու իրաւունք տալ Հանրապետութեան նախագահին (առանց զայն կապելու ծերակոյտին հաւանութեան հետ): Բայց ատոր համար անհրաժեշտ է Ազգ. ժողով գումարել Վերսայլի մէջ:

Սթավիսքիի յանձնաժողովին առջեւ

»»» · · «««

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՊՈՆՈՒԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը երեքշաբթի օր լսեց Փարիզի երեսփոխան Պոնուր, որ գլխաւոր ամբաստանեալներէն է եւ բանտարկուած առաջին օրէն: Դեռ քանի մը օր առաջ ալ փտարուեցաւ արմատական կուսակցութենէն:

Այս վկան դիմում կատարած էր, օր առաջ լսուելու համար, բայց յանձնաժողովը միշտ կը ձգձգէր: Աջակողմեան թերթերը դիտել կուտան թէ յանձնաժողովը դիտմամբ կը ձգձգէր, սպասելով արմատականներու համագումարին:

Վկան երկարօրէն պատմելով իր կեանքը, յայտարարեց թէ Սթավիսքին կը ճանչնար 1929ին, չորս տարիէ ի վեր, թէ անոր փաստաբանն եղած է բազմաթիւ գործերու մէջ, թէ ստացած դրամները իր աշխատանքի վարձատրութիւնն են, թէ Շոթանը, Տալատիէն, Քիապը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ կը ճանչնային Սթավիսքին, եւ թէ ոչ ոք զգուշացուցած էր զինքը: Այս առթիւ հերքից իրեն վերագրուած շարք մը պատմութիւններ եւ յայտարարեց.

— Ես ոչ դղեակ ունիմ, ոչ ագարակ, ոչ հող, ոչ ալ դրամ եւ ընտանիքս թշուառութեան մատնուած է այսօր: Իմ խիղճս հանգիստ է: Բուն իսկ իր շրջապատը եւ յարաբերութիւնները նկատի առնելով, որ եւ է կասկած չէի կրնար ունենալ Սթավիսքիի մասին, մինչեւ որ գործը բացուեցաւ

Յանձնաժողովը այս բոլոր յայտարարութիւնները համբերութեամբ լսելէ յետոյ, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկեց վկան:

Ը. Քննիչ յանձնաժողովին տրուած երեք ամսուան պայմանաժամը կը լրանայ մայիս 23ին, եւ դեռ ծայրն ենք ծրարոց: Հարցաքննութիւններէն յետոյ, երկար ժամանակի կը կարօտի տեղեկագիրներու պատրաստութիւնը: Այս պատճառներով, հաւանական է որ պայմանաժամի երկարաձգում պահանջուի խորհրդարանէն

Ը. Փարիզի փաստաբանական կաճառը վտարեց նախկին նախարար Ռ. Րընուն եւ Կիպրա Ռիպօն, որոնք զատի քաշուած են արդէն: Պ. Պոնուրի խնդիրն ալ յանձնուած է կաճառին քննութեան:

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ, միջանկեալ զբաղեցաւ Իրաքի Ասորիներու խնդրով: Ցետոյ անցնելով բուն օրակարգին, մասնախումբի մը քննութեան յանձնեց Սարի հանրաքուէի խնդիրը

Այս ծանրակշիռ հարցին հետեւելու համար յատկապէս Ժընեւ գացած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարը: Գերմանական ձակատն ալ պատուիրակութիւն մը ղրկած է, իր տեսակէտները պաշտպանելու համար: Այս հարցին դէմ ընդդիմախօսելու համար Ժընեւ կը գտնուի ընկերվարական գործիչ մը, Մաքս Պրաուն, որուն գլուխը բերողին պարգեւ խոստացած են հիթլերականները

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ խտալական պատուիրակին հետ, որ տարբեր տեսակէտներ ունի: Ժողովին գումարման առթիւ, հրատարակութեան տրուեցաւ Սարի տեժամեայ կառավարիչին տեղեկագիրը, որ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Գերմանացիներու դատադրական գործունէութեան մասին: Ուրիշ թեր ու դէմ տեղեկագիրներ ալ կան սեղանի վրայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱ՞Ն
ԹԷ ՈՄԱՆՑ ԲԱՑԸ – ԳՈՑԱԿԱՆ

Իմացայ, որ անցեալ օր Պ. Արշակ Չօպանեան,— գրագէտ, քննադատ, երաժշտագէտ, թատերագէտ, ննկարչագէտ, քաղաքագէտ, պատմագէտ, խմբագրապետ, բանախօս, քրոնիկագիր, եւ դեռ վրան եօթը հատ եւայլն,— կովկասեան գրական ակումբի մը մէջ ֆրանսերէն դասախօսութիւն մըն է տուեր հայ աշուղական գրականութեան մասին:

Բարի՛, բարի՛, շատ բարի:

Եղբա՛յր, թող այսպէս երբեմն խելք բնէ եւ երթայ անգամ մըն ալ կովկասցիներուն գլուխը արդուկէ: Վասն հանգստութեան մերում:

Խօսք չունինք,— այդ տեսակ դասախօսութիւններու ալ մարդն է արդէն. Դրաւ կը գնեմ, որ *էփամթէ* բլրաւ կովկասցիները, մանաւանդ Վրացիները, բոլոր Գաբրիէլդաշվիլիները, Նարօուշվիլիները, Տոլսկվաձէները, Լոմինաձէները, Լորտկէպանիձէները անպայման ցաւեցան որ ի՛նչպէս մինչեւ հիմա մոռցեր են աշուղ Ճիվանին ալ, Սայաթ-Նովային հետ, վրացի յայտարարել, սեփականացնել:

Ցայս ունինք որ եւայլնապատիւ պարոն Չօպանեան այսուհետեւ աւելի յաճախ կ'երթայ դասախօսութիւն տալու օտարներուն, քիչ մը հանգիստ ձգելով մեզ եւ ազատելով իր սաղմոսապատում խծբ, ճէճ թուակիր յօդուածաշարքերէն:

Խելքս չի հասնիր մէկ բանի.—

Եւայլնապատիւ պարոն Չօպանեան դասախօսութիւններ կուտայ նաեւ Հայ Ուսանողներու Տան մէջ, կարծեմ անցեալ տարուընէ ի վեր:

Օր մը պիտի հրապարակաւ հարցնեմ թէ ինչի՞ ծառայեց այդ փառաշուք Հայ Ուսանողներու Տունը, *Սիթէ Իւնիվէրսիթէր*ին մէջ:

Այժմ կը հարցնեմ միայն թէ ինչի՞ կը ծառայեն եւայլնապատիւ պարոն Չօպանեանի դասախօսութիւնները այդ յարկին տակ: Այս հարցումը անոր համար, որ գիտեմ թէ վաստակաւոր դասախօսը կը խօսի, առանց յոգնելու, առանց բացակայելու, ճիշդ տեղայ թէ կարկուտ, 25 աթոռի եւ երեք ուսանողի առջեւ,— այդ երեք ուսանողներէն մէկը Չօպանեանի եղբայրն կը նայի, բայց խելքը ուրիշ տեղ է, երկրորդը գրասեղանին վրայ բաներ մը կը գծէ, երրորդը վէպ կը կարդայ՝ ունկնդրելով վաստակաւոր դասախօսին:

Այս դասախօսութիւններուն համար եւայլնապատիւը ամսական կ'առնէ Բարեգործականէն, չէ՞: Երբ դասախօս կայ, դասախօսութիւն մտիկ ընող չկայ, Բարեգործականի տուած ամսականը Նպատակի ո՞ր գլուխէն է, որ կը յատկացուի,— գիտնա՞նք:

ԱՐԱՋ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ

Պուէնոս Այրէսի « Արմենիա » թերթէն ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Յարութիւն Թահթաճեանի որ շիջած է ապրիլ 22ին, երկար հիւանդութենէ մը յետոյ:

Հանգուցեալը ծնած էր 1888ին, Այնթապի մէջ եւ զաւակն էր այդ շրջանի երեւելիներէն Հանեէ (Օհան) Թահթաճեանի: Նախնական կրթութենէն յետոյ, կը մտնէ Այնթապի Կեդր. Գոլէճը, ուրկէ շրջանաւարտ կ'ըլլէ առաջին մրցանակով (1906): Տակաւին պատանի, ուսուցչութեան կը կոչուի Այնթապի բարձրագոյն վարժարանին մէջ, իրեն պաշտօնակից ունենալով Զաւէն Նալպանտեանը (Զարեւանդ) եւ ուրիշներ: 1911ին կ'երթայ Մ. Նահանգները եւ կը մտնէ Հարվըրտի համալսարանը, ետեւեւելով մանկավարժութեան: Բայց կը հիւանդանայ եւ բժիշկները կ'արգիլեն մտքի աշխատանքը: Յետոյ կ'անցնի Հարաւ. Ամերիկա, մտնելով առեւտրական ասպարէզը: Եղած է Պ. Այրէսի Հ. Յ. Դ. կազմին եւ «Արմենիա»ի հիմնադիրներէն եւ առաջին խմբագիրը, միեւնոյն ատեն մասնակցելով հանրային կեանքի բոլոր ճիւղերուն: (Յառաջիկային աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ պիտի տանք իր գործունէութեան մասին, որ կը պարունակէ շատ հետաքրքիր դրուագներ):

Արդէն վատառողջ, փետրուար 10ին ուղեղային կաթուած ունեցած էր որ կրկնուեցաւ, խօսելու եւ քալելու կարողութենէն զրկելով տարաբախտ ընկերը: Վերջերս բաւական ապաքինած էր եւ կը քալէր, բայց նորէն հիւանդացաւ, ստանալով երրորդ կաթուած մը որ յանգեցաւ մահուան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մեծ շուքով: Երեսուն ծաղկեպսակներ ղրկած էին ընկերները, ազգականները եւ զանազան միութիւններ: Մեծ բազմութիւն մը հետեւած է մինչեւ գերեզմանատուն: Ողբացեալ ընկերը ընդհանուր համակրանք կը վայելէր ամբողջ գաղութին մէջ, որուն ազգ. կազմակերպութեան համար ալ գնահատելի դեր է կատարած:

Հանգիստ իր դառնացած ոսկորներուն, որոնք հանգիստ չունեցան Այնթապի ինքնապաշտպանութեան կազմակերպութենէն մինչեւ օտարութեան հողերը.

Նոր աղէտ Երուսաղէմի մէջ

Երէկ հաղորդած էինք Տիբերիայի (Պաղեստին) մէջ պատահած աղէտը: Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, քաղաքին մէկ մասը բոլորովին կործանած է ջուրի յորձանքէն, որ կրկնուեցաւ յաջորդ օրը: Մինչեւ հիմա երեւան հանուած են 30 դիակներ, բայց կը վախցուի թէ դեռ բազմաթիւ դիակներ թաղուած կը մնան աւերակներուն տակ եւ փողոցներու աղմուտին մէջ: Ցետոյ շատեր քշուած են Տիբերիա լիճին մէջ, մանաւանդ մանուկներ: Իսր 3000 հոգի անպատսպար կը մնան:

Երեքշաբթի օր, մինչ ժողովուրդին մէկ մասը զոհեր կը փնտռէր աւերակներուն մէջ, աչակցութեամբ անգլիացի զինուորներու, ջուրի աւելի ուժին յորձանք մը ամբողջ կէս ժամ աւերեց քաղաքը, նոր զոհեր քշելով դէպի լիճը: Այս աղէտը պատահեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ արարողութիւններ կը կատարուէին զոհերուն համար, եւ մեռելներուն հետ ողջեր ալ քշուեցան լիճին մէջ:

Անգլիա կը մերժէ շաբաթական 40 ժամը

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը հարցարան մը ղրկած է բոլոր պետութեանց, շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան վերածելու համար: (Այս մասին ժողով մը պիտի գումարուի յունիսին): Անգլիական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ սկզբունքով հակառակ է շաբաթական 40 ժամին:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ ԴԷՊԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական վերին մարմինը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Հոգեգալստեան եօրեակ տօնին առթիւ, որոշած է Թուլցիկ-փոխականաւի խումբ մը ղրկել Մարսիլիոյ շրջանը, գլխաւորութեամբ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներու ընդհանուր պետին, սկաուտական վերին — մարմնի եւ մասնակ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

Քանի մը տարի առաջ, յանկարծ, անձնասպանութեան համաճարակ մը ծագեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Մասնաւորաբար երիտասարդութիւնն էր, որ վարակուած էր այս հնորոյթով։

Եւ թերթերը աղաղակ հնչեցուցին, մասնագէտներու կարծիքը հարցուցին, յանձնախումբեր կազմուեցան, ոստիկանութիւնը գործի լծուեցաւ։

Այս առթիւ թերթերուն արգիլուեցաւ խօսիլ անձնասպանութեան մասին ոստիկանութեան հրահանգ տրուեցաւ ճնշել ծնողները, որպէսզի հսկեն իրենց զաւակներուն վրայ։

Այնուհետեւ լռութիւն տիրեց։

Անձնասպանութեան համաճարակը դադրա՞ծ է հիմա։ Մ՛չ զիտէ, թերեւս օգտակար եղան ձեռք առնուած միջոցները։

Անձնասպանութեանց այս համաճարակին մասին լոյս տեսան երկու գիրքեր, Türkiyede intiharlar.— N.Bonafous.

Türkiyede intiharlar meselesi.— Dr. Fahreddin Kerim.

Առաջին ուսումնասիրութիւնը չեմ տեսած, կարծեմ հրատարակուած է պարբերականի մը մէջ (Թուրք մարդաբանական ամսաթերթ), ծանօթ եմ միայն երկրորդին։ Փրոֆ. Պոնաֆու եւ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ այն երկու մասնագէտներն են, որ անձնասպանութեանց համաճարակին առթիւ գործի լծուեցան, զատախօսութիւններ կատարեցին, պայքար բացին երիտասարդներու մէջ ինքնակամ մահուան դէմ։

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի ուսումնասիրութիւնը հեռ նիհար գործ մըն է, 24 էջնոց մեծ տետրակ մը։ Որուն 6 էջը միայն՝ Թուրքիոյ անձնասպանութեանց մասին, մնացեալը դիւրին ձող մը եւրոպացի մասնագէտներու գործերէն։

Նիհար է նաեւ իր մատենագրութիւնը,— կը յիշէ Տիւրքհէյմի, Հալպվախսի, Ֆայլիք Շէմպէլի գործերը, իբրեւ յատկապէս անձնասպանութեան հարցին քննութեան նուիրուած, — եւ յետոյ քանի մը զասական գիրքեր մտային եւ հոգեկան հիւանդութեանց ուսումնասիրութեան նուիրուած (Քրաֆթին, Եսաքիրս, Պիրպարուն, Հոֆման, Թահսին, Մազհար Օսման, Վասֆի)։

Այս ամէնը ցոյց կուտայ, որ հեղինակը այնքան ալ բծախնդիր եւ բազմամիտ աշխատանք մը չէ ուզեր ներկայացնել մասնագիտական հրապարակին։

Այս վերջին տարիներուն, Ֆրանսայի մէջ եւս անձնասպանութեան հարցին քննութիւնը մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած էր, ընկերաբաններ, հոգեբաններ եւ հոգեբոյժներ վիճաբանութեան բռնուեցան, իրենց գիրքերով պայքար բացին տեսակէտներու,— յիշենք փրոֆ. Ալպէլ Տէլմասի գործը, որ ուղղուած է Հալպվախսի տեսակէտներուն դէմ, եւ փրոֆ. Շարլ Պլոնտէլի գիրքը, որ կը քալէ այդ երկուքին միջեւ, հաշտարար երկու կողմերն ալ։ Վերջապէս պարբերականներն ալ լծուեցան հարցին քննութեան, եւ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ տուրագրեցին Տոքթ. Լոկր, Տոքթ. Թուլուզ։

Անձնասպանութեանց հարցին քննութեան առթիւ պէտք էր անպայման նկատի առնել Ալպէռ Պայէի Le suicide et la morale, Լուի Փրուալի Le crime et le suicide passionnels երկու ստուար գործերը, Փրուալի L'Education et le suicide des enfants, Լէկուայի Le suicide գործերը։ Վերջապէս թերի է որ եւ է աշխատութիւն, երբ թերի է իր bibliographie-ն։

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի գործը թերի է նաեւ իր պակասաւոր վիճակագրութեամբ։ Ճիշդ է թէ Թուրքիոյ մէջ վիճակագրութեան մասին գաղափար չունին դեռ շատ ու շատ պաշտօնատուներ։ Սակայն, եւրոպական ագգերու մէջ պատահած անձնասպանութեանց վիճակագրութիւններով, քանի մը հեղինակներու տեսակէտները ոլորելով բոլորելով՝ էջ լեցնել, յետոյ ընդամէնը հազիւ 6 էջով Թուրքիոյ անձնասպանութեանց հարցին քննութիւնը բերել ներկայացնել, պարզ աչք-կապուկ է անշուշտ։

Գոհանանք կատարուած աշխատանքով եւ ներկայացնենք զայն.

✗

Հին է անձնասպանութեանց պատմութիւնը։ Կարգ մը հեղինակներ պատմութիւնը կը սկսին Շէյքսփիրի եւ յետոյ Կէօթէի գործերով։ Այլ մտնասանց ռոմանթիզմին դարաշրջանով։ Այդպէս եւ Տոքթ. Քէրիմ։

Անձնասպանութեանց պատմութիւնն ընելու համար, պէտք է երթալ մինչեւ... անտառները,— այս՛, անոնք այսինձնասպանէին, ո՛վ գիտէ, թերեւս ... սիրահարութեան պատճառով։ Կենդանիներու անձնասպանութեան մասին յատուկ գիրքեր կան, հետաքրքրուողը կրնայ գտնել ու կարդալ։

Անձնասպանութեանց պատմութիւնը կարելի է սկսիլ նոյնպէս գիտարանութենէն,— աստուածներն իսկ, այդ երջանիկ անմահները, անձնասպան կ՛ըլլային յաճախ։ Ինչպէս կը տեսնէք, անմահութիւնն ալ երջանկութիւն չի պարգեւեր։

Անձնասպանութիւնը ծանօթ էր, վերջապէս Երրայեցիներուն։ Աստուածաշունչը կը յիշատակէ անձնասպանութեանց բազմաթիւ դէպքեր։ Ուրեմն սխալ է այն տեսակէտը թէ հրէականութիւնն է սկսած առաջին պայքարը անձնասպանութեան դէմ։ Ցիշեմ միայն երկու դէպք,— կարդալ ԴԱՏ. Գլ. Թ. 54, ԹԱԳ. Գ. Գլ. ԺԶ. 18։ Քրիստոնէութիւնը եւս նեռբողմունքեամբ, յաճախ հիացումով դիտած է անձնասպանութիւնները,— բո՞չ են նահատակները, որ կը մեռնէին ... Աստուծոյ համար։

Կ՛ամաչարժ, հաճնելու համար մեր նիւթին, — անձնասպանութեան դէպքերը հին են մարդկութեան չափ։ Եղած են ժամանակներ, երբ անձնասպանութիւնը բարոյական առաքինութիւն էր,— չյիշելու համար հայկուրհասներ, արժանապրելիք կամաւոր մահերը յանուն հայրենասիրութեան, թշնամիին ձեռքը չիյնալու համար (Մեծն Միհրդատ), պատիւը պաշտպանելու համար, առարդանք մը կամ աքասոր մը լուալու համար, եւն. եւն.։

Բարդ, չա՜տ բարդ հարց մըն է անձնասպանութեան ուսումնասիրութիւնը,— այնպէս որ շատ չընդարձակենք Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմը։

Ինծի կը թուի թէ անձնասպանութիւնները վտանգ մը դարձան եւ ընկան մտահոգել, երբ տեղի կ՛ունենային հաւաքական ձեւով։ Արդարեւ այս երեւոյթը ծանօթ է հին Կօլերուն, արգի Թուսերուն, եւ վերջերս քիչ մը աւելի տարածուած՝ բազմաթիւ ժողովուրդներու։

Եւ հարցումը բանաձեւուեցաւ անմիջապէս։ — Հիւանդութի՞ւն է անձնասպանութիւնը։

Անձնասպանութեան ծագմնաբանական պատճառներն ու նկարագիրը բացատրելու համար յայտնուած են բազմաթիւ տեսակէտներ,— ոմանք ամբաստանած են ցեղերը, ուրիշներ կլիման, եւ այսպէս յաջորդաբար՝ ընկերային պայմանները, միջավայրը, եղանակները, ժառանգականութիւնը, ալքոլը, յեղափոխութիւնները, վէճերը, սեռային բնախօսութիւնը, հիւանդութիւնները, ջղային դրութիւնները…

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ որոշ տեսակէտ մը չունի, քիչ մը շատ կը յեղյեղէ Տիւրքհէյմի տեսակէտները, մինչդեռ ինք, իբրեւ Պոլսոյ բժշկական համալսարանին մտային հիւանդութեանց դասախօս, պէտք էր իջնէր Թուրք հոգիին ներս, քննէր հոգեխառնութենական ասպարը, սիֆիլիզին աւերները, օտար քաղաքակրթութեանց արագ եւ բռնի պատուաստին ազդեցութիւնը։

Ո՛չ, փրոֆ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կ՛արձանագրէ, առանց զարմանք մը յայտնելու, թէ «1914էն առաջ, Թուրքիոյ մէջ, մասնաւորաբար իսլամ Թուրքերուն մէջ, շատ քիչ կը պատահէր անձնասպանութիւնը»։ Ի՞նչ փաստեր ունի,— չի յիշեր։ Ու կ՛աւելցնէ թէ անձնասպանութիւնները Թուրքիոյ մէջ շատցան 1916էն սկսեալ, եւ 1918էն վերջ յաւելումը արագացաւ։ Այսպէս կը պնդէ փրոֆ. Ֆախրէտտին Քէրիմ, հիմնուելով իր վիճակագրութեան վրայ, որ քննութեան կը կարօտի։ Այդ վիճակագրութիւնը իրեն հայթայթած է Պոլսոյ ոստիկանական տեսչութիւնը,— մինչդեռ Տոքթ. Ֆ. Քէրիմ պէտք էր այդ վիճակագրութիւնը առնէր թաղապետական բժիշկներու արձանագրութիւններէն, որովհետեւ թաղապետական բժիշկներն են, որ թաղման արտօնութիւն կուտան՝ երբ մեռել մը կայ, հետեւաբար կ՛արձանագրեն օրուան մահերն ու մահուան պատճառները, (թէեւ Թուրքիոյ մէջ մեռելները երբեմն կը թաղուին առանց արտօնագրի)։ Ոստիկանական տեսչութեան ունեցած վիճակագրութիւնը, ընդհանրապէս, արձանագրութիւնն է այն մահերուն, որոնց մէջ — արկածի նկարագիր ունին, կամ ոստիկանական քննութեան կարօտ դէպքեր են։

Ահա թէ ինչո՛ւ վերապահութիւն կը յայտնենք այն վիճակագրութեան մասին, որ քննութեան կ՛առնէ Տոքթ. Ֆ. Քէրիմ պէյ։ Ահաւասիկ այդ վիճակագրութիւնը։—

Անձնասպան եղած են Պոլսոյ մէջ,

	հոգի
1916ին	27
1917 »	34
1918 »	45
1919 »	90
1920 »	93
1921 »	122
1922 »	119
1923 »	148
1924 »	181
1925 »	125
1926 »	177
1927 »	—
1928 »	231
1929 »	172
1930'»	135

Այս վերջին երեք տարիներու ընթացքին, անձնասպանութեանց պատկերը ըստ ազգութեանց.—

Տարի	Իսլամ	Հայ	Յոյն
1928	177	13	19
1929	129	10	18
1930	105	6	13

Տարի	Հրեայ	Օտար	այլ
1928	6	16	116
1929	8	8	101
1930	8	3	86

Եւ այժմ նոյն պատկերը ըստ տարիքի.—

10—20	20—30	30—40	40—50	50էն վեր
71	89	28	17	26
55	58	23	20	16
49	44	16	8	1

Դարձեալ, նոյն տարիներու պատկերը ըստ պատճառի, (անշուշտ ոստիկանական տեսչութեան արձանագրութեամբ —

	1928	1929	1930
Վիշտ	189	118	74
Աղքատութ.	42	17	20
Ջղային	21	—	3
Խենթութ.	9	1	—
Հոգեկան	9	5	6
Սիրահարութ.	6	4	8
Հիւանդութ.	18	10	16
Անծանօթ	12	17	8

Ինչպէս գրեցինք, այս վիճակագրութիւնը, թէեւ երբեք ամբողջական, կը ներկայացնէ միայն Պոլսոյ մէջ պատահած անձնասպանութեանց թուապատկերը։ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կը կարծէ թէ Թուրքիոյ ներսերը անձնասպանութիւն շատ քիչ կը պատահի, որովհետեւ... թերթերու մէջ չարձագանգեր կամ վիճակագրութիւն չի պահուիր։ Այսուհանդերձ կ՛ընդունի, որ այս վերջին տարիներուն անձնասպանութեան դէպքեր տեղի կ՛ունենան նաեւ Էնկիւրիի, Իզմիրի, Էսկիշէհիրի եւ նման թրքական մեծ քաղաքներու մէջ։

Յաջորդով կը խորանանք տրուած վիճակագրութեան քննութեան մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ ՈՒԻՓ հրապարակային քննութեան։

Վերջին ամիսներու ընթացքին, հայկական կեանքը գրեթէ դարձած է անճանաչելի։

Ամէն տեղ քէն, առկախութիւն, ամբոխային կիրքերու հրահրում, բանսարկութիւն, փոխադարձ վարկաբեկում, ստախօսութիւն, եղբայրադաւ կռիւներ, անհատական եւ հաւաքական ազատութեանց բռնաբարում, հայ անունն ու պատիւը օտար հանրային կարծիքին եւ դատարաններու նշաւակ, անձնական եւ հանրային բարոյականի աննախընթաց արհամարհում, հրապարակային մարտնչումներ, մատնութիւններ եւն.

Մտովի կը պատկերացնեմ մեր դժբախտ պատմութիւնը։ Տարիներն ու դարերը շարժանկարի մը նման իրարու կը յաջորդեն, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞ր թուականներուն հետ պէտք է բաղդատել հայ տարագիր բեկորներու մռայլ առօրեան։ Կանգ կ՛առնեմ 17րդ դարին առաջին եւ երկրորդ քառորդին վրայ, կը վերյիշեմ մայր հայրենիքի մէջ կատարուած անցուդարձերն ու անոնց, վարդապետ, եպիսկոպոս եւ ... նուիրակներն, որոնք իրենց ընչաքաղցութեամբ, փառասիրութեամբ եւ ազդեցութեամբ անհուն փորձանքներ եղան այս ժողովուրդի գլխուն։

Սրտի նուաստով է որ կը կարդամ թէ ինչպէս Նիկոլ Թորոսովիչ մը, եպիսկոպոս ձեռնադրուած 150 դրուշ կաշառքով, այն ժամանակի էջմիածնի կաթողիկոս Մելքիսեթէն, պատճառ դարձաւ որ Լեհաստանի հայութիւնը, ամէնէն բազմամարդ ու ձեռներէցը եւրոպական հայ գաղթականութեան մէջ, հեռանայ իր եկեղեցին, մոռնայ իր մայրենի լեզուն եւ այսօր բոլորովին կորսուած ըլլայ հայութեան համար։

Եւ ինչքան նմանութիւն երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։ Նոյն անձերը, նոյն վէճերը, նոյն յեսուիտական, կղերապետական յատկութիւններն ու փառասիրութիւնները, եւ կարծէք նոյն խաւարամիտ ամբոխը՝ որ կ՛ուզէ իր բախտը կապել ավետ վիճարարողին։ Պատմութիւնը մեզի համար ոչինչ ունի մխիթարական։

Բայց ձգենք վերյիշումը անցեալի այս տխուր դրուագներուն, եւ տեսնենք մեր այսօրուան իրականութիւնը՝ ինչպէս որ է։

Անցեալ տարուան վերջերը, ցաւալի սպանութիւն մը Ամերիկայի մէջ, երբեւիցէ պատճառ դարձաւ որ հայ կեանքը փոթորկի, համայն գաղթականութեան երեւութական խաղաղութիւնը վրդովուի եւ մեր ազգային մշակութային յառաջդիմութիւնը կասի։

Բառը ընդգծեցի, որովհետեւ կը կարծեմ թէ՝ համեմատական խաղաղութիւնը որ ունէինք միայն ու միայն երեւոյթով էր, իսկ խորքին մէջ՝ ներկայի վէճերն ու գոյթակղութիւնները որ կը յուզեն եւ կը փոթորկեն ամբողջ գաղթահայութիւնը, գոյութիւն ունէին երկար ժամանակներէ ի վեր։

Նիւ Եորքի վէպը պատրուակ դարձաւ որ այդ երեւութական խաղաղութիւնը խզուի, քանի որ մութին մէջ գործող աներեւոյթ ուժին համար՝ մեր խաղաղօրէն յառաջդիմութիւնն ու ստեղծագործող աշխատանքը ձեռնտու չէին։ Երբ այսպէս գրուի հարցը, ինքնին հասկնալի կը դառնայ թէ դէպքեր կամ պատրուակներ ստեղծելը այնքան ալ դժուարալուծելի խնդիր մը չէ։

Այսօր, երբ նաւած հանդարտօրէն կը մտածեմ երէկուան եւ այսօրուան մասին, ստակամով կը տեսնեմ թէ ինչպէս մեր ազգային կեանքը կ՛այլասերի, հայ հոգին իր դարաւոր առաքինութիւններէն կը պարպուի եւ օտարը կը մտնէ մեր հոգիներուն մէջ։

Նթէ աւելորդ չի թուիր, փոքրիկ վերադարձ մը, եւ ինքնին ըմբռնելի կ՛ըլլայ բաղդատութեան ատաշի տարբերութիւնը։

Համաշխարհային պատերազմին, ուրիշներու կարգին, մենք եւս բերինք մեր ոգեհարաքները, աւելի քան մէկ միլիոն հոգի։ Մեզմէ աւելի մեծ եւ հզօր ազգեր, զանազան առիթներով, ուխտի կ՛երթան Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին եւ իրենց յարգանքը կը մատուցանեն։ Տարրական պարկեշտութիւնն ու տրամաբանութիւնը կը պահանջէին որ մենք առաւել եւս, ապրելեան սրբազանով, փութայինք յարգել մեր մեռելներու յիշատակը։

Մենք կ՛ընենք պէտք եղածը։ Ժամանակ մը այո, բայց ներկայիս ոչ։ Այն առեն վէճ չկար Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին համար։ Իսկ այսօր ոչ միայն վէճ կայ, այլ եւ կ՛ուրացուի նոյն իսկ անոնց յիշատակը։

Երէկ Թուրքը արդարացնող չէր գտներ հայութեան մէջ, իր կազմակերպած սպանդին եւ պատասխանատուութեան համար։ Այսօր նոյն հայութեան մէջ, կան մարդիկ, եւ նոյն իսկ կազմակերպութիւններ, որ ոչ միայն կ՛արդարացնեն մարդակերպ բորենին, այլ եւ եղբայրացած են անոր հետ։

Երէկ ազգովին կ՛ուզէինք մենք մեր տէրը ըլլալ եւ անսահմանելի ձգտումը ունէինք ազատութեան — ազատ մեր սեփական կալուածին մէջ — իսկ այսօր կ՛ուզենք կամ կը նախընտրենք որ օտարը իշխէ մեր վրայ եւ տարակամութիւնը կը դաւանինք երբ գերադասն իմաստութիւն ու անխարդախ առաքինութիւն

Ազգային դատ մը կար անլոյծ, եւ թէ ոչ միացեալ ճիգերով, գոնէ, ըստ էութեան, բոլոր կամքերը կ՛ընթանային միեւնոյն ուղղութեամբ։ Այսօր ոչ միայն ազգային դատ չունինք ու անոր գոյութիւնն անգամ կ՛անտեսենք, այլ եւ պատահական ինք բառին առհամայն իմաստով եւ մեր քաղաքական հրապարակը վերածուած է ձիարձակարանի, ուր առատան կանուխ եկողը իր ձին կը վազցնէ

Երէկ նախանձախնդիր էինք ազգային արժէքներու մասին եւ ազգովին «Մեծ Տեսիլքին», պետականութեան, անկախութեան գաղափարին ետեւէն կը վազէինք եւ այդ գաղափարական արժէքներով կը խանդավառուէինք ու կը հպարտանայինք։ Այսօր կը թքնենք բոլոր արժէքներուն վրայ, ու «Մեծ Տեսիլքին», անկախութեան խորհրդանիշը — եռագոյն դրօշը — նուիրականացած միլիոններու գժոխային տառապանքով, արիւնով ու քրտինքով, կը նետենք ցեխերու մէջ, կ՛առնենք ոտքի տակ, եւ... կը գործածենք չեմ գիտեր ի՞նչ հրէշային ու պիղծ նպատակներու…

Երէկ նախանձախնդիր էինք հայ ընտանեկան պատիւին, սրբութիւններուն, աւանդութեանց եւ կենցաղական առաքինութեանց պահպանման։ Եւ այդ կը կազմէր մեր հպարտութիւնը ընկերային ապականած բարքերու մէջ, բայց, այսօր, հայ կինը, փողոց իջած է, ոտնակոխելու համար ընտանեկան պատիւն ու սրբութիւնները, յեղաշրջելու բարոյական ըմբռնումներն ու դարաւոր աւանդութիւնները, որոնք առաջնակարգ նշանակութիւն ունէին եւ պէտք է ունենան մեր ազգային - ընկերային կառուցուածքին մէջ։

Ի՞նչ զարշելի ցուցադրութիւն մը տառապանքի, բարոյական եւ հոգեկան սընանկութեան

Եւ ինչ ահաւոր տեսարան բարքերու ժամանակներու եւ հասկացողութիւններու անկման։

Ակամայ կը յիշեմ «Համլէթ»ի մեծախօսութիւնը՝ « Ժամանակն իր շաւիղէն դուրս է սայթաքեր»… եւն.։

Թուրքը՝ ապահովաբար չէր կրնար երեւակայել թէ, օր մը, իր սերմանած գաղափարներու արդիւնքը պիտի քաղէր։

Առաւել եւս, չէր կրնար հաւատալ թէ պիտի գտնուին հայ մարդիկ, հայ եկեղեցականներ, հայ թերթեր եւ նոյն իսկ կազմակերպութիւններ, որոնք սրտառուչ համերաշխութեամբ, մոռցած միլիոնաւոր նահատակներու արիւնը, անոնց վերջին կտակը Թուրքէն պարտապահանջ ըլլալու մասին, այսօր անուղղակի պիտի ձգտէին զինքը արդարացնել եւ դիւրացնել իր վերջնական նպատակներու իրականացումը

Ի՞նչը, կամ ո՞վ է պատճառը կատարուած փոփոխութեան։

— Պատերա՞զմը։

Երկրադունդի մեծագոյն մասը պատերազմի սարսափները ապրեցաւ։ Տեսան քաղաքներու եւ գիւղերու մոխրանալը, իր մարմնին վրայ զգաց մահուան ցուրտ սարսուռը։ Սակայն ոեւէ մէկը, վերապահաշտութեան խոյանքին մէջ, չհամարձակեցաւ իրողութիւններն ու գաղափարները հիմն ի վեր շրջել։ Անոնց անցեալն ու ներկան կ՛ընթանան համերաշխ ճանապարհով։

Բարոյական կուսակցութիւնն եւ Մասամբ՝ թերեւս, բայց ոչ ամբողջութեամբ։ Ուրեմն՝

— Օտարը մտեր է մեր հոգիներուն մէջ։

Օտար գաղափարները, օտար հոգեբանութիւնը, օտար շահերը հետզհետէ տիրական դիրք կը գրաւեն հայ կեանքին մէջ։

Հայ մարդու զանկին տակ, անոր հոգիին մէջ, սրտին խորախորհուրդ յատակը՝ փոթորիկ մը պայթած է։ Լուռ եւ մաշեցնող գոտեմարտ մը տեղի կ՛ունենայ, անհաւասար ու տխտանական պայքար մը կը մղուի հայկականութեան եւ օտարականութեան միջեւ։

Օտարականութիւնը, նպաստաւորուած արտաքին պայմաններէն, պատերազմ յայտարարած է հայկականութեան դէմ՝ բոլոր մարզերուն մէջ։ Արմէնիզմը, ամէն տեղ հալածական, տեղատուութեան, ընկրկումի նշաններ ցոյց կուտայ։ Անոր ամրութիւնները յաւիտեան դատապարտուած են։ Հայ հոգին իր դարաւոր առաքինութիւններէն, առանձնայատկութիւններէն կարծես կը մերկանայ։

Այդ առանձնայատկութիւններէն առաջինը կը սկսի մեր ցեղի ծննդեան հետ— անկախութեան, ազատ ապրելու տենչանքը, անընկճելի կամքը որ մեր նախահօր՝ քաջազանգուր Հայկի օրերէն մինչեւ այսօր, կարմիր ժապաւէնի մը պէս կը ցայտէ մեր պատմութեան դարաւոր էջերէն, արհամարհելով բոլոր ժամանակներու բռնակալներուն սարկացնող, գերութեան չըթան յանձնառացնող խոստումները, եւ կը սորվեցնէ մեզ ապրիլ սառնամանիքներու մէջ, տանիլ կեանքի բոլոր զրկանքները, տոկալ բնութեան անողորմութեան տարբերքի արհաւիրքներուն, սակայն մաքին ու հոգիին, աշխարհի բոլոր խմացականութիւններուն անսանձ թռիչք տալու ազատութիւնը՝ երբեք չզոհաբերել ամէմէջ ու վաղանցուկ խոստումներու համար։

Հայ ընտանիքի բարոյական պարկեշտութեան, պատուախնդրութեան ըմբռնումն է, առաքինութեան մարմնացումը որ Ուրարտացի թագուհին մինչեւ Արա գեղեցիկ, մինչեւ Փառանձեմ, մինչեւ Ն. զարու «Ցիկ Նայէ փափկասունքը», գիտէր արհամարհել բոլոր տեսակի հրապոյրները, ըլլալ չափաւոր իրենց վայելքին ու տառապանքին մէջ, չարասասնել հայ ընտանեկան պատիւն ու սրբութիւնները.

Հայրենապաշտ Խորենացին է որ գրած թէ՝ —թէեւ եմք անձու փոքր եւ թուով յոյժ տկար եւն., կամ Հայոց հայրենակարօտ թագաւորը՝ Արշակ է որ խանդագատանք, պաշտամունք ունի հայրենի ափ մը հողին հանդէպ, որ հպարտ է եւ անընկճելի այդ հողին վրայ, իսկ յաղթուած ու ստրուկ հայրենի ափ մը հողէն դուրս։

Իր հարուածին վստահութիւնն ունեցող, հայ հերոս սպարապետին Վարդանն է, որ, անզգանելով ռունկանիներու կողմէ իր կեանքին խնայելու պայմանները, համարձակօրէն բանլ կուտայ — եթէ հարուածն իմս էր, յաղթեր։ Կամ Աւարայրի քաջորդեմանիկ Եղիշէի ոգին է որ բան կուտայ — Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է։

Սասունցի Դաւթի բարձրազգական կանչն է, որ չի սիրեր զաւաղիր հենց ձեւերը, կը պոռայ ի լուր բոլորին, եւ թշնամիին եւ բարեկամին — ո՜վ ճանդ էք, արթուն կացէք, ով արթուն էք զենք կապեցէք եւն.։

Մամիկոնեան սպարապետներու քաջութեան, խիզախութեան եւ առնականութեան ոգին է որ կ՛ուզէ սփածանի պաշտպանել ոսար, յափշտակիչ ախորժակներու դէմ։ Եւ կամ Դաւիթ-Բէկեան ցեղածին հնարամտութիւնն է, անվհեր խոյանքը, որ ոսկետառերի քաջերով, գիտէ թշնամի սահմանել հազարաւոր խուժանը ջախջախել ու ամօթապարտ փախուստ մղել։

Հայկականութիւնը, որ ես իմ հասկացողութեամբ վերեւ գծեցի, պիտի կարենա՞յ յաղթող հանդիսանալ մղուած անհաւասար կռիւին մէջ — այդ չեմ գիտեր։ Սակայն, մէկ բան պարզ է ու վճիտ։ Օգտուելով ներկայ խառնարէն, մարդերը պառող չփոթէն, անտուղ կեանքի մը պայմաններէն, մեր գիմացրական կարովը կը պակսի հետզհետէ, սնոտիաբիրութիւնը կը դառնայ ընդհանուր երեւոյթ եւ ազգային կազմալուծումը համատարած

Ի՞նչ պէտք է ընել, ընդհանուր չփոթը փարատելու, հոգիներու վհատութիւնը անհետացնելու համար։

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԵՎՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

0000

Անգլիացի Հէրիս, Խարբերդի հայկական վանքի մը մէջ գտած է խիստ թանկարժէք երկու ձեռագիրներ. մէկը գրուած է ասորերէն գիրերով 440 եւ 550 թուականներու միջեւ հարիւր մագաղաթէ թերթերու վրայ եւ կը պարունակէ Ս. Մարկոսի եւ Ս. Ղուկասի գրեթէ ամբողջական թուղթերը, ինչպէս նաեւ Ս. Յովհաննու թուղթերու երեք քառորդը։ Միւս ձեռագիրը գրուած է 501 եւ 700 թուականներու միջեւ, 145 թերթերու վրայ եւ կը պարունակէ գրեթէ բոլոր թուղթերը։ Երկու ձեռագիրներն ալ պահուած են լաւ վիճակի մը մէջ եւ կը ներկայացնեն Նոր Ուխտի այսպէս կոչուած բնչիտտօ գրութեան կրկնակը. Հէրիսի գիւտը մեծ արժէք ունի Նոր Ուխտի քննական ուսումնասիրութեան համար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն որ գրեկեցնեն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէյասեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

»»»·«««

Կիրակի երեկոյ տեղի ունեցաւ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կազմակերպած ընկերական թէյասեղանը՝ ի պատիւ ընկ. Հ. Օհանջանեանի: Ներկայ էին Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներն ու ընկերուհիները եւ համակիրներ:

Փարիզի կոմիտէի կողմէն ընկ. Ա. Մուրատեան բացումը կատարելով՝ նախ դրուատիքը ըրաւ Դաշնակցութեան «բարոյական սիւներէն» ընկ. Հ. Օհանջանեանի ու յետոյ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել յիշատակը «Միւս բարոյական սիւնի»՝ ընկ. Միք. Վարանդեանի:

Կոմիտէի առաջարկով ու բոլոր ընկերներու համաձայնութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Ծատուրեան: Երգերու եւ արտասանութիւններու ընդմիջումով, յաջորդաբար խօսք առին ընկերներ Գ. Բալայեան, Հ. Օհանջանեան, Ս. Վրացեան, Ա. Գիւլխանդանեան, Շ. Միսաքեան, ..., Տ. Դաւթեան, Վ. Փափազեան, Լ. Մհերեան, Օր. Ֆլօրիա, Աշոտ Արծրունի

Երգեցին Գ. Քէչէճեան (երկու կտոր) եւ տիկ. Տէր Թովմասեան: Արտասանեցին՝ ընկ. Թորոսեան, Լեւոն Նալպանտեան մէկ բանաստեղծութիւնը եւ տիկին Վարդանեան:

Ամփոփելով ընկ. Հ. Օհանջանեանի ճառին ամփոփումը

— Արտակարգ պայմաններու մէջ կը գտնուին հայ ժողովուրդն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հայ ժողովուրդը ցրուած աշխարհի բոլոր անկիւնները՝ անկազմակերպ ու ձուլման ենթակայ: Իսկ Դաշնակցութեան դէմ սկսած է աննախընթաց պայքար մը: Պայքար մը, որ կը մղուի որոշ ծրագրով ու զանազան ձեռքերու կողմէ: Դաշնակցութիւնը 44 տարիներու ընթացքին տեսած է ուրիշ հակադաշնակցական պայքարներ եւս. սակայն երբեք յարձակողականը չէ եղած այսչափ ճարպիկօրէն կազմակերպուած: Ի՛ պէտք չունինք մը սպառնութիւնը, որու մէջ Դաշնակցութիւնը չէր կրնար մաս ունենալ, որովհետեւ այդ սպառնութենէն միայն վնաս կրնար գալ իրեն, այդ սպառնութիւնը դարձաւ ազդանշան մը ընդմէջ երկու չարթուած ընթացքին Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Ռումանիոյ, Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր ընդհ. յարձակողականի անցնելու Դաշնակցութեան դէմ Մուլ ու կաղկանդքի ձեռքերով կատարուած այդ սպառնութիւնը եւ անկէ վերջ մէկ ազդանշանի վրայ սկսած հակադաշնակցական պայքարը շատ բան կ'ըսեն մեզի այսօր: Սակայն ի՞նչ եղաւ այդ հակադաշնակցական պայքարին արդիւնքը: Մինչ հակառակը այն բոլորին որ կը սպասէին մեր հակառակորդները: Փոխանակ քայքայելու Դաշնակցութիւնը, անոնք ալ աւելի ամրացուցին ու կոփեցին մեր շարքերը:

Դաշնակցական բոլոր շրջաններէն հասած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, որ մեր շարքերու աճումը ընդհանուր է ու համատարած: Որքան ուժեղ է Դաշնակցութիւնը քայքայելու ձգտումը, նոյնքան կ'ուժեղանայ շարքերը լեցնելու, նոր ու երիտասարդ տարրերով ամրացնելու հոսանքը:

Սակայն մեր կուսակցական կեանքէն դուրս, արտաքին աշխարհի մէջ է որ կացութիւնը հրթիռով կը ծանրանայ. Պատերազմի վտանգը նորէն կախուած է ժողովուրդներու գլխին վերեւ: Պատերազմը ուժերու բախում է: Կը յաղթեն ու կը դիմանան այն ժողովուրդները, որոնք ուժեղ են: Հայ ժողովուրդը ներկայիս թոյլ է ու հետեւաբար, դառնապարտուած դառնալու պատերազմին առաջին առթիւ տուժողը:

Ունէինք կամ կը կարծէինք ունենալ բարեկամ ժողովուրդներ: Այսօր անոնք մեզի դէմ են կամ երես դարձուցած են: Այս պայմաններուն մէջ, ընկերներ, առանց վայրկեան մը յուսահատելու, միշտ պատնէշին վրայ, աշխատինք համախմբել Դաշնակցութեան շուրջ հայ ժողովուրդին բոլոր կենդանի ուժերը: Համախմբուինք Դաշնակցութեան մէջ ու Դաշնակցութեան շուրջ, որովհետեւ Դաշնակցութեան վերապահուած է պատմական դեր մը:

Կէս գիշեր էր, երբ թէյասեղանը փակուեցաւ «Մեր հայրենիքով» ու «Մշակ բանուորով»:

Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒՐ ԹԱԼԻՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

»»» «««

Ս. Արեւշատեանի յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Թալին Հայաստանի այն շրջաններէն մէկն է, որ ունենալով հանդերձ լաւ աղբիւրներ, կը տառապի անմաքուր ջուրի գործածութենէն: Այս տեսակէտով ամէնէն գէշ վիճակին մէջ կը գտնուին Ակկօ, Կեալօօ, Զօրբա, Սարուխի, Բոզուոլու, Փիրմաք, Վերին եւ Ներքին Թալին, Գէօզլու եւ այլ գիւղեր: Ներկայիս այս գիւղերը իրենց խմելու ջուրը կ'առնեն այն արհեստական կամ բնական փոսերէն, ուր անձրեւներէ եւ հեղեղներէ յետոյ կը հաւաքուի ու կը լճանայ ջուրը:

Անցեալ տարի գանազան մարմիններ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրեցին Թալինի շրջանի այս գիւղերուն խմելու ջուր մատակարարելու հարցը: Այս ուսումնասիրութիւնները յանգեցան այն եզրակացութեան, որ ամբողջ շրջանին ջրամատակարարման հարցը կը լուծուի՝ եթէ կազմուի շրջանի ընդհանուր նախագիծը, քանի որ լաւորակ ջուրի կարօտ գիւղերու թիւը շատ է:

Մասնագէտներու կողմէ ներկայացուած նախագիծերը քննութեան առնուեցան եւ մասնաւորապէս անյետաձգելի համարուեցան յիշեալ գիւղերուն խմելու ջուր հայթայթելու հարցը, հետեւեալ կարգով.—

Առաջին առթիւ խմելու ջուր հայթայթել Ակկօ, Կեալօօ, Զօրբա, Սարուխի գիւղերուն, ջուրը բերելով Ուղիամանի աղբիւրներէն, որոնք ամէնէն հեռաւոր գիւղէն շատ շատ 25 քիլոմէթր տարածութեան մը վրայ կը գտնուին:

Յետոյ խմելու ջուր հայթայթել Բոզուոլու, Փիրմաք, Վերին եւ Ներքին Թալին, Գէօզլու գիւղերուն, ջուրը բերելով Ղըզղլուի աղբիւրներէն:

Եւ սակայն այս երկու նախագիծներուն համար եւս կը պահանջուի աւելի քան մէկ միլիոն րուբլի գումար մը:

Անցեալ յունուարին, տեսնելով այս դժուարութիւնները, կառավարութիւնը որոշեց Թալինի շրջանի ջրամատակարարման հարցը լուծել երեք հերթով: Եւ առաջին առթիւ, Ղըզղլուի աղբիւրներէն ջուր տանիլ, 10 քիլոմէթր տարածութեան վրայ, Վերին եւ Ներքին Թալինի շրջակայ գիւղերուն: Կը յուսացուի, որ այս վերջին նախագիծը պատրաստ կ'ըլլայ մինչեւ օգոստոս, ձեռնարկելու համար գործի:

ՖԵՐՏՈՒՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Մշակոյթի - Պատմութեան Հաստատութիւնը Ֆերտուսիի ծննդեան հազարամեակին առթիւ պատրաստ է եւ շուտով տպագրութեան կը յանձնէ ժողովածու մը, որ կը բաղկանայ 10 պրակէ: Ժողովածուին յառաջաբանը գրած է Ա. Կարինեան: Յօդուածներ ունին Կ. Մ. Օհանջանեան, Մ. Աբեղեան, Գ. Լեւոնեան եւ ուրիշներ. Ժողովածուին նուիրուած է Ֆերտուսիի ստեղծագործութեանց վերլուծման, ինչպէս եւ Իրանի վիպական առասպելական սարքաններուն: Գ. Աստուր թարգմանած է Ֆերտուսիի Ռուստամ — Զոհրաբ վէպը, որ լոյս պիտի տեսնէ առանձին գրքոյկով մը:

Ֆերտուսի ծնած է Իրանի Թուս քաղաքին մէջ 935 թուականին եւ մեռած 1020ին.

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Գրած էինք թէ Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանին ազգագրական ճիւղին կողմէ կազմակերպուած է Զանգեզուրի եւ Մեղրիի պատմութեան նուիրուած տեւական ցուցահանդէս մը:

Այս ցուցահանդէսը կը գրաւէ ընդարձակ սրահ մը եւ կը պատկերացնէ Զանգեզուրն ու Մեղրին, անցեալն ու ներկան: Ցուցադրուած են հեռաւոր կորսուող կեանքի մը մնացորդներ, յաջորդական պատկերացումով մը ներկայացնելով նոր օրերու կեանքը:

Նախ կը պատկերացուի երկրին հողագրութիւնը, հողամասերու բաշխումը, անասնապահութեան աշխատանքները, բնակչութեան զբաղումը բառ ազգութեանց, ժողովուրդին անձնական համեմատութիւնները, եւն.:

«Միհուդ Զանգեզուրցի բաժինը կը սկսի Սիսիանի, Գորիսի եւ Ղափանի շրջաններու տեսարաններու եւ մասնաւոր գիւղերու լուսանկարներով: Ցուցահանդէսին մէջ մասնաւոր տեղ ունի գործագործութիւնը, ջուլհակութիւնը, եւն., իրենց նախնական գործիքներով. Արհեստներու, արդարութեան, փոխադրական միջոցներու ցուցադրութեան կը յաջորդէ ընդհանուր չերտաւորման պատկերը (ազնուականութիւն, հոգեւորականութիւն, առեւտրականներ, գիւղացիներ), այս չերտաւորման մէջ՝ ռուսական տիրապետութեան հաստատումէն վերջ յառաջացած ազգային հակամարտութեանց պատկերը, դաշնակցական քաղաքականութեան հետեւանքները, եւն.: Այս ամէնէն վերջ, իբրեւ հակադրութիւն, նոր կեանքը:

«Ընկերվարական Զանգեզուրբաժանին մէջ քարտէսներ, քաղաքացիական կռիւի պատկերներ, եւն.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 մայիս (Ցառաջ).— Փոքր Հայք. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայ ազատագրական շարժման սիրոյեան ու մտքի եւ գրչի մեծ վաստակաւոր Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

ՎԻՎԻԷ — ԱՎԷՅՐՈՆ, (Ցառաջ).— Ընդունեցէք մեր ամէնէն անկեղծ ու սրտագին ցաւակցութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեծ գործիչին՝ Միք. Վարանդեանի զաւման մահուան առթիւ: Երկիւղածութեամբ եւ ակնածանք կը խոնարհենք իր շիրիմին առջեւ, իր յիշատակը եւ իտէալը վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ:

Հ. Հայաստանի գիւղացիներէն Մխիթար Բաբախեան (Խեւուցի), Գրիգոր Անդրէասեան.ընկ. Եղիազար Խաչատուրեան:

ԿՐԸՆՈՊԼ, 13 մայիս (Ցառաջ).— Ազգ. Միութեան անունով մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Գ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, որ մեծ կորուստ մը եղաւ տառապեալ ազգիս: Իր բարեկամներէն եւ պարագաներէն կը խնդրենք որ այս տողերը համարեն մեր վշտալից զգացումներուն հաւաստիքը:

Ի դիմաց վարչութ. Ա. Խալէպեան

ՊԼԻՍԱ, 11 մայիս (Ցառաջ).— Դեռ աչքիս առջեւն են հեռաւոր կենդանի պատկերը մեր սիրելի վեթերան ընկ. Միք. Վարանդեանի տխրատխուր նայուածքին: Ու ես չըմած կը ճգնիմ հաշտուիլ դաժան իրականութեան հետ, հակառակ ամէն օրուան «Յառաջ»ի միջոցով արտայայտուած ցաւակցութիւններուն...

Սրտագին ցաւով կը փութամ իմ խոնարհ այլ անհուն վիշտս խառնել մեր հազարաւոր ընկերներու սուգին, իբ թարմ ու կենդանի յիշատակին նուիրելով 50 Ֆր. Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վեթերաններու Ֆոնտին:

Աւշէն Որբունի

ԿՐԸՆՈՊԼ, (Ցապաղած).— Մեր խոր ցաւակցութիւնը վաստակաւոր ընկեր Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ: Կրընոպլի եւ Լանեյի բոլոր ընկերները կը խոնարհինք թանկագին Դաշնակցականին եւ մեծ հայրենասէրին դագաղին առջեւ:

Հ.Յ.Դ. «Մուրատ» խումբ

Ընկ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին յանձնուած են հետեւեալ գումարները.—

Էզսի Հ. Յ. Դ. խումբի ընկերները եւ համակիրները 100

Ընկ. Արամ Քիթապճեան (Մարսէյլ) 50

Գիւտալլէն (Ալճերիա), Անչէն Որբունի 50

Գանձեզ - Քաշանի Արծիւ կոմիտէն (կրկին) 40 Ֆր.: Գանձեզ Քաշանի համակիրներէն Ե. Խանչըրեան, Ա. Նափուճեան 20ական, Խ. Աղլաղանեան 15, Գ. Հէքիմեան, Կոճիկեան, Մ. Համբարձումեան, Օ. Արաահամեան, 10ական, Ոմն, Քիւրքճեան, Մ. Անասթասեան, Ե. Աղլաղանեան, Կարինեան, Ա. Ցարութիւնեան, Մ. Կարապետեան 5ական, Մըխճեան 3 Ֆր. գումար՝ 133, ընդհ. գումար 173 Ֆր.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ կնոջ անկումը

Սէյլանիկի «Հորիզոն» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մայիս).

— «Վերջին քառասնամեակի ընթացքին մանաւանդ, շատ անգամներ, քաղաքական - կուսակցական կրքոտ պայքարներու կրկէս դարձած է հայ կեանքը: Շատ անգամներ այդ պայքարները տարուած են չափազանցութեան եւ մինչեւ իսկ արիւնեղութեանց յանգած: Բայց ոչ մէկ առթիւ, այդ պայքարներու ընթացքին ականատես եղած եմ այն զարշելի երեւոյթին, որ կը պարզուի այսօր մեր առջեւ, 4—5 ամիսներէ ի վեր եւ որ կը վերաբերի հայ կնոջ բերած գործածութեանց մաքրութեան այսօրուան պայքարներուն:

Այդ երեւոյթը կը տեսնենք առանձնապէս ամերիկահայ գաղութին մէջ: Հայ կինը, հոն, իր երբեմնի բարձրութենէն իջած է մինչեւ փողոցը: Մոռցած իր սեռը, անտեսելով իբրեւ մայր կամ քոյր իր կոչումը եւ երեսի վըրայ ձգելով իր ընտանեկան պարտականութիւնները, իր զաւակներու դաստիարակութեան հոգն ու առանձին աշխատանքները, ամերիկահայ կինը, այսօր, փէշերը ծալլած եւ թեւերը սօթտած, բիր ու քար առած է իր ձեռքը եւ «եռոտասկան» յարձակումներ կը կազմակերպէ, կը նետուի կըռիւի առաջին գծին վրայ, կատաղ ազդանշանը եւ կը փորձէ խարազանել մազ փետել կամ խածնել եւ կը սպառնայ, կը հայհոյէ, կը պոռչտայ՝ երեսին մնտոն չունեցող փողոցային սայրաթած կիներու նման...

Ի հարկէ զգալի փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն այս կարգի կիները Ամերիկայի պարկեշտ Հայուհիներու այն հոծ բազմութեան մէջ, որոնց մօտ բոլորովին անեղծ ու անխաթար մնացած են հայ կնոջ աւանդական մաքուր առաքինութիւնները, բարքերն ու ծնդրաքերը: Փոքրամասնութիւն ըլլալով հանդերձ, սակայն, երեւոյթը նողկալի ըլլալէ չի դադրիր, քանի որ անկումի փողոցային ստորնացման հասած այդ կիները Հայու անունն կը կրեն եւ իբրեւ այդ կը ներկայանան օտար աչքերուն առջեւ:

Անհնարին բան է սառնօրէն եւ համոզուէ խօրեի, թէ հայ անունը կրող կինը կրնայ այսքան ստորնանալ եւ տիղմէ տիղմ թաւալի: Անհնարին բան է երեւակայել, թէ անիկա, իր զազանացած վիճակին մէջ կրնայ գըլել անցնի մինչեւ անգամ Հաբէշ թրքոներու երկրին վայրենիները: Դժբախտաբար, այդ անհնարինը դարձած է այլ եւս իրականութիւն ու մենք կը տեսնենք պարկեշտ Հայուհիներու այլասերած սեռակիցները, որոնք զինոր կը գերազանցեն սրբապիղծ ու վայրենագոյն արարքներու մէջ: Ինչե՞ր չենք խմանար անոնց մասին, ի՞նչ երկչային արարքներ, ի՞նչ գռեհիկ խօսքեր, ի՞նչ անզուսպ լըրբութիւններ...

Փուշ փուշ չըլլա՞ր մեր մարմինը, երբ իմանանք, որ «հա՛յ» կին մը, իր անուներ եւ մակեանսով հրապարակ կ'իջնէ, ծանօթ հասցէի մը դրկելու արիւնաքարքաշ եռագոյն մը եւ իր պղծագոյն արարքը կը բացատրէ գրելով.— «Այս լաթը կը գործածեմ իբր ջնջոց՝ անմաքուր արիւնս սրբելու համար»...

Զի՞ սառիր արիւնը մեր երակներուն մէջ, երբ իմանանք, որ զաւակներ՝ ունեցող ուրիշ մեգերա մը, անունեւոյն հետ Դաշնակցական ընտանիքի մը ներս երթալու առթիւ ծրար մը կը ձգէ իր հիւրընկալին տունը, մեկնած պահուն անյայտ չնօրբնամի մը բռնելու համար, որ «փոքրիկ նուէր մըն է, բերած լիւնեց» եւ երբ երեխաները առնելին ծրարը բանտն վերջ ծրարը կը բանան, մէջը կը գտնեն եռագոյն մը, կղկղանքո՜վ աղտոտուած...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ, (Ցապաղած).— Լիոնէն ձեր թերթին ղրկուած գրութիւն մը մեր Միութիւնը երկու մասի բաժնուած ցոյց կուտար:

Միջոցին չուզեցինք հերքել, յուսալով որ Գ. Թթթակիչը ինք իսկ պիտի սրբագրէր իր սխալը:

Կը յայտարարենք թէ մեր Միութիւնը միշտ կը պահէ իր միասնականութիւնը: Մեր մէջ ոչ մէկ անհամաձայնութիւն պատահած է եւ ոչ ալ հրաժարած է: Վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովին միաձայնութեամբ քուէարկուած որոշումները միայն գործադրած է, ուստի ոչ ոքի զոհ գացած ենք եւ ոչ ոքի ալ զոհ ... Առիթէն կ'օգտուինք յայտարարելու նաեւ որ Միութիւնս միշտ իր յարաբերութեան մէջ է Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան հետ եւ կը գործէ անոր հովանաւորութեան տակ: Սկսած ենք թղթակցիլ ուղղակի Նոր Յարբերդի վարչութեան հետ ալ: Նախաձեռնած ենք Լիոնի մէջ եւս կազմելու Համախարբերդցիական Միութիւն մը եւ պիտի աշխատինք Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ մասնաճիւղեր ունենալ:

Ի դիմաց Խարբերդի Նրկա. Միութեան վարչութեան ատենապետ՝ Մ. Տ. Ահարոնեան, ատենադպիր՝ Խ. Թուլումեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խոյի թէյասեղանը

Ս. ՇԱՄՈՆ, 13 մայիս (Ցառաջ).— Ֆր. Հ. Խոյի մասնաճիւղը սարքած էր թէյասեղան մը, որով կը բանար իր այս տարուան գործունէութեան շրջանը: Նախ տեղի ունեցաւ ընդհանուր ժողով, որուն ընթացքին ընտրուեցաւ մասնաճիւղին ներկայացուցիչ պատգամաւորը, Զ. պատգ. ժողովին համար որ պիտի գումարուի մայիս 25ին, Փարիզի մէջ:

Անդամուհիները ժողովէն ոգեւորուած, եռանդագին լծուեցան գործի ձեռնարկելով ներկայացման մը:

Նիւթէն յետոյ անդամուհիներ բոլորուեցան թէյի սեղանին շուրջ Այս առթիւ անուշեղէններ պատրաստած էր Բերրոն մայրիկը: Թէյի գաւաթները իրար կը յաջորդէին անուշ խօսակցութիւններով եւ երգերով: Եւ այսպէս մինչեւ ժամը ութ, երբ ընկերուհիները «Յառաջ Նահատակով» հեռացան ընկերուհի Հ. Գուլումճեանի բնակարանէն

Քաջութիւն քոյրեր, ցոյց տուէք թէ ձեր կոչմանը արժանի մայրեր եւ քոյրեր էք: Ձեր բոլոր ձեռնարկներուն յաջողութիւն կը մաղթենք:

Արամ - Ազատ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»· ·«««

Ինքնաբերաբար նրա քայլերն ուղղուած են Արաքսենց տան կողմը, այլեւս պէտք չկայ նրանէն խուսափելու:

Արաքսն առանձին է, մայրը տունը չէ:

Արամն ինչ որ հարցնում է, ինչ որ գիրք է ուզում: Արաքսը նրա է հրաւիրում նրան: Գի՞րքը, այո, հիմա պիտի գտնի, մոռացել է, թէ ուր է դրել Որոնում է:

Լռութիւն: Ժամացոյցը խօսում է անցնող, չդարձող ժամանակի մասին:

Գի՞րքը, այո, Արամն էլ մօտենում է գրքակալին. սկսում է քրքրել գրքերը: Մոռացել է, թէ ի՞նչ գիրք էր ուզել, անհետաքրքիր նայում է գրքերի անուններին:

— Ուրեմն էլ զինւոր չե՞ք, Արամ, լսեցի, թէ ազատուած էք Նեցուկից,— ընդհատել:

Կարծէք թէ մի շատ պարզ հարցում էր այդ, բայց... Արամն յիշում է իր խօսքը.

« Եթէ զինւոր է սիրած տղաս »:

Այո, այլեւս «զինւոր չէ սիրած տղան»:

Գիրքն ընկնում է ձեռքէն. ու չգիտէ ինչպէս Արամն իր թեւերի մէջն է, ու նրանց շրթունքները միացած են սիրոյ առաջին ջերմ ու անբիծ համբոյրով:

Խօսքերի պէտք չկայ: Նրանք հասկանում են իրար. վաղուց էին հասկացել: Այդ համբոյրը նրանց սիրոյ բացատրութիւնն է, ուխտը:

Ոչ մի խօսք: Արամը թողնում է նրան, ելնում է դռնէն դուրս:

Արաքսը չգիտէ է քունքերը. այնպէս տաքացած են նրանք: Ընկնում է անկողնու վրայ, գլուխը թաղում է բարձերի մէջ: Պէտք է վերյիշել, թէ ինչպէ՞ս եղաւ, ե՞րբ եղաւ: Արա՞մը, Արա՞մը, իր Արամը:

Երջանիկ է, անսահման երջանիկ.

Արամը տուն է շտապում, նա էլ պէտք ունի առանձնացման, պէտք ունի ամփոփուելու: Վերապրելու: Եւ բացի այդ այնքան գործ ունի, այնքան գործ:

Ու յանկարծ նա հանդիպում է իր զինւոր ընկերներէն մէկին՝ Կարապետին, քաղաքացու հագուստով է նա:

— Այս ի՞նչ է, տղայ:

— Նեցուկ եմ, Արամ ջան, ազատուեցի.

Ու Կարապետի աչքերում երջանկութեան հուր կայ:

— Լսեցի, թէ դուն էլ ես ազատուած, այնպէս չէ՞:

— Զօրքեամ,— կրճկըճում է Արամը: Թողնում է ընկերոջը, արագացնում է քայլերը:

Ահա մէկ ուրիշը Նիկոլը: Նա էլ է հանել զինւորի հագուստը:

— Դու է՞լ, Նիկոլ:

— Այո, Արամ ջան, վերջապէս ազատուեցի, մարդու կարգ անցայ, իմ գործին, իմ տանը դարձայ:

Ու նրա աչքերում էլ երջանիկ հուր կայ:

— Սուրէնն ու Յովսէփն էլ ազատուած են, մի ամբողջ բանակ ենք նեցուկներս, կիրակի օրը հաւաքուենք, մի լաւ քէֆ անենք: Էլ բարեւի կենալու վախը չունենք: Հագուստս չեմ փոխել, հասկանում եմ, եթէ ես էլ խաղ ունենայի, պիտի գերադասէի զինւորի հագուստի վրա կրել, այդպէս աւելի գեղեցիկ է:

— Տղայ, զօրավար է անցնում, պիտի բարեւե՞ս, թէ հէրն էլ անիծած, զինւոր չես:

Արամը կարծես չէր լսում նրան: Ինքնաբերաբար բարեւի կեցաւ զօրավարի ճանապարհին: Ու երբ զօրավարն անցաւ, ինքն էլ առաւ, քայլեց տանից ընկերոջը նայելու:

Նրան մի վայրկեան այնպէս թւաց, թէ հայ բանակի բոլոր զինւորները նեցուկներ են, ազատւել են, թողել են բանակը, հաւաքել են զէնքերը: Ու զօրանոցները դատարկել են, մարտկոցները պահակ չունին, սահմանները բաց են:

Սահմանները բաց են: Ու նրան թըւաց, թէ հիմա, հիմա թշնամին պիտի խուժէ Հայաստան, ու այդ յարձակման այնքան անակնկալ պիտի լինի, որ անկարելի պիտի դառնայ կերտել մի նոր Սարդարապատ, որտեղ տակ պիտի երթան բոլորը, բոլորը, մեծ ու փոքր, ալր ու կին, նրանց հետ նաեւ Սարդարապատի հերոսները, ու թշնամու դարշապարների տակ պիտի տրորուին «Վարդան զօրավարի» քաջութեան նուիրական խաչերը:

Նա անգիտակցաբար ձեռքը դրել էր կրծքին, ամուր սեղմել էր խաչը: Ոչ, նա դեռ չէր ընկած գետին, դեռ չէր տրորուած, դեռ չէր անյարգուած:

Համարեա վազելով, հեւասպառ հասաւ տուն: Առանձնացաւ, պառկեց:

Ի՞նչ ունէր Արամը, մայրը չէր հասկանում:

Նա լաւ չքնեց գիշերը, մի քանի անգամ վառեց լոյսը, ելաւ անկողնէն. շրջեց սենեակում, ու ծխեց, ծխեց:

Հետեւեալ օրը նա նորէն չհանեց զինւորի հագուստը: Տխուր էր, մըտախոհ, խօսելու՝ չէր նայում խոսակցի աչքերին:

« Ի՞նչ ունի նա », զարմանում էր Մովսէս ալեւոր, «գուցէ Արաքսը... բայց ոչ, ոչ, այդ չէ պատճառը, մի ուրիշ, մի աւելի լուրջ բան կայ, բայց ի՞նչ, ի՞նչ »:

Անցաւ նաեւ տառապանքի ու խորհուրդի մի երկրորդ օր: Արամը մի քանի անգամ ելաւ քաղաք ու վերադարձաւ, քէչ խօսեց ու անյայտ խուսափեց մօր աչքերին նայել:

Մեծ էր Մովսէս ալեւորի տառապանքը, որովհետեւ չգիտէր որդու տանջանքի պատճառը:

Մի օր էլ Արամը տուն դարձաւ զուարթ, գլուխը բարձր, երգը շրթունքին:

Մովսէս ալեւոր ուրախացաւ:

— Մայր, պատրաստիր պայուսակները, զաթայ թխիր, արա, ինչ որ անելու ես, պատրաստուիր մի խօսքով, որովհետեւ երկու օրէն պիտի մեկնիմ Սարդարամին, իմ զօրամասին:

Կարծես ռումբ պայթեց սենեակը:

Մովսէս ու խաւարով լեցնեց տունը, Մովսէս ալեւորի աչքերը մթնեցին, գլուխը դարձաւ:

— Ի՞նչ ասացի՞ր, ի՞նչ ասացիր:

— Այո, մայրիկ ջան, պիտի մեկնիմ զօրանոց, դեռ զինւոր պիտի լինեմ:

— Ինչո՞ւ ես ուզում տանջել ինձ, ինչո՞ւ ես ուզում որ մենակ մեռնիմ: Առանց քեզ պարապ է տունս, ցուրտ է կեանքս, խաւար է օրս: Մնայէ ծերութեանս, որդի, շատ եմ տառապած, ինձ մենակ մի ձգէ: Չէ՞ որ կառավարութիւնը, օրէնքն է ազատում քեզ:

ԽԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(18)

(Շր.)

ցութեամբ Փարիզի ենթաշրջանի խումբերու ներկայացուցիչներու: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Փարիզեան սեղանաւոր մը անձնասպան

Երեքշաբթի առտու իր բնակարանի բաղնիքին մէջ անձնասպան եղաւ փարիզեան սեղանաւոր մը, Ժան Շափիւս, 60 տարեկան:

Անձնասպանը նախկին ընդհ. քարտուղարն էր Կիւէ դրամատան: Ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ վստահութեան զեղծում գործող, մէկ ամիս բանտարկուեցաւ 1931ին եւ առժամապէս ազատ արձակուեցաւ: Այս օրերս նորէն պիտի բանտարկուէր:

Առաւօտ սպասուհին իր սենեակին դուռը զարկաւ, օրուան թերթերը յանձնելու համար: Ձայն չառնելով, ներս մտաւ եւ տեսաւ որ անկողինը պարապ է, իսկ բաղնիքէն հոնդիւններ կը լսուին: Անմիջապէս բաղնիք վազեց եւ տեսաւ որ սեղանաւորը գլուխը ջուրէն դուրս եւ աչքերը գոց կը հոնդար: Երեք տուփ թմրեցուցիչ պարպած էր: Բժիշկը հասնելով հիւանդանոց փոխադրեց, բայց քիչ յետոյ մեռաւ:

Իր պաշտօնավարած դրամատունը սնանկացած էր 35 միլիոն բացով, եւ Ժան Շափիւս կ'ամբաստանուէր թէ չորսուկէս միլիոն ֆրանք միջնորդչէք ստացած է, յաճախորդներու պատկանող արժէթուղթեր ծախելու համար:

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀՐԴԵՀ ՊԷՅՔՈԶԻ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր հրդեհ ծագեցաւ Պէյքոզի մէջ, ոչնչացնելով խորհրդային քարիւղի ընկերութեան՝ Նէֆթսէնտիքայի մթերանոցը, ուր 5000 թիթեղ քարիւղ կը գտնուէր: Սթանտարտ Օյլի ապրանքները փրկուեցան:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Քանի մը նախարարներու միջեւ ծանր վէճեր ծագած ըլլալով, Պ. Մուշանով դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց թագաւորին:

Փարիզ եւ սահմանմաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.ին, ընկ. Յովակիմ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot, Շավիլ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԺՈԼՈՆԳԻ «Վիշապ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Է. Միսաքեան, այժմէական հարցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՓԱՆԷԽ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

տարեկան ճաշկերոյթին արձանագրուած անդամներուն եւ համակիրներուն կը յայտնէ, որ ճաշկերոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին «Ցիրրիս» ճաշարանը, 61, rue Mr. le Prince: Անոնք որ չեն արձանագրուած նոյնպէս կրնան ներկայ ըլլալ եւ տեղւոյն վրայ արձանագրուիլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՓԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ի նպաստ տեղւոյն Գրադարանին:

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՓԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆի

կիրակի 10 Յունիս, ժամը ճիշդ 15ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք.

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար ՕՐ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի ՕՐ. ՓԻԻԼԻՓԻԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ակոբճեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՑԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՅՈՒՆԻՍ 24ին, ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Պար, երաժշտութիւն, զանազան անակնկալներ

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց:

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն:

Կը խնդրուի ուրիշ կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ ընդհանուր ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9.30ին, 51, rue Rivoli. մասնակցութեամբ մասնաճիւղերու բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Օրակարգ.— 1. —Զեկոյց Պ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆէ: 2.— Յայտեկան հաշուետուութիւն ֆրանսայի կեդր. վարչութեան:

Ծանօթ.— Հիւսէր ստացող մասնաճիւղերէն եւ անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած, «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ ՓԱՆԷՅՕԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին.

Ֆրանս. Նորակառոյց դպրոցին մէջ, Rued'Arcueil. Bagneux

Խմբական երգեր, Ճնաշի Համբարձման «Վիճակի» տեսարանը Ջանկիւլիւսի քառեակներով, երգ ու պարերով:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներու:

Մուտք 5 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆի

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «Ա Ի Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ 8, Rue Danton, Paris (6).

Métro: Odéon կամ St. Michel.

ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը:

Արուարձաններու թատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշտ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատեններ:

Տոմսերու գիները. 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք:

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ շնորհաւորութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը. իսկ ներկայացման օրը թատրոնին կիչէն, ժամը 1էն սկսեալ:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ կնքահայրութեան համար եթէ փափաքողներ կան կրնան դիմել վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ԶՈՄԻ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ

Զ. Ռ. Միութեան վիճակի պարգեւախաղին արդիւնքը.—

164 ինքնահոս գրիչ մը, 279 կէս լիթր լիքէօր, 230 կանանց ձեռնոց մը, 166 շիշ մը օ-տը-քոլոնիա, 211 մէկ զոյգ գուլպայ, 288 մէկ զոյգ գուլպայ կանանց, 165 փողկապ մը, 310 նոյնպէս, 283 մէկ շիշ շամփանեա, 252 կանանց հովանոց մը, 162 ոտքանի ծածկոց մը, 196 գիրք մը, 168 ժամացոյց մը, 338 շապիկ մը, 298 շապիկ մը, 301 չափի վրայ տաբատ մը:

Շահող թիւերուն տէրերը դիմել մասնաճիւղին Վարչութեան. Եր. Տէր Ղուկասեանի հասցէով, 10, rue Balthazar Baro, Valence (Drôme):

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը 25 ֆր. կը նուիրէ տեղւոյն Ազգ. վարժարանին, ընկեր Յ. Կոշկակարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԶԱՅԿԱԿԱՆ ՄՍԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

127, rue Etienne Dolet. Alfortville

Քաշուած միս, կէս քիլօն	3 ֆր. 95
Պիւֆթէք, հատը	0.50
Հորթի միս, կէս քիլօն	3 ֆր. 95
Խաշլամա, կէս քիլօն	8 ֆր. 75
Կովի միս ոսկորով, կէս ք.	2 ֆր. 95

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme, PARIS (13e.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ գաղղիական եղանակներ
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Ռուբէն Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արամ Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Կը գտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՇՏԻ» Արծիւ Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8-30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques, Salon Se. Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8-30ին, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի ընկերակցութեամբ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

Աղջիկը գտած էր իր ինքնավստահութիւնը. այլեւս չէր վախնար: Երբ Թ. Ք. ձեռքի շարժումով մը իր մազերը կը յարդարէր, օրիորդ Պէյլինտան տեսաւ որ իր դիմացը կեցած էր գեղադէմ երիտասարդ մը:

— Աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ գիս ձերբակալէք...

— Ինչո՞ւ ես, ի՞նչ ես, ըսաւ Թ. Ք.:

— Ի՞նչպէս...

— Ինծի ես, ի՞նչ ես, կրկնեց ոստիկանը:

— Կը գգա՞ք որ անկրթութիւն է ձեր ըրածը...

— Ինչո՞ւ...

— Անշուշտ. գիտեմ որ ինծի խնճի տեղ դրած էք եւ անունս ալ չէք հարցներ... Ծիծաղաշարժ անուն մը ունիմ եղեր...

— Ո՞վ ըսաւ...

— Դուք ըսիք... կամ «ծիծաղաշարժ» չըսիք եւ ուրիշ ածական մը գործածեցիք:

— Կրնայ ըլլալ, թերեւս «զարմանալի անուն» ըսած ըլլամ, տարբերութիւնը մեծ է... ինչ որ է, կարծեմ Պէյլինտա Մէրի անունը շատ գեղեցիկ անուն մըն է...

— Ձեզ հաւատալ... ես ալ գիտեմ որ զարմանալի անուն մըն է, բայց, ինչ ընեմ, հօրաքրոջս անունն է եղեր.

— Իմ անունս ալ տարօրինակ ծագում մը ունի. հօրս չանր անունը տուեր են ինծի...

— Թ. Ք. սկզբնատառերը ի՞նչ կը նշանակեն, հարցուց աղջիկը հետաքրքրութեամբ

— Թոմըս Քասվիէ, պատասխանեց ոստիկանը եւ աղջիկը խնդալով բազկաթոռին մէջ նետուեցաւ:

— Ծիծաղելի անուն, այնպէս չէ՞, ըսաւ Թ. Ք..

— Ներեցէք որ անկիրթ եմ... Թոմի Քասվիէ, ներողութիւն, Թոմըս Քասվիէ...

— Բարեկամներս գիս Թոմի կը կանչեն, դուն ալ կրնաս Թոմի ըսել, հոգ չէ...

— Դժբախտաբար ես ձեր բարեկամը չեմ, ըսաւ աղջիկը որ տակաւին կը խնդար, ես պարոն Մէրլաւթ պիտի կանչեմ ձեզ:

Ցետոյ ժամացոյցին նայեցաւ:

— Եթէ զիս չպիտի ձերբակալէք, պիտի երթամ

— Ձերբակալելու նպատակ չունիմ, բայց մինչեւ տունդ միասին պիտի գամ...

Երբեք

— Բայց սիրելիս...

— Ես ձեր սիրելին չեմ, ըսաւ Մէրի լրջութեամբ, կրնամ առանձին տուն երթալ...

Ձեռքը երկնցուց. աչքերուն մէջ փայլող ժպիտը անդիմադրելի էր:

— Ուրեմն մինչեւ թաքսին միասին կ'երթանք

— Որպէսզի հասցէս իմանաք, այնպէս չէ՞... ինչ դժուար բան է ոստիկան ըլլալ...

Ոստիկանը մտահոգ արտայայտութիւն մը ունէր:

— Ինծի չե՞ս վստահիր...

— Ոչ:

— Լաւ, մինչեւ թաքսի հետդ կու գամ. կառավարին Չէլսիկ Քրոսի հասցէն կուտաս, յետոյ ճամբան հասցէդ կը փոխես...

— Եւ դուք ինծի չէ՞ք հետեւիր...

— Պատւոյ խօսք, բայց մէկ պայմանով

Ես պայման չեմ ընդունիր...

— Ինդրեմ, ձգէ այդ հովերը եւ մտիկ ըրէ. պայմանս հետեւեալն է. եթէ քեզի պէտք ունենամ՝ ժամադրութեան պիտի գաս, շատ կարեւոր է, Պէյլինտա Մէրի.

— Օրիորդ Պարթոլէմիու ..

— Շատ կարեւոր է, խօսք տուր որ երբ թերթի մը «փնտռուածք» ի բաժնին մէջ ժամադրութիւն մը տամ քեզի, պիտի գաս անպատճառ ..

Աղջիկը նախ վարանեցաւ. յետոյ.

— Շատ լաւ, կը խոստանամ, ըսաւ.

— Ապրիս, Պէյլինտա Մէրի, ըսաւ ոստիկանը եւ միասին թեւանցուկ վար իջան:

— Գիշեր բարի. ըսաւ Թ. Ք. անոր ձեռքը բռնելով:

— Աւելի ձեր երրորդ «գիշեր բարի» ն է, գիտել տուաւ աղջիկը.

— Հոգ չէ, չմոռնաս...

Կը խոստանամ...

— Եւ անշուշտ օր մը կը պատմես թէ ինչ պատահեցաւ մառանին մէջ...

— Արդէն պատմեցի...

— Ոչ ամէն ինչ, աղջիկս

Ոստիկանը աղջիկը թաքսին առաջնորդեց

— Վիքթորիա՞ թէ Մարպլ Արչ, հարցուց դռնակը գոցելով:

— Չէլսիկ Քրոս, եղաւ պատասխանը:

Կառքը ճամբայ ելաւ. քիչ յետոյ կանգ առաւ. աղջիկը գլուխը պատուհանէն դուրս հանած էր. Թ. Ք. մօտեցաւ.

Եթէ ձեզ պէտք ունենա՞մ...

— Թերթին մէջ ազդ մը տուր «սիրելի Թոմի» ըսելով, պատասխանեց ոստիկանը:

— Ոչ, «Թ. Ք.» պիտի ըսեմ, ըսաւ աղջիկը բարկութեամբ:

— Այն ատեն ես ալ ազդին կարեւորութիւն չեմ տար, աւելցուց զաւզտնի ոստիկանը:

ԳԼՈՒԽ 17

Թոմըս Քասվիէ Մէրլաւթ խորամանկ մարդ մըն էր: Նշանաւոր ռմբաբան մը ըսած էր թէ անիկա նախագգացումի արտասովոր յատկութիւն մը ունէր: Անիկա հալած մոմին հանելուկը չատոնց լուծած պիտի ըլլար, եթէ ամենաչնչին գաղափար մը ունենար իր կարողութեան մասին

Բէյտոկըն Սքուէրի բնակարանը ոստիկանութեան ձեռքը: Թ. Ք. բազմաթիւ անգամներ այցելեց այնտեղ ու նոր քննութիւններ կատարեց ննջարանին մէջ ուր սպանուած էր Գարան.

Մէնսըս անոր ընկերացաւ երեք անգամ. իրենց քննութիւնները որ եւ է նշանակալից արդիւնք չտուին. յուսահատ գիմեցին ծնն Լէքսմընին որ իր Աֆրիկա մեկնումը յետաձգած Ըլլալով գիւղը կ'ապրէր այժմ:

— Ծնն, այս հանելուկը չպիտի կրնամ լուծել, ըսաւ Թ. Ք. մտածելով իր ոստիկանական անափառութիւնը, փառաւորողը որ ինծմէ զատ ուրիշներ ալ կան որ չուարած մնացած են: Ֆրանսայէն ոստիկանապետ մը եկաւ. ուրիշ մը՝ Նիւ Եորքէն, բայց չկրցան լուծում մը գտնել, թէեւ շատ վարպետ մարդիկ էին. Կէյտըրքոլը անյայտացած է, հաւանաբար մեզի անծանօթ տեղ մը գացած է նորէն, իսկ Գարայի ծառային մասին ոչ ոք լուր ունի:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ ՄԵԹՐՕ: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 18 Mai 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2499

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՏԱՏԱՆՋ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Երկու կոչեր՝ յանուն երիտասարդութեան, կրկին կը վերակենդանացնեն հարց մը, որու մասին այնքան գիր ու մելան սպառած է այս թերթը:

Առաջինը՝ Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին յայտարարութիւնն է, ուղղուած՝ «Փարիզի շրջանի երկսեռ երիտասարդութեան»։ (Ցառաջ, 16 մայիս):

Երկրորդը՝ երիտասարդ աշխատակցի մը առաջարկը, «Երիտասարդական Համագումար», որուն առաջին մասը հրատարակուեցաւ երէկ, իսկ երկրորդը կ'երեւայ այսօր:

Երկու կոչերուն մէջ ալ, անմիջապէս աչքի կը զարնէ տխրական գիծ մը,— Հասա՞ծ է ժամանակը՝ ասպարէզ նետուելու, արժեցնելու երիտասարդութեան տենդերն ու տենչերը:

Եւ երկուքին մէջ ալ, որոշապէս կը գծուի ճամբայ մը, որ յստակ ճառանաչուած էր այս էջերէն: — Գործել՝ նկատի առնելով երկու առանձին ճակատներ, Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման:

Ամփոփենք երկու բանաձեւերն ալ, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին եւ խնդիրը քննուի գիտակցօրէն:

Զ. Ռ. Միութեան կոչը կ'ըսէ.

— «Հայ գաղութներու գոյութեան պահպանումը, մանաւանդ Ներկայիս, անհրաժեշտ է կրկին տեսակէտներով: Նախ՝ լուծման համար Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական անդորրութեան ու քաղաքակրթական յառաջդիմութեան հետ սերտ կապ ունեցող հայկական հարցին, որ ամէն բանէ առաջ անարդարօրէն անտեսուած ու դարերով անիրաւուած հայ ժողովուրդին ազգային վերածնութեան ու ամբողջական վերականգնման ուղին պիտի բանայ, երկրորդ՝ ներկայիս հայկական հանրապետութեան մը սահմաններուն մէջ տեղի ունեցող շինարարութեան ու տնտեսական վերելքի աննախընթաց թափին իբրեւ արտաքին թիկունք մը կանգնելու եւ միանգամայն ներգաղթի միջոցաւ թըռչքէն նպաստելու համար անոր աճման ու զօրացման: Որքան ատեն որ հայկական կեանքի այս կրկնակ եւ կրկնակի անհրաժեշտ պահանջները գոյութիւն ունենան, այնքան ատեն մենք պէտք է ջանանք գաղութներու հայութիւնը հայ պահելու»:

Միւսը, «Երիտասարդական Համագումար»ին կոչը, կ'եզրակացնէ.

— «Այսօրուան գաղութներ ըլլալէ աւելի տարբեր բան մըն է. հոգեկան հայրենիք մը որ իր մեծութեամբ եւ նշանակութեամբ գրեթէ հաւասար է մայր հայրենիքին թէ իբրեւ քանակ եւ թէ իբրեւ որակ:

Այս վերջինը — մայր հայրենիքը — ինչ իրաւունքներ որ ունի, նոյն չափով եւ իրաւունքներ պէտք է ունենայ առաջինը, հոգեկան հայրենիքը, ուրիշ խօսքով, հայկական արտասահմանը: Որովհետեւ, եթէ ուշադրութեամբ քննենք, իրականին մէջ, երկուքին միջեւ քանակի եւ որակի մեծ տարբերութիւններ չկան:

Միակ տարբերութիւնը այն է որ մէկը կը գտնուի իր պապենական ժառանգութեան վրայ, իսկ միւսը կ'ապրի այդ ժառանգութենէն դուրս, տարտղնուած աշխարհի գրեթէ բոլոր ցամաքամասերուն մէջ:

Իրաւականօրէն, կարելի է ընդունիլ որ այս բազմութիւնը հայրենիքին մաս չի կազմեր, սակայն առարկայական տեսակէտով կարելի չէ ժխտել, որ այսօրուան բազմութիւններ կ'ապրին հայրենիքով»:

Աւելի հեռուն չերթալու համար, յիշենք թէ այս տարի յունուարին, շարք մը խմբագրականներով արծարծեր էինք այս հիմնական հարցերը, յստակապէս ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը:

Ի՞նչ էին մեր տեսակէտները.—

«Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան դատը վարել մենք մեզի (բոլոր հոսանքներով) եւ ինքնաբար, առանց արտաքին միջամտութեան:

Այս կը պահանջէ ոչ միայն գաղութներու, այլ եւ Հայաստանի շահը:

Գաղութները ոչ անտէր ագարակներ են, ոչ ալ արքունի կալուածներ:

Անոնք պէտք է որ վայելեն ամէն հոգածութիւն, ծաղկին ու ամրապնդուին, որպէսզի ոչ միայն Ներկայ Հայաստանը զօրանայ, այլ եւ մենք ունենանք նամբանք եւ կռուան, «Մեծ Տեսիլք»ին համար»: (*Ցառաջ*, 4 յունուար):

Ցուցուցինք նաեւ, աւելի մանրելով այս հիմնական տեսակէտը, կը շեշտէինք.

— «Արտասահմանը պէտք է վերակազմուի, իր ամբողջ կերպարանքով կանգնի, առանց արտաքին միջամտութեան, մէկդի դնելով բոլոր անձնէջ եւ գրգռիչ բանաձեւերը:

Ո՛վ որ շիտակ եւ գործօն բարեկամ չէ արմատախիլ բազմութեանց, ով որ կ'ուզէ հաւատքներու հնթարկել, գերութեան դատապարտել, նիւթ ծուն փարիսեցերու վերածելու զանոնք, չի կրնար բարեկամ ըլլալ Հայաստանի:

Եւ ո՛վ որ, փոխանակ օգնելու գաղութներու ինքնապաշտպանութեան աշխատանքին, ընդհակառակն քարեր կը շարէ անոր առջեւ, ճեղքեր կը բանայ պարզելի բանապելութիւններով, իրաւունք չունի խառնուելու մեր գործերուն:

Անա ժողովուրդը՝ իր պահանջներով, եւ ասպարէզը՝ իր պարտականութիւններով: Ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը»:

✕

Հրատարակուած կոչերը եւ այդ առթիւ յայտնուած տեսութիւնները կ'ապացուցանեն լուրջ եւ յարաճուն մտահոգութիւն՝ երիտասարդութեան մէջ.

Որքան ալ ուշ մնացած ըլլայ, շա՛տ պիտի համարենք այս գիտակցութիւնը: Հոգ չէ թէ որոշ մաս մը միայն տոգորուած ըլլայ նոյն պարտաճանաչութեամբ.

Կը մնայ վերլուծել թէ՝ ո՛րքան գործնական են առաջարկուած միջոցները:

Զ. Ռ. Միութիւնը կոչ մը կ'ուղղէ իր մէկ մասնաճիւղին անունով. Կոչ մը որ ոչ միայն քաղաքական եւ ազգային տեսակէտներ կը պարզէ, այլ եւ ուղղուած է ամբողջ երիտասարդութեան:

Առաջին հարցում,— Ինչո՞ւ այսքան պատասխանատու յայտարարութեան մը նախաձեռնութիւնը ձգուած է իր մէկ մասնաճիւղին, Փարիզ ըլլայ թէ Պուէնոս Այրէս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՄԷՆԻ ԻՄԱՄԻՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Իպն Սէուտի եւ Իմամ Եահեայի միջեւ կնքուած զինադադարը, դիտել կու տայ թէ առաջարկուած երեք պայմաններու ընդունելութիւնը համազօր է Եմէնի վեհապետին կատարեալ պարտութեան: Եւ կը շարունակէ.— Ամէնէն ծանրը երրորդ պայմանն է, որ կը պահանջէ յանձնել Իտրիսի գերդաստանին անդամները: Ասոնք մինչեւ վերջերս տէր տիրական էին Ասիրի եւ Եմէն ապաստանեցան 1932ի ձախող ապստամբութենէն յետոյ: Անցեալ տարի Իմամը թոյլ տուաւ որ անոնց պետը, Հասան, արշաւէ Ասիրի վրայ եւ զէնք ու դրամ տրամադրեց, մինչ իր կառավարութիւնը հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարէր Իպն Սէուտի հետ: Կը թուի թէ ուղղամտութեան եւ չէզոքութեան այս բռնաբարումն էր որ ստիպեց Հիճազի թագաւորը՝ զէնքի դիմել: Ան արդէն պահանջած էր որ աքսորական Իտրիսները հեռացուին սահմանամերձ շրջաններէն, ուր փորձութեան կ'ենթարկուէին: Այժմ կը պահանջէ որ անձնատուր ըլլան եւ Իմամը, որքան ալ զայրացած ըլլայ, հաւանած է յանձնել փախստականները: Այս պայմաններուն ընդունելութիւնը ապահովաբար կ'ապացուցանէ թէ Իմամը անյոյս կը համարի որ եւ է նոր դիմադրութիւն: Աւելորդ է ըսել թէ ան վերջնապէս պիտի հրաժարի Նէճրանէն եւ հարաւային Ասիրէն: Իպն Սէուտ բնականաբար ընդհ. Ներում պիտի պահանջէ այն Եմէնցիներուն համար որոնք բռնի միացած են իր զօրքին, իբրեւ պատանդ, ինչպէս եւ հատուցում՝ պատերազմական ծախքերու համար, քանի որ Իմամը անհագին հարստութիւն դիզած է: Վերջին հեռագիրները կ'ըսեն թէ Հիճազի թագաւորը չպիտի գոհանայ Միտիի եւ Լոհէյայի նաւահանգիստներով եւ պիտի պահանջէ ամբողջ Թէհամահ, այսինքն հարաւային — արեւմտեան Արաբիոյ ծովեզերեայ տարածութիւնը: Այդ պարագային հաւանական է որ պարտեալը դիմէ յուսահատական դիմադրութեան մը: Հոտէյտայի եւ Մոխայի կցումով, Եմէնի Իմամը պիտի կորսնցնէ իր ուղղակի ելքը դէպի ծով, իր արտաքին վաճառականութիւնը պիտի ենթարկ ըլլայ յաղթականի կամքին, իսկ քաղաքական տեսակէտով պիտի դառնայ հարկատու պետութիւն մը:

Ստավիսքիի Քննիչ Յանձնաժողովը

ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Ինչպէս գրած էինք, Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը ընտրուած էր երեք ամսուան համար: Պայմանաժամը կը լրանայ մայիս 24ին: Յանձնաժողովին նախագահը կ'ուզէ որ վեց շաբաթ, մինչեւ յուլիս 5 երկարաձգուի պայմանաժամը, որպէսզի կարելի ըլլայ լրացնել իր գործը: Ուրիշ անդամներ այս պայմանաժամն ալ անբաւական համարելով, կը պահանջեն երկարաձգել մինչեւ հոկտեմբեր, կամ նոյեմբեր 15, կամ դեկտեմբեր 1:

Երէկ իսկ այս խնդիրը յանձնուեցաւ երեսփ. ժողովին:

Յ. Յանձնաժողովը առջի օր կրկին զբաղեցաւ Փարիզի երեսփոխան եւ բանտարկեալ Պոնոռի հարցաքննութեամբ: Ամբողջ երեք ժամ հարցումներ ըրին ամբաստանեալին: Թերթերը դիտել կու տան թէ ամբաստանեալը աւելի սրտապարզ էր առաջին օրը, իսկ այս անգամ դարձած էր վերապահ եւ խուսափողական պատասխաններ կու տար, «չեմ գիտեր», «չեմ յիշեր» ըսելով: Պահ մը շատ նեղը դրուելով, պատմեց թէ արմատական — ընկերվարական կուսակցութեան վարչութիւնը հազիւ 2500 ֆրանք տրամադրած էր ընտրական ծախքերու համար: Բայց հաստատուեցաւ որ ինք 2 տարուան ընթացքին 550.000 ֆրանք առած էր Սթավիսքիէն, իբրեւ փաստաբան. (Իր յայտարարութեամբ տարեկան միջին հաշուով 225.000 — 250.000 ֆրանք կը ստանար):

Բուռն ընդհարումներ կարմիրներու եւ ազգայնականներու միջեւ

Երեքշաբթի օր բուռն խռովութիւններ ծագեցան Մոնթարժիի մէջ: Հայրենասէր երիտասարդներու մէկ ժողովէն վերջը, ընդհարումներ տեղի ունեցան Կարմիրներուն հետ: Ոստիկանութեան ուժը չբաւեց եւ կարմիրները ամբողջ հինգ ժամ տէր դարձան փողոցին: Քարեր եւ փայտեր կը տեղային երկու կողմէն: Ատրճանակ ալ պարպուեցաւ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հինգ հոգի, իբրեւ գլխավարներ:

Այս դէպքին առթիւ ալ, ձախակողմեան թերթերը կը պահանջեն լուծել ֆաշական կազմակերպութիւնները, պնդելով թէ անոնք սպառազինուած են, խռովութիւններ յարուցանելու համար:

Պ. Էռիօ վտարուեցաւ Մ. Ի. Դաշնակցութենէն

Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան Լիոնի մասնաճիւղը վտարեց նախկին վարչապետ Էռիոն, 4ի դէմ 9 ձայնով: Այս որոշումը հետեւանք է վերջին ընդհ. ժողովին, որուն մէջ քողքած էին հրամանագիր — օրէնքներուն եւ կառավարութեան դէմ, որուն մաս կը կազմէ Պ. Էռիօ

Աջակողմեան թերթերը ձախուերութիւն եւ վատութիւն կը համարեն այս վտարումը, իսկ ձախակողմեան թերթերը կը շնորհաւորեն, դիտել տալով թէ Պ. Էռիօ «շատոնց ուրացած է իր հանրապետական գաղափարները, պահելու համար իր նախարարական աթոռը»:

Ազգային Վիճակահանութեան Նոր շրջանը

Ազգ. վիճակահանութեան կազմակերպիչ մարմինը Նիսը գումարեց առջի օր, քննելով առաջին շրջանի հաշիւները: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ նոր շրջանի առաջին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի մայիս 26ին:

Փարթէօրեան հաստատութեան վերակազմութիւնը

Տօքթ. Ռուէ եւ Տօքթ. Քալմէթի մահէն յետոյ, յանձնաժողով մը նշանակուած էր, Փասթէօրեան հաստատութեան վերակազմութեան համար: Յանձնաժողովը լրացուցած ըլլալով իր աշխատանքները, հաստատութեան տնօրէն նշանակուեցաւ Փրոֆ. Մարթէն:

ԹԱՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սոփիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ (9 մայիս).—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ պուլկար պաշտօնական իշխանութիւնները յատուկ կարգադրութեամբ մը արտօնած են Պուլկարիոյ տարահպատակ Հայերը, մասնակցելու թաղականական ընտրութիւններուն, որոնք տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ մայիս 27ին, կիրակի, պուլկարահայ բոլոր համայնքներուն մէջ անխտիր, համեմատական սիստեմով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻՆ...

Սթավիսքիի հռչակաւոր ցուցահանդէսին մէջ, տխրական տեղ մը կը գրաւէ լրագրական գայթակղութեանց բաժինը:

Ի՛նչ բարքեր, ի՛նչ բարքեր...

Տարիաւ, զաւեշտաթերթի մը հրատարակիչը չէ՞ր որ պատմեց, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, թէ 1931 — 1933 ամսական 25 — 30,000 ֆրանք ստացած է հինգ նախարարութեանց գաղտնի վարկերէն: Համագումար՝ մօտ մէկ միլիոն:

Նոյն մարդը միեւնոյն ատեն հազար, երկու հազար, հինգ հազար ֆրանքի գումարներ ստացած է ծերակուտականներէ եւ երեսփոխաններէ, «բարեկամաբար»:

— Իբրեւ ի՞նչ կը վճարէին այդ գումարները:

— Իբրեւ բաժնեգին...

— Արտաքին նախարարութիւնը ինչո՞ւ դրամ կու տար ձեզի:

— Պաշտպանելու համար Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը արտասահմանի մէջ:

— Իսկ ելմտական նախարարութի՞ւնը:

— Անոր ծանուցումները կը հրատարակէինք:

— Ծերակուտական մը հինգ հազար ֆրանքի չէք մը յանձնած է ձեզի: Ի՞նչ բանի փոխարժէքն է այս:

— Փրոփագանտ ըրի Մարսէի համար:

Եւ խորհիլ որ այս երգիծաթերթը, «Պէք է Օնկլ» (Կտուց եւ Եղունգ) 7000 օրինակ կը տպուէր, երբեմն ալ՝ 25.000

Ֆրանսական մամուլի բարքերու մասին չափազանց պերճախօս վկայութիւն մըն ալ Տալատիէն կու տայ: վկայութիւն մը, որ յուզման մատնած է քաղքենի մամուլը:

Նախկին վարչապետը վկայութեան կանչուած էր ապրիլ 18ին եւ 27ին: Երբ հարցը «Լա Վօլօնթէ»ի շուրջը կը դառնար, Պ. Տալատիէ դիտել տըւաւ.

— Միայն «Լա Վօլօնթէ»ն չէ որ նպաստ կը ստանայ գործի մարդերէ. այդպէս կ'ապրի թերթերու շատ հինգերորդը:

Երբ քննիչներէն մէկը դիտողութիւն ըրաւ, նախկին վարչապետը կրկնեց.

— Չէք կրնար պնդել թէ իրենց ընթերցողներով եւ բաժանորդներով ապրող փրանսական թերթերուն թիւը կ'անցնի մատնանշուած համեմատութիւնը: Ես կը պնդեմ.— մամուլի ներկայ վիճակին մէջ, չափազանց քիչ են այն թերթերը որ, ինչպէս օտար մեծ թերթերը, կ'ապրին միայն եւ միայն իրենց աշխատանքով, այսինքն ընթերցողներով, բաժանորդագրութեամբ, զուտ առեւտրական ծանուցումներով: Եթէ հարկ ըլլար քննութիւն մը կատարել այն եղանակի մասին որով կ'ապրին բոլոր թերթերը, շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար:

Ինչպէս ըսի, խոր յուզում պատճառած է նախորդ վարչապետին այս յայտարարութիւնը, եւ բողոքներ կը տեղան մէկ ամիսէ ի վեր:

Պ. Տալատիէ հրատարակութեան տուաւ իր յայտարարութեանց բնագիրը, առարկելով թէ խեղաթիւրուած են իր խօսքերը:

Իմ աղբիւրս ալ այդ բնագիրն է, որ բան չի փոխեր եղած մեղադրանքէն:

Այժմ քաղքենի թերթերը անուն եւ ապացոյց կը պահանջեն:

Թող անոնք շարունակեն վէճը:

Այսքանն իսկ դաս մը չի՞ պարունակեր մեր գոյնզգոյն «սիվիլիզէ»ներուն եւ «ուսումնական»ներուն համար, որոնց բերնէն շողիքները կը վազեն, երբ կը խօսին եւրոպակա՛ն մամուլի մասին.

— Եղբա՛յր, ի՛նչ հայերէն թերթ, երբ ունինք «Մաթէն»ը, «Ժուռնալ»ը, «Փարի — Սուար»ը, «Էքսըլսիոր»ը, «Թայմզ»ը...

Չէ՞ որ հայերէն թերթ կը գրուի եւ կը շարուի արիւն քամելով, իսկ եւրոպականը՝ չէք չէքի վրայ բարդելով եւ գաղտնի վարկեր քաշելով...

ՎԱՀԷ

Հանքային ծանր աղէտ մը Պելճիքոյ մէջ

Չորեքշաբթի օր ծանր աղէտ մը պատահեցաւ Ֆրանսական սահմանին վրայ, Մոնսի հանքերուն մէջ (Պելճիքա): Արկածեալ հանքին 48 բանուորներէն միայն մէկը անվնաս մնաց. հինգը վիրաւորուեցան, իսկ միւսները մեռան: Երբ ազատարարները հասան, շատ մը դիակներ բանկեր էին, յառաջ եկած հրդեհէն: Մեծ մասը մեռած էր, կազ շնչելով 1500 ոտնաչափ տարածութեան մէջ: Առաջին առթիւ կարելի եղաւ հանել միայն 8 դիակներ: Ողջ մնացած հանքագործ մը կը պատմէ.

— «Ես՚Ն չէի տեսներ: Որոտումի պէս ձայն մը լսեցի, կարծես փամփուշտ մը պայթեցաւ գլխուս եւ գետին փռուեցայ: Բացարձակ մութ էր: Մուխը եւ փոշին կը լեցուէին քթիս, բերնիս, կոկորդիս, թոքերուս մէջ: Երբ գիս դուրս հանեցին, աչքերս բոպիկ էին: Պայթիւնը բզքտած էր կօշիկներս:

Այն հանքը ուր պատահեցաւ աղէտը, կը կոչուի Լանպրէշի եւ երրորդ դասուն կը պատկանի. ուրիշ խօսքով՝ ամէնէն վտանգաւորներէն մէկն է: Հինգ տարի առաջ կը խորհէին փակել զայն, երբ նմանօրինակ արկած մը պատահեցաւ, բայց յետաձգեցին, նկատելով որ 400 հանքագործներ աշխատանքէ պիտի զրկուէին:

Պելճիքոյ երիտասարդ թագաւորը աղէտին վայրը գնաց, արկածեալ ընտանիքները մխիթարելու համար:

Զինաթափութեան Ժողովը կը թաղուի

Ժընեւէն կը գրեն թէ հաւանօրէն անխուսափելի կը դառնայ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յետաձգումը: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը հերքեց այս լուրը, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ ուրիշ ելք չկայ, քանի որ ոչ մէկ երկիր վերջնական տեսակէտ ունի միջազգային պայմանագրի մը մասին: Միւս կողմէ, ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ստանձնել ձախողման պատասխանատուութիւնը: Ֆրանսա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ: Ճափոն շատոնց հաղորդած է թէ չի կրնար ստորագրել զինաթափութեան դաշնագիր մը եւ Միացեալ Նահանգները չուզեր որ եւ է համաձայնութիւն կնքել առանց Ճափոնի մասնակցութեան, իսկ Լեհաստան կը մերժէ մասնակցիլ առանց Ռուսիոյ...

Երուսաղէմի աղէտին հետեւանքները

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն մայիս 16 թուականով.— Տիբերիայի աղէտին հետեւանքով, 3000 բնակիչներ քաշուած են շրջակայ լեռները: Վախ կայ որ համաճարակ ծագի, հարիւրաւոր սատկած կենդանիներու դիակներէն: Երկրորդ օրուան աղէտը աւելի ծանր էր: Անձրեւը կը տեղար ուժգին ջրվէժի մը պէս, սրբելով տուներն ու մառանները եւ բազմաթիւ երախաներ եւ անասուններ քշելով դէպի Գալիլիայի ծովը: Չկայ բան մը որ անվնաս մնացած ըլլայ Տիբերիայի մէջ: Մառերը արմատախիլ եղած եւ շէնքերը քանդուած կամ խարխլած են: Աստուածաշնչական քաղաքը ընդարձակ ողմուտի մը վերած — ուած է: Օգնութեան մարմիններ կազմուած են, ուտելիք, հագուստ եւ պատսպարան ճարելու համար:

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, վարէն վեր Գ. տող, «Վերջին ամսուանց» — պիտի ըլլայ վերջին ՎԵՑ ամսուանց:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Ֆրանսայի փետրուարեան դէպքերու աղմուկին մէջ խեղդուեցան նաեւ Աւստրիոյ ընկերվարականներու եւ պետական-Փաշական «Հէյմվէրէն» միացեալ ուժերու անհաւասար պայքարին արձագանգները։

Ընկերվարականները պարտուեցան թէեւ, բայց այն անձնազոհութիւնը եւ քաջութիւնը զոր ցոյց տուին, փառքի պսակ մը կը հիւսէ թէ իրենց եւ թէ միջազգային ընկերվարութեան գլխուն։

Սօցիալ արիւնալի կռիւներուն պատճառները բազմաթիւ են, բայց միայն քաղաքական վերլուծումներ ընել չէ, այլ քանի մը բառով ըսել թէ անոնք տարիներու խուլ պայքարի մը արդիւնքն էին։ Մէկ կողմը՝ յառաջդէմ ընկերվարութիւնը, իսկ միւս կողմը՝ քաղքենի-կրօնական տարրը.

Մեծ պատերազմէն վերջ, երբ յաղթականները կտոր-բզկտեցին Աւստրօ-Հունգարիա կայսրութիւնը, իրենց սեփական շահերուն համար վեհանձնաբար! անկախութիւն շնորհելով Չեխերուն եւ Լեհերուն, կարեւոր հողամասեր ալ միացնելով Ռումանիոյ եւ Սերպիոյ, Հունգարիան եւ Աւստրիան վերածուեցան մէյ մէկ փոքր պետութիւններու, քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս ճնշուած եւ ուրիշին աջակցութեան կարօտ

Այդ ժամանակէն սկսեալ, Աւստրիոյ մայրաքաղաքին Վիէննայի թաղապետութիւնը անցաւ ընկերվարականներու ձեռքը եւ մինչեւ վերջն ալ այդպէս մնաց։ Անոնք անմիջապէս աշխատանքի լծուեցան, իրենց քաղաքի աշխատաւորութեան կեանքի մակարդակը բարձրացնելու համար։ Շինեցին մեծ թիւով բանուորական շէնքեր, արդիական հանգստաւէտ պայմաններով օժտուած, շինեցին հիւանդանոցներ, առողջապահիկ հաստատութիւններ վերջին դրութեամբ դպրոցներ, լոգարաններ։ Մանկավարժական նոր մեթոտներու վրայ փոխեցին ուսուցումը, պաշտօնի կոչելով յայտնի գիտնականներ, վերջապէս ի նպաստ աշխատաւորութեան հաստատեցին շարք մը օրէնքներ

Ընկերվարականներու իրագործած այս նորութիւնները հաճոյք չէին պատճառեր անշուշտ, դրամատէր-կղերական տարրերուն, որոնք անմիջական եւ յայտնի աշխատանքներէն զատ, իրենց շահերուն համար հեռաւոր վտանգ մը եւս կը տեսնէին։ Ընկերվարականները կրնային օր մը սահմանադրական մեծամասնութիւն շահիլ եւ բոլորովին ընկերվարականացնել Աւստրիան, հեռանկար մը որ կը սարսափեցնէր զիրենք։ Բայց բան մը չէին կրնար ընել արգիլք ըլլալու համար, որովհետեւ ընկերվարականները ամենամեծ ուժը կը ներկայացնէին, թէ քուէարկողներու թիւով եւ թէ իրենց շարքերով։

Իրենց այս վիճակին մէջ, կարմիր Վիէննան ոչ միայն աչքի փուշ էր իր հակառակորդներուն, այլեւ իր զանազան գոյնի դրացիներուն եւ հեռաւոր մեծ պետութիւններու որոնք անհանգիստ կը զգային իրենք զիրենք։ Եւրոպայի սրտին վրայ բարձրացած ընկերվարական միջնաբերդը օր մը կառավարութիւն գանելով, կրնար փարոսի մը պէս լուսաւորել եւ խանդավառել միւս երկիրներու աշխատաւոր զանգուածները։

Եկող-գացող վարչապետները օգտուելով ընկերվարականներու բացարձակ մեծամասնութիւն չունենալու պարագայէն, աշխատեցան մնացած բոլոր կուսակցութիւնները միացնել, հարուածելու համար ընկերվարականները։ Այդ պարտականութիւնը յանձն առաւ «քրիստոնեայ» Տոլֆիւսը, որուն գործի գլուխ եկած օրէն սկսան միւսներու դժբախտութիւնները.

Իրեն օրով է որ ուժ առին թեթեւ ազգայնական կազմակերպութիւնները, գլխաւորութեամբ Հէյմվէրէններու (Հայրենիքի պաշտպաններ) որոնց պետն է իշխան Շթարէմպէրկը։ Վտանգը աւելի սպառնական դարձաւ, երբ փոխ-վարչապետութեան պաշտօնը յանձնուեցաւ Հայմաթպէտ Ֆէյին, որ Հէյմվէրէններու մարդն է։

Տօլֆիւս եւ իր ընկերները խորհրդարանէն բացարձակ լիազօրութիւն ստանալէ վերջ, սկսան հետապնդել իրենց հակառակորդները։

Միւս կազմակերպութիւններու նման, ընկերվարականներն ալ ունէին իրենց մարտական խումբերը, «Շուցպունտ»։ Ասոնց նպատակն էր պաշտպանել հանրապետական կարգ ու սարքը եւ ի հարկին զէնքով պաշտպանել աշխատաւորներու տարիներու պայքարով ձեռք բերած առաւելութիւնները.

Տօլֆիւս եւ Ֆէյ ուզեցին զինաթափ ընել այս ուժերը։ Շուցպունտի ղեկավարները ընդդիմացան նախապէս, բայց արիւնահեղութեան պատճառ չդառնալու համար ի վերջոյ ընդունեցին, պայման դնելով որ նոյնը ըլլայ նաեւ միւս կազմակերպութիւններուն համար, համբերեցին զանազան ձեւի հալածանքներու, — մամուլի կաշկանդում, խաղաղ ցոյցի արգելք, դինամիթներ գրաւում, անիրաւ ձերբակալութիւն, եւայլն։ Սակայն միւսներուն նպատակը ուրիշ էր, — ջախջախել ընկերվարականները։

Ցարմար առիթը եկած նկատեցին, երբ Ֆրանսայի մէջ եւս ազգայնական կառավարութիւնը գործի գլուխ եկաւ։ Հալածանքը սկսաւ ձերբակալութիւններով եւ պիտի վերջանար սահմանադրութեան դաշնահարումով, երբ ընկերվարականները զգալով անխուսափելին, որոշեցին զէնքով պաշտպանել իրենց իրաւունքները։

Այս որոշումը՝ քաղաքացիական կռիւներու ազդանշանն էր։

Փետրուար 11ի երեքշաբթի առաւօտ վերին Աւստրիոյ գլխաւոր քաղաքներէն Լինձի մէջ ոստիկանները կը ներխուժեն ընկերվարականներու կեդրոնը, խուզարկութեան եւ ձերբակալութեան համար։ Ներսինները կռիւ կը բռնեն, կառավարութիւնը կը հրամայէ խստօրէն զսպել եւ թնդանօթ կը բերեն, կ'ըլլան մեռեալներ եւ վիրաւորներ

Լուրը Վիէննա կը հասնի ժամը 11ին եւ ընկերվարականները ընդհանուր գործադուլ կը յայտարարեն, որուն կը պատասխանէ կառավարութիւնը, «պատերազմական վիճակ» յայտարարելով։

Այլ եւս կատաղի կռիւներ կը սկսին Վիէննայի եւ ամբողջ երկրին մէջ, մանաւանդ բանուորաշատ վայրերու մէջ։

Ժամանակին կարդացինք մանրամասնութիւնները։ Ցոյց տալու համար կռիւներու սաստկութիւնը, յիշենք թէ թնդանօթներ, հրասայլեր եւ գնդացիրներ գործածուեցան առանց խնայելու մանուկներուն եւ կիներուն։ Եղան գիրքեր որ քանի մը անգամ ձեռքէ ձեռք անցան, ինչպէս Մարքսհօֆ բանուորական շէնքերու թաղը, ուր տասը հազար բանուորներ պատսպարուած էին։ Կռուողները թնդանօթային կրակին պատասխանեցին գնդացիրով եւ ռումբով։

Ամէնէն վերջ սակայն, յաղթանակը մնաց կառավարական ուժերին, որ թուական առաւելութենէն զատ, լաւ զինուած էր եւ ունէր օժանդակ ուժեր։

Մեռեալներու եւ վիրաւորեալներու ճշգրիտ թիւը չյայտնուեցաւ կառավարութեան կողմէ, բայց օտար ընկերվարական թերթերը մասնաւոր աղբիւրներէ առնելով գրեցին, թէ միայն Վիէննայի մէջ մօտաւորապէս հազար ութ հարիւր հոգի մեռած են, նոյնքան ալ վիրաւորուած։ Մեռածներուն կէսը բանակին կը պատկանէր ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ մեծ վճռականութեամբ կռուած են աշխատաւորները։

Ձերբակալուեցան գրեթէ բոլոր յայտնի ղեկերը եւ մասնաւոր պատերազմական ատեաններու միջոցաւ դատուեցան պարագլուխները։ Դատապարտեալները տրուած վճիռէն քանի մը ժամ վերջը կախաղան հանուեցան։

Երեք չորս օր փախստական մնալէ վերջ, մատնութեան մը վրայ ձերբակալուեցաւ նաեւ գաւառի վարիչներէն գլխաւորը՝ երեսփոխան Քոլոման Վալիշը, որուն գլուխը բերողին կառավարութիւնը հինգ հազար շիլին (14.000 Ֆր.) պարգեւ խոստացած էր։ Այն հանդարտ եւ պաղարիւն կեցուածքը, զոր ցոյց տուաւ Վալիշ դատարանին առջեւ, ազդեց նոյն իսկ դատաւորներուն վրայ։

Ի պատիւ իրենց, կարելի է ըսել, որ բոլոր մահապարտները մահը դիմաւորեցին իբրեւ արի զինուորեալներ հեգնական ժպիտ մը իրենց շրթունքին, նման մեր հազարաւոր յեղափոխականներուն։ Զարմանալի յուզիչ էր այն լուսանկարը որ Վալիշի վերջին վայրկեանները կը ցուցնէր։ Ցաղթական ընկերվարական կտակագիրը ձեռքը բռնած՝ վայրկեան մը կ'ինքնամփոփուի ճիշդ պարանի օղակին տակ, թերեւս իր փոթորկալի կեանքը անգամ մըն ալ ապրելու համար։

Կառավարութեան յաղթանակին հետ դժբախտութեան շունչ մը քաշեցին նաեւ միւս երկիրներու քաղքենի-դրամատիրական տարրերը, որոնց ամենալկտի ներկայացուցիչներէն մէկը՝ «Մաթէն»ը կը գրէր — «Զինուորները մեծ տհաճութեամբ չէ որ կը ռմբակոծէին այդ «շքեղ» բնակարանները, շինուած քաղաքի կեդրոնի (հարուստ թաղերու) բնակիչներու կանոնաւոր իրաւագրկումով»։

«Շքեղ բնակարանները» քիչ մը աւելի լուսաւոր եւ օդաւոր բանուորական շէնքերն էին, շինուած ընկերվարական քաղաքապետութեան կողմէ։

Ռմբակոծութիւնները արդարացնելու համար, կ'ըսէին թէ այդ շէնքերը շինուած են ռազմական նպատակներով եւ իրական ամրոցներ են, սուտ մը որ երկար չապրեցաւ, որովհետեւ խումբ մը ճարտարապետներ, փետր. 28ին հրապարակաւ յայտարարեցին, թէ անհիմն է այդ ամբաստանութիւնը

Քաղքենի դրամատէրներու սպասաւորները գոհացուցին իրենց տէրերը, ջախջախելով աշխատաւորական միջնաբերդը, եւ պատուանշաններ շնորհելով յաղթականներուն...

Այսպէս, Աւստրիոյ աշխատաւորները արիաբար, իրենց կեանքով եւ զաւակներով ճակատեցան գերազանց ուժերու դէմ, մինչ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ընկերվարականները մէկ անգամէն տեղի տուին, հակառակ իրենց միլիոնաւոր անդամներուն եւ հարիւրաւոր երեսփոխաններուն։ Մէկ ամիս չանցած, անոնք սպաննեցին Վալիշը մատնող երկաթուղիի պաշտօնեան։ Վրիժառու ձեռքը դեռ ինքն փախցուց նաեւ ընկերվարական Շթանէքի դահիճ Ֆուչը եւ դատաւոր հրամանատար Քէօռպէլը։ Իսկ ապրիլ 20ին դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ թատրոնի մը մէջ, ուղղուած փոխ-վարչապետ Ֆէյի դէմ, որ ազատեցաւ վերջին պահուն փոխանորդ մը ղրկելով։

«Անհատական մահափորձերու շարքը փակուած չէ դեռ» կ'ըսեն Աւստրիոյ ընկերվարականները։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

»»»··«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ, դէպքերու բերումով, հեռացած ենք մեր պատմական հայրենիքէն եւ զրկուած մարդավայել կեանքի մը առաւելութիւններէն, պէ՞տք է որ հրաժարինք նաեւ մեր նախնական իրաւունքներէն եւ քաղաքական արեւոտ գաւառ մը, որուն համար սերունդները դարերով տքնած են, վերջացած համարենք։

Այդպէս մտածել պիտի նշանակէր, իբր ազգ, ինքնասպանութիւն գործել, եւ իսպառ վերանալ երկրի երեսէն

Իսկ ներկայ դարաշրջանը առաւել չափով կ'ընթանայ փոքր ազգերու ինքնորոշման եւ վերածնութեան գաղափարով

Աչքի առջեւ ունինք յետպատերազմեան տիեզերքի քարտէսը — մեծ ու հզօր կայսրութիւններ փլած եւ անոնց աւերակներուն վրայ բարձրացած նոր ազգային պետութիւններ։

Պատմութիւնը չի կրնար ուրիշ ճակատագիր վերապահած ըլլալ հայութեան։ Միայն, բաւական է որ հաւատացած սուրբ եւ յաւիտենական բոցաշունչ աւելորդ պերճանք մը չթուի հայ արդի երիտասարդութեան համար։

Իբր քանակ, ներկայիս կը հաշուենք մօտաւորապէս եօթը հարիւր հազարի նկատառելի բազմութիւն մը, որ մեզ նման ժողովուրդի մը համար, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական պատճառներով, առաջնակարգ նշանակութիւն ունի եւ արդար է որ ունենայ։

Պատմութեան անակնկալ մէկ պատահարով, այս պատկառելի բազմութիւնը կ'ապրի օտարութեան մէջ, իր հայրենիքէն հեռու։

Նախապէս կային հայկական փոքրաթիւ գաղթականութիւններ, որոնք հետեւանք էին առաւելապէս տնտեսական պատճառներու։

Տնտեսական կարիքն էր որ կը հարկադրէր հայ գիւղացին ու շինականը, լքել իր բնանիքը եւ հարազատները երկրի մէջ եւ երթալ օտար երկիր բախտ որոնելու։ Այս կէս կամաւոր պանդխտութիւնը կը տեւէր այնքան ժամանակ, ինչքան որ անհրաժեշտ էր կառավարական տուրքերը վճարելու կամ զոյգ մը եզ եւ կթան կով մը գնել կարենալու համար։

Չենք մտածեր որ այս պարագան իսկ անդարմանելի վնասներ պատճառած է մեր ցեղին, բարոյական հասկացողութեանց խախտման եւ ընտանեկան դժբախտութեանց տեսակէտէն։

Բայց մեկնումը անդարձ չէր եւ մեկնողը երբ հայ կորստեան դատապարտուած չէր, որովհետեւ մեր բարքերը երբեւիցէ այնքան այլանդակուած չէին, եւ ենթական գիտէր որ իր կնոջ, զաւակներուն, կամ անօգնական հօր մը եւ մօր մը աչքերը իր վերադարձին կը սպասեն։ Գիտէր, որ պապական գերեզմաններ ու շիրիմներ կան եւ պէտք է որ վերադառնայ։

Այսօրուանը գաղութներ ըլլալէ աւելի տարբեր բան մըն է, հոգեկան հայրենիք մը որ իր մեծութեամբ եւ նշանակութեամբ գրեթէ հաւասար է մայր հայրենիքին թէ իբրեւ քանակ եւ թէ իբրեւ որակ։

Այս վերջինը — մայր հայրենիքը — ինչ իրաւունքներ որ ունի, նոյն չափով եւ իրաւունքներ պէտք է ունենայ առաջինը հայ հայրենիքը, կամ ուրիշ խօսքով, հայկական արտասահմանը։ Որովհետեւ, եթէ ուշադրութեամբ քննենք, իրականին մէջ, երկուքին միջեւ քանակի եւ որակի մեծ տարբերութիւններ չկան.

Միակ տարբերութիւնը այն է որ մէկը կը գտնուի իր պապենական ժառանգութեան վրայ, իսկ միւսը կ'ապրի այդ ժառանգութենէն դուրս, տարտղնուած աշխարհի գրեթէ բոլոր ցամաքամասերուն մէջ։

Իրաւականօրէն, կարելի է ըսել որ այս բազմութիւնը հայրենիքին մաս չի կազմեր, սակայն առարկայական տեսակէտով կարելի չէ ժխտել, որ այսօրուան բազմութիւնները կ'ապրին հայրենիքով

Ո եւ է կառավարութեան, լքմամբ եւ խոհական մարդու համար թանկագին է այս հաւաքականութիւնը հայրենիքին համար։

Եթէ մինչեւ այսօր հայկական արտասահմանը չկրցաւ կազմակերպուիլ, պատճառները այլազան են, այո՛ անոնք ներքին ըլլալէ աւելի արտաքին են։ Ներքին պատճառները ինչքան ալ մեծ ըլլան, կը կարծեմ թէ անյաղթելի չեն, բաւական է որ քիչ մը կամք եւ սրտցաւութիւն երեւան բերուի։

Այս կամքն ու սրտցաւութիւնը կը պակսին մեր ներքին ճակատին, որովհետեւ հայկական արտասահմանը թշնամիներ ունի

Ինչքան ալ դառն ըլլայ, պէտք է յայտնել այս ճշմարտութիւնը եւ խոստովանիլ որ իրականութիւն է։

Այդ թշնամիներէն մէկն է խորհրդային իշխանութիւնը, որ թէեւ ի ցոյց մարդկան կը յայտարարէ թէ ինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ», բայց գաղտնօրէն իր ամենազգի գործակալներու միջոցաւ եւ դրամի ուժով, կը պառակտէ Հայկ. Արտասահմանի ազգային կեանքը։

Միացեալները, — ռամկավար, հնչակեան, Բարեգործական, Հօկ, տէրտէր, մարգարէ, եպիսկոպոս, տիրացու, պատրիարք եւ կաթողիկոս — բոլորն ալ անոնց առանցքին շուրջ կը դառնան

Բոլորին համար ալ, բարեպաշտական առաքինութիւն կը համարուի ազգ. կեանքը տանիլ դէպի սպառում եւ անբարոյացում։

Անոնց համար չկայ որ եւ է գաղափար եւ սրբութիւն, այլ կայ — դրամ

Չկայ ազգ եւ հայրենիք, այլ կայ — դրամ

Չկայ հայկական դատ եւ Ապրիլեան [illegible], այլ կայ — դրամ։

Եթէ այդ ամենազօր մետաղէն ունիս, կը դառնաս — մեծ եւ պատուական Հայ։

Եթէ, առատօրէն կը բաշխես, ինչպէս ամբողջ փողոցի շուներուն, բոլորը հաւէտ կը վազեն եւ քու կամքդ ու քու փառքդ կ'երգեն։

Եթէ կ'ուզես մէկու մը գովասանքին արժանանալ եւ մէկ անգամէն աշխարհի բոլոր առաքինութիւնները վրադ առնել — դրամ տուր։

Եթէ կ'ուզես «անկախ» թերթ մը ի նպաստ քեզի օգտագործել — դրամ տուր։

Վստահաբար պիտի գտնես մարդիկ պզտիկ գումարով մը իրենց սիրտը ծախող եւ խմբագիրներ հինգ ֆրանքի համար սիւնակներ գրող։

Ճշմարտութիւնը ու պարկեշտութիւնը ամէն տեղ հալածական, իսկ ստախօսութիւնը ու կեղծիքը ամէն տեղ ի պատուի են։

Ուրիշ խօսքով, դար ապականութեան եւ գարշանքի

Դար քաղաքական ագիտութեան եւ մտաւորական փերեզակութեան։

Ահա թէ ինչո՞ւ, Ներգաղթի նման կենսական խնդիրն անգամ, խորհրդային իշխանութիւնը շահագործեց հայկ. արտասահմանի մէջ։

Որ յիշէք անշուշտ, որ խորհ. իշխանութիւնը որոշած էր տարեկան որոշ թիւով տարագիրներ տանիլ հայրենիք։

Այն օրէն ի վեր, բաւական ժամանակ անցած է, բայց որոշուածին հազիւ մէկ պզտիկ մասը կարելի եղաւ իրագործել

Այդ քանի մը հազար հոգիի փոխադրութիւնը կրցա՞ւ որ եւ է փոփոխութիւն կատարել արտասահմանի գաղութներու թիւին վրայ։

Մօտաւոր հաշուով, եթէ հայկ. արտասահմանի բնական աճումը հաշուենք տարեկան 30-35 հազար, եւ Խ. իշխանութիւնն ալ կարենայ նոյնքան թիւով գաղթականներ ընդունիլ, կրկին անգամ գաղութներու թիւը պիտի մնայ անփոփոխ

Դատելով ներգաղթի մասին Խ. իշխանութեան վերաբերումէն, սխալ պէտք է ըլլանք հաւատալու թէ պիտի կարենայ ամէն տարի կանոնաւորապէս 30-35 հազար հոգի փոխադրել Հայաստան։ Այդ բանը կրնայ ըլլալ աւելցնելով նոյն իսկ, եթէ մեր հայրենիքի քաղաքական պայմանները յառաջիկային փոխուին։

Մինչ այդ, հայկ. արտասահմանը պէտք է ինքը մտածէ իր փրկութեան մասին։ Ինքը կազմակերպէ իր առօրեայ կեանքն ու կազմակերպութիւնները որոնք պէտք են իր փոթորկի բռնուած նաւը նաւահանգիստ առաջնորդելու համար։ Ինքը պէտք է իր տէրը ըլլայ, եթէ կ'ընդունի որ Ազգային Դատ մը կայ անլոյծ եւ իրաւունքներ որոնք յաւիտենական են։

Ատոր համար, նախ, անհրաժեշտ է որ արդի հայ երիտասարդութիւնը ներկայացնող հայրենասէր բոլոր հաստատութիւնները, ըլլան անոնք մշակութային, ազգային, քաղաքական թէ մարզական, քով քովի գան, խորհրդակցին, եւ հայ երիտասարդական համագումարի մը մէջ, միացեալ ուժերով, միջոցներ մտածեն հայկ. արտասահմանի խաղաղութիւնը խռովող, հայ կեանքի յառաջխաղացքը կասեցնող եւ մեզ վերջնական կորստեան տանող միացեալ ճակատի ամենազգի խայտառակութեանց դէմ։

Հայ երիտասարդութեան այժմու բաղկացուցիչ տարրերը, Զ.Ո. Միութիւն, Ապրիլեան սերունդ, Հայորդիք, Ցառաջդիմական եւ Ուս. Միութիւններ, Հ.Մ.Ը.Մ. եւ մարզական այլ Միութիւններ, երիտասարդաց, պատանեկան, աշակերտական Միութիւններ եւ «ցեղակրօն» ուխտեր, եւ հայ երիտասարդ գրողներ, անշուշտ կը զգան եւ կ'ըմբռնեն թէ ներկայ պայքարները կը ծառայեն օտար կազմակերպութիւններու օգտին՝ դարձած են այլ եւս մասնաւոր կազմակերպութեան մը դէմ ուղղուած ըլլալէ, այլ տարած են հայ ոգիին, հայ ազգայնութեան, հայ անկախութեան, հայ յառաջդիմական եւ աշխարհական գաղափարներու դէմ մղուող պայքարի հանգամանք։

Արժէքներ ունինք, որոնք պատմութեան խաւարակուռ շրջաններէն հասած են մինչեւ մեր ժամանակները, սերունդէ սերունդ, իբր ժառանգին ժառանգութիւն, մեր նախորդներէն փոխանցուելով իրենց յետնորդներուն։

Մեր սերունդը պիտի կրնայ յաջողցնել թէ ինքը արժանաւոր եւ օրինական ժառանգորդն է իր պապերուն եւ Հայոց պատմութեան դարաւոր հոլովոյթին։

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Սոֆիայի Լա Պուլկարի թերթը կը հրատարակէ [illegible] յօդուած մը, ուր հետեւեալը կ'ըսուի Նէօյիի վերջին տեսակցութեանց մասին —

Զօր. Գոնտիլիս հաւաստած է թէ Յունաստան պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնները։ Դալով զինուորական խորհրդակցութեանց, գլխաւորաբար երկու խնդիր քննուած է. — Ա. Զինել ալ Թրակիոյ [illegible] պլանը։ Բ. Պատերազմի մը պարագային գոցել Նեղուցները. Երկու խնդիրներու մասին ալ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է։ Բայց եւ այնպէս, երկու հարցերն ալ կը պահանջէին Լօզանի դաշնագրին բարեփոխումը, ինչ որ պիտի պահանջուի։ Թ. Բիւզոտ պէյ Ժընեւի մէջ պիտի յարուցանէ այս խնդիրը։

Շարժումը հաւաքական է

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐՔԵՐԸ

»»»·«««

Շաբաթ 19, կիրակի 20, երկուշաբթի 21 մայիս, Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտներու ազգային պետ եղբայր Գրիգոր Ցակոբեան, ընկերակցութեամբ սկաուտական վերին մարմնի եւ «Հայ Սկաուտ» թերթի ներկայացուցիչներու, Ֆրանսայի Հիւսիսային պետ եղբայր Փիլիպ Մխիթարեանի ու տասնեակ մը սկաուտ [illegible], կը [illegible] Մարսէյլի մասնաճիւղն ու սկաուտական խումբերը։

Հազիւ տեղեկացած այս բացառիկ այցելութեան որոշումին, Մարսէյլի մասնաճիւղը փութաց հրապարակայնօրէն յայտնելու իր հրճուանքն ու պատրաստակամութիւնը, զոր կը նկատէր յատուկ գուրգուրանք մը սիրելի պետին եւ իր հետեւորդներուն ընծայուելիք արժանաւոր ընդունելութեան, եւ անոնց առաջնորդութեան ներկայացուցիչներուն փոքր իրագործման.

Հ.Մ.Ը.Մ.ը կրկնած ազգային [illegible] մէնէն զօրաւոր աւանդութիւններու իր գրկին մէջ առած է ցեղին կենսունակ ուժը, կը հանդիսանայ մէկ թարգմանն ու վահանը մեր ժողովրդի գոյութեան յամառ պայքարին, արժանաւորը իր դրօշմին՝ Արարատին պէս, յաւիտենական ու վսեմ կոչման.

Մեր սրտերը կ'ընկերանան իրենց ողջունելու նաեւ Մարսէյլի մասնաճիւղի տասնամեակը, ողջունելու մանաւանդ մեր այդ ժրաջան ու ինքնաբուխ հայրենակիցները, որոնք նոյն տասը տարի առաջ իրենց գիտակցութեան բոլոր թափովը քաջալերեցին քանի մը երիտասարդներ, երբ անոնք կը ձեռնարկէին տարածելու հոն ալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի բարիքը։ Անոնք յաջողեցան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ու շատ չնչին անդամակցութեամբ, տարի կը կանգնեցնէին 40 հոգինոց Մարսիլիայի սկաուտական խումբը.

Ու մենք կարծեմ կը յիշեցնենք տասնամեակը.

Արդարեւ, շնորհիւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի տուած դաստիարակութեան, մեր բոլորին կը թուի թէ ան ոչ թէ հիմնուած է 10-15 տարի առաջ, այլ շատ աւելի հին է։ Ահա թէ ինչու բոլոր մեր տասնամեակներու եւ տասնհինգամեակներու տօները չեն օգտագործեր, աւելի տարածելու իր ոգին ու պսակելու իր գործը։

Անշուշտ գաղութը խանդավառութեամբ պիտի ողջունէ այս այցելութիւնը [illegible], որ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը իր ամբողջութեամբ ու նոր թափով պիտի նուիրուի ապահովելու յաջողութիւնը այն գործին որուն համար իր [illegible] կատարած է։

Այլեւս ու նոր հաւատքով մը վերադարձ կը մաղթենք մեր եղբայրներուն, որոնց պետը, հակառակ իր ընտանեկան վիճակին, վայրկեան մը իսկ չվարանեցաւ յաւիտենականութեան [illegible] բերելը տալու։

ՎԱՀԱԳՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Մխիթարեանները եւ [illegible]

»»» «««

Ֆիլիպէի Մխիթարեան վարժարանի փոխ — տեսուչ Հ. Սրապիոն Եղիա[illegible] կան հետեւեալ կերպով կը [illegible] բացատրեց դիրքը եւ աղերսա[illegible] ընկնդ վերաբերեալ —

Մեզմէ դժգոհները խորհրդակցեցան կը զգան, որ [illegible] չենք [illegible] սիրելի կարծ մը, իրենց [illegible] Պատմութեան մէջ [illegible] թիւն պիտի ըլլար՝ խորհրդային [illegible] քաղաքական, զուրգ անտանել ոչ [illegible] ինք միայն, այլ սեփական իսկ [illegible] գին պատկանածը։ (Հոս ալ քաղաքական տեսակէտը հեռու կը մնայ [illegible] տեսութիւնէն)։

Ի՞նչ կը խորհրդանշէ [illegible]

Ան նախ յուշարար մըն է այսօր [illegible] մական այն թարմ եղելութեան, [illegible] մեր տառապած ազգին եղեռնական [illegible] մաքառումներուն եւ յաղթանակին [illegible] երբ յայտարար՝ ամբողջ [illegible] խանդավառութեան շունչով [illegible] նեցա իրագործ թէ Հայաստան[illegible] մէջ եւ թէ հեռաւոր քաղաքական [illegible] պետութիւններու դրօշի կողքին [illegible] ազգը, ըսէք, ամօթ պիտի [illegible] իրեն՝ իր հոգին ու մարմինը [illegible] մնացնող, իր պատմութիւնը [illegible] ցնող այդպիսի նշան մը... Եւ [illegible] ւանք՝ ո՞ր ոճրագործ սեւաւոր [illegible] տի մտաբերէր ծախահարել այն [illegible]

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ 102 ԱՄԵԱԿԸ

oooo

Մայիս 11ին մեծ հանդիսաւորու- թեամբ տօնուեցաւ Պոլսոյ Ազգ. Հի- ւանդանոցի 102րդ տարեդարձը, նա- խագահութեամբ պատրիարքին.

Աւանդական սեղանին վրայ կար- դացուեցաւ տարեկան տեղեկագիրը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկու- թիւնները.—

Հոգաբարձութիւնը համոզուած ըլ- լալով որ ամէն բարեկարգութիւն եւ ամէն լուրջ մատակարարութիւն հաւա- սարակշռուած պիւտճէով կարելի կ'ըլլայ իրականացնել, նպատակակէտ բրաւ պիւտճէն հաւասարակշռելու գործը:

Այս առթիւ նկատի առաւ նախորդ տարի գործադրուած պիւտճէն, որ 99,000 ոսկիի կը հասնէր, եւ սակայն անտեսական տագնապին եւ այլ պատճառներու հետեւանքով լուրջ 7000 ոսկիի բացով մը իրականացած էր:

Սակայն հոգաբարձութիւնս, ամէն պատասխանատուութեան առջեւ աւելի ղղուշաւոր գտնուելու համար, չգո- հացաւ հիմ բռնելով անցեալ տար- ուան իրականացած հասոյթները, եւ 10,000 ոսկիի հասոյթի պակաս նա- խատեսութեամբ պատրաստեց նոր պիւտճէն, եւ ըստ այնմ կատարեց ղեկեւեայ խնայողութիւնները -

Աւելորդ նկատուած պաշտօնները ջնջեց, պաշտօնէութեան ամսական- ներուն վրայէն գեղչեր կատարեց, կարգ մը պաշտօնեաներու տարեկան նուէր տալու դրութիւնը ջնջեց, գիտ- ուած ըլլալով որ կարգ մը հիւանդնե- րու համար տարին աւելի քան 1000 ոսկի սառի դրամ կը սրուի, դիմում կատարելով քաղաքապետութեան մօտ, յաջողեցաւ տարեկան սպառած սառին մեծ մասը ձրիաբար ապահո- վել: Շատ մօտէն հսկելով ուտեստե- ղէններու գնման գործին, կարելի խը- նայողութիւնները բրաւ, եւ կը յու- սայ ընել միշտ, լաւագոյն տեսակ- ներր նպաստաւոր գիներով առնելու պայմանով.

Ահա այս կարգի խնայողութիւննե- րով պատրաստուած մեր նոր պիւտ- ճէն, որ 62,000 ոսկիի կը հասնի, կը յուսայինք իրականացնել հաւա- սարակշռուած կերպով, բայց ցաւ ի սիրտ կը տեսնենք թէ մէկ կողմէ տի- րող անտեսական տագնապը, միւս կողմէ Հիւանդանոցի շուրջ յարուց- ուած վէճերը ինչպէս նաեւ ժողովը- դեան մէջ հատուածին ցաւալի ան- տարբերութիւնը պատճառ կ'ըլլան հասոյթներուն զգալի կերպով նուա- զելուն:

Նոյնպէս հասոյթներու կարգին կ'ուզենք յիշել փոխան ծաղկեպսա- կի դրութիւնը, որ անցեալին մէջ շատ կարեւոր հասոյթ մը կ'ապահո- վէր Հիւանդանոցին, բայց ներկայիս կը դիտուի որ ժողովուրդը աւելի ի- րական ծաղկեպսակներով կը մաս- նակցի յուղարկաւորութիւններուն՝ փոխանակ նուիրատուութեան.

⁂ Տեղեկագրին կցուած են հաշիւ- ները, որոնցմէ կը հասկցուի որ Աղ- գին Տունը տարին 81,277 ոսկի ծախ- սած է միջին հաշուով օրական 542 անձ դարմանելու եւ պատսպարելու համար (ամէն ծախք մէջը), որով 1 անձի համար կ'ունենայ ամսական 12ուկէս ոսկի. նախորդ տարուան 14- ուկէս ոսկիի դէմ:

Տեղեկագիրը կը պատկերացնէ յե- տոյ օժանդակ մարմիններու գործու- նէութիւնը 1932ի եւ 1933ի բաղդա- տական ցանկով, 1932ին բոլոր օժան- դակներէն գոյացած է 8.600 ոսկի, իսկ 1933ին 8000 ոսկի:

Թաղ. Խորհուրդներու, Օժանդակ- ներու եւ Աղքատախնամներու կողմէ գրկուած են 747 հիւանդ:

ճամները (Հայ անունը ինչպէս տամ) որոնք իրենց սեփական ձեռքով... կ'այսիցեն զայն

Երկրորդ, գլոշն ինքեան նուիրա- կան խորհրդանշան մըն է հայրենա- սիրութեան եւ ազգային (նաեւ ան- հատական) պատւոյ: Եւ բացորոշա- պէս սուտ խրոզութիւն է, որ պատ- մական անցքերէն ետքը, հայ ժողո- վուրդը ուրիշ դրօշակ ձեռք չբերա- իր հայրենասիրութիւնն ու ազգային պատիւը արիւնով հաւաստող դրօշ մը, բայց միայն եռագոյնը: Եւ ան իր այս նկարագիրը կը պահէ միշտ, թէեւ պետական ձեռքեր առա եւ այժմ չյօ- ժարին զայն վեր բռնել ազգին սրտե- րը հաւաքելու անոր շուրջ, թէեւ մենք զայն գործածենք հանդիսաւո- րապէս կամ ոչ:

Ոչ ոք սակայն իրաւունք ունի սակէ եզրակացնել, թէ մենք Հայաստանի ներկայ պետական տուեալ կարգը կ'անտեսենք՝ Մխիթարեաններս: Մեր միակ մտահոգութիւնն է մշակութա- յին պահանջները, հոգեկան արժէք- ները, իսկ ասոնք բնականաբար չեն նոյնանար որ եւ իցէ վարչական ձեւի հետ, քանի որ գաղափարով կը պա- նազանուին: Ազգի կամ Հայրենիքի ոէրը այդպիսի հոգեկան բարիք մը, քրիստոնէական բարիք մըն է, եւ ինչ որ զայն կը խորհրդանշէ՝ չի կրնար մեր աչքին պիղծ թուիլ:

Վարչական ձեւեր հայրենիքներու մէջ կուգան ու կ'երթան, բայց հայ- րենիքն ու ազգը եւ իրենց հոգեկան արժէքները, կեանքի անյեղլի նպա- տակները, զարգացումի անհրաժեշտ ճգտումներն ու միջոցները՝ մշտա- պէս զտումի եւ ամբողջումի յառա- ջատուութեան մէջ կը մնան:

Մենք ահա այս գետինը յաւիտենա- չենք լքեր, եւ եթէ երբեք առանձին մնանք այդ գետնի վրայ կը նշանակէ թէ հայութեան վերջին ներկայացու- ցիչները մենք պիտի մնանք պատմու- թեան մէջ... մենք, Մխիթարեան- ներս ու կաթողիկէ Հայերս:

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 մայիս (Յառաջ).— Նորին կալէծով կ'ողբանք մահը մեծ հայրենասէր եւ տեսաբան Մ. Վարան- դեանի որ ամբողջ իր կեանքը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդին ազատագրու- թեան: Նոյնպէս մեր ցաւակցութիւն- ները կը յայտնենք Օր. Ռիթա Վա- րանդեանի եւ պարագաներուն եւ շա- րունակ ապաշխարհով կը մաղթենք հայ վշտի երգիչ եւ մեծ քանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի:

Բալուի Հայր. Միութեան Վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայրենակից մը, նախկին լեգէոնական Կարապետ Քա- նաքեան (Անգի), փոխան ծաղկե- պսակի, 10 Ֆր. կը նուիրէ Վէթերան- ներու Ֆոնտին:

Ելեկտրագէտ Գ. Կաթողեան, ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, ինքնաբերաբար եւ իր ծախ- քով, Գամոնի եկեղեցին լուսաւոր- ված էր 150 ելեկտրական լամբով:

Հայրենակից մը, Գ Գազանասար Քէչեան, քանի մը գիշերներ լուացոյց հսկելով ընկ. Միք. Վարանդեանի անարին վրայ:

Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւո- րութեան նկարագրութեան մէջ, կը գրէի թէ «Հայ արիները կը մասնակ- ցէին թափօրին եւն.»:

Ստուգեցի թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկա- ուտներն էին որ կ'առաջնորդէին թա- փօրը, իրենց ամբողջ կազմով, գլխա- ւորութեամբ Գ. Ճիճկէօզեանի, որուն եռեւէն կուգային հայ արիները:

Այս առթիւ յիշենմ թէ, կատար- եալ թիւրիմացութեան մը զոհ գացած եմ, չյիշելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտնե- րուն անունը:

Թղթակից

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 մայիս (Յառաջ).— Խոր կսկիծով կ'ողբանք մեծ Հայրե- նասէր եւ ազգային վաստակաւոր գործիչ Մ. Վարանդեանի զառնալէտ մահը եւ երկիւղածութեամբ կը խո- նարհինք գրիչի անյաղթ վէթերանին եւ մեծ յեղափոխականին թարմ շի- րիմին առջեւ: Միեւնոյն ատեն արագ ապաքինում կը մաղթենք մեծ բա- նաստեղծ Ա. Ահարոնեանի:

Բալուի Խոշմաթ գիւղի Կարօտեաց Միութեան վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Գառ.Միու- թիւնը ընկ. Մ. Վարանդեանի մահ- ուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Վէթերաններու Ֆոնտին:

Նոյն Գառ. Միութիւնը Ապրիլ 11- 24ի մէկ միլիոնի պղանգաւին առ- թիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ փոխան ծաղ- կեպսակի Համազգայինի Պէյրութի ճեմարանին:

⁂ Առնուվիլ—Սարսէլ — Կուէնվիլի Վարդան ենթակոմիտէն կը նուիրէ ընկ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ գումարները 1.—Հ.Յ.Դ.Վէթերաննե- րու Ֆոնտին 110 Ֆր., Առնուվիլի մանկապարտէզին 100 Ֆր.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Ազատ Արուեստագէտներու Մի- ութիւնը իր երրորդ մեծ ցուցահան- դէսը կուտայ Փլէյէլի սրահը 252 ռիւ Ֆոպուր Սէնթ Օնորէ, բացումը տեղի կ'ունենայ 26 մայիս շաբաթ օրը ժա- մը 4ին եւ կը տեւէ մինչեւ յունիս 24. ցուցադրող արուեստագէտներու թիւը պիտի ըլլայ մօտաւորապէս քառա- սուն:

Օրուան գիրքեր

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենա- շար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.:

2. ԱՐԵԴԻ, ԱՐԵԴԻ, (հիւծախտաւո- րի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Մի- քայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 Ֆրանք:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 14 մայիս (Յառաջ).— Նա- խորդ նամակով գրած էի թէ Գ. Փէ- լէի կօշիկի գործերը թուլցան, մարա մէկէն սկսաւ եւ յոյս կը յայտնէի թէ շուտով կը բարելաւուի:

Դժբախտաբար մինչեւ այսօր կը շարունակուի տագնապը: Գործաւոր- ներու մեծ մասը պակաս կ'աշխատի, կայ միայն փոքր մաս մը որ լրիւ կ'աշխատի: Աշխատաւորները գոհ են այսքանով ալ, Շատերը կը վախնան որ աւելի կը թուլնայ: Ինչպէս ժա- մանակին ալ գրած եմ, Գ. Փէլէն հայ գործաւորներու հանդէպ շատ բար- եացակամ է: Հակառակ գործերու թու- լութեան, ոչ մէկ գործաւոր արձակած է:

Անցեալ անգամ գրած էի որ եթէ օրինաւոր գործազուրկ ըլլաս, Վիէնի քաղաքապետարանը այրերու համար ութ Ֆր. նպաստ կը վճարէ օրական: Մէկ երկու ամիս է որ այդ նպաստի բաշխումը վերցուցած են եւ գործա- զուրկները քաղաքապետութեան կար- գադրութեամբ կ'աշխատին քաղաքի վերանորոգման գործերուն մէջ որոշ օրականով:

Հակառակ գործերու թուլութեան, ժողովուրդին տրամադրութիւնը շատ լաւ է: Համբարձման տօնին առթիւ Կ. Տայի անդամուհիները իրենք ի- րենց մէջ կոկիկ գումար մը հաւաքե- լով, գնած էին զանազան ուտելիք- ներ եւ խմելիքներ: Աւելի քան 30 տիկիններ եւ օրիորդներ հաւաքուած էին Կ. Տայի անդամուհի Թ. Գու- յումճեանի բնակարանին յարակից մարգագետնին վրայ, ծառերու տակ: Ժամը մէկէն մինչեւ վեց պարեցին մեր աւանդական պարերը.— Թէւ- խայ, չուրջպար, երգեցին զանազան երգեր եւ ներկայացուցին աւանդա- կան Վիճակի հարսը:

⁂ Անցած կիրակի, մայիս 13ին, Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Մուրատ» խումբի կողմէ ներկայացուեցաւ «Սասունի» գիւցազներգութիւնը, Ալբրլը Կաթո- լիկի շքեղ սրահին մէջ: Ժողովուր- դը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր: Շա- տեր իրենց տոմսակներուն համաձայն տեղ չգտնելով սկսան դժգոհիլ: Վիէ- նի մէջ քիչ անգամ տեսնուած էր այսպիսի բազմութիւն: Խաղը անցաւ շատ յաջող, թէեւ դերակատարներէն շատեր նոր բեմ կ'ելլէին: Շատեր այս յաջողութիւնը խաղին յեղափոխական հանդամանքին կը վերագրեն, սրով- հետեւ ընկերներու մէջ մեծ հետա- քրքրութիւն կար փորձի ժամանակ: Հոս խաղին միայն վերջի արարը կ'ամփոփեմ.— Սասունը ինկած է, արծիւներու բոյնը քանդուած է, ամ- բողջ ժողովուրդը ջարդուած է, հե- րոս Արուշի կինը՝ Փերիշան իր վեց ամսուան Լեւոնիկը գիրկը ապաստա- նած է ապառաժի մը տակ: Ոչ մէկ յոյս, օգնող անօթի, մայրական կա- թը ցամքած, կ'ապրին վայրի բոյսե- րով: Սասունի Գրահիմ աչիրեթապե- տը յանկարծ մօտենալով Փերիշանին, կ'առաջարկէ հետեւիլ իրեն եւ դառ- նալ իր կինը, եթէ ոչ կը սպառնայ տեղն ու տեղը կտոր կտոր ընել զա- ւակը եւ մայրը: Փերիշան կ'արհա- մարհէ եւ իր վեց ամսուան Լեւոնիկը կ'երկարէ դահիճին որ սպաննէ եւ կ'ըսէ.

— «Սասունցի կինը իր պատիւը չի յանձներ իր արիւնարբու դահիճին, ան ուխտած է իր պատուով մեռ- նիլ»: Երբ դահիճը իր սուրը կը մեր- կացնէ ու կը մօտենայ Փերիշանին, վրայ կը հասնի հերոս Արուշը եւ գնդակի մէկ հարուածով գետին կը փռէ հրէշը, զանակի հարուած մըն ալ տալով կուրծքին: Փերիշան տես- նելով չանր դիակը, ոտքին բռնելով անդունդէն վար կը գլորէ եւ կր փաթթուի իր հերոս ամուսնոյն: Հա- գիւ թէ քանի մը տեղեկութիւններ ի- րարու կուտան ու կ'առնեն, յանկարծ գնդակ մը կը դպի Արուշի ճակատին: Արուշ քանի մը կցկտուր բառերէ վերջ կ'աւանդէ հոգին: Փերիշան կ'երթայ իր ամուսնոյն դիակին վը- րայ որ ինք ալ հերոսաբար պիտի մեռնի: Ձեռք այդ միջոցին վրայ կը հասնի Գրահիմի եղբայրը, Ռէշիտ: Իր եղբօր պէս ինք ալ կը չարչարէ Փերիշանը որ կը մերժէ ճիւաղին ա- ռաջարկը: Ռէշիտ իր սուրը կը մեր- կացնէ եւ վեց ամսուան Լեւոնիկը իր հօրը դիակին վրայ կտոր կտոր կ'ը- նէ: Փերիշան ի տես այս ուժաթափ կ'իյնայ իր ամուսնոյն եւ Լեւոնիկի դիակներուն վրայ: Դահիճը կը սկսի չարչարել. Փերիշանը քիչ մը ուշքի գալով կը խոստանայ հետեւիլ իրեն: Դահիճը հիանալով Փերիշանի դեղեց- կութեան վրայ, սուրը կ'երկարէ Փե- րիշանը համբուրէ եւ ուխտէ հաւա- տարիմ մնալ: Փերիշանը յանկարծ սուրը կը խլէ եւ կը մխէ դահիճին սիրտը, յետոյ ինքզինքն ալ սպաննե- լով կ'իյնայ Լեւոնիկին եւ ամուսնոյն դիակներուն վրայ:

Ներկաները համակուեցան խոր յուզումով, ոգեկոչելով իրենց հոգւոյն մէջ Լեւոնիկներուն եւ Փերիշաննե- րուն մրմունջ:

Գ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հայաստանի «բարեկամները»

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խոր- հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրա- կանի մը մէջ (11 մայիս).

— «Այսպէս ուրեմն:

Մենք՝ այսինքն Հ. Յ. Դաշնակցու- թիւնը հակահայաստանեան է, դա- ւաճիր ու ոճիրներ գործող իր կու- սակցական շահերուն համար եւ ռամկավարները, հնչակեանները ու համայնավարները հայաստանեան, հայրենիքին ծառայող, անոր յառաջ- դիմութեան եւ վերաշինութեան սա- տարող, տիպար, օրինակելի եւ պարկեշտ հայրենասէրներ:

Եւ իբրեւ տրամաբանական եզրա- կացութիւն այս մտայնութեան, այն արդար, համազգային եւ առողջ պայ- քարը Դաշնակցութիւն կոչուող իրէ- շային կուսակցութեան դէմ, որ հա- յութեան եւ Հայաստանի գերեզմա- նափորը եղած է իր խելազար, ան- հեռատես եւ փառամոլ քաղաքա- կանութեամբ:

Ոչ պակաս, ոչ աւելի. Դաշնակցու- թիւնը կը դաւէ Հայաստանի դէմ, կ'աշխատի տապալել խորհրդային կարգերը, իր իշխանութիւնը վերա- հաստատելու համար, իսկ Դաշնակ- ցականները, մեծով պզտիկով, ոճրա- գործներ, ատահակներ, փողոցային արարածներ են, հայածանքի, եղե- կանքի եւ հարուածի արժանի:

Այո՛, մենք հայ չենք, որովհետեւ «տէօնմէ»ներու պէս չենք մտածեր («տէօնմէ» կը կոչուին ոչ միայն դա-ւանափոխները, այլ եւ անոնք՝ որոնք մինչեւ երէկ Հայաստանով եւ հայու- թեամբ բնաւ չէին հետաքրքրուիր ու մետասանեակաց ժամուն, հրաշքով «Հայաստանեան» դարձած են, եղջ- պէս ու մտաւորապէս միայնով նոյ- նը):

Իրաւունք չունինք այս ժողովուր- դին մէջ մեր ձայնն ու խօսքը ունենա- լու, որովհետեւ զլուխ չենք ծռեր Ե- րեւանի առջեւ եւ հալած իւղի պէս չենք կլլեր բոլշեւիկեան շաղակրա- տութիւնները

Իրաւունք չունինք հայութեան ա- նունով խօսելու եւ գործելու, որով- հետեւ չենք խոնարհիր եղեռնագոր- ծներու առջեւ, չենք համբուրեր անոնց փէշերը, չենք ծնրադրեր, չենք ստորնա- նար անոնց առջեւ:

Այսպէս ուրեմն, ոչ աւելի, ոչ պա- կաս, Դաշնակցութիւնը հակահայաս- տանեան, հայութեան թշնամի, ոճ- րագործներու կազմակերպութիւն մըն է, որուն գլուխը «անխնայ ջախջա- խելու» համար ներելի է դիմել թուր- քերուն եւ օտարազգի ամէն իշխա- նութիւններուն:

Այսպէս կը գրեն, կը խօսին եւ կը մտածեն հայութեան այն տարրերը, որոնք Հայաստանով բնաւ չզբաղե- ցան, կաթիլ մը արիւն չթափեցին ու մանաւանդ չհաւատացին անկախ ու ազատ Հայաստանի մը գոյութեան:

Այսպէս կը գրեն, կը խօսին ու կը մտածեն ռամկավարները, ադա— է- փէնտիները, սարաֆները ու մանի- փաթուրաճիները, կոկոզավիզ ցեղե- րը, որոնք իրենց քիթէն անդին չեն նայած բնաւ, որոնք Հայաստան, հայրենիք եւ հայ ժողովուրդ բառե- րը բերան առած չեն չպղտիկնալու համար, որոնք «խրմպը» բառով ո- րակած են անձնուէր եւ հայրենասէր այն յեղափոխականները, որոնք սուլթանական բռնապետութեան դէմ բռունցք բարձրացուցած, Հայաստա- նի սարերուն վրայ կը կռուէին, հայ կնոջ պատիւը, հայ գիւղացիին խիղ- ճը, հայ հողին կուսութիւնը պաշտ- պանելու համար:

Ներկայիս. առանք են «Հայաստան- եան» կոչուածները, խիղճը հա- յերը, ժողովուրդին վրայ գուրգու- րացողները, իսկ մենք դաւաճաններ եւ ոճրագործներ, ոչ աւելի, ոչ պա- կաս:

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին 44 տար- ուան տաժանելի գոյապայքարները յանուն հայութեան ազատագրու- թեան:

Ի՞նչ արժէք ունին հազարաւոր հե- րոսները, որոնք Դաշնակցութեան ծո- ցին մէջ մարզուելէ յետոյ, առիւծնե- րու պէս սարերը նետուեցան ազգին պատիւը բարձր պահելու համար:

Ասոնք անցեալին կը պատկանին ու պատմութեան սեփականութիւն դար- ձած են, որով շօշափելի եւ տեսանե- լի չեն այսօր»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»..«««

— Այո՛, մայրիկ, օրէնքն ազա- տում է ինձ, բայց այստեղ, իմ ներ- սում կայ աւելի արդար մի օրէնս- դիր, որ պահանջում է ինձնից մնալ զինուոր, լինել պահակ մարտկոցում, կենալ պատրաստ սահմանի վրայ, մինչեւ հասնին իմ եռեւէն հայրենի- քի ազատութեան գաղափարով ոտ- գորուած նոր զինուորները: Մա՛յր, ով արիւն չէ թափել հայրենիքի ազա- տութեան համար, ով քրտինք չէ թա- փել ազատութեան շաղախն ամրա- ցնելու համար, նա վստահելի պա- հակ չէ հայրենիքի սահմանների հա- մար: Մա՛յր, բանակը լքած զինուո- րի, քաղաքացի դարձած հայ տղա- մարդու աչքերում, զինուորութենէ ազատած լինելու համար, երջանկու- թեան հուր տեսայ, եւ այդ սոսկում պատճառեց ինձ:

Եթէ զինուորական ծառայութենէ ազատ լինելը երջանկութիւն համարէ հայ տղամարդը՝ մայր, վտանգը շատ մօտ պիտի համարէք ձեզ: Այնքան մօտ, որ մի նոր Սարդարապատ ու- նենալ անկարելի պիտի լինի:

Իմ պատռուած կուրծքը, մա՛յր, իմ թափած արիւնը, ազգէս ու հայ- րենիքէս ստացած քաջութեան այս խաչը պահանջում են ինձնից, որ քա- նի երիտասարդ եմ նեցուկը լինեմ իմ մեծ տան՝ իմ հայրենիքի:

Հայրենիքի նեցուկը բանակում պիտի լինի, զէնքը ձեռին, պատնէշի վրայ.

Անօթի չես, մայր, ապրուստ ունես. եթէ անկար.լինես՝ պետութիւնը քեզ կը պահէ: Իսկ եթէ իմ բացակայու- թեամբ պարապ է տունը, ցուրտ կեանքդ, տխուր հոգիդ, օ՛. մայր, բաց տանդ դռները ու պատուհանն- րը, եթէ քիչ են նրանք՝ քանդիր տանդ պատերը, տունդ ընդհանրացուր հայրենիքիդ հետ, այն ժամանակ մե- նակ չես լինի, պաղ չես զգայ, ան- խուր ու պարապ չի լինի հոգիդ: Այն ժամանակ դու կը լինես հայրենիքիդ մէջ, հայրենիքիդ հետ ու ինձ հետ, մայր, ինձ հետ ամէն տեղ:

Վերջին խօսքս է, չխորժէք հասկո- ղել ինձ:

Ներիր ինձ, մայր իմ, ու տուած կաթդ հալալ արա ինձ: Ես ուզում եմ հայրենիքիս նեցուկը լինել

Լալիս էր Ծովիկ մայրն. իսկ Յա- կոբ ախպէրը կրակոտ աչքերով նա- յում էր Արամին ու խմում էր նրա ա- մէն մի խօսքը:

— Եթէ մենք այդպէս խորհած լի- նէինք, եթէ այսուհետեւ գոնէ բոլորս այդպէս խորհենք...

— Է՛, քեռի, ե՞րբ են բոլոր մար- դիկ միակերպ մտածել: Մենք, այդ- պէս մտածողներս գոնէ հաստատ մեր դիրքերում մնանք:

Յակոբ ախպէրը տարածեց թեւերը եւ գրկելով Արամին համբուրեց ճա- կատը:

Արամը թեթեւցած սրտով գուրս ե- կաւ տնէն: Այդպէս լաւ էր, պէտք էր մօրը մենակ թողնել իր վշտի եւ խո- կումների հետ, պէտք չէր երկարա- ցնել այդ տեսարանը, պէտք չէր հե- նարաւորութիւն տալ մօրը նոր աղա- չանքների եւ նոր հարկադրանքների: Մայրը պէտք է զգար, որ Արամի վը- ճիռն անվերադարձ էր:

Անվերադարձ վճիռ չարունակելու զինուորական ծառայութիւնը Արաք- սը, պէտք էր նրան եւս յայտնել այդ վճիռը: Ո՛, այդ աւելի դժուար էր, քան մօրը յայտնելը.

Արաքսը, իր տարիների երազը, յոյսի ու տառապանքի օրերը, մի եր- կու օր առաջ միայն վայելած շողշո- ղուն արշալոյսը, իրականացած իր երազի, սէր սիրոյ փոխարէն, համ- բո՛յր... Ու հիմա՞, հիմա՛...

Անվերադարձ է վճիռը:

Ով կարողացել է տառապեցնել մի նուհատակ մօր սիրտը՝ նա չպիտի ընկրկի ցաւցնել նաեւ մի այլ սիրտ, թէկուզ սիրով լեցուն: Եթէ մի ծը- նող մայր, մի սնող մայր պարտա- դրուեց իր սրտում կրել իր զաւակէն հասած մի նետ, թող կրէ այդ նետը նաեւ մի կնոջ սիրտ:

Սէրս, սէ՛րս, սէր, համբոյրով մի- ացած, նոյնացած, իր սրտի մէջ է որ պիտի խրէ նետը, իր սիրտն է, որ պիտի պատռէ, պիտի պատռէ՛, ա- րիւնէ՛, քամէ՛... ա՛, ա՛...,

Բայց վճիռն անվերադարձ է:

Մարտկոցները պարապ, սահման- ները բաց, «Վարդան զօրավարի» խաչերը թշնամու պաշտպաններին տակ:

Ո՛չ, ո՛չ, իր սիրտը թշնամու զար- շապարի տակ ինքն իր ձեռքով չի նե- տէ:

Ինքը չի քայլում, փողոցն է փախ- չում ոտքերի տակէն, ինքը կ'ուզե- նար, որ անվերջ լինէր այդ ճանա- պարհը, որ չհասցնէր իրեն վճռական վայրկեանին, ուր...

Ձէ՞ որ այն օրէն ի վեր չէ հանդի- պած Արաքսին: Դեռ չրթունքների վրայ զգում է նրա համբոյրի քաղ- ցրութիւնը, դեռ մատները պահել են իրենց մէջ, նրա մազերի փափկու- թեան զգայնութիւնը, դեռ իր չուրջն է նրա բուրմունքը, դեռ կուրծքն ըզ- գում է նրա կուրծքի զգլխիչ ճնշումը, ու դեռ զգում է իր սրտում նրա սրտի զարկերը: Ու կրկին պիտի հանդիպի նրան, պիտի հանդիպի, ու...

Փողոցները փախել են իր ոտքերի տակէն ու զաւաճանօրէն բերել, կանգնեցրել են իրեն Արաքսենց տան առջեւ: Այս ժամերին միշտ տանն է նա, ու թերեւս սպասում է իրեն: Սպասում է, ո՞ւմ, զինուո՞ր Արա- մին, թէ նեցուկին, որ ազատ է զին- ուորութենէ:

Երկու հոգի մէկ անձի մէջ՝ զին- ուոր ու նեցուկ նրա են մտնում սի- րոյ դռնէն:

— Արա՛մ... գիտէի որ պիտի գաս, գիտէի որ կը գաս:

Փայլում են Արաքսի աչքերը եր- ջանկութենէն, կուրծքն ալեկոծ է, չրթունքները պատրաստ համբոյրի:

Քիչ է մնում Արամը պարտուի, ընկնի սիրոյ ցանցը թեւաթափ: Մար- մինը... մարմինը հոգուն միշտ դա- ւաճան է, եռում է արիւնը, մսերը պրկւում, ճնշում են պահանջում: Ա- րամը սեղմում է մատներն այնպէս ուժգին, որ եղունգները ցաւեցնում են ափերը: Տունը դառնում է, դառ- նում է, դառնո՛ւմ...

Հայոց աշխարհ, բանակ, դրօշակ, սահման, մարտկոց, սպարապետ, զինուոր, զինուոր «Վարդան զօրավա- րի» խաչ նեցո՛ւկ, նեցո՛ւկ, նեցուկ

Զկան զինուորները, մենակ է Վար- դան սպարապետը ու...անշուք փայ- լէ խաչ, խաչ, խա՛չ Հայաստանի լեռներում ու ձորերում, գիւղերում ու քաղաքներում փայլէ խաչ նահա- տակ զինուորների վրայ: Դառնում են խաչերը, դառնում են, դառնո՛ւմ...

— Արա՛մ...

(19)

ԽԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot. Շավիլ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆԳԻ «Վիշապ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ՝ ընկեր Տ. Միսաքեան, այժմէական հարցերու շուրջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՓԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 49, Րիւ Նաօրինալի Դրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն սովորաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ «Կարին» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ընկ. Նիկողոս Կըկըզեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մարգար՝ Գէորգ Չաւուշի մասին։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 10ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

իրատարեկանհացկերոյթինարձանագրուած անդամներուն եւ համակիրներուն կը յայտնէ, որ հացկերոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ. ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանը, 61, rue Mr. le Prince: Անոնք որ չեն արձանագրուած նոյնպէս կրնան ներկայ ըլլալ եւ տեղւոյն վրայ արձանագրուիլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՓԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ի նպաստ տեղւոյն Գրադարանին։

«ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ մասնաճիւղը կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salon COLISEEի (Bld. Dugommier) սրահին մէջ։

Գեղարուեստական բաժնին եր մասնակցին Տիկ. ԱՎԱՅԵԱՆ, Beaumontի եւ La Vistեի «Այգաստ» վարժարաններու աշակերտները։

կը նուագէ ՉԷՕՐԷԿՃԵԱՆի խումբը Մուտք՝ 3 ֆրանք։

կը խնդրուի երախաներ չբերել։

ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

1ին ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Salle GAVEAUի ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ԶԱՒԻՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչափերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարեգործութիւնները (վերջ), ՊՐՈՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հայրենասէրի մօտ, ԱՆՑԵԱԼԷ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄՏԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը: ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Թոռոսեան, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ եւլն:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 Ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 Ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 Ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ՍԱԼ ԺԱՆ ՏԱՐՔԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 14, rue François Garcin

Պ. ՔԼԷՆՑԻՐԵԱՆԻ ճաշարանին մէջ։

ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։

կը խօսի՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին Համազգայինի մասին։ կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները իրենց ընտանիքներով։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՇՏԻ» Աթենք. Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ.

Վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques. Salon Se. Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8.30ին, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի ղեկավարութեամբ։

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ՝ տեղւոյն ԴՊՐՈՑ-ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

SALLE GALEMANNEի սրահին մէջ (Առնուվիլի կայարանին դիմաց,

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. Վ. ՏԱՐԱՆԴԻ

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ,

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ Մեներգ, ճայկական տարազներով խմբական պարեր, կովկասեան պարեր, Թառ եւ արտասանութիւն։

Կը ներկայացուի՝ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ» (զաւեշտ)

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք. Անգործներու 3 ֆրանք։

[illegible]

Այրի Տիկին Հայկանուշ Էքիզեան եւ զաւակունք, Օրք. Ֆիլօռ եւ Վարդունի Էքիզեան (Ռումանիա), Այրի Տիկին Իսկուհի Պագըրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահան Գօզուխեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Յակոբ եւ Կարապետ Էքիզեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Շաքէ Քիւրքճեան (Ռումանիա), Գերգ եւ Վերոնիքա Էքիզեան (Ամերիկա), մօրաքոյրը, հօրաքոյրները եւ զաւակները (Ամերիկա), Տիկին Արսինէ Պագըրճեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Գարզուհի Պագըրճեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պօշնաքեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թաշճեան եւ զաւակունք շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որ անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին, եղբօրորդւոյն, մօրեղբօր, հօրեղբօրորդւոյն, քեռորդւոյն եւ մօրեղբօրորդւոյն՝

ՆՇԱՆ ԷՔԻԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 1934 ապրիլ 29ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 2ին և հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէրի գերեզմանատունը։

ՕՇՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վսամշաւ[illegible] եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ[illegible] բարեպաշտութեան համար ներկայ[illegible] կրնան դիմել Վարչութեան։ 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՍԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

127, rue Etienne Dolet. Alfortville

Քաշուած միս, կէս քիլօն	3 Ֆր. 95
Պիֆթէք. [illegible]	[illegible].50
Հորթի միս, կէս քիլօն	3 Ֆր. 95
Եղջուրով, կէս քիլօն	3 Ֆր. [illegible]
Կովի միս ոսկորով, կէս ք.	2 Ֆր. 95

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), Մարսէյլ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Իտալական ներգինակներ, (նին իտալական եւ բարերական եղանակներ
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն.

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ։
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան)։
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Դ. Մ. Այվազեան)։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Կը զեղչուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ասեմպլէին եւ անդամներու [illegible]

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՅԱՅՏՈՒԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «Ա Ի Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ **8, Rue Danton, Paris (6).**

Métro: Odéon կամ **St. Michel.**

ՖՐԱՆԶԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը

Այս ասրձաններու յիթատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, Ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատեններ։

Տոմսերու գիները. 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ շնորհաւորութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը։ Իսկ ներկայացման օր թատրոնին կիշէն. ժամը 1էն սկսեալ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆԶԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական բնտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝ 13, Rue Pierre Curie. Kr. Bicêtre. Métro: Porte d'Italie.

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ

ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

Եկէ՛ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)

Hôtel - Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12.43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր։

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ։

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր.էն սկսեալ։

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ։

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք։

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ (ՍԱՓՐԻՉ)

29bis Rue Etienne Dolet, Alfortville

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՒՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

— Գոնէ ծառան լուր մը գտնելու է, բսաւ Լէքամբն

— Ձեզ հասկնար թէ Կէյորբքօլը ինչո՞ւ անյայտացաւ։ Համաձայն Ֆիւրիի պատմութեան, անոր միջին [illegible] Գարայի հետ, եղած են չէքին մասին։ Լաւ, ոչ մէկ չէք ներկայացուած կամ գանձուած չէ. երեւի Կէյորբքօլի գանձումին ալ չէ ապաստած, [illegible] տամարներուն մէջ այդ չէին մասին որ եւ է ակնարկ չկայ, [illegible]ներուն մէջ յիշատակուած է միայն 600 ոսկիի գումար մը զոր, ինչպէս գիտէինք, անոր վճարած էր [illegible] ժամանակ, եւ կարծես այդքանը չէր բաւեր, անհաւանակ [illegible] փորձանք մըն ալ, առ նայէ…

Ռատիկանը գրպանէն հանեց ամերիկեան լրագրի մը կտրօնը զոր դրաւ [illegible]ին վրայ. ճաշարանն էին. Լէ[illegible] վերջուց Թուղթին կտորը եւ կարդաց.

«Նոր տեղեկութիւններ հասած են Հաւարջային Աւետարական ընկերութեան պատկանող « Արժանթին » շոգենաւին մասին որ վերջերս ընկղմեցաւ։ Կը կարծուի թէ նաւը, որ հարաւային Ամերիկայի նաւահանգիստները հանդիպած էր, պատուական կորսնցուցած ըլլալով հոսանքէն տարուեր է։ Այս տեսակէտը հիմա հիմնաւոր կը թուի։ Հաւանաբար շոգենաւը սառնակոյտի մը զարնուած է գեկտեմբեր 23ին եւ ընկղմեր է։ «Կիպրոս» շոգենաւը օգնութեան հասնելով կրցած է ազատել միայն քանի մը հոգի. անհաւասարաւ նաւորդներուն ցանկը »։

Ռօս Լէքամբն աչքէ անցուց ցանկը եւ անմիջապէս տեսաւ Ճօրճ Կէյորբքօլի անունը զոր Թ. Ք. կարմիր մելանով ստորագծած էր։

— Այդ պարագային անիկա Լոնտոն եկած չէր կրնար ըլլալ…

— Կրնայ ուրիշ նաւ մը առած ըլլալ, բսաւ Թ. Ք. հետեւաբար [illegible] ապրեցի նաւային ընկերութեան, բայց օգուտ չունեցաւ։ Կէյորբքօլ շատ տարօրինակ մարդ մըն էր եւ ասարսափի տակ կ'ապրէր շարունակ. առնուած կը վարձէր բոլոր տրամադրելի շոգենաւերուն համար։ Ընկերութիւնը կ'ըսէ թէ անիկա տեղ վարձած էր, բայց չեն գիտեր թէ « Արժանթին » շոգենաւին մէ՞ջն էր ինկած…

— Կէյորբքօլի մասին մէկ բան կրնամ ըսել, գիտել տուաւ Լէքամբն ժպտելով. նաւ մը անգամ չէր կրնար մեկնիլ, իր սկզբունքներն այնքան զարգացուցած էր այդ ուղղութեամբ որ միս անգամ չէր [illegible] բուսակեր մըն էր….

Յաջորդ օրը Թ. Ք. Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնատունը կանչուեցաւ։ Առաջուց պատրաստուած էր հանդիպելու համար խիստ յանդիմանութեան մը։ Նախարարը, սակայն, արտասովոր բարեհացակամութեամբ ընդունեց զինքը։

— Ձեզ կանչել տուի այդ Յոյնին գործին համար, Պ. Մէրէտիթ, բսաւ նախարարը։ Այստեղ պահած եմ իր անձնական թուղթերը որոնց մեծ մասը « Թարգմանել » տուած եմ, քանի որ, ինչպէս գիտէք, անիկա ծածկագիր Թղթակցութիւններ ունէր…

Թ. Ք. շատ ալ հետաքրքրուած չէր այդ գրութիւններով եւ զանոնք յանձնած էր պատկանեալ իշխանութեանց։

— Անշուշտ, Պ. Մէրէտիթ, կրնաք շարունակել ձեր քննութիւնները, բայց պէտք է ընդունիք որ ձեր ամբաստանեալը — եթէ գտնէք զայն — ընդունելի դատ մը պիտի ունենայ երդուեալներու ներկայացնելիք…

— Այդ մասին ապահով եմ, պարոն.

— Իմ իրաւագիտական ասպարէզիս մէջ այս տարիքն վարկարեկիչ կենսագրութիւն չեմ տեսած, բսաւ նախարարը. Գարայի կեանքը շարիքն ալ եւ[illegible] ողորմ կեանք մը եղած է…

Այդ մարդը խելագար մըն էր, մոլի եւ չար մարդ մը, որ տարօրինակ տենչանք մը ունէր անգութ ըլլալու իր յուշատետրին մէջ բաւականաչափ փաստեր գտանք զինքը ամբաստանելու համար երեք տարբեր ոճիրներով, որոնց մէկը կատարուած է այս երկրին մէջ։

Թ. Ք. շատ զարմացած էր նախարարին խօսքերէն։

— Կը յիշէ՞ք, Պ. Մէրէտիթ, որ այդ Յոյնը Փորօփուլոս անունով կառավար մը ունէր…

— Այո, Վասպարօյի սպանութեան յաջորդ օրը Յունաստան մեկնեցաւ։

— Ոչ, անիկա սպաննուեցաւ նոյն գիշերն իսկ, բսաւ նախարարը։ Ձեզ կարծեմ որ դժուարութիւն պիտի ունենաք գտնելու ինչ որ մնացած է անոր գիւղէն այն տանը մէջ զոր Գարա իր անձնական գործերուն համար վարձած էր Փոքթմըթ փողոցին մէջ։ Կրնաք ենթադրել անշուշտ որ անիկա ուրիշներ ալ սպաննած է Ալպանիոյ մէջ, ամբողջ գիւղեր աւերակ դարձուցած է իր հաճոյքին համար։ Անիկա Ներոն մըն էր առանց ունենալու անոր բարեացակամ տկարութիւնները։ Սպաննելու մղձաւանջը կը հալածէր զինքը եւ կը վախնար նոյնիսկ իր ծառաներէն։ Կը թուի թէ Փօրօփուլոս յարաբերութեան մէջ էր կարգ մը եւրոպական պետական շրջանակներու հետ։ Այս բոլորը ձեզի կ'ըսեմ, բայց չեմ ուզեր որ ընդհատէք ձեր քննութիւնները եւ նուազեցնէք ձեր ջանքերը՝ ոճրագործը երեւան հանելու համար։ Ընդհակառակն, կ'ուզեմ որ հասկնաք թէ այդ մարդը ինչո՞ւ կ'ուզէր սպաննել…

Թ. Ք. ամբողջ ժամ մը զբաղեցաւ « Թարգմանուած » փաստաթուղթերով եւ պաշտօնատունը ձգեց բաւական լինկնուած։ Այո, Գարան խելագար մըն էր, բայց իրեն ուղղուած տուողը հանճարեղ ստատեմաչ մը չէ՞ր։

Թ. Ք. Ուայթհոլ Կարտընի իր յարկաբաժինը գնաց երեկոյեան հագուստները հագնելու համար։ Կէս մը հագուած էր, երբ Թերթը բերին։ Աչքէ անցուց առաջին էջը, յետոյ ուշադրութեամբ կարդաց « անձնական » սիւնակը։ Թէեւ կարեւոր լուրի մը չէր սպասեր, բայց յանկարծ ուշադրութիւնը գրաւեց հետեւեալ ազդը՝

«Թոմի Ք.— շատ ստիպողական.

«Մարպլ Արչ, ժամը 8ին».

Թ. Ք. լմնցուց իր արդուզարդը եւ հինգ վայրկեան վերջ հասաւ ժամադրավայր

Աղջիկը իրեն կը սպասէր. հետեւեցաւ եւ Պէյզուօթըր փողոցին մէջ մօտեցաւ անոր։

(Շար.)

Le Gérant: H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 9 Mai 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 25..

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈԳԻՆ ԵՒ ՊԱՏԵԱՆԸ

— oo —

Երէկ հարցուցինք, Զ. Ո. Միութեան կոչին առթիւ.

— Ինչո՞ւ այսքան պատասխանատու յայտարարութեան մը խմբագրութիւնը ձգուած է Փարիզի մասնաճիւղին։

Այս հարցումը անոր համար որ, կոչը քաղաքական եւ ընդհանրական դաւանանք մը կը պարզէ, եւ ուղղուած է ամբողջ երիտասարդութեան.

Այդ ձեւին մէջ — միայն մասնաճիւղի մը կողմէ հրապարակ դրուելով — կոչը շատ բան կը կորսնցնէ իր ուժէն. Ան նուազն տեղի կուտայ թիւրիմացութեանց։

Կոչը պարզելով կարգ մը հիմնական եւ այժմէական տեսակէտներ, կը հրաւիրէ համախմբուիլ Զ. Ո. Միութեան դրօշին տակ։

— «Փութացէք բոլորդ, առանց խտրութեան սեռի, տարիքի, քաղաքական եւ քնկերային համոզումի կամ կրօնական դաւանանքի դէպի շարքերը այն կազմակերպութեան, որ առաջին օրէն իսկ հաստատուած անկոտրելի գետնի վրայ, ինը տարիէ ի վեր իր ուղղութիւնը կը շարունակէ անայլայլ, ցեղապաշտ եւ միակ նպատակ ունենալով պայքարը ապազգայնացումին դէմ»։

Սակայն, միայն Զ. Ո. Միութեան ուժ տալու, անոր ուղեկցելու հրաւէր մը չէ որ կ'ըլլայ, այլ անդամագրուելու.

Նախընթաց պարբերութեան մէջ ալ, բացորոշ կ'ըսուի.

— «Նախկին որբեր եւ ոչ-որբ երիտասարդներ, դուք որ ժողովուրդին սիրտն եք եւ գործունեայ տարրը կը կազմէք ու մտահոգ էք անոր վաղուան ֆիզիքական գոյութեան եւ ազգային ու մշակութային վերածնութեան խնդրով, բոլորուեցէք եռանդով ու գուրգուրանքով հայկական արտասահմանի միակ կենսունակ կազմակերպութեան շուրջը, որ իր ուսերուն վրայ ունի բեռնաւոր հայ ճակատագրին յաջորդ ապագային գիտակից բեռ»։

Այստեղ մեր երկրորդ հարցումը, — Ինչպէս կարելի է իրականացնել այս համախմբումը այն յատուկ անունին տակ որ կը կոչուի Զաւակաց Որբերու Միութիւն։

Ձենք ուզեր դուռ բանալ ակադեմական վիճաբանութեան մը, կրկին արծարծելով անունի խնդիրը։

Միութեան կեդր. Վարչութիւնը եւ «Երկունք»ը տարօրինակ կերպով կապուած են այդ անունին — «Զաւակաց Որբ»։

Անոնք նոր իմաստ մը կը տեսնեն «որբ»ին մէջ կամ կ'ուզեն ամփոփականէն տարբեր բովանդակութիւն մը դնել անոր մէջ։

Դժբախտաբար, եւ հակառակ մեր բոլոր բարեկամեցողութեան եւ մաքի խաղերուն, «որբ»ը դատապարտուած է մնալու որբ։ Տժգոյն եւ սահմանափակ՝ իբրեւ բառ կամ յատկանշութիւն։ Իսկ «չափահաս»ը ինքն իր մէջ մաշելով կամ ուռելով, պիտի պայթի վերջնապէս։ Տասը տարի անցած է արդէն...

Մինչդեռ, Միութեան ծրագիրը ունի լայն բովանդակութիւն։ Իր կատարած գործերն ու ծրագրուած առաջադրութիւններն ալ չեն պարփակուիր «որբ»ի եւ «չափահաս»ի նեղ պատեանին մէջ։

Վերջին ապացոյց՝ ահա Փարիզի մասնաճիւղին կոչը, որ բացէ ի բաց կ'ըսէ.

— Մենք ապարէզ իջած ենք իբրեւ վերանորոգման ազդակ եւ մղիչ ուժ։ Համախմբուեցէք մեր դրօշին տակ, որպէսզի դառնալով հզօր կազմակերպութիւն մը, կատարենք մեր պարտականութիւնը։

Ուրիշ խօսքով, Զ. Ո. Միութիւնը կը ձգտի դառնալ կորիզ մը՝ երիտասարդական կազմակերպութեան։

Իր կոչումն ալ այդ կը թելադրէ։

Որքան ալ խուսափին «Ամենայն Հայոց» յաւակնութիւններէ, կեանքը տիրաբար այդ ճամբան կը քշէ «չափահաս»ները։ Ապացոյց, նորէն, Փարիզի մասնաճիւղին կոչը։

Սակայն, ինքնին կը ծագի անուանափոխութեան խնդիրը։

Միութիւնը ունի որոշ գոյն ու գիծ, բացառիկ խառնուածք եւ բովանդակութիւն։

Բնականօրէն իր անունն ալ պէտք է դառնայ արտայայտիչը այդ բոլորին, որպէսզի ոչ ոք խրտչի կամ նախապաշարուի։ Որպէսզի բոլորը, «նախկին որբեր եւ ոչ-որբ երիտասարդներ», առանց սեռի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան, հասնին դէպի շարքերը։

Ցաւակցաբար ծանրացանք այս կէտին վրայ, որովհետեւ մենք առաջիններն ենք որ ամուր հաւատք ունինք այս խիզախ սերունդին կազմակերպութեան զարգացման եւ գործունէութեան մասին։

Անունի խնդիրը «ձեւ բանի» չէ մեզի համար, ոչ ալ քմայք։

Երիտասարդութեան ներկայ ցիրուցան, չուառուն եւ յաճախ հակամարտ վիճակին մէջ, անունները ալ որոշ դեր կը կատարեն, կանխակալ կարծիքներ գոյացնելով։

Կան բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնց միտքն ու սիրտը ներդաշնակ է Զ. Ո. Միութեան ձգտումներուն հետ, բայց նախապաշարուած են։

Կան գաղութներ ուր Զ. Ո. Միութիւնը չունի կազմակերպութիւն, բայց ունի անսահման ապարէզ՝ տարածելու իր գաղափարներն ու թեւերը։

Եւ կայ ուրիշ կազմակերպութիւն մը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ բընագաւօրէն, մանաւանդ իր արիներու կազմակերպութեամբ, իր ճամբուն վրայ կը դիմաւորէ Զ. Ո. Մ.ը։

Այս իրողութիւնները եւ դեռ ուրիշ պարագաներ, այլ մանաւանդ «Ցառաջ»ի մէջ հրատարակուած երկու կոչերը անհրաժեշտ կը դարձնեն յուրջ վերաքննութեան մը՝ Զ. Ո. Միութեան ծոցին մէջ։

Այս նախնական աշխատանքին, այսինքն երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը ձեւակերպումին հետ է կապուած համագումարի բարդ խնդիրը։

Ըսելիքներ ունինք նաեւ այդ մասին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒՅՈՅՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ ՉԷ՞

»»» · · «««

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՑԱՐՁԱԿՄԱՆ ՎԱԽԸ

Աթէնքէն կը գրեն Սոֆիայի ամենալաւատեղեակ թերթին՝ Զորայի.

— Զոր. Գոնտիլիս, Էնկիւրիի տուած իր այցելութեան առթիւ իր մօտ հրաւիրեց օտար մամուլի ներկայացուցիչները եւ Էնկիւրի իր առաքելութեան մասին երկար յայտարարութիւն մը ըրաւ։ Խօսելով Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասին, ըսաւ. — «Իմ վրայ մեծ տպաւորութիւն գործեց այն պարագան որ Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները սրտագին եւ բարեկամական են։ Ասիկա անակնկալի բերաւ զիս։ Ալեքսանդր Թագաւորին Պոլիս այցելութիւնը մեծ դեր խաղացած է այս տեսակէտէն։ Այն հանդիպումի ընթացքին, զոր ունեցած է Քէմալ փաշայի հետ, Պալքանեան ապագայ քաղաքականութեան հիմերն են դրուած։ Քէմալ փաշայի հետ ունեցած տեսակցութեանս միջոցին անձամբ համոզուեցայ թէ Թուրքիա կը ձգտի որ պալքանեան պետութեանց ապագայ քաղաքականութիւնը ըլլայ՝ Պալքանը՝ Պալքանեան ազգերու»։

«Ինչ կը վերաբերի Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց, անոնք եւս կը շարունակեն բարեկամական ու սրտագին ըլլալ։ Ժընեւի մէջ պիտի գումարուի Յունաստանի, Թուրքիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներու ժողով մը, նպատակ ունենալով վերաքննել Պալքաններու կացութիւնը՝ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարի Սոֆիա կատարած այցելութենէն վերջ։

Բոլոր թրքական շրջանակները խստօրէն կը դատապարտեն Վէնիզելոսի յարձակումը Պալքանեան ուխտին վրայ ինչպէս նաեւ անոր իտալասէր քաղաքականութիւնը»։ Այսօրուան աթէնական թերթերը կ'ըսեն թէ զօրավար Գոնտիլիսի Էնկիւրի տուած այցելութիւնը կապ ունէր զինուորական համաձայնութեան մը պատրաստութեան հետ, որ պէտք էր կնքուէր Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ հելլէնօթուրք ուխտին համաձայն զոր նախորդ տարի ստորագրեր էին Էնկիւրիի մէջ։ Վէնիզելոսեան թերթերը ուշադրութեան կը յանձնեն սա պարագան թէ՝ Թուրքիա ուզած է ընդլայնել այդ ուխտին զինուորական փոխադարձ յանձնառութիւնները։ Անոնք իրենց այդ տեսակէտը կը հիմնաւորեն «Վագրթ»ի այն լուրին վրայ թէ՝ «Թուրքիա Յունաստանէն պահանջած է իրեն ապահովութիւն տալ իր միջերկրականեան սահմաններու պաշտպանութեան մասին եւս, այն պարագային երբ Իտալիա յարձակում գործէ։ Այս պատճառաւ, Վէնիզելոսեան մամուլը կրկին սկսած է յարձակիլ Աթէնքի կառավարութեան վրայ։

Կառավարական թերթերը, սակայն, կ'ընդդիմախօսեն Վէնիզելոսեան թերթերուն, ըսելով թէ՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ զինուորական համաձայնութիւնը ստորագրուած չէ։ Անոնք, իրենց այդ տեսակէտը կը հիմնաւորեն Թէվֆիք Րիւշտիի այն յայտարարութեամբ թէ «Յունաստան պարտաւոր չէ օգնելու Թուրքիոյ, եթէ այս վերջինը Իտալիոյ կողմէ յարձակման ենթարկուի։ Թուրքիա չորս օրուան միջոցին կրնայ զէնքի տակ առնել 300.000 հոգի, իսկ 20 օրուան մէջ՝ մէկ միլիոն»։

Վէնիզելոսեան թերթերը, սակայն, կը պնդեն թէ զինուորական համաձայնութեան ստորագրումը յետաձգուած է դիւանագիտական եւ զինուորական պատճառներով։ Այժմ ճիգ կը թափուի Պուլկարիան կապելու համար Պալքանեան ուխտին։ Տեղեակ ըլլալով այն դէչ տպաւորութեան զոր ունեցաւ Սոֆիան հելլէնօթուրք ուխտի ստորագրութենէն, Թուրքիա եւ Յունաստան որոշած են առելի նեղացուցիչ մթնոլորտ չստեղծել Սոֆիայի մէջ, մանաւանդ երբ տեղեակ են Պուլկարիոյ ցանկութիւններուն՝ Եգէականի վրայ ունենալիք ելքի մը մասին։

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 13ին վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, խորհրդային իշխանութեան տրամադրած վարկերուն առթիւ։ Իզմիրի երեսփոխան Ֆայիզ պէյ խօսք առնելով ըսաւ.

— Թուրք եւ ռուս ազգերը հին ատեն կատարեալ թշնամութեան մէջ էին, մինչ այսօր մեծ բարեկամութեամբ մը կապուած են, ի շահ երկու ազգերու։ Այս պայմանադիրն ալ գեղեցիկ մէկ գործն է այդ քաղաքականութեան։ Միայն կէտ մը կը մտատանջէ զիս։ Սովետներու վերջին համագումարին մէջ կարդացուած տեղեկագիրը հրատարակուած է օտար թերթերու մէջ։ Հոն կ'ըսուի. «Օրակի տեսակէտով մեր գործարաններուն արտադրած ապրանքները ինկած են։ Եւ որովհետեւ այս գործարանները շատ կորուստ կուտան, ապրանքներուն գիները բարձր են»։ Այս կէտը ուշադրութեան կը յանձնեմ Տնտես. գործավարութեան։

Տնտես. գործավար Ճէլալ պէյ ըսաւ. — Երբ սկզբունք ընդունած ենք մեր կատարելիք ամէն գործին օգտակար եւ շահաբեր ըլլալը։ Ո եւ է գործ միմիայն մեր երկրին մէջ յառաջ գալ բռնելով չենք ուզեր չինել։ Մեր կուսակցութեան ալ ծրագիրը այս է։ Սովետներու հետ մեր կնքած համաձայնութիւնը 8 միլիոն ոսկիի վարկ մը կը բանայ մեզի։ Ըստ պայմանագրութեան, մենք անպայման ապրանք առնելու մտադիր չենք։ Եթէ մեր հաշւոյն գայ, կ'առնենք։ Բնական է թէ չենք ալ կրնար խորհիլ որ մեր բարեկամները մեզի համար անօգուտ ապրանք պիտի տան։ Բայց առոր հակառակ առած մը ունինք. — Տօրլյուէ քաննոթու, ալըշվէրիշ մրուէալլա.

Ազատարարներն ալ քաղուեցան

Երէկ պատմած էինք Մոնսի (Պելժիա) Լանգուէչի հանքին մէջ պատահած աղէտը, որուն զոհ գացին 42 հոգի։

Նոր արկած մը եւս պատահեցաւ հինգշաբթի օր։ Բնան ազատարարներ իջած էին արկածեալները փրկելու համար։ Նորէն կրիզու պայթեցաւ, եւ ազատարարներէն 14ը մեռան, իսկ վեցը չարաչար այրեցան։ Զոհերէն երեքը հրամանատարներ են։ Հանքին խորութիւնն է 821 մեթր։ Այս նոր դէպքը աննկարագրելի յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ. Արկածեալ վայրը սուգի մատնուած է։ Կիներ եւ մանուկներ կ'ողբան իրենց ամուսիններուն եւ հայրերուն կորուստի մասին։

Պելժիոյ երեսփ. ժողովը արտակարգ նիստ գումարելով, ցաւակցութիւն յայտնեց եւ վարկ մը քուէարկեց, աղէտեալներուն օգնութեան համար։ Թագաւորը 30,000 ֆրանք տուաւ իր անձնականէն։ 20,000 ֆրանք ալ մայր թագուհին յանձնեց։ Կառավարութիւնը որոշեց ջուրով ողողել չարաշուք հանքը, որպէսզի նոր արկածներ չպատահին։ Այս գործողութեամբ ընդմիշտ կը թաղուին 32 դիակներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՇՏՕՆԱՏՈ՞ՒՆ ԹԷ ԴԱՄԲԱՐԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը փառաւոր պալատ մը շինել կուտայ Ժընեւի մօտ, Արիանայի դարաստանին մէջ։

Պալատը իր տարածութեամբ պիտի հաւասարի Վերսայլի, բայց պիտի գերազանցէ զայն՝ շքեղութեամբ։

Շինութեան համար սահմանուած էր 25.577.150 զուիցերիական ֆրանք, որուն 15,400,000ը ծախսուած է արդէն։

Ի՞նչ բանի պիտի ծառայէ այս պալատը. իբրեւ պաշտօնատո՞ւն թէ իբրեւ... դամբարան։

Այս հարցումը անոր համար որ, Ազգերու Դաշնակցութեան ամէնէն խանդավառ պաշտպաններն իսկ սկսեր են յուսահատիլ։

Ամէն մարդ իր ակնոցով կը նայի այս հաստատութեան վրայ, եւ ամէն անգամ որ յուսախաբութեան մատնուի, դամբանական կը կարդայ։

Երէկ ալ տեղական թերթ մը — անշուշտ քաղքենի — գիտել կուտար.

— «Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չյաջողի Սարի հողամասին հանրաքուէն սարքել կանոնաւորութեամբ եւ արդարութեամբ, վերջնապէս պիտի հաստատուի թէ բանի չի ծառայեր ան, բացի ամփոփելու անտարբեր կանոնաւորել եւ Լիպերիայի անտամորթները պատժել։ Շատ քիչ է այս, 14 տարուան գոյութենէ յետոյ. եւ ասոր համար չէր որ աշխարհ եկաւ»։

Թող անապարծութիւն չհամարուի ըսել թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան դամբանականը կրնա՞յ Հ. Հանրապետութիւնը.

Չէ՞ որ առաջին յուսախաբութիւնը ան կրեց, դեռ 1920ին, երբ միջազգային այդ պատկառելի ումը ոչ իսկ պատուիրակ մը կրցաւ ղրկել, հայերուն պատերազմը դադրեցնելու համար։

«Արիադազոս»ը փառօրէն ույլացաւ եւ լքեց իր իսկ ծնած եւ հովանաւորած պետութիւնը։

Այնուհետեւ, լման 14 տարի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ո՞ր միջազգային վէճը կրցաւ կարգադրել, առանց ատելութեան նոր հետքեր ձգելու։

Կրցա՞ւ կեցնել Իտալիան, երբ գրաւեց Քորֆուն եւ ծունկի բերաւ Յունաստանը — երկուքն ալ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Կրցա՞ւ պաշտպանել Պոլիւիան կամ Պարագուէյը։

Կրցա՞ւ պատասխանատուութեան կանչել Ճափոնը, երբ կ'ըմբոստանար եւ կը հրաժարէր, Մանչուրիան անջատելու եւ նոր պետութիւն մը կազմելու համար։

Վերջապէս, կրցա՞ւ կարգի հրաւիրել Գերմանիան, երբ կը հրաժարէր ե՛ւ Ազգմողովէն ե՛ւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն։

Դեռ ի՞նչ հարցեր կան իր սեղանին վրայ, մէկը միւսէն ծանրակշիռ եւ ... ։

Այդ բոլորին դիմաց Ազգերու Դաշնակցութիւնը ունի միայն մէկ առաքինութիւն, — նոսր եւ ծրագիր։ Ուրիշ խօսքով՝ դամբանական։

Ուրեմն, ինչո՞ւ դամբարանի չվերածել նոր պալատը։

ՎԱՀԷ

Ֆրանսայի Արեւելեան բանակին հրամանատարը

ԱՆՏԻՈՔԻ ԵՒ ԻՍԳԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ կուսակալին վերջին այցելութեան առթիւ կատարուած թրքական ցոյցերը շատ դէշ տպաւորութիւն գործած ըլլալով, Ֆրանսայի արեւելեան բանակին հրամանատարը Անտիոք եւ Իսքէնտէրուն այցելեց անցեալ շաբթու։

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ ամբողջ ժողովուրդը ճամբուն երկու կողմը «կեցցէ Ֆրանսա», «կեցցէ հովանաւորութիւնը» պոռացած է այն միջոցին՝ երբ հասած է զօրավարին ինքնաշարժը, որուն առջեւէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւայլ մարզական միութիւններու մարզիկները հեծելանիներով անցած են։ Մանաւանդ մեր ժողովուրդը արտակարգ ուրախութեամբ դիմաւորած է զօրավարը եւ ցոյց տուած իր սրտագին յարգանքն ու համակրանքը Ֆրանսայի եւ անոր արժանաւոր զաւակներուն հանդէպ։

Հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած է կառավարական պալատին առջեւ այն միջոցին երբ Զօրավարը հասած է հոն։ «Էլ Լիվա» թերթի խմբագրապետ Պ. Էտուար Նուէն յանկարծ իր խօսքը ուղղելով Զօրավարին պոռացած է.

— «Զօրավար, Անտիոքի վերջին ցոյցերը Սանճաքի բնակիչներուն յուզում պատճառեցին։ Շատ երախտապարտ պիտի ըլլամ եթէ այդ առթիւ նշած ... ու դիտումնաւոր տարաձայնութիւնները հերքուին»։

Զօրավարը պատասխանելով յայտնած է. —

«Մարզպանէն վերջ, ես ալ կը վստահեցնեմ ձեզ եւ կը թելադրեմ որ կասկած չունենաք Ֆրանսայի քաղաքականութեան հանդէպ։ Շարունակեցէք խաղաղութեամբ եւ հանդարտութեամբ ձեր աշխատանքները հովանաւոր պետութեան դրօշին ներքեւ»։

Երկրաշարժ Յոնի նահանգին մէջ

Լիոնէն կը հեռագրեն թէ վերջին օրերս երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուած են Տրոմի նահանգին մէջ։ Մանաւանդ ազդուած են Վալրէի, Նիոնի եւ Փիէրլաթի շրջանները։ Շատ մը ջիշտակարաններ եւ բնակարաններ ճեղքուած են։ Բազմաթիւ բնակիչներ խուճապի մատնուած՝ գիւղերը թափած են եւ վրաններու տակ կը պառկին։

Անիծեալ եւ քաշքշուած

Հիթլերական կառավարութիւնը ուժեղ պայքար մը բացած է, մահերը նուազեցնելու եւ ծնունդները աւելցնելու համար։ Թէեւ Հիթլեր ինք ամուրի է, բայց ամէն առթի կը հնչեցնէ կարգուելու եւ զաւակ արտադրելու պահանջը։ 15 ամիս առաջ, կառավարութիւնը պարգեւներ հաստատած էր ամուսնութեան համար։ Այս օրերս հրատարակուած տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ ծնունդները զգալապէս աւելցած են շատ մը քաղաքներու մէջ։

Ծնունդները քաջալերելու համար, չգանչան մըն ալ հաստատուեցաւ որ պիտի տրուի բազմազաւակ հայրերու եւ մայրերու։ Շքանշանը կը ներկայացնէ Գերմանիոյ ամբիքն արծիւը որ իր թեւերուն տակ առած է հինգ արծուիկներ, բոլորուած՝ կաղնիի դաշտով մը։ Բոյնին վրայ կ'երեւան կեռ խաչ եւ կաղնետերեւներ։

Մ. Նահանգներու ճամբան Քուպա՞ն է

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց մեծ խարդախութիւն մը, որուն զոհերը չին գաղթականներ են։ Ընկերութիւն մը բան գործ բռնած էր գաղթականներ առնել Քուպա, ըսելով թէ մէկ տարի մնալէ յետոյ, կրնան հպատակ դառնալ եւ Մ. Նահանգները մտնել։ Իւրաքանչիւր գաղթականէ 1200 տոլար կը գանձուէր, Լեհաստանէն մինչեւ Հավանա, ինչ որ բուն արժէքին տասնապատիկն է։ Կ'ըսուի թէ 5000 գաղթականներ Քուպա փոխադրուած են այս կերպով։

"ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ" ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջերս մամուլը թափով մը նորէն հրապարակ նետուած է «Կովկասեան Համադաշնակցութեան» գաղափարը, որ բազմիցս արծարծուած ու ծեծուած է, ապա խորհրդաւոր ու օտարական ձեռքով մը նորէն մոխիրի տակ թաղուած մնալու համար.

Ծուղեր, փութկոտութիւն եւ շահագրգռութիւն կը նկատուի մանաւանդ Հայերու մասնակցութեան անհրաժեշտութեան շուրջ։ Կովկասեան մեր դրացիներու տարագիր «ղեկավարները» կամ «կուսակցութիւնները» առանձին ճիգ կը թափեն, բանաւոր թէ գրաւոր ճամբով հասկցնելու Հայերուն, թէ իրենց բռնած ընթացքը սխալ ու կործանարար է։ Կ'ուզեն հաւատացնել թէ իրենք խիստ մտահոգ են այդ մասին...

Այս տեսակէտէն խիստ բնորոշ է կովկասեան (լեռնային, ադրբէջանեան եւ վրացական) «անկախ մտածողութեան օրգան» «Կավկազ» (ռուսերէն) ամսաթերթի ապրիլի համարը, որուն կարեւոր յօդուածները նոյն հարցին շուրջը կը դառնան, ստորագրուած՝ ոչ անյայտ քաղաքական գործիչներէ։

Ի՞նչ մտահոգութիւն է այս, որուն մէջ ինկած են մեր հարեւաններու ղեկավարները եւ ինչո՞ւ։ Գոյութիւն ունի՞ն արդեօք նոր եւ չօշափելի շարժառիթներ։ Ստեղծուա՞ծ է իրօք նպաստաւոր մթնոլորտ մը, բարեյաջող լուծման մը հասնելու գոնէ այս անգամ։ Դրական միտքով փոխուա՞ծ է արդեօք այդ ղեկավարներու մտայնութիւնը, մանաւորապէս հայկական պայմաններու եւ պահանջներու մասին։

Այս հարցերը կը ծագին ակամայ, երբ վերարծարծուած կը տեսնենք հին ու բազմաչարչար կովկասեան հարցը, Հայերու անմասնութեամբ։

«Կավկազ»ի խմբագրական յօդուածը կը պատկանի Հիւս. Կովկասի նախկին կառավարութեան արտաքին գործերու վարիչ Գ. Հայդար Բամաթին եւ կը կրէ «Կովկասեան Կոնֆէտերասիոն եւ Հայերը» վերնագիրը։

Յօդուածը կը սկսի հետեւեալ նախադասութեամբ.

— «Ներկայիս մեր առջեւ եղած ամէնէն սուր եւ բարդ խնդիրներէն մէկը անկասկած հայկական հարցն է։ Ան կը պահանջէ կովկասեան հայրենակիցներու ամէնէն լուրջ ուշադրութիւնը։ Չափազանցութիւն պէտք չէ համարել եթէ ըսենք թէ Կովկասեան Համադաշնակցութեան իրականացումը եւ զօրացումը մեծ չափով կախում ունի կովկասեան կենսական շահերուն համապատասխանող եւ առաւելագոյն արդարութեամբ՝ այդ հարցի լուծումէն»։

Եւ Գ. Հ. Բամաթ մեղադրելով թէ կովկասեան տարագիր ղեկավարութեան «որոշ շրջանակներ» հայկական խնդրի հանդէպ լուռ կը մնան, ինչ որ, իր կարծիքով «վտանգաւոր մոլորութիւն» պէտք է համարել, կը շարունակէ.

— «Որքան ալ այդ հարցին լուծման ուղին մեծ դժուարութիւններ ունենայ, Կովկասցիները, եւ առաջին հերթին Հայերը, մեծապէս շահագրգռուած են, որպէսզի բազմակողմանի եւ պարկեշտօրէն լուսաբանուին գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները ու բաց եւ անաչառ քննութեան դրուի խնդիրը։ Այս միջոցով միայն հնարաւոր է ազատիլ բոլշեւիկեան լուծէն եւ անցեալի նեղքին երկպառակութիւններու կրկնութենէն»։

Նկատի ունենալով, սակայն, նախատեսուած դժուարութիւնները, Գ. Հայդար Բամաթ կը ջանայ «առարկայօրէն» քննել հարցը եւ ցոյց տալ միջոցներ բաղձալի ընդհանուր համաձայնութեան։ Ի՞նչ են այդ միջոցները։

«Բացի առարկայական անկարելիութիւններէ որոնք թոյլ չեն տար հայկական խնդրի մասին դատել կէտ, որ բոլոր կողմերուն հաւասարապէս գոհացում տան — այս հարցը դժբախտաբար կը բարդանայ նաեւ հոգեբանական զանազան պայմաններու բերումով, ինչ որ մեծապէս կը դժուարացնէ անոր հանդարտ եւ անաչառ քննութիւնը»։

Ապա թուելով մեծ պատերազմին մասնաւորապէս Կովկասեան ազգերու եւ յատկապէս Հայերու կրած սոսկալի հարուածները, երբ շարժումէ կը նկատէ՝ «Հայ ժողովրդի քաղաքական ղեկավարներու բռնած դիրքը ընդհ. պատերազմին եւ հայ անկախ ուժերու մասնակցութիւնը ռուսական եւ դաշնակիցներու բանակներուն հետ, որ պատճառ դարձան մասամբ բնաջնջելու եւ մասամբ աշխարհի չորս կողմ ցրուելու թրքական անխնայ նախաձեռնութեան Հայերը։ Այսպիսով ոչնչացաւ Թուրքիոյ հայ բուրժուազիայի անցեալին մէջ ունեցած մեծ նշանակութիւնը... Հայերու այդ քաղաքականութեան տրամաբանական հետեւանքը եղաւ յարաբերութեանց լարումը Հայաստանի դրացի Կովկասեան ազգերու՝ Վրաստանի եւ Ադրբէջանի հետ։ Իրենց բովանդակ յոյսերը կապելով Դաշնակիցներու յաղթանակին եւ ուրեմն մեծ եւ փոքր Հայաստանի հողամասերու մէջ Թուրքիոյ տիրապետութեան ոչնչացման, հայ ղեկավար շրջանակները, Դաշնակիցներու յաղթանակի վայրկեաններուն, ի հարկէ տրամադիր չէին մեծ նշանակութիւն տալու Կովկասեան նորակազմ պետութիւններուն եւ մանաւանդ իրենց ճակատագիրը անոնց կապելու...։ Յաղթական պետութիւններու շրջագծին մէջ համարելով իրենք զիրենք եւ անվերապահ հաւատք ընծայելով պատերազմի օրերուն անոնց շռայլած խոստումներուն՝ Հայերը իրենց քաղաքական եւ տնտեսական վերածնութեան կեդրոնը կ'որոնէին շատ աւելի դէպի հարաւ... Այսպէս կոնակ դարձուցած Կովկասին եւ ձգտելով բոլոր կարելիութիւններով ընդլայնել Կովկասեան իրենց սահմանները, Հայերը կ'ենթադրէին թէ իրենց յետագայ ուղին վճռապէս բաժնուած է այլեւս Կովկասեան ազգերէ»։

Գ. Բամաթ այնուամենայնիւ կը հետեւի պատմութեան ընթացքին, թուելով Հայերու կրած հարուածները, հիասթափումները, Սեւրը, Լօզանը, Քէմալի հրապարակ գալը եւ զօրանալը, ինչպէս նաեւ Թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը եւ դաշինքը, որ մանաւանդ «օդը ցնդեցուց հայ որոշ շրջանակներու երեւակայական յոյսերը զորս կը սնուցանէին անոնք, Սովետներու Կովկասի տէր դառնալուն զուգընթաց»։

Այսպիսի դաս եւ փորձառութիւն ի հարկէ չէր կրնար զգաստացուցիչ ազդեցութիւն չունենալ հայ ղեկավար տարրերու վրայ։ Անոնք հասկցան արժէքը հեռաւոր պետութիւններու խոստումներուն եւ կենսական նշանակութիւնը՝ անմիջական դրացի ազգերու հետ բարեկամական յարաբերութիւններու անհրաժեշտութեան։ Դրացի ազգերու ղեկավարները պէտք է որ հաշուի առնեն Հայերու մօտ ներկայ յեղաշրջումը եւ, յանուն իրենց իսկ շահերուն, պարտաւոր են ամէն աջակցութիւն ընծայել Հայերու այս առողջ քաղաքական տրամադրութիւններու զարգացման։

Ելլելով այս մեկնակէտէն, Գ. Հ. Բամաթ լիայոյս է, թէ «միջազգային բոլոր գործօններու եւ խորհրդային ներկայիշխանութեան տարրերու տիրապետութեան բանաւոր ուսումնասիրութիւնը, հայ զգայուն հանրային մօքին պիտի թելադրէ վերջնապէս իր դէմքը դարձնել դէպի Կովկաս, իր ուղղամիտ մասնակցութիւնը բերելու Կովկասեան համադաշնակցութեան ստեղծման»։ Սակայն Գ. Հ. Բամաթ խորապէս կ'ըմբռնէ դժուարութիւնները այդպիսի քայլի մը, նկատի ունենալով Հայերու բացառիկ քաղաքական վիճակը։ Այդ իսկ պատճառով, ան Հայերու մասնակցութիւնը համադաշնակցութեան կը պայմանաւորէ հետեւեալ երկու կէտերով.— «Առաջին՝ Հայերը պէտք է համոզուին թէ ապագայ համադաշնակցութեան ամբողջ հողային տարածութեան մէջ, անոնք խորթ զաւակներ չեն, այլ Կովկասեան ընտանիքի հաւասար իրաւունքներու տէր անդամ մը։ Երկրորդ՝ որ հոգեբանական եւ բառ երեւոյթին առանձնակարգ կարեւորութիւն ունի հայ ներկայ սերունդին համար — Հայերուն պէտք է ներշնչել այն զգացումը, թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը վստահ կերպով պաշտպանուած է արտաքին ամէն տեսակի վտանգներէ, կամ աւելի ճիշդ — իրերը իրենց անունով կոչելով ըսենք — թէ ան չի գտնուիր Թրքական ազդեցութեան տակ»։

Ապա Գ. Հ. Բամաթ կը վերլուծէ վերը յիշուած երկու պայմանները

Այս մասին յաջորդով։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿԱՐՕՏԵՐԳ ԱՒԵՐԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

Բնութիւնը իր շառաչուն պատակը դրաւ թմրած եղանակին, եւ իր աղմկարար յեղափոխութենէն վերջ ծնաւ գարունը, հաճելի եղանակը։ Ամէն կողմ կանաչութիւն կ'իջնէ տիրական օրէն, անմահական բոյր մը կը գրաւէ միջոցը, կեանք ու խնդութիւն այս եղանակի խառնարանին մէջ իրար կ'ողջագուրեն։ Սակայն ինծի համար ոչինչ են այս ամէնը, վասնզի հարազատ չեն, մեր արեւը չէ, մեր ծաղիկները չեն որ կը բուրեն, եւ ոչ ալ մեր ծառերը, որ կը կանչորան հեռուն հովիտին մէջ...

Ուխտաւոր մըն եմ եւ բնութեան ալ սիրահար։ Հոգիս կ'ուզէ դաշտ երթալ, հեռանալ պահ մը քաղաքին աղմուկէն, տեսնել գարունը։ Մայիսեան գարնանաբոյր ծաղիկներով լի դաշտերու մէջ թումբի մը վրայ թառած՝ հայրենի կարօտերգ մը ունիմ երգելու...

Երկինքը արեւի ճառագայթներուն հետ վար կը նայի աշխարհի մարդոց, ու ես պանդուխտ օտարական մը հայրենիքիս տեսլապատկերը աչքիս առջեւ, վրդոված հոգիով կը ցանկամ կարօտս երգել։

Քիչ մը անդին երկու երիտասարդներ քալելով իրարու մօտեցան, մին մանչ եւ միւսը մանկամարդ աղջիկ մը ծաղկաշղթայով լոգցած։ Դեռ մատղաշ կանանչութիւն մը կ'երեւայ անոնց դէմքին վրայ, գողութիւն ընելու համար իրար տեսնել ուզած էին, ինչի՞ գողութիւն, համբոյրի գողութիւն... Երջանի՛կ արարածներ, ու այս կենաւէտ գողութենէն վերջ իրարմէ կը բաժնուին...

Գաղջուկ հով մը ծառերու տերեւները կը շարժէ, ցորենի արտերուն հետ ալիք կը խաղայ։ Ան ալ խաղալ կ'ուզէ

Ու ես պանդուխտ՝ մայիսեան այս ծաղկածով հովտին մէջ անկենդր պարպուած, աւերակ հայրենիքիս կարօտը հոգւոյս մէջ անթեղած կը մընամ.

— Հայրենիք իմ աւերակ, այս գեղածիծաղ պահուն միայն քու տեսլապատկերդ ունիմ աչքիս առջեւ, որ — բացած ու անարեւ գիւղակն իմ մաճամերձ, թող սա ծաղկանոցին մէջ թեւածող հոգիս, որ յոգնած է խորախորհուրդ յուշերով, բերի գրէ կարօտի նամակ մը, իր պանդխտութեան ցաւերը ամոքելու համար։

Պաշտելի ծննդավայր, սրբազան հայրենիք, ողջոյն քեզ, դարերու հոգէն ու բովէն անցնող ցեղիս խաղաղութեան կայանն անմահ, դու երբեք հովուերգական, այսօր ողբակոծ հառաչանքներու տարափին տակ արտամորմոք՝ սակայն միշտ խանդակաթ մօր մը պէս յաւիտենականութեան գոգին մէջ անմահացող բազմահալած ժողովուրդն Հայոց կը փնտռես քու աւերակներուդ մէջ։

Սոսկումի արհաւրալի պատկեր մը գծած է քու դաշտանկարիդ մէջ, զուլումի հրաշունչ ձայնը կը խեղդէ խղճերդ, օձեր ու մկշաններ դաժան խայթուածքով իրենց ատամներուն թոյնը կը սրսկեն քու անպատ ու բերրի դաշտերուդ մէջ։

Նզովք կայ քու սրբազան աւերակներուդ մէջ, վրդովուած է մեռելային լռութիւնն իսկ, չկան խաղաղութեան սատաւաններդ..

Ո՜հ, լաւ գիտեմ, վիշտդ թարմ է, խարոյկի վրայ նստած կը չարչարուիս, եւ այդ անէծք ամբարտաւանը կը ճարճատէ քու շուրջդ իր լափլիզող բոցերով։ Ու այսպէս հազար ու մէկ ծակէ ու ծածուկէ քու զարկերու խաղաղութեանդ փոթորկայոյզ վիճակ մը առաջացած է։ Սակայն դուն Հայոց աշխարհ, պաշտելի դրախտ, երկիր սիրասուն, լուսնակդ մշտուն ու արծաթոտ, աստղերդ մարգարտաշուտ, երկինքդ կապոյտ ու ոսկի, հողդ կանանչաբոյր ու արգասաբեր, կանգուն կը մնաս դարերու յաղթանակներով, ողջո՛յն քեզ, նահատակ ժողովուրդի հայրենիք, հայրենիք մարգարէից

Բնութեան գեղածիծաղ երկնակամարին տակ թուեցի այս հոգեթով, փառայեղ տեսարանները հայրենիքիս, պանդուխտ կեանքիս մորմոքը յագեցնելու համար, ու աւա՜ղ հոգիիս խորէն ձայն մը նորէն խեղդեց զիս։

Դժբախտ հայրենիք, որո՞ւ համար ես արդեօք, քու հազարաւոր թարուն փառքերովդ այդ աւերակ աշխարհի մէկ մասին վրայ կանգնած...

Այո, դուն միայն չես հող, խաւարին մէջէն հոգեպայծառ նահատակներ իրենց անթաղ շիրիմներէն քեզ կը դիտեն։ Անոնք հոն ալ հանգիստ չեն, փոթորիկ կայ անոնց մէջ։ Այն բիւրաւոր սուրբերը ապրեցան քու ազատութիւնդ կերտելու, խորհրդանշելու ցեղին դիւցազնական ոգին, եւ սակայն դարերու ոսոխը՝ բռնեց այդ ազատատենչ կեանքերը վերջացուց իր գարշելի եաթաղանով, անէ՛ծք վասին...

Ու դուն այսօր, նուիրական հայրենիք, քու միայնութեանդ մէջ, այս գարնանաբոյր, քրքմադեղ արշալոյսին կարմրութեան տակ, արտասուահոս աչքերով հոգիէս ներս կը խուժես, մեր բազմատանջ մեռելներու մեղանուշ, խորհուրդ խորին ձայնը ինծի բերելու, պանդուխտի սիրտս ու զգացումներս պրկելու, որպէսզի աւելի ուժգին եւ աւելի յաղթապանծ եղանակով հնչեցնեմ բարձրաղաղակ խռովքի ու նզովքի շարականս, Վահագնեան աստուածատուր զօրութեամբ

Դիտեմ, միս մինակ, ճգնաւորի պէս մենաստանիդ անհրապոյր տեսարանին մէջ երազներու յղի աշխարհին յանձնած ես դուն քեզ, օտարութեան մէջ տուայտող բիւրաւոր բեկորներդ՝ քու սուրբ հողիդ նշխարները, կը մտաբերես, անոնց կսկիծը վիրաւոր հոգւոյդ եւ թախիծը՝ մխրճուած սրտիդ մէջ ամբարած։

Սակայն, պաշտելի ուխտավայր, նահատակներու սրբատուն հայրենիք իմ, տառապող զաւակներդ պիտի վառեն դիւցազներգութեանդ փարոսը, լուսաւոր ապագայ խաղաղութեան պարը բռնած պիտի ցնծերգեն երկնակամարդ զարդարելով։ Յաւիտենական անդունդին մէջ չարչարուած հերոսները նոր առաքելութեամբ քու դափնեայ պսակդ պիտի հիւսեն իրենց արիւնոտ ձեռքերով... Եւ այս յուզիչ տեսարանին առջեւ ցեղիս վերելքի թմբուկը պիտի հնչէ բարձրագոռ, իսկ դու մենաստանիդ ցուիքէն աթխառն բաշերդ ցնցելով, Կարմիր Վարդանի շողշողուն սուրին պէս բազուկներդ բացած՝ հոգեհատորներդ պիտի համբուրես փափկասուն մօր մը խանդաղատանքով։

Ողջո՜յն քեզ, երկիր պանծալի։

Աւերակ հայրենիքիս սրտատրոփ գիծը լսեց կարօտերգս, ու անհետացաւ աչքէս։ Ու ես ուխտաւոր մըն էի թումբին վրայ թառած, երբ արեւը իր սուր ճառագայթներով սկսաւ ինծի հետ խաղալ...

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՐԻ ԵՒ ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ

>>> <<<

ԽՄԲ.— Առջի օր հաղորդած էինք ընկեր Յարութիւն Թահթաճեանի մահը՝ Պուէնոս Այրէսի մէջ։ Իր աշակերտներէն Ա. Միւրէճեան հետեւեալ յուզիչ գրուագները կը հրատարակէ «Արմենիա»ի մէջ, որուն խմբագիրն էր ողբացեալ ընկերը.—

1908ին Այնթապի Ամերիկեան Կեդրոնական Գոլէճի մէջ ինքն էր որ շահեցաւ պարսպին շուրջը վազելու եւ չուանէն ցատկելու մրցանակը։ 1906ին երբ Գոլէճը լմնցուց, իբրեւ ուսուցիչ հրաւիրուեցաւ Այնթապի Կրթարանը, ուր առանձնած էր՝ մարզականութեան, անգլիերէնի, աշխարհագրութեան եւ մարմնամարզանքի դասերը։

Առաջին տարին, իր ժրաջան աշխատութեամբ եւ ջանքերով, ուսանողները ունեցան անգլիերէն խմորատիպ քերականութեան տետրակներ, որ մեծ պակաս մը կը լրացնէր։

Երբ արդէն ուսուցիչ եղած Յարութիւն դպրոցէն ներս մտնէր, բոլոր ուսանողները կը վախնային իրմէ, որովհետեւ իր մէջ ունէր զինուորական կարգապահութիւն։ Իրմէ զատ ո եւ է ուսուցիչ մը այն ահ ու դողը չէր ձգած մեզ վրայ, ինչպէս Գ. Յ. Թահթաճեանը։ Ծեծելու համար գաւազան չէր գործածեր, բայց երբ ձեռքը առնէր երկու կտոր կ'ընէր յանցաւոր աշակերտին վրայ։ Ես ալ, յանցանքս ..., իբրեւ Թրքախօս միշտ կ'ենթարկուէի իր պատիժներուն. Իսկ Թրքախօսութիւնը արգիլելու համար գտած էր առանձին միջոց մը։ Կտոր մը երկաթի վրայ խորագրած էր.— «Թրքախօս», ու այս մետաղը կը շրջէր բոլոր Թրքախօս աշակերտներուն քով, զանոնք զգուշացնելու համար, որ Թուրքերէն չխօսին, եւ որուն ձեռքէն որ անցած էր այդ մետաղը՝ կը ծեծուէին, իսկ վերջինը՝ կրկնակի։

Օր մը, առաւօտեան անձամբ ինծի յանձնեց մետաղը։ Իսկ ես ալ, բոլոր օրը պահեցի քովս եւ ոչ եւ է մէկուն չտուի, որ այն օրը բոլոր Թրքախօս տղաքը ազատ ըլլան խօսելու։ Որով այդ օրը բոլորի կողմէ ես պիտի պատժուէի.

Երբ պատիժի ժամը հասաւ, անունս տալով զիս կանչեց ու ըսաւ.—

— Ո՞ւր է «Թրքախօս»ը, որո՞ւ յանձնեցիր

Ես ալ շատ գաւազան ճաշակելու համար՝ պատասխանեցի.—

— Վարժապետ, հաւատացէք որ գրպանս մոռցած եմ, տակաւին քովս է։

Բայց նոյն ժամանակ ուրիշ աշակերտ մը ձայն առնելով՝ մատնեց զիս, յայտնելով, որ «Միւրէճեանը դիտմամբ ոչ եւ է չէ յանձնած»։

Գ. Յ. Թահթաճեանը նախ քանի մը հարուած իջեցուց «մատնիչ»ի տղուն եւ ապա՝ ինծի վրաս.

Տեսնելով որ առանց արցունքի կ'ընդունիմ գաւազանի հարուածները՝ հիացաւ եւ քաղցր խօսքով ըսաւ.—

— 15 օր պիտի զրկուիս կէսօրուան պտոյտէն եւ 10 էջ գիր պիտի գրես։

Որմէ յետոյ խելքս գլուխս եկաւ եւ դարձայ հայախօս։

1907ին ան եղաւ մեծ վարպետ եւ վեհ քարոզիչ յեղափոխութեան գաղափարին՝ դպրոցի մեծատարիքներուն։ Յարութիւնը կանոնաւոր կերպով մեզի կը հայթայթէր յեղափոխական գրականութիւն — Րաֆֆի, Վիկթոր Հիւկօ, Աճառեան եւայլն.

Այսպէսով պատրաստուեցանք ընտանիքին անդամ ըլլալու առանձին, կարող երիտասարդներ եւ իբրեւ կուսակցական զինուոր՝ մտանք իր խումբին մէջ։ Տարի մը շարունակելով իր խստապահանջ հրամաններուն ներքեւ, ստիպուեցայ փոխել խումբս

1909ին, Ատանայի ջարդի ժամանակ, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան պատրաստութեան գլխաւորներէն եղաւ, ինչպէս եւ պատրաստեց մարտունակ երիտասարդութիւն մը, խումբ առ խումբ, որոնք պատրաստ էին ազդանշանի մը, քալելու դէպի իրենց վերջնական ազատագրութիւնը։ Ինքն էր դարձեալ որ կրթարանի լսարանին մէջ կրկնակի օրերը տեղական լուրերու բաժինը առանձնած էր։

Յարութիւնը զինուոր ըլլալէ զատ նաեւ լաւ դաշնակահար էր։ Ան գիտէր խրախուսել ժողովուրդը յեղափոխական երգերով եւ նուագով։

Օր մը, Այնթապի Ամերիկեան Կեդրոնական Գոլէճի վերատեսուչ տոքթոր Մէրրիլին եւ անոր շուրջինները արգիլեցին Վարդանանց ազգային տօնը, բայց մեր ընկեր Թահթաճեանը իբրեւ խանդոտ յեղափոխական եւ ազգային սրբութեանց պահպանման զինուոր, տօնը կազմակերպելէն զատ՝ 40ի չափ հայ եւ բողոքական երիտասարդներ մտցուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, որ դաս մը եղաւ հակազգային Մէրրիլթին եւ իր համախոհներուն։

ՊՈՒԼԿԱՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԸ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

>>>·<<<

Պուլկար ընկերվարական պաշտօնաթերթ «Նարոդ» իր մայիս 7ի թիւին առաջին էջին վրայ դրած էր ընկ. Մ. Վարանդեանի լուսանկարը։ Իսկ երկրորդ էջին մէջ, պուլկար ընկերվարական վեթերան եւ յայտնի քաղաքական գործիչ Եանքօ Սաքըզով, որ աւելի քան երեսուն տարիներէ ի վեր ծանօթ է մեր տարաբախտ ընկերոջ, տալէ վերջ հակիրճ կենսագրական նօթեր, իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալ տողերը.—

«Միքայէլ Վարանդեան անդամ եղած է Բ. Միջազգայինի Գործադիր մարմնին, ուր առաջին անգամ ծանօթացայ իրեն։ Անիկա միջազգայնականին մէջ կը ներկայացնէր հայ ընկերվարութիւնը, որ իր հետեւորդներն ունէր Ռուսիոյ, Թուրքիոյ մէջ եւ այլուր։ Իբր անոր հաւատարիմ արտայայտիչը, անիկա կը պատկանէր այն մեծ յեղափոխական հոսանքին, որ կրնար յարմարիլ զանազան ազգայնական եւ ընկերվարական միջավայրերու, ուր որ ընկերվարական Հայերը պէտքը զգացին գործելու։

Ընկ. Վարանդեանի հաճելի, անուշ եւ հեզահամբոյր բնաւորութիւնը կը հարկադրէր զինքը ըլլալ միշտ միացնողի դերին մէջ, զոր ինքը յօժարակամ ընտրած էր հայ ընկերվարականներու մէջ, միեւնոյն ժամանակ միացնողի դերը յաճախ ի յայտ կը բերէր նաեւ միջազգային ընկերվարական վէճերու մէջ ալ.

Պատեհութիւնը ունեցած եմ քանիցս իրեն հետ տեսնուելու մեր երկրին մէջ ալ, ուր անիկա եկած էր զանազան առիթներով ամրապնդելու կապերը հայ գաղթականներու որոնց մօտ կը վայելէր անսահման յարգանք եւ ունէր իր հայրենակիցներու եւ ընկերներու վրայ մեծ ազդեցութիւն։

Համեմատաբար աւելի երիտասարդ, Վարանդեան, սակայն, իւրայատուկ վճռականութիւն մը ունէր թէ իբր գործնական մարդ եւ թէ իբր մտածող խորհող մը։ Ամէն տեղ եւ ամէն հարցի մէջ դիրք կը բռնէր համաձայն մեր մարքսեան ընդհանուր հասկացողութեանց, զորս այնքան լաւ իւրացուցած եւ մարսած էր։

Պատկանելով անձամբ քանի մը պետութեանց մէջ ցրուած եւ ընկճուած ազգի մը, անիկա մեծ պաշտպանն էր ճնշուած ազգերու եւ ազգային փոքրամասնութեանց։ Յանձին ընկեր Մ. Վարանդեանի մենք միշտ կը գտնէինք համոզուած եւ յամառ պաշտպան մը Պուլկարիոյ դրացի պետութեանց մէջ ապրող պուլկար փոքրամասնութեանց։ Մենք միշտ վստահ էինք անոր համարձակ, անվերապահ եւ անդրդուելի պաշտպանութեանը, զոր ցոյց կուտար պուլկար եւ ուրիշ ազգերու փոքրամասնութեան մասին

Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակը պիտի մնայ ընդմիշտ վառ մեր գիտակցութեան մէջ։ Մենք ամենայն անկեղծութեամբ կը բաժնենք մեծ սուգը իր եւ մեր հայ ընկերներուն, այն թանկագին կորուստին համար զոր կրեց հայ ընկերվարական շարժումը անոր անակնկալ մահովը։

ՀԱՅ ՄԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

«Արթիսթ տը Փրօվանս»ը, համաձայն իր սովորութեան, այս տարի ալ, Մարսէյլի դպրոցին սրահներուն մէջ սարքեց իր գեղարուեստական ցուցահանդէսը։

Նկարչութիւնն է տիրապետողը։ Արձանագործութիւնը... փոքրիկ քանի մը նմոյշներ ունի միայն։ Անցեալ տարի, թէ նկարները եւ թէ արձան — արձանիկները աւելի ճոխ էին։

Ուշադիր նայուածք մը կը բաւէ գիտնելու համար թէ հին դասական արուեստը — գիծերու եւ լոյսի արուեստը որուն առաջին եւ անհրաժեշտ պայմանը պայծառութիւնն է, իսկ երկրորդը գիծերու ճշգութիւնը — նահանջելու վրայ է։ Իսկ նոր արուեստը յամրաքայլ կը բարձրանայ Օփերայի սեմէն մինչեւ ամենավերի յարկը.

Մօտէն ահա անհրապոյր է նկար մը, երանգապնակ մը կարծես ուր նկարիչը գոյները իրար խառնած է աննպատակ եւ անփոյթ։ Բայց հեռացէ՛ք, երբ դիտողին հեռաւորութիւնը կ'աւելնայ նկարէն, գոյները կը թուին զատուիլ, նոր գիծեր կ'երեւին, ձեւեր կ'որոշուին եւ այդ գոյներու քաոսին մէջէն ահա ազնուական յստակութիւն մը եւ ներդաշնակութիւն մը կը ցայտեն։

Եթէ դասական արուեստը մեծ «թէքնիք»ի կը կարօտի, նոր արուեստը մեծ երեւակայութեան եւ ուժեղ անհատականութեան վրայ հիմնուած է։

Նոր արուեստը աւելի կարելիութիւն կուտայ նկարիչի մը զգայուչափը եւ անհատականութիւնը արտայայտելու քան թէ դասականը։ (Դասականները կրնան ծիծաղիլ ըսածիս վրայ)։

Պիտի չխօսիմ հոս «Մէյսոնի», «Սալօ»ի եւ նման ծանօթ անուններու մասին, որոնք ոչ միայն իրենց արժանի գնահատանքը կը ստանան ամէն ցուցադրութեան, այլեւ արդէն «վարպետ» անունը կրելու կը մօտենան։ Պիտի խօսիմ ամբողջ Սալոնին մէջ միակ Հայ անունի մասին, Պօղոս Տօտաքեանը, որ կ'երեւայ Մարսէյլի նկարչական ամէն ցուցահանդէսներու մէջ։

Տօտաքեանի նկարը կը ներկայացնէ «կղզիներու մայր» կոչուած կղզին եւ իր շրջակայ կղզեակները։ Ուշագրաւ է Գ. Տօտաքեանի ճաշակը անոր ընտրութեան մէջ։ Ան բարձր տեղէ մըն է նկարած, ուրկէ լայն անկիւնով մը կրցած է կղզիներուն ամբողջութիւնը ամփոփել։ Մօտի լեռներուն մեծութիւնը աքանչելապէս կ'արտայայտէ կղզիներուն հեռաւորութիւնը եւ նկարչին բարձրութիւնը։ Գորշագոյն է մայր կղզին, իսկ սեւի մօտ կղզեակները։ Իրերը իրենց բնական գոյները կորսնցնելու եւ միաձուլելու վրայ են, մինչ հորիզոնը վարդագոյն ծիրանի դալուկը, բայց քիչ մը ճոխ լոյսով է ողողուած։ Արեւմուտքի շքեղ աւետիս։

Նկարը հանդարտութիւն կը ներշնչէ։

Տօտաքեանի նկարչութիւնը եթէ բոլորովին դասական չէ, գոնէ գեղ լայնօրէն անոր ազդեցութիւնը կը կրէ։ Արդեօք անոր համա՞ր է որ իր նկարին մէջէն բանաստեղծութիւն չի պոռթկար.

Որ մէկ գոյնէն ալ պատկանած ըլլայ ան, Տօռաքեան կը մնայ մեծ ճաշակով եւ արուեստով օժտուած նկարիչ մը:

Շատ ցաւալի է որ երիտասարդ նրկարիչը ամբողջ իր ժամանակը կը յատկացնէ օրուան հացը ապահովելու: Ի գին մեծ զոհողութիւններու, ան կը շարունակէ մշակել բնածին ձիրքը որ, ոչ միայն իրեն հոգեկան գոհացում տալու կը նպաստէ, այլ մանաւանդ հայ անունը նկարչական կարեւոր սալոններու մէջ պանծացնելու կը ծառայէ:

Քաջալերանք եւ շնորհաւորութիւն նոր մեր շատ երիտասարդ նկարիչ Տօռաքեանին:

Ե. ՆԵՐՍԵՍ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլի ճակատին

ooo

Չորեքշաբթի օր Աթէնքի մէջ սկսան մեծ հանդիսութիւններ — որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յառաջիկայ Եշ. օր — տօնելու համար արդիական Ողիմպիական Խաղերուն հիմնարկութեան 40րդ տարեդարձը:

Ինչպէս ծանօթ է՝ Ֆրանսացի Պարոն Փիէռ տը Քուպէրթէն է որ նախաձեռնարկ եղաւ պատմական ժամանակներու Ողիմպիական խաղերուն վրայ չափուած Միջազգային Մրցումներու հաստատման, 1894ին, երկու տարի վերջ՝ 1896ին արդէն Աթէնքի մէջ տեղի կ'ունենար Միջ. Ողիմպիականներուն առաջինը:

Այս շաբթուան զուգադիպող 40րդ տարեդարձին առթիւ Հելլէնները պատրաստած են փայլուն հանդիսութիւններ, որոնց կարգին՝ ուխտագնացութիւն մը դէպի Ողիմպոս եւ Մարաթոն, ի պատիւ Միջ.-Ողիմպիական Յանձնաժողովի անդամներուն:

✻ Այսպէս ուրեմն, Ֆրանսա անցեալ հինգշաբթի օր հակառակ ամէն ակնկալութեանց յաղթեց Հոլանտային, 5–4ով: Ոչ մէկ բան նախատեսել կու տար այս արդիւնքը, քանի որ այս տարի Ֆրանսա բացի Պելճիքայի եւ Լիւքսէմպուրկի վրայ իր տարած յաղթանակներէն, ոչ մէկ փայլուն արդիւնք ձեռք էր ձգած, մինչ Հոլանտա միայն մէկ նշանակէտի տարբերութեամբ պարտուեր վերջ հոյակապ Աւստրիացիներէն, ջախջախիչ պարտութեան մը մատնած էր Պելճիքան եւ Զուիցերիան, այն ատեն որ Հոլանտայի մէջ հիմա երգ մը հանած են, — «Հուամ պիտի երթանք» — որ ամէնուն բերանն է, եւ բնաւ կ'ուզէ թէ աշխարհի ախոյեանութեան մըցումներուն մէջ գոնէ Ֆինալ պիտի հասնին.

Իրաւ ալ, ցարդ Հոլանտա Եւրոպայի զօրաւորագոյն ազգերէն մէկը նկատուած էր, քանի որ 1924ին եւ 1928ին երկու անգամ շատ փոքր տարբերութեամբ մը (0–1 եւ 0–2) պարտուած էր Ուրուկուայէ որ յետոյ այդ տարիներուն եղաւ աշխարհի ախոյեանը: Մինչեւ հիմա, իրենց Ֆրանսայէ կրած պարտութենէն յետոյ, ամէն ոք հարց կու տայ թէ արդեօք պիտի կրնա՞ն նոյն իսկ յաղթել Զուիցերիացիներուն, որոնք մայիս 27ին իրենց հակառակորդները պիտի ըլլան: Միւս կողմէ՝ Ֆրանսացիները քիչ մը նուազ երկիւղով դէմ դիմաց պիտի գան Աւստրիացիներուն հետ նոյն օրը Թորինոյի մէջ: Ֆրանսացիները շատ գարմանալի են. կամ շատ գէշ խաղ մը կ'ընեն. կամ այնքան խիզախ, յանդուգն ու արագ խաղարկութիւն մը կ'ունենան որ հակառակորդը կը շուարի Այսպէս իրենց ունեցած կարողութիւնները դէթ առայժմ աւելի բարձր արհեստագիտութեան մը արդիւնքը չեն:

✻ Եթէ իրենց արհեստագիտութիւնը քիչ մը աւելի հաստատ հիմերու վրայ դրուած ըլլար, Մարսիլիոյ Ֆութպոլիստները պէտք չէր որ կորսնցնէին անցեալ հինգշաբթի օրուան իրենց Ք. Ա. տը Փարի խումբին դէմ կատարած մրցումը: Ինչպէս բսած էինք Մարսիլիա Ֆրանսայի ախոյեան ըլլալու համար պէտք ունէր երկու կէտի եւ պիտի խաղար երեք մրցում: Արդ, ան արդէն կորսնցուց երկուքը՝ մէկը՝ Ք.Ա. տը Փարիի եւ միւսը կիրակի օր Լիլի դէմ: Իրեն վերջին յոյս մը կը մնայ, — յաղթել այս կիրակի Մարսիլիոյ մէջ՝ Էքսէլսիորի — այսպէս Սէթ որ իրմէ մէկ կէտ աւելի ունի, պիտի չահի նաեւ ախոյենութիւնն ալ, Բաժակը չահելէ վերջ. Արդար ըլլալու համար պէտք է բսել թէ Ֆէտէրասիոնը Մարսիլիոյ խաղացողներէն երկուքը՝ Տը Լորթօ եւ Զէյմանին կախակայեց բաժակին վերջին մրցման օրը դատաւորին դէմ լեզուագարութիւն բրած ըլլալնուն համար:

✻ Ճիշդ ազգային բաժանման մէջ տիրող անստուգութեան պէս, Բ. դասակարգին հիւսիսային խմբակին առաջինն ալ միայն կիրակի իրենց յայտնի եղաւ. Րուան եւ Փարիզի Րէտ Սթառ խումբերը հաւասար էին 35ական կէտերով. բայց Րէտ Սթառ է որ չահեցաւ տիտղոսը, որովհետեւ իր բրած եւ կորսնցուցած նշանակէտերուն համեմատութիւնը — որուն Անգլիացիները «կօլ – ավըրիճ» կ'ըսեն, աւելի զօրաւոր էր: Րէտ Սթառ ուրեմն յառաջիկայ եղանակին կը մտնէ Ա. դասակարգին մէջ Ալէսի ընկերակցութեամբ, Նիս եւ Ք. Ա. տը Փարի կ'իջնեն Բ. դասակարգ: Իսկ Րուանի, Միւլհուզի, Սթրազպուրկի եւ Սէնթ Էթիէնի միջեւ մրցաշարք մը պիտի որոշէ այն երկու խումբերը որոնցմով յառաջիկայ եղանակին Ա. դասակարգին խումբերուն թիւը 16ի պիտի բարձրանայ փոխանակ այս տարուան 14ին.

✻ Ֆրանսա 1927էն մինչեւ անցեալ տարի չէր մասնակցեր «Տէյվիս Քըփ»ի մրցումներուն որոնցմէ յաղթական ելած ազգ. խումբն էր որ կը ջանար իրմէ խլել բաժակը: Այս տարի այդ գեղը վիճակուած է Անգլիոյ՝ որ անցեալ տարի չահեցաւ զայն, մինչ Ֆրանսա այս շաբթուընէ իսկ սկսեալ պիտի մրցի մինչեւ որ պարտուի կամ հասնի վերջին մրցումը:

✻ Հազիւ շաբաթ մը մեզ կը բաժնէ աշխարհի ախոյենութեան մրցաշարքին սկզբնաւորութեան թուականէն: Իտալիա երթալիք 16 ազգային խումբերը այս միջոցիս հանգիստ կ'ընեն կամ վերջին պատրաստութիւնները կը լրացնեն: Մեքսիկացիները եւ Մ. Նահանգներու Ամերիկացիները որոնք Հռոմի մէջ պիտի մրցին մայիս 24ին, արդէն իսկ Իտալիա կը գտնուին, նոյնպէս Աւստրիացիները որոնք կը մարզուին Իտալացիներու հետ դրացնաբար: Ֆրանսացիները կեդրոնացած են Քոմփիէնեի մէջ անգլիացի մարզիչ Քէթմընի ղեկավարութեան տակ: Գերմանները անգլիական Տէրպի Քրնթըրի խումբը հրաւիրած են իրենց ազգային կազմը մարզելու համար. Սպանացիները՝ անգլիական Սրնտըրլէնտը: Շուէտացիները, որոնք իրենց համար անսովոր եղանակի մը պիտի հանդիպին Իտալիոյ մէջ, վարժուած են. Արժանթինցիները եւ Պրազիլիացիները այս օրերս կը հասնին Իտալիա ուր բոլոր խումբերը կեդրոնացած պիտի ըլլան յառաջիկայ երեքշաբթի օրէն սկսեալ:

«Յառաջ»ի յառաջիկայ թիւերէն մէկուն մէջ պիտի տանք աւելի մանրամասնութիւններ:

Ժ. Ե.

ԽՄԲ.— Ուրախ ենք մեր մարզասէր ընթերցողներուն յայտնելու թէ Փութպոլի Համաշխարհային Բաժակին կազմակերպիչ յանձնախումբը «Յառաջ»ին ալ մամուլի հրաւիրագիր ղրկած է, եւ օրը օրին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ:

Նոր տեղեկութիւններ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԴԷՊՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Նոր Օր»ի թղթակիցը կը գրէ Պէյրութէն (4 մայիս).—

Ապրիլ 29ի կիրակի օրը ընդհանուր Նահատակաց յիշատակին մասնաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Դամասկոսի եկեղեցիին մէջ:

Տեղւոյն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտները եւ գայլիկները (քանի չափ) իրենց սկաուտական դրօշակով եւ կաթ փոխանորդին հրաւէրով, եկեղեցի կուգան եւ բակը շարուելով կը սպասեն որ եպիսկոպոսը իր քարոզը վերջացնէ եւ բակը տեղի ունենալիք հոգեհանգստի արարողութեան մասնակցին:

Երկու հին կամաւորներ սկաուտներուն դրօշակը առնելով կը կառչին եւ ներսը եպիսկոպոսին դրութիւն մը կը գրկեն, պահանջելով որ սկաուտներուն դրօշակը ծալլել տալ:

Սրբազանը քահանայի մը միջոցով Թուրք գործակալներուն փափաքին գոհացում տալ կ'ուզէ: Քահանան սակայն տեսնելով որ եռագոյն պարզուած չէ, այլ եղածը պարզ սկաուտական սովորական դրօշակ մըն է, եռագոյնի նմանութեամբ եւ միւս կողմէ հեռատեսութեամբ կը գուշակէ որ անախորժ դէպքի մը պատճառ կրնայ ըլլալ, իր մեծաւորին հրահանգը չի գործադրեր:

Ասոր վրայ բողոքող քաջերը նահատակաց յիշատակը սեւցնելու համար կը յարձակին խռնած քահանային վրայ եւ կը սկսին մորուքէն քաշել: Տեղի կ'ունենայ խրախնցում եւ կռիւ: Աթոռները օդին մէջ կ'երթեւեկեն, գաւազանները շարժման մէջ կը դրուին: Ազգային մըն ալ օդին մէջ հրազէն կը պարպէ քաջերը սարսափեցնելու համար: Կ'երեւի փամփուշտներէն մին կը հանդիպի ներկաներէն մէկուն, որ կը վիրաւորուի: Դանակով երկու հոգի եւս կը վիրաւորուին թեթեւ: Բոլոր այս անցուդարձերուն ի տես ժողովուրդը անմաս կը մնայ եւ շուտով եկեղեցին բակը կը պարպուի: Հոն կը մնան միայն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները, իրենց դրօշակը բարձր, կոտրած գաւազաններով, որոնց մեծագոյն մասը իրենց ձեռքին մէջ պահեր էին: Փոքրիկ, բայց նահատակներուն իրապէս արժանի հայ գայլիկները շարք կազմելով իրենց նուիրական սկաուտական դրօշակին առջեւէն եւ կանոնաւոր քայլերով կը վերադառնան իրենց պաշտօնատեղին: Հակառակ տեղական թերթերու արձագանգին, մահ չէ պատահած: Յարակոյս չկայ որ կաթ. փոխանորդ Եփրեմ եպիսկոպոս այս տխուր դէպքին մէջ յանցանքի բաժին մը ունի, ժամանակին ոստիկաններ բերել չտալուն համար:

ՀԱՅԵՐԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Տիարպէքիրէն վերջերս Պոլիս դարձած էր տեղւոյն եզեւոր եովիր, Սիոն Քահանայ: Անցեալ օր, մեկնելէ առաջ Տիարպէքիր, ետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ.—

Տիարպէքիրի մէջ 160 տուն հայ կայ, 10ը անդացի, մնացեալը եկւոր: Ընդհանրապէս չէնքի աշխատաւոր են — քարակոփ, գործաւոր, եւն., կան նաեւ երկաթագործներ, մէկ հոգի ալ մետաքսի գործով կը զբաղի: Ոսկերիչ մը կար, բայց վերջերս մեռաւ: Հայերը ընդհանուր կերպով ինքնաբաւ են:

Երկու եկեղեցիներէն Ս. Սարգիսը խարխուլ վիճակի մը մէջ կը գտնուի եւ իբրեւ մթերանոց կը ծառայէ Առաջնորդարանին:

Նախորդ հովիւ Ալոտ քհյ. համաձայնած էր Քաղդէացիներու հետ եւ անոնց եկեղեցիին մէջ կը կատարէր պաշտամունքը: Ներկայիս բողոքականներու հետ նոյն եկեղեցին մէջ կը կատարուին արարողութիւնները: Ալոտ քհյ. ատր վէճեր կ'ունենայ Քաղդէացիներու հետ եւ օր մըն ալ պատարագի ժամանակ վար կ'առնուի խորանէն: Գլխաւորաբար այս պատճառով է որ հեռացաւ: Նիւթական լաւ վիճակ ունէր եւ երեք ինքնաշարժ կարասիով եւ զորգերով մեկնեցաւ:

Ալոտ քհյ.ի մեկնումէն յետոյ, Քաղդէացիներու վարդապետ իմնը ամիս կատարած է Հայերու հոգեւոր հովուութիւնը, եւ այս պատճառով դժգոհ մնացած է Սիոն քհյ.ի ժամանումէն: Ասոր հետեւանքով, վարդապետ միշտ կ'աշխատի խոչընդոտ յարուցանել եւ պառակտում սերմանել Հայերու մէջ:

Սիոն քհյ. յաջողած է օգտուիլ կառավարութեան բարեացակամութենէն եւ մասնակարարել չէնքերը իբրեւ միութիւն: Ամէն կիրակի կը պատարագէ չարժական սեղանին վրայ: Պատուած է զպիրներ, որոնք կը կատարեն երգեցողութիւնները: Բարեպաշտ է ժողովուրդը: Մաղկազարդէն մինչեւ Զատիկի մեռելոցի օրը, 30 ոսկի պնակի հասոյթ գոյացած է: Կազմուած է երեք անդամէ բաղկացած Թաղ. Խորհուրդ մը, որ ստանձնած է եկեղեցիին եւ կալուածներուն մատակարարութիւնները, եւ կարօտներուն նպաստ կը բաշխէ: Թէեւ փորձ մը եղած է որ աղջնակներ ալ մասնակցին պատարագի երգեցողութեանց բայց չէ յաջողած, շատ կանխահաս նկատուելով

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 16 մայիս.— Խորապէս ազդուած ողբացեալ Միք. Վարանդեանի յուղարկաւորութենէն վերադարձին մեզի պատահած արկածին համար գրկուած ցաւակցական նամակներէն, հեռագիրներէն, «Յառաջ»ի միջոցաւ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք մեր մօտաւոր եւ հեռաւոր ընկերներուն եւ բարեկամներուն.

Լեւոն Տէր Սարգիսեան

Յակոբ Տէր Սարգիսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱ՞Հ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«Յուսաբեր» կը չեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մայիս).

— «Մեր տրամադրութեան տակ է խմորատիպ թռուցիկ մը, որ մայիս 1ին, երեքշաբթի գիշեր, ցրուած է Պէյրութի մէջ (անշուշտ նոյնը նաեւ Սուրիոյ այլ քաղաքներու մէջ):

Ահա հատուած մը այդ թռուցիկէն, ուր գիրերը միայն հայկական են, մինչ լեզուն, ոճը, ոգին ու գաղափարները համակ թուրք ու ռուս կը հոտին:

Ճիշ ընենք նոյնութեամբ այդ գոհարը խմորատիպէն եռս փոխադրելու.

«Դաշնակցական քալանճիութեանց տիրապետութիւնը, հայ ժողովուրդի համար անտանելի յուսահատութեան, սովի եւ թշուառութեան խորհրդանիշը եղող երագոյն (ճիշդ այդպէս ալ գրուած է... եռագոյն) ըսուած քուրջի կտոր եկեղեցիի մէջ, հակառակ աշխատաւորի կամքի, բռնութեամբ կախելու պրովաքասիոն սարքելէ վերջ, եկեղեցիի մէջ դաբանակալ սպասող դաշնակ ոճրագործներու գնդակով մահամերձ աշխատանքի վիրաւորուած է համեստ աշխատաւոր, բնտանիքի հայր Յովհաննէս Գաբեանը, նոյնպէս վիրաւորուած են ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդներ»:

Քիչ մը վարը նոյն խմորատիպին մէջ կը կարդանք.

«Այս կռիւը կրնա վերջանալ միայն կամ Դաշնակցութեան եւ կամ հայ աշխատաւորութեան մահով: Ձէ՛, հայ աշխատաւորութիւնը չպիտի մեռնի, պետք է (Ըր՛ բնագրին է) մեռնի ոճրագործ Դաշնակցութիւնը: Ոտքի՛ դաշնակ ոճրին դէմ (նոյնպէս բնագրին), ոտքի՛ դաշնակ ոճրագործ շեֆերուն դէմ: Պոյքոթի ենթարկեցէք դաշնակցականին բոլոր ձեռնարկները. Ազգային հաստատութիւններէն, հայրենակցական միութիւններէն դուրս դաշնակները: Փակեցէք դաշնակցական ոճրատունը՝ Ճեմարանը»:

Խմորատիպին տակ կայ հետեւեալ ստորագրութիւնը,— «Դաշնակ տեռորի դէմ պայքարող առժամեայ կեդրոնական կոմիտէ»:

Այս խմորատիպը իր լեզուով ու ոգիով ձեզի չի՞ յիշեցներ,— «Ա. Նիկոլ», Մարսիլիոյ «Ազգարժունկոմի (կարդալ – Ազգային արժանապատուութի՛ւն ունեցողներու կոմիտէ), Նիւ Եորքի «Դուրյանոֆրնտ»ը, Եգիպտոսի «Սրտաբեկ» եւն. եւն.; վարձկան եւ անվարձ սրիկաներու այն շեղջակոյտը, որ խմբուած է այսօր «Միացեալ» կոչուած ցեղադաւ յարկին տակ:

Օր մը առաջ, Ապրիլ 30ին, նոյն Պէյրութի մէջ, խմորատիպ այլ թռուցիկ մը լոյս կը տեսնէ — նոյն գիրերով, նոյն ոգիով եւ նոյն ձեռքով գրուած — այս անգամ սակայն Մայիս 1ի առիթով.

Թռուցիկի վերջաւորութեան յորդորելով հայ ժողովուրդը պայքարի ելլել «արաբ դասակարգային եղբայրներու կողքին», խմորատիպը կ'եզրափակէր.

— Ցանուն ... «Սուրիոյ ազգային ազատագրման, Սուրիոյ բանուորագիւղացիական կառավարութեան հաստատման, Խ. Միութեան եւ անոր մէկ հաւասար անդամը եղող Խ. Հայաստանի իմպերիալիստական պատերազմի դէմ պաշտպանելու համար:

«Մտէ՛ք կոմկուսի մէջ:

«Կազմակերպեցէք պայքարի կոմիտէներ:

«Զօրացուցէք սեմտիքայական շարժումը»:

Այս անգամ արդէն խմորատիպին տակ կայ հետեւեալ ստորագրութիւնը,— «Սուրիոյ Կոմկուսի Պէյրութի Կոմիտէ»:

Այս «Կոմկուս»ն է ահա, որ իր եռեւէն «միացեալ»ի միւս սրիկաները քաշելով, հայ եկեղեցիի շրջափակերը պատերազմի դաշտերու կը վերածէ, յանո՛ւն «բանուորա – գիւղացիական կառավարութեանց հաստատման», յանո՛ւն Դաշնակցութեան ֆիզիքական բնաջնջման»...:

ՊԱՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹԸ

Այս շաբթու, մայիս 17էն (Եշ.) մինչեւ 21 մայիս, Սալ Վակրամի մէջ տեղի կ'ունենայ Պարի Միջազգ շաբաթ, կազմակերպուած ֆետերասիոն էնթէրնասիոնալ եւ ՍէՆտիֆա Նասիոնալ տը լա տանս կողմէ Լոնտոնի «Տէնսինկ Թայմզ» թերթին նուիրատուութեամբ եւ մասնակցութեամբ 45 ազգերու ներկայացուցիչներու

Երեք տեսակի մրցումներ կը կազմեն այդ «շաբաթուան» յայտագիրը. Ա. արդիական պարերու աշխարհի ախոյեանութեան մրցումները (բաժնուած չորս դասակարգերու՝ փոքսթրոթ, ուալց, թանկօ, քուիք ստեփ). Բ. Բեմական պարերու մրցումներ, Գ. կիներու պարային վայելչութեան մրցումներ:

Ֆրանսայի Գեղարուեստից Նախարարութեան հովանաւորութիւնը վայելող այս միջազգային մրցումներուն ժիւրին բաղկացած է Փարիզի հանրածանօթ երկսեռ արուեստագէտներէն

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Այս երեկոյ, Մարսիլիոյ ամէնէն գեղեցիկ սրահներէն մէկուն մէջ, տեղի կ'ունենայ Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսը: Ինչպէս Դ. էջին վրայ մանրամասնութիւններուն մէջ պիտի տեսնուի, յայտագիրը կազմուած է մասնաւոր խնամքով եւ օտար կամ հայ երաժիշտներու գեղեցիկ ցուցադրութիւն մըն է որ կատարուած է:

Աւելցուցէք տաղանդն ու շնորհքը երիտասարդ երգչուհիին, տպաւորել յայտարարելու համար թէ երաժշտական իրական խնջոյք մը պիտի վայելեն Մարսէյլցիները:

Սիրուած ու ժողովրդական երգչուհին գնահատելու համար, այս երեկոյ Մարսիլիոյ գեղարուեստասէր գաղութը դէպի Սալոն Մասիլիա:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»..«««

Արամն սթափւում է:

— Արաքս ... թող դժուար չգայ քեզ, բայց ես եկել եմ յայտնելու, թէ վճռել եմ շարունակել զինուորական ծառայութիւնս

Ների՛ր ինձ, Արաքս, ու այն համբոյրը համարիր եղբայրական՝ խոսքը համբոյրը շրթունքներից դրոշմած: Դու ազատ ես տնօրինել կեանքդ ինչպէս որ ուզես:

Այդ վերջին բառերը պատռում են նրա սիրտը, օ՜, նա այնպէ՜ս, այնպէս սիրում է Արաքսին:

Մի պահ լռութիւն:

— Այն համբո՞յրն, Արամ, ես գիտեմ նրա արժէքը, ու արժանի պիտի լինեմ նրան: Գնա՛, ուր կանչում է քեզ քո ներքին ձայնը: Գնա՛, ուր մղում է քեզ պարտականութեանդ զգացումը: Ես քո հարսն եմ, ու պիտի սպասեմ քեզ:

— Արա՜քս...

— Կ'ուզենայի աւելին լինել, լինել քո կինը եւ սպասել քեզ քո տանը:

— Արաքս, դու չգիտես ինչ ասել է զինուորութիւն. մանաւանդ թշնամիներով շրջապատուած մի երկրի զինուորութիւն: Գնալ կայ, ու կասկ մէջ մահ:

— Այն ժամանակ ես կը լինէի քո այրին, հպարտութեամբ կը կրէի քո անունը, եւ երջանիկ կը լինէի, եթէ քեզնից ունենայի մի զաւակ ու մեծացնէի քո օրինակով, իբրեւ մի նոր նեցուկ հայրենիքիս պաշտպանութեան.

— Արա՜քս...

— Արամ...

Ու մի երկրորդ համբոյր պսակեց նրանց սիրոյ ուխտը:

✕

Ապարդիւն անցան նաեւ հօրեղբայրների ու մօրեղբայրների խորհուրդներն ու աղաչանքները: Մի քանի օր յետոյ Արամը՝ իբրեւ կամաւոր զինուոր մեկնեց իր զօրաբանակը՝ Սարդարապատ: Մի քանի օր մօտիկ բարեկամներ եկան գացին Տովիկ ապլայի մօտ, նրան մխիթարելու, համոզելու համար, որ հաշտուի եղելութեան հետ, շատ չախրի, իր գործին նայէ, տունը պահպանէ:

Թող ողջ լինի Արամը, թող գինուոր լինի: Վերջապէս կամաւոր է նա երբ ուզէ, տուն կը դառնայ, ջահել է, երկար չի սպասի, մի օր էլ կը ձանձրանայ, կը գայ:

Ինչ պիտի անէր Տովիկ ապլան, ուզէր — չուզէր պիտի հաշտուէր, պիտի տոկար, պիտի սպասէր: Տունը կար իր առօրեայ հոգերով ու գործերով: Գարունն էր սկսւում:

Արաքսն այլ եւս աւելի յաճախ էր գալիս նրա մօտ, օգնում էր նրան, խօսում էին Արամի մասին, փոխադարձաբար մխիթարւում:

Բայց այդ բոլորը քիչ էր լցնելու համար Արամի թողած բացը: Տունը դատարկ էր կարծես, մանաւանդ երեկոները շատ դժուար էին անցնում Տովիկ ապլայի համար: Սենեակի պարապը, միջոցի խլլոցը չարչարում էր նրա ականջը, սիրտը: Մենակ էր, սխուր, սխո՜ւր: Մայրն ամիսն էր արգէն, կովի ծնելու օրերը, Յակոբ ախպէրը գոմէն ու այգիէն չէր հեռանում, գործ շատ ունէր: Պէտք էր կտրատել ծառերի աւելորդ ճիւղերը, գիջել հիւանդ ծառերը, պէտք էր շաղել, կարգի բերել այգու վազերը, պէտք էր չաղել, կարգի բերել այգու առուները, պէտք էր ... օ՜, այնքան շատ գործ կար անելու, անասուններ, այգին, այնքան գործ ունէր նա որ ժամանակ չունէր Տովիկ ապլայի առանձնութեան ընկերանալու: Ու Տովիկ ապլան մենակ էր, մենա՛կ իր վշտերի, իր կորած զաւակների, իր անհատոր ցաւերի հետ:

Մարտի մի խենթ գիշեր էր: Անձրեւախառն ձիւնատարափ կար, քամին ոռնում էր ու սարսեցնում մարդու մարմինը:

— Վը՜ոո, վը՜ոո, վը՜ոո...

Դռներն ու պատուհանները տեղահան պիտի լինեն կարծես, ծառերը կը ճկեն, արմատահան պիտի լինեն. քամու կայ օդում:

Յակոբ ախպէրն էլ տանը չէ. աղբանք է տարել գիւղ խոտի հետ փոխանակելու: Գոնէ երբ նա տանն է լինում, թէկուզ հեռու, գոմում կամ այգում, Տովիկ ապլան նորէն բոլորովին մենակ չի զգում իրեն: Իսկ այս գիշեր:

— Վը՜ոո, վը՜ոո, վը՜ոո...

Մենակ նստած է Տովիկ ապլան, քունը չի տանում, վառարանում շատ բոցավառ փայտ է աւելցնում, նրա ուրախ չրթչրթոցով տան լռութիւնը փարատելու համար:

Կրակն ընկեր է մարդու, մխիթարութիւն: Բոց, բոսոր, կարմիր, վարդագոյն, բոց... Բայց այդ էլ չկայ, քամին յետ է տալիս ծուխը, լցնում է սենեակը: Ու պաղ սենեակը, մութ առուները, ոռնացող քամին, պատուհանները ծեծող անպատասխանի տանջում, չարչարում են նրան:

— Աստուա՜ծ, սեւը գլխին երեք զաւակ մեծացնել ու այսօր մէկն էլ չունենալ մօտը: Գոնէ մի հարս ունենար տանը, մի թոռնիկ օրօրոցում, ծնկների վրայ, օրօր երգէր նրան, հէքեաթ պատմէր նրան, լոյսը կապէր նրա լոյսին, ինքը պատուհանդան, նրան սիրուն բարձրացնէր իր տան օճախին:

Ինչո՞ւ, Աստուած, ինչո՞ւ:

Ժամանակը կանգնել է կարծես, չի անցնում, մի ծանր քար կայ Տովիկ ապլայի կուրծքին:

— Թէ՛ք, թա՛ք, թէ՛ք թա՛ք, թէ՛ք թա՛ք...

Դառնում է ժամացոյցն անվերջ, բայց ժամանակը չի շարժւում, կեցած է նոյն տեղում, պարա՜պ, պարա՜պ մի տեղում:

Գոնէ կարողանար քնել, քնել ու երազ տեսնել, լինել երեքի հետ, երեքի հետ, որոնց համար անցաւ իր կեանքը բոլոր: Լինել երեքի հետ թէկուզ երազում: Ա՜հ...

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ:

Հասկայն է հաչում կատաղօրէն, շղթան է պոկում: Արդեօք մէկը գալո՞ւ է մօտերքս: Ո՞վ պիտի լինի այս ուշ գիշերին. Հովն է շարժել դարպասը, ու շանը մարդ է կարծել, միտս չանիւ, կը համոզուի, որ մարդ չկայ, կը հանգստանայ:

Բայց շունը չի հանգստանում. աւելի կատաղօրէն է հաչում. գետինն է ճանկռում, փնտռտում է: Մի բան կայ անշուշտ:

Տովիկ ապլան վեր է կենում, չափ առնում է ուսերին, դուրս է գալիս, պէտք է նայել մի անգամ գոմի կողմը, այնքան անօթիներ կան հիմա, մի հաւ թռցնելու համար ոչինչ առջեւ չեն կանգնի:

ԽԼԼԷՆ ԲՈՒՐՋԱՆԴ

(20)

(Շ. 1

Փարիզ եւ շրջակաները

ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot. Շավիլ։

ՔԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ս. Թօրոսեան.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 49, Բիւ Նասիոնալի Դրագրաբանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն առիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ընկ. Նիկողոս Գըկըզեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մարգար՝ Դէորգ Չաւուշի մասին։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» խումբի ընկերներ ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Չեկողը պատասխանատու է։

ՕՄՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի Նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան համար նուէր փափաքողներ կանխորդէն դիմել Վարչութեանս։ 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)
(կնիք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զ. Ռ. Մ. ընկերներէն Ղազարոս Մարկոսեան, որ ինքնաշարժի ծանր արկած մը ունեցած էր Թուլոնի մէջ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ Զ. Ռ. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան, Մարսէյլի մասնաճիւղին, Թուլոնի եւ այլ քաղաքներու ընկերներուն, որ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին պատահած դժբախտութեան առթիւ։

Ընկերոջ Կեդրոն գրկած նամակէն կը հասկցուի, որ թէև կտրուած չէ, ինչպէս գրուած էր նախապէս, ճարտար գործողութեան մը շնորհիւ՝ ժամանակ մը անգործածելի մնալէ վերջ գործածել իր նախկին ուժը վերագտած է։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme PARIS (13e

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ ՓԱՏԱՆԵԿԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ի Նպաստ տեղւոյն Գրադարանին:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

իրատարեկանհացկերոյթինարձանագրուած անդամներուն եւ համակիրներուն կը յայտնէ, որ հացկերոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանը, 61, rue Mr. le Prince. Անոնք որ չեն արձանագրուած նոյնպէս կրնան ներկայ ըլլալ եւ տեղւոյն վրայ արձանագրուիլ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 14, rue François Garcin
Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ճաշարանին մէջ,
ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ
կը խօսի՝ Գ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին Համազգայինի մասին
կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները իրենց ընտանիքներով

«ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ մասնաճիւղը կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salon COLISÉEի (Bld. Dagommier) սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. ԱՎ.ՅԱՃԵԱՆ եւ La Visteի «Ազատ» վարժարաններու աշակերտները
կը նուագէ ՉԷՕՐԷԿՃԵԱՆի խումբը: Մուտք՝ 3 ֆրանք
կը խնդրուի երաժշտ...

Ընտանեկան խնջոյք

Ֆր. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ցան ներքնասրահին մէջ. ... փոքրիկն Յուբէնիկ կը պարէ ռուսական պարեր. Մուտք ...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐ,

Մայիս 20ին ժամը 2.30ին, ԲՈՂՈՐԴ ... Sta... Մարսէյլահայեր, ... բոլոր ... (փարիզէն)
... 88 ...

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Գարաhիսարի «ԱՐԻՆՈՍ ԴԱՇՏԻ» Արծիւ Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

Այսօր շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques. Salon St Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8.30ին, բանախօսութիւն, երգ, ... թիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի գեկավարութեամբ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃԻՒՂԻ ... ՇԱՐԺԱՆ ...
Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՓԷՑ ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆի
կիրակի 10 Յունիս, ժամը ճիշդ ...
ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԳԵՂԵԿԱՌԱՅԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ. ...
Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք

ՀԱՆԴԷՍ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Պ. Փ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի Օր. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ եւ երգիչ Գ. Փ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեռնկերեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ
ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱԻՐԱԶԱԿՆԵՐ»
Հ. Մէլիքի ծիծաղաշարժ ողբերգութիւնը 3 արար

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ **8, Rue Danton, Paris (6).**
Métro: Odéon կամ **St. Michel.**

ՖՐԱՆԹԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմ... ուժերը:

Արուարձաններու յիշատակելի հասալակութեան դիւրութեան համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատեններ:

Տոմսերու գիները. 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ ստորագրութիւնները ... կին A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը: Իսկ ներկայացման Թատրոնին կիչէն, ժամը 1էն սկսեալ:

ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԴՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ՝ տեղւոյն ԴՊՐՈՑ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին
SALLE CALEMANNEի սրահին մէջ ...
Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. Վ. ՏԱՐԵԱՆԴԻ
Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական Յաւ բաժին կը ... կավարութեամբ Պ. ՄԱՔՍ ՑԱԿՈԲԵԱՆի ... խմբական պարեր. կովկասեան պարեր ...

Կը ներկայացուի ԴԻՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԼԻՏԿԸՐ ՌԻՕԼԸՍ Թարգմ. Մ

— Կարծեմ մէկը ինծի կը հեռաձայնէ, ըսաւ Պէյլինտա Մէրի, թաքուն մը ունենք:

Թ. Ք. թաքուն մը կանչեց. «Ֆինգպրի Փարք» ըսաւ կատակաբար ու համբոյր եղան:

—Փորձանքի մէջ եմ, ըսաւ աղջիկը, քեզմէ զատ ոչ ոք օգտակար չպիտի կրնար ըլլալ...

— Նիւթակա՞ն փորձանք...

— Ոչ, ոչ, նամակ մը ունիմ... պէտք է քեզի ցոյց տամ:

Պայուսակէն հանեց նամակը։ Թ. Ք. լուցկիի մը լոյսով կարդաց. անգրագէտ մէկու մը գիրն էր, հետեւեալ պարունակութեամբ.—

« Սիրելի օրիորդ,

Գիտեմ թէ դուն ով ես, ոստիկանութիւնը քեզ կը փնտռէ, չպիտի մատնեմ, սիրելի օրիորդ, նեղ վիճակ ունիմ. 20 ոսկին ինծի բաւական է. եթէ տաս այլեւս քեզի չեմ գիմեր. սիրելի օրիորդ, դրամը սենեակիդ պատուհանին մէջ դիր. գիտեմ որ առաջին յարկը կը պառկիս. ես կուգամ կ'առնեմ. իսկ եթէ ոչ... »: Բոյդ ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ:

— Ե՞րբ ստացար այս նամակը, հարցուց ոստիկանը:

— Այս առաւօտ. աղէբ թերթին գրկեցի հեռագրով, գիտէի թէ պիտի գայիր...

— Իրա՞ւ.

Այդ վստահութիւնը՝ աղջկան կողմէ սփոփիչ եւ ուրախացնող բան մը ունէր իր մէջ Թ. Ք.ի համար:

— Կրնամ քեզ ազատել այդ փորձանքէն, ըսաւ ոստիկանը. հասցէդ տուր ինծի ու երբ այդ յարգելի պարոնը գայ...

— Անկարելի է, պատասխանեց աղջիկը անմիջապէս. մի կարծեր որ ապերախտ եմ կամ յիմար, խնդրեմ...

— Այդ տեսակ բան մը մտքէս անցած անգամ չէ, վստահեցուց Թ. Ք.:

— Բայց ես իրաւ կ'ըսեմ, չեմ կրնար հասցէս տալ, որոշ պատճառ մը ունիմ մերժելու, իմ մասիս չէ որ կը խորհիմ. ուրիշի մը կեանքը խնդրոյ առարկայ է...

Աղջիկը յանկարծ զգաց որ պէտք եղածէն աւելի խօսած էր:

— Թերեւս այդ չէր խնդրածս միտքըս, բայց մէկը կայ զոր կը սիրեմ

Ո՞հ... մէկը զոր կը սիրե՞ս...

Այո.

Իրա՞ւ.

— Բայց ոչ քու մտքէդ անցածին պէս... ես երբեք չպիտի ամուսնանամ...

— Ո՞վ ըսաւ արդէն որ պիտի ամուսնանայիր...

— Դուն ըսիր...

— Ինչ որ է, ինչպէս կրնամ օգտակար ըլլալ քեզի հիմա, հարցուց Թ. Ք.:

— Ինծի խելք մը սորվեցուր. դրամը պատուհանին մէջ դնե՞մ...

— Ոչ, ըսաւ ոստիկանը տիրական հով մը առնելով. նախ եւ առաջ օժանդակած պիտի ըլլաս գեղծարարական արարքի մը եւ յետոյ դլխուդ փորձանք բացած պիտի ըլլաս ապագային. եթէ մարդը 20 ոսկին այդքան դիւրաւ առնէր, վաղը 40 ետ պիտի ուզէ... բայց ի՞նչ պատճառ կայ որ տուն չես վերադառնար. քու դէմդ ոչ ամբաստանութիւն կայ, ոչ ալ որ եւ է կասկած...

— Որովհետեւ բան մը ունիմ մտքիս մէջ եւ պէտք է զայն իրականացնեմ, պատասխանեց աղջիկը վճռական շեշտով մը:

— Բայց անշուշտ ինծի կրնաս վստահիլ հասցէդ, կրկնեց Թ. Ք.:

— Հիմա կ'ելլեմ կ'երթամ...

— Բայց ի՞նչ ձեւով պիտի օգնեմ քեզի..

Աստուծոյ սիրոյն լսէ

— Երդում մի ըներ. ինծի օգնած ըլլալու համար նախ բարի եղիր եւ յետոյ հասկցիր վիճակս.

— Ի՞նչ կ'ուզես որ արգիլենք թափեմ, ըսաւ Թ. Ք. հեղնանքով:

— Փորձէ քիչ մը աւելի ձեռնթիմէն ըլլալ..

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ ոստիկանը վշտացած:

— Կարծեմ քիթդ բերանդ կախեցիր ... զիս կը հեգնես...

— Երբեք, այդքան տարբեր չեմ, ո՞վ ըսաւ...

— Որովհետեւ ես չկրցայ գուշակել հանելի, պատասխանեց աղջիկը եւ կորզուելիք խնդաց թաքուին մթութեան մէջ:

X

Նոյն գիշերը ժամը 12ին Լոնտոնի արուարձաններէն մէկուն մէջ վերադարձող մարդ մը գողտաղողի պարտէզ մը մտաւ։ Պատերուն տակէն սողոսկելով մօտեցաւ պատուհանին. կը յուսար յաջողիլ, բայց մեծ հաւատք չունէր։

Երբ պահարանը մատերուն մէջ առաւ շնորհիւ իր փորձառութեան, հասկցաւ թէ անոր մէջ կար միայն նամակ մը։

Պարտէզէն դուրս ելաւ ու եկաւ իր բարեկամին քով որ լապտերի մը մօտիկը իրեն կը սպասէր։

— Եղա՞ւ, հարցուց իր ընկերը։

— Ցաւօք չեմ գիտեր, պատասխանեց մարդը պահարանը բանալով։

— Դրամ չունի բայց պիտի ճարէ եղեր, վաղը կէսօրէն յետոյ իրեն պիտի հանդիպիմ Բիճընթ փողոցին անկիւնը, ըսաւ նամակը կարդալէ վերջ

— Ժամը քանի՞ին...

— Վեցին. դրամը ստացողը ձեռքը պէտք է ունենայ «Ուէսթմինսթր Կազէթ» մը։

— Ուղղակի է, եղբայրացուց ընկերը

— Ուղղակի չի կրնար ըլլալ. ... կը փախչի։

— Ինչ որ է ճամբայ ելլենք ... գործեր չընելու համար ... ոսկին ալ վաղը պիտի առնենք

— Բախտի զարկ է, ըսաւ ... աշխատին ժամանակ ունինք... աւելի խոշոր բան մը կը նայինք զարնել դեռ. Հէրի... մէկ եւ կու հարիւր մը կը կորզենք... մը ունի...

Յաջորդ իրիկուան ժամը վեցին զոյգ մը վերադարձող մարդ մը. ... ուսերուն վրայ քաշած, անխիղճ ... կեցած էր Բիճընթ փողոցի ... Թին եկեղեցի. ձեռքը ունէր «Ուէսթմինսթր Կազէթ» մը։ ... տեղի չտալու համար կեցած էր ... պիտի կէտի մը վրայ ... լոյսը լայնօրէն կը տարածուէր ... թին վրայ, իսկ ստուերի մէջ կը ... անոր դիմագիծը

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) ... Seine 276 ...

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՅԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 20 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2501
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԼՌ՛ԻՐ, ԼՌԻՐ…"

»»»··«««

Երգանակ մըն է այս, որ անընդհատ կը հնչէ լրագրութեան ասպարէզին, բայց մանաւանդ հայկական մամուլի հատուածին մէջ:

— Լո՛ւր տուէք, շատ շատ, պզտիկ պզտիկ… Մանաւանդ քաղաքական լուրեր:

Այո՛, մանաւանդ քաղաքական լուրեր:

Արտաքնապէս, իւրաքանչիւր հայ ընթերցողի մէջ քաղաքագէտ մը նստած է: Երկրորդ անձ մը, որ մէկալի հոգւոյն բուն մարդը, կը տիրապետէ անոր գլխուն վրայ, եւ կը վճռէ.

— Կարդացի՞ք, «Թայմզ»ին խմբագրականը շատ բան կը հասկցնէ… Հապա Շանհայի ամերիկեան հիւպատոսին յայտարարութի՞ւնը. Այս Վենիզելոսին խօսքերն ալ շատ խորհրդաւոր են… «Ինկիլիզ»ը նորէն իր պատեանին մէջ քաշուած է. ուրեմն, բաներ մը կը զարնեն…

Կատակը մէկդի, ախտաւոր համաճարակ մը վարակած է «ընթերցող հասարակութիւնը», մանաւանդ 1895էն ի վեր:

Նախ ունէինք հայկական հարցը, որ սուր կը պահէր աչքերն ու ականջները: «Թան»ը գրեր է… «Թայմզ»ը կը հաստատէ… «Ինկիլիզ»ը… «Նէմչէն», «Բուրդ գլուխը», «Արջ»ը…

Յետոյ կար համիտեան բռնակալութիւնը, որ տող-տող մաքրել կու տար մամուլին սիւնակները, մանաւանդ ազգային (հայկական) եւ ներքին (պետական) կեանքի անցուդարձը եւ կը ստիպէր արտաքին լուր թարգմանել սիւնակներով, թխել ու թխել մէկ էջէն միւսը:

Եւ մամուլը դարձած էր ջղաձիգ մրցահանդէս մը խանդավառ լուրեր քշելու:

Այդ օրերուն, մարդիկ շատ աղօտ գաղափար ունէին ինչպէս «աշխարքի բանս»երուն, նոյնպէս Ռիւթէրի, Հավասի, «Թան»ի, «Թայմզ»ի կամ «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ի էութեան եւ կոչման մասին:

Միւս կողմէ, ունէինք խմբագիրներ եւ թարգմանիչներ, որոնք հոգեպէս կ'ապրէին լրագրութեան այդ տօթակայ ոլորտով:

Հանգուցեալ Բիւզանդ Քէչեանը դպրոց մը հաստատած է այդ ուղղութեամբ: Մինչեւ այսօր ալ, անոր հետքերուն վրայ կը քալէ պոլսահայ լրագրութիւնը,— հետ ի հետ եւ առանց խտրութեան, հաւատարմօրէն կը թարգմանէ ինչ որ կը հրամցնեն Եւրոպայի հեռագրական գործակալութիւններն ու ծանօթ լրագիրները:

Բնական կոչում, որքան պաշտօն է դարձած այս գործը, բուն միջավայրը եւ ժողովուրդին պահանջները մոռցնելու աստիճան:

Մարդիկ չեն հետաքրքրուիր ոչ լուրին վաւերականութեամբ, ոչ ալ արժէքով: Կը բաւէ որ «հասցնեն», ուրիշէն առաջ հաղորդեն «զգայացունց» հէքեաթներ:

Այս միեւնոյն գիծն է որ հաւատարմօրէն թարգմանել կու տայ նաեւ հասարակ ոճիր-արկածներ, «Մաթէն»ի, «Ժուռնալ»ի կամ «Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ փռուած զարմանազան պատմութիւններ, երկու ժամէն մոռցուելիք դէպքեր:

Նոյն համաճարակը նաեւ արտասահմանի մէջ, Եւրոպան տեսնելէ, չնչելէ, շօշափելէ 10–12 տարի յետոյ:

— Լո՛ւր, լո՛ւր, կարելի եղածին չափ շատ լուր. մանաւանդ քաղաքական…

Արեւելքն է որ, իր վառ երեւակայութեամբ, չեղած տեղը լուր կ'երազէ, կամ լուրերը կը պահանջէ իր ճաշակին համաձայն,— շնդալից, դղրդալից, «զգայացո՛ւնց»:

Արդարեւ, միայն մեր ժողովուրդը չէ որ վարակուած է այս ախտով.

Նոյն պատկերը, արեւելեան բոլոր երկիրներուն մէջ: Պալքանեան թերթերը — յունական, պուլկարական, սերպիական եւ ռումանական — ամբողջ բազմութիւններ վարակած են «սանսասիոնէլ» տեղեկութեանց ճաշակով: (Հարիւրին 75ը սուտ կամ այլանդակուած ըլլալու պայմանով):

Մատնանշելով այս իրողութիւնները, բնաւ չենք ուզեր թէ հակառակ ենք առողջ եւ գիտակից հետաքրքրութեան մը:

Ընդհակառակն. ի՞նչպէս կարելի է կտրուիլ առօրեայ կեանքէն: Մանաւանդ մեր ներկայ վիճակին մէջ, աններելի է «պէխապէր» մնալ, տունը մնացած աղջկան կամ ջաղացքին եկած չինականին պէս:

Պէտք է հետեւիլ օրը օրին: Պէտք է իմանալ կարեւոր դէպքերը եւ մանաւանդ ըմբռնել անոնց ոգին:

Եւ ամենօրեայ մամուլը պարտաւոր է լրջօրէն գոհացնել այս տարրական պահանջը:

Բայց,— մաղելով, ընտրելով, կարելի եղածին չափ զանազանելով սուտն ու իրաւը, ծուռն ու շիտակը, արժանահաւատն ու ցնորականը:

Ուրիշ խօսքով, լուրեր հաղորդած ատեն ալ, մամուլը պիտի պահէ իր հաւասարակշռութիւնը, պատասխանատուութեան զգացումն ու ճաշակը, որպէսզի գիտակցօրէն կամ անուղղակի կեր հայթայթած չըլլայ ամբոխային ախորժակներու:

Փա՜ռք Մուհամմէտին եւ Լէնինին, այսօր կը գտնուինք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ վախ չունինք լուր «փախցնելու»:

Բազմաթիւ լեզուներ կը կարդանք ու կը լսենք ամէն օր, եւ միջոց չի պակսիր բոլոր կարեւոր եւ պիտանի լուրերը քաղելու:

Միայն թէ, մի՛ պահանջէք որ լուրեր ստեղծենք սիրտ պաղեցնելու, կամ նախապատերազմեան, սրճարանային, առտնին «քաղաքագիտութիւնը» զարգացնելու համար:

Այդ մէկն ալ պէտք է պատմութեան յանձնենք, քանի որ քէֆ մըն ալ անոր շնորհիւ մինչեւ հոս հասանք… Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՒԵԼՑՆԷ ԻՐ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— oo —

49,000,000 ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԾԱԽՔ ՄԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն մայիս 16 թուականով.—

Կառավարութիւնը որոշեց 49 միլիոն թրքական ոսկիի (7,500,000 անգլ. ոսկի) արտակարգ ծախք մը յատկացնել սպառազինութեանց: Այս գումարը պիտի ծախսուի եօթը տարուան ընթացքին եւ պիտի ճարուի աւելցնելով գլխաւորաբար ծխախոտի, ալիւրի, զբօսարաններու եւ ալքոլի տուրքերը:

Պարսից Շահը Թուրքիա կ'երթայ

Թէհրանէն կը հեռագրեն.— Խորհրդարանի մայիս 14ի նիստին մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ՝ պատասխանելով Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ եղած հրաւէրին, Շահը Թէհրանէն ճամբայ պիտի ելլէ յունիս 9ին, Էնկիւրի երթալու համար: Ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 18 օր:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑ ՏՈՒՄԷՐԿԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

»»»··«««

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՊՆԴՈՒՄՈՎ

Երեսփ. Ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Տումէրկի դահլիճը երկու անգամ վստահութեան քուէ ստացաւ, պահանջելով յետաձգել ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցապնդումները:

Ընկերվարականները հարցապնդում մը պատրաստած էին հրամանագիր-օրէնքներու մասին. Խօսնակն էր՝ Գ. Ֆրոսար, որ գիտել տուաւ թէ՝ կառավարութիւնը յետաձգում պահանջելով, պարզապէս կը մերժէ որ եւ է վիճաբանութիւն, հետեւաբար կ'արհամարհէ խորհրդարանը: «Հարցը այս է այժմ. — ժողովը կը հրաժարի՞ հակակշիռ եւ քննութեան իրաւունքէն, որովհետեւ, երկու ամիսէ ի վեր, կառավարութիւնը կը գործէ եւ անոր նախագահը կը խօսի այս ժողովէն դուրս: Երեսփ. ժողովը պիտի յարատեւէ՞ համակերպիլ այս բանի լռութեան, երբ գիտենք թէ ինչ բողոքներ յարուցին, երկրին մէկ ծայրէն միւսը, հրամանագիր-օրէնքները. բողոքներ որոնք այնքան արդար էին որ կառավարութիւնը ինքն ալ ստիպուեցաւ սրբագրել կարգ մը կտրումներ»:

Առնախօսը յետոյ քննադատեց կառավարութեան կատարած գործերը, յատկանշական կոչելով զանոնք: Ուրիշներ ալ կարգով խօսք առին. բայց վարչապետը յայտարարեց թէ չի կրնար որ եւ է հարցապնդում ընդունիլ, բացի արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերէն. իսկ այդ մասին պատրաստ է լսելու մայիս 25ին: Ասոր վրայ, 205ի դէմ 360 ձայնով մերժուեցաւ ընկերվարականներուն առաջարկը: Երկրորդ փորձ մը կատարեցին համայնավարները, եւ վարչապետը միեւնոյն յայտարարութիւնն ըրաւ, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Այս անգամ աւելի շատ էին կառավարութեան շահած քուէները,— 195ի դէմ 380:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին վարչապետ Գ. Շօթան գիտել տուաւ թէ լաւ չէ աւելի երկար ատեն յետաձգել վիճաբանութիւնները՝ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին: Երկրորդ ուշագրաւ պարագայ մը,— արմատական ընկերվարականները երկուքի բաժնուեցան քուէարկութեանց ատեն: Առաջին քուէարկութեան ատեն 20, երկրորդին 22 արմատական երեսփոխաններ կառավարութեան դէմ քուէարկեցին. իսկ քսան հոգի ձեռնպահ մնացին, մէջն ըլլալով նախորդ վարչապետ Գ. Տալատիէ:

Ի ԽՆԴԻՐ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ

ՌՈՒՍԿՈՒԱ ՊԻՏԻ ԿԱՊՈՒԻ՞ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մայիս 29ի ժողովին առթիւ, նոր փորձեր կը կատարուին, փրկելու համար զինաթափութեան գործը:

Ուրբաթ օր Ժընեւ հասաւ Գ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը: Այս առթիւ, զարմանազան զրոյցներ շրջեցան: Իբրեւ թէ Գ. Լիթվինով նոր ծրագիր մը կազմած է, զինաթափութեան խորհրդաժողովը փրկելու համար թէ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւայլն. Գ. Լիթվինով ինքն ալ չհաստատեց այս լուրերը: Իր ամէնէն կարեւոր գործը եղաւ տեսակցութիւն մը Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, եւ յետոյ գնաց Սավուա, իր արձակուրդը անցընելու:

Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ՝ երկու նախարարներուն խօսակցութիւնը կապ ունէր ոչ միայն Ֆրանքօ-ռուս յարաբերութեանց, այլեւ զինաթափութեան եւ ուրիշ քաղաքական հարցերու հետ. Լիթվինով այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ Խ. Միութիւնը կրնայ ի հարկին մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Զրոյցի մը համաձայն, Լիթվինով պիտի տեսակցի Թրոցքիի հետ, որ Զուիցերիա կը կը գտնուի այս միջոցին

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը յուսալից յայտարարութիւններ ըրաւ զինաթափութեան մասին: Նախ տեղեկութիւններ տուաւ Ճափոնի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին: Յետոյ խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան վերանորոգման մասին, ըսաւ թէ աւելորդ է զբաղիլ այդ հարցով, այնչափ Գերմանիա, Ռուսիա եւ Մ. Նահանգները դուրս կը մնան: Յետոյ դառնալով զինաթափութեան հարցին, ըսաւ թէ Անգլիա ճամբան ցոյց տուած է միւսներուն. հետեւաբար նոր բանիք մը չունի: Շեշտեց թէ զինաթափութեան ձախողումը ճշմարիտ աղէտ մը պիտի ըլլայ եւ թէ անգլիական կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, զայն կանխելու համար: Աշխատաւորական երեսփոխան մը առաջարկած էր տնտեսական պատիժներ ձեռք առնել այն պետութեանց դէմ որոնք պատերազմ կը հրատարակեն: Նախարարը պատասխանեց.— Կառավարութիւնը չէ անտեսած այդ միջոցները. բայց մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ այս ծրագիրը: Տնտեսական պատիժն ալ վերջի վերջոյ կրնայ պատերազմի յանգիլ: Յետոյ, այդ միջոցը չի կրնար ազդու դառնալ առանց Մ. Նահանգներու գործակցութեան.

Հարցապնդումներու ընթացքին, պահպանողական երեսփոխան մը գիտել տուաւ.

— Որ եւ է արգելք չկայ որ երկու-երեք տարիէն Գերմանիա յայտարարէ Եւրոպայի— «Եթէ չստանամ այս կամ այն բանը, պատրաստ եմ նոր պատերազմի մը»: Այս վտանգը կարելի է խափանել միայն Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ միւս ազգերու միացեալ ճակատով:

Խօսք առաւ նաեւ Գ. Պօլտուին, փոխ-վարչապետը, անգամ մը եւս կրկնելով թէ Անգլիա պիտի զօրացնէ իր օդանաւային ուժերը, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը եզրակացութեան մը չյանգի սպառազինութեանց կրճատման մասին: «Մենք արդէն միջոցներ ձեռք առած ենք եւ եթէ մեր փափաքը իրականանայ, պատրաստ ենք օր առաջ գործադրելու մեր ծրագիրը, յանուն ազգային ապահովութեան»:

*** Նախագահ Ռուզվէլթ պատգամագիր մը ուղղելով խորհրդարանին, անհրաժեշտ կը գտնէ որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը միջոցներ ձեռք առնէ, 1925ի պայմանագրին տրամադրութիւններէն աւելի խիստ հսկողութեան մը ենթարկելու համար զէնքի շինութիւնը եւ առեւտուրը: Այս առթիւ կ'ըսէ.— Շատ մը երկիրներու ժողովուրդները տուրքի կ'ենթարկուին, աղքատանալու եւ անօթի մնալու աստիճան, որպէսզի իրենց կառավարութիւնները կարենան խելայեղ զինարշաւի մը դիմել, ինչ որ եթէ թոյլատրուի, նոր պատերազմի մը պիտի յանգի:

Առիւծ մը Փարիզի փողոցներուն մէջ

Ուրբաթ առտու կանուխ, էգ առիւծ մը, 18 ամսու, վանդակէն փախչելով փողոց ելաւ,— անշուշտ «քավալէ» մը փնտռելու համար: Իր բախտէն դիմացն ելաւ երիտասարդ զինուոր մը: Օրիորդ առիւծը խոյանալով զինուորին վրայ, գետին փռեց զայն իր թաթերով եւ վէրք մը բացաւ գլխուն վրայ: Զինուորին օգնութեան կանչերը արթնցուցին առիւծին տիրուհին, որ անկողնէն ցատկեց, փողոց ելաւ գիշերանոցով եւ բռնեց իր չորքոտանի սանիկը: Երբ գոցելու փորձ կը կատարէր, ինքն ալ վիրաւորուեցաւ քիթէն: Բարեբախտաբար շղթայ մը հասցուցին եւ առիւծին վիզէն անցընելով, կաշկանդեցին:

"ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ԴԻԱԿՆ ԻՍԿ ԶԷՆՔ ՈՒԶԵՐ"

Աթէնքի «Հելլիքոս Աղոն» շաբաթաթերթը, որ Յունաստանի մամուլին մէջ ամէնէն կատաղի հակավէնիզելոսեան թերթն է, կը պահանջէ սպաննել Կրէտացին: Մայիս 13ի թիւով հրատարակած է հինգ սիւնակի վրայ պատկեր մը, որ Գ. Վէնիզէլոսը կը ներկայացնէ սիւնի մը կապուած, իսկ անոր դէմը իբրեւ գնդակահարիչ ջոկատ կեցած են զինուոր մը, քաղաքացի մը, էվզոն մը, գիւղացի մը եւ… քահանայ մը, որոնց գլխուն պսակ կը դնէ Յունաստանը… պատկերը խորագրուած է հետեւեալ նախադասութիւնով.— «Մեր ցեղին երազը — Աստուած տայ որ իրականանայ»…

Այս դեռ ոչինչ: Պատկերը շրջապատուած է ամբողջ էջ մը բռնած յօդուածով մը, որ կը կրէ — «կազմեցէք գնդակահարիչ ջոկատը»… խորագիրը: Այս յօդուածին մէջ կ'ըսուի ի միջի այլոց.

— «Ենթադրեցէք որ Վէնիզէլոս դատարանի մը կողմէ դատուելով մահուան կը դատապարտուի: Անկէ յետոյ, կոչում մը կը խնդրուի, որպէսզի գնդակահարիչ ջոկատին մասնակցիլ ուզողները ներկայանան: Չենք կարծեր որ մարդկօրէն կարելի է նկարագրել այն ինչ որ պիտի պատահի: Համախմբումը գաղթի մը կերպարանքը պիտի առնէ: Քաղաքներ պիտի պարպուին, գիւղեր պիտի ամայանան, տունը մնացող ծերերն ու պառաւներն անգամ պիտի գան,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ» ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ

Սրբուած տօնին առթիւ տպարանը փակ ըլլալով, «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԽՕՍ ԳԱՄԸՇԼԸՆ
ԵՒ
ՀԱՅԱԽՕՍ ՓԱՐԻԶԸ

Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, թրքական սահմանին վրայ կը գտնուի գիւղաքաղաք մը, Գամըշլը, որուն անունը «ազգայնացաւ», երբ Թուրքերը սկսան քշել Անատոլուի բնիկները.

Մեծ մասով քրտախօս են այստեղ ապաստանած գաղթականները, բայց լաւ Հայեր: Զարքաչ եւ բարի գիւղացիներ:

Ապրիլ 29ին, այս բարի ժողովուրդը հանդիսաւորապէս կը տօնէ ապրիլեան սգահանդէսը:

— «Գամըշլըի եկեղեցին դեռ չէր տեսած այսքան մեծ բազմութիւն, կը գրէ «Ազդակ»ի թղթակիցը: Առանց բացառութեան բոլոր ժողովուրդը ներկայ էր: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով. ապա խօսք առաւ Աշոտ քահանան, նիւթ ունենալով «Ինչո՞ւ Հայը ջարդուեցաւ»: Բանախօսը յուզումէն կը դողդղար. նոյնիսկ արտասուքը ծածկելու համար վայրկեան մը ընդհատեց իր խօսքը: Ժողովուրդը մեծամասնաբար յուզուած եւ լալագին կ'ունկնդրէր»:

Թղթակիցը յետոյ կը յիշէ եղած արտասանութիւնները ու երգերը եւ դպրոցի տնօրէնին ճառը եւ կը վերջացնէ.

— «Փակման խօսքը դարձեալ Աշոտ քահանան ըրաւ եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ ի սէր նահատակաց միշտ ըլլայ համերաշխ եւ սիրով: Քրտախօս հայութեան փափաքին վրայ, քանի մը խօսք ալ քրտերէնով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը»:

Այս պատմութիւնը մեքենաբար աչքիս առջեւ կը բերէ մեծ քաղաքները,— Փարիզէն մինչեւ Աթէնք եւ աւելի հեռուները:

Յիշողութեան նիգ մը փորձեցէք, եւ վստահ եմ որ ձեր սիրտն ալ պիտի խոցոտուի, բաղդատելով երկու պատկերները:

Օրինակ, Փարիզը պատշաճօրէն տօնեց ապրիլեան սգահանդէսը, շնորհիւ Զ. Ո. Միութեան:

Բայց՝ «հասարակ ժողովուրդ»ն էր այս: Տիտղոսէ, դիրքէ, հանգամանքէ զրկուած բազմութիւն:

Միւսը, գլխագիր «ազգ»ը, գոհացաւ վրայ-ձգոց, միջանկեալ հոգեհանգիստով մը, որ խառնուած էր երկու անհատական հոգեհանգիստներու, հազիւ 150 հաւատացեալներով:

Ուրիշ տեղեր ալ, մարդիկ բաւական տեսնեցին հոգեհանգիստն ու հոգեւոր հովիւներու քարոզը, պարզապէս օրէնքը տեղը բերելու համար:

Ու գրեթէ ամէն տեղ, ապրիլեան տարեդարձը կամ տօնուեցաւ անջատ-անջատ (Ամերիկա), կամ պանդուխտի մը յուղարկաւորութեան պէս, եւ կամ տրուեցաւ մոռացութեան:

Հիմա ձեր մտքին մէջ կազմեցէք պատկեր մը, աջ կողմը դնելով Գամըշլըի քրտախօս ժողովուրդը, իսկ ձախ կողմը՝ բոլոր մեծ քաղաքներու հայախօս ազգը:

Եւ եթէ գիծեր քաշելու վարժութիւն ունիք, այդ պատկերը վերածեցէք իրական նկարի մը, ամփոփեցէք շրջանակի մը մէջ եւ կախեցէք պատէն, մինչեւ 1935 Ապրիլ Տասնըմէկ:

Կախեցէք իբրեւ յուշարար, քանի որ տօնացոյց ալ չունիք այժմ. այնինչ տօնացոյցէն ալ ջնջուած է հայազգի սուրբերու տարեդարձը:

Ու գրեցէք այդ պատկերին տակ.

— Յամի շնորհաց 1934 թուականին հեռաւոր գաղթակայանի մը քրտախօս ժողովուրդը առանց բացառութեան տօնեց մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը, լալագին կ'ունկնդրէր արարողութեանց. իսկ մեծ քաղաքներու հայախօս ազգը ուսերը կը թօթվէր կամ կը վիճէր, տօնելու-չտօնելու մասին… ՎԱՀԷ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Հայ բեմը բացարձակ ամուլ է այս շրջանիս, ամուլ է բառին թատերական իմաստով։ Երբեմն նոր թատերգութիւններ կ'երեւան, սակայն յուսահատութիւն պատճառող միջակութիւններ են անոնք։

Հայ վէպը վերազարթնումի սմայլելի ցոյցեր տուաւ, գաղթահայ գրականութիւնը պարծենալու շատ մը առիթներ ստեղծեց, իսկ բեմը կը մնայ տակաւին մղձաւանջով հեռու, տարտամ ու անորոշ մթութեան մէջ։ Պատճառները բազմատեսակ են, եւ եթէ այս ուղղութեամբ վերլուծումներ կատարենք, հարկ պիտի ըլլայ երկար յօդուածաշարքեր տալ։

Կը փորձուիմ սակայն տպաւորութիւն մը պատկերացնել հոս, որովհետեւ վերջերս քանի մը նոր թատերգութիւններ կարդացի, եւ քանի մը հատ ալ բեմ հանուեցան։ Բայց, ի՞նչ միայն պահեմ, մէկ բան ամէնէն շատ վրաս ազդեց։ Անոնց մէջ եթէ կը պակսին արուեստագէտը եւ աչքի կը զարնէ «թէքնիք»ի չափազանց աղքատութիւնը (մանաւանդ օտարներու հետ բաղդատելով), առաւելապէս հոն կը պակսի բանաստեղծը։

Թատերական գործ մը կենդանացնելու համար անհրաժեշտ է բանաստեղծի խառնուածք. Նոյնիսկ կառուցուածքը, նոյնիսկ խօսակցութիւնը, պատկերները եւ շարժումները պէտք է ենթարկուին բանաստեղծի թռիչքներուն, եւ անոր զգացական յորդառատ երանգներուն։ Այսինքն մարմին եւ հոգի տալ ստեղծուած տիպարներուն, զանոնք մարդկօրէն վերապրեցնելու համար բեմին վրայ։

Թատերգութեան մը նիւթը այնքան կարեւոր չէ, որքան անոր մօտենալու ձեւը։ Արուեստը տիրական կը դառնայ եւ յաճախ կը մերկացնէ տիպարները զանոնք աւելի բնական ընծայելու համար, եթէ հեղինակը ունի բանաստեղծի ջիղ եւ իր ներաշխարհը վերապրեցնելու բնատուր տաղանդ։

Օր մը, Փարիզի մէջ, ներկայ եղայ լուրջ վիճաբանութեան մը՝ թատրոնի մասին։

Հարցը այսպէս դրուած էր.— Ի՞նչ առաւելութիւններ ունին այն թատերգութիւնները որ երկար կ'ապրին։ Ֆրանսացի յայտնի թատերագիր մը այսպէս պատասխանեց. [illegible] կարեւոր են որ գործ մը մնայուն ըլլայ, նախ՝ նիւթը եւ իր պարունակած ճշմարտութիւնները, երկրորդ՝ խօսակցութիւնը որ ըլլայ բնական, ճշգրիտ եւ սրամիտ, եւ երրորդ՝ բարոյական ներշնչումը կամ գաղափարական տեսութիւնը։

Անշուշտ երկար — բարակ վերլուծումներ հոխացուցին այս երեք պարագաներուն կարեւորութիւնը։ Հակառակը, նմանապէս ֆրանսացի ծանօթ քննադատ մը, գոչեց.— Նոյն իսկ այդ երեք պայմանները կրնան պատճառ ըլլալ որ թատերախաղ մը երկար չապրի։ Որովհետեւ նիւթը՝ իր բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ ճշմարտութիւններով յարաբերական է։ Շատ հետաքրքրական եւ արժէքական նիւթ մը կրնայ անիմաստ եւ անհեթեթ դառնալ տարիներու ընթացքին, եթէ հեղինակը իր արուեստագէտի կնիքը եւ անձնական տաղանդը չէ դրած անոր մէջ։

Երկրորդ՝ տրամախօսութիւնը։ Եթէ գրողը իր հերոսներուն ապրումները կուտայ լուսանկարիչի ճշգրտութեամբ, անոնց խօսակցութիւնը կը մնայ փոխուիլ նմանապէս տարիներու ընթացքին, քանի որ ընկերային ամէն խաւէ տիպարներ կ'առնուին եւ այդ տիպարները նոյն իսկ երբեմն կ'անհետանան յեղափոխութիւններու եւ քաղաքական յեղաշրջութեանց ժամանակ, եւ խօսակցութեանց թօնը փոփոխումներու կ'ենթարկուի շատ յաճախ։ Խօսակցութիւն մը մնայուն կ'ըլլայ եթէ իր ճշգութեան մէջ մթնոլորտ կը ստեղծէ, տիպարներուն ներքին մարդը կը պատկերացնէ եւ իսկական դրամաթիք նիւթը կը զարգացնէ, ներկաները գործող անձերուն կապելով։ Տրամախօսութիւնը երեւակայութեան լաւագոյն ազդակն է, եւ թատերական արուեստին ջիղը, եթէ նիւթը՝ անոր կմախքը նկատենք եւ բարոյական կամ գաղափարի ըմբռնումները անոր միսը, իսկ բուն հոգին՝ իր արուեստագէտը։

Գալով երրորդին՝ բարոյական կամ գաղափարային, եւ կամ ընկերափիլիսոփայական շերտաւորումը, թատերական գործի մը մէջ, յարաժուփ եւ յարաշարժ՝ տարիներու ընթացքին նաւամատոյցէ նաւամատոյց ճամբորդող նաւերու կը նմանին.. յառաջ ճամբորդ կը փոխեն…։

Թատերական կառուցուածքը կը պահանջէ, ուրեմն շատ մը բաներէ առաջ բանաստեղծի ոգի, որ տարիներու հպումէն աւելի կը փայլի, աւելի կ'ազնուանայ։ Իպսէնի գործերուն մէջ հիւսիսի մշուշը մեզի միշտ սարսուռ կը պատճառէ ամէն բանէ առաջ։ Չէխովի տխրութիւնը հոգեխօս հըմայք մը ունի։ Ստրինտպէրկի խենթ արհաւիրքը զառնութեան բանաստեղծութիւնը կը կաթեցնէ մեր երակներէն ներս։ [illegible] յորդառատ սիրոյ քնքուշ պատրանքները մեր սիրտը կը համակեն. Պէքի աղաւաղներու ողբը կը յուզէ մեզ։ Փորթօ Ռիշի, Պաթայի կանացի քմածին հեշտանքները կը թարմացնեն մեզ։ Եւ այս ամէնուն մէջ կը զգանք եւ կ'ապրինք բանաստեղծի սաւառնումը եւ թրթռուն նուագները որ կեանք եւ կենդանութիւն կուտան թատերական գործերու եւ կը դարձնեն զանոնք տարբեր [illegible], համաձայն ունկնդիրին կամ կարդացողին խառնուածքին։ Թատերգութեան մը նիւթը երկրորդական չէ անշուշտ։ Սակայն այս կէտը մեզ այնքան կը հետաքրքրէ որքան պիտի հետաքրքրէր որ եւ է գեղեցիկ շէնք մը որուն վայրը լաւ ընտրուած չէ։ Ոչ ծովուն ալիքները կուգան օրօրել հոն բնակող էակները, ոչ կլիման հրաշալի է, ոչ ծառ ու ծաղիկ, լոյս ու անտառ եւ ոչ ալ ընկերային կեանք եւ ապրումներ, եւ այդ վատառողջ կլիմային տակ, մեր սիրած էակները կը խամրին ու կը դառնան կմախքներ…։

Եւ յետոյ, թատրոնի մը նիւթը բանաստեղծին քմայքովը կը սրբանայ, կը բիւրեղանայ ու կը դառնայ կենդանութիւն, բնականութիւն։ Կը վերածուի զուրցի ուր ամբոխը դաս կ'առնէ, կը հետեւի անոր։ Կը դառնայ տաճար ուր՝ ընտրեալներ կը հաղորդուին, կը նոյնանան։ Կը դառնայ սրբութիւն եւ մանաւանդ կը դառնայ արուեստ։ Շէյքսփիրի թատրոնը բանաստեղծութիւններով ածուած է։ Երազի եւ իրականութեան հաղորդակցութիւնը անոր տաճարին խորանին առջեւ սրբագործուած է

Եթէ գրողը յաջողած է որ եւ է կերպով արուեստ դնել, բանաստեղծի երանգ թրթռացնել եւ իր տիպարներուն բնական ոգի ներշնչել, ամէնէն անհեթեթ նիւթն ալ կրնայ տանելի ըլլալ, մինչեւ որ ժամանակը գայ իր արդար վճիռը տալ։ Ուրեմն բանաստեղծը, խառնուած փորձ արուեստագէտի մը, կրնայ յաջողիլ արժէքաւոր գործեր բեմ հանել, որովհետեւ բանաստեղծները քիչ անգամ կը սխալին իրենց բնազդներուն մէջ. Անոնք յաճախ կը մարգարէանան, որով իրենց ընտրած նիւթը քիչ անգամ անբնական կ'ըլլայ, հակամարդկային կ'ըլլայ, անտանելի կ'ըլլայ…. Փիլիսոփայութիւնը, քաղաքականութիւնը, ընկերային բարոյագիտութիւնը կամ գիտական որ եւ է նիւթ առանց բանաստեղծութեան կը քամուին կը մնան բեմին վրայ։ Թատերագիրը կեանքին ձգած է որ իր ճակատագրական օրապահ դերը կատարէ թէ բեմին վրայ եւ թէ ունկնդիրին հոգիէն ներս։

Դրական թատրոնը կը ստեղծուի բեմին վրայ, ուժեղ հոգիներու շնորհիւ որ պաշտելի երազանքներ ունին՝ արտաքին կեանքին հետ պայքարի ընթացքին.

Թատերական գործի մէջ, հերոսներուն ներքին ապրումները որքան խոր ըլլան եւ այդ՝ բանաստեղծը կրնայ հաղորդակից յուզականութեամբ կենդանացնել, այնքան բնական կը դառնան անոնց տիպարները։

Թատերական «թէքնիք»ը լաւագոյն միջոցն է, իսկ բանաստեղծին զգացական աշխարհը՝ կերտող - արուեստի ոգին, միակ նպատակը մնայուն գործեր ստեղծելու համար։

Մեր շատ մը նոր թատերագիրները զուրկ են այդ բնածին շնորհքէն, անոնց գրած թատերական գործերը կը նմանին գեղեցիկ պուպրիկներու որ չեն շարժիր։ Անոնց նիւթը հին ըլլայ թէ նորագոյն, հայկական ըլլայ թէ միջազգային, զրկուած է բանաստեղծէն

Առանց բանաստեղծին, արուեստը կը զգայի մեզ ներշնչել, իսկ թատերգութիւնը իր հմայիչ նիւթով կը դառնայ «մասալ»…։

Թատերագիր մը որ կ'ուզէ կենդանի եւ հմայիչ դարձնել իր գործը, պէտք է իր կամքէն անկախ, արուեստին սիրոյն, տարուի խելայեղօրէն իր ստեղծած տիպարներով, կէս ճամբուն վրայ կանգ առնէ, մէկ կողմ դնէ ինքզինքին պարտադրած գաղափարները եւ գիծը, բնազդի մը կռթնած, իր հերոսներուն մարդկային յոյզերը եւ մեղ նկարէ անոնց դիմագիծը ողջաւորիչ պատկերաւորումով եւ խոր բանթափանց վերլուծումով եւ մեզի յանձնէ զանոնք ինչպէս որ ինք կը տեսնէ։ Թատերգութիւնը որ չի բաբախեր զգայական թրթռացումներով կամ կիրքերու սանձարձակ ալեկոծումով, այդ թատերգութիւնը չապրիր, մեզ ապրեցնելու համար։ Նոյնիսկ եթէ հոն չըլլան սէր եւ գարուն, կին եւ երիտասարդութիւն, այլ կեանքի ու մահուան խորխորատներ, անպայման բանաստեղծի հոգին է որ կը սաւառնի բոլորին ալ վրայ, զանոնք հոգեխօս եւ սրտաբեկ դարձնելու համար։

Բանաստեղծի մը հայլեին մէջ քանի մը պարզ գաղափարներ կրնան հա—

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԽՄԲ.— Ապրիլ 9ին լրացաւ դժբախտ երիտասարդի մը, բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեանի մահուան տասնամեակը։

Այս առթիւ. յիշատակի տօն մը սարքուած էր Մայիս 6ին, Պէյրութի մէջ, նախաձեռնութեամբ խումբ մը երիտասարդ գրագէտներու եւ մեծամասնաբար երիտասարդ ունկնդիրներով։ Կը նախագահէր բանաստեղծ մը՝ Վայրամ Գէորգեան։ Զարիֆեան — բանաստեղծի մասին ուսումնասիրութիւն մը կարդաց ուրիշ բանաստեղծ մը, Վահէ Վահեան, իսկ երրորդ բանաստեղծ մը, Ա. Անէմեան, ներկայացուց կենսագրական գիծերը։ Մնացեալը՝ երգ. նուագ, արտասանութիւն եւ արտասանութիւն։ (Այս բոլորը թղթակցութիւն մը չէի՞ն արժեր…)։

«Արեւ - Անձրեւ» ի հեղինակին ուսումնասիրութիւնն է որ կուտանք ստորեւ։

Այս առթիւ քանի մը կենսագրական գիծեր,— այն յոյսով թէ փարիզի երիտասարդները ալ չեն մոռնար իրենց պարտքը, թէեւ ուշ մնացած ըլլան…

Մատթէոս Զարիֆեան ծնած է 1894ին, Պոլիս։ Բացառիկ ընդունակութիւններ կը ցուցնէր գիտութեանց։ 1912 - 13ին շահած է առաջին մրցանակներ Հայկական Ոլիմպիականներուն մէջ։ 1913ին կ'աւարտէ Պէրպէրեան վարժարանը. 1913 - 14ին կ'երթայ Ատանա, իբրեւ անգլիերէնի ուսուցիչ։ 1918ին գացած է Անատոլու՝ իբրեւ կամաւոր թարգման անգլիացի ոպայի մը, որբեր հաւաքելու համար։ Ունի երկու հատորներ, «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր» (1921) եւ «Կեանքի եւ մահուան երգեր» (192[illegible]

Իրիկուններ կան, գարնան գեղեցիկ ու խորո՞ւնկ իրիկուններ, ուր վերջալոյսը գոյն կը փոխէ անդադար։ Կը դիտես հիացի՛կ, կախարդուած կարծես ուժէ մը, որուն համար անուն չես գտներ, չե՞ս ուզեր գտնել։ Ու նայուածքդ կ'ընկերանան զգայաբանքներդ ամբողջ։ Կ'ըլլաս կայան մը սրբազան հաղորդակցութեան, ու կը հասնին քեզի պատգամներ անծանօթ հեռուներէ.

Կը մեղմանայ քիչ քիչ երանգաւորումը վերջալոյսին։ Թաղադ ջուրերու կապոյտ երիզին վրայ հասնող գոյներու տրամութիւնը կ'իջնէ։ Դիմացի հորիզոնին՝ ամպերը կը վերածուին հրակայծ ու փլչող մոխրաբլուրներու - Լայնատարած անդորրութիւն մը՝ հովիվ երկինք եւ աչքերուդ արցունք բերող յուռթեամբ։ Մեծ դատարկութիւն մը անհունօրէն կը յորանջէ, եւ հոգիդ կը դադայ անկումներու սարսափէն։

Պզտիկ հովեր կ'անցնին յետոյ, եւ այտերդ յոյսեր կը բացուին մշուշապատ խորութիւններու մէջ։ Բան մը կը նահանջէ։ Կ'իյնայ շուրջդ մութ պայծառութիւն մը։ Աստղերը կ'ըլլան արցունքի շիթեր, ցուրտ ու վճիտ կայլակումով։

Ահաւասիկ Զարիֆեանը, վերջալոյս մը՝ ինքն ալ։ Իր կեանքը՝ գարունի արեւամուտ մը վաղահաս, անհունութեան քղանցքներէն առկախ, փլուզումներու սարսափովը դողահար։ Եւ իր գործը՝ հիչդ նման բոնկող հորիզոնին, յարափոփոխ անոր պէս, այլ մշտանոյն, առոյգ երբեմն, բայց արտամ ու լալագին յաճախ, որուն դէմ նոճիներ կը թօթուեն իրենց երազը անհուն։ Նահանջող լոյսերու անապա—

բանք, անփոյթ եւ ինքնավստահ չըքնաղանքը երգեցիկ գոյներու։

Ո՞վ պիտի սիրտ ընէր դատի կանչել մեկնող լոյսերը, իրենց պզտիկ թերացումներուն, մոռցած անկիւններուն ու չբացած ծաղիկներուն համար։ Եւ մենք կը ներենք Զարիֆեանին՝ այն բոլորին համար որ կը պակսին իր գործին, ու կը համբուրենք իր տաղանդաւոր յիշատակը փառն այն գեղեցկութեանց որ ներկայ են հոն։

Իր գործերը կը նմանին քիչ մը հմայքի մը, որուն պէտք չէ հպիլ, խնայելու համար անոր՝ ճակատագիրը անոյշ յիշատակով տխուր մոխրակոյտի մը։ Չեն հանդուրժեր անոնք բիրտ հպում մը կոշտացած մատներուն։ Հարկ է մօտենալ անոնց երիտասարդի սիրող ու վեհանձն հոգիով, որ գիտէ ներել իր սիրածին շատ բան, եւ մանաւանդ գիտէ պարզել իր խանդավառութիւնը անվերջ ու անտրտունջ։

Հարկ է հաստատել սակայն, թէ կան մեղքեր որոնք որոշ ժամանակներու մէջ, եւ որոշ անձերու վրայ, կը փոխուին առաքինութեան, որովհետեւ այնքան շնորհալի, այնքան քնքուշ ու բնական կ'ընծայուին անոնք։ Այդ կարգէն են արուեստի զանցառումները Զարիֆեանի։ Բայց կանխելու համար չարիքը անճիշդ հետեւութիւններու, պէտք է յայտարարել իսկոյն, յստակ ու ճակատաբաց, թէ իր արուեստը, այնպէս ջերմ ու բաբախուն, յանդուգն երբեմն ու շատ անգամ ինքնակերտ, մնայու համար կեանքին մէջ ու կեանքին հետ, չապաւինիր միայն մեր ներողամտութեան փշրանքներուն։ Այդ կը պարզուի իր կարգին։

Հիմա կարեւոր է հաստատել, թէ այս էջերը երբեք նպատակ չեն ունեցած երթալ մասնագիտական խորացումներու, կամ ենթարկել բանաստեղծին գործը՝ հանգամանքներու փորձաքարին։ Ո՛չ։ Իր կեանքը, շքեղ ու սրտառուչ քերթուած մը ինքնին, միաձուլուած իր գործին հետ, կը հրաւիրէ մեզ սիրոյ եւ յարգանքի այս ցոյցին։ Եւ մենք, տխուր հրճուանքով մը, սակայն առանց պայմանադրութեան, երիտասարդի հաւատաւոր խանդավառութեամբ, կը կանգնինք իր գործերուն բացած հորիզոնին դէմ, վերանալու պահ մը՝ թանձր ու ցլատող առօրեայէն, յանուն տիե—

զերական ու անկործելի [illegible] յանուն յաւիտենական կախարդութեան՝ բանաստեղծութեան։

Եթէ բանաստեղծ է ան որ կը տանի երեւակայութիւնդ անծանօթ ու արկածալից թափառումներու, կը բանայ զգայարանքներուդ՝ [illegible] գոյնի, ձեւի եւ արձագանգի, [illegible] ձայներու, եւ բառերու [illegible] կախարդանքովը կուտայ երջանիկ դող մը ջիղերուդ, [illegible] առանց վարանումի [illegible] առանց յաւելուածական ու անհարկի [illegible], հարկ է յայտարարել թէ հարազատ բանաստեղծ մըն է Զարիֆեան։

Եւ տիրապետող տարրը իր գործերուն՝ կ'ընդունի իր աւելը անհատական յոյզերէ։ Նկարագրական քնարերգութիւն մըն է ինք, այն իմաստով [illegible] իր արտայայտութիւնները ունին [illegible] անհատ կեանքն ու անոր փիլիսոփայութիւնը. [illegible] արտայայտութեան միջոց ունի նաեւ խորհրդաւորութիւն մը պզտիկ երգերու կարճ ու երաժշտական բառերու [illegible] փոխուած մէջ, ճիգը՝ [illegible] իր հոգին եւ յանձնելու իր ջիղերու դալարումները բառերու [illegible]։ Թող երբեք առաջ չերթուի իբրեւ [illegible] գիծ, իբրեւ պակաս՝ [illegible] յայնութեան։ Որովհետեւ [illegible] մը չափ խորունկ ու լայն է մարդկային հոգին։ [illegible] հոգին խառնուածք է անկարելի ընդարձակութեան մը։ Արուեստագէտին պարտքն է երբեք չարհամարհել զայն, [illegible] մեկնելով իր անձէն, հասնիլ աւելի բաբախուն ճշմարտութիւններու։ [illegible] թէ Զարիֆեանին պակսեցան մեծ [illegible] փորձառութիւնը, [illegible] նաեւ իր գործերուն՝ ողբերգական թափանցումը մարդկային հոգիի օրէնքներուն. Թերեւս ժամանակը ժլատ գտնուեցաւ իրեն, կամ թերեւս բաղդութիւններու [illegible] համեստ ու վճիտ հոգին էր որ նախընտրեց մնալ քնարական պարզութեան մէջ։ Աւելի առաջինը հաւանական է։ Ապացոյց՝ իր հիւանդ ու յոգնած հոգիին տարամամ ճիգը դէպի խորունկը. [illegible] Զմահանք նաեւ իր ճակատագիրը, որ ներքին հաւատարմութեամբ մը [illegible] յառած պահել իր աչքերը միայն իր ներքին [illegible]։

Հոս տեղն է Յմահան ու [illegible] յայտարարելու այն կարծիքը թէ Զարիֆեանի երգերուն միամիտ ու քնքուշ պարզութիւնը արդիւնք է հոգեկան ու մտաւոր մշակումի պակասին. Յմահան՝ որովհետեւ ընթերցումի խառնուածք չի կերտեր, կը մշակէ, կը խորացնէ, կը յայտնաբերէ, եթէ կ'ուզէք. Անցեալ՝ որովհետեւ Զարիֆեան մէկն էր որ ցոյց տուաւ բազմակողմանի ընդունակութիւններ. Յայտնի է իր շատ ծանօթ շնորհը բնագիտութեան, բայց քիչեր գիտեն թէ ուսանողութեան եւ իմաստասիրութեան համար օժտուած մըն էր ինք։ Տիրացած էր եւրոպական երկու մեծ լեզուներուն, անգլիերէնի եւ ֆրանսերէնի, եւ հազուագիւտ իւրացումով մը կը սուզուէր արեւմտեան մտածողութեան ծովին մէջ։ Աւելի խելացութիւն պիտի ըլլար անապաբանքն ու ամփոփումը վերագրել ճակատագրի դժբախտ նախասահմանումին, իսկ պարզութիւնը՝ իր մա—

գարատոր լուսարձակ խուրձերու հրաշալեդ վառքը ընծայել մեզի, անոր խանդավառ երեւակայութեան հրդեհին մէջ ամբողջ փոթորկոտ աշխարհ մը գտնալ։

Քանի մը ջուրի կաթիլներու տեսիլքը իր մաքի շատրուանին տակ՝ կրնան ժամերով ալեկոծ ծովու մը փրփուրներուն երանութեան պատրանքը ապրեցնել եւ այնքան խորապէս ու այնքան յայնօրէն որ զգանք անմիջապէս իրական կեանքին պատրանքը…։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

»»»··«««

Երկար դրացնութիւն մը Վարանդեանի գործին հետ՝ ձեզ կը ձգէ տարօրինակ տպաւորութեան մէջ։ Կան բաղեր ուր կը խորհիք թէ ընկերաբանն է, ինք, եւ սակայն ընկերաբան չէ ան, զուտ գիտական իմաստով. կը խորհիք թէ իմաստասէր է, եւ սակայն իմաստասէր չէ՝ այնպէս ինչպէս մենք կ'ըմբռնենք փիլիսոփայութիւնը, կը խորհիք թէ տնտեսագէտ է, հրապարակագիր է, գրագէտ է, եւ սակայն ոչ մէկն է, ոչ միւսը ամբողջապէս, կամ մասնագիտական առումով։

Մենք ունինք մտաւորականի երանգ մը որ կը պատկանի ոչ այս, ոչ այն կալուածին բացարձակօրէն, որ կը թափառի այդ բոլոր կալուածներու սահմաններուն բոլորտիքը, եւ երբեմն ալ,— ինչո՞ւ չէ,— սաւառնելով անոնցմէ մէկուն կամ միւսին վրայ։ Բակելու համար այս մտաւորականի մեքենային քիչ մը հազուագիւտ տեսակը, գտնելու համար կեդրոնական պտուտակները որ այս ամբողջ կառուցումին կը հրամայեն, հարկ է, տեւականապէս աչքի առջեւ չհեռացնել երկու տուեալներ, որոնք,— կը խորհիմ,— յարմարագոյն մեկնման կէտերը կրնան ըլլալ այդ վերլուծումին. Ա. զգացական մղումներու, Բ. մտային պահանջներու համակեցութիւնը միեւնոյն անհատի մէջ։

Անշուշտ, այս մեկնակէտը ոչինչ ունի ինքնայատուկ եւ առաջին անգամ չէ որ կը գործածուի, այսուհանդերձ ան չի դադրիր ըլլալէ վերին աստիճանի ընդհանրական, իրական, եւ գործօն։

Զգացումի եւ մտքի կեանքերուն հակամարտ գոյութիւնը միեւնոյն անհատին մէջ, զանազան խառնուրդներով, ամէնէն հասարակ երեւոյթն է քիչ մը բոլորին քով, որ սակայն կը ստանայ կարեւոր նշանակութիւն երբ խնդիրը խառնուածք ունեցող անհատականութեան մը մասին է։

Արդարեւ, Վարանդեանին մօտ զգայութիւն ունին զգացական ջերմ հասանքներ, ուժգին ու լայն համակրութիւններու պահանջներ որոնք զինք իր երիտասարդ տարիներէն կ'անցնին անհատական բոլորակի պատերուն վրայէն երթալ գտնելու համար հեռուն գտնուող մարդկային արարածներ որոնց կեանքը տխուր է ու ճակատագիրը՝ չարչարանք։ Իր ներքին անդը կ'երթայ խորապէս ըմբռնել իր ցեղակիցներուն ոչ միայն տառապանքը, այլ եւ գոյութիւնը քաղաքակրթական անհուն կարելիութիւններու, գոյութիւնը ժառանգական ու անշէջ հրացի մը։ Մեր բազմանքներուն վառ կիրքը կը մղէ զինքը իջնել կրկէս, կուրծք տալ ընդդիմութեան ժայռերուն, ընդգրկել վերջնականապէս արու պայքարի կեցուածքը՝ պարզել յեղափոխութեան [illegible] այլ անվեհեր դրօշակը, բաւարարութիւն տալու համար զգացական կեանքի իր գերագոյն կիրքերուն, որոնք հրամայականօրէն, անմիջականօրէն կ'ուզեն տեսնել կեանքին մէջ իսկ, մօր ու սերունդի վրայ իսկ իրականացումը իր ծրագիրներուն։ Ուրիշ կրնար աւելի լաւ համապատասխանել ներքին այդ պահանջներու իրականացմանը, որքան գործիչի անձնաւորութիւնը, լայն ու խոր իմաստով։ Գործիչը որ խաւարի ու յետամնացութեան ուժերուն դէմ, պայքարը ունիկազմակերպելու եւ ծառայեցնելու աւելի մեծ ու գիտակից ուժերու բռունցքը։ Գործիչը որ ծարաւը ունի բռնելու, պատելու սուրբ խօսքը, համոզելու անգէտները, պարզաւելու եւ խարանելու մութ ուժերը՝ մամոնը, կղերը, բարբարոսը, կեղեքիչը, ջարդարարը, եւն.։

Եւ սակայն մենք գիտենք որ Վարանդեան չէ եղած այդպիսի գործիչ։ Մեր ձգտումներուն, հաւատքին, վառ կիրքերուն հասանքները չեն կրցած ստեղծել իրենց կիրառութեան յարմարագոյն անձնաւորութիւնը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ այդ զգացական մարդուն [illegible] քովիկը, թերեւս վրան ու տակը, թերեւս ամբողջովին անոր խառնուած՝ կայ եւ աշխատասենեակի մարդը, գրադարանի մարդը, թուղթի ու փաստաթուղթի մարդը։ Մտային [illegible] կեանք ունեցող անհատը, որ ունի լայն հետաքրքրութեան պահանջներ, որ կ'ուզէ գիտնալ անպայման թէ ինչ եւ ի՛նչ մտածեր են ուրիշներ իրմէ առաջ, դարեր առաջ, այս կամ այն ընկերային կամ իմաստասիրական հարցի մասին, որ կ'ուզէ հետեւիլ թէ իրեն ժամանակակից մեծագոյն ընկերաբաններն ու իմաստասէրները ինչ կը խորհին եւ ինչ կ'առաջարկեն իբրեւ դարման ճնշուած ու ահագնածաւալ մարդկութեան տառապանքին։ Չէ՞ որ իր ցեղն ալ մէկ կաթիլն է այդ մարդկութեան։ Ան ունի բաւականին սուր իմացականութիւն, առանց իմաստակութեան, ըմբռնելու համար միջազգային այդ մտաւոր հոսանքները եւ բաւականին լայն չափով մըն ալ իւրացնելու զանոնք։ Ան ունի, մէկ խօսքով, նոյնքան [illegible] պահանջը, անընդհատ օրօրուելու նաեւ միջազգային մտային հոսանքներու ալեծփումներուն վրայ։

Ահա այս երկու մայր հոսանքներն են որ մեկնած ըլլալով կազմաբանական, բնախօսական, ներքին հոգեբանական ու ժառանգական ակունքներէ՝ կուգան կը միանան իրարու երիտասարդական շրջանի իր առաջին տարիներուն մէջ եւ կը ստեղծեն, առանց ցնցող նապաներու կամ պայքարներու, մտաւորականի այս մասնայատուկ երանգը։

Ահա այս պատճառով, ան, ի՛ւ աւելի է, եւ նուազ՝ քան բուն գործիչ մը աւելի քան հրապարակագիր մը եւ նուազ՝ քան ընկերաբան մը, աւելի է քան վիւլկարիզաթէօռ մը եւ նուազ քան իմաստասէր մը, աւելի քան չոր ու ցամաք տեսաբան մը եւ նուազ՝ քան զուտ գրագէտ մը, աւելի է քան արձակագիր մը եւ նուազ՝ քան քնարական բանաստեղծ մը, շատ աւելի քան Քոմփիլաթէօռ մը եւ շատ նուազ՝ քան իմաստասէր մը։

Ան իմաստասէր մը չէ ինչպէս հին կամ այժմու այդ կարգի տիպարները, որոնց առաջնակարգ մտահոգութիւնն է կառուցանել շէնք մը որ ամբողջն [illegible] կանգնի, ուր բոլոր դրութիւնները իրար ագուցուին եւ ուր յաւիտենական ինչուները իրենց լուծումները գտնեն։ Ան չաշխատիր՝ աշխատելու համար, չի փնտռեր՝ փնտռելու համար։ Ան չունի գիտնականին խառնուածքը որ միայն ճշմարտութիւն կը փնտռէ, որուն [illegible] տարիներու ճիգն ու աշխատանքը կը յանգին ճշմարտութեան փշուրի մը։ Այդ փոքրիկ ճշմարտութիւնը չի գոհացներ իր խառնուածքը։ Ան պատմութիւնը չուսումնասիրեր պատմութեան համար. փաստերը, թուական—

ռանդած վճիտ ու անխաթար արիւնին:

Իր գործերը, իբրեւ անջատ քերթուածներ, կը յայտնաբերեն արուեստի բնազդով օժտուած հոգի մը, բայց իբրեւ ամբողջութիւն կը մատնեն գծախառ կնիքը նախազգացումի մը սարսափին: Եւ մարդ չի կրնար զսպել յուզումի այրող ալիք մը իր ներքին մէջ, մտածելով թէ եղերականօրէն կանխահաս վախճանի մը կլլտող սարսափանքն իր յաճախանքին ընկերակցած կը պահէր այդ կապոյտ երազոտ եւ երկնասաւառ հոգին, ու կը հեղնէր անոր տենչը հպարտ թռիչներու: Հոգի մըն էր ինք՝ զեղուն եռանդայնութեամբ, գոյներու եւ ձայներու զգայնականութեամբ, «կապոյտ արշալոյսներու» տենչերով եւ կախարդանքով «վարդագոյն երեկոներու», հոգի մը անո՜ւշ, որ տուաւ իր երգերը իբրեւ յորդում մը, բնականօրէն ու անճիգ, բայց յաւերժականութեան ծամածուռ ծոցանանցքին գոցաւ: Առէք՝ իր մօտ մեղադրուած միօրինակութիւնը նիւթի, եւ անփութութիւնն արուեստի: Այդ բոլորը փոխարինող՝ կայ սակայն ջերմութիւն մը իր տողերուն մէջ, որ իր ակիզբը կ'առնէ ներքին վաւերական հրաշէ մը: Կայ նաեւ ներդաշնակ ու մեղմաղձիկ շեշտը իր ձայնին: Չեզգուած ու միտք մէջ իջնելու, արբունք ձայն բացուելու ընդունակ ձայն մը: Ի՞նչ փոյթ թէ քիչ մը միալար ըլլար ան: Մենք սիրեցինք արտասուագին, թաւալուն ու փշրուող կնացքն իր երգերուն, որոնցմով Օշականին մեկնելութեամբ, «կարելի է մահուան դէմ խոյանալ»:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(1)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թուրք ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թուրք աշուղները մասնաւոր ձեւեր ունին իրենց ստեղծագործութիւնները ցուցադրելու:

Մուամմա կը կոչուի այն գրական խաղը, հայերէն՝ հանելուկ, զոր Թուրք աշուղները այսպէս կը կատարեն —

Աշուղ մը կը լքէ իր գաւառը եւ կ'երթայ ուրիշ քաղաք մը: Կը մտնէ սրճարանէ մը ներս, եւ կը յայտարարէ թէ աշուղ է, հանելուկներ ունի, կ'ուզէ կախել: Թուղթի մը վրայ կը գրէ իր հանելուկները, ուրիշ թուղթի մը վրայ ալ՝ լուծումը: Սրճարանին տէրը հանելուկը կը կախէ պատէն, լուծումը ալ կը դնէ դարակին մէջ ի պահ:

«Հանելուկ կախել» կը նշանակէ ասպարէզ կարդալ քաղաքին աշուղներուն, որոնք պատէն վար կ'առնեն իրենց սազը եւ կ'երթան սրճարան: Ահագին բազմութիւն կը հաւաքուի:

Պանդուխտ աշուղը կը նստի մէջտեղը, սազը կը յարդարէ եւ կ'երգէ կազէլ մը, յետոյ ոտանաւորով մը կը հարցնէ թէ լուծող կա՞յ իր հանելուկը: Վար կ'առնեն հանելուկը պատէն եւ աշուղները կը սկսին նուագելով արտասանել իրենց գտած լուծումը: Սրճարանատէրը դարակէն կը հանէ պանդուխտ աշուղին պատասխանը, եթէ ճիշդ լուծեց տեղւոյն աշուղը, պանդուխտ եւ տեղացի աշուղները բաժին կ'ըլլան բազմութենէն հաւաքուած սաչին, մանրուք դրամ: Եթէ չկրցան լուծել, պանդուխտը երգելով ու նուագելով կը լուծէ իր հանելուկը:

Մեծ հպարտութիւն կը զգան տեղացիները, եթէ իրենց աշուղը կըրցաւ լուծել հանելուկը:

Այս հանելուկները գլխաւորապէս երկու տեսակի կը բաժնուին.—

1.— Լուկազ, տեսակ մը հանելուկ, ընդհանրապէս ոտանաւոր, որուն մէջ գրուած է բառ մը իբրեւ բանալի: Այս ձեւը կ'անուանենք հարց - հանելուկ:

Օրինակ մը.—

Ի՞նչն է,— արծաթադէմ պատանի,
Գլխուն լոյսէ թագ ունի:

Այստեղ լոյս բառը բանալին է, որով կը լուծուի հանելուկը,— մոմ:

Լուկազի ձեւն ունին կարգ մը հանելուկներ, որոնք բառախաղեր են պարզապէս եւ կարելի չէ թարգմանել:

2.— Պիլմէճէ, ասոնք բուն հանելուկներն են, ժողովուրդին կողմէ յօրինուած: Թարգմանենք քանի մը հատ.—

Դրան ետեւ մածուն է թափեր, կը սրբեմ կը սրբեմ՝ չի մաքրուիր,— արեւ:

Երեք յարկէն խանութ մը ունիմ, վարի յարկը փայտ կը ծախեն, միջին յարկը՝ ալիւր, վերի յարկը՝ թաւիշ, — փշատ (իյտէ, պտուղ մը):

Մէկ բաժակ մածուն ունիմ, կէսը ձմեռ, կէսը ամառ,— աչք:

Հասակը շատ պզտիկ՝ հագեր է թաւիշէ վարտիք,— սմբուկ (փաթլիճան):

Հատ մըն ալ թուրքերէն լեզուով —

Ձէրրէ զէրրէ տալ օլուր,
Եշիլ իբէն ալ օլուր,
Վարմա՛, կիւզէլ, խանըմ,
Օն փարմագըն պալ օլուր,
Թուբար իսէն՝ խավաշ թուր,
Իճի էլին ճան օլուր:

Լուծումը.— Թութ:

Անտիպ մը Կոմիտաս վարդապետէն

Երեք տունով անտիպ ոտանաւոր մը Կոմիտաս վարդապետէն, որ, իր կենսագրութեան մէջ, այսպիսի բազմաթիւ ոտանաւորներ է գրած ծանօթներու յուշատետրերուն եւ ալպոմներուն մէջ.—

Շուշան սիրտ

Շուշան սիրտդ մաշեաց տարի - տարի՝
Կեանքիդ արեւ - օրերում,
Սուսան - սէրդ թափեց ալիւ-արի՝
Լանջիդ լուսն - ծոցերում:
Շրթունքներդ մանուշակ՝ դալար - դալար
Սիրոյ գարուն գովանի,
Գանգուր հիւրդ անուշակ՝ գալար - գալար
Համբոյրներուն հովանի:
Սէրդ՝ սէր էր ծաղկեցաւ՝
Գոտոյտ - պատոյտ դափնիների ծիւղերով,
Սիրտդ՝ սիրտ էր յագեցաւ՝
Կապոյտ կապոյտ բալասանի իւղերով:

ՏԷՐ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԻ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՎՐԱՅ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է Մուսա լերան Քառասուն օրերը վէպը, զոր գրեց վերջերս Ֆրանց Վէրֆէլ. Այս վէպէն նոր հատուած մը եւս տալու համար, կը թարգմանենք դամբանականը Տէր Հայկազունի (վէպին հերոսներէն).—

Արիւնկզակ մահը մեզմէ խլեց այս սիրելի եղբայրները: Եւ սակայն պարտաւոր ենք ի սրտէ շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ, Հօր, որդւոյն եւ Սուրբ Հոգւոյն որ արժանի ըրաւ զանոնք մեռնելու կռուի դաշտին վրայ, վեհապանծ ազատութեան համար, եւ հողին մէջ հող հանգչելու իրենց ազգակիցներուն մօտ: Այո՛, մենք հոս կը վայելենք ազատ եւ սեփական մահուան մը շնորհը: Եւ այս մեր ապրած շնորհին մէջ իսկ պարտաւոր ենք միշտ խորհիլ այն բիւրաւորներուն վրայ, որոնց զլացուած է այս շնորհը, որոնք ամօթալի ստրկութեան մէջ կը մեռնին, որոնք անթաղ, բաց փոսերու եւ հեռաւոր անապատներու մէջ կը փտին կամ ճարակ կ'ըլլան անգղներուն եւ բորենիներուն: Երբ կը բարձրանանք մենք հոս առ՛ աջակողմի սարին վրայ եւ կը նայինք դէպի արեւելք, մեր աչքերուն առջեւ կ'ունենանք մեր ժողովուրդին դիակներուն անծայր դաշտը, ուր չկայ ոչ մէկ թիզ օրհնած հող, ոչ շիրիմ, ոչ քահանայ, ոչ օրհնութիւն, այլ վերջին դատաստանին յոյսը միայն… Ուստի թոյլ տուէք որ մենք հոս այս ժամուն երբ այդ երջանիկները հողին մէջ կը թաղենք, գիտակից ըլլանք ազգովին մեր բուն թշուառութեան, որ հոս չէ, այլ անկէց դուրս, հեռաւոր տարագրութեան անձէն ու անպաշտպան բազմութիւններուն մէջ:

Այս կարճ դամբանականը խորունկ հառաչանք մը փրցուց բանակեալին հաւաքուած ժողովուրդին կուրծքէն:

Եւ Տէր Հայկազուն Եօզոնուլուքի ազգային գերեզմանէն վերը Մուսա լեռ փոխադրած հողը ցանեց մէկ մի նահատակի գլուխին վրայ: Եւ ամէն ոք արտասուքով կը գիտէր թէ ինչպէս վարդապետին կեանքը կը զոհէր իրենայողութեամբ գործածելու համար հայրենի հողը…»:

«Անի»

ՌՈՒՄԱՆԵՐԷՆ ՊԱՐԲԵՐԱԳԻՐՔ

Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ Ա. թիւը «Anis» ռումաներէն պարբերականին՝ իբրեւ հանդէս հայ ուսմանց, պատուական տնօրէնութեամբ փրոֆ. Ն. Եօրկայի, խմբագրութեամբ Յ.Ճ. Սիրունիի, աշխատակցութեամբ հայ, ռումէն եւ օտար մասնագէտներու:

Պարբերականը պիտի ունենայ հետեւեալ բաժինները —

Ա. Նիւթեր հայոց պատմութենէն.
Բ. Հայ Արուեստի շուրջ.
Գ. Նշմարներ հայ գրականութեան մասին.
Դ. Հայոց հին քաղաքակրթութիւնը.
Ե. Հայաստանի բարքերն ու սովորութիւնները.
Զ. Հայկական Ֆոլքլորը.
Է. Էջեր հայ գրականութենէն.
Ը. Հայ Արուեստի նմոյշներ.
Թ. Հայերը ըստ օտար ազգերու.
Ժ. Ռումանահայ հին գաղութի կեանքէն
ԺԱ. Հայ աղբիւրներ ռումէն պատմութեան մասին.
ԺԲ. Ժամանակակից հայ մշակութային կեանք:

Ուսումնասիրութիւնները պիտի տպուին մեծ մասամբ ռումաներէն, երբեմն ֆրանսերէն լեզուով:

Ահա թանկագին աշխատանք մը եւս, ինչպէս Փարիզի Revue des Etudes Arméniennesը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թրքահայերու հիմնած աւաններ

1.— ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐ

Այս աւանը հիմնուեցաւ 1925ին, 13 Արաբկիրցի գաղթական ընտանիքներ էին (72 հոգի) առաջին բնակիչները: Այսօր այդ աննշան աւանը դարձած է Երեւանի արդիւնաբերական արուարձաններէն մէկը:

Արաբկիրի Հայր. Միութեան օժանդակութեամբ, առաջին տարիւ շինուած էին 3 բնակելի շէնքեր (12 սենեակ) եւ 5 նկուղ: Այսօր արդէն գոյութիւն ունին միայարկ եւ երկյարկանի 185 շէնքեր (մօտ 500 սենեակ): Բնակիչներուն թիւը կը հասնի 1200ի 1927ին 18 ջուլհակներ հիմը դրին առաջին ջուլհականոցին, որ ունէր 10 հոր (տէզգեահ): Այսօր կիսովին մեքենականացուած է ջուլհականոցը, դարձած խոշոր գործարան մը, որ ունի 110 հոր եւ 500 բանուոր: Ունի նաեւ հիւսող 45 մեքենաներ:

Նոր Արաբկիրի արհեստանոցը ունի նաեւ վերմակի, հիւսուածեղէնի բաժիններ, ինչպէս նաեւ գերձակատուն, կօշկակարատուն: Բաւական է յիշատակել, որ Նոր Արաբկիր 1927ին տարեկան կ'արտադրէր 7—8000 րուբլի արժէքով ապրանք, իսկ ներկայիս՝ մօտ 2 միլիոն:

Նոր Արաբկիրի աշխատաւոր բնակչութիւնը կազմակերպած է պարենաւորման սեփական միջոցներ,— 225 տունէն 160ը ունին սեփական հողամասեր իրենց բնակարանին շուրջ, իսկ 225 տուներու գրեթէ բոլորը ունին կով, ոչխար կամ այծ:

Բնակչութեան մշակութային ու կենցաղային սպասարկութիւնը եւս օրէ օր կը զարգանայ: Քաղաքային խորհուրդը հիմնած է եօթնամեայ դպրոց մը, որ ունի 130 — 140 աշակերտ: Նոր Արաբկիր ունի նաեւ մանկապարտէզ մը 60 երախաներով, մանկատուն մը 70 փոքրիկներով:

Աւանը կը ստանայ ելեկտրական լոյս: Բնակարաններէն միայն մէկ մասն է, որ ելեկտրական լոյս չունի, անհրաժեշտ ապարատներու պակասին պատճառով: Ունի ակումբ մը, 200 հոգինոց սրահ: 70 տուներ ունին անթել: Ջրմուղը զետեղուած է շատ կանուխ: Երեւանի քաղաքային խորհուրդը ձեռնարկած է նոր բաղնիքի մը շինութեան: Կը յուսացուի որ աւարտի օգոստոս 15ին: Բաղնիքը պիտի կրնայ սպասարկել օրական 200 հոգիի.

Դժբախտաբար թերութիւններ կան առօրեայ աշխատանքի կազմակերպութեան մէջ: Այսպէս ոռոգման առուն պատրաստ չէ դեռ, այդ առուին կապուած է անմշակ հողամասերու, ջուր-հականատ հողամասերուն մշակումը:

Ցեսոյ Նոր Արաբկիրը Երեւանի միացնող խճուղին գրեթէ անանցանելի ճամբայ մըն է:

Եւ վերջապէս Նոր Արաբկիր կարօտ է բանուոր ձեռքերու: Արտասահմանէն նոր աշխատաւորներ բերելու հարցը մեծ չափով կապուած է բնակարանային շինարարութեան հետ: Այդ պահանջը լրացնելու համար, սկսուած է հիմէն ի վեր կիսաւարտ մնացած 5 շէնքերու շինութիւնը: Սակայն շինութեանց նիւթերը կը պակսին, այս պատճառով կը կաղայ աշխատանքը:

2.— ՆՈՐ ՄԱԼԱԹԻԱ

Այս աւանը հիմնուած է 1927ին, Աշտարակի խճուղիին երկայնքին, Երեւանէն եօթուկէս քիլոմեթր հեռու: Այս աւանին շուրջ հիմնուած են եւ հետզհետէ կ'աճին Նոր Սեբաստիան, Նոր Թոմարզան, Նոր Տիգրանակերտը, Նոր Կեսարիան:

Այս բոլոր աւաններուն մէջ ամէնէն աւելի աճած են Նոր Սեբաստիան եւ Նոր Մալաթիան:

Նոր Մալաթիան ունի 53 տուն (222 հոգի): Բնակիչները կը պարապին արհեստներով, (ջուլհակ, կօշկակար, եւայլն): Բոլորն ալ ունին լուսաւոր եւ կոկիկ, քարաշէն եւ մասնաւոր յատակագիծով շինուած տուներ, ամէն մէկ տան մէջ անթել եւ ելեկտրական լոյս, ինչպէս նաեւ արդիական յարմարութիւններ (խոհանոց, պատշգամ, նկուղ), եւ ամէն տան շուրջ պարտէզ - բանջարանոց: Բնակարանները մաքուր են եւ յարկուած:

Նոր Մալաթիան, որ կը համարուի Երեւանի երրորդ թաղամասը, հեռախօսով կապուած է մայրաքաղաքի կեդրոնին:

Բնակչութիւնը ունի 27 հեկտար պարտէզ, որ կ'ապահովէ իրենց մրգեղէնը, բանջարեղէնը, վառելափայտը, ինչպէս նաեւ անասուններուն կերը: Ամէն տուն ունի մէկական կով, կամ քանի մը այծ ու ոչխար: Ունին նաեւ փոխադրական միջոցներ,— բեռնակառք, ինքնաշարժ - փոխադրակառք, ձի, եզ, եւն.

Նոր Մալաթիա ունի նաեւ արդիւնաբերական հաւաքական տնտեսութիւն, զոր կը կազմեն հիւսուածեղէնի գործարանը, 27 հեկտար տարածութեամբ այգիները եւ բանջարամշակութեան յատկացուած հողամասը:

Մայիսէս սկսեալ կ'աշխատի Նորաբաց մանարանը, որ կը պատրաստէ արհեստական մետաքսէ շինուած գուլպաներ եւ հագուստներ: Մանարանին կից՝ կօշկակարատուն մը: Հաւաքական արդիւնաբերութիւնը ծաւալելու միտումով, 100,000 րուբլի վարկ բացուած է մանարանին: Մտադրուած է նոյնպէս թթենիներ տնկել շերամապահութեան, բնական մետաքսի արդիւնաբերութեան համար:

Աւանը ունի իր օրինակելի ճաշարանը, ընդարձակ դպրոցը, մանկապարտէզը: Շուտով կը բացուի նաեւ մանկատուն մը:

Նոր Մալաթիոյ շինութեան մեծապէս օժանդակած է Մալաթիոյ Հայր. Միութիւնը (Կրթասիրաց Միութիւն), որ բնակարաններու եւ այլ շինութիւններու համար ծախսած է 107,000 րուբլի: Նոր Մալաթիոյ կը պակսի միայն ջուրը: Ոռոգման եւ ընդհանուր գործածութեան անհրաժեշտ ջուրին համար կը շինուի լիճ մը: Ծրագրուած է Նոր Մալաթիոյ մէջ ձեռնարկել ոչխարաբուծութեան:

3.— ՆՈՐ ԲՈՒԹԱՆԻԱ

Նոր Բութանիան հիմնուած է 1929ին, «Երեւան» կայարանին մօտ: Այս թաղամասը սկիզբի տարին ունէր 100 ընտանիք, ներկայիս՝ 560 ընտանիք (2200 հոգի): Բոլոր այս ընտանիքները ունին իրենց բնակարանները, որոնք (400 բնակելի շէնք) կառուցուած են անհատական նախաձեռնութեամբ եւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի օժանդակութեամբ: Իւրաքանչիւր տան կից կայ փոքրիկ պարտէզ - բանջարանոց մը: Ամէն ընտանիք ունի կով մը կամ քանի մը ոչխար:

Այս թաղամասն եւս ունի ելեկտրական լոյս եւ ջրմուղ:

Նոր Բութանիոյ դպրոցը աչքի կը զարնէ իր լուսաւոր սենեակներով, ընդարձակ պատշգամով: Ունի 600 աշակերտ:

Նոր Բութանիոյ բնակիչները միւս աւաններուն նման տեղական արդիւնաբերութիւն չունին: Այլ կ'աշխատին Երեւանի գործարաններուն մէջ, մեծ մասամբ ձէթ - օճառի եւ բամպակամշակութեան գործարաններուն մէջ:

Նոր Բութանիոյ Հայր. Միութիւնը այս աւանին շինութեան մէջ մեծ դեր մը չունի:

4.— ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴ

Նոր Խարբերդ հիմնուած է 1929ին, Ղամարլուի Թաղագիւղին մօտ: Աւանին շինութիւնը կատարուած է Ամերիկայի Համախարբերդցիական Վերաշինաց Միութեան կողմէ:

Արդէն իսկ Նոր Խարբերդի հողամասերուն մէջէն կը հոսի արտավայրերու ջրանցքը, ոռոգելով մշակութիւնները: Նոր Խարբերդ ունի 27 ընտանիք (115 հոգի):

Այժմ շինուած են վեց բնակելի տուներ, 5ը ունի 8 սենեակ, 1ը՝ 12 սենեակ, իրենց բոլոր յարմարութիւններով:

Նոր Խարբերդ ունի դպրոց մը 3 դասարանով, մանկատուն մը՝ 25 երախաներով: Ձեռնարկուած է տասնամեայ վարժարանի մը շինութեան: Հիմերը փորուած են արդէն: Դպրոցին շինութեան համար պիտի ծախսուի 400,000 րուբլի:

Գիւղին մէջ նոր բացուած է գորգագործական արհեստանոց մը, որ ունի վեց հոր եւ աշխատանք կը հայթայթէ Նոր Խարբերդի կիներուն:

Նոր Խարբերդի ապագան այգեմշակութեան եւ պտղամշակութեան մէջ է կարծես:

Հայաստանի խորհրդային տնտեսութեանց վարչութիւնը 1932էն ըսկսեալ 600,000 րուբլի վարկ տուած է Նոր Խարբերդի: Այս տարի՝ 754,000 րուբլի: Այս վարկէն 250,000 րուբլին պիտի յատկացուի Նոր Խարբերդի համայնական բնակարանային շինութեանց:

Նոր Խարբերդ տնկած է 50 հեկտար պտղատու ծառ (դեղձի, ծիրանի): Պիտի տնկուի նաեւ 50 հեկտար այգի: Գիւղին ընդհանուր պահանջին համար ցանուած է 20 հեկտար ցորեն, 30 հեկտար գարի եւ 20 հեկտար բանջարեղէն (կաղամբ, պամիտ, եւն.): Այս տարի տնտեսութիւնը կ'ունենայ 200 հեկտար: Եւ զարկ տալու համար այգեմշակութեան ու պտղամշակութեան, գիւղին պիտի յատկացուի աւելի քան 1200 հեկտար հողամաս:

ները, վաւերաթուղթերը չեն հետաքրքրեր զինք իրենց առարկայական գոյութեամբ: Անոնք ամբողջը պէտք է որ միանան եւ գան ծառայեն իր զգացական կեանքէն եկած հրամանին: Ամէն փաստ՝ իր հաւատքին ու բաղձանքներուն իրականացման ծառայելու համար: Անոր համար պատմութիւնը այնքան աւելի տեսանելի ու հասկնալի է որքան որ կը համապատասխանէ իր ձգտումներուն: Իրմէ առաջ, ուրիշներու համար, շատ աւելի մեծերու՝ պատմութիւնը նոյն տեսակ դեր կատարած է: Վիրգիլիոսին համար, ամբողջ հռոմէական պատմութիւնը, սկսած Ենէասէն մինչեւ Կատոն, ուրիշ բանի համար չէ եղած եթէ ոչ գալու եւ յանգելու Օգոստոսի գահակալութեան: Նուազ հին ժամանակներու մէջ, Պոսիւէին համար, ամբողջ մարդկութեան պատմութիւնը, իր ծովածաւալ հեռուութեան մէջէն, ուրիշ բանի համար չէ եղած եթէ ոչ գալու եւ ապացուցանելու Աստուծոյ գոյութիւնը: Վարանդեանին համար, ժամանակակից ու նորագոյն ամբողջ պատմութիւնը ուրիշ բանի համար չէ եղած, եթէ ոչ գալու եւ աւետելու հայ ժողովուրդին անկախութիւնը: Ան,— իր սիրած բառը գործածելու համար,— պատմափիլիսոփայական հետազօտումներու համար չէր որ ճամբայ կ'ելլէր: Ամէն բանէ առաջ ան պէտք էր որ ապրէր պատմութիւնը: Եւ պատմութիւնը այնքան աւելի կենդանի ու հասկնալի կը դառնար իրեն որքան կը սիրէր զայն ինք: Ու մենք այնքան աւելի կը սիրենք մէկը որքան որ կը տեսնենք անոր մէջ երեւակայութեան յատկութիւնները: Ու ան, պատմութիւնը, հայկական թուականները, դէմքերը, ժողովուրդը, ու այդ ժողովուրդին դասը սիրեց մեծ հրայրքով ու իր հրավառ երեւակայութեան բաշխած ստորոգելիներովը:

Երբ աւարտած էք «Բողոքը Նորագոյն Պատմութեան մէջ», միակ գերիշխող տպաւորութիւնը,— ինչ տպաւորութիւն, ստուգութիւնը, հաւատքը — հետեւեալն է, շատ չանցած հայ ժողովուրդը պիտի վերագտնէ իր ազատութիւնը: Եւ սակայն, հոն, թուականներով, վաւերագրերով, պատմական բոլոր տուեալներով ծանօթացած իտալական, սերպիական, յունական, պուլկարական, ռումանական, եւայլն, ժողովուրդներու ազատագրութեան պատմութեանը: Բայց այդ հոգ չէ: Ընթերցողին իրեն հետ տարած գերիշխող տպաւորութիւնը՝ միեւն է: Ահա արդիւնքը որ կը ստացուի Վարանդեանի մօտ, մեր մասնանշած երկու տուեալներու խառնուրդէն՝ զգացողին եւ մտածողին:

Անոր համար, հայկական վերածնունդին նախապատմութիւնն ու մանաւանդ պատմութիւնը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ մսով ու ոսկորով կենդանի տեսիլք: Անոր համար, այդ պատմութիւնը, ջարդուած հայ կիներ են, ցմրուր կեղեքուած շինականներ, տգէտ ու վախկոտ կղերականներ, վաշտի յետադիմականներ, սարկացած հոգիներ, առեւանգուած աղջիկներ, խեղդուած մանուկներ, ու ըմբոստ կտրիճներ, վրէժառու հայդուկներ, արծուաշունչ տարագիրներ ու մատնարականներ, մարտիրոս բանտարկեալներ ու աքսորականներ որոնք կը յառնեն իրենց գերեզմաններէն, իրենց ձեռքերը իրենց եղերական թէ բոցավառ ակնարկներուն հետ կ'ուղղեն, զիրենք լաւագոյնս հասկցող մտածողին եւ կ'ըսեն.— «Տե՛ս մեր տառապանքը, մեր մարտիրոսացումը, մեր դատին արդարութիւնը, մեր հրաշալի ազգային կարելիութիւնը, մեր չքնաղ երազներուն ոչնչացումը, մեր վատութիւնը, մեր դաւաճանութիւնը եւ երգէ մեզ, խարազանէ ու խարանէ մեզ…»: Ու Վարանդեանին գրիչը իր ներքին կիրքերու հրոյն ժայթքած, իր ամբողջ հմտութիւնն ու պաշարը ծառայեցնելով, պատմութիւնը կը վերածէ տեսիլքի մը: Դիւցազներգութեան մը:

Եւ լաւ է որ այդպէս եղաւ: Ան կը սիրէր իր ցեղը, եւ դարձաւ իր ժամանակին ու այդ ցեղին գերագոյն պահանջներուն արտայայտութիւնը: Այն ինչ որ կայ իր հատորներուն մէջ իբրեւ զուտ ընկերաբանական, զուտ իմաստասիրական, ոչ մէկ չափով յոյս չի տար որ ան կրնար նոյնիսկ չափազանց համեստ տեղ մը գրաւել միջազգային զուտ տեսական գրականութեան մէջ: Իր ողջութեանը, իր ձեռքերուն մէջ փշրուեցան արդէն այնքան վերջնական շեշտով իր որդեգրած ընդհանուր տեսութիւնները, «դեմոկրասին» ու իր ձգտումները: Բայց իր ներքին կրակին մէջէն անցուցած մեր վերածնութեան պատմութիւնը, այդ կրակին իսկ պատճառով, աւելի երկար պիտի դիմանայ ժամանակին աւերին:

Ան եղած էր ներբողելու, պարսաւելու, համոզելու, խարազանելու, քարոզելու, փողերգելու համար: Այդ լաւագոյն մտաւորականը, մարդոց ամէնէն միամիտն ու վեհերոտը,— գիտէր իր գրիչին տալ խոյանք ու յանդգնութիւն ու իր շատ մը էջերին կրակ կը ժայթքէ ու արիւն կը կաթէ, լաւագոյն որակով:

Եւ եթէ իր գրիչը խարանելու ու տառապեցնելու անձը ունէր միայն, իր սիրած ժողովուրդին պատմութիւնն ալ ընդառաջ եկաւ այդ պահանջին, բերելով միայն անվերջ շարք մը վերելքներու ու անկումներու, հերոսական խոյանքներու ու դաւաճանութիւններու:

Ու այսօր, իր շիրիմին դեռ խոնաւ հողակոյտին առջեւ, վարակուած աւելի ներողամիտ ու վեհանձն մղումներէ քան թէ զուտ առարկայական ու խիստ քննութիւններէ, մեզի կը թուի որ ան նմանապէս կը պատկանէր, իր երանգին մէջ, իր մասնայատուկ տեսակովը, այն ընտրեալներու խումբին որոնց կեանքին գերագոյն իրականութիւնը ուրիշ բան չեղաւ՝ եթէ ոչ իրենց ցեղին յաւիտենական երազին ժամանումը: Երբ այսօր՝ ալ փրթաւ իր կեանքին ծաղուէնը, մենք պայծառօրէն կը տեսնենք այն անվարան ժէստը որով դեռ երիտասարդ,— երբ այնքան դիւրին էր իրեն յաղթահարել աշխարհը ու հեշտին ուղիները,— մենք պայծառօրէն կը տեսնենք այն անվարան ժէստը որով ան իր կեանքին օղակը տարաւ ու անցուց վերջնականապէս իր ժողովուրդի ճակատագրի, եղերական այլ երկաթեայ շղթային:

Հիմա՝ ինքն ալ փակեց աչքերը ընդմիշտ, ու գնաց հոն ուր իրմէ առաջ իր բազմաթիւ գորովանքին տիրացած խոնարհ ժողովուրդը հունձք ու հունձք գացած էր, ուր իրմէ առաջ իր պաշտամունքին տիրացած մեր վերածնութեան լուսապսակ ռահվիրաները՝ սկսած Խրիմեաններէն, Նալբանդեաններէն, Քամառ Քաթիպաներէն Ռաֆֆիներէն՝ գացած էին, ուր իրմէ առաջ իր անսովոր խանդավառութիւնը բորբոքած անհամար մարտիկները գացած էին:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

գնդակահարման ներկայ ըլլալու, մասնակցելու համար...

« Այսուհետեւ խօսքերու պէտք չկայ: Դիկտատուրա հռչակեցէք եւ մահապատիժը վերականգնեցէք, մինչեւ անգամ անոր դիակին հելլենական հողին մէջ թաղումը արգիլեցէք »:

Տիկին Սթավիսկի գիտէ՞ր իր «գլխաւոր»ին գաղտնիքները

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր դէմ դիմաց հանեց Տիկին Սթավիսկիին եւ հեռախօսի պաշտօնեայ մը, Օր. Ֆորմիս: Տիկինը միշտ կը յայտարարէ թէ ինք տեղեկութիւն չունէր իր « գլխաւոր »ին առեւտրական գործերէն: Արդ, Օր. Ֆորմիս պատմեց թէ դեկտեմբեր 20ին հեռախօսը հնչեց Պիարիցի մէկ արճարանէն Օթէլ Գլարիճ (Փարիզ), ուր կը բնակէր Սթավիսկի: Խօսակցութիւնը Տիկին Սթավիսկիի հետ էր, իսկ խօսողը՝ Թիսիէ, Պայոնի վարկի դրամատան տնօրէնը, որուն ձայնը կը ճանչնար ինք: « Ականջ դրի, որովհետեւ թերթի մը մէջ կարդացի թէ քննութիւն կը կատարուի Պայոնի դրամատան անկանոնութեանց եւ Թիսիէի մասին: Այս կերպով կրցայ լսել խօսակցութեան մէկ մասը: Պիարիցէն խօսողը կ'ըսէր.— « Անհետացուցինք փաստաթուղթերուն կարեւոր ողաթին չափ մեծ մասը »: Տիկին Սթավիսկի գրեթէ ոչինչ բսաւ. միայն « աւ, ա՛հ » գոչեց: Նեղսիրտ երեւոյթ մը ունէր եւ ծանօթ կ'երեւար անցուդարձին: « Ուրեմն ա՛լ ըսելիք չունինք», բսաւ: Խօսակիցը պատասխանեց.— « Այո, վերջացաւ »: Այս խօսքերը դրոշմուած են յիշողութեանս մէջ »:

Տիկին Սթավիսկի ուրացաւ այս դէպքը, յետոյ յարեց.— Թերեւս պատասխանած եմ ամուսնիս եղած հարցումի մը: Օր. Ֆորմիս պնդեց, աւելցնելով թէ դեկտ. 23ին էր որ Սթավիսկի անհետացաւ, իսկ ինք անմիջապէս հարցաքննութեան կանչուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ:

⁂ Ութ տարուան ընթացքին 23րդ անգամն ըլլալով, առջի օր յետաձգուեցաւ Սթավիսկիի դէմ բացուած առաջին դատը, որուն ենթականերէն մէկը միայն ողջ է...

Տօրիօ կը մերժուի Մոսկուայի կեդրոնէն

Գ. Միջազգայինի կեդրոնը (Կոմինտէրն, Մոսկուա), իր վճիռն արձակեց երկտասարդ համայնավարի մը, Տօրիօյի դէմ, որ պայքար բացած է Ֆրանսայի կեդր. կոմիտէին դէմ: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ ապրիլ 23ին Կոմինտէրնը առաջարկած էր Տօրիօյի՝ դադրեցնել նեքսին պայքարը եւ խնդիրը յանձնել կեդրոնի քննութեան: Տօրիօ համակերպած չըլլալով, Կոմինտէրնը զայն կը ձաղկէ իբրեւ անջատական, կը նմանցնէ ամբաստանեալի աթոռի վրայ՝ ինչպէս «հակայեղափոխական Թրոցքին», կը գրէ Կոմինտէրնին պաշտպանութենէն եւ «կ'արտօնէ» Ֆրանսայի կեդր. կոմիտէն ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, ապահովելու համար կուսակցութեան միաձայնութիւնը.

Կեդր. Կոմիտէն անմիջապէս նիստ գումարելով, պահանջեց որ Տօրիօ համակերպի կուսակցութեան քաղաքականութեան, դադրեցնէ իր պայքարը, կուսակցութեան հսկողութեան ենթարկէ իր թերթը (Էմանսիփասիոն) եւն.:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ վտարումը անխուսափելի է:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Չորեքշաբթի օր Փրակայի մէջ 40,000 հանդիսատեսներու ներկայութեան Չեխ ազգային խումբը պարտութեան մատնած է Անգլիոյ Ֆութպոլի ներկայացուցչականը 2 — 1ով: Այս երկրորդ պարտութիւնն է որ Անգլիացիք կը կրեն Կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 23 Mai 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2502

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԱՁԻԳ ԹԱԹ ՄԸ ԵՒՍ

»»»··«««

Շատերու համար անակնկալ մը եղաւ պուլկարական յեղաշրջումը, որ կը կոչուի « անարիւն յեղափոխութիւն ».

Իրականին մէջ, շատոնց կը պատրաստուէր այս հարուածը։

Անոր առաջին հունտերը ցանուած էին դեռ 1923ին, երբ արեան մէջ խեղդուեցաւ Սթամպոլիյսքիի կառավարութիւնը։ Այսօրուան դահլիճին անդամներէն կան դէմքեր որ մասնակցած են այդ շարժման։

Այն ատեն ալ, գիշերային ժողով մըն էր որ գլուխ հանեց պետական յեղաշրջումը, Մակեդոնացիներու գործօն օժանդակութեամբ։

Արիւն չհոսեցաւ այս անգամ, բայց այն ատեն արեան բաղնիքներ սարքուեցան, մասնաւորապէս հիւսիսային եւ հարաւային շրջաններուն մէջ։ Ու Սթամպոլիյսքի, այդ գիւղացի ինքնատիպ ու խիզախ վարչապետը, կտոր կտոր եղաւ փոսի մը մէջ։ Իր նախարարներէն եւ գործակիցներէն շատեր ալ սպաննուեցան, իսկ միւսները փախան արտասահման։

Այն ատեն ալ, ամէնէն առաջ ներքին տագնապն էր որ պայթեցուց օրուան իշխանութիւնը։ Տագնապ՝ ոչ միայն քաղաքական — տնտեսական, այլ եւ ընկերային։

Ջախջախուած՝ մեծ պատերազմէն վերջը, Պուլկարիան դարձած էր կրկէս մը ներքին եւ արտաքին մարզանքներու, այլ մանաւանդ ճնշումներու։

Նախ՝ Դաշնակիցներն էին որ կը քամէին երկրին երակները, տառապէս գործադրելով հաշտութեան դաշնագիրները։

Հատուցումներու յանձնաժողով մը տիրապէս նստած՝ մայրաքաղաքին մէջ, ոստիկանի դեր կը կատարէր, ամէն գործի խառնուելով եւ հանդիսաւորապէս հարստահարելով։ Կը պատմէին թէ այդ յանձնաժողովին մեքենագիր օրիորդը աւելի բարձր թոշակ կը ստանար, քան պուլկար նախարարը։ Ամէն պարագայի մէջ, այդ յանձնաժողովը իր ազնուապետական պաշտօնէութեամբ, օթօներով եւ պատարկութեամբ աւելի սուղի կը նստէր քան դահլիճը։

Ետքը կար համայնավարական վտանգը։ Պատերազմի պարտութիւնը եւ համատարած թշուառութիւնը յառաջ բերած էին խորունկ դառնութիւն, ինչ որ ներշնչման եւ գործունէութեան աղբիւր մը դարձաւ Մոսկուայի համար։

Բուն ընկերվարականները — « լայն » — տկարացած էին, մինչ « նեղ »երը անարգել կը տարածուէին, վարակելով ամբողջ բազմութիւններ։ Հարկ եղաւ օրէնքէ դուրս հռչակել զանոնք (1923), անխնայ հետապնդել եւ հարուածել, բայց անոնք շարունակեցին գործել եւ կը գործեն մինչեւ այսօր, իբրեւ « բանուորական » կազմակերպութիւն, իրենց կողքն երկարելով մինչեւ պետական պաշտօնատուներն ու զօրանոցները։

Մէկ խօսքով, երկիրը անընդհատ կը կազմալուծուէր եւ ուժէ կ'իյնար, ինքն իր մէջ տապկուելով, առանց որ եւ է յուսատու հեռանկար ունենալու ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ։

Իրար — գացող կառավարութիւնները ի զուր կը փորձէին թուլցնել դաշնագիրներու կապանքները եւ հատուցումներու բեռը։ Վերջին տարիները, փորձեցին օգտագործել Թագաւորն ալ, այցելութիւններ կատարել տալով մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք։ Միեւնոյն ատեն, դրացիները կը շարունակէին զօրանալ ոչ միայն ներքնապէս, այլեւ ձեռք ձեռքի տալով։

Պուլկարիան ալ ունեցաւ իր « բարեկամութեան » դաշնագիրները, դրացիներուն հետ։ Սակայն, ի՞նչ կ'արժէին այդ մագաղաթները, երբ ոչ մէկը տրամադիր էր որ եւ է հողային զիջում կատարելու։

Եւ Պուլկարիան ալ ունեցաւ « բարեկամներ » կամ հովանաւորներ, որոնց ամէնէն ճարպիկը, ֆաշական Իտալիան, հարսնցու մը նուիրեց Պորիս Թագաւորին, շատ մը հաւաստիքներու հետ։

Այս բոլորը սակայն քիչ մը թեւ տուին պարտուած եւ ուժասպառ երկրին, չկրցան գոհացնել անոր հիմնական պահանջները։ Մանաւանդ երբ ստորագրուեցաւ պալքանեան ուխտը, որ անգամ մը եւս կը վաւերացնէր դաշնագիրներու անողոք վճիռները։

Միւս կողմէ, ինչպէս պալքանեան բոլոր երկիրները, Պուլկարիան ալ ունի իր ներքին՝ կուսակցական հակամարտութիւնները, որոնք տարիներէ ի վեր կը կրծեն, կը ջլատեն պետական մեքենան, խնչափառ քուշքշուքի մը վերածելով զայն։

Ու բեմն, պատերազմին փլուզումը, հողերանական տագնապը, տնտեսական եւ քաղաքական անհուն վերիվայրումները, դրացիներու սպառնալից դիրքը եւ վաղուան երկիւղը յառաջ բերին խմորումներ, որոնք ահա կը յանգին յանդուգն ելքի մը, — զինուորական դիկտատուրա։

Անհրաժեշտ չէ սպասել լրիւ մանրամասնութեանց, ըմբռնելու համար Պուլկարիոյ նոր իշխանութեան դիմագիծը։

Չափազանց պերճախօս են անոր առաջին գործերը, — լուծում՝ խորհրդարանի, անտեսում՝ սահմանադրութեան, դահլիճ մը՝ կռթնած բանակին վրայ։ Ուրիշ խօսքով, պերճ եւ կեդրոնաձիգ իշխանութիւն մը, որ իր ներշնչումը կը ստանայ Մուսոլինիէն եւ Հիթլէրէն, յարմարցուած՝ տեղական պայմաններուն։

Պուլկարական դիկտատուրան նորագոյն ապացոյցն է խորհրդարանական կարգերու անկարողութեան։

Այդ յեղաշրջումն ալ, այնքան ուժգին եւ անողոք, կ'ապացուցանէ թէ ազգերու «սրբազան եսասիրութիւնը» այլ եւս խտիր չի դներ միջոցներու մէջ, արեւուն տակ տեղ գրաւելու, դատ կամ նոր իրաւունքներ շահելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ

»»»··«««

ԳԱՒԱՌԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Շաբաթ առտու, 19 մայիս, նոր կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ Պուլկարիոյ մէջ, պետական հարուածով մը որ յանկարծակիի բերաւ ամբողջ երկիրը։ Վարչապետն է Գնդ. Քիմոն Կէորկիէվ։ Ամբողջ դահլիճը կը բաղկանայ եօթը նախարարներէ, որոնց երեքը զինուորականներ են, — գնդապետ մը, պահեստի բանակէն զօրավար մը եւ ուրիշ զօրավար մը՝ գործօն բանակէն։ Երեք նախարարներէն Կէորկիէվ, Փեթար Թոտորով (ելմտական) եւ փրոֆ. Եանաքի Մոլով մասնակցած էին 1923ի յեղաշրջման, երբ Սթամպոլիյսքի տապալեցաւ եւ անոր յաջորդեց փրոֆ. Ցանքով։

Նոր դիկտատուրան հաստատուելէ առաջ, պահեստի բանակէն 80 զօրավարներ գաղտնի ժողով գումարած էին ուրբաթ իրիկուն։ Ժողովը ութ հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկեց Թագաւորին, բացատրելու համար երկրին տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը, որ հետեւանք է կուսակցութեանց անկարողութեան։ Անոր յանձնարարութեան վրայ էր որ կազմուեցաւ նոր կառավարութիւնը, որուն առաջին գործը պիտի ըլլայ ամուր իշխանութիւն մը հաստատել Պուլկարիոյ մէջ եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը։

Կառավարութեան առաջին գործը եղաւ լուծել խորհրդարանը եւ ջնջել գաւառապետութիւնները։ Նոր խորհրդարանը պիտի ունենայ 100 անդամ, փոխանակ 275ի, որոնց 75ը պիտի նշանակուին արքունիքին կողմէ, իսկ 25ը պիտի ընտրուին արհեստակցութեանց կողմէ։ Կառավարութիւնն ալ պիտի կազմուի արքայական հրովարտակով, առանց նկատի առնելու քաղաքական կուսակցութիւնները։

Նոր իշխանութիւնը կը բխի «Զվէնօ» (Օղակ) կազմակերպութենէն, որ հաստատուած էր 1926ին, Լեափչէւի կառավարութեան օրով։ Այս խմբակցութեան անդամներուն մէջ կան մտաւորականներ, զինուորականներ եւ հրապարակագիրներ, որոնք միշտ կուսակից եղած են զօրաւոր կառավարութեան մը, առանց կուսակցական կաշկանդումներու։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, այս խմբակցութիւնը ջերմ կուսակից է Եուկոսլաւիոյ հետ մերձեցման, եւ անհրաժեշտ կը դանէ ոչնչացնել մակեդոնական կազմակերպութիւնը, որ ամենամեծ խոչընդոտն է այդ մերձեցման։ Կազմակերպութիւնը յաջողեցաւ ստորինաբար սիրաշահիլ զինուորական դաշնակցութիւնը, որուն անդամներուն մէջ կան երիտասարդ, ինչպէս եւ հանգստեան կոչուած սպաներ։ 1929ին Միութիւնը յայտարարութիւն մը կը հրատարակէր, որ մեծ յուզում պատճառեց։ Իսկ 1933ին իր անդամներէն Քարաքուլովով, Սոֆիայի ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, իր կեանքը վտանգի դնելով գնաց պահանջեց Թագաւորէն վերջ դնել Մակեդոնացիներու եղբայրասպանութեանց որոնք ամենօրեայ դէպքեր դարձեր էին։ Այս դիմումին վրայ էր որ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Սոֆիայի մէջ եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Մակեդոնացիներուն դէմ որոնք իսկապէս դադրեցուցին փոխադարձ սպանութիւնները։

Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը զինուորական գրաւման պիտի ենթարկէ Փէթրիչի շրջանը, որ Մակեդոնացիներուն միջնաբերդն է եւ անմատչելի մնացած է մինչեւ այսօր։ Զրոյցի մը համաձայն, ձերբակալուած են բազմաթիւ Մակեդոնացիներ, մէջն ըլլալով բուն վարիչը՝ Իվան Միխայլով, եւ բռնուած են ռազմանիւթի մթերանոցները եւ կազմակերպութեան գանձը։

∴ Նոր կառավարութիւնը իր առաջին ժողովը գումարեց ոստիկանութեան տեսչութեան մէջ, անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակելով։ Զինուորներ պաշարման տակ առին Սոֆիայի կեդրոնական թաղամասը, պալատը եւ պետական շէնքերը։ Գրաքննութիւն հաստատուեցաւ, հեռագիրը, հեռախօսը եւ թերթերը դադարման դատապարտուեցան եւ ամէն մարդ իր տան մէջ փակուեցաւ։ Մէկ խօսքով, բոլոր հաղորդակցութիւնները խզուեցան։ Այս վիճակը տեւեց 11 ժամ։ Նախորդ վարչապետ Ն. Մուշանով, որ դահլիճը վերակազմած էր, ուզեց հեռաձայնով խօսիլ պատերազմական նախարարութեան հետ, բայց պատասխանեցին թէ անհատական խօսակցութիւնը արգիլուած է։ Երբ գիտնալ տուաւ թէ ինք անհատ մը չէ, այլ վարչապետ, պատասխանեցին թէ նոր կառավարութիւն մը կազմուած է եւ ինք որեւէ պաշտօն չունի։ Յաջորդ օրը ընդունուեցաւ նոր դահլիճին կողմէ, ընկերակցութեամբ Թագաւորին թիկնապահի։

Կ'ըսուի թէ դաւադրութիւնը սարքուած էր վեց ամիս առաջ։

⁂ Նախարարներու թիւը կրճատելէ եւ խորհրդարանը լուծելէ անմիջապէս վերջը, նոր կառավարութիւնը ջնջեց 16 նահանգապետութիւնները եւ զանոնք վերածեց եօթը վարչական շրջաններու, որոնց իշխանութիւնը պիտի յանձնուի յատկապէս ընտրուած շրջանապետներու։ Քաղաքապետները եւ քաղաքապետական խորհուրդներու անդամներն ալ կառավարութիւնը ինք պիտի նշանակէ։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, նոր կառավարութեան առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները խորհրդային իշխանութեան հետ, միեւնոյն ատեն մօտէ տալով Եուկոսլաւիոյ հետ մերձեցման։

⁂ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Իտալիոյ մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս յեղաշրջման։ Իտալական մամուլը անշուշտ գոհ է որ ֆաշական վարչաձեւ կը հաստատուի Պուլկարիոյ մէջ, բայց միւս կողմէ մտահոգութիւն կը յայտնէ Եուկոսլաւիոյ հետ դաշնակցութիւն մը կնքելու ծրագիրներուն առթիւ։

∴ Գնդ. Կէորկիէվ, նոր դիկտատորը, 52 տարեկան է։ Թերթերը կը գրեն թէ իր իշխանութիւնը հաստատելէ առաջ, մէկուկէս ժամ տեսնուեցաւ Թագաւորին հետ եւ թելադրեց համակերպիլ կամ հրաժարիլ։ Գնդապետ վեթերան մըն է թէ զինուորական եւ թէ քաղաքական գործերու մէջ եւ ուղղակի ներշնչուած՝ Հիթլէրի գաղափարներով։ Աւարտած է Սոֆիայի զինուորական վարժարանը։ Նշանաւոր հանդիսացաւ Մեծ պատերազմին մէջ, վէրք մըն ալ ստանալով։ Պատերազմէն յետոյ հրաժարեցաւ բանակէն, գնդապետի աստիճանով։ 1925ին երկաթուղիներու նախարար էր Լեափչէւի դահլիճին մէջ, բայց հրաժարեցաւ, զանազան վէճերու հետեւանքով։ Իշխանութիւնը ամբողջովին իր ափին մէջ առած ըլլալով, Պորիս Թագաւորին դերը շատ կը նմանի Իտալիոյ Թագաւորին վիճակուած դերին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ
ԵՒ
ԱՆԿՈՒՄԷ ԱՆԿՈՒՄ

Նորէն հայ կիներու մասին է խօսքը։

Կը յիշէք անշուշտ. — Ամերիկան ունեցաւ իր «կանայք զինուորեալք»ը, որոնք հրապարակ իջած են մասնաւոր ուխտով մը.

— *« Մենք, եկեղեցական տիկիններս, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ կամաւոր եւ ուխտեալ եւ հաւատարիմ զինուորներ ենք, հարկ է որ կատարենք մեր ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ պարտականութիւնը այսուհետեւ եւ միշտ։*

« ... Նախ գտնենք ոճրագործները եւ զանոնք դատապարտենք ՏԵՂՆ ՈՒ ՏԵՂԸ » (Պայքար, 20 *մարտ*)։

Այս յայտարարութենէն առաջ, փետրուարին, « գրագիտուհի » Տիկին Զարուհի Գալէմքեարեան կ'ազդարարէր Նիւ Եորքի մէջ, ճառի մը ընթացքին.

— *« Ես գիտեմ որ երբ դատավարութիւնը վերջանայ, ձենէ շատեր պիտի մոռնան իրենց առնլութիւնը եւ ձեռք մեկնեն անոնց որոնք այսօր կ'անիծենք։ Եթէ այդպէս վարուիք, անիծեալ ըլլաք։ Այս առնլութիւնը պարտաւոր ենք փոխանցել մեր զաւակներուն, սերունդէ սերունդ »։*

Միեւնոյն ժողովին մէջ, « եկեղեցասէր կիներու վեհ նպատակները իրականացնելու եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տապալելու համար », երգչուհի Զապէլ Արամ Փանոսեան հինգ տոլար կը նուիրէր։

Հակադաշնակցական օրկան մը, « Նոր Արշալոյս » (Պուքրէշ), ապրիլ 22ին առաջին էջին վրայ կը հրատարակէր « Պոլսեցի օրիորդի մը » նամակը, որ կ'աւետէր թէ պայքար հրապարակած են Դաշնակցական խանութպաններու դէմ, եւ այժմ իրենց նպարեղէնը կը գնեն « Դարամանցի տանկախօս Ցոյթէ մը »։

Այդ ոչինչ։ «Օրիորդ»ը կը գրէր սեւով ներմակի վրայ.

— *« Ամէնքս անհամբեր կը սպասենք դատավարութեան։ Ներկայ պիտի ըլլամ եւ մանրամասն պիտի գրեմ քեզի։ Իսկ երբ ոճրագործները ելեկտրական աթոռին վրայ դրուին, հեռագիր պիտի զարնեմ »։*

Ու ահա վերջինը. նորէն եպիսկոպոսի մը սեւ աչքերուն կամ հաստ փորին համար։

Աղբիւրը՝ կատաղի հակադաշնակցական թերթ մըն է, « Լիբանան », որուն առաջին խմբագիրն էր հռչակաւոր Սամուէլ Թումայեանը, իսկ յաջորդը եղաւ Միհրան Աղազարեանը։

Նկարագրելով Դամասկոսի դէպքը — ապրիլեան սգահանդէս — ուր եռագոյնը « պատառ պատառ » եղած էր, « Լիբանան» կը պոռայ բառ առ բառ.

— *« Թող Եփրեմ Սրբազանը, վախնալով թէ Ամերիկայի Արի Առաջնորդին բախտին պիտի արժանանայ, առանձնին շուարած էր։ Մի քանի հայուհիներ պատնէշ կազմած՝ Սրբազանը կը պաշտպանեն։ Անոր սիրտ կուտան եւ իր զգեստաւորուած վիճակով կը տանին սեղանին ետեւ եւ հոն կ'ամփոփեն »։* (10 *մայիս* 1934)։

Այս ալ ոչինչ։

— *« Դէպքէն 3 օր վերջ՝ Դչ. որբ հայ կիները Տիկ. Աղազարեանի նախագահութեամբ՝ խաղաղ ցոյց մը ըրին։ Նախ ներկայացան Սէրայ, ապա վարչապետ Ն. Վ. Շէյխ Թաճէտտինի բնակարանը, որուն բացակայութեան պատճառաւ վերստին դառնալով Սէրայ՝ ներքին գործոց նախարարութեան տուին իրենց գրաւոր պահանջը, որուն մէջ գլխաւորապէս կը շեշտուէր.*

Ա. Իրական քայքայումը եւ ցրումը դաշնակ ամէն տեսակ կազմակերպութեան։

Բ. Անոնց պատասխանատու ղեկավարութեան վտարումը՝ երկրի խաղաղութեան եւ հայ ժողովուրդի ապահովութեան համար։

Գ. Եռագոյնի պարզուելուն վերջ տալ կառավար. հրամանով։

Դ. Ոճրագործներուն խստիւ պատժուիլը անկաշառ արդարադատութեան միջոցաւ »։

.. Ո՞ւր իջար, հայ կին, ո՞ւր իջար։

Ես հազար անգամ պիտի նախընտրէի որ ատրճանակը ուղղէիր ենթադրեալ մարդասպանի մը գլխուն, փոխանակ « պատնէշ կազմած » գիրք բռնելու եպիսկոպոսի մը կռնակը կամ մօրուքին տակ։

Ու պիտի ուզէի որ ազգ. խորհրդանշանը ձեռքովդ վար առնելով անմահանայի՛ր, փոխանակ Սէրայ երթալու եւ պահանջելու որ զայն արգիլեն կառավարութեան հրամանով։

Ո՞ւր կանգ պիտի առնես այսպէս, փողոցէ փողոց մաշ գալով եւ անկումէ անկում գլորելով...

Վ.Ա.Հ.

ՍԱՐԻ ԽՆԴԻՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը մինչեւ մայիս 30 յետաձգեց Սարի հարցին քննութիւնը։ Այդ օրը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ, համաձայնութեան ելք մը փնտռելու համար։ Յետաձգման պատճառը կը ցուցնեն « տեղեկագրին անկատարութիւնը »։ Իրականին մէջ, խոհեմութիւն համարուեցաւ ժամանակ շահիլ, մթնոլորտը մեղմացնելու համար։ Գերմանական պատուիրակը Պերլինէն առած հրահանգին համաձայն, մերժեց հանրաքուէի թուականը կապել ուրիշ որ եւ է յանձնառութեան հետ։

⁂ Համազգային Դաշնակցութեան տարեդարձին առթիւ, վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսուեցան։ Ճառախօսներէն մէկն էր փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէն, որ գիտել տուաւ թէ Սարի գրաւումը պարզապէս անուխի եւ հետեւաբար նիւթական դահհիկ շահերու խնդիր է։ « Այդ տնտեսական գործը ապահովելու համար է որ 800,000 Գերմանացիներ օտար իշխանութեան տակ դրուած են 15 տարիէ ի վեր »։ Ֆոն Փափէն ուժգնօրէն յարձակեցաւ Սարի ժամանակաւոր կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, եւ եզրակացնելով, շեշտեց թէ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը ճամբայ կը փնտռէ միջազգային գործակցութեան համար։

Ընկերվարականներու Համագումարը

ՈՒՂՂԱՓԱՌՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՁԱԽ, ԱՆՋԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ԴԷՊԻ ԱՋ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը իր տարեկան (31րդ) ընդհ. ժողովը գումարեց Թուլուզի մէջ, իսկ անջատուած թեւը, որ կը կոչուի «Ֆրանսայի ընկերվարականներ», երկրորդ համագումարը՝ Փարիզի մէջ։ Առաջինը տեւեց չորս օր, իսկ երկրորդը՝ երկու օր։ Երկու ժողովներն ալ մեծ արժէք ունէին, նկատի առնելով օրուան կացութիւնը։ Յետաձգելով վիճաբանութեանց եւ առնուած որոշումներու վերլուծումը, այսօր կը հաղորդենք միայն քանի մը յատկանշական տեղեկութիւններ։

Պաշտօնական ընկերվարականներու ժողովին մէջ ծեծուեցաւ արմատականներու հետ գործակցութեան խնդիրը, բայց կարելի չեղաւ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, այլեւս գոյութիւն չունի ձախակողմեան խմբակցութիւնը (Քարթէլ)։

Համագումարէն վերջը տեղի ունեցաւ հացկերոյթ մը, որուն կը մասնակցէին երկու հազար հոգի։ Վերջին նիստին մէջ խօսուած ճառերն ալ կ'ապա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

»»»··«««

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ.— ԱՐԱԲԻԱ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ.— ՀԻՒՍԷՅԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ.— ՎԱՀԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԸՆՈՒՆԴԸ ՆՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ.— ՀԻՃԱԶ ԵՒ ԵՄԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ.— ԴԷՊԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻ՞ՒՆ...

Աւելի քան քսան տարի առաջ, Պոլիս, օսմանեան վարժապետանոցը, ուր կը գտնուէի, խայտաբղէտ մանրանկարն էր ամբողջ Թուրքիոյ. բռնազբօսիկ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ քով քովի կ'ապրէին Թուրքը եւ Արաբը, Ջէրքէզը եւ Հայը: Բումելին ներկայացուած էր Ալպանացիներով: Տասնեակ մը Հայերէ զատ, միւս քրիստոնեայ տարրերը կը բացակայէին բոլորովին, որովհետեւ 1911—12ի այն օրերուն Թերեւս միայն Հայն էր որ կը ջանար տակաւին հաւատք ունենալ Օսմ. Կայսրութեան ապագայի մասին:

Երեւութական համերաշխութեան դիմակին տակ ի՜նչ կիրքեր ծածկուած չէին: Իւրաքանչիւր տարր գուսպ հրնոց մըն էր իրերամերժ մտածումներու, երազներու: Եթէ կարելի ըլլար անկեղծօրէն արտայայտուի՜լ... Ցեղատակներու խորէն երբեմն կ'արթննան բառեր ու ժեստեր, անմիջապէս անցած այն օրերուն, որ այսօր կը ծանրանան յետագայ դէպքերու ամբողջ կշիռով:

Սուրիացի արաբ տղայ մըն էր որ օր մը պոռաց Թուրք ընկերոջ մը երեսին.

— «Ձեր Թուրանականութիւնը, ձեր համաթրքութիւնը ցնորք մըն է, բայց սպասեցէք տեսնելու թէ ինչպէս ձեր աչքը չորս բանալ պիտի տայ համարաբականութիւնը»:

1912ին եթէ «պլըֆ» մը կը թուէր այդ խօսքը, այսօր չի՞ ներկայացներ ինքնաբուխ ճիչ մը ցեղա-հոգեկան խմորումներու:

Եթէ մեծ պատերազմը կեանքի կոչեց արաբ աշխարհը, բայց Սուլթան Համիտի օրերէն իսկ ցեղային ոգին արթնցած էր արաբ զանգուածին մէջ: Իրապէս Թուրք տիրապետութիւնը ամենեւին չէր յաջողած որ եւ է կերպով կառչիլ, արմատանալ արաբ հողին վրայ: Բռնի ուժի եւ կրօնքի հմայքին տակ այդ հողին կծկուած էր ինքն իր մէջ, ապրելով ներքոյ, թաքուն կեանք մը:

Անտարակոյս, այդ վիճակը, այդ քաղաքական ուժը պիտի պոռթկար երբ եւ իցէ.

Առաջին կայծը կը տրուի Անգլիոյ կողմէ, որ կը յուսար համարաբական շարժումով մը հակազդել Սուլթան Համիտի համիսլամական ծրագիրներուն: Քսաներորդ դարու առաջին այդ տարիներուն, Գերմանիա, իր խաղաղ Թափանցումի քաղաքականութեամբ սկսած էր իր ազդեցութեան տակ առնել Թուրքիան. կարգախօսն էր Drang nach Osten,— «Մխուիլ դէպի Արեւելք»: Գերմանիա յաջողած էր կորզել Հայտար Փաշա - Պաղտատ գծին մենաշնորհը եւ կը քաջալերէր կարմիր Սուլթանին համիսլամական արկածախնդրութիւնը: Իր կենսական շահերուն մէջ վտանգուած Անգլիան ջանաց արաբական շարժումով խափանել գերմանական ծրագիրները, Եգիպտոսը կեդրոն դարձաւ սուրիական, արաբական ազգային կազմակերպութիւններուն:

Մեծ պատերազմը այդ շարժումին պիտի տար իր ամբողջ թափը: 1915ին Անգլիա յղացաւ արաբ համադաշնակցային պետութիւն մը հիմնելու գաղափարը, որ անմիջապէս գործնական գետնի վրայ պիտի դրուէր:

Այս ուղղութեամբ Անգլիա, 1915ին բանակցութեան կը մտնէր Գահիրէի մէջ, Մէքքէի Շէրիֆ Հիւսէյին Պին Ալիի հետ, խոստանալով անոր արաբական թերակղզիի ամբողջ Թագաւորութիւնը:

Հիւսէյին պին Ալի կը պատկանէր Հաշիմեան մեծ ցեղին որ սրբազան վայրերուն, Մէքքէի ու Մէտինէի պահպանութեան առանձնաշնորհը կը վայելէր դարերէ ի վեր: Նախապէս Եգիպտոսի Ֆաթիմեաններուն հարկատու, անցած էր այնուհետեւ Թուրք գերիշխանութեան տակ, որ անուանական կը մնար յաճախ, այսուհանդերձ երկար ատեն Թուրք սուլթաններ կը նշանակէին Մէքքէի շէրիֆը Հաշիմեաններու ցեղէն, որ 150ի մօտ մեծ ընտանիքներ կը հաշուէր:

Ըստ 1915ի համաձայնութեան, Անգլիա կ'ընդունէր Հիւսէյինի մականին տակ ստեղծել արաբ միահեծան կայսրութիւն մը, մէջն ըլլալով Իրաքը, Սուրիան, Պաղեստինը, Հիճազը եւ Եմէնը, պայմանաւ որ Հիւսէյին մասնակցէր պատերազմին Անգլիոյ կողքին եւ ապագային տնտեսական լայն իրաւասութիւններ տար Անգլիոյ նորակազմ պետութեան մէջ:

1916 մայիս 30ին հռչակուեցաւ եւ ճանչցուեցաւ Հիճազի Թագաւորութիւնը իբրեւ կորիզ, ու Հիւսէյինի բանակը, արդիւնք՝ անգլիական ձեռնտուութեան, սկսաւ մասնակցիլ պատերազմական գործողութեանց, ուր իր դերը անուրանալի եղաւ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ յաջողութեանց ընթացքին:

1918 հոկտեմբերին, Հիւսէյինի զաւակը, Էմիր Ֆայսալ կը հաստատուէր Դամասկոս, անգլիացի տեղակալ Լօրէնսի աջակցութեամբ ու 1920 մարտ 8ին սուրիական համաժողով մը զայն կը հռչակէր Թագաւոր:

Հոս կ'արժէ յիշել թէ Ֆրանսա չճանչցաւ անգլօ-արաբական համաձայնութիւնը, համարաբական դաշնակցային պետութիւն մը հիմնելու մասին, հետեւաբար Էմիր Ֆէյսալի ընտրութիւնը չեղեալ նկատեց ու զինքը վտարեց Սուրիայէն դուրս: Անգլիա չքաշուեցաւ սակայն Էմիր Ֆէյսալին տալու Իրաքի Թագաւորութիւնը:

Անակնկալ դէպքեր եկան այնուհետեւ վերիվայր շրջելու անգլօ-արաբական համաձայնութիւնը:

Արդարեւ 1924ին արաբական թերակղզիին վրայ կը յայտնուէր նոր ազդակ մը, վահապականութիւնը, զոր նկատի չէր առած Անգլիա: Այդ ուժը կը զօրանար յանկարծ ու կը տապալէր Հիւսէյինի Հիճազեան Թագաւորութիւնը: Նկատելով որ այս օրուան Եմէնի կռիւները մէկ փուլն են վահապական այդ զարթօնքին, կ'արժէ անդրադառնալ այդ շարժումի ծագման եւ պատմութեան

Վահապականութիւնը Արաբիոյ մէջ երեւան եկան ԺԸ. դարու վերջերը: 1746ին, Նէճտի մէջ, շէյխ մը, Մուհամմէտ պին Ապտ-իւլ-Վահապ, յառաջ բերաւ կրօնական աղանդ մը, որուն նպատակն էր իսլամական կրօնքը վերադարձնել իր սկզբնական մաքրութեան. վահապականութիւնը եղաւ այն իսլամութեան հանդէպ, ինչ որ բողոքականութիւնը՝ կաթոլիկութեան հանդէպ: Մուհամմէտ պին Ապտ-իւլ-Վահապ նոյնքան խստամբեր էր որքան Կալվին: Ան կը յանդիմանէր հաւատացեալները իրենց մեղկութեան ու թոյլ բարքերուն համար, կը հրաւիրէր վերադառնալ Գուրանի պարզ սկզբունքներուն ու առաջին հաւատացեալներու խիստ ու մաքուր կենցաղին. կը մերժէր ամէն տեսակ խմիչք, ջուրէն զատ, կը դատապարտէր մետաքսը եւ նուրբ զգեստները, ծխախոտը, ամէն տեսակ հաճոյքներ ու վայելքներ:

Վահապականութիւնը կը տարբերի իսլամական հաւատալիքներէն նաեւ հիմնական կէտով մը, ան իսլամ կրօնքի հիմնադիր, Մուհամմէտի կը կը մերժէ ամէն պաշտամունք, միակ Աստուած եւ ուրիշ ոչինչ.—

«Թուրքերը մեր մարգարէն վերածեր են տեսակ մը Աստուածի, ու անոր գերեզմանին վրայ կ'աղօթեն կռապաշտներու նման. Անիծեալ ըլլան անոնք որ Արաբիչին կուտան հաւասար մէկը. Թող սուրը կտրէ անոնց գլուխը...»

Բարենորոգիչին այս բառերը կը մտնեն իրենց ոգին. ոչ մէկ լայնամտութիւն. վահապականութիւնը շատ չուտով վարակեց ներքին Արաբիան, բազմաթիւ ցեղեր յարեցան նոր վարդապետութեան, որ կրօնքը կը թծէր ուղղափառ ու աւանդապահ մոլեռանդութեամբ:

Կեդրոնական Արաբիոյ ցեղապետներէն Էմիր Իպն Սէուտ որդեգրեց նոր աղանդը. հարիւր հազարի մօտ սպառազէն պէտուիններու գլուխը անցած, անիկա սկսաւ իր առաքելութեան: ԺԹ. դարու սկիզբը Վահապիներու արշաւանքը բնաջնջեց Թուրք պահակազօրքը, գրաւեց Նուիրական քաղաքները, Մէքքէն եւ Մէտինէն ու աւարեց այն վիթխարի գանձերը, զորս տասը դարու ընթացքին մահմետական ուխտաւորներ դիզած էին այդ վայրերուն մէջ: Մարգարէին գերեզմանն անգամ պղծուած ու աւարի տրուած էր. ուխտագնացութիւնը անհնարին էր. կարաւանները անխնայ կ'ենթարկուէին պէտուիններու յարձակման:

Վահապականութիւնը կացութեան տէրն էր եւ կը սպառնար վերի վայր շրջել Մերձաւոր Արեւելքի հաւասարակշռութիւնը:

Սուլթան Մահմուտ ի վիճակի չէր խորտակելու կամ խեղդելու արաբական ըմբոստութիւնը. իրեն կը պակսէին զինուորական եւ նիւթական միջոցներ: ԺԹ. դարու առաջին քառորդին միակ կազմակերպուած շրջանը, Օսմ. պետութեան մէջ Եգիպտոսն էր, շնորհիւ Մէհմէտ Ալիի իմաստուն ու յանդուգն վարչութեան:

«Յառաջ»ի մէջ վերջերս լոյս տեսած յօդուածաշարքով մը խօսած էի Մէհմէտ Ալիի մասին. 1810ին տակաւին իր յարաբերութիւնները բարւոք էին Բ. Դրան հետ. հետեւաբար Սուլթան Մահմուտ իրեն պաշտօն յանձնեց Վահապիները զսպել, ու սուրբ քաղաքները փրկելու դժուարին պարտականութիւնը:

Եգիպտոսի փաշան սիրով ընդունեց այդ առաջարկը. առիթ մըն էր առիկա Արեւելքի մէջ ամրապնդելու իր դիրքը եւ հեղինակութիւնը

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԶԱՌԱՆՑԱՆՔ ԵՒ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օրուան Թոհուբոհին մէջ, չկրցանք ժամանակին անդրադառնալ այն թռուցիկին, որով «համաշխարհային յեղափոխութեան կուռքին լծուած քոսոտ քուռակները» կոչ կ'ուղղէին «հայ աշխատաւորութեան», որպէսզի Մայիս Մէկի առթիւ «տեղացի բանուորութեան հետ կողք կողքի կանգնելով» փողոց իջնէին, «միացեալ ճակատով պայքարելու համար իմպերիալիստական կարգերու, գերման ծուալող Ֆաշիզմին, եւ Ֆրանսայի մէջ կեանքի պայմաններուն դէմ բազմապատկուած հարուածներուն դէմ»: Եւ ապա, այս բոլորէն վերջ, «պաշտպանելու համար իրենց ընդհանուր պահանջները»:

Եւ որպէսզի իրենց այս թռծաւոր լեզուագարութիւնները, յաչս միամիտ հայ աշխատաւորութեան, ակնկալուած պտուղները տային եւ իրենք ալ մնային ապահով ու անխռով, պատսպարուած էին ուռուցիկ եւ կասկածելի անունի մը տակ՝ Կարմիր Աէնուրեան

Ո՜հ, առանց առանց մասնակցութեան, «համաշխարհային յեղափոխութիւնը» կամ յեղափոխական պատնէշան խմորումներ ու երեւոյթներ մագաղաթի իսկ չպիտի կրնային առաջ երթալ: Փա՜ռք Լէնինին եւ փառք մանաւանդ հայ բոլշեւիկին: Ամէն տեղ են անոնք: Ամէն բանի մէջ:

Համայնավար բռնապետը Հայոց աշխարհին մէջ, Թշուառացած հայ գիւղացիէն դրամ կը հանգանակէ,— Աւստրիոյ, Չինաստանի կամ Հնդկաստանի համար: Իսկ ուրիշներ ալ Լիոնէն ապառնագիր — բողոքագիր կը գրկեն ... Հիթլէրին:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ այս խելագարներուն կը յիշեցնենք թէ, մեղք է այս ժողովուրդին, մեղք է այս երիտասարդութեան: Մի՛ դըրգռէք, մի խառնէք: Որոմ մի ցանէք: Որ եւ է երկրի ներքին գործերուն միջամտութիւն ըլլալով զանազան ձեւերու տակ, ձեր անխելք պատգամներով տհաս մարդերու մէջ շփոթ ստեղծելով, մարդիկ իրարու դէմ մի գրգռէք: Որպէսզի առաւ մըն ալ, ենթակաները իրենք վիրենք սահմանագլուխ վրայ չգտնեն...

Եւ մանաւանդ լաւ ըմբռնեցէք թէ, դուք ամէն բան չէք: Եւ աւելին՝ ձեր իշխանութիւնը յանձնաժողովին փառաբանող ոտնակալներու հետ բանք. «Հայ համայնավարները երբեք իրաւունք չունեին խառնուելու արտասահմանի Հայոց ներքին ազգային գործերուն»:

Սակայն կարճ կապենք: Կ'ուզէի՞ք այս պատկերազարդ խեղկատակութենէն հատորներ գրուածներ ճաշակել:

Ուրեմն կարդացէք, եթէ սիրտ եւ տրամադրութիւն ունիք:

— «Հայ բանուորնե՛ր, բոլորդ, բոլորդ փողոց Մայիս Մէկին: Տեղացի բանուորութեան հետ միացեալ ճակատ կազմելով, կողք կողքի պայքարելու համար մեր ընդհ. պահանջներուն համար»:

Ցետո՞յ...

«Մամուլի ազատութիւն, Ֆաշական կազմակերպութեանց ջնջում, եւ Դաշնակ չէֆերու արտաքսում:

«Խորհրդային Հանրապետութեան, եւ Թ. Հայաստանի պաշտպանութիւն իմպերիալիստական պատերազմի դէմ:

«Հայ բանուորնե՛ր, ձգեցէք աշխատանքը գործարաններու, խանութներու, գիտութի, եւ դաշտային ու գրասենեակի, եւ բոլորդ միացեալ ուժերով դէպի փողոց, տեղացի բանուորութեան հետ կողք կողքի կանգնելով (ընդգծումները իրենցն են):

Այս բոլորէն վերջ, լակոնական չեչտով արտասանած երկու խօսք, տեղական օրաթերթի մը գրական բաժնի խմբագրին կողմէ, կ'այնկածէ հոգիս:

Փետր. 6ին, հիւրընկալ այս երկիրը, մէկ ծայրէն միւսը ահաւոր երկունքի մը բռնուած էր, երբ արիւնը կը հոսէր սալայատակներուն վրայ, հոս Մարսէյլի մէջ, քանի մը հայ կարմրուկներ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, կազմակերպուած եւ ծուլածոյ բացադանչութիւններով: Եւ ուրիշ մը ամբոխը կ'առաջնորդէր, քաղաքի կեդրոնական մէկ մասէն, Գուրվար Տիւգոմէրէն մինչեւ Սէն Շարլի կայարանը:

Ժամանակին տեղական մամուլը, առանց բացառութեան, ե՛ւ պահպանողականը, ե՛ւ ձախը, յատկապէս արձանագրեցին սեւով ճերմակի վրայ թէ... Հայերն ալ գործի վրայ են:

Եւ պատասխանատու այս խմբագիրը խօսքը մանաւորելով այս կէտին վրայ ըսաւ բառացի.

— Սիրելի եւ երիտասարդ պաշտօնակից, գրէ՛, յորդորէ հայրենակիցներդ, իմացուր անոնց թէ այստեղը իրենց սեփական տունը չէ: Հիւր են, եւ պէտք է, որ յարգեն հիւրընկալութեան բոլոր պայմանները: Հոս, այս երկրի մէջ, Հայերը լաւ կ'ըլլան, եթէ զբաղին միայն ու միայն իրենց ներքին գործերով:

Հասկցողին չա՞տ ու չատ բարեւ...

×

Իրականութիւն է վերջապէս, որ մեր տարագիր եւ անկայուն կեանքի սա վերջացող տասը տարիներու ընթացքին, եթէ ոչ կորսնցուցինք, գէթ անճանաչելի դառնալու աստիճան խաթարեցինք շատ մը առաքինութիւններ:

Այս եզրակացութեան յանգեցայ քանի մը ամիս առաջ, մարտ 11ին, երբ հասարակ պարուհի մը Սանիէ Հանըմ, Սալոն Քօլիզէի մէջ «ներկայացում մը սարքեց...

Թրքուհին յաջողեցաւ թէ բարոյապէս եւ մանաւանդ նիւթապէս:

Ո՛ղջ մնան մեր հայ «վաթանտաշ»-ները, մանաւանդ մեր գաղութի ջոջ ազաները: Հոն էին բոլորը, բոլորը:

Այս մարդիկը առթիւ իսկ չեն տար հայկական որ եւ է ներկայացման որ եւ է բարենպատակ գործի, սակայն հոն էին,, չէ՞ որ զէյպէկ կար, հոբէմի պարերը, չիֆթէ - թէլլին եւ մանաւանդ պորտախաղ... Գինը՝ 15 ֆրանքէն մինչեւ 60 ֆրանք կ'արժէր

Եւ Թրքուհին, որուն ընկերակիցները բեմին վրայ, նուագածուները եւ կարգադիր յանձնախումբը Հայերէ կը բաղկանային, կլորիկ գումար մը կորզեց:

Թրքուհիին այս յաջողութիւնը, եւ բեւի գրգռեց մեր աժան - կարապետ «դերասանները»: Անցեալ շաբաթները հրապարակ հանուած էր խոշոր թռուցիկ մը, լատինատառ Թուրքերէնով եւ Ֆրանսերէն.— թէ կազմակերպութեամբ Պոլսոյ մեծ եւ նշանաւոր պարուհի - արուեստագիտուհի Սէնիա Հանըմի, եւ մասնակցութեամբ դերասան Փէջմէզեանի եւ արեւելեան նուագածուներու (անունները ալ յիշուած էին), պիտի խաղան «Քայէթ կիւլպիւրիւճի պիր քօմէտի,—իւչ փէչէէ պիր եաթաք»: Եւ կը փակէին ուշացած «արուեստագէտներուն» նկարները յայտարարութեան վրայ, կ'ուզէք իմանալ.— Սիրանուշ Հանըմի կողմէ՝ «քանթօլար», «ալէկրօ վէ չիֆթէ թէլլի», «աէրիօզ վէ զէյպէկ» վէ... աէրիօշում աման, ֆալսօ եաֆամա»:

Ուրիշ մը... Փէջմէզեան էֆէնտիի եւ Սիրանուշ Հանըմի կողմէ «Օսման աղա», եւ Քէմալ պէյի կողմէ, որ Պոլսէն նոր հասած է, «Եէնի չարքըլէր»...

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ մայիս 5ին Սալոն Շափի մէջ, ապահովելով խղճուկ եկամուտ մը,

Ամօթալի է ըսել, թէ սրահը այս անգամ ալ լեցուն էր Հայերով... Իսկ անդին իրական տաղանդներ, վաստակաբեկ դերասաններ առնուազ մը ծախելու համար հայկական գործատեղիները կը դեգերին, տեսակ մը մուրացկանութեան հետ հաւասարեցնելով իրենց արուեստը...

Ո՞վ է յանցաւորը սակայն. Թրքուհին պորտ խաղցուց, դրամ կորզեց ու գնաց, վերադարձին ուրիշներ եւս ատրելու մտադրութեամբ: Իր գործն է այս: Ի՞նչպէս արդարացնել միւսները, դերասան - ուհիները, որոնք ուղղակի կը քաջալերէին Թրքական ապականութեանց զարգացումը:

Ինքնագիտակցութիւն քիչ մը, հայրենակիցներ, եւ արժանապատուութեան տարրական զգացում, հանդէպ այս թշուառ ցուցադրութեանց:

Գարշ խօսքով՝ պոյքոթ:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

0000

ԿԱԼԱՅ, 14 մայիս (Յառաջ)— Կ'ողբանք անփոխարինելի կորուստը ազգային հաւատքի անկոտրում առաքեալին եւ Դաշնակցութեան մեծ տեսաբանին՝ ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի եւ կրկին անգամ կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ այդ հաւատքին

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրենք Վէթերաններու Ֆոնտին:

Հ.Յ.Դ. ընկերներ

ՊՈՒՅՕ. Հ.Յ.Դ. Գոսսոյի Մուբառ խումբը փոխան ծաղկեպսակի 120 ֆրանք կը նուիրէ Հ.Յ.Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Զարիֆեան եկաւ մեր գրականութեան՝ մեծ սուգի ու պղտոր խանդավառութիւններու օրերուն: Իր մուտքը յայտնութեան մը յանկարծակիութիւնն ունեցաւ: Ինքնավստահ գիտակցութեամբ մը, խնայեց մեր քննադատութեան զանդաղ վերելք մը վաւերացնելու տաժանելի հարկադրանքը: Իր աշակերտի խարխափումները չճանչցան ջարդարար հրապարակը խմբագիրներու: Անոնց հանդիպատես եղան միայն չորս պատերը իր սենեակին, իր սեղանը բնակաւոր եւ իր դէմ մտմտացող «Մաշած Թոյս: Թոյս մը բոպիկ»:

Իր գործերն են քերթուածներու երկու գիրք— «Տրամութեան եւ խաղաղութեան երգեր» (1921), եւ «Կեանքի ու մահուան երգեր» (1922). Ասնի առանցմէ զատ զանազան թերթերու մէջ ցրուած եւ տակաւին մաս մըն ալ անտիպ մնացած քերթուածներ ու արձակ էջեր, որոնց մեծ մասը գուցէ կը մնան մեր ծանօթութեան սահմանէն: Մեր տպաւորութիւնները կը հիմնուին ուրեմն առաւելապէս իր հատորներուն վրայ:

Զարիֆեան կը ներկայանայ մեր համակրութեան իր քնքուշ ու տառապագին պայծառութեամբը, մտածումի ու արտայայտութեան չափաւոր բայց անմիջական ու յանկուցիչ յուզականութեամբը: Տրտում է իր նայուածքը իրերուն վրայ: Ինչ որ իյնայ իր երեւակայութեանն ու տեսողութեան սահմանին մէջ, կը պարուրուի Թախծային շրջագիծով մը: Մելամաղձոտ է ինք, բայց ոչ զառանցած, տրտում է, բայց ոչ յոռետես: Իր խառնուածք՝ անի խանդավառութիւններու ընդունակ հոգի մը: Գինեցիկ է իր ճիգը թոթափելու կապերն առօրեային, ու սաւառնելու վե՛ր, մինչեւ «ոսկի դուռներն անհունին»: Կը բաւէ անոր ժպիտ մը, սիրուած գիրք մը, քերթուած մը վերջալոյսի, վառելու համար հոգիին մէջ ջահերը երջանկութեան: Այն ատեն պիտի չողան իր մութ ու խորունկ աչքերը, պայծառութիւն մը պիտի իջնէ իր տժգոյն ու հպարտ, հովանաւոր դէմքին վրայ, եւ իր շըրթունքները պիտի կրկնեն՝

Ես այսօր, ես այսօր
Արեգա՜կ մ'եմ բոսոր...

Իր տրտմութիւնը, ուրեմն, կ'առաջի իր մէջ ոչ իբրեւ բնախօսական վիճակ, այլ իբրեւ դժբախտ պարագաներու կեանքին: Ինք՝ երիտասարդ ու հաւատաւոր, բարեկազմ ու առնական, որ ճանչցած էր գեղեցկութիւնը փառքին՝ ոլիմպիական հանդէսներու մէջ տարուած յաղթանակներու արտասուքին ծափերէն եւ իր վրայ կաթող հիացումի նայուածքներէն, ինք որ, զարմանալ, ճանչցած էր տառապեցնող քաղցրութիւնը սիրոյ, եւ կը զգար իր մէջ բողբոջումներ յանուն յաւերժական գեղեցկութեան, ունէր տեսիլքը մեծ ու շքեղ երազներու: Այլ կեանքը անողոք ու արինալի, կուգար յանկարծ փշրել այդ բոլորը: Իր մտաւոր իմացականութիւնը կը ցնցուէր ուժգին՝ ամբողջ ցեղի մը անօրինակ աղբերքութենէն: Եւ եթէ իր ջիղերուն արժէնական ալիւրը կրցաւ դիմադրել պահ մը ճակատագրի հարուածներուն, իր հոգին սակայն, զգայուն ու արիւնող, բանաստեղծի իր հոգին, ընկճուեցաւ անէկ: Եւ հեծեծագին թախիծ մը միշտ թոյ պահեց անոր աչքերը կեանքին դէմ: Լացնող եւ արտագին բան մը ունին իր սա տողերը, որ կը բերեն մեր խանդաղատանքին՝ տակաւին իր ·հին երազին փարիլ յամառող հոգի մը տրտմօրէն գեղուկ

Եւ հոգիիդ մշուշներէն կ'երեւին
Միածաններն երազուած մեծ Արեւին:

Եւ հիմա փորձը՝ թէ իջնելու այդ հոգիին մէջ, կուտայ զատն վայելքը որ մարդ կ'ունենայ, իր իսկ պատկերով, մեծավայելուչ պալատներու զահակոյտուած ու տրտմատուող քարերէն: Կը շրջիս այդ աւերակները, շրթունքիդ մէկ անկիւնը տեղաւած հառնող գլանիկ մը սիրելի... Օ՜ այդ գլանիկը, իր ծուխն յամեցող կապոյտովը: Եթէ կիտափուլ պատերն ու անոնց վիրաւոր քանդակները կը խորհրդանշեն կեանքն ու գործը Զարիֆեանի, այդ ծփանուտ ծուխը կապոյտ՝ կ'ըլլայ հոգին, յիշատա՛կն անոր, որ կ'ընկերանայ թափառումներուդ

Քիչի նման, պահելով համեմատութիւնները, կարելի է ըսել նաեւ Զարիֆեանի մասին, թէ երեքակ կրակ մը կ'այրէր հոգին: Կրակը՝ սիրոյ, կրակը՝ արուեստին, եւ կրակը՝ ներքին քայքայումին: Եւ իր գործերուն պարունակը կ'ընդգրկէ այդ երեք՝ Սէր, Բնութիւն եւ Մահ:

ՍԷՐ.— Թերեւս գայթակղին ոմանք անունները առասաւութենէն: Հարկ է անմիջապէս ըսել, թէ Զարիֆեան, իր խառնուածքին արտակարգ ու տարբերային թերումովն իսկ, շատ բարձր էր սա մերօրեայ քիչ մը զզուելիօրէն գործնական ըմբռնումներէն: Ձեղուն ու անհանգիստ հոգի մը՝ որ պէտք ունէր յորդելու, տարածուելու: Անոր համար սէրը չնշանակեց միայն միսերու փորուն ու խնդրկցնող խայտանք մը: Անխառնաչափելի էութիւն մըն էր ան, գրեթէ անհուն, վերջալոյսին մէջ ծածանող գոյներուն պէս:

Ծաղի՜կ մըն էր, ճռա՛գ մըն էր,
Երկինք մըն էր կարծես մթին՝
Ուրկէ շիթ - շիթ քաղցրութիւններ
վար կը կաթին...

Զարիֆեան սիրեց աղջիկները իրենց «գիշեր նայուածքին», «նուաղող մազերուն, երազի պէս ձիւնէ ծոծրակին», «մարգարիտ հոգիին ու «մութ - մութ» աչքերուն արցունքին համար: Եւ զարմանալ՝ սիրեց աղջիկները, որովհետեւ պէտք ունէր մահի մը, ուրկէ կեանքը կը ծնի:

Բա՛ց հոգիիս բեւեռդ մարմար.
Եթէ մեռնի՛մ իսկ յուզումէս՝
Այդ մահն ապրի՛լ է ինծ համար...

Եւ ան տառապեցաւ այդ սէրէն՝ իր բոլոր ջիղերովը: Իր արիւնին մէջ տարուող օրերու արձագանգը տարածինք «աշունով լի» եւ «աւերակ» ճամբաներու գոյ աչքերով թափառումին Օրերը որ անցած են, օրերը որ կը գիտեն մեզ այլ եւս ժամանակի մը շուշէն, արցունքով լի բաժակներ են որ կը պարպուին մեր հոգիին մէջ, քալեցնելու համար հոն՝ ցաւը որ տո՛ւմ նաւաղներու

փախչող հոգին այդ ալքկան
Կը պահէ զիս յամբիս յառած...

Սիրեց՝ որովհետեւ սիրտ մը ունէր այդ բանին համար շինուած: Սէրը իրեն համար հաց էր ու գինի, սէրը նաեւ պատուղն էր իր հոգիին զոր ինք բաշխեց բարութեամբ, եղաւ ներող, եղաւ վեհանձն, բայց նաեւ հպարտ ու վճռական՝ արուի անդրդուելի կը դերով: Սիրեց՝ ինչպէս ծաղիկները կը բուրեն, գեղձեններ դէպ կուսայն, ինչպէս աստղերը լոյս կ'արտասուեն կապոյտ հեռուներէն:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(2)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օր. Մ. Պօտուրեանի նուագահանդէսը

»»»-«««

Մեր արուեստագէտները՝ ստուգիւ, այս տարի բաւական գործունէութեան մը մէջ, իրենց կրթիչ դերը լիովին կատարելու վրայ են։

Արդէն գնահատուած երեկոյթներ՝ Թորոսեան, Աղաղարեան, «Սիփան», եւ նորեր՝ որ կուգան, Ալէմշահ, Գորթնեան. Զատափեան եւն.

Ալ ոչ պիտի կրնայ մեղադրել մեր արուեստագէտները, հայ երաժշտական ճաշակի կրթութեան հանդէպ անփոյթ անտարբերութեան մէջ։ Անոնք եւ այդ ձեռնարկները եւ գործին ժամանակ տարբեր միայն գիտեն անտանելի գրկանքներով, եւ ուժանելի յոգնութիւններու գնով է որ մեզի կը ներկայացնեն գեղարուեստական աշխատանքներ — հանելի ժամերու միջոցին — որոնց արժէքը՝ խղճմտօրէն՝ հայ գաղութին գնահատուած ըլլալը ունենալու մխիթարութիւնն անգամ գրեթէ միշտ կը պակսի իրենց։

Գեղարուեստական իրադէպ բացառիկ արտայայտութիւն մը նաեւ՝ իրեւ այցելու եկած՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Մարի Պօտուրեանի անցեալ շաբթուան նուագահանդէսը, ուր դարձեալ գտայ եւ մեր գաղութին, նոյնիսկ մտաւորական կոչուածներուն արուեստի հանդէպ ունեցած ողբալի անտարբերութիւնը։

Անշուշտ այդ գերազանցօրէն նշանակելի երեկոն պատրաստուած էր հապճեպով, անկատար, բայց այդ պարագան չի կրնար արդարացնել շարք մը բացակայութիւններ։

Օր. Մ. Պօտուրեանի համբաւը Իտալիայէն եկած է մեզի արդէն տարիներ առաջ։ Մեծ արուեստագիտուհին երկրորդ անգամն է որ Recital-ով կը ներկայանայ Փարիզի գաղութին.

Իր այցելութիւն խաղը պարտադրեց մտածել՝ որ իր արտակարգ կարողութեան մասին օտար մամուլին մէջ յայտնուած գնահատական կարծիքները — չափազանց կարող մասնագէտներէ — նոյնիսկ համեստ եւ անբաւական են եղած։

Փարիզի մէջ յաճախ առիթը ունինք լսելու առեղծուածային մեծ վարպետներ. Թող ազգայնամոլութիւն չհամարուի՝ եթէ հաստատենք, որ Օր. Պօտուրեան անկասկած արժանի է անոնց շարքին տեղ գրաւելու։

Lisztի «Bénédiction de Dieu dans la solitude»ը արդէն պիտի բաւէր, որպէսզի ամենադժուարահաճ երաժշտասէրները — եւ որահին մէջ կային այդ դասակարգէ օտարներ — անվարան հռչակէին դնուածի արուեստագիտուհին իբրեւ բացառիկ ատրճանի համած վարպետ։

Վերայիշեալ կտորը՝ որ իր կազմութեան մէջ դոթական մայր-եկեղեցիի մը խորհուրդը, անոր սլացիկ շնորհը եւ աստուածապարփակ շունչը ունի՝ վերարտադրման համար կը պահանջէ խորունկ ու սրուած զգայնութեան մը հետ մաքի եւ դատողութեան մանրայատկութիւններ, թարգմանելու համար մեծ վարպետին հոյակապ յղացումը, արտադրուած անոր չարչարուած հոգիէն։

Հայ արուեստագիտուհիին մատներուն տակ դաշնակը փոթորկայոյզ հոգիներու տենդերք մը պարզեց, էութիւններու յուսահատական ոգորումներու մէջէն աստուածային ներկայութեան ճառագայթարձակումը թաւալելով, յոյն ու հոգեպարար երգեհոնական ներդաշնակութիւններու մէջ։

Հոյակապ վերելք մը դէպի գերերկրային գագաթները — մանաւանդ վերջին մասին մէջ, ուր արուեստագիտուհին «վիրթիւօզ»ի անհերքելի յատկանիշերը պարտադրուեցան բաւուքին։

Շոփէնի «Nocturne»ը եւ «étude»ները, փայլշաքեղ ու գիշերային տեսիլքի մը պէս՝ կապոյտ խորհուրդով մը թրթռուն, փաստեցին որ օրիորդը իր ուժեղ — գրեթէ առնական — խաղը գիտէ մեղմել եւ անոր հաղցնել անշօշափելի ու երազային փափաքանք մը։ Իր վերարտադրութիւնը եղաւ խորունկ զգայնութեամբ։ «Etude en fa majeur»ը մանաւանդ եղաւ հոյակապ այդ տեսակէտներէն։

Պէթհովէնի «32 variation»ին մէջ հայ արուեստագիտուհին հաստատեց նոյնպէս իր ըմբռնումին հասունութիւնը, եւ մեծ վարպետին բարդ հոգիին թափանցելու կարողութիւնը։

Զայները կ'ապրէին ուրոյն նկարագիրներով, ճշգրիտ առողջութեամբ մը, ջինջ ու պայծառ, հիւսելով այն աստուածային երաժշտութիւնը՝ որ Պէթհովէնինն է, փոթորիկը ու ցնորքը միախառնուած։

Mangiagalliի «La danse d'Olaf»ը առիթ տուաւ արուեստագիտուհիին՝ ապացուցանելու «թէքնիք» դժուարութիւններուն հանէլի խաղով մը յաղթահարելու կարողութիւնը, անվերջ ծափերու տակ, որոնք ստիպեցին զինքը՝ յայտագրէն դուրս նուագել երեք կտորներ, Cazelloի «Bolero»ն, Gaianusի «Fox en do»ն, եւ Liadowի «Tabatière à musique»ը, որ փոքրիկ գոհար մըն է։

Օրիորդին նուիրուեցաւ ծաղկեփունջ մը, գնահատանքի ծափերու մէջ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջիւն կը տեղայ

oooo

«Խորհրդային Հայաստան» (30 ապրիլ) կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը Ղափանէն.—

Ապրիլ 23էն ի վեր գիշեր ցերեկ անընդհատ ձիւն ու անձրեւ կը տեղայ։ Գիւղերուն մէջ ցանքը ղադրած է ամբողջովին։ Բազմաթիւ տուներ ու գոմեր քանդուեցան։ Անասուններու կորուստներ ալ կան։ Տեղական իշխանութիւնը 1000 փութ խոտ ճարեց ու փոխադրեց գիւղերը։ Տեղական իշխանութեան կողմէ տասը հոգի մեկնեցան գիւղերը։ Չափազանց դժուարացած է հանքային փոխադրութիւնը։ Անընդհատ տեղացող անձրեւներու պատճառով վնասուած է հանքավայրերուն եւ ձուլարանին միջեւ եղած նեղգիծ երկաթուղին, ինչպէս որ գործարանն ալ լրիւ չաշխատիր։ 60 բանուորներ ղրկուեցան, նորոգելու համար վնասուած գիծը։ Վնասուած է նաեւ Ղափան-Միջեւան երկաթուղին։ Հաղորդակցութիւնը կանգառած է. Երեւանի հետ հեռագրական կապը կտրուած է։ Այս հեռագիրը կը տրուի ռատիոյով։

Լենինի դիւանը

ooooo

Գիտական Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանի գրական բաժինը վերջերս նուէր ստացաւ, Լոնտոնէն, Պետրոս Տօնապետեանի կողմէ, «Արմէնիա» 2 հատոր մեծ աշխատութեան հեղինակին՝ Լինչի դիւանը։

Դիւանը ամփոփուած է 26 տուփի մէջ եւ կը պարունակէ բազմաթիւ անուագրութիւններ, նամակներ, գիտողութիւններ, չօգտագործուած նիւթեր։

Այս դիւանէն զատ, Տօնապետեան նուիրած է նաեւ մեծ քանակութեամբ անգլիերէն գիրքեր — անգլիացի հեղինակներու ամբողջական գործեր, անգլիական թատրոնի պատմութիւնը, կենսաբանական գիրքեր, պատկերազարդ եւ շէնք։

Գիրքերը յանձնուած են Միասնիկեան Հանրային Մատենադարանին։ Պետրոս Տօնապետեան յառաջիկայ տարիներու ընթացքին պիտի ամբողջացնէ իր դրադրանը նորանոր գիրքերով։ Տօնապետեան նուէր ղրկած է նաեւ իր քանի մը հեղինակութիւնները, որոնք բաշխուեցան Հայաստանի զանազան շրջաններու դպրոցարաններուն միջեւ։

Նոր մարզարան

Հայաստանի մէջ բուռն հետաքրքրութիւն է առեղծուած մարզական շարժման մասին։ Արդէն մարզական կազմակերպութեան բազմաթիւ անդամներ կարեւոր մրցանիշեր են շահած, այնպէս որ այսօր Հայաստան ամբողջ Անդրկովկասի մէջ առաջին կը համարուի մարզական ճակատին վրայ։

Մարմնակրթութեան այս աճուն շարժման պատճառով, անհրաժեշտ համարուեցաւ հիմնել Երեւանի մէջ նոր մարզարան մը։ Երեւանի քաղաքային խորհուրդին հրահանգ տրուած է 11 հեկտար հողամաս յատկացնել այդ նպատակով։ Պատկան մարմիններուն եւս հրահանգ տրուած է մարզարանի շինութեան անհրաժեշտ ամէն նիւթ օր առաջ հայթայթել։

ԵՂԱՆԱԿ ԳԻՒՂԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ

Արեւոտ եղանակը մօտեցած ըլլալով, այժմէն իսկ կարգադրութիւններ կ'ըլլան դէպի գիւղ, դէպի բնութեան ծոցը ղրկելու պատանի սերունդը։ Այսպէս, Հայաստանի 28 շրջաններու արհեստ արդէն իսկ արձանագրուած են թէ ո՞ր կողմը պիտի անցընեն ամառնային իրենց արձակուրդը։

Դէպի ճամբար մեկնումները պիտի կատարուին հերթով,— որոշուած են ճամբարային կէտերու վարիչները։

Ընդամէնը այս ամառ ճամբար կը մեկնին 6000 աշակերտներ։ Առաջին խումբը կը մեկնի յունիս 20ին։ Երեւանի եւ Լէնինականի պատանեկան Միութիւնները երկուական ճամբար պիտի ունենան։ Ճամբարներու տնտեսական եւ մատակարարման գործը յանձնուած է կրթական գործավարութեան։ Կառավարութիւնը 275,000 րուբլի յատկացուցած է ճամբարներու կազմակերպման, իսկ Միութիւնները՝ 200,000 րուբլի։

МАНР ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ, «Բանուորական Երեւան» եւ «Հաւաքական բանուոր» թերթերուն տեղ, որ կը դադրին, լոյս կը տեսնէ «Երեւանի բանուոր» օրաթերթը, խմբագիր՝ Տ. Խորունի։

⁂ Իջեւանի շրջանը, Սեւ Քարի հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը հիմնեց ելեկտրական ագարակ մը, որ կը սպասարկէ ինչպէս Սեւ Քարի, նոյնպէս մօտակայ գիւղերուն։

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

▪▪▪

ՎԻԷՆՆԱ.— Անգործութեան դէմ պայքարելու ճիգեր կը փորձէ Աւստրիոյ վարչապետը։ Գիւղացիի զաւակ ըլլալով ինքն ալ, կարծես խոնարհներուն, խեղճերուն, բոլոր գէշ-չազութիւններուն բարեկամ ըլլալը ապացուցանել կ'ուզէ։ Բայց ի՞նչ կրնայ կատարուիլ լոկ բարեկամեցողութեամբ։ Դրա՛մ պէտք է եւ դրամը անհետացած է այս երկրէն ալ։

Սաստիկ արեւուն տակ գործաւորները կը ոգեւին ու արիւն կը քրտնին։ Կը ձուռնեն անոնց, եւ կը ստուգեն որ ճամբաներու նորոգութեամբ կը գրաղին։ Պետութիւնն ինքն է զանոնք աշխատացնողը, որպէսզի պակսի 300 հազար անգործներու հոկայ թիւր։ Տարապարհակ աշխատութիւն՝ որ գուցէ կը շարժէ։

— Ի՞նչ վարձք կը ստանաք։

— Օրական 50 կրոշէն (1 եւ կէս ֆրանք-ֆրանք) եւ կերակուր մը։

Մէկը՝ որուն հոգին բերանը եկած է, կը գոչէ.— Մարդ եթէ մուրալու երթայ, աւելի մեծ գումար մը ձեռք պիտի բերէ, քան այն 50 կրոշէնը՝ որ արդիւնքն է մեր այս չան վաստակին։

Նկուր տես որ մուրացկաններն ալ շատցած են, իսկ մուրացիկին գրամ տալու կարողութիւն ունեցողներութիւն ալ կը պակսի ու կը պակսի, եւ այս կացութիւնը տարօրինակ երեւոյթ մը յառաջ բերած է հոս։ Մուրացկանները արշալոյսին գործի կը ձեռնարկեն որպէսզի ամբողջ օրը մուրալով քանի մը ֆրանք ձեռք բերեն։ Այլապէս երանիներին բուրդ էն։ Բարեբախտաբար ամառ է, օրերը երկար են։ Մարդ կրնայ ամողջ օրը, մինչեւ գիշերուան ժամը ութ, մէկ դուռէն միւսը ափ առնել։

Հապա եթէ այս տաղնապը ատեն մըն ալ շարունակուի.... Ի՞նչ պիտի ըլլայ Աւստրիոյ, Եւրոպայի, ամբողջ, այո՛, ամբողջ աշխարհի վախճանը....

Զ.Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ
ԿԱՄՐԱՑՆԵ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կըրոյց կը շրջի թէ Թուրք կառավարութիւնը հաղորդած է մեծ պետութեանց, որ մտադիր է ծրծեւէ մէջ պաշտօնապէս պաշտօնութիւն պահանջելու՝ ամրացնելու համար Տարտանէլի նեղուցները։

Սառյց է, որ Թուրքերը, չփացած իրենց վերջին տաղնամեակի յաջողութիւններէն, կ'ուզեն Լօզանի դաշնագիրն ալ պատռել, ինչպէս պատռեցին Սեւրի դաշնագիրը։

Ախորժակը ուտելով կը բացուի, քանի... պարապ է ձեզանին չուրջ։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԶԳՕԳՈՒՏ» ԳՈՐԾԵՐ

»»» «««

«Հայրենիք» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (8 մայիս).

— «Տարիներէ ի վեր Ռամկավար Փայքար թերթը տխուր համբաւ մը հանած է իբրեւ թերթ մը, որ երբեք միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ՝ աւելի յաջողութեամբ կատարելու համար իր քայքայիչ, պառակտիչ դերը ամերիկահայ գաղութի կեանքին մէջ։

Տարիներ շարունակ Փայքարի գըլխաւոր նպատակներն եղած են՝

ա) Վիժեցնել հայ ազգային բոլոր ուժերու եւ հոսանքներու համերաշխութեան ամէն փորձ ու ձեռնարկ.

բ) Անհաշտ ու ազգավնաս պայքար մղել հայ ազգային իրաւունքներուն հաւատարիմ մնացած միակ կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան դէմ, անվերջ լեցնելով իր էջերը ամենազզուելի չնիրվածներով Դաշնակցութեան մասին, անդադար թունաւորելով իր ընթերցողներու միտքը ամենաազնիւ խեղաթիւրումներով ու ամենագրգռիչ գրպարտութիւններով.

գ) Խորհ. թերթի մը մոլեգնութեամբ փառաբանել խորհրդային կառավարութիւնը ու անոր տխուր գործերը եւ ամէն կեղծ ու պատիր միջոցներով գիտցնել անոր գործակալներուն գաւառական, պառակտիչ աշխատանքները մեր գաղութներու մէջ։

դ) Սիսթեմաթիք, բայց քօղարկուած բոլշեւիկեան պրոպականդ ըսել հայ ժողովուրդի պահպանողական տարրերուն մէջ եւ օգնել բոլշեւիկներուն ճանկելու մեր ազգային կազմակերպութիւնները՝ եկեղեցիները, Հայրենակցականները եւայլն։

ե) Ջանազան ձեւերով անարգել հայ ազգային սրբութիւնները, ծաղրել մեր նորագոյն պատմութեան եւ գրականութեան մեծագոյն դէմքերը, խեղաթիւրել, գլխիվայր շրջել մեր մօտիկ անցեալի ամէնէն բախտորոշ դէպքերը, մոլորեցնել հայ նոր սերունդի միտքը ուռուցիկ, կեղծ պատմութիւններով խորհրդային «բարիք»ներու եւ «նուաճումներու» մասին։

Փայքար անկասկած բարոյական ծանր պատասխանատուութիւն ունի թէ հայկական Եռագոյնի հրապարակային անարգանքին, թէ՝ հայ եկեղեցին երկու մասի բաժնուելուն, թէ՝ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի սպանութեան եւ թէ՝ անոր յաջորդող պառակտիչ պայքարներու, փողոցային ցոյցերու, Դաշնակցական ժողովներ խանգարելու փորձերու, մեր գաղութը երկու թշնամի բանակներու բաժնելու եւ անոնց գոյութիւնն ու պայքարը տեւական դարձնելու ծիգերուն մէջ։

Հակառակ անոր որ ան իր եռեւ ունէր եւ ունի մեր գաղութի չնչին փոքրամասնութիւնը միայն, անձամբ ուսւթիւն ունեցաւ այնպէս մը ցոյց տալու, որ իբր թէ ամբողջ հայ ազգը կամ ժողովուրդը զայրացած եւ ոտքի ելած է Դաշնակցութեան դէմ։

Այդ նպատակով Ռամկավար թերթի գործադրած խարդախ միջոցներու մասին գաղափար մը կրնայ տալ հետեւեալ խիստ յատկանշական միջոցը.—

Կրէթը շարունակ գերագրգիռ վիճակի մէջ պահելու կոչուած գրութիւններու պակաս զգալով՝ Փայքար առանց ամչնալու, ճամբ մը անգամ կը կրկնէ արդէն հրատարակուած մեր նոյն «ցաւակցական հեռագիրները» Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ։ Եւ այդ կ'ընէ անկասկած այն տպաւորութեան հաւատքով թէ այդ խարդախ միջոցով պիտի կարողանայ այն տպաւորութիւնը ձգել հանրութեան վրայ, թէ մինչեւ այսօր ալ «ամբողջ հայութիւնը վիշտ ու զայրոյթ կ'արտայայտէ» Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ»։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ ՏԵԱՄԵԱԿԸ

»»»-«««

Մայիսի վերածնունդի ամսին փթթած եւ այսօր արդէն պատկառազդու տարիքի մը հասած այդ ազգօգուտ հաստատութիւնը, Դպրոցասէրը, անցեալ օր մտերմական շրջանակի մը մէջ, ուսուցիչներուն եւ խնամակալութեան շուրջը հաւաքելով իր սանուհիները, տօնեց իր գործունէութեան Տեամեակը։

Ճաշի ընթացքին խօսեցան դպրոցին տնօրէն Գ. Վ. Իսքալացեան, ուսուցիչներէն Գ. Անհարեան, ինչպէս նաեւ Գ. Քարեան, որոնք գեղեցիկ փոխաբերութիւններով սանուհիներուն ներկայացուցին իրենց բարոյական թէ ֆիզիքական սնուցմանց հաստատութեան արժէքը եւ ուղղութիւնը։

Սանուհիներուն կողմէն եղան խմբական երգեր եւ արտասանութիւններ։

⁂ Բժ. Հ. Օհանջանեան, «Հաւաքազգային» եկղր. Վարչ. նախագահը, անցեալ օր հիւրասիրուեցաւ Դպրոցասէրի յարկին տակ, մանրամասնաբար այցելելով բոլոր դասարանները, եւ ներկայ ըլլալով դասաւանդութիւններուն։

Ուշադիր եւ համակիր, յարգելի բժիշկը մեծապէս գնահատեց հաստատութեան մէջ տիրող կարգապահութիւնը...

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
եւ
ՐՆԿԵՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՆԼԸԵԱՆ
Նշանուած

20 մայիս, 1934 Ալինեօն

▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬▬

քր։ Իր շնորհակալութիւնը եւ Դպրոցասէրին աշխատողներուն պատրաստակամութիւնը յայտնելէ յետոյ յարգելի հիւրը մեկնեցաւ ամենալաւ յուշերով տպաւորութիւններ։

Ա.

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երիտասարդ արուեստագէտ-լուսանկարիչ Ֆէպիւս այս տարի ստացաւ հետեւեալ պատուանշանները, իբրեւ գնահատութիւն իր արուեստին։

Մարոքի սուլթանը իրեն պարգեւեց Ouissam alaouite chérifienը (համապատասխան Chevalier de la Légion d'honneurի)։

Եթովպիոյ թագաւորը տուաւ L'Etoile de l'Ethiopie պատուանշանը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը տուաւ՝ diplôme de médaille d'honneur եւ mérite artistique national, իբրեւ գնահատութիւն արուեստագէտի շնորհին, զոր Ֆէպիւս կ'աւելցնէ իր նկարներուն։

Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

Շուքը նրան տեսնելով՝ հանգստանում է. բայց երբ Մովիկ ապլան գամի կողմն է թեքւում, նա նորէն է հաչում, կարծես ուզելով այլ ուղղութիւն ցոյց տալ։

Մովիկ ապլան կանգնում է. կարծես փողոցէն մի ձայն է լսում. կատու է մլաւում գուցէ։ Ձիենն էլ չի դադարում. տեղում է, տեղում, ձմեռուայ պէս ամէն կողմ սպիտակ է, ցուրտ է։

Մովիկ ապլան լսում է լռութիւնը, կատո՞ւ, մլաւո՞ղ, ո՛չ, ո՛չ, անքոյ է, հեծկլտոց. մէկը լալիս է, լալի՛ս։

Մի պահ քարանում է Մովիկ ապլան. այս պահին մա՞րդ, լա՞ց։

— Ի՞նչ կայ, Տէր Աստուած, ո՞վ է։

Ձիենը ճեղքելով նա վազում է Դրան կողմը, դողում են ոտքերը, հաղիւ է յաջողում բանալ դուռը։ Այո, մէկը լալիս է, տնքում, հեծկլտում։ Մութ է, լոյս չի նշմարւում։

— Ո՞վ է, ո՞վ է լալիս, ո՞ւր ես, ձայն տուր։

Պատասխանը լինում է մի առձակատար հեծկեցոց. «Մա... մա... րէ՜, մա...մա...րէ՜ ջանն։Ձայնը գալիս է այգու պատի պատսպարուած մէկ անկիւնէն.

Մովիկ ապլան դողդոջուն քայլերով յառաջանում է այն կողմը։

Տէ՛ր Աստուած, մի երեխայ է կըծկուած անկիւնում, ձիւնը կիսով ծածկել է նրան։

Մովիկ ապլան ուժ է առնում, քաշում, հանում է մանուկին ու գրկած տուն է տանում.

Թրջուած է մանուկը, մրսած է, շրթունքները կապտած են, չի կարողանում խօսել, դողում է, գօգում։

Մի վտիտ աղայ է նա. հագին որբանոցի կապոյտ զգեստ, գլուխը բաց է, ոտքի մէկը բոպիկ, միւսը չուստ։

Մովիկ ապլան իր բնոցը զնում է վառարանի մօտ։ Անմիջապէս հանում է մանուկի թաց հագուստները, փաթաթում է տաւանով ու վերմակով, պառկեցնում է։ Մի քիչ տաք գինի է խմցնում, ու քիչ վերջ կաթ։

Տղան կամաց կամաց գտնում է ինքն իրեն, փորձում է պատմել տաւանի կապանքներէն, նստում է։ Նայում է շուրջը, խօսել է ուզում, բայց չի համարձակւում։

- Անունդ ի՞նչ է, փոքրիկս.

— Գէորգ Ջավուշ։

Մի ժպիտ է լուսաւորում Մովիկ ապլայի դէմքը, իր զոհած երեխան, իր գիշերային հիւրը հասարակ մէկը չէ, այլ «Գէորգ Ջավուշ»։

— Քանի՞ տարեկան ես։

— Որբանոցը կ'ըսէին թէ 9ը տարեկան եմ։

Ինչո՞ւ թողեցիր որբանոցը

Գէորգ Ջավուշը լռում է, դլուխը կախում, մտածում է։

Մի՞թէ այնտեղ լաւ չէ, ձեզ չե՞ն կերակրում։

Մանուկի դէմքն այլափոխւում է։

— Որբանոցը նեղ է, դուները փակ։

— Ո՞րտեղացի ես, գիտե՞ս։

— Մեր գիւղն ազէկ էր, հաց լիւ կար, ծմակ. կ'երթայինք պտուղ քաղելու, գետը կը լողնայինք։ Աղէկ էր մեր գիւղը, մեր տունը, ոչխար ու. նէկերք, կով, էլ. կը հեծնէի էշը, խմա էր։

Ու երեխայի աչքերը փայլում են, իր յայնացած բիբերի խորքում նա տեսնում է անշուշտ հայրենի գիւղը, իրենց տունը, լեռ ու ծմակ, վտակ ու դաշտ, լսում է գուցէ ոչխարի մայիւնը, կովերի բառաչը...

Էլ աւելորդ էր հարց ու փորձը։

Մովիկ ապլան հասկացաւ, որ իր առջեւ կեցած է մի իսկական «Գէորգ Ջավուշ», որ անկարող է կենալ որբանոցի փակ դռների ետեւը։

Զգում էր դուրս, դէպի ազատութիւն, դէպի բնութիւն.

Ու յանկարծ Մովիկ ապլան ցանկացաւ տալ այդ մանուկին տենչացուած ազատութիւնը։ Ու ինչո՞ւ ոչ, մի կըտոր հաց կար նրան տալու, թող մնայ եւ ուտէ, թող բոյ քաշէ ազատութեան մէջ։

Ու յանկարծ լուսաւում է Մովիկ ապլայի կուրծքը, ո՞ր արեւի ճառագայթներն են ջերմացնում նրա սիրտը։

Ելաւ նա, ջուր տաքացրեց, տաշտը դրեց վառարանի մօտ, լոգցրեց մանուկին։ Արամի շապիկներէն մէկի թեւերը կտրելով՝ հագցրեց նրան։ Անկողին պատրաստեց, պառկեցրեց, մի համբոյր էլ խմցրեց, ու թողեց որ քնի, հանգստանայ։

Ինքը լուաց մանուկի վրայէն հանած հագուստները, փռեց վառարանի մօտ որ չորնայ։ Արամի զուլպաներէն մի զոյգ կտրեց, կարեց փոքրիկի համար, որ առաւօտ մի բան ունենայ հագնելու, մինչեւ գնուին, պատրաստուին նորերը։ Ի՞նչպէս է անցել ժամանակը, Մովիկ ապլան չգիտէ։ Ոչ մենակ է զգացել իրեն, ոչ լռութիւնն է զնգացել ականջներում, ոչ տխրութիւնն է սանձել սիրտը։

Արշալոյսն է կանչում, լոյսը բացուել է։

Գէորգ Ջավուշը մաքուր անկողնում մըշում է անուշ, ժպտում է, երեւի իրենց գիւղումն է նա, ընտանիների հետ դաշտերում, լեռներում, արգառ, անկաշկանդ։

Առաւօտեան մեծ էր Գէորգ Ջավուշի ուրախութիւնը, երբ Մովիկ ապլան ձեռքէն բռնած տարաւ գոմ։

— Կով, ձի, ոչխար, այծ, հաւ... ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ... կանչեց նա հրճըւանքով ու փաթթուեց ոչխարի վիզը։

— Խաս տա՞մ, մարէ՛, խաս տա՞մ ոչխարին։

«Մարէ՛»։

Այնպէս անուշ հնչեց Մովիկ ապլայի ականջին այդ օրն մանուկի «մարէ» կանչը։ Չէ՞ որ սա էլ մի մօր, մի հօր ծնունդ է, որոնք ո՞վ գիտէ ի՞նչ ճամբաներում, ի՞նչ տառապանքներով մեռել են, բախտին ձգելով իրենց զաւակը։

Չէ որ...

Ու յանկարծ յիշեց Արամի խօսքերը.«Եթէ մենակ ես ու տխուր, մա՛յր, բաց տանդ դուռն ու պատուհանը, և թէ քիչ է, քանդէ տանդ պատերը, տանդ նոյնացուր հայրենիքդ հետ, ապրէր նրա յոյզերով ու յոյսերով, էլ մենակ չես լինի»։ Եւ ահա այս օրը մանուկը, մէկ պատառ հայրենիքի յղել է իր տան պարապը, փարատել է իր տխրութիւնը։

«Մարէ՛»... Այո, իր թոռն է այս մանուկը, իր արիւնը, իր շունչն ունի մէջը։ Պէտք է պահել, մեծացնել, իբրեւ սիւն բարձրացնել ընդհանուր տան, հայրենիքի համար։

Ցանկութիւնը կամք դարձաւ նրա մէջ։

ԽԱԼԷՆ ԲՈՒՐՋԱՆԴ

(21)

(Տր.լ.)

ցուցանեն թէ կուսակցութիւնը լուրջ տագնապի մը մատնուած է եւ չէ կրցած որոշ բանաձեւ գտնել շարք մը հարցերու լուծման համար։ Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ կուսակցութիւնը պէտք չէ գոհանայ պաշտպանողականով, այլ յարձակողականի ձեռնարկէ ֆաշական հոսանքներուն դէմ։ Այս առաջարկութեամբ, հաւանական է որ աւելի ձախ երթան, միացեալ ճակատ փորձելով համայնավարներուն հետ։

Անջատականներու համագումարին մէջ կարդացուած տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ կուսակցութիւնը ունի 23.000 անդամ։ Վիճաբանութեանց առեն շատ սուր կամ համազգեստի խնդիր մըն ալ ծագեցաւ։ Երեսուէլ բոլորովին հակառակ էր որ եւ է տարազի։ Ինչպէս յայտնի է, այս հոսանքը նախարար մը ունի Տումէրկի դահլիճին մէջ, (Գ. Մառքէ, աշխատանքի նախարար)։ Քանի մը պատգամաւորներ պահանջեցին որ նախարարը հրաժարի։ Գ. Մառքէ երկար ճառ մը խօսելով, պաշտպանեց դահլիճին մասնակցելու անհրաժեշտութիւնը. Բացատրեց թէ իրենք հակառակ են ոչ միայն Լէօն Պլումի, այլեւ Մարքսի. Ժողովը հաւանութիւն յայտնեց Գ. Մառքէի մասնակցութեան։

Ուշագրաւ է որ երկու հոսանքներն ալ, թէ պաշտօնականը եւ թէ անջատականը, իրենց յոյսը դրած են Աշխատանքի Դաշնակցութեան վրայ։ «Նորերը կ'ուզեն սիրաշահիլ նաեւ նախկին ազգայնականները

Մ. Քեմալի կտակը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 22 թուականով.— Մ. Քէմալ հրատարակեց իր կտակը, որ կը պարունակէ շատ մը նշանակալից կէտեր։ Կազին կը յանձնարարէ իր հայրենակիցներուն՝ երբեք չյարիլ միապետութեան կամ համայնավարութեան, եւ չդիմել օտար փոխառութեանց։ Ցեղը կը պատուիրէ մինչեւ կայմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ պահել բանակն ու նաւատորմը, երբեք զինուորական մը չընտրել իբրեւ հանրապետութեան նախագահ եւ քաղաքացիական վերջին փոխանութեանց ընդդէմ։ Բոլոր թուրքերէն վեր դասել զինուորականին։ Իբրեւ քաղաքական ծրագիր, կ'առաջարկէ շառեղծել պալքանեան դաշնակցութիւն մը, մէջն առնելով նոյն իսկ Յոյնը։ Աւելի ժողովուրդները եւ քաղաքակրթել կրօնքը։

Իբրեւ վերջին խօսք, կը յանձնարարէ ունչացնել ի պատիւ իրեն շինուած յիշատակարանները Թուրքիոյ մէջ։

Կաշառքի դատ մը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիի մէջ ձերբակալուեցաւ հանրածանօթ իրաւագէտ մը, Է. Սալէմ, որ կ'ամբաստանուի թէ փորձեր է կաշառել Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնատար մը։ Գ. Սալէմ Փարիզ կը բնակի եւ պարբերաբար Էնկիւրի կ'երթայ, իբրեւ փաստաբանը մենաշնորհի ընկերութեանց։ Այս անգամ կը հետապնդէր Պոլսոյ հեռախօսի ընկերութեան գործերը։ Այս ընկերութիւնը նախապէս անգլիական էր, բայց իր բաժնեթուղթերուն մեծ մասը ծախեց ամերիկեան խմբակի մը։ Ընկերութիւնը կ'ըսէ թէ իր դրամագլուխը ոսկեդրամ ըլլալով, հաշիւը պէտք է տեսնել այդ հիման վրայ, մինչ կառավարութիւնը թղթադրամ կ'առաջարկէ։ Կ'ըսուի թէ Գ. Սալէմ այս խնդիրը կարգադրելու համար կաշառք առաջարկած է նշմտական գործավարութեան մէկ պաշտօնատարին Փաստաբանը կ'ուրանայ։ Գ. Սալէմ 70 տարեկան է եւ իտալական հպատակ։ Ան յանէն եղած առեն մեծ դեր կատարած ըլլալով 1908ի յեղափոխութեան մէջ, Իթթիհատականներուն աչքը մտած էր։

Ռուսթ Օթէլ Պառոնի դէմ (Հալէպ)

Շաբաթ գիշեր ռումբ մը նետուեցաւ Հալէպի ծանօթ օթէլ Պառոնի դէմ։ Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահը հոն պիտի անցընէր գիշերը, ինչ որ կը նշանակէ թէ ոճրագործութիւնը քաղաքական է։

Հրդեհ Շիքակոյի սպանդանոցներուն մէջ

Շաբաթ օր ահռելի հրդեհ մը ծագեցաւ Շիքակոյի սպանդանոցներու թաղին մէջ, հինգ ժամուան մէջ մոխիրի վերածելով ահագին տարածութիւն մը։ Պահ մը հրդեհը այնքան սպառնալից դարձած էր որ հրշէջները որոշեցին ուժանակով պայթեցնել շատ մը շէնքեր։ Վերջապէս կարելի եղաւ մարել կրակը։ Վերջին լուրերու համաձայն, երեք հոգի մեռած, 1500 հոգի վիրաւորուած են, իսկ 2000 հոգի անպատսպար կը մնան։ Ոչնչացած են նաեւ 1000 արջառ եւ 500 ձի։ Նիւթական վնասն է 25 միլիոն տոլար։ Այրած շէնքերուն մէջ կը գտնուէին պահածոյ մսի գործարան մը, միջազգային ամփիթատրոն մը, գրամատուն մը, խմբագրատուն մը, պանդոկ մը, ակումբ մը, բազմաթիւ չուկայ մը եւն.։

»»»••«««

ՅԱՑԱՑԵԹԻ մահուան հայիւրամեակին առթիւ, փառաւոր ցոյցեր կատարուեցան Մ. Նահանգներուն մէջ։ Խորհրդարանն ալ մասնակցեցաւ այդ ցոյցերուն, եւ նախագահ Րուզվէլթ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով հերոսին մատուցած թանկագին ծառայութիւնները Մ. Նահանգներու ազատութեան համար։ Ֆրանսական կառավարութիւնը շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեց։ Այս առթիւ հանդէսներ կատարուեցան նաեւ Փարիզի մէջ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահը Տիրան երթալով, արժանացաւ ջերմ ցոյցերու։ (Այս այն Բողանն է ուր սպաննուեցաւ դատաւոր Փռէնս)։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Թաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Café Noailleի մասնաւոր սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց։ Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը։

Ց.

Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, Cafe de la Gareի ներքնասրահը։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

„PETIT JOURNAL"ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ Ռ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՔՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆի։ *Ballet plastique* Տիկին ԽՈՒԱՇԷՆԿՕի. Որ. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (երգ). Թառիստ՝ ԺՈՐԺ Գ. Ուզունեան (արտասանութիւն). Արտասանութիւն։ Ուղերձներ՝ Ֆ. Ռ. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Պարեր: **Tombola Buffet** Մուտք՝ **5** ֆանք։

×

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՓՈՆ ՏՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Այրի Տիկին Մանուշակ Ադամեան եւ զաւակները՝ Ի... եւ Տիգրանուհի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շմաւոնեան եւ զաւակունք, Գ. Մանուկ Ադամեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ջուլակեան, Գ. Նշան Ջուլակեան, Գ. Նշան Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Ղազար Պետրոսեան, Տիկին Ոսկի Պետրոսեան, Տիկին Թերեզա Ազոյեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Ազոյեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Աւետիսեան, Գ. Գ. Գրիգոր եւ Տիգրան Աւետիսեան, Գ. Մովսէս Կարապետեան եւ ազգականները խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսին, եղբօր եւ զարմիկին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ մայիս 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, իր բնակարանին մէջ, 29 *rue Voltaire*, Փարիզ (13րդ) մէտրօ Փորթ տ'Իթալի։

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր յատուկ հրաւէրներ կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ **Ա. Ց. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՂ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ *ՏԻԿ. ԼԵՒՈՆ ՔԵԹ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆի*

Կիրակի *10* Յունիս, ժամը ճիշդ *15*ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք.

ՄԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Գ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի Օր. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ եւ երգիչ Գ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ։

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեռնէեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերայիշեալ թատերասրահը։

Le Gérant: H. STEPHAN

27, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ.Ժ. Մ.

Ժամը վեցէն քանի մը վայրկեան յետոյ, ան աչքին պոչովը նշմարեց այրիկը. մօտեցաւ անոր, բայց զարմանքով տեսաւ որ անիկա առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր ճամբան կը շարունակէր։ Փորձեց անոր ետեւէն քալել, սակայն զօրաւոր ձեռք մը բռնեց անոր թեւէն։

— Պարոն Ֆիշըրն էք կարծեմ, բսաւ հաճելի ձայն մը։

— Ի՞նչ բանել կ'ուզէք, պատասխանեց մարդը ազատելու ճիգ մը ընելով։

— Ներող կ'ըլլաք, ապա թէ ոչ..., Ոստիկան Մէնտըս էր խօսողը

Ֆիշըր մօտեցաւ քանի մը քայլ։

— Ոստիկան է, բսաւ ինքնիրեն ու հետեւեցաւ անոր։

Երբ գինքը Թ. Ք.ի դրասենեակը առաջնորդեցին, այս վերջինը բարեւ- ցակամ շեշտով մը անոր դարձաւ ու բսաւ.

— Ինչպէ՞ս է Գ. Ֆիշըրին ողջութիւնը, կարծեմ ձեր անունը տակաւին Ֆիշըր է եւ ոչ թէ Հէրի Կիլշըթ կամ ձօրճ Փօրթըր...

Ֆիշըր խնդաց։

— Կատակաբան էք, պարոն... կարծեմ այդ աղջիկը օձիքս ձեռք տուաւ։

— Դուն քու օձիքդ ձեռք տուիր, խեղճ Ֆիշըր, բսաւ Թ. Ք. թուղթի կտոր մը երկնցնելով անոր առջեւ. կրնաս ի հարկէ ձեռագիրդ կեղծել եւ այնպէս մը ձեւացնել թէ անգլերէն լեզուին անծանօթ ես — տարիկա պատուաբեր բան մը չէ քու կարողութիւններդ ունեցող մէկու մը համար— եւ սակայն ուրիշ անգամ երբ այդ տեսակ նամակ գրես, ուշադրութիւն ըրէ եւ ձեռքերդ լաւ մը լուայ...

— Ձեռքերս լուա՞մ...

— Այո, կը տեսնես բթամատիդ հետքը կայ այս թուղթին վրայ, Սկոթլընտ Եարտը մասի հետքերով շատ կը հետաքրքրուի...

— Հասկցայ. Ի՞նչ ամբաստանու- թիւն ունիք ինծի դէմ հիմա, հարցուց Ֆիշըր։

— Նոր ամբաստանութիւն չունիմ. միայն թէ դուն մասնաւոր արտօնութեամբ, արձակուած բանտարկեալ մըն էիր եւ ոստիկանութեան չես հաղորդած քու շարժումներդ։

— Առոր պատիժը տասներկու ամիս է. ուրի՞շ...

— Քեզի դէմ վրէժ չունիմ, թէեւ գիտեմ որ Օրիորդ Պարթօլէմիուն վախցուցիր ... Այո, այո, ակիզբէն ի վեր գիտէի թէ անիկա Պարթօլէմիուին աղջիկն էր. մասնաւոր գործով մը այնտեղ էր եւ այդ գործը ոչ քեզ կը հետաքրքրէ ոչ ալ զիս... այս նոր շանթաժիդ համար չպիտի ամբաստանեմ քեզ, բայց ի վարձատրութիւն իմ ներողամտութեանս, կը յուսամ որ ինծի պիտի պատմես ինչ որ գիտես Գարայի սպանութեան մասին։ Ի հարկէ չես ուզեր որ այդ ոճիրով ամբաստանեմ քեզ...

— Ոչ, պարոն. բայց եթէ ամբաստանէք, կրնամապացուցանել որ անմեղ եմ, ամբողջ իրիկունը խաղանոցն էի..

— Սակայն քառորդ ժամ մը այնտեղ չէիր...

— Ճիշդ է, բարեկամ մը տեսնելու գացի...

— Այն բարեկամը որ քեզի հետ էր ալյօրուան գործի՞ն մէջ...

— Այո, պարոն, անիկա այս գործին մէջն ալ կար, բայց եւ այնպէս բան մը չեղաւ... սակայն. կը խոստովանիմ որ Մեծ Գործի մը եռեւ էինքերկուքս ըսելու պէտք չկայ եթէ գլխուս փորձանք պիտի բացուի. եթէ խօսք կուտաք որ բան մը չպիտի պատահի, այն ժամանակ ամէն ինչ կը պատմեմ։

— Այդ Մեծ Գործ քանդ որո՞ւ դէմ պիտի սարքէիր ..

— Գարայի դէմ, պարոն...

Պատմէ նայիմ...

Ֆիշըրի պատմութիւնը շատ համառօտ էր ու սովորական։ Ֆիշըր հանդիպեր էր մարդու մը որ բարեկամն էր Թուրքի մը։ Իմացեր էին որ Գարան կարեւոր գումարներ կը պահէր իր տունը եւ որոշեր էին կողոպտել զայն, այդքան։ Բայց ծրագիրը չէր յաջողեր։

Երբ Ֆիշըր սկսաւ նկարագրել ոճիրին գիշերուան դէպքերը, Թ. Ք. ականջները սուր բացած մտիկ ըրաւ։

— Տիրոջին եկածին պէս վեր առաջնորդեցի, ըսաւ Ֆիշըր. յետոյ լսեցի որ վար կուգար. սանդուխներէն բարձրաձայն դիմաւորելու համար. տեսայ որ դուռին մէջէն սակայն Գարայի հետ կը խօսէր...

— Գարայի ձայնը լսեցի՞ր...

— Կարծեմ լսեցի... ծերունին շատ գոհ կ'երեւար...

— Ինչո՞ւ « ծերունի » կ'ըսես. ծեր չէր...

— Ոչ բոլորովին, բայց ծեր մարդոց պէս դիւրագրգիռ էր. այնպէս որ մտքիս մէջ տպաւորուած էր թէ ծերունի մըն էր. Ճիշդը ըսելու համար 45նոց մէկը կ'երեւար, թերեւս յիսուն...

— Ուշադրութիւն դրաւո՞ղ բան մը կա՞ր վրան...

— Ոչ մէկ բան, պարոն, բայց իր թեւէն որ արուեստական էր որչափ որ կրցայ հասկնալ...

— Ա՞ջ թեւը թէ ձախը...

— Ձախը..

— Վստա՞հ ես...

— Կրնամ երդում ընել, պարոն.

— Շատ լաւ, շարունակէ ..

— Վար իջաւ ու մեկնեցաւ. ալ մէկ մըն ալ չտեսայ զինքը. երբ դուք եկաք ու երեւան հանեցիք ոճիրը, ինքզինքս կորսնցուցի, քանի որ ես ալ ծրագիր մը մշակած էի. վախցայ որ ձեր ոստիկանները պիտի ձերբակալեն զիս. վար եկայ եւ յանկարծ սեղանին վրայ տեսայ նամակ մը որ ինծի ուղղուած էր...

— Շարունակէ...

— Զհասկցայ թէ այդ նամակը ինչպէս հոն դրուած էր. բայց քանի որ ես խաղանոցն էի ամբողջ իրիկունը եւ միայն քառորդ ժամ հեռացայ բացակայութիւնս յայտնելու համար թէ մեր ծրագիրը այդ գիշերը պիտի գործադրուէր, կ'երեւայ անիկա սեղանին վրայ էր արդէն երբ դուք եկաք... Տունին մը բառեր միայն կային այդ նամակին մէջ, բայց կարդացի չկրցայ սկսայ դողալ...

— Ի՞նչ գրուած էր...

— Երբեք չպիտի մոռնամ, պարոն. այդ բառերը ուղեղիս մէջ տպաւորուած են... Նամակը կը սկսէր Ա. Գ. 274 թիւով...

— Ի՞նչ թիւ է սարիկա...

— Բանտին մէջ ինծի տրուած թիւն էր...

Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյս Ազգ. վարժարանին, ընկեր. Ց. ԿՈՒԿԱՄԵԱՆի կնոջ մահուան (վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուելով) առթիւ, եւ ոչ թէ ընկերոջ... կնոջ։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dampierre PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 24 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2503

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՏԻՊԷ...

»»»··«««

Ուրեմն, Թուրքիան ալ որոշեց զինուիլ։ Այսպէ՛ս կը հարկադրէ միջազգային կացութիւնը։

Ըսէք թէ փաշան է պատճառը.

— «Միջազգային կացութիւնը ինչպէս որ ազդած է շատ մը երկիրներու պաշտպանութեան ծախքերուն վրայ, մեզի ալ կը հրամայէ աչալուրջ գտնուիլ»։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ որ եւ է վարանում չունեցաւ քէմալականութիւնը։ Ըսելն ու ընելը մէկ եղաւ։

Ահա մը՝ Մեծի ժողովին մէջ։ Քանի մը հարցումներ եւ բացատրութիւններ, — եւ արդէն պատրաստ է օրէնքը։ «Գաբո՛ւլ, էֆէնտիմ, գապո՛ւլ»։

Հեռագիրը կը հաղորդէր, մայիս 16ին, թէ 49 միլիոն ոսկիի յաւելուածական վարկ մը բացուած է, եօթը տարուան համար։

Հեռագիրը կը հաղորդէ, այսօր իսկ, թէ Թուրքիա տասը(?) յածանաւ ապսպրած է Ճափոնի, եւ շատ մը սուզանաւեր ու օդանաւեր ալ պիտի ապսպրէ, այս տարուան ընթացքին։

Հեռագիրը կ'ըսէ, նաեւ, թէ արդիական թնդանօթներով ու օդանաւերով պիտի զօրացուին Էտիրնէն եւ ուրիշ սահմանամերձ շրջաններ, ինչպէս եւ պիտի զօրացուին Տարտանէլի ամրութիւնները։

Ու վերջապէս, մզում պիտի տրուի երկաթուղիներու շինութեան, ոչ միայն հաղորդակցութիւնները արագացնելու, այլ եւ Զոնկուլտաքի հանքածուխին փոխադրութիւնը դիւրացնելու համար։

Այսքանը՝ «արտօնուած» տեղեկութիւններն են։ Ո՛վ կրնայ իմանալ միւս գաղտնիքները...

Բանգէտներ պիտի հարցնեն, — ի՞նչպէս պիտի ճարուի այս անհաշիւ ծախքերուն գումարը։

Թուրքիան ե՞րբ անճրկած է, երբ հարցը կապ ունի բանակին եւ նաւատորմին հետ։

Առաջ՝ օտարէն փոխ դրամ կ'առնէր գանազան պատրուակներով, եւ կը յանկացնէր զինուորական պաշտպանութեան [illegible]

Այսօր [illegible] պահելու համար իր անկախութիւնը։

[illegible] Թուրքիայէն, եւ [illegible]

Եւ [illegible], ո՞րչ մնայ աչխար ժողովուրդը։ Մանաւանդ Անատոլուի գիւղացին։

Զինուորական վարկերուն գումարներէն, պատրաստ է նաեւ նոր տուրքերու ծրագիրը։

Միեւնոյն առեն, կազմ եւ պատրաստ է Թրքական մամուլը, կառավարութեան իմաստութիւնը տարփողելու եւ միտքերը, սիրտերը հերկելու համար։

Ահաւասիկ «Ճիւմհուրիյէթ»ը, որ կը շեշտէ առաջին ատ — թիւ.

— «Որոգրուած նոր հասոյթները չպիտի ազդեն երկրի ընդհանուր կեանքին վրայ։ Բայց թուրք ազգը պատրաստ է ընդունելու, եթէ նոր հասոյթները նոր պարտադրութիւն մը անգամ կազմեն։ Որովհետեւ երբ խնդիրը ազգ. պաշտպանութեան կը վերաբերի, Թուրքը բնաւ չի քաշուիր վերջին դահեկանն անգամ տալէ, ինչպէս ցոյց տուաւ անկախութեան պայքարի շրջանին։

Ըսէք փաշայի բառերն պէս, միջազգային կացութիւնը կը ստիպէ ազգերը աւելցնել իրենց սպառազինումը։ Ամերիկայի ծովային նախարարութիւնը 1 միլիառ 323 միլիոն տոլարի վարկ մը ուզած է, եւ այս դրամով անմիջապէս պիտի սկսի 20 մարտանաւ շինել։ Ֆրանսական կառավարութիւնը սահմաններու ամրացման համար կրկին 1 միլիառ 115 միլիոն ֆր. ուզած է, իսկ օդային բանակին բարեկարգութեան համար՝ 980 միլիոն։

Քանի որ միջազգային կացութիւնը կը մղէ ազգերը աւելցնելու իրենց սպառազինումը եւ նոյն պարտաւորութեան տակ կը դնէ նաեւ մեզ, բնականաբար պիտի աւելցնենք մեր պաշտպանութեան միջոցները։ Թուրք ազգը, որ երդուեցած է իր անկախութենէն նշանակելի մը եւ հողէն թիզ մը չզիջել, իր պաշտպանութեան միջոցները աւելցնելով շատ բնական բան մը կ'ընէ այնպիսի առեն մը, երբ ազգերը մեծ կարեւորութիւն կուտան սպառազինութեան։

Թուրքիոյ համար զինուիլ՝ պարզապէս կը նշանակէ խնքինքը պաշտպանել։ Մենք ոչ Ասիոյ, ոչ Ափրիկէի աչք ունինք, եւ նպատակ ալ չունինք ուէէ մէկուն վրայ յարձակելու։ Բայց եթէ յարձակումի ենթարկուինք, բնաւ հաւանական չէ որ անտարբեր մնանք։ Խնդիրը կուզայ կը յանգի ծանօթ խօսքին.

— Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես՝ պատերազմի պատրաստուէ։

Ազգերը զգացած են թէ հարկ է զօրաւոր ըլլալ, յարձակման չենթարկուելու համար։ Հետեւաբար գոհունակութեամբ պիտի ընդունուի այն պարագան որ կը զօրացուին մեր ցամաքային, ծովային եւ օդային բանակները»։

Միւս թերթերն ալ ետ չեն մնար այս ճամբուն վրայ։ Իսկ թերթերուն հետ զուգընթաց կը քալէ արդի Թուրք մտաւորականութիւնը, հայրենասիրական եւ ռազմական ոգին արծարծելու համար.

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ Թուրքիոյ մտահոգութիւնները սաստկացան Մուսոլինիի ծանօթ ճառէն յետոյ, որ Ասիան եւ Ափրիկէն կը ցուցնէր, իբրեւ ապարէզ Իտալիոյ ծաւալման. (18 մարտ)։

Էնկիւրի փութաց բացատրութիւն պահանջել այս յայտարարութեան առթիւ, եւ Մուսոլինի հանգստացուցիչ հաւաստիքներ տուաւ, որոնք հաղորդուեցան Ազգ. Մեծ Ժողովին (5 ապրիլ)։

Ապրիլ 7ին Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը արդէն կ'որոշէր աւելցնել զինուորական պաշտպանութեան միջոցները։

Այդ առթիւ արտաքին գործավարը կը ծանուցանէր թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի հաղորդէ իր ծրագրին մանրամասնութիւնները։

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս յայտարարութենէն ի վեր, տրամաբանական հետեւանքն է տիրող մտահոգութեան։ Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Թուրքիա ցամաք մարտանաւ կ'ապսպրէ Ճափոնի

ՊԻՏԻ ԶՕՐԱՑՈՒԻՆ ԷՏԻՐՆԷՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՎԱՅՐԵՐ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 22 թուակիրով. — Կառավարութիւնը տասը թեթեւ յածանաւեր ապսպրեց Ճափոնի։ Ասոր փոխարէն, Ճափոն արտօնութիւն ստացած է նաւաշինարաններ արտադրելու Թուրքիոյ մէջ։ Այս արտադրութիւնները Եւրոպա պիտի արտածուին թրքական վաճառանիշերով։ Միեւնոյն առեն Ճափոն Թուրքիա պիտի արտածէ կէս - բանուած նիւթեղէններ, որոնք լրացուելէ յետոյ նմանապէս Եւրոպա պիտի արտածուին, թրքական վաճառանիշով։

Պատերազմական նախարարութիւնը կը խորհի շատ մը սուզանաւեր եւ օդանաւեր ալ ապսպրել այս տարուան ընթացքին։ Միեւնոյն առեն պիտի զօրացնէ Էտիրնէի պաշտպանողները ինչպէս եւ Պուլկարիոյ ուրիշ սահմանամերձ շրջանները, արդիական թնդանօթներ եւ օդանաւեր յատկացնելով։ Նախարարութիւնը ծրագիր մը կազմած է նաեւ Տարտանէլի ամրութեանց զօրացման համար։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

Նախարարներու թոշակները կը զեղչուին 50 0/0

— · · —

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍՃՈՒՔԻ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ նոր կառավարութիւնը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարեց վարչական կարգ ու սարքին մէջ, հետացնելով բոլոր ընդդիմադիրները։ Վարչական բազմաթիւ պաշտօններ յանձնուեցան սպաներու։ Նախարարներու թոշակները կրճատուեցան հարիւրին յիսուն համեմատութեամբ։ Պետական պաշտօնեաներուն արգիլուած է իրենց որոշ թոշակէն ուրիշ վճարում ստանալ։ Քննութիւն պիտի կատարուի քանի մը [illegible] պաշտօնատարներու հարստութեան գաղտնիքը լուսաբանելու համար։ Նախկին նախարար Գեւրովի խմբակցութիւնը որոշեց դադրեցնել ամէն գործունէութիւն։ Հաւանական է որ ինքնաբերաբար լուծուի։ Նախկին վարչապետ Ցանկովի կուսակցութիւնը որ 200.000 անդամ ունի, արդէն գործակցիլ [illegible] կառավարութեան, երկու անդամ ստանձնած [illegible] նախարար [illegible] երկրո [illegible] արտաքին գործերու [illegible] Գ. Գաթ [illegible] [illegible]

Սահմանադրական [illegible] հրամանագիր [illegible] իրենց օրէն իրենց անդամները [illegible]

[illegible] Կ'ըսուի թէ Գ. Կէօրկիէվ [illegible] յանձնային նախարարը, որ [illegible] թէնք այցելած էր վերջերս, պիտի համեմատի նաեւ Սոֆիա, շնորհաւորելու համար նոր դահլիճը։

Կառավարութիւնը նոր տնօրէններ նշանակեց Ազգային, երկրագործական եւ ուրիշ պետական դրամատուններու, ինչպէս եւ ազգ. թատրոնին։

Ֆիլիպէի եւ Ռուսճուքի ծխախոտի գործարաններուն գործադուլը վերջացաւ նոր կառավարութեան միջամտութեամբ։ Նոր պայմանագրի մը համաձայն աւելցած է բանուորներու աշխատավարձը։

Ռուսճուքէն կը հեռագրեն թէ երկու թնդանօթակիրներ խարիսխ նետած են քաղաքին ռազմական կէտերուն վրայ։ Բազմաթիւ ոստիկաններ հետացած են Ռուսճուքէն։ Բոլոր թերթերը զաղարման դատապարտուած են, ցնոր տնօրէնութիւն։ Իրենց տուներուն մէջ ձերբակալուեցան զօր. Գէնեւ՝ քաղաքին հրամանատարը, նաւահանգիստի հրամանատարը, ոստիկանութեան տեսուչը եւ նահանգապետը, որոնք ընդդիմացած էին նոր իշխանութեան։

Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ քանի համայնավարներ համախմբուելով, մէկը փորձեց ճառ խօսիլ։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց խումբը։ Այս առթիւ մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ։

Իտալիա կը յլէ՞ Ալպանիան

Առնէ մը ի վեր լարուած են Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ յարաբերութիւնները, դպրոցական եւ դրամական խնդիրներու պատճառով։ Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը աւելի ծանրացած ըլլալով, պիտի լուծուի Ալպանիոյ իտալական զինուորական պատուիրակութիւնը։ Պատուիրակութեան պետը, Զօր. Փարիանի, որ իրականին մէջ Ալպանիոյ պատերազմական նախարարն էր, արդէն Հռոմ գացած է, իր սպայակոյտին հետ։

Նախագահ Րուզվէլթ կ'առաջարկէ արծաթ գնել

Նախագահ Րուզվէլթ խորհրդարանին ներկայացուց նոր պատգամագիր մը, որով լիազօրութիւն կը պահանջէ արծաթ գնելու, մինչեւ որ հրապարակ հանուած թղթադրամի մետաղեայ պահեստին համեմատութիւնը հասնի հարիւրին 75 ոսկիի եւ հարիւրին 25 արծաթի։ Հաշուի եղած է թէ այս կարգադրութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ 2.100,000,000 տոլարի նոր թղթադրամ հանել։

Սպիտակ Ռուսերը յարձակմա՞ն կը պատրաստուին

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անաստաս Վոնսիացքի, Մ. Նահանգներու Ֆաշական Ռուսերուն վարիչը, Մանջուրիա հասած է, օգնելու համար սպիտակ Ռուսերուն եւ « ազգ. աշխատաւորական կուսակցութեան » կազմակերպութեան։ Իր յայտարարութեան համաձայն, յիսուն միլիոն տոլար ունի այս գործին համար։ Ռուս Ֆաշական շարժումը իր յոյսը դրած է օտար բանակի մը արշաւանքին վրայ։ Եթէ այդպիսի բան մը պատահի, բազմաթիւ Ֆաշական գործիչները պիտի անցնին Ռուսաստան, ապստամբեցնելու համար ժողովուրդը։ Այս առաջնորդութեամբ, լաւ աշխատավարձ, աշխատանքի ժամերու կրճատում, ստացուածքներու վերահաստատում եւ ապրուստի աժանութիւն պիտի խոստանան ժողովուրդին։ Գ. Վոնսիացքիի կարծիքով, այս ծրագրին գործադրութիւնը շատ մօտ է, նկատի առնելով Խ. Միութեան արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններուն վրայ տիրող կացութիւնը...

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը փութայ պնդութեամբ զօրք եւ ռազմանիւթ կը ղրկէ չինական սահմանագլուխը եւ թէ Իրքուցքէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս ամբողջ երկաթուղին զինուորական հսկողութեան տակ է։ Քաղաքացիները չեն կրնար ճամբորդել առանց մասնաւոր արտօնութեան։ Նոր գիծեր կը շինուին, հաղորդակցութիւնները դիւրացնելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԲԱՐԵԻ ՄԸՆ ԱԼ

Բարեգործականը ուրիշ ուսուցիչ մըն ալ ունի, — Գ. Լեւոն Բաշալեան. Այս վատակաւորն ալ ժամանակէ մը ի վեր, Գ. Զօպանեանի հետ, դասախօսութիւններ մը կուտայ Սիթէ Իւնիվէրսիթէի հայ ուսանողներուն, ամառնաօքին Տեառն Բարեգործականի։

Անշուշտ պէտք է շատ հանելի ըլլան այնդասախօսութիւնները, զորս Գ. Լեւոն Բաշալեան կը պատրաստէ գէպի ծերեւ ենպընթացի իր խցիկին մէջ։ Հետաքրքրական է գիտնալ սակայն թէ այս վատակաւորը ամսուան մէջ, (չոր օգին կը հարցնէ տարուան մէջ) քանի՞ դաս կուտայ, ի՞նչ դաս կուտայ։ Այլ մանաւանդ ո՞ւր դաս կուտայ երբեմն, — ենպընթացով փրանսական դաշտերէն անցած առեն՝ խանգերու երամակի՞ն, եզարներու բանծարանի՞ն։ Գա՛րգ, — Բարեգործականի գործերուն լրագէկ մըն ալ չկա՞յ, որ մեզի յայտնէ թէ մինչեւ այժմ ի՞նչ նիւթի մասին դասախօսութիւններ է կատարած Գ. Բաշալեանը։

Գ. Բաշալեան, իր մոն չէքով, գիտենք թէ Պոլիսէն մինչեւ Բագու, մինչեւ Լոնտոն եւ Փարիզ կրցած է բարեկամ ըլլալ Հրէից եւ հեթանոսաց։ Արդարեւ երբ Արփիարեան վանէց իր պայման, երբ Զօպանեան կապեց իր կապան, Գ. Բաշալեան բարւոք համարեց «մեն շէրօվ մը գործին մէջէն դուրս ելլել անփափան։

Եւ [illegible] խորհուրդ [illegible]

[illegible] ապաշխարող է դասախօսն [illegible]

դասախօս՞ս կը պակսէր, եւ երբ եւ իցէ Գ. Բաշալեան դասախօսութեան թեկնածու տեսնուա՞ծ է տեղ մը։

Զրկեա՞յ թէ Պօղոս Նուպար փաշա մեռնելէ առաջ կտակ ըրած ըլլայ թէ Գ. Բաշալեանը պէտք է դասախօս նշանակէք, եթէ ոչ ... գերեզմանէս կափարիչը կը վերցնեմ...։

×

Կարդացի Փարիզի Ազգակալային մէջ (առանց Ալպագայ կը գրեն) թէ Պօղոս Նուպար փաշայի կամօք միայն Զօպանեան դասախօս է նշանակուեր։

Հասկցա՛նք, — Մալէզեան տնօրէն նշանակուեր է փաշային կամօքը, Զօպանեան դասախօս է նշանակուեր փաշային կամօքը։ Ամէն բան փաշային կամօքը, կամ՝ բստ կտակաց։ Ջրէ՞ք, — խնամիներու տուն է Բարեգործականը։

Բայց ո՛չ։ Յայտնի յիշի Գ. Զօպանեանի, որ ինծի ծանօթ է թէ ի՛նչ «կըտակներով» Ակնունի կարապին շուրջ ժողովք է կազմուեր։ Բարեգործականը, երբ դեռ «դասախօս» չունէր, նպաստից ծանօթ գլուխին մէջ երկու հոգիի (նոյն մարդիկը) ամսական կ'արձանագրէր։ Այն առեն փոփոխականութիւն կը կոչուէին այդ նպաստընկալները։ Երբ փոփոխականութիւնը պաշտօնը ջնջուեցաւ, ամսականը չջնջուեցաւ, այլ նոր պաշտօն մը ստեղծուեցաւ, — դասախօ՛ս, — եւ ամսականը հանցաւ առաջուան նման։

Վանեցի մանկանացու են պաշտօնները, բայց ոչ նպաստընկալները։

Կեցցէ՛ ուրեմն Բարեգործականը։

Կեցցե՛ն Բարեգործականի նպաստընկալները։

[illegible] Ազգակալա [illegible]

[illegible] Ֆիլ.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Զ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆր. Կ. Խաչին Զ. պատգ. ժողովը կը բացուի վաղը, ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61 Rue Monsieur le Prince։

Ժողովը բաց է Կ. Խաչի բոլոր անդամներուն համար։ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժողովին փակման առթիւ թէյասեղան մը կը տրուի նոյն տեղը։ Կը հրաւիրուին անդամները, բարեկամ անդամները եւ համակիրները։ Շրջ. վարչութիւն

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ ՄՈՒՍԷՏԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— oo —

« ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՏՐՈՒԻԼ

Զօր. Հիւթզինճէր, Ֆրանսայի Արեւելեան բանակի հրամանատարը, մայիս 6ին իր տիկնոջ եւ զինուորական շատ մը հետեւորդներու հետ (4 ինքնաշարժ) այցելեց Քըսըր Պէկ։ Ճէպէլ Մուսայի բոլոր գիւղերու բնակչութիւնը գրեթէ անխտիր, այր, կին, ծեր, երիտասարդ, դիմաւորեցին զօրավարն ու իր հետեւորդները « տաւուլ զուռ եւ « զուռնայ զուռ, երգերով եւ կեցցէներով։ Արտօրակէ մէջ իր անցքի ամբողջ երկայնքին սփռուած էին ծաղիկներ ու կանաչութիւն։ Ժողովուրդը փունջ փունջ ծաղիկներ ու դափնեպսակներ կը տեղացնէր իր հիւրերուն վրայ ու խանդավառութեամբ կը դիմաւորէր եւ կ'ընդունէր զանոնք։

Զօրավարն ու տիկինը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին եւ հաճոյքով հետեւեցան մեր ժողովուրդի գիւղական պարերուն, որոնք այս այցելութեան առթիւ Ճէպէլ Մուսացիներու կողմէ կազմակերպուեցան։

Ճէպէլ Մուսայի ժողովուրդին կողմէ բարեգալուստի խօսքեր ըրին ուսուցիչ Գ. Թադարեան, Տոքթ. Գեղարդ եւ Համբո Գողանեան

Դհրախտաբար բացակայ էր Գ. Մ. Տէր Գալուստեան, մեկնած ըլլալով Հալէպ զինուորական իր պարտագիր մարզանքը կատարելու։

Զօրավարն ու իր հետեւորդները հիւրասիրուեցան պատուելներով

Փոքրիկ մը արտասանեց ֆրանսերէն ոտանաւոր մը։ Զօրավարն ու իր կինը համբուրեցին փոքրիկը եւ գրկեցին սիրալիր։

Զօրավարը խօսք առնելով, շնորհակալութիւն յայտնեց Ճէպէլ Մուսայի ցոյց տուած խանդավառ ընդունելութեան համար։ Ցետոյ հաւաստելով որ Սանճաքը Թուրքերուն ձգելու խնդիրը բոլորովին անհիմն է, յորդորեց մեր ժողովուրդը հանդարտ ու ապահով շարունակելու իրենց գործին ու աշխատանքին, վստահ ըլլալով որ Ֆրանսական դրօշը միշտ իր հովանին պիտի պահէ Ճէպէլ Մուսացիներուն վրայ։

«Իսքէնտէրուն եւ Անտիոք թրքական են»

Խօսելով Անտիոքի Թուրքերու ծանօթ ցոյցերու մասին, սուրիական թերթ մը կը գրէր վերջերս.

— «Իսքէնտէրուն արաբական է, եւ քանի մէկ հատիկ Արաբի սիրտ մը բաբախէ Սուրիոյ մէջ, անկարելի է որ թրքացուի այդ շրջանը։ Այո, թերեւս Սուրիացիները հիմա անկարող են մարելու թրքական քարոզութիւնը եւ արժանի պատիժը տալու այդ դաւաճանութիւնը գործողներուն։ Բայց հեռու չէ այն օրը երբ պիտի կարենան պատժել··· »։

Ապէտին Տավէր պէյ, Ճիւմհուրիյէթի մէջ պատասխանելով այս յարձակման, կ'ըսէ թէ Իսքէնտէրուն եւ Անթաքիա (Անտիոք) թրքական են եւ դեռ այդպէս պիտի մնան, քանի հոն կը բաբախէ մէկ հատիկ Թուրքի սիրտ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ,,

Ուրեմն կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ մտնելու համար, ըստ Գ. Հ. Գամատի, Հայերը երկու արդար նախապայման պէտք է ունենան — կովկասեան համադաշնակցութեան ընտանիքին համազօր եւ հաւասար անդամի տեղ գրաւել եւ Թուրքիոյ ենթադրեալ սպառնալիքին դէմ ապահովութիւն ստանալ։

Առաջին պայմանի իրագործումը կովկասեան միւս ազգերէն կախում ունի բոլորովին եւ ուրեմն անոնք կրնան բացարձակապէս ապահովել Հայերը։ «Սակայն զգալապէս բարդ է արտաքին ապահովութեան հարցը։ Այս մասին դժբախտաբար ոչ մէկ որոշ ապահովութիւն կովկասեան ժողովուրդները այսօր կրնան տալ Հայերուն, ինչպէս եւ Հայերը միւս ժողովուրդներու հետ, չեն կրնար արգիլել Ռուսաստանէն կամ հիւսիսային նորակազմ պետութեան մը կողմէ նուաճողական ձգտումները [illegible] նկատմամբ, մինչեւ Հիւս. Լեռնականները Հայերէն ոչ նուազ պէտք ունին այդ ապահովութեան»։

Գ. Հ. Գամատը կը գտնէ, որ այդպիսի հաւաքական ապահովութիւնը իրենցմէ սպասելու չէ, այլ պէտք է ստանալ միայն այն պետութիւններէն, որոնց կողմէ կ՚ակնկալուին սպառնալիքներ կամ այն պետութիւններէն, որոնք շահագրգռուած են կովկասեան համադաշնակցութեան գոյութեամբ եւ միջազգային համաձայնութիւն ունին անոր հետ։ Սակայն այդպիսի հարցերը ապագային կը վերաբերին։ Այսօր կովկասեան ազգերը նախապատրաստական աշխատանքներ միայն կրնան կատարել այդ ուղղութեամբ։ Այսինքն հիմէն իսկ պէտք է ոչնչացնել անհամաձայնութեան առիթները մեր հարեւան դրացիներու հետ (խօսքը կովկասեան երեք ազգերու եւ Թուրքիոյ կը վերաբերի) եւ համոզում գոյացնել անոնց մէջ, թէ կովկասեան ազգերու միութիւնը զօրաւոր պատնէշ մըն է ռուսական նուաճողական քաղաքականութեան դէմ։ «Միամտութիւն է կարծել — կը շարունակէ յօդուածագիրը [illegible] Թուրքիոյ [illegible] ներկայ [illegible] Թուրքերը [illegible] ներկայ [illegible] բայց երկար չի կրնար տեւել այդ. Անմիջապէս որ պայմանները ներեն — ըլլայ կարմիր թէ ճերմակ Ռուսերը — կրկնակի կորովով Ռուսաստանը պիտի հետապնդէ իր «պատմական առաքելութիւնը՝ տարածուելու դէպի Փոքր Ասիա... Մեծ փլփլայրումներու ժամը կը մօտենայ։ Թուրքիան չի կրնար չխորհիլ իր արեւելեան սահմաններու պաշտպանութեան համար եւ վայրկեանի օգտագործման մասին, երբ խորհրդային իշխանութիւնը անխուսափելիօրէն խորտակուի»

Այդպիսի պարագաներու առեն կովկասեան միացեալ պետութիւններէ կազմուած միջնորմը լիովին պիտի համապատասխանէ Թուրքիոյ շահերուն. Հարցը միայն անոր մէջ է, թէ վերջինս պիտի հաւատա՞յ համադաշնակցութեան իրականացման եւ կենսունակութեան։ Պէտք է խոստովանիլ որ Հայերու մասնակցութիւնը այդ միութեան մէջ լուրջ քար գայթակղութիւն մըն է Թուրքիոյ յիշեալ կասկածներու տեսակէտէն»։

Գ. Հ. Գամատը Թուրքերու այդպիսի թերահաւատութիւնը Հայերու դերի մասին՝ անհիմն չի նկատեր։ Մեծ պատերազմին ռուսական արշաւանքին առեն Հայերու դերը չափազանց մեծ է։ Թուրքերը չեն մոռնար 19րդ դարու երկրորդ կիսուն, Հայերու ռուսական դերը դէպի արեւելք ուղղուած նուաճողական շարժումներու առեն։ Ի հարկէ Հայերու այդ դերը մասնաւոր համակրանքի արժանի չէ. ռուս - հայկական այդ կենակցութիւնը հիմնուած է հաշուի վրայ. Հայերը կը հաւատային թէ իրենց ազգային իտէալին իրագործումը Ռուսերու միջոցով միայն կրնայ կատարուիլ։ Հայերը չարաչար սխալեցան. անոնք պէտք է օրինակ առնէին Յոյներէն, որոնց ճակատագիրը, վերջին շրջաններուն, շատ պարագաներու մէջ, նման է։

«Հայերը պիտի կանգնի՞ն այս ճամբուն վրայ — կը հարցնէ Գ. Հ. Գամատ — պիտի գտնուի՞ն կորովի ղեկավարներ, որոնք անայլայլ նային դաժան իրականութեան եւ բանան իրենց ժողովուրդին դառն ճշմարտութիւնը։ Եթէ վճռական ժամուն, Հայաստանը գտնէ իր Վենիզելոսը, թող բռնէ վրէժի զգացման ապարդիւն ըլլալը եւ իր պետական կազմակերպման համար անտարակուսելի կերպով իբր ելակէտ ընդունի հողային ներկայ դրութիւնը, այն առեն մեր առաջարկած համադաշնակցութիւնը կը ձեռնարկէ իրականացնել եւ ի վերջոյ կ՚ըլլայ հարթելու հայ-թրքական յարաբերութիւնները եւ բանալու լայնօրէն բարեկամութեան եւ վստահութեան դուռը՝ վերացնելով ապագային երկու կողմերը շահագրգռող հարցերու լուծումը»։ Ուրիշ միջոց չի գտներ Գ. Հ. Գամատ, որ հնարաւորութիւն տար հաշտեցնել եւ միացնել կովկասեան ազգերը միակ նպատակի մը շուրջ.

Այսպէս, «Կովկասի յօդուածագիրը կ՚եզրակացնէ.

Հայերու կովկասեան դրացիները վերջնականապէս [illegible] եւ է հողային վէճ Թուրքիոյ հետ [illegible] ցնել եւ խորացնել բարեկամական կապերը Թուրքիոյ հետ։ Հայերը պէտք է ըմբռնեն թէ Կովկասցիները, որոնք անխախտ կամքը ունին անջատուելու Ռուսաստանէն եւ ստեղծելու իրենց անկախ պետութիւնը, ուրիշ ճամբայ չեն կրնար ունենալ։ Կովկասի աշխարհագրական, դարաւոր պատմութեան, ազգագրական եւ հոգեբանական պայմաններու տրամաբանական թելադրանքն է այս։ Հայերը պէտք է որ լրջօրէն խորհին նաեւ այն մասին, թէ իրենց ձեռնպահութիւնը Կովկասի ազատագրման մեր ջանքերուն առեն եւ չէզոքութիւնը կովկասեան ազատագրութեան գործօն քաղաքականութեան մէջ, պիտի նշանակէ թէ Հայերը նորէն Ռուսերուն կցուած են եւ կը բաժնուին իրենց դրացիներէն [illegible] քաղաք. ուրիշ ձգտումներ։ Ժամանակ է որ Հայերը վերջ տան իրենց տատանումներուն եւ երկդիմի քաղաքականութեան»։

Գ. Հայտար Գամատի այս խիստ նշանակալից խմբագրականէն յետոյ, միեւնոյն համարին մէջ, մենք կը գտնենք նաեւ վրացի ազգային-ժողովրդական Կէտիայի եւ լեռնցի Էլէկխօթիի յօդուածները, որոնք հեռուէն թէ մօտէն կը շօշափեն այս խնդիրները

Գ. Կէտիա ոգեւորուած է կովկասեան ազգերու ազգային գիտակցութեան զարթօնքով, եւ կը շեշտէ թէ անոնք իրենց հայրենիքի համախմբման եւ անկախութեան կը ձգտին։ Իր կարծիքով, կովկասեան համագային կեդրոնական գաղափարին շուրջ համախմբուած են Վրացիները, Ազրպէյճանը, Լեռնականները եւ Հայերը։ Սակայն տարբեր ղեկավարութեան մասին կարելի չէ ըսել այդ. «Այս տեսակէտէն բացառիկ դիրք են գրաւած տարբեր հայ ղեկավարութեան որոշ շրջանակները։ Անոնք անտարբեր ու չէզոք դիրք են բռնած համակովկասեան ազգային շարժումին հանդէպ... Անոնց այդ դիրքին զարնուելով կը փշրուի կովկասեան համերաշխութիւնը, այսինքն կովկասեան ժողովուրդներու ազգային ներդաշնակութիւնը, որ կենսական է ինչպէս Հայերու, նոյնպէս եւ կովկասեան միւս ազգութիւններու համար» Գ. Կէտիա կը հրաւիրէ Հայերը միանալ կովկասեան միւս ազգութիւններուն՝ իրենց անկախութեան պայքարին մէջ։

Իսկ երրորդ յօդուածագիրը, Գ. Էլէկխօթին հարցը ուղղակի կը դնէ Հայերուն.

— «Որո՞ւ հետ կ՚ուզէք ըլլալ. Կովկասի հե՞տ թէ անոր դէմ»։

Ներկայ ժամանակի համար բնորոշ այս արտայայտութիւնները, անոնց բուռն ձգտումը եւ փութկոտութիւնը կովկասեան հարցին մէջ Հայերու մասնակցութեան մասին, խիստ նշանակալից են եւ կ՚արժէ որ անդրադառնանք առանձին։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

»»»··«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մէհմէտ Ալի նախքան պատերազմի սկսիլը, անհրաժեշտ նկատեց Եգիպտոսը մաքրագործել Մամլուքներէն, որոնք երբեմն տեսակ մը Ենիչէրիներ կ՚անարգէին իր հեղինակութիւնը։ Իր զաւկին Թուսուն փաշայի դէպի Արաբիա մեկնումին առթիւ խնճոյք մը սարքեց Գահիրէ, իր պալատին մէջ ուր հրաւիրեց բոլոր մամլուք ղեկավարները, որոնք հազիւ պալատին շրջափակը մտած, յանկարծ պաշարուեցան ու անխնայ հրացանաձգութեամբ խողխողուեցան տեղն ու տեղը. այն օրը Եգիպտոսի զանազան կէտերուն վրայ, այդ նենգ խողխողումին զոհ գացին գրեթէ բոլոր մամլուքները. այլ եւս անհետացած էր մեծագոյն խոչընդոտը. անոնց գլուխներուն վրայ կանգնեցաւ Մէհմէտ Ալիի բացարձակ իշխանութիւնը (18..)

Եգիպտոսի միահեծան տէր, 18.. Մէհմէտ Ալի Վահապիներուն դէմ զրկեց իր բանակը՝ իր [illegible] փոխարքական յաջողութեան [illegible] Մէքքէն. բայց Վահապիները շարունակեցին պայքարը դէպի ներքնամաս. 1815ին մեռաւ իրենց պետը, Իպն Սէուտ, որուն որդին սկսաւ հաշտութեան բանակցութիւններ կատարել. Բայց Մէհմէտ Ալի պահանջած էր Էմիրին անձնատուութիւնը ու գերութիւնը. կռիւը սկսաւ։ Մէհմէտ Ալիի երկրորդ զաւակը, Իպրահիմ փաշան, ռազմական մեծ [illegible] քաղաքներ վերջ, յաջողեցաւ վերջ ի վերջոյ գրաւել Վահապիներուն մայրաքաղաքը Տէրիյէն (1818) ու գերել անոնց էմիրը ու զրկել զայն Պոլիս դատուելու։ Հոն դահիճի եաթաղանին տակ ինկաւ մեծնոտ էմիրին գլուխը

Եգիպտական այս յաղթանակը եթէ կրցաւ Թրքական տիրապետութիւնը վերահաստատել Հիճազի մէջ, բայց վահապականութիւնը զինուած չէր։ Անիկա ապաստանեցաւ արաբական թերակղզիին խորքը, դէպի անապատ, ուր իր գոյութիւնը քարշ տուաւ ամբողջ ԺԹ. դարուն ընթացքին. իրենց ապստամբ խումբերը յաճախ կը յառաջանային մինչեւ Մէքքէի դռները։ Ոչ միայն ուխտաւորներու կարաւանները, այլ եւ Թրքական պահակախումբը կը գտնուէր անոնց մշտական սպառնալիքին տակ։

Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը մօտաւորապէս հետեւեալն էր կացութիւնը արաբական թերակղզիին վրայ.

Պաղեստինէն դէպի հարաւ կը տարածուէր Հիճազի վիլայէթը, ուր շնորհիւ Համիտի կառուցած երկաթուղիին՝ Թուրք տիրապետութիւնը կրցած էր կառչիլ նուիրական քաղաքներուն։ Հիճազէն հարաւ, Եմէնի վիլայէթը մնայուն խռովութեան բոյն մըն էր, որովհետեւ իմամ Եահեան, [illegible] Արաբիոյ [illegible] հարաւ Հնդկական ծովու երկայնքին կը գտնուէր Հատրամաութի էմիրութիւնը, իսկ Պարսից ծոցին մօտ Քովէյթի էմիրութիւնը, որոնք կը գտնուէին անգլիական ազդեցութեան տակ (չմոռնանք Արաբիոյ հարաւ-արեւմտեան ծայրամասին Ատէնը, Կարմիր ծովու բանալին, զոր Անգլիա վաղուց գրաւած ու ամրացուցած էր)։

Այս ծովեզերեայ նահանգներէն դէպի ներս կը գտնուէր արաբական ներքնաշխարհը, Նէճտը, ուր ապաստանած էր վահապականութիւնը, իբրեւ վիթխարի բայց անկազմակերպ ուժ մը։

Պէտք է ըսել որ Անգլիոյ գրգռումով միայն վահապականութիւնն արթնցաւ իր քունէն։ 1902ին իրենց ցեղապետը՝ Ապտիւլ Ազիզ Իպն Սէուտ անգլիացի լորտ Քըրզընի թելադրանքով ու նիւթական օժանդակութեամբ սկսաւ համախմբել ու կազմակերպել Վահապիներու ցիրուցան ցեղախումբերը։ Անգլիա կը յուսար Իպն Սէուտը օգտագործել դէպի Միջագետք իջնող գերման սպառնալիքին դէմ։

Իպն Սէուտի ձեռնարկը դէպքերու բերումով ծաւալեցաւ [illegible]. անիկա զինուորական եղբայրակցութեան մը շուրջ համախմբեց թափառիկ ու մոլեռանդ Պէտէվիները, լուռ մնջիկ, գրեթէ աչքէ հեռու, Արաբիոյ ներսը կը զօրանար Իպն Սէուտի ազդեցութիւնը. նախ տապալեց Շամմարներու իշխանութիւնը Նէճտի վրայ ու ինքզինք հռչակեց Նէճտի Թագաւոր։

1924ին Հիճազի սահմաններուն վրայ յայտնուեցաւ Իպն Սէուտ։ Ցանկարծակի եկան ոչ միայն Հիճազի Թագաւոր Հիւսէյնը, այլ նոյն իսկ Անգլիա.

Վահապիներու պետը Իպն Սէուտ ինքզինք այնքան զօրաւոր կը զգար, որ 1924ին յարձակեցաւ թէ Հիւսէյնի վրայ (Հիճազի ճակատ) եւ թէ այս վերջինին զաւակներուն Ապտուլլահի (Անդրյորդանանի ճակատ), եւ Ֆէյսալի վրայ (Իրաքի ճակատ)։ Անգլիական սաւառնակներ եւ հրացանաձիգ ինքնաշարժներ միայն կրցան արգիլել Իպն Սէուտի յառաջխաղացութիւնը Իրաքի եւ Անդրյորդանանի կողմէն, բայց Հիճազի Թագաւորը պարտուեցաւ բոլորովին, ստիպուեցաւ հրաժարիլ գահէն եւ Մէքքէի ու Մէտինէի բանալիները յանձնեց Իպն Սէուտի

Անգամ մը եւս վահապականութիւնը յանձին Իպն Սէուտի կը տիրապետէր իր կորսնցուցած դիրքերուն եւ կը ներկայանար իբրեւ Արաբիոյ ճակատագրին միակ վարիչը։

Անգլիա, որ միշտ գիտէ հաշտուիլ կատարուած իրողութիւններու հետ ու իր քաղաքականութիւնը պատշաճեցնել իրական ուժերու հետ, ուրիշ միջոց չգտաւ եթէ ոչ Հատտայի դաշնագրով (1925 նոյ.) համաձայնութեան գալ Իպն Սէուտի հետ, Հիւսէյնի հիւրընկալուեցաւ Կիպրոս, Վահապիներուն պետը ճանչցուեցաւ իբրեւ Թագաւոր Նէճտի եւ Հիճազի։

Բայց ախորժակը ուտելով կը բացուի։ Իպն Սէուտի յաջողութիւնները [illegible] թերակղզիին վրայ [illegible] իրեն կը մնար գրաւել [illegible] ամէնէն արգաւանդ ու հարուստ հողամասն է ու այդ պատճառաւ իսկ կը կոչուի Երջանիկ Արաբիա։

Եմէնը դարերէ ի վեր, նոյն իսկ Թրքական պետութեան օրերուն, կը կառավարուէր Զէյտեան աղանդին պատկանող իմամներու կողմէն, որոնց վերջին շառաւիղն էր իմամ Եահեա։ Ցայտնի է այն յամառ դիմադրութիւնը զոր Եահեա կազմակերպեց Թուրք կառավարութեան դէմ։ Իրապէս Թուրք բանակը, բացի ծովեզերքի նեղ շերտէ մը, չկրցաւ երբեք գրաւել Եմէնի լեռնոտ ներքնամասը, մանաւանդ մայրաքաղաքը Սանաա։

Պատերազմէն ի վեր Եմէն գրեթէ անկախ է եւ զինուելով Եւրոպայէն զէնքերով, կը վայելէ որոշ չափով Իտալիոյ բարոյական եւ առեւտրական թիկունքութիւնը։ Բայց Իպն Սէուտի վերելքէն ի վեր բախում մը անխուսափելի էր։ Ոչ միայն քաղաքական փառասիրութիւնները, այլ կրօնական տարակարծութիւնները կը բաժնեն զիրենք. ինչպէս կ՚ըսէ Թուրք առածը, «երկու խոյի գլուխ նոյն կաթսայի մէջ չեն կրնար եռալ»։

Երկու պետերը բաժնող խուլ հակառակութիւնը պոռթկաց վերջապէս հողային վէճի մը պատճառաւ։ Եմէնը Հիճազէն կը բաժնուի Ասիր կոչուած հողամասով, որուն տիրապետումը միշտ վիճելի մնացեր է երկու երկիրներուն միջեւ։

Կ՚երեւի Իպն Սէուտ փորձած է իրաւախոհութեան մը գալ իմամ Եահեայի հետ, այս կէտին շուրջ, բայց այս վերջինը երկդիմի ընթացքով մը ձգձգած է բանակցութիւնները, մինչեւ որ Վահապիներու սուլթանը ստիպուած է զէնքի ուժով կարգադրել խնդիրը «Եթէ ոչ յուզեն [illegible]»

Բախումի առաջին օրերուն Իպն Սէուտ յանկուցիչ յաջողութիւններ ունեցաւ։ Անակնկալ վայրկեանով գրաւեց Եմէնի գլխաւոր նաւահանգիստը Հոտէյտա եւ կը պատրաստուէր գրաւելու Սանաան, երբ զինադադար կնքուեցաւ։

Աւելցնենք որ Իպն Սէուտի բանակը օժտուած է աւելի կատարելագործուած զէնքերով ու փոխադրական [illegible] միջոցներով։ Իր զինուորներուն քաջութիւնը եւ մոլեռանդութիւնը անմրցելի են։ [illegible] Անոնք տոգորուած են իսլամական առաջին դարու զինուորներուն խանդավառ հաւատքով։ Պատերազմի դաշտի վրայ մահը փառք մը կը նկատեն ու նաեւ երաշխիք դրախտ փոխադրուելու

Ոչ ոք կրնայ կանխատեսել դէպքերու ընթացքը. բայց անոնց կարեւորութիւնը անկարելի է ուրանալ։ Թագաւորութիւնը մնայ մէկին կամ միւսին, պիտի չզլացուի ունենալէ հեռաւոր անդրադարձումներ։

Իպն Սէուտի կը վերագրուի քաղաքական ծրագիրը,— գլուխ հանել համարաբական միութիւնը։ Իր յաջողութիւնները ի հարկէ մեծապէս կ՚ազդեն իր համայնքի Արեւելքի մէջ. Բայց [illegible] քաղաքական [illegible] մը ի գործ դնել շրջակայ խուռն երկիրներուն, Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի վրայ

Թերեւս խալիֆայութեան խնդիրը անգամ մը եւս դրուի սեղանին վրայ։

Այս առթիւ, որքան պերճախօս է քաղաքական ծաղրանկար մը, զոր տեսայ անգլիական թերթի մը մէջ։ Հոն կը նշմարենք անկիւն մը եւրոպական խաժամուժ համաժողով մը, ուր պզտիկ դիւանագէտներ բիւզանդական հարցերու շուրջ ջուր կը ծեծեն, մինչ հորիզոնի կողմէն կը բարձրանան մռայլ ամպեր ու հեծեալներ, արաբական, հնդկական, չինական, ճափոնական վտանգը...

— Ուշադրութիւն, պարոններ, Արեւելքն է որ կ՚արթննայ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Մեծ էր իր սէրը եւ անխորտակ, այնքան որ կրցաւ ունենալ «քրիստոնեայ» շիթ մը արցունք՝ Թուրք ազատ մը յիշատակին համար անգամ։

Նոյն այդ բարի ու սիրող հոգին էր որ տարածուեցաւ կեանքի բոլոր երեւոյթներուն վրայ, եւ բուրվառեց հոն տրտմութիւնը ճակատագրական վախճանին։

Վարդենիները թախիծէ կը մեռնին···

Ու մարդ չի կրնար զսպել ներքին արցունք մը՝ բերելով իր հոգիին աչքերուն դէմ այդ խոնարհօրէն հպարտ տղան իր ինքնամփոփումի, հրաժարումի պահերուն։ Ան կը զգայ օրըստօրէ մարիլը իր աչքերու բոցին, կը զգայ դանդաղօրէն վաղահաս ծերութիւնն իր հոգիին, ու բառերը կը հեծեն երբ կ՚ըսէ «Պզտիկ աղուոր աղջկան»՝

« Ու ես քեզի, տես, կը բերեմ
Հոգի մը ծեր···
Աստղերուն տակ — ես կը ծերեմ —
Համբոյրդ ու սէր···»։

Եւ կամ՝

« Կ՚երգեմ, ո՛վ Սէր,
Թէ չե՛մ ուզեր
Աստղերդ խռով
Բոցեղ գեղի՞ն այս մատներով··· »

Երբեք չգիտցան անոնք, եղբայրականօրէն գեղեցիկ այդ աղջիկները, թէ ա՛ստղ մըն էր նաեւ ինք, որ պիտի շուտով երթար կախելու իր պզտիկ ու տրտում ջահը գմբէթէն ի վար տիեզերքի տաճարին։

Այդ բոլորին համար՝ «խունկ ու արցունք» բանաստեղծին հոգիէն····

ԲՆՈՒԹԻՒՆ.— Այս բառով բռնել կ՚ուզուի շրջապատը՝ յատկապէս իբրեւ բնանկար, ժամանակը՝ իր որոշ պահերու անդրադարձներով, ու նաեւ ամբողջութիւնը արտաքին ազդակներու՝ որոնք բաժին կ՚ունենան խառնուածքի եւ տրամադրութիւններու կազմութեան մէջ։ Անկէ դուրս կը մնայ միայն մարդը որ՝ տարբեր թերեւս մեր ունայնամտութիւնը շոյող [illegible] մը, կ՚ուզենք ճանչնալ իբրեւ տարբեր միութիւն.

Զարիֆեան բախտաւոր եղած է իր երեւակայութեան ու երազանքին իբրեւ օրրան ունենալով բնութեան ամէնէն օժտուած մէկ անկիւնը՝ Սկիւտար, իր վերջալոյսներուն անփոխարինելի գեղեցկութեամբը, եւ շնորհներուն մօտալ ու վսեմ վայելչութեամբը։ Ասկէ՝ առատութիւնը իր երգերուն ու միգամած գրաւչութիւնը պատկերներուն։

Բայց Զարիֆեան կեանքի երգիչն է ինչ որ ալ ըլլայ իր երեւակայութիւնը բռնող երեւոյթը, ծայր, ծով, ծառ թէ ծաղիկ, կեանքը կը դնէ հոն իր բաբախուն ներկայութիւնը։ Իրերը կը ստանան արտասովոր կենդանութիւն մը՝ երգելու, երգելու, արտասուելու կամ ժպտելու ընդունակութիւնով։ Հեշտասէր ու զգայաւոր՝ [illegible] բնութեան ծոցը իր բոլոր զգայարաններուն հաւասար [illegible]։ Իր գիտակցութեան մէջ կ՚երթայ նոյն առեն ձայներու, գոյներու, բոյրերու եւ յուզական հպումներու հեշտանքը։

Ունի բնութեան մէջ նախասիրած պահեր ու պատկերներ։ Մանաւանդ [illegible] մարզաստն իրիկուն ծերու, [illegible] բոլոր ծերու, ուր «աստղեր կան ու չկան »։ Մայրամուտ է, « երբ անօղն » հուրերով —

« Վարդ կը ծորի կարծես թէ
Երկինքէն ի վար այս լոյսին,
Միշտ խիղճը մութ աշխարհին
Սա կոչնակով կ՚աղօթէ »։

Գիշեր է, հեռաւոր ու խորունկ ձայներով կիսամութ գիշեր, «մութ չասայով» լուրթ ծովի մը ափին՝

« Ի՞նչ աղուոր է, գիշեր առնել, եր-
պա՛րտ ծով,
Սաղմոսերգու այս ջուրերուդ երգը
ցած
Որ կ՚օրօրէ զիս, անաստուածս, աստ-
ուածո՞վ··· »

Իր հոգիին ամէնէն անոյշ երգերը կը յայտնուին այդ պահերուն, «երեկոները աշնան».

« Երբ կը զգաս թէ յանկարծ խուցիդ
կը մտնէ
Հոգի մ՚աղուոր — ու ամէն բան կը
մրթէ··· »

Կը պատմեն երազներու այդ աղջիկները քու հոգիդ «կործանումներուն հնօրեայ», « յետոյ երկա՛ր, երկա՛ր առեն կը լռեն », մինչեւ որ գան անոր շրթունքները անհետացնել «Գիշերն ու Մորմոքումը » ճակատէդ։ Ան առեն կ՚ըլլայ անոր ձայնը հեւանք ու մթին՝ անծանօթ երգի մը նուագին պէս», եւ՝

« Ալ քեզ այնպէ՛ս կը թուի թէ, յամր-
օրէն,
Կը սահիս վար մութ ջուրերու վրա-
յէն··· »

Կը խռովի լոյսի առատ հեղեղումէն։ Կը սիրէ իրերը տեսնել կիսամութ շղարշով մը պարուրուած, խառնուածքի տիրապետող գիծ մը իր մօտ, որ կ՚երկարի կեանքին ու արուեստին մէջ, հաւասարապէս, թերեւս իբրեւ հակազդեցութիւն՝ արտայայտութեան ծայրայեղ պարզութեանը որ իրն է։ Իր պատկերներն ու յուզումները կուգան մեզի միշտ մը-շուշուած, խորհուրդի կիսաթափանց եւ այլապէս հրապուրիչ [illegible] մը։ Իր լեռները միշտ կապոյտ են, ծփանուտ շղթի մը կախարդանքէն գինով ու երազուն։ Կը սիրէ յաւիտենութիւնը « հոգի գոյն », ու գիշերին մէջ հոգող լապտերները « կիսափուլ »։

Ունի սակայն վերացումի եւ խանդավառութեան պահեր, ուր երեւակայութիւնը կը պրկուի վասն յանդուգն թռիչքներու, եւ այն առեն իր պատկերները կ՚ըլլան լայն ու լուսաւոր, « յստակ ինչպէս կոյսի մը հոգին », եւ իր անձը կը տարածուի մահկանացու սահմաններէն անդին, « կը զգայ անհուն իսկ շատ նեղ », որովհետեւ « հոգիս այսօր խենթեցեր է հովուն պէս ··· »։ Երիտասարդի արկածախնդիր ոգին կը պղպջակի, եւ կը վառի իր մէջ տենչը սաւառնումներու։

Ի՛նչ գեղեցիկ կատար է այս,
Այնպէ՛ս սուզուած կապոյտին մէջ···
Ինծ կը թուի, իրիկուն մը,
Ես այս լեռնէն՝
Կարող կ՚ըլլամ հոգիիս աստղը համ-
բուրել։

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(3)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԸ

«ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՅԱԼՈՒՐՋ ԳՏՆՈՒԻԼ»

ԽՄԲ. — Գրած էինք թէ Թուրքիա որոշած է աւելցնել իր զինուորական վարկերը: Պոլսոյ թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները. —

Ազգ. Մեծ Ժողովին Խալքի խմբակցութիւնը նիստ գումարեց մայիս 16-ին: Վարչապետ Ըսմէթ փաշա խօսեցաւ ազգ. պաշտպանութեան պիտակին զօրացնելու անհրաժեշտութեան մասին: Պարզելէ յետոյ թէ Թուրքիոյ միակ կամքն է անկեղծօրէն եւ լրջօրէն շարունակել խաղաղութեան քաղաքականութիւնը, վարչապետը բացատրեց թէ միջազգային կացութիւնը, ինչպէս որ ազդած է շատ մը երկիրներու պաշտպանութեան պիտակներուն վրայ, կը հրամայէ այալուրջ գտնուիլ:

Խմբակը ամբողջութեամբ հաւանութիւն յայտնեց Ըսմէթ փաշայի յայտարարութեանց եւ ընդհանուր շահագրգռութեամբ ընդունեց ազգ. պաշտպանութեան պիտակին զօրացումը:

Հասոյթի համար գտնուած աղբիւրները կը վերաբերին այնպիսի նիւթերու, որոնցմէ չպիտի ազդուի երկրին ընդհանուր կեանքը: Ազգային պաշտպանութեան զօրացման հետ միաժամանակ պիտի ապահովուին ճարտարարուեստի ծրագրին իրականացումը եւ անհրաժեշտ երկաթուղիներուն լրացումը

ԷՆԿԻՒՐԻ, 16.— Գործադիրներու խորհուրդի բացառիկ նիստին նպատակն էր՝ պաշտպանութեան միջոցները զօրացնել այն ձեւով ինչ որ կը պահանջեն երկրին բարձրագոյն շահերը: Ժողովը որոշած է իրականացնել մեծ ծրագիր մը, եւ ասոր համար ալ աւելցնել պետութեան հասոյթները:

Կառավարութեան կողմէ գտնուած հասոյթի միջոցները չեն վերաբերիր պաշտօնական եւ մասնաւոր հաստատութեանց ամսականաւոր ծառայողներուն: Միայն որոշուած է կարգ մը ճարտարարուեստի [illegible] տուրք դանձել:

Որոշուած է [illegible] [illegible] [illegible]

Ինչպէս [illegible] է Խալքի խմբակի գեկոյցին մէջ, ազգային պաշտպանութեան պիտակին զօրացումը, ճարտարարուեստական ծրագրին իրականացումը եւ անհրաժեշտ երկաթուղիներուն լրացումը, բոլորը միաժամանակ պիտի ապահովուին:

Ազգային պաշտպանութեան յատկացուելիք տուրքերը պիտի գանձուին սիկարէ, ոգելից ըմպելիներէ, սուրճէն եւ թէյէն: Շատ հաւանական է որ սուրճին եւ թէյին իւրաքանչիւր քիլոյէն 10—15 դրշ. առնուի: Ոգելից ըմպելիներէն եւ սիկարէն ալ քիլօ գրլուխ որոշ գումար մը պիտի գանձուի:

Ճարտարարուեստի ճիւղերէն առնուելիք տուրքին հիմերն ալ կը պատրաստուին: Տնտեսական գործավարութիւնը պիտի ճշդէ տուրքի ենթակայ ճիւղերը: Այս տուրքին համեմատութիւնները ծանրութեան համաձայն պիտի ըլլան, բայց տեսակէ տեսակ պիտի տարբերին:

Արտասահման մեկնողները, իրենց անձերէն տրվիդներուն հարիւրին 2—3ը իբրեւ տուրք պիտի վճարեն: Ասոնցմէ զատ, շարժուն արժէթներէ ալ տուրք պիտի առնուի: Պետական խորհուրդին առջեւ դատ բացողներ նոյնպէս որոշ գումար մը պիտի տան:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պիտի բարեփոխէ կեդրոնական դրամատան կանոնագիրը, շիջումի (ամօրթիզման) համար այդ հաստատութեան իր վճարած տարեկան 2 միլիոն ոսկիի մասին: Դրամատունը իրաւունք պիտի ունենայ այդ դրամով գնելու պետական տոկոսաւոր արժեթուղթեր, եւ գանձելիք տոկոսները պիտի յատկացնէ շիջումի գործողութեան.

⁂ Հանրօգուտ գործավարութիւնը ճշդած է այն երկաթուղիները որոնց շինութիւնը պիտի ապահովուի ազգ. պաշտպանութեան զօրացման հետ միաժամանակ: Պատրաստուած ծրագրին համաձայն, կառավարութիւնը պիտի սկսի շինել Աֆիոն - Անթալիա գիծը, ինչպէս նաեւ կարճ ատենէն լրացնել Աֆիոն - Դիարպեքիր երկաթուղին, այն ատեն պիտի ձեռնարկուի մինչեւ Դիարպեքիր երկարող 110 քիլոմէթր գիծին կառուցման:

Կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի սկսի շինել նաեւ 15 քիլոմէթրնոց գիծ մը, Փիլիօսէն մինչեւ Զօղան Աղը: Այս գիծին վրայ երկու մեծ թունել կը գտնուի: Երկաթուղին այս ձեւով պիտի հասնի հանքածուխի շրջանին.

Ցանցանուոր տրուելու վրայ է նաեւ Տիարպէքիր - Արղնի գիծին այն մասը որ մնացած է շուէտական խմբակէն:

⁂ Կը խորհուի այս տարի 20 միլիոն ոսկիի բացառիկ հասոյթ ապահովել եւ յատկացնել ազգ. պաշտպանութեան գործին: Հաւանական է որ նոր հասոյթներու մասին պատրաստուած օրէնսգիծերը շաբաթ օր յանձնուին [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

1 [illegible] կը խորհուի [illegible] իւրաքանչիւր պարկէն մէկ ոսկի գանձել: Հիմա, այս սակը մէկուկէս ոսկիի պիտի բարձրացուի: Այս ձեւով կը յուսացուի 7ուկէս միլիոն ոսկի ապահովել:

2. Շաքարին իւրաքանչիւր քիլոյէն մէկ կամ երկու դրշ. պիտի առնուի:

3. Ծխախոտին եւ սիկարին վրայ, տասը փարայէն մինչեւ մէկ դրշ. ի գրոշմաթուղթ մը պիտի փակցուի:

4. Ոգելից ըմպելիներու իւրաքանչիւր քիլոյին համար 5—10 դրշ.նոց դրոշմաթուղթ մը պիտի փակցուի: 5. Դուրսէն ներածուած սուրճէն, թէյէն, քաքաոյէն եւ նման նիւթերէ սպառման տուրք գանձել, մաքսատունէն անցած միջոցին: 6. Միսաբուծէններէն բացառութիւն ըլլալով,

երկրին մէջ պատրաստուած բրդեղէններէն եւ բամպակեղէններէն բաշխման տուրք գանձել: 7. Երկրին մէջ պատրաստուած կաշիէն, քաուչուքէն եւ նման նիւթերէն ալ սպառման տուրք մը առնել: 8. Որոշ տուրք մը գանձել անոնցմէ որոնք ենթակայ չեն շահատուրքի օրէնքին: Տուրքը պիտի առնուի համաձայն անոնց շահին եւ շարժուն ինչքերուն: 9. Ընկերութեանց բաժնեթուղթերէն եւ ուրիշ շահերէ մաս մը տուրք պիտի առնուի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հոգեզաւակ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Կիրակի օր Մարսէյլի մէջ Թուլէզի Էգսէլսիոր խումբը 4—2 ով յաղթած ըլլալով Օլէմփիք տը Մարսէյլի, Ֆրանսայի Ֆութպոլի Ա. դասակարգին ախոյեանութիւնը կը տանի Սէթ՝ որ ինչպէս գիտենք երկու շաբաթ առաջ ալ շահած էր «Գաւաթ տը Ֆրանսը» ախոյեանը մեծ յաջողութիւն մըն է Սէթի համար: Մինչ Մարսէյլ երեք մրցումի մէջ չկրցաւ գոնէ երկու կէտ շահիլ եւ պահել առաջնութիւնը զոր կը գըրաւէր ամիսէ մը ի վեր: Ֆիվ երկրորդ եղաւ, իսկ Մարսէյլ՝ երրորդ.

⁂ Ֆութպոլի անպաշտօն մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Ամսթերտամի եւ Նիսի մէջ: Հոլանտայի մայրաքաղաքին մէջ Փարիզի խումբերուն խաղացողներէն կազմուած ծանօթ խումբ մը հաւասար մնաց Ամսթերտամի խումբին հետ: Անվերս յաղթեց Լոնտոնի անուանի մրցող խառն խումբ մը: Երկրորդ օրը՝ Լոնտոն յաղթեց Ամսթերտամի, եւ Անվերս ալ պարտութեան մատնելով Փարիզը շահեցաւ մրցաշարքին առաջնութիւնը:

Իսկ Նիսի մէջ իտալական Միլանոն յաղթեց Անգլիոյ բամակին յաղթական Մանչէսթըր Սիթիի որ երկու շաբաթ [illegible] կը շրջի

⁂ Տէվիս Քըփի թէնիսի ազգային խումբերու մրցումներուն մէջ Ֆրանսա յաղթեց Աւստրիոյ 5—0ով, եւ Զուիցերիա ալ Հնդկաստանի նոյնպէս 5 0ով

⁂ Փարիզ - Սէնթ Էթիէն հեծելանիւի մրցման առաջին [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] դասաւորման մէջ առաջին եղաւ [illegible] փէլաք:

⁂ Հեծելանիւով Իտալիոյ շրջանը սկսաւ շաբաթ օր եւ պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 10: Մեկնում եւ վերադարձ Միլանոյէ, առաջին հանգրուանը Միլանօ - Թորինօ շահեցաւ Կամուսօ, երկրորդը Թորինօ - Ճենովա շահեցաւ Կուէռա: Երկրորդ հանգրուանը շատ դժուարին էր, ճամբան լեռնային ըլլալով: Այս դժուարին հանգրուանն ալ շահեցաւ նոյնպէս Կուէռա:

Այս շրջանին կը մասնակցին բացի Իտալիոյ բոլոր ծանօթ հեծելանուորդներէն, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Զուիցերիացիներ, Սպանիացիներ եւն.:

⁂ Սէն Ժէրմէնի «Պօլ տ'Օրօր Բիւ-նախշուած հեծելանիւներու եւ կառքերու վերապահուած մրցում մըն է: Երկու դասակարգեր անդադար պարտաւոր են 4180 մէթր եղող մասնաւոր ճամբուն վրայ դառնալ 24 ժամ անընդհատ. ոչ գործիքը եւ ոչ ալ վարիչը պէտք չէ փոխուին մրցումին ընթացքին.

Ինքնաշարժ հեծելանիւներու ընդհ. դասաւորման մէջ առաջին եղաւ Ռեփլինկ, որ ժամական 84 քիլ. 645 մէթր արագութեամբ 2031 քիլ. կտրեց 24 ժամուան մէջ:

Կառքերու ընդհ. դասաւորման մէջ առաջնութիւնը շահեցան Շրվալիէ եւ Մոյար Պրին, ժամական 75 քիլ. 588 մէթր արագութեամբ:

⁂ Թէնիսի անպաշտօն մրցումի մը ընթացքին Փարիզի մէջ Ֆրանսացի Պուսիւ յաղթեց անգլիացի Փէրիի, երեք շարքի վրայ:

Ժ. Ե.

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մայիս (Ցապաղած). — Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան 1934ի Գ. ընդհ. ժողովը անդրադառնալով որ ազգային վեթերան գործիչ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան հանդէսին պաշտօնապէս մասնակցելու հրաւէր չէ եղած Միութեանս, եւ թէ այդ վարչութիւնը չէ կրցած հարկ եղած ձեւով յարգանքի հրապարակային արտայայտութիւն ընել, ցաւ ի սիրտ արձանագրելով կարգուցիր յանձնախումբին ըրած այս զանցառութիւնը, որոշեց փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. նուիրել Բ. Հ. Հ. Մ. Ուս. Ֆոնտին:

Պատկան մարմինէն կը խնդրուի ստանալ գումարը Միութեանս վարչութենէն, համապատասխան ընկալագրով.

Դիւան ընդհ. ժողովի

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 մայիս (Ցառաջ).— Կուգանք խոր կսկիծով ցաւակցութիւն յայտնել յայտնի մտաւորական ընկերոջ - տեսաբան Գ. Միք. Վարանդեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ: Խոնարհելով իր թարմ շիրիմին առջեւ հանգիստ կը մաղթենք իր աճիւնին, եւ ցաւակցութիւն կը յայտնենք իր պարագաներուն:

Բոլոռի քաղաքի Վերաշինաց միութեան առեննապետ Մ. Շրվանեան. ատենադպիր Մեսրոպ Կապլեան

[illegible]

[illegible] մայիս 13ին Սէվանիկի մէջ, կուսակցական ընդհ. ժողովի մը ընթացքին կը ներկայանան 8 երիտասարդներ, որոնք կ'ուզէին մտնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

Ընկ. Կ. Գէորգեան ճառ մը խօսեցաւ նորագիր ընկերներուն, բացատրեց իրենց դիմումին կարեւորութիւնը, եւ ողջունեց իրենց մտադրութենէն ներս: Յետոյ աւ ընկերները կատարեցին իրենց երդումը, ուխտելով հաւատարիմ մնալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Ցառաջիկայ ընդհ. ժողովին պիտի ներկայանան տասնեակ մը երիտասարդներ ալ, որոնք դիմում կատարած են մտնելու Հ.Յ.Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

»»» «««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 մայիս).

— « Դաշնակցութիւնը 1909էն ի վեր, երբ Բարեգործականը նոր կը կազմուէր տակաւին, ոչ բարեկամ, ոչ ալ թշնամի եղած է: Իր հայեցողութեան համաձայն, գնահատած ու քննադատած է անոր գործունէութիւնը, բայց երբեք թշնամանք ունեցած չէ: Բարեգործականը յառաջապէս հայածուածի տեղ կը դնէ ինքզինքը, որպէս զի ազատ ու համարձակ, նիւթական ու բարոյական բոլոր միջոցներով իր բաժինը ու մասնակցութիւնը բերէ Դաշնակցութիւնը քայքայելու ձիգերուն:

Եւ այսօր, Բարեգործականը այդ աշխատանքը կը տանի բացէ ի բաց: Հարիւր հազարներ կը տրամադրէ հակադաշնակցական պայքարին: Ամէն տարի կարեւոր գումարներ կը նուիրէ հակադաշնակցական թերթերուն: Հակադաշնակցական գործիչներու խումբ մը կը պահէ, լիառատ վարձատրութեամբ: Կը մասնակցի չարանենգ պըլոֆի բոլոր գարշելի արարքներուն, իր հասակը ցոյց կուտայ ամէն հակադաշնակցական հաւաքոյթի մէջ:

Կը զրպարտէ, կը բամբասէ, կը չարախօսէ Դաշնակցութիւնը հայ եւ օտար. շրջանակներու մէջ եւ ծառայի համակերպութեամբ կը կատարէ Դաշնակցութեան քայքայման նպատող բոլոր հրամանները, որ Երեւան կուտայ, պաշտօնապէս թէ անպաշտօն:

Այս խառնակութեան ի տես, Դաշնակցութեան ի՞նչ կը մնայ ընել: Մակէդոնաններուն ո՞տքը համբուրել, թէ ոչ Ազգօն պէյի քիթը սրբել:

Բարեգործականը, իր ընթացքով, բոլոր ճամբաները գոցած էր, բաց ձգելով միայն ճամբայ մը եւ առիկա պայքարի եւ ինքնապաշտպանութեան ճամբան էր, որուն ստիպուեցաւ հետեւիլ Դաշնակցութիւնը:

Պայքարը մենք չէ որ բացած ենք Բարեգործականի դէմ, այլ վերջինը մեզի դէմ: Ձեռնոցը նետած է Բարեգործականը եւ մենք վերցուցած ենք [illegible] [illegible]

ռումբով ծախուիլը անել նպաստաւոր է կողմերուն համար, մինչեւ մէկուն պարտուիլը:

Կ'ուզէ՞ք քանի մը ապացոյցներ Բարեգործականի հակադաշնակցական ուղղութեան մասին: Թուենք շատերէն մի քանիները միայն:

Բարեգործականի պաշտօնէութիւնը կը բաղկանայ բացառաբար հակադաշնակցականներէ: Բարեգործականի կրթական հաստատութիւններու մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչները զրտուած են: Բարեգործականը նոյնը ընել կը ձգտի նպաստընկալ վարժարաններու դաշնակցական ուսուցիչներու մասին: Բարեգործականը ամէն օժանդակութիւն կը զլացնէ այն ազգ. մարմիններուն, որոնք դաշնակցականներէ կազմուած կամ Դաշնակցութեան համակիր են:

Կրնայինք տակաւին երկարել շարքը, ցոյց տալու համար թէ ինչե՞ր ըրած է, կ'ընէ եւ ծրագրած է ընել Բարեգործականը Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար:

Եւ այս բոլորին փոխարէն ի՞նչ ըրած ենք մենք: Բաւականացած ենք քննադատելով, երբեմն խիստ, կծու, բայց երբեք թշնամանքի չտանելով մեր քննադատութիւնը:

Կը կարծենք թէ այսքան իրաւունք շատ չէ Դաշնակցութեան որ ի վիճակի էր ծառայուն եւ ժողովրդային պայքարի նախատ յարդարել Բարեգործականի դէմ, ջլատելու համար անոր ուժերը: Ասիկա չըրաւ պարզ այն պատճառով որ կը յուսար օր մը փոխուած տեսնել Բարեգործականը, թէ մտայնութեամբ եւ թէ կազմակերպչական մեքենայով:

Մենք տակաւին կը յուսանք, որ քանի մը անձեր յաւիտենապէս չեն կրնար իրենց կամքին լծել Բարեգործականը, որ իրեն վիճակած դերը յաւալէս կատարելու համար, պէտք է դառնայ ժողովուրդի, մեծ զանգուածին, որ բոլոր մեծ ու պզտիկ շարժումներուն սնուցիչն է:

Այնքան ժամանակ որ Բարեգործականը գործիք պիտի ըլլայ կուսակցութեան մը կամ շահախնդիր խմբակցութեան մը, իր ժողովրդականութենէն ու համակրութենէն շատ բան պիտի կորսնցնէ, տարուէ տարի հասոյթներու նուազում արձանագրելով: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ՈՐԲԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Ցառաջ»ի այս սիւնակներուն վըրայ ամէն առեն կը տեսնենք աշխարհի չորս ծայրերը ցրուած մեր ժողովուրդի մանրիկ առօրեայ յաջողութիւնները, ու պահ մը կը հպարտանանք մէկդի ձգելով քաղաքական ամէն հոգ: Զ. Ո. Միութեան անդամներէն Հայկազ Սիմոնեան անցեալ տարի աւարտելով Մելքոնեան կրթ. հաստատութիւնը անցաւ Փարիզ շատ դժուար պայմաններու մէջ, բայց շնորհիւ իր աշխատասիրութեան՝ յաջողեցաւ պաշտօն մը գտնել Փարամոյն սինէմայի ընկերութեան մէջ:

Այսօր Ամերիկա կը մեկնի, Հոլիվուտ, քանի մը ժապաւէններ պարծենալու համար, եթէ ոչ իբրեւ vedette, այլ գէթ փոքրիկ արուեստագէտ մը:

Տնօրէնը իր մէջ ամէնէն յառաջանալու կը նկատէ աչքերը: Հայու մտավառուն աչքերը եւ մանաւանդ որբի աչքերը.

(Աննի [illegible])

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ, Յարութիւն ամիրա Պէզճեան: (Մահուան հարիւրամեակին առթիւ): Գրեց՝ Լեւոն Ճէրահեան: Հրատ. «Հորիզոն» գրատ. Մարսէյլ: Գին 5 Ֆր.: Հասցէ 10 Rue de la Fare, Marseille.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»..«««

Երկրորդ օրը, երբ տուն եկաւ Ցակոբ ախպէրը, Տովիկ ապլան իր հետ առնելով Գէորգ Զավուշը՝ իջաւ քաղաք:

Գնաց որբանոցների ընդհանուր գրասենեակը, ու որբուկը վերցրեց իբր որդեգիր: Իրն էր Գէորգ Զավուշը:

Տարաւ սափրիչին, տարաւ կօշկակարին, տուեց սոցի չափ, գլխարկ առաւ, դրեց գլուխը: Մութ էր արդէն, երբ տուն հասան:

Հասկալի ուրախ դիմաւորեց նորանց, հոտոտաց մանուկին, լիզեց ձեռքերը: Մանուկը շոյեց նրան, բարեկամացան: Սենեակում լոյս կար, ո՞վ կար ներսը:

Ցակոբ ախպէրն էր, վառարանի մօտ, փայտաներով ծածկուած ինչ որ բան կար:

— Գէորգ, նայէ տես ի՞նչ կայ հոս, ասաց Ցակոբ ախպէրը ժպտուն:

Գէորգը մօտեցաւ փայտաների կոյտին, կռացաւ, ու ...

— Հո՜րթ, մարէ՛, հորթ, ի՞նչ սիրուն է, կարմիր, ճերմակ խալով:

Ու չոքեց յատակին, հորթի քովը:

— Էգ է, ասաց Ցակոբ ախպէրը:

— Աստուած պահէ, պատասխանեց Տովիկ ապլան:

— Ի՞նչ պիտի դնես հորթիդ անունը, Գէորգ, հարցրեց Տովիկ ապլան:

Գէորգ Զավուշ զարմացած մէկ նրան նայեց, մէկ Ցակոբ ախպօրը, մէկ հորթին: Տովիկ ապլան հասկցաւ նրան.

— Այստեղ պիտի մնաս, Գէորգ ջան, էլ չպիտի երթաս որբանոց: Դու իմ թոռն ես, հասա՞, իմ աղջկայ զաւակը, կորցրել էի քեզ, ու գտայ, Աստուած ուղարկեց քեզ նորէն ինձ: Էլ քոնն են ձին, ուլխարը, ակոմը, հորթը, բոլո՜րը, բոլո՛րը.

Տովիկ ապլան լալիս էր:

— Ալ չպիտի՞ երթամ որբանոց, հո՞ս պիտի մնամ, ի՞մս է հորթուկը:

Ու Գէորգ Զավուշն յանկարծ ընկաւ Տովիկ ապլայի գիրկը, իր վտիտ ձեռքերով գրկեց նրա պարանոցը, գլուխը սեղմեց կուրծքին.

— Մարէ՛, ի՛մ մարէ, իմ լաւ մարէ...

Մանուկը լալիս էր ուրախութեան արցունքներով ու Տովիկ ապլան համբուրում էր նրա թաց աչքերը, շոյում էր մազերը:

— Քոնն են բոլորը, կովը, ձին, ուլխարը, տունը, այգին, քոնն եմ ես, իմն ես դու, դու ունես նաեւ մի քոյր, մի թաղած քոյր, զինուոր է նա. զինուոր է, հրացանն ուսին հիմա կեցած է նա...

— Զինուո՞ր, ես ալ որ մեծնամ, զինուոր պիտի ըլլամ. քոյրս ինծի հրացան կ'առնի, մարէ՛:

— Կ'առնի, բալէս, նա հրացանը քեզ համար է պահում, նա ասաց, «Մինչեւ հասնին մեր եղբայրն նորերը»...

Մանուկը վար սողաց պառաւի գըրկէն ու մօտեցաւ հորթին:

— Սիրուն է հորթուկս, մարէ, հակատին ճերմակ խալ ունի:

— Ի՞նչ պիտի դնես անունը, Գէորգ.

— Մեր կովի անունը, մարէ, Սըմբուլ:

Գէորգ Զավուշի կնքահայրութեամբ նորածին հորթուկը կնքուեց՝ Սմբուլ:

Մենակ չէր Տովիկ ապլան, լիքն էր տունը, լիքն էր սիրտը:

✕

Առաւօտ է: Նորահաս գարնան շէկ արեւը ոսկեզօծել է Սարդարապատի անտառների կատարները: Ձիւները հալ են ընկել ու ջրերը ծարծար խոխոջում են գաղտուկ: Ձիւնէ ազատուած սարալանջերին բացուել են ձիւնծաղիկները: Արագիլներ կը՛ռռ, կը՛ռռ կանչելով հովիտներին են իջնում:

Մարմին է բուրում:

Անուշ է Սարդարապատի գարնան առաւօտը:

Անտառապատ հովիտներում հայ բանակի զինուորները մարզանք են կատարում: Արամը ենթասպայի աստիճանի է հասել: Նրա թեկնածութիւնը վաղուց էր դրուած հրամանատարի կողմանէ, բայց Արամը համառօրէն միշտ եա էր մղած այն: Հիմա, որ բանակ էր վերադարձած իբր կամաւոր զինուոր, չէր մերժած, ըսպայութիւնն աւելի ամուր կապ էր բանակի հետ:

Հիմա ապայի սեղմ ու գեղեցիկ համազգեստով, քաջութեան խաչը կըրծքին, գլխարկի վրայ զինանշանը հայկական, հրացանը ձեռքին իր յիսնակի հետ մարզանք է կատարում:

Սուինամարտի փորձեր են անում:

— Մէ՛կ, երկու, մ՛ջ ձախ... աղերս ջան, համբով...

Կանչում է նա խրոխտ եւ օդում սուինը շարժելով՝ յարձակողական, պաշտպանողական փորձեր է կատարում: Զինուորները հետեւում են նրա օրինակին:

Յոգնած են, քրտինք է հոսում ճակատներէն: Արամն էլ է յոգնած: Մի պահ դադար է տալիս զինուորներին: Վար են դնում հրացանները: Նստում են կոճղերի, քարերի վրայ:

Արամն առանձնանում է: Առաւօտը դօրանոցէն դուրս գալիս մի նամակ է ստացել, հասցէն գրուած Արաքսի ձեռքով. նրա շունչը, նրա բոյրը, նրա կարօտն էր բերել: Արամը չէր բացել նամակը, դրել էր ծոցը՝ աւելի ազատ ժամանակ կարդալու համար, բայց այլ եւս չէր կարողանում համբերել: Մարզանքի պաշտօնական ժամը լրացած էր. էլ նա ազատ էր իր ժամանակը իր ուզածի պէս գործածելու:

Հանում է նամակը, [illegible] մի համբոյր է դրոշմում նամակը դրողի [illegible] մատներին, պատռում է ծրարը:

«Սիրելի զաւակս, Արամ ջան»...

Արաքսն է գրել՝ մօր փոխարէն. Երկու դէմք, երկու ձայն նամակում, երկուսն էլ սիրելի, երկուսն էլ պաշտելի: Նորէն է կարդում սկզբէն:

«Սիրելի զաւակս, Արամ ջան,

Քո խորհուրդը պարզապ յանձնած ինձ համար: Բացի տանս գործերն ու պատուհանները, քանդուած պատերը, տունս նոյնպէս հայրենիքիս հետ, նրա վիշտն ու յոյսը թափանցեց հոգիս ու...

Մնա՛ զինուոր, որքան կամենաս, ծառայիր հայրենիքիդ, որքան նա պէտք ունենայ քեզ, արժանաւոր ես էլ մենակ չեմ. էլ տխուր չեմ, էլ տունը պարապ ու պաղ չէ: Հիմա մօտս ունիմ մի որբ երախայ, Գէորգ Զավուշ է անուանում ինքն իրեն: Իմ տարեկան է, սիրուն է, ինչպէս սիրուն է ամէն մի հայ երախայ:

Էլ տխուր չեմ, Արամ ջան, ձեռքերս չեն դողում, չեն դողում, որովհետեւ նրանց պէտքն զգացող կայ: Գիտի ապրիմ, պիտի աշխատիմ, որ կարողանամ պահել, մեծացնել Գէորգը, հասցնեմ մի նոր նեցուկ հայրենիքիս պաշտպանութեան, որին կարողանաս վստահօրէն փոխանցել հրացանդ»:

Շարունակութիւնը չկարդաց, նամակը համբուրեց դրեց ծոցը, ու վերցրեց հրացանը.

— Տղերք ջան, պատրաստ: Գրոհով պիտի բարձրանանք այս լերան կատարը եւ դրօշը պիտի պարզենք նրա գագաթին: Դժուար է, գիտեմ, բայց պիտի հասնենք Ու՛ն, յառաջ...

Զինուորները յանկարծակիի եկած՝ քաշեցին հրացանները ու սուինամարտի պատրաստ՝ սկսեցին կռուով դէպ հե՜լ վե՛ր, վե՛ր, դէպի լերան գագաթը:

Դժուար էր վերելքը, փշոտ ձիւնը սահեցնում էր նրանց: Կեանքը փլում էր ոտքերի տակ ու վար քաշուում. ժիւների տակ թաղուած կոճղերը գայթակղում էին, գետին տապալում, բայց ոտքի մնացածները մագլցում էին, մագլցում.

Կանչում, առնում էր նրանց առաջնորդի հաւատքով լեցուն, խրախուսիչ ձայնը, որ հնչում էր միշտ բարձրէ՜ն, միշտ բարձրէն: Եւ ահա դրօշակը ծածանում է լերան գագաթին, նրա մօտ կեցած է Արամը, հայրենիքի նեցուկը:

ԵՂԻՇԷ ԲԻՒԶԱՆԴ

(22)

(Վերջ)

«Գոլով սուրիական թերթին սպառնալիքին, խնդա՞լ թէ մեղքնալ: Իրաւունք չունի՞նք ըսելու այս թերթին.— փոխանակ Անթաքիոյ Թուրքերը պաշտպանելու, աւելի աղէկ պիտի ընէք, եթէ աշխատիք ազատիլ ֆրանս. հոգատարութենէն»:

Յօդուածագիրը յետոյ կ'ըսէ թէ Անթաքիան եւ Իսքէնտէրունը Թուրքիոյ Ալզաս-Լօռէնն են, իսկ Ֆրանսա կը գտնուի 1571ի Գերմանիոյ դիրքին մէջ:

Հայ կամաւորներու խեղազառութեան պատճառով

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ ՔԱՐԻ ԿԸ ԲՌՆՈՒԻՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԶԱՅՐՈՅԹԸ

Մայիս 13ին, Պէյրութի Անդրանիկ - Սալամ Փութպոլի մրցումէն անմիջապէս վերջ, խաղադաշտէն դուրս շատ ցաւալի դէպք մը պատահեցաւ: Ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան, համայնավարներ կ'ուզեն ցոյց մը կատարել եւ կը սկսին հայհոյալից յուսանքներ թափել: Սիսակ Թէլալեան անուն յայտնի համայնավար մը կ'ուզէ ճառ խօսիլ՝ գրգռելու համար ժողովուրդը:

Քանի մը ոստիկաններ կ'ուզեն արգիլել, եւ կ'ենթարկուին յարձակումի: Թէլալեան կը փախչի, ոստիկաններն ալ ետեւէն: Ի վերջոյ Նոր Հաճընի մէջ կը ձերբակալեն զայն եւ կը շղթայեն: Սակայն, ամէն կողմէ կը սկսին քար ու աւազ տեղացնել ոստիկաններու վրայ եւ հազիւ կարելի կ'ըլլայ կալանաւորը ինքնաշարժի մը մէջ դնելով դրկել պահականոց:

Ասոր վրայ կատաղութիւնը կը սաստկանայ: Հանրակառքի գծին վրայ, համայնավար խումբ մը կը շարունակէ յարձակումը ոստիկաններու վրայ: Մօտ մէկ ժամ սաստիկ քարկոծման կ'ենթարկուին ոստիկանները եւ ոստիկանապետ մը կը վիրաւորուի: Ոստիկանութիւնը, ի վերջոյ կը յաջողի խռովարարները ցրուել եւ կը ձերբակալէ 10 հոգի:

Մինչեւ կէս գիշեր Նահրի եւ Անդր-Նահրի բոլոր հայկական թաղերը պահուեցան խիստ հսկողութեան տակ: («Ազդակ»):

Այս առթիւ Սաութ էլ Ահրար կը գրէ.—

«Հայ հոսանքներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը ամէն բախումով կրակ կ'արտադրէ: Վերջերս այնքան սաստկացած է այդ հակառակութիւնը որ, ոստիկանապետ Գ. Գուպթանի պատրաստած է տեղեկագիր մը որուն մէջ ցոյց կուտայ Հայերու ժառանգութիւնը եւ կը յայտնէ իր եզրակացութիւնները: Գ. Գուպթանի կ'եզրակացնէ որ եթէ միջոցներ չառնուին, աւելի արիւնոտ դէպքեր կրնան պատահիլ:

Կիրակի առտու գրգռիչ թռուցիկներ կը ցրուեն հայերէն լեզուով Դաշնակներու դէմ: Այդ թռուցիկին ստորագրութեան տեղ երկաթ ձեռքի մը պատկերը գծուած էր:

Ոստիկանութիւնը կարեւորութիւն տուաւ այդ թռուցիկին եւ զգաստ ուժեր դրկեց հայկական թաղերու մէջ: Արդէն այդ թռուցիկը բողոքի հրաւէր մը կ'ուղղէր եւ ցոյց մը կազմակերպելու համար կ'որոշէր Նոր Հաճըն թաղի եկեղեցին:

Կիրակի կէս օրէ վերջ Անդրանիկ եւ Սալամ Փութպոլի մրցում ունեցան, ուր ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Հանրապետութեան նախագահը: Մրցումէն վերջ պոլշեւիկները ձեռնարկեցին ցոյցի մը, շատեր թռուցիկներ ցրուեցին, ճառեր արտասանել ուզեցին, իշխանութեանց դէմ խօսեցան: Ոստիկաններ ուզեցին արգիլել, սակայն անոնք յարձակեցան ոստիկաններու վրայ: Անկէ կը հասկցուի որ պոլշեւիկները նախապէս որոշած եւ կարգադրած էին այդ ցոյցը: Սիսակ Թէլալեան անուն համայնավարը երբ կ'ուզէր ճառ խօսիլ, ոստիկանները փորձեցին արգիլել, սակայն ան աւելի կը հայհոյէ եւ կը փախչի: Ոստիկանները կը վազեն ետեւէն եւ Նոր Հաճընի մէջ կը ձերբակալեն: Սակայն, անկէ վերջ, անոր ընկերները կը յարձակին ոստիկաններու վրայ եւ կ'ուզեն ազատել զայն: Չեն յաջողիր եւ [illegible] ոստիկանատուն կը փոխադրուի:

Վերջը 50 ոստիկաններ կուգան օգնութեան. Սակայն անոնք ալ յարձակ [illegible] վրայ. Քանի մը ոստիկաններ կը վիրաւորուին, [illegible] Ի վերջոյ նոր ուժեր ալ կը հասնին եւ կը ձերբակալեն 10 հոգի համայնավարներէն, եւ կը յանձնեն խառն դատարանի:

Մենք սակայն կը տեսնենք որ հայ պոլշեւիկները օր ցերեկով եւ բացայայտ կերպով յարձակում կը գործեն կառավարական ուժերու վրայ: Այլեւս ժամանակը հասած է այս անդորրութիւնը խանգարողներուն ձեռքերը հաւաքելու»:

Իսկ «Էլ Նիհար» կը գրէ.—

Ժողովուրդը երբ Փութպոլի մրցադաշտէն դուրս կ'ելլէր, Սիսակ Թէլալեան անուն պոլշեւիկ մը խաղադաշտին վրայ ելած ճառ մը կը խօսէր Դաշնակներու դէմ, անուանելով զանոնք ոճրագործներ եւ Ֆաշիստներ: Վերջը ժողովրդին թռուցիկներ ցրուեցան միեւնոյն իմաստով եւ բոլորին վրայ ալ ձեռքի մը պատկերը:

Սեսիլ Սորէլի ամուսինը կին մը մեռցուց

Կոմս Կիյոմ տը Սէկիւռ, հռչակաւոր դերասանուհի Սեսիլ Սորէլի ամուսինը, բանտարկուեցաւ Փոնթուազի մէջ, օթօն արբեցած քշած եւ կին մը սպաննած ըլլալով: Երեքշաբթի առտու ժամը 5.30ին էր որ բանուորներ ոստիկանութեան իմացուցին արկածը: Զոհը հողագործ կին մըն էր, 33 տարեկան: Օթօն անհետացած էր, բայց ոստիկան-զինուորներ յաջողեցան գտնել զայն կառատան մը առջեւ, լոյսերը մարած: Երկու հոգի կ'աշխատէին փոխել փոկերը: Կոմսը կը պատկանի ծանօթ ազնուազարմ ընտանիքի: Կոմսը բանտարկուեցաւ կարճ հարցաքննութենէ մը յետոյ: Արկածին առեն կառքը կը սուրար 90 քիլոմեթր արագութեամբ:

Ճափո՞ն թէ Նիփոն

Անցեալ մարտին, Ճափոնի կրթական նախարարութեան լեզուագիտական ուսումնասիրութեանց խորհուրդը որոշեց այսուհետեւ երկիրը կոչել ոչ թէ Ճափոն կամ Նիհոն, այլ «Նիփոն»: Այն առեն թերթերը յոյս կը յայտնէին թէ արտաքին նախարարութիւնը պիտի համակերպի այս որոշման: Կրթական նախարարութիւնը յանձնարարած է գործածել նոր բառը, եւ կը կարծուի թէ արտաքին նախարարութիւնն ալ միեւնոյն յանձնարարութիւնը պիտի ընէ արտասահմանի համար:

Ծնունդները կը պակսին Ֆրանսայի մէջ

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, 1933ին ամուսնութիւնները աւելցած են Ֆրանսայի մէջ, ամուսնալուծումներն ալ պակսած, սակայն ծնունդները շատ ինկած են, բաղդատելով 1932ին հետ: Այսպէս, 90 նահանգներու մէջ կատարուած վիճակագրութիւններ կը հաստատեն թէ մինչ 1932ին ծնունդներու թիւը 61,364 աւելի էր մահերու թիւէն, իսկ 1933ին այդ համեմատութիւնը իջած է 21,598ի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Վռամեան» խումբի վիճաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, Cafe de la Gareի ներքնասրահը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

„PETIT JOURNAL"Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՔՕ ՑԱԿՈՒԵԱՆի, ballet plastique Տիկին ԽՍԱՉԷՆԿՕԻ, Օր. ԱՎՆԱՔԱՄԵԱՆ (երգ), Թառիստ՝ ԺՈՐԺ Գ. Ուզունեան (արտասանութիւն), Ուղերձներ՝ Գ. Ռ. Մ.ի եւ Հ. Մ. [illegible] կողմէ.

Պարեր: Tombola Buffet — Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ ՄԷՋ

[illegible] ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնք յայտագրի վրայ

ԼԸ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

[illegible] ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ [illegible]

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Թաղային) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը [illegible], Café Noailleի մասնաւոր սրահին մէջ: Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց: Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ «Սէօլէօզի» Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը կրկին անգամ ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ Գ. Մ. Աղամեանի սրճարանը:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

— Նամակին մէջ ի՞նչ գրուած էր:

— «Շուտ դուրս գնա»... չեմ գիտեր թէ գրողը ով էր, բայց յայտնի էր որ հետքս գտած էին... այլեւս չէի կրնար սպասել... ահաւասիկ ամբողջ պատմութիւնս... Միս Հոլըն-ուին, այսինքն օրիորդ Գարթօյէմիու-ին դիպուածով հանդիպեցայ եւ անոր հետեւեցայ մինչեւ իրենց Փորթմըն Սքուէրի տունը... առիկա այն գիշերն էր երբ դուք Գարայի բնակարանն էիք...

— Ուրիշ բան չես գիտեր, ուրեմն հարցուց Թ. Ք. որ բարկութենէն կասկարմիր եղած էր:

— Ոչ պարոն, ըսաւ Ֆինչը:

×

— Քեզի բան մը պիտի հարցնեմ, ըսաւ աղջիկը երբ յաջորդ առտուն Թ. Ք.ի հետ նստած էր Կրին փարքին մէջ.

— Եթէ հասցէդ գտնելու համար կատարելիք քննութիւններուս մասին պիտի հարցնես, խնդրեմ մի յոգնիր:

Պէլինտա Մէրին շատ եղեգնական էր այդ առտուն: Պայծառ օդը գոյն արտուած էր անոր դէմքին ու նոր կենսունակութիւն մը իր շարժումներուն:

— Հայրիկդ Լոնտոն վերադարձեր է եւ քեզ տեսնել կ'ուզէ, ըսաւ Թ. Ք.:

— Կը յուսամ թէ իմ մասիս չխօսեցար իրեն.

Ի հարկէ խօսեցայ, պատասխանեց Թ. Ք. կատակելով, նոյնիսկ լրագրողներ կանչեցի եւ մանրամասնօրէն պատմեցի փախուստիդ պարագաները...

Աղջիկը անոր նայեցաւ ժպտուն աչքերով:

Քրիստոնեայ մարտիրոսի մը պէս անմեղ ես չիտակը, խեղճ մարդ... խեղճ ես սակայն ամէն ինչ ունիս երջանիկ ըլլալու համար...

— Ինչո՞ւ...

— Իրաւ. լաւ դիրք, լաւ համբաւ, ամէն մարդ քու մասիդ կը խօսի, կին ունիս, ընտանիք ունիս...

— Ենթա՞յ, ուրիշ ի՞նչ ունիմ...

— Ամուսնացած չե՞ս... քեզ միշտ ամուսնացած կը կարծէի, իրաւ կ'ըսեմ. միշտ երեւակայած եմ որ տունը կը նստիս ու երախաներուն հէքեաթ կը պատմես.

— Եկուր նստինք.

Ու քով քովի նստան:

— Ըստ ծնողներուդ մէկ մասը ճիշդ է, ըսաւ Թ. Ք., միշտ կատակելով, բայց երախայ չկայ.

— Իրաւ ամուսնացա՞ծ ես, հարցուց աղջիկը լրջութեամբ

— Զէ՞ք գիտեր...

— Զիս չի հետաքրքրեր ի հարկէ, կը յուսամ որ երջանիկ ես...

— Կատարելապէս երջանիկ... շաբաթ օր մը կ'օրէն յետոյ եկուր եւ նայէ թէ ինչպէս գեղանկար կը մշակեմ պարտէզիս մէջ...

— Երթա՞նք, ըսաւ աղջիկը:

Թ. Ք. զգաց որ արցունք կար անոր աչքերուն խորը եւ իր քաղցրութեան վշտացուցած էր զայն:

— Բարկացա՞ր...

— Երբեք...

— Ըստ ծնողներուս մի հաւատար, ամուսնացած չեմ:

— Չեմ հետաքրքրուիր, ըսաւ աղջիկը ուսերը թօթուելով, բարի եղած ես ինծի հանդէպ եւ ապերախտ չեմ կրնար ըլլալ... անշուշտ հոգս ընդամ չէ որ ամուսնացած ես թէ ոչ...

Գիտեմ, գիտեմ, ի հարկէ դուն ալ ամուսնացած չես...

— Ամուսնացա՞ծ...

Վայրկեան մը վերջ Թ. Ք. թեւերուն մէջ առած էր աղջիկը ու կը համբուրէր զայն:

×

— Պէլինտա Մէրի, ըսաւ Թ. Ք. երբ կը մեկնէին, պէտք է գիտցնել վար իջնես ու բնակիս Փորթմըն Սքուէր. գիտեմ որ տակաւին չես կրնար գալ, գիտեմ որ մէկը կայ այնտեղ եւ գիտեմ նաեւ թէ ով է ան...

— Ո՞վ...

Կարծեմ մայրիկդ է...

— Ի՞նչ կ'ըսես, Թօմի, կը կարծե՞ս որ մայրիկս կրնամ գիւղը պահել եւ մարդ չիմանայ: Ինք կ'ըսէ ամէնուն:

— Չար աղջիկ, պարտականութիւններդ մոռցեր ես...

Եթէ խնդիրը պարտականութեան գայ, ըսաւ աղջիկը երբ փարքէն դուրս կ'ելլէին, դուն քուկդ կատարէ եւ սա կառքերը կեցուր որպէսզի անցնինք...

— Կառքերը կեցնե՞մ...

— Անշուշտ, ոստիկան չե՞ս...

— Ոչ այս քաղաքային հագուստներով, պատասխանեց Թ. Ք. ճամբուն միւս կողմը առաջնորդելով զայն:

Բոլորովին նոր մարդ մըն էր ան հիմա երբ հասաւ իր գրասենեակը: Նոր մարդ մը որուն կեանքին ամէնէն թանկագին սփափանութիւնը հպարտութեամբ ու երջանկութեամբ բաբախուն սիրտ մը շնորհած էր հիմա:

ԳԼՈՒԽ 18

Թ. Ք. նստած էր գրասեղանին առջեւ, կզակը ձեռքերուն մէջ եւ մտածկոտ: Թէեւ ծանրակշիռ խնդիր մը կար մտքին մէջ, յանկարծ ոտքի բարձրացաւ երբ Մէնսըս արտակարգ հանդիսաւորութեամբ ու խորհրդաւոր ձեւերով ներս հրամցուց աղջիկը:

Այս վերջինը շատ ուրախ էր այդ օրը: Աչքերուն մէջ անսովոր փայլ մը կար:

— Հրաշալի բան մը ունիմ ըսելիք, բայց չպիտի ըսեմ, ըսաւ:

— Աղուոր սկսար, պատասխանեց Թ. Ք. ձեռքը վար իջեցնելով:

— Իրաւ կ'ըսեմ, հրաշալի բան մըն է, կարծածէդ աւելի հրաշալի...

— Հետաքրքրուած ենք, ըսաւ Թ. Ք. կեղծաւորութեամբ:

— Ոչ, ոչ կատակի մի ըլլաք, հիմա չեմ կրնար ըսել, բայց բան մըն է որ ձեր..

Ինչ, մեր խնդիրը պիտի թողնե՞նք:

— Պիտի ապշիք, ըսաւ աղջիկը հանդիսաւոր կերպով:

— Դիւրաւ ապշող մարդ չեմ, զգուշացիր, ըսաւ Թ. Ք. եւ խնդաց, մարդ քեզի ճանչնալով ապշելու կարողութիւնն ալ կը կորսնցնէ...

— Այդ խօսքը կամ շատ բարի իմաստ մը ունի կամ շատ չար...

— Ենթադրէ որ բարի իմաստ ունի, խնդաց ոստիկանը. պատմէ նայինք ինչ որ գիտես...

Աղջիկը գլուխը թօթվեց:

— Չեմ կրնար ըսել...

— Բայց, Աստուծոյ սիրուն, ինչո՞ւ սկսար...

— Որպէսզի հասկնաք թէ բան մը գիտեմ...

— Ամէն բան գիտես, Պէլինտա Մէրի, զարմանալի աղջիկ ես...

Թ. Ք. բազկաթոռին եզերքը նստաւ ու թեւը նետեց աղջկան ուսին վրայ:

— Զիս ճաշի տանելո՞ւ եկար, հարցուց անոր:

— Ի՞նչ բանի մասին կը մտածէիր երբ ներս մտայ...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 25 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2504

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԳՈՒԼԸ ՅԱՆԳԵՑԱՒ ԶԻՆԱՐՇԱՒԻ

»»»· · ««««

Միայն Թուրքիան չէ որ կը սպառազինուի։

Թուրք մամուլը միշտ կը յիշեցնէ միւս պետութեանց զինարշաւը, արդարացնելու համար իրենց երկրին ալ սպառազինութեանց զօրացումը։

Քառասունեւինը միլիոն ոսկիի նոր փոխը հազիւ մէջտեղ գրուած, այդ մամուլը պատմեց թէ Մ. Նահանգներու ծովային նախարարութիւնը 1 միլիառ 323 միլիոն տոլարի վարկ մը պահանջած է, քանի մարտանաւերու շինութեան համար։ Յիշեց, նաեւ, Ֆրանսան, որ 980 միլիոն տրամադրած է օդանաւային ուժերու զօրացման համար։

Սխալ չեն այս տեղեկութիւնները, եւ Թուրքը գիտէ իր ուզածին պէս օգտագործել զանոնք։

Արդարեւ, մտայլ է միջազգային կացութիւնը։ Տարիներու անդադրում վիճաբանութիւններէն եւ բանի զինաթափութեան յետոյ, զինարշաւի համաձայնութիւն է որ գլուխ կը ցցէ նորէն։

Կացութեան բուն պատկերը պիտի պարզուի մայիս 29էն յետոյ, երբ գումարուի զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Ամէնէն պաղարիւնը, Մեծն Բրիտանիա, քանի անգամ է որ ազդարարութիւններ կ՚ուղղէ իր այս կամ այն նախարարին բերնով։

Նախորդ վարչապետ Պօլտուին — այժմ փոխանորդը Մաքտոնըլտի — պահպանողական կիներու ընկերակցութեան ժողովէն յետոյ, երեսփ. ժողովին մէջ ալ բացորոշապէս յայտարարեց, թէ անմիջապէս պիտի գործադրէն օդանաւային վերակազմութեան ծրագիրը, եթէ գործնական ելքի մը չյանգի զինաթափութեան ժողովը։

Մեծն Բրիտանիան ինքզինքը « գոհուած » կը նկատէ այս ճակատին վրայ, եւ իբրեւ թէ համբերութեան փորձ մըն է որ կը կատարէ, « վտանգելով » իր ազգային ապահովութիւնը։

Եւ միայն օդանաւային ուժերու զօրացումը չէ որ կը զբաղեցնէ Անգլիան։ Լոնտոն ծրագիր կը մշակէ նաեւ ծովային սպառազինութեանց յաւելման մասին, ինչ որ կրկնապէս ուշագրաւ է։

Տարիներ եւ տարիներ, Մեծն Բրիտանիոյ համար աւանդութիւն դարձած է իր ծովային ուժը հիմնել երկու առաջնակարգ պետութեանց միացեալ ուժին վրայ։

Այդ աւանդութիւնը խախտեցաւ Մեծ Պատերազմէն վերջը, երբ օդանաւը երկրորդ գծի վրայ նետեց մարտանաւը։

Իսկապէս, վտանգուած է ծովերու տիրապետութիւնը, քանի սուզանաւն ալ կը սուրայ օդանաւը, մեծաքանակ ռումբ եւ ուրիշ պայթուցիկ նիւթեր կրելու եւ նետելու կարողութեամբ։

Լոնտոնէն աւելի մտահոգ է Փարիզը։

Հիթլէրական իշխանութեան միամեայ գործունէութիւնը փարատեց շատ մը պատրանքներ, եւ Փարիզ աւելի քան երբեք ամուր կանգնած է պատերազմական դաշնագիրներու եւ ապահովութեան երաշխիքներու հիման վրայ։ Այսինքն, չուզեր հրացան մը կամ օդանաւ մը աւելի պակսեցնել, առանց միջազգային երաշխաւորութեան։

Ֆրանսական մամուլը ամէն օր դղրդալից յայտնութիւններ կը հրատարակէ Գերմանիոյ վերազինման մասին։ Միւս կողմէ, պաշտօնական շրջանակները շատ աւելի յոռետես են այսօր, քանի որ Անգլիա եւ Իտալիա համակերպած են Գերմանիոյ վերազինման, եւ պատրաստ արտօնելու 250 — 300,000 հոգինոց բանակի մը կազմակերպումը։

Եւ զարմանք չէ որ անդադար կը բանին Ֆրանսայի գործարաններն ու զինարանները, սպառազինութեան նիւթեր եւ մանաւանդ օդանաւեր շինելու համար։

Ֆրանսա շատ մը առաւելութիւններ կը վայելէ օդանաւերու շինութեան համար։

Դեռ անցեալ օր Զօր. Տէնէն, օդանաւային նախարարը, իր առաջին պաշտօնական ճառը խօսելով, կը յայտարարէր թէ Ֆրանսա 32 գործարաններ ունի օդանաւային կազմածներու շինութեան համար, իսկ Մ. Նահանգները՝ միայն 7 հատ։ (Ու կը յանձնարարէր համախմբել բոլոր կառուցանողները)։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի օրինակները յիշեցինք իբրեւ յատկանշական երեւոյթ։ Ապացուցանելու համար թէ անոնք անգամ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ անոր ղեկին կապուած զինաթափութեան խորհրդաժողովը փառաբանելով հանդերձ, ճամբայ կը հարթեն նոր զինարշաւի մը համար։

Այդ երկուքէն դուրս, միւսները շատ չեն խօսիր, այլ կը գործեն։

Այսպէս, Իտալիան որ մեծապէս թելով մը կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, յուռ ու ժունդ կը պատրաստուի, պակաները կը լրացնէ եւ եղածները կը զօրացնէ։ Խ. Միութիւնը, որ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց կը մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին, մարդու բան չի հարցներ՝ իր սպառազինութիւնները, մանաւանդ օդանաւային ուժը կատարելագործելու համար։ Մ. Նահանգները նմանապէս, ազատ բլլալով ամէն կապանքէ։ Իսկ Ճափոնը շատոնց առած քալած է, եւ անհամբեր կը սպասէ նաւային դաշնագրի պայմանաժամին լրացման (1935), նոր զարկ տալու համար իր սպառազինութեանց։

Ուրեմն, չզինայաշար խորհրդաժողովներու արհեստական խաղաղութիւնը ուրիշ բանի չծառայեց եթէ ոչ իրար վարակելու եւ ճամբայ հարթելու, նոր եւ աւելի ահաւոր զինարշաւի մը համար։

Մանաւանդ որ, ժամանակներն ալ փոխուած են եւ «ազգային միութեան» դաշինքներ կամ զինուորական դիկտատուրաներ կը ծնին մէկ օրէն միւսը, մեծ թէ փոքր երկիրներու մէջ... Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»»· · ««««

« Թայմզ » խմբագրականի մը մէջ կը գրէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբը, որ կ՚ուսումնասիրէր Իրաքի Ասորիներուն տեղափոխութեան խնդիրը, ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը՝ Բրազիլիա գրկուած պատուիրակութեան աշխատանքներու մասին։ Տեղաւորման վայրը կը գտնուի Բրազիլիոյ ծայրագոյն հարաւային նահանգներէն Փարանայի մէջ, որ առատ ջուր եւ բարեխառն կլիմայ ունի։ Ուրիշ գաղթականներ ալ հաստատուած են հոն եւ հողագործութեամբ կը զբաղին։ Կը յուսացուի թէ Բրազիլիոյ կառավարութիւնը պիտի արտօնէ 2 — 3000 ասորի ընտանիքներու տեղաւորումը՝ այդ լեռնադաշտին մէջ։ Բրազիլիոյ մամուլը եւ պաշտօնական շրջանակները որոշ ընդդիմութիւն կը ցուցնեն այս ծրագրին դէմ, պատճառելով ոչ միայն նիւթին պայքարներէ, այլեւ Սուրիացի — արաբ գաղթականներու չհամութեան։ Այս վերջինները իբրեւ խռովարարներ կը ներկայացնեն Ասորիները, պղտորելով Բրազիլիոյ ժողովուրդին միտքը։ Բայց անգլիացի զօր. Բրաուն, որ Բրազիլիա գրկուած պատուիրակութեան նախագահն է, հանգստացուցիչ յուսադրութիւններ տուած է։

Ուրեմն, Իրաքի Ասորիները մեծ մասով պիտի փոխադրուին Փարանայի շրջանը, եթէ Բրազիլիա վերջնապէս հաղորդէ իր պատասխանը։ Ի՞նչպէս պիտի ճարեն փոխադրութեան եւ տեղաւորման ծախքերը, մինչեւ որ գաղթականները ինքնապահ դառնան։ Անշուշտ յուսալի, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կոչ մը ուղղեց պետութեանց եւ մասնաւոր ընկերութեանց, որ օգնեն, (ինչպէս եղաւ մեզի համար, Նանսէնի ծրագրին առթիւ...)։

« Թայմզ » մասնաւորապէս խօսելով Անգլիոյ մասին, գրել կուտայ թէ « Ն. Վեհափառութեան նախարարները » պարտաւոր են ծօրծոն եւ գործնական » ձեւի մը վերածել իրենց համակրանքը, քանի որ « իրարու յաջորդող կառավարութիւնները բարոյական պատասխանատուութիւն մը ստանձնած են, զինելով, հոգալով եւ մարզելով Ասորիները եւ այսպէս Իրաքցիներու աչքէն հանելով զանոնք »։

30000 փախստականներ Պաղեստան կ՚ապաստանին

Թեհրանէն « Թայմզ »ի կը գրեն թէ վերջին 18 ամիսներու ընթացքին բազմաթիւ փախստականներ Մէշէտ կը հասնին Թուրքեստանէն, տիրող սովին հետեւանքով։ Կարգ մը պարագաներու մէջ ամբողջ ցեղերու վերջին մնացորդներն են որ կուգան։ Անոնց բոլոր ոչխարներն ու արջառները փճացած են։ Մօտաւորապէս 30,000 հոգի մտած են Պարսկաստան, եւ կառավարութիւնը դէպի երկրին ներսերը կը ղրէ զանոնք։ Բոլորն ալ մեծ տառապանքներ կրած են ճամբան, եւ շատերը կօշիկ չունին եւ գրեթէ մերկ են։ Մէշէտի ամերիկեան միսիոնարութիւնը իր կարելին կ՚ընէ ամէնէն կարօտներուն հագուստ ճարելու համար, բայց պարենաւորումը անբաւական է։ Պարսկաստան եկած են նաեւ 800 Ռուսահպատակ Հրեաներ, պզտիկ խումբերով։ Անոնք քիչ—շատ միջոցներ ունին եւ դիմած են անգլիական գեսպանին, Պաղեստին երթալու համար։ Պաղեստինի կառավարութիւնը հազիւ 30 հոգի կ՚ընդունի, մնացեալը պիտի հաստատուի Պարսկաստանի մէջ։

Բողոքի գործադուլ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ չորեքշաբթի օր գործադուլ հռչակուեցաւ ամբողջ Պաղեստինի մէջ, բողոքելու համար Հրեաներու ներգաղթին սահմանափակման դէմ։ Բոլոր արհեստանոցները, խանութները եւ գործարանները փակուեցան կէս օրէն մինչեւ ժամը 6։

Գաղտնի փաստաթուղթեր գողցուեցան Սարի մէջ

Սարի Ֆրանսական հանքային վարչութեան գրասենեակէն բազմաթիւ գաղտնի փաստաթուղթեր գողցուեցան չորեքշաբթի օր։ Միեւնոյն ատեն անհետացած են գիշերապահը եւ երկու գիշերային բանուորներ։ Կը կարծուի թէ երեքը միասին Գերմանիա տարած են թանկագին աւարը։ Փաստաթուղթերը կը վերաբերին Ֆրանսական գործավարութեան մեթոտներուն եւ թանկագին զէնք մը պիտի կազմեն Գերմանիոյ համար, երբ քննութեան ենթարկուի Սարի հանրաքուէի խնդիրը.

Ֆրանսայի ընկերվարականներու բանաձեւը

Բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը համաձայնեցաւ Լէոն Պլումի երկար բանաձեւին վրայ, որ կը միացնէ բոլոր տեսակէտները։ Բանաձեւը իբրեւ պայքարի հզօրագոյն միջոց կը յանձնարարէ ընդհանուր գործադուլը եւ զօրաշարժի մէջ կը նկատէ կուսակցութիւնը, նկատի առնելով յետաշրջական ուժերու գործունէութիւնը։ Բանաձեւը կը մերժէ միացեալ ճակատ կազմել համայնավարութեան հետ, բայց օգտակար կը գտնէ գործակցիլ որոշ պարագաներու մէջ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, կազմակերպելու համար կուսակցութեան ինքնապաշտպանութիւնը, մարտական եւ երիտասարդական ուժերը։ Միեւնոյն ատեն ընդհ. ներում կը շնորհուի կարգ մը յանցաւորներու, որպէսզի վերադառնան, կուսակցութեան կարգապահութիւնը յարգելու պայմանով։ (Յառաջիկային մանրամասնօրէն պիտի ներկայացնենք աշխատանքները եւ բանաձեւը)։

Քանիրլըրս տարեկան աղջիկ մը սուրաց Անգլիայէն Աւստրալիա

Օր. Ճօն Պէթըն, նոր Զելանտացի աղջիկ մը, 24 տարեկան, Անգլիայէն Աւստրալիա թռաւ 15 օր, 23 ժամ եւ 25 վայրկեանէն։ Այսպէս չորս ու կէս օր աւելի կանուխ հասած կ՚ըլլայ իր նախորդէն, Տիկին Մոլիսընէն, որ չորս տարի առաջ թռիչք մը կատարած էր նոյն գծով։

530 թուղթի հայ կառքուկի մը իով

Պէյրութի ոստիկանական տեղեկագիրը կը ծանուցանէ թէ Թորոս Յակոբ Յակոբեան անուն հայ մը, երբ Հալէպ երթալու համար կայարան կը դառնար, խուզարկուելով պայուսակին մէջէն գտնուած են 632 համայնավարական թռուցիկներ։ Թորոս ձերբակալուած է։

Թռուցիկները ժողովուրդը կը հրաւիրեն ըմբոստութեան հաստատ պետութեան եւ աշխարհակալութեան դէմ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՂՔԱՏ»ԻՆ 3000 ՏՈԼԱՐԸ

Ղեւոնդ արք.ի ապանութեան առթիւ, անոր գլխուն շարուած փառաբանական տաղերուն եւ ածականներուն մէջ, կը շեշտուէր, նաեւ, թէ « Արի »ն անշահախնդիր էր եւ անարծաթ։

Ու կը պատմէին թէ հազիւ քանի մը տոլար գտնուած է գրպանը։

Ինչպէս ուրիշ հէքեաթներ, այս ալ շատ կարճ տեւեց։

« Պօսթըն Ամէրիքըն »էն կ՚իմանանք թէ՝ հանգուցեալը 3000 տոլարի հարստութիւն մը ձգած է։

— « Այս պարագան երեւան ելաւ այն ատեն, երբ հանգուցեալին ազգականներէն խօսքով համաձայնեան պահանջեց գործադրել կտակը եւ դատաւորը իրաւունք տուաւ »։

Ի՞նչ գումար է այս երեք հազար տոլարը,— պիտի ըսէք։

Անշուշտ մեծ բան չէ, բաղդատելով Տիրայր Ս. Վարդապետի 8 — 10,000 եւ Լազարեան վարդապետի 7000 տոլարին հետ։

Կրնա՞ք պնդել թէ Լոնտոնի կամ Մանչէսթըրի մէկ դրամատունէն ալ չէք տեսրակ մը չպիտի գտնուի։

Խնդիրը այն է որ, մեր բարձրաստիճան կղերը գիտէ փառաւոր ապրիլ, փոխ դիզել, եւ միեւնոյն ատեն լալ։

Այս տեսակէտէն անմրցելի պիտի մնայ — ողջերէն — Պոլսոյ երբեմնի պատր. տեղապահ, Գէորգ արք. Ասլանեան, որուն գաղտնիքը ոչ իսկ Անկեցի «սարաֆ» մը կրցած է հասկնալ։

[illegible] Պոլսոյ մէջ [illegible] փողերու կառքեր.

Իզմիրցիները ալ շատ մը պատմել պատմութիւններ գիտեն այդ մասին։

Աթէնքի մէջ կ՚ապրէր իբրեւ իշխանուհի։

Երբ գնաց Մանչէսթըր, փառաւոր մեծաշուք մանսարականն մը, Մարքօ պէյ, որ «ազգասիրաբար» կը հագնէր իր «Պայզ բաղոզին»ուն ծախքը, եւ միշտ պատրաստ էր վարկ բանալու։

Եւ սակայն, հանգուցեալ եղիսկոպոս որ միշտ կը ոլորէր տրտնջալ։

Այն ատենուան որ, երբ Ամերիկա պիտի երթար, լբելու առաջնորդ, զանգատեցաւ թէ վրայ-գլուխ չունի, ոչ իսկ ճերմակեղէն։

Ազնուական տիկիններ խարտեաշ արդուած, հանգուցեալին ձեռնարկեցին եւ քանի մը նարինջ հաւաքեցին։

«Արի» առաջնորդը հագուած, որնգուշնուած գնաց Ամերիկա։ Գնաց անդադար [illegible] հիւրանոց մը, Օթէլ Սէվիլ, յետոյ Մարքինիք, եւ « այնպէս աղքատ, մեռաւ աղքատ »։

Իսկ երեք հազար տոլա՞րը.

Այսպէ՛ս է եղած մեր պատմութիւնը, դարերէ ի վեր։

Ինչո՞ւ բացատրութիւն պիտի կազմէին Ղեւոնդները, որոնք շատ լաւ ուսումնասիրած են այդ պատմութիւնը։

Ուրիշ Ղեւոնդ մը չէ՞ր որ տարիներով կազմակերպեց Երուսաղէմի վանքը, ուտելով - խմելով եւ նախատանելով « խոնարհ բնտանեօք »...

ՎԱՀ. ՊԱՊԻԿ

Ցանկացողն ալ կ՚արգիլէ Համայնավարութիւնը

Աթէնքէն կը գրեն թէ նորին եւ պաշտօնական նախարարութիւնները կը մշակեն օրինագիծ մը, որուն հիման վրայ համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս կը հռչակուի Յունաստանի մէջ։

Այս օրինագծին համաձայն, գոյութիւն ունեցող համայնավար կուսակցութիւնը կը լուծուի, ինչպէս կը լուծուին նաեւ համայնավար միւս կազմակերպութիւնները, ինչ կերպարանքով որ ալ ներկայանան անոնք։ Դարձեալ, այս օրինագծով, վճռապէս պիտի արգիլուի համայնավար փրոփականտը եւ համայնավար գաղափարներու տարածումը, որ եւ է ձեւի տակ։

Այս նպատակը իրագործելու համար, պիտի արգիլուի համայնավար պաշտօնաթերթ « Ռիզոսփասթիս »ի ինչպէս նաեւ համայնավար կամ [illegible] բամբիշ ուրիշ որ եւ է թերթի, պարբերաթերթի կամ գրքի հրատարակութիւնը

Օրինագիծը մօտ օրէն պատրաստ կ՚ըլլայ եւ անմիջապէս պիտի յանձնուի երեսփ. ժողովին վաւերացուելու համար։

Ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, այս օրինագիծը կը մշակուի ընդդիմադիր կուսակցութեանց հետ համախորհուրդ։

ԿԱՅԱՐՔԻ ՆՈՐ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Էնկիւրիի մէջ բանտարկուած է ծանօթ փաստաբան Սալէմ, կաշառք առաջարկած ըլլալով եմտական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկուն։ Փաստաբանին հետ բանտարկուած է նաեւ Լէոն Ֆարաճի, որ Պոլսոյ մէջ ծանօթ է իբրեւ յանձնակատար։ Թուրք թերթերու պատմութեան համաձայն, երկու ամբաստանեալները 10,000 ոսկի կաշառք առաջարկած են պաշտօնատարին, որպէսզի հետաձայնի ընկերութեան մասին անգիտացիր կարծած առնի, պաշտպանէ սակերաթով հաշուելու տեսակէտը։ Պոլսեցիական գրաւոր յանձնառութիւն պահանջած ըլլալով, Ֆարաճի նամակ մը յանձնած է։ Ցետոյ ժամադրութիւն մը նշանակած են գրասենեակին մէջ, ուր գաղտնի ոստիկաններ պահուած ըլլալով, ամէն բան լսելէ եւ յանցանքի վրայ ձերբակալած են փաստաբանն ու իր գործակիցը։

*„ Միլլիէթ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ [illegible] փաստաբանի մասին.— Մէթր Սալէմ Սահմանադրութեան շրջանին է որ հրապարակ եկաւ եւ Սահմանադրութիւնը յաջորդող յեղափոխականներու կարգը կը դասուէր։ Զայն հրապարակ հանող եղաւ կախաղան հանուած Ճաւիտ։ Սալէմ կարեւոր դեր մը կատարեց այն ատեն կնքուած փոխառութեանց մէջ, եւ ծանր պայմաններով դրուեցան այդ փոխառութիւնները որոնք այսօր կը նստին ազգին վրայ

Դարձեալ Սահմանադրութեան տարիներուն, Մէթր Սալէմ բազմաթիւ օտար ընկերութիւններու ծանօթացուց յեղափոխութեան վարիչները, եւ սակայն կարեւոր ազդակ մը եղաւ որ առաջին դերը ստանձնէ այսօր աշխատող գրեթէ բոլոր օտար ընկերութեանց մէջ։

Լեմանեան Սալէմ, որ նախապէս Պոլսոյ մէջ ծանօթ էր « Սալէմ Էֆէնտի » անունով, քիչ ատենէն կարեւոր դիրք մը գրաւեց եւ « Մէթր Սալէմ » դարձաւ։ Այսօր, հոս թէ արտասահմանի մէջ, ճանչցուած է իբրեւ միջազգային չափանիշով նմուշ մը։ Տարի մը առաջ, Թէրքօսի գնման առթիւ, ընկերութեան անունով բանակցութիւն կատարեց Դեռ երկու շաբաթ առաջ ալ կը բանակցէր Հանրօգուտ գործավարութեան հետ, իբրեւ ներկայացուցիչը Պոլսոյ բաժնեթի ընկերութեան։ Սթէնիայի նաւարանի ընկերութեան վարիչն էր, եւ Պայիս - Գարս Այալն ընկերութեան վարչական խորհուրդին անդամ։

*„ Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, կաշառք առաջարկելու խնդիրը ծագած է հետեւեալ պարագաներու տակ.— Կազմուած ատեն, Պոլսոյ հեռաձայնի ընկերութիւնը 495,000 սթերլին ցուցուցած էր իր դրամագլուխը, բայց

(Լաւրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս անգամ մեզի ցոյց պիտի տան Մոսկուան՝ աւելի մանրամասն: Կառնուֆէկ մը կը պատրաստուինք ու կը սպասենք: Ահա եւ մեր հմայիչ առաջնորդուհին.

— Բարեւ, պարոններ, առոյգ կերպով կ'երգէ ան, այսօր ձեզ պիտի տանիմ «փրոֆիլաքթորիում», եւ յետոյ՝ Քրեմլին:

Կ'երթանք այդ հռչակաւոր փրոֆիլաքթորիումը, ուր կը հաւաքուին բոլոր շրջիկները որ այդ միջոցին Մոսկուա կը գտնուին:

Կը տեսնենք հետաքրքրական զարմանառներ՝ սայթաքած աղջիկներ բուժ,,ատուկ, որոնք համոզումով կամ երբեմն բռնութեամբ իրենց տխուր արհեստէն կ'անջատուին ու կը բերուին հոս: Առողջ պոռնիկները ընդհանրապէս կը նշանակուին ժարչական գործերու կամ ճարտարարուեստի մէջ. միւսները կը դարմանեն եւ յետոյ զանոնք նոյն կը նշանակեն գործի. Կը վերակրթեն զանոնք: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ՝ կը գտնուինք դէշ մատակարարուած ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ: Հոս գտնուողները անտարբեր երեւոյթ մը ունին դէպի այս անընդհատ այցելութիւնները:

Բայց, երթանք աւելի անդին. դէպի հնադարեան մարդիկը, որոնք կը փափաքին մաքի ընել պաշտօնական բացատրութիւնները: Զանոնք կը գտնենք «Լէնինեան անկիւն»ին քով, որ չինուած է իբրեւ պաշտամունքի հանգուցեալ դիկտատորին, եւ որ ամբողջ սովետական Ռուսիոյ մէջ կը փորձուին սուրբերու երբեմնի անկիւնները: Կ'այցելենք նաեւ դրադարանը, քարոզչութեան այդ սիրելի վայրը, ուր ցուցադրուած են հսկայ նկարներ՝ դատաւորներու եւ ոստիկաններու յատուկ, որոնք կը խորհրդանշեն հին ըէժիմը: Հոն կը տեսնենք նաեւ հին ըէժիմի պոռնիկներու հռչակաւոր տեղին նկարները, ինչպէս նաեւ այդ մասին բազմաթիւ փաստաթուղթեր: Ամէն մէկ տպաւորիչ նկար օգտագործուած է որպէս միջոց քարոզչութեան: Այսպէս, օրինակ, հոն կայ նկար երկու սեւամորթերու որոնք կախուած են Ամերիկայի մէջ՝ ճերմակ աղջիկ մը բռնաբարած ըլլալուն համար: Այդ նկարը ներկայացուած է որպէս պատժուած սեւամորթ բանուորներ որոնք կախուած են պուրժուազիայի կողմէ, այն պատճառաւ որ... գործադուլ հռչակած են:

Մոսկովաքս փողոցին վերջ, հսկայ մայրաքաղաքին մէջ գիտելու արժանի ամենահետաքրքրական բանը անշուշտ Քրեմլինն է,—աղիւններու ցանցուած մը, զոր չկրցաւ խախտել Նափոլէոն:

Ուղեցոյց մարդը, զոր տուած են սովետները, պնդօրէն խորհուրդ կուտայ միայն արտաքին շրջագայութիւնը ընել Քրեմլինի: Որպէս գիտակից շրջիկներ՝ մենք եւս հնազանդօրէն կը հետեւինք այդ խորհուրդին:

Քրեմլ այցելութեան թոյլ կը տրուի հինգ օրը անգամ մը՝ պատճառ ունենալով կարելիութիւն տալ բոլոր շրջիկներուն, որոնք ընդհանրապէս հինգ օր կը մնան Մոսկուա՝ զայն տեսնելու համար: Մեզ ներս կը մտցնեն կարգով՝ երկու առ երկու՝ 6 կէփէշտկաններով եւ 6 գաղտնի ոստիկաններով: Մենք 20 հոգի ենք: Անիկա իրապէս խնդալիք բան է: Ներսը Քրեմլի մէջ կը գտնուին պալատներ, եկեղեցիներ եւ զօրանոցներ: Կան եւ հռչակաւոր ու [illegible] թնդանօթներ: Ոճիրները կանխելու համար, ոչ ոքի կ'արտօնուի, այցելութեան ժամերէ դուրս, հոն մտնել: Արտաքին պատը պաշտպանուած է, միշտ, կրակելու պատրաստ զինուորներով: Կը տեսնուին զինուորներ, որոնք պատրաստ են կրակելու եւ երդիքներէն: Քրեմլի պալատներէն մէկուն մէջ կ'աշխատի Ստալինը: Այդ անունին արտասանութեան ներշնչման վախը այնքան մեծ է որ երբ դիկտատորին համար սովորական ծանօթութիւններ կ'ուզենք, մեր առաջնորդուհին կը ցնցուի եւ, շփոթած, անհասկնալի բաներ կը մրմռայ: Կէփէջու բառը սարսափի նոյն ազդեցութիւնը կ'ընէ:

Որպէսզի աւելի լաւ հսկողութիւն ըլլայ մեր վրայ, իբրեւ օժանդակ մեր առաջնորդուհիին՝ մեր ետեւէն կուգայ ամէն մէկ սրահի հսկիչ կին կամ աղջիկը:

Անոր քով հագուած չէկիստ մը, չորրորդ անձ մը, «շրջիկ» մը, որ, իբրեւ թէ շատ կը հետաքրքրուի այն հաւաքածոներով որոնք մեզ կը հետաքրքրեն: Այդ մարդուն վրայ մանրամասնութիւն մը կը զարմացնէ մեզ. — անոր վերարկուին տակէն 15 սմ. դուրս է եկած սուր մը: Անշուշտ, այդքան շատ հսկիչներու հսկողութեան տակ, թանգարանը կը թողունք ողջ եւ առողջ:

Կը մտնենք «սովետական սուրբ սրբոց»ին, Լէնինի դամբարանին, որ ընդհանուր պաշտամունքի առարկայ է, ինչպէս ամէն մէկ կրօնի հիմնադիրը: Այն բանւորները որոնք ինկած են յեղափոխութեան միջոցին, թաղուած են Քրեմլի մօտ: Հարկ էր, սակայն, որ հանգուցեալ Լէնինը բաժնէր անոնց վայրը: Բայց այն մեծ ծառայութիւններուն պատճառաւ, զորս ան ըրաւ ի նպաստ յեղափոխութեան, անոր համար շինած են դամբարան մը՝ կարմիր [illegible] մարմարէ, արդիական ոճով, միանգամայն պարզ ու լայնանիստ: Այցելութիւնները տեղի կ'ունենան ժամը 5 — 7ին: Երբ ժամը 5ին հոն կը հասնինք, կը սպասեն հարիւրաւոր Ռուսեր՝ իրենց սովորական համբերութեամբ: Անշուշտ, մենք ուղիղ կ'անցնինք — առանձնաշնորհը «ինտուրիստ»ի: Այս նոր Մէքքէին սարքաւորումը շատ տպաւորիչ է: Ռուսերը եկած են այդ արուեստին մէջ: Ամէն մէկ անկիւն կը տեսնենք զինուորներ, որոնք արձաններու նման պատրաստ կեցած են: Անոնց թամբարի տեսքը գերեզմանային գաղտնիքին հետ ընդհանուր գիծ մը ունի: Ներս կը մտնենք: Ուղղանկիւն սենեակի մը մէջ, որ ամբողջովին ապակիէ է, կը հանգչի Լէնինը՝ գլուխը կրթնցուցած Փարիզի «կոմմունա»յին դրօշին վրայ ցուած կարմի մը: Թարմացումի կատարելագործեալ մէթոտի մը շնորհիւ, մարմինը արտակարգօրէն լաւ պահուած է: Կարծես կը շնչէ: Կ'անցնինք երկու առ երկու. այս է կարգը: Մենք, տեղեակ չըլլալով, կ'անցնինք իրարու ետեւէ՝ որպէսզի աւելի լաւ տեսնենք. Բայց, զինուոր մը մեզի կը յիշեցնէ կարգը ու մենք կը հնազանդինք:

Այժմ մտնենք եւ հակակրօնական թանգարանը: Առաջին սրահը կը պարունակէ հեռադիտակային հռչակաւոր նկարներ: «Ահա թէ ինչ կը նշանակեն այս բոլորը,— կ'ըսէ մեր առաջնորդուհին — շնորհիւ հեռադիտակին, մարդիկ յաջողած են ուսումնասիրել աստղերը եւ ցոյց տալ նիւթական անկարելիութիւնը՝ աշխարհը վեց օրուան մէջ ստեղծելու, ինչպէս կը շեշտուի Աստուածաշունչին մէջ»: Ինչպէս կ'երեւի, այս թանգարանը սարքաւորողները Աստուածաշունչը մեկնած են տառական իմաստով՝ փոխան խորհրդապաշտական բացատրութեանց: Կը տեսնենք սրբկայ քահանաներու զանազան նկարներ: Ծանօթ գործակալ — գրգիչ Կափոն քահանան, որ 1905ին խումբ մը բանւորներ տարաւ դէպի ձմեռնային պալատը, ուր անոնք սպաննուեցան արտասովոր պատրաստութեամբ. Ցետոյ՝ հանրածանօթ Րասփութինը, որուն արկածախնդրութիւնները դեռ եւս թարմ են մարդոց յիշողութեանը մէջ:

Մեր այցելութեան վերջաւորութեան կը տեսնենք Քերէնսկիի լուսանկարը, որ յանցաւոր կը նկատուի այն պատճառաւ որ Ռուսիոյ մէջ վերահաստատած է մահուան պատիժը: Վերջինին անկումէն անմիջապէս յետոյ, մահուան պատիժը վերցած է: Այսուհանդերձ, մենք հարց կուտանք մեր առաջնորդուհիին թէ ինչպէս կարելի է որ, առանց մահուան պատիժի, Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ հրապարակաւ ըլլան այդքան մարդիկ յեղափոխութենէն ասդին: Ու ան մեզի կը պատասխանէ սաստ կերպով.— «Բայց ատիկա երբեք մահուան պատիժ չէ, այլ՝ հանրային գերագոյն պաշտպանութիւն»:

Այն օրը երբ մենք հասանք, օծեցին ռուս նկարիչներուն մէկ ցուցահանդէսը: Մենք հրաւիրուած էինք իբրեւ թանկագին հիւրեր: Մեզ կը նկատեն, իրապէս, առաջին կարգի շրջիկներ: Իսկ Մոսկուայի մէջ, այդ միջոցին, միայն չորս հատ են այդպիսիները: Միահնչիւն ձայնով մը, մեր առաջնորդուհին մեքենականօրէն մեզի կը յանկերգէ իր դասը.— «Սովետներու կառավարութիւնը պէտք է հետզհետէ աւելի գոհացնէ բանւորութեան եւ գիւղական բնակչութեան հոգեկան պահանջները»:

Մեզմէ զատ հոս կայ հասարակութիւն մը՝ զանազան մոյնանդներէ, որոնք ոտքի եւ իրարու սեղմուած կը մնան: Երբ կ'արտասանուի մաղթական «ինտուրիստ» բառը, մեզի ճամբայ կուտան եւ մենք առաջ կ'անցնինք: Մեզ կը տեղաւորեն շատ հանգիստ կերպով: Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ճառեր: Ցաջորդաբար կ'ունկնդրենք ընկեր Փուպնովը, լուսաւորութեան ազգային գործավարը, Մոսկուայի Սովետներու նախագահ Մոլոտովը եւ պաշտօնական նկարիչ Գրասքին: Ամէն մէկ ճառէ յետոյ մասնաւոր փողեր հանդիսաւորապէս կը հնչեցնեն միջազգայնականը: Բոլոր ներկաները ոտքի կ'ունկնդրեն: Գոհունակութեամբ կը տեսնենք երկու կիներ դիւանագիտական մարմնէն, որոնք Փարիզեան ձեւով հագուած են եւ, որպէս այդպիսիներ, միակն են այստեղ մեր տեսած կիներուն մէջ: Այն ինչ որ Փարիզի մէջ բնականոն է, հոս կը թուի բացառիկ:

Վերջին ճառէն յետոյ, կը կտրեն կարմիր ժապաւէնը եւ այցելութիւնը կը սկսի: Կը տեսնենք գեղեցիկ նկարներ, մէկ քանի տեսարաններ եւ շատ մը պարագաներ — յեղափոխութեան յատուկ — պատնէշներով եւ ահարկու պաշտպանողներով եւ ի վերջոյ Մարսիլիոյ նախկին նաւահանգիստին պատկեր մը՝ որ հովանաւորուած է կարմիր դրօշով եւ ուր կ'երեւի խանդավառ ամբոխ մը եւ նաւաստիներու մեծ խումբ մը որ կը ծափահարէ յեղափոխութիւնը: Ահա, իրապէս, բան մը, որ պիտի զարմացնէր մեր բարի նաւաստիները: «Բայց, կ'ըսեմ մեր առաջնորդուհիին, ես երբեք լսած չեմ նման բան մը, նկարիչը ո՞ւրկէ առած է այս նկարին գաղափարը»: Իսկ ան, ինչպէս ամէն հարցումի առթիւ, խուլ կը ձեւանայ:

Ա. ԹԻԿԻՆ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1920ի գարունն էր:

Իրիկուն մը, որբ եղբայրներէս մէկը սենեակ մտաւ եւ մեղմ ձայնով ըսաւ.

— Մօրաքոյրս շատ խնդրեց որ բարեհաճիս իրեն այցելել անգամ մը:

— Ո՞ւր կը բնակի ձեր մօրաքոյրը:

— Քաղաքէն դուրս չէ, եւ ոչ ալ շատ հեռու: Եթէ կ'ուզես կ'առաջնորդեմ: Վաղուան համար փափաքը յայտնեց, եւ ըստ այնմ պիտի սպասէ ձեզի կէսօրին:

— Ի՞նչ կայ կարեւոր, բան մը չըսա՞ւ ձեզի:

— Ոչ, միայն գիտեմ որ ըսելիք մը ունի

«Ըսելիքնե՜ր»... որ այնքան կը շատնային ու հետաքրքրական կը դառնային այդ օրերուն, ամէն կողմ: Ամէն մայր ու մօրաքոյր, քոյր ու հօրաքոյր ըսելիք ունէր, ու կ'ուզէր, լեցնել ազգ. հաստատութեան մը մէջ:

Միւս օրը, որոշեալ ժամուն հետեւեցայ բախտակից եղբօրս, ու բարեւեցի մօրաքոյրը:

Մօրաքոյրը, որ հազիւ 40 տարեկան աշխոյժ տիկին մըն էր, գիս տեսնելուն պէս ժպիտով լեցուեցան աչքերը, մեր որբութեան մասին քանի մը հարցումներ ըրաւ, եւ շարունակեց.

— Մեր ներքնայարկը, խոնցի մը մէջ պահուած սնտուկ մը կայ, փոքր սնտուկ մը: Եւ քեզ կանչեցի, որպէս գի տեսնես պարունակութիւնը ու զայն ապահովես փոխադրելով առաջնորդարան, որբանոց կամ ուրիշ տեղ մը, ուր որ յարմար տեսնես:

— Ի՞նչ է պարունակութիւնը:

— Մի՛ աճապարեր:

Փութով թեթեւ ճաշ մը ըրինք, ու սուրճէն վերջ, ես եւ ինք առանձնացանք ներքնայարկ, ուր ժամ մը զատուեցաւ, եւ անոր լոյսով նեղ անկիւն մը առաջնորդեց:

Անկիւնը, հինցած տախտակի կտորներու եւ ջուլերու կոյտէն դուրս քաշեց սնտուկ մը, որ իրապէս մեծ չէր, բայց լեցուն ու ծանր էր:

— Այս սնտուկը կը պարունակէ ա-[illegible] Անձեռնմխելի ձեռագիր [illegible] հարիւրապետ չին, որ այս տունը բնակեցաւ —եւ կործանումէ պաշտպանեց ի սէր Արշալոյսին(1):

Սնտուկը կղպանք չունէր: Կափարիչը երկու չարքիններով գոցուած էր, որոնք ետ առաւ դիւրութեամբ եւ աջ կողմը, մետաղէ փոքրիկ բլդակ մը սեղմելով բացաւ: Բոլորն ալ կիսատ մնացած այլեւայլ ձեռագիրներու տետրակներ, նկարներու լեցուն ալպոմ մը, եւ պարզ տպար - տասնհինգ գրքեր, որոնց մէջ, մէկը ապահովուած էր գեղազարդ փաթթոցի մը մէջ:

— Ձեռ գիտեր ես, տղաս, Արշալոյսը կ'ըսէ թէ սնտուկին տէրը այս գիրքը յաճախ կը կարդայ եւ սեղանին անբաժան կը պահէ: Ես ալ գիտեմ որ միշտ այս գրքի մասին կը խօսէր, ա՜խ... իմ ամուսնոյս եւ մանաւանդ զաւկիս, Սեդրակին: Կ'ըսէր թէ՝ «նոր սերունդը պէտք է կարդայ, միշտ կարդայ այս գիրքը, որպէսզի լաւ գիտնայ թէ ինչ ենք հիմա մենք ու ինչ պէտք է ընենք»: Անոր անվերադարձ մեկնումէն վերջ, Արշալոյսը զայն փաթթած է այս գեղեցիկ կտորին մէջ:

— Այս ալ իմ տրամադրութեան կը յանձնէ՞ք:

— Այո՛, տղաս, բոլորն ալ տար ուր որ կ'ուզես: Տար որբանոց, տուր որբերուն որ կարդան եթէ չեն հասկնար, կարդա զանի եւ բացատրէ անոնց: Հոս բանի մը չեն ծառայեր ու կը լճանան: Հարիւրապետ Տր ու-բէշ սնտուկ մը լեցուն գրքեր այրած է: Անոնք ալ ուզած է այրել, բայց Արշալոյսը ճարպիկ եղած է արգիլելու:

Ու աւելցուց խոր հառաչանքով.

— Ախ.. առնոյ տէրը, կորիճը, կ'երեւի թէ գիտէր որ մեր գլխուն այս զուլումը պիտի գայ, եւ անոր համար դադար չունէր, կ'ուզէր որ միշտ ըսէր, պատմէր, սորվեցնէր: Կ'ուզէր որ ամէն ժամ սերտէր իր գիրքերը եւ անոնց ուղնուծուծը հասկցնէր բոլորին:

Եւ անհամբերութիւն մը կը սաստկանայ, հապճեպով կը քակեմ փաթթոցը ու կը կարդամ կողքին ճակատը.

Միքայէլ Վարանդեան

Ծրագիրը՝

Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը

(Դաշնակցութեան համաժողովին առիթով)

Արժ: բաւոր, շատ արժէքաւոր գիրք մըն է անշուշտ, մրմռացի ինքնիրենս եւ առանց էջ մը բանալու, զայն հետ տուի քանի մը գիրքերու հետ, եւ մնացածն ալ, ուրիշ յարմար օր մը փոխադրելու որոշումով դարձայ որբանոց:

Եւ այնուհետեւ—, Ազգ. Առաջնորդարանի շարշարուած, իրապէս որբանոց վարժած ու որբերուն պաշտպանութեան յատկացուած պարկերուն մէջ, Վարանդեանի այս գիրքը քանի՛ անգամներ թերթատեցի ես, թերթատեցին որբերը ճանչնալու հեղինակը, սերտելու հայրենիքը

Ձեռ գիտեր:

Բայց գիտեմ որ Վարանդեանի, այն խորապէս հմուտ Հայուն, մեծապէս իմաստուն հայրենասէրին եւ անսարանօրէն առաջնակարգ յեղափոխականին մահուան բօթը իմ ճակատս կը զարկէ:

Ա՛հ որ յիշատակին առջեւ, անցած օրերու, անծանօթ երիտասարդին սրտի ու գեղեցիկ արտայայտութիւնը կ'երեւակայեմ: Զրկումներու եւ տառապանաց քաջաբար դիմացող որբ եղբայրներուս հիանալի ոգեւորութիւններուն կ'անդրադառնամ, ու բաղձանք մը կը յարուցանեմ եւ հոգիս իր բոլոր ուժովը կը տենչայ կանչել. «Կ'ուզեմ, կ'ուզեմ որ այսօր աւելի զօրաւոր եւ աւելի ուժգին թափով սիրենք հեղել, կրկնել Վարանդեանը, սիրենք սերտել [illegible] «Վերածնուող հայրենիքը եւ [illegible] մեր դերը»:

ԿԻՒՐԻՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

(1) Արշալոյսը, վերոյիշեալ կնոջ ամուսնոյն ազգական երիտասարդ աղջիկ մըն էր, որ 1923ին յաջողեցաւ ազատիլ ու անցաւ Ամերիկա: Կ.Խ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՅԱՐՈՒԱԾԸ

»»»..«««

Ֆիլիպէ, 19 մայիս.— Երէկ, երկար բացակայութենէ մը, պարզեր էի գահին տագնապին լուծումը (?): Ու ըսեր էի թէ ներկայ խորհրդարանը արմատական լուծում մը չի կրնար տալ անոր:

Այս առաւօտ, ամբողջ երկիրը ինքզինքը գտաւ կատարուած իրողութեան մը առջեւ: Նոյն իրողութեան առջեւ գտնուեցան նաեւ Գ. Մուշանով ու իր երբեմնի նախարարները, որոնք կը կարծէին այսօր փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծել տագնապը: Ցարը, սակայն, որ վերջերս աւելի նկատելի միջամտութիւն մը կ'ընէ երկրին գործերուն, բանակի վարիչներուն հետ ամէն ձեռնհաս եղած էր իր տեղը՝ Պուլկարիոյ տալով զօրաւոր կառավարութիւն մը: Եւ ատիկա շատ արագ եւ կտրուկ:

Առաւօտեան ժամը մէկին, մայրաքաղաքն եւ ամբողջ երկիրը տիրապետութեանը տակ կը գտնուէր բանակին: Մինչեւ այն ձեւով ինչպէս եղած էր 9 յունիս 1923ին՝ Սթամպուլիյսքիի տապալումով: Առաւօտեան ժամը երեքին մայրաքաղաքի խմբագրութեանց կը հաղորդուի իրենց թերթերը լոյս ընծայել այնպէս ինչպէս շարուած են անոնք, առանց որ եւ է լուր տալու կատարուածի մասին. Նոյն պահուն, հրաժարեալ բոլոր նախարարները տնային բանտարկութեան ենթարկուած էին: Իսկ գաւառային բոլոր քաղաքային եւ ոստիկանութեան պետերուն յանձնարարուած էր «առաւօտ դուրս չելլել»: Գ. Մուշանով, տեղեկանալով որ իր տունը պաշարուած է հեռախօսը կ'առնէ փնտռելու համար պատերազմական նախարարը.

— Կանչեցէք պատերազմական նախարարը:

— Անհատական խօսակցութիւնը արգիլուած է:

— Բայց ես վարչապետն եմ:

— Դուք այլ եւս վարչապետ չէք:

Եւ հեռախօսը կը փակեն:

Սարսափի ժամեր կ'ապրի հողագործական պետը՝ Կիչէվ: Կը կարծէ թէ Ցանքովն է որ պետական հարուած կ'ընէ (Սթամպուլիյսքիին տապալողը):

Ուշադրաւ է այն պարագան որ նոր դահլիճին անդամներէն ոմանք եւս

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Բայց չյաջողեցաւ իր ուժաքամ սրբութիւններուն բարձրանալ մինչեւ «կատարը» երազուած: Այն ատեն, հիւանդ մարդու հոգեբանութեամբ, բերաւ անմատչելին՝ իր հոգին.—

Հոգիիս կը թափին
Կարծես թէ
Մրմունջներն երկնքին
Արծաթէ:

Բնութիւնը Զարիֆեանի մօտ, ինչպէս ամէն հարազատ խառնուածքով բանաստեղծի, կը դադրի ըլլալէ անհարին ու անհասանելի երեւոյթ մը, այլապէս գեղեցիկ ու դրաւիչ, ու կը վայելուի ներքին խռովքներով ու խորհուրդով: Ներշնչուած, մարդկայնացած բնութիւն մը՝ որ մայր մօտ ու մտերիմ կը զգայ իր հոգիին, ու կը սիրէ զայն իբրեւ միսիթարանք մը, բարեկամ կամ սիրական:

ՄԱՀ.— Հոս անհրաժեշտ կը դառնայ բաղդատութեան կարմիր գիծ մը նետել Զարիֆեանի եւ զինք կանխող միւս երկու «եղերաբախտ» երգողներուն, Դուրեանի եւ Մեծարենցի միջեւ: Այս հարկադրանքը՝ ոչ այնքան իրենց ճակատագրին ողբերգական նոյնութենէն, որքան իրենց հասուն բարքերուն յորդող բուրումին մահերգակ տրամութենէն: Դուրեան, գերագոյն ժայթքումով մը, կ'ուզէ անողոք նախասահմանումին դէմ իր ընդվզումը հագցուց աստուածացումի: Մեծարենց ուզեց գիտակից ու բանաստեղծուած մոռացումի մը մէջ խեղդել ուրուականը մահու վհուկին՝ որ սակայն կը հետեւէր իր քայլերուն ու կը հսկէր յաւէտ իր սնարին, գարուն, վարսերուն գիշերը տարածելով անոր անուրջներուն պայծառութեանը դէմ: Զարիֆեան փորձեց իր «Լքեր արհամարհանքն»ին խոլխոտանքով ու «Հեգնանքն»ին փիլիսոփայ ժպիտը կանգնել ընդդէմ «սեւ ճամբորդ»ին, որ կուգար «իր արծաթէ մանգաղով»: Ուզեց իր հոգիին չքնաղութիւնը հակադրել ճակատագրի սխեղծ հարուածներուն, բարձրացնելով ըմբոստ եւ սրաւ իր ձայնը՝

Ճառագայթ կայ հոն՝ իջած անհուն -
նէն...
[illegible]

Բայց մնաց ընդմիշտ մահուան [illegible] ճնշումին տակ, հոգւոյ՝ որ յաղթահարեց ի վերջոյ անոր սոսկալի ցնցումները: Այն ատեն զանազանութեան իր հոգին բացաւ, թէ ի զուր էր ճիգը «հիւանդ բազուկ» իր ճրագը փակելու: Որովհետեւ՝

Հոգւոյս մէջ անտէր՝
Մեծ խողակլոյտեր
Կարծես կը փորեն:

Իր անկարելի հանդարտութիւնովը՝ յառաջացող փոթորիկին դէմ՝ կը նմանի քիչ մը այն տղուն որ կը մնայ գիշերին մէջ առանձին, որ վանելու համար իրմէ զարհուրանքը արշաւող ստուերներուն, կը փորձէ սուլել զուարթ երգ մը համարձակ: Բայց իր ձայնին դաւաճան թրթռումը կը մատնէ հոգին: Ու երբ կ'ըսէ՝

Տակաւ ճանն ցաւօ կ'ըլլայ տխուր,
Հոգիիս մէջ պայծառութիւն մը կ'իջնէ.

Դուն կը լսես ձայն մը ուրիշ որ կ'երկարաձգուի հովին մէջ.—

Այս գիշեր հով կայ...
Բո՛յր, հառա՛չ որ
Հոգւոյս մխիթար
Այս գիշեր մահ կայ:

Եւ հակառակ իր հպարտ հոգիին պատրաստած օրէնքին՝

Ոչ իսկ հառաչ մը հանել
Ճամբուն վրայ այս անել

իր բառերը կը հեծեն, խորունկ ու սարսռագին՝

Դիշեր չեղած՝ ի՜նչպէս նայիլ անբա-
ւին...

Ի՜նչպէս նայիլ, ի՜նչպէս նայիլ... Երբ մանաւանդ երիտասարդ ես ու առնացեղ, ու նայուածքիդ դէմ բացուող ծիածաններու տենչը ունիս, տենչը՝ կապոյտ ու գեղեցիկ երիկուններու, երբ «հովը, մազերը թափած, կուգայ կ'գգուէ դրացի ու դիւթական անտառին մէջ»:

Մահուան ծածանում ու յամառ տեսիլքը սակայն երբեք չկրցաւ բարձրացնել Զարիֆեանը համճարեց ու անմահ լմբռնացումներու, ինչպէս պատահեցաւ Դուրեանին, եւ ոչ ալ լռելի ըրաւ իր մօտ տաւիղը չքեղ հաւակնութեան եւ կամ սուր մտացումին, որ ունեցանք իր գերագոյն Մեծարենցէն: Իր մահուան երգերը կը յատկանշուին իրենց հարազատ ու կոյս թախիծովը, ու բառերուն արտասուոտ մեղեդիովը: Իր երգերուն է յատկութիւնը՝ ուղղակի առաջ սիրտիդ երթալու եւ անկէ տարածուելու միսերուդ, տրտում գաղթ մը մէջ պահելու համար զանոնք: Անկէ՝ անմիջականութիւնն իր յուզումին, որ կը յափշտակէ համակրանքդ:

Զարիֆեանի մահուան երգերը կը սաղծէն խունկի բոյրով ու շարականի յամեցող արձագանգով թաթաւուն մթնոլորտ մը, որ կը մշուշէ աչքերդ արցունքով, եւ հոգիդ կուտայ խորունկ տրտմութիւն մը աղօթքի:

X

Մենք ունինք ընդհանուր շրջագիծը իր գործերուն, ուր մահուան մռայլ ու սլացիկ նօճիներուն քովն ի վեր, իրենց պզտիկ բաժակները կը բանան տակաւին ծաղիկները կարօտի ու տենչանքի: Հոն է դարձեալ որ կը բուսնի երբեմն մորենին էթանոս ապրումներու:

Բանաստեղծին ճեղ մը պիտի ըլլար իր մէջ փնտռել ողբերգուն մեր ցեղին [illegible] նահատակութեան: Նախ՝ ցեղային [illegible] մեծութիւնն ու մերժողութիւնը կը պահէին ջիղերը ամուլ ընդարմացումի մը մէջ ու կ'ընծայէին զանոնք անընդունակ՝ արուեստի բարձրութեան տանելու սարսափները մղձաւանջին: Ցետոյ՝ իր հոգին տառապանքը, որ կը քրքջար «ձայլ դուն իմս ես, հպարտ տղայ», կ'ըէր իր նայուածքը այլամերժ, ու կը սեւեռէր զայն իր ներքին քայքայումին: Զի բաւեր իր մէկ կտորին վրայ (Ծառը) ենթադրութիւններ ընել, առէկ մեկնելով հատնելու համար իր մէջ երգերը մեր տառապանքին: Զգայուն ու ջղային տղայ՝ ի սրկէ չէր կրնար անտարբեր մնալ աշխարհի ամէնէն ահարկու եղեռնին դէմ: Բայց այդ եղեռնը իր փշրուած զանկերովն ու մխացող աւերովը, յուզեցաւ Զարիֆեանի, եւ նոյն իսկ որոշ չափով մը, տակաւին ոչ մէկ բանաստեղծի գործին մէջ՝ պատճառներով՝ որոնք աւելի մանրամասնել անտեղի պիտի ըլլար հոս: Այդ ողբերգութիւնը անպայման ունեցաւ իր անդրադարձը անոր քերթուածներուն մթնոլորտին ու խորքին կազմութեան մէջ, քալեցնելով միշտ տողերուն յատակէն կարմիր գիծ մը թախիծի:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(4)

...անժխտելի են եկած: Ծանօթ է որ պատերազմական նախարարը նոր էր նշանակուած: Այս վերջինը չի համաձայնիր նոր դահլիճին մէջ մտնել: Բուլկաքեա կը փոխարինուի ուրիշով մը Զախարիէվ, երկաթուղիներու եւ հանր. շինութեանց նախարարը, որ յանձնել երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահն էր, կը կարծել թէ ձերբակալուած է՝ երբ զինուոր. հրամանատարութիւնը կը տանին զինքը՝ կէս գիշերը անց: Հողագործական էր, նիւթէվէն բաժնուեցաւ: Կիչեվ խոս. տացաւ աթոռ մըն ալ իրեն ապահովել: Աթամպուլիսքիի անկումին փութած էր Եուկօվալիա ու վերադարձաւ նեղուիլով: Իր նշանակումը դարձաւ պատճառաց ամբողջ երկրին, մանաւանդ երկաթուղիներուն գլուխը, որովհետեւ ամբողջ աջ տարրը միշտ դէմ էր եղած երկրին այդ ցանցը հողագործականներուն յանձնելու: Իր նշանակումը կրնայ բլլալ հետեւեալ պատճառներով,— Գ. Զախարիէվ պաշտօնով հանդերձ իր կուսակցական կապը, ներքնապէս ու գաղտնօրէն պահած կրնայ ըլլալ «Զվէնօ» քաղաքական խմբակցութեան, որ այժմ իշխանութեան գլուխ է: Ինք եուկօսլաւ եւ պուլկար ընկերակցութեան քարոզարն է Իրմով կ'ուզեն, թերեւս, հողագործական դանդաղումը կապել դահլիճին:

Նոր դահլիճը, ինչպէս ըսի, կազմուած է «Զվէնօ» (Օղակ) խմբակէն: Գեներալ զինուորականներու դահլիճ մըն է: Վարչապետ Գ. Գ. Կէօրկիէվ Լիափչեվի դահլիճին մէջ երկաթուղիներու նախարար էր: Հաղուագիւտ այս դէմքն է որ հրաժարեցաւ առանձին՝ սկզբունքի վէճ ունենալով՝ Ճանչցուած է իբրեւ կորովի ու պատուաւոր անձնաւորութիւն: Ինքն էր, գաղձնել, 1923ի պետական հարուածի գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկը:

Դահլիճը ունի արմատական բարեկարգութեանց ծրագիր մը: Լուծուած է խորհրդարանը: Առ այժմ չեն խորհիր նոր ընտրութիւններ կատարել: Ապագայ խորհրդարանը պիտի ունենայ միայն 100 երեսփոխան: Նախարարներու թիւն ալ իջած է 9ի: Պետական բոլոր ինքնաշարժները ծախուած են: Առաջին ծանուցագիր յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ ցարը բանակին հետ կատարեց այս փոփոխութիւնը՝ երկրին ծանր վիճակը թեթեւցնելու համար, համաձայն մեծ պետութեանց տրամադրութեանց եւ դրացիներուն հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելու առաջադրութեամբ: Արդէն իսկ, «մաքրագործուած» է «Մինաս» հանքածուխի վայրը, որ հողագործականներու բոյն մը դարձած էր: Ցատկանշական է որ նոր դահլիճը «կառավարութեան հրահանգները ի զօրու կը նկատէ Պուլկարիոյ բոլոր մասերուն մէջ», կ'ըսէ ակնարկելով այն սահմանամերձ շրջանին, ուր տիրող կազմակերպութիւնը հաճոյքով չի դիտուիր Գեյկրատի կողմէ.

Վարչապետը խօսեցաւ իր առաջին ճառը, այսօր, ազգային անթելով:

Ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, թեթեւութիւն մը զգաց, երբ 11ին փողոց ելլելու արտօնութիւնը առաւ ու տեղեկացաւ իրողութեան: Որովհետեւ, ամէն ոչ ճամբու մարդ այլեւս ձանձրացած էր ավատաբեկային սակարկութիւններէն որոնք կը տարուէին աթոռներու շուրջ, 3 տարիէ ի վեր, մինչ երկիրը օր օրի ծանրացող տագնապին տակ կը հեծեր: Անհերքելի է ըսել թէ նոր դահլիճը գլխաւոր պաշտօնէութիւնը պիտի փոխէ: Իր ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ պաշտօնէութեան գիրքը ապահովել եւ զայն ենթակայ չընել կուսակցական քմահաճոյքներու, քաղաքապետներն ու գիւղապետները նշանակել, վերջ տալով ընտրութեան ձեւին, վերջ տալ նաեւ դպրոցական հոգաբարձութեանց ընտրութեան, որպէսզի նոր սերունդի դաստիարակութեան կարեւոր հարցը հիմնական ու հետեւողական ձեւով տարուի, լուծել բոլոր հակապետական կազմակերպութիւնները եւն.

Ներկայ դահլիճը անվերապահօրէն ֆրանսական քաղաքականութեան կողմնակից է: Այնպէս որ սերպեւ-պուլկար մերձեցումը այլ եւս իրականութիւն մըն է նկատել:

Հետեւապէս եւ Թէվֆիք Րիւշտի, կրնայ այլեւս ... կոնակի վրայ քնանալ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի երկու օրերը Մարսէյլի մէջ

>>> <<<

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ)— Կիրակի, 20 մայիս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղը սարքած էր մարզահանդէս մը, Ժան Պուէնի մեծ կրկէսին մէջ, ի պատիւ Փարիզի սկաուտական վերին մարմնի պատուիրակութեան որուն մէջ կը գտնուէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտական ազգային պետ Գ. Գրիգոր Ցակոբեան եւ իր ստորճանուոր վարիչները եւ խմբապետները, Գ. Գ. Ժիրայր Մինթանճեան, Միհրան Քիւրքճեան, Օննիկ Դարբինեան եւ ուրիշներ: Մարսէյլի սկաուտական վարիչները եւս Գ. Փափազեան եւ Ճինկէօզեան կը մասնակցէին այս հանդիսութեանց իրենց ըսկաուտներով, որոնք եկած էին Մարսէյլի արուարձաններէն, Սէն Լուէն, Գոմոնէն եւ Ս. Մարկրիթէն, մաքուր եւ օրինակելի տարազներով:

Տեղի ունեցան գնդակախաղի մրցում մը եւ մարզական ուրիշ քանի մը խաղեր: Իսկ սկաուտները կատարեցին տողանցք մը, իրենց դրօշակին առաջնորդութեամբ, իրենց ընդհ. պետին առջեւ:

Ցետոյ տեղի ունեցան սկաուտական խաղեր եւ մարզանքներ, պարկարշաւ, արգելարշաւ, «ձիարշաւ», պարանաձգութիւն եւն. եւն.:

Խաղերէն վերջ, ընդհ. պետը բոլոր սկաուտները աչքէ անցուց եւ խմբապետներուն պէտք եղած բոլոր հրահանգները տուաւ: Ժամը եօթին ցրուեցան ժողովուրդը եւ մարզիկները:

⁂ Երեկոյին, հայկական ճաշարանի մը մէջ, թէյասեղան սարքուած էր ի պատիւ օրուան հիւրերուն, Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի տեղական վարչութեան կողմէ: Ներկայ էին վաթսունի մօտ անդամներ եւ համակիրներ: Թէյասեղանը բացաւ ընդհ. քարտուղար Գ. Կարօ Ուշաքլեան որ, Միութեան նպատակը եւ ոգին բացատրեց խանդոտ բառերով: Ցետոյ խօսք առաւ ընդհ. պետ Գ. Գրիգոր Ցակոբեան ըսելով.

— «Հ.Մ.Ը.Մ.ը, մարմնամարզական Միութիւն չէ, այլ մարմնակրթական: Ան չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան: Անոր դուռները բաց են բոլոր հատուածներուն առջեւ: Մեր ծրագիրը յստակ է եւ որոշ,— տալ ձեռներէց, կորովի, համերաշխ, առողջ եւ հայրենասէր սերունդի մը ոգին Մեր դուռէն ներս ազատ են բոլոր յարանուանութիւնները եւ կուսակցութիւնները: Եւ դասակարգային խտրութիւն չենք դներ: Մենք պիտի աշխատինք բոլոր հայ պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը դաստիարակել մեր ոգիով եւ զայն տալ հայրենիքին»:

Այս առթիւ կարդաց գնահատագիր չրջանին, առաջին եղման արարողութեան միջոցին, օրուան պատուիրակ Զաւէն արք.ի գեղեցիկ քարոզը, եւ նկարագրեց այն թափօրը որ կազմուած էր յուլիս 14ի առթիւ, ջերմ գոհունակութեան արժանանալով:

Բանախօսութիւնը վերջացաւ երկարատեւ ծափերով:

⁂ Հոգեգալուստի երկրորդ օրը, երկուշաբթի, կրկին դաշտային հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Սէն Լուի եւ Գոմոնի մէջ, ուր եւս ժողովուրդը ոգեւորութեամբ հետեւեցաւ մեր սկաուտներու այս գեղեցիկ շարժումին:

Գոմոնի վարչութիւնը, այս առթիւ դաշտային ճաշ մը սարքած էր ի պատիւ հիւրերուն: Բոլոր սկաուտները իրենց դրօշակին ներքեւ, բարեւի կեցած էին: Լուսանկարի գործիքները կը բանէին ամէն ուղղութեամբ: Եւ. Գ. Ցակոբեան հոս եւս, յուզուած, բացատրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակը եւ ուղղութիւնը: Եւ չէշտեց թէ «մենք Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզիկներէն կը պահանջենք ոչ միայն ֆիզիքական կրթութիւն, այլ եւ բարոյական եւ հայրենասիրական ոգի»:

Սէն Լուի մէջ եւս շատ գեղեցիկ ընդունելութիւն մը եղաւ այս առթիւ: Բոլոր սկաուտները պաշտօնապէս ընդունեցին իրենց պետերը, հոն եւս տեղի ունեցան բանախօսութիւններ եւն. եւն.: Արիները գիմաւորեցին կայարանէն մինչեւ հաւաքատեղի, հայկական եռագոյնով եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշակով:

Երեկոյեան հիւրերը մեկնեցան ողջերթի գացող խուռն բազմութեան ծափերու եւ երգերու մէջ: Կը մաղթենք որ այս շարժումը առաջինը եւ վերջինը չըլլայ, եւ Հ. Մ. Ը.Մ.ի ոգին տարածուի ու ամրանայ բոլոր գաղութներուն մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջիւնը կը շարունակուի

Գրած էինք թէ ապրիլի վերջերը առատ ձիւն տեղաց Ղափանի շրջանին մէջ, մեծ վնաս պատճառելով գիւղատնտեսութեան:

«Խորհ. Հայաստան» (10 մայիս) կը հրատարակէ նոր հեռագիրներ Հայաստանի զանազան շրջաններէն, հաստատելով որ ձիւնը կը շարունակուի:

ԳՈՐԻՍ — Շարունակական անձրեւներէ յետոյ մայիս 6ին առատ ձիւն տեղաց, դաշտերը ծածկուած են ձիւնի հաստ խաւով մը: Կերի պակասութեան պատճառով՝ Ծաղքի գիւղին մէջ, մէկ գիշերուան ընթացքին, անօթութենէ սատկեցան 21 անասուն: Կազմուեցաւ շրջանային արտակարգ յանձնախումբ մը, առաջքն առնելու համար կենդանիներու այս կոտորածին: Երկարատեւ անձրեւներու հետեւանքով, գրեթէ բոլոր գիւղերուն մէջ վնասուեցան բազմաթիւ բնակարաններ, գոմեր եւ դպրոցական շէնքեր: Գաշարաշէնի գիւղին դպրոցը փլաւ, այնպէս որ երեք օր աշակերտութիւնը արձակուրդ տրուեցաւ: Այժմ դասերը տեղի կ'ունենան վրաններու տակ: Կորնիձորի, Բռնակոթի, Շինուհայրի եւ Ծաղքի դպրոցներուն տանիքը կը կաթի, այնպէս որ դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շատ անկանոն:

ՄԵՂՐԻ.— Մայիս ութի գիշերը ձիւն եկաւ: Աննպաստ այս եղանակը շատ գէշ կ'ազդէ ցանքին, պտուղներու բերքին, շերամի անձման վրայ: Սաստիկ անձրեւներուն հետեւանքով՝ աւերուած են աւելի քան 200 տուներ եւ գոմեր: Մայիս ութի նոյն գիշերը զգալի եղան նաեւ երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ: Վնաս չպատճառեց:

ՍԵՄԻՐՆՈՎԿԱ.— Երեք օր տեղացող անձրեւը փոխուեցաւ ձիւնի, այս պատճառով գարնանացանը դադրեցաւ: Անասունները արօտավայր չեն կրնար երթալ:

ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԻՏ.— Մայիս եօթին եւ ութին ձիւն տեղաց: Ցանքը դադրեցաւ:

ՇԱՄՇԱԴԻՆ.— Միախառն տունկերը (ատծիլ) տեղ տեղ կարկտահար եղան: Մայիս ութին շրջանիս լեռնային գիւղերուն մէջ ձիւն տեղաց: Դաշտային աշխատանքները դադրած են:

ՄԱՐՏՈՒՆԻ.— Շրջանիս մէջ կը շարունակուի ձիւնը: Դաշտերը ծածկուած են ձիւնով: Ցանքը կանգ առած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՊԱԳՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյս տեսաւ Փրոֆ. Ա. Խաչատրեանի մէկ նոր գործը, Հայաստանի սեպագրական շրջանի պատմութիւնը, 560 էջ, փառակազմ եւ ընտիր թուղթի վրայ: Ցառաջաբանը գրած է Ց. Զօրեան:

Այս գործով, Փրոֆ. Խաչատրեան կ'աշխատի հաստատել, որ Արմէնիա-Հայաստանի գրաւոր պատմութիւնը կը սկսի ոչ թէ խալդ-ուրարտական շրջանէն, այլ զարեր առաջ: Լուսաբանելու համար իր այս տեսակէտը, հեղինակը կ'օգտագործէ Թէլ-Ամարնայի, Բօղազ-քէօյի գիւտերը եւ Ասորեստանի հնագոյն արձանագրութիւնները

Այս գործը կը բաղկանայ 2 մասէ, — առաջին մասին մէջ հեղինակը քննութեան կ'առնէ յիշեալ արձանագրութիւններուն մէջ յիշատակուած կարգ մը աշխարհագրական անուններ, ճշդելով անոնց տեղերը, իսկ երկրորդ մասին մէջ կուտայ Խարրի-Միտաններու քաղաքական պատմութիւնը

Փրոֆ. Ա. Խաչատրեանի այս աշխատութիւնը մեծ արժէք կը ներկայացնէ այն պատճառով, որ այս բնագաւառին մէջ կը մնայ առաջին փորձը:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

Արուեստներու Անդրկովկասեան եւ Հայաստանեան ողիմպիականներու նախօրեակին, Երեւանի մէջ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի ըզբաղի ողիմպիականներու նախապատրաստական աշխատանքով: Այս յանձնախումբին մէջ կը մտնեն.— Ն. Ստեփանեան (կրթ. գործավար), Ռ. Դաշտոյեան, Ա. Երզնկեան, Գ. Հանէսօղլեան, Դ. Սիմոնեան, Ա. Սարգսեան, Մ. Գրիգորեան:

Կազմուած է նոյնպէս գեղարուեստական գործերու յանձնախումբ մը,— Մ. Արուտչեան, Դ. Սիմոնեան, Ա. Գուլյակեան, Վ. Հացագործեան, Գ. Քացախեան, Ս. Բողեմսկի, Մ. Գրիգորեան, Մ. Մազմանեան:

Գաւառ ղրկուած են նաեւ կարգ մը արուեստագէտներ, պատրաստելու համար գաւառական ուժերը:

Երիտասարդ արուեստագէտներու Հայաստանեան ողիմպիականը որոշուած էր կատարել մայիս 15—22,— գաւառէն պիտի մասնակցէին 50 հոգի, Երեւանէն՝ պետական առաջին թատրոնը, ռուսական թատրոնը, պատանեկան թատրոնը, պետական Երաժշտանոցը, պարի դպրոցը, նկարչական դպրոցը եւ երիտասարդ արուեստագէտներ:

ՄԱՄՈՒԼ

Հակա-Հայաստանեան

ooooo

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մայիս).

— «Հայաստանեան — հակա-Հայաստանեան,— մեր «հակառակորդ»ները այսպէս կը դասակարգեն կուսակցութիւնները հայ կեանքի մէջ:

Հակահայաստանեան կուսակցութիւնը Դաշնակցութիւնն է, որ իր արիւնով ողողեց բովանդակ Հայաստանը:

Հայաստանեան կուսակցութիւններ ըը մեր «հակառակորդ»ներն են, որոնց արեան համր դեռ չառաւ հայ հողը:

Զարմանալի ուշագրաւ է այս դասակարգումը: Բառն իսկ անծանօթ է մարդկային լեզուին: Անոր անծանօթ էր նաեւ մեր լեզուն: Հազարամեակներ ունինք մեր ետին, սակայն ոչ մէկ տեղ, մեր անցած ճամբաներու բովանդակ տարածքին, այդ հրէշային բառը— հակահայաստանեան (ու նրկատեցէք՝ երկուքն ալ ...գլխագիր) — մենք չունինք: Կուսակցութիւններ, հոսանքներ ու խմբումներ ըստեղծուած են սովորաբար գաղափարներու, կարգերու եւ իշխանութեանց շուրջ, թեր կամ դէմ, սակայն հայրենիքի դէմ— երբեք: Ու երբեք, ամէնէն մոլեգին պայքարներու շրջանին իսկ, մարդկային մտածումը հասած չէ այն կէտին, թէ հայրենի ժողովուրդի ծոցին մէջ գործող կուսակցութիւն մը — մեծ կամ փոքր, անցեալով հարուստ թէ չքաւոր, գաղափարներով յետադէմ թէ յառաջադէմ — կարող է հայրենիքի դէմ գործել եւ իբրեւ հակահայրենիքեան յորջորջուիլ:

Բառը առաջին անգամն ըլլալով գործածութեան դրին մեր «հակառակորդ»ները:

Շուրջ 45 տարուան անցեալ ունինք մեր ետին: Այս 45 տարիներու ընթացքին հազիւ երկու տարի վայելած ենք ազատութիւնը հայ հողի: Միւս չորս տասնամեակներուն պայքարած ենք հայրենի հողերու վրայ բռնացած օտար իշխանութեանց դէմ: Ու հակառակ այն փաստին որ այդ տասնամեակներուն քաշած ենք ամէնէն դառնալից ու հալածական կեանքը, իսպառ եղած թէ՛ իշխանութեանց եւ թէ անոր «թարիֆ»ներէն, մեզ ոչ ոք ու երբե՛ք հակահայաստանեան անուանած չէ: Իբրեւ արդարացում այս գիտին, ուրեմն կարելի չէ՛ ըսել թէ անցեալին՝ դէմ եղած չենք Հայաստանի, որովհետեւ իշխա՛ծ ենք անոր վրայ, մինչ այսօր դէմ ենք անոր, որովհետեւ այլ եւս չենք իշխեր: Գիտոր բուռնով փակցուած Լ իշխանութեան, այլ մեկնութիւն պէտք է որոնել անոր համար: Եւ ամէնէն առաջ, այդ մեկնութիւնը պէտք է որոնել իրեն՝ գիտողութի՛ն մէջ: Որովհետեւ գիտոր, երբ մանաւանդ բարոյական անկշռելի արժէքներու շուրջ կը դառնայ, ամէնէն առաջ կը պատկերէ ներաշխարհը անոր, որ այդ գիտը կը յղանայ:

Նոր չէ այն պայքարը, որ կը մղուի Դաշնակցութեան եւ իր «հակառակորդ»ներու միջեւ: Նոր է իր ձեւերով, բայց ոչ իր էութեամբ: Այն օրերուն իսկ, երբ Դաշնակցութիւնը երկիրի լեղին կը քամէր, անոր իւրաքանչիւր թիզ հողը իր արիւնով ներկելով, գաւաճալ ամէնէն կատաղի կրակը կը մղուէր իր դէմ: Բայց այն ժամանակ— վաղո՞ւց էր այդ — կայսերական բարոյական, որ ստանձ կը դնէր ցեղի այլասերած տարրերու երախին.

Դերերը նոյն այն օրերուն բաժնուած էին այսօրուան նման.— Դաշնակցութիւնը շաղախուած էր հողին եւ ժողովուրդին, իսկ իր «հակառակորդ»ները ուծացած էին թէ՛ մէկէն եւ թէ միւսէն: Բաժնուած էին այս արժէքներէն ոչ միայն հոգիով, այլ եւ մարմնով: Ջոկը, հայ ժողովուրդը, խալան կ'առնէր դահիճներու իշխանութենէն, մինչ այս տարրը եղելիօրէն դահիճը կը փառաբանէր, մերթ յանուն «Աստուծոյ» ու մերթ յանուն «Կեսար»ի:

Կէտ առ կէտ կը կրկնուէր այն, ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր:

Բայց այդ մթին օրերուն իսկ այս տարրը յանդգնութիւնը չունեցաւ իր հոգիի բովանդակ ծայրերը բանալու եւ հանէ իր էութեան այն ամէնէն բնորոշ մասնիկը փախելու, եւ սրբութիւն սրբոցը — Հակա-Հայաստանեանք:

ԿԱՐԻՊԱԼՏԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆրանս. բանակի խոալական կամաւորներու Միութիւնը Ֆրանսայի համար մեռնող Արկոնի Կարիպալտեաններու եւ իտալացի կամաւորներու յիշատակին արձան մը կանգնած է Փէր-Լաշէզի գերեզմանատան մէջ՝ որուն բացումը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 27 մայիս առաւօտեան ժամը 10.30ին:

Այս արարողութենէն յետոյ, ժամը 12.30ին ծաղկեպսակ մը պիտի դրուի Կարիպալտիի յիշատակարանին վրայ, փլաս Քամպրոն: Իսկ ժամը 1ին մեծ հացկերոյթ մը՝ Էգօլ Միլիթէրի մէջ:

Այս առթիւ մեծ հանդիսութիւններ տեղի պիտի ունենան չորսին օրէն մինչեւ երկուշաբթի: Բազմաթիւ իտալացի զինուորականներ պիտի հասնին Ֆրանսա Հանդիսութեանց իրենց հովանաւորութիւնը տուած են Իտալիոյ թագաւորը, վարչապետը, Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ բազմաթիւ պետական անձնաւորութիւններ

Ֆրնս. բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւնը եւս հրաւիրուած ըլլալով մասնակցիլ սոյն հանդիսութեանց, պատուիրակնշանակուած են Գ.Գ. Մանուկեան, Մամճեան եւ Ճերմակեան

Հայկական Միութիւնը խրատուած ունի մինչեւ 20 հոգիով մասնակցելու հանդիսութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՉԵՒԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

>>>..<<<

Ա.

Լոյսը ճեղքելէ առաջ, աղջի առտուն երբ արթնցաւ, Սթանչեւ չէր գիտեր, ի՛նչ կար ներսը որ, ամփոփուած, ինք իր մէջ բանտարկեալի կը նմանէր, այն քաշուելին պէս որ, ժայռի մը խոռը,կ'ամփոփէ իր թեւերը,ու գլուխը խոթելով փետուրներուն տակ կը մնայ լուռ հովերուն դիմաց, վերը տարածուող արեւին դէմ...

Հիւանդանոցին մէջ դեռ ամէն ոք կը քնանար, պէչերապահներուն ոտքին դանդաղ ու թեթեւ ձայնը կը լսուէր միայն. քանի մը հիւանդներու խոլոտանքը առեն առեն լռութեան սարսուռ կուտար, ու սրահը կրկին կը խորունկնար ինք իր մէջ:

Ծերուկ Սթանչեւ, առանց գլուխը բարձէն վերցնելու, չորս դին նայեցաւ... Բարձունքէ մը վար առահող մարդու մը տպաւորութիւնը ունէր: Ծնէջը դարձած, տեսակ մը գինով, իր բոլոր ցաւերը սրտին պլորուած էին խոլ ծեր օձերու նման, ու աչքերուն բոլոր լոյսովը սրտին խորը իջած, կը նայէր, չըթէ՛ ընէրը կ'երկրցնէր, յետոյ շուարած անբացատրելի բանի մը առջեւ, ամբողջ մարմինը կը ցրուէր. հանդարտելուն պէս, կրկին աչքերը ձեղունին, կը մնար միեւնոյն մտածումին մէջ:

Պատերազմի ժխորները ու վիրաւորեալները աչքին առջեւ, դիմացն էին ... աչքերուն խորը անոնց պատկերը մնացած,— իր սիրտը կը նոյնանար անոնց հետ: Անոնց հետն էր ինք ամէն վայրկեան. անոնք իրենց փռուած խորունկ աչքերով իրեն կը նայէին, ու թեւերն ու ոտքերը բռնուած կը լռէր արիւն քրտինքի մէջ...

Սթանչեւ մէկն էր այն մարդերէն, որոնք հրաշքով հոն դարձած կրնային, կ'ապրէին շուքի պէս, մեռելի պէս:

Միւս վիրաւորները կը քնանային դեռ:

Իր ետին շատ բան ձգած էր ծերուկ մը պատերը՝ կառուցուած մարդկային ոսկորներով, անոնց արիւնով շաղախուած, ծեփուած՝ հոսած միսերով: Դժոխք մը վերջապէս՝ խելքէ մաքուր, ղուրս, խենթենալիք բան... Պատերազմը իր ետին մնացած, արիւնի այդ ճահիճը, ուր հազարաւոր սիրտեր կը կայծկլտային կայծոռիկներու նման,պզտիկ լոյսեր, որոնք կը լուսաւորէին նոր սկսող կռիւը,— ուրիշ տեսակ կռիւ, ներսի յեղափոխութիւնը: Եւ աչքերը իրենց իրենց վրայ դարձուցած,կըխածնէրլեզուն, կը ծամծմէր, բառերը կը խմորուէին բերնին մէջ, լեզուին տակ, չէր կրնար խօսիլ, բան մը ըսել: Միայն թէ իրեն նայող աչքերը դժոխքի պատմութիւններուն խորունկութիւնը ունէին ու կը լռէր:

Լուսնալու վրայ էր:

Դիմացի անկողնին հիւանդը միայն, Ջղային մէկը կարծես, առանց անգամ մը աւելի դարձաւ ինք իր վրայ, հառաչեց ու ճառը հառանելու վրայ, կը հայհոյէր, մէկը անարգածի պէս, կը թքնէր ատխատակամածին վրայ, յետոյ երբ ընելիք ըսելիք բան չէր գտներ, բոռնցքի հարուածներ կուտար պարապին, երբեմն երկու ձեռքերը տնկած, կը կորսուէր մտածմունքի մը մէջ:

Ծերուկ Սթանչեւ նայեցաւ անոր ու փսփսաց.

— Ուրիշ մըն ալ... խենթ պէս...

Ի անհին մէջ չընկեցը սկսաւ շատ-նալ տարածուիլ:

Ծոտու էր:

Վիրաւորներէն շատերը արթնցան, կը խօսակցէին, քանի մը հատը մանաւանդ, խոր, անկենի անկողնին հիւանդին նայելով, կէս մը զուարթ, առեն առեն բառ մը, մէկ առողջ խօսակցութիւն մը կ'ընէին անոր հետ, երբ ան հայհոյած առեն, աչքերը կը լարէր, երբեմն ալ բերանը գոց, ձայնը կոկորդին խորը կը զղացնէր:

Այս տեսարանը Սթանչեւի գլուխը դարձուց:

Ի՞նչ ունէր այդ հիւանդը...

Որովհետեւ անոր լուսանցքները բառերու տեսակ մը կռիւ կը զատէին երթալով: Ամբողջ սրահը առեն մը սահմռկած, հիւանդները իրարու նայած առեններ, անոնց աչքերը իրարու մէջ կը փայլէին:

Սթանչեւ նայեցաւ այդ հիւանդին: Ան կը տառապէր խորապէս, վիրաւոր շունի մը նման կը ճչար, քիչ մը հանդարտելուն, չնչած առեն կը հեւար, թրթռացող փոթորիկ մը կը դառնար, ձայնի տարօրինակ աղաղակներ,չունչին պլորուած դուրս կուգային

— Վէրք՝աղէկնալիք բան չէ, լսուեցաւ ձայնով, հիւանդներէն մին, իր մօտ պառկող հիւանդին:

— Շատ չերթար, կը մեռնի պատանին միտր

Սթանչեւ աչքերը գոցեց: Կարծես մէկը սկումներով կուրծքը խածած, մարուք եկած վրան, նոր տաքութիւն մը քրանդուց մարմինը:Ի՞նչ կ'ըլլար, միայն թէ ծանրութիւն մը կը զգար, կարծես անկողնին վրայ ուրիշներ ալ պառկած, կը նեղէին զինքը, կը ճնշէին, տեղէն շարժելու կարողութիւն մնացած չէր վրան:

Երբ աչքերը բացաւ, հիւանդապահուհի մը կեցած քովը, բաներ մը փսփսաց: Սթանչեւ կրկին գոցեց աչքերը: Գլուխը ծոեց նեղանալու պէս: Երբ հիւանդապահուհին շարունակեց խօսիլ, Սթանչեւ նայեցաւ անոր կոյրի մը նման...

Քիչ մը անդին երկու վիրաւորներ կը խնդային թուլցած գրեթէ, ու կատակելու համար, կը կրճէին խորը պառկող հիւանդին բառերը, երբ ան անկարելի շարժում մը ըրաւ, կոյած կարծես անկողնին, իր անօթ սփռին տակ, ճարճատինի պէս ձայն մը լսուեցաւ: Ա՛լ աւելի եղած ինք իրմէն

— Բաշխնէ՛ր, պատայ, գնչունէ՛ր, գնչուներ աղաղակեց, շունի լակոտներ, բողի ծնունդներ ... անէ՛ծք, անէծք...

Ամէն պառկողն ձայնը կը թանձրանար, չէշտերը կ'ուժովնային, աչքերը դուրս ինկնալու չափ բացուած, կը խօշորնային:

Ո՞վ էին այդ գնչուները:

Օր մը օրանց անոնց անունը չար-ւաւ: Անոնք կորանցուցած էին իրենց մարդկային խիղճը, անոնք ուրիշ անուն չունէին իրեն համար, անոնք բան մը ունէին իրենց մէջ, իրենց վրայ որ անհարկու էր, մարդ մարդասանէ դուրս բան էր, Հահոյանքով միայն կրնար բացատրել ու պատմել, հայհոյանքով միայն կրնար նայիլ ու թքնել անոնց երեսն ի վեր: Ուրիշ ամէն բան, ուրիշ ամէն բան անկարելի էր, չէր վայլեր անոնց...

ԱՐՇԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

չաՀարկութեան գրուած գումարը երբեք 328,000էն աւելի չէ եղած, որովհետեւ ծախսը չէ հասած 154,000 ստերլինի բաժնեթուղթերը: Ասոր փոխարէն, 154,000 ստերլինի փոխառութիւն մը կնքած է, պարտաթուղթեր հրապարակ հանելով եւ ասոր համար տարեկան 10,000 սթերլին տոկոս վճարելով:

Հեռաձայնի ընկերութիւնը,— կ'ըսէ «Միլլիէթ»,— այս ձեւով ոսկիի հիման վրայ կը գործէր, երբ աշխարհի մէջ ամէն կողմ լքուած է այդ հիմը: Բայց մինչ ամբողջ ոսկեդրամի նաշուով կը վճարէր, բաժանորդներուն հետ գործառնութիւնները կը կատարէր թղթադրամի հիման վրայ: Պատճառը այն է որ այս ձեւով թղթադրամը ոսկիի վերածելու գործ մը կը ծագէր ինքնին, եւ ընկերութիւնը կ'օգտուէր «չանժ»ի տարբերութենէն: Ահա թէ ինչո՞ւ. Մէթր Սալէմ կ'աշխատէր որ ընկերութեան գրամագլուխը նորէն հնչուն ոսկիի կամ գոնէ ստերլինի հիման վրայ ճշդուի:

Պէյրութի դէպքին մեղադրեալները

Երէկ հաղորդած էինք Պէյրութի հայ կարմրուկներուն մէկ նոր «քաջագործութիւնը»: (Թարի բռնած էին ոստիկանները): Վերջին լուրերու համաձայն, իբրեւ հեղինակ ձերբակալուած են Սիսակ Թէլալեան, Տիգրան Ալթունեան, Ժան Թիւթիւնճեան, Մալխասեան, Ադամ Նազեան, Գէորգ Իրէկեան, Պօղոս Էքմէքճեան, Պետրոս Մինաս Քիւչիւքեան:

Բոլորն ալ յանձնուած են դատարան:

Արտաքան թերթերը կը գրեն թէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար: Լիբանանի Քաղաք. ժողովը բացառիկ նիստ գումարելով, որոշեց ցաւակցութիւն յայտնել կառավարութեան եւ պահանջել որ խստիւ պատժուին յանցաւորները: Առաջնորդ Կարոեան եպիսկոպոս որոշումը հաղորդած է կառավարութեան եւ մարզպանութեան:

ՀԵԾԵԼԱՆՈՒՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄԸ

Վերջին լուրերու համաձայն Խտալիոյ շրջանը ընող հեծելանուորդները շատ դժուարին կացութեան մը մատնուած են, որովհետեւ Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա մեծ գերակշռութիւն մը ցոյց կուտայ իր հակառակորդներուն վրայ: Շրջանը սկսելէն ի վեր կորուած է չորս հանգրուան, որուն երեք հանգրուանը շահած է Կուէռա: Չորեքշաբթի օրուան հանգրուանը, որ 45 քիլոմեթր էր եւ յետոտ, նորէն շահեցաւ Կուէռա, 45 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 1 ժամ 5 վայրկեանէն (ժամական 41 քիլոմէթր 120), ինչ որ հազուադէպ է: Դասաւորման գլուխն ալ ինքը անցած է: Հինգշաբթի դադար բրին.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եւմտական գործավարութեան խորհրդական նշանակուեցաւ Յունաստանցի մը, Մոսկուայի դեսպան Պ. Ալփանի որդին, որ արդէն ճամբայ ելած է դէպի Էնգիւրի: Իր պաշտօնն է վերակազմութեան ծրագիր մը պատրաստել:

ՈՒԹ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ պարուհի Մաճ Նամարա, որ սուտ վկայութիւն տուած էր դատաւոր Փռէնսի սպանութեան առթիւ:

ՀԻՃԱԶԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ մեղմացուցած ըլլալով իր պայմանները, նաշտութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ Եմէնի էմիրին հետ, քսան տարուան համար: Պատերազմական տուգանք չպիտի վճարուի:

Յ.

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, Cafe de la Gareի ներքնասրահը:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պար Թապալի սրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

«ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. ԱԶԳԻՆ:

«ԻՇԽԱՆ» ենթակոմիտէի եւ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ԷՍՏԻ «Գեղամ» խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքավայրին մէջ: Դասախօս ընկ. ԱՐՄԱՂԱՆ:

ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին: Կը դասախօսէ ընկ. ՍՏ. ՄԻՆՏՈՆԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

„PETIT JOURNAL"ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ: Ballet plastique Տիկին ԽՕԱՋԷՆԿՕի, Օր. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (երգ), Ջութակ՝ ԺՈՐԺ, Գ. Ուզունեան (արտասանութիւն), Ուղերձներ՝ Զ. Ռ. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՏԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Պարեր: Tombola Buffet

Մուտք՝ 5 ֆանք:

×

ՍԷՆ ԹՈՒԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԼԸ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

26 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Քաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, Cafe Noaillesի մասնաւոր սրահին մէջ: Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց: Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը:

Արեւմուտքներու հանդէսը Մարսէյլի մէջ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ 2.30ին, Սալոն ՍԷՆ Ժաքի մէջ, Մարսէյլ կը մասնակցին Լէ Գ'Օլիվի, Լա-Վիսթի, Պուլվար Օտտոյի եւ Մարսէյլի Արեւմուտքները, Թեւիկները եւ Գայլուկները: Եարժանկարով պիտի ցուցադրուի ծանուցեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յուղարկաւորութիւնը:

Հայ Արեւմուտքները կը պարեն ծայկական եւ սպանիական պարեր, իսկ Հայ Արենները կը պարեն ֆունգարական պարեր: Արեւմուտքներու կողմէ Բանակումի տեսարան, Օղակի պար, Համբարձման փիճակ, Ռիծեռսակի պար, խաղեր, մարզանքներ, խմբերգներ եւ մեներգներ:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres,

Métro Pont de Sèvres

Կը խօսի՝ Գ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Նիւթ՝ Մարսիլիոյ եւ շրջակայից ծին ծայ գաղութներու պատմութիւնը:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆՍ կը հրաւիրուի «ՍԻՓԱՆ»ի Վարչութեան ներկայացուցիչը կամ Գ. Ս. Յակոբեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ Մանասարեան եւ Եզեան բարերարներու: կը հրաւիրուին Մանասարեանցիները եւ Բարերարներուն յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ «Մէջլէգօ»ի Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը կրկին անգամ ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռուի լէ Մուլիէռի մէջ Գ. Մ. Ադամեանի սրճարանը:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՐԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

— Կարեւոր բան մը չկար. կը յիշեմ որ քեզի ձեռն Լէգամրին մասին խօսած էի ...

Աղջիկը հաստատական նշան մը ըրաւ. Թ. Ք. անոր աչքերուն մէջ նշմարեց զսպուած անհամբերութիւն մը:

— Հիւանդ չես, այնպէս չէ՞, հարցուց Թ. Ք.:

— Ինծի բաներ կ'ըսես, պատմէ նայիմ Լէգամրի մասին:

— Ամերիկա պիտի երթայ, ըսաւ Թ. Ք. բայց մեկնելէ առաջ պզտիկ դասախօսութիւն մը պիտի տայ...

— Դասախօսութիւն...

— Զարմանալի կը թուի, բայց այդ է իր միտքը...

— Ինչո՞ւ.

Թ. Ք. յուսահատ շարժում մը ըրաւ.

— Գաղտնիք մ'ու է որ մութ է ինծի համար ..

Ոստիկանը շրթունքներ պրկեց, մտածկոտ՝ նայելով աղջկան ու յետոյ շարունակեց.

— Երկուն խոշոր պայքար մը տեղի կ'ունենայ մարդ մը ու ներսը իր լաւագոյն եաին ու պաշտօնական անձնաւորութեան միջեւ. մէկ կողմէ շատ կ'ուզեմ յաղ Լէգամրի դասախօսութիւնը, միւս կողմէ կը խուսափիմ այդ ատենէն:

— Քալէ, ճաշին ատեն կը խօսինք այդ մասին, ըսաւ աղջիկը եւ դուրս տարաւ զայն:

ԳԼՈՒԽ 19

Լոնտոնի կոյուղիներուն մէջ աշխատող բանուոր մը պատճառ եղաւ որ Տուրագգոյի փոխ - հիւպատոսը քննութեան ելլէ քաղաքին շուկաներուն մէջ՝ փնտռելու համար Հիւսէյին էֆէնտի անունով մէկը:

Անոր քննութիւնները արդիւնք չէին տուած նախ, որովհետեւ մէկէ աւելի Հիւսէյին էֆէնտիներ կային Տուրագգոյի մէջ: Սախպուած օգնութեան կանչեց ամերիկեան հիւպատոսը:

— Անկէ չի հասնիր թէ ինչու համար արտաքին նախարարութիւնը կը հետաքրքրուի Հիւսէյին էֆէնտիով, ըսաւ իր պաշտօնակցին:

— Նախարարութիւն ըսածդ բանով մը հետաքրքրուած է, պատասխանեց սրամիտ Ամերիկացին: Եւ ալ երբեմն տարօրինակ հարցումներ կը ստանամ Ուաշինկթընէն:

— Հարցը պէտք ունի տեսայ, ըսաւ անգլիական հիւպատոսը... բաներ մը կ'անցնին կը զարնեն որոնց խելքս չի հասնիր շխտակը.

×

Թ. Ք. նոյն գիշերը մինչեւ ուշ ատեն լուրի սպասեց: Ժամը 12ին, երբ այլեւս համբերութիւնը հատած էր, արտաքին նախարարութենէն իրեն բերին հետեւեալ հեռագիրը.—

«Թիւ 847. ստացանք ձեր երէկուան 63952 թուակիրը: Հիւսէյին էֆէնտին, այս քաղաքին ծանօթ վաճառական, ներքին մէկը Իտալիա մեկնած էր՝ վանքը գնելու համար իր Մարի Թէբէզա Յիւրրեն Հիւսէյին անունով աղջիկը որ քրիստոնեայ մըն է. Փարիզ է այժմ — գիմեցէք Բալի Թէօբրիթի եւ ընկերութեան, հասցէ Րիւ տը լ'Օփէրա»:

Կէս ժամ վերջ Թ. Ք. հեռաձայնով հրահանգներ տուաւ Փարիզի անգլիական ոստիկանութեան գործակալին: Յաջորդ առտուն հեռաձայն առացաւ Փարիզէն: Հաղորդուած տեղեկութիւնները գոհացուցիչ էին: Ցայտնի էր թէ այս խորհրդաւոր գաղտնիքին ծալքերը հետզհետէ պիտի բացուէին եւ Հիւսէյին էֆէնտին պիտի ճարէր հաւանաբար ամէնէն կարեւոր հետաքրքրէն մէկը:

Նոյն գիշերը ժամը ութին Թ. Ք.ի գրասենեակէն ներս մտաւ Փարիզի անգլիական ոստիկանութեան ներկայացուցիչը՝ պայուսակ մը թեւին տակ: Այս վերջինը դուռին մէջ կեցած էր տակաւին՝ միասին ներս հրաւիրելու համար անծանօթ մէկը որ իրեն հետ եկած էր:

— Թող ներս գայ, ըսաւ Թ. Ք.:

Այցելուն Ֆէսաւոր, պնդակազմ ու ճերմակ մօրուքով մարդ մըն էր՝ յիսունը հինգէն վաթսուն տարեկանի մօտ:

— Ֆրանսերէն կը խօսիք հարկաւ, ըսաւ Թ. Ք.:

Մարդը հաստատական պատասխան տուաւ.

— Իմ ներկայացուցիչս բացատրած է ձեզի որ կարգ մը տեղեկութիւններ կ'ուզենք լուծելու համար այս երկրին մէջ գործուած ոճիր մը. պէտք եղած ապահովութիւնները տուած ենք ձեզի եւ կրնաք վստահ ըլլալ որ ձեր ընելիք յայտնութիւններուն հետեւանքը վնասակար չպիտի ըլլայ ձեզի..

— Ապահով եմ այդ մասին, ըսաւ Թուրքը. Ամերիկացիներն ու Անգլիացիները իմ լաւագոյն բարեկամներս եղած են միշտ. յաճախ Լոնտոն եկած եմ եւ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ ձեզի օգտակար ըլլամ այս գործին մէջ...

Թ. Ք. մօտեցաւ գրադարանին եւ դարակէն դուրս հանեց բարակ թուղթի մէջ փաթթուած առարկայ մը: Սեղանին վրայ դրաւ զայն: Թուրքը անվրդով կը դիտէր ոստիկանին շարժումները:

Այս վերջինը քակեց ծրարը, ործ տաւ գաւազանով, բայց ժանգոտած դանակ մըն էր:

— Ձերն է կարծեմ, ըսաւ Թ. Ք. դանակը Թուրքին երկնցնելով:

Թուրքը ձեռքին մէջ առաւ դանակը. յառ մը աչքէ անցուց շեղբը եւ ոստիկանին վերադարձնելով, ըսաւ.

— Այո՛, իմս է...

Թ. Ք. խնդաց:

— Դասակին վրայ «Հիւսէյին էֆէնտի, Տուրագգօ» փորագրուած է.

Թուրքը հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Այս զէնքով ոճիր մը գործուած է այս քաղաքին մէջ, ըսաւ Թ. Ք. բառերը կշռելով:

Թուրքը զարմանքի կամ յուզումի ոչ եւ է նշան չյայտնեց:

— Աստուծոյ կամքը, ինչ բանի, ոճիրներ կը պատահին նոյն իսկ Լոնտոնի մէջ.

— Այս դանակը ձերն է, այնպէս...

— Բայց իմ ձեռքս Տուրագգօ էր, էֆէնտի... ուրեմն Սեւ Ցոյնը մնած է...

— Սեւ Ցո՞յնը, հարցուց ոստիկանը:

— Գարան րսել ուզեցի, շատ լաւ մարդ էր...

Թ. Ք. ոտքի բարձրացաւ եւ աչքերը կէս գոց՝ նայեցաւ մարդուն

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Dauoenne, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՅՆԸ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 26 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 26 Mai 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2505

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ

»»»··«««

Խոստովանինք թէ մենք մեր ձեռքով կը սարքենք շատ մը փորձանքներ, Թիւրիմացութեան մատնելով տեղական իշխանութիւնները:

Ահա Պէյրութի խայտառակութիւնը, իբրեւ նորագոյն փաստ:

Քիչ անդին պիտի կարդաք մանրամասնութիւնները: Եւ նոր գործը,— Հայկական բոլոր հանդէսները արգիլուած:

Այս արգելքէն առաջ, դէպքին անմիջական տպաւորութեան տակ խորապէս յուզուած էր հանրային կարծիքը: Լիբանանի Քաղաք. Ժողովը փութաց իր ցաւակցութիւնը յայտնել, միեւնոյն ատեն պահանջելով խստօրէն պատժել յանցաւորները:

Իսկ տեղական թերթը, «Ազդակ» պարտք սեպեց «Բաց Նամակ» մը ուղղել երկրին իշխանութեանց եւ մամուլին, բացատրելու համար թէ արդար չէ ամբողջ հայ ժողովուրդի վզին փաթթել քանի մը «Թափառաշրջիկ սառահակներու» մեղքը:

Այս առթիւ, «Ազդակ» հետեւեալ կերպով կը պատմէ մայիս 13ի դէպքը.

— «Համայնավար թափթփուկներ, կիրակի օր, օգտուելով փութպոլի մրցումին նետուածքով Նէխր թաղին մէջ, Պէյտայի շէնքին շրջափակը հաւաքուած բազմութեան ներկայութենէն, ուզեցին վերականգնել Մայիս 1ի առթիւ իրենց կորած վարկը: Եւ ըստ իրենց սովորութեան սկսան թռուցիկներ ցրուել եւ խանգարչական փորձեր ընել: Անոնց յղփացուկ չէֆիկներէն մէկը անյաջող փորձ մը ըրաւ ճառելու՝ հարուածելու համար «իմփէրիալիզմ»ը եւ հայհոյելու իրենց դաւերը անյաջողութեան մատնող հոսանքներու եւ իշխանութեանց հասցէին:

Սակայն, օրուան մրցումներուն առթիւ դաշտին վրայ ներկայ գտնուող օրինապահ եւ կարգապահ ոստիկանական ուժեր կը միջամտեն եւ կ'արգիլեն սառահակներուն՝ խանգարել ժողովուրդի անդորրութիւնն ու երկրի խաղաղութիւնը: Եւ տեսարանի ծայր կուտայ սանձարձակութիւնը. պատերու ետեւ թաքնուած թափառաշրջիկները կը սկսին քարեր տեղացնել ոստիկանական ուժերու վրայ, զանազան տմարդի վիրաւորելով [illegible] եւ [illegible] հաւաքուող բազմութեան շուքին կը յուսան ազատել իրենց օձիքը: Թաղի [illegible] հայութիւնը, ինչպէս նաեւ հաւաքուած հսկայ բազմութիւնը մեր հայրենակիցներուն անմասն կը մնան սառահակներու խմբակին կոզմէ մղուած այդ անմարդկային արարքէն, որուն հաւաքուած էին զանազան թաղերէ ու շրջաններէն:

Ի վերջոյ, ոստիկանական ուժեր արժանի պատիժը կուտան անոնց, մէկ մասը ձերբակալելով, իսկ մէկ մասն ալ ծանր հարուածներու ներքեւ ցրուելով»: (17 մայիս):

Ըսէ՞ք թէ, ո՛ր եւ է իշխանութեան համար անօգուտ են այս յիմարութիւնները:

Մարդիկ Թացին հետ չորն ալ կը վառեն, երբ խնդիրը կը վերաբերի հանրային ապահովութեան:

Մնաց որ, առաջին դէպքը չէ այս, Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ.

Հայ կարմրուկը ճակատի առաջին գծին վրայ կը գտնուի միշտ, համայնավարական գործունէութեան ասպարէզին մէջ: Եւ ամէն տեղ:

Հետեւեցէք մամուլին եւ պիտի տեսնէք որ միշտ «ներկայ» ենք, Պալքաններէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա:

Արդարեւ, սարսափելի «աշխուժացել են» մեր կարմիր աքլորները:

Նախապէս յունահայ գաղութն էր որ կը վայելէ՛ր անոնց շնորհները: Մանաւանդ Ներգաղթի օրերուն:

Այժմ ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Սուրիա եւ Ամերիկա:

Վերջին գաղութին մէջ — Ամերիկա — մարդիկ Թեւ առին դէպի. 24ի դէպքէն, եւ խայտառակութիւն չմնաց որ չկատարեն:

Ձեռք ձեռքի տուած՝ ռամկավարներու, հնչակեաններու, պատուելիներու եւ օտարներու հետ, անոնք «միացեալ ճակատ» կազմեցին, իբրեւ թէ ողբալու համար Ղեւոնդ արք.ի մահը:

Բայց, շուտով նետեցին իրենց դիմակը, խուճապի մատնելով իրենց ուղեկիցները, մանաւանդ ռամկավարները:

Պարապ տեղը չէ որ «Բանուոր», իրենց օրկանը, այժմ կրակ եւ ջուր կը տեղայ «ռամկավար — ազատական յետադիմականութեան» դէմ, «դաշնակցական գործակալութիւն» կոչելով անոնց կազմած «Դուրեան յանձնախումբը»...

Ինչո՞ւ համար այսպէս — որովհետեւ ռամկավարները, վատօրէն դասալիք եղած են, մինչդեռ բանուորականները կը պահանջեն «աւելի ծաւալուն ցոյցեր եւ աւելի մարտական վճռականութիւն»:

«Թէլէկէօզութեան» թոյնը վարակած նաեւ Հարաւ. Ամերիկան:

Տեղական թերթի մը մէջ կը կարդանք.

— «Միացեալ ճակատ»ը այստեղ եւս ուզեց հրապարակային բողոքի ժողով կազմակերպել, բայց ոստիկանութիւնը 30 հոգին (ամբողջ ժողովականները) *ձեռնաշղթաներով բանտ նետեց*: Այսպիսի հարուած երբեք ստացած չէին: Ընտրութիւններու պատճառով ժողովները եւ համախմբումները արգիլուած ըլլալով, այս սառահակները, իրենց թերթին մէջ եղած նախօրօք յայտարարութեան համաձայն, կ'երթան ժողովի եւ կ'իյնան ծուղակը»:

Բանտարկեալները կը պատմեն թէ լաւ ծեծ մը կերած են բոլորն ալ եւ, *հոգի ակումբին մէջ ձեռք ձգուած հակապետական թռուցիկները կլլել տուած են բոլորին՝ լաւագոյն ափոյի մը տակ»*:

Չէ՞ք արտասուեր, իմանալով այս պատմութիւնը:

Անշուշտ երիտասարդներ են այս խելագարներն ալ, ինչպէս Պէյրութի դէպքին հերոսները:

Եւ մենք խորապէս կը ցաւինք, որովհետեւ երիտասարդներ են, ըլլան հաւատացեալ թէ «Թափառաշրջիկ»:

Բայց, ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ արշաւանքի մը վերածելով գաղութները ....:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ապրի՛ն Կոմկուսն ու իր թթամիտ արբանեակները, որոնք մասնաւորապէս կատղած են Սուրիոյ մէջ:

Ինչպէս գրած էինք, մայիս 13ի կիրակին, մարզական հանդէսէ մը յետոյ, Պէյրութի հայ կարմրուկները քարի տեղատարափի մը կը բռնեն ոստիկանները, ազատելու համար իրենց մէկ ընկերը, Ս. Թէլլալեան:

Այս դէպքին հետեւանքով ձերբակալուեցան 9 համայնավարներ, բոլորն ալ հայ: Դէպքը մեծ վրդովում պատճառած ըլլալով, Լիբանանի Քաղաք. ժողովը անմիջապէս ցաւակցութիւն յայտնեց, իսկ արաբական մամուլը կը պահանջէր խստօրէն հետապնդել յանցաւորները

Այժմ աւելի ծանր լուր մը կը հաղորդէ Պէյրութի վերջին թղթաբերը (18—19 մայիս):

Ապահովութեան Տեսչութիւնը մասնաւոր պաշտօնեայ մը ղրկելով Ազգ. Առաջնորդարան, հաղորդած է թէ ՄԻՆՉԵՒ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ է: Ոստիկանութեան խստիւ հրահանգ տրուած է աւելի անողորմ վարուելու ամէն կարգի խռովարարներու հանդէպ:

Աւելորդ է յիշել թէ՝ այս արգելքով ոչ միայն բոլորովին խանգարուած կ'ըլլայ ազգային կրթական պիւտճէն, այլեւ դիւրացած կ'ըլլայ ազգային կազմալուծումը, ինչ որ «պարծանք» ն է հայ կարմրուկներուն:

Այս արգելքին առթիւ, որ երկրորդ հարուածն է կուսակցութեանց լուծումէն ի վեր, Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, «Ինչո՞ւ այս պատիժ» խորագրով.

— «Անցած կիրակիի դէպքն ալ, որ ինչպէս բոլորս գիտենք յոկ համայնավարական դաւ մըն էր, անպատիժ չթողուց մեր ժողովուրդը: Ապահովութեան տնօրէնութեան հրամանով արգիլուեցան հայկական բոլոր հաւաքոյթները: Ի նպաստ Էշրէֆիէի ազգային վարժարանին տեղի ունենալիք պարահանդէսն ու Ա. Նշան վարժարանի մարզահանդէսը տեղի պիտի չունենան: Եւ մտածեցէք, ի՜նչ մեծ պատիժ մը Պէյրութահայութեան եւ մասնաւորաբար մեր կրթական մշակներուն, որոնք ամիսներէ ի վեր թոշակ չեն ստացած եւ նիւթական ողբալի կացութեան մը մէջ կը գտնուին:

Չենք մեղադրեր Ապահովութեան տնօրէնութիւնը, որ նախանձախնդիր երկրի խաղաղութեան եւ անդորրութեան, ձեռք կ'առնէ խիստ միջոցներ եւ կը խորհի օր այդ կերպով սանձահարած կ'ըլլայ հայ համայնավարներու սանձարձակութիւնները: Սակայն կը մոռնայ թէ այդ կերպով պատժուած կ'ըլլայ այս գաղութի ամենէ հայութիւնը եւ ընդհակառակն կը վարձատրուի համայնավարը՝ որ դիտումնաւոր կերպով կը կազմակերպէ այդ շարժումները: Հայ ազգային - մշակութային ձեռնարկներու արգիլումը՝ յաղթանակն է համայնավարութեան, որովհետեւ գաղութներու մէջ հայ համայնավարներու միակ ձգտումն ու փափաքն է խափանումը ազգային բնոյթ ունեցող մեր բոլոր հաստատութիւններու»:

«Լա Սիւրի» կը գրէ.— Մարզական կումբ տը Մարքէլ ունկնդրութեան բնդունեց Անտիոքի հայ երեսփոխան Գ. Մովսէս Տէր Գալուստեանը եւ երկարօրէն տեսակցեցաւ անոր հետ, հայ համայնքը շահագրգռող հարցերու շուրջ:

Տեղական բոլոր թերթերը կ'արձանագրեն այս տեսակցութիւնը, որ կապ ունի օրուան խնդիրներուն հետ:

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն

»»»··«««

«Սառւթ Էլ Ահրար» կը գրէ (18 մայիս).—

Պոլշեւիկները կը շարունակեն իրենց դաւերն ու դաւադրութիւնները հովանաւորեալ երկիրներու մէջ: Ամէն խնդրի մէջ անոնք կ'ուզեն դեր մը ունենալ: Վերջին օրերս անոնց գործունէութիւնը աւելի սաստկացած է: Մանաւանդ Պաղեստինի մէջ անցած ամիս իրենց ունեցած համագումարէն վերջ:

Տեղեկացանք որ Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ Համայնավարները կը ջանան գործադուլի հրաւիրել աշխատաւորները եւ գրգռել գործատէրերու դէմ: Ապահովութեան պաշտօնեաները սակայն ժամանակին տեղեակ ըլլալով համայնավարական այդ դաւերուն, աչալուրջ հսկողութեան սկսան եւ կասկածներ ունեցան ծանօթ պոլշեւիկ Թորոս Եակոբեանին վրայ: Եւ երբ ան Հալէպ երթալու համար պատրաստուած էր, խուզարկութիւններ կը կատարեն եւ պայուսակին մէջ կը գտնեն 632 համայնավարական թռուցիկներ, բոլորն ալ ստորագրուած Սուրիոյ Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոն. Մարմնին կողմէ.

Եւս քննութեան հաստատուած է որ այդ թռուցիկները տպագրուած են Պաղեստինի մէջ եւ ծխախոտի կապոցներով փոխադրուած Պէյրութ, ղրկուելու համար Հալէպ եւ Դամասկոս:

Ոստիկանութիւնը գրաւած է ուրիշ թռուցիկներ ալ, որոնք ցոյց կուտան որ համայնավարները ծանր խառնակութեանց ծրագիրներ կը մշակեն հովանաւորեալ երկիրներու մէջ:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Վերջերս շատ կը խօսուի Խ. Միութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան յարաբերութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին, որպէսզի Խ. Միութիւնը անդամագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս առթիւ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Գ. Լիթվինովի եւ Գ. Պարթուի տեսակցութեանց: Անգլիոյ պահպանողական մամուլը հաճութեամբ չի դիտեր այս հաւանականութիւնը: Մոսկուա յուրջ մտահոգութիւններ ունենալով Ճափոնէն, կ'ուզէ նոր յենարաններ ճարել: Ֆրանսան ալ նկատի ունենալով գերմանական վտանգը, կը փորձէ աւելի մօտենալ Խ. Միութեան: Անգլիական թերթերը գիտել կուտան թէ Մոսկուա նոր խաղեր կը խաղայ, խանգարելու համար անգլօ-ճափոնական յարաբերութիւնները:

Սթավիցքիի յանձնաժողովը

պիտի գործէ մինչեւ հոկտ. 31

Սթավիցքիի խորհրդարանական յանձնաժողովին նախագահ պարմանաժամը լրացաւ մայիս 23ին: Յանձնաժողովի դիմումին վրայ, երեսփ. ժողովը պայմանաժամը երկարաձգեց մինչեւ հոկտեմբեր 31. ինչ որ կը նշանակէ թէ նախատեսուածէն շատ աւելի ծանր է նոր փոխման:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԹԱՓՈ՞ՒՄ ԹԷ...

▪▪▪

Ամիսներով քայն ու քարալ հասցնելէ, կրակին վրայ իւղ թափելէ, փողոցային ամէնէն խայտառակ ցոյցերը հովանաւորելէ յետոյ, հաշկաւոր «միացեալ»ը սկսեր է զգաստութեան հրաւէր ուղղել:

Անշուշտ անոր համար որ, այդ բոլորը յանգեցան արիւնահեղութեան, դատի եւ բանտարկութեան:

Ռամկավարներու հովանաւորած «Դուրեան յանձնախումբը» կարեւոր զեկոյց մը հրատարակեց ապրիլ 16ին.

Ի՞նչ ըսելու համար.

— «*Տարաբախտ Դուրեան Սրբազանի սպանութեան վիշտը որքան ալ խոր խոցած ըլլայ բովանդակ հայութեան սիրտը, փողոցային կռիւ ու կռիւներով չէ որ պիտի արդարուի արդարութեան յաղթանակը*»:

«... *Վերջին օրերուն մէջ, հրապարակային ժողովներու առիթով, Պոսթըն եւ Շիքակօ պատահած արիւնալի ընդհարումները յոռի տպաւորութիւն թողած են թէ՛ հայկական եւ թէ՛ օտար շրջանակներու վրայ*»:

Մի՛ հարցնէք թէ այս պարոններուն խելքը պտուկը ո՛ւր թառած էր, ամիսներ առաջ, երբ «չէրիաք իսթէ-րուք» պոռալով քաղաքէ քաղաք, բեմէ բեմ կը ցատկէին եւ կը գրգռէին խուժանը:

Զգաստութեան ձայն մըն ալ կը հնչէ Արեւէն: Եւ միեւնոյն ազբիւրէն:

«Անկախ» թերթ մը, «Արամազդ», դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, դատապարտելէ յետոյ դեկտ. 24ի դէպքը.

— «*Բայց անգամ մը որ խնդիրը ամերիկեան դատարաններուն յանձնուած է, երբ ոճրագործները եւ անոնց մեղսակիցները արդարութեան ձեռքը ինկած են եւ պիտի կրեն օրէնքի սահմանած պատիժը, ի՞նչ հարկ այս խնդրին վրայ այսքան ծանրանալ եւ կիրքերը գրգռել:*

«... *Այլեւս ժամանակ է, եթէ կ'ուզենք այս ժողովուրդը ուղիղ ճամբու մէջ դնել, դադրեցնելու ամէն տեսակ պայքար, մանաւանդ այն աղտոտ պայքարի եղանակը, որ ի մասնաւորի կը մղուի կարգ մը անպատասխանատու թերթերու կողմէ*»:

Այս «անկախ»ին խմբագիրներն ալ երեկ մոռցած են իրենց իսկ մեղսակցութեամբ սարքուած ժողովը՝ Մանտիալ թատրոնին մէջ, այդ առթիւ հրատարակուած զարշելի թռուցիկը, խօսուած ճառերը, բանաձեւը, նախագահ Բուզվէլթի եւ յունական կառավարութեան ուղղուած հեռագիրներն եւ մնացեալը,— բոլորն ալ՝ «աղտոտ պայքար»ի եղանակներ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ամերիկայէն մինչեւ Բուենոսաւ կամ Սոֆիա, «միացեալ»ի առաջնորդները լրբենք իսկ սարսափի մատնուած են իրենց վառած կրակէն:

Անոնք յիմարաբար կազմեցին ցլակռիւ մը, ուր ամէնէն առաջ իրենք պիտի խեղդուին:

Ապացոյց՝ Պէյրութի նոր դէպքը:

Ապացոյց՝ Ամերիկայի հայ կարմրուկներուն կատաղի խաչակրութիւնը՝ իրենց դաշնակիցներուն դէմ:

ՎԱՀԷ

15,000 բանուորներու գործադուլը Հալէպի մէջ

Անցեալ շաբթու Հալէպի մէջ 15.000 աստայնակներ գործադուլ հռչակեցին, բողոքելով օրավարձերու կրճատման դէմ: Գործատէրերը կ'պարզեն թէ իրենց արտադրութիւնները ամբողջութեամբ կը մնան ամբարուած, արտածումին դժուարութիւններէն եւ ստիպուած են խնայողութիւններ ընել:

Կուսակալը Առեւտրական Սենեակի Նախագահին դիմեց, որպէսզի համոզէ բանուորները, բայց անոնք պնդեցին իրենց պահանջներուն վրայ

Պէյրութի նաւահանգիստին ընդարձակումը

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ մարզպանը սկսաւ իր տնտեսական ծրագրի գործադրութեան, որուն առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Պէյրութի նաւահանգիստին ընդարձակումը:

Ընդարձակման աշխատանքները սկսած են պաշտօնապէս Մարզպանը մամուլին յանձնած է հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.—

Վերջնապէս որոշուած է Պէյրութի նաւահանգիստին ընդարձակումը եւ արդէն ձեռնարկուած աշխատանքի: Այս մասին պէտք եղած համաձայնութիւնը գոյացած է մարզպանութեան եւ նաւահանգիստի ընկերութեան միջեւ հետեւեալ գործերու շուրջ.— Ներկայ նաւահանգիստը 500 մեթր աւելի ներս դէպի ծով պիտի երկարի եւ այդ կերպով 170 հազար քառ. մեթր տարածութիւն հողով պիտի լեցուի եւ ցամաքի պիտի վերածուի: Մէկ միլիոն խորանարդ ջուրի տեղ լեցուած կ'ըլլայ այս հողով: Այս նոր ցամաքատարածին վրայ պիտի կառուցուին ճամբաներ, շէնքեր, որոնք պէտք պիտի ըլլան ընկերութեան համար: Այս աշխատանքները պիտի յանձնուին բազմաթիւ յանձնառուներու եւ չորս տարի շարունակ տեղացի բանուորներուն աշխատանք պիտի հայթայթուի: 47 միլիոն ֆրանք ընդհանուր ծախք նախատեսուած է այս ծրագրի յաջողութեան համար: Այս գումարին 35 միլիոնը պիտի տրուի Մարզպանական հասոյթներէն, իսկ մնացածը պիտի հոգայ Նաւահանգիստի Ընկերութիւնը:

Ռումանիոյ մէ՞ջ ալ դիկտատուրա

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ՝ Պուլկարիոյ վերջին դէպքերուն հետեւանքով, Կարոլ Թագաւորը կը խորհի զուտ զինուորական դահլիճ մը կազմել: Թագաւորը մայիս 24ին երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Զօր. Ավէրէսքուի հետ, ինչ որ մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է: Ռումանական բանակը շատ է ազդուած օրուան դէպքերէն եւ շարունակ խլրտումներ կը ցուցնէ: Այս պայմաններուն մէջ, հաւանական է որ դահլիճը հրաժարի եւ նոր կառավարութիւն մը կազմուի Զօր. Ավէրէսքուի նախագահութեամբ

Իտալիոյ մասնակցութիւնը մեծ պատերազմին

Մայիս 24ին մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Իտալիոյ մասնակցութեան տարեդարձը՝ մեծ պատերազմին: Երկրին բոլոր կողմերէն Հռոմ հասած 10,000 հետեւակ զինուորներ, որոնք մասնակցած են ամէնէն կատաղի ճակատամարտերուն, թափօր կազմեցին արքայական պալատի հրապարակին վրայ, ի պատիւ Թագաւորին: Այդ միջոցին Գ. Մուսոլինի զինուորական համազգեստ հագած եւ ձի նստած՝ յաղթական անցք մը կը կատարէր մեծ պողոտաներուն վրայ, ուղեկցութեամբ բոլոր երիտասարդական կազմակերպութեանց, բանակի, նաւատորմի եւ օդային ուժերու ներկայացուցիչներուն:

Տասը հազար հետեւակ զինուորները յետոյ համախմբուեցան Վենետիկի հրապարակին վրայ, 30,000 ֆաշական երիտասարդներու հետ եւ Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ պատշգամէն, փառաբանելով նախկին զօրմիկներու մարտական քաջութիւնը: Այս առթիւ դրօշ մը յանձնեց զինուորներու ընկերակցութեան, նախապէս երկու անգամ համբուրելով զայն:

Մեծ խռովութիւններ գործադուլի մը առթիւ

Հինգշաբթի օր ամբողջ տասը ժամ 1800 բանուորներ պաշարուեցան Թոլէտոյի (Մ. Նահանգներ) մէկ գործարանին մէջ, գործադուլ հռչակած բան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

''ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ,,

(Պ. Հ. ՊԱՄԱՏԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻ ԱՌԹԻՒ)

»»» · · «««

Երկու յօդուածներով ներկայացուց Պ. Պամատի տեսակէտները, կովկասեան համադաշնակցութեան մասին։

Պ. Հ. Պամատ անհրաժեշտ կը գտնէ որ Հայերը արտայայտուին իր արծարծած խնդիրներու մասին եւ հարցը քննութեան դրուի «պարկեշտօրէն եւ առարկայականօրէն», լոյս սփռելու համար կովկասեան ազգերու փոխյարաբերութիւններու եւ քաղաքական հնարաւորութիւններուն վրայ։ Բոլորովին համամայն գտնուելով եւ խիստ օգտակար համարելով այս խիստ կենսական խնդրին հրապարակային քննութիւնը, կ'ուզէի անհատապար անմասն չմնալ անոր մէջ։

Դժբախտաբար Պ. Հ. Պամատ, ըսկիզբէն իսկ, հիմնական հարցի մը կը մօտենայ ոչ առարկայօրէն։ Ան, հիմնուելով հաւանաբար Թուրքերու տարածած անպարկեշտ զպատմութեանց վրայ, հայ ղեկավարութեան սխալ քաղաքական հակումներուն եւ մանաւանդ հայ կամաւորական գունդերու մասնակցութեան կը վերագրէ կոտորածները եւ անոր արամաբանական հետեւանքով Վրաստանի եւ Ազրբէյջանի հետ յարաբերութիւններու լարումը, որովհետեւ «Հայերը իրենց ամբողջ յոյսը դրած էին եւրոպական պետութիւններու վրայ եւ կոչնակ դարձուցած էին կովկասեան ժողովուրդներուն»։

Մինչդեռ հայ քաղաքական ղեկավարութիւնը ամէն ճիգ գործ դրած է Թուրքերը հեռու պահելու պատերազմի մասնակցութենէն, իսկ երբ իր ջանքերը ապարդիւն անցան, պատերազմի սկիզբէն Թրքահայութիւնը եղաւ ոչ միայն չէզոք քաղաքացի, այլ եւ գործօն դեր ստանձնեց, բառ ամենայնի աջակցելով կառավարութեան։ Թուրքերը չին կրնար ցոյց տալ Թրքահայաստանի մէջ վայր մը, ուր Հայերը որ եւ է դաւադիր շարժում առաջ բերած ըլլային։ Դեռ Ռուսահայ կամաւորական գունդերու կազմութենէն շատ առաջ, դեռ պատերազմը չյայտարարուած իսկ Թէլէաթ Մախսուտի ղեկավարութիւնը դաւադրութեամբ փորձեց ոչնչացնել էրզրում հաւաքուած հայ մտաւորականութեան խումբ մը եւ հրահանգ տրուած էր նոյնը ընելու բոլոր վայրերուն մէջ։ Եւ մի՞թէ մէկ մի-լիոնէ աւելի Թրքահայ պանդուխտ հաւաքաբար ու դաժանօրէն կրնա՞ր պատասխանատու ըլլալ Կովկասի կամաւորական գունդերուն համար որոնց թիւը քանի մը հազարը չէր անցներ։ Այդ պարագային եթէ Ռուսերը նոյնքան բարբարոս ըլլային, կրնային զանգուածօրէն պատժել նաեւ կովկասեան ժողովուրդները, որ տուին Թրքական բանակին թէ կամաւորական գունդեր եւ թէ անդին ու բազմատեսակ ծառայութիւններ մատուցին անոր՝ Կովկասը Թուրքերուն յանձնելու համար։ Ի՞նչպէս կ'ուզէք ուրեմն, որ Հայերը այդ ահաւոր հարուածը կրելէ վերջ, չփնտռէին յենարաններ իրենց ֆիզիքական գոյութեան՝ Թուրքերուն թշնամի ուժերուն մէջ, ինչպէս բնական պիտի համարէք նաեւ Ազրբէյջանցիներու եւ Վրացիներու քայլը, երբ անոնք փնտռեցին որոշ ատեն, Դաշնակիցներու պաշտպանութիւնը։ Թուրքերու եւ մեր փոխադարձ թշնամութիւնը բնական եւ ճնշուածի փոխյարաբերութեան արդիւնքն է. ինչպէս ձեր եւ Ռուսերուն յարաբերութիւնները տարիներէ ի վեր։

Դուք եւ ձեզ նման շատերը, յամառօրէն կը կարծեն ու կը կրկնեն թէ Հայերը անուղղելի ռուսամոլներ են։ Ոչ մէկ տխմարութիւն կայ առոր մէջ։ Հայերը, Կովկասի մէջ — հին թէ նոր Ռուսերու օրով — գրեթէ միակն են որ իրենց ազգային իրաւունքներու ոտնակոխման պարագաներուն, հաճախադրուած տուած եւ ազգովին պայքար մղած են Ռուսերու դէմ. օրինակները անծանօթ չպիտի ըլլան ձեզի։ Սակայն երբ 1895էն ըսկսեալ Թուրքերը տասը տարին անգամ մը, կոտորածներ կը սարքէին հայկական նահանգներուն մէջ, տարկական եւ բարբարոս լուծին տակ կ'ոչնչացնէին հայ ժողովուրդի հոգեկան ու տնտեսական կարողութիւնը, բնականօրէն ան պիտի փնտռէր պաշտպանութիւն մանաւանդ մերձաւոր զօրութեան մը մէջ, որ գոնէ զանգուածօրէն չէր ոչնչացներ զինքը։ Ցարրական ինքնապաշտպանութեան այս իրաւունքը պէտք է որ տրուի մեզի։

Առով հանդերձ, Պ. Հ. Պամատ կը սխալի կարծելով թէ հայ քաղաքական ղեկավարութիւնն իսկ վերջի դդացումներով կ'առաջնորդուի ներկայիս ալ։ Հայ քաղաքական շրջանակները, հակառակ հայ ժողովրդական տարրերու արդար եւ խոր դայթին ու վրէժին, յաջս ժողովուրդի իրենց բարոյական վարկաբեկման եւ նոյն իսկ իրենց ֆիզիքական վտանգի գինով, չվախցան մերձեցման, իրարհասկացողութեան փորձեր կատարելու Թուրք պետական պետական ու քաղաքական ղեկավարութեան հետ։ Բէհաֆիր, Իպլէթ փաշան գիտեն այդ. իսկ Հայաստանի կառավարութիւնը, որ ձեզ մինչեւ «եւրոպականացած» Թուրքիոյ, ի՞նչ ստացաւ — խառնմնաղրժում, կոտորած եւ քաղաքական սոոր խաղեր Հայերու եւ Վրացիներու հետ, ի վերջոյ մեծամասնականներու հետ ճզմելու համար Հայաստանը։

Ամէն մէկ պայքարի մէջ, պայքարողը կը ձգտի ճակատը կրճատել եւ մէկ ճակատ ունենալ։ Ցարրական օրէնք է այս, ու մենք ալ կ'ըմբռնենք անոր օգտակարութիւնը։ Մենք բարեկամ չենք Թուրքիոյ եւ ոչ ալ ան մեզի։ Դուք մեզ կ'ուզէք գործօն պայքարի մէջ դնել նաեւ Ռուսիոյ հետ։ Բ՞վ ուրեմն մեզի բարեկամ համարենք. բարեկամ սակայն, որուն հետ փոխադարձ շահերով կապուած ըլլայինք եւ միշտ պատրաստ բառ ամենայնի գործօն աջակցութեամբ՝ պաշտպանելու մէկ-մէկու անկախութիւնը եւ գոյութիւնը արտաքին ուժերուն դէմ։ Պիտի պատասխանէք — կովկասեան զրացի ժողովուրդները։ Կը յորդորէք մեզ խրատուիլ անցեալի դասերէն, չխառուիլ պետութիւններու խառնուածներէն եւ փոխանակ կռնակի, մեր երեսը դարձնել դէպի Կովկաս։

Այս խնդրին մօտենալու առեն հարց կը ծագի — ո՞ւր են այդ ժողովուրդները։ Բնաշխարհին մէջ ի հարկէ եւ հոն անոնք կ'ապրին համադաշնակցութեամբ։ Տարբեր հարց է անշուշտ անոր կերպարանքն ու պայմանները, որմէ զուրկ չենք եւ դուք եւ մենք, սակայն համադաշնակցութիւն մըն է, որ այսպէս կամ այնպէս նորահաս կովկասեան սերունդները կը վարժեցնէ այդ գաղափարին։ Սահմաններու վերացումը, կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական, մշակութային եւ տնտեսական մերձեցումը եւ գործակցութիւնը մեծ արժէքներ են որ կը մղեն զինք փոխադարձ ինքնապաշտպանութեան։ Վաղը երբ մեծամասնականները չքանան, իրական եւ դեմոկրատիկ կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարի իրականացումը մեծ չափով կը դիւրանայ։

Վերջին խօսք մը եւս։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

''ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ,,

ԿԱՄ

ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ «ՍՈՒՐԲ» ԳՈՐԾԵՐԸ

Մարսէյլի գաղութը, կարծես ուրիշ հոգ չունէր, ահա ուրիշ փորձանք մը եւս աւելցաւ։ Եւ ինչպիսի փորձանք...

— Գիտէ՞ հաւատա՞ք, եթէ ըսեմ թէ Մարսէյլի վերջին անցուդարձներուն մէջ որ քառսի մը յանդեցան, իր սեւ մասնակցութիւնը ունի նաեւ Տօքթ. Պարոնիկեան։

Ո՞րկէ հոս ինկաւ այս բախտախնդիրը, եւ ինչպէ՞ս կրցաւ իր ոտքերուն տակ հող գտնել։

Անցեալ տարի երբ այս մարդուկը ճարահատ հեռացաւ Գերմանիայէն, եւ ապաստանեցաւ Մարսէյլ, իր առաջին գործն եղաւ բանալ Առաջնորդարանի ճամբան, որուն եպիսկոպոսէն հայցելու համար քիչ մը «քարեհացական տրամադրութիւն» եւ «եղբայրական աջակցութիւն»։

Թերեւս առաջինը եւ եղաւ, յիշեցնելու Պալաքեան եպիսկ.ին թէ, այս Տօքթ. Պարոնիկեանը կրնար կատարեալ փորձանք մը դառնալ, եւ անախորժ դէպքերու տեղի տալ։

«Առաջնալ»ը, չնորհիւ իր մեղրածոր լեզուին, կրցաւ ժամանակի մը համար տարհամոզել եպիսկոպոսը, մէջտեղ դնելով Երեւան ճեմարանի մը ծրագիրը, որուն շրջանաւարտները իրենց «մաքրակենցաղ» նկարագրով պիտի նուիրուէին «հայ առաքելական Ս. եկեղեցւոյ յառաջդիմութեան եւ լուսաւորութեան»։

Այս առթիւ, յաւելեալ եւ ճոխացեալ մանրամասնութիւններով կը պատմէ իր «ցուցակ ծառայութեանց»ը. — թէ ինչպէս Գերմանիոյ Տրէզտէն քաղաքին մէջ տասնը հինգ տարի առաջ կազմեր է Գերմանահայ միութիւնը, որուն նախագահն է ինք, եւ պիտի աշխատի Հայաստանեայց եկեղեցին ազատել օտար եկեղեցիներու միջամտութենէն, եւ բարձրացնել իր իսկական կոչումին։

Թէ՝ իրենց անմիջական նպատակն է պահպանել ամբողջականութիւնը Հայ. Առաքելական եկեղեցւոյ, խափանելով միսիոնարական եւ յարանուանական միջամտութիւններն եւ բաժանումները

Թէ՝ Գերման եւ հայ լուսաւորչական առաջնորդութիւնը, Գերմանիոյ մէջ կը համրէ մօտ 30,000 հազար անդամներ, նոյնքան եւ աւելի համակիրներ, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին պարբերաթերթ մը, գերմաներէն «Նոր Հայաստան»ը, 10—15 հազար օրինակի տպաքանակով մը։

Թէ՝ բանալով Երեւան ճեմարանը, առաջին տարիներուն պիտի ունենար 10 — 12 ուսանողներ, յետագայ տարիներուն 80 — 90ի բարձրացնելու համար։ Թէ՝ ճեմարանը պիտի յանձնուի պատրաստուած եւ բանիբուն եկեղեցականի մը, եւ թէ ապագայ ճեմարանի պետանէն իր յարակից բոլոր ծախքերով կազմ ու պատրաստ է գրամատան մը մէջ։

Եւ տակաւին ինչեր, ինչեր...

«Ցառաջ»ի ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ այնինչ որ կլլեցուց հոս, Մարսէյլի մէջ, եւ կամ կլլեցնել կարծեց, փորձած էր շատ տարիներ առաջ։

Ո՞ր մէկը յիշել... գարշելի Մաղլըմեա՞նը, որուն գործը պիտի ըլլար պաշտպանել Պարոնիկեանը էջմիածնի մէջ, քանի մը... ոսկիի փոխարէն։ Զէ՞ որ, Մաղլըմեանը «պատուոյ անդամ» էր հայեւգերման միութիւնին, եւ «բարեկամն» ու «անշահախնդիր խորհրդատուն»։

Հապա Թորգոմ արք. Գուշակեա՞նը, որ այն ժամանակ առաջնորդ էր Եգիպտոսի եւ քիչ վերջն ալ եղաւ Կաթ. պատուիրակ։ Եւ այս եկեղեցականը — այժմ պատրիարք Երուսաղէմի — կը գրէր խաչազոյն ուղղուած նամակով մը.—

«Եթէ Երուսաղէմի պատրիարք չընտրուիմ, այն ատեն ինքզինքս պիտի դնեմ ձեր տրամադրութեան տակ։ Եւ իբրեւ խնամակալ, ուրախութեամբ կ'ընդունիմ պատուոյ նախագահութիւնը, երբ բանաք ճեմարանը։ Եւ աւելին — «Ես անմիջապէս մանրամասնօրէն կը տեղեկագրեմ պաշտօնապէս էջմիածին, ձեր գործի եւ ծրագրի մասին, ստանալու համար կաթողիկոսին հաւանութիւնն ու հովանաւորութիւնը»։

Այս բարձրաստիճան պքեմաւորներու կարգէն են նաեւ Բաբկէն եպիսկ. (այժմ աթոռակից կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ), Ալեքսանդրիոյ առաջնորդ Մամբրէ եպիս. եւ Ցուսիկ եպիսկ. ։ Հապա թերթե՞րը.— Թամկավար «Արեւ»ը, Պոլսոյ «Նոր Լուր»ը, «Հայ խօսնակ»ը, Երուսաղէմի «Սիոն»ը...

Եթէ մէկ մասը մոլորեցաւ բարեմտօրէն, միւսը շլացաւ անարգ մամոնայէն, որ կը տրուէր այս կամ այն պատրուակով — Ահա Մաղլըմեան պարգեւին, 50,000 ոսկիով։ Բաբկէն եպիսկոպոս 50 ոսկին։ (Տես Պարոնիկեանի տեղեկագիրը, որուն մէջբերուած ենթատիտղոսներով վերոյիշեալ եկեղեցականներուն եւ բոլոր նամակները փոխանակուած Պարոնիկեանի եւ իրենց միջեւ)։

Այսպէս, Պալաքեան եպիսկոպոս, որ հետեւած էր ժամուլի մէջ երեւցած բացատական գրութիւններուն, ուղեց իր կարգին փորձել այս մարդը։ Այս առթիւ կ'ըսէր.— «Հնդկաստանի մէջ, տեղացիները թռնտոր դաշտերուն ակռաները քաշելով, եւ իրենց ձեռքերուն մէջ ալ «տաֆ» մը, իրենց ուզած ձեւով կը դրամնուն այդ տղոցմին հետ»։

Եւ փորձեց «դրամնել», բայց մնաց կէս ճամբան։

Տօքթ. Պարոնիկեան, որդէհ այն համակրանք չունի ժողովուրդի մէջ, կը սկսի աջ ու ձախ պտտիլ, թէ եպիսկոպոսին գործակցութեամբ, պիտի բանայ Երեւան ճեմարանը, ֆրանսական միջնակարգ դպրոցներու ատրիճանով։ Եւ վայր մըն ալ կը գտնեն քաղաքէն 9 քիլոմեթր հեռու, Chateau Combert արուարձանին մէջ, պատրաստ եւ «ամէն յարմարութիւններով օժտուած» շէնքով մը։

«Առաջնալ»ը նախ քան այդ դպրոցին բացումը, չորս պայման կը դնէ եպիսկոպոսին.

1. Թողուլ զինք, որ արուարձաններու մատուռներու մէջ, եւ քահանաներուն ալ առանձին, «կրօնական-փիլիսոփայական» դասախօսութիւններ տայ։

2. Աշխատիլ իր ինքնութեան թուղթերը կանոնաւորել, եւ արտօնութիւն առնել պատկան իշխանութիւններէն, հաստատուելու համար Ֆրանսայի մէջ։

3. Գերմանիայէն իր գերմանուհի կինը փոխադրել Մարսէյլ։

4. Ֆրանսացի բժիշկի մը թեւարկութեան տակ, բանալ դարմանատուն մը, որովհետեւ ինք իբրեւ բժիշկ, իրաւունք չունի կիրարկելու իր արհեստը։

Զեմ գիտեր թէ որքան յաջողեցան երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ պայմանները։ Սա միայն ստոյգ է, որ կ'աշխատէին բան մը ընելու համար։

Այս չորս պայմաններուն մէջ, ամենակարեւորը, հականը առաջին կէտն էր։ Այսինքն թողուլ զինք, որպէսզի եկեղեցիներու մէջէն «սուրբ կեանքի ճամբաները ցուցնէ, պարզաբանելով Աւետարանի խօսքերը»։ Այս էր կարեւորը։ Որովհետեւ այս ընթացքով էր որ ան պիտի բանէր ժողովուրդին մէջ, իր ապագայ ցափառուեքներուն պոհացման գանելու համար։ Վերջին երեք պայմանները լոկ ձեւական կերպարանք ունէին, առաջինը հետապնդելու նպատակով գրուած։

Եւ խոստովանինք որ, երբ առաջին պայմանին մէջ, Պարոնիկեան լաւ յաջողեցաւ։ Սերմեր ցանեց, արմա՞տ եւ եպերելի սերմեր։ Միջին դասակարգ դարուն մէջ զետեղեց եւ մէջտեղ բերաւ կաթոլիկե-բողոքական-լուսաւորչական խնդիր նըշանակ մը ստեղծեց պատաւ. կինեու, տուեր մնացած աղջիկներու, եւ ծերացած ուղեկորոյս երիտասարդներու։ Նոյն այս տարրերով կազմելով «Հայ առաքելական Ս. եկեղեցւոյ հաւատացեալներու Միութիւն», երեք բաժանմունքներով — Ա. Օրիորդաց Միութիւն, Բ. Երիտասարդաց Միութիւն, Գ. Զափահասներու Միութիւն։

Ցաջողած էր ուշացած ու դաւադիր «առաջնալ»ը։ Ողջ մնան հոգիով ու մտքով աղքատները։ Կուսան մէկով, երկուքով, «Ցանուն Ցիսուսի Քրիստոսի»։

Վերջապէս արթնցան եպիսկոպոս եւ ժողովուրդ։ Սակայն շա՞տ ուշ էր։ Երբ «գործերը» այսպէս ձեւ ու մարմին կ'առնէին, վրայ հասաւ Պալաքեանի հրամայական առաջնորդական պաշտօնէ։ Պարոնիկեան մնաց միս մինակ, եւ հիմա սանձարձակ կը գործէ ցեխերու եւ աղբակոյտերու մէջ։ Բռնագրաւիկ ժպիտ մը շրթներուն...

Որպէսզի համոզուիք թէ ի՞նչպիսի թունաւոր ներարկումներ եւ յեղաշրջութիւններ կ'ընէ, յաջորդով պիտի խօսիմ մանրամասնօրէն, օգտագործելով իր վերջին ապուշագրատուտ գիրքը «Զառայ մը... բայց բազատ եղաւ», եւ «Հայ առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ հաւատացեալներու Միութեան ուխտագիրը»։

ՀՐԱԶԴԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

»»» · · «««

Ֆութպոլի խաղին աշխարհի լաւագոյն ազգային խումբը որոշելու սահմանուած մեծ մրցաշարքը, որ կը սկսի վաղը, կիրակի, մայիս 27, կը հետաքրքրէ՞ Հայերէն օրաթերթի մը ընթերցողները

Այո՛, պէտք է որ հետաքրքրէ։ Քաղաքակրթութեան կամ գիտութեան մարզերուն մէջ եղած բոլոր յառաջդիմութեանց պէս, սփոռի նոր նուաճումներն ալ պէտք է ցոյց տանք մեր հասարակութեան, չեշտենք անոնց կարեւորութիւնն ու մեծութիւնը, մինչեւ որ մեր ժողովուրդը, փոքրէն մինչեւ մեծը ըմբռնէ մարմնակրթութեան անհրաժեշտութիւնը եւ փարի անոր։

176 մարզիկներ այս կիրակի օր, բաժնուած 11 խումբերու, ֆութպոլ պիտի խաղան Իտալիոյ ութ քաղաքներուն մէջ, կէս միլիոնի մօտ հանդիսատեսներու ներկայութեամբ եւ միլիոնաւոր ժողովուրդ, աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, անհամբեր պիտի սպասէ այդ մրցումներու արդիւնքին։ Բարոյականի տղդափաները այս բանին չպիտի հանդուրժեն, ի՞նչ փոյթ. ըսէք այդպիսիներուն որ եթէ ֆութպոլի միջազգային մրցումի մը յիսուն հազար հանդիսատես ներկայ կ'ըլլայ, եւ հարիւր հազարաւոր ֆրանք հասոյթ կը գոյանայ, այդ հասոյթը իրենց մէջ չեն բաժներ քանի մը կազմակերպիչներ, ոչ ալ խաղացողները — որոնց ամէնէն նշանաւորը ամսական հինգ հազար անգամ չի շահիր։ Այդ հսկայ հասոյթին մեծ մասը կը ծառայէ պահպանելու երկրին հարիւրաւոր խումբերը, պաշտպանելու անոնց շահերը, դիւրացնելու անոնց գործը եւ մարզելու նորահասները եւ բացը գոցելու այն մասնաճիւղերուն որոնք հասոյթ չունին

Իսկ միջազգային մրցումները անհրաժեշտ են յառաջդիմելու համար, ատանց որոնց ամէն երկիր առիպուած պիտի ըլլայ «տեղ քայլ» ընելու։

Ըսած ենք արդէն թէ մեր ամենամեծ պարտականութիւնը հայկական մարզական շարժումը քաջալերել է. առոր հակառակ բան մը չենք ըներ յաճախ տեղ տալով օտար մարզական դէպքերուն, որոնք ընդհանուր հանգամանք ունին։

Այժմ անցնինք բուն իսկ մրցահանդէսին մանրամասնութեանց։

Առկից առաջ «Ցառաջ»ի մէջ բա-

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻԾԵՐ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ.— Զարիֆեանի արուեստը կը կրէ հեռաւոր հետքը շարք մը ազդեցութիւններու։ Այլ ոչ ոքի կը մնայ ստրկօրէն պարտական։ Կ'առնէ անոնցմէ միայն նախնական տարրեր, յօրինելու իր հոգիին երգը։ Ինծորենին, ինչպէս եւ ծիրանին, կ'ընդունին իրենց սնունդը նոյն աղբիւրներէն — հող, օդ ու արեւ —, բայց կ'ունենանք անոնցմէ բոլորովին տարբեր պտուղներ։ Տարբեր՝ ձեւով, գոյնով ու համով — պիտի ըսենք՝ ինքնատիպ։ Զարիֆեանի հոգիին եւ խմացականութեան սնունդ կուտան Թօլսթոյ, Տոսթոյեվսքի, Էտկար Փօ, Իպսէն, Ուայլտ, Մէթէրլինք, Վէրլէն եւ ուրիշներ, մինչեւ Փօլ Ժէրալտի՝ օտարներէն. Զրաքեան, Մեծարենց, Տէրեան եւ Թէքէեան՝ մերիններէն։ Կ'իւրացնէ տուրքն անոնց արուեստին, ինչպէս ծառը՝ բարիքը արեւին, բայց կ'արտադրէ անկախօրէն, կուտայ իր պտուղը։ Հոս, ոչ մէկ անհարկի համեմատութիւն սակայն՝ տրուած անուններուն եւ իր միջեւ։ Ցիշեցինք՝ այս կերպով դիւրացնել կարծելով ըմբռնումը իր գործին, որ կը յատկանշուի ծայրայեղ պարզութեամբը ձեւին եւ միամտութեամբը խորքին։

Ոչ մէկ խրթնութիւն իր լեզուին մէջ որ ունի առաւելութիւնը ըլլալու գերազանցօրէն երաժշտական նոյն ատեն։ Գաղտնիքը պէտք է փնտռել պզտիկ ու հնչուն բառերու գիւտին մէջ որ Զարիֆեանինն է։ Իր երգերուն կառուցուածքը ի յայտ կը բերէ երաժշտական վստահ ըմբռնում մը, որ տողերուն կուտայ մեղմ եւեւէջը ալիքներու։ Իրեն կը պարտինք զործածութիւնը՝ չնորհալիօրէն կրկնուած բառերով չինուած ածականներուն.— տժգոյն, կապոյտ աչուրներ, մութմութ նայուածք, ձիւն - ձիւն թեւեր, կամ՝ տրտում - տրտում, չիթ - չիթ, հառ - հառ, քիչ - քիչ, գոյն - գոյն։ Իր արուեստին ցայտուն գիծերէն մէկն է նաեւ դիւրութիւնը որով կը յաջողի տալ պահն ու իրերը, բառերու ընտրութիւնով ստացուած նմանաձայնութեամբ։

Հոգիս պզտիկ աղբիւր մըն է արծաթէ,
Գիշերին մէջ գլգլալով ու լացող...

Առնք՝ տարբերութիւնները իր լեզուին, որ ունի նաեւ իր մեղքերը։

Անճիգ ու բնական ըլլալու նախանձախնդրութիւնը երբեմն կը տանի լեզուն վտանգաւոր մօտիկութեան մը խօսուած բարբառին։ Եւ անկախ իր արուեստին միամիտ ու անմիջական հանգամանքէն, որ ներելի կը դարձնէ զանցառումը բոնաճիգ պրկումներու, մարդ կը փորձուի մտածել թէ քերթողին ճաշակն է որ կը խարխափէ։ Ունի նաեւ վիճելի յանդգնութիւններ բիւրականութեան, արդիւնք շատ անգամ, չափի ու յանգի պահանջներուն, որոնք աւելի պզտիկ կ'ընծայուին իր նախասիրած կարճ տողերով պզտիկ հատուածներուն մէջ։ Իր առոգանութիւնը, որ կուռ չէ ու տիպար կոչել, ինչպէս մեր բանաստեղծներէն շատերունը, կը բերէ սակայն արժանաւոր նորութիւններ, տալով մեր լեզուին դիւրաթեք ու երգեցիկ ճկունութիւն մը։

X

Քիչ բան տեսած ենք իր արձակէն. հազիւ քանի մը նամակ եւ օրագրի քանի մը էջ։ Բայց գեղեցիկ են անոնք. ու թրթռուն՝ հասնելու մօտ կրակի մը մարմրուն ջերմութեամբը։ Վէպը որ «Հոգիներ» պիտի կոչէր, ու պիտի ըլլար պատմութիւնը իր բոսոր - կապոյտ հոգիին, չունեցա՞նք... Զունեցանք, աւա՜ղ. թատերախաղը նաեւ, որ կը խոստանար, եթէ զարունը բերէր հոգիին քիչ մը արեւ, ու քիչ մը խայտանք՝ իր արիւնին։ Եկաւ գարունը... «չիթ մը արցունք ու փունջ մը լեյակ» միայն բերելու իր սիրելի հողակոյտին։

X

Եւ հիմա որ արիւն ու անձրեւ տասը գարուններ են անցած իր հողակոյտին վրայէն, եւ իր յիշատակը կը մղուի մեզի միգամած ու տրտում լոյսի մը մէջէն, հիմա՝ թերեւս ժամանակն ըլլար չափելու լայնքն ու խորքը սլացքին որ ձգեց ան հայ գրական անդաստանին մէջ։ Կը թողունք այդ արդարագոյն պարտականութիւնը՝ բարեխղճութեանը անդաստանի վարիչին։

Ու կ'ըսենք, ճակատաբաց ու անվարան, թէ անոնք որ իր յայտնութեան բոպէին իսկ պարտադրեց ինքզինքը մեր համակրանքին, ոչինչ տրուած է իր հմայքին՝ տարիներու խոյզաբար ու աւերիչ արշաւին. Զարիֆեան, հասակակից հասողներու ապերախտ էջերէն աւելի կ'ապրի ու պիտի ապրի հայ գիրին կախարդանքէն հըմայուած երիտասարդներու խանդավառութեանը մէջ։ Ձգելու համար իր տեղը, ի զուր պիտի ըլլար պրպտել մը պսակաւոր անուններու ցանկին։ Պէտք է իջնել հոգիներուն մէջ անոնց որ աչք ունին բառերու տրտում ու խորունկ երաժշտութեան, եւ պաշտամունքը՝ կրակէ բաժակներով անօթի նախ այն ծաղիկին, բաՑառոնեցու - բեաՑ։

Կը կրկնենք, հոն է Մատթէոսը, հոգիին մէջ այն տղուն, որ կը կանգնի մեկնող լոյսերու թափօրին առջեւ, աչքերը անփութօրէն յառած հեռաւոր կապոյտներու, ու երբ զանգակները արձագանգեն մօտակայ ձորերու խորութիւններէն, կը կրկնէ ինքն իր մէջ «Կոչնա՛կն է, մեռել կայ»...։

Զարիֆեան երիտասարդներուն բանաստեղծն է, անոնց որոնց նայուածքը վճիտ է տակաւին, արիւնը՝ տաք ու խենդ, ու հոգին՝ մաքո՜ւր, «կապոյտ յածումներու» բաղձանքովը գողահար։ Թող ժամանակին մեծագոռ ու խժալուր ձայնը սպառնայ լռեցնել գաշնաթաւալ երգը ընծայուած հոգիներուն, թող կապարէ տօրեան իր անիւներուն ծանրութիւնը դնէ թափչեներու անհոգի թափահարող թեւերուն, թող ստրկօրէն նըւթապաշտ հասունքի մը քամին իր մահացու չունչը բերէ հոգիներու պարտէզին մէջ անոր կախարդական ծաղիկին՝ որ բանաստեղծութիւնն է. Թող այդ բոլորը ըլլայ այսպէս։ Բայց խնարհէ անկիւն մը, թերեւս ժամանակէն ու մարդերէն իսկ մոռցուած, միշտ պիտի գտնուին քանի մը աղաւնահանդարտ խանդավառութեամբ եթէ կ'ուզէք, ու ժամանակավրէպ հոգիով քանի մը տղաք, որ իրենց մեծագոյն մխիթարանքը պիտի գտնեն պահ մը ուրանալուն մէջ կեանքը ու լքածուն թանձրութիւնը՝ ըմբոշխնող մթնոլորտին, ու ցաւագին հրճուանքով մը պիտի գան հակել իրենց ճակատը յիշատակին աղջեւ բանաստեղծ տղու մը, յանուն անչէջելի կրակին որ ատտուածները զրիթ մահականացու այս ձեւին մէջ։

Եւ պարզ ու համեստ է մեր այս տուրքը համակրանքի, որովհետեւ կ'րսեն թէ մահը չախորժիր շատ ցոյցէ...

Ցարգանքի խոնարհում մը միայն իր վաստակաբեկ հօրն ու անուշիկ մայրիկին, եւ շունչ մը Շաւէն ու փունջ մը լեյակ՝ իր սիրելի յիշատակին.

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(Վերջ)

ցատրեցինք թէ ինչպէս 32 ազգային խումբեր արձանագրուած էին այս տարուան աշխարհի Ֆութպոլի ախոյեանութեան մրցումներուն, թէ ինչու Բրիտանացիները ձեռնպահ մնացած էին եւ թէ վերջապէս ինչու միայն 16 խումբեր զատուած էին Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք վերջին շրջանի մրցումներուն մասնակցելու համար։ Տեսնենք նախ թէ այս մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ «թուրնուա»ներու մէջ ի զօրու եղած օրէնքին համաձայն — այսինքն պարտուող խումբ մը կը քաշուի վերջնականապէս։ Այնպէս որ այս կիրակի գիշեր արդէն միայն ութ խումբեր պիտի մնան յաջորդ շրջանին համար Հինգշաբթի գիշեր, 31 մայիսին՝ պիտի մնան չորս խումբեր, 3 յունիսին՝ երկու խումբեր միայն՝ որոնք պիտի մրցին վերջին մրցումի մը մէջ՝ 10 յունիսին.

Արդ քանի մը ծանօթութիւններ փակուած ութ կարեւոր մրցումներուն մասին։ Իւրաքանչիւր խումբին քով փակագծի մէջ կը նշանակենք անուններ անոնց որոնք պարտուեցան ի՛նչպէս, նախապատրաստական մրցումներու ընթացքին։

ԱՐՑԱԽՄ Թիւ 8.— Տեղի կ'ունենայ Հռոմի մէջ Իտալիոյ (Յունաստան) եւ հինգշաբթի օր տեղի ունեցած Մ. Նահանգներ — Մեքսիկա յաղթի Թուլա մրցումին յաղթականին միջեւ. սա պրամարանական է նախատեսել Իտալիոյ յաղթանակը։

Թիւ 4.— Տեղի կ'ունենայ Թրիէսթէի մէջ եւ դէմ առ դէմ կը հանէ Չեխօսլովաքիան (Լեհաստան) եւ Ռումանիան (Եուկոսլավիա)։ Ռումանացիները Ֆութպոլի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ըրած են, սակայն չենք կարծեր որ ի վիճակի ըլլան յաղթելու Չեխերուն, որոնք դեռ անցեալ օր պարտութեան մատնեցին Անգլիան։

Թիւ 6.— Հունգարիա (Պուլկարիա) եւ Եգիպտոս (Պաղեստին) պիտի մրցին Նափոլիի մէջ. Անշուշտ Հունգարները պիտի յիշեն թէ ինչպէս 1924ին Փարիզի Ողիմպիականին մէջ Եգիպտացիները յաղթեցին իրենց, հակառակ ամէն ակնկալութեանց։ Հաւանօրէն Հունգարիան յաղթական եւ-լէ այս փոխվրէժի մրցումէն։ Զմոռնանք որ երկու շաբաթ առաջ Հունգարիա Փէշթայի մէջ յաղթեց Անգլիոյ։

Թիւ 1.— Տեղի կ'ունենայ Ֆիէրէնցէի մէջ Գերմանիոյ (Լիւքսէմպուրկ) եւ Պելճիքայի (Իրլանտայի հետ հաւասար) միջեւ. Գերմանիա այս ֆութպոլի մեծ մրցաշարքին համար ամենալուրջ պատրաստութիւններ տեսնող խումբերէն մէկն է. բայց Պելճիքացիք կրնան անակնկալ մը պատճառել յաղթելով Գերմանիոյ, որ սակայն գերազանց է իր հակառակորդին.

Թիւ 2.—Փոլոնիայի մէջ Արժանթին (Չիլի) կը մրցի Շուէտիոյ (Էսթոնիա, Լիթուանիա) դէմ։ Կ'ըսեն թէ Արժանթինցիները իրենց լաւագոյն խումբը չեն կրցած ղրկել Եւրոպա, հետեւաբար շուէտական յաղթանակ մը նախատեսել տրամաբանական է։

Թիւ 3.— Միլանոյի մէջ Հոլանտա (Իրլանտա եւ Պելճիքա) պիտի մրցի Զուիցերիոյ դէմ (Ռումանիա)։ Ըսենք թէ ինչպէս Հոլանտա իր Ֆրանսայէ կրած պարտութենէն առաջ Եւրոպայի լաւագոյն խումբերէն մին կը նկատուէր. այժմ Զուիցերիական յաղթութիւն մը անակնկալ մը չպիտի ըլլայ։

Թիւ 5.— Թորինոյի մէջ Աւստրիա (Պուլկարիա) պիտի մրցի Ֆրանսայի (Լիւքսէմպուրկ) դէմ. աւելորդ է գովքը հիւսել աւստրիական ֆութպոլին. բաւ ենք թէ ան Իտալիոյ հետ այս մրցաշարքին հաւանական յաղթականներէն մէկն է. բայց Ֆրանսա ապացուցած է թէ կրնայ ամենայօրաւոր տրամաբանութեան դէմ բաներ ընել։ Ամենամեծ անակնկալ մը պիտի ըլլայ այսուհանդերձ Աւստրիոյ պարտութիւնը։ Ֆրանսա տեղի պիտի տայ կը կարծենք ֆութպոլի մեծ վարպետներուն առջեւ։

Թիւ 7.— Անհաւասարկ այս մեծ մրցաշարքին մեծ հարցականը, Պրազիլիա (Փէրու) որ Ճենովայի մէջ կը մրցի Սպանիոյ (Փորթուկալ) դէմ, կը պատկանի՞ իր դրոշի հարաւամերիկեան փայլուն ֆութպոլիստներուն փաղանգին, կ'արժէ՞ Ուրուկուեան կամ Արժանթինը. եթէ այո, Պրազիլիան պիտի յաղթէ Սպանիոյ։

Կիրակի երեկոյ պիտի տեսնենք թէ այս նախատեսութիւնները ինչ աստիճան պիտի իրականանան. եւ պիտի չզարմանանք եթէ մեծ անակնկալներ պատահին, օրինակի համար մեծ ազգային խումբերէն մէկը — Աւստրիա, Իտալիա, Հունգարիա կամ Չեխօսլովաքիա — պարտուի իր հակառակորդին ուժը արհամարհած ըլլալուն պատճառաւ։

Այս մեծ մրցաշարքին արթնցուցած հետաքրքրութիւնը բացատրել աւելորդ է։ Եւրոպայ ամէն կողմէն տասնըվեց ազգերուն պատկանող հազարաւոր հետաքրքիրներ կը մեկնին Իտալիա, ներկայ ըլլալու մրցումներուն, իսկ 45 ազգերէ 250 լրագրողներու բանակ մը օրական միլիոնաւոր բառերով հեռագիրներ պիտի ղրկեն աշխարհի ամէն կողմերը։

Ժ. Ե.

ԽՄԲ.— Յառաջ միջոցներ ձեռք առած է յիշուած մրցումներէն գոնէ երկուքին ունենալու իր մասնաւոր թղթակիցները։ Իսկ մեր մարզական աշխատակիցը անձամբ պիտի երթայ ներկայ ըլլալու տրմի - ֆինալ եւ ֆինալ մրցումներուն, եւ իր տպաւորութիւնները գրէ Յառաջի։

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը, խորին կսկիծով եւ ակնածանքով խոնարհելով մեծ մտաւորական եւ անփոխարինելի ազգային գործիչ Միք. Վարանդեանի դագաղին առջեւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ Համազգայինի։

Ի դիմաց վարչութեան՝ Խորէն Ուլերիչեան, Գէորգ Սօթնեդրայրեան, Յակոբ Հացագործեան, Յարութիւն Ալաճեան։

×

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ, 20 մայիս (Յառաջ) — Մեր քաղաքի եւ Ալայի «Բարկէն Սիւնի» խումբին ընկերական ժողովը տեղի ունեցաւ ընկ. Կ. Գէորգեանի բնակարանին մէջ։ Ներկայ էր նաեւ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը, որ նախագահեց ժողովին։ Բուն օրակարգին անցնելէ առաջ ընկեր ներկայացուցիչը յիշելով Մ. Վարանդեանի կսկծալի մահը, տեղեկութիւններ հաղորդեց անոր վերջին օրերու եւ յուղարկաւորութեան մասին։ Յոտնկայս յարգուեցաւ ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը։

Յետոյ ժողովը զբաղեցաւ օրակարգով, որ տեւեց մինչեւ ժամը վեց։ Ընկերները բաժնուեցան գոհ տրամադրութեամբ։

Ե. Տատուրեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ooooo

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Յառաջ) — «Արարատ» Միութեան դպրոցի օգտին կազմակերպած հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ, մայիս 19ին։ «Արարատ» այս տարուան նորընտիր վարչութիւնը գովելի եռանդ կը ցուցնէ դպրոցին նիւթականը ապահովելու համար։ Պէտք է գիտնալ, որ գիւղի դպրոցմանկապարտէզը կը պահուի սեփական միջոցներով եւ դուրսէն ոչ մէկ օգնութիւն կը ստանայ։ Ժողովուրդը քաջ ըմբռնելով հայ դպրոցի անհրաժեշտութիւնը, հոծ բազմութեամբ եկած էր խրախուսելու «Արարատ» ձեռնարկը։ Նախագահ Պ. Վարդանեանի քանի մը խօսքով պարզեց հայ լեզուին եւ դպրոցին դերը եւ տալաւ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Պ. Հրաչ Զարդարեանը։

Գեղեցիկ ու կուռ բանախօսութեամբ մը, Պ. Զարդարեան խօսեցաւ նոյն խնդիրներու շուրջ եւ շեշտեց հայ լեզուի, ազգային աւանդութիւններու պահպանման եւ հայկեր դաստիարակութեան արժէքը իբրեւ պահպանման գլխաւոր ազդակներ։ Յարգելի բանախօսը յիշեց նաեւ Հայաստանը, ուր հայ մշակոյթը զարգացնելու ճիգեր կը թափեն։ Ապա գնահատելով Առնուվիլի հայ հասարակութեան եռանդը եւ անձնուիրութիւնը, բաղձանք յայտնեց, որ գաղութներն ալ իրենց կարելին փորձեն, ազգային մշակոյթի յառաջդիմութեան գարկ տալու համար։

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնն էր բերած «Սիփան» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի։ Հայ ժողովրդական երգեր եւ հայկական տարազներով կատարուած շուրջպարերը մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերին, արժանանալով բուռն ծափերու։ Անհատապէս «Սիփան»ի մասնակցութիւնը մեծ փայլ կուտար հանդէսին։ Առանձին երգեց երգչախումբին անդամուհիներէն Օր. Հռ. Կնեազեան։ Պ. Գաբեգին թառի վրայ մեծ յաջողութեամբ նուագեց արեւելեան եղանակներ։

Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Օսմանեան եւ Պ. Օն. Կարապետեան։ Լեռնական պարեր պարեցին Տիկ. Լիա եւ Պ. Գ. Յովհաննէսեան, կրկնելով ժողովուրդի փափաքին վրայ. Տիկ. Լիա առանձին պարեց նաեւ կովկասեան պարեր։

Ամէնէն վերջը սիրողներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Դգումի վաճառականը» զաւեշտը, մեծ հաճոյք պատճառելով ներկաներուն։ Խաղին կը մասնակցէին Պ. Պ. Յ. Խաչատրեան, Յ. Թոստոլեան, Գ. Ղազարեան եւ Կ. Պայենցեան։

Կէս գիշերին նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին, հանդէսը փակուած յայտարարեց։

Կ'իմանամ թէ զուտ շահ մնացած է 450 ֆր.։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԹԱՂԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ կիրակի Մարսէյլի Լա Վիսթ թաղը արտակարգ եռուզեռի մը մէջ էր։

Փողոցները լեցուն էին ճերմակ հագուստներ հագած, երկսեռ մանուկներով եւ ծնողներով։

Եւ բոլորը կ'աճապարէին ժամ առաջ տեղ գրաւելու Փաթրօնաժի սրահը, զոր սիրայօժար տրամադրած էր թաղին կաթոլիկ վարդապետը, հայկական «Ազատ» մանկապարտէզին համար։

Սրահը լեցուն էր հայ եւ օտար հիւրերով։ Կարգապահութեան կը հսկէին Մարսէյլի հայ արիները։

«Ազատ» մանկապարտէզի քառասունի չափ մանուկները կը ներկայանային ճերմակ, մաքուր եւ խնամուած հագուստներով։

Լավիսթը Մարսէյլի փոքր արուարձաններէն է։ Նոր թաղ մը խորաչէն տուներով, նոր, եկուոր հայ բնակիչներով եւ նոր դպրոցով մը։

Եւ այդ թաղը, իրաւամբ կը հպարտանար այդ օրը, իր փոքրիկ կրթական բոյնովը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյլ»ով եւ «Մեր հայրենիք»ով։

Հակառակ իրենց նոր դպրոցականի հանգամանքին ու պզտիկ տարիքին, աշակերտները կարգապահ էին։

Ներդաշնակ ու խնամով պատրաստուած խմբերգները զարմանք պատճառեցին բոլոր հանդիսականներուն։

Արտասանութիւնները յաջող էին հնչիւնները յստակ, հատիկ հատիկ, եւ անթերի առոգանութեամբ։

Երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, սկսան մանկական խաղեր, «Պապն ու չոզգամը», «Ճըռտիկ ճուտիկը», «Բաջ որսորդն եմ»։ Երգախառն այս խաղերը տեղի ունեցան ճկուն շարժումներով։ Նորութիւն էին ծիծեռնակի եւ ծաղիկներու պարերը։ Լաւ մարզուած էին մանուկները նաեւ ծնծղայի մարզանքին մէջ։

Հանդէսի առաջին բաժնին վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ազգին Մարտիրոսեան, որ կրթական խնդիրներու շուրջ խօսելէ վերջ, գրուատեց Լավիսթ թաղեցիներու համերաշխութիւնն ու զոհաբերութիւնը։

Ամէնէն վերջ բեմադրուեցաւ «Փոքրիկ սիրտը գողը» մանկական կատակերգութիւնը։ Ապա ներկայացուեցաւ գեղջկական սիրուն տեսարան մը։

Եւ հանդէսը վերջացաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, եւ օտար հիւրերն ալ շնորհաւորեցին մանկապարտէզ-պանուհի օրիորդ Մանուշը։

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՄԸ ԱՌԹԻՒ

oooo

ԼԻՈՆ.— «Յառաջ»ի 17 մայիսի համարին մէջ կարդացի Համախորհրդային Երիտ. Միութեան ուղղած «Լուսաբանութիւնը» որ կը յայտարարէ թէ իրենց «միութիւնը միշտ կը պահէ իր միասնականութիւնը», թէ «վարչութեան ընդհ. անդամական ժողովին միաձայնութեամբ քուէարկուած որոշումները միայն գործադրած էն են»։

Դժբախտաբար, փաստերը ճիշդ հակառակը կ'ապացուցանեն։ Ինչ, կ'ուզէիք որ ձեր ժողովներուն մէջ ափերգփեղ պռոշտուքնե՞րն ալ գրէի, պատմէի՞ իրարու վրայ աթոռ քաշելնիդ կամ կնիքը գողնալը…

Ինչո՞ւ «Լուսաբանութիւն մը» ստորագրող պարոնները չեն խոստովանիր թէ իրենց անխորհուրդ քայլերուն համար փարկարկեցուցան բոլորին կողմէ, ու այսօր ստիպուած են իրենց այնքան պաշտելի «Երիտ. Միութիւն» վերածել «Համախորհրդային Միութեան», տեղի տալով նորոց թէ դուրսը գտնուած դժգոհ «անհամաձայն» տարրերու։

Ամերիկայի կողք. վարչութի՞ւնը թելադրեց Միութեան կնիքը գողնալ, եւ վարկաբեկուած «միացեալ»ին մասնակցիլ…։ Դեռ շատ բաներ կան, շատ պատկերազարդ պատմութիւններ, բայց կը բաւէ։

Արթուն - Պահակ

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԵՆ ԵՐԹԱՐ

>>> <<<

« Հայրենիք » վերջերս առաջարկած էր որ փախստական արտասահմանի մէջ շան քարոզ կարդալու, Հայաստան երթան «Հայաստանասէրները», ամակավար թէ բոլշեւիկ։

Այս բանաւոր առաջարկն ալ կատղեցուցած է մեր հակառակորդները։ Իսկ « Հայրենիք » կը շեշտէ, նոր խմբագրականով մը (11 մայիս).

—« Բանուոր » լսել անգամ չուզեր Հայաստան երթալու մասին։ «Մենք — կ'ըսեն անոր խմբագիրները — ոչ միայն պիտի մնանք գաղութներու մէջ, այլեւ ամէն օր պիտի հարուածենք ձեզ (այսինքն՝ Դաշնակցութիւնը), մինչեւ ձեր վերջնական ջախջախումը»։

Ուրեմն, դէպի Հայաստան ներգաղթը զիրենք բնաւ չի հետաքրքրեր։ Ուրեմն, Հայաստանի մէջ հաստատուելն եւ հոն շինարարական աշխատանքի նուիրուիլը իրենց համար ո եւ է արժէք չունի։ Ուրեմն, Հայաստան երթալու մասին իրենցգանազան «եղայրներ» պարզ խաբեբայութիւններ են՝ քարոզական եւ քաղաքական դրամագլուխ շահելու համար միամիտներէն։ Ուրեմն, համայնավար գրգռութիւններ եւ խառնակութիւններ յարուցանել արտասահմանի մէջ իրենց համար անհամեմատ աւելի կարեւոր գործ մըն է, քան մայր երկիրին երթալն ու խաղաղ շինարարութեան լծուիլը։

Ոչ եւ է տարակոյս չկայ, որ եթէ Դաշնակցական մտաւորականները բանի ուժով Հայաստանէն հեռու չպահուէին, անոնք 24 ժամ անգամ չպիտի ուզէին մնալ արտասահմանին մէջ եւ ոչ միայն իրենք պիտի փութային երթալ, այլեւ իրենց ետեւէն պիտի ջանային Հայաստան տանիլ Դաշնակցութեան համակիր ամբողջ զանգուածը։

Սակայն, ի՞նչ արդարացուցիչ պատճառ ունին Ռամկավար եւ համայնավար մտաւորականները արտասահմանի մէջ մնալու համար, երբ իրենց առջեւ լայնօրէն բաց են Հայաստանի դռները։ Ի՞նչ պէտք ունին արտասահմանի մէջ վատնելու իրենց ուժերը, երբ կրնան Հայաստանի մէջ ըլլալ եւ Հայաստանին տալ իրենց կեանքն ու աշխատանքը։

Իրաւունք չունի՞նք արդեօք ըսելու, որ եթէ Հայաստանի պայմանները ըլլային այնքան լաւ, որքան իրենց թերթերու մէջ կը նկարագրեն ամէն օր, արտասահմանի մէջ չպիտի մնային այսքան յամառ կերպով։ Միթէ՞ պարզ չէ, որ անոնք ոչ միայն Հայաստանը չեն սիրեր, այլեւ Հայաստանի վիճակի մասին շարունակ կը ստեն։ Միթէ՞ պարզ չէ որ Հայաստանը իրենց համար սոսկ միջոց մըն է հայ զանգուածի միամտութիւնը շահագործելու, անկէ դրամական միջոցներ կորզելու՝ բոլշեւիկեան պրոպագանդ ընելու համար եւ հայ ազգային կազմակերպութիւնները արտասահմանի մէջ եւս քանդելու համար, ինչպէս որ քանդած են արդէն ամբողջ Ռուսիոյ եւ մանաւանդ Հայաստանի մէջ։

Տարակոյս չկայ, որ եթէ ռամկավար եւ համայնավար մտաւորականները անկեղծօրէն Հայաստան ներգաղթին կողմնակից ըլլային, ո եւ է մէկէն առաջ իրենք պէտք է Հայաստան փութային եւ ուրիշներու ալ ճամբան բանային դէպի Հայաստան։ Այլապէս ինչո՞ւ պիտի սպասէին, որ Դաշնակցական « հակահայաստանեան խմբակը » շարունակ իրենց յիշեցնէր իրենց հայրենասիրական գերագոյն պարտականութիւնը։

Հայ զանգուածը մեր գաղութներու մէջ պէտք չէ ազատ ձգէ ռամկավար եւ համայնավար գործիչներու եւ խմբագիրներու օձիքը, մինչեւ որ անոնք կամ Հայաստան երթան եւ կամ միանգամ ընդ միշտ դադրին Հայաստան անունը շահագործելէ եւ աժան հայրենասիրութիւն խաղալէ։

Երկուքէն մէկը։ Խօ՛ղ ընտրեն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՄԸ

L'Eclaireur de Niceի մէջ, ֆրանսացի յօդուածագիր մը գովեստով կը խօսի Մարսիլիոյ ծանօթ ջութակահար Պ. Ա. Ջէօրէքճեանի մասին, որ վերջերս նկարիչ Մախոխեանի հովանաւորութեամբ, նուագահանդէս մը տուած էր Նիսի մէջ։

Յօդուածագիրը կը ցաւի, որ հայ գաղութը կը բացակայէր։

Պ. Ջէօրէքճեան, կը գրէ ան, որբ մըն է, բայց Ֆրանսացի մը՝ իր երաժշտական դաստիարակութեամբ։ Աւարտած է Մարսիլիոյ Երաժշտանոցը։

Երիտասարդ ջութակահարը մեծ յաջողութեամբ նուագեց եւրոպական կտորներ,— իր յայտագրին մէջ կարեւոր բաժին մը տուած էր նաեւ հայ երաժշտութեան։ Այսպէս նուագեց Ոդը Հայաստանի, հեղինակութիւն նկարիչ Մախոխեանի, ինչպէս նաեւ քանի մը կտորներ Մելիքեանէ, Ղազարեանէ, Զաքարեանէ եւ Կոմիտաս վարդապետէ։ Դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Արնօ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՋԵԻԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ա.

Ո՜վ էին այդ մարդիկը…

Ու ամէն օր նոր հայհոյանք մը ունէր, հայհոյանքով միայն ըրնար սրտին մէջ իջնել, խօսիլ անոնց հետ ու հանդարտիլ։

Հոս ձայները տարբեր էին, ամէն արձագանգ սրտէ փրթած հառաչանք մը, իր պատմութիւնը ունէր, հոս ձայները, խորունկ վշտի մը շարունակութիւնը, սրահը ողջ մեռելներով լեցուն գերեզմանի կը փոխէին.

Սթանչեւ երբ մտնեցաւ այդ անկիւնի հիւանդին, լալու սատիճան յուզուած, սիրտը լեցուն, կեցաւ անկողնին քով, ու խօսելէ աւելի, հանդարտութիւնով նայեցաւ անոր, ու թովհեռեւ ամէն մարդէ աւելի ինք կը հասկնար անոր սրտին կրակը… իր կեանքին պատմութեան շարունակութիւնն էր ան։

×

Տխուր բան էր կարենալ զուարթութիւնը, սիրտը տեղէն փրցնելու պէս բան մը, ու Սթանչեւ, իր հիւանդանոցի օրերը մէկը միւսին հետ բաղդատելով, անոնց իրարմէ տարբեր, ի՛նչ օրեր կ'ըսէր ու կը կրկնէր, նման չտեսնուած օրեր… այդ օրերը իրենց մէջ հեգնանքով լեցուն բան մը ունէին, ու քանի վէրքերը կը գոցուէին, իր մէջ անդունդ մը կը բացուէր, կը մեծնար, կը խորունկնար, իր սրտին ձայնը այս խորունկութենէն կը բարձրանար, անոր արձագանգը ունէր, իր մտածումները այս խորունկութեան աղջամուղջը ունէին, անոր ձեւէն բան մը, անոր չափ խորունկութիւն… ու հիւանդանոցը իրեն թատրոնի մը պէս կ'երեւէր, ուր ամէն օր երազ մը կը ծնի եւ ուրիշներ կը մեռնին…

Այս տարօրինակ փոփոխութիւնը աւելի խորունկ ըլլալու էր, որովհետեւ իր լռութիւնը ճառագայթող փոթորկէ մը աւելի վայրենի, իր ամբողջ անցեալին տէրը ըրած զինքը, կը նայէր անոր՝ ներսէն եկող մղումի մը ճնշումին տակ։

Բ.

Ամիս մը անցած էր։

Արեւը հանդարտութիւնով իջած, քաղաքը տարուած գեղեցիկ օրերէն մէկուն տեսքը ունէր։ Հիւանդանոցին եւին, Մարիցան, մէկ ծայրէն միւսը, ճառագայթներով բանուած կիտուածանկարի մը պէս կ'երեւար, քիչ մը հեռուն, դաշտը, բիւրեղացած հրդեհ մը, երանգապնակ մըն էր կարծես։

Ծիլերէն իր գիւղերով կարծես մէկ ձեռք, կ'աշխատէր հոն, հարսնիքի պէս բան մը այդ աշխատութիւնը, օրուան տօնը, անոր աղօթքը… Կէսօ Սթանչեւի աչքերուն լոյսի պատարագն էր այս տեսարանը, հոգ էր Պուլկարիան, ինք իր տէրը…

Սովորականէն աւելի բան մը կար այդ օրը հիւանդանոցին մէջ, ձայներու նորութիւն, ուրախութեան խառնուած տարտամ մը, սրտերէն բարձրացող երգի մը եղանակը…

Բակին մէջ մանաւանդ, արեւը չեզոքի իջած, աւելի պայծառ հայ-ներու արձագանգը կը լսէր։

Տարուան տօներէն մէկն էր կարծես այդ օրը։ Հիւանդներէն շատերը բակ իջած, սմանք բուրդէ շալեր փաթթած իրենց վիզերուն, ուրիշներ ալ, աւելի ուժովները, կուրծքերը բաց՝ դիմացը աշխատող մշակին պէս երթուղարձի իրարանցում մը ունէին։

Արեւին պատմութեան օրն էր այդ օրը։ Պատշգամբներուն մէջ, բակին մէկ անկիւնը քանի մը հիւանդներ երկնցած, արեւով կը լոգնային։ Ատեն ատեն երգի մը մրմունջը էր որ կը լսուէր ու կը մարէր։

Բայց արեւը, հիւանդանոցի պատուհաններէն ներս, տարբեր բան մըն էր, տեսակ մը հրաշք այդ օրը։ Եւ ծերուկ Սթանչեւ կեցած իր անկողնին եւեւ բացուող պատուհանին առջեւ, ձեռքերը եւին կապած, կը նայէր արեւին, կը նայէր դիմացը երբեմն, ու խնդալ ուզած ատեն, դէմքին վրայ բան մը կը փոխուէր, լոյս մը կը մարէր, շրթունքները թեթեւ մը պրկուած, ակռաները կը տեսնուէին ճնշուած ուժով իրարու վրայ, կծրտելու աստիճան։ Բան մը ըսել կ'ուզէր ու վերնալով պոռալ ուզածին պէս, ակռաները աւելի կը սեղմուէին, կուրծքը կ'ուռէր, կը մեծնար սովորականէն աւելի։ Գլուխը օրօրած ատեն, տխրութեամբ կրնայիր հետեւիլ անոր յուզումին։

Մեռուկը կ'ըսէին անոր, բառ մըն էր, ու իր խմաստէն աւելի բան մը ունէր իր մէջ։ Ժամանակէն կանուխ ծերացած, ծերէ մը աւելի ծեր կ'երեւէր։ Տարիքը հազիւ քառասուն, մազն ու պեխերը ճերմակ, դէմքին խորշոմները թմթուկած, աչքերուն կրակը միայն կը պահէր տարիներուն ստամբակութիւնը։

Պատերազմէն ի վեր մարմին լուսեղէնք բան մնացած չէր վրան։ Նիհարցած, փոխուած կերպարանք մը ունէր։ Ան ի՛նչ էր կանուխուան գեղեցկութիւնը, ան ի՛նչ գեղեցկութիւն, զոյնի ան ի՛նչ արեւ դէմքին վրայ, աչքերուն մէջ. հիմակ անոնց շուքը մնացած, չորցած էր կմախքի պէս, կմախք մը կատարեալ, գերեզմանէն փախած մեռել մը… կեանքը իրեն համար գերեզմանի փոխուած, ամէն վայրկեան սրտի փոթորիկ կը զգար, արիւնը կը քամուէր կարծես, ոսկորներուն փակած միսերը քուրջի պէս ժամ ծուէն ծուէն, վրան նայելն անգամ չէր գար։

Դիմացը, քիչ մը հեռուն, բարակ ու թեթեւ վերարկու մը ձգած կռնակն ի վար, հիւանդ մը կը նայէր ուրիշ խումբի մը հիւանդներուն։ Ատեն ատեն եկող դացողներուն դարձուցած պահուն աչքերը, ժպիտի պէս բան մը կ'երեւէր ու կ'անցնէր երեսին վրայ, այն ատեն այտերը կ'ուռէին ջղային շարժումներով, աչքերուն կապերը կ'ելլէին կ'իջնէին աւելի արագ, ու պռկունքները սեղմած ատեն, գլուխը կը ցնցուէր, կը դողար հովերուն դիմադրող տունկի մը նման։

Ծերուկ Սթանչեւ նայեցաւ անոր։

Երկուքն ալ միեւնոյն լռութիւնը ունէին։

Սթանչեւի աչքերը պաղած մնացին անոր վրայ, ու չկրնալով մնալ կարծես միեւնոյն տեղը, ատեն ատեն ոտքերը կը վերցնէր, կը տեղափոխէր, ուսերը վեր բարձրացնելով, կարծես բան մը կը սեղմէր կուրծքին, ինք իր վրայ կը ճնշէր ջղայնօրէն։ Պահիկ մը ետք իր հանդարտութիւնը ստանալուն

— Խե՜ղճ Կրիկոր, փսփսաց ու կրկնեց, խե՜ղճ Կրիկոր, խե՜ղճ Կրիկոր…

ԱՐՇԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

ւորներու կողմէ որոնք զայրացած էին տեսնելով որ անոնք չենմիանար իրենց

Ցոյցը խաղաղ հանգամանք ունէր, բայց ցուցարար կին մը վիրաւորուած բլլալով, պաշտպանները գրոհ տուին քարերով, աղիւսներով եւ երկաթէ կտորներով։ Ոստիկանները անզօր էին։ Ցուցարարները յաջողեցան խոտակել գործարանին պաշտպանող դուռը, մինչ ուրիշներ կրակ կը տեղային յարակից շէնքերու տանիքներէն։ Ոստիկանութիւնը արտասովոր ուժերը հանեց եւ գնդացիր գործածեց։ Հովի հասանք մը դէպի ներս մղեց կազը եւ պաշտպանները շատեր կիսովին շնչահեղձ եղան։ Գիշերը լուր տարածուեցաւ թէ ցուցարարները ուժանակով օդը պիտի հանեն գործարանը։ Կառավարութիւնը առիթուեցաւ բազմաթիւ զինուորներ ղրկել։ Բարեբախտաբար տեղատարափ անձրեւ մը ցրուեց ցուցարարները։ Հարիւրաւոր մարդիկ վիրաւորուած են։

Երեք միլիառ ֆրանք Ֆրանսայի Ազգային պաշտպանութեան համար

Կառավարութիւնը 3180 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պահանջեց, ազգային պաշտպանութեան առիպողական պէտքերուն համար։ Այս գումարէն 1175 միլիոն ֆրանք պիտի յատկացուի արեւելեան սահմանի ամրութեանց զօրացման

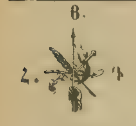

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գար Թապայի սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՐՄԵԱՆ։

«ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. ԱԶԳԻՆ։

«ԻՇԽԱՆ» Ենթակոմիտէի եւ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՐՄԵԱՆ։

ԷՔՍԻ «Թեոլի» խումբի դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքավայրին մէջ։ Դասախօս ընկ. ԱՐՄԱՂԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ «Ակնունի» Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին։ Կը դասախօսէ ընկ. ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԲԻԹԱՆԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋ. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՐՔ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆի կազմակերպուած՝ ՊԱՆԷՕ-ԽԱՇԱԼԻ ԲԻԹԱՆԻՍՑԻՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆ
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
150, Route d'Orléans, Bagneux
Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Արեւմուշներու հանդէսը Մարսէյլի մէջ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ 2.30ին. Սալոն Սէն ժաքի մէջ, Մարսէյլ կը ժամնակցին Լէ գ'ոլիվի, Լա-վիսթի, Պուլվար Օտտոյի եւ Մարսէյլի Արեւմուշները, Գայլիկները եւ Գայլուկները, շարժանկարով պիտի ցուցադրուի ֆանֆուցեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յուղարկաւորութիւնը։

Հայ Արեւմուշները կը պարեն հայկական եւ սպանիական պարեր, իսկ Հայ Արիները կը պարեն ֆունգարական պարեր։ Արեւմուշներու կողմէ բանակումի տեսարան, ցդակի պար, համբարձման վիճակ, տիծեռնակի պար, խաղեր, մարզանքներ, խմբերգներ եւ մեներգներ։

ՀԱՆԴԷՍ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻւ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ 3 — 10, Hôtel Impérialի մէջ
Place Georges Clémenceau. St. Cloud.

Կազմակերպիչ յանձնախումբը կը հրաւիրէ հայ բարեկամները ներկայ գտնուիլ։ Մուտքը ազատ է։

Հաղ. միջոց. Աւտոբ հանրակառք թիւ 2, 18, 25, եւ 75։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
„PETIT JOURNAL"ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet
Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ Ballet plastique օրիորդ ԻԹԱՑԼԵՆԿՕի. Օր. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (երգ), Թառ, խոտ՝ ԺՈՐԺ, Պ. Ուգունեանի (արտասանութիւն). Ողերձներ՝ Ց. Ռ. Մ-ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ-ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Ողջոյնի խօսք վրացիներու կողմէ.

Պարեր։ Tombola Buffet — Մուտք՝ 5 ֆրանք։

×

ՍԷՆ ԹՕ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ
Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՓՕՆ Տ'ԸՕՊՆԷՅԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ
Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԼԸ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 1ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԳՐԻԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Տիկ. Տէր Պետրոսեան, Օր. Մ. Օրէն (դաշնակ), ընկեր Ա. Մելքոնեան (ջութակ), Պ. Զ. Մուսթաֆեան (կիթառ), Պ. Պ. Զանոտեան եւ Կ. Գոլամանեան (երգ), ընկեր Լ. Ալէմեան, Պ. Միսաք-Մերզէ, Մարտիկ Պետանեան (արտասանութիւն)։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք։

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Թաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Café Noaillesի մասնաւոր սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց։ Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ «Սէօլէօզ»ի Հայրենակց Միութեան Վարչութիւնը կրկին անգամ բլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցներ ը. վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ Պ. Մ. Ազամեանի արհարանը։

ՀԱՆԴԷՍ

Ի Նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ «ԲԱԺԻՆ», ..., ՇԱՐԺԱՊԱՐ
Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆի
Կիրակի 10 Յունիս, ժամը ճիշդ 15ին
ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՅԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐ
Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք.

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ լութակահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի Օր. ԳԻՒԼՊԻԻԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ։

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօճէրեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ Սանասարեան եւ Եզեան բարերարներու։ Կը հրաւիրուին Սանասարեանցիները եւ բարերարներուն յիշատակը յարգողները։

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու հայ հասարակութիւնն ու բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները իրենց յարգանքի մատուցանելու Հոգեհանգստեան արարողութեան, որ տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նահատակներուն եւ վախճանած անդամներուն։

ԾԱՆՕԹ.— Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ծաղկեպսակ պիտի դրուի Հայ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմին
(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

— Ինչպէս հասկցաք թէ Գարան էր սպաննուողը...

Թուրքը ուսերը թօթուեց։

— Ուրիշ ո՞վ կրնար բլլալ, թերթերը լեցուն են անոր պատմութիւններով

Թ. Ք. գարձեալ նստաւ՝ յուսահատ եւ քիչ մըն ալ բարկացած։

— Ճիշդ է, բայց չէի կարծեր թէ դուք թերթ կը կարդայիք, էֆէնտի...

— Ձեզ կարդալ, պարոն, պատասխանեց Թուրքը պաղարիւնով. Գարայի մեռած բլլալն ալ կռահեցի դանակը տեսնելէս ետքը. բայց ինչպէս ձեր ձեռքը անցաւ։

— Կոյուղիի մը մէջ գտանք, բսաւ Թ. Ք.։ Երեւի ոճրագործը նետեր է այնտեղ, ուրեմն գանի որ թերթ չէք կարդար, գիտնալու էք նաեւ թէ ո՞վ էր սպաննուողը։

— Իրաւ է որ ես գրիստոնեայ եմ, բայց իմաստուն խօսքեր կան իմ հօրս կրօնքին մէջ, կը յիշեմ. օրինակ, էֆէնտի. «չարերը պէտք է մեռնին արդարներու կողքին. անոնք պիտի բնաջնջուին արժանաւորներու զէնքերով»։ Ես արժանաւոր մարդ եմ, էֆէնտի, որովհետեւ կեանքիս մէջ անպարկեշտ բան մը բրած չեմ. գործ ունեցած եմ Յոյներու, Իտալացիներու, Ֆրանսացիներու, Անգլիացիներու, նոյնիսկ Հրեաներու հետ. երբեք մտքէս չեմ անցուցած զանոնք կողոպտել կամ վնաս հասցնել անոնց։ Եթէ մարդ մեռցուցած եմ, Աստուած միայն գիտէ թէ անոնց մահը փափաքած բլլալուս համար չէ որ սպաննած եմ, այլ անոր համար որ անոնք վտանգաւոր եղած են ինծի։ Այդ դանակին հարցուցէք եւ պիտի պատասխանէ. մինչեւ որ ան չխօսի, ես համր պիտի մնամ. ըսուած է թէ «զինուորը իր սուրին ծառան է» եւ «իմաստուն ծառան իր տիրոջը գործերուն մասին լուռ կը մնայ»։

Թ. Ք. խնդաց։

— Բայց ունէի թէ օգտակար պիտի բլլայիք ինծի, թէ յոյս ունէի եւ թէ կը վախնայի. եթէ չէք ուզեր խօսիլ, ի հարկէ չեմ կրնար ստիպել որ խօսիք. երախտապարտ եմ որ Լոնտոն եկաք, թէեւ ձեր այցելութիւնը արդիւնք մը չյանգեցաւ։

— Էֆէնտի, բաներ կան կեանքի մէջ զորս պէտք չէ քրքրել եւ վայրկեաններ կան երբ արդարութիւնը պէտք է կոյր ձեւանայ, այդպիսի վայրկեանի մը մէջ ենք հիմա...

Այստեղ վերջացաւ տեսակցութիւնը որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած էր ոստիկանը։ Մեկամտածօտ արտայայտութեամբ գնաց Փորթմըն Փլէյս, ուր ժամադրութիւն ունէր Պէլինտա Մէրիին հետ։

— Լէքսմընը ի՞նչ նիւթի մասին պիտի խօսի, հարցուց աղջիկը. ո՞ւր տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւնը

— Ինծի համար շատ հետաքրքրական դասախօսութիւն մը պիտի բլլայ, պատասխանեց ոստիկանը. նիւթն է «Հալած մոմին հետքը»։ Ոճիրներուն մէջ Լէքսմընէն աւելի պայծառ միտք ունեցող չկայ։ Պատմութիւններ հնարելու մեծ տաղանդ մը ունի, բայց եթէ իր կարողութիւնները տրամադրէ ոստիկանութեան օգտին, վստահ եմ որ եղական արդիւնք ձեռք պիտի բերէ. որոշած է դասախօսութիւն մը տալ եւ բազմաթիւ հրաւէրներ ուղարկած է։ Ներկայ պիտի բլլան բոլոր երկիրներու գաղտնի ոստիկանապետները որովհետեւ, ինչպէս գիտես այս ոճիրը մեծ հետաքրքրութիւն առթած է ոստիկանական շրջանակներուն մէջ։ Լէքսմըն ոչ միայն դասախօսութիւն պիտի տայ, այլ եւ պիտի յայտնէ թէ ոճիրը ինչպէս գործուած է եւ ով է ոճրագործը։

Աղջիկը մտածեց քանի մը վայրկեան

— Ո՞ւր տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւնը...

— Ձեզ գիտեր, կարեւորութիւն չունի.

— Շատ կարեւորութիւն ունի, պնդեց աղջիկը, մանաւանդ կ'ուզեմ որ ինծի յարմար տեղ մը տալ իր դասախօսութիւնը. կրնա՞ս համոզել որ տունս գայ...

— Փորթմըն Փլէ՞յս...

— Ոչ, ուրիշ տուն մը ունիմ Գլէպ Հիթի մէջ։

— Բայց ինչո՞ւ...

— Խնդրեմ մի հարցներ, Թամի բայց ըրէ ինչ որ կ'ըսեմ...

— Այսօր կը գրեմ Լէքսմընին, խոստացաւ Թ. Ք.։

Լէքսմըն հեռաձայնով պատասխանեց.

— Կը նախընտրեմ Լոնտոնէն դուրս վայր մը. եւ քանի որ օրիորդ Գարթօլէմիուն կը հետաքրքրուի այս հարցով, կրնա՞մ հրաւիրել զինքը. թող չխորտի...

Ու օրիորդ Պէլինտա Մէրիի անունը աւելցուեցին հրաւիրեալներու ցանկին վրայ։

Բազմաթիւ ոստիկանապետներ Լոնտոն կուգային այդ միջոցին լսելու համար Լէքսմընի դասախօսութիւնը՝ Գարայի պատմութեան եւ անոր խորհրդաւոր մահուան պարագաներուն մասին։

ՃՕՆ ԼԷՔՍՄԸՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ամէնուդ ծանօթ է, պատմութիւններ գրող մէկն եմ. խորհրդաւոր ոճիրներ կը յղանամ եւ կը գտնեմ անոնց լուծումը։

Ընդհանուր ոստիկանապետը յայտնած է ձեզի որ իմ հեղինակութիւններուս մէջ դրդրդալից բաներ սահմանելու նպատակ չեմ ունեցած եւ ընդհակառակն աշխատած եմ տեղեակ բայց կարելի վիճակներ գտնել եւ իմ առաջարկած խնդիրներուս լուծումը հնարելի է ոչ միայն հասարակ ընթերցողին այլ նաեւ մասնագէտ ոստիկաններուն.

Իրաւ է որ սկզբնական գործերուս վրայ լրջութեամբ չեմ նայիր, քանի որ ամբողջ ճիգս եղած է հետաքրքրական վիճակներ եւ դէպքեր հնարել. սակայն հիմա, յետադարձ ակնարկով մը կը տեսնեմ որ այդ օրերուն սկսած գործերուս մէջէն իսկ անտանկ մը ստուգութիւն բրած եմ։

Ներեցէք այս անհամեստութեանս, բայց ստիպուած եմ տալ այս կարեւոր բացատրութիւնը եւ դուք իրրեւ փորձառու ոստիկաններ պիտի կրնաք հասկնալ որ երեւակայական գործերու գիմագիծը տալով մէկը իր վիճակի է նաեւ բացատրելու այս ոճիրը գործող անձին ժառանգութիւնը եւ կամ թերեւս ներկա կրնայ վերահսկել Բէմինկթըն Գարան սպաննողին հոգեկան վիճակը։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՄԱՅԻՍ — DIMANCHE 27 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2506 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

»»»..«««

— Տակաւի՞ն քանի՞ տարի երգ ու երազ պիտի մնաս մեզի համար: Այնքան տառապանք, այնքան արիւն…

— Ես յաճախ երեւցած եմ ձեզի մարմնացեալ, շօշափելի կերպարանքով, բայց դուք չէք ճանչցած, կամ պահելու եւ զարգացնելու իմաստութիւնը չէք ունեցած:

— Այդ ե՞րբ է եղած, հին – հին դարուց յիշատակներ…

— Ոչ. կը խօսիմ նոր ժամանակներու մասին: Ինչո՞ւ կը մոռնաք վերջին հարիւր տարուան պատմութիւնը: Աւելի նորերը:

— Անիրաւ էք: Ի՞նչ կարելի էր ընել որ չըրինք: Ճիշդ հարիւր տարի եւ աւելի առաջ, քեզ դիմաւորելու փորձ կատարեցինք կաթողիկոսներով եւ զօրավարներով, մելիքներով, խաներով, տանուտէրներով եւ իշխաններով, բայց խաբուեցանք: Խաբեցի՞ն…

— Միշտ այդպէս էք եղած: Կ'ապաստանիք խոշոր անուններու շուքին տակ: Ձեր ոտքը գետնէն կը կտրի, երբ արքաներ ու իշխաններ, դեսպաններ եւ քաղաքագէտներ բարեւ կուտան ձեզի — «Թագաւորին ձին ինծի նայեցաւ» — եւ երբ անողոք իրականութիւնը կը ցցուի ձեր աչքերուն առջեւ, — հառաչանքներ, անէծքներ, փոխադարձ մեղադրանքներ եւ թմրութիւն…

— Ինչո՞ւ այդքան խստօրէն կը դատէք ժողովուրդ մը որ վեց հարիւր տարուան գերութիւն է քաշած, չարաչար տուժելով թ՛է ֆիզիքապէս թ՛է բարոյապէս: Տուր ինկողը օձին կը փաթթուի: Աւելի՞ բարձր արժանիքներ ունէին այն ժողովուրդները որ տիրացան քեզի, չարաչար տքնելով, բայց առանց մեզի չափ զոհ մատուցանելու:

— Տարբերութիւնը այն է որ, անոնք աւելի գործնամիտ եղան: Միայն սանձարձակ խանդավառութիւնն ու անհաշիւ խոյանքը բաւական չեն, զիս յափշտակելու համար:

— Ինչո՞ւ չէք խոստովանիր որ անոնք բազմաթիւ առաւելութիւններ կը վայելէին, շնորհիւ իրենց աշխարհագրական դիրքին. այո՛, մանաւանդ աշխարհագրական դիրքին: Այնքան դիւրին կ'ազատէի՞ն Յոյնը, Սերպը, Պուլկարը, կամ Ռումանացին, եթէ դրկից չըլլային Եւրոպայի, ցամաքով եւ ծովերով: Ետոյ, քաղաքական շահերն ու շահախնդրութիւններն ալ կ'օգնէին անոնց. նոյն բանե՞րն են պալքանեան թերակղզին եւ հայկական բարձրաւանդակը՝ իր բարբարոս դրացիներով եւ անագորոյն սահմանիքներով:

— Այդ բոլորը ճիշդ են, բայց դուք ունիք հիմնական թերութիւն մը, որ ձեր տունը կը քանդէ մինչեւ այսօր: Չէք սերտեր ձեր իսկ պատմութիւնը: Միեւնոյն սխալները կը կրկնուին միեւնոյն ձեւերով: Սերունդներ կուգան եւ կ'անցնին, բայց դուք ձեր գիտցածէն չէք շեղիր: Ոչ կը սորվիք, ոչ ալ կը մոռնաք: Հարցում մը, — կրնա՞ք պնդել թէ աւելի գործնական եւ սրատես էք դարձած 1878էն, 1895–96էն, 1914–15էն կամ 1920–21էն ի վեր:

— Շատ բան փոխուած է այսօր: Ամէն պարագայի մէջ, հին միամտութիւնները չունինք: Երբեք այսքան զարգացած չէր վերագնահատման ոգին: Միշտ կը քրքրենք երէկուան պատմութիւնը, մանաւանդ հիմա որ նետուած ենք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ մօտէն կը ճանչնանք Եւրոպան:

— Նորէն ձեր միամտութիւնը, չըսեմ ինքնախաբէութիւնն է որ կը խօսի, եւ ոչ թէ սթափումը: Աղէկ ըսիք. հիմա որ նետուած էք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, իսկապէս կը ճանչնա՞ք Եւրոպան եւ լաւ սերտա՞ծ էք երէկուան պատմութիւնը: Եթէ այո՛, այն ատեն ի՞նչպէս կը բացատրէք այսօրուան խայտառակութիւնը: Արշակաւանէ մը կամ Բաբելոնէ մը ի՞նչ տարբերութիւն ունին ձեր գաղութները, ամէն մէկը առանձին եւ բոլորը միասին: Թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ ազատութիւնն անգամ չի վայլեր ձեզի… Տասը տարի ալ անցնի, քար քարի վրայ չպիտի մնայ, պիտի փոշիանաք ոչ թէ ջարդուելով, այլ անթիւ կտորակներու բաժնուելով:

— Ինչո՞ւ առօրեայ պատահարներով եւ մանրամասնութիւններով կը գրաւիք: Մեր տեղը ո՞ր ժողովուրդը պիտի կրնար պահել իր հաւասարակշռութիւնը, այսքան փոթորիկներէ, փլուզումներէ եւ փորձութիւններէ յետոյ:

— Միշտ չքմեղանքներ կը փնտռէք, մոռնալով որ ձեր կացութիւնը չի նմանիր որ եւ է ժողովուրդի կացութեան: Պահ մը խորհեցէք թէ ո՛ւր էիք, ո՛ւր իջաք: Ինչ որ ներելի է ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի, քրէական յանցանք է ձեզի համար: Վերջին մնացորդն էք զօրաւոր ժողովուրդի մը, կէսը՝ հայրենի հողի վրայ, միւս կէսը ցիրուցան: Կը հաւատամ թէ չափազանց շատ կը սիրէք ազատութիւնը եւ անկախութիւնը, մանաւանդ հայրենի հողը: Եւ ատոր համար է որ այնքան շատ են ձեր ազատութեան, կարօտի, պայքարի եւ աշխոյժանքի երգերը: Արդ, իրականին մէջ ի՞նչ կ'ընէք, խօսքը գործի վերածելու համար: Նոյն իսկ տօներու մասին վէճ ունիք: Մայիս 28ը անգամ դարձեր է կուսակցական…

— Դժբախտաբար այդպէս է: Բայց առողջ տեսակէտներ եւ անոնց հիման վրայ գործող ազդակներ ալ չեն պակսիր: Պարագաները չափազանց աննպաստ են, որ եւ է լայն եւ լուրջ գործունէութեան համար:

— Այսօր աննպաստ են, վաղը կրնան դառնալ նպաստաւոր: Խնդիրը այն է որ կարենաք ազգային ուխտ մը կնքել եւ միացեալ ճակատ կազմել գոնէ ի պատիւ ինծի: Ես այդպիսի բանի մը շուքն անգամ չեմ տեսներ…

— Ճակատագրական պահուն այդ ալ կ'ըլլայ:

— Ճակատագրական պահը շանթի պէս կուգայ ու կ'անցնի եւ կ'օգտուին անոնք միայն որ իւղ ունին իրենց լապտերին մէջ կամ պատրաստ ձի: Ձեր այսօրուան կացութիւնը շատ կը յիշեցնէ ճպուռին եւ մրջիւնին առակը…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

»»»..«««

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ Է ՈՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ուրբաթ օր, երեսփ. ժողովը զբաղեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումներով: Այս առթիւ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Պ. Պարթու:

Առաջին հարցապնդողն էր ձախակողմեան երեսփոխան Շասէյն, որ մտահոգութիւն յայտնեց պատերազմի շշուկներու մասին: Ուզեց գիտնալ թէ ճի՞շդ է որ դահլիճը երկու մասի բաժնուած է եւ գլուխ ծռած է ընդհ. սպայակոյտին, Ապրիլ 17ի ծանուցագիրը կազմած ատեն: (Այս ծանուցագիրը ուղղուած էր Անգլիոյ եւ կը յայտնէր թէ Ֆրանսա չի կրնար նոր զիջումներ ընել զինաթափութեան հարցին մէջ): Երեսփոխանը առաջարկեց վերադառնալ Պրիանի քաղաքականութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել պատերազմը:

Ուրիշ երեսփոխան մը, Շափոէյէն (աջակողմեան), ընդհակառակն մտահոգութիւն յայտնեց Գերմանիոյ պատրաստութեանց մասին: Ըսաւ թէ Գերմանիա տարեկան 11 միլիառ ֆրանք կը ծախսէ իր սպառազինութեանց համար, ինչ որ կը հաւասարի Ֆրանսայի ծախքին: Արդ, Ֆրանսա մայր երկրէն զատ գաղթավայրերու պաշտպանութեան հոգն ալ ունի: Շեշտեց թէ Գերմանիոյ մէջ, 16 տարեկանէն սկսեալ նոր սերունդը կը վարժեցնեն պատերազմի գաղափարին, թէ Գերմանիա կրնայ չորս միլիոն զինուոր հանել անմիջապէս, եւ քանի չորս ժամէն շարժման մէջ դնել մէկ միլիոն զինուոր, «աւելի քան Ֆրանսան»:

Արտաքին նախարարը պատասխանելով, շեշտեց թէ Ֆրանսա բացէ ի բաց հակառակ է Գերմանիոյ վերազինման, եւ կը ձգտի ամրապնդել իր զինակցութիւնները Փոքր Համաձայնութեան եւ Լեհաստանի հետ: Իր ջանքը պիտի ըլլայ բարեկամ ազգերը միացնելով ամուր ճակատ մը կազմել Գերմանիոյ դէմ: Այս առաջադրութեամբ, Ֆրանսա պիտի աշխատի որ Խ. Միութիւնը մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որովհետեւ այդ անդամակցութիւնը մեծ օգուտ պիտի ունենայ աշխարհի խաղաղութեան համար: Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա պիտի աշխատի հարթել Իտալիոյ հետ եղած վէճերը, մէջն ըլլալով ծովային ուժի խնդիրը: Այս նպատակով Ժընեւ պիտի երթան ծովային նախարարը, մարաջախտ Փէթէն եւ Զօրավար Տէնէն: Երրորդ ջանք մը պիտի ըլլայ Պալթեան պետութիւնները եւ Թուրքիան ալ միացեալ ճակատին կապել, ընդդիմանալու համար Գերմանիոյ տենչերուն: Եւ վերջապէս, Ֆրանսա պիտի ջանայ պահպանել իր բարւոք յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ, յուսալով երաշխաւորութիւններ ստանալ սպառազինութեանց կրճատման կամ սահմանափակման մասին: Գալով զինաթափութեան խորհրդաժողովին, Ֆրանսա կը նախընտրէ որ ամբողջ խնդիրը վերադարձուի Ազգերու Դաշնակցութեան: «Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին սկզբունքներուն: Մենք չենք կրնար ըմբռնել խաղաղութիւն մը՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Պ. Պարթու խօսեցաւ նաեւ Սարի հարցի մասին: Շեշտեց թէ Ֆրանսա թոյլ չպիտի տայ որ վրէժխնդրական արարքներու ենթարկուին այդ երկրամասին բնակիչները: «Գերմանիոյ չոր խոստումը բաւական չէ: Հանրաքուէի թուականը պիտի որոշուի երբ Ֆրանսա որոշապէս գիտնայ թէ ինչպէս պիտի կազմակերպուի այդ հանրաքուէն»: Պատասխանելով դահլիճին դէմ եղած մեղադրանքներուն, արտաքին նախարարը գիտել տուաւ թէ իր քաղաքականութիւնը շարունակութիւնն է նախորդ դահլիճներուն քաղաքականութեան, եւ եզրակացուց.

— «Երբ հարցը արտաքին քաղաքականութեան մասին է, ես չեմ կրնար ըմբռնել աջ կամ ձախ քաղաքականութիւն: Մեր քաղաքականութիւնը կզզիացման քաղաքականութիւն չէ, այլ զինակցութեանց քաղաքականութիւն: Կառավարութիւնը պատերազմ չուզեր: Մենք ամէն բան պիտի ընենք պատերազմէն խուսափելու համար. եւ պիտի խուսափինք»:

Նոր խլրտումներ Ռումանիոյ մէջ

80 ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ գրած էինք թէ նոր խլրտումներ կը նշմարուին Ռումանիոյ մէջ, եւ հաւանական է որ հոն ալ զինուորական դիկտատուրա հաստատուի, նման հարեւան Պուլկարիոյ:

Վերջին լուրերը աւելի ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը: Մայիս 25 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ 80 զօրավարներ (ճիշդ Պուլկարիոյ պէս) յուշագիր մը ուղղեցին Կարոլ Թագաւորին: Այս յայտարարութեամբ, զօրավարները կ'ըսեն թէ գոհ չեն բանակին ներկայ վիճակէն եւ կը խնդրեն որ ան այսուհետեւ աւելի լայն մասնակցութիւն ունենայ երկրին գործերուն մէջ:

Վարչապետ Թաթարէսքու առջի օր ընդունուեցաւ թագաւորին կողմէ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, վարչապետը յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը: Իրազեկ շրջանակներու մէջ անխուսափելի կը համարուի նախարարական տագնապը: Այդ պարագային, եւ եթէ ազատական կուսակցութիւնը քաշուի ասպարէզէն, կարելի չպիտի ըլլայ տագնապը լուծել սահմանադրական միջոցներով: Զօր. Աւէրէսքու, որ ապագայ վարչապետ կը համարուի, առ այժմ չուզեր գործօն մասնակցութիւն ունենալ, կինը ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով:

Սոսկալի ողողումներ Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Քում գետը (հիւսիսային շրջան) յորդելով, աւելի քան հազար տուներ քշուեցան հեղեղներէն, համանուն քաղաքին մէջ: Շրջակայ բոլոր գիւղերն ու խրճիթները կործանեցան: Բարեբախտաբար մարդկային զոհ չկայ, բնակիչները լեռներն ապաստանած ըլլալով: Վախ կայ որ յորդումը սաստկանայ եւ ջուրերուն տակ թողէ ամբողջ քաղաքը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԱԼԻ ՄԱՀԸ

Գէորգ Բէրնաթեան, Անգարացի 18 տարեկան երիտասարդը Մայիս 21ին Վիլնէօվ Սէն Ժորժի մէջ հեծելանիւով պտըտած պահուն գութ մը լծուած կառքի մը տակ մնալով գանկէն վիրաւորուած եւ իսկոյն հիւանդանոց փոխադրուած էր: Հակառակ եղած գործողութեան խեղճ երիտասարդը մեռած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՍ ՀԱՅ, ԴՈՒՆ ՀԱՅ…

* * *

Պզտիկ յուշ մը, օրուան տօնին առթիւ:

1919 օգոստոս: Դէպի Հայաստան: Կառախումբը կանգ կ'առնէ Ղարաքիլիսէի կայարանը:

Երբ կառախումբ կ'ըսեմ, պէտք է հասկնաք ոչ միայն իրարու կապուած վակոնները, այլեւ խցիկներէն մինչեւ «տանիքները իրարու վրայ դիզուած բազմութիւն, — գաղթակա՛ններ:

Պատերազմի տարէն, հազիւ 4 — 5 շոգեշարժ մեքենայ բաժին ինկած էր Հայաստանի: Մնացեալ հարիւրաւորները ժառանգեր էին Վրացիները:

Այնպէս որ, գաղթականները հարկադրուած էին կարգի սպասել Սանահինի ձորին մէջ, կիներով եւ երախաներով:

Ուրեմն, կառախումբը սովորական դադարը կատարեց Ղարաքիլիսէի կայարանին մէջ, մօտ կէս ժամ:

Օգտուելով դադարէն, բազմաթիւ ճամբորդներ դուրս էին ելած, իսկ շատեր վակոններու սանդուղներուն վրայ նստած, կ'ուտէին կամ կը ծխէին:

Պզտիկ աղմուկ մը:

— Ներս մտիր, եղբայր, կառախումբը ճամբայ պիտի ելլէ:

— Դուն Հայ, ես Հայ, ի՞նչ կը խառնուիս ինծի. այստեղ Հայաստան է:

— Կառախումբը ճամբայ պիտի ելլէ, վար կ'իյնաս. Հայաստանն ալ օրէնք ունի:

— Գնա բանդ, ես ինքզինքս կառավարել գիտեմ:

Վերջին խօսքը հազիւ արտասանած, կառախումբը շարժեցաւ եւ մարդը գլորեցաւ երկաթներուն մէջ, արիւնլուայ:

Բարեբախտաբար վէրքը ծանր չէր: Անմիջապէս օգնութեան հասաւ այն որուն հետ կը վիճէր — պահակ զինուոր մը:

Պատահակա՞ն երեւո՞յթ է այս: Անգիտութի՞ւն:

Այն ատեն, ինչո՞վ կը բացատրէք արտասահմանի այսօրուան վիճակը, — անտարբերի, անձնախնդրութեան յաղթերգը:

Միեւնոյն հոգեբանութիւնը չե՞նք տեսներ ամէն օր, եւ ամէն տեղ:

Ձեր ամէն քայլին չէ՞ք լսեր արտասանո՛ւ բացագանչութիւնը.

— Դուն Հայ, ես Հայ, ի՞նչ կը խառնուիս…

Ատեն մը երեք ազգ. իշխանութիւն ունէինք Լիոնի մէջ:

Այսօր երկու առաջնորդարան, երկու երեսփ. ժողով, երկու առաջնորդ ունինք Մ. Նահանգներուն մէջ: Մէկ խօսքով, երկուքի բաժնուած է «ազգ»ը, եկեղեցիներով, դպրոցներով, ազգ. մարմիններով եւ հաստատութիւններով:

Իսկ եթէ աւելի խորանանք, պիտի տեսնենք որ երկուքի տեղ 12 իշխանութիւն ճակատ կազմած են դէմ դիմաց:

Պիտի ըսէք թէ այսօր վախ չկայ որ … շոգեկառքի արկած պատահի:

Հապա ժողովներու եւ փողոցներու մէջ պատահած ընդհարումնե՞րը, որ կը զարգանան օրէ օր, զարմանք պատճառելով ոչ թէ Հայաստանի պահակ զինուորին, այլ օտար երկիրներու ոստիկանութեան…

— Դուն ո՞վ կ'ըլլաս որ կը հրամայես ինծի…

Այո՛, այո՛, բոլորս ալ դարձանք հրամանատար, մինչեւ որ մեր բանակներն անգամ օտար պահակներու յանձնուին:

Չէ՞ որ շատ շատերուն համար, օտար «չավուշ»ի մը սաստը աւելի ազդու է, քան որ եւ է տրամաբանութիւն կամ օրէնք:

ՎԱՀԷ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, ուրբաթ օր բացուեցաւ Ֆր. Կ. Խաչի Զ. պատգ. ժողովը, մասնակցութեամբ 29 պատգամաւորներու: Բացի Ամերիկայի կեդրոնէն, միւս բոլոր շրջանները ներկայացուցիչներ ղրկած էին իրենց վայրերէն, ինչ որ գնահատելի երեւոյթ մըն է:

Ժողովը կը վերջանայ այսօր, կիրակի, թէյասեղանով մը: Շուտով կը հաղորդենք ժողովին կատարած աշխատանքները:

Ըսմէթ փաշայի յայտարարութիւնները թրքական թղթադրամներու մասին

ԱՄՔ.— Թուրքիոյ սպառազինութեանց յաւելման առթիւ, գրուեցաւ թէ կառավարութիւնը պիտի օգտուի նաեւ աւանդ գումարներէն: Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած ըլլալով, ելմտական նախարարութիւնը ցնցոյց մը հրատարակեց: Երեւի այդ ալ չէ կրցած հանդարտեցնել հանրային կարծիքը, եւ ահա Ըսմէթ փաշան ասպարէզ կ'իջնէ: Ստորեւ իր յայտարարութիւնները, որոնք առաձգական են.—

— «Կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր ուշադրութեամբ եւ հետեւողականութեամբ կը շարժի, ազգային դրամին արժէքը պաշտպանելու եւ աւանդ գումարներու ապահովութիւնը պահպանելու համար: Եւ հակառակ կարգ մը երկիրներու պէս պէս ցնցումներուն, յաջողեցաւ այս գործին մէջ:

Կառավարութեան համար աւելի քան երբեք առողջ եւ ամուր սկզբունք մըն է՝ հայրենակիցներու աւանդ գումարները վճռական ապահովութեան մէջ պահել եւ ազգային դրամին արժէքը անխախտ պաշտպանել: Հանրային կարծիքը պէտք է ամբողջովին վստահ ըլլայ ատոր:

Նոյնութեամբ հանրային կարծիքին կը ներկայացնեմ օրինագիծը զոր ուղարկած ենք Ազգ. Ժողովին ներկայացնել աւանդ գումարներու օրէնքի մասին:

Օրինագիծը սա է.—

«Ելմտական գործավարութեան հաւանութիւնը առնելու պայմանով, դրամատուները ազատ են տոկոսաբեր շարժուն արժէքներու վերածելու առառաւելն հարիւրին 50ը այն պահեստի գումարին զոր ստիպուած են պահել իրենց արկղներուն մէջ, իբրեւ երաշխաւորութիւն իրենց ստացած աւանդներուն: Այս գործածութիւնը զոր դրամատուները, եթէ ուզեն, պիտի ընեն իրենց շահուն համար, որ եւ է կերպով չի սահմանափակեր աւանդատուներուն իրաւունքը՝ ի հարկին դրամով ետ առնելու իրենց աւանդը»:

Այս է օրինագիծը: Արդէն, այս օրինագիծը մեր միտքը բերին տեղական եւ օտար 7 — 8 մեծ դրամատուներ, ժամանակին մեզի առաջարկելով ամբողջովին բաժնեթուղթի եւ պարտաթուղթի վերածել երաշխաւորութեան պահեստի գումարը, որպէսզի թէ դրամատուները շահ մը ապահովեն եւ թէ շրջանառութեան մէջ գտնուող դրամը չպակսի:

Փոխանակ ամբողջութիւնը բաժնեթուղթի եւ պարտաթուղթի վերածելու, օրինագիծը այս վերածումը կը սահմանափակէ առառաւելն հարիւրին 50ի, եւ պայման կը դնէ առնել Ելմտական գործավարութեան ընդունած շարժուն արժէքները, ինչ որ աւանդներու ապահովութեան համար նպաստաւոր բան մըն է:

Գալով ազգային դրամի արժէքին, կառավարութիւնը որոշած է աչալրջութեամբ շարունակել իր քաղաքականութիւնը, որ է աչքի առջեւ ունենալ երկրին ներածումը եւ արտածումը եւ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը:

Իմ այս յայտարարութիւնս այնքան բաց է որ ո եւ է մեկնութեան չի կարօտիր»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

1919 Թուի մայիսին էր, երբ մեր գնացքը, քերելով գեղածիծաղ Լոռուայ բարձունքները, իջնում էր Հայաստանի սիրտը, դէպի Շիրակ եւ Արարատ.

Ճանապարհի ամբողջ ընթացքում ամէն ինչ ոչնչացուած էր: Համատարած ամայութիւնը եւ աւերակ գիւղերի եւ տների խղճուկ կմախքները թախիծով եւ սոսկումով լցնում էին ամէնքի հոգին: Դեռ նոր էր Տաճիկը քաշել էր իր թնդանօթները Երեւանի պատերի տակից դէպի Սաքքղամէջ, չմոռնալով վերջին անգամ լրացնել իր աւերի բարբարոս գործը, մի անգամ եւս ապացուցանելու համար որ, «Տաճիկն է անցել այստեղից»:

Զանազան վայրերից հաղածուած մի քանի հարիւր հազարի հասնող հայ ժողովուրդը, որ կծկուած էր Երեւանում ու նրա շրջակայքում, եւ ենթակայ սարսափի ու սովի, Տաճիկների քաշուելուց յետոյ, ցնծալով կիսակենդան վիճակին, չուում էր դէպի հայրենի ամայացած գիւղերը, վերակենդանացնելու եւ նորից կրակ վառելու իր աւերուած օճախում:

Քաղցի եւ կարիքի մէջ տնքում էր Երեւանը՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը: Հացի եւ ապրուստի յոյսով ապաստանածների սոսկալի փոհմակներ, դժբախտ երեխաներից, խուժում էին ամէն օր Մազկածորի, Բայազիդի, Բաշգեառնիի եւ այլ շրջաններից, եւ օրն ի բուն աղիողորմ կերպով հա՛ց, հա՛ց էին աղերսում... Երբ արեգակը թեքւում էր հորիզոնի այն կողմը և ցերեկուայ քաղաքային աղմուկը խաղաղւում էր, լացի եւ հառաչանքի սուր ձայներն էին, որ բարձրանում էին ամբողջ քաղաքի բոլոր փողոցի անկիւններից, դռների եւ պատուհանների առաջից...

Այդ անտուն եւ անօգնական երեխաների աղաղակն էր, որոնք սովամահ էին լինում անօթութիւնից: Կարծես ամբողջ Երեւանը փոխարկուել էր մի հսկայական սգատան, ուր բոլորը ողբում, հառաչում, տնքում կամ մահուան վերջին ճիչն էին արձակում...

Նորակազմ որբահաւաք մարմինը մի քանի օրուայ մէջ միայն Երեւանի փողոցներից հաւաքեց 3000ից աւելի անտէր, քաղցած եւ հիւծուած որբեր, որոնցից շատերը, դժբախտաբար, յաւիտեան կորած մեզ համար:

Չնայելով այդ ծանր կացութեան, մօտենում էր Մայիսի 28ը եւ Հայաստանը պատրաստւում էր տօնելու իր անկախութեան առաջին տարեդարձը:

Մի տարի առաջ ծանր եւ հերոսամարտային պահին էր որ յայտարարուել էր Հայաստանի անկախութիւնը: Ճիշդ է, Հայաստանում ապրող հայ ժողովուրդը երկար ամիսներ կրել էր Տաճիկների բարբարոսութեան բոլոր տանջանքները, ճիշդ է, այժմ Հայաստանի մեծ մասը աւերակների մի կոյտ էր ներկայացնում, սովը եւ եւ մահը դեռ եւս թագաւորում էին այնտեղ, բայց հայութիւնը լաւ գիտակցում էր որ շուտով սովը պիտի անցնի, որ հայութեան կամքի ուժով փլատակների եւ աւերուած տների ու գիւղերի տակից նոր տներ եւ աւաններ են բարձրանալու եւ որ իմէր հայութիւնը այժմ տէր եւ իշխան է իր երկրի, իր հայրենիքի: Այս բոլորը նոր եռանդ եւ ոգի էին տալիս դիմաւորելու առաջին անկախութեան տարեդարձը:

Հայաստանի մայրաքաղաքը այդ օրը ցնծութեան մէջ էր:

Բազմահազար ամբոխը հիւծուած դէմքերով, կիսամաշ հագուստներով, սակայն ժպտուն աչքերով լցուել էր մայրաքաղաքի մեծ հրապարակին, տեսնելու եւ զգալու այդ անմոռանալի օրը, որի համար տառապել եւ զոհուել էին հազարներ, հարիւր հազարներ եւ այժմ ինքն էր որ առաջին անգամ պիտի մասնակցէր այդ տօնին, հայրենիքի ազատութեան նուիրական այդ ժամին...

Ազատութեան տօնն էր այսօր:

Հազարաւոր մարդիկ ցնծուած մեծ չքերթին, անցնում էին չարիչար ցնծութեան եւ բերկրանքի բացագանչութիւններով: Անցաւ զօրքը,— հայկական բանակը, աշակերտութիւնը, քաղաքացիների զանազան արհեստաւորական խմբակցութիւններ, սակայն բոլորի ուշադրութիւնը բեւեռուած էր դէպի մի խոշոր բաց հանրակառք, որի կենտրոնում պատուանդանի վրայ խրոխտ կանգնած էր Ազատ-Հայաստանը, ձախ կողմը նետած սուգի սեւ զգեստները եւ դարերով իրեն կաշկանդող շղթաները, աջ ձեռքի մէջ բարձր բռնած մեր սրբելի եռագոյնը: Ազատ Հայաստանը շրջապատուած էր Արարատի, Շիրակի, Վասպուրականի, Սիւնիքի, Սասունի, Կարինի եւ միւս գաւառների կարիճներով եւ ամէն մէկը դրանցից կրում էր իր շրջանի խորհրդանիշ հագուստները եւ ազգային դրօշակը: Սա խորհրդանիշն էր միացեալ անկախ Հայաստանի: Այդ օրն էր, որ կառավարութիւնը յայտարարեց իր կարեւոր հրամանագիրը, որ այլ եւս չկան ոչ ռուսական եւ ոչ տաճկական Հայաստաններ, այլ կայ մի Հայաստան — անկախ եւ ազատ:

Ահա այդ հրամանագրէն մի քանի քաղուածներ.—

«Հայաստանի ամբողջութիւնը վերականգնելու եւ ժողովրդի լիակատար ազատութիւնն ու բարգաւաճումն ապահովելու համար Հայաստանի կառավարութիւնը, համաձայն բովանդակ հայ ժողովրդի միահամուռ կամքի ու ցանկութեան, յայտարարում է, որ այսօրուանից Հայաստանի բաժան - բաժան մասերը մշտնջենապէս միացած են իբր անկախ պետական միութիւն: Այժմ Անդրկովկասում եւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններում գտնուած պապենական Հայկական երկիրների միացման եւ անկախութեան այս ակտը կատարելով, Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարում է որ, միացեալ Հայաստանի պետական ձեւն է ռամկավար Հանրապետութիւն եւ որ ինքը հանդիսանում է միացեալ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը»:

«Այսպիսով, ներկայումս Հայաստանի ժողովուրդն է իր ամբողջացած հայրենիքի գերագոյն տէրն ու տնօրէնը, եւ Հայաստանի պառլամենտն ու կառավարութիւնը հանդիսանում են միացեալ Հայաստանի ազատ ժողովուրդը շաղկապող բարձրագոյն օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնները»:

Այդ օրն էր որ Խորհրդարանի հանդիսաւոր նիստում արեւմտահայ 12 պատգամաւորներ, համաձայն 1919 թուի փետրուարին կայացած Արեւմտահայ Համագումարի լիազօրութիւնների, յայտարարեցին ի լուր ամէնքի որ Հայաստանը մէկ է, որ նա միացեալ է եւ անկախ»:

Անցաւ մի տարի, կարծես թէ հրաշք կատարուեց Հայոց աշխարհում: Ամայի դաշտերը ծածկուեցին կանաչով, արտերը ծփում էին ոսկեգոյն հասկերով, փլատակների տակից բարձրանալ սկսան նոր գիւղեր եւ շէնքեր. Առասպելական փիւնիկի պէս զարթել եւ վերակենդանացել էր Հայաստանը:

Ռուսաստանի մոռացուած վայրերից, Տաճկաստանի խորքերից, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հեռաւոր անկիւններից համախմբւում էր իր ազատ հայրենիքի մէջ տարագիր ու ցիր ու ցան հայ ժողովուրդը:

Լացի ու արտասուքի փոխարէն խինդն ու ծիծաղը սկսաւ երեւալ Հայաստանցու երեսին: Հայաստանը ձեւակերպւում էր արդէն, երազանքները փոխարինուել էին շօշափելի իրականութեամբ եւ անկախութեան բարիքները գիտակցում եւ տեսնում էին բոլորը

Մայիս 28ը դարձել էր հայ ժողովրդի մեծագոյն եւ սրբազան տօնը: Հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր առոյգ եւ զուարթ հայ ժողովրդի հսկայական շքերթը անցնում էր Երեւանի հրապարակով: Անցան աշխատաւորները, ուսանողները, աշակերտները, սպաները, բազմաթիւ ընկերութիւնների ներկայացուցիչները, սակայն բոլորի ուշադրութիւնը գրաւել էր գիւղական զարդարուն սայլը, ուր աշխատաւորը սայլի վրայ շինուած երկաթն էր ծեծում, գութանն ու իր հունձն էր անում եւ գեղջուկ կիմանկալը հողն էր հերկում, Հնձւորը Հայրենի օճախի մէջ անձնատուր էր եղել իր տնային աշխատանքներին. սա աշխատանքի նշանաբանն էր, որ իրականութիւն էր դարձել ազատ եւ անկախ Հայաստանում, այդ մի տարուայ ընթացքում...

15 տարի է անցել այդ առաջին նուիրական օրից եւ որքան անցնում է այնքան աւելի է խորանում եւ ամրանում հայ ժողովրդի հոգու մէջ այդ օրը: Որքան կամենում են թող վանդալ բոլշեւիկները ոտնատակ տան ամէն ինչ, որքան կամենում են թող աշխատեն հանել հայ ժողովրդի որտից Մայիսի 28ը, սակայն երբեք նրանց այդ չի յաջողուի: Այդ տօնը պիտի մնայ հայութեան հոգու մէջ եւ որքան անցնի այնքան աւելի պիտի ուռճանայ եւ հզօրանայ հայութեան հոգուն մէջ: Կ'անցնին բոլշեւիկները, հետերն անգամ չի մնայ բազմաթիւ այդպիսի խմբակցութիւնների, որոնք կը գան եւ բռնի կերպով կը պարտադրին իրենց կամքը եւ իշխանութիւնը հայութեան, բայց Մայիսի 28ը կը մնայ եւ կ'ապրի հայ ժողովրդի հետ, որովհետեւ այդ օրը ստեղծուել է հայ ժողովրդի հարիւրաւոր տարիների ծանր երկունքով, անհամար զոհերով եւ սրբազան ու յորդառատ արիւնով:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՄԵՐՆ Է

Վեց ամիս է ահա, Նիւ Եորքի դժբախտ ոճրագործութիւնից ի վեր, կարծես մէկ կեդրոնից տրուած հրահանգով, հակադաշնակցական խմբակները, պար բռնած Ղեւոնդ եպիսկոպոսի դիակի չուրջ, կատաղի յարձակումներ է գործում Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ՝ «ի խաչ հան զդա», «Մա՛հ Դաշնակցութեան» աղաղակներով: Եւ այսօր այլեւս հազիւ գտնուի անաչառ մէկը, որ չտեսնէ թէ Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած այս հարուածն էլ վրիպեց: Դաշնակցութեան գերեզմանափորները արդէն իրար մէջ են ուտում, իսկ Դաշնակցութիւնը, խորարմատ կաղնիի պէս, կայ ու կը մնայ կանգուն եւ նոյնիսկ աւելի ամրացած: Մեր հակառակորդների «միացեալ ճակատը» դարձաւ միացեալ խայտառակութիւն

Ինչո՞ւ այդպէս:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն, ի հարկէ, այն կուսակցութիւնը չէ, որ կարելի լինի աղմուկով ու դաւով, միացեալ կամ ջլատուած ճակատներով կործանել, բայց մեր հակառակորդների այս անգամուան, այնքան անփառունակ պարտութեան մէջ խոշոր բաժին ունի եւ նրանց հիմնական սխալը.— Նրանք Դաշնակցութիւնը նոյնացրին Հայաստանի Հանրապետութեան հետ եւ կռուի դրօշ պարզեցին Հայաստանի անկախութեան եւ եռագոյնի դէմ: Նրանց անսահման միամտութիւնն ու կարճատեսութիւնը կարծել տուեց, որ Հայաստանի անկախութեան գաղափարն ու եռագոյնը վարկաբեկելով, մահացու հարուած հասցրած կը լինեն Դաշնակցութեան, կամ Դաշնակցութիւնը խորտակելով հայ ժողովրդի հոգուց արմատախիլ կ'անեն ազատութեան եւ անկախութեան տենչը:

Ըստ էութեան, ի հարկէ, Նրանք իրաւացի էին. ո՞ւմ յայտնի չէ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անխզելի կապերով կապուած է Հայաստանի անկախութեան գաղափարի հետ, որ հայ պետականութիւնը խորհրդանշող եռագոյնը նուիրական է ամէն մի Դաշնակցականի համար, բայց նրանք եթէ անխելք, կամ կրքից կուրացած չլինէին, պէտք է հասկանային, որ Հայաստանի անկախութիւնը եւ այդ անկախութիւնը խորհրդանշող դրօշը կարելի չէ կուսակցական պայքարի զէնք դարձնել, կ'ըմբռնէին, որ այդ զէնքը կը դառնայ ամէնից առաջ այն անմաքուր ձեռքի դէմ, որ նրանով կուսակցական հաշիւներ է ուզում մաքրել:

Հայաստանի անկախութեան գաղափարն ու եռագոյն դրօշը Դաշնակցականի ձեռքին կենսունակութեան եւ ուժի աղբիւր են, որովհետեւ Դաշնակցականը այդ աղբիւրից խմելիս՝ միայն հայ ժողովրդի ու Հայաստանի գերագոյն բարիքն աչքի առաջ ունի և երբեք կուսակցական նպատակների չի ծառայեցնում: Դաշնակցականի համար անկախութիւնը հայ ժողովրդի ճակատագրի տնօրինութեան լաւագոյն ձեւն է եւ դրօշը՝ խորհրդանշան այդ լաւագոյն տնօրինութեան:

Մեր հակառակորդների համար Հայաստանի անկախութիւնը եւ եռագոյն դրօշը սովորական պայքարի գործիք են, պայքար յանուն կուսակցական գերակայութեան: Տարուան մէջ 365 օր կայ, Մայիս 28ից դուրս թո՛ղ 364 օրերից որ եւ է մէկը տօնուի, ասել է մի թշուառական: Եռագոյնը «քուրջի կտոր» է, լրացրել է առաջինի միտքը մի ուրիշ թշուառական: Ահա՛ մեր հակառակորդների գնահատութիւնը Հայաստանի անկախութեան եւ Հայաստանի դրօշի

Այսօր հարցը դրուած է որոշ ու յստակ.—

Անկախութեան գաղափարը եւ եռագոյնը նուիրական են Դաշնակցութեան համար: Հայաստանի անկախութիւնը եւ եռագոյնը ատելի են, անարգանքի առարկայ հակադաշնակցական ամբոխի համար: Ո՞ր կողմն է հայ ժողովուրդը իր հոծ զանգուածով, ի՞նչ է մտածում նա:

Դաշնակցութեան հակառակորդները հաշուի չառին հայ ժողովրդի կամքը և խայտառակուեցան: Վերջին պայքարը մի անգամ եւս հաստատեց, որ անկախութեան եւ դրօշակի հարցում տարբերութիւն չկայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովրդի միջեւ: Ո՛չ, Մայիս 28ը անպատւութեան օր չէ հայ ժողովրդի համար: Ո՛չ, եռագոյնը «քուրջի կտոր» չէ, այլ նուիրական մի խորհուրդ: Միայն ազգային պատիւը կորցրած լէվանթէնները կարող են ծաղրել այդ խորհուրդը: Հայ ժողովուրդը լէվանթէնների հետ չէ. նրանց դէմ է: Հայ ժողովուրդը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ չէ, նրա հետ է:

Մենք չենք յանցաւոր, որ իբրեւ կազմակերպուած ույժ, մնացել ենք մենակ Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան պայքարում: Մենք հպարտ ենք, որ մեր մենակութեան մէջ հայ ժողովուրդը իր հոծ մեծամասնութեամբ մեզ հետ է: Վերջին պայքարը այդ ապացուցեց: Ու յաղթանակը նրանն է ում հետ է ժողովուրդը: Ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ է. կասկած կարո՞ղ է լինել, որ վերջնական յաղթանակը կը լինի Դաշնակցութեան:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Տասնըվեց տարի է անցեր այն օրէն ի վեր, երբ հայ ժողովուրդը, հինգ դարերու ստրկութենէն վերջ, իր պատմական հողերու մէկ մասին վրայ անկախութիւն յայտարարեց: Իր աճիւններէն յարութիւն առնող փիւնիկին պէս, դարերու խոր մթութեան մէջ թաղուած «Հայաստան» փառապանծ անունը յանկարծ վերածնաւ եւ հրաշէկ տառերով արձանագրուեցաւ Արարատեան դաշտին վրայ.

1918 մայիս 28ը իր նմանը չունի Հայոց Պատմութեան մէջ: Այդ թըւականը աւելի քան պատմական է հայ ժողովուրդին համար: Անիկա նուիրական է ու պաշտելի, որովհետեւ Մայիս 28ով միայն սրբեցինք մեր ճակտին քսուած արատը: Անոր շնորհիւ փրկեցինք մեր պատիւը: Ջարդուողի, հարստահարուողի, ոչխարի պէս մորթուողի եւ քրիստոնեայ աշխարհին գութ ու ողորմութիւն խնդրողի տխուր ցեղի անունը՝ զոր Եւրոպա տուած էր մեզի՝ Մայիս 28ով միայն սրբագրեցինք եւ ցոյց տուինք բոլորին, թշնամիին ու բարեկամին, թէ մենք ալ գիտենք կռուիլ, զարնել ու զարնուիլ, զէնք գործածել, բանակ կազմել, ռազմաճակատ երթալ եւ մեր դարաւոր ու զօրաւոր թշնամիին պարտադրել անկախ ու ազատ ապրելու մեր կամքը:

Ինչ որ կատարուեցաւ Արարատի ըստորոտը 1918ի մայիսին, վեր է ամէն գնահատանքէ: Հայ ժողովուրդը այդ օրերուն ցոյց տուաւ իր կենսունակութեան ամէնէն զօրաւոր փաստը

Մահու եւ կենաց օրեր էին հայութեան համար: Հայ ժողովուրդը կամ պիտի տոկար ու տեւէր գերմարդկային դիւցազնութեամբ մը եւ կամ իսպառ ջնջուէր աշխարհի երեսէն

Մէկ կողմէն Թրքահայաստանը ընաջնջուած էր, Թրքահայութիւնը արմատախիլ եղած՝ եղեռնականօրէն Միւս կողմէ դժոխային պայմաններ կը տիրէին Կովկասի մէջ, ուր ապրող երեք գլխաւոր ժողովուրդները ժամանակաւոր գործակցութենէ մը վերջ՝ այլ եւս իրարու լեզու չէին հասկնար: Վրացին ու Թաթարը իրենց թաքուն եւ հայատեաց ծրագիրներով բոլորովին լքած եւ իր բախտին ձգած էին Հայը: Հայաստան որբերով ու գաղթականներով լեցուած՝ օրհասական կռիւ կը մղէր՝ սովի ու թշուառութեան դէմ:

Ահա այս պայմաններուն մէջ, թշնամին առիթէն օգտուած՝ գերազանց ուժերով կը յառաջանար, վերջին հարուածը տալու հայութեան վերապրող մասին եւ հայ անունը ընդմիշտ սրբելու պատմութեան էջերէն

Եթէ այսօր կ'ապրինք մենք եւ ունինք մանրանկար հայրենիք մը ատիկա կը պարտինք այն անանուն եւ անանուն հերոսներուն, որոնց Մայիս 20—28ի բախտորոշ օրերուն, իրենց ամէնէն նուիրական բանը՝ կեանքը տուին դիւցազնօրէն, իրենց կուրծքը անվեհեր բացին թշնամիի գնդակներուն առջեւ, ու յաղթեցին Թշնամին առաջին անգամ ըլլալով գլուխ ծռեց հայ զինուորին առջեւ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատներուն վրայ, նահանջեց, ընդունեց իր պարտութիւնը եւ շաբաթ մը վերջ, 1918 յունիս 4ին՝ Բաթումի դաշնագրով՝ աշխարհի բոլոր պետութեանց մէջ առաջինը ըլլալով ճանչցաւ անկախ Հայաստանի գոյութիւնը.

Հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը իրականացաւ: Հայաստանը վերստին ծնաւ եւ սկսաւ զարգանալ աստիճանաբար.

Մայիս 28ի փառահեղ փառքը հերքելու եւ ժխտելու անկարող են յետագային պատահած բոլոր դէպքերը: Այդ թուականը անջնջելիօրէն դրոշմուած է ժամանակակից պատմութեան էջերուն, ինչպէս նաեւ բոլոր հայրենասէր եւ ազատատենչ Հայերու սրտերուն մէջ: Այլասերած են բոլոր անոնք որ կ'ուրանան այդ փաստը:

Քէմալական Թուրքն անգամ, որ մահացու կռիւ կը մղէր Իթթիհատին դէմ՝ կախաղան բարձրացնելով անոր հայ վրիժառու գնդակէն ճողոպրած վարիչները, ամէն տարի իբրեւ Ազգային Տօն յարգանքով եւ հանդիսաւորութեամբ կը տօնէ յուլիս 10—23ը, Օսմ. Սահմանադրութեան Տարեդարձը (1908):

Այսօր անկախ չէ Հայաստան: Այսօր հայ ժողովուրդին բոլոր բեկորները հաստատուած չեն Հայաստանի մէջ: Հայութեան կէսը հայրենազուրկ կը մնայ՝ ցրուած չորս հովերուն, շնորհիւ նենգ բարեկամներու դաւաճանութեան եւ դրժումներուն:

Բայց տարագիր Հայը երբէք չէ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Պատուհասներէ վերջ կը չըմին մարդիկ. անհատներ նոյնքան, որքան ժողովուրդները: Մինչ նախապէս ամէն ոք փարած էր գործին, ու ոչ ոք կը կասկածէր ղեկավարներու խոհականութեան եւ ուղղամտութեան մասին, փորձանքէն յետոյ պիղատոսները իրենց խիղճն ու ձեռքերը կը լուան ու կը սկսին ամէն քայլի մէջ՝ սխալ մը, իւրաքանչիւր առաջնորդի մէջ՝ յանցաւոր մը փնտռել ու գտնել:

Կէսօրէն վերջ արթնցող այս խրատտուները կը մոռնան անշուշտ թէ չափազանց դիւրին է գիտնալ ու դատել պատմական դէպքերը՝ կանակէն, քան թէ նախատեսել զանոնք առաջուընէ, դեռ չպատահած:

Մետասաներորդ ժամու այս խրատտուները կը մոռնան տակաւին թէ կեանքը յաճախ բախտախաղ մըն է, թէ ծրագիրներ յղանալ կամ գործելը հաւանականութիւն մըն է ապագայի մասին. անհրաժեշտ է անշուշտ, լաւագոյն խաղաթուղթերը ունենալ՝ վերջ միայն փորձել իր բախտը. բայց կեանքի մէջ հաւուաչէպ է առիթը: Եւ որովհետեւ կարելի չէ խուսափիլ ապրելէ, կը մնայ միայն խիզախել, նետուիլ ու փորձել: Կը յաջողին անոնք որոնք Տանթոնի հետ կը կրկնեն.— «Յանդգնութի՛ւն... միշտ... եւ ա՛լ աւելի»: Ապագան փակ դուռ է զոր գիտնալու է բռնադատել:

Բայց այդ յախուռն ու միակ պատուաւոր ճամբուն վրայ երբեմն անակնկալը կը փչէ մարդոց ծրագիրները, ճիգերը: Արդեօք, պատուհասին Գործադիրնե՞րն են արդեօք միակ պատասխանատուն: Այո եւ ոչ: Որովհետեւ, սխալ, ամէն տեղ սովորական, բայց մանաւանդ հայ իրականութեան մէջ կամքէ անկախ, խելքէ անկախ պատճառներ ու պարագաներ աւելի հզօր եղած են ու վճռական քան մարդկային հաշիւները:

1914ի գարնան կը կարծէինք գտնուիլ համեմատական յաջողութեան մը առջեւ: Երկու օտար քննիչներու (մարզպան) ներկայութիւնը արեւելեան նահանգներու մէջ խոյս մը տըւած էր մեր յոյսերուն: Թափուած աշխատանքը չէր կորսուեր ուրեմն: Ամբողջովին համաձայն էինք: 1914ի գարնան գտնուեցա՞ւ մեր մէջ մէկը որ նախատեսէր 1915ի գարնան Արհաւիրքը եւ զգուշացնէր մեզ... Այսուհանդերձ եղերական այդ արկածէն յետոյ, շատեր սկսան զայն վերագրել լոկ մեր անզգուշութեան, ղեկավար տարրերու անհեռատեսութեան:

1918ի աշունէն մինչեւ 1919 եւ 1920, մինչեւ դրեթէ Կարսի պատահարը, ամբողջովին համաձայն էինք մեր ղեկավար օրկաններուն քաղաքական ուղղութեան: Համաձայնականներու հետ յաղթանակած էր մեր դատը: Խելացի ու շրջահայեաց եղած էինք, արդարեւ, մեր ճակատագիրը կապելով Համաձայնութեան բախտին: Այդ օրերուն համայնավար Ռուսիան դեռ ննջմանէն դուրս եկած չէր, իսկ քէմալական Թուրքիան իր երկունքը կ'ապրէր: Անոնց ապագային վրայ կը ծանրանար կասկածը եւ անստուգութիւնը... Գտնուեցա՞ւ այդ օրերուն մէկը որ կարենար նախատեսել ուժերու վերիվայրումը ու զգուշացնել մեզ: Եւ ազգակործան դաւաճանութիւն չը՞ պիտի նկատուէր, եթէ ստացուէր այդ օրերուն Երեւան ամենադոյզն միտում ցոյց տար դէպի խորհրդային Ռուսիա, կամ քէմալական Թուրքիա... Ահա՛, իրարու բերնով իսկ Երեւան հարկադրուած էր պատշաճիլ Փարիզի զոյգ պատուիրակութեանց ուղեգծին. չեղիլ անկէ՝ կը նշանակէր մատնել հայ դատը...

Բայց այդ ճամբուն վրայ պատահեցաւ Կարսի պատահարը, այդ եղերական արկածը: Անշուշտ, դիւրին է այդ դէպքէն ասքիւ դատապարտել օրուան ղեկավարները, բայց ըստ իս անխուսափելի էր Կարսի փորձանքը: Մինչ մեր իրաւունքները դրած էինք հեռաւոր յաղթական սուրերու ափին մէջ, մեր ոտքին տակ, մեր չուրջ անճար, զօրացեր էին դաղտնօրէն — ու մեր պաշտպաններու իսկ թոյլտուութեամբ — նոր ուժեր: Ամէն ինչ նախատեսած կը թուէինք, sauf l'imprévu. ու ինչպէս վաթսունամեայ ի վեր այնքան յաճախ, Կարսի առջեւ ալ պատմական այդ մեծ ազդակը, անդիմադրելին, աննախատեսելին իր չարաշուք դերը կատարեց

Ինչո՞ւ չընդունիլ թէ Կարսի առջեւ կը սնանկանար — թերեւս առժամապէս — մեր համաձայնական քաղաքականութիւնը. հոն կը պարտուէր նոյնքան Փարիզի պատուիրակութիւնը, որքան Երեւանը... եւ ինչո՞ւ չընդունիլ թէ [illegible] կարգին, 1920ի աշնան ողբերգութիւնն ալ մասամբ արդիւնք է Համաձայնութեան նենգ ու չնական ապիկարութեան.

Այսօր սակայն, առանց դէպքերու բարդ ծալքերը քրքրելու, մեր խիկարները պարզամտօրէն վերլուծե՞ր են արդէն դէպքերը. վճիռ արձակուած է արդէն: Անոնք, դեռ երէկ համակարծիք, այսօր միայն սխալներ ու պատասխանատուներ կը նշմարեն:

Սխալնե՞ր... բայց չեն սխալիր անոնք որ չեն գործեր:

Սխալնե՞ր... բայց միթէ՞ քաղաքական սխալ մը չի թուիր մեզ այսօր յունական արշաւանքը Փոքր Ասիոյ վըրայ: Բայց այն օրերուն... Կարելի՞ էր կասկածիլ այս ձեռնարկի մասին, երբ անգլիական դիւանագիտութիւնն անգամ կը հովանաւորէր զայն... Ինչո՞ւ այնքան խոհական ու ծանրագլուխ վարիչներ չկրցան նախատեսել ու կանխել յունական ձախողանքը... Եւ ի՞նչ կը ներկայացնէ Կարսի անկումը յունական ճակատի քայքայումին քով:

Հապա Տարտանէլի արշաւա՞նքը ծրագրուած համաձայնական այնքան վարժ ու շրջահայեաց ղեկավարներու կողմէ... յանդգնելու համար ամենախոյանալ ձախողանքին՝ Վի՞թխարի սխալ մը չէ՞ր. Թուրք մեզ այն ինչ որ անհրաժեշտ ու խելացի քայլ մըն էր անշուշտ: Այսօր այդ ապագիտի ձեռնարկին քննադատները չեն խորհիր պատասխանատու նախաձեռնողները, այլ կը ջանան վերլուծել այն աննախատեսելի, թերագնահատուած արգելքները որ վիժեցուցին զայն

Ի՞նչ հարկ սակայն երկարաձգել օրինակները: Պատմութիւնը կը հիւսուի երբեմն այդ անխուսափելի «սխալ»ներով: Մեծ պատերազմի օրերուն, դէպքերը չհերքեցի՞ն — այնքան յաճախ — դիւանագէտներու, ռազմավարներու հաշիւներն ու ծրագիրները: Պուլկարիա զաւաճանեց իր [illegible]: Գերմանիա խաբուեցաւ իր [illegible]կածախնդրութեան անկեալին մէջ:

Մեր ծանր փորձառութիւններէն վերջ, մեզ կը մնայ չխառնել [illegible] ու [illegible] վէճերով. [illegible] մեր ազգային արժէքներու ու իրա-

կորանցուցած իր հաւատքը՝ օր մը վերադառնալու իր ազատ եւ անկախ հայրենիքը։ Օտար աստղերու տակ հալածական՝ իր գերագոյն տենչականն է այդ։

Այժմ տարի Մայիս 28ին տօնելով Անկախութեան Տարեդարձը, հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս կը շեշտէ իր անսասան հաւատքը՝ վերստանալ իր կորսուած ազատութիւնն ու անկախութիւնը։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

oooo

918 Մայիս 28ին, խիզախ ու աննուրին երկունքէ վերջ, հայ պետականութեան հիմքը դրուեցաւ։

Պատմութիւնը ծանօթ է ամէնքին։

Որքան տարիները կ'անցնին, դէմքերն ու դէպքերը կը ստանան իրենց բնական դիմագիծը։

Մայիս 28։

Վսեմ հանգրուան մըն է, ուր մեր անկախութեան եւ ազատութեան նաւը ժայռէ ժայռ, փոթորիկէ փոթորիկ բախելէ յետոյ, խարիսխ նետեց մեր հայրենի հողերու մէկ մասին վրայ։

Դարերու մրմուռ ու ծարաւ կար մեր հոգիներուն մէջ։ Կորած ու անցած էինք արեան ու զոհողութեան փոթորկածայն ճամբայ մը, պարպած էինք անխնայ մեր երակները եւ, ահա կանգնած Մայիս 28ի շողարձակ խորհուրդին առջեւ։

Փոքր էր մեր երկիրը։ Ծուխ ու մահ կը հոտէր։ Դիակառքերը կ'անցնէին չարունակ, որբերն ու գաղթականները գեղնած եւ ուռած՝ դաշտերուն մէջ խոտ կ'արածէին... Սով էր։ Գերեզմանատուն ու հիւանդանոց էր մեր երկիրը։ Շարք - շարք «Ծղրայրական գերեզմաններ», անշուք կերպով դրուեցան մէկ - մէկ խաչափայտերու տակ...

Սակայն, օրերը հրաշք երկնեցին։ Անկախութեան արեգակը շուտով ջերմացուց մեր ժողովուրդի յոգնաբեկ ոսկորները։ Վէրքերը շուտով սպիկապեցին եւ Մայիս 28ի կենսատու շունչը տիրականօրէն թագաւորեց հայոց կանանչ դաշտերուն վրայ։

Ձերբազատուած էր հայ մարդը ստրկութեան դարաւոր շղթաներէն։

Այն, ինչ որ երէկ ոսոխ կրունկը՝ պարգեւ, մտրակը՝ արդարութեան վճիռ էր համարած,— փշրուեցաւ։

Այն, ինչ որ երէկ կենցաղային ու գոյութեան տեւական յաւէտ կը նկատուէր,— չքացաւ։

Անարգ ու գլխահակ հայ մարդը տէր կեցաւ իր իրաւունքներուն եւ դարձաւ քաղաքացի, անկախ հողով, անկախ հայրենիքով եւ անկախ պետութեամբ.

X

Սակայն, դաւադիր խորամանկներ կը դիտէին մեզ։

Ոսոխը՝ ամէն գոյնի եւ ձեւի, օղակ կը կազմէր մեր շուրջը։

Խաւարեցաւ մեր անկախութեան արեւը։ Եւ մեր աքնաջան ժողովուրդը, տարագրութեան ու թրքական սպանդին յետոյ, տեսաւ նաեւ եղերական մահը իր հայրենի երկրի անկախութեան, ի՛ր իսկ բազուկներուն վրայ...

Եւ այսօր, տարագիր բազմութիւններ աչքերն անյայտին, ոտքերն անդունդին, կրկին ուխտ կ'ընթան այն խորանին առջեւ, որուն սիւներն եղան մեր անհամար զոհերը, կանթեղը՝ իր հողին ու կամքը.

Տարագիր հայ մարդու հոգին, առաւել քան երբեք, անկախութեան ու ազատութեան հրաբուխ մըն է դարձած.

Աստանդական կեանքի բերումով, ով տեսած է Սիկիլիայ հրաշունչ լեռնաշխարհը, որ գիշեր ցերեկ, անդադար ծուխ ու կայծ կը ժայթքէ, աւելնելով տարերային անզուսպ ուժերու երկունքը, թող բաղդատէ մեր տարագիր հոգիին հետ, որ տասնեակ տարիէ ի վեր բոցավառ ծուխ ու կրակ կը ժայթքէ եւ հայրենիք կ'աղաղակէ։

Օր մը, ծուխի ու մրմուռի թանձր ամպերը, պիտի կուտակուին սպառնացող եւ մեր հոգիի տարերային ուժերը պիտի պոռթկան եւ դարձեալ տան մեզի մեր Մայիս 28ը։

Տարագրութեան մէջ, հայ ժողովուրդը անխախտ պահեց թանկագին աւանդութիւն մը, իր քաղաքականութեան ու պայքարի վերջին խօսքը դարձուց Մայիս 28ի պատմական իմաստը.

Տխուր երէկ, եթէ կը խորհինք, այսօր կը դիտակցինք այլ եւս։ Եթէ երէկ չէինք գնահատեր, այսօր գերազանցապէս կը գնահատենք։ Ինչ որ երէկ երազ ու մշուշ էր, այսօր պայծառ գիտակցութիւն, ուղեգիծ ու հաւատամք է դարձած։

Երբ հայ հողը կը թրթռար մեր ոտքերուն տակ անկախութեան ծիրանին հագած, չէինք նուիրագործեր, այսօր երբ մերկացած է, ան կ'ապրի մեր մէջ իբրեւ Քաղաքական անբիծ հաւատք։

Առանց հայրենիքի՝ անկախութիւնը կ'ապրի մեր մէջ իբրեւ հոգեկան տեւական սնունդ։ Ուրիշ խօսքով՝ մտովին պատրաստ, աշխարհագրօրէն անպատրաստ։

Արդեօ՞ք ազգն ու ժողովուրդը չունի իր ազատութեան տօնը։ Ամերիկա՞ն, Ֆրանսա՞ն, Պոլոնիա՞ն, Սերպիա՞ն, Լեհաստա՞նը կամ Չեխոսլովաքիան... Հին թէ նոր, բոլոր քաղաքակիրթ ազգերն ու ժողովուրդները իրենց արեան գինով ձեռք բերած ազատութեան տօնը կը տօնեն։ Սակայն այդ բոլորին մէջ, մեր տօնը կը ստանայ բացառիկ հանգամանք մը, որովհետեւ մենք տարագիր պայմաններու մէջ կը տօնենք անկախութեան տօնը, անոնք իրենց սեփական երկրին ու պետական կազմակերպութեան հովանիին մէջ։

Մայիս 28ը ազգային պետական իշխանութեան, հայկական կառավարութեան խորհրդանիշն մը չէ միայն։ Անոր բովանդակութեան մէջ խտացած են հայ ժողովուրդի բոլոր բաղձանքներն ու հնարաւորութիւնները։ Հայրենիք, ազգութիւն, իշխանութիւն, ազգային արժանապատուութիւն, դրօշակ, ազատութիւն եւ անկախութիւն.

Ճիշդ է, որ հայ տարագիր բազմութիւնը այսօր կը գտնուի ինքնամոռացութեան, դառնալիք [illegible] ու երկպառակութեան առջեւ։ Ճիշդ է, որ այդ տարտամ ու անհոյն եղանակուածքը, տասը չըթեան կը գերադասէ հայրենի ազատութենէն, ճիշդ է որ անոր վաճառուած հոգին չորքոտնեք ծառայութիւնը այն տէրերէն, որուն ժխտումն է Մայիս 28ը, սակայն դարերու ստրկութիւնը մոգական ուժով չպիտի անհետանար մեր ցեղին մէջէն եւ պիտի ձգէր անկասկած իր տիպը, կեղտն ու թարախը, մերթ ընդ մերթ աղմուկ ու փոթորիկ հանելու համար։ Իսկական Հայը, առողջ ու անբիծ ազգասէրը, գիտէ ազգադաւեալին արժէքը, գիտէ որ հայ հողը անոր կեղտոտ ոտքին անհամ չի կրնար հիւրընկալել...

Անոնք գիտակի՞ց՝ անկախութեան, կախարդի՞ց՝ ազատութեան, տեւապէս նստած են երկրէն ներս թէ դուրս, սարսռեցնելու օտարը եւ ջլատելու հայ կենսունակ ուժերը։

Հայ ժողովուրդի հասունցած գիտակցութիւնը, գիշերաւ չի ծախեր իր հայրերու վաստակը, եւ ամէն տարի աւելի խանդավառ, աւելի խուռներամ կը տօնէ Մայիս 28ը, արժանի ըլլալու համար անոր։

Անկախութեան սերունդը, որ իր աչքերով տեսաւ եւ իր բազուկներով կերտեց զայն, երկիւղածութեամբ պիտի գայ խոնարհելու այդ հաւատքին առջեւ եւ պիտի փոխանցէ յետագայ սերունդներուն ըսելով՝

— Արժանացիր Մայիս 28ին.

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ԱՉՔՈՎ

oooo

Հեռու աղմկայոյզէն եւ մանուկներ այդ օրերուն, յետոյ մեր ձեռքի տակ ունենալով միայն հակառակորդ հոսանքներու գրուածքները, զգացումը մէկ կողմ դրած, առարկայօրէն քննելով դէպքերը, մենք կազմեցինք մեր կարծիքը եւ հիմա այն եզրակացութեան թէ դարերու մեր ստրկութեան պէտք է վերագրել այն իրողութիւնը որ չկրցանք դիմաւորաբար «ազգովին» համաձայնութեան գալ, այս թուականի արժէքի մասին։

«Ազգովին» ըսինք, որովհետեւ եթէ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ կան թըւականներ — ինչպէս ֆրանսական յուլիս 14ը, ռուսական յեղափոխութիւնը եւն. — որ «յաղթանակ» կամ «պարտութիւն» են, համաձայն այն աւանդութիւններուն որ բերած են մէկին՝ ի վնաս միւսին, մեր մէջ բոլորովին տարբեր է պարագան։ Մայիս 28ը, ոչ միայն դասակարգային, ընկերային կամ տնտեսական վնաս մը բերաւ այս ժողովուրդի նոյնիսկ ամենափոքր հատուածին, այլ ընդհակառակն, միւս կէսին գոյութիւնը ապահովելով, դուռը բացաւ նոր յոյսերու, որոնք երազ կը թուէին առաջ մը։

Հարիւրաւոր տարիներ ստրկութեան շղթան մեր վզին, ցեխի եւ ջարդերու մէջ ապրեցանք, եւ մէկուկէս միլիոն զոհելէ վերջ, երբ գերմարդկային ճիգով մը այդ շղթան փշրեցինք, փոխանակ այդ յաղթանակին շուրջ խմբուելու, սկսանք իրար ցըել։

Ո՜հ, դառնալիք բան անհամաձայնութիւններու եւ խմբակցութիւններու քինախնդրութիւնը։

Ինչո՞ւ չյուսացան այդ խաղաղ փառաւոր թուականի շուրջ, զայն նըսեմացնելու համար, օգտագործելով անխուսափելի թերութիւնները, գործուած սխալները։

Միթէ չունինք հատորներով պատմաբաններէն վերցուած մը կատարելու, բայց Նախապատական երկու կէսերու մասին կ'ուզէի կարծիքս յայտնել։

Եղան մարդիկ, որ «Թրքական շնորհ» մը անուանեցին արիւնով գրնուած անկախութիւնը։

Ազգերու պատմութիւնը քիչ թէ շատ մենք եւս կարդացած ենք, բայց չենք հանդիպած մէկ հատիկ օրինակի, որ պետութիւն մը անկախութիւն շնորհէ իր հակառակորդին եւ համոզուած ենք որ, եթէ Թուրքերը կարենային անցնիլ ռուբիններուն եւ կուրծքերուն վրայէն անոնց՝ որ ցցուած էին Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ - Ապարանի մէջ, շատ հաճոյքով պիտի հրաժարէին այդ «Շնորհ»էն։

Ըսին նաեւ.— Եթէ զինադադարը վրայ չհասնէր, Թշնամին Կովկասի տիրանալէ վերջ, պիտի խեղդէր կցկտուած եւ վիրաւոր մեր հայրենիքին վըրայ, հաշիւը մաքրելու համար։

Կրնայ ըլլալ. բայց այն իրականութիւնը, որ մենք կռուեցանք եւ ազատեցանք, ցոյց կուտայ թէ ինչքան ողբերգական կրնայ ըլլալ զանգուածային յուսահատութիւնը։ Պէտք չէ մոռնալ որ բացադանչութիւններով, «եթէ»ներով ազգերու պատմութիւն չի գրուիր։

Մայիս 28ը, այդ օրուընէ սկսեալ, մեզի համար կայ եւ կը մնայ իբրեւ մեր պատմութեան վերջին հազարամեակին — եթէ ոչ աւելին — ամենանշանաւոր էջերէն մէկը։

Ճակատագրական պահու մը, ըլլալու կամ չըլլալու անելին մէջ թմբրած հայութիւնը, հերոսական ճիգով մը, կէներէն մինչեւ ծերերը, ինքզինքը դրաւ ամենազօր ղեկավարներու առաջնորդութեան տակ եւ յուսահատներու յատուկ վճռականութեամբ իր վիրաւոր ձեռքերով բռնեց ուղղակի շեղբէն այն տապարին՝ զոր ցեղին թշնամին բարձրացուցած էր դիւային գրգիռով մը, մնացորդին վրայ իջեցնելու համար։ Անգամ մը եւս ծանրապէս վիրաւորուեցանք, քանի մը օրուան մէջ, կռուի դաշտերուն վրայ ձգելով վեց - եօթը հազար կարծէներ, բայց թշնամին խեղդուեր փորը մնաց եւ հաշուի նստաւ մեզի հետ։

Մայիսեան այդ օրերուն, հայկական բանակը եղաւ այն ժայռը, որ կեցուց մեր միւս կէսին վրայէն անցնելու պատրաստուող թրքական հորթին գլուխը։ Առանց այդ ժայռին, մեր դատը երկու հարիւր տարի ետ քշուած պիտի ըլլար։

Երիտասարդներս, մանաւանդ երիտասարդ Դաշնակցականներս հաւատացած ենք, որ ապագային անկախ պատմագէտը իրաւունք պիտի տայ մեզի։

Հ. ԱԿՌՆԱՑԵԱՆ

Բայց տխուր խաղէր

››› ‹‹‹

Այս տարի եւս Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան տարեդարձը ամենուրեք պէտք է տօնուի, բացի մեր բուն հայրենիքից։

Բայց մի վայրկենով վերջին տասնըչորս տարիների անցուդարձը սեւ շղարշով ծածկենք եւ 1918, 19 եւ 20 թուականներին իրարայաջորդող բարեկարգ քաղաքական դէպքերը երեւակայութեամբ եւ տրամաբանօրէն հասցնենք մինչեւ ներկայ թուականը, որպէսզի կարողանանք պատկերացնել Հայաստանի անկախութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը մեր բուն հայրենիքում։

Այս բանի համար, մենք պէտք է նոյնպէս սեւ շղարշով ծածկենք Ազգերի Դաշնակցութեան շուրջը կատարուած բոլոր խեղկատակութիւններն ու փոխադարձ դաւերը, որոնց շնորհիւ այսօր այդ հաստատութիւնը դարձել են մի անփառունակ հիմնարկութիւն։

1920 թուականին էր որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը մեծ պետութիւնների կողմից ճանաչուեց իրաւամբ եւ իրողապէս։ Ցետոյ յաջորդեց Սեւրի դաշնագիրը, որով Ռուսահայաստանին միացւում էին նաեւ Թրքահայաստանից չորս նահանգներ, նախագահ Ուիլսոնի իրաւարարութեամբ։

Ենթադրենք թէ շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան, Հայաստանի եւ իր դրացի պետութիւնների միջեւ եղած բոլոր վէճելի հարցերը նոյնպէս փոխադարձ զիջողութեամբ հարթուել են։ Այսպիսով ուրեմն Հայաստանի Հանրապետութիւնը անդամ լինելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ սրա շնորհիւ իր դրացիների հետ հարթած լինելով բոլոր տարակարծութիւնները, եւ շնորհիւ Ազգերի Դաշնակցութեան հըզօր պաշտպանութեան միանգամայն զերծ լինելով արտաքին որ եւէ վըտանգից, Հայաստանի կառավարութիւնն եւ ժողովուրդը ապահով պայմանների մէջ լրջօրէն լծւում են ներգաղթի եւ շինարարական աշխատանքի։ Հնգհետէ աշխարհի չորս կողմերից Հայաստան են վերադառնում նոր թէ հին գաղթականները, իրենց հետ բերելով խոշոր դրամագլուխներ, մեքենաներ, գործիքներ, զանազան կարեւոր իրեր եւ տեղաւորւում են Հայաստանի զանազան գաւառներում. Ցաջողւում է քանի միլիոն տոլարի ներքին փոխառութիւնը, եւ բացի այս Ազգերի Դաշնակցութեան միջոցով Հայաստանի կառավարութիւնը ստանում է պատկառազդական հատուցումներ իր բաժնից։

Հայ ժողովուրդը զարկի ստրկական կապանքներից ազատուած, արտաքին վտանգներից զերծ, հաստատած անխրդովելի վերադարձած իր բուն երկրի մէջ, իր հարազատ իշխանութեան եւ հանրային զանազան կազմակերպութիւնների աջակցութեամբ, իր ամբողջ թափով գործի լծուելով, 10—15 տարին բաւական էր որ Հայաստանի գաւառները արդէն շէնացած լինէին, ժողովուրդը իրեն համար որոշ անտեսութեան եւ կեանքի բաւարար պայմաններ ստեղծած լինէր, միեւնոյն ժամանակ զարկ տար իր կրթական եւ մշակութային աշխատանքներին։ Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնն էլ իր հերթին կռթնած մեր մեղուաջան ժողովուրդի շինարար բազուկի վրայ, մինչեւ հիմա բաւականին արդիւնաւէտ աշխատանք կատարած կը լինէր մեր երկրի քաղաքները, աւաններն ու գիւղերը բարեկարգելու, հաղորդակցութեան միջոցները բարելաւելու, ելմտական եւ տնտեսական միջոցները զարգացնելու, արտաքին աշխարհի հետ լիման բնականոն պայմաններ ստեղծելու։

Այլեւս վերացած կը լինէին արտաքին վտանգը, գաղթը, կոտորածը, սովի եւ համաճարակների ահաւոր չարիքները։ Եւ ընդհակառակն, ապահով եւ պաշտպանուած վիճակը մեր ժողովրդի մէջ կը ցրէր մռայլ ամպերը, ոգեւորութիւն կը ներշնչէր. ստրկական մտայնութեանը կը յաջորդէր ազատ, ինքնիշխան ապրելու մըտայնութիւնը, լքկանութիւնից կ'անցնէր կենսուրախութեան. իր անթեղուած ընդունակութիւնները ի յայտ բերելով, քաղաքակրթութեան մարզի մէջ իր զգալի բաժինը կը յատկացնէր։ Եւ այսօր Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան 16րդ տարեդարձը հայ ժողովուրդը կը տօնէր իր անկախ, ազատ եւ միացեալ հայրենիքի մէջ, իմ ուզած ձեւով, խինդ ու պարով, ծափ ու ծիծաղով, կազմակերպելով յատուկ պատշաճի հանդէսներ եւ հաւաքոյթներ։

ԲԵՆՕ

Մայիսի վարդեր

oooo

Մարդկային ցաւագար ջարդ եւ տուժր տեղի ունեցաւ։

Մարդկային խելագար հալածանք եւ սարսափ տեղի ունեցաւ, եւ այս, հայ աշխարհի արեւահամ ծոցին մէջ, ուր արեան գետեր հոսեցան, եւ այդ հոսանքէն եթերի հզօրն իսկ փախաւ, փախաւ, իր բոլոր լուսինով եւ աստղերով։

Այս բոլորը այն աշխարհին մէջ, ուր հինաւուրց դարաւոր ցեղ մը, ազնիւ ու աղուոր, հսկայ քաղաքակրթութիւն, տաղանդներ եւ հանճարներ տուած էր։

Բայց կարմիր արեան այդ գետին մէջէն, ցեղին դիւցազնական բազուկը, արշալոյսի մը հպարտութեամբ Արարատի վեհ ճակատէն սկսաւ շողշողալ, եւ մեր աշխարհի նկուն եւ արգասոր հողերը արթնցնել ու ծունկի բերել ի խնդիր նոր արշալոյսին։

Ո՜հ, այդ արշալոյսը, Հայոց աշխարհի, կոյսի մը համբոյրին պէս Արարատի մշտահպարտ ճակատը համբուրեց։

Մայիսի բուրումնաւէտ բոյր վարդերը, ապրիլի կարմիր արեան ցօղերով կը ցոլային, ճերմակ վարդերուն չահպրակներուն վրայ...

Արշալոյսին առաջին տաքուկ ճառագայթները, ճերմակ վարդերուն վրայ ինկան, ահա սկսան բացուիլ, ու արեան կարմիր ցօղերը մարգարիտ մը նման փայլիլ...

Այսպէս արշալոյս եւ մայիսի վարդեր, գիշերուան քաղցր քունէն հազիւ արթնցած իրար գրկեցին, իրար պլլուեցան, պագուեցան, իրարու շրթները անյագօրէն ծծեցին, ինչպէս մեղուն գարնան ծաղիկները, ինչպէս նորածինը իր մօր ծիծերը, կարծես դարերու ծարաւը ունենային։

Ո՜հ, առաջին համբոյրը առաւօտեան արշալոյսին, եւ ժպիտը մայիսի վարդերուն, ինչքան քաղցր է, ինչքա՜ն աստուածային։

Մայիսի վարդերը բացուեցան, այնտեղ՝ ուր ապրիլի արեան հոտ կուգար, հոն կարմիր վարդեր եղան...։ Հայոց երկրի մայիսեան դրախտային վարդերը, Հայոց երկրի, մայիսեան ցնծութեան հրճուանքը, մօրկ ըրէ։

Հայոց ցեղը, հին եւ նոր սաղմոսներով, Տիգրան, Վարդան, Դաւիթ, Նազար բէկ, բոլորը մէկ, յաղթանակէ յաղթանակ, ազատութեան նորածինը պինդ գրկած դէպի Արարատ բարձրացան, նորածինը ազատութեան մեր ցեղին, մայիսի անուշահոտ վարդերով լոգցուցին, այնպէս մը լոգցուցին, որ ապրիլի բոլոր սգաւորները, իրենց սուգերը մոռնան ... Եւ այդ հրաշածին մանուկը հոտուըան։

Անկախութեան մանուկը ծնած էր, հայ ժողովուրդը ցնծութեան մէջ աստղերուն հետ կ'արտասուէր, եւ մայիսի վարդերը փունջ փունջ քաղած դէպի Արարատ կ'երկնցնէր։

Իսկ վերջին, կապոյտ երկինքէն, խորունկ եւ անսահման, աստղախառն ծաղիկներ կ'իյնային, որ միակ պարգեւն էր մեր աղւոր աշխարհին։

Երգէ՛ ցեղս մայիսի երգը ազատութեան,
Ծնծա՛ ցեղս. մայիսի յաղթանակից ի խնդիր
Հառաչա՛ ցեղս. մայիսի վարդերը բոյր։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

...ունքի մասին։

Համակիր կամ ոչ, անկեղծ ըլլանք ընդունելու թէ ներկայիս ասպարէզին վրայ, բոլոր դատալիքներու դիմաց, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մնայ միայն, որ իր ուսերուն վրայ առած է անցեալի ամբողջ պատասխանատուութիւնը ու կը ճգնի վերջին պահապանը ըլլալ ազգային ուրացուած արժէքներուն։ Հիասթափումի, անտարբերութեան բոյլերուն դէմ գաղափարի մը կարենալ կառչիլը քաղաքացիական արիութիւն է, որուն ապացոյցները շատ քիչ են մեր մօտ։

X

Գաղափարներու այս գետնին վրայ, անկարելի է շրջանցել ողբացեալ Վարանդեանի «Հայկական Շարժման Նախապատմութիւն» հատորը, զոր կը թղթատեմ այս օրերս։ Մեր պատմական վերջին քառասնամեակը վերլուծելէ առաջ, անհրաժեշտ է ճանչնալ երկունքի այն երկար նախաշրջանը, որու վերլուծման նուիրուած է Վարանդեանի գիրքը։

Թէեւ լոյս տեսած 1912ին, բայց աւելի քան երբեք այժմէական է անիկա, որովհետեւ հոն պիտի գտնենք անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը մեզ շփոթեցնող կասկածներուն, թիւրիմացութիւններուն։

Ապրիլ 24ի, մայիս 28ի տօնակատարութիւններուն առթիւ, հարկ է ընդգծել կարգ մը խորհրդածութիւններ, զորս այդ գրքին ընթերցումը կը թելադրէ կարդացողին։

Շատեր կը յամառին տակաւին «Հայկական խնդիր»ը նկատել արուեստական հարց մը, յղացուած՝ հայ պոլիտիկաններու, յեղափոխականներու կողմէ։ Անոնք կը պնդեն տակաւին թէ թրքահայ ջարդերը եւ տեղահանութիւնը հետեւանքն են եղած յեղափոխական տարրերու գրգռիչ գործունէութեան։ Ինչո՞ւ թուրք ժողովուրդին հետ չկարենայինք պահել մեր երբեմնի խաղաղ յարաբերութիւնները...

«Հայկական Շարժման Նախապատմութիւն»ը այդ կէտի մասին մեզ կ'առաջնորդէ բոլորովին տարբեր եզրակացութիւններու

«Հայկական խնդիր»ը անբաժան մէկ փուլն էր այն խոր ու հիմնական հարցին որ ծանօթ է «Արեւելքի խնդիր» անունով։ Ցաւալպէս հայկական խնդիր մը գոյութիւն չունէր, կար աւելի ճիշդ մեծ հարցական մը, «Հիւանդ մարդու», «Հիւանդ Թուրքիոյ» հարցը, որ հարիւր տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէր միջազգային միտքը.

Արուեստականօրէն չէ որ ստեղծուեցաւ «Հայկական խնդիրը», այլ Օսմանեան պետութեան վարչական անանկութիւնը ինքնին ստեղծեց ինչպէս Պալքանեան ցեղերու, նմանապէս հայ հողամասերու խնդիր։

Հետեւաբար, ուզենք կամ ոչ, այսպէս թէ այնպէս, պիտի ծնէր պարագաներու բերումով իսկ, մեր ժողովուրդի ցաւատանջ հարցը։ Հպատակ տարրերու ընդվզումը չէր որ կը քայքայէր Օսմ. պետութիւնը, այլ իր քայքայումն էր որ ուղղանի վրայ կը դնէր ազգութեանց հարցը։

Այս շարաշուք օղակին վրայ թըմբկուեցան օտար պետութիւններու շահախնդրութիւնը եւ մրցակցութիւնը, ու այսպէս ծնաւ անելը։

Այդ թնճուկին անլուծելի հանգոյցը մնաց, ափսո՜ս, հայկական խնդիրը։ Լաւագոյն պիտի ըլլար թերեւս, որ անիկա մնար ռուսեւթրքական կռուախնձոր մը, փոխանակ առնելու միջազգային հանգամանք։ Որքան շատցան մեր բարեկամներն ու պաշտպանները, նոյնքան աւելի անտէրականացանք։

Կրնա՞ր սակայն հայ ժողովուրդը չէզոք կամ կրաւորական հանդիսատեսն ըլլալ իր ճակատագրին։ Անշուշտ ոչ։ Հոս ալ կը սխալին անոնք որ կ'ենթադրեն թէ յեղափոխական շարժումը կարելի էր զանց առնել. ուրիշ խօսքով լուծել տալ մեր հարցը առանց մեր մասնակցութեան, առանց մեր ճիգերուն։

Յեղափոխութիւնը,— տեղին ըլլար թէ անտեղի — արդէն մեր ճակատագրին մաս կը կազմէր։ Ազգային երազը արդէն յեղափոխութենէն շատ առաջ հայ ժողովուրդի աւանդութիւնը, անոր կեանքի թաքուն dynamismeը կը կազմէր.

Այո, ակօսը բացուած էր շատ կանուխ, դեռ Իսրայէլ Օրիի օրերէն։ Մէկուկէս դարէ ի վեր արդէն հայ հոգին կը խմորուէր. ազատ ու անկախ ապրելու վաղնջական երազը վարակած էր ոչ միայն մեր առաջնորդները, այլեւ զանգուածը։ Կովկասի կողմէն ռուսական շփումը արձագանգներ կ'արթնցնէր հայ աշխարհի սրտին մէջ։

Հարիւր տարի առաջ բոլոր յուսաւոր երեւոյթներէն վերջ, մինչ իր շուրջ երիտասարդ ազգեր կը վերածնէին, կարելի՞ էր հայ ժողովուրդին չարթննալ, չխանդավառուիլ, չյուզուիլ։ Ամբողջ ԺԹ. դարը լեցնող մեր ազգային շարժումներէն վերջ անխուսափելի չէ՞ր հայ յեղափոխական շարժումը... Թերահաւատները կը մոռնան անշուշտ Ներսէս Աշտարակեցին եւ իր կամաւորական գունդը, կը մոռնան ռուսահայ եւ թրքահայ զարթօնքը ԺԹ. դարու կէսէն ի վեր, կը մոռնան Զէյթունը, Սահմանադրութիւնը, 1878ի շրջանը, ռուսահայ գործարարներու տեսիլքը հայ հորիզոնի վրայ, Խրիմեան Հայրիկը եւայլն։ Ոչ, անկարելի է դասը վերադարձնել դէպի իր ակունքը։ Հայ կեանքը մտած էր հունի մէջ, որ պիտի խորանար աստիճանաբար։ Յեղափոխութիւնը կուգար իր ժամուն, իրերու տրամաբանութեամբ, հայ կեանքի անտեղիտալի վճռականութեամբ։

Եւ կը տօնենք Մայիս 28ը, որովհետեւ կը հաւատանք թէ անիկա պատահական դիպուած մը չէր մեր պատմութեան մէջ։ Հայ կեանքի թաքուն թափը պիտի յանգէր բնականաբար, ուշ կամ կանուխ, այդ ելքին։

Տանել զայն, կը նշանակէ, երեք - յարս մնած սերունդի հետ բաժնել մեր բոլոր պատուհասներուն պատասխանատուութիւնը ու միանգամայն բաժնել հարիւր տարուան ճիգերուն պատիւը։

Վաւ չենք դրժելու, հեգնելու համար հարիւր տարուան հայ կեանքի գործը։ Եր սատնձնենք մեր պատմութիւնը. եղանք ինչ որ կրնայինք ըլլալ. ենք ինչ որ ենք.

Հետեւաբար կը հաւատանք թէ Մայիս 28ը եթէ կոյր դիպուած մը չեղաւ անցեալի տեսակէտով, կոյր դիպուած մը չպիտի մնայ ապագայի տեսակէտով ալ։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Սպառնալիք Ֆրանսայի գերման ուսանողներուն

Անցեալ շաբթու Ֆրանսացի ուսանողներ սախտաճուած ըլլալով Սարի շրջանին մէջ 1500 Նացիներու կողմէ, Փարիզի համալսարաններու հայրենասիրական խմբակցութիւնները սպառնագիր մը ուղղեցին։ Ուսանողները որոշած են վրէժխնդրական միջոցներու դիմել Ֆրանսայի գերման ուսանողներուն դէմ, եթէ կառավարութիւնը գոհացում չտայ։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Գերմանացիները իրենց արարքներով կը կրկնեն 1905ի, 1911ի եւ 1913ի գրգռիչ դէպքերը։

Գերման լրտես մը ձերբակալուեցաւ

Թիոնվիլի մէջ ձերբակալուեցաւ գերման լրտես մը, որ կը ծառայէր այդ շրջանի ամրութեանց մէջ։ Մարդը հսկողութեան տակ էր առնէ մը ի վեր, եւ ոստիկանք ձեռք առաւ ուրբաթ օր։ Թերթերը կ'ըսեն թէ լրտեսը խոստովանած է որ կանոնաւոր կապ ունէր լրտեսական կազմակերպութեան մը հետ։ Իր սենեակին մէջ գտնուեցան բազմաթիւ վտանգաւոր թուղթեր։ Ուրիշ մեղսակիցներ ալ կը փնտռուին։

»»»··«««

ԹԷՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻ պէյ Փարիզ հասաւ առջի օր եւ կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ։

ՄԱՐԴ ՄԸ ԵՒ 60 ՇՈՒՆԵՐ ողջ ողջ վառեցան Թէրնի շրջանին մէջ, կառատան մը հրդեհին հետեւանքով։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները լուծուեցան արքայական հրամանագրով։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ Սանասարեան եւ Եղեան բարերարներու, կը հրաւիրուին Սանասարեանցիները եւ բարերարներուն յիշատակը յարգողները։

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու հայ հասարակութիւնն ու բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները իրենց յարգանքի բաժինը բերել Հոգեհանգստեան արարողութեան, որ տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նահատակներուն եւ վախճանած անդամներուն։

ՄԱՆՕԹ — Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ծաղկեպսակ պիտի դրուի Հայ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմին
(կնիք)

Տէր եւ Տիկին ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ *ԺՈՐԺԵԹի.*

Թան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուշակ Ադամեան եւ Տէր եւ Տիկին Գօլոս Շմաւոնեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին *ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԴԱՄԵԱՆի* դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Շօֆէօրներու Միութեան անդամներուն որոնք իրենց կառքերով մաս. նակցեցան՝ յուղարկաւորութեան։

ԵՐԱԽԱՅ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Շատ վստահելի ընտանիք մը՝ որ կը բնակի Փարիզի արուարձաններէն *Plessis Robinson*ի բարձունքին վրայ, անտառին մօտիկ, կը ստանձնէ իր քով խնամել փոքր երախաներ 3 տարեկանէն սկսեալ։ Մայրական խնամք, կրթութիւն եւ մաքուր օդ, քննուած պայմաններ։ Մանրամասնութեանց համար նամակաւ ժամադրուիլ Օր. Խանճեանի հետ 26, *rue Lucretelle, Paris (15)*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆՈՐԿԱՏԻ Բարեսիրական Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի Մայր Դիւանը բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին rue Thubaneau 41 թիւ սրճարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն, փոփոխութիւններ Ծրագիր-Կանոնագրի մէջ եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Փարիզաբնակ խումբ մը հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ՝ մօտերս լոյս կը տեսնէ ազգային ծանօթ գործիչ Պ. ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՊԵԱՆի կենսագրութիւնը իւր լուսանկարով գինն է 5 ֆրանք։ Այս գրքոյկին վաճառումէն գոյացած գումարը պիտի յատկացուի իր գործունէութեան համար։ Անոնք որ կը փափաքին օգտակար ըլլալ գոնէ բանի մը օրինակ ծախելով, կրնան դիմել ուղղակի իրեն, հետեւեալ հասցէով M. Aram Turabian, 38, rue de Bellefond, Hôtel de Bellefond Paris (9.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ *ՅՈՒԼԻՍ* 23ին։
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. –	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՅԻՍ
MARDI 29 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2507

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

»»»··«««

Խօսինք նաեւ այս հարցի մասին, քանի որ արձանագրուեցաւ «Ցառաջ»ի մէջ:

Ըսենք, անմիջապէս, թէ վարդավառ յոյսեր չունինք այս մասին։ Գոնէ այն ձեւով որ առաջարկուած էր աշխատակցի մը կողմէ:

Երիտասարդ յօդուածագիրը, պարզելով հայկական արտասահմանի անկերպարան եւ ընդվզեցուցիչ կացութիւնը, այսպէս կը բանաձեւէր Երիտասարդական Համագումարի առաջարկը:

— « Հայկական արտասահմանը պէտք է ինքը մտածէ իր փրկութեան մասին… Ինքը պէտք է տէրը ըլլայ, եթէ կ'ընդունի որ Ազգային Դատ մը կայ ու յայծ եւ իրաւունքներ ունինք յաւիտենական են:

Ատոր համար, նախ, անհրաժեշտ է որ արդի հայ երիտասարդութիւնը ներկայացնող հայրենասէր բոլոր հաստատութիւնները, ըլլան անոնք մշակութային, ազգային, քաղաքական թէ մարզական, քով քովի գան, խորհրդակցին, հայ երիտասարդական համագումարի մը մէջ, միացեալ ուժերով, միջոցներ մտածեն հայկ. արտասահմանի խաղաղութիւնը խռովող, հայ եկեղեցին յառաջադէմ բերազէր կասեցնող եւ մեզ վերջնական կորստեան տանող «միացեալ ճակատի» ամենազգի խայտառակութեանց դէմ »: (*Ցառաջ*, 18 մայիս):

Հրաւէրը կ'ընդգրկէ երիտասարդութեան բաղկացուցիչ տարրեր, — Զ. Ռ. Մ., պարիկեան սերունդ, Հայորդիք, Ցառաջդիմական եւ Ուս. Միութիւններ, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ մարզական այլ միութիւններ, երիտասարդաց, պատանեկան, աշակերտական միութիւններ, « ցեղակրօն » ուխտեր, հայ երիտասարդ գրողներ եւն.:

Հարցը, այս վիճակին մէջ, չափազանց բարդ է: Ու կը վախնանք որ մնայ թուղթի վրայ, իբրեւ գեղեցիկ, բայց անիրագործելի բաղձանք մը։

Նախ, անհրաժեշտ չէ որ առաջադրուած համագումարը գրաւի առօրեայ վէճերով:

«Միացեալ ճակատ»ի խայտառակութիւններ միշտ ալ պիտի ունենանք: Անոնք պիտի գան ու անցնին փրփուրի պէս, դժբախտաբար երբեմն ալ ծեծ ու փէտի, նոյն իսկ արիւնի յանգելով:

Իրէ այնքան այլանդակ եւ վրդովիչ երեւոյթներ պատահեցան վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, գլխաւոր մէկ պատճառն ալ այն է որ, ոչ միայն կուսակցական կիրքը կատաղութեան շրջանի մը հասած է, այլ եւ չունինք հանրային կարծիք: Եւ մանաւանդ, չունինք երիտասարդական լայն եւ կուռ կազմակերպութիւն մը, իբրեւ նոր սերունդ:

Մեզի համար, հիմնական խնդիրը այս է. — Ստեղծել երիտասարդական ցանց մը, որ հետզհետէ տարածէ իր թեւերը՝ մեր հանրային կեանքին վրայ, լրացնէ անոր պակասները, հակազդէ չարիքներուն, քիչ մը թարմութիւն եւ նոր մեթոտներ մտցնելով:

Այսօր ունինք երիտասարդական բազմաթիւ եւ բազմազան կազմակերպութիւններ: Նոյն իսկ միեւնոյն տեղին մէջ քանի մը հատ՝ միեւնոյն նպատակներով:

Այդ կազմակերպութեանց գլխաւոր թերութիւնը այն է որ, ոչ միայն բաժան – բաժան կը գործեն, այլ եւ իրենք զիրենք անջատուած կը սեպեն բուն հայկական կեանքէն:

Գեղեցիկ տենչ է գոչել — «Մենք, երիտասարդներս»:

Բայց, որպէսզի նշանաբանը գործնական արժէք ունենայ, երիտասարդական որ եւ է միութիւն պարտք պիտի սեպէ ոչ միայն բաղձանքներ յայտնել, այլ եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Օրինակ, ունինք Ուս. Միութիւններ, որոնք որոշ դեր կրնային կատարել մեր հանրային կեանքին մէջ — ազգային կամ քաղաքական:

Արդ, եթէ անոնք մաս կը կազմեն քաղաքական հոսանքի մը, կը կատարեն այդպիսի դեր, համաձայն իրենց դաւանանքին: Իսկ միւսները աւելի արհեստակցական հոգեր ունին, եւ մեր հանրային կեանքին վրայ կը նային իբրեւ «ամոթէօր»ներ:

Մինչդեռ, մեր այսօրուան պահանջները ուրիշ բան կը թելադրեն:

Կազմակերպուած պետութիւններու մէջ անգամ, Երիտասարդական Միութիւնները սերտօրէն շաղկապուած են օրուան կեանքին հետ: Այսինքն, ոչ միայն տենչեր ունին, այլ եւ կը ջանան արժեցնել զանոնք:

Մեր կարծիքով, համագումարէն առաջ հարկ է կազմել ամուր եւ առողջ կորիզ մը՝ երիտասարդական «Ալիանս»ի:

Ժամանակին գրած ենք այս հարցը, — «Ալիանս Ամէնիքէն»: Քանի որ կարելի չէ զայն կազմել բոլոր տարրերով, փորձենք իրականացնել իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն:

Այսպէս, երեք հիմնական կորիզներ, — Հ. Մ. Ը. Մ., Զ. Ռ. Մ. (Աշըրիկեան – Վահագնեան սերունդ) եւ Ուս. Միութիւններ կը միանան, ստեղծելու համար «Ալիանս»ը:

Միացումը պիտի ըլլայ դաշնակցային կապերով: Իւրաքանչիւր միութիւն կը պահէ իր ծրագիր – կանոնագիրն ու ինքնավարութիւնը: Բայց, երեքը մէկ պիտի մշակեն հասարակական ծրագիր մը, իբրեւ նշանաբան ունենալով Հայկական Արտասահմանի ինքնապաշտպանութիւնը:

Այս բառը — ինքնապաշտպանութիւն — կ'ընդգրկէ ա'. հանրային – քաղաքական մտահոգութիւններ, բ'. ֆիզիքական ճիգ, գ'. մշակոյթ: Մէկ խօսքով, այն բոլոր հոգերը որ կը խռովեն երիտասարդութեան հոգին, միեւնոյն ատեն սրելով անոր գործելու տենչը:

Այսպիսի կորիզի մը կազմութենէն յետոյ, ինքնին կը դիւրանայ համագումարի խնդիրը:

Մանաւանդ որ, երբ կազմուի այդ կորիզը — եւ Զ. Ռ. Մ. ը փոխէ իր անունը — ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդներ ալ որ ջանակարծ կ'ապրին, այսինքն կ'ապրին միայն իրենք իրենց համար, պիտի փորձուին մաս կազմել ցանցին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՃԱՌԵԼ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՆՈՋ ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՆՄԱՆԻ»

»»»··«««

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Պ. Մուսոլինի շաբաթ օր երկար ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Բանախօսութեան առաջին մասը արդարացումն էր իր ներքին քաղաքականութեան, որ կը ձգտի ամրացնել ազգութը: Մուսոլինի ինք անձամբ գացած հաց գնած է, ապացուցանելու համար յառաջ եկած աժանութիւնը: Խօսելով պետական պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման մասին, Պ. Մուսոլինի բսաւ թէ կառավարութիւնը հարկադրուած էր խնայողութիւններ կատարելու: Բաղդատելով 1914ի հետ, ներկայ թոշակները թոյլ կուտան պատուաւոր կեանք մը վարելու: Յետոյ շեշտեց պետական նիւթացոյցը հաւասարակշռելու անհրաժեշտութիւնը եւ գիտել տուաւ թէ առեւտրական կշիռը անպաստ է տակաւին: 1922ին արտածումներու արժէքն էր 22 միլիառ լիրէթ, իսկ 1933ին՝ միայն 7 միլիառ: 1934ի առաջին ամիսները որ եւ է բարւոքում չեն ցուցներ: Այս նուազման պատճառներն են բաժնեցուցակի դրութիւնը, համաշխարհային սահմանափակումները, դրամի արժեզրկումը եւն: «Մենք յատակը հասած ենք բաւական ատենէ ի վեր: Կը հաւատի թէ աւելի վար չպիտի իջնենք: Երկու բան կրնայ պատահիլ: Կա՛մ յատակը պիտի մնանք երկար ատեն, եւ կամ, կամաց կամաց պիտի վերսկսինք բարձրանալ: Բայց, իմ կարծիքով, պէտք է մտքէ հանել այն գաղափարը թէ կրնանք վերադառնալ բարգաւաճութեան տարիները: Թերեւս կ'երթանք դէպի մարդկութեան շրջան մը որ իջած է ամէնէն վար մակարդակին: Պէտք չէ խուճապի մատնուիլ ատոր համար: Այդ մարդկութիւնը կրնայ ըլլալ հզօր մարդկութիւն մը, ընդունակ՝ արտակարգ խանդավառութեան եւ հերոսութեան »:

Մուսոլինի շեշտեց թէ տնտեսական կացութեան բարւոքումը կախում ունի քաղաքական պայմաններէն: Եւ անցնելով բուն քաղաքական հարցերուն, յայտարարեց.

— « Ներկայ կէտերը կան որոնք եւրոպան կը բորբոքեն. ամէնէն առաջ՝ զինաթափութեան հարցը. որովհետեւ, Ժընեւի խոստովանութիւնը, պարզապէս ազգերը սպառազինուած պիտի մնան: Այսօր հարցը կրնայ պատուած ընկալուիլ. բայց ան պիտի ծգէ տաժանելի եւ բորբոքիչ հետքեր: Յետոյ կայ Սարի եւ Դանուբի խնդիրը. Արեւելքի խնդիրը: Հին Եւրոպան պէտք է վերջ. — կամ ըսել եւրոպական քաղաքակրթութիւն մը կը վարէ երկրամասերու միջեւ, եւ կամ դեկը ձեռքէն կը փախցնէ: Ես բաներ գիտեմ որ դուք չգիտէք եւ զորս սորված եմ վերջին 12 տարիներու ընթացքին. բաներ որ անմիջական են եւ իրական, ապացուցանելու համար թէ Եւրոպան կա'մ պիտի երիտասարդացնէ իր կարգ ու սարքն ու մարդիկը, եւ կամ այլեւս չպիտի կրնայ զուգընթաց երթալ Ամերիկայի եւ մանաւանդ Ճափոնի ուժերուն հետ:

Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ պատերազմը երեւոյթ մըն է որ կը հետեւի մարդկութեան զարգացման: Թերեւս եղերական ճակատագիրն է որ կը ծանրէ մարդուն վրայ: Պատերազմը մարդուն համար այն է ինչ որ ծննդաբերութիւնը կնոջ համար: Պրուտոն ըսած է. — «պատերազմը աստուածային ծագում ունի»: Հերակլիտ պատերազմը կը տեսնէ բոլոր բաներուն սկիզբը: Իտալական համալսարանին մէջ, ես յստակօրէն պարզած եմ իմ մտածումներս փիլիսոփայական եւ վարդապետական տեսակէտով: Ես չեմ հաւատար յաւիտենական խաղաղութեան: Եւ աւելին. ես կը կարծեմ թէ յաւիտենական խաղաղութիւնը կը նուաստացնէ եւ կը ժխտէ մարդուն հիմնական առաքինութիւնները. մարդը արիւնալի ճիգին մէջ է որ լիովին կը բացուի արեւու լոյսին տակ: Բայց այս՝ մեր վարդապետական դիրքն է: Քաղաքական կեանքը, մեր շահերը, ներքին վերաշինութեան աշխատանքը մեզմէ կը պահանջեն խաղաղութեան երկար շրջան մը: Բայց, եթէ հակառակը պատահի, իտալացի ժողովուրդը պիտի դիմագրաւէ դէպքերը կատարեալ հանդարտութեամբ, գիտակից կարգապահութեամբ եւ ամուր կամքով »:

ՆՈՐ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Իտալական կառավարութիւնը երկու հրամանագիրներ հրատարակեց, պաշտպանելու համար դրամին արժէքը: Առաջին կը արգիլէ ամենախիստ հսկողութիւն հաստատել օտար արժեթուղթեր ունեցողներուն վրայ: Երկրորդ հրամանագրին արամադրութեամբ, արգիլուած է որ եւ է գործողութիւն կատարել օտար թուղթերու եւ դրամներու վրայ, եթէ չի համապատասխաներ ճարտարագործութեան եւ վաճառականութեան իրական մէկ պահանջին: Այն դրամատուները, ընկերութիւնները, եւն. որ օտար դրամներու հաշիւներ ունին երկրին մէջ եւ երկրէն դուրս, պարտաւոր են տեղեկութիւններ հաղորդել: Արտասահման գացող Իտալացիները առաւելագոյն 5000 լիրէթ կրնան տանիլ իրենց հետ:

Պատերազմը կը վերսկսի՞ Եմէնի մէջ

Նորէն հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Եմէնի կացութեան մասին: Անցեալ օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ հաշտութեան բանակցութիւնները յաջող ճամբու մէջ են: Այժմ երեւան կուգայ որ բանակցութիւնները խզուած են եւ Հիճազի թագաւորը հրամայած է վերսկսիլ զինուորական գործողութիւնները, յառաջ խաղալով դէպի Եմէնի մայրաքաղաքը, Սանաա: Իմամ Եահեայի որդին, որ միեւնոյն ատեն զահաժառանգ է, պատրաստած է զահրնկեց հռչակել իր հայրը, եթէ հաշտութիւն կնքէ նուաստացուցիչ պայմաններով:

Անգլիական մարտանաւ մը խարիսխ նետեց Հոտէյտայի առջեւ, լուր հասած ըլլալով թէ Եւրոպացիները կողոպտուեցան եւ ուրիշ նեղութեանց կ'ենթարկուին: Իրաւ գրաքննութիւն հաստատուած է:

Ցանդուգն թռիչ մը Փարիզէն Քալիֆորնիա

Ֆրանսացի երկու ծանօթ օդանաւորդները, Քոտոս եւ Ռոսի, կիրակի առաւօտ ժամը 5.10ին ճամբայ ելան Պուռժէէն, « Ժոզէֆ - լը - Պոր » օդանաւով, Ատլանտեանը կտրելու եւ Սան Ֆրէնսիսքօ իջնելու համար (Քալիֆորնիա): Հետաքրքրութեան փորձ մըն է որ կը կատարեն: Առաջին 888 մղոնը կտրեցին 7 ժամ 20 վայրկեանէն, ինչ որ կը նշանակէ ժամական աւելի քան 100 մղոն: Մ. Նահանգներու օդանաւային բոլոր կայանները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, ընդունելու համար երկու օդանաւորդները: Ճիշդ նշանակուած ըլլալով, բոլորը յուսադիր են վերջնական յաջողութեան մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ Ի՞ՆՉ ԷՐ…

Ալազան արդի Հայաստանի ծանօթ գրագէտներէն մէկն է:

Վերջերս մեր Զապէլին ու խումբ մը գրողներու հետ այցելութեան կ'երթայ թրքահայ գաղթականներուն, Երեւանի քթին տակ:

Նուպարաշէնի մէջ Ալազան կը ծանօթանայ 75 տարեկան թրքահայ ծերունիի մը հետ, — վերջերս արտասահմանէն Հայաստան անցած:

Այս ծերունին կը կոչուի «բոլշեվիկ», թէեւ իր բուն անունն է Յովհաննէս Չիլինկիրեան. Բոլշեւիկը թրքախօս է, եւ, ինչպէս կ'երեւի, բաւական զարգացած՝ աստուածաբանական հարցերու մէջ: Ալազան ետ հասկցեր է, որ ծերունին կը կարծէ թէ բոլշեւիկութիւնը կը կայանայ Աստուծոյ չհաւատալուն, Քրիստոսի հայհոյելուն մէջ: Ցակուին Պուլկարիա գտնուած ժամանակ, կը յայտարարէ ծերը թէ Աստուած մնաստուած չկայ:

Ալազան, սակայն, կարծես ուրախացեր է տեսնելով այսքան… յառաջդիմութիւն 75ամեայ ծերունիի մը մօտ:

Ծերունին, որուն յուսանկարն ալ դրեր են *Խորհ. Հայաստան*ի մէջ, այդ տարիքը առնելէ յետոյ, անշուշտ պիտի ըսէր այդպիսի *խօշ* բաներ, հաճելի ըլլալու համար բոլշեւիկներուն, Հայաստանի երիտասարդ գրողներուն, կառավարութեան անդամներուն, Երեւանի կամուրջէտ *ֆիլիճան*ներուն: Այդ տարիքին մէջ, ծերունիի տարիքութեամբ մը, անշուշտ Յովհաննէս Չիլինկիրեան բոլշեւիկ պիտի կոչէր ինքզինք, բոլշեւիկի պէս պիտի խօսէր քրիստոնէական հարցերու մասին, հասկցած չհասկցած: Վերջապէս պիտի հայհոյէր Աստուծոյ եւ Քրիստոսի, բոլշեւիկ երեւնալու եւ բոլշեւիկներուն համակրանքը շահելու, թերեւս ալ բոլշեւիկները խնդացնելու համար:

Դժուար է անշուշտ ծերունիին բաց խօսելու եւ արտայայտուելու այդ ձեւին մէջ ճշդել թէ որքա՞ն տեղ կը բռնէ հեգնանքը: Այսինքն, չենք գիտեր թէ ծերունի «բոլշեւիկը» որքա՞ն խնդաց Ալազանի խնդալուն վրայ:

Ապահովաբար միտքէն սա խօսքն ալ բսաւ. — Ծօ', խըմպըլ են սա փիլին բոլշեւիկները, Աստուծոյ որ հայհոյեմ՝ քէփէրնին կուգայ, կ'ուրախանան:

Եւ ծերունի «բոլշեւիկը», Յովհաննէս Չիլինկիրեան, ինչպէս կը հաղորդէ Ալազան (տեսնել *Խորհ. Հայաստան*, 30 ապրիլ), ոչ միայն ըսեր է թէ չի հաւատար Աստուծոյ, այլ եւ աւելցուցեր է թէ «Քրիստոս *կամփոռ* էր, որովհետեւ Սամարացի աղջկան առաջարկեր է, աղբիւրի ջուրի փոխարէն, կեանքի ջուր … »:

Չեմ գիտեր թէ *Խորհ. Հայաստան*ի մէջ այսպիսի պատմութիւններ գրելով որքա՞ն կը յառաջդիմէ սոցիալիզմը. չեմ գիտեր թէ որքա՞ն կ'ուրախանան Երեւանցիք՝ լսելով այսպիսի գեղեցիկ խօսքեր Յիսուսի մը մասին, որուն համար ժամանակակից գիտական ու քննական պատմութիւնը բսած է իր վերջին խօսքը եւ այդ անունը բիւրեղացած իր բուն արժէքին, — սակայն ինչ որ գիտեմ, սա է թէ Ալազան ինք եւս երբ 75 տարեկան դառնայ, կրնայ շատ «խօշ» բաներ ըսել Ե'. Ցիսուսին, եւ Լէնինին. Այդ միեւնոյնն է մեզի համար:

ԱՐԱՑ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

Փէր Լաշէզի գերեզմանատան մէջ

»»»··«««

70.000 ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ

ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ 1871Ի ՑԻՇԱՏԱԿԸ

Ընկերվարականները եւ համայնավարները այս տարի զատ - զատ թափօրներ կազմած էին, տօնելու համար յիշատակը 1871ի դէպքին, երբ Փարիզի Կոմունային անդամները իրենց վերջին դիմադրութիւնը փորձեցին եւ ջարդուեցան Վերսայլի կառավարութեան բանակին կողմէ: Քաղքենի թերթ մը գիտել կուտայ թէ ամենամեծ ցոյցն էր այս, 1880էն ի վեր, « Դաշնակիցներու պատին առջեւ » («Միւր տէ Ֆէտէրէ»): Ընկերվարական պաշտօնաթերթը 70,000 կը հաշուէ մասնակցողներուն թիւը, իսկ համայնավար օրկանը՝ 100,000: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը խոստովանի թէ համայնավարները աւելի բազմաթիւ էին, — 40,000, մինչ ընկերվարականներուն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը 25,000 էր: Այս տարբերութեան պատճառը այն է որ, կարմիրները պատրաստութիւն կը տեսնէին երեք շաբաթէ ի վեր, իսկ ընկերվարականները վերջին պահուն ձգած էին ամէն բան:

Դէպի Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը քալող թափօրը կը բաղկանար 25,000 հոգիէ: Անհուաղն նոյնքան բազմութիւն խռնուած էր ճամբաներուն վրայ: Երկու հոսանքներուն երիտասարդները հագած էին իրենց յատուկ տարազները: Մանաւորապէս աչքի կը զարնէին ընկերվարականներու «Կարմիր Բազէներ»ը՝ իրենց տարազով եւ անիշխանականները՝ իրենց սեւ դրօշներով: Բազմաթիւ նշանատախտակներու վրայ արձանագրուած էին յեղափոխական նշանախօսքեր. — « Այլեւս չենք ուզեր հրամանագիր - օրէնքներ, անկցի՜ պատերազմը. — Լա Ռոք Ֆրանսայի Հիթլերն է, անկցի ֆաշականութիւնը » եւն.: (Լա Ռոք հրամանատարն է Հրեղէն Խաչի կազմակերպութեան, որ կը բաղկանայ նախկին զամիկներէ եւ ունի ֆաշական – հիթլերական ձգտումներ: Այս կազմակերպութիւնը կ'աճի օրէ օր): Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր պողոտաներուն վրայ եւ մանաւանդ գերեզմանատան մէջ: Սովորական ոստիկանութեան կ'ընկերանային հանրապետական պահակները՝ ձիաւոր: Անկիւնները գետեղուած էին խոշոր ինքնաշարժներ, անթել գործիքներով: Հակառակ բոլոր նախատեսութեանց, որ եւ է դէպք չպատահեցաւ. Թշնամական ցոյցերու ենթարկուեցաւ համայնավար երեսփոխան Տօրիօ, որ ըմբոստացած է Կեդր. Կոմիտէին դէմ եւ որ շրջապատուած էր իր բարեկամներով եւ Սէն Տընիի քաղաքապետութեան ուժերով: Գերեզմանատունէն դուրս ելած ատեն ալ, Տօրիօ նախատինքներու եւ յարձակման ենթարկուեցաւ: « Ուրացող » կը պոռային հակառակորդները, մինչ համակիրները « միացեալ ճակատ » կ'աղաղակէին:

Աւելորդ է յիշել խառնուած ճառերը, որոնք հրաշունչ մարտակոչեր էին՝ օրուան իշխանութեան դէմ:

13 չոքիկներ վառեցան խինճաշարժին մէջ

Պատոյէն կը հեռագրեն թէ 13 սպանիացի չոքիկներ ողջ ողջ վառեցան կիրակի օր, իրենց նստած ինքնաշարժը ելեկտրական ձողի մը զարնուած եւ կրակ առած ըլլալով: Վարիչը եւ 18 ճամբորդներէն հինգը դուրս նետուեցան, իսկ միւսները վառեցան կառքին բեկորներուն հետ: Անկարելի էր որ եւ է օգնութիւն հասցնել: Բոցերը տարածուեցան անտառին մէջ, փճացնելով բազմաթիւ ծառեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ»

(Պ․ Հ․ ՊԱՄԱՏԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻ ԱՌԹԻՒ)

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Սակայն այժմէն պէտք է պատրաստուիլ միասնաբար․ նախ՝ ղեկավարութիւնը պէտք է որ փոխադարձ անկեղծ, գործնական եւ մանաւանդ անխախտելի գործակցութեան հիմերը գտնէ, հարթելով բոլոր տարակարծութիւնները կատարեալ չէզոքութեամբ։ Դժբախտաբար տարիներու տարագրութիւնը եւ երկրէն ու ժողովուրդէն կտրուած կեանքը կազմալուծած է զանոնք․ զօրեղ ու միաձոյլ քաղաքական համախմբումներ չեմ տեսներ, որ անկաշկանդ այս կամ այն արտաքին ուժերէն՝ նուիրուած ըլլային նախապատրաստական գործօն եւ անկեղծ այսօրուան աշխատանքին, դիւրացնելու համար վաղուան գործը։ Կը կասկածիմ որ անոնք կրնան տէր դառնալ վաղուան իրականութեան կամ վայելեն պէտք եղած հեղինակութիւնը, արժեցնեն իրենց այսօրուան խօսքը կամ յարգեն այսօրուան յանձնառութիւնները…։ Եթէ կը սխալիմ, այն ատեն կովկասեան մեր դրացիները պէտք է որ որոշակի պատասխանեն հետեւեալ երկու հարցերուն․—

1.— Կովկասեան ժողովուրդներու ղեկավարութիւնը կ'ընդունի՞ որ Հայերը հիմնական եւ արդար հողային պահանջներ ունին Թուրքերէն։

Այս հարցին կովկասեան ժողովրդավարութիւնը քանիցս վաւերական եղանակով դրական պատասխան տուած է թէեւ մեզի, սակայն չէ ուշացած յետս կոչում ընելու (գոնէ երկու անգամ գիտեմ)։ Ինչպէս կ'ուզէք որ վստահինք անոնց խօսքին եւ դաշինքի յարատեւութեանը։ Սխալ չհասկցուինք սակայն։ Այս հարցը իբր հիմնական եւ կենսական պահանջ դնելով, անշուշտ գիտենք թէ այսօր ի վիճակի չենք իրականացնելու զայն մեզի հետ քարշ տալով մեր դրացիները։ Բայց կ'ուզենք որ մեր ապագայ դաշնակիցները այդ իրաւունքը ճանչնան եւ ի հարկին պատրաստ ըլլան պաշտպանելու զայն։

2.— Կովկասեան ժողովուրդները պատրա՞ստ են իրական միջոցներով պաշտպանելու դաշնակից ազգերու ֆիզիքական գոյութիւնը եւ անոնց երկրին անկախութիւնը արտաքին որ եւ է վտանգի դէմ։

Դուք պատասխանած էք թէ չէք կրնար ապահովութեան երաշխիքներ տալ, ինչպէս եւ Հայերը չեն կրնար երաշխիքներ տալ Հիւս․ Կովկասի լեռնականներու ապահովութեան մասին։

Բայց իմ հարցս կը վերաբերի ոչ միայն Հայերու պաշտպանութեան երաշխիքին, այլ կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ մտնող ազգերու փոխադարձ ապահովութեան երաշխիքներուն։ Եթէ օրինակ, Հայերը ընդունին մտնել կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ, դրացի եւ բարեկամ ազգերու կողմէ ճանչցուած մեր հողային իրաւունքներու կամ Հայերու ֆիզիքական եւ հողային պաշտպանութեան անհրաժեշտութեան պարագային Հիւս․ Կովկասցի, Ազրպէյճանցի եւ Վրացի ժողովուրդները միասնաբար պիտի կանգնի՞ն Հայ ժողովուրդի կողքին։ Եթէ այո՛, չեմ կասկածիր, որ այդ պարագային հայ ժողովուրդն ալ պիտի վարանի քալելու անոնց հետ միասին եւ ձեռք - ձեռքի։ Այս է իրական երաշխիքը։ Կայ նաեւ երկրորդ զօրաւոր երաշխիքը ապահովութեան, զոր դուք կը մոռնանչէք — արտաքին այն ուժերէն (ներկայ պարագային Ռուսերէն եւ Թուրքերէն) որոնցմէ կը սպասուի վտանգը, ստանալ ապահովութեան երաշխիքներ։ Եթէ երկու սպառնացող ուժերէն ներկայիս կարելի չէ ապահովութիւններ ստանալ, անհրաժեշտ է այն ատեն գոնէ մէկ կողմէն բացարձակապէս ապահովուիլ այսօր։

Հայ ժողովուրդը կը ճանչնայ իր ուժերը։ Ան գիտէ որ անյաղթելի խոչընդոտներու առջեւ է կանգնած, Թրքահայաստանի վրայ ունեցած իր իրաւունքը ձեռք բերելու համար․ բայց հայ ժողովուրդի գրեթէ երկու երրորդը իր հայրենիքէն դուրս կ'ապրի․ դուք ամէնքդ ալ այդ չարիքէն զերծ էք․ չենք կրնար թողուլ, որ ազգային այդ խոշոր զանգուածը անհետի․ ո՞ւր տեղաւորենք այդ հայրենազուրկ հատուածը։

Հայ խորհրդային իշխանութիւնը քանի տարիներէ ի վեր հազիւ 20—25 հազար ժողովուրդ կրցած է տանիլ, այն ալ իբրեւ վրայ կուտակելու եւ երկրագործ այդ տարրը բռնագրաւիկ կերպով արդիւնաբերական աշխատանքներուն լծելու գինով։ Երկար տարիներ հայրենիքէն դուրս թողուլ մեր ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, համազօր է մեր քաղաքական արժէքի ոչնչացման։ Եթէ իրօք, կ'ուզէք որ Հայերը «կովկասեան ազգերու ընտանիքի համարժէք անդամը» ըլլան, պէտք է որ անոնք իրենց դրացիներու չափ ներուժ քաղաքական ազդակ դառնան։ Այս նպատակի իրագործման մէջ կ'ուզէ՞ք եւ կրնա՞ք օգնել մեզի, Թուրքերու բարեկամութիւնը փորձելու համար…

Կ'ուզեմ անկեղծ ըլլալ ըսելու թէ թերահաւատ ենք կովկասեան մեր դրացիներու անկեղծութեան եւ մանաւանդ անոնց գործակցութեան չի - տակութեան մասին։ Ոչ հեռաւոր անցեալէն շատ դառն դասեր առինք ոչ միայն Թուրքերէն եւ պետութիւններէն, այլ եւ կովկասեան մեր դրացիներէն, որոնք «ի հաշիւ Թրքահայաստանի հողերու» ներկայ Հայաստանէն անդամահատեցին մէկ կողմէ Արտահան - Ախալքալաքը, Լոռին, միւս կողմէ Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը։ Եթէ համագործակցութիւն կ'առաջարկէք, կ'ուզենք որ ան հիմնուի փոխադարձ երաշխիքներու եւ ապահովութեան վրայ։ Մենք այլ եւս չենք կրնար ուրիշներու հաշուին կրակէն շագանակներ հանել։

Դուք կը հաւատաք թէ՝ Թուրքերը չեն կրնար կերակրուիլ այժմեան ռուսեւթուրք բարեկամութեան կարկանդակներով եւ չեն կասկածիր որ այդ բարեկամութիւնը անցողական է, իսկ այդ վայրկեանին համար անոնք կ'ուզեն ունենալ միջնորդ մը, Ռուսաստանի եւ իրենց մէջ, կովկասեան պետութիւններով

Միեւնոյն ատեն սակայն կը տարակուսիք Հայերու վերաբերմամբ Թուրքերու ունեցած վստահութեան մասին։ Անհիմն չէ ձեր տարակուսանքը, նկատի ունենալով այն մտայնութիւնը որմէ ներշնչուած են նոյն իսկ կովկասեան մեր դրացիները, թէ գործիք ենք Ռուսերու ձեռքը եւ առիթներ կը ստեղծենք զէն ի ձեռին Թրքահայաստանը գրաւելու։ Ինչպէս պէտք է հաւատ ներշնչել նախ մեզի, ապա Թուրքերուն։ Ինչպէս ըսի, Հայերը չեն պնդեր փնտռել զինուած պայքարներ Թուրքերու հետ եւ կը նախընտրեն իրենց իրաւունքները ձեռք բերել փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Բայց Թուրքերուն հաճելի եւ ձեռնտու է չհաւատալ մեզի եւ նախընտրել կովկասեան ժողովուրդներու միջնորդը, (այլ խօսքով Թուրքերէ հովանաւորեալ երկրամաս) ընտրելով առանց Հայերուն եւ առանց Հայաստանի։ Կրնա՞ք հակառակին ապահովութիւններ տալ մեզի — ոչ ի հարկէ։

Թէեւ կը ջանաք «ներշնչել Հայերուն այն զգացումը թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը վստահելի կերպով պաշտպանուած է արտաքին ամէն տեսակի վտանգներէ», միւս կողմէ կը խոստովանիք թէ՝ կովկասեան ժողովուրդները «ոչ մէկ որոշ երաշխիք կրնան տալ Հայերուն՝ արտաքին վտանգներու հանդէպ»։ Այս մասին ցանկալի է որ աւելի պարզէք ձեր միտքը։

Ի՞նչ հիմեր կ'առաջարկէք Թուրքերու հետ համակեցութեան գալու համար — հողային հարց չյարուցանել - պահել ներկայ գոյավիճակը, որով հնարաւոր կը դառնայ կովկասեան համադաշնակցութեան կազմութիւնը եւ անոր միջոցով ապագային լաւնօրէն կը բացուին բարեկամութեան եւ վստահութեան դուռները Թուրք - եւհայկական իրարհասկացողութեան համար։

Բայց, ինչպէս ըսի, այդ բոլոր բարի ցանկութիւնները պայմանաւորուած են վերը դրուած երկու հարցերով։ Եթէ ձեր պատասխանը դրական է եւ հաւաստիքները իրական, այն ատեն Հայերը չեն, կը կարծեմ, որ կը նախընտրեն մեկուսանալ։ Այս մասին Հայերը միշտ առաջին արձագանգ տուողները եղած են, բայց դժբախտաբար մեր հարեւաններէն անտեսուած է։

Վ․ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ․— Իր կարգին պիտի անդրադառնանք այս փշոտ հարցին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— ◦◦ —

Մայիս 17ին տեղի ունեցաւ «Համազգային» կրթական Միութեան տարեկան ընդհ․ նիստը, մասնակցութեամբ արուարձաններու բոլոր մասնաճիւղերուն։ Ներկայ էին 34 ներկայացուցիչներ։ Կը մասնակցէին կեդր․ Վարչութեան նախագահ՝ բժ․ Համօ Օհանջանեան։ Ներկայ էր նոյնպէս ընկեր Շ․ Միսաքեան։

Ֆրանսայի կեդր․ Վարչութեան փոխ - նախագահ Գ․ Թ․ Բերբերեան բանալով նիստը հրաւիրեց քարտուղարութիւնը որպէսզի ներկայացնէ «Համազգային»ի Ա․ տարուան ընդհ․ գործունէութիւնը։

Ահա տեղեկագիրը ամբողջութեամբ․

— «Մեզի հետ, այսօր Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունեցող «Համազգային»ի մասնաճիւղերը կը բոլորեն իրենց գործունէութեան առաջին տարեշրջանը։ Անցեալ տարի մայիս 9ին Միւթիւալիթէի մէջ գումարուած ընդհ․ ժողովի մը մէջ էր որ կազմուեցաւ ներկայ կեդր․ մարմինը։ Իսկ մայիս 9ի յիշեալ ժողովէն առաջ այս սրահին մէջ 8—10 հայրենակիցներ իրարու մօտ գալով կը խորհրդակցէին հիմը դնելու «Համազգային»ի մը մասնաճիւղին։ Ընդհ․ տրամադրութիւնը այնքան ալ ոգեւորիչ չէր։ Մանաւանդ նախապէս նոյն նպատակով տեղի ունեցած էին մեծաղորդ հաւաքոյթներ, մասնակցութեամբ անուանի գործիչներու։ Այդ հանդիպումները ոչ մէկ արդիւնք չէին տուած ու ահա մեր ձեռնարկը։

Ընդհատելով այս խորհրդածութիւնը անմիջապէս յայտարարենք թէ մէկ տարուան գործունէութենէ մը վերջ այսօր «Համազգային»ը կը ներկայանայ Ֆրանսայի կենդանի, ուռճացած կազմակերպութիւններէն մին։ Մեր առաջին նիստին երբ իւրաքանչիւրս կը ներկայանայինք իբրեւ մէկ մէկ անհատ՝ այսօր հոս կը ներկայանանք ամէն մէկս իբրեւ ներկայացուցիչ մէկ մէկ փարթամ մասնաճիւղերու։ Ուրեմն մէկ տարուան գործունէութենէ մը վերջ այսօր Ֆրանսայի մէջ կան 13 մասնաճիւղեր, իսկ 28 անհատ ներկայացուցիչներու արձանագրած անդամներուն թիւը կը տատանի 15էն 60 անդամի միջեւ։ Ներկայիս Ֆրանսայի «Համազգային»ի անդամներուն թիւն է մօտաւորապէս 1500 հոգի։

Ի՞նչ է գաղտնիքը որ երկրորդ կազմակերպման փորձը կուտայ այսքան ճոխ արդիւնք։ Հեռու մնալով յաւակնոտ կեցուածքներէ, ըսենք թէ մեզի նպաստող միակ առաւելութիւնը վայրկեանին նպաստաւոր վիճակն էր։ Վերջին 15 տարուան գաղթաշխարհի հայ կեանքին մէջ չունեցանք ներկայ տարուան չափ խառնակ, դաւադրական, ազգային արժէքները հիմքէն քանդելու փորձող ապազգային շարժումներ ու ասիկա թէ՛ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատներու վրայ։ Դարձեալ գաղթաշխարհի կեանքին մէջ առաջին անգամ է որ կ'ունենանք այսքան ուժերու խտացում։ Ամէն մութ տեսակէտ ճակատաբաց մէջտեղ կուգայ, ու սեւը կ'երթայ սեւին, ճերմակը՝ ճերմակին հետ։

Ի՞նչ է «Համազգային»ի առաջադրութեանց հիմնական մեկնակէտը, — իր մշակութային քաղաքականութիւնը։ Մէկ բառով պատասխանելու համար կ'ըսենք․ «Համազգային»ը այն բարոյական պատնէշն է որ կանգնած հայ կեանքի առջեւ կը դիմագրաւէ բոլոր քանդիչ առաջացումներուն․ անհիւթական փարոս մը որուն լոյսին տակ Հայը կը մնայ Հայ։ Ուրեմն տեսակ մը թափառական հողեղէն Հայաստան։ Ուր ափ մը հայութիւն՝ հոդ ալ «Համազգային»ի շինիչ ներկայութիւնը։ Այս է պատճառը որ ծաւալեցաւ միութեան համբաւը, ընդհանրացաւ իր գործը, տարածուեցաւ հմայքը։

Անցեալ տարուան մայիսի վերջը երբ «Յառաջ»ի մէջ յայտարարուեցաւ մեր Փարիզի մասնաճիւղին կազմութիւնը, յաջորդաբար ամէն կողմէ սկսան նորակազմ «Համազգային»ի մասնաճիւղեր մեզի դիմել եւ ուղեցոյց պահանջել։ Մենք Փարիզի մէջ կազմակերպուեցանք Գահիրէի կեդրոնին համեմատ նիւթական օժանդակութիւն մը հասցնելու համար, բայց անմիջապէս տեսանք որ պիտի չկրնանք սահմանափակուիլ նիւթական օժանդակութեան սահմաններուն մէջ, պէտք էր նախ «Համազգային»ի նպատակները տարածել կեանքի մէջ, կազմակերպել ամբողջ Ֆրանսան, մշակել կեդրոնական ծրագիր մը, շարժման մէջ դնել մեր բոլոր կազմակերպութիւնները։ Հետեւաբար դուրս գալով նեղ ուղեգիծէն, բացինք մեր թեւերուն տարածութիւնը, կեդրոնացանք նախ միայն կազմակերպական աշխատանքներու վրայ։ Ուրեմն Ֆրանսայի կեդր․ մարմնոյս այս առաջին տարուան գործունէութիւնը բաղկացած է, կազմակերպական՝ քան նիւթական։

Մեր սիրելի նախագահին՝ Գ․ Ա․ Ահարոնեանի Մարսէյլ մեկնման նպատակն ալ ոչ թէ ճեմարանին քանի մը հարիւր ֆրանքի օժանդակութիւն հասցնելու հարցն էր, այլ Մարսէյլը կազմակերպելու կենսական աշխատանքը։ Անշուշտ թէ մեզի, եւ մանաւանդ ամբողջ հայ կեանքին համար աղէտաբեր եղաւ Գ․ Ահարոնեանի Մարսէյլ իջնելը, բայց ներեցէք մեր համարձակութեանը, եթէ ըսենք թէ, մեր զգացած ցաւուն մէջէն ներքին գոհունակութեան զգացում մըն ալ կը սողոսկի, երբ կը մտածենք թէ Ահարոնեան ինկաւ իր պարտականութեան պատնէշին վրայ։ Մեկնումէն քանի մը օր առաջ, վարչական նիստի մը մէջ, իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ կ'ոգեկոչէր Մուշեղ Մամիկոնեանի դրուագը, թէ մեծ պետական մարդուն միակ բաղձանքն էր իյնալ ճակատամարտի դաշտը՝ քան թէ հանգիստ անկողնին մէջ։ Ահարոնեան ալ գնաց Մամիկոնեանի ճամբէն, «Համազգային»ը տարածելու աշխատանքին մէջ։ Ուրախ ենք որ այցը տուաւ իր պտուղը, ու այսօր Մարսէյլը կազմակերպուած կը հանդիսանայ «Համազգային»ի կարեւորագոյն օժանդակ մասնաճիւղերէն մին։ Եթէ չպատահէր ծանօթ դէպքերու շարանը, անշուշտ թէ յաջորդաբար կազմակերպելու պիտի ձեռնարկէինք բոլոր հայաշատ կեդրոնները

Ներկայիս ամբողջ Ֆրանսայի «Համազգային»ի անդամներուն թիւն է Մարսէյլ՝ 350 — 400 հոգի, Փարիզ իր արուարձաններով 550 — 600, իսկ գաւառներու մէջ 400 — 450 անդամ։

Ֆրանսայի կեդր․ մարմնոյս կապուած «Համազգային»ի մասնաճիւղերն են․— Լիոն, Վալանս, Ուրթէլ [?], Վիէն, Սէն Մորիս։ Իսկ Փարիզի շրջակայքէն 16 մասնաճիւղ - ներկայացուցիչ ինչպէս Շավիլ (160 անդամ) Ալֆորվիլ (115 անդամ), Սէվրան (40) եւայլն։

Այս տարուան «Համազգային»ի օժանդակութիւնն է եղած․— Մարսէյլ՝ 5000 ֆրանք Պէյրութի ճեմարանին։ Փարիզի մասնաճիւղ՝ 1500 ֆրանք նոյն նպատակին։ Իսկ Լիոնի մասնաճիւղը բացած է ընթերցարան մը։ Շավիլը կ'օժանդակէ տեղւոյն մանկապարտէզին։

Կեդր․ մարմինս անկախ Ֆրանսայի կազմակերպչ․ աշխատանքներէն, սկըսաւ, որոշ ծրագրի մը համաձայն կազմակերպել նոյնպէս Պէյրութի ճեմարանին մատենադարանը։

Մեր կենդանի աշխատանքներէն մէկն ալ եղաւ «Համազգային»ի նպատակներուն տարածումը՝ բանախօսութիւններով, մամուլին մէջ յօդուածներով ու թռուցիկներով»։

×

Զեկոյցէն վերջ տեղի ունեցաւ մասերու ընդհ․ փոխանակութիւն։ Մասնաճիւղերը գոհ կեդրոնին աշխատանքներէն, ընդհ․ առմամբ առաջարկեցին կատարել ուժերու աւելի կեդրոնացում եւ չնչուած օժանդակութիւն՝ Պէյրութի ճեմարանին։ Նոյնպէս պահանջուեցաւ որպէսզի կեդր․ մարմինը մշակէ ընդհ․ մշակութային ծրագիր մը։

Ցետոյ բժիշկ Համօ Օհանջանեան խօսք առնելով տուաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները «Համազգային»ի ընդհ․ գործունէութեանը մասին․—

«Նախ ըսեմ թէ մեծապէս գոհացուցիչ են Ֆրանսայի մէջ մէկ տարուան ընթացքին կատարուած կազմակերպական աշխատանքները։ Ամէն երկրի մէջ «Համազգային»ի մասնաճիւղեր կը կազմուին եւ շուտով կ'ուռճանան, ասիկա կ'ապացուցանէ թէ «Համազգային»ը գտած է իր ուղին։ Մեր միութեան հիմնական նպատակն է գաղութներու մէջ առաջ բերել ընդհ․ կրթական ծրագիր մը։ Մենք մեր գործունէութիւնը սկսանք Պէյրութի ճեմարանով։ Առաջնեան մը հեշտ է մանկապարտէզ հաստատելը, բայց ամէնէն առաջ մեզի պէտք են երկրորդական վարժարաններ։ Գաղութներու մէջ ուսուցիչ չունինք, Պէյրութի ճեմարանը այդ է որ պիտի լրացնէ։ Արդէն վեց տարի է որ հաստատուած է մեր ճեմարանը։ Գալ տարի կուտանք մեր առաջին շրջանաւարտները։ Ա․ տարին ունէինք 22 աշակերտ։ Յաջորդաբար թիւը բարձրացաւ։ Բ․ տարին ունեցանք 50 աշակերտ, Գ․ տարին՝ 80 եւայլն։ Իսկ այս տարի ունինք 92 աշակերտ։

Մեզի նիւթապէս նպաստող մեծագոյն հաստատութիւնն է Ամերիկայի Կարմիր Խաչը որ տարեկան կուտար 3000 տոլար։ Ներկայ տնտես․ պայմաններու բերումով՝ այժմ կ'օժանդակէ 2000 տոլարով։

Ճեմարանին մեր տարեկան ծախսն է 180,000 ֆրանք։ Այս գումարին կէսը կը գոյանայ աշակերտներու տարեվճարներովը, իսկ մնացեալը կեդրոնն է որ կը հոգայ։

Ճեմարանի կից մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած ենք նոյնպէս հայերէն դասագիրքերու հրատարակութեան վրայ։ Ցարդ հրատարակեցինք «Մայրենի Աշխարհ» ներու շարքը, շուտով հրատարակութեան կուտանք նոյնպէս գիտութեան, թուաբանութեան եւ այլ դասագիրքեր»։

Յարգելի բանախօսը յետոյ կատարեց ընդհ․ թելադրութիւններ մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներու։ Շեշտեց պահանջը ուժերու կեդրոնացման, իրերօգնութեան։ Փոխանակ ամէն գիւղի մէջ մէկ մէկ խրճիթ մանկապարտէզներու, կեդր․ վայրի մը մէջ մէկ մանկապարտէզ՝ բայց իր բարոյական բարձրութեան վրայ

Ներկաները բաժնուեցան կազդուրիչ տպաւորութեամբ։

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

»»» «««

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած)․— Մայիս 19ին Օր․ Հայկանուշ Թորոսեան երգահանդէս մը տուաւ քաղաքին լաւագոյն սրահներէն «Մասիլիա»յի մէջ։

Հակառակ ծանրաբեռնուած եղանակին — նոյն օրը բազմաթիւ հանդէսներ իրար կը խաչաձեւէին, — թատրոն, մարզական հաւաքոյթ, պարահանդէս, Թուրք պարուհիի մը երեկոյթը, եւայլն,— ընտրեալ բազմութիւն մը եկած էր լսելու հայ երգչուհին․ Ֆրանսացիներ ալ կը նշմարուէին հոն, որովհետեւ երգահանդէսի յայտարարութիւնները երեւցան նաեւ տեղական ֆրանսական մամուլին մէջ։

Յայտագիրը կը բաղկանար՝ երկու մասէ, եւրոպական երաժշտութիւն եւ հայկական երաժշտութիւն։

Առաջինը հաւաքածոյ մըն էր երեք փունջերու․ Հին իտալական եղանակներ, որոնցմէ երաժշտական պարերգ մը, Tarantella Napolitana, խանդավառ ծափերու տարափին տակ կրկնուեցաւ։

Երկրորդ՝ ֆրանսական արդի երաժշտութենէն կտորներ, նմոյշներ, H. Tomasiի Քօրսիքական մեղեդիները, որոնց վերջինը, Zilimbrina, չարաճճի, կայտառ ու արագընթաց կշռոյթով կտոր մը, կրկնուեցաւ։

Ու վերջապէս փունջ մը թատերական դասական կտորներու, որոնց վերջինը Ռոսինիի Air de Rosineը, Barbier de Sévilleէն, «սոփրանօ քօլօրաթուրա»յի յատուկ կտոր մը, զոր ճկուն ու կենսունակ արուեստով մը երգեց Օր․ Հայկանուշ Թորոսեան։

Հակառակ երկարատեւ ու խանդավառ ծափերու, որոնք կրկնութիւնը կը պահանջէին այս կտորին, վերջացած էր առաջին մասը։

Յայտագրին երկրորդ բաժինը յատկացուած էր հայ երաժշտութեան, լուրջ եւ գիտակից դասաւորումով մը, Ա․— Արտասահմանի երգահաններ, Բ․— Հայաստանի երգահաններ, Գ․— Կոմիտաս Վարդապետ։

Երգչուհին առիթը տուաւ մեզի գնահատելու Գ․ Մ․ Ալեմշահի «Իմ եարը», եւ Ա․ Պարթեւեանի «Ո՛ւ… Գրճինկոն» որոնք նորութիւններ էին մեզի համար։ Ու յետոյ Վարդան Սարգսեանի «Վիճակի երգերը ա) «Ծաղիկ ունիմ նարնջի», բ) «Ալ, ջան տղայ», գ) «Համբարձում եայլա», որոնք սրահին խանդավառութիւնը հասցուցին ծայրագոյն աստիճանին։ Կը թնդար սրահը ծափերու տարափին տակ, որոնց երգչուհին պատասխանեց նախ «Հօյ, Նարօ»ով Վարդան Սարգսեանի, ու դարձեալ «Համբարձում եայլայ»ով։

Լսեցինք Հայաստանի երգահաններու լաւագոյն գործերէն Ռ․ Մելիքեանի «Մի լար, կ'անցնի», Սպենդիարեանի «Հայրիկ, հայրիկ»ը եւ Յարօ Ստեփանեանի «Հնձւորի երգ»ը։ Այս կտորը բացօթեայ երգի մը լայն ու տարածուն ալիքներով ողողեց սրահը, մերթ արեւելեան ոգրագին ու խորհրդաւոր շեշտերով, եւ մերթ հնձւորներու արագ եւ կշռաւոր կանչերով։ Յայտնութիւն մը եղաւ այս երգը եւ անոր հեղինակը զոր առաջին անգամ կը լսէինք։ Օր․ Թորոսեան հասարակութեան կրկնումի խնդրանքին պատասխանեց երգելով նոյն հեղինակէն աշխատանքի երկրորդ երգ մը, «Թաղհան անոր գեղջկուհւոյն երգը», երաժշտական գոհար մը.

Ու վերջապէս հայ ժողովրդական երգի վարպետը՝ Կոմիտաս վարդապետ, «Կալին երգը» արժանի ընկերակցութեամբ, «Կանչէ, կռունկ»ը, «Հով Արէք»ը եւ «Առաւօտուն բարի լուս»ը։ Կրկնուեցան «Կալին երգը» եւ «Առաւօտուն բարի լուս»ը ու յանգեցինք երգչուհիին անմահ «Քէլէ Քէլէ»ին։

Ինչպէս սահմանել Հայկանուշ Թորոսեանի արուեստը որ գիտէ յուզել, խանդավառել, կենդանի հաղորդակցութեան մը մէջ պահել երգչուհին եւ ունկնդիրը։ Ջինջ, դիւրահոս եւ ճկուն ձայն մը որ կ'արտաբերուի ու կը տարածուի առանց ճիգի, տոկուն գործիք մը, որ չի դիտեր յոգնիլ, 30 երգ յայտագրին կտորներով եւ կրկնութիւններով — եւ կեանքով բաբախուն արուեստ մը, որ գիտէ թափանցել իւրաքանչիւր երգի ներքին կեանքին եւ արտայայտել զայն, իրեն յատուկ ոճով։

Ահա թէ ինչու նոյն խանդավառ մթնոլորտին մէջ հաղորդուեցան նաեւ ֆրանսական մամուլի ներկայացուցիչները որոնք եկած էին լսելու մեր երգչուհին։

«Marseille - Matin» թերթի երաժշտական աշխատակիցը, որ Երաժշտանոցի ջութակի ուսուցիչն է միանգամայն, հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ այս յաջող երգահանդէսը, նոյն թերթի 20 մայիսի թիւին մէջ․

— «Խուռն հասարակութեան մը ներկայութեամբ, բաղկացած մեծամասամբ իր հայրենակիցներէն, Օր․ Հայկանուշ Թորոսեան երգահանդէս մը կուտար երէկ երեկոյ։ Այս արժէքաւոր երգչուհին առաջին մրցանակով պսակուոր մըն է Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։ Անոր ձայնը ունի գոյն ու փայլ։ Երգչուհին զայն կ'առաջնորդէ ճարտարութեամբ եւ փորձառու թէքնիքով, ինչ որ անոր ապահովեց մեծ յաջողութիւն մը հրապուրիչ յայտագրի մը մէջ։

Հին իտալականներու քանի մը նմոյշներ եւ Մոցարտի ու Ռոսինիի երկու եղանակներ կը շրջանակէին Քորսիքեան երեք մեղեդիները մեր հայրենակից H. Tomasiի որ այնքան գեղեցկօրէն օժտուած ընտիր երգահան մըն է․

Բայց հասարակութիւնը մանաւանդ ճաշակեց հայկական երաժշտութեան յատկացուած մասը․

Օր․ Հ․ Թորոսեանի ճկուն արուեստը եւ տաք արտաբերումը իրեն ապահովեցին, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող կատարեալ դաշնակահարուհի Օր․ Ս․ Արնոյի, խանդավառութեան աշմարիս պոռթկում մը»

Ց․ ԽՈՐԷՆ

ԵՂԲԱՅՐ ՄԸ ԿԸ ՍԻՐԱՀԱՐԻ ԻՐ ՀԱՐԱԶԱՏ ՔՐՈՋ

Պէյրութի «Ալ Ահրար» թերթը կը գրէ․—

Համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր 16 երկար տարիներ անցան, սակայն ցարդ չկրցանք մոռնալ անոր տխուր յիշատակները։ Ասկէ առաջ բազմաթիւ յուզիչ դրուագներու եւ դէպքերու արձագանգը հասած ենք․ Ահա նոր մը եւս, որ մարդուն սարսուռ կը պատճառէ։

Երուանդ Սարգիս Գալուստեան, բազմանդամ ընտանիքի մը հայր, 1915ին կ'աքսորուի Տէր Զօր, ուր կը կորսնցնէ իր կինն ու երեք աղջիկները, եւ մէկ հատիկ տղան՝ Կարապետ հետը առնելով կը փախչի Չէչէններուն մէջ հրաշքով մը կ'ազատի իրական բնաջնջումէ եւ զինադադարին կը վերադառնայ իր հայրենիքը՝ տղուն Կարապետի հետ։ Կինն ու աղջիկները անհետ կորսուած էին։ Կիլիկիոյ պարպումով, Երուանդ Սուրիա կուգայ եւ կը հաստատուի Պէյրութ, Զոգագ Պլաթ թաղին մէջ։

Կարապետ երիտասարդ կ'ըլլայ եւ կ'ուզէ ամուսնանալ։ Սիրուհի անուն 22 տարեկան աղջկան մը կը սիրահարի եւ կը յայտնէ իր հօրը։ Հայրը համաձայն կը գտնուի եւ իր տղուն հարսնութեան կ'ուզէ Սիրուհին։ Յետ քննութեան եւ փնտռտուքներու յայտնի կ'ըլլայ սակայն, որ Սիրուհին ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Երուանդի կորսուեալ աղջիկը, որ 1915ին երկու տարեկան էր եւ չի յիշեր ոչ իր ծնողքին անունը եւ ոչ ալ ծննդավայրը։

Ասկէ վերջ, հայր, եղբայր եւ քոյր կը սկսին ողջագուրուիլ իրարու հետ արցունքներու տարափին տակ։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի վերջին հաւաքոյթը, մայիս 12ին, նուիրուած էր Մ. Վարանդեանի յիշատակին. Սրահը լեցուն էր.

Յիշատակի երեկոն քանի մը խօսքով բացաւ Ս. Վրացեան եւ յոտնկայս յարգել տալէ հանգուցեալի յիշատակը, օրուան զեկուցաբեր Ա. Ջամալեանի բացակայութեան պատճառով, հակիրճ կերպով ներկայացուց Միքայէլ Վարանդեանի կեանքն ու գործը: Այս խօսքէն ետք խօսեցան հետեւեալները.

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Ամփոփ գիծերով ներկայացուց Մ. Վարանդեանը իբրեւ 1. Հրապարակագիր - մտաւորական, 2. Տեսաբան, 3. Քաղաքական գործիչ. Մտաւորական - հրապարակագիրը խորապէս ազդուած էր 60ական եւ 80ական Թուականներու վերածնունդի շարժումներէն — ազգ. սահմանադրութիւն, Խրիմեան, Սրուանձտեանց, Րաֆֆի, Ծերենց — եւ օտար ազատագրութեան հոսանքներէն, դառնալով եւրոպական միտքի հայկական թարգմանը: Վարանդեան ունի քաղաքութիւն մը Րաֆֆիի մասին — «փոթորկաձայն մարգարէն»: Իսկ ինքն եղաւ փոթորկաձայն երգիչը ազատագրութեան շարժումներուն: Իր լեզուն ալ զարգացաւ նոյն ներդաշնակութեամբ եւ ջերմութեան ճիգով, մանաւանդ երբ ուզեց գրել արեւմտահայերէն: Ընկերվարական - տեսաբան Վարանդեանին դէմ խաւոր արժանիքը պիտի կազմէ այն որ գիտակցօրէն եւ տիրաբար ծառայեց ռուսական վարակիչ ախտին՝ «տառակերութեան» դէմ, ինչպէս կը կոչէր ինք: Քաղաքական գործիչը պիտի մնայ Վարանդեանի ամէնէն տկար կողմը, թէ խառնուածքի եւ թէ պարագաներու բերումով:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ — Մշակուած ճառով մը փորձեց ներկայացնել Մ. Վարանդեանի տեղը հայ իրականութեան մէջ: Ցոյց տալով մեր հանրային կեանքի զարգացման ուղին, «Արծրունիէն յաջորդող ազգային դէմոկրատիան — Խոնդկարեանը յայտնեց այն կարծիքը, թէ հայ ազատագրական շարժումը չկարողացաւ մշակել իր գաղափարախօսութիւնը, ինչպէս, օրինակ, Ռուսերը, որոնք ստեղծեցին իրենց ազգային ընկերվարութիւնը: Սկզբնապէս հայ յեղափոխութիւնը կ'երգուէր եւ միայն 1905 թ. զգացուեցաւ սեփական գաղափարախօսութիւն մշակելու պահանջը: Վարանդեանի գլխաւոր արժանիքը եղաւ այն, որ ջանաց մշակել որոշ գաղափարաբանութիւն մը: Բոլոր համեմատութիւնները պահելով՝ Վարանդեանը Հայոց մէջ եղաւ նոյնը, ինչ որ Ջերնովը Ռուսերու մէջ:

ՀՐ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ ճառը արդէն հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ (25 մայիս):

Բ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ — Մ. Վարանդեանի արժէքը կը գտնեմ գլխաւորապէս երկու բանի մէջ: Նախ՝ ան հիմնաւորեց հայ յեղափոխութիւնը: Երկրորդ՝ հայ դատին տուաւ համամարդկային բնոյթ: Ճիշդ է, որ մինչեւ Վարանդեան հայ յեղափոխութիւնը աւելի կ'երգուէր, քան տեսական մտածումի առարկայ էր. Վարանդեան տուաւ անոր հիմնաւորուած բնոյթ: Վարանդեանի կատարած գործը հայկական հարցի ժողովրդականացման եւ պաշտպանութեան գործին մէջ շատ մեծ է եւ հանրածանօթ:

Լ. ՄԵՍՐՈՊ — Քանի մը անձնական յիշողութիւններ պատմեց եւ վեր հանեց Վարանդեանի մարդկային նկարագիրը. Վարանդեանը պարկեշտ, լայնախոհ, ամէնուն յարգանք ներշնչող մարդ էր: Ան մինչեւ մահ մնաց հաւատացող եւրոպական պրոպագանդի:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ — Նոյնպէս անձնական տպաւորութիւններ պատմեց: Ցիշեց Գ. Աղայեանի հիացումը Վարանդեանի մասին: Վարանդեանը մեծ էր իբրեւ ոճաբան: Վերջերս միայն սկսելով գրել արեւմտահայերէն, որուն չէր տիրապետեր, իր ոճին գեղեցկութիւնը պակսեցաւ:

Բժ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ — Ցիշեց իր մէկ տպաւորութիւնը Պոլսոյ Կեդր. վարժարանէն, 1909ին, երբ «Մոսա» էր ընկերվարութիւնը, որ Թուրքահայաստանէն կու գար: Աշակերտութիւնը անհամբերութեամբ կը սպասէր Վարանդեանի յօդուածներուն, որ գեղեցիկ ու պարզացուած կը ներկայացնէին ընկերվարութիւնը: Հարց է սակայն, թէ ընկերվարութիւնը որքա՞ն օգտակար եղաւ հայկական դատին: Ան կլանեց երիտասարդութեան ամբողջ ուշադրութիւնը, հեռացուց հայ կեանքէն եւ ուղղեց դուրս եւ երբ եկաւ մեծ տագնապը, մենք պատրաստ չգտնուեցանք: Մ. Վարանդեան մեծ բաժին ունի այս ամէնուն մէջ:

Հանդէսը անցաւ տաք, մտերմական մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հնութիւններու պահպանման համար

oooo

Խորհ. Հայաստան (14 մայիս) կը գրէ թէ, հակառակ կառավարութեան խիստ հրահանգներուն, Հայաստանի պատմա - հնագիտական յուշարձանները կամ հին աւերակներու մնացորդները կը քանդուին:

Այսպէս Աշտարակի շրջանին մէջ Օշականի հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը, անցեալ տարի, հացի փուռի եւ խոտի մթերանոցի վերածած էր Օշականի աւերակ մայր եկեղեցին: Շնորհիւ կառավարութեան միջամտութեան, պարպուեցաւ ու մաքրուեցաւ թանկարժէք աւերակը.

Սակայն այս տարի նոյն վարչութիւնը քանդեր է մայր եկեղեցիին աւելցեան ամբողջ պատը, իսկ միւս պատերէն քանդեր հաներ է արժէքաւոր քարերը՝ օգտագործելու համար շինութեանց մէջ: Անկէց զատ, հաներ է պարիսպին դուռը եւ ոչնչացուցեր արձանագրութիւնը:

Կառավարութիւնը դատական պատասխանատուութեան կանչեց այս վանդալականութեան հեղինակները:

Նոր փաստ.— Վաղարշապատի շրջանին մէջ, Թուրք Ջէյվա գիւղին մօտ կը գտնուի «Ղարա - Թափա» բլուրը, որ պատմա - հնագիտական բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ: Մարդկային պատմութեան սկզբնական շրջաններէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը զարմանալի կերպով պահուած կը մնան մշակոյթի զարգացման ապացոյց ինքնատիպ մնացորդներ: Կառավարութիւնը արգիլեց քարքրտել այդ բլուրին վրայ, յայտարարելով «փակ շրջան»: Սակայն վերջերս հաստատուեցաւ, որ Թուրք Ջէյվայի հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութեան նախագահը մեծապէս քանդեր է բլուրին զանազան մասերը:

Երրորդ փաստ.— Այժմ Երեւանի մէջ: Մայիս 9ին տեսնուեցաւ որ քաղաքական ձգախէժի գործարանի շինարարութեան շրջանին մէջ ուրարտական «Կեավուր - Ղալա» կոչուած բերդը վերածեր են քարհանքի:

Բնաբուժական եղանակ

ooooo

Ցունիս 1ին կը բացուի Արզնիի եւ Դիլիջանի բուժավայրերուն եղանակը:

Արզնիի բուժակայանը պիտի գործէ մինչեւ նոյեմբեր 1: Իսկ Դիլիջանի բուժակայանը՝ ամբողջ տարին:

Ըստ նախագծի, Արզնիի մէջ այս եղանակին դարմանումի պիտի ենթարկուին 1000 հիւանդ, Դիլիջանի մէջ՝ 1800 հիւանդ: Անցած տարուան հետ համեմատելով, դարմանումի ենթարկուելիք հիւանդներուն թիւը աւելցած է 50 առ հարիւր:

Այս նախագիծը, ամբողջապէս կը գործադրուի, սակայն, այն պարագային՝ երբ ժամանակին աւարտին բուժավայրերու կարգ մը շինութիւնները,— այսպէս Արզնիի մէջ կը շինուի 45 հոգինոց բուժատուն մը (սանաթորիոմ), Դիլիջանի մէջ՝ 100 հոգինոց:

Ներկայիս այս երկու շէնքերուն շինութիւնը գրեթէ աւարտած է, սակայն շէնքերուն օգտագործումը թերեւս պէտք ըլլայ յետաձգել, որովհետեւ շինութեանց ղեկավար մարմինը տակաւին չէ ստացած պատուհաններուն համար անհրաժեշտ ապակին, չէ ստացած նաեւ անհրաժեշտ զամը, վերջապէս սրահներու մահճակալները: Այնպէս որ եթէ նոյն իսկ շէնքերուն շինութիւնը բոլորովին աւարտի, անկարելի պիտի ըլլայ օգտագործել, քանի որ հիւանդները պառկելու մահիճ պիտի չունենան:

Այս տարի մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի բուժավայրերու կանաչազարդման: Արզնիի մէջ, բացի զանազան տեղեր տնկուած ծառերէն, մշակուած է նաեւ ընդարձակ անտառ մը: Դիլիջանի մէջ մեծ քանակութեամբ սոճիներ տնկուած են, ոչ միայն բուժատան չուրջը, այլ եւ քաղաքին փողոցներուն մէջ:

Հայաստանի բնաբուժական եւ կլիմայաբուժական հարցերուն քննութեան վերաբերեալ գիտական աշխատանքները կեդրոնացնելու համար, Երեւանի բնաբուժական հաստատութիւնը շուտով կը վերակազմուի եւ կը դառնայ տիպար հաստատութիւն մը.

Արզնիի մէջ, արտահանութեան համար արժէք ներկայացնող Մեծ Արզնի բուժավայրին յատակագիծը մշակելու համար, ներկայիս կը նկարուի հարթավայրը: Այս տարի պիտի աւարտին Դիլիջանի շրջանի Բլդան - Ձայի հանքային աղբիւրներուն ուսումնասիրութիւնը եւ Դավալուի աղբիւրներուն քննութիւնը: Դավալուի հանքային ջուրերու աղբիւրներուն վրայ կը շինուին լողարաններ, մասնաւորապէս [illegible] ծանօթ գործարանին բանուորներուն համար:

Տակաւին ձիւն

Այս տարի երկար տեւեց ձմեռնային եղանակը Հայաստանի մէջ:

Բերդէն, Շամշադինի շրջանէն, 11 մայիս թուականով կը հեռագրեն «Խ. Հայաստան»ի թէ նախ սաստիկ կարկուտ տեղաց, փճացնելով ծիլախոտ տունկերուն, իսկ յետոյ, մասնաւորապէս շրջանին լեռնային գիւղերուն մէջ, սկսաւ ձիւն տեղալ: Անձրեւոտ եղանակը կը շարունակուի. Ցանքը դադրած է:

«Խ. Հայաստան» (12 մայիս) կը գրէ թէ Ղափանի մէջ, ուր եկաւ առաջին ձիւնը (30 ապրիլ), մայիս 3ին նորէն ձիւն տեղաց: Գիւղերուն մեծ մասին մէջ ցանքը դադրած է: Լեռնային գիւղերը ծածկուած են ձիւնով: Կերի պակասութեան պատճառով՝ անասունները փոխադրուեցան դաշտային մասերուն մէջ: Հարթավայրերուն մէջ յորդառատ անձրեւները հեղեղ առաջացուցած են ցանքերուն մէջ:

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ երկրին եղանակագրութիւնը,— մայիս 10ին Հայաստանի գրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ օդը ամպամած էր եւ չոր: Սեմյոնովկայի մէջ մառախուղ կը տիրէր: Միղրիի եւ Ջաջուռի մէջ սաստիկ քամի կար: Բարեխառնութիւնը Ղամարլուի եւ Մեղրիի մէջ +21 աստիճան, Նոր Բայազիտի մէջ — 3 աստիճան:

Մայիս 11ին Երեւանի մէջ օդին բարեխառնութիւնն էր միջին +14, Լէնինականի մէջ՝ +6:

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի յօդուածագիրներէն մէկը մեծ գովեստով կը խօսի Յակոբ Կոջոյեանի մասին, որ մօտ օրէն Մոսկուայի մէջ կուտայ իր գործերուն ցուցահանդէսը, իբրեւ բերքը իր 40 տարիներու աշխատութեան:

Կոջոյեան նկարիչ է, փորագրիչ, եւ ունի իր դպրոցը: Բազմաթիւ են այն երիտասարդ արուեստագէտները, որոնք կը համարուին Կոջոյեանի աշակերտները

Կոջոյեանի ամէնէն յատկանշական կողմն այն է, որ, ինչպէս կ'ըսէ յօդուածագիրը, ոչ միայն կը տիրապետէ ժամանակակից նկարչութեան եւ փորագրութեան գաղտնիքներուն, այլեւ մասնագէտ է հին հայկ. մանրանկարչութեան: Ցենլով երիտասարդ նկարիչներու եւ փորագրիչներու վրայ իր ազդեցութեան, կարելի է ըսել թէ Կոջոյեան շուտով կը ստեղծէ արուեստի դպրոց մը, ինքնատիպ եւ [illegible]

Այս օժտուած արուեստագէտը [illegible] եւ փայտի վրայ իր աշխատութիւններէն զատ, կը զբաղի նաեւ գրքական գործերով, այնքան բազմերես է իր տաղանդը,— Այսպէս կը թարգմանէ Կորքիի ստանաւորներն ու [illegible] Մենագրութիւններ կը պատրաստէ Հայաստանի բուժավայրերուն մասին, կամ նկարագրութիւններ Սեւան - Զանգի ջրվիժային հանգոյցին մասին:

Նուպարաշէն

Երեւանի չուրջ [illegible] գաղթականներու հիմնած աւաններէն զատ, — Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Բիւթանիա, Նոր Արմաշ,— հիմնուած է նաեւ մեծ աւան մը Նուպար փաշայի օժանդակութեամբ,— Նուպարաշէն:

Նուպարաշէն հիմնուած է բարձրաւանդակի մը վրայ,— հեռուէն իրեն կը միացնէ Նոր Զէյթունը, Նոր Հալէպը, Նոր Հաճընը, Նոր Ակնը, Նոր Թիֆլիսը:

Նուպարաշէնի մէջ ներկայիս կ'ապրին 550 բնակիչներ, սակայն երբ աւարտին նախագծուած շինութիւնները, բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 10.000ի

Աւանն ունի զորգի արհեստանոց մը, որ կ'արտադրէ թանկարժէք գորգեր: Ունի կօշիկի արհեստանոց, դարբնոց, հիւանդանոց, փուռ, ճաշարան, տիպար դեղարան, ակումբ:

Աւանն ունի դպրոց, ուր կը յաճախեն 70 աշակերտներ, մանկապարտէզ, ուր կը յաճախեն 54 մանուկներ: Աւանը ունի նաեւ թատերախումբ մը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ՆԱԽԱՆՇԱՆՆԵՐ

oooo

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Գաղթաշխարհի առաջին որմնացանը եղաւ Ներգաղթի պատուիրակ տիրահռչակ Դ. Շահվերտեանը անկէ տարիներ առաջ, իր գործունէութեան վայրը ընտրելով Ցունաստանի գաղթակայանները եւ Պուլկարեան թերակղզին ընդհանրապէս: Ներգաղթողներու ծանր վիճակը շահագործելով, կատաղի պայքար մը բացաւ Հայոց Դատին եւ կրօնական ամէն սրբութեանց դէմ:

Ապա՝ պայքարը թուրք - պոլշեւիկ գործակալներու միջոցով ծաւալեցաւ խոլամ երկիրներ — Իրաք, Սուրիա եւ Եգիպտոս, անկէ վարակիչ կերպով անցաւ եւրոպական երկիրներ եւ գլխաւորապէս Հիւս. Ամերիկա, ուր սպառնացաւ [illegible] կերպ մը, որ իր հոտը եւ հայ առաք. եկեղեցին երկուքի բաժնեց իր անխորհուրդ քայլերով:

Թուրքն ու պոլշեւիկը միշտ մութին մէջ մնալով բայց եւ միշտ պայքարի նախաձեռնողներն ու ղեկավարները ըլլալով՝ առաջ քշեցին հայութեան անհարազատ եւ փոքրաթիւ մէկ մասը՝ ազատատենչ հայութեան մեծ մասին դէմ, յանձին Դաշնակցութեան:

Մեր հանրային եւ ազգային կեանքին մէջ դեր եւ նպատակ չունեցող խառնիճաղանճ մը ստեղծուեցաւ «Միացեալ Ճակատ» անունին տակ, բայց չորս ամսուան պայքարէն յետոյ, կատարեալ անմիաբանութեամբ, այդ «միացեալներ»ն ու «ճակատ»ները պառակտուեցան ու ոչնչացան: Իսկ Դաշնակցութիւնը կը մնայ ազատատենչ հայութեան հետ միակտուր, միակուռ եւ առնական:

Այժմ գաղութները խաղաղութեան յստակ նշաններ ցոյց կու տան: «Միացեալ» առաջնորդներէն Ռամկավար կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը ստիպուեցաւ «Պաշտօնական յայտարարութիւն մը» հրատարակել, որ մեղայագիր մըն է նոյն այդ կուսակցութեան:

Յայտարարութիւնը («Պայքար», մարտ 9) կ'ըսէ.—

«Նկատի առնելով որ՝ համայնավար Հայերը ազգային կուսակցութիւն մը չեն եւ պէտք չէ որ մասնակցին մեր ազգային ներքին հարցերուն, նկատի առնելով մանաւանդ որ, անոնք իրենց ուղղութիւնն ու գործունէութեան հրահանգները կը ստանան Ամերիկեան Ուրքըրզ Փարթիէն, որուն մէկ հատուածն է եւ որ քոմիւնիստ կազմակերպութիւն մըն է... հետեւաբար. ազգային ծրագրէ ու նպատակէ զուրկ համայնավարներ իրաւունք չունին Դուրեան Սրբազանի դատը ծառայեցնել համայնավարական քրոպագանտի, անոր ընծայելով հատուածական կամ կուսակցական երեւոյթ»:

Նոր միայն խելքի կու գան Ռամկավարները, երբ այս մասին տասը տարի չարունակ կը գրէ հայութեան ազգային մամուլը, նախազգուշացնելով եւ զգաստութեան հրաւիրելով Ռամկավարներու եւ Հնչակեաններու ղեկավար տարրը:

Մխիթարական է:

Բայց երաշխիք կա՞յ կարծելու, որ անդստակ, անսկզբունք, երերուն այս խմբակցութիւններն ու կուսակցութիւնները կրէն մղուած ոտքէն չըլլան սայթաքին, այլ ձեւի գործիք դառնալով թուրք - պոլշեւիկ ձեռնամատութեան:

Առ այժմ զգուշ կայ, այդքան բաւական է»:

ՏԻԳՐՈՒՆԻ

Վախճանեցաւ երիտասարդ մը եւս թաղեցինք մայիս 24ին, Փարիզի մէջ,— Ցովհաննէս Աչամեան:

Ծնած էր Տիգրանակերտի [illegible] քրտախօս գիւղը 1904ին: Դեռ ծնողքին կարօտը չառած, կը հասնի աշխարհատարած պատերազմը, հայաջինջ տարագիրներով: Ցովհաննէս ալ հազարաւոր տարագիր Հայերու հետ կը բռնէ սպանդի ճամբան եւ ողջ կը մնայ գիպուածով մը: Քիչ յետոյ որբախնամ մարմինը կ'առնէ զայն եւ կը զետեղէ Ճիպէյլի որբանոցը: 1920—21ին Ցովհաննէս այլ եւս չափահաս կը ձգէ որբանոցը: 1923ին կը հասնի Ֆրանսա եւ կը հաստատուի Փարիզ, իբր [illegible]: Իր ուշիմութեան շնորհիւ կը շուտով կը սորվի Ֆրանսերէն եւ կը դառնայ ինքնաշարժի վարիչ:

Հետզհետէ յառաջանալով, երկյարկանի տուն մը կը գնէ, կ'ամուսնանայ եւ կ'ունենայ երկու զաւակ: Սակայն մասնաւորապէս անողոք հիւանդութեան մը, կը չիջի վաղաժամ

Այրացեալ երիտասարդը բոլորէն սիրուած էր իր պարկեշտ բնաւորութեամբ: Փոքր տ'Իթալիի հայրենակիցներն ու օտարները բազմութեամբ ներկայ եղան յուղարկաւորութեան: Ինքնաշարժի հայ վարիչներու Միութիւնը կը մասնակցէր 16 ինքնաշարժներով:

Հանգիստ ատառապած ոսկորներուդ, սիրելի Ցովհաննէս:

Տ. Մինասեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՉԵՒԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Իր տղայութեան ընկերներէն էր Կրիկորին, մէկտեղ մեծցած միեւնոյն դպրոցին ու փողոցին մէջ, երկուքն ալ իրենց քանի մը արտավար հողին տէրը, մինչեւ պատերազմին սկիզբները մնացին միեւնոյն մարդիկը՝ պարզ ու իրենց գործին տէր:

Ի՞նչ Կրիկորի...

Ծերուկ Սթանչեւ հազիւ վերջացուցած այս երկու բառերը, սարսափած, մնաց արձանի մը պաղութեամբ... ո՜հ, այդ ժպիտը նոր բան մըն էր Կրիկորի դէմքին վրայ, սարսափի մը ճառագայթումը, գերեզմանի մը շունչը, գերեզմանի մը լռութեան ուրուականացումը, ուրուականի մը ծաղրանկարը...: Նոր բան մըն էր այդ ժպիտը, սարսափէ մը աւելի դողացող, սարսափի չափ ուժեղ, սարսափի պէս սարսափելի... այդ դէմքին վրայ բան մը կար աւերակ, տխրութեան չափ խորունկ: Այդ դէմքը իրեն կը յիշեցնէր շատ բան, արիւնի դերեզման մը, պատերազմը... ու մէկէն ցնցուած, զայրոյթէն կարմիր, բացագանչեց.

— Կրիկո՛րի, Կրի՛կորի, ի՞նչ Կրիկորի:

Այլեւս ձայնի մը եղանակաւորումն էր անարուեստ, կակղկուռ ձայն մը, բիւրեղի պէս փոքր փոքր, տեսակ մը հառաչանք:

Պատերազմը Սթանչեւի սրտին մէջ թողած էր անբացատրելի բան մը, աւերակի լռութիւն մը: Բոլոր ձայները իր ներսէն անցած ատեն, հառաչանքի մը աղաղակը ձգած, խառնուած իր արիւնին, իր մսին, իր ոսկորներուն, տարբեր մարդ մը ըրած էին զինքը, տեսակ մը հիւանդ ... ու խենթենալը բան չէր երբ կը մտածէր որ այս տարիքին, երբ ծերուկ մը, կը դադրէր իրեն համար կեանքը, ու կեանքին հեռացածի տպաւորութիւնը կ'ունենար:

Տարի մը առաջ, ինք կ'ուժովնար ու սիրտը կը բացուէր երբ իրիկուան դէմ գործը լմնցուցած, երկինքին կը նայէր, չորս կողմը լեռներէն անդին երբ մաքուր ու կապոյտ էր ան, ապահով վաղուան համար, վերջին անգամ մարը մտնող արեւին դառնալով, աչքերը հոն կը մնային, ու սրտին լայնութիւնը գտնող գինովի մը պէս, կը վերադառնար տուն:

Ու երջանիկ էր:

Երջանիկ ու կայտառ, որովհետեւ կեանքի սէրը բնական էր իր մէջ, բնութիւնն ալ իր բոլոր բարիքներով զինքը առաջնորդած էր դէպի կեանք. խաղաղ, գեղեցիկ ու առատաբուխ կեանքին, ու կեանքին բոլոր երազներուն ինքնածին կեանքը իրեն համար կեանքին երթալու ամէնէն ուղիղ ու գեղեցիկ ճամբան էր:

Սթանչեւ, պատերազմէն ի վեր կորսնցուցած իր ատեղը, ալ վէճ չկար որ սրտին զգած չըլլար, անոնք այնքան ուժով կը զարնէին որ, սիրտը սիրտ ըլլալէ դադրելու պէս բան մը զգաց նախ, անոր կապանքները քակուած կարծես, ձայն մը որ երգի մը անուշութիւնը ունէր, թուլցաւ, մարեցաւ, լռութեան անհունութեան պէս խորունկ ինկուածքը կը զգար իր մէջ. խօսելու տեղ չէր հասկնար, ինչո՞ւ կը նայէր, կ'աղբրէր գրեթէ աչքերով. Այս լռութիւնը աւելի ուժով իրմէն, այս լռութիւնը մահուան պէս բան մը, արիւնի ամպ մը իջեցուցած սրտին, կը լուէր խենթի պէս:

Ի՞նչ օրեր, ի՞նչ օրեր ... ինք հիմակ ծերուկ մը, նոր ծերուկ մը, երիտասարդ ծերուկ մը, անցեալ տարուան կեանքը չէր մնացած, պատերազմէն վերադարձէն ի վեր ամ մը ոսկոր դարձած, մարդ ըսելու բան մնացած չէր վրան:

— Կրիկո՛րի, ի՞նչ Կրիկորի

Ան իր լռութեան ամէնէն խորունկ արձագանգը, տեսակ մը պոռթկում ...

X

Կէս օրը մօտ էր: Արեւը աւելի տաք, կը խառնուէր ձայներուն: Հիւանդներէն շատերը բակին մէջ, փողոցի մեծ դռնէն ներս մտնող անծանօթներուն կը նայէին, կը հետեւէին անոնց իրենց աչքերուն խորքէն: Երբ մէկը խօսէր հեռու հեռու ծանօթի մը հետ, միւսներն ալ կը մօտենային անոր իրենց քայլուածքին դանդաղութիւնը քիչ մը չէշտելով: Տեսնելու բան էր իրենց դէմքերուն ծամածռութիւնը, երբ խօսակցութիւնը արտերուն չափ կը տաքնար:

Կէնո Սթանչեւ իր լռութեան մէջ մնացած, մէկիկ մէկիկ հետեւեցաւ անոնց դէմքերուն, որովհետեւ արտաքինէն իրենց ամէնէն խորունկ, ամէնէն տարօրինակ ու կատարեալ փոփոխութիւններուն մէջ կը մանէին անոնք, ինքնաբերաբար օրօրեց գլուխը, յետոյ աչքերուն կոպերը քիչ մը իջեցուցած, գլուխը ետեւ ծռելով, ծանր շունչ մը առաւ:

Այս մարդիկը իրեն պէս պատերազմի վիրաւորներ, գրեթէ առողջացած, ի՞նչ կար որ մէկ մէկ ծաղրանկարներու կը նմանէին: Անոնք ամէնքն ալ պատերազմին շինած ծաղրանկարները... ինքն ալ անոնց մէջ, թերեւս ծաղրանկարներու ամէնէն սոսկալին բան մը կար որ անոնց դէմքերուն զարհուրելի խորունկութիւն մը կու տար: Անոնց աչքերուն բիբերը հեռաւոր սարսափի մը մնացորդները կը պահէին դեռ:

Սթանչեւ երկու քայլ ընկրկեցաւ:

Հիմակ աս անցնող կուիները չեն տեսնուիր, որովհետեւ սրտերուն խորը, աւելի խորունկ, անդունդ մը եղած, սրտերու խորունկութեան կը հասարդին: Սրտի [illegible] սեղմած, ամէնէն տակ մղուող կուիներուն պէս սարսափելի, անդունդի կողին...

Այդ կուիները, կամաց կամաց սրտին մէջ տեղ չինած, կը տիրէին սրտին, կը տիրէին անոր օրէնքներուն, ու ծերուկ Սթանչեւ չփոթած, տեսակ մը դատապարտութեան տակ, կը լռէր, եւ ուր որ նայէր, կը տեսնէր իր ներսի չարժումները, չորս դին, մարդոց վրայ, ու խօսելու տեղ չէր գիտեր ինչո՞ւ կը լռէր:

Միայն թէ աս դիմացի մարդիկը ամէնքն ալ Կրիկորին կը նմանէին, ու ծերուկ Սթանչեւ ձեռքը ճակատին դրած,

- Ի՞նչ... հազիւ այս բառը արտասանեց,

— Սթանչեւ, ըսաւ ձայն մը, ու կին մը կամաց թափ առաւ ուսին:

Սթանչեւ գլուխը դարձնելով, տեսաւ իր կինը ուրիշ երկու հոգիի ընկերացած, որոնցմէ մէկը իր ծերուկ հօրեղբայրը, կը նայէին...

Սթանչեւ նստաւ անկողնին վրայ, ու համբուրելու տեղ իր կինը, կը նայէր անոր, այնպիսի հանդարտութեամբ մը, ուր լռութենէն աւելի բան մը կար: Ցետոյ առանձին առանձին նայեցաւ անոնց:

ԱՐՍԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

Կարիպալտեաններու թափօրը եւ Հայերու մասնակցութիւնը

—·—

Կիրակի օր, առտուան ժամը 10ին, տեղի ունեցաւ Կարիպալտեաններու արձանին բացումը, Փէր Լաշէզի գերեզմանատան մէջ: Կը մասնակցէին նաեւ Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները, Սպայից Միութեան անդամները եւ ուրիշներ՝ հայկական եռագոյնով: Արարողութեանց ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը, ծովային եւ թռչակներու նախարարները, միւս նախարարութեանց պատուիրակները եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ: Յիշատակարանին վրայ արձանագրուած է.— «Արկոնի կարիպալտեաններուն եւ Ֆրանսայի համար մեռած Իտալացիներու յիշատակին» և քանդակուած է մօտ Թուսթանի մէկ խօսքը: Յիշատակարանը շինած է Իտալացի արձանագործ մը:

Առտուն ժամը 9.35ին, երբ առաջին հրաւիրեալները կը հասնէին, մարդ մը պայթուցիկէն ռումբ մը հանելով նետեց յիշատակարանին կողմը: Ռումբը պայթեցաւ, բայց նպատակին չհասաւ: Միայն երկու փոսապեղներ վիրաւորուեցան թեթեւապէս: Դաւադիրը, որ քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ, Իտալացի մըն է, Ֆրասքօյա, որ սակայն կ'ուրանայ:

Կեանդական ճառերէն յետոյ երկու հազար հոգինոց սեղան մը տրուեցաւ ցինաւորական վարժարանին մէջ, իտալական կերակուրներով: Այստեղ ալ հրաւիրուած էին Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորները, Սպայից Միութիւնը եւ մամուլը: Ներկայ էին Գ. Գ. Շահխաթունի, Թ. Թադէոսեան, Մ. Մանուկեան, Մ. Ճերմակեան, Զօպանեան, «Յառաջ»ի կողմէ՝ Հրանտ Սամուէլ եւն.

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Կիրակի օր Իտալիոյ ութ քաղաքներուն մէջ կատարուած Ֆութպոլի Համաշխարհային բաժակին առաջին շրջանին մրցումները հետեւեալ արդիւնքները տուին.—

ՄՐՑՈՒՄ Թիւ 1.— Ֆիրէնցէի մէջ. Գերմանիա յաղթական Պելճիքայի 5 — 2ով:

Թիւ 2.— Գոլոնիայի մէջ՝ Շուէտ յաղթական Արժանթինի 3—2ով:

Թիւ 3.— Միլանոյի մէջ՝ Զուիցերիա յաղթական Հոլանտայի 3—2ով:

Թիւ 4.— Թրիէսթէի մէջ՝ Չեխօսլովաքիա յաղթական Ռումանիոյ 2—1ով:

Թիւ 5.— Թօրինոյի մէջ՝ Աւստրիա յաղթական Ֆրանսայի 3—2ով:

Թիւ 6.— Նափոլիի մէջ՝ Հունգարիա յաղթական Եգիպտոսի 4—2ով:

Թիւ 7.— Ճէնովայի մէջ՝ Սպանիա յաղթական Պրազիլիոյ 3—1ով:

Թիւ 8.— Հռոմի մէջ՝ Իտալիա յաղթական Մ. Նահանգաց (որոնք Եւ. ու յաղթած էին Մեքսիկայի նոյնպէս Հռոմի մէջ) 7—1ով:

Այս հինգշաբթի Թիւ 1 մրցումին յաղթականը պիտի խաղայ Թիւ 2ի յաղթականին դէմ, Թիւ 3ինը՝ Թիւ 4ին յաղթականին դէմ, եւն.: Այդ մասին մեր մարզական աշխատակիցը պիտի խօսի առանձին:

Վերեւ յիշուած ութ մրցումներէն ամէնէն հետաքրքրականը եղած է Աւստրիա — Ֆրանսան, ուր օրինական ժամանակամիջոցին վերջաւորութեան երկու խումբերը հաւասար էին 1—1ով և պէտք եղաւ կէս ժամ եւս խաղալ, անպատճառ յաղթական մը որոշելու համար, ինչպէս կը պահանջէ բաժակի օրէնքը.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Ազատանշէս Միք. Վարանդեանի

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 10ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՆՁԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

Գ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ

Նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ.

Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ» (զաւեշտ)

Դիւրամատչելի պիւֆէ: Նախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 հանրակառքը եւ իջնել Գանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ, Գ. Եզբ.— 35:
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Ն. Շ.— 35:
ՄԱՍ ՏԸ ՎԻԱՐԻ, Գ. Մ.— 150:
ՍԷՆ ԿՐԱԹԷՆ, Ա. Վ.— 120:
ՆԱՍԹԱԼԱՍ, Ճաճ.— 35:
ԼԻՈՆ, Տիկ. Ք.— 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մալ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Ս.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Դաբ. Եղբ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ա.— 200:
ՇԱՎԻԼ, Հ. Ֆ.— 50:
ՎԻԷՆ, Ն. Ն.— 35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 15:
ՓՕ, Նաւ.— 213:
ՄԷՕՏՕՆ, Ս. Գ.— 35:
ՄԻԼԱՆ, Գործ.—
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ն. Կ.— 35:
(Մ. Գ.ի միջոցաւ)
ՕՐԼԷԱՆ, Մալ.— 80:
ՂԱՆԹԷՐ, Մ. Թ.— 50:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Խ. Գ.— 133:
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Վ. Տ.— 35:
ԼԸ ՓՈՒԻ, Գ. Տ.— 50:
ԿԱԼԱՑ, Ա. Մ.— 600:
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Գործ.— 370,35:
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1000:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հ. Ա.— 1 եւ կէս անգլ.
ԱՆՏԻՈՔ, Ս. Մ.— 4 սուր. ոսկի:
ՊԱՐՔԼՈՆ, Ա. Պէբ.— 205:
ՊՈՒԻ ՎԵՋԻՆ, Դ. Կ.— 50:
ՎԻԷՆ, Ս. Ա.— 50:
ՎԻԷՆ, Ս. Մ.— 85:
ՍԷՆ ՎԱԼՎԷՌ, Վ. Ա.— 100:
ԹԱՐԱՐ, Գ. Յ.— 70:
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— 50:
ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ, Խ. Վ.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 861:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շահ. Եղբ.— 210:
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Գործ.— 10 տոլար:
ՄՈՒԺԻՆ, Ժ. Ա.— 50:
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Իփ.— 100:
ՇԱՎԻԼ, Օ. Տէմ.— 50:
ՊՈՒՐԿ ԼԱ ՌԷՆ, Մամ.— 50:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 200:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Գ. Գ. Սահակ Խ. Ճէլեան, Արմենակ Մալեան, Միհր. Քիրեկ Դերձակեան: Դիմել յառաջ վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Կիլիկիոյ Սըպաքան (Սիսի շրջան) գիւղէն Թուրքէն եւ Հրանտ Զագրեան եղբայրները: 1923ին եկած են Ֆրանսա: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Նոյեմի Բարութիւնեանի, 129, Ave. de Boulogne Clamart (Seine).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՐԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Մ.

Ձեզմէ շատերը ծանօթ են այդ մարդուն՝ ընդհանուր գիծերով, գիտէք թէ ինչ տեսակ մարդ էր ան եւ որքան անգութ. գիտէք նաեւ որ անիկա առյատ մըն էր այս աշխարհին մէջ, եւ ունէր արիւնարբու նկարագիր մը որուն նմանը շատ քիչ անգամ կը տեսնենք ուրիշ ոճրագործներու մօտ:

Ձօն Լէքսմըն նկարագրեց Վասալարոյի սպանութիւնը:

Գիտեմ թէ ինչպէս պատահեցաւ այդ ոճիրը, բայց ան: Ըթումին օրը ուրիշ կարգ մը նուէրներու հետ ստացայ ատրճանակ մը զոր ինծի ղրկած էր անծանօթ հիացող մը: Այդ անծանօթ հիացողը Գարան էր որ ոճիրը սարքած էր այդ թուականէն մօտ երեք ամիս առաջ: Անիկա շատ լաւ գիտէր թէ ես այդ տեսակ զէնք ունեցած չէի առաջ եւ բնականաբար չպիտի ուզէի զայն գործածել: Կրնայի այդ զէնքը դարակի մը մէջ նետել՝ աչքէս հեռու եւ այն ատեն անոր ծրագիրները ջուրը պիտի իյնային:

Բայց Գարան ամէն բանի մէջ կանոնաւոր մարդ էր: Նուէրը ինծի ղրկուելէն երեք շաբաթ վերջ անճարակ փորձ մը կատարուեցաւ գիշերանց եւ տունս գող մտաւ:

Անճարակ, անոր համար որ գողը չափէն աւելի աղմուկ հանեց եւ անմիջապէս փախաւ. կորսած էր միայն սեղանատան պատուհանը:

Բնականաբար մտքէս անցաւ որ գողը ուրիշ առիթով ալ կրնար գալ, քանի որ տունս կը գտնուէր գիւղէն բաւական հեռու վայր մը. ուստի ատրճանակը ձեռքի տակ տեղ մը պահեցի:

Գողութեան յաջորդ իրիկունը Գարա այցելութեան եկաւ ինծի: Ատրճանակին մասին չխօսեցաւ երբեք բայց հիմա կը յիշեմ որ իրեն յայտնած էի զէնք ունենալս:

Տասնըհինգ օր ետքը դարձեալ գող եկաւ տունս. ձեռնարկը բնաւ լուրջ չէր այս անգամ եւ անոր գլխաւոր նպատակն էր առիթել զիս որպէսզի ատրճանակս ձեռքի տակ ունենամ միշտ:

Գարան դարձեալ այցելութեան եկաւ՝ այս երկրորդ գողութեան յաջորդ օրը: Որքան կը յիշեմ հիմա, իրեն պատմեցի նախորդ օրուան դէպքը: Անշնական պիտի ըլլար եթէ չի խօսէի այդ մասին որովհետեւ կատարուած գողութեան շուրջ խօսակցութիւն ունեցած էինք տունս՝ ես, կինս ու ծառաները:

Ցետոյ սատացայ սպառնական նամակը՝ Գարայի ներկայութեան: Այս վերջինը տակաւին տունս էր երբ դուրս ելայ իր մեքենավարը տեսնելու համար:

Գարան քանի մը վայրկեան կնոջս հետ խօսակցեցաւ եւ, պատրուակով մը աշխատանոցս կ'երթայ եւ ատրճանակը կը յափշտակէ. կը թուի թէ ապահով էր որոշ չափով որ ձգանը պիտի քաշէի միայն այն վայրկեանին երբ զոհ մը կար դիմացս: Ի հարկէ շատ վտանգաւոր բան մըն էր իր ըրածը, որովհետեւ կարելի էր ձգանը եւս քաշել ամենափոքր հպումով մը եւ ատրճանակը ինքնաշարժ ըլլալով, իմ կողմէս պզտիկ շարժում մը կրնար վիժեցնել իր ծրագիրը.

Գիտէք թէ ինչ պատահեցաւ այդ գիշերը

Լէքսմըն պատմեց դատավարութիւնը եւ իր բանտարկութիւնը:

Գարան գիտէր որ իմ անմեղութիւնս ապացուցուած էր. ինծի հանդէպ ունեցած ատելութիւնը մղձաւանջ մըն էր անոր համար. զիս կ'ատէր կատաղի կերպով, որովհետեւ ես իւրացուցած էի այն բանը զոր ինք փափաքած էր ունենալ — թէեւ այլեւս չէր փափաքեր — եւ կը տեսնէր որ ինծի եւ կնոջս համար իր ծրագրած դժբախտութիւնը յանկարծօրէն վերջ պիտի գտնէր: Այդ ծրագիրը գործադրել բակաւ էր ան արդէն տանջելով իմ կինս.

Ջանացած մարդիկ կ'երթային կնոջս մօտ ըսելու համար որ բանտէն արձակուած էի եւ կը ճանչնային զիս: Անոր կը պատմէին թէ բանտապահները դէշ կը վարուէին ինծի հետ, թէ ես հիւանդ էի, խենթեցած էի եւն. այս ամէնը նպատակ ունէին տանջելու այնպէս զգայուն եւ հաւատարիմ կինս:

Ծրագիրը Գարան էր յղացած: Մտաւորով կամ դաշոյնով վիրաւորել չէր անոր նպատակը, այլ չար խեղդում մը խոցոտել անոր սիրտը եւ միտքը:

Երբ իմացաւ որ ազատ պիտի արձակուէի — կրնայ ըլլալ որ կռահեց այդ բանը կամ դադանի միջոցով մը լուր ստացաւ ներումս սարքագրուած ըլլալուն մասին — Գարա յղացաւ իր խոշոր ծրագիրը որուն գործադրութեան համար հազիւ երկու օր ժամանակ ունէր:

Իր գործակալներուն միջոցաւ ծանօթացաւ բանտապահի մը հետ որ այդ շրջանին վէճ ունէր բանտի իշխանութիւններուն հետ եւ պիտի վտանտուէր իր պաշտօնէն: Գարան կաշառեց այդ մարդը: Օղանաւ մը առած էր եւ ինչպէս գիտէք շատ լաւ օդանաւորդ մըն էր ան: Ու օրին մէկը թռաւ Տէվընլըրի ամայի դաշտերուն մէջ:

Պէտք չկայ նկարագրելու փախուստիս պարագաները. իմ պատմութիւնս իրականին մէջ կը սկսի այն վայրկեանէն երբ ոտքս դրի անոր դրօսանաւուն վրայ: Հոն հասնելուս առաջին հարցումս եղաւ, բնականաբար, կնոջս մասին: Գարա պնդեց որ անհնարին իջնել եւ հագուստներս փոխել: Ձեմ կրնար ըսել թէ ինչ մեծ հաճոյքով փոխեցի կալանաւորի զգեստս եւ որքան ուրախ էի երբ կը հագնէի ինծի համար պատրաստուած հագուստները:

Երբ կազմ եւ պատրաստ էի, խաւսէն ծառաներէն մէկը զիս առաջնորդեց հիւրանոցը ուր ինծի կը սպասէր իմ սիրելի կինս

Լէքսմըն չափազանց յուզուեցաւ եւ իր ձայնը փոփոխուած մըն էր այլեւս

Կինս ըսաւ թէ կասկածներ ունեցած էր Գարային վրայ: Այս վերջինը ժամանակ մը առաջ մանրամասնօրէն պատմած էր իրեն իմ փախուստիս համար կազմուած ծրագիրը եւ նոյնիսկ ցոյց տուած էր օդանաւը: Կինս չէր ուզած օդանաւ մտնել եւ նախընտրած էր ինծի սպասել զբօսանաւի մը մէջ՝ զբօսանաւուն մօտերը: Օդանաւին ժամանումէն առաջ էր որ համոզուեր էր թէ Գարան խաբած չէր զինքը:

Տասնպողները միայն կրնան զգալ հասնիլ ազատ ըլլալու երջանկութիւնը: Մեր ճամբորդութեան ընթացքին կարեւոր դէպքեր չպատահեցան:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) [illegible]

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

[illegible] ՀԱՄԱՐ [illegible]

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	[illegible] ֆրանք	[illegible] ֆրանք	[illegible]
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 30 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ՈՒՐԵՄՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԽԱԽՏԵԼ

»»»..«««

Իրարմէ տարբեր աղբիւրներ կը հաստատեն լուր մը, որ շրջան կ'ընէր երկար ատենէ ի վեր.— Թուրքիա կ'ուզէ վերազինել Նեղուցները եւ Թրակիոյ սահմանագլուխը։

Այս անգամ Լոնտոնի «Թայմզ»ն է որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այդ մասին։

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքիա շօշափած է իր զինակիցներուն եւ հարեւան երկիրներու տրամադրութիւնները, եւ այժմ կ'ուզէ համոզել մեծերը։

Այդ մեծերէն Ֆրանսան դեռ առջի օր մասնաւոր պատիւներով ընդունեց Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ Փարիզէն կ'անցնէր, Ժընեւ երթալու համար։ Թէվֆիք Րիւշտի ընդունուեցաւ ոչ միայն արտաքին եւ ուրիշ նախարարներու, այլեւ Պ. Տումերկի կողմէ։

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ ուրբաթ օր, երբ Երեսփ. ժողովի հարցապնդումներ կ'ուղղէր արտաքին քաղաքականութեան մասին, մասնաւորապէս յիշեց «Հանրապետական Թուրքիան», Ֆրանսայի զինակցութեանց եւ բարեկամութեանց շարքին մէջ։ «Մենք կզզիացած չենք, երբ կը նայինք Թուրքիոյ կողմը։ Կզզիացման քաղաքականութիւն մը չէ որ կը վարենք, այլ զինակցութեան քաղաքականութիւն մը»։

Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը յայտնէր թէ ջանքեր կը թափուին, որպէսզի Խ. Միութիւնն ալ մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

— «Իմ կարծիքով, Ռուսիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ պիտի ըլլայ մեծ դէպք մը, եւ որովհետեւ իմ ուզածս խաղաղութիւն է, կ'ըսեմ. պիտի ըլլայ մեծ դէպք մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար։ Վարշաւայի մէջ խօսեցայ եւ գործեցի այս իմաստով։ Ժընեւի մէջ գործեցի եւ խօսեցայ այս իմաստով, դեռ անցեալ շաբթու... Ֆրանսայի կառավարութիւնը կը ձգտի անկեղծ մերձեցում մը հաստատել Ռուսիոյ հետ եւ Պ. Լիթվինովի հետ խօսած ատեն, շօշափեցի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու պայմանները»։

Պ. Պարթուի հետ ունեցած տեսակցութեան ատեն, Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ բացատրեց թէ մեծ հաճոյքով պիտի ողջունէ Ռուսիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Ո՞վ կը տարակուսէր այդ մասին...

Իսկ հիմա որ յայտնապէս մէջտեղ գրուած է Նեղուցներու եւ Թրակիոյ ամրացման, վերազինման խնդիրը, յստակօրէն կը պարզուի թէ ինչու ցանկալի կը գտնեն Խ. Միութեան մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Մասնաւորապէս Նեղուցներու վերազինման խնդիրը սերտօրէն կը շահագրգռէ Խ. Միութիւնը։ Պարզ հայերէնով, այդ վերազինումը նոյնքան անհրաժեշտ է Ռուսիոյ, որքան Թուրքիոյ համար, հիմա որ զինակից են երկու երկիրները, եւ միացեալ ճակատ կազմած՝ բոլոր արտաքին հարցերու մէջ։

Ահաւասիկ ամէնքն ալ վերաքննութեան կը յանգին ուղղակի կամ անուղղակի։

Առաջին անգամ Գերմանիան էր որ դրաւ այդ հարցը, նախ փափկութեամբ, զգուշաւորօրէն, յետոյ սրելով շեշտը եւ գործնական քայլերու դիմելով։

Իտալիան շատոնց կ'արծարծէ դաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջը, միշտ յիշեցնելով թէ յաւիտենական չեն անոնք, ինչպէս յաւիտենական չի կրնար ըլլալ խաղաղութիւնը։ (Յիշեցէք Մուսոլինիի վերջին ճառը)։

Յետոյ են կամ Հունգարիան, Պուլկարիան եւ ուրիշներ։

Անոնք որ կուշտ ու կուռ վայելեցին պատերազմի աւարը, անշուշտ հակառակ են դաշնագիրներու վերաքննութեան։

Բայց, ամպեր կուտակուած են հորիզոնին վրայ, ստորերկրեայ որոտումներ կը լսուին պարբերաբար — վերջերս աւելի շատ։

Եւ ահա «կշտացած»ներէն մէկն ալ, քէմալական Թուրքիան անուղղակի կը դնէ վերաքննութեան խնդիր մը։

Արդարեւ, ի՞նչպէս կարելի է վերստին սպառազինել, ամրացնել Նեղուցները ու Թրակիան, առանց խախտելու 1923 յուլիս 24ի պայմանագիրները, որ կցուած են Լօզանի դաշնագրին։

Ուրեմն դաշնագիրները նուիրական չեն, երբ աւարը կորսնցնելու վախ կամ նոր աւար կորզելու հեռանկար կը տեսնուի։

Անոնք, դաշնագիրները, «նուիրական» կը դառնան երբ դիմացինը իր արդար իրաւունքները կը պահանջէ։

Այս հնօրեայ ճամբուն վրայ բան մը փոխե՞ց, ուզե՞ց փոխել «աշխարհի միակ բանուորա-գիւղացիական իշխանութիւնը»։

Ընդհակառակն։ Ան կոպտօրէն դաւաճանեց նոյն իսկ իր հռչակած սկզբունքներուն եւ նշանաբաններուն, Հայաստանը եւ Հայկական Դատը մատնելով քէմալապետութեան։

Եւ հիմա կանգնած է նորէն Թուրքիոյ կողքին, ապահովելու համար Նեղուցներու վերազինումը։ Այսինքն՝ խախտելու Լօզանի դաշնագիրը։

Փորձեցէք հարցնել նոյն իշխանութեան թէ՝ կարելի չէ՞ խախտել նաեւ դաշնագրին հայկական մասը, քիչ մը արդարութիւն ապահովելու համար «պրոլետար» հայ ժողովուրդին։ Կամ, հակայեղափոխութի՞ւն է չեղել 1921 մարտ 16ի դաշնագրէն, Կարսը եւ Նախիջեւանը վերադարձնելու համար իր բուն տիրոջը, Հայաստանին։

Պատասխան ստանալու համար պէտք չունիք մինչեւ Մոսկուա երթալու։

Ո՛ւր մնան հայ կարմրուկները։ Ուշադրութիւն չէ՞ք ըրած, — անոնք պատերազմ հռչակած են միջազգային բոլոր աշխարհակալութեանց դէմ, Սուրիայէն մինչեւ Մանչուրիա, եւ ձայն ծպտուն չեն հաներ միայն թրքականին դէմ...

Անշուշտ այդ ալ «յեղափոխական» տեսակէտ է։ Շ.

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»»..«««

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՄԲ

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը մեծ խանդավառութեամբ ու հոծ բազմութեան ներկայութեան տօնուեցաւ Փարիզի մէջ, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը։

Այս տարի մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր մեր հարեւաններու — Վրացիներու, Ուկրայնացիներու, Ադրբէյջանցիներու եւ Լեռնականներու մեծ թիւը։

Ներկայ էին բացի հայ ծանօթ բազմաթիւ գործիչներէ, Վրացիներու կողմէ՝ Պ. Պ. Գեգեչկորի, Ջխենկէլի, Կաւտուլակի, իշխան Վաչնաձէ, Կվարծխելաձէ?, Իսլամովա?, եւ հարիւրէ աւելի ուրիշ Վրացիներ, Լեռնականներու կողմէ՝ Հայտար Պամաթ, Եչերտուի?, Ադրբէյջանցիներու կողմէ՝ Հաճիպէկլ?, Մէհտիեւ?, Ուկրայնայի ազգային կառավարութեան կողմէ Պրոպուլին?, Ուկր. Թագմիկներու? Միութեան կողմէ՝ Ուդովիչէնկօ, Ուկ. Գաղթ. Միութեան կողմէ՝ Փոչէնկօ եւ քառասունի մօտ Ուկրայնացիներ, Նանսէնեան Գրասենեակի ֆրանսական ներկայացուցիչ Պ. Փան եւ Տիկինը։

«Սիփան» երգչախումբի «Մեր հայրենիք»էն վերջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկ. Խատիսեան բացումը կատարեց երկու խօսքով.

«Սիրելի հայրենակիցներ, այսօր մենք կը տօնենք Հայաստանի Հանրապետութեան 16րդ տարեդարձը։ Սակայն այսօր այստեղ կը բացակային երկու սիրելի դէմքեր, մէկը՝ Ահարոնեանը, որու պատահած դժբախտութիւնը [illegible] կը պահէ իր նախագահի աթոռէն, իսկ միւսը՝ Վարանդեանը, որ ընդմիշտ հեռացաւ մեզմէ։ Յոտնկայս յարգենք յիշատակը մեր բոլոր նահատակներու, որոնք ինկան անկախութեան համար եւ որու համար տարիներ շարունակ պայքարեցաւ ու մեռաւ նաեւ Վարանդեանը։

Այսօր մեզ կը պակսի Հայաստանի Հանրապետութիւնը, չունինք անկախ իշխանութիւն ու ազատ վարչաձեւ։ Սակայն ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, որ պէտք է կազմէ կորիզը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի։ Մենք միայն վարչաձեւեր չէ որ կը քննադատենք։ Ներկայ Հայաստանը ճշմարիտ Հայաստան դառնալու համար պէտք ունի սահմաններու ընդարձակման։ Ահա թէ ինչու կը պահանջենք ոչ միայն անկախ վարչաձեւ, այլ եւ սահմաններու ընդարձակում։ Պէտք չէ յուսահատիլ։ Մեզի պէս փոքրիկ ազգեր շատ ու շատ երկիրներ, օրինակ Յունաստան եւ Պուլկարիա, որոնք այսօրուան Հայաստանէն ալ փոքր հողամասեր ունէին. ճիշդ է, որ մեր գործը կիսատ մնաց, սակայն մեր ետեւէն կուգան ուրիշ սերունդներ՝ մեր գործը շարունակելու»։

Յետոյ ընկեր Խատիսեան ֆրանսերէն ողջոյնի խօսք ուղղեց օտար հիւրերուն, շեշտելով անցեալին մեր կրած յաղթանակները? եւ ներկայի մեր անդրդուելի կամքը՝ մեր հարեւաններու հետ ձեռք-ձեռքի մեր անկախութեան հասնելու։

Ընկ. Խատիսեան կարդաց Իրնտուէլի?, երեսփոխան Ժուլիէնի?, Կրէնայի? [illegible] եւ Պօնարի? նամակները։ (Տես Գ. Էջ)։

Յետոյ խօսեցաւ ընկեր Հրանդ Սամուէլ, ներկայացնելով [illegible] քաղաքական պայքարի զանազան շրջանները եւ փաստարկելով անկախութեան գաղափարը։

Այս տարի նոր էր հանդէսին գեղարուեստական բաժինը։ Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս Տիկ. Խաչէնկոյի աշակերտները ներկայացուցին «Հնդկական կ[illegible]ը» եւ «Նուավարներ»ը։

Ապա ընկեր Խատիսեան հանդէս[illegible]ներուն ներկայացուց Վրացիներու երգի խումբը, որ իրենց անկախութեան տարեդարձի հանդէսէն վերջ, իրենց ազգային տարազներով եկած էին մասնակցելու մեր հանդէսին։

Վրացական ազգային քայլերգէն վերջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, իշխան Վաչնաձէ վրացերէն լեզուով ուղերձ մը կարդաց, փառաբանելով հայ-վրացական բարեկամութիւնը։ Իշխան Վաչնաձէ իր ուղերձը վերջացուց գոչելով հայերէն «կեցցէ՛ Հայաստան»։ (Ճառին թարգմանութիւնը տեսնել Գ. էջ)։

Ընկեր Ջամալեան թարգմանելով ուղերձը, քանի մը խօսքով [illegible] դարձաւ Հայերու եւ Վրացիներու անցեալի կռիւներուն.

— «Մեր իրար չճանչնալը եղաւ մեր մեծագոյն թերութիւնը, որ ճակատագրական նշանակութիւն ունեցաւ յետագային։ Չեղան ուրիշ երկու ժողովուրդներ որոնք իրարու կապուած ըլլան անցեալի աւելի մօտիկ եւ ամուր կապերով, քան Հայերն ու Վրացիները։ Եղած են շրջաններ երբ Հայ ու Վրացի փոխադարձաբար տարած են մէկ մէկու յաղթ[illegible], սակայն ոչ թէ թշնամաբար, այլ միշտ բարեկամօրէն։ Թէեւ պատահած են փոքրիկ միջադէպեր, սակայն արտաքին թշնամիին դէմ՝ միշտ միացեալ ենք եղած [illegible] ընթացքին, ռուսական տիրապետութենէն վերջ, [illegible] արդիւնքն այն եղաւ, որ ե՛ւ Վրացիները ե՛ւ մենք այսօր կը գտնուինք օտար հորիզոններու տակ։ Ասիկա մեզի դաս պիտի ըլլայ [illegible] որ մեր զաւակները միութիւնը վերստին պիտի իրականացնեն։ Կեցցէ՛ Վրաստան»։ (Բուռն ծափեր)։

Ապա վրացական երգչախումբը երկու խմբերգ եւ երկու պարերգ երգեց ու պարեց։ Վրացական երգերն ու պարերը՝ իրենց ազգային տարազներով՝ աննկարագրելի խանդավառութիւն ստեղծեցին։

Թենոր? Ժորժը որ Ամերիկա կը մեկնի վաղը վերջին անգամ ըլլալով, Առէն խանդավառեց ներկաները «Կռունկ, ուստի՞ կ'ուգաս»ով եւ Գորդանովի «Պայաթի»ով։ Պ. Յ. Ուզունեան յաջողութեամբ արտասանեց Ահարոնեանի «Օտար հորիզոններու տակ» քերթուածը։ Օր. Հ. Աւետարանեան երգեց «Հայաստան», «Կռունկ, ուստի կ'ուգա՞ս» եւ ֆրանսերէն կտոր մը։ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներէն Գերենիկ Ճիզմէճեան խօսեցաւ յանուն իրենց կազմակերպութեան, շեշտելով թէ սպորտիկները եւ սկաուտները մնան միշտ [illegible]։

Զ.Ա.Միութեան կողմէ Հ. Ակօնեանի? [illegible] ձայնը բերաւ միացնելու իրեն [illegible] միշտ պատրաստ անկախութեան պայքարին համար։

Ամէնէն վերջ «Սիփան» երգչախումբը իր խմբերգներով ու հայկական պարերով ելեկտրականացուց մթնոլորտը։ Երգչախումբը ծափերու մէջ երգեց «Խնուս գեղը», «Տիլղար ջան», «Բարի լուսի զօգեր» խմբերգները եւ հայկական շուրջ պարեր (Հօյ Հեյմենէ? շարէ, իմ չինար եարը եւն.)։ Պարեց փոքրիկն Ռոժինան, իսկ Տիկին Էլսա Արծրունին եւ Պ. Գալիցին պարեցին [illegible]։

Այս փիլերը կ'անցնէր, երբ փակուեցաւ հանդէսին պաշտօնական մասը։ [illegible] իշխան Վաչնաձէ, իրենց երգչախումբին հետ խմբովին [illegible] սրահը, երգելով, պարելով եւ ոգեւորելով անցեալը, մինչ միւս ընդարձակ սրահը կը թնդար եւրոպական պարերով։ Այս առթիւ [illegible] ներկայացուց շարք մը [illegible] ինչպէս կը կատարեն Հայը, Վրացին եւ Թաթարը, ինչպէս կ'երգեն կամ կը պարեն եւն.։

[illegible] կազմակերպութեան կը հսկէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները։ Բեմին վրայ, ուր հայկական զինանշանին վերեւ պարզուած էին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները, երկ-երկու սկաուտներ փոխն ի փոխ կը բռնէին հայկական եռագոյնը եւ իրենց դրօշը։ Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին ընկ. Հ. Օհանջանեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական վարիչ մարմինը, ընդհ. պետ Պ. Գրիգոր Յակոբեան, Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան, ներկայացուցիչներ՝ ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներէն եւ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութենէն եւ ուրիշ ծանօթ անձեր։ Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱՐՇԱՒ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Թուրքիան ալ կ'ուզէ ամրացնել Տարտանէլը եւ Թրակիան

»»»..«««

ԴԻՄՈՒՄ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՂ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

«Թայմզ» իր մայիս 28ի թիւով կը գրէ թէ հաւանական է որ թրքական կառավարութիւնը Լօզանի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց հաւանութիւնը խնդրէ, ամրացնելու համար Տարտանէլի Նեղուցը եւ Թրակիոյ սահմանագլուխը Եւրոպային մէջ. այս ծրագիրը կը նշանակէ վերազինել այդ շրջանները որոնք ապազինուած են 1924 յուլիս 24ի դաշնագրով։

Համաձայն ստուգուած լուրերու, թրքական կառավարութիւնը իր տեսակէտը հաղորդած է [illegible] եւ միւս պետութեանց, բայց տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ ձեւով պիտի կատարէ դիմումը։ Հաւանական է որ Էնկիւրի [illegible] այժմ գոհանայ վերազինման իրաւունք ստանալու փորձ մը կատարել։ «Թայմզ»ի կարծիքով, այդ իրաւունքին ճանաչումը անպատճառ վերամրացում չի նշանակեր։ Սակայն, [illegible] եթէ Թուրքիա վերազինէ այդ շրջանները, Յունաստան եւ Պուլկարիա եւս, որոնք անտարակոյս աւելի [illegible], փորձուին նմանօրինակ ձեռնարկներ կատարել ապազինուած շրջաններու իրենց բաժնին մէջ։

Կը կարծուի թէ Մոսկուայի համար հաճելի է որ վերահաստատուի Նեղուցներու նախապատերազմեան վիճակը, որովհետեւ Խ. Միութիւնը մեծ արժէք չունի իբրեւ ծովային պետութիւն. Թրքական կառավարութիւնը գէշ տպաւորուած է Մուսոլինիի վերջին ճառէն, որուն Իտալիոյ ծաւալման ապարէզ կը ցուցնէ Ասիան. Թէեւ «Թայմզ»ն [illegible] յայտարարեց թէ [illegible] պետութիւն մը կը համարի Թուրքիան [illegible] նաեւ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց բարւոքումէն, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Թրակիոյ սահմաններու ապահովութեան տեսակէտէն։

Առաջին անգամ չէ որ Թուրքիա կը յիշեցնէ Նեղուցներու վերազինման խնդիրը։ Իսկ հիմա երբ Գերմանիա վճռական դիրք բռնած է վերազինման հարցին մէջ, կասկածելի է որ Թուրքիա շարունակէ հանդուրժել Լօզանի [illegible] սահմանափակումներուն։

Լօզանի դաշնագրին հետ միաժամանակ ստորագրուած պայմանագիրները [illegible] տրամադրութիւնները կը պարունակեն,— 1. Ապազինել Եգէական [illegible], Թրակիոյ ծովեզերքին մէկ մասին հետ մինչեւ [illegible], եւ Տարտանէլի ասիական ափը, Թէնէտոսի դիմացի ծովեզերքի մէկ կէտէն մինչեւ ասիական ափի մէկ կէտը, Գարապիղայի մօտ.— 2. Ապազինել Վոսփորի երկու ափերը, իբր 15 քիլոմեթր խորութեամբ, պահելով միայն 12,000 պահակազօրք, զինարան մը եւ ծովային կայան մը՝ Պոլսոյ մէջ.— 3. Ապազինել Մարմարայի ծովուն կղզիները (բացի Էմիր Ալի կղզիէն) եւ Տարտանէլի բերանը գտնուող կղզիները, որոնցմէ Սամոթրակէ եւ Լէմնոս յունական են, Թէնէտոս, Իմպրոս եւ Թաւշան ատասի՝ թրքական.

Արգիլուած է մնայուն ամրութիւններ, [illegible], մնայուն [illegible], ռազմական կազմակերպութիւն կամ նաւային կայաններ պահել այս շրջաններու [illegible] պիտի [illegible] եւ [illegible]։

Իսկ Թրակիոյ վերաբերեալ պայմանագիրը կը տրամադրէ ապազինել 15 [illegible] Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հաստատած սահմաններուն վրայ։ Բոլոր մնայուն ամրութիւնները պիտի քանդուին (Էտիրնէ եւ Քըրքքիլիսէ) եւ նոր ամրութիւններ չպիտի շինուին։ Այդ սահմաններուն ապահովութեան համար կը սահմանուին 5000 զօրք, 2500 յոյն եւ նոյնքան պուլկար սահմանապահներ եւ ոստիկաններ, առանց թնդանօթի կամ զինուորական օդանաւի։

Անտարակոյս գործակցութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Թուրքիա [illegible] մտադրած է [illegible] համար։ (Խմբ.— Այս լուրը հրատարակուած էր «Թան»ի մէջ, իբրեւ՝ Պոլսէն ուղղուած հեռագիր)։

... ԻՍԿ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԿԸ ՎԻՃԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մայիս 28ին գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը, որ իր նիստերը յետաձգած էր անցեալ նոյեմբերէն ի վեր. Իսկ երէկ վերաբացուեցաւ ընդհ. յանձնաժողովին նստաշրջանը։ Դիւանի նիստին մէջ, նախագահ Պ. Հէնտըրսըն յայտարարութիւն մը կարդաց, պարզելով կացութիւնը.

Պ. Հէնտըրսըն իր ատենին մէջ շեշտեց թէ կացութիւնը ծանր է եւ կը պա[illegible]

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչո՞ւ յանկարծ բազմացան անձնասպանութիւնները Թուրքիոյ մէջ, կը հարցնէ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ։

Այս վերջին տարիներուն, եւրոպացի կարգ մը մասնագէտներ անձնասպանութեանց պատճառներուն մէջ կը դասէին նաեւ տնտեսական տագնապին ստեղծած հոգեկան տկունութեան բեկումը։

Արդարեւ, 1930էն ի վեր տնտեսական կեանքի այնքան սաստիկ վերիվայրումներ կատարուեցան, դահավէժ զիկզակներ, գլխու պտոյտ տուող անկումներ, որ դժուար թէ դիմանային պատերազմէն ցնցուած ջիղերը։ Սակայն տնտեսական խուճապներ ստեղծուեցա՞ն երբեք Թուրքիոյ մէջ։ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կը խոստովանի որ, միջազգային ելմտական տագնապներու համընթաց կամ իբրեւ անոնց արձագանգ, Թուրքիոյ մէջ տնտեսական փլուզումներու սարսափ չստեղծուեցաւ, ոչ ալ սակարանային ջղասպառ եւ եղերավախճան խաղեր կատարուեցան։ Վասնզի Թուրքը իսլամութեան խանձարուրին մէջ մեռած դիակ մըն է, որ զգայարանական ոչ եւ է հաղորդակցութիւն չունէր քաղաքակրթութեան հեւքերուն, ճիգերուն եւ երազներուն հետ։ Ինչպէս միջազգային մշակութային աշխատանքներուն, նոյնպէս եւ միջազգային տնտեսական պայքարին հետ Թուրքիա կը կապուէր միայն ոչ-թուրք տարրերու միջոցով։ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքը բացարձակապէս ոչ-թուրք առեւտրականներու ձեռքն էր անցած։ Հետեւաբար տնտեսական յեղափոխութիւնները չէին կրնար խոցել Թուրքերու ջիղերը, եւ Թուրքերու անձնասպանութիւնները կարելի չէ վերագրել տնտեսական խուճապին։

Այսուհանդերձ Թուրքիոյ մէջ եւս փոփոխուեցան կեանքի պայմանները, դժուարացաւ ապրիլը։ Ճիշդ է թէ հեւիհեւ, ընչաքաղց աշխատանքը, ժամ կորսնցնելու սարսափը, գիշերներն իսկ օգտագործելու մտահոգութիւնը տակաւին անծանօթ կը մնան Թուրքերուն։ Եւ սակայն, ապրուստի նիւթերու փոխանակութեան դժուարութիւնը նորօրինակ սով մը ստեղծեց ամէն երկրի մէջ,— երկիրները աղքատցան, եւ պակսեցան այնպիսի նիւթեր, որոնք կենսական պահանջ մը կը ներկայացնեն ապրելու համար օրը օրին։ Մասնաւորապէս Թուրքիոյ մասին խօսելով, այս երկիրը միջազգային շուկայ մըն էր, ուր կը հոսէին եւրոպական բոլոր երկիրներու ապրանքները։ Թուրքը պակասութիւն մը չզգաց բնաւ,— առատ էր ամէն բան։ Եւ երբ, յանկարծ, սովը եկաւ, ցնցում մը յառաջ բերաւ։ Առատութեան մէջ լողացող Թուրքը, որ առանց քրտինք թափելու՝ կը վայելէր բարիքները հեռաւոր երկիրներու, «էֆէնտիի» իր զգացումներուն մէջ վիրաւորուեցաւ,— ուրեմն հիմա պարտաւոր էր աշխատի՞լ, քրտնիլ զոհա՞նալ։ Դարերէ ի վեր ստեղծուեր էր կացութիւն մը, տարօրինակ հոգեվիճակ մը ձեւելով Թուրքերու մէջ,— «էֆէնտիականութիւն»։ Երկիրը մատուցարան մըն էր, իր բնակարանի՝ ապարանք մը, եւ ոչ-թուրք ստրուկներ պարտաւոր էին մատուցանել իրեն ինչ որ հաճոյ էր իր քիմքին։ Եւ երբ տնտեսական կացութիւնը զլացաւ իրեն այդ երբեմնի բարօրութիւնը, իր «տանտիրութեան» մէջ խոցուեցաւ կարծես Թուրքը։ Այս պատահարը ճիշդ է թէ ընդունակ էր անձնասպանութեան։ Սակայն Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կը գտնէ թէ Թուրք զանգուածին մէջ փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին «էֆէնտիները»։ Մեծ զանգուածով, կ'ըսէ ան, Թուրքերը սակաւապէտ են եւ ժուժկալ։ Կը գոհանան քիչով, բարեկամ են աղքատութեան։ Պէտք է խոստովանիլ, որ պատերազմի ընթացքին, երբ Թրքական ցորենն իսկ կը քաշէին կը տանէին Գերմանները՝ երկիրը մատնելով անհանդուրժելի սովի մը, երբ վերջապէս պարենաւորման նախարարութիւնը ափաշկարաբար կը գողնար եւ զեղծումներ կը կատարէր, ձայն ծպտուն չհանեց Թուրք ժողովուրդը։ Թրքական բառարանին մէջ իբրապէս Թուրքերէն հոլովուածքի բառերէն մէկն է ղիւյիւրքիւլիք (չքաւորութիւն)։ Եւ պէտք է հետեւցնել, որ Թուրքը, յետպատերազմեան շրջանի ապրուստի նեղութեանց մէջ, մղուած իր սակունութիւնէն, պիտի երբեք չդիմէր անձնասպանութեան։

Լա՛ւ, ուրիշ ի՞նչ պատճառ պէտք է փնտռել Թուրքերու անձնասպանութեանց աճման մէջ։

Չեմ զարմանար, երբ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ, դասախօս Պոլսոյ բժշկական վարժարանին, մասնագէտ մտային եւ հոգեկան հիւանդութեանց, Թուրքերու անձնասպանութեանց պատճառներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կու տայ հոգեախտաբանական երեւոյթներու։ Այս էր որ կ'ուզէի հաստատել, եւ ատոր համար յանձնարարելի կը գտնէի, որ փոխանակ միայն Տիւրքէմի տեսակէտներով առաջնորդուելու, հետաքրքրուէր նաեւ փրոֆ. Աշիլ Տէլմասի ուսումնասիրութեամբ։

Հոգեախտաբանական պատճառներու մասին Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի խոստովանութիւնը կամ վկայութիւնը որքան ալ կատարուած ըլլայ հարեւանցի, լուսանցք մըն է ճշմարտութեան բնագաւառէն ներս։

Պատերազմը յոգնեցուց ջիղերը, կը գրէ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ. Այնպէս որ մարդոց դիմադրական կարողութիւնը տկարացաւ։ Ամէն ոք գերագրգիռ վիճակ մը ունի, դիւրաբորբոք, վշտահար, ողբասէր, յուսահատ, մելամաղձոտ։ Ամէն բանի չեն հաւնիր, խոչալներ չեն փնտռեր, չեն հաւատար, — բարոյական փլուզում մը։ Կ'ուզեն մոռնալ օրուան վիշտերը, նոյն իսկ կեանքի սահմանը,— եւ կը դիմեն քնաբեր դեղերու, թմրեցուցիչ թոյներու։ Պատերազմէն վերջ մոլեգնութեան մը հասաւ թմրեցուցիչ թոյներու գործածութիւնը։ Ալքոլներ, մորֆին, հերոիններ, բոլորը տարօրինակ սէր մը ցոյց կու տան թմրեցուցիչ դեղերու համար։ Եւ աննախընթաց առեւտուր մը սկսաւ ափիոնի, էրոյինի։ Թուրքիա կարեւոր շուկաներէն մէկն է այս առեւտուրին։ Ազգերու Դաշնակցութիւնն իսկ, ձգեց փոքր ժողովուրդներու պաշտպանութեան հարցը եւ սկսաւ զբաղիլ այս առեւտուրին դէմ պայքարով։

Ի խնդիր գերբնական հաճոյքներու, օրուան հասարակ կեանքը մոռնալու նպատակով, մարդիկ սկսան թունաւորել իրենց հոգին, իրենց ջիղերը։ Վերջապէս դիմեցին անձնասպանութեան։ Ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Թուրքիոյ մէջ։

Սակայն ջղային այս տագնապը ուրիշ պատճառներ ալ ունի Թուրքիոյ մէջ։ Տիւրքէմ կ'ընդունի, որ ամէն յաղթանակէ վերջ մարդկային դիմադրական կորովը կը տկարանայ, հաւատքը կը պակսի, յուսաբեկութիւնը կ'աճի,— կեանքէն ձանձրանալ կը սկսին այլ եւս մարդիկ։ Քէմալական յաղթութիւններէն վերջ, արդարեւ, անձնասպանութիւնները կը շատնան երկրին մէջ։ Ընդհակառակն, երբ Փէսին դէմ պայքար կը բացուի, ամբողջ երկիրը պահ մը կը ցնցուի, այնքան որ Քէմալ կը ստիպուի գաւառ գաւառ պտտիլ՝ կոտրելու համար ժողովուրդին դիմադրութիւնը։ Ժողովրդային այս ընդվզումի շրջանին, պահ մը կը նուազի անձնասպանութիւնը։ Կը նշանակէ թէ պայքարը վերստին պրկած էր ջիղերը։ 1929ին, սակայն, անձնասպանութիւնները այնքան կը շատնան, որ համաճարակ կը դառնայ—— իշխանութիւնը մտահոգ է խորապէս։

1929ի Թուրքիոյ ջղային վիճակացոյցը քննելով, կը տեսնուի որ անձնասպանութեան հետ աճեր է նաեւ խենթերու թիւը. Անձնասպաններուն մեծ մասը խենթեր են, կամ ջղագարներ (hystérique) եւ մտագարներ (psychopathe)։

Երիտասարդութեան մէջ կը տեսնուի տարօրինակ վիճակ մը,— կեանքին կապուած են մազի թելով մը, յոգնած, յուսահատ։ Փոքր յանդիմանութիւն մը, եւ ահա կը պարպեն teinture d'iodeի շիշը կամ ծով կը նետուին։ Պէտք է գիտնալ, որ անձնասպանութիւնը մասամբ տարափոխիկ է, մանաւանդ երիտասարդներուն մէջ,— վէպերով, շարժանկարի տեսարաններով, անձնասպան ընկերներու «քաջութենէն» օրինակուելով, վրան խօսեցնելու նպատակով՝ անձնասպան կ'ըլլան մէկը միւսին ետեւէն։ Միւս կողմէ, անձնասպանութեան կը մղեն նաեւ կարգ մը հիւանդութիւններ,— մելամաղձութիւն, ջղագարութիւն.

Սակայն, այս հիւանդութիւնները գոյութիւն չունէի՞ն միթէ անձնասպանութեանց համաճարակէն առաջ։

Հոգեախտաբանական այս պատճառներուն foyers փնտռելու առեն, Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ դարձեալ կը շեղի իր մասնագիտութեան ցոյց տուած ճամբէն եւ կը հետեւի Տիւրքէմի ընկերաբանական վարդապետութեան։ Այսպէս կը կարծէ թէ հոգեախտաբանական այս վիճակը հետեւանք էր ոչ միայն ջիղերու յոգնութեան, դիմադրական եւ ինքնապահպանման բնազդին տկարացումին, այլ եւ ընկերային որոշ փոփոխութիւններու,— այսպէս, պատերազմէն առաջ խիստ կրօնական կրթութիւն մը կը տրուէր Թուրք երիտասարդներուն, բարոյական կարգապահութեան մը կ'ենթարկէին զանոնք։ Աստուծոյ կ'ապաւինէին անոնք, եւ Աստուծմէ կը վախնային անձնասպանութեան դիմելու առեն։ Պատերազմը քանդեց Թրքական թէվէքքիւլ փիլիսոփայութիւնը։ Անփութութիւն մը ստեղծուեցաւ, ապշութիւն մը, հոգեկան պարապ մը։ Եւ ահա այս շփոթութեան եւ հոգեկան պարապին մէջ՝ յեղափոխութիւն մը Թուրք ընկերային բարքերու, հովը քշեց տարաւ ֆէսը իր գլխէն, կիները ազատագրուեցան, կրօնքը բաժնեցին պետութենէն,— լեհավուրցան։

Կեանքը անհամ դարձաւ այլ եւս, անհեթեթ, անիմաստ։ Ապրեր եմ, չեմ ապրեր— ի՞նչ արժէք ունի։

Նոր օրէնքներ մշակուեցան, ընտանիքի բարոյական եւ ընկերային նկարագիրը փոխուեցաւ։ Հին բարոյականով մեծցած չափահաս Թուրքեր ամուսնացան նոր բարոյականով մեծցած աղջիկներու հետ,— «հանըմ»ները այլ եւս հանըմ չէին, այլ պահանջկոտ կիներ։ Ընտանեկան անհամաձայնութիւնները բարդ համեմատութիւն մը առին։

Եւ վերջապէս, բնախօսական ազդակ մը եւս, արբունքը, կուգար կը հրահրէր հոգիներու հրդեհը։ Արդարեւ սիրահարները մեծ թիւ մը կը կազմեն անձնասպանութեանց վիճակագրութեան մէջ։

Եթէ քննենք անձնասպանութեանց ձեւը, կը տեսնուի որ յամառութիւն մը, տեսակ մը «դաջութիւն» ցոյց կու տան այդ երիտասարդները։ Այսպէս ծով կը նետուին, չլաչողեցա՞ն՝ նորէն կը նետուին, ածելիով կը կտրեն իրենց բազկերակը, teinture d'iode կը խմեն, դանակ կը խօթեն իրենց սրտին մէջ, ատրճանակը կը պարպեն իրենց ուղեղին, կը կախուին։

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ անձնասպանութեան այս յամառութիւնը։

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ չուզեր խորանալ հոգեախտաբանական պատճառներու վերլուծման մէջ։ Այսպէս կ'ընդունի, որ ամէն յոգնած ջիղ ալ անձնասպանութեան չի դիմեր։ Անձնասպանութիւնը, եթէ մանրէ մը համարենք, չաճիր ամէն հողի վրայ։ Ուրեմն հարկ էր քննել հողը,— Թուրք հոգւոյն պաստառը։

Ինչպէս արդի բժշկութիւնը կ'ըսէ, — մանրէն կարեւորութիւն չի ներկայացներ այնքան, որքան հողը, — այնպէս ալ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի թուած պատճառները կրնան գոյութիւն ունենալ ամէն ժամանակ, սակայն անձնասպանութեան համաճարակ չի ծագիր անպայման։ Հաւանօրէն ուսումնասիրութիւնը այն պիտի ըլլար, որ կը ներկայացնէր Թուրքերու հոգեխախտական «հող»ը։ Այդ մասին ոչ մէկ խօսք կ'ընէ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ։ Այսպէս ալքոլականութիւնը, որ հակառակ իսլամական կրօնքի արգելքին՝ այնքան տարածուած է Թուրքերու մէջ, յետոյ սիֆիլիսը որ ազգային հիւանդութիւն դարձած է այլ եւս,— վկայ Պոլսի դաւառը, վկայ Սարդարապատի եւ Կարսի կռիւներէն վերջ Թուրքերու ձգած դառն յիշատակը, վկայ ընդհ. պատերազմի առեն Փրէնկլիններէ կազմուած հսկայ բանակը, երկրին ամէն անկիւնը, քաղաքապետական բժիշկներու զարմանումին յանձնուած։ Պէտք չէ մոռնալ սիֆիլիսը, որ մայրն է բոլոր ծանօթ հիւանդութեանց 50 առ հարիւրին։ Մանաւանդ կարեւոր մէկ ծնուցիչը անձնասպանութեան հիւանդութեան. Վասնզի Թուրքիոյ սիֆիլիզով աղբուած հողին վրայ անձնասպանութիւն ալ կը բուսնի, ամէն բան ալ կը բուսնի, այլ մանաւանդ ոճրագործութիւն։

X

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի գիրքը լուրջ աշխատութիւն մը չէ, նոյն իսկ սխալ կարծիքներու կ'առաջնորդէ։ Թուրքիոյ մէջ անձնասպանութեան հարցին քննութիւնը ներկայացնելու եղած, ան կ'ուզէ հաստատել թէ դադրած են այլեւս նման դէպքերը։ Այն շատ առեն որ հողը չէ դարմանուած, մենք չենք հաւատար որ մէկ օրէն միւսը կարելի կ'ըլլայ խափանել անձնասպանութեան ալիքը։ Թերթերը գրեն թէ ոչ, ընկերային նոր փոփոխութիւններուն պատշաճին կամ ոչ, անձնասպանութիւնները չեն դադրիր,— այդ դէպքերը մենք կը լսէինք, երբ կը գտնուէինք մեր գիւղերուն մէջ, Թուրքերուն դրացի։ Այդ դէպքերը երէկ ալ կային։

Դժբախտաբար հարցը այնքան փափուկ է, որ չեմ կրնար ազատ արտայայտուիլ, հաստատելու համար թէ որքա՞ն տարածուած է սիֆիլիզը, որքա՞ն աւերած է հողը Թուրքիոյ մէջ, եւ որքա՞ն դառն յիշատակներ տուած է մեզի՝ պատերազմէն առաջ, պատերազմի ընթացքին...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԱՄ ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ ԵՒ ԻՐ «ՍՈՒՐԲ» ԳՈՐԾԵՐԸ

1933 նոյեմբերէն մինչեւ 1934 ապրիլ, վեց ամիս անդադար, եկեղեցիէ եկեղեցի, տունէ տուն վազեց Տօքթ. Պարոնիկեան, ոչ թէ իբրեւ նուիրուած Քրիստոսի վարդապետութեան, այլ մամոնայի։

Չէ՞ք հաւատար, մտիկ ըրէք ուրեմն։ Կ'երթայ հոն՝ ուր կիներ շատ կան, եւ մանաւանդ, տունը մնացած աղջիկներ։ Կը խուսափի մեր հասկցած երիտասարդութենէն.

Այսպէս «քարթ փօսթալ» մը վրան խաչ մը գծած է, վարդերով եւ ծաղիկներով զարդարուած։ «Յիսուսի գլխուն եւ ձեռքերուն փոխան կան վարդեր, եւ գլխուն վրայի ծաղկեպսակի մը մէջ կան լատինական տառերով չորս գիրեր» իբր թէ «հայկական գեղարուեստի գործ մըն է» եղեր գծուած Պարոնիկեանի կողմէ որ կ'արժէ միայն ... մէկ ֆրանք։ Եւ հետաքրքրուողները կրնան դիմել քարթին ետեւի իր հասցէին։ Չմոռնամ ըսելու որ, վերարտադրութեան որ եւ է փորձ, վերապահուած է հեղինակին։ Կը տեսնէք ի՞նչ արժէք ունի այս «հայկ. գեղարուեստի գործ»ը։

Եւ թաղէ թաղ շրջելով, հաւաքելով կիները իր գլխուն, շատ քարոզ-ատարելէն վերջ, կը բաժնէ այս քարթերը, մէկ ֆրանք փոխարժէքով յանուն «սուրբ խօսքի»։

Եւ «առաքեալը» գիտէ սրտերը փափկցնել, տրամադրութիւնները արթնցնել մարդոց մէջ, խօսելով Գերմանիոյ մէջ, «յանուն Յիսուսի Քրիստոսի» քաշած տառապանքներու եւ ընտանիքի եւ իր զաւակներու մասին։

Տեղ մը, երբ պէտք է հեռաւոր նպատակ մը հետապնդել, մամոնայի ծայրը կը ցուցնէ, ուրիշ տեղ մըն ալ մամոնայ կը մուրայ։ Մինչեւ հիմա ոչ Մարսէյլի առաջնորդը եւ ոչ ալ ես կամ ուրիշներ կրցանք հասկնալ թէ այս մարդը իսկապէս դրամ ունի՞ թէ ոչ։ Որովհետեւ հակասութենէ հակասութիւն կը գտնուի։ Մէկուն աւետարանական գումարներու մասին կը խօսի, իսկ միւսին ալ կուլայ, կուլայ... փոխան քանի մը ֆրանքի

Որ մէկն է ճիշդը։ Առաջի՞նը թէ երկրորդը։ Ըստ իս՝ երկրորդը։

Եթէ իսկապէս, առաջին կէտը իրականութիւն է, Պարոնիկեան պարտաւոր է հաշուետուութեան ենթարկուիլ։ Որովհետեւ հաւաքուած դրամները անհատական հանգամանք չեն ներկայացներ, այլ հաւաքական։ Հաւաքականութեան անունով է որ հանգանակուած են այդ բոլորը։ Եւ ինք պարտաւոր է այդ հաւաքականութեան հաշուետու ըլլալու։ Բայց թողունք հոս։

Պարոնիկեան, իր շատ քարոզները աւելի ընդարձակելով, գրքոյկի վերածեր է, հինգ ֆրանք փոխարժէքով։ Գիրքին խորագիրն ալ իրեն պէս արտառոց բան մըն է «Ծառայ մը... բայց թագաւոր եղաւ»։

Գիրքը տպուած է 1000 օրինակ, ընտանիքի մը նեղ շրջանակին համար միայն։ Այդ ընտանիքին կը պատկանին ամէն անոնք որ վեց ամիսէ ի վեր ոչ միայն խուռներամ ունկնդրած են իր քարոզները, այլ եւ նոյնացած են «համոզումներով» եւ հաւատքի մեծ ընտանիք մը կը կազմեն։

Եւ գիրքին մէջ կան քանի մը նկարներ, ուր Տօքթ. Պարոնիկեան շրջապատուած է պառաւ կիներէ եւ որբերէ, իբրեւ «Տիրոջ նամակներ»։

Եւ հոգիս չի մոռնար յիշատակել մեր «առաքելական դարաւոր եկեղեցւոյ» տասնեակներով հաւատակիցները, որոնց բարեպաշտ եւ եղբայրական սիրոյ ուշքերը, երջանկութեան եւ պարծանքի երկնասլաց ճառագայթներով առլի, վեց ամիսներ շարունակ, քարոզներուն հետեւեցան եւ իրենց աղօթքով եւ հայ անմեղ հաւատացեալի աշխարհահանօթ մաքուր հոգիով զինք հմայեցին, եւ առինքնելով նոր ուժ ներշնչեցին լքուած եւ յոգնաբեկ հոգիին, որ մինչ մէկ տարի թափառած սիրասուն զաւակներէն, այս հայաբնակ գաղութի եւ օտար հիւրընկալ ափերու վրայ, Գեթսեմանիի նոր ժամեր ապրեցաւ»։

Եւ պարտք կը զգայ յիշել, «Տիրոջմով սիրելի եղբայրներուն անունն ալ որոնք ոչ մի զոհողութեան առջեւ կանգ առին, այս գրքոյկին հրատարակութիւնը առաջ տանելու, այն պահուն, երբ ես՝ կտրուած Գերմանիոյ իմ կեդրոնէն, նիւթական առժամեայ դժուարութեանց առջեւ կը գտնուէի, եւ կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով, փոխառ տալու, ինչպէս 14 տարի մեր միւս գաղթավայրերուն մէջ ըրի, նոր ապրուստի եւ նոր գործի դաշտ գտնելու ծանր հոգը վրաս առած, կը թափառիմ, կարենալ մեր ... ծիս շարունակութիւնը եւ ձրիաբար ծառայելու, ինչպէս մինչեւ այժմ, սիրած ցեղիս եւ պաշտելի եկեղեցիս»։ (Ընդգծումները իմս են)։

Եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Հայ Առաքելական», եկեղեցւոյ հաւատացեալներու երեք միութեանց, որոնք իր գրքոյկը «իրենց գիրքերը ընելով ամէնուն անձամբ կամ թղթատարով մատչելի ընել եւ ասով բաժնեկից եղան բոլորն ալ այն ամէն օրհնութեանց, որ Տէրը պահելու այս քարոզի ընթերցողներուն համար»։

Կը տեսնէ՞ք թէ ինչ ձեւերով կը մօտենայ մարդուկը, իր ցնդաբանութիւնները արժեցնելու համար։ Միայն մէկ մտահոգութիւն ունի,— դրա՜մ, դրա՜մ։

Տօքթ. Պարոնիկեան ինքն իրեն փրկիչ մը, կամ աւելի ճիշդը բարեկարգիչ մը հռչակ տուած՝ կ'ըսէ իր գրքոյկին 16րդ էջին մէջ.

— «Լոկ «բարեպաշտ» ըլլալ չէր բաւեր, Աստուած աւելի կը պահանջէ մեզմէ, ով Հայեր։ Անունով քրիստոնեայ ըլլալնուս համար է որ այս հալին հասանք»։

Վա՛յ ես քու խեղճիդ պառակը սիրեմ, խեչափառի քայլուածքով անպատար։ Եթէ 1910ին չփախէիր Վանէն, եթէ հաւակէիր Թուրքին հարուածը, տարբեր պիտի խորհէիր անշուշտ։

Ցեառոյ, կ'աղաղակէ անպատկառօրէն.

— «Հայ ժողովուրդ, մեղքի մէջ ապականած, հոտած տարր մը դարձած ես հիմա։ Պիտի զգաստանա՞ս արդեօք։ Դո՛ւն, ով բարեկամ, մոռցիր պահ մը կուսակցութիւնդ, ըլլաս կղեր կամ աշխարհական, մոռցիր սէրդ, տարիքդ, աստիճանդ, մտաւորական թէ պարզ գործաւոր եւ լուռ ու մունջ ինքնամփոփման բոպէ մը ապրէ եւ դիտէ ներսիդ ախտը եւ ինչ էշեր կը պահես ու կը կերակրես հոն։

«Տո՛ւր որ աւել մը ըլլամ ու մէջդ մտնեմ, մաքրելու սրտիդ եւ հոգիիդ աղտոտութիւնները։ Տո՛ւր որ մաքուր ըլլամ, ներսդ մտնեմ, եւ հոգիիդ խուլ անկիւնը մեղքի էջերը փայփայուած աղտոտութիւնները... տո՛ւր որ սուր մը ըլլամ ու սիրտդ խրեմ, որ հոգիիդ թոյնը թափի եւ պատռուածէն մը բացուելով աստուածային լոյսը եւ երկնային արեգակը կաթի անոր խաւարին մէջ։ Տո՛ւր որ բոց ըլլամ, հրեղէն սրբազան կրակ, վառեմ քեզ հոգիի կրակով, գտնեմ մէջէդ մաքուր ոսկին, տանեմ զայն, որպէս ընծայ փրկչին։ Ա՛խ, տուր որ ոգի մը ըլլամ ու կայծիդ մտնեմ, աչքերուդ մէջ նայելով սէրս փոխանցեմ եւ գիրկիս մէջ առնեմ քեզ «եղբայր իմ» կոչեմ։ Տո՛ւր որ կարենամ «գաղթական Հայու» այդ դիրքէդ քեզ կրկին «արի արանց» հայկազեան գահին առաջնորդել»։

Բայց համբերութիւն, ընթերցող, տակաւին ի՞նչ գոհարներ կան հանուած իր «սրտի պտուղէն» որուն մէջ ոչ միայն էշեր կապուած են, այլեւ կովեր, գոմէշներ եւ թունաւոր օձեր։

Եւ այս մեծ մարդուկը, պառաւական շաղտով մը, կ'ըսէ թէ, մանկութենէն իսկ ներշնչուած է Աստուծմով։ Որովհետեւ, «հարուստներ բացած, լուսաւորին ետեւէն կը վազէ եղեր, որպէսզի եկեղեցին ամբողջ խունկին ու ծուխը ծոցը լեցնելով, տանէր... մօրը որ հոտոտէր զինք...

Եւ կը պատգամէ որ հայ եկեղեցին բարեկարգուի եւ «Լուսաւորչի պետ ժառանգորդները» իրենց ձեռքերը տրամադրեն ժողովուրդին, որպէսզի համբուրեն։ Կը զանգատի թէ «եկեղեցականները եկեղեցին թատրոնի վերածած են, եւ ամէն ձախէն հրամաններ կ'արձակեն, նոյնիսկ «առէք կերէք» ժամանակ»։ Վա՜յ, որբա՛ց պաշտելի եկեղեցիս»։

Ցեառոյ կը զանգատի թէ հայ եկեղեցականներ, կ'արբենան, կը ծխեն, եւ իր ըլլալով մաքրականներ, կոչ կ'ընէ հայ ժողովուրդին որ սաղ վերջ տան անոնց հետեւելու։ Որովհետեւ փրկութեան այս իրենական կացութենէն »։

Որպէսզի կարելի ըլլայ յետ ապահով դարձնել այս ազրուշին ցափումները, հասուած մը եւս։

Տօքթ. Պարոնիկեան սեւով ճերմակի վրայ կը գրէ.—

1) Երբ կ'աղօթես ձեռքերդ ծալա՞ծ կ'աղօթես, թէ այլուր կը տանիս։

2) Երբ կ'աղօթես, լռութեա՞մբ մտքով թէ այլ բերնով եւ անձայն մտքին է։

3) Երբ վեր կ'ելլես արցունքո՞վ թէ շպարով կը լուացուիս։

4) Երբ կը հագուիս, հայելի՞ն թէ սուրբ գիրքի էջերուն կը նայիս։

5) Երբ առտուն քայլերդ կ'առնես ծունկի՞ նկած էիր թէ չոր երեսով դուրս կ'ելլես։

6) Երբ գործի սկսիս Աստուծոյ անունով կ'ըսկսիս։

7) Երբ մարդոց հետ շփման գաս, Աստուա՞ծ թէ սատանան կը փառաբանես։

8) Երբ ընտանիքիդ մէջ ես, անոնց Քրիստոսի Աստուծոյ խօսքը կ'առնե՞ս։

9) Երբ անկողին մտնես, կ'աղօթես, շնորհակալ կ'ըլլա՞ս (լաւ կ'ըլլայ որ այս բանը մեզ ալ հարցնէին Տօքթօր)։

Եւ անպատում զառանցանքները կը փռուին գիրքին մէկ ծայրէն միւսը։

Թէեւ երեսէն, անձրեւ կը կաթի եւ փառք կու տայ Աստուծոյ։ Միայն մէկ բառ ունի.

— «Ա՛խ անուշիկ եղբայրս, քննադատել գիտես, հայեւէ, սակայն դուն քու առանձնասենեակիդ, իսկ ես ալ իմ խուցիս մէջ, պահ մը ծունկի գանք, ձեռքերնիս կուրծքերնիս վրայ դնենք, եւ խոստովանինք փրկչին»։

Յաջորդով՝ բուն «Հաւատացեալներու Միութեան» մասին։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԻԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

oooo

Ապրիլ Տասներկէի 19րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Սիլանիկի մէջ, տպաւորիչ ոգահանդէսով մը։

Այցային իշխանութիւնը նախաձեռնարկը եղաւ համազգային սուգի այս հանդիսութեանց։

Եկեղեցին մէջտեղ կանգնած էր մահարձան մը։ Համայնքին անունով խոշոր ծաղկեպսակ մը զետեղուած էր անոր վրայ։ Եկեղեցին ներսն ու գաւիթը սեւերու մէջ առնուած էին։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներէն խմբակ մը պատուի կեցած էր մահարձանին շուրջ որ ողողուած էր շքեղ կերոններու լոյսերով։ Եկեղեցին ու շրջափակը կը յորդէր անմոռաց նահատակներուն յիշատակը յարգող խուռն բազմութեամբ մը։

Կրօնական արարողութիւններէն վերջ, յայտարարուեցաւ մէկ վայրկեան լռութիւն, որմէ յետոյ սկսաւ ոգահանդէսը։

Սիլանիկի համայնքին կողմէ խօսեցաւ ընկեր Կ. Գէորգեան, որ նախ ներկայացուց անխնայաբար տարուած ահաւորութիւնը, ցոյց տալով թէ ինչպէս գործուած Թուրքին չնական արարքները ամբողջ ցեղ մը բնաջնջելու իր հակամարդկային ծրագրով. յուզիչ պատկերներ տալով նահատակ մտաւորականներու վերջին վայրկեաններէն. ապա ոգեկոչելով անոնց քաղցր յիշատակը, հրաւիրեց պատրաստ ըլլալ վերջացնելու այն մեծ գործը որուն իրականացման ճամբուն վրայ ինկան մեր թանկագին ժառանգները։

Ընկ. Տօքթ. Արամ Աբրահամեան խօսեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սիլանիկի կոմիտէի անունով։ Գեղեցիկ փաստեր բերաւ հայ եւ օտար պատմութիւններէն, ցոյց տալով այն խոր յարգանքը զոր ունէին մեր նախնիքները եւ ունին օտարները իրենց մեծերուն, մանաւանդ հայրենիքին համար զոհուած նահատակներուն հանդէպ։ Ի վերջոյ ընկերը կոչ ըրաւ բոլորին, առանց խտրութեան պաշտել հայ ցեղի մեծ նահատակները ու անոնց սրբազնագոյն խաչեալները։

եզան օրուան պատշաճ գեղեցիկ պաշտամունքներ Ազգ. եւ Նիւբարեան վարժարաններու աշակերտներուն կողմէ։ Նորակազմ երգչախումբին մէջ ընդ մէջ հրգած քաղցր ու տխուր խմբերգները ալ աւելի խոր ու ազդու կը դարձնէին պատուօին վեհութիւնը։

* Այս առթիւ պէտք է գրել նաեւ նոււեւալը.

Համազգային ազահանդէսի կատարման առթիւ, ծանօթ խմբավարի կողմէ թուղթ մը կը գրկուի Ազգ. Իշխանութեան, ազդարարելով անոր «ազահանդէս» չկատարել եկեղեցիին մէջ, հակառակ պարագային՝ «արիւնահեղութիւն պիտի ըլլայ»...

Ի պատիւ Ազգ. Իշխանութեան պէտք ըսել թէ կարեւորութիւն չտուաւ սպառնալիքներուն ու ազահանդէսը կատարեց արժանավայել շուքով։

Ազահանդէսի ընթացքին, խաժամուժին մարդիկը համարձակութիւնը չունեցան չչուկ մը հանելու։

Ազահանդէսէն վերջ իմացայ թէ ռամկավարները քէն բռած են եղեր ատենապետներուն դէմ. Մալէզեանի եւ Զօպանեանի փութացուցած հրաժարականներուն վրայ։ Ազահանդէսի ընթացքին ոչ ոք իմացաւ անոնց քէն բռած ըլլալը, որովհետեւ այդ ցեղուցակները այնքան արհամարհելի ու պակաս ունին որ, ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց անոնց «պայքար»ին։

Համազգային ազահանդէսին դէմ այլքօթ ընելու հրամանը կը մնայ առանց իրագործութեան։ Ցեղին ամէնէն ամէնապատ մասուրականներէն շատեր ազնուացան, որպէսզի ողջ մնացող Մալէզեաններու եւ Զօպանեաններու կապուած լիրբեր, շաչարթներ իրենց ձեռքը եղած բոլոր միջոցներով խաղեր խաղան ցեղային ամէն տեսակ արդարութիւններու դէմ։ Օրուան պահանջն է այս պատեհապաշտ սոդունները։

** Նորընտիր ազգ. մարմինը կանոնաւորապէս կը շարունակէ իրեն յանձնուած պարտականութիւնը։

Պարտուած փոքրամասնութիւնը ամէն սորբութեան դիմեց եւ կառավարութեան դռներն ինկաւ, որ պէտքի անոր բեկանումը ձեռք բերէ։ Բայց ինչպէս բաց ճակատ ընտրութիւններուն մէջ ջախջախուեցան, նոյնպէս ալ կուսակալութեան մօտ անոնց դիմումը վար առնուեցաւ եւ անգամ մը եւս խայտառակուեցան։ Տակաւին ժամանակը եկած չէ լոյս աշխարհ բերելու այն զզուելի արարքները, որոնք ի գործ դրուեցան ամէն տեսակ սորբութեանց ընդունակ խմբակին կողմէ։

Հրապարակաւ առաջ ողորմելիին - ըր նոյն իսկ համարձակութիւնը ունեցան ընտրութիւնը բեկանուած յայտարարելու, յաջորդ օրը մեծ ախորժակով լցելու համար դարբնուած սուտը։

Մարդիկ գիտէին որ սուտեր կը դրեն, բայց «բարձր քաղաքականութեան» կը վարեն, ազդեցութիւն գործելու համար կ'ընեն, հոգ չէ թէ մէկ որ վերջ մէջտեղ կը մնան.

Այժմ յուսահատ իրենց անյաջողութիւններէն, միջնորդներ զատած են պաղատելով որ երկու անուններ եւս աւելցուին Ազգ. Իշխանութեան ներկայ կազմին վրայ, «յանուն գաղութի համերաշխութեան»։

Անրուժելի փափանքներ, բանկաւի ախտաններու համար հոգի սուտաչ

ԿՈՉ ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Վրաց նահապետացուցիչ իշխան Վաշնացեի ճառը

ՄԱՅԻՍ 26Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ գիշեր, մայիս 28ի տօնակատարութեան առթիւ, հետեւեալ վրացերէն ճառը կարդաց իշխան Վաշնացէ: (Հայերէնի թարգմանուեցաւ ընկեր Ա. Ջամալեանի կողմէ).—

«Ֆրանսայի վրացական գաղութին կողմէ հայրենակիցներուս հետ միասին եկած ենք ողջունելու ձեր —ինչպէս եւ մեզ համար — ամէնէն նուիրական ազգային մեծ տօնը.

Մեր ժողովուրդներու պատմութիւնը կը հաստատէ, թէ Հայերը եւ Վրացիները անցեալին մէջ միասին վարած են իրենց ազգային շարժումները եւ, շաղկապուած միակորմով ու ազգային նոյն ճակատագրով, միացեալ ուժերով պաշտպանած են իրենց անկախութիւնը բազմաթիւ թշնամիներէ։ Շնորհիւ այդ միութեան, կովկասեան լեռներու եւ Արարատի ստորոտները հաստատուեցան հայկական եւ վրացական պետութիւններ, երկար դարերու ընթացքին դիմադրելով ամէն տեսակ թշնամիներու յարձակումներուն։ Դժբախտաբար, ճակատագրի քմահաճոյքը մեզ իրարմէ զատեց, ինչ որ շատ սուղի նստաւ թէ՛ Հայաստանին եւ թէ Վրաստանին... Այդ օրերէն ի վեր, իւրաքանչիւրն առանձին պայքարելով, մեր երկիրներն աստիճանաբար կորսնցուցին իրենց հողերը, գաւառները եւ անկախութիւնը։ Այդ ողբերգութեան մէկ գործողութիւնը կատարուեցաւ մօտաւոր անցեալին մէջ, մեր աչքերուն առջեւ։

Օսմանցիներու եւ ցարերու կայսերութիւններու փլատակներէն յարութիւն առած հայկական եւ վրացական հանրապետութիւնները, չկարողանալով ընթանալ անցեալի շիտակ ուղիով, մէկը միւսի ետեւէն տապալեցան, իրենց հետ խորտակելով նաեւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու անկախութիւնը...

Սիրելի դրացիներ, մի՞թէ ժամանակը չէ վերականգնելու մեր նախկին միութիւնը։ Ներկայիս, երբ խոչոր դէպքերու առջեւ կը գտնուինք եւ մեր ժողովուրդներուն կը սպառնան ահաւոր վտանգներ, մի՞թէ ժամանակը չէ վերադառնալու պէտք մեր մեծ հայրերու աւանդութիւններուն եւ միշտ միասին ըլլալու թէ՛ մահուան եւ թէ կեանքի մէջ։ Մենք, Վրացիներս կը կարծենք թէ ժամանակը եկած է։ Ուրախ եւ գեղեցիկ մայիս ամիսը պէտք է որ ըլլայ մեր միութեան վերածնունդի ղարունը եւ հիմք ունենալով կովկասեան միւս ժողովուրդներու հետ գործակցութեան սկզբունքը, շարունակենք մեր ընդհանուր պայքարը։ Պէտք է շտապել։ Ժամանակը մեզի հետ է, բայց մեզի չսպասեր։

Վրացական քաղաքական շրջանակներն անդառնալի կերպով կեցած են գործակցութեան եւ միութեան ճամբուն վրայ։ Վերջին տարիներու ընթացքին, հայ եւ վրացի հայրենասէրները յամառօրէն կը ջանան վերականգնել հայ-վրացական ընդհ. ազգային քաղաքականութիւն մը որ օգտակար ըլլայ կովկասեան բոլոր ժողովուրդներուն։

Եւ այդ կը յաջողի։ Որովհետեւ այդ կը թելադրեն մեր անցեալն ու ներկան, մեր գիտակցութիւնն ու սիրտը։ Մեր այս ցանկութիւնը յայտնեցէք ձեր մեծ առաջնորդ Գ. Ահարոնեանին եւ թող միութեան գաղափարը անոր համար բուժիչ միջոց հանդիսանայ ապաքինելու։

Ի դիմաց այս սրահին մէջ գտնուողներու, մեր ողջոյնները կը յղենք հրաշակերտ ու հերոսական հայ ժողովուրդին.

Կեցցէ՛ Հայաստանը։ Երկար տարիներ հայ ժողովուրդին։ (Բուռն ծափեր)։

ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ֆրանսայի ընկերվարական վարիչներէն Գ. Ռըբնոէլ (անպատուած) գրած էր հետեւեալ նամակը.—

Սիրելի Գ. փոխ-նախագահ,

Ստացայ ձեր գեղեցիկ հրաւէրը՝ ներկայ գտնուելու Ազգ. Անկախութեան Տարեդարձի հանդէսին։

Վստահ չեմ թէ Փարիզ կրնամ գտնուիլ հանդէսին օրը։ Աւելցնեմ նաեւ որ առնչուած եմ խնայել ինծի, կ'ուզեմ որքան կարելի է հեռու մնալ գիշերային հանդէսներէ, որոնց կը հրաւիրեն զիս։

Ուրեմն մի գարմանաք եթէ զիս չտեսնէք Հայաստանի անկախութեան յայտարարութեան ոգեկոչման հանդէսին։ Գիտէք սակայն թէ չէ նուազած համակրանքս ինչպէս Հայոց անկախութեան, նոյնպէս մեր ընկերվարական ընկերներուն մասին, որոնք մասնակցած են այդ անկախութեան պայքարին։

Աւելորդ է ըսել թէ ձեր նամակը պիտի հաղորդեմ մեր կուսակցութեան կազմին եւ պիտի խնդրեմ մեր ընկերներէն, որպէսզի պաշտօնապէս մէկը նշանակեն՝ փոխանորդելու համար զիս ի հարկին։ Պիտի հրաւիրեմ նոյնպէս ընկերներ, որ ներկայ ըլլան ձեր հանդէսին։

Հաճեցէք ընդունիլ, սիրելի փոխ-նախագահ, լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը։

Փ. ՌԸՆՈՏԷԼ

Իսկ իրաւագէտ Գ. Գառդ, որ այնքան ձեռնհասօրէն վարեց Կրըլոյի ծանօթ դատը, գրկած էր հետեւեալ նամակը.—

Սիրելի պարոն, հաճեցէք Հայաստանի Հանրապետութեան Գաղութի-բազուկութեան հաղորդել իմ ջերմ շնորհակալութիւնս, որ հրաւիրեր են զիս ներկայ գտնուելու, 26 Մայիսին, Ազգային հանդէսին, կազմակերպուած ձեր երկրին անկախութեան յայտարարութեան 16րդ տարեդարձին առթիւ։

Ուրախ եմ ձերիններէն ըլլալու համար։ Երջանիկ պիտի ըլլայի ներկայ գտնուելով ձեր հանդէսին եւ ձեզի յայտնելով թէ անկեղծօրէն եւ սրտով ձեզի հետ եմ, թէ որքան կը բաժնեմ ձեր արդար յոյսերը։

Հաւատք ունեցէք ապագայի մասին, վասնզի վերջին խօսքը արդարութեանն է։

Սիրով ձերդ
Է. ԳԱՐԳ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Դասախօսութիւն մը՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 26 մայիս (Յառաջ).— Վալանսի «Երիտ. ընկերվարական»ներու վարչութիւնը դիմած էր Հ.Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կազմին, առաջարկելով մայիս 18ին իրենց ընդհ. անդամական ժողովին առջեւ դասախօսութիւն մը տալ Դաշնակցութեան ուղղութեան եւ գործունէութեան շուրջ։

Տեղական մարմինը նշանակեց ընկ. Զաքարը, ինչպէս գրուած էր տեղական թերթերուն մէջ։ Ժամը 9ին սրահը լեցուած էր Ֆրանսայի երիտասարդներով։ Ներկայ էին նաեւ մեր կոմիտէի ընկերները եւ քանի մը բարեկամներ։

Երիտասարդ ընկերվարականներու նախագահը բանալով ժողովը, քանի մը խօսքով գովեց Դաշնակցութեան կազմը եւ խօսքը տուաւ մեր երիտասարդ ընկերոջ։

Ընկ. Զաքար պարզեց հայ ժողովուրդի վիճակը նախքան կուսակցութիւններու գոյութիւնը։ Պատմեց թէ ութսունական թուականներուն մեր երկրին շուրջը եւ մէջը կային ցեղախումբեր, Թուրքեր, Քիւրտեր, Թաթարներ եւ Չէրքէզներ, որոնք կ'արշաւէին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, աւերակի վերածելով իրենց անցած վայրերը, յափշտակելով հայ գիւղացիին ինչքն ու պատիւը եւ շատ յաճախ փախցնելով հարսներ եւ աղջիկներ։ Քրիստոնեայ Հայը Թուրք մուսուլմանին աչքին շատ աժան էր, կ'ընէր ինչ որ կը ցանկար։ Այդ բոլոր բարբարոսութիւնները կը մնային անպատիժ, իսկ մեր ժողովուրդի դիմումներն ու աղերսանքները «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Այս դժուարին պայմաններուն տակ էր որ ծնաւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը 1890 թուականին։ Ու ընկերը պատմեց Դաշնակցութեան կատարած գործերը,— Խանասոր, Պանք Օթթոման, Սասունի կռիւներ։ Ցիշեց Կիլիկիոյ ջարդը, 1915ի եղեռնը, կախաղանները, Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսամարտը, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը եւ տապալումը եւ հայ ժողովուրդի տարագրութիւնը։ Իբրեւ փակման խօսք ընկերն ըսաւ.— «Ու, երիտասարդ ընկերներ, եթէ բան մը որ մնայուն է եւ վեր՝ բոլոր հարստութիւններէ եւ վայելքներէ, այդ գաղափարական նուիրումն է, եւ սրբակարներուն օգնելու առաքինութիւնը։ Աշխատեցէք միշտ բարձր բռնել ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան դրօշը»։

Տեղեկատու

ՄԱՄՈՒԼ

«Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆՔ ԸՆԵԼ»

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկուսակցական թերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 մայիս).

—«Նորութիւն մը չեն Իտալիոյ պետական մարդոց Միջնաւոր Արեւելքի, փոքր Ասիոյ եւ Սուրիոյ մասին սնուցած տենչանքները։ Անոնք անգամ մը աւելի ուժգին եւ ցցուն ձեւով մէջտեղ կը դրուին անոնք փոթորկելով շահագրգռուող կողմերու ուղեղները։ Իրաւունք ունին Թուրքերը սարսափելու Փաշիստ Իտալիոյ սպառնալիքէն, կամ նետել փորձած ձեռնոցէն։ Անոնք գիտեն թէ Մուսոլինիի Իտալիան Պալքանեան պզտիկ ու անզօր պետութեան մը հետ կարելի չէ բաղդատել, ոչ ալ անոր դէմ յախորտալ։ Յայտնի է թէ շարունակ մեծ պետութիւններու հակամարտութեան շնորհիւ իր գոյութիւնը պահող Թուրքիա, ինչպէ՞ս պիտի կրնայ դուրս գալ անելէ մը որուն ոչ տնտեսական, ոչ ալ զինուորական պատրաստութիւնները ունի։

Զինուորական եւ քաղաքական առաջնորդներու կարգին Իտալիա ունի մեծանուն բանաստեղծ զաւակ մը, տ'Աննունցիօն։ Ֆիումէի հերոս տ'Աննունցիօն, վերջերս կրկին խօսած է հայրենաշունչ եւ ռազմաշունչ ճառ մը որ զուգադիպելով վարչապետ Մուսոլինիի խօսած ճառին, այլ եւս տարակոյս չի թողուր թէ ինչ նպատակ կը հետապնդեն անոնք։

Եթէ վաղը նորանոր բռնկումներով պատերազմի հրդեհը ծաւալի Փոքր Ասիոյ, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ եզերքներուն վրայ, ի՞նչ կը խորհինք ընել մենք որ հազար ու մէկ տանջանքներէ հրաշքով վերապրած 150,000է աւելի եռեւակ՞ (?) քանակ քրիստոնեայ գաղութ մը ունինք այդ կողմերը։ Թուրքը իր ակռաները կը կրճտէ եւ բռունցքը կ'ուզէ ցոյց տալ եւ իր զինուորականներուն հետ հաւատարակական ու ազգային գործիչներ, Աղա Կիւնտիւզներ գործի կը լծուին գալիք փոթորիկը դիմագրաւելու համար։

Բախտորոշ այս օրերուն անշարժացած մնալը ոճիր է։ Թէ ինչ կարելի է ընել օրհասական պայքարի մը պահուն՝ կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ ԱՆԴՐԱՆԻԿի հերոսական 6000 հոգինոց Հարուածող Զօրամասը, որ անհաւասար պայքարներու մէջ շանթահարեց Խալիլ, Նուրի եւ Վէհիպ փաշաներու պէս զինուորականներ, եւ ամիսներով կրցաւ տէր տիրական կանգնիլ իբրեւ հետեւող 250,000նոց հայ գաղթականութեան։

Ի՞նչ կ'ընենք մենք հիմա։ Ի՞նչ կ'ընեն մեր միութիւնները, կազմակերպութիւնները, առաջնորդները, եւ քաղաքական ու յեղափոխական ամէն կարգի կուսակցութիւնները։

Դժբախտ օր մը՝ անիծապարտ եւ ոճրագործ ձեռքեր Նիւ Եորքի մէջ հայ արք. մը սպաննեցին եւ տակաւին չորս ու կէս ամիսներէ ի վեր ամէն բան մոռցած, եղբայր եղբօր դէմ, հայրը զաւկին, ու աղջիկը մօր դէմ կը կռուին, դէպի կազմալուծում եւ քայքայում առաջնորդելով սփիւռքի հայութիւնը։

Մեր թշնամին երբեք չպիտի կրնայ նոյն իսկ նիւթական ու բարոյական անսահման զոհողութիւններով, կազմալուծել մեզ այնքան, որքան մենք ինքնակամ եւ ծրիաբար կ'ընենք ի հաշիւ իրեն։

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն դազաղի մը շուրջ կազմակերպուած փախուստները, եւ կոկորդիլոսի արցունքները եւ պատեհութիւն տան սփիւռքի հայութեան որ զբաղի իր գոյութեան կենսական հարցերով, դեռ հորիզոնը մթագնող ամպերու ետեւէն շանթը չփայլատակած»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

1918 մայիս 22ին Թուրքերը գրաւեցին Համամլուի կայարանը։

1918 մայիս 22ին Թրքական բանակը քալեց Հայաստանի դէմ։

1918 մայիս 24ին տեղի ունեցաւ Ղարաքիլիսէի մեծ ճակատամարտը, պարտութեան մատնելով Թրքական բանակը.

1920 օգոստոս 10ին ստորագրուեցաւ Սէվրի դաշնագիրը։

1920 սեպտ. 24ին Թուրքերը առանց պատերազմ հրատարակելու՝ հինգ թեւերով յարձակեցան Հայաստանի վրայ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Գ. Թօդոս Գորգիկեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Գ. Յակոբ Տէլիրմէնճեանի, Թէհրան։

Գ. Յակոբ Նիկողոսեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Գ. Յովհաննէս Թադէոսեանի, Թաւրիզ։

«Ովեմ չունիմ այս թերթերու» (?) ... ** Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական գործիչներէն Գ. Մ. Նաթանեան մեր քաղաքն ալ հանդիպեցաւ։ Եկած է Բարեգործականէն նպաստ ստացող վարժարաններուն այցելելու։ Ձեր գիտէր թէ մինչեւ հիմա ինչ բրած է, լսեցինք միայն որ առաւելի պէս անցած է ազգային հաստատութիւններէն։ Կը տեսնենք նաեւ որ Մալէզեանի ազգականին՝ Սպարթալեանի հետ է ամէն օր, եւ ժամանակ կ'անցընեն միասին «Լիւքս Փալաս» պանդոկին մէջ։

** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սելանիկի մասնաճիւղին տարեկան ողիմպիականը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ յունիս 3ի կիրակին. Աւարտելու վրայ են փորձ-մրցումները։ Այս տարուան ողիմպիականին կը մասնակցին նաեւ Սելանիկի բոլոր հայ վարժարաններու աշակերտները։ Այժմէն իսկ մեծ խանդավառութիւն տիրեցուած է տղոցներէ ներս։ Մարզասէրները անհամբերութեամբ կը սպասեն ողիմպիականի թուականին։

** Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնումին 16րդ տարեդարձը արժանավայել շուքով պիտի տօնուի Սելանիկի մէջ, մօտաւոր կիրակի մը։

ՎԱՀԱԳՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՋԵԻԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Դէմքերնուն արտայայտութիւնը որովհետեւ զուարթութիւն մը ունենալով մէկտեղ, տխրութենէն աւելի խորունկութիւն ունէր, միւսքը ինկաւ երկայն ճերմակ մազերով ծերուկի մը պատմութիւնը, ուր մարդիկ, այր ու կին գերեզմանի մը մօտ նստած, լալու տեղ ուրախ բան մը ունէին, կը ինդային կարծես, իրարու նայած առեններն գիրար հասկնալով մէկտեղ, ժամանակին հետ հասունցած կեանքի համը կը ծաղրէին... այդ պատմութեան պէս բան մըն էր յիշած կեանքը, այդ խնդացող մարդոց դէմն էր ինք հիմա, հիմա անոնց պատմութիւնը աւելի լաւ կը հասկնար, ու խօսելու տեղ լռեց. որովհետեւ բաներ կան կեանքի մէջ, որոնք լռութիւնով կը բացատրուին, երբ,

— Սթանչեւ, աղաղակեց իր կինը, ու քայլ մը առնելով գրկեց զայն։

Համբուրած ատեն, կարծես քաղցր պաղ արձան մը ունէր բազուկներուն մէջ։

Մի՛ էին ատ եկող գացողները, ու պահը յոռմութիւն մը կը բերէին գուրանէն։ Այր ու կին, երիտասարդ ու ծեր, իրենց թաքուն վիշտերուն զուարթութիւնը կը պահէին։ Իրենց սրտէն աւելի բան մըն էր ան, ու խօսած առեններն կմախային ծաղրանքը կարծի կը փոխուէր դէմքերնուն վրայ։ Սթանչեւ կը հետեւէր անոնց իր աչքերով, անոնց իւրաքանչիւր շարժումին բան մը բսել կ'ուզէր, բան մը միայն անոնք իրեն պէս կեանքի վիշտերէն մէկը ունէին, ու թէեւ կը խնդային, բայց այդ խնդուքը կը նմանէր անդունդի մը արձագանգին։

Ցետոյ, խորունկ երազէ մը սթափած կարծես, Սթանչեւ աթոռակին վրայ դրուած պտուղներուն ու ծաղիկներուն նայեցաւ։ Ինք, ծաղիկներուն ու բոյսերուն մէջ ապրած, անոնց հետապնդերը սրտին կուտար թէեւ թարմութիւն, բայց հիմակ աղուոր մը չափ անզօր, ինք իր տէրը չէր, ծեր աղայ մըն էր, տեսակ մը հիւանդ... անոնք իր պարտէզին քաղուած, իրենց թարմութիւնը կը պահէին դեռ, փայլուն, արեւոտ մաքի դնդիկներու ու թերթերու նման։ Ինք շատ պատմութիւններ ունէր անոնց մասին, մէկը միւսէն գեղեցիկ։ Իր կեանքը իր պարտէզով սկսած, անոր ամէն մէկ մասը, կեանքի մը ուժն ու տեւողութիւնը ունէր իրեն համար, իւրաքանչիւր ծառ իր սրտէն բան մը ունէր. Այս պահուս պտուղները եւ ծաղիկները աթոռակին վրայ, իր պարտէզը միւսքը ինկած, դղրդիւն մը ունեցաւ սրտի։ Սիրտը վեր ելած, ամէն բանէ վեր, նայեցաւ իր կնոջ, նայեցաւ իր հօրեղբօր, որոնք, դիմացը անկողնին մէջ երկնցած անշարժ հիւանդի մը խօսքը կ'ընէին անտեղ մը ի վեր։ Այն առեն քիչ մը սիրտ առած, ուրախութեան պէս բան մըն ալ դէմքերնուն վրայ, նայեցան Սթանչեւի, քանի մը խօսք ընել ուզեցին, կրնար ըլլալ որ յանկարծ, վայրկեանի մը մէջ, սրտին ու լեղուին կապանքները քակուէին.երբ հոն ընկերկածի պէս ցնցում մը ունեցաւ Սթանչեւ ու հառաչեց.

— Կրիկո՛րի, Կրիկո՛րի, խե՛ղճ Կրիկորի...

Անոնք, իր դիմաց մէկ մէկ Կրիկորներ, անոնց զուարթութիւնը շունէր արեւին պայծառութիւնը,խաւար մը կար հոն, դժուարին բան մը՝ հազար ճիգով բռնուած, ու փախաւ.

— Խե՛ղճ Կրիկորի...

Հոն, աթոռակին վրայ էին վարդերը... իր պարտէզին վարդենիները ամի խոշորութիւնով վարդեր կը բանային, կարմիր, ճերմակ, դեղին. Կարմիրը, տիրողը բոլոր գոյներուն, կը սիրէր խնթի պէս, ու ցնցուղը ձեռքը ամէն առտու, կ'առողէր, հողը կը քրքրէր, բամպակ կը դարձնէր ... ո՞ւր էին այդ օրերը, երբ նոր հարսի պէս կարմրած կը նայէր պարտէզին, ու ամէն ծառի, ամէն մէկ բոյսի մէջ սրտէն լոյս մը կը գնէր. իր սիրտը կը գնէր անոնց մէջ։ Այդ օրերը կը փնտռէր։ Անոնք չկային բայց կ'ապրէին։

Ո՞ւր էին այդ օրերը։

Պատուհանը կ'նար իր մէջ, կը ողողջար, սակայն բերանը չէր բացուեր, բառ մը ըսել ուզած ատեն, լռութիւն մը գինը կը զատապար տէր լռութեան, ու ինք կը լսէր սկամայ, կը նայէր չորս դին օգնութիւն փնտռող մէկուն պէս։ Այս պահուն իր շուրջ ամէն բան կը փոխուէր, աչքեր կային որոնք գինքը կը չանթէին, ուրիշներ դէմքի անողոք արտայայտութիւն մը ունէին...

Պատերազմէն վերադարձին, այս լռութիւնը իր հետ քալած, ուր որ գնաց իր շուքին պէս մարմինին փակած, կ'ուժովնար, ամէն օր կարծես կը մեծնար, կը ստուարանար։ Այս լռութիւնը իր սիրտն էր, այս լռութիւնը պատերազմի խենթութիւններէն ի վեր իր էութիւնն էր, անոր չափ անըմբռնելի...

Սթանչեւ մարմնի խորունկ ու խղդուած փոթորիկ մը զգաց վայրկենական։ Ակռաները սեղմած կատաղօրէն, կարծես ըսել կ'ուզէր, ո՛չ, ոչ...

Այս պտուղները ու ծաղիկները իր պարտէզէն փրցուած էին, իր սիրտը կար անոնց մէջ, քանի կը նայէր, անոնք աղամանդի չափ կ'ազուորնային, իրենց մէջ լոյս մը բերելով պէս կը քամուէր, արիւն կը զառնար, ու անուշ, պարտէզի հոտ մը քթին կը քսուէր, բոյրի սարսուռ մը կ'անցնէր մթնոլորտէն.

Օ՜հ, այդ օրերը...

Այն օրերուն երբ իր սրտը կը հերկէր, կը ցանէր, կը քաղէր արեւուն դիմաց, արիւն քրտինքի մէջ, յոգնիլ չէր գիտեր, կ'երգէր, կը պտտէր մէկը կանչածի նման. այդ օրերուն ամբողջ Պուլկարիան դաշտ իջած, աշխատանքի կռիւ մը կը մղէր, կեանքի մրցում մը, ու ձայները իրարու կը խառնուէին՝ արեւով կանանչացած ծովի մը ալիքներուն նման. աչքերուդ մինչեւ առած տեղը որովհետեւ կանանչ,զմրուխտի պէս ճնարակուած, հովը անոնց կը քաշէր ամէն դին եկող ձայները, ու ինք սրտը ձեռքը, երբ կը նայէր, կեանքը հոն, դիմացը շատ զօրաւոր, սրտին կը դպէր, իր հայրենիքը կը տեսնէր,ամբողջ Պուլկարիան, ու կ'երգէր մորմէն սարված երգերէն մէկը, կը պտտէր սրտին խորէն, ու թեղանիքովը երեսի քրտինքը սրբած ատեն, աչքերը կը բացուէին աւելի խոշոր, ու կը տեսնէր արեւով բիւրեղցած կանանչներու հուրը պլպլուն. Հայրենիքին սիրտն էր որ կարծես կը բաբախէր արեւին խառնուած...

Այդ օրերուն երջանիկ էր կինը Սթանչեւ, ու մազոտ կուրծքը արեւին տուած, կ'աշխատէր ու կ'երգէր։

Հիմա ալ կրնար աշխատիլ, ո՛չ կրնար երգել։

Ու արեւին կարօտը կը քաշէր։

Հիմակ աշխատութեան երազը միայն մնացած իր ներսը՝ հրդեհի մը մոխիրներուն նման տաք, հեռուէն կեանքին նայողդանտարբերի մը պէս անդնդացած ինք իր մէջ, կը մտածէր այն օրերուն, երբ իր ուժին տէրը, իր սրտէն բան մը կուտար իր հայրենիքին։

ԱՐՍԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

հանջէ անկեղծ գործակցութիւն, յանգելու համար ապահովութեանց կը-ճառման պայմանագրի մը: Դառնալով զանազան արտայայտութիւններէ, երեւան կուգայ որ Անգլիա եւ Գերմանիա կ'ուզեն Ֆրանսայի վրայ բեռցնել խորհրդաժողովին հաւանական ձախողման պատասխանատուութիւնը: Գ. Հէնտերսըն հետեւեալ հարցումը ուղղած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարին.— «Ի՞նչ կը խորհիք առաջարկել այսուհետեւ»: Գ. Պարթու պատասխանեց թէ իր տեսակէտը պարզած է Ժընեւ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ: Իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղած էր մամուլին.—«Հոս եկած ենք ձեռնունայն: Ֆրանսայի կ'իյնայ ծրագիր մը ներկայացնել»: Դիւանի նիստին մէջ, պատուիրակները խօսք չառին, սպասելով ընդհ. յանձնաժողովին: Երբ Հէնտերսըն դիտել տուաւ թէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը չէ փոխուած խորհրդաժողովին աշխատանքներու ընդհատումէն ի վեր, Գ. Պարթու խօսք առնելով յայտարարեց.

— Ֆրանսայի դիրքը չէ փոխուած ոչ թէ աշխատանքներու ընդհատումէն, այլ խորհրդաժողովին բացումէն ի վեր: Գալով ապագային, զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որքան ալ գժուար ըլլայ, պէտք չէ փակուած խնդիր մը համարուի: Պէտք է ճիգ մը փորձուի որպէսզի խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի:

Երէկ, ընդհ. յանձնաժողովին առջեւ կարեւոր ճառեր խօսեցան Մ. Նահանգներու պատուիրակը, Գ. Լիթվինով եւ ուրիշներ:

Երկու օդանաւորդներ Նիւ Եորք իջան

Քոտոս եւ Ռոսի, Ֆրանսացի երկու օդանաւորդները որոնք կիրակի առտու ժամը 5ին Փարիզէն ճամբայ ելած էին անընդհատ թռիչքով Սան Տիէկօ (Քալիֆորնիա) հասնելու համար, ստիպուեցան վար իջնել Նիւ Եորքի մէջ, Ֆլոյտ Պէննէթի կայանը, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7·30ին: Բաւական վառելանիւթ ունէին, բայց օդի խանգարում մը նախատեսելով, հարկ զատեցին ընդհատել թռիչքը, որ տեւեց 38 ժամ եւ 28 վայրկեան: (Փարիզ - Նիւ Եորք հեռաւորութիւնն է 4821 քիլոմէթր): Ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր կայանը, դիմաւորելու համար երկու քաջ օդանաւորդները: Միեւնոյն ատեն մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին Քալիֆորնիոյ մէջ: Օդանաւը հազիւ վար իջած, ձայնարձակներ տեղաւորուեցան, որպէսզի ամէն կողմ տարածէին երկու օդանաւորդներուն պատմութիւնը, որոնք միեւնոյն ատեն Անգլերէնի կը թարգմանուէին:

Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութիւնը անթելով հեռագրեց թէ հանրապետութեան ասպետն տրուած է Ռոսիի, իսկ պատւոյ Լէգէոնի հրամանատարութեան աստիճանը՝ Քոտոսի

⁂ Նախապէս ալ, 1930 սեպտ. 1—2ին, երկու Ֆրանսացի օդանաւորդներ, Քոսթ եւ Պելոնթ, Ատլանտեանը կտրած էին Փարիզէն Նիւ Եորք, 37 ժամ 17 վայրկեանէն

Ուրիշ Ֆրանսական օդանաւ մը, «Աւր - ան - սիէլ» (Ծիրանի գօտի), որ մայիս 26ին չորս հոգիով ճամբայ ելած էր Փարիզէն Նաթալ, յաջողեցաւ կտրել հարաւային Ատլանտեանը, 16 ժամ 10 վայրկեանէն (3200 քիլոմէթր):

Մակեդոնական Տօնը արգիլուած

Պուլկարիոյ նոր կառավարութիւնը արգիլեց Մակեդոնացիներուն աւանդական տօնը, «Իլինտէն» (Ս. Եղիա), որ տարեդարձն է Թուրքիոյ դէմ կազմակերպուած ապստամբութեան մը Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, Մակեդոնացիները ուզեցին ցոյց մը կատարել Սոֆիայի փողոցներուն մէջ, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Խռովութիւններ ծագեցան արքայական պալատի հրապարակին վրայ եւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Մինչ այս տօնը կը կատարուէր Սոֆիայի մէջ, Եուկոսլավիոյ Թագաւորը Ըսքիւպի մէջ (Սկիւպ) կը նախագահէր հայրենասիրական հանդէսի մը, շեշտելով թէ հարաւային Սերպիան (Մակեդոնիա) ընդմիշտ կապուած է Եուկոսլավիոյ:

Դաւադրական գործեր Հալէպի մէջ

Գրած էինք թէ ռումբ մը պայթած է Հալէպի ծախօթ պանդոկին, Օթէլ Պարոնի մէջ:

Սուրիոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին, միեւնոյն ատեն ուրիշ դէպք մը ծանուցանելով.—

Մայիս 19ի գիշերը, Օթէլ Պարոնի դրան առջեւ ռումբ մը պայթեցաւ: Այդ պահուն շրջակայ սրճարաններուն մէջ հաւաքուած բազմութիւնը, շուարումի մատնուած էր յանկարծական այս որոտումէն:

Ռումբը նետողները կառքով մը հասնելով Օթէլ Պարոնի առջեւ, ռումբը նետելէ վերջ, կը փախչին: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս սկսաւ քննութեան եւ հետապնդումի: Օթէլին շրջակաները գտնուողներէն մէկը կրցաւ առնել փախչող կառքին թիւը եւ ոստիկանութիւնը քիչ վերջ կրցաւ ձերբակալել կառապանը որ խոստովանեցաւ ինքնութիւնը եւ յայտնեց ռմբաձիգներու անունը: Ոստիկանութիւնը յամառօրէն կը հետապնդէ փախստականները.

Սուրիոյ Հանր. նախագահն ու վարչապետը այդ գիշերը պիտի իջեւանէին Օթէլ Պարոն: Ազգայնականներու կողմէ կատարուած քաղաքական ցոյց մըն է եղածը:

Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահի եւ վարչապետի Հալէպ հասած օրը (մայիս 20), կէս գիշերին երկրորդ ռումբ մըն ալ նետուեցաւ Հալէպի կուսակալ Նէպիհ պէյ Մարթինիի բնակարանին քով: Այնքան սոսկալի եղաւ որոտումը որ թաղին բոլոր տուներուն ապակիները ջարդ ու փշուր եղան եւ սարսափն ու իրարանցումը հասաւ գագաթնակէտին:

Ոստիկանական ուժեր ձերբակալեցին երիտասարդ մը: Խիստ քննութիւններ կը կատարուին երեւան հանելու համար այս մահափորձերու հեղինակները:

Փարիզ եւ շրջակաները

ԳԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Fbg. du Templeի հաւաքատեղին:

Գիւլան

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահին մէջ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ

ԳՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը, օրիորդներ՝ Մ. Մարտիրոսեան, Գ. Գէորգեան եւ Գ. Գասէնեան: Կ'արտասանեն՝ պարոններ Գարսամեան, Բոյատեան եւ ընկ. Քէնտիրեան:

Տոմսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք մուտք:

Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41, 48 եւ 53 հանրակառքերը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin

Կը նախագահէ Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ օր. Տօվ. Տէր Գէորգեան, Օր. Մ. Օքէն (դաշնակ), ընկեր Ա. Մելքոնեան (ջութակ), Գ. Զ. Մուրաֆեան (կիթառ), Գ. Գ. Զանտեան եւ Կ. Գօլօմանեան (երգ), ընկեր Հ. Ալէմեան, Գ. Միսաք - Միրզէ, Մարտիկ Գեսանեան (արտասանութիւն):

Տոմսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին Cinema Palace ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տոմսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ին «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

Գարան շատ քիչ անգամ կը տեսնէինք. մեր մօտ չէր գար բնաւ: Կը փափաքէինք որ անգլիական մարտանաւ մը կրնար բանալ մեզ կամ, երբ Միպբայթար հասանք, իշխանութիւնները կրնային վար դնել մեր տաւը: Եւ սակայն Գարան նախատեսած էր այդ բոլորը եւ խոշոր քանակ լթեամբ անուխ առած էր՝ փախուստի մը պաբագային կէս ճամբան չմնալու համար:

Փոթորիկ ունեցանք Միջերկրականի մէջ, բայց առէկ դատ մինչեւ Տուրպօ որ եւ է կարեւոր բան չպատահեցաւ: Ցամաք ելանք՝ ծպտուած, որովհետեւ, բաւ. Գարան, անգլիական հեռագրատար կրնար ձերբակալել մեզ: Թրքական տարազ հագանք՝ կինս քօղով մը ծածկեց դէմքը իսկ ես իբրեւ դատ ֆէս մը դրի գլուխս եւ ամբողջ ու նիհար ըլլալով աննշմար անցայ փողոցներէն:

Գարայի բնակարանը կը գտնուէր Տուրպօյէն տասնութ մղոն վեր, հարաւ - արեւելք՝ լեռնոտ ու ամայի շրջան մը, այնտեղ հասնելու համար ստիպուած էք կտրել ճահիճներ ու բարձրանալ ապառաժներու վրայ:

Գալար մըն էր այդ բնակարանը. այնտեղէն ծովը կը տեսնուէր, ինչպէս նաեւ Լէնկոլէթա հրուանդանը

Այլանդական արեւներու ցեղ մը որ ոչ գումը կը ճանչնար, ո՛չ ալ խղճմտանքը, հաւատարիմ ծառաներն էին Գարայի: Ցոյնը այնքան լաւ կը վարձատրէր զիրենք որ անոնցմէ կողոպտուելու վախ չունէր. առէկ դատ, ասոնք մէկ մը յարձակումներ կը սարքէր անոնց համար այս կամ այն գիւղին վրայ

Գալարը արեւելեան ոճով չինուած էր: Սպիտակ սիւներով բակեր ունէր ան ինչպէս նաեւ զով եւ մութ սրահներ:

Երբ պալատին գլխաւոր դուռէն ներս մտանք, առաջին անգամ ըլլալով հասկցայ Գարայի կարեւորութիւնը: Բազմաթիւ ծառաներ կային այնտեղ բոլորն ալ արեւելցի, բազաբանսմար եւ հնազանդ:

Գարա մեզ առաջնորդեց իր յար - կաբաժինը: Ընդարձակ սենեակ մըն էր ան պատերուն եկեղ կային բազմոցներ, կարպետները Ֆրանսական էին, իսկ գետինը կար պարսկական գորգ մը: Զմռնայի ըսել որ մեր ճամբորդութեան ամբողջ տեւողութեան Գարան շատ բարեկամական վերաբերում ցոյց տուաւ ինծի հանդէպ, իսկ կնոջս հանդէպ եղաւ բարեկամի մը չափ փափկանկատ ու քաղաքավար

Հազիւ իր սենեակէն ներս մտած էինք երբ հարցուց ինծի թէ կ'ուզէի ինծի յատկացուած սենեակը տեսնել

Այո՛, պատասխանեցի

Գարա ծափ մը զարկաւ ու Այսպանացի ծառայ մը ներս եկաւ վարագոյրին ետեւէն. Թուրքերէն լեզուով քանի մը բառեր ըսաւ անոր:

— Ձեզի պիտի առաջնորդէ, բացատրեց Գարա ինծի դառնալով:

Ծառային հետեւեցայ, բայց հազիւ վարագոյրներուն ետեւը անցած էի երբ չորս հոգի վրաս յարձակեցան, ուժով մը գետին հրեցին զիս, աղտոտ ֆէս մը դրին բերանս եւ ոտքերս ու ձեռքերս կապեցին.

Անմիջապէս հասկցայ թէ դաւաճանի մը հետ էր գործս եւ խենթի պէս մտահոգուեցայ Կէյլայի մասին: Կատաղի ճիգ մը ըրի ազատուելու համար, բայց չկրցայ զիմադրել երեք հոգիի ուժին: Քաշկռտելով տարին զիս ներքնայարկէն եւ բաց դուռէ մը ներս նետեցին. պարապ սենեակ մըն էր: Կէս ժամ մնացի այդ վիճակին մէջ երբ սենեակս բերին Սալվօլիօ անուն մարդ մը որ կ'երևնայի էր կամ Ցոյն: Մարդը անգլերէն կը խօսէր. հասկցուց ինծի թէ պէտք է խելօք կենայի

Ցետոյ զիս տարին Գարայի սենեակը: Ցոյնը բազկաթոռին մէջ նստած սիկարէթ կը ծխէր. իր դիմացը կեցած էր Կէյլան որ փորձեց ինծի մօտենալ, բայց ալպանացի ծառան կոպտութեամբ ետ հրեց զայն:

— Պարոն Ճօն Լէքոմպ, ըսաւ Գարան, մեծ յուսախաբութիւն մը պէտք ունենանք. ձեզի անհանգստացնող կարգ մը բաներ պիտի ըսեմ... Այդ վայրկեանին էր որ առաջին անգամ իմացայ թէ ներսամս առօրագրուած էր եւ անձնուրութեամբ ապացուցուած:

— Բաւական զուարթութիւն ունեցայ ձեզի բանտէն հանելու համար, շարունակեց Գարա, բայց իմ ծրագիրներս պէտք չէ ձախողին եւ նպատակ ունիմ չափէն աւելի անհանգստացնել ձեզի... Ձեզի կ'առնեմ երկու պատճառներով. նախ եւ առաջ՝ դուք տուիք այն կինը զոր ես կ'ուզէի ունենալ. իմ խառնուածքս ունեցող մէկու մը համար առիկա աններելի ոճիր մըն է. ես կինը չեմ ուզեր ո՛չ իբրեւ բարեկամ, ոչ ալ իբրեւ հաճոյքի առարկայ. ես մէկն եմ այն սակաւաթիւ մարդերէն որոնք ինքնաբաւ են... եւ սակայն այնպէս պատահեցաւ որ ես ուզեցի ձեր կինը եւ անիկա մերժեց զիս եւ հաւանաբար նախընտրեց ձեզ

.. Թերեւս կը խորհիք հիմա որ ես վրէժս լուծելու համար հարէմս պիտի ղրկեմ զայն. ո՛չ այդ տեսակ փափաք ունիմ, ոչ ալ նպատակ... Սեւ Ցոյնը ձեզի պէս ողորմելիներուն փշրանքներովը գոհացող մարդ չէ...Երկուքդ ալ հաւատարապէս կ'առնեմ եւ երկուքին համար ալ պատրաստած եմ փորձանք մը՝ շատ աւելի զարհուրելի քան այն՝ զոր ձեր առօրեական երեւակայութիւնը կրնայ երբ եւ իցէ յղանալ

. կը հասկնա՞ք, հարցուց ինծի դառնալով: Պատասխան չտուի, ու համարձակեցայ, կնոջս նայիլ.

— Տիկի՛ն, կարծեմ կը սիրէք ձեր ամուսինը, շարունակեց Գարա. անոր խիստ փորձի մը պիտի ենթարկուի... Պիտի տեսնէք զինքը քայքայուած վիճակի մէջ... պիտի տեսնէք որ անիկա պիտի չարչարուի ու նասամնի մը պէս. ո՛չ ուրախութիւն պիտի ունենաք այլ եւս, ո՛չ ալ մայր ուրախութիւն. այս վայրկեանէն սկսեալ դուք երկուքդ ալ իմ գերիներս էք, գերիներէս ալ վար էք..

Գարա ծափ զարկաւ նորէն: Տեսակցութիւնը աւարտած էր:

Այդ վայրկեանէն յետոյ Կէյլան մէկ անգամ միայն տեսայ:

(Շար.)

Կարեւոր վրիպակ.— Ընկեր Կ. Փափազեանի երէկուան յօդուածին մէջ, ա. սիւնակ վարէն վեր 32րդ տող «վարանին» — պիտի ըլլայ «ՉՎԱՐԱՆԻ».

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 31 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2509

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

"ԵՍ ԱՒԵԼԻ ԱՐԱԳ ԿԸ ՎԱԶԵՄ...„

»»»··«««

Մանկակա՞ն թէ հայկական կոչենք տասը տարեկան մանուկի մը այս արտայայտութիւնը:

Արտասահման թերթի մը խմբագիրն է որ կը պատմէ այսպէս: (Տես Դ. էջ):

Խմբագիրը Պէյրութի փողոցներուն մէջ կը հանդիպի տասը տարեկան հայ տղու մը, որ թռուցիկներ կը ցրուէր: Կը հետաքրքրուի եւ կ'իմանայ որ կարմիր թռուցիկներ են:

Ու կը սկսի հարց – պատասխանի մը.

— «Ո՞վ տուաւ քեզի այս թռուցիկները: — Ցակոբ անուն Հայ մը ինծի մէկ ոսկի տուաւ եւ ըսաւ որ ցրուեմ: Առանց լմնցնելէ վերջը խոստացաւ մէկ ոսկի եւս տալ: — Գիտե՞ս ի՛նչ է գրուած այս թռուցիկներուն մէջ: — Ոչ, ես գրել – կարդալ չեմ գիտեր: — Ուրեմն մտիկ ըրէ, առնոց մէջ գէշ բաներ գրուած են. ոստիկանները կը բռնեն քեզ: — Ձեն կրնար. որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ»:

Նոյն հարցումը՝ անգամ մըն ալ.— Մանկակա՞ն է այս արտայայտութիւնը թէ հայկական:

Եւ կամ, ողբերգութի՞ւն թէ զաւեշտ:

Ամէն պարագայի մէջ, խորապէս արտայայտիչ է պատկերը, իբրեւ հոգեբանական ախտանիշ մը:

Անչուշտ մանկական է տղեկին յախուռանքը.

— «Ձեն կրնար, որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ»:

Բայց, եթէ այդ խօսքը առնենք փոխաբերաբար, կապելով մեր բովանդակ պատմութեան հետ, ցեղային՝ հայկական գիծ մը չե՞նք տեսներ անոր մէջ:

«Աւելի արագ վազել»ու ի՛նչ հրաշապատում էջեր կը ներկայացնէ մեր դարաւոր պատմութիւնը...

Քրիստոնեա՛յ ենք,— եւ ամէնէն առաջը վազեցինք: Այնքան արագ որ ուրիշները չկրցան հասնիլ: Եւ յաճախ չհասան:

Կրնա՞ք համրել մեր ժամերն ու վանքերը, դարերու ընթացքին եւ բոլոր հայարնակ վայրերուն մէջ: Նոյնիսկ հայրենիքէն դուրս:

Ցետոյ դարձանք ուսումնական, վազելով սրընթաց, ոտքերը զետնէն կտրելով:

Արագ – արագ վազելով, հետզհետէ եղանք ոչ միայն ախոյեաններն արեւմուտքին, այլ եւ յառաջապահները բոլոր միջազգային շարժումներուն:

Գիւղացի եւ աշխատաւոր ժողովուրդ, անշուշտ պիտի հետաքրքրուէինք այդ շարժումներով:

Բայց, մեր վազքը թափ կ'առնէր ոչ թէ աշխատանքի եւ աշխատաւորի շահերու պաշտպանութենէն, արդար դատի մը գիտակցութենէն, այլ... արուեստը արուեստին համար:

Քննեցէք միայն ժամանակակից պատմութիւնը, եւ բողոքեցէք, եթէ կը սխալինք:

Շատ հեռուները չերթալու համար, սկսինք 1921էն:

Կրնա՞ք ըսել թէ՝ միջազգային ճակատի ամէնէն արագ վազողները մենք չենք, Ռուսաստանի անծայրածիր տափաստաններէն մինչեւ եւրոպական եւ ամերիկեան պողոտաներուն վրայ:

Բազմաթիւ հալածական ժողովուրդներ ակամայ խոնարհեցան կարմիր դրօշին առջեւ:

Այդ ժողովուրդներէն շատ – շատերը նոյն դրօշը համարեցին պատեհութիւն մը՝ յառաջ տանելու համար իրենց սեփական քաղաքականութիւնը:

Միայն մենք ենք որ վազեցինք սրարշաւ, որպէսզի մնանք առաքելական եւ ուղղափառ,— ինչպէս քրիստոնէութեան մէջ:

Հանգուցեալ Մխանիկեանն անգամ պարտք սեպեց ազդարարել՝ թէ ռուսական կարմիր գօտին կը խեղդէ մեզ:

Ի՞նչ նախապաշարում,— եթէ մենք չըլլանք, ռուսական կարմիր գօտին կ'իյնայ մուժիկին մէջքէն իսկ...

Բազմաթիւ օտար պէտքեր, միջազգային հեղինակութիւններ համակրելով հանդերձ համայնավարական շարժումին, եւ գործնապէս ծառայելէ յետոյ անոր, կանգ առին տեղ մը: Ուրիշներ ալ կանուխ դարձուցին, որովհետեւ մարդիկ բան շարժում մը վերածեր էին մոնկոլեան բարբարոսութեան մը:

Իսկ մենք չէշտապաս կը վազենք ճակատի առաջին գիծերուն վրայ, առանց ետ – առաջ կամ աջ ու ձախ նայելու: Առանց չունչ առնելու հանգրուանէ հանգրուան, ինչպէս կ'ընեն մրցանիշ կոտրելու ամենմանուած մարզիկներն անգամ:

Ո՛չ, ո՛չ. մանուկ մը չէ որ կը խօսի տասը տարեկան տղուն բերնով:

Թող չվիրաւորուի մեր ազգային գիտակցութիւնը, եթէ ըսենք թէ՝ «ցեղին ձայն»ն է որ կը խօսի այստեղ ալ:

— «Ձե՛ն կրնար, որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ»:

Այո՛, տղա՛ս. վազէ՛, վազէ, եւ միշտ աւելի արագ, մինչեւ որ ոչ թէ ոստիկանին ձեռքը իյնաս, այլ շունչդ կտրի, լեղիդ փրթի, ոտքդ քարի մը զարնուի կամ իյնաս փոսի մը մէջ:

Չէ՞ որ այդպէս կ'ընթանայ մեր ազգային կեանքն ալ, դարերէ ի վեր: Մանաւանդ այսօր:

Դուն հարազատ զաւակն ես ժողովուրդի մը, որ կոչո՛ւմն ունի ուրիշներէն աւելի արագ վազելու, բոլոր ճակատներուն վրայ, մոռնալով ինքզինքը, միջավայրը, իրականութիւնը, երէկը, այսօրը, վաղը եւ մնացեալը:

Դուն այդ մէկ խօսքովդ իսկ դաս մը տուած եղար արար խմբագրին, որ դեռ չի գիտեր թէ մենք անհասանելի եւ անդերազանցելի ենք, երբ կարգը վազելու գայ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԹԱՂՈՒԻ...

»»»··«««

Մ. Նահանգները չեզոք՝ պատերազմի պարագային

ԼԻԹՎԻՆՈՎ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԶԱԽՈՂԱԾ ՆԿԱՏԵԼ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, մայիս 29ին գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընդհանուր յանձնաժողովը: Առաջին ճառերը խօսեցան Գ. Նորման Տէյվիս, Մ. Նահանգներու լիազօր ներկայացուցիչը եւ Գ. Լիթվինով՝ Խ. Միութեան պատուիրակը: Երկու ճառերն ալ ուշագրաւ էին, տարբեր տեսակէտներով:

Մ. Նահանգներու պատուիրակը պարզելով իր երկրին քաղաքականութիւնը, առաջարկեց խիստ հսկողութեան ենթարկել զէնքի շինութիւնն ու վաճառումը եւ վերադառնալ 1933 յունիս 8ի անգլիական ծրագրին, գայն հիմ բռնելով զինաթափութեան պայմանագրի մը համար: Դիտել տուաւ թէ «Դժբախտաբար Եւրոպայի մէջ որոշ ձգտում մը կը տեսնուի դէպի քաղաքական հին ուղիները, եւ միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենայ անարգել զինարշաւ մը որ եթէ չարունակուի, պիտի վերստեղծէ մեծ պատերազմին նախընթաց պայմանները»: Ետոյ շարունակեց.

— «Նախագահ Րուզվէլթ պատուած է զիս Մ. Նահանգներու դիրքը եւ քաղաքականութիւնը ամփոփել այսպէս.— Մենք պատրաստ ենք ամէն գործնական միջոցով գործակցելու այն ջանքերուն որ կը թափուին ձեռք բերելու համար ընդհանուր զինաթափութիւն մը եւ այսպէս օգնելու աշխարհի ընդհանուր խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան: Պատրաստ ենք նաեւ զինաթափութեան ընդհանուր պայմանագրի մը առթիւ բանակցելու ոչ - յարձակման համաշխարհային դաշինքի մը համար եւ միանալու ուրիշ ազգերու՝ խորհրդակցաբար լուծելու համար այն միջազգային խնդիրները որ կը ծագին մեր ստորագրած դաշինքներէն: Բայց, Մ. Նահանգները չպիտի մասնակցին եւրոպական քաղաքական բանակցութեանց եւ կարգադրութեանց եւ չպիտի ստանձնեն որ եւ է յանձնառութիւն որ կը պարտադրէ իրենց զինեալ ուժերը տրամադրել որ եւ է վէճի կարգադրութեան համար: Մ. Նահանգներու քաղաքականութիւնն է ետու մնալ պատերազմէ, բայց ամէն կարելի միջոց փորձել պատերազմը չըստեղծելու կամ խափանելու համար: Մ. Նահանգներու ժողովուրդը վրդովուած է ռազմամթերքներու արտադրութեան եւ վաճառման չարիքներէն: Իմ կառավարութիւնս պատրաստ է գործակցելու, որպէսզի խափանուի այդ չարիքը: Հետեւաբար, վերադառնանք մեր բանակցութեանց այն վերջին շրջանին երբ համաձայնութիւն մը գոյացաւ. այսինքն անցեալ տարուան յունիս 8ի անգլիական ծրագրին, որ իբրեւ պայմանագրի հիմք ընդունուեցաւ բոլոր ազգերուն կողմէ, մէջն ըլլալով Գերմանիան»:

Մոսկուա բոլորովին ուրիշ բան կ'առաջարկէ

Գ. Լիթվինով իր ճառը սկսաւ շեշտելով դրամատիրական աշխարհին կատարեալ ձախողումը՝ զինաթափութեան հարցին մէջ: Անշուշտ ձախողման պատճառը այն է որ դրամատիրական աշխարհը մտիկ չըրաւ խորհրդային առաջարկները (բացարձակ զինաթափութիւն, փճացնելով բոլոր զէնքերը, զինարանները, բանակները, տորմիղները եւն.): Իր ճառի սկիզբը քարեր սահեցնելով Գերմանիոյ դէմ, Մոսկուայի ներկայացուցիչը շարունակեց.

— «Քննուած հարցերէն ոչ մէկը թանձրացեալ որոշման մը յանգեցաւ. նոյնիսկ չգտնուեցաւ տեւական բանաձեւ մը որ ստացած ըլլար բոլոր պատուիրակութեանց հաւանութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, քաղաքականօրէն աւելի պարկեշտ եւ արի բան մը չէ՞ պիտի ըլլար խոստովանիլ թէ միջազգային կեանքը եւ մանաւանդ վերջերս կարգ մը երկիրներու մէջ պատահած քաղաքական դէպքերը թոյլ չտուին որ խորհրդաժողովը հասնի իր ուղղակի նպատակին, զինաթափութեան պայմանագիր մը կազմելով: Ահա թէ ինչու առիթ ունեցած ենք հաստատել թէ յայտնապէս անօգուտ է այս վիճաբանութիւնը զինաթափութեան մասին, քանի որ չկայ բոլորին կողմէ ընդունելի առաջարկ մը: Կրնա՞ք պահանջել որ վիճաբանինք վիճաբանութեան սիրոյն կամ ազօթքներ ուղղենք դէպի երկինք, զինաթափութեան համար: Որքան ալ անհաճոյ ըլլայ, մենք չենք փակել մեր աչքերը եւ անհրաժեշտ է փակել բառն իսկ խորհրդաժողովը: Ես կ'առաջարկեմ աւելի լայն ծրագիր մը — այս խորհրդաժողովը վերածել մնայուն ժողովի մը, որուն պաշտօնն ըլլայ ամէն կարելի միջոցով ամրապնդել բոլոր պետութեանց ապահովութիւնը եւ աշխարհի խաղաղութիւնը: Ուրիշ խօսքով, կ'առաջարկեմ խորհրդաժողովը վերածել խաղաղութեան մնայուն համաժողովի մը, որ պիտի գումարուի կանոնաւորապէս: Մինչեւ հիմա խաղաղութեան խորհրդաժողովները մեծ մասով նուիրուած են պատերազմներու վերջաւորութեան եւ իրենց պաշտօնն եղած է բաժնել աւարները: Իմ առաջարկած ժողովս պիտի գումարուի պատերազմը խափանելու եւ անոր առաջ հետեւանքները կանխելու համար: Ան պիտի մշակէ եւ պիտի կատարելագործէ միջոցները՝ ամրապնդելու համար ապահովութիւնը: Ան պիտի պատասխանէ պատերազմի ազդարարութիւններուն եւ վտանգուած երկիրներու փրկութեան կանչերուն, օգնութիւն հասցնելով բարոյապէս, նիւթապէս կամ ուրիշ միջոցներով»:*

Այս առաջարկը տարօրինակ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Մասնաւորապէս Ֆրանսա կը վախնայ որ առաջարկուած մնայուն խորհրդաժողովը մրցակից ուժ մը դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան գլխուն վերեւ, եթէ ոչ անոր դէմ:

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները խօսեցան երէկ, չորեքշաբթի:

Ատրպական կռիւներ վերսկսան

Լոնտոն հասած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ Իպնը Սէուտ իր բանակին հրամայած է քալել Եմէնի մայրաքաղաքին վրայ: Ցարձակողականը պիտի սկսէր երեքշաբթի օր: Հիճազի բանակը յառաջ կը խաղայ երեք թեւերով:

Տարտանէլի վերազինման խնդիրը

Գաշտօնապէս կը հաստատուի Թէվֆիք Րիւշտի պէյ պաշտօն ստացած է խնդրագիր մը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի արտօնութիւն տրուի վերազինելու Տարտանէլի նեղուցը: Առ այժմ չպիտի յուզուի Թրակիոյ սահմանագլուխի ամրացման խնդիրը, որպէսզի վէճ չծագի Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ...»

»»»·«««

Հեռաւոր Գարսկաստանի մէջ ունինք շրջան մը, Արազ, 16,000 գիւղացիներով:

Աչքէ հեռու, սրտէ հեռու այս շրջանին եկեղեցական վարչութիւնը (Սուլթանապատ) անցեալ տարի աչառնն հրատարակեց փառատացի տեղեկագիր մը, որ կը պարզէ հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Արազի շրջանի չորս գաւառներու վաթսուն գիւղերուն մէջ կ'ապրին 16 հազար 168 Հայեր:

2. Այս համրանքը ունի 52 եկեղեցի եւ ՏԱՍԸ դպրոցական կիսաւեր շէնքեր:

3. Ընդհանուր բնակչութեան միայն հարիւրին 15ը, իսկ իգական սեռին միայն հարիւրին 0.67ը (հազիւ 50 կին) կարդալ - գրել գիտեն:

4. Միջին հաշուով ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ հայ աշակերտներ «կրթութեան ծարաւով են պապակւում եւ միաժամանակ ներակայ են ազգայնօրէն եւ բարոյապէս կործանելու վտանգին»:

5. Անհրաժեշտ է ունենալ առնուազն ԵՐԵՍՈՒՆ դպրոց այս վաթսուն գիւղերուն մէջ:

6. Այդ գործը գլուխ հանելու համար պէտք է վճարել ուսուցչական թոշակներ, կառուցանել համեստ շէնքեր, ապահովել գրենական պիտոյք, դասագիրք եւն.:

7. Միայն այս ծախքերը գոցելու համար անհրաժեշտ է տարեկան օգնութիւն տարեկան իբր 40,000 րիալ (մօտ 40,000 ֆրանք):

8. Գիւղացին թերեւս կարենայ տալ 25,000 ռիալ. իսկ եկեղեցական վարչութիւնը՝ 10,000: (Արտասահմանի 40,000 նպաստով՝ համագումար 75 հազար րիալ, իբրեւ համեստ նախահաշիւ):

Եկեղեցական վարչութիւնը այս տեղեկագիր – կոչէն օրինակ մըն ալ կը փութացնէ բարեգործականին, խնդրելով որ բարեհաճի օգնութեան հասնիլ:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ պատասխանէ Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն «անցեալ կատարեալ» բանաստեղծ է:

Վճռապէս մերժելով ո՛ր եւ է նիւթական աջակցութիւն, վահան Մալէզեան կը գրէ.

— «*ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ պէտք է որ Սուլթանապատի հայութիւնը իր համաքրանքն ու օժանդակութիւնը ցոյց տայ Հ. Բ. Ը. Միութեան, հետեւելով Թէհրանէն տրուած բարձր օրինակին, որպէսզի փոխադարձաբար օգնութեան հարցին կարելի՛ ըլլայ ուշադրութիւն ընծայել*»:

Տեղեկանալով այս իրէշային հոգեբանութեան, որ պիտի կարմրցնէր յետին «չէրչի»ն, չէ՞ք ազաղակեր ինծի հետ.

— Բարեգործական ընկերութի՞ւն է այս թէ էանոփական միութիւն:

Տասնըվեց հազար գիւղացիներու չորս հազար զաւակները մէկ պարտաբայծ եւ դաւադիր Մալէզեա՞ն ալ չեն արժեր, երբ գիտենք որ անոր թոշակին կէսն իսկ պիտի բաւէր բոլորը մէկ փրկելու:

Ո՞վ պիտի պատասխանէ այս հարցումին,— հայկական կեանքէն «պէլլաջէր» Չարեն պէ՞յը, թէ ձախողած փառատարանին նոյնքան ձախաւեր հովանաւորը, Աղաթօն պէյ:

ՎԱՀԷ

Թուրք-Յունական բարեկամութիւնը

»»»··«««

« ԵՐԿՈՒ ԱԶԳԵՐՈՒՆ ՁՈՒԼՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է »

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը ընդունեց այն օրինագիծը որուն համաձայն Յունաստանի երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի անդամները թուրք երեսփոխաններու նման ձրի պիտի ճամբորդեն Թուրքիոյ պետական երկաթուղիներով:

Օրինագծին առաջարկ գրութեան մէջ կ'ըսուի.— «Այսօր թուրք եւ հելլէն ազգին պատկանող ամէն անհատ այն անխախտ հաւատքը ունի թէ երկու ազգերուն քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները միախառնելով պէտք է ձուլուին: Երկու ազգերուն պետերն ալ այս ձուլումի ճամբուն վրայ ոչ մէկ արգելք չձգելու համար կ'աշխատին եւ կ'առաջանան»:

Օրինագծի վիճաբանութեան միջոցին, Գօճաէլիի երեսփոխան Սըրրի պէյ ըսաւ. «Այս բարեկամութեան ստացած ձեւն ու արժէքը այնքան բարձր են որ պատմութիւնն ալ շուարած է: Ամէն մարդ եւ պատմութիւնն ալ գիտնալու են որ երկու ազգերուն ձուլումը այսօր կատարուած իրողութիւն մըն է: Այս պատճառով է որ երկու ազգերու ներկայացուցիչները իրենց երկիրներուն մէջ եղածի նման պիտի կարենան ճամբորդել երկու երկիրներուն մէջ: Թուրք-Հելլէն բարեկամութիւնը քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան ճամբուն վրայ նետուած գործ մըն է որուն արդիւնքներէն ոչ միայն թուրք եւ հելլէն ազգերը, այլ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի օգտուի»:

Տուրքերու բարեփոխման օրինագիծը

—··—

ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԵՂՉԵՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Նախարարական խորհուրդը աւջի օր վաւերացուց տուրքերու բարեփոխման օրինագիծը: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները.— Եկամուտի ընդհանուր տուրքը պիտի ցեզչուի մէկ երրորդ համեմատութեամբ, հարիւրին 36.3էն իջնելով 24ի: Թոշակներու եւ աշխատավարձի վրայ հաստատուած ամրճանակոն տուրքը (էնփօ սէտիւլէռ) հարիւրին 10էն պիտի իջնէ 6ի, իսկ հարիւրին 6էն 3ի՝ 20,000էն վար թոշակներու համար: Տասը հազարէն վար թոշակները տուրքէ ազատ պիտի ըլլան: Ճարտարարգործական եւ առեւտրական շահերու տուրքը հարիւրին 15էն պիտի իջնէ 12ի: Առեւտրական եւ արհեստակցական արտօնագրի համեմատական տուրքը պիտի ջնջուի, պայմանաւ որ համապատասխան հասոյթներ գտնուին համայնքներու եւ նահանգներու մէջ: Պիտի ջնջուին նաեւ պերճանքի ապրանքներու տուրքերը: Կալուածական տուրքը (շինուած թէ ոչ) պիտի իջնէ հարիւրին 16էն 12ի: Պիտի ջնջուի հողագործական ստհերու տուրքը եւն.:

Թուրքիա նոր տուրք կը հաստատէ օդային ուժը աճեցնելու համար

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի խառն յանձնաժողովը մայիս 24ին գումարուելով, շարունակեց նոր տուրքերու օրինագծին քննութիւնը:

Շարժուն հարստութեան տուրքի օրինագծին համաձայն, հարիւրին մէկ համեմատութեամբ տուրք պիտի առնուի բաժնեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու տոկոսներէն: Այս տուրքը պիտի վճարեն նմտական հաստատութիւնները, գեղչելով արժեթուղթերու տէրերուն իրենց տալիք տոկոսէն: Մինչեւ 1000 ոսկիի փոքր աւանդներուն եւ գանձանակներուն տոկոսէն հարիւրին 5 համեմատութեամբ տուրք պիտի առնուի: Դրամատուններու մէջ վաճառականներու ունեցած ընթացիկ հաշիւները տուրքի ենթակայ չեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ծանօթ է որ արհեստակցական («քորփորաթիվ») պետութիւնը հիմն է Ֆաշականութեան: 1926էն ի վեր այդ հարցը լայնօրէն քննուած է Իտալիոյ մէջ: Եւ սակայն, Մուսոլինիի յայտարարութենէն ու ճառէն կը պարզուի որ, «քորփորաթիվ» պետութիւնը մինչեւ այժմ չէր կրցած իրականանալ պարզ այն պատճառաւ որ արհեստակցութիւններ գոյութիւն չունէին: Իտալական վերջին «ընտրութիւն»ները սկիզբը դրին «քորփորաթիվ» գաղափարի իրականացման: Այսպէս 25 մարտի իտալական խորհրդարանը «քորփորաթիվ» խորհրդարանի մը փորձն է:

Կ'արժէ ուրեմն, քաղուածաբար պատմել թէ ինչ ձեւով «ընտրուեցաւ» ան:

Խորհրդարանի թեկնածուներ առաջարկելու իրաւունքը նախ եւ առաջ կը պատկանի օրինաւորապէս ճանչցուած ընկերքաններու ազգային համադաշնակցութեան: Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը, եթէ յարմար նկատէ, կրնայ կարգ մը անուններ լրացնել ազգային ցանկին վրայ՝ իր նախընտրութեամբ, համաձայն քաղաքական ընտրութեանց օրէնքին:

Համադաշնակցութեանց եւ իրաւասու այլ հաստատութեանց կողմէ կ'առաջարկուին 1000 թեկնածուներ, որոնց 400ը կ'ընտրուին: Այդ նախընտրութիւնը կ'ըլլայ սրոշ համեմատութեամբ մը, որուն համաձայն ամէն մէկ ասպարէզ կ'ունենայ իր ներկայացուցիչները:

Այսպէս, վերջին «ընտրութեամբ» խորհրդարանը կազմուեցաւ հետեւեալ տարրերով.—

Երկրագործներ	46	11·5
Հողագործ աշխատաւորներ	27	6·75
Ճարտարարուեստ	31	7·75
Ճարտար. բանուորներ	26	6·50
Վաճառականներ	16	4 —
Առեւտր. պաշտօնեաներ	10	2·5
Փոխադր. ձեռնարկներ	12	3 —
Փոխադր. ձեռն. բանուորներ	10	2·5
Ծովու մարդիկ	11	2·75
Դրամատէրներ	10	2·5
Դրամտ. պաշտօնեաներ	6	1·5
Ազատ ասպարէզներ	82	20·5
Բարձր պաշտօնեաներ եւ բարոյական ու քաղաքական ընկերակցութիւններ	103	25·75

Ֆաշական վերին խորհուրդը ազատ ասպարէզներու ներկայացուցիչները նախընտրեց անտեսական զանազան կազմակերպութեանց կողմէ ցոյց տրուած անդամներէն:

Բարձր պաշտօնէութիւնը (որ կը ներկայացնէ համալսարանը, ակադեմիաները, հանրային պաշտօնէութիւնը, երկրորդական վարժարանները եւն.), անդամները կը գրաւեն աւելի քան մէկ քառորդը, փոխանակ նախատեսուած մէկ հինգերորդի: Նոյնպէս, ազատ ասպարէզներու ներկայացուցիչները 16 առ հարիւրէն կ'անցնին 20 առ հարիւրի: Այնպէս, որ իրական անտեսական ուժերու ներկայացուցիչները ընդհ. ներկայացուցչութեան կէսէն հազիւ քիչ մը աւելին կը գրաւեն: Այսինքն՝ 53·75 առ հարիւրը, փոխանակ 64 առ հարիւրի զոր նախատեսուած էին 1000 թեկնածուներուն վրայ:

Առնենք գործատէրերու եւ պաշտօնեաներու թիւերը, արհեստակցական խորհրդարանին մէջ պաշտօնեայ գործաւորներու գումարն է 125 կամ 31·25 առ հարիւր:

Ընդհակառակն, գործատէրերու ներկայացուցիչներու թիւն է 89, կամ 22·25 առ հարիւր: Այնպէս որ գործավարձեալները ունին գործատուներու ներկայացուցիչներու 70 առ հարիւրին չափ ներկայացուցիչ:

Այս խորհրդարանը կրնա՞յ օրէնքներ առաջարկել:

Այո՛:

Ֆաշական երեսփոխաններու պարտականութիւններն են.—

1. Պետութեան բոլոր վարչութեանց յանձնաժողովներուն հսկել՝ նկատառցյի վճարմանութեանց միջոցաւ:

2. Կառավարութեան կողմէ եւ կամ խորհրդարանական նախաձեռնութեամբ ներկայացուած օրինագիծերու մշակման գործակցիլ:

Այսուհանդերձ, խորհրդարանը դեռ որ եւ է օրէնք առաջարկած չէ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր ճակատագիրը:

Տուչէն բաած է թէ խորհրդարանի ճակատագիրը ճշդելու համար հարկ է սպասել արհեստակցական զօրծունէութեան: Ուրիշ խօսքով, հարկ պիտի ըլլայ սպասել թէ արհեստակցութեան ազգային խորհուրդը կրնա՞յ փոխարինել երեսփ. ժողովը: Ծշդում մը այստեղ: Արհեստակցութեան խորհուրդը խստօրէն ու բացառապէս անտեսական պաշտօն մը ունի: Ճիշդ է որ կառավարական ամէն ձեռնարկ հեռուէն թէ մօտէն անտեսականին հետ կապ մը ունի, կան սակայն պետական այլ պաշտօններ եւ գործեր: Անհրաժեշտ է, ուրեմն որ գոյութիւն ունենայ հաստատութիւն մը, ժողով մը, խորհուրդ մը, որպէսզի ըլլայ աշխատակիցն ու միջնորդը այդ պաշտօններուն եւ զուտ անտեսական հանգամանք չունեցող պաշտօնեաներուն ու գործերուն:

Պէտք չէ որ, կ'ըսէ իտալական թերթ մը, չատ «անտեսականանանք»: Տնտեսական հարցը գլխաւորագոյնն է, եւ սակայն անոր մէջ չի կայանար ազգին ու պետութեան ամբողջական նպատակը: Այդ կարգի խնդիրները անցողական են ու փոփոխական. մինչ գաղափարական հարցերը յաւիտենական են:

Նոյն թերթը կ'ըսէ թէ իտալական քաղաքացիի նոր ըմբռնումով,— երբ այլ եւս այդ քաղաքացին անհետուր երկուանի մը չէ,— քաղաք. խորհրդարանի գաղափարը մեզի կը թըւի վերջնականապէս խաւարած: Քաղաքական նոր բէժիմը պէտք ունի օրկաններու եւ ոչ թէ բնմախօսական ակադեմիներու, մարդոց, որոնք կ'աշխատին եւ ոչ թէ քաղաքական թէնորներ են:

Իտալիոյ մէջ ամէն քաղաքացի որ 21 տարին, նոյն իսկ 18 տարին լրացուցած է՝ ընտրող է, եթէ ամուսնացած է, սակայն: Հարկ է որ քաղաքացին առ հարիւր տուրք մը վճարէ եւ կամ նուազագոյն բան մը, համաձայն 1928ի ընտրական օրէնքին:

Արհեստակցութեանց անդամները նշանակուած են ընտրքայական ընկերակցութեանց կողմէ: Այդ նշանակումները պէտք է հաստատուած ըլլան կառավարութեան պետին (Մուսոլինի), մէկ հրամանագրով, հիմ ունենալով արհեստակցութեանց նախարարի (Մուսոլինի) առաջարկը:

Նկատելի է որ վերջին 10 տարուան ընթացքին Իտալիոյ մէջ քուէարկողներու թիւը երկու միլիոն նուազած է:

Ո՞ւրկէ այս նուազումը:

Ծանօթ չէ թէ բանթողները կրնա՞ն ընտրողի թուղթ ստանալ: Ստոյգ է որ 1924—1934 հետեւեալ քանակութեամբ ընտրողներ եղած են Իտալիոյ մէջ.— 1924ին՝ 12,069,336, 1929ին՝ 9,651,962, 1934ին՝ 10,433,536:

Անգործ հաստատները, որոնք ընտրելու իրաւունք չունին, 200,000 են: Ուրեմն, անոնք չեն որ այդ տարբերութիւնը յառաջ կը բերեն:

Իտալիոյ մէջ, ընտրական քուէաթուղթերը երկու տեսակ են, բայց միեւնոյն ծաւալը ունին: Անոնք երկուքն ալ, ներսի կողմը ունին Դուչէն ու հարցում մը: Առաջին քուէաթուղթը, որ արտաքնապէս միատեսակօրէն ճերմակ է, ներքնապէս ամբողջովին ազգային գոյներով ծածկուած է եւ վարը ունի Այո բառը:

Երկրորդը արտաքնապէս ու ներքնապէս սպիտակ է ու վարը (մէջը) ունի Ոչ բառը:

Իսկ այդ տարբերութիւնը նկատելի է...

Ժ. Պարթէլէմի, Փարիզի իրաւաբանական համալսարանի փրոֆէսօրներէն, որ հրատարակեց «Ժամանակից ժողովրդապետութեան տագնապի մասին ուսումնասիրութիւն» մը, կ'ըսէ.— «Անշուշտ, ճնշում տեղի ունեցաւ: Ես տեսայ քուէաթուղթերը: «Այո»ները դուրսէն կը ճանչցուէին: Անոնք լայն ազգային գոյներ ունէին: Ճիշդ է որ այդ հայրենասիրական դրօշմը տպուած է ներսը, բայց, միջակ թուղթ ըլլալով գիրերը կը նկատուէին վրայէն: Անկէ զատ, ֆաշական քուէաթուղթերը դուրսէն տարբերուած էին գրասենեակի նախագահին կողմէ, մինչ ոչ-ֆաշականները՝ անոր մէկ ատենակցին կողմէ»:

Քուէարկած են նաեւ պատերազմի զոհերը: Այսպէս, Անքոնայի քաղաքապետը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է:

«Սիրոլոյի (Անքոնա) պատերազմի զոհերու մայրերը ձեզի կը փոխանցեն իրենց զաւակներուն «Այո»ն: Արձանագրուած ընտրողներ 10,433,536

Իրեն արդիւնք ստացուած է.—

Արձանագր. ընտրողներ	10,433,536
Քուէարկողներ	10,041,997
Այո	10,025,512
Ոչ	15,265
Ջնջուած քուէներ	1,219

Հանրաքուէին արդիւնքին տեղեկանալէ յետոյ, Տուչէն (Մուսոլինի) ֆաշական կուսակցութեան քարտուղարներուն արտօնեց իր գոհունակութիւնը յայտնել:

Վ. Ի.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

oooo

Երկու օրուան անձրեւէ մը յետոյ՝ որուն կը յաջորդէ Լիբանանի տաք արեւը, կը սահուի փախչիլ քաղաքէն: Ու ոսկեբը կ'ուղղուին օթոպիւսի կայանը: Երրորդ զանգն է ու մենք ճամբուն վրայ ենք արդէն, կը բարեւեմ ճամբորդ - ընկերներս, որոնց կէսէն աւելի հայ են: Վկայ՝ իրենց սեւ աչքերը ու թուխ դէմքերը:

Հազիւ թէ քաղաքէն դուրս կ'ելլենք ու ահա Անթիլիասը, Նարինճի ու պտուղի գիւղ մշտուղն եւ կայտառ դէմքով Լիբանանցիներ, պարտէզներու մէջ կ'աշխատին: Հայեացքս կ'ուղղեմ անոնց, ու սքանչացումի ալիք մը կը փրթի ներսէս, տեսնելով այն գեղեցիկ աշխատանքը որ կատարուած է այս պարտէզներուն մէջ: Ոչ մէկ մըտահոգութիւն իրենց դէմքերուն վըրայ: Կը բարեւեմ ու ահա Ֆրանքի մը փոխարէն, երկու քիլօ նարինջ կը դնեմ: Կը մտածեմ, զուգէ հայերնի գիւղն ալ ունէր նման ծառեր, բայց ապրիլեան խորշակ մը եկաւ փճացնելու այդ բոլորը:

Ձախ կողմը ծովեզերքին, հազիւ թէ կ'երեւին չէնքերը Կէլլէին կաթողիկոսութեան: Երկու կաթողիկոսները ծովեզերեայ գեղեցիկ վայրի մը մէջ, օրը իրիկուն կ'ընեն... ազգին համար աղօթելով: Ինքնաշարժին ճչակը կը սուլէ, ու մենք մեր ետին կը թողունք քաղաքը, ընկեր ունենալով ծովը եւ լեռը: Կը ճեղքենք ծիներն, ու կը հասնինք Նահր Քէլպ, ուր աչքիս կը զարնէ Նափոլէոն Գ.ի մասին արձանագրութիւն մը:

Գեղեցիկ է Լիբանանը, աչքդ լեռներ ուզանազանութիւն, իսկ խճողին ձախին ծովը միապաղաղ ու հանդարտ, իր ծուլութիւնը կը պառկեցնէ Նահր Իպրահիմի եւ Ճպէյլի ափերուն վրայ:

Ճպէյլ,— տարօրէն մը կ'անցնի արտէս: Աւելի քան տասնեակ մը տարիներ առաջ հող ցեղին որբութենէն խոշոր մաս մը եկան պատսպարուելու եւ կրթուելու օտար ընկերութիւններու կողմէ: Ներկայիս գոյութիւն ունի դանիական ընկերութեան մը որբանոցը, ուր պատսպարուած են 200էն աւելի որբ որբուհիներ, 1—15 տարեկան: Տնօրէնութիւնը յանձնուած է Օր. Եաքուպեանի, որ շատ խնամքով կը նայի: Տարին անգամ մը իսկ չեն հետաքրքրուիր մեր ազգային առաջնորդարանը եւ վերին մարմինները, եւ օրիորդը ինքն է որ քահանայ մը բերել կուտայ Ջաւէին կամ Մնուշին «Հայր Մեր»ը բաել տալու կամ պատարագ մը մատուցանելու համար:

Ամէն գիւղի մէջ ալ կան քանի մը հայ բնտանիքներ, որոնք կը պրայւին արհեստներով եւ պարտիզպանութեամբ: Ահա Շեքքան, իր ճարտարարուեստով, գործարան մը որ կ'արտադրէ պէթոն: Քիչ յետոյ կը հասնինք Տրիպոլիս:

Իրաքի քարիւղի ընկերութեան աշխատանքներուն կեդրոնատեղին է: Աշխատանքները գրեթէ վերջացած են, խողովակները զետեղուած ու փորձերը սկսած են քարիւղը թափելու համար ուղղակի նաւի մէջ: Մեծ է այն աշխատանքը, որ կատարուած է անցնող երկու - երեք տարիներու ընթացքին: Կը տեսնեմ քաղաքը, որ երթալով այլափոխուելու վրայ է:

Կան բաւական թիւով հայ պաշտօնեաներ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ: Տրիպոլիսը ունի հայկական փոքր գաղութ մը, եկեղեցիով եւ դպրոցով: Մեր գծին չարունակութեան վրայ կուգայ Հոմսը, արեւելեան ճաշակով պարտէզներու մէջ կորսուած քաղաք մը: Քաղաքը գրօշապարդուած է, ազգային տօն մը զուգէ: Ձեռքի արագ սեղմում մը ընկերոջ մը հետ, որուն հետ վեց ժամ անընդհատ քով քովի ու չուռչ չուռչի խօսեցանք ու երգեցինք մեր աշխարհէն: Ընկեր մը երիտասարդ ու հաւատաւոր, համակ յոյս ու կեանք: Կը հրաւիրէ զիս: Կը մերժեմ ստիպուած: Բարեկեցիկ է գաղութը, որ կը գրաւի արհեստով: Ունին դպրոց եւ եկեղեցի: Քահանան գաղութը վերանեը է կուսակցական մը: Ծեղոհ է գաղութը իրմէ:

Կ'ուղղուինք Համա, ուր միատարր է իսլամութիւնը, իր նախնական վիճակին մէջ: Կը տեսնեմ այն ճանապարհը որ կ'ուղղուի դէպի Մասեաֆ, հայկական Մուսալէն գիւղը: Քիչ է հայերու թիւը Համայի մէջ: Առատութիւնը հոս եւս, ինչպէս Հոմսի մէջ: Ապրուստը շատ աժան է: Օրական 3—4 Ֆրանքով կարելի է ապրիլ:

Վերջին կայանն է սթօպիւսին: Ուշացած ենք: Մեր աչքերը ուղղուած են արեւելեան աշուղներու մեծ քաղաքին՝ Հալէպի որ դեռ մեզմէ 100 քիլոմէթր հեռու է: Կը սպրինք ու 2 ժամ յետոյ, կ'երեւի ու կը կորսուի մեր աչքերէն, Հալէպը: Լոյսերը կը մատնեն մեզի քաղաքը, ուր պիտի հասնինք քիչ յետոյ: Ուրախ են արար ընկերներս, կ'երգեն իրենց ազգային «Եա լէյն» ու միտքս կուգայ տարաբախտ վարդապետին երգէն կտոր մը — «Կռունկ մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»:

Ուշ գիշերին քաղաքը կ'ընդունի մեզ: Դուռ մը կը զարնեմ, կը բացուի իր կռնակին վրայ: Ծանօթներ ենք եւ կ'ողջագուրուինք: Թղթիկ մը կը գրեմ սիրելիի մը որ կը սպասէ: Թողնած եմ, թմրութիւնը կը փակէ աչքերս, ու քաղաքին լռութիւնը կուգայ հանգիստ տալու 5—6 ժամուան մը համար: Կ'ուզեմ որ չուտով բացուի արշալոյսը, օր ցերեկով տեսնելու համար քաղաքը:

ԳԱՐ ՍԱՐԵՒ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԱՄ ՏՈՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ ԵՒ ԻՐ «ՍՈՒՐԲ» ԳՈՐԾԵՐԸ

«Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ հաւատացեալներու Միութիւնը» որ իր գաղջելի ծնունդը առաւ Տոքթ. Պարոնիկեանի նախաձեռնութեամբ, եւ քանի մը ներբաց օրիորդներու մասնակցութեամբ, երբ թէ Վանի նախապատերազմեան «Հայկական բարեսիրական ընկերութեան» մէջ փոքրիկ մանրանկարը եղած ըլլայ:

Պարոնիկեան իր գրքին 54րդ էջին մէջ կը գրէ.

— «Երբ ես 1910ին ձգեցի իմ սիրելի ծննդավայր Վանը ու Գերմանիա եկայ ուսանելու, այն ատեն է որ զգացի թէ ի՛նչ շրջանակ կորսնցուցի: Վանի մէջ անդամ էի Հայկական բարեսիրական Միութեան: Բասին բուն խմաստով խումբ մը երիտասարդներս, Առաքելական եկեղեցւոյ ծոցին մէջ, սուրբերու կեանք մը կվարէինք եւ գիրար քաջալերելով, մեր չարքերը կը խառնէինք: Գերմանիոյ մէջ ինքզինքս, այրեցեալ զօտին, սառուցեալ զօտի փոխադրուած մատաղ բոյս մը զգացի: Ա՛խ, այսօր իսկ կեանքս զոհելու պատրաստ եմ, եթէ դառնէի մէկ ժամը այդ օրերէն: Ուրանի՛ կրկին կարենայի ստեղծել նոյն սուրբերու շրջանակը»:

Եւ քիչ վերջը կ'աւելցնէ.

— «Հոն մենք (Վանի մէջ) ամէն հանդիպման երկինք մը կը ստեղծէինք երկրի վրայ, եւ հրեշտակներու անմեղութեամբ կը զայլայլէինք: Տասնեակ տարիներէ ի վեր այլ եւս չարունակ զրկուած եմ հոգեկան այդպիսի վայելքներէ: Ու ի զուր կը ջանամ չուրջս այդպիսի արտակիցներու հաւատարիմ եւ սուրբ շրջանակ մը ստեղծել . . . Հոն մարդն ու հրեշտակները, իրար միացած, սրբազան խանդներով կը դրաւէին, հոն Քրիստոսի ներկայութիւնը հասարակ իրականութիւն էր, վասնզի մեր մեղքերուն շղթաները հանելով, ճշմարիտ զղջումի արցունքներով դեմքին կը թրջէինք ծունկի վրայ ժամերով»:

Եւ տակաւին ի՛նչ հէքեաթներ...

Սակայն հեռուները չերթանք: «Առաքելական» վերոյիշեալ երեմիականներով, շրջանակ մը ստեղծեց եւ հասաւ իր նպատակին: Կազմեց ապուշներու միութիւնը, որուն «ուխտագիրը», որ քիչ վարը պիտի տամ, տեսէք թէ ի՛նչ բաց դռներ ունի գրամը իր գրպանը հասցնելու համար:

Հոն, այդ խեղկան անբարոյ «բոյ» նին մէջ, Տոքթ. Պարոնիկեան ինչե՞ր կ'ընէ: Մէկը կը խոստովանի իր ամէն մեղքը, «թէ երիտասարդ մը ակրացաւ իր պատուին»: Միւսը կ'ըսէ թէ՝ «Հայրը զինք զանէն վանտելուն համար, չեմ գիտեր ինչս կեր ըսելուն համար, թողութիւն կը հայցէ»: Եւ Պարոնիկեան «յանուն Յիսուսի Քրիստոսի» թողութիւն կը շնորհէ:

Իսկ ուրիշներ, իրենց ապագան գիտնալու համար, սուրճի գաւաթները խմելէ վերջ կը հրամցնեն խաչագողին, որպէսզի գուշակէ ապագան, ներկան եւն.: Եւ այս փոխան ... մէկ ֆրանքի:

Աւելի պերճախօս խրողութիւն մը տեղի ունեցաւ անցեալները:

Մէկ ժէոմի մէջ, հայրենակցի մը տունը հաւաքուած են կարգ մը մարդիկ եւ քանի մը քահանաներ: Ու անոնց կարգին պատահաբար, տիկին մը, որ ծանօթ է իր հանրային կեանքով:

Երբ Պարոնիկեան ներս կը մտնէ, բոլորն ալ ոտքի կ'ելլեն եւ ձեռքը կ'առնեն: Ներկաներէն մին կը ներկայացնէ տիկինը, որ իր ձեռքերուն մէջ սիկարէթ մը կ'ունենայ այդ պահուն: Պարոնիկեան կը սրտնեղի, ծամածռութիւններ կ'ունենայ իր այլանդակ երեսին վրայ, եւ կը գոչէ.

— Ո՜հ, ես սիկարէթ ծխող կնոջ մը ձեռքը չեմ կրնար սեղմել:

Տիկինը պէտք եղած պատասխանը տալէ վերջ, կը նստի: Ի՛նչ տեսնէ քիչ վերջը,— բոլոր սուրճ խմողները իրենց պարպուած գաւաթները կը հրամցնեն Պարոնիկեանին: Եւ տէր-տէր, եւ երիտասարդ, եւ տարեց եւ տիկիններ իր վիրաւորուած արժանապատուութիւնը վերահաստատելու համար կը բացագանչէ.

— Ինչպէ՞ս Պարոնիկեան, խե՞ղճ տարբերու փիլիսոփայութեան, այս օրերու՞ն հաւար... զաւաթ նայելու...

«Հայ Առաքելական Ս. եկեղեցւոյ հաւատացեալներու միութիւնը» հետեւեալ «ուխտագիրը» ունի.—

«Մտորագրեալս, կ'ուխտեմ Աստուծոյ օգնութեամբ, եկեղեցիիս, հաւատքիս եւ պատւոյս վրայ.

ա) Սիրել առաքելական Ս. եկեղեցին: Մնալ ցկեանս հաւատարիմ և հրնազանդ, ջատագով դառնալ անոր ներքին եւ արտաքին բարեփոխման, կառավարել զայն ապաշխարեալ հաւատացեալներով միայն եւ բարեկարգելով զայն կրկին ընել Աստուծոյ արքայութեան դուռ:

բ) Սիրել Միութիւնս կեանքիս հաւասար, անպայման հնազանդիլ անոր ամէն օրէնքներուն եւ հրամաններուն, ցորչափ անոնք Ս. Աւետարանի հոգւոյն կը բխին, ի փառս Աստուծոյ, անոր եկեղեցւոյն եւ մեր ազգին:

Յրդ կէտը գանց կ'առնեմ հոս:

դ) Պիտի ըլլամ բացարձակ ճշմարտախօս, խօսքս յարգող, ճշդապահ, հաւատարիմ և զաղտնապահ առ Միութիւնս եւ իր ամէն գործառնութիւնք, միանգամայն վարել տիպար կեանք մը որպէս օրինակ ամբողջ մարդկութեան:

ե) Պիտի հրաժարիմ խաղաղ ծխելէ, ամէն տեսակ ոգելից ըմպելիներէ, խաղամոլութիւններէ, անվայել խաղերէ, գրոանքներէ, աշխարհիկ վայրեր յաճախելէ ու միութեանս խուճապներուն եւ հայեացքներուն, ճշմարիտ քրիստոնեայի մը չհամապատասխանող շրջանակներէ:

զ) Պիտի յատկացնեմ Միութեանս և իր նպատակներուն առնուազն 10 առ 100 ամէն շահածէս, որպէս կամաւոր տուրք Տիրոջ Ս. Գործին, ինչպէս նաեւ 10 առ 100 իմ փիզիքական, բարոյական, մտաւոր, հոգեկան ուժերէս, եւ իմն վստահուած ժամանակէս, եւ յետ այսու պիտի սեպեմ Միութիւնս որպէս կեանքիս ու բնտանիքիս անբաժան մէկ մասը, եւ վարուիմ անոր հետ անձիս պէս:

է) Պիտի պաշտպանեմ իզական - աքական սեռը անկումէ եւ մշակեմ իմ մէջս սուրբ եւ բարոյական մաքրագոյն նկարագիրը: Պիտի խոստովանիմ ամէն յանցանքներս ու մեղքերս, եւ պիտի չպահեմ ոչ եւ է գաղտնիք մը առ Միութիւնս, եւ պիտի ջանամ տիրոջ օգնութեամբ կազմել տիպար, առաքինի ընտանեկան օճախ մը, եւն.:

ը) Չպիտի մասնակցիմ որ եւ է քաղաքական թէ՛ կրօնական կամ այլ անուան տակ Միութեան մը, օտարացեալ եկեղեցիներու եւ աղանդներու եւն.:

Իններորդ եւ տասներորդ յօդուածներով—«Պիտի ծառայեմ Միութեանս որպէս ուխտեալ կամաւոր զինուոր մը, եկեղեցիիս ծոցը վերադարձնելու համար կրկին մայր եկեղեցիէն պղտած եւ աշխարհի հետեւող ամէն Հայ, եւ մայր եկեղեցիէն պղտած ամէն կաթոլիկ եւ բողոքական Հայ, ըլլալով մանաւանդ առաքեալ մարդկութեան, առաջնորդելով անխտիր ամէն մարդ, մանաւանդ մանկահասակ ու հեթանոսը Քրիստոսի, որպէսզի իրականանայ մեր Աւետարանի իտէալը — մի հօտ եւ մի հովիւ»:

Ընթերցո՛ղ, տեսար թէ ինչպիսի՛ ճարպիկութեամբ եւ անպարկեշտ արուեստով խմբագրած է «ուխտը»:

Շեշտեմ որ, ո՛չ վարչութիւն գոյութիւն ունի եւ ոչ ալ հաշուեքննիչ որ եւ է փորձ: Ո՞վ պիտի ընէ, այդ պաշտօնե՞րը, թէ իր շուրջը հաւաքուած գտացած «երիտասարդ»ները:

Արդէն անցեալները «երիտասարդ» մը կը փորձէ բաներ մը ըսել, հասկցնել թէ վարչութիւն պէտք է, իր զանձապահով եւ յարակից բոլոր բաժանումներով:

Տղան խեղճն ճամբու կը դնեն: Պարոնիկեան խաչագողին սիրտը թունդ կ'ելլէ ի տես այս անախորժ պատահարին:

Եւ հիմա տէր ու տիրական եղած այս պատանիներու Միութեան, ինչպէս կը արամադրէ իրենց «ուխտագիր»ին վեցերորդ յօդուածը, հարիւրին տասը կը դանձէ հաւատացեալներու բոլոր շահածներէն, որպէսզի ... Գերմանիոյ մէջ կարենայ պահել իր կինը, եւ իր հօկայ ընտանիքը:

Ահա «վարք սրբոց» այս մարդուն, որ հաստատուելով Մարսէյլի մէջ, փորձանք դարձաւ մեր գլխին:

Պարոնիկեան եթէ կ'ուզէ վերջնապէս փրկուիլ, մէկ ելք ունի,— ձգել հեռանալ այստեղէն, այլապէս պիտի խրի իր լրբախօսութիւններու ցանցին մէջ:

ՀՐԱԶԴԱՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցայպաղծ).— Տարիներէ ի վեր Մարսէյլի մէջ ալ գոյութիւն ունի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը:

Մեր գաղութի մէջ բազմաթիւ են այն միութիւններն ու հիմնարկութիւնները, որոնք կազմուեր ու չուտով կազմալուծուեր են, առանց հետք մը ձգելու:

Ու եթէ Կ. Խաչը տնտեսական տագնապի խիստ աննպաստ պայմաններու մէջ, հեթակայ անասելի դժուարութիւններու, կրցաւ իր գոյութիւնը պահպանել ու միեւնոյն ժամանակ հըրապարակութեան սահմաններու մէջ, պաշտպան հանդիսանալ որբին եւ այրիին, հիւանդին ու անկեալին, այդ արդիւնքն է խումբ մը Հայուհիներու սրնաջան աշխատանքին:

Մեր այս դժբախտ օրերուն երբ ամէն ճակատի վրայ վէճ ու կռիւ, անհամերաշխութիւն եւ իրերամերժութիւն կը տիրեն, խաթարելով, խամրեցնելով ազգօգուտ ձեռնարկները, Կ. Խաչի մէջ միշտ կարելի է հանդիպիլ զանազան հոսանքներու պատկանող կիներու եւ օրիորդներու, որոնք ձեռք — ձեռքի կ'աշխատին լուռ ու մունջ:

Կիրակի, մայիս 20ին «Սալան Գոլիզէի մէջ, Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը տօնեց «Կ. Խաչի Օր»ը:

«Մանուկներու պաշտպան» միութիւն մը ըլլալով, այս անգամ Կ. Խաչը իր օրուան տօնակատարութեան միացուցած էր «Մանուկներու օրը»:

Գաղութիս վաղուան սերունդը կազմողներուն վիճակուած էր, երեք մայրերու եւ քոյրերու հովանաւորութեամբ, հրապարակ գալ եւ իրենց ընդունակութիւնները յայտնաբերել:

Զուարթ էին դեռակատար մանուկները եւ յարգալիր, երախտապարտ դէպի Կ. Խաչի անդամուհիները:

Ուրախ էին ու հպարտ մեծերը, Կ. Խաչեանները, անկեղծ ու սիրալիր հանդէպ այն փոքրերուն, որոնք իրենց պաշտպանութեան կը կարօտին:

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ այդ հանդէսին կը բացակայէին «Հոգեւոր Նաւարկութեան»ականները, «կիւլէչ բանկէր»ու յայտարարութեան տուողները:

Կ. Խաչը որոշած էր որ այս հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերէին քանի մը մանկապարտէզներու աշակերտները:

Ու եթէ յայտագրէն դուրս հանէինք երիտասարդ Քութահիացի Ս. Ջէօրքճեանի խումբին մասնակցութիւնը, պիտի տեսնէինք Գոմոնի ազգային վարժարանի, Պուլվար Օտոյի «Հայ փեթակ» մանկապարտէզի եւ Լոզիեթի «Աղաւ» մանկապարտէզի սաներուն, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի Աբեւնուչներու Ցրդ խմբակի աշխատանքները:

Օտարները ծափերով ողջունեցին

այս մանուկներու անցքը փողոցներէն ու յետոյ երբ անոնք հերթով բեմ բարձրացան իրենց դերերը կատարելու, տախտակէ, խոնաւ ու աղքատիկ խրճիթներէն դուրս եկած այդ մանուկներու աչքերուն ու բոլոր ձեւերուն մէջ նշմարելի էին ցեղային նըկարագրի ու կորովի գեղեցիկ արտայայտութիւններ։

Արուարձաններէ եւ հեռաւոր թաղերէ եկած էին նաեւ անոնց աշխատաւոր ծնողները եւ ուրախութեան եւ երախտագիտութեան արցունքը իրենց աչքերուն մէջ, պարմանքով կը դիտէին իրենց աղոց յաջողութիւնները։

Գ. Ա. Չէօրէքճեանի խումբը նուագեց քանի մը օտար եւ հայ ընտիր եղանակներ, որոնց մասին բազմիցս գովասանական տողեր գրած են «Յառաջ»ի մէջ։

Բացումը կատարեց տիկ. Ն. Քիրիքճեանը, ըսելով.

— «Գեղեցիկ հանդէսներ եւ հաւաքոյթներ շատ ենք ունեցեր։ Այսօրուան հանդէսով հայ կնոջ ճիգերուն, անդրդուելի ոգիին ու կորովին տօնն է որ կը տօնենք։ Հայ Կ. Խաչի 24ամեակն է կը տօնենք։ 24 տարի առաջ Կ. Խաչի կորիզը կը կազմուէր Ամերիկայի մէջ, երբ աշխարհը խաղաղ էր։

Կ. Խաչը «Կանանց միութիւն» էր սկզբունքին։ Իսկ երբ պայթեցաւ կարմիր մրրիկը եւ հայութեան համար ճակատագրին սպրդութիւնը, Ապրիլեան ջարդը, Կ. Խաչը մտաւ իր բուն դերին մէջ։ 1918ին Պոլսոյ մէջ կազմուեցաւ որբոց եւ գթութեան գաղափարով դրոշմադրուած Կ. Խաչը, կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ բեղմնաւորուեցաւ եւ գրուեցաւ անեւան ու հաստատուն հիմերու վրայ։

Դժբախտաբար շատ չանցած մենք պարճեալ դրօ՞ գիւանագիտական խաղերու եւ չուկայինի հաշիւներու, խորտակուած սրտով, ջախջախուած հոգիով ստիպուեցանք ծովէրէ ծով, աշխարհէ աշխարհ թափառիլ։ Կ. Խաչն ալ թափառական դարձաւ եւ Ամերիկայի մէջ հաստատմատ կայանի մը դարձաւ, իր ճիւղերը տարածելով աշխարհի ծագերը։

Կարելի չէ քանի մը վայրկեանի մէջ ճշգրիտ պատկերացնել Կ. Խաչերու 24 տարուան գործունէութիւնը։

Ես պիտի բաւականանամ յայտարարելով, որ ան եղաւ մեր հալածական ու վտարանդի հայ բեկորներուն համար ճշմարիտ նախախնամութիւն մը։ Բարձր են եւ հերոսական Կ. Խաչի ճիգերը, սակայն տիկիններ, օրիորդներ, բաւական չէ Կ. Խաչը հեռուէն սիրել եւ կամ անոր հանդէսներուն ներկայ գտնուիլ։ Պարտաւոր էք մօտենալ, բոլորուիլ անոր շուրջը, ուժ տալ անոր, ու չթողուլ որ զայն բռնող ձեռքերը յոգնին։

Թէ ինչ անհրաժեշտ ու կենսական պահանջ դարձած է Կ. Խաչը եւ թէ ինչ խոր արմատներ ձգած է ան հայրենազուրկ սիրտերու մէջ բաւական է քննութեան առնել միմիայն անոր Ամերիկայի գործունէութիւնը, 50 մասնաճիւղերով»։

Առաջին բաժնի մէջ երեւան եկաւ հայ արենուշներու Ցրդ. խմբակը։

Այդ կոկիկ ու միանգամայն հրապուրիչ տարազներու մէջ, սեւորակ, կրակոտ աչքերով եւ աշխոյժ շարժուձեւերով միր աղջնակները տը՛ւին միգի բանակումի կրակի շուրջնասպան, ուր՝ յաջողապէս արտասանեցին, երգեցին, պարեցին, իրենց զուարճութեանց խառնելով դաստիարակիչ պարտականութիւններ, որոնք մեծապէս օգտեցին հանդիսականներուն վրայ։ Նոյն տեսիլին մէջ, խմբապետուհին պարզեց անոնց ապագայ գործունէութեան հեռանկարը։

Երբ վարագոյրը իջած էր արդէն, դեռ հեռուէն կը լսուէր «Անուշ քուն, արենուշներ» երգի վերջին, ներդաշնակ ու սրտայոյզ երգը։

Երկրորդ տեսիլին, անոնք արդէն մեծցած, տարիք առած Կ. Խաչի անդամուհիներ դարձած, խնամեցին հիւանդ զինուորն ու անպատսպար որբը կամ այրին։

Բժշկա - առողջապահական պատկերի խումբ մը ունէին։ Բ. խումբը «Հայ փեթակ» մանկապարտէզի աշակերտութիւնն էր, տիկին Մ. Ամաճեանի ղեկավարութեամբ։

Աշակերտները, 10—13 տարեկան, ներկայացուցին «Գեղջկական տեսարան» խաղը։

Մանուկ դերակատարները հագած էին գեղջկական տարազներ, ունէին կողովներ, լեցուն հաւկիթներով, կարագով եւն.։

Հայ փեթակը ունէր «Ձիթապտուղի խաղ» բաժին մը։ Դաստիարակիչ էր «Ծաղկավաճառուհին»։

Գ. խումբը Պոմոնի աշակերտներն էին, ղեկավար ունենալով մանկապարտիզպանուհի օրիորդ Գալենիք, որ որբուհի մըն է։ Իր աշակերտները հագած չէին թէեւ դպրոցական տարազ, սակայն մաքուր էին եւ ճաշակաւոր։

Պոմոնի աշակերտները առաջին անգամ բեմ ելան «Զուգս սալօրներ» զաւեշտը խաղալու։ Երեխաները ժիր էին եւ համարձակ։ Պոմոնցիներու կողմէ պատրաստուած «Tikana» երգախառն պատկեր նոյնպէս խնամով պատրաստուած էր։

Դ. խումբը Լավիւթի «Ազատ» մանկապարտէզի աշակերտներն էին, ղեկավարութեամբ նոյնպէս նորահաս սերունդին պատկանող մանկավարժուհի Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի։

«Ազատ»ի աշակերտները որ համեմատաբար տարիքով աւելի փոքր էին մատաբար տարիքով աւելի փոքր էին խնլօքիկ մը նստած էին իրենց յատկացուած անդը, նախ սեւ, դպրոցական գոգնոցներով եւ կարմիր ժապաւէններով, ապա ճերմակ շղարշէ հագուստներով եւ ճերմակ կօշիկ - գուլպաներով։

Անոնք առաջին անգամ երեւան եկան 4 տարեկաններու «Թիթեռնիկներու պարով»։

Երկրորդ բաժնին «Ազատ»ի աւելի մեծ աշակերտները, 5—6 տարեկաններ ծնծղայով մարզանք կատարեցին, նոյնպէս արժանանալով հանդիսականներու ծափահարութեանց։

Հանդէսը իր ամբողջութեան մէջ իրական վայելք մը եղաւ բոլոր հանդիսականներու համար։

Շատ ապրին Կ. Խաչի անդամուհի մեր քոյրերը, որոնք «Մանուկներու Օր»ը միացնելով «Կ. Խաչի օր»ուան, գեղեցիկ արդիւնք մը ապահովեցին։

Թղթակից

''Սիփան,,ի ձեռնարկը
Ի ՆՊԱՍՏ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ

Անցած կիրակի, երբ պատահմամբ կ'անցնի Պանեէօի դպրոցին քովէն, նշմարեցի որ ներսը հանդէս մը սարքած էին։ Հետաքրքրութեան համար, ներս կը մտնեմ տեսնելու համար դպրոցին սրահը, որ մայիս 20ին «Սիփան» երգչախումբը գեղարուեստական ցերեկոյթ մը պիտի տար, ի նըպաստ վարժարանին։

Հազիւ ներս մտած, ինչպէս դըրսոյ շրջապատուած քանի մը տղոցմով, տասէն տասներկու տարեկան։ Իրենց սեւ փայլուն աչքերը կը մատնէին իրենց հայութիւնը։

— Գիտենք, գիտենք, ինչու եկաք հոս, սրահը տեսնելու։

— Ի՞նչպէս է, հաւնեցա՞ք։

Ու ես զարմացած կը մնայի այս տըղոց առջեւ։

— Այո՛, մենք իմացանք որ Սիփանը հանդէս մը պիտի տայ այստեղ։

— Ո՜հ, ինչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ շատ Ֆրանսացիներ գային տեսնելու համար մեր հայկական պարերն ու երգերը։

Հասկնալով որ չափազանց հետաքրքրուած են այդ հանդէսով, եւ մանաւանդ խանդավառուած, գրպանէս կը հանեմ թռուցիկ մը։ Հազիւ ձեռք առած, չորսը միաբերան գոչեցին.

— Au profit de la caisse des écoles, ի՜նչ լաւ ձեռնարկ, անգամ մը որ գան, տեսնեն մեր պարերը եւ լսեն մեր հայկական երգերը, եւ մանաւանդ որ շահը դպրոցին պիտի տրուի, մեր ընկերները այլեւս «étranger» չպիտի ըսեն, այնպէս չէ՞։

Ուրեմն, այս տարիքէն իսկ իրենց ականջին սկսած է խորթ հնչել այդ օտարական բառը — «օտարական»։

Ու ես չկրնալով իրենց այդ հարցումին պատասխանել, եւ մեկնելու ժամանակս մօտեցած ըլլալով, երբ կ'ուզէի դուրս ելլել սրահէն, կը խնդրէին թռուցիկներ եւ տոմսակներ.

— Տուէք տուէք մեզի, որպէսզի տանինք եւ ցուցնենք բոլորին, որ գան եւ տեսնեն, եւ հասկնան հայ ազգին արժանիքը։

Մայիս 20ի կիրակին ժամը 3ի ատեն, արդէն Ֆրանսական դպրոցին սրահը լեցուած էր հանդիսականներով։ Տօնական օր ըլլալով, նկատելի էր Ֆրանսացիներուն բացակայութիւնը։ Ներկայ էին, դպրոցին տնօրէնը եւ տնօրէնուհին եւ քաղաքապետարանէն քանի մը անձեր։

Հանդէսը բացուեցաւ Սիփան երգչախումբի երգած «Մարսէյեզ»ով որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ ներկաներուն կողմէ։

Ուս. Միութեան նախագահ Գ. Իւթիւճեան, Ֆրանսերէն լեզուով ներբողեց հայկական երգերն ու պարերը եւ բացատրութիւններ տուաւ «Սիփան»ի այս ձեռնարկին մասին։

Երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Սաքօ Ցակոբեանի յաջորդաբար երգեց «Տալւորիկ», «Քեզի մեռնիմ», «Զարթիր սիրտ իմ», «Ծնաւ գեղ», «Բարի լուսին զանգերը»։ Միջանկեալ Ֆրանսերէն արտասանեցին Օր. Օհանեան՝ Լամարթինէն կտոր մը, եւ Գ. Գէորգեան՝ Վիքթոր Հիւկոյի «Նափոլէոն Բ.»ը, շատ յաջող։

Այս գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Օ. Աղաբէկեան (երգ), Տիկ. Պարթեւեան (ջութակ) եւ Գ. Պարթեւեան (դաշնակ)։ Նոյնպէս Գ. Գարեգին իր թառին վրայ նուագեց պարսկական եղանակներ։

Տասը վայրկեան դադարէ յետոյ ըսկսաւ «Անուշ»ի «Զան գիւլիւմ»ի տեսարանը։ Օր. Հոփի. Կնեազեան, Անուշի դերին մէջ, Տիկ. Արմենուհի Զաւրիյարի եւ Գ. Մեհաբեան Սարոյի դերերուն մէջ շատ յաջող էին։ Գեղեցկօրէն պարեցին Տիկ. Լիա, Գ. Գարեգին եւ փոքրիկ Թէժինա։

Իսկ խումբը պարեց «Հօյ Հէլինէ», «Նինննար», «Քէօր օղլի» եւն. արժանանալով ներկաներու գնահատանքին։

Գ. Սաքօ Ցակոբեան վերջացած յայտարարեց հանդէսը, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն։

×

Երբ սրահէն դուրս կ'ելլէի, տեսայ այդ փոքր տղաքը, որոնք այնքան անհամբերութեամբ կը սպասէին այդ հանդէսին։

Շատ ուրախացած կ'երեւային եւ իրենց Ֆրանսացի ընկերներուն կը պատմէին մեծ հրճուանքով այն բաները զորս լսած էին հանդէսի միջոցին տնօրէնէն եւ տնօրէնուհիէն։

Ես ալ թէեւ այն հաւատացողներէն էի եւ կը կարծէի թէ այս երկրին անչափահաս տղաքը գրեթէ օտարացած են, սակայն այս փոքրիկ միջադէպը փոխեց համոզումս։

Արտաքնապէս այո՛, Ֆրանսերէն կը խօսին, նոյն իսկ եղբայր եղբօր հետ, իրենց տան մէջ, սակայն դեռ վառ է հայկական ոգին։

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Վիրաբոյժ փրոֆ. Ա. Մ. Քեչէկի յօդուածէն.—

Երեւանի մէջ 1923էն ի վեր վիրաբուժական գործը յանձնուած է երկու վիրաբուժական քլինիքներու,— մէկը քլինիք-ինստիտուտին, միւսը Բ. հիւանդանոցին։

Վիրաբուժական քլինիքներու մահճակալներուն թիւը նախապէս կը հասնէր 120ի, եւ տասը տարուան ընթացքին, 1933ի վերջերը, այդ թիւը աւելցած է միայն քանով, մինչդեռ տասը տարուան ընթացքին Երեւանի բնակչութիւնը եռապատկուած է եւ հիմնուած են բազմաթիւ գործարաններ։ Եւ ահա կը կառուցուին երկու հսկաներ,— բազադրական ձգախէժի գործարանը եւ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը։ Վերջինը այժմ ունի մօտ 5000 բանուոր։

Այսպէս, հսկայական գործարանական բանուորութեան, Երեւանի 130 հազար աշխատաւորութեան սպասարկման համար ունինք 140 մահճակալ վիրաբուժական գործողութիւններու յատուկ։ Պէտք է աւելցնել, որ այդ 140 մահճակալներն ալ դեռ չեն գոհացներ մեզ,— այն շէնքերը ուր տեղաւորուած են այս մահճակալները, շատ նեղ են, մահճակալները իրարու շատ մօտիկ դրուած են, չկայ գիտական կահաւորում, կը պակսի բժշկական կազմը,— թէ բարձր, թէ միջինը, թէ կրտսերը սահմանափակ, այնպէս որ բոլորն ալ ծանրաբեռնուած ըլլալով՝ սպասարկութիւնը եւս կը կատարուի թերի։ Այս պայմաններուն մէջ, հասկնալի է, որ անկարելի էր լիակատար յաջողութեամբ լուծել այն խնդիրները, որոնք դրուած են վիրաբուժութեան առջեւ ուսումնասիրութեան տեսակէտով։

1931ին առողջապահական գործավարութիւնը հրահանգ տուած էր մեզի, վիրաբոյժներուս, մշակել 200 անկողիննոց վիրաբուժական նոր հիմնարկութեան մը ծրագիրը։ Մենք կատարեցինք այդ աշխատանքը, մարդ ղրկեցինք Լէնինկրատ, որուն ժամանակին մէջ պատրաստեցինք ծրագիրը։ Անցաւ աւելի քան երեք տարի, եւ սակայն ոչ միայն վիրաբուժական հիմնարկութիւնը չէ իսկ սկսուած, այլեւ առողջապահական գործավարութեան ընդունած ծրագիրը խառնած է փոշիներու տակ։ Վիրաբուժական հիմնարկութիւնը պէտք է լուծէ 4 հարց.—

1.— Գոհացնել վիրաբուժական օգնութեան կարօտ հիւանդներու պահանջները։

2.— Սպասարկել ուսուցման գործին, այսինքն բժշկական վարժարանի վիրաբուժական ամպիոնին դուռը բաց կատարել վիրաբուժական ուսուցումը։

3.— Մասնագէտներ (վիրաբոյժ) պատրաստել, սպասարկելու համար կեդրոնի եւ շրջաններու աշխատաւորութեան։

4.— Զբաղիլ գիտական ուսումնասիրական աշխատանքներով, այսինքն տեսականօրէն լուծել աշխատանքի ընթացքին երեւան եկած հարցերը։

Այս 4 հարցերն ալ հաւասարապէս կարեւոր եւ լուրջ են, ուստի անհրաժեշտ են լուծման համար համապատասխան պայմաններ եւ յարմարութիւններ։

Երեւանի կեդրոնական վիրաբուժական հիմնարկութիւնը պէտք է ունենայ 6 բաժին.—

1.— Ընդհանուր վիրաբուժութիւն։
2.— Միզային գործարաններու վիրաբուժութիւն։
3.— Մանուկներու կազմուղղութիւն (orthopédie)։
4.— Վիրաբանութիւն (traumatologie)։
5.— Ջղավիրաբուժութիւն։
6.— Ատամնաբուժութիւն։

Այս բաժինները պէտք է յանձնել փորձառու վիրաբոյժի մը ղեկավարութեան, բաժիններէն իւրաքանչիւրին տալով յատուկ վիրաբուժական տնօրէններ, իսկ ընդհանուրին վրայ՝ տնօրէն մը։

Պէտք է արձանագրել նաեւ լաբորատորի մը պակասը։ Լաբորաթուարը ներկայիս անհրաժեշտ է վիրաբուժական հաստատութեան մը, այնքան որքան մահճակալները։ Լաբորաթուարին մէջ բժշկական միտքը կը ստանայ վիրաբուժական հարցերու ճիշդ պատասխանը։ Հետեւաբար լաբորաթուարը պէտք է հիմնել հետեւեալ բաժանումներով.—

1.— Ախտաբանական - անզամախօսական։
2.— Մանրէաբանական։
3.— Քիմիական։
4.— Փորձնական։
5.— Մանրադիտական։

Աւելորդ է ըսել թէ լաբորաթուարը պէտք է լաւ կահաւորուած եւ սարքաւորուած ըլլայ, ունենայ իր մասնագէտ աշխատաւորները։

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անցեալ թիւով ներկայացուցեր էինք Նուպարաշէն աւանը։

Կառավարութիւնը վերջերս վաւերացուց հետեւեալ ծրագիրները Նուպարաշէնի բարեշինութեան համար.

1.— Դպրոց - արհեստանոց։
2.— Թատրոն եւ ընթերցարան։
3.— Մարզարան։
4.— Մանկապարտէզ։
5.— Մանկատուն։
6.— Կիպրոէն գաղթած աշխատաւորներու տուն։

Նկատելով որ, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (11 մայիս), արտասահմանի Հ. Բ. Ընկերութիւնը չէ կրցեր լրիւ հաւաքել այն գումարները, որ անհրաժեշտ են ծրագրուած շէնքերու կառուցման համար, կառավարութիւնը որոշեց իր կողմէ յատկացնել այդ նպատակին 541,000 րուբլի, 210 հազարը թատրոնին, 80 հազարը մարզարանին, 80 հազարը դպրոց-արհեստանոցին, 65 հազարը մանկապարտէզին, 56 հազարը մանկատան, 50 հազարը Կիպրոէն գաղթած աշխատաւորներու տան շինութեան համար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կառավարութիւնը արգիլեց գամփռներ դուրս հանել Հայաստանի սահմաններէն։ Նոյն ատեն հրահանգ տրուաւ Մարտունիի շրջանին մէջ հիմնել շնաբուծարան մը, գամփռները բազմացնելու համար։

⁂ Մայիս 8ին, առաւօտ, Անի կայարանին մէջ շոգեկառքի բախում մը պատահեցաւ։ Երկու վակոն ջախջախուեցան բոլորովին, իսկ 3 վակոններ ալ կարեւոր վնասներ ստացան։ Մարդկային զոհ չկայ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ
Դաւերը Հ.Մ.Ը.Մ.ի շուրջ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 մայիս).

— «Հ. Մ. Ը. Մ.ը պառակտելու ձեռնարկներ կ'ըլլան Աթէնքի մէջ, ինչպէս կ'իմանանք օրուան տեղեկութիւններէն։ Ու ձեռնարկին գլուխը կեցած են մարդիկ, որոնք «անկախ, անաչառ եւ չէզոք» պիտակներու տակ թաքնուած, կ'ուզեն պառակտել համահայկական այս կազմակերպութիւնը եւ մասնաճիւղերը իրարու դէմ հանել։ Մարդիկ՝ որոնք մինչեւ այսօր «պառաւակալ տխտղոսներու փառամոլութեամբ միայն՝ հետամրփրուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ով, կամ անոր մէջ ապրած, նաեւ անկէ առաջ, հրձիգի ու խառնակիչի դեր կատարեցին, Հ. Մ. Ը. Մ.ականները իրարու դէմ գրգռելով կամ իրենց կարծրամիտ խմատեղութեան զոհին փորձելով, երիտասարդական մաքուր ճիգերու շնորհիւ պատուաբեր դիրքեր գրաւած այս Միութիւնը։

Կասկածելի տարրերու ազդեցութեան ենթարկուած երկրորդական մասնաճիւղ մը, ձախաձեռնարկ եղած է ինք իր գլխուն ժողով սարքելու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «կեդր. վարչութիւն»ը ընտրելու, առանց որակով ու քանակով աւելի կարեւոր մասնաճիւղերու գիտութեան։ Ու «կեդր. վարչութիւն»ը, իրեն ամենակալ լիազօրի հավեր տըուած, գեղացցով մը նենգիները ուզեց պարտադրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Յունաստանի շարքերուն, ճառելով միւս կողմէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջադրութիւններէն, առանց սակայն պահ մը խորհելու, որ փորձուած ձեւը — որուն ակիզբը կիրքն ու խիղճ՝ եթէ յաջողի, պառակտումն է — ժխտումն իսկ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոգիին ու հետապնդած նըպատակներուն։

Ու գտնուեցաւ նորելուկ «ազգային անկախ օրաթերթ»ը մը, որ ջատագովեց պառակտիչներու այս քայլը, ու բուն «միամտօրէն» կը վերագրէր՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամէն ազդեցութենէ զերծ պահելու ճիգ մը, գիտնալով հանդերձ սակայն, որ այդ ճիգը, ընծայաբար կ'ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կարմիր-դեղին հոսանքի մը ուղղակի ազդեցութեան տակ պահելու համար միայն։

Մինչեւ այսօր, թէ՛ Յունաստանի եւ թէ՛ այլ գաղութներու մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եռկուսաժղդանները բազմաթիւ փորձեր ըրին քանդելու համար—երբեմն ներսէն կամ դուրսէն — համահայկական ծաւալ առած եւ ընդհանուր համակրանքի ու քաջալերանքի արժանացած այս կազմակերպութիւնը։ Հոս եւ այլուր, անոնք փորձեցին մերթ ներսէն գրաւել բերդը եւ պառակտել կամ իրենց խմբակային դիմագիծը պարտադրել Հ.Մ.Ը.Մ.ին եւ մերթ, երբ չյաջողեցան թափանցումի ու գրաւումի իրենց ճիգերը, այլազան ու հանախնման պիտակներով, իբրեւ թէ մարմնամարզական այլ Միութիւններ ուզեցին նսեմացնել անոր դէմ։ Այսպէս, բուսցուցին Հ. Մ. Մ.ը որ լուսնկեւոյթի մը հետեւ իսկ չձգեց իր ետին։ Ծնելն ու մեռնիլը մէկ եղաւ։ Ու կամ շահագործեցին անզատ մարզական Միութեանց գոյութիւնը,

Անոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ լարելու համար։ Իրենց այս անմար պայքարը արդարացնել փորձեցին այն պատրուակով, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը Դաշնակցական շունչ ունի եւ անկախ դիրք բռնած է խորհրդային հայրենիքի դէմ, քանի որ կը յարգէ Եռագոյնը իբրեւ ազգային խորհրդանշան ու կը պարտադրէ զայն իր շարքերուն։ Կը ձգտէին ուրեմն, եղծել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգային - հայրենասիրական պայծառ դիմագիծը եւ դարձնել զայն խորթ ու անհաղորդ՝ հայ ժողովուրդի զգացումներուն եւ անճանաչելի՝ իբրեւ ազգային ոգի կրող կազմակերպութիւն։

Մենք համոզուած ենք, որ դաւերը այս անգամ ալ պիտի ձախողին ու փշրուին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կուռ շարքերու կամքին ու գիտակցութեան զարնուելով։ Որդը, որ կը փորձէ սողոսկիլ անոնց մէջ, չպիտի յաջողի կրծել զանոնք եւ սպառել անոնց կենսունակութիւնը։ Ինքնաբոյս «կեդր. վարչութիւն»ը պիտի մնայ միմիայն եւ արմատ չունեցող ծառի մը նման պիտի չորնայ, շատ չանցած։ Ինչպէս պիտի չորնայ ցանել փորձուած որոմը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ականները կը մնայ ուրեմն արթուն հսկել եւ թոյլ չտալ որ պղտոր ջուրի որսորդները ամենադոյզն վնասն իսկ հասցնեն իրենց սիրելի կազմակերպութեան։ Թող բոլոր միջոցներով չէզոքացնեն զանոնք եւ անգամ մը այս գործը գլուխ հանելէ վերջ, թող լաւ առաջնորդն նուիրումին իրենց աշխատանքին. նուիրումին այն բարձր գաղափարականին, որ բոլորած է զիրենք տարիներէ ի վեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի պանծալի դրօշին շուրջ»։

ՀԱՅ ՏՂԱՅ ՄԸ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐ ԿԸ ՑՐՈՒԷՐ...

Պէյրութի արաբական «Էլ Նիհար» թերթը կը գրէ (22 մայիս).

Երկուշաբթի առաւօտ, 10 տարեկան Հայ մը, ձեռքին մէջ բռնած էր ծրար մը թուղթ եւ անկէ հատիկ հատիկ կը նետէր իր չորս կողմը, անցած ճամբուն վրայ, միշտ ուշադիր ըլլալով անցորդներուն։ Մեր խմբագիրներէն մէկը, Ազարիէ ճամբուն վրայ կը հանդիպի այս տղուն եւ անկէ կ'առնէ թռուցիկ մը։ Երբ կը տեսնէ մուրճն ու մանգաղը թռուցիկին վըրայ, կը վազէ տղուն ետեւէն, կը բռնէ զայն ու կը սկսի խօսիլ անոր հետ թրքերէն, երբ կը հասկնայ որ ան Հայ է։

— Ի՞նչ է անունդ եւ ո՞ւր կը բնակիս։

— Անունս Միհրան Աճէմեան է եւ կը բնակինք հայկական քէմփին մէջ։

— Ո՞վ տուաւ քեզի այս թռուցիկները։

— Ցակոբ անուն Հայ մը ինծի մէկ ոսկի տուաւ եւ ըսաւ որ ցրուեմ զանոնք, լմնցնելէ վերջ խոստացաւ ոսկի մըն ալ տալ։

— Շատ լաւ, ո՞ւր պիտի գտնես այդ մարդը երկրորդ ոսկին առնելու համար։

— Երկաթուղիի մեծ կայարանին մէջ իր կողմէ ղրկուած մէկը պիտի տայ այդ ոսկին։

— Գիտե՞ս ինչ է գրուած այդ թռուցիկներուն մէջ։

— Ոչ, ես գրել կարդալ չեմ գիտեր։

— Ուրեմն, մտիկ ըրէ, ատոնց մէջ գէշ բաներ գրուած են, ոստիկանները կը բռնեն քեզ։

— Չեն կրնար, որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ։

Մեր խմբագիրը գրպանը կը դնէ թռուցիկը եւ կը բաժնուի Հայ տղէն։ Այս թռուցիկներով Հալէպի եւ Պէյրութի գործաւորները կը հրաւիրուին ապստամբութեան եւ գործադուլի։ Թռուցիկին տակը բռունցք մը գրուած է։

Բռս էլ Նապի թաղին մէջ, պահակ մը տեսած է որ հանրակառքի մէջէն մարդ մը թռուցիկներ վար կը նետէ։ Կը տեսնէ որ համայնավարական թըռուցիկներ են եւ կը հրաւիրեն վաճառականները գործադուլի...»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Օր. Բաբայեանի
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ երաժշտագէտ եւ երգչուհի Օր. Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտներն ու աշակերտուհիները մեծ յաջողութիւն գտան վերջերս։ «Ժուրնալ» թերթին երաժշտական քննադատը գովեստով կը խօսի Բաբայեանէի եւ Օր. Խոխ Պիւլլիւյեանի մասին։

Վերջերս Օր. Բաբայեանի աշակերտներէն Գ. Րընէ Գուվիէ մասնակցեցաւ Լէոփոլդ Պէլլան ընկերութեան «երգի հանրային մրցման», որ տեղի ունեցաւ Ալպէր Ա. թատրոնին մէջ։ Ժիւրին կը բաղկանար Փարիզի ծանօթ երաժշտագէտներէն։ Ժիւրին Գ. Րընէ Գուվիէի տուաւ առաջին մրցանակը, ինչպէս նաեւ 500 ֆրանքի փիլմ մը։ Իսկ Օր. Էսթրէմէրա տէ Թորրէ մասնակցեցաւ Մատրիտի ռատիոյին երգի մրցումներուն, եւ ստացաւ առաջին մրցանակը, ինչպէս նաեւ 5,000 փէզէթա նուէր։ Մատրիտի երաժշտական քննադատները գովեստով կը խօսին սպանիացի երիտասարդ երգչուհիին եւ հայ ուսուցչուհիին մասին։

⁂ Օր. Մ. Բաբայեանի աշակերտներուն տարեկան երգահանդէսը տեղի կ'ունենայ յունիս 30ին, շաբաթ, ժամը 4.30ին, Ֆուայէ Էնթէրնասիոնալ տէ զ'էթիւտիան, 93, Bld. St. Michel։

Կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, զոր պատրաստած է սաւառնակի տուրքի մասին: Օրինագիծը անմիջապէս յանձնուեցաւ խառն յանձնաժողովին:

Նոր օրինագիծին համաձայն, թատրոններու, սինէմաներու պարերու, տանսինկներու եւ ոգելից ըմպելի գործածող զուարճութեան վայրերու տոմսակներուն եւ վաճառման հաշուեցոյցներուն վրայ հարիւրին 15 համեմատութեամբ դրոշմաթուղթ պիտի փակցուի իբրեւ սաւառնակի տուրք: Զայնապրի իւրաքանչիւր փլաքէն ալ 15 ղրուշ պիտի առնուի նոյն նպատակով: Թափուր ծախքերէն ալ որոշ համեմատութեամբ սաւառնակի տուրք մը պիտի գանձուի: Ազգ. Ժողովը առիթով պիտի քննէ նոր օրինագիծները:

Ասոնցմէ զատ, սաւառնակի տուրք պիտի գանձուի բոլոր տպագիր թուղթերէն, եւ ի մէջ այլոց նօտարութեան, ճնրայի եւ դատարանի ինչպէս նաեւ ամուսնական թուղթերէն:

30 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՍԸՎԱԶ—ԷՐԶՐՈՒՄ ԳԾԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Թրքական կառավարութիւնը մայիս 24ին Ազգ. Ժողովին յանձնեց օրինագիծ մը, որով 30 միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, Սվազ-Էրզրում երկաթուղին շինելու համար:

Կառավարութիւնը կ'աճապարէ, արագօրէն շինելու եւ վերջացնելու համար երկաթուղին, որուն մէկ մասը յանձնառուի տրուած է արդէն:

Այս փոխառութիւնը, եթէ պէտք տեսնուի, քանի մը տարուան մէջ պիտի յրացուի: Կառավարութիւնը հետզհետէ հրապարակ պիտի հանէ պարտաթուղթերը, քանի հայթայթէ անոնց ապահովութեան գումը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՊԸԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Fbg. du Templeի հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կեդրոնէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 83.0ին 181, Cours Lafayette,Café de la Gareի սրահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մչօ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի կոմիտէի վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի երեկոյ. ժամը 8.30ին. Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը. Փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին Թեր ու դէմ պիտի խօսին ընկերներ՝ ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Սգահանդէս ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ «Վարանդեանի դէմքը», Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ «Վարանդեանի հրապարակագրութիւնը», Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ «Վարանդեանի կեանքը»:

Մախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ *Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ*

9 Յունիս, Կիրակի, 84 Րիւ Շաֆ, Սալոն Շաֆի մէջ

Կը ներկայացուի՝ ՍԵՒ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱՂՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը ներկայացուի Մ. Տէր Մինասեանի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ» սիրողներու կողմէ, «ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ» (զաւեշտ) դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Շրանդ-Սամուէլ-Յառաջի խմբագրատունը: Մուտք՝ 7, 5 *եւ* 3 *ֆրանք*:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 7, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie. Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆի, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆի, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆի եւ ԿԻԼԻԿԻԱ Երգչախումբին:

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ եւ երգչախումբ (80 հոգի)

Բալլերգ «Սիգա» Օբերայի	*Ա. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ*
Արեւելեան գիշերներ	*Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ*
Աւարայրի Պատերազմը	» » »
Հայ ժողովրդական Պարեր	*ԿՈՄԻՏԱՍ-ԱԼԷՄՇԱՀ*

Երգեր Նուագախումբի ընկերակցութեամբ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Ա) Բալխուրիկ Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Բ) Ծաղիկ էիր Գ) Ես սիրեցի ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ

Դ) Սիրելիս Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ

Երկու պատմուածք «Հազարումէկ Գիշերներէն» Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Երեւանի էթիւտներ Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 *եւ* 25 *ֆրանք*:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը 20ին: Նուագահանդէսը կը վերջանայ ժամը 23ին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

ՓՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ *Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* Նուագախումբը, օրիորդներ՝ *Մ. Մարտիրոսեան, Գ. Գէորգեան եւ Գ. Դաւէհեան:* Կ'արտասանեն՝ պարոններ *Պարսամեան, Բոյաճեան եւ ընկ. Քէնտիրեան:*

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք մուտք:

Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41, 48 *եւ* 53 *հանրակառքերը:*

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ՋԱՒԱՐԵԱՆ* խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ*

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin

Կը նախագահէ Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ օր. *Տամ. Տէր Պետրոսեան*, օր. *Մ. Օքէն* (դաշնակ), *ընկեր Ա. Մելքոնեան* (ջութակ), *Գ. Զ. Մազոֆեան* (կիթառ), *Գ. Գ. Զանոտեան* եւ *Կ. Գօյամանեան* (երգ), *ընկեր Լ. Ալէմեան, Գ. Միսաք-Միրզէ, Մարտիկ Պետոյեան* (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին **Cinema Palace** *ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ին «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ՓՕՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ* խումբի, մասնակցութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ* խումբի եւ հովանաւորութեամբ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ*:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Ա Ր Ծ Ի Ւ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ

Նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ» (զաւեշտ)

Դիւրամատչելի պիւֆէ: Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն* 88 *հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Կիլիկիոյ Սրապաքան (Սիսի շրջան) գիւղացի Ռուբէն եւ Հրանտ Զաքրեան եղբայրները: 1923ին եկած են Ֆրանսա: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Նոյեմի Յարութիւնեանի, 129, Ave. de Boulogne, Clamart (Seine):

— Թզէի Նուբա գիւղացի Գ. Մարտիրոս Թոսունեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վահրիճ Թոսունեանը: 1915ի տեղահանութեան միջոցին մինչեւ Պալու եղած են միասին: Պալուի մէջ գիրենք աքսորած են տարբեր ուղղութեամբ: Ծանօթներ որ Վահրիճը տեսած են Տէր Զօրի անապատներուն մէջ, կը հաւատացնեն թէ արաբ մը գինքը որդեգրած է կամ իր մօտ ծառայութեան առած: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Mardiros Tossounian*ի,* 8, Place St Barbe, St. Etienne, Loire, (France):

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՏԱՐԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Belleville*ի սրահին մէջ. մէթրօ՝ Պէլվիլ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր բոլոր հայրենակիցները:*

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առ ի գիտութիւն կը յայտարարենք Վալանսի եւ Շրջակայից յարգոյ հասարակութեան որ յիշ. այսու ա եւ է ազգային մը երբ Ազգ. Միութեան եւ կամ քահանային կարիքը կը զգայ, պէտք է առ նուազն տասը օր առաջ դիմում կատարէ հետեւեալ հասցէին.—

Union Nationale Arménienne, 10 rue Balthazar Baro, N. 10 Valence (Drôme):

Հայ Ազգ. Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգմ. Մ.*

Ձոն Լէքսմըն խօսքը ընդհատեց եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ:

Զիս առաջնորդեցին առարեկրեայ գետնատան մը որ ապաստանի մը մէջ փորուած էր: Շղթայ զարկին ոտքերուս եւ առանձին ձգեցին զիս. օրը մէկ անգամ կտոր մը այծի միս եւ գաւաթ մըն ալ ջուր կուտային: Շաբաթը մէկ օր Գարան Նորս կուգար, փոքրիկ աթոռի մը վրայ կը նստէր դիմացս՝ ինծմէ քանի մը քայլ հեռու եւ սիկարէթ ծխելով կը խօսէր հետս:

Աստուած իմ, ինչեր կ'ըսէր ինծի, ինչեր կը նկարագրէր, ինչ զարհուրելի բաներ կը պատմէր: Եւ իր նկարագրութիւններուն գլխաւոր նիւթը կըրէյսն էր միշտ. ինծի կը պատմէր թէ ինչեր կ'ընէր կնոջս՝ իմ մասիս. չեմ կրնար կրկնել...

Ձոն Լէքսմըն արցունք մը զգաց եւ աչքերը փակեց:

Այդ էր իր զէնքը: Ցոյց չտուաւ թէ ինչպէս կը չարչարէր իմ սիրելի կինս, ապացոյցներ չբերաւ անոր ստորապանքին մասին. պարզապէս կը նստէր դիմացս կը խօսէր, կը նկարագրէր իր զգացած «հաճոյքը» այնպիսի պայծառ ոճով մը որ անհաւատալի կը թուէր ստաբականի մը համար:

Պիտի խենթենայի: Երկու անգամ իր վրայ խոյացայ, բայց երկու անգամն ալ շղթաներս թոյլ չտուին եւ վար ինկայ: Օր մը բանտապահիս ըսաւ որ ժարակէ զիս, բայց մարակին հարուածներուն այնպիսի անտարբերութեամբ մը հանդուրժեցի որ Գարան հաճոյք չստացաւ:

Ըսի ձեզի թէ Կրէյսը միայն մէկ անգամ տեսայ. պիտի պատմեմ թէ ինչպէս պատահեցաւ այդ հանդիպումը:

Երբ Գարան տեսաւ որ խարազանին հարուածները ազդեցութիւն չէին ըներ վրաս եւ միշտ անտարբերութիւն ցոյց կուտայի, որոշեց վրէժ լուծել: բարկութեան առնն խակական սասանայ մըն էր: Կրէյսը նուակի մը մէջ դնելով բերին պատուհանիս դիմացը գտնուող լճի մը վրայ եւ սկսան մտրակել զայն: Զեմ կրնար աւելին ըսել — Լէքսմըն չափազանց յուզուած էր— եւ դուք չէք կրնար երեւակայել թէ ինչպէս ուզեցի որ խարազանին հարուածները տակ մարած ըլլայի՝ այդ շունը գոհացնելու համար... Աստուած իմ, զարհուրելի էր տեսարանը:

Երբ ժամեր եկաւ, անտառ տարին զիս փախչելու համար. ոտքերս շղթայակապ էին միշտ. պատճառ մը կար որ այդ տեսակ աշխատանքի մը լծէին զիս բայց, յետոյ Սալվօլէնյէն հասկցայ որ Գարան խորհեր էր թէ գետնափոր շատ առողջ էր ինծի համար... Հովէն պատսպարուած ըլլալով ամէնէն ցուրտ օրերուն անգամ անտանելի չէր գետնափորը: Ժամանակ մը Գարան բացակայեցաւ. կարծեմ Անգլիա եկած էր. վերադարձին աւելի կատղած էր. իր ծրագիրներէն մէկը ձախողած էր. մօրս չարչարանքը զոր ինծի արուաւ հիմա, աւելի սարսափելի էր քան առաջ:

(Շար.)